

॥ श्री सद्गुरुयस्वार्पणमस्तु ॥

ભજ રે મના

(ભાગ - ૧)

: પ્રકાશક :

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાધના કેન્દ્ર

રાજનગર (કુકમા) જિ. કચ્છ

પ્રથમ આવૃત્તિ : ઓક્ટોબર, ૨૦૧૧

૧૫૦૦ નકલ

મૂલ્ય : રૂ.

: પ્રાપ્તિસ્થાન :

• **શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાધના કેન્દ્ર**

રાજનગર (કુકમા) જિ. કચ્છ.

ફોન : ૦૨૮૩૨-૩૨૪૮૦૪

Email : rajkukma@gmail.com

• **મહેન્દ્રભાઈ લખમશી શાહ**

ગુણોદયા કન્સ્ટ્રક્શન - ૨૧, શાંતિનિકેતન,

ડો. બાબાસાહેબ આંબેડકર રોડ,

માટુંગા (સેન્ટ્રલ રેલ્વે), મુંબઈ-૪૦૦૦૧૯.

ફોન : ૦૨૨-૨૪૧૭૩૪૨૫

• **શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર**

કોબા, જિ. ગાંધીનગર - ૩૮૨૦૦૭.

ફોન : ૦૭૯-૨૩૨૭૬૨૧૯/૪૮૩/૪૮૪

• **Dev Dedhia**

37 - E, Black Horse Pike

Collings Lake

NJ - 08094 (USA)

Tel.: 609 567 2331

• **Dilipbhai Shah**

(Ex. President - Jaina Org.)

1902, Chestnut Street,

Philadelphia pa - 19103

(USA)

Tel.: 215 561 0581

• **Sujit Nagda**

55, Lords View

St. Johos Wood Road

London, NW 87 HQ

Tel.: 0044-782 480 8904

અક્ષરાંકન :

ડ્રીમ ડીઝાઇન

અમીત બી. શાહ

સાબરમતી, અમદાવાદ.

મુદ્રક :

કારીગરી

લીનાબેન આર. મહેતા

ઘાટકોપર, મુંબઈ.

ભજ રે મના

I - ૨

પ્રકાશકીય નિવેદન

વિરલ સ્વરૂપનિષ્ઠ તત્ત્વવેતા પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ ભક્તિ સંબંધિત
પ્રપ્તિ વચનો ભક્તિનો એક અલૌકિક અમૂલ્ય વારસો છે.

“ભક્તિ સર્વોત્કૃષ્ટ માર્ગ છે. ભક્તિથી અહંકાર મટે, સ્વછંદ ટળે અને
સીધા માર્ગે ચાલ્યું જવાય. અન્ય વિકલ્પો મટે, માટે ભક્તિમાર્ગ શ્રેષ્ઠ છે.”

“ભક્તિ જ્ઞાનનો હેતુ છે. જ્ઞાન મોક્ષનો હેતુ છે. જીવમાત્ર જ્ઞાનસ્વભાવી છે.
ભક્તિના બળે જ્ઞાન નિર્મળ થાય છે. નિર્મળ જ્ઞાન મોક્ષનો હેતુ થાય છે.”

“સકામ ભક્તિથી જ્ઞાન થાય નહીં. નિષ્કામ ભક્તિથી જ્ઞાન થાય.”

“ભક્તિ પ્રેમરૂપ વિના જ્ઞાન શૂન્ય જ છે.”

“જ્ઞાની પાસે જ્ઞાન ઈચ્છવું તે કરતાં બોધસ્વરૂપ સમજી ભક્તિ ઈચ્છવી એ
પરમજ્ઞ છે.”

“ભગવત્ મુક્તિ આપવામાં કૃપણ નથી, પણ ભક્તિ આપવામાં કૃપણ છે.”

“ઘણા ઘણા પ્રકારથી મનન કરતાં અમારો દ્રઢ નિશ્ચય છે કે ભક્તિ એ
સર્વોપરી માર્ગ છે. અને તે સત્યરૂપના ચરણ સમીપે રહીને થાય તો ક્ષણવારમાં
મોક્ષ કરી દે તેવો પદાર્થ છે.”

ખરેખર ભક્તિ એ પરમ હાર્દિક ભાવ છે અને આવા ભાવસહિતનું કોઈ
પણ શુભ કાર્ય વિશિષ્ટ બની જાય છે. જેમ પ્રવાસમાં ભક્તિ ઉમેરાય તો એ યાત્રા
બની જાય છે, સેવામાં ભક્તિ ઉમેરાય તો એ સદાચાર બની જાય છે, ભોજનમાં
ભક્તિ ઉમેરાય તો એ પ્રસાદ બની જાય છે, ત્યાગમાં ભક્તિ ઉમેરાય તો એ
આનંદ બની જાય છે, શબ્દોમાં ભક્તિ ઉમેરાય તો પ્રાર્થના બની જાય છે, તેમ
ભાવમાં ભક્તિ ઉમેરાય ત્યારે ભગવાન બની જવાય - એવું ભક્તિનું વ્યાપક
સ્વરૂપ છે.

રોમ રોમમાં ‘રાજ’ નામનો રણકાર છે એવા પરમોપકારી આત્મમગ્ન

I - ૩

ભજ રે મના

જ્ઞાનાનંદી પરમ પૂજ્ય સાહેબશ્રી ગાંગજીભાઈ મોતા (શ્રીજી પ્રભુ)ના શુભાશિષ પ્રાપ્ત કરી શ્રી હર્ષદભાઈ પંચાલે આ ‘ભજ રે મના’ નામક ભક્તિપૂજને પરમ કૃપાળુ સદ્ગુરુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના ચરણમાં અર્પણ કરેલ છે.

પોતાપણું પ્રગટાવી એની સુવાસને ભજન, ભક્તિ, ધૂન, સ્તુતિ અને પ્રાર્થના રૂપે શબ્દાંકિત કરનારા અનેક નામી-અનામી ભક્ત-કવિ, સંત આદિ મહાનુભાવોની કાવ્ય-કૃતિઓમાં પ્રગટ થયેલ ઉર્મીને, આપણા જેવા ભાવિકોના લાભાર્થે સંકલિત કરવાનો આ પ્રેમપરિશ્રમ કરનાર વિરક્ત સાધક શ્રી હર્ષદભાઈ પંચાલને ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદ.

વિદ્યાવ્યાસંગી શ્રી હર્ષદભાઈએ અત્યંત મૌલિકપણાથી અને તાત્વિક લક્ષ સહિત, ૧૫૦થી પણ વધુ શાસ્ત્રીય રાગોથી નિબદ્ધ ૨૨૨૨ ભાવવાહી ભક્તિપદ્ય રચનાઓનું સંપાદન, તેની વિભાગીય ગોઠવણ, રચનાકારોનો સચિત્ર ટૂંક પરિચય પ્રસ્તુત કર્યો છે. ૧૩૫૦ જેટલા પૃષ્ઠમાં ૩૪૫ ઉપરાંત પરમપ્રેમી-અધ્યાત્મરસિક રચનાકારોની પદ્ય રચનાઓ આ બે વિભાગમાં સંગઠીત કરી, નિષ્કામ સેવા કરી છે. અધ્યાત્મરચિની પ્રેમપુષ્ટિ કરતી આ રચનાઓની તાજગીસભર પસંદગીમાં સંકલનકારનો ઊંડો ભક્તિરસ અને રુચિ પ્રગટ થતાં જણાય છે.

પરમકૃપાળુ દેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના વાસ્તવિક ચરણસ્પર્શનું સૌભાગ્ય પામેલ ઘરા એટલે, પરમપૂજ્ય શ્રીજી પ્રભુની પરમ સ્ફુરણાથી નિર્મિત કચ્છનું કુકમા ગામની નજીક આવેલ રાજનગર (શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાધના કેન્દ્ર). “૨૪-૨૪માં અને કણ-કણમાં દિવ્ય સંપદનો ફેલાવતું, ઐતિહાસિક કૃતિ પામે એવું શ્વેતવર્ણી પિરામીડ આકારનું બેબેડ સ્વાધ્યાય મંદિર તેમજ દેવવિમાન સમાજિનમંદિરથી શોભિત ક્ષેત્ર.”

આવી પવિત્ર ભૂમિમાં ભક્તિપદોના આ પુસ્તક પ્રકાશનના ઉપક્રમે આશ્રયભક્તિ સિંધુમાં સંસ્થા વતીથી આ છઠ્ઠું પ્રકાશન સમર્પિત કરતાં ટ્રસ્ટીગણ અતિ આનંદ અનુભવે છે.

આ ભક્તિસંગ્રહની સુંદર શબ્દસ્થિતી (ટાઈપસેટીંગ) કરી આપનાર ભાઈશ્રી

અમીત શાહ (ડ્રીમ ડીઝાઈન), સમગ્ર પ્રુફ રીડીંગ કરનાર શ્રી હર્ષદભાઈ પંચાલ તેમજ મુખપૃષ્ઠ સજાવટ અને મુદ્રણ-પ્રસિદ્ધિ કરી આપનાર કુ. લીનાબેન આર. મહેતા (કારીગરી)ના પ્રેમપરિશ્રમનું અનુમોદન કરતાં અતિ પ્રસન્નતા અનુભવીએ છીએ.

જય પ્રભુ ! જય જિનેન્દ્ર !

સંવત ૨૦૬૭,
આસો વદ - ૧, ગુરુવાર
તા. ૧૩-૧૦-૨૦૧૧

વિનીત, ટ્રસ્ટીગણ
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાધના કેન્દ્ર
રાજનગર (કુકમા)
જિ. કચ્છ

ભજ રે મના...



અધ્યાત્મગગનમાં ઝળકી રહેલ અદ્ભૂત જ્ઞાનજ્યોતિ, જ્ઞાનભાસ્કર, જ્ઞાનમૂર્તિ પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પ્રભુએ સમર્પણભાવ - લઘુત્વભાવને જ ભક્તિ કહેલ છે અને આ ભાવોનો ક્રમશઃ વિકાસ એટલે નવધા ભક્તિ.

**“શ્રવણ, કીર્તન, ચિંતવન, વંદન, સેવન, ધ્યાન;
લઘુતા, સમતા, એકતા, નવધા ભક્તિ પ્રમાણ.”**

- બનારસીદાસજી

આવી નવધા ભક્તિની ઉપાસના અને ગુણગાન સદ્ગુરૂ અનુગ્રહથી શીઘ્ર ફળે છે. તેનો મહિમા વધારનારા અનેક પદો આ ‘ભજ રે મના...’ નામક પદ્યસંગ્રહમાં નિબદ્ધ છે. તેનું સંકલન એક ભક્તહૃદયી ચેતનાએ કર્યું છે અને તે ચેતના એટલે શ્રી હર્ષદભાઈ.

ભક્તિરંગથી રંગાયેલ હર્ષદભાઈ સ્વયં શાસ્ત્રીય સંગીતના અભ્યાસી છે. તાલ-સૂર-લયની સુસંગતિ સહિત સુમધુર કંઠે ગવાયેલ એમની નિર્દોષ ભાવવાદી ભક્તિ નિજાનંદની સમીપતા કરાવે એવી છે. ‘સાખી’ દ્વારા ઉત્કૃષ્ટ ભાવમય જગતમાં પ્રવેશ કરાવી ગંભીર ગૂઢ રહસ્યોનું સમન્વય કરતાં તેમની ભાવવિભોર પારદર્શી ભક્તિરસની લહેરોને સૌ મુમુક્ષુઓએ ઘણા વર્ષોથી માણી છે.

પ્રેમ અને ભક્તિ બીજાને માટે જેમ જેમ વપરાય, તેમ તેમ આપણામાં તે વિસ્તૃતપણે પ્રગટ થતાં રહે છે. આ ભક્તિરસના વિપુલ સંગ્રહનું બે ભાગમાં થતું પ્રકાશન સાહિત્યજગતમાં અમરત્વ પામે કે ન પામે પણ આત્માર્થ સાધવામાં પરમ નિમિત્તરૂપ બની શકશે એવો અંતરનાદ આનંદની અભિવૃદ્ધિ કરાવે છે.

પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ કહ્યા મુજબ ભક્તિ સર્વોત્કૃષ્ટ માર્ગ છે એ વચનમાં શ્રદ્ધા રાખી સાધકવર્ગ નિષ્કામ ભક્તિથી ઉજ્જવળ પરિણામોમાં સંલગ્ન રહી જ્ઞાનાનંદ અનુભવે એ જ અંતરભિલાષા સહ આ નૂતન પ્રકાશનને શુભેચ્છા.

સર્વ મુમુક્ષુઓને જય સદ્ગુરૂ વંદન !

- ગાંગજીભાઈ (શ્રીજી પ્રભુ)

અધિષ્ઠાતા : શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાધના કેન્દ્ર, કુકમા

આર્શીવચન

મોક્ષમાર્ગના સાધનોમાં ચિત્તની શુદ્ધિ તથા દેવ-ગુરુ-ધર્મ પ્રત્યેની સમજણપૂર્વકની આત્યંતિક ભક્તિ કારણરૂપ બની રહે છે. આવા જ આશયથી શ્રી હર્ષદભાઈ, કે જેઓ બાળપણથી જ સંત-સમાગમ અને ભક્તિરસના રસિક હતા, ખૂબ પ્રેમ-પરિશ્રમ લઈ સ્વપર કલ્યાણ અર્થે ભક્તિ-રસનો આ સંપુટ તૈયાર કરેલ છે. આ કાર્ય કરતાં તેઓએ સ્વયં પ્રેરિત પુરુષાર્થ કર્યો છે, જે સ્પષ્ટપણે સમજી શકાય છે. કારણકે આ સંકલનની તૈયારી ઘણા વર્ષોથી તેમના હૃદયમાં આકાર લઈ રહી હતી, જે ‘ભજ રે મના...’ નામથી સાકાર થઈ છે.

વર્ષોનું સંશોધન, અનેક પ્રાચીન ગ્રંથોનું સંશોધન અને અપૂર્વ પ્રેમ-પરિશ્રમ દ્વારા આ ભક્તિમાર્ગના પદોનું વિશાળ, સંપ્રદાયાતીત, બહુ આયામી અને ભક્તિમાર્ગના સંશોધકને પણ ઉપયોગી થાય એવું સુંદર સંકલન છે.

હર્ષદભાઈ વિગત ઘણાં વર્ષોથી કોબામાં રહી સેવા-સાધના કરે છે અને પ્રસંગોપાત ભક્તિરસ મુમુક્ષુજનોને પીરસતા રહે છે. ધર્મના ઊંડા અભ્યાસની ઝંખનાએ, કોબાના મુમુક્ષુઓની પ્રેરણાથી તેઓએ જયપુરમાં અભ્યાસ કરી શાસ્ત્રીની પદવી પણ પ્રાપ્ત કરેલ છે.

આ ભક્તિપદની અપૂર્વ અસાધારણ સંશોધનયુક્ત કૃતિ માટે શ્રી હર્ષદભાઈને અનેકશઃ ધન્યવાદ અને મોક્ષમાર્ગમાં વધુ અને વધુ પ્રગતિ સાધે એવી ભાવના અને શુભાશિષ સહિત...

- હિતચિંતક ઝં

અધ્યાત્મિક

અધિષ્ઠાતા - શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા

ઉપાસનાનું અર્થ

ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટેના સર્વોત્કૃષ્ટ માર્ગ એવા ભક્તિમાર્ગના સમગ્ર આકાશને વ્યાપી વળવાનો શ્રી હર્ષદભાઈ પંચાલે ‘ભજ રે મના’ નામના આ બે ભાગના સંકલનનો પ્રેમપુરુષાર્થ કર્યો તે સમગ્ર ભારતીય સમાજ માટે ઉમદા કાર્ય થયું છે. એમણે પ્રથમ ભાગમાં ૧૧૦૧ અને દ્વિતીય ભાગમાં ૧૧૨૧ જેટલાં પદો સંગ્રહિત કર્યા છે. વળી, પોતાને હસ્તગત એવી શાસ્ત્રીય સંગીત કલાનો યોગ્ય ઉપયોગ કરી આ પદોને અનેક રાગોમાં નિબદ્ધ કરી ભાવ સમૃદ્ધ કરવાનો સંનિષ્ઠ પ્રયત્ન કરેલ છે. જેમાં એમના હૃદયની ભક્તિનો રંગ પણ નીખરી આવ્યો છે.

છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી આ પ્રેમરસભર્યા ભક્તિપદોનું અમૃત આચમન કરાવનાર વિદ્યાવિશારદ શ્રી હર્ષદભાઈના ભક્તહૃદય પાસેથી સાંપડેલો આ સંચય છે. તત્ત્વાભ્યાસની વિશેષ રૂચિને યોગ્ય દિશા આપવા તેઓએ જયપુરમાં પાંચ વર્ષ રહી, પદ્ધતિસર શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો અને શાસ્ત્રી થયા. હવે, આત્મશ્રેયાર્થે ગુરૂનિશ્રામાં પ્રગતિરત છે.

અહીં સંગ્રહાયેલાં ભક્તિપદો મનની સ્થિરતાથી મોક્ષ પ્રાપ્તિના માર્ગ સુધી લઈ જવા સક્ષમ છે. ભક્તિ સૌપ્રથમ સહજતાથી અહંકારનાશનું મહાકાર્ય કરે છે અને એ પછી દ્રષ્ટિ પરિવર્તન દ્વારા જીવન પરિવર્તન સાધે છે. જીવનનાં સ્થૂળ આનંદ-પ્રમોદમાં ડૂબેલી દ્રષ્ટિને ભક્તિઆરાધના ઉર્ધ્વ માર્ગે વાળે છે અને સાધકનો દેહ, ચિત્ત અને આત્મા - એમ સમગ્ર અસ્તિત્વ શુભ ભાવ અને શુભ કાર્યમાં પરોવાય છે. એની સ્વાભાવિક આત્મદશા ધીરે ધીરે સ્વરૂપલીનતા પામતી જાય છે. દર્પણ સમક્ષ ઊભા રહેતાં જેમ વ્યક્તિને પોતાની મુખાકૃતિ દેખાય છે, એમ ભક્તિભાવમાં લીન બનીને ગાનારને એના મનઃચક્ષુ સમક્ષ સ્વયં ભગવાન દ્રષ્ટિગોચર થાય છે.

ભક્તિનું ગાન કરતાં જ ભક્તહૃદયને આપોઆપ કેટલીક પ્રાપ્તિ થતી હોય છે. એને આત્મઓળખ, આત્મસુધારણા, આત્મવિશ્લેષણથી માંડીને છેક આત્મસાક્ષાત્કાર સુધીનો પંથ પ્રાપ્ત થાય છે. પરમાત્માના ગુણોની ઓળખ એના

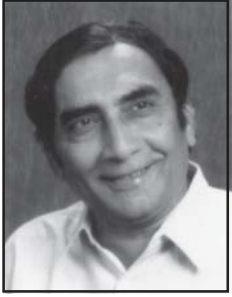
જીવનમાં આચારની સુગંધ અને ચારિત્ર્યની શુદ્ધતા આણે છે. જેમ શ્રીકૃષ્ણની વાંસળીના નાદે ગોપીઓ સઘળું ભૂલીને, એમાં ઘેલી થઈને ડૂબી જતી હતી, તે જ રીતે ભક્તિના રસપાન સમયે વ્યક્તિનો આત્મા મોહ-નિંદ્રામાંથી જાગૃત થઈને આસપાસનું સઘળું ભૂલી જઈને મસ્તીમાં ડોલવા લાગે છે અને પછી પ્રભુ પ્રત્યક્ષ હોય કે ન હોય, પણ એને જીવનની પ્રત્યેક ક્ષણે વાંસળીના ભક્તિસૂર સંભળાતા રહે છે. આવો અનુભવ સૌ અધ્યાત્મ-ભક્તિ રસિકોને થશે જ.

વિશેષ તો આ પ્રકાશન માટે કુકુમા સ્થિત શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમના પ્રણેતા પૂજ્ય સાહેબશ્રી ગાંગજીભાઈ મોતા (શ્રીજી પ્રભુ) અને કોબા સ્થિત શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્રના અધિષ્ઠાતા એવા પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી સાહેબના વિશેષ આશીર્વાદ સાંપડ્યા છે.

આ પદ્યસંગ્રહમાં આવતાં પદોના રચયિતાઓનો એમણે વિશેષ પરિચય આપ્યો છે, તેમજ કેટલીક એવી રચનાઓ પણ સમાવિષ્ટ કરી છે, જે સામાન્ય રીતે સાધકને મેળવવી મુશ્કેલ બનતી હોય છે. શ્રી હર્ષદભાઈએ આ કાર્ય પાછળ લીધેલી અથાગ જહેમત એ પણ એમની પ્રભુ ઉપાસનાનું એક અર્થ છે.

- પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈનો સંક્ષિપ્ત પરિચય



છેલ્લાં ચાલીસ વર્ષથી પ્રેરક, મૂલ્યનિષ્ઠ અને આધ્યાત્મિક સાહિત્યસર્જન કરીને ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ માત્ર રાજ્ય કે રાષ્ટ્રમાં જ નહીં, બલ્કે આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે આગવી પ્રતિષ્ઠા સંપાદિત કરી છે. સાહિત્ય, શિક્ષણ, પત્રકારત્વ, સમાજસેવા અને સંસ્કૃતિવિચારક તરીકેનું એમનું વ્યક્તિત્વ ચોપાસ માનવીય ભાવનાઓ અને આધ્યાત્મિક અભિપ્રાયોની સુવાસ ફેલાવતું રહ્યું છે. સાહિત્યમાં ચરિત્ર, વિવેચન, સંશોધન, ચિંતન, અનુવાદ, શ્રૌટ સાહિત્ય, નવલિકા, ધર્મદર્શન વગેરે વિશે એકસોથી વધુ ગ્રંથો લખનાર ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈનાં પાંચ પુસ્તકોને કેન્દ્ર સરકારનાં અને ચાર પુસ્તકોને ગુજરાત સરકારના પારિતોષિકો પ્રાપ્ત થયાં છે. એમના અંગ્રેજીમાં લખાયેલાં દસ પુસ્તકોમાંથી ‘Glory of Jainism’, ‘Tirthankar Mahavira’, Pinnacle of spirituality’ મહત્વનાં છે. ‘મહાયોગી આનંદઘન’ વિશે ચારસો હસ્તપ્રતોનું સંશોધન કરીને મહાનિબંધ લખી, પીએચ.ડી.ની પદવી મેળવનાર ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ આ વિશે ત્રણ પુસ્તકો લખ્યાં છે. અત્યારે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ તરીકે તેઓ કાર્યરત છે. ગુજરાતી ભાષામાં તૈયાર થતાં સર્વપ્રથમ જનરલ એન્સાયક્લોપીડિયા ગુજરાતી વિશ્વકોશના એ ટ્રસ્ટી અને રાહબર છે.

ગુજરાત યુનિવર્સિટીના ગુજરાતી વિભાગના અધ્યક્ષ, ભાષાસાહિત્ય ભવનના ડિરેક્ટર અને આર્ટસ ફેકલ્ટીના ડીન તરીકે નિવૃત્ત થયેલા ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ૩૮ વર્ષ સુધી અધ્યાપનકાર્ય કર્યું. એમના માર્ગદર્શન હેઠળ પંદર વિદ્યાર્થીઓએ ડોક્ટરેટની પદવી મેળવી છે. ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ગુજરાતી સાહિત્ય, પત્રકારત્વ અને જૈનદર્શન એમ જુદા જુદા ત્રણ વિષયોમાં પીએચ.ડી.ના માર્ગદર્શક તરીકે કાર્ય કરે છે. છેલ્લાં ચાલીસ વર્ષથી તેઓ પત્રકારત્વક્ષેત્રે પણ આગવું પ્રદાન કરી રહ્યા છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિ અને જૈનદર્શન વિશેનાં એમનાં પ્રવચનોએ આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે ગુજરાતને ગૌરવ અપાવ્યું છે. ઈંગ્લેન્ડ, અમેરિકા, પૂર્વ આફ્રિકા, કેનેડા,

સિંગાપુર, બેલ્જિયમ, હોગકોગ વગેરે દેશોમાં પર્યુષણ નિમિત્તે તેમનાં વ્યાખ્યાનોએ વ્યાપક જિજ્ઞાસા જગાડી છે. ઇન્ટિન્ટર્યૂટ ઓફ જૈનોલોજી નામની વિશ્વવ્યાપી સંસ્થાના તેઓ ભારત ખાતેના ટ્રસ્ટી અને કો-ઓર્ડિનેટર છે, સમાજ, ધર્મ અને રાષ્ટ્રને ઉપયોગી કામગીરી કરતા ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ શ્રી જયભિખ્ખુ સાહિત્ય ટ્રસ્ટ દ્વારા સાહિત્યિક અને સંસ્કારલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ કરી રહ્યા છે.

મુંબઈમાં ભારતના વડાપ્રધાન શ્રી અટલ બિહારી વાજપેયીના હસ્તે સમગ્ર વિશ્વના રફ પ્રતિભાવાન જૈનોને એવોર્ડ મળ્યા હતા. તેમાંના એક ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈને ‘જૈન રત્ન’ના એવોર્ડથી સન્માનિત કર્યા છે. તેઓને હ્યુમન સોસાયટી ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા લાઈફ ટાઈમ એચિવમેન્ટ એવોર્ડ એનાયત કરવામાં આવ્યો છે. વિખ્યાત સાહિત્યકાર શ્રી જયભિખ્ખુના સુપુત્ર ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ એમની બહુમુખી પ્રતિભા દ્વારા અનેકવિધ ક્ષેત્રોમાં આગવી નામના અને ચાહના સંપાદિત કરી છે. પ્રજાસત્તાક પર્વના દિવસે ભારત સરકાર તરફથી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈને શિક્ષણ, સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિને અનુલક્ષીને કરેલાં કાર્યો માટે ‘પદ્મશ્રી’નો ખિતાબ એનાયત કરવામાં આવ્યો છે. ઘણાં વર્ષો બાદ ભારત સરકારે શિક્ષણ અને સાહિત્યમાં કાર્ય કરતી ગુજરાતની પ્રતિભાને ‘પદ્મશ્રી’થી પોંખી છે. આ રીતે અનેક ક્ષેત્રોમાં જ્વલંત પ્રગતિ સાધનાર અને સમાજને સાહિત્યસર્જન, પત્રકારત્વ તથા સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક કાર્યોથી આદર્શ પૂરો પાડનાર આ વ્યક્તિને હૃદયથી અભિનંદીએ.

– મુકુંદ શાહ
તંત્રી : નવચેતન

શુભેચ્છા સંદેશ



સ્નેહી શ્રી હર્ષદભાઈ,

સપ્રેમ નમસ્કાર,

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમમાં સેવા-સાધનામાં સમર્પિત રહી, આપણા સાંસ્કૃતિક ભજન-વારસાને સંગ્રહ સ્વરૂપમાં ઉપલબ્ધ કરાવવાનો આપનો પાવન ઉમંગ પ્રશંસનીય છે.

ભારતીય સંત-કવિ-મહાત્માઓના અંતર આનંદની પ્રસાદીરૂપ આ ભજનો આટલી વિપુલ માત્રામાં સંકલિત કરીને તમે ભક્તિસરિતામાં પૂર લાવી દીધાં છે.

પુસ્તક પ્રકાશનના દિને શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ દ્વારા પ્રગટ થનાર આ ‘ભજ રે મના’ ભક્તિ પદ સંગ્રહ માટે શુભેચ્છા પાઠવું છું.

મહાત્મા મંદિર બાબતે આપના સહકાર પ્રદાન નિવેદન માટે ધન્યવાદ.

સૌનો,

(નરેન્દ્ર મોદી)

પ્રતિ

શ્રી હર્ષદભાઈ લીલાચંદભાઈ પંચાલ,
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર,
કોબા સર્કલ પાસે,
ગાંધીનગર ૩૮૨ ૦૦૭

નરેન્દ્ર મોદી

મુખ્યમંત્રી, ગુજરાત રાજ્ય

હેયાની વાત...



ભક્તિ એ અંતરની એક પવિત્ર યાત્રા છે, ભીતરમાં સમાઈ જવાની એક કલા છે, અંતરનો એક હાર્દિક ભાવ છે અને આવા ભાવસહિત શબ્દ અને સૂરનું જ્યારે અદ્વૈત રચાય છે, ત્યારે એક અજબ પ્રકારની ભાવ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થાય છે. જે વ્યક્તિમાત્રની ચેતનામાં પ્રેમાનંદનો સંચાર કરી દે છે અને એવો સંતોની કૃપાપ્રસાદીરૂપ આનંદ નાનપણથી જ મને મળતો રહ્યો છે. ગુઢ રહસ્યોથી ભરેલા એ ભજનોના ભેદક સૂર આજે પણ હૃદયને ઝંકૃત કરી દે છે, પ્રેમ અને ઉલ્લાસથી ભરી દે છે.

મિત્રો ! ‘ભજ રે મના’ નામક આ દળદાર ભક્તિપદસંગ્રહના સંકલનમાં હું તો માત્ર નિમિત્ત જ છું. આ ઉન્નત કાર્યમાં ઘણાં સંતોના આશીર્વાદ અને સજ્જનોની પ્રેરણા ભળેલી છે. અનેક ભજનિકોના સાશ્વિધ્યમાં ભક્તિરસ માણ્યા પછી ઉમેરવા જેવી ઘણી માહિતી આમાં એકત્રિત કરી છે અને એ જ આ નૂતન ભક્તિપદસંગ્રહની વિશેષતા અને હેતુ છે.

સામાન્યતઃ ‘બહુરત્ના વસુંધરાઃ’થી સુશોભિત ભારતની આ પવિત્ર ભૂમિ પર અનેક જ્ઞાની-ભક્ત-કવિઓનું અવતરણ થતું જ રહ્યું છે. તેમની અનવરત વહેતી અનુભવવાણીનો પ્રકાશ કરતી કાવ્ય-પદ્ય રચનાઓને સંગઠિત કરવામાં આવે તો કદાચિત્ સાગરની ઉપમા પણ ઓછી પડે - એમ સંકલન દરમિયાન અન્વેષણ કરતા મને જણાયું છે. અહીં તો મારી અલ્પ શક્તિ-ભક્તિ પ્રમાણે તે હૃદયંગમ પદ્ય રચનાઓ પૈકી કિંચિત્ માત્ર રચનાઓનું સંકલન કરી ગાગરમાં સાગર ભરવાની બાળચેષ્ટા કરી છે.

પરમાર્થ માર્ગમાં અંતરવિશુદ્ધિ અનિવાર્ય છે અને તે વિશુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય તો જ અંતરસ્થિરતા પ્રાપ્ત થઈ શકે અને ક્રમશઃ પરાભક્તિ પરિણમે, માટે આવા પરમકલ્યાણને કેન્દ્રમાં રાખી, મધ્યસ્થભાવે આ ભક્તિપદોની પસંદગી કરી છે. જેમાં રચનાકાળ તેમજ ભાષાની દૃષ્ટિએ પણ ગુણવત્તા જાળવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. વર્તમાન દેશકાળને ધ્યાનમાં રાખી આ સંકલન સર્વગ્રાહ્ય અને લાભદાયી થાય એવા પ્રયત્ન સહિત આનું વિભાજન દેવ-ગુરુ-ધર્મની આશ્રયભક્તિ, પ્રેમભક્તિ, વૈરાગ્ય અને તત્ત્વપ્રેરકભક્તિ આદિ અનેક પ્રકારે કર્યું છે.

સંગીતપ્રેમી ભક્તિરસિકોને ઉપયોગી થાય તે માટે અનેક શાસ્ત્રીય રાગોથી આ રચનાઓને બદ્ધ કરી, ભાવ સમૃદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આ વિપુલ સંગ્રહમાંથી કોઈક એક ચોક્કસ પદને સરળતાથી શોધી શકાય તે માટે અલગ અલગ રીતે ત્રણ પ્રકારે, કક્કાવારી પ્રમાણે અનુક્રમણિકાનો સમાવેશ કર્યો છે, જેમાં રચનાકાર, પદરચનાઓ તેમજ ભાગ-૧ના સમગ્ર પદોની વિશેષ માહિતી સહિત યાદી આપી છે. પ્રથમ ભાગ અતિરિક્ત દ્વિતીય ભાગના પદોની પણ કક્કાવારી પ્રમાણે અનુક્રમણિકા આપેલ છે. પદોની ગોઠવણી પણ મુખ્યતઃ એવી રીતે કરી છે કે એક પદ માટે બીજુ પૃષ્ઠ ખોલવું ન પડે. જે પદમાં આવશ્યકતા જણાઈ તે પદની નીચે હાથની નિશાની દ્વારા વિશેષાર્થ પણ જણાવ્યો છે. બંને ભાગોમાં પૃષ્ઠ સંખ્યા વધુ હોવાથી રચનાકારોને શીઘ્ર અને સરળતાથી શોધી શકાય તે માટે દરેક નવા લેખકની શરૂઆત ડાબા પૃષ્ઠથી જ કરી છે. સાથે પ્રત્યેક જમણા પૃષ્ઠની નીચે તે લેખકનું નામ અંકિત કરેલ છે. આ ભક્તિસંપુટમાં દરેક પૃષ્ઠની નીચે એક-એક દોહો લખેલ છે, એવા કબીરાદિ ઘણા સંતકવિઓના, વિવિધ પ્રકારનો બોધ કરાવતા લગભગ ૧૩૨૫ દોહાઓ તથા ૧૦૦ થી પણ વધુ સવૈયાઓ આદિની યથાસ્થાને ગોઠવણી કરી છે. ભાવવિભોર કરી શકે એવી અનેક ધૂનો અને સ્તુતિઓ પણ પુસ્તકના અંતમાં આવરી લીધેલ છે.

ભક્તિપદોનું ગુણગાન કરતા ભાવવેદનની સમવૃદ્ધિ અર્થે રચનાકારોનો સચિત્ર પરિચય અત્યંત આવશ્યક લાગવાથી વિગત ૫૦૦ વર્ષમાં, ભારતના વિભિન્ન પ્રાંતમાં થયેલ ભક્ત-કવિ-સંતોની શક્ય એટલી માહિતી પ્રાપ્તને કરી, આ પ્રકાશનમાં સમાવિષ્ટ કરી મારા ભાવની પૂર્તિ કરી છે. રચનાકારોનાં આંશિક પરિચય માટે મુખ્યતઃ ‘વિશ્વકોષ’ તેમજ ‘ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ’ સંસ્થાઓના પ્રકાશનોનો આધાર લીધો છે. રચનાની પ્રામાણિકતા અને રચનાકારોની માહિતી માટે અત્યંત સાવધાની રાખી છે, છતાં કાળદોષને લીધે અજાણતા ક્યાંય પણ, શબ્દો કે ભાવમાં મારી કોઈ ક્ષતિ રહી જવા પામી હોય તો તે બદલ હું ક્ષમાપ્રાર્થી છું.

જ્ઞાની સંત-કવિઓની અનુભવમુલક આ અંતરવાણી સર્વમાં ભક્તિભાવનું વિશેષ ઉત્થાન કરી પરમભાવમાં સ્થિર કરે એ જ અભ્યર્થના...

– સંકલનકાર

સંતચરણરજ હર્ષદ પંચાલ ‘હર્ષ’

આભારી છું...

મારા સર્વોચ્ચ ઉપકારી એવા પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી સદ્ગુરુદેવના યોગબળથી અનુગ્રહિત, એક ઉમદા ભાવનાના ફળસ્વરૂપ સાકાર થયેલ ‘ભજ રે મના...’ નામક આ યુગલ-ભક્તિપદસંગ્રહને ભક્તિભાવથી શ્રીગુરુચરણમાં અર્પણ કરતાં અહોભાવ વ્યક્ત કરૂં છું. આ સમગ્ર કાર્ય ગુરુકૃપાથી જ સંપન્ન થયું છે.

‘ભજ રે મના’ નામક આ ભક્તિસંગ્રહ પુસ્તક રૂપે પ્રકાશિત થવામાં મારા અનેક કલ્યાણમિત્રો અને શુભેચ્છકોનો હું આભારી છું.

આ પુસ્તકમાં લેવામાં આવેલ કૃતિઓના જ્ઞાત-અજ્ઞાત રચયિતા એવા જ્ઞાની-ભક્ત-સંત-કવિ આદિ મહાનુભાવોનો, પરોક્ષ-અપરોક્ષપણે નતમસ્તકે વિનયપૂર્વક વંદન કરી, હું ભક્તિભાવથી આભાર માનું છું.

છેલ્લા ઘણાં વર્ષોથી કોબા સ્થિત શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્રના અધિષ્ઠાતા પરમ ઉપકારી પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી સાહેબની નિશ્રામાં સાધનાર્થે રહેવાનું સૌભાગ્ય રહ્યું છે. એમના પ્રેમાર્શીવાદથી આ પુસ્તકનું સમગ્ર કાર્ય કોબામાં રહીને જ પૂર્ણ કરી શક્યો છું, તે બદલ સમગ્ર કોબા પરિવારનો હું ઋણી છું અને હૃદયપૂર્વક આભાર વ્યક્ત કરૂં છું.

કુકમા સ્થિત શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાધના કેન્દ્રના અધિષ્ઠાતા અને પરમ ધર્મસ્નેહી પૂજ્યશ્રી ગાંગાજીભાઈ સાહેબના પ્રેમાનુરોધથી આ યુગલ ભક્તિપદસંગ્રહને પુસ્તક રૂપે પ્રકાશિત કરવાની પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન મળ્યું, તે બદલ અહોભાવપૂર્વક આભાર વ્યક્ત કરૂં છું તેમજ આ પુસ્તકના પ્રકાશન માટે ઉત્સાહપૂર્વક આર્થિક સહયોગ આપનાર સર્વ મુમુક્ષુબંધુઓનો હું ખૂબ ખૂબ આભાર વ્યક્ત કરૂં છું.

આ સમગ્ર ભક્તિસંગ્રહને કોમ્પ્યુટરાઈઝ કરી સુંદર ગોઠવણી કરી આપનાર અમિતભાઈ શાહ (ડ્રીમ ડીઝાઈન, અમદાવાદ)નો હૃદયપૂર્વક આભાર માનું છું.



– હર્ષદ પંચાલ

અનુક્રમણિકા

કવિ	પદ સંખ્યા	પૃષ્ઠ સંખ્યા
● અખા ભગત	૧ થી ૨૪	૨
● અનવર	૨૫ થી ૨૯	૧૮
● આનંદધન	૩૦ થી ૮૧	૨૨
● કબીર	૮૨ થી ૧૬૭	૫૦
● કમાલ	૧૬૮	૯૫
● કાગ કવિ	૧૬૯ થી ૧૮૨	૯૬
● કૃષ્ણદાસ	૧૮૩ થી ૧૮૪	૧૦૫
● કેશવ	૧૮૫ થી ૨૧૨	૧૦૬
● ગોવિંદ	૨૧૩ થી ૨૨૨	૧૨૪
● ગંગાદાસ (નિરાંત)	૨૨૩	૧૩૧
● ચરણદાસજી		૧૭
● છોટમ	૨૨૪ થી ૨૬૦	૧૩૨
● જિનેશ્વર	૨૬૧	૧૫૭
● તાનસેન	૨૬૨ થી ૨૬૬	૧૫૮
● તિલકદાસ	૨૬૭	૧૬૧
● તુલસીદાસ	૨૬૮ થી ૨૯૮	૧૬૨
● દયારામ	૨૯૯ થી ૩૧૧	૧૮૦
● દાસ બહાદુર	૩૧૨	૧૮૯
● દીન દાસ		૧૭૯
● દેવાત	૩૧૩	૧૮૯
● દૌલતરામ	૩૧૪ થી ૩૩૪	૧૯૦
● ધાનતરાય	૩૩૫ થી ૩૪૫	૨૦૨
● ધીરો ભગત	૩૪૬ થી ૩૫૮	૨૦૮

● નઝીર	૩૫૯ થી ૩૬૨	૨૧૮
● નર્મદાશંકર	૩૬૩	૨૨૩
● નથુરામ	૩૬૪ થી ૩૭૪	૨૨૪
● નરહરિ	૩૭૫	૨૩૧
● નરસિંહ મહેતા	૩૭૬ થી ૪૨૫	૨૩૨
● જ્ઞાનાલાલ કવિ	૪૨૬ થી ૪૬૪	૨૬૦
● નાગરીદાસ		૧૨૯
● નાનક	૪૬૫ થી ૪૮૪	૨૮૬
● નિષ્કુળાનંદ	૪૮૫ થી ૪૯૨	૨૯૬
● નિરાંત	૪૯૩ થી ૫૦૭	૩૦૨
● નૃસિંહ	૫૦૮	૩૧૧
● નરસિંહરાવ દિવેટીયા	૫૦૯	૩૧૧
● પલટુદાસ		૪૨૯
● પીંગળ	૫૧૦ થી ૫૧૬	૩૧૨
● પ્રભાશંકર	૫૧૭	૩૧૭
● પાર્શ્વદાસ	૫૧૮	૩૧૭
● પ્રીતમ	૫૧૯ થી ૫૪૨	૩૧૮
● પુનિત મહારાજ	૫૪૩ થી ૫૮૩	૩૩૨
● પાંડુરંગ શાસ્ત્રી	૫૮૪ થી ૫૮૫	૩૫૭
● બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર)	૫૮૬ થી ૬૫૩	૩૫૮
● બાદરાયણ	૬૫૪	૩૯૩
● બ્રહ્માનંદ સ્વામી (અક્ષરવાસી)	૬૫૫ થી ૬૬૭	૩૯૪
● બિન્દુ મહારાજ	૬૬૮ થી ૬૮૨	૪૦૨
● બુદ્ધિસાગર	૬૮૩ થી ૬૮૭	૪૧૨
● બુદ્ધજન	૬૮૮ થી ૬૯૮	૪૧૬
● બુલ્લેશાહ		૬૬૭

● ભાગચંદ	૬૯૯ થી ૭૦૯	૪૨૨
● ભૂધરદાસ	૭૧૦ થી ૭૧૫	૪૩૦
● ભોલેબાબા	૭૧૬ થી ૭૨૬	૪૩૪
● ભોજો ભગત	૭૨૭ થી ૭૩૮	૪૪૪
● મીરાં (યોગીની ઈન્દીરાદેવી)	૭૩૯ થી ૭૫૭	૪૫૨
● મીરાંબાઈ	૭૫૮ થી ૮૩૫	૪૬૪
● મુક્તાનંદ	૮૩૬ થી ૮૪૨	૫૦૨
● મંસૂર મસ્તાના	૮૪૩ થી ૮૪૬	૫૦૬
● મગનીદાસ	૮૪૭ થી ૮૪૮	૫૦૯
● રાજચંદ્રજી (શ્રીમદ્)	૮૪૯ થી ૮૬૭	૫૧૦
● રૈદાસ	૮૬૮ થી ૮૭૧	૫૨૮
● રંગીનદાસ	૮૭૨	૫૩૧
● રંગ અવધૂત	૮૭૩ થી ૯૦૩	૫૩૨
● લાલ	૯૦૪ થી ૯૧૪	૫૫૨
● લહેરી ભગત	૯૧૫	૫૫૯
● વલ્લભ	૯૧૬ થી ૯૨૦	૫૬૦
● વૃંદાવનદાસ	૯૨૧	૫૬૩
● શંકર મહારાજ	૯૨૨ થી ૯૮૮	૫૬૪
● શંકરાચાર્ય	૯૮૯	૬૦૨
● સતાર શાહ	૯૯૦ થી ૧૦૧૧	૬૦૪
● સૂરદાસ	૧૦૧૨ થી ૧૦૭૨	૬૧૮
● સંતશિષ્ય	૧૦૭૩ થી ૧૧૦૧	૬૪૮
● હરીશ્ચંદ્ર		૨૦૭
● પ્રકીર્ણ સ્તુતિ		૬૬૮
● પ્રકીર્ણ ધૂન		૬૭૫

સરસ્વતી સ્તુતિ

યા કુન્દેન્દુતુષારહારધવલા યા શુભવસ્ત્રાવૃતા,
યા વીણાવરદદમ્ભિતકરા યા શ્વેત પદ્માસના;
યા બ્રહ્માચ્યુતશંકર પ્રભુતિભિર્દેવેઃ સદાવંદિતા,
સા માં પાતુ સરસ્વતી ભગવતી નિઃશેષજ્ઞાયાપહા.

ગુરુ સ્તુતિ

(રાગ : હરિગીત છંદ)

ગુરુદેવ, તારા ચરણમાં, ફરી ફરી કરું હું વંદના;
સ્થાપી અનંતાનંત તુજ ઉપકાર મારા હૃદયમાં.

ગુરુદેવ ! અવિનય કંઈ થયો, અપરાધ કંઈ પણ જે થયા;
કરજો ક્ષમા અમ બાળને, એ દીનભાવે યાચના.

ગુરુવર ! નમું હું આપને, અમ જીવનના આધારને;
વૈરાગ્યપૂરિત જ્ઞાન અમૃત સીંચનારા મેઘને.

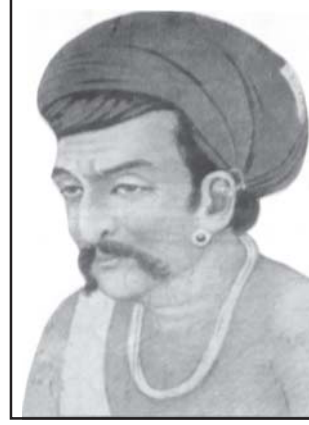
સમ્યક્ત્વ આદિક ધર્મ પામું, તુજ ચરણ-આશ્રય વડે;
જય જય થજો પ્રભુ આપનો, સૌ ભક્ત શાસનના ચહે.

(રાગ : શિખરીણી છંદ)

લખાયું જે હસ્તે, પ્રભુ તુજ કૃપાએ હર્ષથી,
ઘર ભાવે પંકજ, દીનપણે તુજને વિનયથી;
સ્વીકારો મુજ ભાવો, બાળ સમજીને તમ હરિ,
હણો ભ્રાંતિ મારી, ચરણમાં રાખો કૃપા કરી.

અખા ભગત

ઈ. સ. ૧૬૦૦ - ૧૬૫૫



મધ્યકાલીન ગુજરાતી સાહિત્ય બે ધારામાં વહેંચાયેલું છે. જ્ઞાનધારા અને ભક્તિધારા. જ્ઞાનધારામાં કવિતા રચનારા કવિઓમાં નરસિંહ, ભોજો, ધીરો, નરહરિ અને અખો છે. જ્ઞાનધારાની કવિતાએ મુખ્યત્વે બ્રહ્મ, માયા અને જગતની ઉત્પત્તિ-સ્થિતિને કેન્દ્રમાં રાખ્યા છે. અખાની વાણીમાં ઉપમા, ઉલ્લેક્ષા, રૂપક, દૃષ્ટાંત વગેરેથી બોધ કરાયેલ છે. જેમાં સર્વ પ્રકારની અલંકાર રચનાઓનો સમાવેશ થાય છે. કવિ અખાનું દૃષ્ટાંત નિરૂપણ, એની વૈવિધ્ય વિશાળતા, ચિત્રાત્મકતા, અવનવીન રચના-રીતિ તથા વેગ અને જોશને કારણે ગુજરાતી સાહિત્ય અનન્ય સરખું ભાસે છે. તેમની મુખ્ય રચનામાં ‘અખેગીતા’, છપ્પા, ચિત્તવિચાર સંવાદ અને ગુરુશિષ્યા સંવાદ વગેરે છે. જેમાં મુખ્યતાથી બ્રહ્મ-કેવલ્યનું વર્ણન કર્યું છે. અખેગીતા એ અખાનો પહેલો ગ્રંથ છે. અખાનો જન્મ લગભગ સંવત ૧૬૫૩માં માનવામાં આવે છે. જેતલપુરથી પંદર-સોળ વર્ષની વયે તેમણે અમદાવાદ આવીને નિવાસ કર્યો હતો. એમના પિતા અને એક નાની બહેન પણ સાથે હતા. અખાની ૨૦ વર્ષની ઉંમર પહેલાં એમના પિતાનો સ્વર્ગવાસ થયો હતો. ત્યારબાદ થોડા જ દિવસોમાં બહેનનો પણ સ્વર્ગવાસ થયો હતો. બાળલગ્નની પ્રાપ્ત થયેલી યુવાન સ્ત્રી પણ એ જ સમયમાં મૃત્યુ પામી. ત્યારબાદ પુર્નલગ્ન કર્યા હતા. અખો જ્ઞાતિએ સોની હતા. તીર્થ પર્યટન દરમિયાન જયપુરમાં વૈષ્ણવ મંદિરમાં ભોળવાઈને ગુરૂદીક્ષા લીધી, ત્યાંથી અસંતોષ થતાં કાશીએ આવ્યા. ત્યાં સંન્યાસી બ્રહ્માનંદનો ભેટો થયો અને તેમને ગુરૂપદે સ્થાપિત કરી શિષ્ય બન્યા. ત્યારબાદ ગુજરાત આવી વસ્યા.

|| લાગી લાગી સખ કહે, લાગી હોય સો રોય ||
|| હમકો તો ઐસી લગી, હરિ બિન બૂજા શકે ના કોય ||

૧	બિભાસ	અકલ કલા ખેલત નર જ્ઞાની
૨	ભૈરવી	અખ મોહે અદ્ભુત આનંદ આયા
૩	પ્રભાતી	અવિધાનું મૂળ તે તન શ્રિયાતણું
૪	પ્રભાત	આતમા પામવા કોઈ ઇચ્છા કરે
૫	દેશી ઢાળ	એ ગુરુ સેવીએ રે જેનું મૂલ
૬	દેશ ગોંડ	કાગળ સદ્ગુરુ લખે, એના વિરલા
૭	દેશી ઢાળ	ગરવા ગુરુ મળ્યા રે એવા
૮	ઘોળ	જી રે આજ આતમ ઓળખાવિયો
૯	છપ્પા	તિલક કરતાં ત્રેપન થયાં
૧૦	દેશી ઢાળ	નૂરતસૂરત ચાલી શૂન્યમાં
૧૧	દેશી ઢાળ	બ્રહ્મરસ તે પિયે રે જે કોઈ
૧૨	ઘનાશ્રી	મહામતવાળા શ્રી રામ જના
૧૩	દેશી ઢાળ	વચન વાલાતણાંરે, એવા
૧૪	ખમાજ	શબ્દાતીત નિગમ મુખ ગાવે
૧૫	ઘોળ	શાં શાં રૂપ વખાણું, સંતો રે
૧૬	દેશી ઢાળ	સમજ્યા વિનાનું રે સુખ નહિ જીવને રે
૧૭	દેશી ઢાળ	સાધુ મારા ભાઈ રે હાં પ્રેમને ભલકે
૧૮	દેશી ઢાળ	સંતો ભાઈ રે હાં સ્વયં પદ તે સાચું
૧૯	સોરઠચલતી	સંતો રે સચ્ચિદાનંદ સ્વામી પૂરણ
૨૦	ભૈરવી	સંતો બાત બડી મહાપદકી
૨૧	દરબારી	સંતો ભાઈ રે સમજણ કી એક બાત
૨૨	દેશી ઢાળ	સંગત એને શું કરે
૨૩	દેશી ઢાળ	હરિ ગુરુ સંતે કીધી મારી સ્થાય
૨૪	મૂલણા છંદ	હરિ હરિજન અળગા કરી રખે ગણો

|| હૈ આંખ વો જો પ્રભુકા દર્શન કિયા કરે ||
|| વે શીશ હૈ ચરણોમેં, જો વંદન કિયા કરે ||

૧. (રાગ : બિભાસ)

અકલ કલા ખેલત નર જ્ઞાની !

જૈસે હિ નાવ હિરે ફિરે દસોં દિશ, ધ્રુવ તારે પર રહત નિશાની. ધ્રુવ
ચલન વલન અવની પર વાકી, મનકી સુરત ઠહરાની;
તત્વ-સમાસ ભયો હૈ સ્વતંતર, જૈસે હિમ હોત હૈ પાની. અકલ
છુપી આદિ અન્ત નહિં પાયો, આઈ ન સકત જહાં મન બાની;
તા ઘર સ્થિતિ ભઈ હૈ જિનકી, કહિ ન જાત એસી અકથ કહાની. અકલ
અજબ ખેલ અદ્ભૂત અનુપમ હૈ, જાકું હૈ પહિયાન પુરાની;
ગગનહિ ગેબ ભયા નર બોલે, એહિ 'અખા' જાનત કોઈ જ્ઞાની. અકલ

૨. (રાગ : ભૈરવી)

અબ મોહે અદ્ભૂત આનંદ આયા;
કિયા કરાયા કછુભી નાહી, સહજ પિયાકું પાયા. ધ્રુવ
દેશ ન છોડ્યા, વેશ ન છોડ્યા, ના છોડ્યા સંસારા;
ભરનિદ્રાસે જાગ પડા તો, મિટ ગયા સપના સારા. અબ
કૃપા નાલ અંતરસે છુટી, ગોલા જ્ઞાન મિલાયા;
આડ અટક સબ ફોડકે નિસર્યા, દૂર સે અજ્ઞાન ઉડાયા. અબ
ભલા કહે કોઈ બૂરા કહે કોઈ, અપની મતિ અનુસરા;
'અખા' લોહકું પારસ પરસા, સોના ભયા સોનારા. અબ

૩. (રાગ : પ્રભાતી)

અવિધાનું મૂળ તે તન ત્રિયાતણું, જેના ગુણ પ્રપંચનો પાર ના'વે;
એની સંગાથે વિદ્યા સૌ વીસરે, શુદ્ધ વિચાર ચિત્તમાં ન આવે. ધ્રુવ

॥ બેકાર વો મુખ હે, જો રહે વ્યર્થ બાતોમેં ॥
મુખ વહ હૈ જો હરિ નામ કા સુમિરન કિયા કરેં ॥

ગુરુ ગોવિંદથી એ જ અળગા કરે, મન્મથ ગુણના બાણ મારે;
એ અગ્નિ બુઝાય મહાજળ જોગથી, પ્રેમ વૈરાગ્યથી શુદ્ધ વારે. અવિધા
તેજપ્રતાપ ત્રિલોકમાં નવ રહે, રવિ-શશિ-તેજ જયમ રાહુ ગ્રાસે;
કાળનું રૂપ તે કામિની-દામિની, મહા શૂરવીરનો નિયમ નાસે. અવિધા
નાર તરવાર તે નવ ગણે નેહને, પરહાથ ચઢે ત્યારે તન ટાળે;
આપણું પારકું અગ્નિ ના ઓળખે, બળ વાધે ત્યારે સધ બાળે. અવિધા
શાકણી, સાપણી દ્રેહવંતી વાંઘણી, ઘૂંઘટમાં કામનાં ઘેન ગાળે;
મધુરી વાણી તો મુખ બોલે ઘણી, ભડ મેગળતણું જૂથ ભાગે. અવિધા
સગુણની ચારિણી કલ્પના કારિણી, મક્ષિકા મારિણી માન મહાલે;
ભક્ષ કરે એમાં ભીતિ આણે નહિ, વિષય વિકટ કરી પ્રેમ પાળે. અવિધા
અજિતને જીતવા કોઈક સમર્થ છે, ગુણ ગંભીર મહા બ્રહ્મ કહાવે;
કહે 'અખો' પરમ પ્રતીતનું પારખું, ત્રિયાનું તિમિર ત્યાં નિકટ ના'વે. અવિધા

૪. (રાગ : પ્રભાત)

આતમા પામવા કોઈ ઈચ્છા કરે, સંતને સેવવા મન શુદ્ધે;
ભવરોગ વામવા ભેખ ભાવે લહે, આરોગતાં આવે જેમ સાકર દૂધે. ધ્રુવ
સુલભ મારગ તે સંત કેરી કળા, ઉપરે જાય ઉવાટ વાટે;
પાંખને બળે જેમ પંખીડાં પરવરે, એમ સમજ આવે જ્ઞાન ઘાટે. આતમા
જ્ઞાન વૈરાગ્ય ન પ્રેમ આતુરતા, નવધા કેરૂં માંઈ સમજ વ્યારું;
પૂરી તે સમજણો પૂરા ગુરુ થકી, નહિ તો કૂંચી વિના રૂઘું તાળું. આતમા
હજી હટકટા હોય પરિબ્રહ્મની, તો પ્રથમ પરવર જે શુદ્ધ સંગે;
સત્સંગ કર તો એવો કરજે 'અખા' પ્રગટે પ્રાણનાથ તે આપ અંગે. આતમા

॥ હરિ કી ભક્તિ સહજ હૈ નાહી, જ્યોં ચોખી તરવાર ॥
પલટૂદાસ હાથ અપને સે, સિર કો લેઘ ઉતાર ॥

૫. (રાગ : દેશી ઢાળ)

એ ગુરુ સેવીએ રે, જેનું મૂલ, તોલ ન માપ જી;
ગુરુને આધ, અંત ને મધ્ય નહિ, તેને થાપ ન ઉત્થાપ ! ધ્રુવ
પ્રપંચ થકી પડે રહ્યો, જેમ લોહ્યમકને ન્યાય જી;
જડ હતું એ ગુરુ તણા, સંજોગે ચેતન થાય. જેનું
ગુરુનું નામ-ઠામ ને ગામ નહિ, એવો સર્વનો વિશ્વાસ જી;
ઉત્પત્તિ-સ્થિતિ-લય ગુરુ વિષે, એ તો કહાવે સદાય અકામ. જેનું
ગુરુ મારો નવ અવતરે ! નવ ઘરે ગર્ભે વાસ જી;
ઊપજે તે વણસે ખરો, એ તો માયાનો જ વિલાસ. જેનું
ગુરુ મહિમા સદાશિવ લહે, વળી સનકાદિક-શેષનાગ જી;
શુદ્ધ વિચારે રે'વે 'અખા', જ્યારે ગુરુ કહે ગુરુ ભાગ. જેનું

૬. (રાગ : દેશગૌડ)

કાગળ સદ્ગુરુ લખે, એના વિરલા કોઈ વાંચણહાર. ધ્રુવ
જ્ઞાન-વૈરાગ્યનો દેહ ધર્યો, માંહે જોગપણનો જીવ રે;
ભક્તિ-આભૂષણ પહેર્યાં રે, વાકો સેવક દાસ સદેહ. કાગળ
શીલ તણો ખડિયો કર્યો રે, માંહે પ્રેમ તણી છે શાહી;
કલમ-બુદ્ધિ સત્ છે રે, તેમાં અદ્વૈત આંખ ભરાઈ. કાગળ
સૂરત-નૂરતની દોરી લીટી, માંહે વિવેક તણી છે ઓળ;
વિચાર-અક્ષર ત્યાં લખ્યા રે, પછી ઉતર્યો પાટણ પોળ. કાગળ
સમજણ કાનો-માતરા રે, માયા ઉપર છે શૂન્ય;
તે ઉપર પરિબ્રહ્મ છે રે, તેને નહિ અડે પાપ ને પુણ્ય. કાગળ
જીવપણું જુગતે લહે રે, મન મળી મંડળ ગાય;
વણવિચારે અક્ષર લખે રે, કાગળ કોરોને કોરો કહેવાય. કાગળ

॥ સાહેબકે ઘરકી કરી, મૈને ખૂળ તપાસ ॥
અજ્ઞાની સે દૂર હે, પ્રભુ જ્ઞાની જનકે પાસ ॥

કોટિ પંડિત વાંચી મુઆ રે, પઢી પઢી વેદ-પુરાણ;
એક અક્ષર નવ ઊકલ્યો રે, તેમાં થાક્યા છે જાણ-સુજાણ. કાગળ
અંધે તે કાગળ વાંચિયો રે, બહેરે તે સુણ્યો કાન;
મૂંગાએ ચર્ચા બહુ કરી રે, તેનાં વેદ કરે છે વખાણ. કાગળ
અમરાપુરી નિજ ઘટમાં રે, ત્યાં છે તેનો વાસ;
કર જોડીને 'અખો' કહે રે, એવા દુર્લભ મળવા દાસ. કાગળ

૭. (રાગ : દેશી ઢાળ)

ગરવા ગુરુ મળ્યા રે, એવા સત નિરંજન દેવ જી;
મિષ્ટ વચન ગુરુદેવનાં, તેનો વિરલા જાણે ભેદ. ધ્રુવ
ગુરુને જાતવર્ણ-આશ્રમ નહિ, ને સહેજપણે અવધૂતજી;
ગુણ સાથે નહિ ચોજના, સ્પર્શે નહિ પંચભૂત. એવા
અખિલ જગત ગુરુમાં રહે, અને ગુરુ રહે નિરધાર જી;
અન્ય આશ્રિત નહિ ગુરુ વિષે, એ તો રહે પરાને પાર. એવા
એ આશ્ચર્ય ગુરુનું ઘણું, જે અરૂપી ને અણલિંગ જી;
સ્વભાવે સાક્ષી તે સદા, પ્રતિબિંબ પાંચે રંગ. એવા
સામર્થ્ય સઘળે રહે, અને સ્વયં રહે સંત પાસ જી;
ત્યાં મેળવો 'અખા' માહરો, એ તો સ્વયં મળે અવિનાશ. એવા

૮. (રાગ : ધોળ)

જી રે આજ આતમ ઓળખાવિયો, સદ્ગુરુજીએ કીધી સા'ય જી રે;
પરવૃત્તિ મુકાવી રે પરહરી, નિરવૃત્તિ ઠેરાવી ઠાર. ધ્રુવ
સદ્ગુરુજીએ મંત્ર જ આપિયો, મારા કર્ણદ્વાર-મોઝાર;
ગુરુજ્ઞાન-દીપક કર્યો ગોખમાં, મારા હૃદયકમળની માંચ. સદ્ગુરુ

॥ અખ તું કાહે કો ડરે, શિર પર હરિકા હાથ ॥
હસ્તી ચઢકર ડોલયે, કુકર ભસે જો લાખ ॥

ઊગ્યો અનુભવ-અર્ક રે આતમા, દીઠે ઝળહળ રૂપ અપાર;
કામ-ક્રોધ-કલ્પના સઘળી ટળી, છૂટ્યા વિષય તણા વિકાર. સદ્ગુરૂ
મોહ, મૃગજળ, માયા ને મમતા, છૂટ્યા સ્વપ્ન તણા રે આચાર;
દિલે દરસી દયા ને દીનતા, જ્ઞાન, ભક્તિ, વિવેક, વિચાર. સદ્ગુરૂ
સત્સંગ, સંતોષ ને શીલતા, દૃઢ દયા ધીરજ ઘણી ધાર;
રાખ્ય આશરો અક્ષરનો ‘અખા’, જે છે બાવનથી વળી બા’ર. સદ્ગુરૂ



૯ (રાગ : છપ્પા)

તિલક કરતાં ત્રેપન થયાં, ને જપમાળાનાં નાકાં ગયા,
તીરથ ફરી ફરી થાક્યા ચર્ણ, તોય ન પહોંચ્યો હરિને શર્ણ;
કથા સુણી સુણી ફૂટ્યા કાન, તોય અખા ન આવ્યું બ્રહ્મજ્ઞાન. (૧)
ભાષાને શું વળગે ભૂર, જે રણમાં જીતે તે શૂર,
સંસ્કૃત બોલ્યાથી શું થયું, પ્રાકૃતથી શું નાસી ગયું ?
બાવનનો સઘળો વિસ્તાર, અખા ત્રેપનમો જાણે પાર. (૨)
વણ સમજે દાવા-મત ઘણા, પંથ વખાણે પોતાતણા,
ટળવું ઘટે ત્યાં સામા થાય, વણ સમજે બહુ વાંકા જાય;
પ્હેર્યો વેષને વાધી ટેક, એ અખા કેમ થાયે એક ? (૩)
આતમ સમજ્યો તે નર જતિ, શું થયું ઘોળાં-ભગવા થકી ?
બોડે, તોડે જોડે વાળ, એ છે સૌ ઉપલી જંજાળ;
પ્રીછીને સંકોડે આપ, તો અખા હરિ જાણે આપ. (૪)
દેહ અભિમાન હતું પાશેર, વિદ્યા ભણતાં વાઘ્યું શેર,
ચર્યા વદતાં તોલું થયો, ગુરુ થયો તો મણમાં ગયો;
અખા હલકાથી એમ ભારે થાય, આત્મજ્ઞાન સમૂળગું જાય. (૫)
મોટી તાણ છે પંથોતણી, નથી જૂજવા એક છે ઘણી,
નિજ ઈષ્ટની પાળવી ટેક, સકળ સૃષ્ટિનો અધિપતિ એક;
જેમ રાજા એક, પ્રજા જૂજવી, ‘અખા’ એ રીતે જુએ અનુભવી. (૬)

॥ અશરણકે તુમ શરણ હો, નિરાધાર આધાર ॥
॥ મૈં ડૂબત ભવસિંધુમેં, ખેઓ લગાઓ પાર ॥

૧૦ (રાગ : દેશી ઢાળ)

નૂરતસૂરત ચાલી શૂન્યમાં, મહા ધૂન્યમાં મોહી જી;
દેવચક્ષુ થઈ દો જણી, કળા કારમી જોઈ જી. ધ્રુવ
નૂરીજન આગે નટડી, નિરાધારે ખેલે જી;
સૂરત ન થૂકે સુંદરી, ઘરણી પાવ ન મેલે જી. નૂરતો
તક્ષ ત્રિવેણી ત્યાગી કરી, ગુરુગમ પર આઈ જી;
નાથજી આગે નૃત્ય કરી, પદ અમર લખાઈ જી. નૂરતો
ગગનમંડળના ગોપમાં, અનહદ નાદ ઘુરાયા જી;
માવો વગાડે મીઠી મોરલી, અનભે ઘર પાયા જી. નૂરતો
ઓહં સોહંની સીડીએ, સન્મુખ ઊભા છે સ્વામીજી;
કહે ‘અખો’ ગુરુના દેશમાં, આપોઆપ અનામીજી ! નૂરતો

૧૧ (રાગ : દેશી ઢાળ)

બ્રહ્મરસ તે પિયે રે, જે કોઈ આપ ત્યાગી હોય જી;
ભ્રમણામાં ભૂલે નહિ, એવા તે વિરલા કોક. ધ્રુવ
કેસરી રણમાં સંચરે અને હોંકારે મહાવીરજી;
તે ગર્જનાઓ ગજરાજ ત્રાસે, પણ સિંહણ ન છોડે ધીર. એવા
શૂરા તે રણમાં સંચરે, જેના ઘડ પર ના હોય શિષ જી;
ધાર અણીથી ઘડકે નહિ, જેને રોમેરોમ જગદીશ. એવા
સાત સાયર સે’જે તરે, જેમ એક અંજલિ નીર જી;
બૂડે નહિ તે બિરદ બાંધી, ત્રિવેણીને તીર. એવા
સિંહણનું દૂધ જીરવે, જે હોય સિંહણનું બાળ જી;
શુદ્ધ કનકના પાત્ર વિણ, તે ફોડી નીસરે બહાર. એવા
પૂરા પરમારથી જાણવા, જે સમદર્શી હોય સંત જી;
કહે ‘અખો’ મહાતેજ માંહે, તે મળી રહ્યા મહંત. એવા

॥ ત્યાગ તો ઐસા કીજીએ, સળ કુછ એક હી બાર ॥
॥ સળ પ્રભુ કા મેરા નહી, નિશ્ચય કિયા વિચાર ॥

૧૨ (રાગ : ધનાશ્રી)

મહામતવાળા શ્રીરામ જના, ચઢી ગયો ચિત આપન આપો;
સો ફરી ન ઊતરત કોઈ દિના, મહામતવાળા શ્રીરામ જના. ધ્રુવ
સાધી સૂરત નિરતકી નિશ્ચે', આપ ન દેખત ઓર તના;
નિરાધાર ઘરની ન ધારે, ચિત ચિદરૂપ ભયા અપના. મહામત૦
અજબ કળા અચાનક ઉપની, પાર બ્રહ્મરસરૂપ મના;
પ્રપંચ પાર સેવક ન સ્વામી, એક હિ ન કહેજો ઘના. મહામત૦
સ્વપ્ન સાખ દેત નહીં કોઈ, જાગ્રતમે સખ હોત ફના;
અપને બળે ઊડત પંખી, 'અખા' આધાર નહીં જ્યું અના. મહામત૦

૧૩ (રાગ : દેશી ઢાળ)

વચન વા'લાતણાં રે, એવા જીવપણાં રસરૂપ જી;
જેણે ભ્રમ-ભોલિંગા ઊતરે, એવાં સખીજ સત્સ્વરૂપ. ધ્રુવ
જેમ મારણવિદ્યા સંજીવની, તે વચને કરે પ્રવેશ જી;
તેમ વચનદ્રારે ગુરુ વર્યા, ત્યાં દ્વૈત નહિ લવલેશ. વચન૦
બાહેર કે અંતરે રહ્યો, એવો જીવે કળ્યો નવ જાય જી;
ઘટ-મઠે સઘળે ભર્યો, એ તો શરીર વિના સર્વ થાય. વચન૦
ક્યારે બોલે ? નિજ ઘર રહી, અને ક્યારે બોલે? પરપંચ જી;
પણ વચન સમજે ગુરુતણાં, તેને ન લાગે માયાનો અંચ. વચન૦
મુજમાં આવીને માનિયો, ગુરુએ કહ્યો ગુરુ ભાગ જી;
ત્યાં 'અખે' સાગર ઊલટિયો, નહીં રાગ, નહીં વૈરાગ. વચન૦

॥ ઘસ અસાર સંસારમેં, તારણ તરણ જિહાજ ॥
સો મેરે હિરદૈ બસો, ભાવિકે જિનરાજ ॥

૧૪ (રાગ : ખમાજ)

શબ્દાતીત નિગમ મુખ ગાવે, સોહંમે હમ-હમ ભીતર બોલે;
જાકા જોગેશ્વર ધ્યાન ઘરત હય, શબ્દાતીત નિગમ મુખ ગાવે. ધ્રુવ
ઉપનિષદ કહત આનંદમય, પ્રકૃતિ-પાર પંડિત બતાવે;
જાકુ રટત હય મહા મુનીશ્વર, સો જ્ઞાની ઘર બેઠહિ પાવે. શબ્દાતીત૦
કોઈ તપ, તીર્થ, વ્રતાદિક રાચો, કો જમના બુંદાવન ચા'યો;
કોઈ ક્ષીરસાગર બહુ વિદ્વાદી, સોઈ સાધનસે સાધ્યો ન જાયો. શબ્દાતીત૦
જૈસે પારસ સ્પર્શે ધાતનકું, સોહિ સિંધુ સહ નાવતુ નાયો;
કહે 'અખો' એહિ અકથ કહાની, નહિ કુછ પાયો નાહીં ગુમાયો. શબ્દાતીત૦

૧૫ (રાગ : ધોળ)

શાં શાં રૂપ વખાણું ? સંતો રે, શાં શાં રૂપ વખાણું ?
ચંદ્રને ને સૂરજ વિના મારે, વાયું છે વા'ણું. ધ્રુવ
નેનાં રોધ્યાં નિજ ધામમાં, વાજાં અનહદ વાજે;
ત્યાં હરિજન બેઠા અમૃત પીએ, માથે છત્ર વિરાજે. સંતો૦
નૂરતસૂરતની શેરીએ, અનભે ઘર બોયું;
ઝિલમિલ જ્યોત અપાર છે, ત્યાં મુજ મન મોહ્યું. સંતો૦
વિના વાદળ વીજળી, જળસાગર ભરિયું;
ત્યાં હંસારાજા કીડા કરે, ચાંચે મોતીડું ઘરિયું. સંતો૦
માનસરોવર ઝીલતાં, તું તો તારું તપાસે;
તેની તીરે વસે નાગણી, જાળવજે નહિ તો ખાસે. સંતો૦
ઝગમગ જ્યોત અપાર છે, શૂન્યમાં ધૂન્ય લાગી;
'અખો' આનંદ શું ત્યાં મળ્યો, ભવભ્રમણા ભાંગી. સંતો૦

॥ પરમ પૂજ્ય વીતરાગકો, નમૂં ચરણ ચિત લાય ॥
શુદ્ધ મનસે પૂજા કર, ઉર મેં અતિ હરષાય ॥

૧૬ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સમજ્યા વિનાનું રે સુખ નહિ જીવને રેજી, એતો અનુભવથી ઓળખાય;
પોતાનામાં દરશેરે પોતે જ્યારે આતમા રેજી, ત્યારે હું પદ સહેજે જાય.

ધ્રુવ

પારસ વગરનો રે કોઈ પથરો મળે રેજી, તેથી લોહ ફીટી ન કંચન થાય;
સત્ગુરૂ વિનારે સાધન જે કરે રેજી, તેથી તેનું જીવ પણું નવ જાય.

સમજ્યા

રવિ રવિ કરતાં રે રજની મટે નહિ રેજી, અંધારું તો અર્ક ઉગ્યા પછી જાય;
રૂઢ્યે રવિ ઉગેરે ગુરૂ ગમ જ્ઞાનનો રેજી, ત્યારે તેને સુખનો સિંધુ જણાય.

સમજ્યા

જળ-જળ કરતાં રે તૃષા કદિ ટળે નહિ રેજી, ભોજનના સ્મરણથી ભૂખ ન જાય;
પ્રેમરસ પીતારે તુરત તૃષ્ણા મટે રેજી, તેને મહા આનંદ નિધિ ઉભરાય.

સમજ્યા

દશ મણ અગ્નિરે લખે કોઈ કાગળે રેજી, એ કાગળીઓ રૂ માંહે લઈને મૂકાય;
લખેલા અંગારે રે રૂઈ નથી દાઝતું રેજી, રતી એક સાચી જો આગ પ્રગટાય.

સમજ્યા

અવિદ્યા ટળે છે રે અનહદ ચિંતવે રેજી, એહ વાણી રહિત છે રે વિચાર;
જે જે નર સમજ્યારે તે તે શમી ગયા રેજી, અખો કહે ઉતરશે ભવ પાર.

સમજ્યા



૧૭ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સાધુ મારા ભાઈ રે હાં પ્રેમને ભલકે લડિયે રે હો જી. ધ્રુવ
મનને મારીને મર્દન કરીએ, કાંઈ એક જરણાંને જરીએ રે;
શીલ-સંતોષ ધારણ ધરી, સંતોના ચરણોમાં વસીએ રે હો જી. સાધુ
આયુધ બાંધી ના થઈએ આકળા, સઘીરા સઘીરા ચાલીએ રે;
દિલ રે સામાં ડગલાં ભરી, ભૂપતશું રે મળીએ રે હો જી. સાધુ

॥ થકી નાવ ભવદધિ વિષે, તુમ પ્રભુ પાર કરેય ॥
ખેવટિયા તુમ હો પ્રભુ, જય જય જિનદેવ ॥

શિશ રે પડે વીરા ઘડ લડે, શૂરા ભડ સાથે ભડીએ રે;
રહેવું કાજળતણી કોટડી, ડાઘ અડવા ન દઈએ એ હો જી. સાધુ
ઘીનો ઘડો રે અગ્નિ ધરીએ, પરજળવા ન દઈએ;
પાંચે તો કળાઓ માંહેલી વશ કરીએ, છૂટે છેડે ફરીએ રે હો જી. સાધુ
સત્યની કમાનો ચડાવીએ, નવસર કરી ભેળાં કરીએ;
વામ રે ભરીને ભલકો મારીએ, માંહેલાને મારીને મરીએ રે હો જી. સાધુ
કુરુક્ષેત્રમાં એમ લડીએ, કેસરિયા ત્યાં કરીએ રે;
શિર સાટે સદ્ગુરુ મળે, તેનો ઘોખો ના ધરીએ રે હો જી. સાધુ
સ્વર્ગનાં સામૈયાં સંતો આવિયાં, ત્યાં તો અવસાન કળીએ રે;
ભૂતનાથચરણે ‘અખો’ ભણે, તેજમાં તેજ થઈ મળીએ રે હો જી. સાધુ

૧૮ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સંતો ભાઈ રે હાં, સ્વયં પદ તે સાચું રે હો જી;
સહજ શૂન્ય શમ્યા વિના, જાણો સર્વે કાચું રે હો જી. ધ્રુવ
કાચું મન એવું જાણવું, જેવો અઘ-કાચો પારો;
શુદ્ધ નિરાશ થયા વિના, નવ હોય નિસ્તારો રે હો જી. સ્વયં
જોગ, જગન, તીરથ, વૃત-એ કૃત્ય છે મનનું;
મન ઊગે સર્વે ખરું, મન બીજ છે તનનું રે હો જી. સ્વયં
બીજ બળે નહીં જ્યાં લગી, ત્યાં લગી ઊગે;
થયાને સ્થિરતા નહીં, ફરે તે જુગ જુગે રે હો જી. સ્વયં
અનુભવ એવો કીજીએ, જેણે મનની જડ જાયે;
મન મૂવા પછી માનવી, વસ્તુરૂપે થાયે રે ! હો જી. સ્વયં
સાધન એવું રે સાધવું, અણલિંગીની આશે;
મહાપુરુષ મુક્ત હુવા તે તો એ જ અધ્યાસે રે હો જી. સ્વયં
તત્ત્વજ્ઞાની સ્વયં તત્ત્વને એણી પેરે જાણે !
‘અખો’ સમજીને ત્યાં શમ્યો, જેને વેદ વખાણે રે હો જી. સ્વયં

॥ નહિ વિદ્યા, નહિ વચનબલ, નહિ ધીરજ ગુણ ગાન ॥
તુલસીદાસ ગરીબકી, પત રાખો ભગવાન ॥

૧૯ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

સંતો રે સચ્ચિદાનંદ સ્વામી, પૂરણ બ્રહ્મ પૂરી રહ્યો;
એકલો બહુનામી, સંતો રે સચ્ચિદાનંદ સ્વામી. ધ્રુવ
ગિરિ, ગેવર, વન, વાટિકા, પૂરરૂપે પોતે;
સાગર, સરિતા, શ્રીહરિ, ભાંગ્યો ભ્રમ જ જોતે. પૂરણ
દેવ, દાનવ, માનવ, મુનિ, દશો દિશાએ દેખો;
અન્ય નથી કોઈ ઈશથી, એમ દ્વૈત ઉવેખો. પૂરણ
જગત તે જગદીશ છે, આતમ નથી અળગો;
ઉંચ-નીચ જે ભાળવું, તે તુંને ભ્રમ જ વળગ્યો. પૂરણ
આપેઆપ જ ઉલસિયું, બ્રહ્મ પોતે ભાઈ;
વટબીજ જેમ વિલસિયું, જે રહ્યું તું સમાઈ. પૂરણ
તે ભક્ત તે જ્ઞાનવાન, તે પંડિત છે સાચા;
તે છે દેવ, ઋષિ, મુનિ, જેની બ્રહ્મમય વાચા. પૂરણ
ધ્યેય, ધ્યાતા એક ધામમાં, કરે બ્રહ્મ કલોલ;
આત્મસિંધુ માંહે 'અખા' કરો ઝાકમઝોલ. પૂરણ

૨૦ (રાગ : ભૈરવી)

સંતો ખાત બડી મહાપદકી;
શબ્દ શયાન કછુ નહીં લાગત, એસી સ્થિતિ બેહદકી. ધ્રુવ
દંદાતીત દ્વૈતસો ભાસે, કહા કહૂં કો બિધકી;
આપ અવાચ્ય કરી બોલત, અજબ કલા મહાનિધકી. સંતો
જહાં કછું નાહિં તાહિમેં તકિયા, હામ નહિ જહાં હદકી;
શબ્દાતીત સૂર્યકી લગની, ચોજ ગ્રહી ચિદ્ધનકી. સંતો

॥ રામ નામકે જાપ કા, નિકલા યહ પરિણામ ॥
દિલ મેં શ્રદ્ધા ચાહિયે, મરા કહો યા રામ ॥

ગ્રાહક દ્વાણગ્રાહ્ય નાહિ તામે, વાણ્ય ખૂટી જહાં શ્રુત્યકી;
રૂપ-અરૂપી આપ 'અખા' હે, બૂજ પડી એ ગદ્યકી. સંતો

૨૧ (રાગ : દરબારી)

સંતો ભાઈ રે સમજણ કી એક ખાત,
સમજ્યા સોઈ નર ફેર ન બોલ્યા - છોડ દીયા સકળ ઉદમાત. ધ્રુવ
આપ ન સમજે ઓરનકુ સમજાવે, રાતદિવસ ગુણ ગાય;
પર મંદિરિયે જઈ જ્યોત્યું જગાવે ભાઈ, ઘેર ઘોર અંધારી રાત. સંતો
અજ્ઞાની ને છેડીએ તો સામા અવગુણ લઈ કરે વાત;
નુગરાને પરમોદ ન લાગે ભાઈ રે, પથ્થર ઉપર જેમ મારો લાત. સંતો
મૂરખો શું જાણે ? મનખો મહા મળિયો; ખર જેમ નાગરવેલ ખાય;
દૂધ પાઈને વશિયેર ઉછેર્યો ભાઈ રે, પણ મુખડાનું ઝેર ના જાય. સંતો
સદ્ગુરુને બાળકે તો પારસ સ્પર્શ્યો, ભાઈ રે પારસમણિ એને હાથ;
ભૂતનાથને ભણે 'અખૈયો', હું પદ ત્યાં નહિ મારો નાથ. સંતો

૨૨ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સંગત એને શું કરે ? ભાઈ શઠને ન આવે સાન. ધ્રુવ
પન્નગને પયપાન કરાવે, અમૃત રૂપી આ'ર;
તોએ તે વિષ છાંડે નહીં, સામા કોટી વાઘે વિકાર. સંગત
તીખાં રહે કપુર મધે, સદાચે ભેલો વાસ;
તોએ તીખાસ ટળે નહીં, એની બુદ્ધે ન લાગે બરાસ. સંગત
દદુર રહે તો જળમાં નિત્યે, નિકટ કમળની પાસ;
કલોલ કરતો કીચશું, એને ન આવી કમળની વાસ. સંગત

॥ રામ રસિક અરૂ રામ-રસ, કહત સુનનકો દોઈ ॥
જબ સમાધિ પરગટ ભઈ, તબ દુખિયા નહિ કોઈ ॥

ચંદનનો ગુણ સદાય શીતલ, ભેલો રહે તો ભોરંગ;
તોએ શીતલ થયો નહીં, એને નિત અડાડતો અંગ. સંગત૦
રાણી પાસે સદા રહેતી, દાસી પુરાણ પ્રીત;
તોએ ચેરી સમજી નહીં, એતો રાજ પદવીની રીત. સંગત૦
શ્રીમંત પાસે સદા રહેતો, અહોનિશ રળતો રાંક;
અપરાધી અમથો રહ્યો, તેમાં શ્રીમંતનો શ્યો વાંક. સંગત૦
અધિકારીને સદા આવે, આતમ લક્ષ અભંગ;
અખા એ પદ મુમુક્ષુને, સદા સારો ફલે સંત સંગ. સંગત૦

૨૩ (રાગ : દેશી ઢાળ)

હરિ ગુરુ સંતે કીધી મારી સ્થાય, ઓળખાવ્યો નિજ આતમા રે;
ધીરજ દર્શને બતાવ્યું નિજ ધામ, હરિ હીરો આપ્યો હાથમાં રે. ધ્રુવ
ગુરુએ મને બતાવ્યું નિજ જ્ઞાન, સમજાવ્યું મુને સાનમાં રે;
મંતર સાધ્યો મારા મંદિર માંચ, કહ્યો છે મારા કાનમાં રે. હરિ૦
દયા કરીને ડગતું રાખ્યું દિલ, અસ્થિર મનને સ્થિર કર્યું રે;
નૂરતે-સૂરતે નીરખ્યા નિરાલંબ, એકધ્યાન હરિ સાથે ધર્યું રે. હરિ૦
હું તો મારું ભૂલી'તી ભુવન, જાગીને જોતાં ઘર જડ્યું રે;
અંબુ મધ્યે દીસે છે આકાશ, વિરાટરૂપે દૃષ્ટ પડ્યું રે. હરિ૦
નિર્ગુણ પદને પામી બની નિશ્ચિંત, રહી જ્ઞાનગંગામાં ભરી રે;
બ્રહ્માગ્નિમાં બાળ્યાં જેણે બીજ, ઊગવાની તેને આશા ટળી રે. હરિ૦
કીધો રે કીધો દ્વૈતતણો સંહાર, અદ્વૈત ભાસ્યો આપમાં રે;
વૃત્તિ પહોંચી બ્રહ્માંડની પાર, ના'વે માયાના માપમાં રે. હરિ૦
ત્રિગુણ ટાળી ખોજ્યું જેણે આપ, એક બ્રહ્મ તેણે ભાળિયો રે;
કહે 'અખો' તું કરી લે ભજન, હરિ વેદાંતે વખાણિયો રે. હરિ૦

॥ ગણધર ઇન્દ્ર ન કર સકૈ, તુમ વિનતી ભગવાન ॥
ધાનત પ્રીતિ નિહારકૈ, કીજૈ આપ સમાન ॥

૨૪ (રાગ : ઝૂલણા છંદ)

હરિ હરિજન અળગા કરી રખે ગણો, સંત સેવ્યા તેણે સ્વામી સેવ્યા;
નિર્ગુણ બ્રહ્મને સગુણ સંત જાણવા, જેમ વહ્નિથી તેજવંત થાય દીવા. ધ્રુવ
અગ્નિથી દીપ થાય બહુ આદર કર્યે, દીપથી દીપ તે થાય સહેલો;
જ્ઞાનીની મૂર્તિ તે જાણો ગોવિંદની, તહાંથી ભગવાન ભેટે જ વહેલો. સંત૦
દૃષ્ટિ ઉપદેશ આપે તે મોટી કળા, જે થકી જંતના કાજ સીજે;
સેવતાં સુખ હોયે અતિ ઘણું, જો સદ્ગુરુ કેરું મન રીઝે. સંત૦
પ્રત્યક્ષ રામ તે તત્ત્વવેત્તા વિષે, જેમ કુંડળ વિષે કનક દીસે;
મન કર્મ વચને સંત ભજશે, 'અખા' ! તેનું દ્વૈત દેખી મન નહિ જ હિસે. સંત૦

શ્રી ચરણદાસજી મહારાજ

(રાગ : બિલાવલ)

સાધો જો પકરી સો પકરી,
અખ તો ટેક ગહી સુમિરન કી, જ્યોં હારિલ કી લકરી. ધ્રુવ
જ્યોં સૂરા ને સસ્તર લીન્હોં, જ્યોં બનિયે ને તપરી;
જ્યોં સતવંતી લિયો સિંધોરા, તાર ગહ્યો જ્યોં મકરી. સાધો૦
જ્યોં કામી કૂં તિરિયા પ્યારી, જ્યોં કિરપિન કૂં દાસી;
એસે હમ કૂં રામ પિયારે, જ્યોં બાલક કૂં મમરી. સાધો૦
જ્યોં દીપક કૂં તેલ પિયારો, જ્યોં પાવક કૂં સમરી;
જ્યોં મછલી કૂં નીર પિયારો, બિછુરેં દેખે જમ રી. સાધો૦
સાધોં કે સંગ હરિ ગુન ગાઉં, તા તે જીવન હમરી;
'ચરનદાસ' શુકદેવ દ્રઢાયો, ઔર છુટી સખ ગમ રી. સાધો૦

॥ ભવિજન કૌ ભવ-કૂપ તૈ, તુમ હી કાઢનહાર ॥
દીન-દયાલ અનાથ-પતિ, આતમ ગુણ ભંડાર ॥

કાજી અનવર મીયાં

ઈ. સ. ૧૭૪૩



અનવરના પૂર્વજો અરબસ્થાનના વતની હતા. મુસલમાનમાં કાજી એટલે ન્યાયાધીશ. તેમના પૂર્વજોને કાજી તરીકે વિસનગરની જાગીર સોંપવામાં આવી હતી. અનવરનો જન્મ મહેસાણા જીલ્લાના વિસનગર તાલુકામાં વિ.સં. ૧૮૯૯ના વૈશાખ વદ - ૭ના શુક્રવારે થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ અજમિયાં હતું. અનવરે ઉર્દુ અને ફારસી ભાષાનો અભ્યાસ કર્યો હતો. પોતે જંગલોમાં અને એકાંતમાં ખૂબ સાધના કરી હતી. તેમના ગુરુનું નામ સૈયદ હૈદરશાહ ફકીર હતું. સાધુ સંત-ફકીરની સૌખતથી તેમનામાં અધ્યાત્મનો સૂરજ ઉગ્યો હતો.

૨૫	દરબારી	ગુરુને જ્ઞાન બતાયા રે, મેરે મન
૨૬	હિંદોલ	નાથ તેરી અકલિત માયા
૨૭	સિંધભૈરવી	મેરે દિલમેં દિલકા પ્યારા
૨૮	આહિરભૈરવ	મેં નજરસે પી રહા હું
૨૯	ચલતી	હરિકો દેખા દરસનમેં,

૨૫ (રાગ : દરબારી)

ગુરુને જ્ઞાન બતાયા રે, મેરે મન અચરજ આયા રે. ધ્રુવ
મન દરિયાની મોજો મ્હાલ, હીર લાગ્યો મારે હાથ;
જે કોઈ અંતર ખોલે આપરાં, મીલે દીનાનાથ. મેરેં

॥ રામ જપે અનુરાગસે, સખ દુઃખ દાડે ધોય ॥
વિશ્વાસે તો હરિ મીલે, લોહા ભી કંચન હોય ॥

બર્તન મેં જયું દૂધ રહા, મ્યાન મેં તલવાર;
દેહ મેં મ્હારો અલખ રહ્યો, કાયામેં કિરતાર. મેરેં
દરિયા ઘડા મેં સમાયા, બીજ મેં વડકા ઝાડ;
સોંચ કે નાકે હસ્તિ સમાયો, તરણા ઓથે પહાડ. મેરેં
કાયા હમારી ઘોડલીને, આતમ હૈ અસવાર;
મન ફાવે જયું લે ચલો, કોઈ ન રોકનહાર. મેરેં
કાયા મનકા મેંલ હૈ, મિટે ગુરુ કે દ્વાર;
ઉનમેં હમારા વાસ હૈ, તપ્ત તલે નિરાધાર. મેરેં
કાયા હમારી ગોદડી, ઓટ ફીરુ દિનરાત;
કહત ‘અનવર’ સુનો મેરે જ્ઞાની, કાયા નહીં મેરે સાથ. મેરેં

૨૬ (રાગ : હિંદોલ)

નાથ તેરી અકલિત માયા, તેરા ભેદ કિસીને ન પાયા. ધ્રુવ
સમજ્યા સો તો ભયા દિવાના, મુરખને ગોથા ખાયા;
તુઝસે મીલીયા સખસે થીગડા, કૈસા રંગ જમાયા ? તેરાં
સત્ય ચલે સો સખકા વેરી, પાખંડ શિર છાયા;
જ્ઞાની કી કોઈ બાત ન માને, જુઠે જગ ભરમાયા. તેરાં
ખરે માર્ગે કોઈ સંત સીંધાવે, જુઠે સખકોઈ જાયા;
નજર બંધીકા ખેલ જગતમેં, તુમને ઠીક જમાયા. તેરાં
સ્વર્ગ નરક ઔર દેવલોકમેં, તું હી આપ સમાયા;
તુજ બીન મુજકો તીન લોકમેં, નાથ નજર નહી આયા. તેરાં
સખ કોઈ ઘટ મેં તું હી પ્રગટ હો, તેરી હૈ સખ છાયા;
‘અનવર’ તેરા જુના સંગી, ફેર મીલનકું આયા. તેરાં

॥ જહાં કામ વહાં રામ નહિ, જહાં રામ વહાં નહિ કામ ॥
તુલસી દોનુ ના રહે, રવિ-રજની એક ઠામ ॥

૨૭ (રાગ : સિંધ ભૈરવી)

મેરે દિલમે દિલકા પ્યારા, હૈ મગર મીલતા નહીં;
ચશ્મોમેં ઉસકા નઝારા, હૈ મગર મીલતા નહીં. ધ્રુવ
દુંદતા ફીરતા હું ઉસકો, દરબદર ઓ કુ-બકુ;
હર જગહ વો આશિકારા, હૈ મગર મીલતા નહીં. મેરે
શેખ દુંદે હૈ હરમમેં, ઓ બીરહમન દેરમેં;
હર જગહ ઉસકો પુકારા, હૈ મગર મીલતા નહીં. મેરે
મેરે ઘરમેં વોહી ખેલે, ઓ ખિલાવે મુજકો વોહ;
ઘરમેં દુલહનકા દુલારા, હૈ મગર મીલતા નહીં. મેરે
રે રકીબો ગર ખબર હો, તો લિલ્લાહ દો જવાબ;
મેરે ઘરમેં મેરા પ્યારા, હૈ મગર મીલતા નહીં. મેરે
ક્યા કરે ? કુછ બસ નહીં, 'અનવર' યહાં લાચાર હૈ;
પાસ વહ દિલબર હમારા, હૈ મગર મીલતા નહીં. મેરે

(સાખી)

જોગી જગતકો જાને નહીં, કપડે રંગેસે ક્યા હુઆ ?
આપ ઘટ રંગા નહીં તો, પરઘટ રંગેસે ક્યા હુઆ ?
ખાક મેં મિલ ગયે હમ દોસ્તો, ખાકમેં ઘરબાર મિલા;
જોગી બનકર દર બદર ફિરે, તો ભી ના દિલદાર મિલા.
ના ઉડાયું ઠોકરો સે ખાકે મેરી કબ્ર જાલિમ;
બસ યહી એક રહ ગઈ હૈ મેરે પ્યાર કી નિશાની.

૨૮ (રાગ : આહિર ભૈરવ)

મેં નજરસે પી રહા હું, યે શમ્મા બદલ ન જાયે;
ના જુકાઓ તૂમ નિગાહે, કહી યે રાત ઢલ ન જાયે. ધ્રુવ

॥ તુલસી વિલંબ ન કીજીએ, સબસે મિલિયે ધાય ॥
કો જાણે કો બેસમેં, નારાયણ મિલ જાય ॥

મેરે અશ્કભી હૈ ઈસમેં, યે નશા ઉબલ ના જાયે;
મેરા જામ છૂને વાલે કહી તેરા હાથ જલ ન જાય. યે શમ્મા
અભી રાત કુછ બાકી, ના ઉઠા નકાબ સાકી;
તેરા રિંન્દ ગીરકે દિલપે, કહીં ફિર સંભલ ન જાયે. યે શમ્મા
મેરી જિંદગી કે માલિક, મેરે દિલપે હાથ રખના;
તેરે આનેકી ખુશીમેં, કહીં મેરા દમ નિકલ ન જાયે. યે શમ્મા
મૂજે કુંકને સે પહેલે, મેરા દિલ નિકાલ લેના;
યે કિસીકી હૈ અમાનત, કહીં સાથ જલ ન જાયે. યે શમ્મા
ઈસી ખોફસે નશેમન, મેં બના સકા ના 'અન-વર';
કિં નિંગારે અહલે ગુલશન, કહીં ફિર બદલ ન જાયે. યે શમ્મા

૨૯. (રાગ : ચલતી)

હરિકો દેખા દરસનમેં, સમઝકર મગન હુઆ મનમેં. ધ્રુવ
જલ, થલ, પવન, અગનમેં દેખા, કંકર પાથર સબમેં;
ઝાડ-પાન ઓર ફૂલફૂલનમેં, દેખા સબ પુરૂષનમેં. સમઝ
ત્રીન લોકમેં ઉસકો દેખા, રમતા સબકે મનમેં;
ઠામ-ઠામમેં દરસન પાયા, જ્ઞાનરૂપ દરપનમેં. સમઝ
ઉસકે બિન કોઈ ચીજ ન દેખી, દરિયા બસ્તી વનમેં;
ચૌદહ ભુવનમેં આપ સમાયા, તરહ તરહ કે ફનમેં. સમઝ
હર જગહમેં ઉસકો દેખા, નૂર ભયા લોચનમેં;
ઉસ બિન દૂજા કછૂં ન દેખા, બોલા સત્ય વચનમેં. સમઝ
કભી હમારા સંગ ન છોડે, જાગ્રત ઓર સુપનમેં;
આઠ પહર હાજિર હી રહતા, 'જ્ઞાની' કે ચેતનમેં. સમઝ

॥ કબીર સબ જગ નિર્ધના, ધનવંતા નહીં કોય ॥
ધનવંતા સોહી જાનીએ રામ નામ ધન હોય ॥

શ્રી આનંદધનજી

વિ. સં. ૧૬૬૦-૧૭૩૦



શ્રી આનંદધનજી વિશે ઐતિહાસિક માહિતી ઉપલબ્ધ નથી, છતાં અનુમાન દ્વારા વિદ્વાનોના મત પ્રમાણે અકબરના શાસનના અંત સમયે ૧૭મા સૈકામાં તેઓ થયા હોય એવું પ્રમાણ દ્વારા જણાય છે. તેઓશ્રી ઉપાધ્યાય યશોવિજયજીના સમકાલીન હતા.

આનંદધનજીનું જન્મસ્થળ બુંદેલખંડ છે. તેઓ સાધના માટે આબુની ગુફાઓમાં વિશેષ રહ્યા છે. તેમનો વિહાર ગુજરાતમાં પણ વિશેષ રહ્યો છે. એમ તેમના પદો પરથી જણાય છે. તેમનું દીક્ષાનામ લાભાનંદી હતું. તેઓએ તપાગ્રસ્થમાં દિક્ષા લીધી હતી, છતાં ગચ્છભેદથી દૂર આત્મસાધનામાં - આત્મભાવમાં રહેતા હતા. રાજસ્થાનના મેડતા ગામમાં તેમણે દેહ છોડ્યો. ત્યાં તેમના નામથી નાની દેરી બનાવી છે અને ઉપાશ્રય પણ છે.



॥ નહીં વિદ્યા નહીં બાહુબળ, નહીં ખર્ચન કો દામ ॥
તુલસી મોસમ પતિત કી, તુમ પત રાખોરામ ॥

૩૦	સારંગ	અનુભવ તું હૈ હેતુ હમારો
૩૧	ધનાશ્રી	અનુભવ નાથકું કયું ન જગાવે ?
૩૨	સારંગ	અનુભવ હમ તો રાવરી દાસી
૩૩	ધનાશ્રી	અનુભવ પ્રીતમ કૈસે મનાસી ?
૩૪	જોગિયા	અબ ચલો સંગ હમારે કાયા
૩૫	ધનાશ્રી	અભિનંદન જિન દરિશણ તરસીયે
૩૬	ભૈરવી	અવધૂ કયા સોવે તન મઠમે !
૩૭	શિવરંજની	અવધૂ સો જોગી ગુરુ મેરા, ઘન પદકા
૩૮	તોડી	અવધૂ કયા માગું ગુણહીણા ?
૩૯	આશાવરી	અવધૂ નટ નાગરકી બાજી
૪૦	માલકૌંસ	અવધૂ નામ હમારા રાખે સો
૪૧	દેશ	અવધૂ અનુભવકલિકા જાગી, મતિ
૪૨	આશાવરી	અવધૂ રામ રામ જગ ગાવે
૪૩	આશાવરી	અવધૂ વૈરાગ બેટા જાયા, વાને
૪૪	બિહાગ	અવસર બેર બેર નહિ આવે
૪૫	તોડી	આશા ઔરનકી કયા કીજે ?
૪૬	સારંગ	આજ સુહાગન નારી અવધૂ
૪૭	મેઘમલ્હાર	ઐસે જિનચરણે ચિત લ્યાઉં રે
૪૮	ભૈરવ	કયા સોયે ? ઊઠ જાગ રે
૪૯	આશાગૌડી	કયા તન માંજતા રે ? એક દિન
૫૦	સાવેરી	ક્યારે મુને મિલશ્યે, માહરો
૫૧	બસંત	ચેતન ચતુર ચોગાન લરીરી,
૫૨	લલિત	કિન ગુન ભયો રે ઉદાસી ભમરા
૫૩	ચલતી	વિચારી કહા વિચારે રે,
૫૪	બિલાવલ	કંચન વરણો નાહ રે, મોને
૫૫	બિહાગ	ચેતન ! ઐસા જ્ઞાન વિચારો
૫૬	આશાવરી	ચેતન શુદ્ધાતમકું ધ્યાવો
૫૭	આશાવરી	ઠગોરી ભગોરી લગોરી જગોરી;

॥ તન તંબૂરા તાર મન, અદ્ભૂત હૈ યે સાંસ ॥
હરિ કે કરસે બજ રહા, યે હરિકી હૈ આવાજ ॥

૫૮	આશાવરી	જીય જાને મેરી સફલ ઘરીરી
૫૯	માંડ	જોવા ધો મને જોવા ધો ચંદ્ર
૬૦	બહાર	દરિસન પ્રાનજીવન ! મોહે દીજે
૬૧	સારંગ	ધર્મ જિનેસર ગાઉ રંગશું, ભંગ
૬૨	પ્રભાત	ધાર તરવારની સોહલી, દોહલી
૬૩	કાલિંગડા	નિરાધાર કેમ મૂકી, શ્યામ મને
૬૪	આશાવરી	નિસાની કહા બતાવું રે, તેરો
૬૫	શંકરા	નિશદિન જોઉં તારી વાટડી
૬૬	ભૈરવી	પિય બિન નિશદિન ઝુંઝ ખરીરી,
૬૭	સોહની	પ્રણમું પદ પંકજ પાર્શ્વના, જસ
૬૮	બહાર	પ્રીતકી રીત નહી હો, પ્રિતમ
૬૯	તિલંગ	પીયા બિન સુદ્ધ બુદ્ધ ભૂલી હો
૭૦	બિહાગ	મનડું કિમહી ન બાજે હો, કુંથુંબિન
૭૧	છાયાનટ	મનસા નટનાગરસૂં જોરી હો
૭૨	વિભાસ	મેરે ઘટ ગ્યાન ભાનુ ભયો ભોર
૭૩	પ્રભાતી	મૂલડો થોડો ભાઈ ! વ્યાજડો ઘણેરો
૭૪	કલ્યાણ	યા પુદ્ગલ કા કયા વિસવાસા !
૭૫	કેદાર	રામ કહો રહમાન કહો કોઈ
૭૬	મધુવંતી	રિસાની આપ મનાવો રે, પ્યારે
૭૭	મારૂ	ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો
૭૮	દરબારી	વીરજીને ચરણે લાગું, વીરપણું
૭૯	આશાવરી	સાધુ સંગતિ બિનું કૈસે પછયે ?
૮૦	આશાવરી	સાધો ભાઈ ! સમતા રંગ રમીજે
૮૧	કેદાર	સુમતિચરણકજ આતમ અરપણા



॥ મેરા મુંજમેં કછુ નહિ, જો કછૂ હૈ સો તોર ॥
તેરા તુજકો સોંપકે, ક્યા લગેગા મોર ॥

૩૦ (રાગ : સારંગ)

અનુભવ તું હૈ હેતુ હમારો,
આય ઉપાય કરો ચતુરાઈ, ઔરકો સંગ નિવારો. ધ્રુવ
તૃષ્ણા રાંડ ભાંડકી જાઈ, કહા ઘર કરે સવારો ?
શઠ ઠગ કપટ કુટુંબ હી પોખે, મનમેં ક્યું ન વિચારો ? અનુભવ
કુલટા કુટિલ કુબુદ્ધિસંગ ખેલકે, અપની પત ક્યું હારો ?
‘આનંદઘન’ સમતા ઘર આવે, બાજે જીત નગારો. અનુભવ



૩૧ (રાગ : ધનાશ્રી)

અનુભવ નાથકું ક્યું ન જગાવે ?
મમતા સંગ સો પાય અજાગલ, થનતે દૂધ દુધાવે. ધ્રુવ
મેં રે કહેતે ખીજ ન કીજે, તું એસી હી શિખાવે.
બહૌત કહેતે લાગત એસી, અંગુલી સરપ દિખાવે. અનુભવ
ઔરન કે સંગ રાતે ચેતન, ચેતન આપ બતાવે.
‘આનંદઘન’કી સુમતિ આનંદા, સિદ્ધ સરૂપ કહાવે. અનુભવ



૩૨ (રાગ : સારંગ)

અનુભવ હમ તો રાવરી દાસી,
આઈ કહા તેં માયા મમતા, જાનું ન કહાંકી વાસી. ધ્રુવ
રીજ પર વાંકે સંગ ચેતન, તુમ ક્યું રહત ઉદાસી?
વરજ્યો ન જાય એકાંત કંથકો, લોકમેં હોવત હાંસી. અનુભવ
સમજત નાહિં નિહુર પતિ એતિ, પલ એક જાત છમાસી;
‘આનંદઘન’ પ્રભુ ઘરકી સમતા, અટકલી ઔર લબાસી. અનુભવ



॥ પ્રભુતા કો સબ કોઈ ઘચ્છે, પર પ્રભુકો ચાહે ન કોય ॥
ધ્યાની જો ‘પ્રભુ’ કો ચાહે તો, પ્રભુતા સેવક હોય ॥

૩૩ (રાગ : ધનાશ્રી)

અનુભવ પ્રીતમ કેસે મનાસી ?
છિન નિર્ધન સઘન છિન નિર્મલ, સમલ રૂપ બનાસી. ધ્રુવ
છિનમેં શક્ર તક્ર કુનિ છિનમેં, દેખું કહત અનાસી;
વિચરન વીચ્ય આપ હિતકારી, નિર્ધન જુઠ ખતાસી. અનુભવ
તું હિતુ મેરો મેં હિતુ તેરી, અંતર કહિ જનાસી;
'આનંદઘન' પ્રભુ આન મિલાવો, નહિતર કરો ધનાસી. અનુભવ

૩૪ (રાગ : જોગિયા)

અબ ચલો સંગ હમારે કાયા, તોહે બહુત જતન કર રાખી. ધ્રુવ
તોયે કારણે મેં જીવ સંહારે, બોલે જૂઠ અપારે;
ચોરી કરી પરનારી સેવી, જૂઠ પરિગ્રહ ધારે. અબ
પટ આભૂષણ સૂંદા ચૂઆ, અશન પાન નિત્ય ન્યારે;
ફેર દિન ષટ્સ તોએ સુંદર, તે સબ મલ કર ડારે. અબ
જીવ સુણો ચહ રીત અનાદિ, કહા કહત વારંવારે;
મેં ન ચલૂંગી તોરે સંગ ચેતન, પાપ પુન્ય દો લારે. અબ
જિનવર નામ સાર ભજ આતમ, કહાં ભરમ સંસારે;
સદ્ગુરુ વચન પ્રતીત ભયે તબ, 'આનંદઘન' ઉપકારે. અબ

૩૫ (રાગ : ધનાશ્રી)

અમિનંદનજિન દરિશણ તરસીએ, દરિશણ દુર્લભ દેવ;
મત મત ભેદે રે જો જઈ પૂછીએ, સહુ થાપે અહમેવ. ધ્રુવ
સામાન્યે કરી દરિશણ દોહિલું, નિર્ણય સકલ વિશેષ;
મદમેં ઘેર્યો રે અંધો કેમ કરે, રવિ શશિ રૂપ વિલેખ. અભિ

|| લઘુતાઈમેં પ્રભુ બસે, પ્રભુતા સે પ્રભુ દૂર ||
|| કીડી મીસરી ચુન લે, હાથી સિર ડાલે ધૂર ||

હેતુ વિવાદે હો ચિત્ત ધરી જોઈએ, અતિ દુર્ગમ નયવાદ;
આગમવાદે હો ગુરુગમ કો નહીં, એ સબલો વિષવાદ. અભિ
ઘાતિ ડુંગર આડા અતિ ઘણા, તુજ દરિશણ જગનાથ;
ધીઠાઈ કરી મારગ સંચરું, સેંગૂ ! કોઈ ન સાથ. અભિ
દરિશણ દરિશણ રટતો જો ફરું, તો રણ રોઝ સમાન;
જેહને પિયાસા હો અમૃતપાનની, કિમ ભાંજે વિષપાન. અભિ
તરસ ન આવે હો મરણ જીવન તણો, સીઝે દરિશણ કાજ;
દરિશણ દુર્લભ સુલભ કૃપા થકી, 'આનંદઘન' મહારાજ. અભિ

|| (૧) ઘેનમાં, (૨) લુચ્યાઈ, (૩) માર્ગદર્શક, ભોમિયો, (૪) ત્રાસ

૩૬ (રાગ : ભૈરવી)

અવધૂ ક્યા સોવે તન-મઠમેં ? જાગ વિલોકન ઘટમેં. ધ્રુવ
તન-મઠકી પરતીત ન કીજે, ઢહિ પરે એક પલમેં;
હલચલ મેટી ખબર લે ઘટકી, ચિન્હે રમતાં જલમેં. અવધુ
મઠમેં પંચભૂતકા વાસા, સાસા ધૂત ખવિસા;
છિન છિન તોહે છલનકું ચાહે, સમજે ન બોરા સીસા. અવધુ
શિર પર પંચ વસે પરમેશ્વર, ઘટમેં સૂછમ બારી;
આપ અભ્યાસ લખે કોઈ વિરલા, નિરખે ધ્રુ'કી તારી. અવધુ
આશા મારી આસન ધરી ઘટમેં, અજપાજપ જગાવે;
'આનંદઘન' ચેતનમય મૂરતિ, નાથ નિરંજન પાવે. અવધુ

દેખે તો વિચાર કરિ, સુને તો વિચાર કરી, બોલે તો વિચાર કરિ, કરે તો વિચાર હૈ,
ખાય તો વિચાર કરિ, પીવે તો વિચાર કરી, સોવે તો વિચાર કરિ, જાગે તો ન ટાર હૈ;
બેઠે તો વિચાર કરિ, ઉઠે તો વિચાર કરી, ચલે તો વિચાર કરિ, સોઈ મત સાર હૈ,
દેઈ તો વિચાર કરિ, લેઈ તો વિચાર કરી, સુંદર વિચાર કર ચાહી નિરધાર હૈ.

|| મેરા શીશ નવા દો અપની ચરણ ધૂલકે તલમેં ||
|| દેવ ! કુબા દો અહંકાર સબ, મેરે આંસૂ જલમેં ||

અવધૂ સો જોગી ગુરુ મેરા, ઈન પદકા, કરે રે નિવેડા. ધ્રુવ
તરવર એક મૂલ બિન છાયા, બિન કુલે ફલ લાગા;
શાખા પત્ર નહીં કછું ઉનકું, અમૃત ગગને લાગા. અવધુ
ગગન મંડલમેં ઉનમુખ ફૂવા, ઉંહા હૈ અમીકા વાસા;
સુગરા હોવે સો ભરભર પીવે, નગુરા જાવે પ્યાસા. અવધુ
ગગન મંડલમેં ગઉંઆ બિહાની, ઘરતી દૂધ જમાયા;
માખન થા સો વિરલા પાયા, છારે જગ ભરમાયા. અવધુ
થડ બિનુ પત્ર, પત્ર બિનુ તુંબા, બિન જિહ્વા ગુણ ગાયા;
ગાવનવાલેકા રૂપ ન રેખા, સુગુરુ સોહી બતાયા. અવધુ
આત્મ અનુભવ બિન નહી જાને, અંતર જ્યોતિ જગાવે;
ઘટ અંતર પરખે સોહી મૂરતિ, 'આનંદઘન' પદ પાવે. અવધુ

૩૮ (રાગ : તોડી)

અવધુ ક્યા માગું ગુણહીણ ? વે ગુણ ગનિ ન પ્રવીણા. ધ્રુવ
ગાઈ ન જાણું, બજાઈ ન જાણું, નવ જાણું સૂર ભેવા;
રીઝ ન જાણું, રિઝાઈ ન જાણું, નહિ જાણું પદ સેવા. અવધુ
વેદ ન જાણું, કિતાબ ન જાણું, જાણું ન લક્ષણ છંદા;
તર્ક, વાદ-વિવાદ ન જાણું, ના જાણું કવિ ફંદા. અવધુ
જાપ ન જાણુ, જુવાબ ન જાણુ, નવ જાણું કછુ મંતા;
ભાવ ન જાણું ભક્તિ ન જાણું, જાણું ન શિરા તાતા. અવધુ
જ્ઞાન ન જાણું, વિજ્ઞાન ન જાણું, ના જાણું ભજનામા;
'આનંદઘન' પ્રભુ કે ઘરદારે, રટન કરું ગુણ ધામા. અવધુ

॥ દાસ કહાવત કઠિન હૈ, મેં દાસનકો દાસ ॥
અબ તો ઐસા હો રહું, કે પાંવ તલેકી દાસ ॥

અવધૂ નટ નાગરકી બાજી, જાણે ન બ્રાહ્મણ કાજી. ધ્રુવ
થિરતા એક સમયમેં ઠાને, ઉપજે વિણસેં તબહી;
ઉલટ પલટ ધ્રુવસત્તા રાખે, યા હમ સુની ન કબહી. અવધુ
એક અનેક અનેક એક કુની, કુંડળ કનક સુભાવે;
જલતરંગ ઘટમાટી રવિકર, અગનિત તાહી સમાવે. અવધુ
'હે' 'નાહિ' હૈ વચન અગોચર, નય પ્રમાણ સતભંગી;
નિરપખ હોય લખે કોઈ વિરલા, ક્યા ? દેખે મત જંગી. અવધુ
સર્વમયી સરવાંગી માને, વ્યારી સત્તા ભાવે;
'આનંદઘન' પ્રભુ વચનસુધારસ, પરમારથ સો પાવે. અવધુ

૪૦ (રાગ : માલકોંસ)

અવધૂ નામ હમારા રાખે, સો પરમ મહારસ ચાખે. ધ્રુવ
નહીં હમ પુરુષા, નહીં હમ નારી, વરન ન ભાત હમારી;
જાતિ ન પાંતિ, ન સાધન સાધક, નહીં હમ લઘુ, નહીં ભારી. અવધુ
નહીં હમ તાતે, નહીં હમ સીરે, નહીં દીર્ઘ નહીં છોટા;
નહીં હમ ભાઈ, નહીં હમ ભગિની, નહીં હમ બાપ ન બેટા. અવધુ
નહીં હમ મનસા, નહીં હમ શબ્દા, નહીં હમ તનકી ઘરણી;
નહીં હમ ભેખ, ભેખઘર નાહીં, નહીં હમ કરતા કરણી. અવધુ
નહીં હમ દરશન, નહીં હમ પરશન, રસ ન ગંધ કુછ નાહીં;
'આનંદઘન' ચેતનમય મૂર્તિ, સેવક જન બલિ જાહિ. અવધુ

બાલુમાંહિ તેલ નાહિ નિકસત કાહૂ વિધિ, પથ્થર ન ભીંજે બહુ બરસત ઘન હૈ,
પાનીકે મથેતેં કહૂ, ઘીઉં નહિ પાઘયત, ફૂંકસકે ફૂટે કહૂં, નિકસત કન હૈ;
શૂન્યહીકી મૂઠી ભરિ, હાથ ન પરત કછુ, ઉસરમેં બોચે કહા, નિપજત અન હૈ,
ઉપદેશ ઔષધ સો કૌન વિધિ લાગે તોહિ ? સુંદર અસાધ રોગ, ભયો બાકે મન હૈં.

॥ તુમ બિન મેં વ્યાકુલ ભયો, જૈસે જલબિન મીન ॥
જન્મ-જરા મેરી હરો, કરો મોહિ સ્વાધીન ॥

અવધૂ અનુભવકલિકા જાગી, મતિ મેરી આતમ સમરન લાગી. ધ્રુવ
જાયે ન કબહુ ઔર દિગ નેરી, તેરી વનિતા વેરી;
માયા ચેડી કુટુંબ કરી હાથે, એક દેઢ દિન ઘેરી. અવધૂ
જનમ જરા મરણ વસી સારી, અસર ન દુનિયા જેતી;
દે ઢવકાય નવા ગર્મે મીયાં, કિસપર મમતા એતી. અવધૂ
અનુભવ રસમેં રોગ ન સોગા, લોકવાદ સબ મેટા;
કેવળ અચલ અનાદિ અબાધિત, શિવ શંકરકા ભેટા. અવધૂ
વર્ષા બુંદ સમુંદ સમાની, ખબર ન પાવે કોઈ;
'આનંદઘન' હૈ જ્યોતિ સમાવે, અલખ કહાંવે સોઈ. અવધૂ

૪૨ (રાગ : આશાવરી)

અવધૂ રામ રામ જગ ગાવે, વિરલા અલખ લખાવે. ધ્રુવ
મતવાલા તો મતમેં માતા, મઠવાલા મઠરાતા;
જટા જટાધર પટા પટાધર, છતા છતાધર તાતા. અવધૂ
આગમ પદિ આગમધર થાકે, માયા ધારી છાકે;
દુનિયાદાર દુનિસેં લાગે, દાસા સબ આશાકે. અવધૂ
બહિરાતમ મૂઢા જગ જેતા, માયા કે ફંદ રહેતા;
ઘટઅંતર પરમાતમ ભાવે, દુર્લભ પ્રાણી તેતા. અવધૂ
ખગપદ ગગન મીનપદ જલમેં, જો ખોજે સો બોરા;
ચિત્ત પંકજ ખોજે સો ચિન્હે રમતા આનંદ ભોરા. અવધૂ

॥ અનંત ચતુષ્ચક્રે ધની, તુમ હી હો સરતાજ ॥
મૂક્તિ-વધૂકે કંત તુમ, ત્રીન ભુવન કે રાજ ॥

અવધૂ ! વૈરાગ બેટા જાયા, વાને ખોજ કુટુંબ સબ આયા. ધ્રુવ
જેણે માયા-મમતા ખાઈ, સુખ-દુઃખ દોનો ભાઈ;
કામ-ક્રોધ દોનો ખાઈ, ખાઈ તૃષ્ણા ખાઈ. અવધૂ
દુર્મતિ દાદી મત્સર દાદા, મુખ દેખત હી મૂઆ;
મંગલરૂપી વદાઈ વાંચી, એ જબ બેટા હુવા. અવધૂ
પુણ્ય - પાપ પાડોશી ખાયે, માન-કામ દોઉં મામા;
મોહનગરકા રાજા ખાયા, પીછેં હી પ્રેમ તે ગામા. અવધૂ
ભાવ નામ ધર્યો બેટાકો, મહિમા વરણ્યો ન જાઈ;
'આનંદઘન' પ્રભુ ભાવ પ્રગટ કરો, ઘટ ઘટ રહ્યો સમાઈ. અવધૂ

૪૪ (રાગ : બિહાગ)

અવસર બેર બેર નહિ આવે, અવસર.
જયું જાણે ત્યું કર લે ભલાઈ, જન્મોજન્મ સુખ પાવે. ધ્રુવ
તન, ધન, જોબન, સબહીં જૂઠો, પ્રાન પલકમેં જાવે.
જાકે દિલમેં સાચ બસત હૈ, તાકું જૂઠ ન ભાવે. અવસર
તન છૂટે ધન કૌન કામકો, ક્યૂં તૂં કૃપણતા લાવે.
'આનંદઘન' પ્રભુ, ચલત પંથમેં, સમરી સમરી ગુન ગાવે. અવસર

નામ બડે ધન ધામ બડે જગમાંહી બડી કીર્તિ પ્રગટી હૈ,
બુદ્ધિ બડી ચતુરાર્થ બડી, અરુ લાવણતા તનમેં લપટી હૈ;
દ્વાર હજારન લોક બડે રિદ્ધિ ધન્દ્રહું તે નહિં એક ઘટી હૈ,
તુલસી રઘુવીર કી ભક્તિ બિના, જયું સુંદર નારી નાક કટી હૈ.

॥ જય જય ભગવંતે સદા, મંગલ મૂલ મહાન ॥
વીતરાગ સર્વજ્ઞ પ્રભુ, નમોં જોરિ જુગપાન ॥

૪૫ (રાગ : તોડી)

આશા ઔરનકી કયા કીજે ? જ્ઞાન સુધારસ પીજે. ધ્રુવ
ભટકે દ્વાર દ્વાર લોકન કે, ફૂકર આશા ધારી;
આતમ અનુભવ રસ કે રસિયા, ઊતરે ન કબહુ ખુમારી. આશા
આશા દાસી કે જે જાયા, તે જન જગ કે દાસા;
આશા દાસી કરે જે નાયક, લાયક અનુભવ પ્યાસા. આશા
મનસા પ્યાલા પ્રેમ મસાલા, બ્રહ્મ અગ્નિ પરજાલી;
તન ભાઠી અવટાઈ પિયે કસ, જાગે અનુભવ લાલી. આશા
અગમ પિયાલા પીયો મતવાલા, ચિન્હી અધ્યાતમવાસા;
‘આનંદઘન’ ચેતન વૈ ખેલે, દેખે લોક તમાસા. આશા

૪૬ (રાગ : સારંગ)

આજ સુહાગન નારી, અવધૂ આજ સુહાગન નારી;
મેરે નાથ આપ સુધ લીની, કીની નિજ અંગચારી. ધ્રુવ
પ્રેમ પ્રતીત રાગ રૂચિ રંગત, પહિરે જુની સારી;
મહિંદી ભક્તિ રંગકી રાચી, ભાવ અંજન સુખકારી. અવધૂ
સહજ સુભાવ ચૂરી મેં પેની, થિરતા કંકન ભારી;
ધ્યાન ઉરવશી ઉરમેં રાખી, પિય ગુનમાલ આધારી. અવધૂ
સુરત સિંદૂર માંગ રંગ રાતી, નિરતે વેની સમારી;
ઉપજી જ્યોત ઉધોત ઘટ ત્રિભુવન, આરસી કેવલ કારી. અવધૂ
ઉપજી ધુની અજપાકી અનહદ, જિત નગારે વારી;
ઝડી સદા ‘આનંદઘન’ બરખત, વનમોર એકન તારી. અવધૂ

॥ પ્રભુ દર્શન સુખ સંપદા, પ્રભુ દર્શન નવનિધિ ॥
પ્રભુ દર્શનસે પામિયે, સકલ મનોરથ સિદ્ધિ ॥

૪૭ (રાગ : મેઘમલ્હાર)

એસે જિનચરણે ચિત્ત લ્યાઉં રે મના;
એસે અરિહંત કે ગુણ ગાઉં રે મના. ધ્રુવ
ઉદર ભરન કે કારણે, ગૌઆં વન મેં જાય;
ચાર ચરે ચિહું દિસ ફિરે, વાકી સુરતિ વછર્યા માંહિ રે. એસે
સાત પાંચ સાહેલીયાં, હિલમિલ પાણી જાય;
તાલી દિયે ખડખડ હસે, વાકી સુરતિ ગગર્યા માંહિ રે. એસે
નટુઆ નાચે ચૌક મેં રે, લોક કરે લખ સોર;
વાંસ ગ્રહી વરતેં ચઢે, વાકો ચિત્ત ન ચલે કહુ ઠોર રે. એસે
જૂઆરી મનમેં જૂઆ રે, કામી કે મન કામ;
‘આનંદઘન’ પ્રભુ ચું કહે, ઇમ લ્યો ભગવંત કો નામ રે. એસે

૪૮ (રાગ : ભૈરવ)

કયા સોયે ? ઊઠ જાગ બાઉરે;
અંજલિ જલ જયું આયુ ઘટત હૈ, દેત પહોરિયા ઘરિય ઘાઉરે. ધ્રુવ
ઈન્દ્ર ચન્દ્ર નાગેન્દ્ર મુનીન્દ્ર ચલે; કોણ રાજપતિ સાહ રાઉરે.
ભમત ભમત ભવજલધિ પાય કે; ભગવંત ભજન વિન ભાઉ નાઉરે. કયા
કહા વિલંબ કરે અબ બાઉ રે; તરી ભવજલનિધિ પાઉરે.
‘આનંદઘન’ ચેતનમય મૂરતિ; શુદ્ધ નિરંજન ધ્યાઉરે. કયા

રાજ ભયો કહા કાજ સર્યો, મહારાજ ભયો કહા લાજ બઢાઈ,
સાહ ભયો કહા બાત બડી, પતસાહ ભયો કહા આન ફિરાઈ;
દેવ ભયો તોઉ કાહ બયો, અહંમેવ બઢો તૃષ્ણા અધિકાઈ,
બ્રહ્મમુનિ સતસંગ વિના, સબ ઔર ભયો તો કહા ભયો ભાઈ.

॥ નથી દેવ મંદિર વિષે, દેવ ન મૂર્તિ ચિત્ર ॥
તન મંદિરમાં દેવ જિન, સમજ થઈ સમચિત ॥

૪૯ (રાગ : આશાગૌડી)

કયા તન માંજતા રે ? એક દિન મિટ્ટીમેં મિલ જાના;
 મિટ્ટીમેં મિલ જાના રે, બંદે ખાકમેં ખપ જાના. ધ્રુવ
 મિટ્ટીયા ચૂન ચૂન મહલ બનાયા, બંદા કહે ઘર મેરા;
 એક દિન ચલ ઉઠેંગે બંદા, એ ઘર તેરા ન મેરા. બંદે૦
 મિટ્ટીયા ઓઢણ મિટ્ટીયા બિછાવણ, મિટ્ટીકા સિરાણા;
 ઈસ મિટ્ટીકા એક બૂત બનાયા, અમર જાલ લોભાના. બંદે૦
 મિટ્ટીયા કહે કુંભારકો, તૂ કયા ખૂંદે મોય ?
 ઈક દિન એસા આયેગા બંદે, મેં ખૂંદૂંગી તોયે. બંદે૦
 લકડીયા કહે સુથારકો રે, તૂ કયા છોલે મોય ?
 ઈક દિન એસા આયેગા બંદે, મેં ભૂંજૂંગી તોય. બંદે૦
 દાન શીલ તપ ભાવના રે, શિવપૂર મારગ ચાર;
 ‘આનંદઘન’ કહે ચેત લે ભાઈ, આખિર જાના ગમાર. બંદે૦

૫૦ (રાગ : સાવેરી)

ક્યારે ? મુને મિલશ્યે માહરો સંત સનેહી. ધ્રુવ
 સંત સનેહી સુરિજન પાખે, રાખે ન ધીરજ દેહી. ક્યારે૦
 જન જન આગલ અંતર ગતની, વાતલડી કહું કેહી ? ક્યારે૦
 ‘આનંદઘન’ પ્રભુ વૈદ્ય વિયોગે, કીમ જીવે મધુમેહી ? ક્યારે૦

૫૧ (રાગ : બસંત)

ચેતન ચતુર ચોગાન લરીરી;
 જીત લે મોહરાયકો લસકર, મિસકર છાંડ અનાદિ ધરીરી. ધ્રુવ
 નાંગી કાઢલ તાડ લે દુશમન, લાગે કાચી દોય ધરીરી;
 અચલ અબાધિત કેવલ મનસુફ, પાવે શિવ દરગાહ ભરીરી. ચેતન૦

॥ હરિ હરિ કરતા હર્ષ કર, અરે જીવ અણબૂઝ ॥
 પારસ લાગ્યો પ્રગટ, તન માનવ કો વુજ ॥

ઔર લરાઈ લરે સો બાપરા, સૂર પછાડે ભાઉ અરીરી;
 ધરમ મરમ કહા બૂઝે ન ઔરે, રહે ‘આનંદઘન’ પદ પકરીરી. ચેતન૦

૫૨ (રાગ : લલિત)

કિન ગુન ભયો રે ઉદાસી ભમરા ! ધ્રુવ
 પંખ તેરી કારી, મુખ તેરા પીરા, સખ ફૂલનકો વાસી. ભમરા૦
 સખ કલિયનકો રસ તુમ લીનો, સો કયૂં જાય નિરાસી ? ભમરા૦
 ‘આનંદઘન’ પ્રભુ તુમારે મિલનકું, જાય કરવત લ્યૂં કાસી. ભમરા૦

૫૩ (રાગ : ચલતી) આનંદઘન

વિચારી કહા વિચારે રે, તેરો આગમ અગમ અથાહ. ધ્રુવ
 બિનુ આઘે આધા નહીં રે, બિન આઘેય આધાર;
 મુરગી બિનું ઈંડા નહીં પ્યારે, યા બિન મુરગકી નાર. તેરો૦
 ભુરટા બીજ વિના નહીં રે, બીજ ન ભુરટા ટાર;
 નિસિ બિન દિવસ ઘટે નહીં પ્યારે, દિન બિન નિસિ નિરધાર. તેરો૦
 સિદ્ધ સંસારી બિનું નહીં રે, સિદ્ધ બિના સંસાર;
 કરતા બિન કરણી નહીં પ્યારે, બિન કરની કરતાર. તેરો૦
 જનમ મરણ બિના નહીં રે, મરણ ન જનમ વિનાશ;
 દીપક બિનું પરકાશતા પ્યારે, બિન દીપક પરકાશ. તેરો૦
 ‘આનંદઘન’ પ્રભુ બચનકી રે, પરિણતિ ધરો રૂચિવંત;
 શાશ્વત ભાવ વિચારકે પ્યારે, ખેલો અનાદિ અનંત. તેરો૦

॥ જેની આંખો પ્રશમ ઝરતી, સૌમ્ય આનંદ આપે ॥
 જેની વાણી અમૃત ઝરતી, દર્દ સંતાપ કાપે ॥

૫૪ (રાગ : બિલાવલ)

કંચન વરણો નાહ રે, મોને કોઈ મેલાવો;
 અંજન રેખ ન આંખડી ભાવે, મંજન શિર પડો દાહ રે. ધ્રુવ
 કોઈ સેન જાણે પર મનની, વેદન વિરહ અથાહ;
 થરથર દેહડી ધ્રૂજે માહરી, જિમ વાનર ભરમાહ રે. કંચન૦
 દેહ ન ગેહ ન નેહ ન રેહ ન, ભાવે ન દુહા ગાહા;
 ‘આનંદઘન’ વ્હાલો બાંહડી ઝાલે, નિશદિન ઘરં ઉમાહા રે. કંચન૦

૫૫ (રાગ : બિહાગ)

ચેતન ! એસા જ્ઞાન વિચારો;
 સોહં સોહં સોહં સોહં, અણુ ન બીયા સારો. ધ્રુવ
 નિશ્ચય સ્વલક્ષણ અવલંબી, પ્રજ્ઞા છેની નિહારો;
 ઇહ છેની મધ્યપાતી દુવિધા, કરે જડ-ચેતન ફારો. ચેતન૦
 તસ છેની કર ગ્રહીયે જો ઘન, સો તુમ સોહં ધારો;
 સોહં જાનિ દટો તુમ મોહં, વ્હૈ હૈ સમકો વારો. ચેતન૦
 કુલટા કુટિલ કુબુદ્ધિ કુમતા, છંડો વ્હૈ નિજ ચારો;
 સુખ ‘આનંદ’ પદે તુમ બેસી, સ્વરૂપકૂં નિસ્તારો. ચેતન૦

૫૬ (રાગ : આશાવરી)

ચેતન શુદ્ધાતમકૂં ધ્યાવો;
 પર પરચેં ધામધૂમ સદાઈ, નિજ પરચે સુખ પાવો. ધ્રુવ
 નિજ ઘરમેં પ્રભુતા હૈ તેરી, પરસંગ નીચ કહાવો;
 પ્રત્યક્ષ રીત લખી તુમ એસી, ગહિયેં આપ સુહાવો. ચેતન૦

॥ જેની કાયા પ્રશમ ઝરતી, શાંતિ નો બોધ આપે ॥
 ॥ એવું મીઠું સ્મરણ પ્રભુનું, પંથનો થાક કાપે ॥

ચાવત્ તૃષ્ણા મોહ હૈ તુમકો, તાવત્ મિથ્યા ભાવો;
 સ્વ સંવેદ ગ્યાન લહી કરિવો, છંડો ભ્રમક વિભાવો. ચેતન૦
 સુમતા ચેતન પતિકૂં ઇણવિધ, કહે નિજ ઘરમેં આવો;
 આતમ ઉઠ સુધારસ પીયે, સુખ ‘આનંદ’ પદ પાવો. ચેતન૦

૫૭ (રાગ : આશાવરી)

ઠગોરી ભગોરી લગોરી જગોરી;
 મમતા માયા આતમ લે મતિ, અનુભવ મેરી ઓર દગોરી. ધ્રુવ
 ભ્રાત ન તાત ન માત ન જાત ન, ગાત ન વાત ન લાગત ગોરી;
 મેરે સખ દિન દરસન પરસન, તાન સુધારસ પાન પગોરી. ઠગોરી૦
 પ્રાણનાથ વિછરેકી વેદન, પાર ન પાવું અથાગ થગોરી;
 ‘આનંદઘન’ પ્રભુ દર્શન ઔઘટ, ઘાટ ઉતારન નાવ મગોરી. ઠગોરી૦

૫૮ (રાગ : આશાવરી)

જીય જાને મેરી સફલ ઘરીરી. ધ્રુવ
 સુત વનિતા ચૌવન ઘન માતો, ગર્ભતણી વેદન વિસરીરી. જીય૦
 સુપનકો રાજ સાચ કરી માનત, રહત છાંહ ગગન બદરીરી. જીય૦
 આઈ અચાનક કાલ તોપરી, ગહેગો જયું નાહર બકરીરી. જીય૦
 અજહુ ચેત કછુ ચેતત નાંહિ, પકરી ટેક હારિલ લકરીરી. જીય૦
 ‘આનંદઘન’ હીરો જન છાંરત, નર મોહો માયા કકરીરી. જીય૦

॥ પૂજુ પદ અરહંતના, પૂજુ ગુરુપદ સાર ॥
 ॥ પૂજુ દેવી સરસ્વતી, નિત પ્રતિ અષ્ટ પ્રકાર ॥

૫૯ (રાગ : માંડ)

જોવા ધો મને જોવા ધો, ચંદ્ર જિનેશ્વર જોવા ધો;
સખી સાજ સજી અનુભવના, અનુભવ આંખે જોવા ધો. ધ્રુવ
ચંદ્રપ્રભુ મુખ ચંદ્ર સરીખું, શીતળ એની છાયા જો;
ઉપશમ રસ વરસે નયનમાં, લાગી એની માયા જો. જોવા૦
સતત દરિસણ કરતાં કરતાં, આંખલડી નવ થાકે રે;
ભોગવ્યાં વિનાનાં કર્મો, દરશણથી ભવિ પાકે રે. જોવા૦
જલ માંહી જયમ લીટા જૂઠા, સમક્ષિ વિણ સૌ કારજ રે;
હૃદય પ્રદેશે નાથ નિહાળુ, પૂરણ આનંદ લેવા ધો. જોવા૦
નિર્મળ સેવા નાથ તમારી, પૂરણપદ મને લેવા ધો;
તાપ સંસાર જગ આકરો, ચંદ્ર શીતળ પદ લેવા ધો. જોવા૦

૬૦ (રાગ : બહાર)

દરિસન પ્રાનજીવન ! મોહે દીજે;
બિન દરિસન મોહી કલ ન પરતુ હૈ, તલજ તલજ તન છીજે. ધ્રુવ
કહા કહું કછુ કહત ન આવત, બીન સેજા ક્યું જીજે ?
સોઈ ખાઈ સખી ! કાહુ મનાવો, આપ હી આપી પતીજે. દરિશન૦
દેઉર દેરાની સાસુ જેઠાની, ચુંહી સખ મિલ ખીજે;
'આનંદઘન' વિન પ્રાન ન રહે છિન, કોડી જતન જો કીજે. દરિશન૦

૬૧ (રાગ : સારંગ)

ધર્મ જિનેસર ગાઉ રંગશું, ભંગ મ પડશો હો પ્રીત; જિનેસર૦
બીજો મનમંદિર આણું નહીં, એ અમ કુલવટ રીત. જિનેસર૦ ધ્રુવ

॥ વચનામૃત વીતરાગના, પરમશાંત રસમૂળ ॥
ૐષધ જે ભવરોગના, કાયરને પ્રતિકૂળ ॥

ધરમ ધરમ કરતો જગ સહુ ફિરે, ધર્મ ન જાણે હો મર્મ;
ધરમ જિનેસર ચરણ ગ્રહ્યા પછી, કોઈ ન બાંધે હો કર્મ. ધર્મ૦
પ્રવચન અંજન જો સદ્ગુરુ કરે, દેખે પરમ નિધાન;
હૃદય નયણ નિહાળે જગદણી, મહિમા મેરુ સમાન. ધર્મ૦
દોડત દોડત દોડત દોડિયો, જેતી મનની રે દોડ;
પ્રેમ પ્રતીત વિચારો ટૂંકડી, ગુરુગમ લેજો રે જોડ. ધર્મ૦
એક પખી કેમ પ્રીતિ 'વરે પડે, ઉભય મિલ્યા હુએ સંધિ;
હું રાગી હું મોહે ફંદિયો, તું નિરાગી નિરબંધ. ધર્મ૦
પરમ નિધાન પ્રગટ મુખ આગળે, જગત ઉલ્લંઘી હો જાય;
જ્યોતિ વિના જુઓ જગદીશની, અંધોઅંધ પલાય. ધર્મ૦
નિર્મલ ગુણમણિ રોહણ ભૂધરા, મુનિજન માનસ હંસ;
ધન્ય તે નગરી ધન્ય વેલા ઘડી, માતાપિતા કુલ વંશ. ધર્મ૦
મન મધુકર વર કર જોડી કહે, 'પદ્મજ નિકટ નિવાસ;
ઘનનામી 'આનંદઘન' સાંભળો, એ સેવક અરદાસ. ધર્મ૦

❧ (૧) નભે, (૨) ચરણ કમળ

૬૨ (રાગ : પ્રભાત)

ધાર તરવારની સોહલી, દોહલી, ચૌદમા જિનતણી ચરણ સેવા;
ધાર પર નાચતા દેખ બાજીગરા, સેવના ધાર પર ન રહે દેવા. ધ્રુવ
એક કહે સેવીએ વિવિધ કિરિયા કરી, ફલ અનેકાંત લોચન ન દેખે;
ફલ અનેકાંત કિરિયા કરી બાપડા, રડવડે ચાર ગતિ માંહિ લેખે. ધાર૦
ગચ્છના ભેદ બહુ નયણ નિહાળતાં, તત્ત્વની વાત કરતાં ન લાજે;
ઉદર ભરણાદિ નિજ કાજ કરતા થકા, મોહ નડિયા કલિકાલ રાજે. ધાર૦

॥ કેવળ કર્ણામૂર્તિ છો, દીનબંધુ દિનાનાથ ॥
પાપી પરમ અનાથ છું, ગ્રહો પ્રભુજી હાથ ॥

દેવગુરુધર્મની શુદ્ધિ કહો કિમ રહે, કિમ રહે શુદ્ધ શ્રદ્ધા ન આણો;
શુદ્ધ શ્રદ્ધાન વિણુ સર્વ કિરીયા કરી, છારપર લીપણું તેહ જાણો. ધારો
પાપ નહીં કોઈ ઉત્સૂત્ર ભાષણ જિશ્યો, ધર્મ નહીં કોઈ જગ સૂત્ર સરિખો;
સૂત્ર અનુસાર જે ભવિક કિરિયા કરે, તેહનું શુદ્ધ ચારિત્ર પરિખો. ધારો
એહ ઉપદેશનો સાર સંક્ષેપથી, જે નરા ચિત્તમેં નિત્ય ધ્યાવે;
તે નરા દિવ્ય બહુ કાળ સુખ અનુભવી, નિયત 'આનંદઘન' રાજ પાવે. ધારો

૬૩ (રાગ : કાલિંગડા)

નિરાધાર કેમ મૂકી, શ્યામ મને નિરાધાર કેમ મૂકી ?
કોઈ નહીં હું કોણ શું બોલું ? સહુ આલંબન ચૂકી. ધ્રુવ
પ્રાણનાથ ! તુમે દુર પધાર્યા, મૂકી નેહ નિરાશી;
જણ જણના નિત્ય પ્રતિ ગુણગાતાં, જનમારો કિમ જાસી ? નિરાધારો
જેહનો પક્ષ લહીને બોલું, તે મનમાં સુખ આણે;
જેહનો પછ મૂકીને બોલું, તે જનમ લગેં ચિત્ત તાણે. નિરાધારો
વાત તુમ્હારી મનમાં આવે, કોણ આગલ જઈ બોલું ?
લલિત ખલિત ખલ જો તે દેખુ, આમ માલ ઘન ખોલું. નિરાધારો
ઘટેં ઘટેં છો અંતરજામી, મુજમાં કાં નવિ દેખું.
જે દેખું તે નજર ન આવે, ગુણકર વસ્તુ વિશેખું. નિરાધારો
અવર્ધે કેહની વાટડી જોઉં, વિણ અવર્ધે અતિ ઝૂરું;
'આનંદઘન' પ્રભુ વેગે પધારો, જિમ મન આશા પુરું. નિરાધારો

દેહ તો મલિન અતિ બહુત વિકાર ભરિ, તાહૂ માંહિ જરા વ્યાધિ સખ દુઃખરાસિ હૈ,
કબહૂક પેટ પીર કબહૂક શિર-વાય, કબહૂક આંખ કાન, મુખમેં વિથાસી હૈં;
ઔર હૂં અનેક રોગ, નખ શિખ પૂરિ રહે, કબહૂક શ્વાસ ચલે, કબહૂક ખાસી હૈ,
એસો ચે શરીર તાહિ અપનો કે માનત હૈં, સુંદર કહત ચામેં કૌન સુખ વાસી હૈં?

॥ ભાવે જિનવર પૂજિયે, ભાવે દીજે દાન ॥
ભાવે ભાવના ભાવિયે, ભાવે કેવળજ્ઞાન ॥

૬૪ (રાગ : આશાવરી)

નિસાની કહા બતાવું રે ? તેરો અગમ અગોચર રૂપ. ધ્રુવ
રૂપી કહું તો કહું નહીં રે, બંધે કેસે અરૂપ;
રૂપારૂપી જો કહું પ્યારે, એસે ન સિદ્ધ અનૂપ. નિસાની
શુદ્ધ સનાતન જો કહું રે, બંધ ન મોક્ષ વિચાર;
ન ઘટે સંસારી દશા પ્યારે, પુણ્ય પાપ અવતાર. નિસાની
સિદ્ધ સનાતન જો કહું રે, ઉપજે વિણસે કૌન;
ઉપજે વિણસે જો કહું પ્યારે, નિત્ય અબાધિત ગૌન. નિસાની
સર્વાંગી સખ નય ઘણી રે, માને સખ પરમાણ;
નયવાદી પલ્લો ગ્રહી પ્યારે, કરે બરાઈ ઠાન. નિસાની
અનુભવ ગોચર વસ્તુ હૈ રે, જાણવો એહી ઈલાજ;
કહન સુનનકો કુછ નહીં પ્યારે, 'આનંદઘન' મહારાજ. નિસાની

૬૫ (રાગ : શંકરા)

નિશદિન જોઉં તારી વાટડી, ઘરે આવો રે ઢોલા;
મુજ સરિખી, તુજ લાખ હૈ, મૈરે તુહી મમોલા. ધ્રુવ
જવહરી મોલ કરે લાલકા, મેરા લાલ અમોલા;
જુસકે પટંતર કો નહિ, ઉસકા ક્યા મોલા ? ઘરે
પંથ નિહારત લોચણે, દ્રગ લાગી અડોલા;
જોગી સુરત સમાધિમેં, મુનિ ધ્યાન ઝકોલા. ઘરે
કૌન સુને કિનકું કહું ? કિમ માંડું મેં ખોલા ?
તેરે મુખ દીઠે ટલે, મેરે મનકા ચોલા. ઘરે
મિત્ત વિવેક વારેં કહું, સુમતા સુનિ બોલા;
'આનંદઘન' પ્રભુ આવશે, સેજડી રંગ રોલા. ઘરે

॥ જપ તપ સંવર હીન હું, વળી હું સમતા હીન ॥
કરૂણાનિધિ કૃપાળુ હૈ, શરણ રાખ હું દીન ॥

પિય બિન નિશદિન ઝુંઝ ખરીરી;
લહુડી વડીકી કહાની મિટાઈ, દ્રારતે આંખે કબ ન ટરીરી. ધ્રુવ
પટ ભૂખન તન ભૌક ન ઓઢે, ભાવે ન ચોંકી જરાઉ જરીરી;
શિવકમલા આલી સુખ નઉ પાવત, કૌન ગિનત નારી અમરીરી. પિય૦
સાસ ઉસાસ વિસાસ ન રાખે, નિણદ નિગોરી ભોર લરીરી;
ઔર તબીબ ન તપત બુઝાવત, 'આનંદધન' પીયુષ ઝરીરી. પિય૦

પ્રણમું પદપંકજ પાર્શ્વના, જસ વાસના અગમ અનુપ રે;
મોહ્યો મન મધુકર જેઠથી, પામે નિજ શુદ્ધ સ્વરૂપ રે. ધ્રુવ
પંક કલંક શંકા નહીં, નહિ ખેદાદિક દુઃખ દોષ રે;
ત્રિવિધ અવંચક જોગથી, લહે અધ્યાતમ સુખ પોષ રે. પ્રણમું
દુરંદશા દૂરે ટળે, ભજે મુદિતા મૈત્રી ભાવ રે;
વરતે નિત્ય ચિત મધ્યસ્થતા, કરુણામય શુદ્ધ સ્વભાવ રે. પ્રણમું
નિજ સ્વભાવ સ્થિર કરી ઘરે, ન કરે પુદ્ગલની ખેંચ રે;
સાખી હુધ વરતે સદા, ન કદી પરભાવ પ્રપંચ રે. પ્રણમું
સહજદશા નિશ્ચય જગે, ઉત્તમ અનુભવ રસ રંગ રે;
રાયે નહીં પરભાવશું, નિજભાવશું રંગ અભંગ રે. પ્રણમું
નિજગુણ સબ નિજમાં લખે, ન ચખે પરગુણની રેખ રે;
ખીર નીર વિવરો કરે, એ અનુભવ હંસશું પેખ રે. પ્રણમું
નિર્વિકલ્પ દ્યેય અનુભવે, અનુભવ અનુભવની પ્રીત રે;
ઔર ન કબહું લખી શકે, 'આનંદધન' પ્રીત પ્રતીત રે. પ્રણમું

પ્રીત કી રીત નહીં હો, પ્રીતમ (૨);
મैं तो अपना सरव श्रृंगारो, प्यारे की न लई हो. ध्रुव
मैं वस पियके पिय संग औरके, या गति किन सीपार;
उपगारी जन जाय मनावो, जो कछु लई सो लई हो. प्रीत०
विरहानल जवाला अतिही कठिन है, मोसें सही न गई;
आनंदधन चुं सधन धारा, तबही दे पई हो. प्रीत०

પીયા બિન સુધ બુદ્ધ ભૂલી હો;
આંખ લગાઈ દુઃખ મહેલકે, ઝરખે ઝૂલી હો. ધ્રુવ
હસતી તબ હું વિરાનીયા, દેખી તન મન છીજ્યો હો;
સમજી તબ એતી કદી, કોઈ નેહ ન કીજ્યો હો. પીયા૦
પ્રીતમ પ્રાનપતિ વિના, પિયા કૈસે જીવે હો ?
પ્રાન પવન વિરહા દશા, ભુયંગનિ પીવે હો. પીયા૦
શીતલ પંખા કુમકુમા, ચંદન કહા લાવે હો ?
અનલ ન વિરહાનલ ય હૈ, તન તાપ બઢાવે હો. પીયા૦
ફાગુણ ચાચર એક નિસા, હોરી સીરગાની હો;
મેરે મન સબ દિન જરૈ, તનખાખ ઉડાની હો. પીયા૦
સમતા મહેલ બિરાજ હૈ, વાણી રસ રેખા હો;
બલિ જાઉં 'આનંદધન' પ્રભુ, એસે નિહુર ન વેખા હો. પીયા૦

મેઘ સહે શીત સહે, શીશ પર ધામ સહે, કઠિન તપસ્યા કરિ, કંદ મૂલ ખાત હૈ,
યોગ કરૈ યજ્ઞ કરૈ, તીરથ રૂ વ્રત કરૈ, પુન્ય નાનાવિધ કરૈ, મનમેં સુહાત હૈ;
ઔર દેવી દેવતા ઉપાસના અનેક કરૈ, આંખનકી હોંસ કૈસે, આક ડોડે ખાત હૈ,
સુંદર કહત એક રવિકે પ્રકાશ બિનુ, જંગનાકા જ્યોતિ કહા રજની બિલાત હૈ.

॥ આ દેહાદિ આજથી, વર્તો પ્રભુ આધીન ॥
દાસ દાસ હું દાસ છું, આપ પ્રભુનો દીન ॥

॥ સબ વૃત્તિ હૈ ગોપિકા, સાક્ષી કૃષ્ણ સ્વરૂપ ॥
સંધિમેં ઝલકત રહે, યહ હૈ રાસ અનૂપ ॥

મનડું કિમ હી ન બાજે હો ? કુંથુજિન મનડું કિમ હી ન બાજે ?
 જિમ જિમ જતન કરીને રાખું, તિમ તિમ અલગું ભાજે હો. ધ્રુવ
 રજની વાસર^૧ વસતી ઉજજડ, ^૨ગયણ ^૩પાચાલે જાય;
 સાપ ખાયને મુખડું ^૪થોથું, એહ ઉખાણો ન્યાય હો. કુંથુ૦
 મુક્તિ તણા અભિલાષી તપિયા, જ્ઞાનને ધ્યાન અભ્યાસે;
 વચરીડું કાંઈ એહવું ચિંતે, નાખે ^૫અવળે પાસે હો. કુંથુ૦
 આગમ આગમધરને હાથે, નાવે કિણ વિધ આંકું;
 કિહાં કણે જો હઠ કરી હટકું તો, ^૬વ્યાલ તણી પરે વાંકું હો. કુંથુ૦
 જો ઠગ કહું તો ઠગતું ન દેખું, શાહુકાર પણ નાંહી;
 સર્વ માંહી ને સહુથી અલગું, એ અચરિજ મન માંહી હો. કુંથુ૦
 જે જે કહું તે કાન ન ધારે, આપ મતે રહે ^૭કાલો;
 સુરનર પંડિતજન સમજાવે, સમજે ન માહરો ^૮સાલો હો. કુંથુ૦
 મેં જાણ્યું એ લિંગ નપુંસક, સકલ મરદને ઠેલે;
 બીજી વાતે સમર્થ છે નર, એહને કોઈ ન ઝેલે હો. કુંથુ૦
 મન સાધ્યું તેણે સઘળું સાધ્યું, એહ વાત નહિ ખોટી;
 એમ કહે સાધ્યું તે નવિ માનું, એ કહી વાત છે મોટી હો. કુંથુ૦
 મનડું દુરાચાર્ય તે વશ આણ્યું, આગમથી મતિ આણું;
 ‘આનંદઘન’ પ્રભુ માહરું આણો, તો સાચું કરી જાણું હો. કુંથુ૦

❧ (૧) દિવસ, (૨) આકાશ, (૩) પાતાળ, (૪) ખાલી, (૫) વગર મહેનતે, (૬) સાપ, (૭) ગાંડા જેવો, (૮) કુમતિ સ્ત્રીનો ભાઈ.



॥ બિન્દ્રાવન કે દ્ર’મનકો, દેખત ઉપજત હેત ॥
 ડાર પત્ર ફલ ફૂલમેં, કૃષ્ણ દિખાઈ દેત ॥

મનસા નટનાગરસૂં જોરી હો,
 નટનાગરસૂં જોરી સખી હમ, ઔર સખનસો તોરી. ધ્રુવ
 લોક લાજસૂ નાહી ન કાજ, કુલ મચાદા છોરી હો;
 લોક બટાઉ હસો બિરાનો, અપનો કહત ન કોરી હો. મનસા૦
 માત તાત અરૂ સજજન જાતિ, વાત કરત હૈ ભોરી હો;
 ચાખે રસકી ક્યું કરી છૂટે ? સુરિજન સુરિજન ટોરી હો. મનસા૦
 ઔરહનો કહા કહાવત ઔર પે, નાહિ ન કીની ચોરી હો;
 કાછ કછયો સો નાયત નિવહે, ઔર ચાચર ચરી ફોરી હો. મનસા૦
 જ્ઞાનસિંધૂ મથિત પાઈ, પ્રેમ પીયુષ કટોરી હો;
 મોદત ‘આનંદઘન’ પ્રભુ શશિધર, દેખત દૃષ્ટિ ચકોરી હો. મનસા૦

૭૨ (રાગ : બિભાસ)

મેરે ઘટ ગ્યાન ભાનુ ભયો ભોર.
 ચેતન ચકવા ચેતના ચકવી, ભાગો વિરહકો સોર. ધ્રુવ
 ફેલી ચિહું દિસ ચતુરા ભાવરુચિ, મિટ્યા ભરમ તમ જોર;
 આપકી ચોરી આપહી જાનત, ઔર કહત ન ચોર. મેરે૦
 અમલ કમલ વિકચ ભયે ભૂતલ, મંદ વિષય શશિ કોર;
 ‘આનંદઘન’ એક વલ્લભ લાગત, ઔર ન લાખ કિરોર. મેરે૦

૭૩ (રાગ : પ્રભાતી)

મૂલડો થોડો ભાઈ ! વ્યાજડો ઘણેરો, કેમ કરી દીધો રે જાય?
 તલપદ પૂંજી મેં આપી સઘળી રે, તોહે વ્યાજ પૂરું નવ થાય. ધ્રુવ
 વ્યાપાર ભાગો, જલવટ થલવટે રે, ધીરે નહિ નિસાની માય;
 વ્યાજ છોડાવી કોઈ ખંદા પરવહે રે, તો મૂલ આપું સમ ખાય. મૂલડો૦
 હાટડું માંડું રે રૂડા માણેકચોકમાં રે, સાજનીઆનું મનડું મનાય;
 ‘આનંદઘન’ પ્રભુ શેઠશિરોમણિ રે, બાંહડી ઝાલજો રે આય. મૂલડો૦

॥ બંસી બંસી સખ કહે, સુનિ પાવૈં યહ કોઈ ॥
 બંસી સુની એક ગોપિકા, તન મન દીનો ખોઈ ॥

૭૪ (રાગ : કલ્યાણ)

યા પુદ્ગલકા ક્યા વિસવાસા ? હૈ સુપનેકા વાસા રે. ધ્રુવ
ચમત્કાર વિજલી દે જૈસા, પાની બિચ પતાસાં;
યા દેહીકા ગર્વ ન કરના, જંગલ હોયગા વાસા. ચા૦
જૂઠે તન ધન જૂઠે જોબન, જૂઠે હૈ ઘરવાસા;
'આનંદઘન' કહે સબ હી જૂઠે, સાચા શિવપુરવાસા. ચા૦

૭૫ (રાગ : કેદાર)

રામ કહો, રહમાન કહો કોઉ, કાન કહો, મહાદેવ રી;
પારસનાથ કહો, કોઉ બ્રહ્મા, સકલ બ્રહ્મ સ્વયમેવ રી. ધ્રુવ
ભાજન-ભેદ કહાવત નાના, એક મૃતિકા રૂપ રી;
તૈસે ખંડ કલ્પના રોપિત, આપ અખંડ સરુપ રી. રામ૦
નિજપદ રમે રામ સો કહિયે, રહિમ કરે રહિમાન રી;
કર્ષે કરમ કાન્હ સો કહિયે, મહાદેવ નિર્વાણ રી. રામ૦
પરસે રૂપ પારસ સો કહિયે, બ્રહ્મ ચિન્હે સો બ્રહ્મ રી;
ઈહિ વિદિ સાધો આપ 'આનંદઘન', ચેતનમય નિઃકર્મ રી. રામ૦

૭૬ (રાગ : મધુવંતી)

રિસાની આપ મનાવો રે, પ્યારે વિચ્ય વસીઠ ન ફેર. ધ્રુવ
સોદા અગમ હે પ્રેમકા રે, પરખ ન બૂઝે કોય;
લે દે વાહી ગમ પડે પ્યારે, ઔર દલાલ ન હોય. રિસાની૦
દો બાતાં જુયકી કરો રે, મેટો મનકી આંટ;
તનકી તપત બૂઝાઈએ પ્યારે, વચન સુધારસ છાંટ. રિસાની૦

॥ બાંસુરી ક્યું બૈરન ભઈ, કાહે હમેં દુઃખ દેત ॥
હમ તો પ્યાસી રહ ગઈ, તુમ અધર રસ લેત ॥

નેક નજર નિહારીએ રે, ઉજર ન કીજે નાથ;
તનક નજર મુજરે મલે પ્યારે, અજર અમલ સુખ સાથ. રિસાની૦
નિશિ અંધયારી ઘન ઘટા રે, પાઉં ન વાટકો ફંદ;
કરુણા કરો તો નિરવહું પ્યારે, દેખું તુમ મુખચંદ. રિસાની૦
પ્રેમ જહાં દુવિદ્યા નહિ રે, મેટ ઠકુરાઈત રેજ;
'આનંદઘન' પ્રભુ આઈ બિરાજે, આપહી સમતા સેજ. રિસાની૦

૭૭ (રાગ : માર)

ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો રે, ઔર ન ચાહું રે કંત;
રીઝયો સાહેબ સંગ ન પરિહરે રે, ભાંગે સાદિ અનંત. ધ્રુવ
પ્રીત સગાઈ રે જગમાં સહુ કરે રે, પ્રીત સગાઈ ન કોય;
પ્રીત સગાઈ રે નિરૂપાધિક કહી રે, સોપાધિક ધન ખોય. ઋષભ૦
કોઈ કંત કારણ 'કાષ્ઠભક્ષણ કરે રે, મિલશું કંતને ધાય;
એ મેળો નવિ 'કહિયે સંભવે રે, મેળો ઠામ ન ઠાય. ઋષભ૦
કોઈ પતિરંજન અતિ ઘણું તપ કરે રે, પતિરંજન તન તાપ;
એ પતિરંજન મેં નવિ ચિત ધર્યું રે, રંજન 'ધાતુ 'મિલાપ. ઋષભ૦
કોઈ કહે લીલા રે અલખ અલખ તણી રે, લખ પૂરે મન આશ;
દોષરહિતને લીલા નવિ ઘટે રે, લીલા દોષ વિલાસ. ઋષભ૦
ચિતપ્રસન્ને રે પૂજનફલ કહ્યું રે, પૂજા અખંડિત એહ;
કપટરહિત થઈ આતમ અરપણા રે, આનંદઘનપદ રેહ. ઋષભ૦

॥ (૧) કાષ્ઠમાં બળી મરે, (૨) કદીયે, (૩) પ્રકૃતિ, સ્વભાવ, (૪) એકતા

॥ દોસ્તી-પ્રીત તૂ ઐસી કર, જૈસે હોય લોટા-દોર ॥
અપના ગલા-ફસાયકે, પાની લાવે બોર ॥

વીરજીને ચરણે લાગું, વીરપણું તે માગું રે;
 મિથ્યા મોહ તિમિર ભય ભાગ્યું, જીત નગાઈ વાગ્યું રે. ધ્રુવ
 છઉમથ્ય વીર્ય લેશ્યા સંગે, અભિસંધિજ મતિ અંગે રે;
 સૂક્ષ્મ સ્થૂલ ક્રિયાને રંગે, યોગી થયો ઉમંગે રે. વીરજી
 અસંખ્ય પ્રદેશે વીર્ય અસંખે, યોગ અસંખિત કંખે રે;
 પુદ્ગલ ગણ તેણે લે સુવિશેષે, યથાશક્તિ મતિ લેખે રે. વીરજી
 ઉત્કૃષ્ટે વીર્યનિવેસે, યોગ ક્રિયા નવિ પેસે રે;
 યોગ તણી ધ્રુવતાને લેશે, આતમશક્તિ ન ખેસે રે. વીરજી
 કામ વીર્ય વશે જેમ ભોગી, તેમ આતમ થયો ભોગી રે;
 શૂરપણે આતમ ઉપયોગી, થાય તેહણે અયોગી રે. વીરજી
 વીરપણું તે આતમ ઠાણે, જાણ્યું તુમચી વાણે રે;
 ધ્યાન વિજ્ઞાણે શક્તિ પ્રમાણે, નિજ ધ્રુવપદ પહિચાણે રે. વીરજી
 આલંબન સાધન જે ત્યાગે, પર પરિણતિને ભાગે રે;
 અક્ષય દર્શન જ્ઞાન વૈરાગે, ‘આનંદઘન’ પ્રભુ જાગે રે. વીરજી

સાધુ સંગતિ બિનું કૈસેં પછયે ? પરમ મહારસધામ રી;
 કોટિ ઉપાય કરે જો બૌરો, અનુભવ કથા વિશ્રામ રી. ધ્રુવ
 શીતલ સફલ સંત સુરુપાદપ, સેવે સદા સુછાંઈ રી;
 વંછિત ફલે ટલે અનવંછિત, ભવસંતાપ બુઝાઈ રી. સાધુ
 ચતુર વિરંચી વિરંજન ચાહે, ચરણકમળ મકરંદ રી;
 કો હરિ ભગતિ વિહાર દિખાવે, શુદ્ધ નિરંજન ચંદ રી. સાધુ
 દેવ અસુર ઇંદ્ર પદ ચાહું ન, રાજ ન કાજ સમાજ રી;
 સંગતિ સાધુ નિરંતર પાવું, ‘આનંદઘન’ મહારાજ રી. સાધુ

॥ કનૈયા આરજુ ઈતની હૈ, કમ સે કમ નિકલ જાયે ॥
 તેરે ચરણો પે સર હો કિ મેરા દમ નિકલ જાયે ॥

સાધો ભાઈ ! સમતા રંગ રમીજે, અવધૂ મમતા સંગ ન કીજે. ધ્રુવ
 સંપત્તિ નાહિ નાહિ મમતામેં, મમતામાં મિસ મેટે;
 ખાટ ખાટ તજી લાખ ખટાઉ, અંત ખાખમેં લેટે. અવધૂ
 ઘન ઘરતીમેં ગાડે બૌરે, ધૂર આપ મુખ લ્યાવે;
 મૂષક સાપ હોયગો આખર, તારેં અલચ્છિ કહાવે. અવધૂ
 સમતા રતનાકરકી જાઈ, અનુભવ ચંદ સુભાઈ;
 કાલકૂટ તજી ભાવમેં શ્રેણી, આપ અમૃત લે આઈ. અવધૂ
 લોચન ચરણ સહસ ચતુરાનન, ઈનતેં બહુત ડરાઈ;
 ‘આનંદઘન’ પુરુષોત્તમ નાયક, હિત કરી કંઠ લગાઈ. અવધૂ

સુમતિચરણકજ આતમ અરુપણ, દરુપણ જિમ અવિકાર, સુજ્ઞાની;
 મતિતરુપણ બહુ સમ્મત જાણીએ, પરિસરુપણ સુવિચાર, સુજ્ઞાની. ધ્રુવ
 ત્રિવિધ સકલ તનુધરુગત આતમા, બહિરાતમ ધુરિ ભેદ, સુજ્ઞાની;
 બીજો અંતર આતમ તીસરો, પરમાતમ અવિચ્છેદ, સુજ્ઞાની. સુમતિ
 આતમબુદ્ધે હો કાયાદિકે ગ્રહો, બહિરાતમ અઘરૂપ, સુજ્ઞાની;
 કાયાદિકનો હો સાખીધર રહ્યો, અંતર આતમરૂપ, સુજ્ઞાની. સુમતિ
 જ્ઞાનાનંદે હો પૂરણ પાવનો, વર્જિત સકળ ઉપાધિ, સુજ્ઞાની;
 અતીંદ્રિય ગુણગણ મણિ આગરુ, એમ પરમાતમ સાધ, સુજ્ઞાની. સુમતિ
 બહિરાતમ તજી અંતર આતમા-રૂપ થઈ થિર ભાવ, સુજ્ઞાની;
 પરમાતમનું હો આતમ ભાવવું, આતમ અર્પણ દાવ, સુજ્ઞાની. સુમતિ
 આતમ અર્પણ વસ્તુ વિચારતાં, ભરમ ટળે મતિદોષ, સુજ્ઞાની;
 પરમ પદારથ સંપત્તિ સંપજે, ‘આનંદઘન’ રસ પોષ, સુજ્ઞાની. સુમતિ

॥ રહી મન ધાગા પ્રેમકા, ના તોડો પિયકાય ॥
 તૂટે સે ફિર ચે ના જૂડે, જૂડે તો ગાંઠ પડ જાય ॥

કબીર

ઈ.સ. ૧૩૯૮ - ૧૫૧૭



મહાત્મા કબીરના જન્મ-સ્થળ-સમય અને જીવન વિશે કોઈ ચોક્કસ પુરાવા સહિતની માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. છતાં કબીરપંથીઓની માન્યતા પ્રમાણે સંવત ૧૪૫૫ની જેઠ પૂર્ણિમા અને સોમવારના રોજ કાશી બનારસની આસપાસ કોઈ વિધવા બ્રાહ્મણીની કૂખે તેમનો જન્મ થયો હતો. જેમણે લોકનિંદાના ભયથી પુત્ર ત્યાગ કર્યો હતો. ત્યારબાદ નિઃસંતાન મુસલમાન વણકર નીર અને નીમા નામના દંપતી જે કાશીમાં રહેતા હતા. તેમને કાશીના લહરતારા તળાવ પાસેથી કબીર મળ્યા. અને તેમણે જ તેમનો ઉછેર કર્યો. કબીરનો અર્થ અરબી ભાષામાં ‘મહાન’ એવો થાય છે. ભક્તિકાલીન નિર્ગુણ સંત પરંપરામાં કબીર સર્વોચ્ચ શિખર પર છે. કબીરના ગુરૂ રામાનંદજી હતા. કબીરના પત્નીનું નામ લોઈ હતું. તેમને કમાલ નામે પુત્ર અને કમાલી નામે પુત્રી એમ બે સંતાન હતાં. સિકંદર લોદીના સમયકાળ દરમિયાન તેઓ બનારસમાં રહેતા હતા. કબીર વાણીનો સંગ્રહ ‘બીજક’ કહેવાય છે. બીજકના ત્રણ ભાગ છે. સાખી, શબ્દ અને રમૈની. સાખીનો અર્થ સાક્ષી તરીકે ઓળખાય છે. તેમના થોડાક પદ ‘ગુરૂગ્રંથસાહિબ’માં સંકલિત થયા છે. કબીરની લગભગ ૭૫૦ સાખીઓ છે. જે કબીર ગ્રંથાવલિમાં નિબદ્ધ છે. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રએ કબીરજીના જીવન-કવનને મુક્તપણે બિરદાવ્યું છે. શ્રી રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે કબીરના ૧૦૦ પદોનો અંગ્રેજીમાં અનુવાદ કર્યો છે. કબીરજી છેલ્લે કાશીથી દૂર મગહરમાં રહ્યા અને ૧૧૯ વર્ષનું દીર્ઘ આયુષ્ય ભોગવીને ઈ. સ. ૧૫૧૭ અર્થાત્ સંવત ૧૫૭૪માં જીવનલીલા સંકેલી હતી.

॥ પ્રેમ ન બાડી ઉપજે, પ્રેમ ન હાટ બિકાય ॥
રાજા પરજા જેહિ રૂચે, સીસ દેઈ લે જાય ॥

૮૨	દિપક	અખંડ સાહેબ નામ
૮૩	સોહની	અબ મેં અપને રામ
૮૪	બિહાગ	અબ હમ આનંદ કો ઘર આયો
૮૫	બિહાગ	અવધૂત સો જોગી ગુરુ મેરા, યહ પદકા
૮૬	પૂર્વી	આગે સમજ પડેગી ભાઈ
૮૭	માલકૌંસ	આજ મેરે ઘર ખુશિયા મનાવો
૮૮	પીલૂ	ઘસ તન ઘનકી કૌન
૮૯	માંડ	એસો હાલ લખાયો મ્હારે
૯૦	છાયાનટ	એસી મતવારી દુનિયા
૯૧	ભૈરવી	ઓ અવધૂત એસા જ્ઞાન વિચારી ?
૯૨	પૂર્વી	કર ગુજરાન - ગરીબી મેં
૯૩	જૈજૈવંતી	કબ સુમરોગે રામ !
૯૪	પૂર્વી	કયા ગુમાન કરના બે ?
૯૫	ભૈરવી	કુછ લેના ન દેના મગન
૯૬	ઘનાશ્રી	કૈસા જોગ કમાયા બે !
૯૭	દેશી ઢાળ	કૈસો ખેલ રચ્યો મેરે દાતા !
૯૮	આહિરભૈરવ	ખેલ દુનિયામેં પૈસેકા
૯૯	દેશી	ગરવ કિયો સોઈ નર હાર્યો
૧૦૦	દીપક	ગુરુ કે સમાન નહી, દૂસરા
૧૦૧	ચમન	ગુરુકે ચરણ ચિત લાય મન
૧૦૨	શિવરંજની	ગુરુ બિન કૌન બતાવે બાટ
૧૦૩	ચૌપાઈ	ગુરુ સમ દાતા નહિ મેરે ભાઈ
૧૦૪	દરબારીકાન્હડા	ઘુંઘટકા પટ ખોલ રે
૧૦૫	હંસધ્વનિ	ચલ હંસા, હંસા ચલ હંસા
૧૦૬	ભૈરવ	ચલના હૈં દૂર મુસાફિર કાહે
૧૦૭	ભૈરવી	ઝીનીઝીની બિની ચદરિયા
૧૦૮	કવ્વાલી	જગત હૈ રૈનકા સપના
૧૦૯	બરવા કાફી	જન્મ તેરા બાતો હી બીત ગયો

॥ છિન ચડે છિન ઉતરે, સો તો પ્રેમ ન હોય ॥
અધર પ્રેમ અંતર બસે, પ્રેમ કહાવૈ સોય ॥

૧૧૦	સોરઠચલતી	જ્યાં દેખે સો દુખિયા બાબા
૧૧૧	ગોડી	જા ઘર કથા નહિ હરિ કીર્તન
૧૧૨	જોગિયા	જાગ પિયારી, અળ કાહે કો સોવે
૧૧૩	દેશમલ્હાર	જીવો રે કબીરા ભજન ધૂન
૧૧૪	આહિર ભૈરવ	ડુબ ડુબ ડુબ મન
૧૧૫	ગુણકી	તજ દિયે પ્રાણ કાયા રે કેસે
૧૧૬	તોડી	તીરથ કૌન કરે ?
૧૧૭	દેશ	તુમ દેખલો લોગો નાવમેં
૧૧૮	લાવણી	તું હિ રામ ! (૨) બોલે મારો ચરખો
૧૧૯	જોગ	તોરા મોરા મનવા કેસે એક
૧૨૦	બસંત	નજર ન આવે આતમ જ્યોતિ
૧૨૧	મારવા	નામ હરિ કા જપ લે બંદે
૧૨૨	જૈજૈવંતી	નિરધન કો ધન રામ હમારો
૧૨૩	કાફી	નેહરવા હમકાં ન ભાવે
૧૨૪	જોગીયા	પ્રભુ ભક્તિકા ગુણ કહા, જો
૧૨૫	ભૈરવ	પાની મેં મીન પિયાસી
૧૨૬	હુમરી	પી લે પ્યાલા હો મતવાલા
૧૨૭	પીલૂ	બરસન લાગ્યો રંગ શબ્દ
૧૨૮	બાગેશ્રી	બીત ગયે દિન ભજન
૧૨૯	સોરઠચલતી	ભજનમેં હોત આનંદ આનંદ
૧૩૦	માલકૌંસ	ભાગ બડે જા ઘર સંત
૧૩૧	બિલાવલ	ભૂલ્યો મન ભમરા તૂ કયાં
૧૩૨	માંડ	ભેદ ન જાને કોઈ સાહેબ
૧૩૩	દેશ	તેરો કો હૈ રોકનહાર,
૧૩૪	ભૈરવી	મત કર મોહ તૂ હરિ
૧૩૫	બિદ્રાવનીસારંગ	મન લાગો મેરો ચાર ફકીરીમેં
૧૩૬	ખમાજ	મન! તોહે કિસ બિધ કર
૧૩૭	કેદાર	મન મસ્ત હુઆ તબ ક્યાં

॥ પ્રેમ છિપાયા ના છુપે, જો ઘટ પરગટ હોય ॥
યદપિ મુખ બોલે નહિ, નૈન દેત હૈ રોય ॥

૧૩૮	ચમન કલ્યાણ	માનત નાહિ મન મોરા
૧૩૯	તોડી	મુખડા ક્યા દેખો દરપનમેં
૧૪૦	આહિર ભૈરવ	મુજે ક્યા ટૂંકે બંદા, મેં તો
૧૪૧	નારાયણી	મેરે માટી કે મટકે તૂ રામ
૧૪૨	ચલતી	મેં ને પાઇ ગઠરિયા રામ ધનકી
૧૪૩	કાફી	યા બિધિ મનકો લગાવે, મનકે
૧૪૪	હંસધ્વની	યોગી યા વિધ મન કો લગાવે
૧૪૫	બિલાવલ	રહના નહિ દેસ બિરાના
૧૪૬	ચમન કલ્યાણ	યા જગ અંધા મેં કેહિ સમુજાવું
૧૪૭	ઝીઝોટી	રામ સુમર, રામ સુમર
૧૪૮	સોહની	રામ ન જાને ઓર જાને સે
૧૪૯	ચમન	રામ નામ તબ જાન્યો સંતો
૧૫૦	આનંદભૈરવી	રામ રસ પ્યાલા હૈ ભરપૂર
૧૫૧	બિહાગ	રામરસ એસો હૈ મેરે ભાઈ
૧૫૨	સોરઠચલતી	વાગ્યા શબ્દના બાણ રે
૧૫૩	બિહાગ	હૈ કોઈ ભૂલા મન સમુજાવે,
૧૫૪	માંડ	સત્પુરુષને ધ્યાવો સાધુભાઈ
૧૫૫	પૂરિયા	સત્ગુરુ મિલે મ્હારે સારે દુઃખ
૧૫૬	દેશ	સદ્ગુરુ હો મહારાજ મો પે
૧૫૭	દરબારીકાન્હડા	સાધુકી સંગત પાઈ રે બકી
૧૫૮	સિંધ ભૈરવી	સાધો સહજ સમાધ ભલી
૧૫૯	વિભાસ	સુમિરન બિન ગોતા ખાએગા
૧૬૦	ભૈરવી	સોચ તૂં પગલે સર તેરે
૧૬૧	ચમન	સંતન કે સંગ લાગ રે
૧૬૨	બાગેશ્રી	સંતો સો સતગુરુ મોહિ ભાવે
૧૬૩	સોરઠચલતી	હરિજન ભક્તિ ન છોડે સંતો
૧૬૪	તિલંગ	હિન્દુ મુસલમીન દોનું ભાઈ કસબી
૧૬૫	દુર્ગા	હંસા ! હંસ મિલે સુખ
૧૬૬	ભીમપલાસ	જ્ઞાન કા શૂલ મારા ગુરુને
૧૬૭	આશાવરી	અરે મન ધીરજ કાહે ન ધરૈ

॥ યા અનુરાગી ચિત્તકી, ગતિ સમુજે નહી કોય ॥
જયોં જયોં બૂડે શ્યામ રંગ, ત્યોં ત્યોં ઉજ્જવલ હોય ॥

૮૨ (રાગ : દિપક)

અખંડ સાહેબ નામ, ઔર સબ ખંડ હૈ;
ખંડિત મેરુ સુમેર, ખંડિત બ્રહ્માંડ હૈ. ધ્રુવ
ઘરતા ક્યું નહિ ધ્યાન ? ઔર સબ બંદ હૈ;
લખ ચોરાસીકા જીવ, માયા કેરા ફંદ હૈ. અખંડો
જાકુ હર સો પ્રીત, સોઈ નિરબંધ હૈ;
સોઈ સંતનકે સંગ, સદાય આનંદ હૈ. અખંડો
ચંચળ મન સ્થિર રાખ, સોઈ ભલો રંગ હૈ;
ઊલટસૂલટ ભર પીવ, અમૃત ગંગા હૈ. અખંડો
દયા, ધરમ ઘટ રાખ, યે ભક્તિકો અંગ હૈ;
કહે 'કબીર' સત માન, જગત રંગ પતંગ હૈ. અખંડો

૮૩ (રાગ : સોહની)

અબ મૈં અપને રામ રીઝાઉં, ભવ ભંજન ગુણ ગાવું. ધ્રુવ
ડાલી તોડું ના પાતી તોડું, ના કોઈ મૈં જીવ સતાવું;
પાત પાતમેં પ્રભુ બસત હૈ, ઉસીકો શીશ નમાવું. અબ મૈં
ગંગા ના'વું ના જમના ના'વું, ના કોઈ મૈં તીરથ જાવું;
સબ તીરથ હૈ ઘટકે ભીતર, વહીંકો મલમલ નાવું. અબ મૈં
જોગી હોઉં ના જટા બઢાવું, ના કોઈ અંગ ભભૂતિ લગાવું;
જો રંગ રંગે અપને વિદાતા, વહી મૈં રંગ રંગાવું. અબ મૈં
બુઢી ન ખાવું ઔષધ ન ખાવું, ના કોઈ મૈં વૈધ બુલાવું;
પૂરણ વૈધ મિલે અવિનાશી, કાઠીકો ન ગજ દિખાવું. અબ મૈં
ચાંદ સુરજ દોઉં સમ કર જાનું, પ્રેમકી મૈં સેજ બિછાવું;
કહત 'કબીર' સુનોભાઈ સાધુ, આવાગમન મીટાવું. અબ મૈં

॥ પ્રેમ બરાબર યોગ નહી, પ્રેમ બરાબર ધ્યાન ॥
પ્રેમ ભક્તિ બિન સાધના, સબ હી થોયાં જ્ઞાન ॥

૮૪ (રાગ : બિહાગ)

અબ હમ આનંદકો ઘર પાયો,
જબતે કૃપા ભઈ સતગુરુકી, અભય નિશાન બજાયો. ધ્રુવ
કામ-ક્રોધકી ગાગર ફૂટી, કુમતિ દૂર બહાયો;
હદ છોડી બેહદ ઘર આસન, ગગન મંડલ મઠ છાયો. અબ
પ્રેમ પ્રીતિકો કિયો હૈ ચોલના, સુમતિકો ટોપ બનાયો;
તજી પરપંચ વેદ મત કિરિયા, ચરનકમલ ચિત્ત લાયો. અબ
ઘરની ગગન પવન નહિં પાની, તહાં જાઈ મઠ છાયો;
કહે 'કબીર' કોઈ પિયાકા પ્યાસા, પિયા પિયા રટ લાયો. અબ

૮૫ (રાગ : બિહાગ)

અવધૂત સો જોગી ગુરુ મેરા, યહ પદકા તુમ કરો નિવેડા. ધ્રુવ
ચંદા ભી નહિ ને સૂરજ ભી નહિ, નહિ મૂળ નહિ પાયા;
રજોબીજ વાકુ કછુ ભી નહિ, જીવ કહાંસે આયા ? યહ
બિના મૂલ એક વૃક્ષ જ દેખા, બિના ફૂલ ફળ લાગે;
શાખાપત્ર તરુવરકુ નહિ, અષ્ટ કમળદળ આગે. યહ
તરુવર પર દો પંખી બૈઠે, એક ગુરુ એક ચેલા;
ચેલાને જડ ચૂનચૂન ખાઈ, ગુરુ નિરંજન ખેલા. યહ
કાચા સૂતરે સબ જગ બંધ્યા, કોઈ વિરલા છૂટ્યા;
ઊલટ ચલા સો નગરી પહુંચ્યા, માર્ગ ચલ્યા સો લૂંટ્યાં. યહ
શૂન્ય ગઢ, શહેર બીચ બસ્તી, અગમ અગોચર ઐસા;
ગગનમંડળમેં બાળક ખેલે, નામ પુકારં મેં કૈસા ? યહ
મીન કા મારગ, ખોજ્યા પંખી, કહત 'કબીર' વિચારી;
અપરંપાર પૂરન પુરુષોત્તમ, વોહી સૂરત બલિહારી. યહ

॥ મેરા મુજમેં કછુ નહિ, જો કછુ હૈ સો તેરા ॥
તેરા તુજકો સૌપતે, ક્યા લગેગા મેરા ? ॥

આગે સમજ પડેંગી ભાઈ (૨). ધ્રુવ
 ચાતો ઉદર ભરી ભરી ખાયો, બહુ બહુ માન બડાઈ;
 તુમ પર દયા કહાં સે હોગી ? તુમ્હે દયા નહિ આઈ. આગે
 ચાતો માલ સંપત્ત જમાઈ, ઘન બહુવિધ કમાઈ;
 વાંકી કમાઈ કછુ ન કીની, વૃથા જનમ નસાઈ. આગે
 હરિસુમરણ ના સંતકી સેવા, પરનિંદા ચિત લાઈ;
 પૈર પૈર પર કાંટા લાગે, ચે ફલ આખર પાઈ. આગે
 કહે ‘કબીરા’ સુનો ભાઈ સાધુ, કિસ સે કહ્યો ન જાઈ ?
 સત્ય બોલે સો માર્યો જાવે, જૂઠ પ્રતીતિ આઈ. આગે

૮૭ (રાગ : માલકૌંશ)

આજ મેરે ઘર ખુશિયા મનાઈ,
 રહસ રહસ મેં અંગના સંવાર, મોતીયન આંખ ભર આયે. ધ્રુવ
 ચરણ પખાર પ્રેમ રસ કરકે, સાધન બરતાઈ;
 પાંચ સખી મિલ મંગલ ગાવે, રાગ સુરત લભ જાઈ. આજ
 કરૂં આરતિ પ્રેમ નિષાવર, પલ પલ બલિ બલિ જાઈ;
 કહે ‘કબીર’ ઘન ભાગ હમારા, પ્રેમ પુરૂષ બર પાઈ. આજ

૮૮ (રાગ : પીલૂ)

ઈસ તન ઘનકી કોન બડાઈ ! દેખત નેનોમે માટી મિલાઈ. ધ્રુવ
 અપને ખાતિર મહલ બનાયા, આપહિ જા કર જંગલ સોયા. ઈસ
 હાડ જલે જૈસે લકડીકી કોલી, બાલ જલે જૈસે ઘાસકી પોલી. ઈસ
 કહત ‘કબીરા’ સુન મેરે ગુનિયા, આપ મુવે પિછે ડૂબ ગઈ દુનિયા. ઈસ

॥ ધાન ન ભાવે, નીંદ ન આવે, બિરહ સતાવે મોય ॥
 ઘાયલ સી ધૂમત ફિરૂં રે, મેરા દરદ ન જાને કોઈ ॥

એસો એસો હાલ લખાયો મ્હારે સતગુરુ, દેખ અચંભા આયો જી. ધ્રુવ
 બિના મૂલ એક બિરછા દેખા, બિના પત્તર વાકી છાયા જી;
 બિના દેવ એક શક્તિ દેખી, અલખ પુરુષ થારી માયા જી. સતગુરુ
 બિના પાની અસ્નાન બનાયે, બિન અગ્નિ તપ આયો જી;
 ઘરણી નહીં જહોં આસન માર્યો, બિન ધુનિ ધ્યાન લગાયો જી. સતગુરુ
 ભેદ અભેદ કહા નહિં જાવે, નિર્મલ મંડલ છાયો જી;
 જિત દેખૂં તિત આપ હી દીખે, દૂજા નજર નહિં આયો જી. સતગુરુ
 પાંચ પચ્ચીસોં કી કર રખવાલી, તિરગુણ રંગ લગાયો જી;
 નિર્ગુણ સગુણ દોનોં ઠાડે, બીચ મેં આપ સમાયો જી. સતગુરુ
 ઉલ્ટા વેદ મરમ કોઈ જાને, કાલ જીત કર આયો જી;
 કહત ‘કબીર’ સુનો ભઈ સાધો, પ્રેમ મગન હોકે ગાયો જી. સતગુરુ

૯૦ (રાગ : છાયાનટ)

ઐસી મતવારી દુનિયા, ભક્તિ ભાવ ના જાને જી. ધ્રુવ
 કોઈ આવે બેટા માંગે, ભેંટ રૂપૈયા દીજે જી;
 કોઈ આવે દુઃખકા મારા, હમ પર કિરપા કરિયો જી. ઐસી
 કોઈ આવે દોલત માંગે, ચહી ગોસાંઈ દીજે જી;
 કોઈ કરાવે બ્યાહ સગાઈ, સંત ગોસાંઈ રીઝોજી. ઐસી
 સચ્ચે કા કોઈ ગ્રાહક નહીં, ઝૂઠા જગ પતીજે જી;
 કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો, અંધોં કો ક્યા દીજે જી ! ઐસી

॥ જો મેં એસા જાનતી, પ્રીત કીયે દુઃખ હોય ॥
 નગર ઢિંઢોરા ફેરતી રે, પ્રીત કરો મત કોય ॥

અબઘૂત ! ઐસો જ્ઞાન વિચારી ! કૌન પુરુષ કૌન નારી ? ધ્રુવ
 બ્રાહ્મણકે ઘર ના'તી ધોતી ! જોગી કે ઘર ચેલી !
 કલમા પઢ કે ભઈ તરકડી ! આપે આપ અકેલી. ઓ
 એકલશૃંગી વનમે લૂંટ્યાં ! લૂંટ્યાં સહસ્રાઠ્યાસી !
 જોગી લૂંટ્યાં ! જોગેશ્વર લૂંટ્યા ! તો રૈયત કોન બિચારી ? ઓ
 નહિ પરણેલી ! નહિ કુંવારી ! પુત્ર-સુપુત્ર જણનારી !
 કાળી મૂંડિકા એક ન છોડ્યા ! સદાય બાળકુંવારી. ઓ
 સસરો હમારો બાળો ભોળો ! સાસુજી બાળકુંવારી !
 પિયુ હમારો પારણિયે ઝૂલે ! મેં હું ઝુલાવનહારી. ઓ
 ન જાઉં સાસરિયે, ન જાઉં પિયરિયે, સ્વામી કી સે'જે સમાઈ!
 કહત 'કબીર' સૂનો ભાઈ સાધુ, સમજ કહો સૂઘ પાઈ ! ઓ



કર ગુજરાન ગરીબીમેં, મગરૂરી કિસ પર કરતા હૈ ?
 નાશવંત વસ્તુ હય જગમેં, મમતા ક્યા તું ધરતા હૈ. ધ્રુવ
 મઢી ચૂન ચૂન મ્હેલ બનાયા, ગવાર કહે ઘર મેરા હૈ;
 ના ઘર તેરા, ના ઘર મેરા, ચિડીયા રેનબસેરા હૈ. કરો
 ઈસ દુનિયા મેં નહિ કોઈ અપના, અપના અપના કરતા હૈ;
 કાચી માટીકા બના ચે પૂતલા, ઘડી પલકમેં ઢલતા હૈ. કરો
 ઈસ દુનિયામેં નાટકચેટક, દેખ ભટકતા ફિરતા હૈ;
 કહે 'કબીર' સમજ લે મૂરખ, પ્રભુકો ક્યું ન સમરતા હૈ? કરો



॥ પ્રીતમ કો પતિયા લીખૂ, જો કછુ હોય બિદેશ ॥
 તનમેં, મનમેં, નૈનમેં, તાકો કહાં સંદેશ ॥

કબ સુમરોગે રામ, અબ તુમ કબ સુમરોગે રામ ? ધ્રુવ
 ગર્ભવાસ મેં જપતપ કીનો, નિકલ હુવા બેઈમાન. અબ
 બાલપનો હસીખેલ ગવાયો, તરૂપન મેં બસ કામ. અબ
 હાથપાંવ જબ કાંપન લાગે, નિકલ ગયો અવસાન. અબ
 જૂઠી કાયા, જૂઠી માયા, આખર મોત નિદાન. અબ
 કહત 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધુ, દો દિનકે મિજબાન. અબ

ક્યા ગુમાન કરના બે ? મિટ્ટીસે મિલ જાના. ધ્રુવ
 મિટ્ટી ખોદ કર મહેલ બનાયા, ગંવાર કહે ઘર મેરા;
 આ ગયા ભંવરા, લે ગયા જીવડા, ઘર તેરા નહિ મેરા. ક્યા
 મિટ્ટી ખાના, મિટ્ટી પીના, મિટ્ટી કરના ભોગા;
 મિટ્ટી સેં મિટ્ટી મિલ ગઈ તો, ઉપર ચલે સબ લોગા. ક્યા
 હાડ જલ જૈસે લકડી કી મૂલી, બાલ જલે જેસો ઘાસા;
 સુંદર સી ચે કાયા જલ ગઈ, કોઈ ન આવે પાસા. ક્યા
 કહત 'કબીર' સુન ભાઈ સાધુ, જૂઠી હૈ સબ માયા;
 ભજન કરો કછુ ધ્યાન ધરો, તો પવિત્ર હોગી કાયા. ક્યા

કછુ લેના ન દેના મગન રહેના. ધ્રુવ
 પંચ તત્ત્વકા બના પિંજરા, જામે બોલે હૈ મેરી મૈના. કછુ
 ગહરી નદિયાં નાવ પુરાની, ખેવટિયા સે મિલે રહેના. કછુ
 તેરા પિયા તેરે ઘટમેં બસત હૈ, સખી ખોલકર દેખો નૈના. કછુ
 કહે 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, ગુરુ ચરનમેં લિપટ રહેના. કછુ

॥ સખૈ રસાયન મૈ કિયા, પ્રેમ સમાન ન કોય ॥
 રતિ ઇક તનમેં સંચરે, સબ તન કંચન હોય ॥

૯૬ (રાગ : ધનાશ્રી)

કૈસા જોગ કમાયા બે ? ચે, કૈસા ટોંગ મચાયા !! ધ્રુવ
જટા બટાઈ, ભભૂત ચટાઈ, જગમે કહતા સિદ્ધા;
સિદ્ધન કી તો બાત ન જાને, બાલપનોંકા ગદ્દા. કૈસા૦
ભગવે કપડે, શીશ મુંડાચે, કહતા મેં સંન્યાસી;
સંન્યાસી કી ગત હૈ ન્યારી, પેટનકે ઉપદેશી. કૈસા૦
ગલેમેં કફની શિરપેં ટોપી, કહતા ફકીર મૌલા;
ફકીર હો તો સબસે ન્યારા, એ તો ફજીતખોરા. કૈસા૦
કાન ફાડ કર મુદ્રા ડારી, નાથ કહાવે ભારી;
નાથનકી તો ગત હૈ ન્યારી, દેખત પરકી નારી. કૈસા૦
કહત 'કબીરા' સુનો ભાઈ સાધુ, સબ સંતનકા છારા;
રામનામ બિન મુક્તિ ન હોવે, એહી પંથ હમારા. કૈસા૦

૯૭ (રાગ : દેશી ઢાળ)

કૈસો ખેલ રચ્યો મેરે દાતા ! જિત દૈખું તિત તૂ હી તૂ;
કૈસી ભૂલ જગત મેં ડારી ! સાબિત કરની કર રહ્યો તૂ. ધ્રુવ
નર નારી મેં એક હી કહિએ, દોચ જગત મેં દરસે તૂ;
બાલક હોકર રોવન લાગ્યો, માતા બન પુચકાર્યો તૂ. જિત૦
કીડી મેં છોટો બન બૈઠ્યો, હાથી મેં હી મોટો કચું;
હોચ મગન મસ્તી મેં ડોલે, મહાવત બન કરી બૈઠ્યો તૂ. જિત૦
રાજા ઘરૌં રાજા બન બૈઠ્યો, ભિખારીયા મેં મંગતો તૂ;
હોચ ઝગડાલૂ ઝગડવા લાગ્યો, ફૈજદાર્યો મેં ફૈજ તૂ. જિત૦
દેવન મેં દેવતા બન બૈઠ્યો, પૂજા મેં પુજારી તૂ;
ચોરી કરે જબ બાજે ચોરટો, ખોજ કરન મેં ખોજ તૂ. જિત૦

॥ સાજન મેરો ફૂલવાડી તો મેં ફૂલન કી બાસ ॥
સાજન મેરો કલેજો તો, મેં સાજન કો શ્વાસ ॥

રામ હી કરતા, રામ હી ભરતા, સારો ખેલ રચાયા તૂ;
કહત 'કબીરા' સૂનો ભઈ સન્તો, ઉલટ ખોજ ઘર પાયો તૂ. જિત૦

૯૮ (રાગ : આહીરભૈરવ)

ખેલ દુનિયામેં પૈસેકા, સબ કુછ બાતા હૈ પૈસા ! ધ્રુવ
પૈસા જોર, પૈસા લડકા, પૈસા બાબા બહેના;
પૈસા હાથી, પૈસા ઘોડા, પૈસા કપડા ગહેના. ખેલ૦
પૈસા દેવ, પૈસા ધરમ, પૈસા સબકુછ ભાઈ;
પૈસા રાજ રાજ્ય કરાવે, પૈસા કરે લડાઈ. ખેલ૦
પૈસા હાથીસે ઉતરાવે, પૈસા ગાદી બેઠાવે;
એક દિન પૈસા બદલ ગયા તો, પાઉમેં લંગર પહેરાવે. ખેલ૦
પૈસા ચેલા, પૈસા ગુરુ, પૈસા ભક્તિ કરાવે;
કહત 'કબીરા' સુન ભાઈ સાધુ, પૈસા ધૂમ મચાવે. ખેલ૦

૯૯ (રાગ : દેશી)

ગરવ કિયો સોઈ નર હાર્યો, સિયારામજીસેં. ધ્રુવ
ગરવ કિયો રતનાગર સાગર, નીર ખારો કર ડાર્યો. સિયા૦
ગરવ કિયો ચકવા ને ચકવી, રૈન વિછો કરી ડાર્યો. સિયા૦
ગરવ કિયો આવલ કે ફૂલડે, જઈ ચમાર કુંડમેં ડાર્યો. સિયા૦
ગરવ કિયો લંકાપતિ રાવન, રાજ ખેદાન કર ડાર્યો. સિયા૦
ગરવ કિયો અંજની કે પૂતર, પાઉં ખોડો કર ડાર્યો. સિયા૦
ગરવ કિયો હરશાકંસ રાક્ષસ, નો'ર વધારીને માર્યો. સિયા૦
ગરવ કિયો દ્રોણાયલ ડુંગર, ટુકડા ટુકડા કરી ડાર્યો. સિયા૦
કહત 'કબીરા' સુનો ભાઈ સાધુ, શરન ગયો સો ઉગાર્યો. સિયા૦

॥ હમારી નિગાહો સે બચકર નિકલ તો જાઓગે ॥
મગર તુમ અપની મહક, કિસ તરહ છુપાઓગે ॥

૧૦૦ (રાગ : દિપક)

ગુરુ કે સમાન નહીં, દૂસરા જહાન મેં. ધ્રુવ
જ્ઞાન બતાવે ગુરુ, પાપ સે બચાવે ગુરુ;
બ્રહ્મ સે મિલાવે ગુરુ, તુરિયા પદ કે ધ્યાન મેં. ગુરુ
ગુરુ બ્રહ્મ રૂપ જાનો, શિવ કા સ્વરૂપ જાનો;
સાક્ષાત્ વિષ્ણુ જાનો, લિખી હૈ પુરાણ મેં. ગુરુ
ચહી વેદ શ્રુતિ કહતા, ગુરુ બિન જ્ઞાન કૈસા !
જ્ઞાન બિના મુક્તિ કૈસે ! આઈ તેરે ધ્યાન મેં. ગુરુ
ઝૂઠ કપટ ત્યાગ દીજે, ગુરૂ ચરણ સેવા કીજે;
'કબીર' કહે સુનો ભઈ સાધો, ક્યોં ડૂબો અભિમાન મેં ! ગુરુ

૧૦૧ (રાગ : કાફી)

ગુરુ કે ચરણ ચિત લાય મન અભિમાન તજો રે. ધ્રુવ
આઓ મેરે મનવા ચૌસર ખેલોં, બાજુ લગાઓ જિયા જાન;
જૈસો જાકો દાંવ પરે રે. ગુરુ
નર દેહી સુમિરન કો દીન્હી, નિજ તત્ત્વ લેવો ન પહિયાન;
ચમ ને તેરી બાંહ ગહી રે. ગુરુ
લોભ મોહ કી નદિયા બહત હૈ, ઉંચે ઉઠકર દેખ;
સારો જગ જાત બહો રે. ગુરુ
પ્રેમનગર મેં હાટ લગી હૈ, વહાં ચલ સૌદા ખરીદ;
વહાં સબ માલ ખરો રે. ગુરુ
કેવલ નામ જપો સતગુરુ કો, કહત 'કબીર' વિચાર;
સન્તો નિજ નામ ગહો રે. ગુરુ

॥ જિન કર દિયા કઠોર હૈ, પલટૂ ઘસૈ ન તીર ॥
પ્રેમ બાન જો કે લગા, સો જાનૈગા પીર ॥

૧૦૨ (રાગ : શીવરંજની)

ગુરુ બિન કૌન બતાવે બાટ ? બડા વિકટ ચમઘાટ. ધ્રુવ
ભ્રાંતિકી પહાડી, નદિયા બિચમોં, અહંકાર કી લાટ. ગુરુ
કામ ક્રોધ દો પર્વત ઠાઢે, લોભ ચોર સંઘાત. ગુરુ
મદ મત્સરકા મેહ બરસત, માયા પવન બહે દાટ. ગુરુ
કહત 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, ક્યોં તરના ચહ ઘાટ ! ગુરુ

૧૦૩ (રાગ : ચૌપાઈ)

ગુરુ સમ દાતા નહિ મેરે ભાઈ, જીન મુક્તિ પદ દીયા બતાઈ. ધ્રુવ
ગુરુ બીન જ્ઞાન હૃદય નહિ આવે, ગુરુ બીન કસ્તુરી મૃગકું ભુલાવે;
ગુરુ બીન ગજ છાંયા સે લડિયા, ગુરુ બીન કેશરી કુંપમેં પડિયા. ગુરુ
ગુરુ બીન મરકટ કરહીં ચાગા, ગુરુ બીન કુટ કપટ કર કાગા.
ગુરુ બીન શ્વાન કરે બહુ પેખા, મંદિર એક કાચકા દેખા. ગુરુ
જહાં દેખે તહાં અપની છાંયા, ભસત ભસત ચું જન્મ ગુમાયા.
કહે 'કબીર' સુનો સબ કોઈ, ગુરુ બીન મુક્તિ કબુ નહિ હોઈ. ગુરુ

૧૦૪ (રાગ : દરબારી કાનડા)

ધુંધટકા પટ ખોલ રી ! તોહે પીવ મિલેંગે. ધ્રુવ
ઘટ ઘટ રમતા રામ રમૈયા, કટુક વચન મત ખોલ રી. તોકો
ઘન જોબનકો ગરવ ન કીજૈ, ઝૂઠા પચરંગ ચોલ રી. તોકો
રંગ મહલમેં દિપ બરત હૈ, આસનસોં મત ડોલ રી. તોકો
જાગ જુગુતસોં રંગ-મહલમેં, પિય પાયો અનમોલ રી. તોકો
કહે 'કબીર' આનન્દ ભયો હૈ, બાજત અનહદ ઢોલ રી. તોકો

॥ પલટૂ ઐસી પ્રીતિ કર, જ્યોં મજુઠ કો રંગ ॥
ટૂક ટૂક કપડા ઉડૈ, રંગ ન છોડૈ સંગ ॥

૧૦૫ (રાગ : હંસધ્વની)

ચલ હંસા, હંસા ચલ હંસા વા દેશ (૨);
જહાં પીયા બસે ચિત્તચોર, ચિત્તચોર ચિત્તચોર. ધ્રુવ
સુરત સુહાગિન હે પનિહારિન, ભરે ટાડ બિન ડોર;
જહાં પીયા બસે ચિત્તચોર, ચિત્તચોર, ચિત્તચોર. ચલ૦
વહીં દેસવાં મેં બાદલ ન ઉમડે, રિમ-ગ્રિમ-રિમ-ગ્રિમ,
રિમ-ગ્રિમ બરસે મેહા, ચૌબારે મેં બૈઠ રહો ના;
જ્યાં કે તહાં નિર્દેહા, જહાં પીયા બસે ચિત્તચોર. ચલ૦
વહીં દેસવાં મેં નિત-નિત પૂર્ણિમા, કબહું ન હોય અંધેરા,
એક સૂરજ કે કવન બતાવે, કોટિન સૂરજ ઊજેડા;
જહાં પીયા બસે ચિત્તચોર, ચિત્તચોર, ચિત્તચોર. ચલ૦

૧૦૬ (રાગ : ભૈરવ)

ચલના હૈ દૂર મુસાફિર કાહે સોવે હૈ ? કાહે સોવે હૈ ? ધ્રુવ
ચેત અચેત નર સોચ બાંવરે, બહુત નીંદ મત સોવે રે;
કામ ક્રોધ મદ લોભ મેં ફંસકર, ઉમરીયાં કાહે ખોવે રે ? ચલના૦
સિર પર માયા મોહકી ગઠરી, સંગ દૂત તેરે હોવે રે;
સો ગઠરી તોરી બીચમેં છીન ગઈ, મુંહ પકર ક્યું રોવે રે ? ચલના૦
રાસ્તા તો હૈ દૂર કઠીન, તજિ ચલત અકેલા હોવે રે;
સંગ સાથ તેરે કોઈ ન ચલેગા, કાઝેં ડગરીયા જાવે રે. ચલના૦
નદીયાં ગહેરી નાંવ પુરાની, કિસ વિધ પાર તું હોવે રે ?
કહત 'કબીર' સુનોભાઈ સાધો, વ્યાજ ધોખેં મૂલ મત ખોવે રે. ચલના૦

|| લકડી જલ કોયલા ભઈ, કોયલા જલ ભઈ રાખ ||
મેં અભાગન એસી જલી, ન કોયલા ભઈ ન રાખ ||

૧૦૭ (રાગ : ભૈરવી)

ઝીની ઝીની, બિની ચદરિયા, રામનામ રસ ભીની ચદરિયા. ધ્રુવ
કાહે કે તાના ! કાહે કે ભરની ! કૌન તારસે બિની ચદરિયા ?
ધંગલા પિંગલા તાના ભરની, સુખમન તારસે બિની ચદરિયા. ઝીની૦
આઠ કેંવલ, દસ ચરખા ડોલે, પાંચ તત્ત્વ, ગુન તિની ચદરિયા;
સોઈકો સીયત માસ દસ લાગૈ, ઠોક ઠોકકે બિની ચદરિયા. ઝીની૦
જબ ચહ ચાદર બુનકર આઈ, રંગ રેજ ઘર દીની ચદરિયા;
એસા રંગ રંગા રંગરેજને, લાલમ લાલ કર દીની ચદરિયા. ઝીની૦
ચાદર ઓઢ શંકા મત કરીયો, ચે દો દિન તુમકો દીની ચદરિયા;
મૂરખ લોગ ભેદ નહિ જાને, ઓઢકેં મૈલી કીની ચદરિયા. ઝીની૦
ધ્રુવ પ્રહલાદ સુદામાને ઓઢી, શુકદેવને નિરમલ કીની ચદરિયા;
દાસ 'કબીર' જતનસે ઓઢી, જ્યોંકી ત્યો ઘરિ દીની ચદરિયા. ઝીની૦

૧૦૮ (રાગ : કવ્વાલી)

ખલક સખ રૈનકા સપના, સમજ મન કોઈ નહીં અપના;
કઠિન હૈ મોહ કી ધારા, બહા સખ જાત સંસારા. ધ્રુવ
ઘડા જ્યું નીરકા ફૂટા, પત્ર જ્યું ડાલીસેં ટૂટા;
એસી નર જાન જિંદગાની, સમજ મન ચેત અભિમાની. જગત૦
ભૂલો મત દેખ તન ગોરા, જગતમેં જીવના થોરા;
તજો મન લોભ ચતુરાઈ, રહો નિઃશંક જગમાંહી. જગત૦
સજન પરિવાર સુત દારા, ઉસી દિન હોયગા બ્યારા;
નિકલ જબ પ્રાણ જાવેગા, નહીં કોઈ સાથ આવેગા. જગત૦
સદા મત જાનો ચે દેહા, લગાવો રામસેં નેહા;
કટે ચમ કાલકી ફાંસી, કહે 'કબીર' અવિનાશી. જગત૦

|| લાગી લાગી સખ કહે, લાગી હોય સો રોય ||
હમકો તો એસી લગી, પીયા બિન બુજે ના કોય ||

૧૦૯ (રાગ : બરવા કાફી)

જન્મ તેરા બાતોં હી બીત ગયો, તુને કબહું ન કૃષ્ણ કહ્યો. ધ્રુવ
પાંચ બરસકા ભોલા-બાલા, અબ તો બીસ ભયો;
મકરપચીસી માયા કારન, દેસ બિદેસ ગયો. જનમો
તીસ બરસકી અબ મતિ ઉપજી, લોભ બદે નિત નયો;
માયા જોરી લાખ કરોરી, અજહું ન તૃપ્ત ભયો. જનમો
વૃદ્ધ ભયો તબ આલસ ઉપજી, કફ નિત કંઠ રહ્યો;
સંગતિ કબહું ન કીની તૂને, બિરથા જન્મ લહ્યો. જનમો
યહ સંસાર મતલબકા લોભી, જૂઠા ઠાટ રચ્યો;
કહત 'કબીર' સમઝ મન મૂરખ, તું ક્યો ભૂલ ગયો !! જનમો

૧૧૦ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

જ્યાં દેખે સો દુખિયા બાબા, સુખિયા કોઈ નહીં રે. ધ્રુવ
જોગી ભી દુખિયા જંગમ દુખિયા, તપસીકું દુઃખ દૂના;
આશા મનસા સબ ઘટ વ્યાપી, કોઈ મહલ નહીં સૂના. જ્યાં
રાજા ભી દુખિયા પ્રજા ભી દુખિયા, દુખિયા સબ વૈરાગી;
દુઃખ-કારણસે શુકદેવને, ઉદરી માયા ત્યાગી. જ્યાં
સાય કહું તો સબ જુગ દુખિયા, જૂઠા કહી ન જાઈ;
બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શંકર, દુખિયા, જિસને સૃષ્ટિ રચાઈ. જ્યાં
ધૂત દુખિયા અબધૂત દુખિયા, દુખિયા હૈ ધની રંકા;
કહત 'કબીર' વો' નહિ દુખિયા, જિસને મનકું જુકા ? જ્યાં

૧૧૧ (રાગ : ગોડી)

જા ઘર કથા નહિ હરિકીરતન, સંત નહીં મિજમાના;
તા ઘર જમડે ડેરા દીના, સાંજ પડે સમશાના. ધ્રુવ
મેરી મેરી કહત હૈ મૂરખ, મિટ્યા ન માન ગુમાના;
સાધુસંતકી સેવા ન કીની, કિસબિધ હોય કલ્યાના ? જા ઘરો
ફૂલ્યાફૂલ્યા ક્યા ફિરતે હોં ? ક્યા બતલાવત અંગા ?
એક પલકમેં ફના હો જાયગા, જૈસા રંગ પતંગા. જા ઘરો
નાભિકમલસેં નાવ ચલત હૈ, દ્વાદશ મીન ઠેરાના;
અધર તખત પર નુરત નિશાના, એહી સતગુરુ સાના. જા ઘરો
ગ્યાન, ગરીબી, પ્રેમ-ભગતિ, સંત નામ નિશાના;
શમ, વૈરાગે ગુરુગમ જાગે, સહી વિધ હોત કલ્યાના. જા ઘરો
કાલ નગારા નિશદિન બાજૈ, ક્યા બુક્રા ? ક્યા જુવાના ?
કહત 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધુ, છોડ ચલો અભિમાના. જા ઘરો

૧૧૨ (રાગ : જોગીયા)

જાગ પિઆરી અબ કાહેકો સોવે, રેન ગઈ દિન કાહેકો ખોવે ? ધ્રુવ
જુન જાગા તિન માનિક પાયા, તૂં સોઈ ભોલી સર્વ ગવાયા. જાગો
પ્રિયજન ચતુર તું મૂરખ નારી, કબહુ ન પ્રિયકી સેવ સંવારી. જાગો
તું ભોલી ભોલાપન કીન્હો, ભરજોબન પ્રિય અપનો ન કીન્હો. જાગો
જાગ દેખ પ્રિય સેવ ન તેરે, તોહી છોડી ઊઠી ગયે સવેરે. જાગો
કહે કબીર ઉનકો ધૂન લાગે, શબ્દ બાન ઉર જુનકે વાગે. જાગો

॥ બાહ્ય છુડાય કે જાત હૈ, નિર્બલ જાન કે મોહે ॥
પર હૃદયસે જો જાઈયોં, તો મરદ બખાનુ તોહે ॥

॥ કબીર પ્યાલા પ્રેમકા, અંતર લિયા લગાય ॥
રોમ રોમમેં રમ રહ્યા, ઔર અમલ ક્યા ખાય ॥

જીવો રે કબીરા ભજન ધૂન લાગી,
ભજન ધૂન લાગી, હરિની ધૂન લાગી. ધ્રુવ
પાણીની સંગતિમાં પથ્થરા બિગડિયાં (૨);
પથ્થરા બિગડિયા તો હિરલા નિવડિયાં (૨). જીવો
સ્વાતિની સંગતિમાં સીપ બિગડિયાં (૨);
સીપ બિગડિયા તો મોતી નિવડિયાં (૨). જીવો
છાસની સંગતિમાં દૂધ બિગડિયાં (૨);
દૂધ બિગડિયા તો મખ્ખન નિવડિયાં (૨). જીવો
ચંદનની સંગતિમાં નીંબ બિગડિયાં (૨);
નીંબ બિગડિયા તો ચંદન નિવડિયાં (૨). જીવો
પારસની સંગતિમાં લોહા બિગડિયાં (૨);
લોહા બિગડિયા તો કંચન નિવડિયાં (૨). જીવો
સાધુની સંગતિમાં 'કબીરા' બિગડિયાં (૨);
કબીરા બિગડિયા તો સાહેબજી નિવડિયાં (૨). જીવો

૧૧૪ (રાગ : આહીર ભૈરવ)

ડુબ ડુબ ડુબ મન, સ્વરૂપ નિધિમાં ડુબ ડુબ. ધ્રુવ
તળ વિતળ પાતાળ ખૂંદ્યે, પામશો નવ પ્રેમધન;
કમર કસી શોધ શોધ, હૃદયમાં જ વૃંદાવન. ડુબ
ઝળહળતી જ્ઞાન જ્યોતિ, હૃદય મંદિરે સુહાવ;
સતત પ્રેમ જ્ઞાનભક્તિ, રશ્મિમાં તું મ્હાંલ મ્હાંલ. ડુબ
રૂમઝૂમ રૂમઝૂમ નાદ થાય, ધ્યાન સૂરતિમાં જ જાય;
નમી નમી ગુરુદેવ પાય, 'કબીર' લીન થાય થાય. ડુબ

॥ હૈ તન-મટકી, મેં મન-દહીં, ચિંતન-મિલોવનહાર ॥
જ્ઞાની, માખન ખા ગયા, સો છાછ પીએ સંસાર ॥

તજ દિયે પ્રાણ કાયા રે કૈસે રોઈ !! ધ્રુવ
ચલત પ્રાણ કાયા કૈસે રોઈ ! છોડ ચલા નિર્મોહી;
મેં જાની મેરે સંગ ચલેગી, યાહી તે મલ મલ ધોઈ. તજ
ઉંચે નીચે મન્દિર છોડે, ગયા ભૈંત ઘર છોડી;
તિરિયા જો કુલવન્તી છોડી, છોડી પુતરન કી જોડી. તજ
મોટી ઝોટી ગજી મંગાઈ, ચઢા કાઠ કી પોડી;
ચાર જને તોય લેકે ચાલે, ફૂંક દી ફાગન કી સી હોરી. તજ
ભોલી તિરિયા રોવન લાગી, બિછડ ગઈ મોરી જોડી;
કહત 'કબીર' સુનો ભઈ સાધો, જિન જોડી તિન તોડી. તજ

૧૧૬ (રાગ : તોડી)

તીરથ કોન કરે ? હમારો, તીરથ કોન કરે ?
બાહિર કોન ફિરે ? હમારો તીરથ કોન કરે ? ધ્રુવ
મનમેં ગંગા, મનમેં જમના, મનમેં સ્નાન કરે;
મનમેં કેદાર, કાશી મનમેં, મનમેં ધૂની જલે. હમારો
મનમેં આસન, મનમેં શાસન, મનમેં ભક્તિ કરે;
મનમેં મુદરા, મનમેં માલા, મનમેં ધ્યાન ધરે. હમારો
મનમેં જપ ઓર તપ ભી મનમેં, મનમેં જ્ઞાન ભરે;
કહત 'કબીરા' સુન ભાઈ સાધુ, ભટકત કોન મરે ? હમારો

દેખત દેખત દેખત મારગ, બૂજત બૂજત બૂજત આયો,
સૂજત સૂજત સૂજ પરી સખ, ગાવત ગાવત ગોવિંદ ગાયો;
સાધન સાધન સાધ ભયો પુનિ, તાવત તાવત કંચન તાયો,
જાગત જાગત જાગિ પર્યો જાજ, સુંદર સુંદર સુંદર પાયો.

॥ વ્રજ સમુદ્ર, મથુરા કમલ, વૃંદાવન મકરંદ ॥
ગોપીજન સખ પુષ્પ હૈ, મધુકર ગોકુલનંદ ॥

૧૧૭ (રાગ : દેશ)

તુમ દેખલો લોગો, નાવમેં નદિયા ડૂબી જાય. ધ્રુવ
 ઘડા ન ડૂબે ઘડી ન ડૂબે, હાથી મલમલ ન્હાય;
 કોટે કાંગરે પાણી ચડિયા, કીડીયા ખ્યાસી જાય. નાવમેં
 એક અચંબા એસા સુના, કુવામેં લગ ગઈ આગ;
 કાદવ કચરા જલગીયા, મછીયા રહી ગઈ સાફ. નાવમેં
 ગગનમંડળમેં ગોવા વિયાણી, ઘરણી દહીં જમાવ્યા;
 માખણ માખણ વીરલે પાયા, છાશ જગત ભરમાયા. નાવમેં
 એક અચરજ એસા દીઠા, ગદ્ગદે સર પર સીંગ;
 કીડીકે પાંવમેં દોરી બાંધી, ખેંચે અર્જુન ભીમ. નાવમેં
 કીડીબાઈ ચાલ્યા સાસરે, નવ મણ કાજલ સારી;
 હાથી લીયા હૈ ગોદમેં, ઔર ઊંટ લિયા લટકાઈ. નાવમેં
 એક કીડીકે જૂઠમેં (મૂતમેં) બન ગયા નદિયા નાળા;
 પંડિત ધ્રુએ ઘોતિયા, ભાઈ ટીમર નાંખે જાળા. નાવમેં
 કહત 'કબીર' સુનો મેરે સાધુ, એહી પદ નિર્વાણા;
 શુરા હોય સો સન્મુખ લડશે, નહીં કાયરકા કામા. નાવમેં

૧૧૮ (રાગ : લાવણી)

તું હિ રામ ! તું હિ રામ ! બોલે મારો ચરખો,
 રામ-નામ-નિજ તું હિ રે-તું હિ. ધ્રુવ
 ચરખો મારો અજબ રંગીલો, ગુંજે હિરદામાંઈ !
 કાંતનેવાલી છેલછબીલી, તાર ખેંચે લે લાઈ. તું હિ
 રૂઈ પિંજાવન મેં ચલી, પીંજો પિંજારા ભાઈ !
 પીંજન પિંજારે કો ખા ગઈ, કેસે પીંજુ કહો ભાઈ ? તું હિ

॥ વૃંદાવન કે દ્ર'મનકો, દેખત ઉપજત હેત ॥
 ॥ ડાર પત્ર ફલ ફૂલમેં, કૃષ્ણ દિખાઈ દેત ॥

જળજોગે સ્થળ નીપજ્યા રે, ઉનમેં વસિયા આપ;
 એક અચંબા, ચે સુના ભાઈ ! બેટીએ જાયો બાપ! તું હિ
 બેટી કહે ઉસ બાપકો, અણજાયો વર લાવ;
 અણજાયો વર ના મિલે, તો તુમસે મેરો દાવ. તું હિ
 ચરખો મારો શિર સાટેનો, બિછુર્યો કેમે જાય ?
 રામદાસ કો ભણે 'કબીરો', આ ચરખાથી તરાય. તું હિ

૧૧૯ (રાગ : જોગ)

તોરા મોરા મનવા કેસે એક હોઈ રે ? ધ્રુવ
 મેં કહેતા હું આંખીન દેખી, તું કહેતા કાગજ કી લેખી;
 મેં કહેતા સુલજાવનહારી, તું રાખે ઉરજાઈ રે. તોરા
 મેં કહેતા તું જાગત રહીયો, તું રહતા હૈ સોઈ રે;
 મેં કહેતા નિમોહી રહીયો, તું જાતા હૈ મોહી રે. તોરા
 સદ્ગુરુ ધારા નિર્મલ બાહે, વામે કાયા ધોઈ રે;
 કહત 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, તબ તું એસા હોઈ રે. તોરા

૧૨૦ (રાગ : બસંત)

નજર ન આવે આતમ જ્યોતિ. ધ્રુવ
 તેલ ન બત્તી બુઝ નહીં જાતી, નહીં જાગત નહીં સોતી. નજર
 ઝિલમિલ ઝિલમિલ નિશદિન ચમકે, જૈસા નિરમલ મોતી. નજર
 કહત કબીરા સુનો ભાઈ સાધો, ઘટ ઘટ વાંચત પોથી. નજર

॥ જહાં પ્રેમ તહાં નેમ નહિ, તહાં ન બુદ્ધિ વ્યવહાર ॥
 ॥ પ્રેમ મગન જબ મન ભયાં, કૌન ગિને તિથિવાર ॥

નામ હરિકા જપ લે બંદે, ફિર પીછે પછતાયેગા. ધ્રુવ
તૂ કહતા હૈ મેરી કાયા, કાયાકા ગુમાન હૈ કયા ?
ચાંદ-સા સુંદર ચે તન તેરા, મિઝીમેં મિલ જાયેગા. નામ૦
વહાંસે કયા તૂ લાયા બંદે, વહાંસે કયા લે જાયેગા ?
મુઝી બાંધકે આયા જગમેં, હાથ પસારે જાયેગા. નામ૦
બાલાપનમેં ખેલ્યા ખાયા, આઈ જવાની ગવાયેગા !
બુઢાપનમેં રોગ સતાયે, ખાટ પડા પછતાયેગા. નામ૦
જપના હૈ તો જપ લે બંદે, આખિર તો મિટ જાયેગા;
કહે 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, કરનીકા ફલ પાયેગા. નામ૦

નિરધનકો ધન રામ હમારો, નિરધનકો ધન રામ. ધ્રુવ
ચોર ન લેવે ઘટહું ન જાવે (૨) કષ્ટમેં આવત કામ. હમારો
સોવત બેઠત જાગત ઉઠત (૨) જપહુ નિરંતર નામ. હમારો
દિન દિન હોત સવાઈ દૌલત (૨) ખૂટત નહીં એક દામ. હમારો
અવર અંતમેં છોડ ચલત સળ (૨) પાસ ન એક બદામ. હમારો
કહત 'કબીર' ચે ધન આગે (૨) પારસ કો નહીં કામ. હમારો

પ્રીતિસી ન પાતી કોઉ, પ્રેમસે ન ફૂલ ઔર, ચિત્તસો ન ચંદન, સનેઈ સો ન સહેરા,
હૈસો ન આસન સહજસો ન સિંહાસન ભાવસી ન સેજ ઔર શૂન્યસો ન ગેહરા;
શીલસો ન સ્નાન અરૂ, ધ્યાનસો ન ધૂપ ઔર, જ્ઞાનસો ન દીપક અજ્ઞાન તમકે હરા,
મનસી ન માલા કોઉ, સોહંસો ન જાપ કોઉ, આતમાસો દેવ નાહિ, દેહસો ન દેહરા.

॥ પહિલે અગ્નિ વિરહકી, પીછે પ્રેમ પિયાસ ॥
કહે કબીર તબ જાનિયે, રામમિલન કી આસ ॥

બૈહરવા હમ કો ન ભાવૈ (૨). ધ્રુવ
સાંઈકી નગરી પરમ અતિ સુંદર, જહં કોઈ જાય ન આવૈ,
ચાંદ, સૂરજ જહં પવન ન પાની, કો સંદેશ પહુંચાવૈ;
દરદ યહ સાઈ કો સુનાવૈ. બૈહરવા૦
આગૈ ચલોં પંથ નહિ સૂઝે, પાછે દોષ લગાવૈ,
કેહિ બિધિ સસુરે જાઉં મોરી સજની, બિરહા જોર જનાવૈ;
બિષૈરસ નાય નચાવૈ. બૈહરવા૦
બિન સતગુરુ અપનો નહિં કોઈ, જો યહ રાહ બતાવૈ,
કહત 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, સુપને ન પીતમ પાવૈ;
તપન યહ જીય કી બુઝાવૈ. બૈહરવા૦

પ્રભુભક્તિકા ગુણ કહાં ? જગત ભગત જન એક સમાના;
કે તો વહ ભગત નહી, કે તો જૂઠા હૈ બાના. ધ્રુવ
માનસરોવર ગુણ કહાં ? હંસ જો તહાં દુઃખિયારી;
કે તો વહ સરવર નહીં, કે બગુલા હૈ ભેષધારી. પ્રભુ૦
પુષ્પવાસ કા ગુણ કહાં ? જો અલિ લે નહિ વાસ;
કે તો વહ નહિ પુષ્પ હૈ, કે તો ભમર ઉદાસ. પ્રભુ૦
કલ્પવૃક્ષકા ગુણ કહાં ? નહીં કલ્પના જાઈ;
કે તો વો સુરવૃક્ષ નહીં, કે સેવક જૂઠા ભાઈ. પ્રભુ૦
સાધુસંગકા ગુણ કહાં ? મનકા ભરમ ન જાઈ;
કે તો વો સાધુ નહીં, કે મનમેં કુટિલાઈ. પ્રભુ૦
ઉદારતાકા ગુણ કહાં ? જો કછુ દાન ન દીના;
'કબીર' વહ દાતા નહિ, કે ભિક્ષુ કરમ વિહીના. પ્રભુ૦

॥ આરજૂ યહ હૈ કિ બ્રજ-રજમેં મેરી મિઝી મિલે ॥
શ્યામ કહતે-કહતે 'બેદિલ' જિંદગી કી શામ હો ॥

૧૨૫ (રાગ : ભૈરવ)

પાની મેં મીન પિયાસી, મોઠે સુન સુન આવત હાંસી. ધ્રુવ
 આતમજ્ઞાન વિના નર ભટકે, ક્યા મથુરા, ક્યા કાશી રે ? પાની૦
 જોગી હોકર ખસે જંગલમેં, બન બન ફિરત ઉદાસી રે. પાની૦
 કસ્તૂરી મૃગ નાભિ બસત હૈ, ટૂંટત ફિરે બનઘાસી રે. પાની૦
 પોથી પટ પટ પંડિત મૂવે, તોય ન મિલે અવિનાશી રે. પાની૦
 મસીદ ચટ કર મુલ્લાં પુકારે, તોય ન મિટે જમફાંસી રે. પાની૦
 કહે ‘કબીર’ સુન મેરે ભાઈ, ગુરૂ બિના ન ટળે ચોરાસી રે. પાની૦

૧૨૬ (રાગ : હૂમરી)

પી લે પ્યાલા હો મતવાલા ! પ્યાલા પ્રેમ હરિ રસકા રે. ધ્રુવ
 પાપ પુન્ય ભોગનકું આયા, કોન તેરા તું કિસિકા રે ?
 બિના સમજ ભવપાર ન ઊતરે, ધનજોબન સપના નિશિકા રે. પી લે૦
 જૈસા અંગાર ચકોર ભ્રખત હૈ, પહિલે ધ્યાન ઘરે શશિકા રે;
 અમૃત પ્યાલા કોઈ સંતજન પીવે, ઓર ઘરાક સળ વિષકા રે ? પી લે૦
 નાભિકમલ બિય હૈ કસ્તૂરી, કૈસેં ભરમ ટળે પશુકા રે ?
 બિના સમજ ભવપાર ન ઊતરે, જૈસે હરણ ફરે વનકા રે. પી લે૦
 ભવસાગર ઉતરના ચાહો, તો તજ કામનીકા ચસકા રે;
 કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધુ, નખશિખ ભર્યા વિષકા રે. પી લે૦

ધૂલી જૈસો ધન જાકે, સૂલિસો સંસાર સુખ ભૂલિ જૈસો ભાગ દેખે, અંતકૈસી યારી હૈ,
 પાપ જૈસી પ્રભુતાઈ, સાપ જૈસો સનમાન, બડાઈ બિછુન જૈસી, નાગનીસી નારી હૈ;
 અગ્નિ જૈસો ઇન્દ્રલોક વિઘ્ન જૈસો વિધિલોક, કીરતિ કલંક જૈસી, સિદ્ધિસી ઠગારી હૈ,
 વાસના ન કોઈ બાકી, એસી મતિ સદા બાકી, સુંદર કહત તાહિ વંદના હમારી હૈ.

॥ ઝીંક હો તેરાં જુબા પર, લબ પે તેરા નામ હો ॥
 જબ જહાં જિસ હાલ મેં, ભી જિંદગી કી શામ હો. ॥

૧૨૭ (રાગ : પીલૂ)

બરસન લાગ્યો રંગ શબ્દ ઝડ લાગીરી. ધ્રુવ
 જન્મ મરણ કી ચિન્તા ભાગી, સુમરિન નામ ભજન લો લાગી;
 સતગુરુ દીની સૈન, સત્ય ઘર પા ગયોરી. બરસન૦
 ચઢી હૈ સુરત પશ્ચિમ દરવાજા ત્રિકુટિ મહલ પુરુષ એક રાજા;
 અનહદ કી ઝનકાર, બજે વહોં બાબારી. બરસન૦
 અપને પિયા સંગ જાકર સોઈ, સંશય શોક રહા નહિ કોઈ;
 કટ ગયે કરમ કલેશ ભરમ ભય ભાગ્યોરી. બરસન૦
 શબ્દ વિહંગમ ચાલ હમારી કહત ‘કબીર’ સતગુરુ દી તારી;
 રિમઝિમ રિમઝિમ હોય કાલ વશ આ ગયોરી. બરસન૦

૧૨૮ (રાગ : બાગેશ્રી)

બીત ગયે દિન ભજન બિના રે ! ધ્રુવ
 બાલ અવસ્થા ખેલ ગંવાયો, જબ જવાનિ તબ માન ઘના રે. બીત૦
 લાહે કારન મૂલ ગંવાયો, અજહું ન ગઈ મન કી તૃસના રે. બીત૦
 કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો, પાર ઉતર ગયે સંત જના રે. બીત૦

૧૨૯ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

ભજનમેં હોત આનંદ આનંદ,
 બરસત્ શબ્દ અમીકે બાદલ, ભીંજત હૈ કોઈ સંત. ધ્રુવ
 અગ્રબાસ જહં તત્ત્વકી નદિયાં, માનો અઢારહ અંગ;
 કરી સ્નાન મગન વ્હે બૈઠે, ચઢવ શબ્દકો રંગ. ભજનમેં૦
 રોમ રોમ અભિઅંત ભીંજે, પારસ પરસત અંગ;
 ગહો નિજ નામ ત્રાસ તન નાહિ, સાહબ હૈ તેરે સંગ. ભજનમેં૦

॥ કમલન કો રવિ એક હૈ, રવિ કો કમલ અનેક ॥
 હમસે તુમકો બહુત હૈ, તુમસે તુમ મોહે એક ॥

પીવત નામરસ ચહે ન સુધારસ, ચૂવત અમીકી ગંગ;
સો હંસા સતલોક સિધાવે, નિર્મલ પાકો અંગ. ભજનમેં
શ્વાસ ચાર રચ્યો હૈ સાહેબ, જહાં નહિ માયા મોહંગ;
કહે ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો, જપો સોહંગ સોહંગ. ભજનમેં

૧૩૦ (રાગ : માલકોંઝ)

ભાગ બડે જા ઘર સંત પધારે; કર સુમરણ ભવસાગર તારે. ધ્રુવ
આયે સંતકા આદર કીજે; ચરણ પખારી ચરણામૃત લીજે. ભાગ
ચેહી સંત હે પર ઉપકારી; શરણ આયેકો લેત ઉબારી. ભાગ
જીનકે મુખકી સુનિયો બાની; સુનતે મેટે હી ચારૂ ખાની. ભાગ
ભવસાગરતેં ડુબત કાઢે; સાહેબસેં અતિ પ્રીતિ બાઢે. ભાગ
સાહેબકા ઘર સંતનમાંઠી; સાહેબ સંત કછુ અંતર નાહિ. ભાગ
કહે ‘કબીર’ સંત ભલેહી પધારે; જન્મ જન્મ કે કારજ સારે. ભાગ

૧૩૧ (રાગ : બિલાવલ)

ભૂલ્યો મન ભમરા તું ક્યાં ભમ્યો ? ભમ્યો દિવસ ને રાત;
માયાનો બાંધેલ પ્રાણીઓ, સમજ્યો નહિ શુદ્ધ વાત. ધ્રુવ
કુંભ કાયો કાયા જાંજરી, જોઈને કરો ને જતન;
વણસતાં વાર લાગે નહિ, રાખો રૂડું રતન. ભૂલ્યો
કેનાં રે છોરું ! કેનાં વાછરું ! કેનાં માય ને બાપ ?
અંતકાળે જાવું એકલાં, સાથે પુણ્ય ને પાપ. ભૂલ્યો
જે ઘેર નોખત વાજંતી, રૂડા છત્રીસ રાગ;
ખંડેર તે સૌ ખાલી પડ્યાને, કાળાં ઉડે છે કાગ. ભૂલ્યો

॥ શાહોંકી નિગાહોંમેં અજીબ તાસીર હોતી હૈ ॥
નિગાહેં લુફ્તસે દેખે, તો ખાક અકસીર હોતી હૈ ॥

જીવન આશા ડુંગર જેવડી, મરણ પગલાંને હેઠ;
મોટા મોટા મરી ચાલ્યા, લાખો લખપતિ શેઠ. ભૂલ્યો
ઊલટી નદી પૂર ઊતરી, જાવું પેલે પાર;
આગળ નીર નહિ મળે, જોઈએ તે લેજે હાર. ભૂલ્યો
સતકર્મ સદ્વસ્તુ વહોરજો, ઈશ્વર સમરણ સાથ;
‘કબીર’ જીહારીને નીસર્યા, લેખું સાહેબને હાથ. ભૂલ્યો

૧૩૨ (રાગ : માંડ)

ભેદ ન જાને કોઈ સાહેબ તેરો ભેદ ન જાને કોઈ. ધ્રુવ
સાબુ લે લે પાની લે લે મલમલ કાયા ધોઈ;
અંતર ઘટકો દાગ ન છૂટ્યો, કેસે નિરમલ હોઈ ? સાહેબ
આ ઘટ ભીતર અગન જલત હૈ ધ્રુવાં ન પરગટ હોઈ;
કે દિલ જાને આપનો કેસે પ્રીતિ હોઈ ? સાહેબ
આ ઘટ ભીતર બેલ બંધે હૈ, નિરમલ ખેતી હોઈ;
સુખીઆ બેઠે ભજન કરત હૈ, દુઃખીઆ દિન ભર રોઈ. સાહેબ
જળ બીન બેલ, બેલ બીન તુંબા, બીન ફુલે ફળ હોઈ;
કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો, ગુરુ બીન જ્ઞાન ન હોઈ. સાહેબ

૧૩૩ (રાગ : દેશ)

તેરો કો હૈ રોકનહાર, મગન સે આવ ચલી. ધ્રુવ
લોક લાજ ફુલ કી મર્જદા, સિર સે ડારિ અલી;
પટક્યો ભાર મોહ માયા કૌ, નિરભય રાહ ગહી. તેરો
કામ ક્રોધ હંકાર કલપના, દુરમતિ દૂર કરી;
માન-અભિમાન દૌઉ ઘર પટકે, હોઈ નિસંક રલી. તેરો
પાંચ-પચીસ કરે બસ અપને, કરિ ગુરૂ જ્ઞાન છડી;
અગલ-બગલ કે મારિ ઉડાયે, સનમુખ ડગર ઘરી. તેરો

॥ અખિયાં તો ઝાઈ પરી, પંથ નિહાર નિહાર ॥
જીભડિયાં મેં છાલે પડ ગયે, નામ પુકાર પુકાર ॥

દયા-ધર્મ હિરદૈ ધરિ રાખ્યો, પર ઉપકાર બડી;
 દયા સરૂપ સકલ જીવન પર, જ્ઞાન ગુમાન ભરી. તેરો
 છિમા સીલ સંતોષ ધીર ધરિ, કરિ સિંગાર ખડી;
 ભઈ હુલાસ મિલી જબ પિય કો, જગત બિસારિ ચલી. તેરો
 યુનરી સબદ વિવેક પહિરિકૈ, ઘર કી ખબર પરી;
 કપટ-કિવરિયા ખોલ અંતરકી, સતગુરૂ મેહર કરી. તેરો
 દીપક જ્ઞાન ધરે કર અપને, પિય કો મિલન ચલી;
 બિહસત બદન રૂ મગન છબીલી, જયો ફૂલી કમલ કલી. તેરો
 દેખ પિયા કો રૂપ મગન ભઈ, આનંદ પ્રેમ ભરી;
 કહે ‘કબીર’ મિલી જબ પિય સે, પિય હિય લાગિ રહી. તેરો

૧૩૪ (રાગ : ભૈરવી)

મત કર મોહ તૂ ! હરિ ભજનકો માન રે. ધ્રુવ
 નયન દિયે દરસન કરનેકો, શ્રવન દિયે સુન જ્ઞાન રે. હરિ
 બદન દિયા હરિગુન ગાને કો, હાથ દિયે કર દાન રે. હરિ
 કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો, કંચન નિપજત ખાન રે. હરિ

૧૩૫ (રાગ : બિદ્રાવની સારંગ)

મન લાગો મેરો ચાર ફકીરીમેં. ધ્રુવ
 જો સુખ પાવો રામ ભજનમેં, ઓ સુખ નાહિ અમીરીમેં. મન
 ભલા ખુરા સબકા સુનિ લીજૈ, કર ગુજરાન ગરીબીમેં. મન
 પ્રેમ-નગરમેં રહનિ હમારી, ભલિ બનિ આઈ સબૂરીમેં. મન
 હાથમેં ફૂંડી બગલમેં સોટા, ચારોં દિસિ જાગીરીમેં. મન
 આબિર ચહ તન ખાક મિલેગા, કહા ફિરત મગરૂરીમેં ? મન
 કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો, સાહિબ મિલે સબૂરીમેં. મન

॥ મળ્યો પ્રેમ બ્રજનાર, મગન થઈ મનમાં ફૂલી ॥
 ॥ કા’ન કા’ન કહિ ફરી, ભાન ગઈ દેહનું ભૂલી ॥

૧૩૬ (રાગ : ખમાજ)

મન ! તોહે કિસ બિધ કર સમઝાઉં ? ધ્રુવ
 સોના હોય તો સુહાગ મંગાઉં, બંકનાલ રસ લાઉં;
 જ્ઞાનશબ્દકી ફૂંક ચલાઉં, પાની કર પિગલાઉં. મન
 ઘોડા હોય તો લગામ લગાઉં, ઉપર જીન કસાઉં;
 હોય સવાર તેરે પર બૈહું, ચાબુક દેકે ચલાઉં. મન
 હાથી હોય તો જંજીર ગડાઉં, ચારોં પૈર બંધાઉં;
 હોકે મહાવત તોહે શિર બૈહું, અંકુશ લેકે ચલાઉં. મન
 લોહો હોય તો એરણ મંગાઉં, ઉપર ધ્રુવન ધ્રુવાઉં;
 ધ્રુવનકી ઘનઘોર મચાઉં, જંતર તાર ખિચાઉં. મન
 સમજ હોય તો જ્ઞાન સિખાઉં, સત્યકી રાહ બતાઉં;
 કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો ! અમરાપુર પહુચાઉં ! મન

૧૩૭ (રાગ : કેદાર)

મન મસ્ત હુઆ તબ ક્યોં ખોલે ?
 હીરા પાયો, ગાંઠ ગઠિયાયો, બાર બાર વાંકો ક્યોં ખોલે ? ધ્રુવ
 હલકી થી જબ ચઢી તરાજૂ, પૂરી ભઈ અબ ક્યોં તોલે ? મન
 સૂરત કલારી ભઈ મતવારી, મદવા પી ગઈ બિન તોલે. મન
 હંસા પાયે માનસરોવર, તાલ તલૈયાં ક્યોં ડોલે ? મન
 તેરા સાહિબ હૈ ઘટમૌંહી, બાહિર નૈનાં ક્યોં ખોલે ? મન
 કહે ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો ! સાહિબ મિલ ગયે તિલ ઓલે. મન

॥ આભ ઝબૂકે વીજળી, ગાજે મેઘ મલાર ॥
 ॥ પિયુ વગરની નારને, પ્રીતમ તું સંભાર ॥

માનત નહિ મન મોરા સાધો;
 બાર બાર મેં કહિ સમુઝાવો, જગમેં જીવન થોરા. ધ્રુવ
 યા કાયાકા ગર્વ ન કીજે, ક્યા સાંવર ! ક્યાં ગોરા !
 બિના ભક્તિ તન કામ ન આવે, કોટિ સુગન્ધ ચમોરા. માનતો
 યા માયા લખિ કે જન ભૂલો, ક્યા હાથી ! ક્યા ઘોરા !
 જોરિ જોરિ ધન બહુત બિગાયે, લાખન કોટિ કરોરા. માનતો
 દુવિધા દુર્મતિ ઔ ચતુરાઈ, જનમ ગયો નર બોરા;
 અજહું આનિ મિલો સત્સંગતિ, સતગુરુ માન નિહારા. માનતો
 લેઈ ઉઠાઈ પરત ભુઈ ગિરિ ગિરિ, જ્યો બાલક બિન કોરા;
 કહે 'કબીર' ચરણ ચિત રાખો, જ્યો સૂઈકે બિચ દોરા. માનતો

૧૩૯ (રાગ : તોડી)

મુખડા ક્યા દેખો દરખનમેં ? તેરે દયા ધરમ નહિ મનમેં. ધ્રુવ
 કાગદકી તો નાવ બનાઈ, તરતી છોડી જલમેં;
 ઘરમી ઘરમી પાર ઊતર ગયે, પાપી ડૂબે છિનમેં. મુખડા
 જબ લગ ફૂલ રહે ફૂલવાડી, વાસ રહે ફૂલનમેં;
 એક દિન ઐસી હો જાવેગી, ખાખ ઊડેગી તનમેં. મુખડા
 ચૂંઆ ચંદન અબીર અરગજા, શોભે ગોરે તનમેં;
 ધન જોબન ડુંગરકા પાની, ટલ જાવેગા છિનમેં. મુખડા
 નદિયાં ગહેરી નાવ પુરાની, ઊતર ચલે સુગમમેં;
 ગુરુમુખ હોએ સો પાર ઊતરે, નગુરા રોવે વનમેં. મુખડા
 કૌડી કૌડી માયા જોડી, સુરત રહે નિજ ધનમેં;
 દસ દરવાજે ઘેર લિયે જબ, રહે ગઈ મનકી મનમેં. મુખડા
 પગિયાં માંગ સવારે પલપલ, લેત જુલી જુલ તનમેં;
 કહત 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધુ, એ ક્યાં લડ રહે મનમેં !! મુખડા

॥ પ્રેમ સુખ સંસારનું, પ્રેમ સૃષ્ટિનું રાજ ॥
 ॥ પ્રેમ અપાવે પલકમાં, તુચ્છ પુરુષને તાજ ॥

મુજકો કહાં ઢૂંટે રે બંદે, મેં તો તેરી પાસમેં;
 નહિં મેં ચકવા નહિં મેં બકવા, નહિં છુરીકી ધારમેં. ધ્રુવ
 નહિં લોહીમેં નહિં ચામમેં, નહિં હઢી માંસમેં;
 અવધ પુરી બસે સરજુપે, મેં બસુ વિશ્વાસમેં. મુજે
 નહિં મેં જોગી નહિ બૈરાગી, નહિં સાધુ સન્યાસમેં;
 ખોજ કરે તો પલમેં મીલું, તેરી સુરતકી તલાસમેં. મુજે
 શહેર બાહેર તો ડેરા હમેરા, તકીયા હૈ મેદાનમેં;
 કહે કબીરા સુન ભાઈ સાધુ, રહે શ્વાસનકે પાસમેં. મુજે

૧૪૧ (રાગ : નારાયણી)

મેરે માટી કે મટકે તૂ રામ રામ બોલ.

કુટ પિટ કે તૂ આયા જગત મેં, પિછલી હસ્તી ટટોલ. ધ્રુવ
 ઉપર સે તૂ સુન્દર દિખતા, ભીતર ભરી તેરે ખોલ. મેરે
 જબ પહુંચેગા તુ હરિ કે દ્વારે, વહાં ખુલેગી તેરી પોલ. મેરે
 ઇસ મટકી કે અન્દર ભર લે, રામ રતન અનમોલ. મેરે
 કહત 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, અન્દર કી આંખે ખોલ. મેરે

હર એક ઢૂંડત હૈ જંગલમેં, દવા રસાયન કી બૂટી,
 નારાયણ હૈ સંજીવન ભાઈ, વો બૂઝી હમને લૂટી;
 બહુત લોક ખોદે પૃથ્વીકો, વૃક્ષ કાટતે હરે હરે,
 ઉનકો ભી ફિર ચમ કાટેગા, કહે શબ્દ યે ખરે ખરે;
 હરિ હરિ બૂટી હૈ સમજો, હરિ નામ હૈ સબસે પરે,
 ઉસ બૂઝી કો જિસને પાયા, વો ભવસાગર સહજ તરે;
 રામ રસાયન પાઈ હમને, ઔર રસાયન સબ છૂટી,
 'નારાયણ' હૈ સંજીવન ભાઈ, વહ બૂઝી હમને લૂંટી.

॥ વૃક્ષ સાથ લાગી રહી, વેલ તણી જે પ્રીત ॥
 ॥ સૂકે પણ મૂકે નહિ, એહ પ્રીતની રીત ॥

૧૪૨ (રાગ : ચલતી)

મૈંને પાઈ ગઠરિયા રામધન કી, રામ ધન કી હૌં હૌં હરિ ધન કી. ધ્રુવ
યહ ધન સારા ચહીં રહ જાવે, રામ ધન પૂંજી સદા સંગ કી. મૈંને૦
ખોલ ગઠરિયા પરખન લાગી, પરખ પડી મોહે લાલન કી. મૈંને૦
જનમ જનમ કા ટોટા ભાગા, મહિમા દેખ અબ હરિ ધન કી. મૈંને૦
ખુલ ગયા ભાગ ભરમ સખ ભાગા, ફિકર નહીં મોહે તરનન કી. મૈંને૦
કહત ‘કબીર’ સુનો ભઈ સાધો, ચેરી ભઈ તેરે દામન કી. મૈંને૦

૧૪૩ (રાગ : કાફી)

યા બિધિ મનકો લગાવૈ, મનકે લગાયે પ્રભુ પાવૈ. ધ્રુવ
જૈસે નટવા ચઢત ખાંસ પર, ઢોલિયા ઢોલ બજાવૈ;
અપના બોજ ઘરે સિર ઉપર, સુરતિ બરતપર લાવૈ. મનકે૦
જૈસે ભુવંગમ ચરત બનહિમૈં, ઓસ ચાટને આવૈ;
કબહું ચાટૈ કબહું મનિ ચિતવૈ, મનિ તજિ પ્રાન ગંવાવૈ. મનકે૦
જૈસે કામિન ભરે કૂપ જલ, કર છોડે બરતાવૈ;
અપના રંગ સખિયન સંગ રાચૈ, સુરતિ ગગરપર લાવૈ. મનકે૦
જૈસી સતી ચઢી સત ઉપર, અપની કાયા જરાવૈ;
માતુ-પિતા સખ કુટુંબ તિયાગૈ, સુરતિ પિયા ઘર લાવૈ. મનકે૦
ધૂપ દીપ બૈબેદ અગરજા, જ્ઞાન કી આરત લાવૈ;
કહે ‘કબીર’ સૂનો ભઈ સાધો, ફેર જન્મ નહિ પાવૈ. મનકે૦

૧૪૪ (રાગ : હંસધ્વની)

યોગી યા વિધ મન કો લગાવે. ધ્રુવ
જૈસે લોહાર ફૂટતે લોહે કો, આઘન ફૂક લગાવે;
એસી ચોટ લગે ઘટ અન્દર, માયા રહન ના પાવે. યોગી૦
બોગ બુગત સે આસન માચે, ઉલટા પવન ચલાવે;
કષ્ટ આપદા સબહી સંહારે, નજર સે નજર મિલાવે. યોગી૦
જૈસે મકરી તાર અપના, ઉલટિ ઉલટિ ચઢિ જાવે;
કહે કબીરા સુનો ભઈ સાધો, બાહિ મૈં ઉલટિ સમાવે. યોગી૦

૧૪૫ (રાગ : બિલાવલ)

રહના નહિ દેસ બિરાના હૈ. ધ્રુવ
યહ સંસાર કાગદકી પુડિયા, બૂંદ પડે ઘૂલ જાના હૈ. રહના૦
યહ સંસાર કાંટોકી બાડી, ઉલઝ ઉલઝ મરિ જાના હૈ. રહના૦
યહ સંસાર ઝાડ ઓ ઝાંખર, આગ લગે જલ જાના હૈ. રહના૦
કહત ‘કબીર’ સુનો ભઈ સાધો ! સતગુરુ નામ ઠિકાના હૈ. રહના૦

૧૪૬ (રાગ : યમન કલ્યાન)

યા જગ અંધા મૈં કેહિ સમુજાવું;
ઈક દુઈ હોય ઉન્હૈં સમજાવો, સબહિ ભુલાના પેટ કે ધંધા. ધ્રુવ
પાની કે ઘોડા પવન અસવરવા, ઢરકિ પરૈ જસ ઓસ કે બુંદા. યા૦
ગહિરી નદિયા અગમ બહે ધરવા, ખેવનહારા પડિગા ફંદા. યા૦
ઘર કી વસ્તુ નિકટ નહિં આવત, દિયના બારિ કે ઢૂંઢત અંધા. યા૦
લાગી આગ, સકલ બન જરિગા, બિન ગુરૂ-જ્ઞાન ભટકિગા બંદા. યા૦
કહે ‘કબીર’ સુનો ભઈ સાધુ, ઈક દિન જાઈ લંગોટી ઝાર બંદા. યા૦

॥ લીલુ કહે છે સુકાને, કેમ તુજ કૃશ શરીર ? ॥
દે ઉત્તર તુજ સુધ તણી, ફિકરથી કૃશ શરીર ? ॥

॥ બાહર બાહર ખોજતે, ઊંચી ભરી ઉડાન ॥
અંતરમુખ હોયે બિના, મિલે નહિ નિર્વાણ ॥

૧૪૭ (રાગ : ઝીઝોટી)

રામ સુમર, રામ સુમર, રામ સુમર, ભાઈ;
રામનામ સુમરન બિન, બૂડત ભવમાંહી. ધ્રુવ
બનિતા, સુત, દેહ, ગેહ, સંપતિ સુખદાયી;
ઈનમેં કછુ નાહી તેરો, કાલ જાત ખાઈ. રામ૦
અજમેલ, ગજ, ગુણિકા, પતિત કર્મ કીનો;
સો ભી ઊતર પાર ગયે, રામનામ લીનો. રામ૦
સુકર કુકર કાગ ભયો, તઉ લાજ ન આઈ;
રામનામ-અમૃત છાંડ, કાહે વિખ ખાઈ ? રામ૦
ભર્મ-કર્મ તજી નિષેધ, રામનામ લેહી;
જન 'કબીર' ગુરુપ્રસાદ, રામ કરી સનેહી. રામ૦

૧૪૮ (રાગ : સોહની)

રામ ન જાને ઓર જાને સે ક્યા હો ? ધ્રુવ
રામ અમીરસ હૈ જિનમાંહી, ઔર દૂજ રસ પીનેસે ક્યા હો ? રામ૦
ભક્ત સોહી હરિ કે ગુન ગાવત, ઔર દુજ ગુન ગાનેસે ક્યા હો ? રામ૦
જાપ સોહી ગુરુમંત્ર જપે નિત, ઔર જાપ જપનેસે ક્યા હો ? રામ૦
દેખે સો ગુરુ મૂરતિ અખંડિત, ઔર ઠાઠ ઠગબાજીસે ક્યા હો ? રામ૦
જન્મ લિયો હરિ કે ગુન ગાવન, ઔર ગપાષ્ટક ગાનેસે ક્યા હો ? રામ૦
કહત 'કબીરા' સુનો ભાઈ સાધુ, સુકૃત બિન બહુ જીનેસે ક્યા હો ? રામ૦

તાહિકે ભગતિ ભાવ, ઉપજત અનાયાસ, જાકી મતિ સંતનસૂં સદા અનુરાગી હૈ,
અતિ સુખ પાવે તાકે દુઃખ સબ દૂર હોઈ, ઔરહી કાહૂકી જિન, નિંદા સબ ત્યાગી હૈ;
સંસારકી પાસ કાઠી, પાઈ હૈ પરમપદ, સતસંગહીતે જાકી, ઐસી મતિ જાગી હૈ,
સુંદર કહત તાકો તુરત કલ્યાન હોઈ, સંતનકો ગુન ગહે સોઈ બડભાગી હૈ.

॥ લાલ લાલ સબ કહે, સબકે પલ્લે લાલ ॥
ગાંઠ ખોલ દેખે નહી, તારેં ફિરે કંગાલ ॥

૧૪૯ (રાગ : યમન)

રામનામ તબ જાન્યો, સંતો ! રામનામ તબ જાન્યો;
આત્મતત્ત્વ પિછાન્યો, સંતો ! રામનામ તબ જાન્યો. ધ્રુવ
કોણ મરે કોણ અવતરે ભાઈ, કોણ જીતે કોણ હારે ?
જલકી લહેરી જલસે ઊપજી, કોણ તરે કોણ તારે ? સંતો૦
કાચા કુંભ જળ માંહી ઘરિયા, બહાર ભીતર ભર્યા પાણી;
ફૂટ્યા કુંભ, જલ જલમેં ભળિયાં, સો ગત વિરલે જાની. સંતો૦
હરિ અથાહ થાહ નહિ પાયો, સાહેર સૂરતા સમાની;
દીમર જાલ ડાલે કર્યો કર હિ, મિન હિ હો ગઈ પાની. સંતો૦
ગુરુ બિન જ્ઞાન, રામ બિન બોલે, મિથ્યા વાદ કહાવે;
કહે 'કબીર' ગૂંગેકી બાતા, ગૂંગા હોય સો પાવે. સંતો૦

૧૫૦ (રાગ : આનંદ ભૈરવી)

રામરસખાલા હૈ ભરપૂર, પિયો કોઈ ઘટક-ઘટક-ઘટક.ધ્રુવ
સદ્ગુરુ શબ્દકી ચોટ, કલેજોમેં ખટક;
નૂરતસૂરતકી સીડી પકડ કર, ચઢ જાવ સંતો ચટક-ચટક-ચટક.પિયો૦
તનકુ ખોજો, મનકુ ધોજો, ચઢેગા પ્રેમરસ ચટક;
ઘસ કાચામેં ચોરકુ પકડો, મનકુ મારો તુમ પટક-પટક-પટક.પિયો૦
સાધક સિદ્ધ કછુવે ન સાધે, ઐસી માયાકી લટક;
તીરથ-બીરથ જો કછુ કરના, વો તો મરના ભટક-ભટક-ભટક.પિયો૦
અઘર બાંસકો ખેલ રચ્યો હૈ, ચઢે સો શૂરા નટક;
દાસ 'કબીર' કી જ્ઞાન-ગોદડી, બિછાલો સંતો ઝટક-ઝટક-ઝટક.પિયો૦

॥ લાલી મેરે લાલકી, સબ ઘટ રહી સમાય ॥
લાલી દેખને મેં ગઈ તો ખુદ ભી હો ગઈ લાલ ॥

રામ રસ એસો હૈ મેરે ભાઈ ! જો નર પીએ અમર હો જાયે;
 એનો જનમ મરણ મીટ જાય. ધ્રુવ
 મીઠા મીઠા સબ કોઈ પીવે, કડવા પીવે ના કોઈ;
 એકબાર જો કડવા પીવે, સબસે મીઠા હોય. રામ
 ઊંચા ઊંચા સબ કોઈ ચાલે, નીચા ચલે ના કોય;
 એકબાર જો નીચા ચાલે, સબસે ઊંચા હોય. રામ
 રંકા ઔર બંકાને પિયા, સજ્જન ઔર કસાઈ;
 હનુમાનને એસા પિયા, પલમે લંકા જલાઈ. રામ
 ધ્રુવ ઔર પ્રહલાદને પિયા, ઔર પિયા મીરાંબાઈ;
 દાસ 'કબીર' ને ભરભર પિયા તુ ભી પીલે ભાઈ. રામ

૧૫૨ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

વાગ્યા શબ્દના બાણ જેના, પ્રેમે વિંધાયેલા પ્રાણ;
 ભજનમે મસ્ત રહેનાજી રે, જેને વાગ્યા શબ્દના બાણ રે. ધ્રુવ
 સાહેબ કા ઘર દૂર હૈ બંદા, જૈસી લંબી ખજૂર;
 ચડે તો રામરસ ચાખીએ, પડે તો ચકના ચૂર. ભજનમે
 માખી બેઠી મધપુડે રે એની પાંખ રહી લપટાઈ;
 ઉડનવાલી ઉડ ગઈ બાકી, સમજ સમજ પછતાઈ. ભજનમે
 તેરો સાહેબ તુજમે હૈ, જ્યું પથ્થરમે આગ;
 મિલનહારો ત્યાંથી મળશે, ચક્રમક હોગે લાગ. ભજનમે
 કયા બખતરકા પહેરના ! કયા ઢાલન કેરો ઓથ !
 શૂરા હોય તો સન્મુખ રે'વે, એક ભજન કી ચોટ. ભજનમે
 ઘડ જલે જેમ લાકડા ભાઈ, કાયા જલે ઝંઝીર;
 ગુરૂ રામાનંદ કી ફોજમાં, સન્મુખ લડ્યા 'કબીર'. ભજનમે

॥ લાલી મેરે લાલકી, સબ ઘટ રહી સમાય ॥
 જ્યું મહેંદી કે પતોમે, લાલી રહી છિપાય ॥

હૈ કોઈ ભૂલા મન સમુજાવે;
 યા મન ચંચલ ચોર હેરિ લો, છૂટા હાથ ન આવે. ધ્રુવ
 જોરિ-જોરિ ઘન ગહિરે ગાડે, જહં કોઈ લેન ન પાવે;
 કંઠ કા પૌલ આઈ જમ ઘેરે, દે-દે સૈન બતાવે. હૈ
 ખોટા દામ ગાંઠિ લે બાંધે, બડિ-બડિ વસ્તુ ભુલાવે;
 બોય બબૂલ દાખ ફલ ચાહે, સો ફલ કેસે પાવે. હૈ
 ગુરૂ કી સેવા સાધ કી સંગત, ભાવ-ભગતિ બનિ આવે;
 કહે 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, બહુરિ ન ભવ-જલ આવે. હૈ

૧૫૪ (રાગ : માંડ)

સત્પુરુષને ધ્યાવો, સાધુભાઈ (ર),
 બહેરા બોબડા કાંઈ કરેલા, અબોલા આવે મત જાઓ રે. ધ્રુવ
 બેઠા વેં તો બોલે નહિ, ઊભા ના કે'વે આવો;
 સુતા વેં તો જાગે નાહિ, ગુણ કણેરા ગાવો રે. સાધુ
 કાયા મંદિર અંદર મેં દેખો, માંચ બેઠો એક બાવો;
 ઊણ બાવારી કરો સેવના, મિટે જમારો દાવો રે. સાધુ
 બોજ્યા વીના ખબર નહીં પડશે, બાહેર મત ભટકાવો;
 આપ મેં આપ કાયામાં શોધો, હોજાય પ્રગટ ચાવો રે. સાધુ
 સમજુ હોય સેનમે સમજે, અણસમજ્યા અથડાવો;
 સંગતના કીધી ગુરુ ન ભજ્યા, એળે જન્મારો ગુમાવો રે. સાધુ
 ગુરુ રામાનંદ સીમરથ મીલિયા, ઘટ બતાવ્યો ઠાવો;
 કહે 'કબીર' ચેતનકું ભજના, પીછે ના પછતાવો રે. સાધુ

॥ ડૂબે સો બોલે નહિ, બોલે સો અનજાન ॥
 ગહરો પ્રેમ-સમુદ્ર હૈ, કોઈ ડૂબે ચતુર સુજાન ॥

૧૫૫ (રાગ : પૂરિયા)

સતગુરુ મિલે મ્હારે સારે દુખ બિસરે, અન્તર કે પટ ખુલ ગયે રી. ધ્રુવ
જ્ઞાન કી આગ લગી ઘટ ભીતર, કોટિ કર્મ સખ જલ ગયે રી;
પાંચ ચોર લૂટે થે રાત દિન, આપ સે આપ ટલ ગયે રી. અંતરો
બિન દીપક મ્હારે ભયા ઉજાલા, તિમિર કહાં જાને નસ ગયે રી;
તિરબેણી સે મ્હારે ધાર બહત હૈ, અષ્ટ કમલ દલ ખિલ ગયે રી. અંતરો
કોટિ ભાનુ મ્હારે હુઆ પ્રકાશા, આપ હી રંગ બદલ ગયે રી;
અડસઠ તીરથ હૈં ઘટ ભીતર, આપસ મેં રિલ મિલ ગયે રી. અંતરો
શૂન્ય મહલ મેં વર્ષા હુઈ, અમી કે કુંડ ઉલટ ગયે રી;
કહત 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, નૂર મેં નૂર મિલ ગયે રી. અંતરો

૧૫૬ (રાગ : દેશ)

સદગુરુ હો મહારાજ, મોં પે સૌંઈ રંગ ડારા. ધ્રુવ
શબ્દ કી ચોટ લગી મેરે મન, વેદ ગયા તન સારા. સદગુરુ
ઔષધ મૂલ કછુ નહિં લાગે, ક્યા કરે વૈદ બિચારા ! સદગુરુ
સુર નર મુનિજન પીર ઔલિયા, કોઈ ન પાવે પારા. સદગુરુ
સાહિબ 'કબીર' સર્વ રંગ રંગિયા, સખ રંગો સે વ્યારા. સદગુરુ

૧૫૭ (રાગ : દરબારી કાન્હડા)

સાધુકી સંગત પાઈ રે, જાકી પૂર્ણ કમાઈ ! ધ્રુવ
સાધુ કી સંગત સદગુરુકી સેવા, (૨) તો બનત બનત બની આઈ રે. જાકી
દત્ત, ગોરખ, ગોપીચંદ, ભરથરી (૨) ગગનમેં છાપરી છાઈ રે. જાકી
ધના, પીપા, ધીરા, રોહીદાસા, (૨) ને પાંચમી મીરાંબાઈ રે. જાકી

॥ તૂ તૂ કરતા તૂ ભયા, મુજમેં રહી ન 'હું' ॥
વારી ફેરૂ નામ પર, જિત દેખું તિત'તૂ' ॥

ધ્રુવ, પ્રહ્લાદ, અંબરીષ, વિભીષણ, (૨) ઉનકી ધન્ય કમાઈ રે. જાકી
કહત 'કબીર' સૂનો ભાઈ સાધો ! (૨) જ્યોતમેં જ્યોત મિલાઈ રે. જાકી

૧૫૮ (રાગ : સિંધ ભૈરવી)

સાધો સહજ સમાધ ભલી;
ગુરુ પ્રતાપ જા દિનસે જાગી, દિન દિન અધિક ચલી. ધ્રુવ
જહં જહં ડોલોં સો પરિકરમા, જો કુછ કરોં સો સેવા;
જબ સોવોં તબ કરોં દંડવત્, પૂર્ણોં ઓર ન દેવા. સાધો
કહોં સો નામ, સુનો સો સુમિરન, ખાવોં પિયોં સો પૂજા;
ગિરહ ઉજાડ એક સમ લેખો, ભાવ મિટાવોં દૂજા. સાધો
આંખ ન મૂંદોં, કાન ન રુંદોં, તનિક કષ્ટ નહિં ધારોં;
ખુલે નૈન પહિયાનોં હંસિ હંસિ, સુંદર રૂપ નિહારોં. સાધો
શબદ નિરન્તરસે મન લાગા, મલિન વાસના ત્યાગી;
ઉઠત બૈઠત કબહું ન છૂટે, ઐસી તારી લાગી. સાધો
કહ 'કબીર' યહ ઉનમુનિ રહની, સો પરગટ કરિ ગાઈ;
દુઃખ-સુખસે કોઈ પરે પરમપદ, તેહિ પદ સમાઈ. સાધો

૧૫૯ (રાગ : બિભાસ)

સુમિરન બિન ગોતા પાયેગા. ધ્રુવ
વહોં સે આયા, ક્યા લે આયા ? યહોં સે ક્યા લે જાયેગા ?
મુઝી બોંધે આયા જગત મેં, હાથ પસારે જાયેગા. સુમરિન
ભવ સાગર નદિયાં અગમ બહત હૈં, ઉધર ડૂબ મર જાયેગા;
ધન ચૌવન કા ગર્વ ન કીજે, કાગઝ સા ગલ જાયેગા. સુમરિન
માતાપિતા તેરા કુટુંબ કબીલા, કોઈ સંગ નહિં જાયેગા;
કહે 'કબીર' સુનો ભાઈ સાધો, બાંધા ચમપુર જાયેગા. સુમરિન

॥ આપ કૃપા કો આસરો, આપ કૃપા કો જોર ॥
આપ બિના દીખે નહી, તીન લોક મેં ઔર ॥

સોચ તું પગલે સર તેરે, અહેસાન છે કિતના લકડી કા,
ચાંદકો છૂનેવાલે ઘન્સાં, દેખ તમાશા લકડીકા(૨);
આગે લકડી, પીછે લકડી, અજબ છે કિસ્સા લકડીકા. ધ્રુવ

જગતમેં કોખસે જબ માં કી તૂને જનમ લિયા,
તો સખસે પહેલે ઘસ લકડીને તેરા સાથ દિયા,
શહીદદાહીમેં (સંસારકે હયૂલેમેં) સૂલા દિયા લકડીકે એક ઝૂલે મેં;
તૂઝે સૂલાયા જિસ ઝૂલે મેં વહ પલના ભી લકડીકા,
જિસે પકડ કર ચલના સીખા, તીન પૈયા ભી લકડીકા.
છૂટા જો ઝૂલા તો લકડીકી ચાર પાઈ મીલી,
બની જો લકડી કે છિલકોસે વો ચટાઈ મીલી;
ઊંમર પાંચકી જબ આઈ પઢાઈકી ઘડી,
તો ગુરુ કે હાથકી લકડીસે પહેલે આંખ લડી.
નશિસ્તી લકડીકી, કુરશી ભી તેરી લકડીકી,
ક્લમ ભી લકડીકી, તખ્તી ભી તેરી લકડીકી;
હુવા તુ બારહ બરસકા, તો ઔર ખુલી કિસ્મત,
જબ ઔર આઈ તેરે હાથ પાંચ મેં તાકત.
નિકલ કે ઘરસે ગુલિસ્તાંમેં જુસ ઘડી પહુંચા,
ઉછલતા કૂદતા મૈદામેં જુસ ઘડી પહુંચા;
તો અપની ખાતીર તૂને બનાયા ગિલ્લી દંડા લકડીકા. ચાંદો

બચપન બીતા આઈ જવાની, નામ ન ભૂલા લકડીકા,
છૂટ ગયે સખ સંગી સાથી, સાથ ન છૂટા લકડીકા;
બનકે મુઆફિસ સાથ તેરે ચે, લકડી સુબહો શામ આઈ,
ઘન્સાં તેરે કામ ન આચે, લકડી તેરે કામ આઈ.
ચરવાહેકા ભેષ લિયા તો, સાથ થા પલપલ લકડીકા,
તહેકા બનકર ખેત ચલા તો, કાંધે પર હલ લકડીકા;
કમા કમા કર જબ બનવાયા, બનવાયા ઘર લકડીકા,
લકડી કે ખંભે દરવાજે, છત લકડી દર લકડીકા.

॥ સાઈ સખકે પાસમેં, સખ પર રખે નિગાહ ॥
વહ કુછ કરતા હૈ નહી, કેવલ બના ગવાહ ॥

બ્યાહકી બારી આઈ તો સરપર, તોરન બાધા લકડીકા,
જિસમેં તેરી બારાત ચલી વો, રેલકા ડિબ્બા લકડીકા;
લકડીકે ઢોલક શહનાઈ, ઔર મંડવા ભી લકડીકા,
જિસ પર બ્યાહ રચાને બૈઠા, વો તખ્ત ભી લકડીકા.
ફેરે જિસકે સાત લગાયે, વો અગ્નિ ભી લકડીકી,
જિસમેં તેરી દુલ્હન આઈ, વો ડોલી ભી લકડીકી;
ગઈ જવાની લૂંટકે ઝાલીમ, કુછ ઘતની મગરૂર હુઈ,
લકડી લેકીન, પ્રેમકી મારી, એક પલ ભી નાં દૂર હુઈ,
સાઠ બરસમેં કમર ઝૂકી તો હાથમેં દંડા લકડીકા. ચાંદો

આયા બૂઢાપા ખો ગઈ માયા, જગસે તૂને જોગ લીયા,
લકડી કે મણકોંકી માલા હાથમેં, પાંચમે ખડાવ ભી લકડીકા;
ભજનકે વાસ્તે એક-તારા ભી લકડીકા,
તબલા ઔર બાજા ભી તેરા લકડીકા.
અગ્ની ભી લકડીકી (પૂજાપ્રાર્થના કે લીચે) નશિસ્ત ભી તેરી લકડીકી,
મંદિરમેં દેવતાકે લીચે, પે દાને લકડીકે;
તસ્બિહમેં જો હે તેરી ગીતા-કુરાન,
જુસપે તું રખે વો રહેલ ભી લકડીકી.
બના જો શેખ તો હર વક્ત સાથમેં લકડી,
બના ઇમામ તો મિમ્બરપેં હાથમેંથી લકડી;
તૂ જો મરા તો ફિર અહેબાબને જો કામ કીયા,
કે સૂલાકે લકડીકે તખ્તે પે તૂજકો ગુસ્લ દીયા.
બની જો અર્થી તો અર્થીમેં ભી વહી લકડી,
મશાનમેં ભી તેરે સાથ હી હો ગઈ લકડી;
તેરે જનાજેકો દેખા તો જનાજા ભી લકડીકા,
મિલા ચે આખરી સાયા તો વો ભી સાયા લકડીકા.
તેરી ચિતા ભી તો લકડી બગૈર જલ ન સકી,
અજુબ લકડીથી મરને પે ભી જો ટલ ન સકી;
કબ્રમેં તૂજકો દફન કીયા તો, ‘કબીરા’ બરખા લકડીકા. ચાંદો

॥ ખુદા કા નૂર મુશ્શિદમેં, ભલા માલૂમ હોતા હૈ ॥
યહ વહ આઇના હૈ, ખુદા ખુદ માલૂમ હોતા હૈ ॥

સંતન કે સંગ લાગ રે, તેરી અચ્છી બનેગી;
અચ્છી બનેગી તેરી બિગડી બનેગી, જાગ ઉઠેંગે તેરે ભાગ રે. ધ્રુવ
સંતોં કે સંગ કર પૂર્ણ કમાઈ, રામ ચરણ અનુરાગ રે. તેરીં
હંસા કી ગતિ હંસા હી જાને, કયા જાનેગા કોઈ કાગ રે ? તેરીં
કાગ સે તોહે હંસા કીન્હા, મિટ જાયે ઉર કા દાગ રે. તેરીં
મોહ નિશા મેં બહુત દિન સોયે, જાગ સકે તો અબ જાગ રે. તેરીં
સુત પિત લોક ત્રીન આશાએ, ત્યાગ સકે તો અબ ત્યાગ રે. તેરીં
કહત કબીર સુનો ભઈ સાધો, ચેત સકે તો અબ ચેત રે. તેરીં

સંતો સો સદ્ગુરુ મોહિ ભાવે, જો આવાગમન મિટાવે;
ડોલત ડિંગે ન બોલત બિસરે, અસ ઉપદેશ દ્રિઢાવે. ધ્રુવ
બિન ભ્રમહઠ ક્રિયાસે ન્યારા, સહજ સમાધિ લગાવે;
હાર ન રોકે પવન ન રોકે, ના અનહદ ઉરધ્યાવે. સંતોં
યે મન જહા જાયે તહા નિર્ભય, સમતા સે ઠહેરાવે;
કર્મ કરે ઔર રહે અકર્મી, ઐસી ચુક્તિ બતાવે. સંતોં
સદા આનંદ ફંદ સે ન્યારા, ભોગમેં યોગ સિખાવે;
તજ ધરતી આકાશ અધરમેં, પ્રેમ મદઈયા છાવે. સંતોં
ગ્યાન સરોવર સુન્ન સિલા પર, આસન અચલ જમાવે;
કહે ‘કબીર’ સદ્ગુરુ સોઈ સાજા, જો ઘટમેં અલખ જગાવે. સંતોં

॥ ખોયા કહે સો બાવરા, પાયા કહે સો દૂર ॥
પાયા ખોયા કુછ નહી, જયોંકા ત્યાં ભરપૂર ॥

હરિજન ભક્તિ ન છોડે, સંતો ભાઈ, હરિજન ભક્તિ ન છોડે;
તન જાય, ધન જાય, જાય સુખ-સંપત, નામકા નેજા ગોડે. ધ્રુવ
શૂરા શસ્ત્ર ધરે ન ધરણી પર, અરિકા દલ કોપે.
કર કરિ બાણ સહે શર સન્મુખ, દેહકા નેજા રોપે. સંતોં
સતી ગર્થભંડાર ન સંચે, પડદા માંહે નવ ડોલે;
અપને પિયા સંગ રોમ રોમ રાચે, હરિ વિના મુખ નવ બોલે. સંતોં
અગન જલે સો સતી ના કહાવે, ઝૂઝ મરે સો નહિ શૂરા;
બ્રહ્માગ્નિમાં આપોપું હોમે, સોઈ હરિજન પૂરા. સંતોં
કેસરી ઘાસ ભખે નહિ કબહુ, જો જીવન નીકસી જાવે;
કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો ! ઊલટપલટ હોઈ જાવે. સંતોં

હિંદુમુસલમીન દોનું ભાઈ કસબી, એકે લીની માળા એકે લીની તસબી. ધ્રુવ
પૂર્વ નીહારે એક પછંમ નીહારે, નમી નમી શિશ ધરણીપર ડારે. હિંદુ
એક રહે એકાદશી એક રહે રોજા, દોઈને તનમન કીયા ન ખોજા. હિંદુ
એક પૂજે દેવળ એક પૂજે ઘોરા, દોઉકી મતીયાં લે ગએ ચોરા. હિંદુ
એક જાઈ મક્કા એક જાઈ કાશી, દોનુંકે ગલ લગ રહી ફાંસી. હિંદુ
હિંદુ મુસલમીન પડ ગઈ આંટી, જા રહી એક મીલહી એક માટી. હિંદુ
કહત કબીર સુનો નર ભેદું, બોલનહાર તુરક કે હિંદુ !! હિંદુ

(સાખી)

હિંદ કહે હમ નહિં હૈ, તુરક કહે હમ નહિ,
પાંચ તત્ત્વકા પૂતળા, ગેબી ખેલે માંહિ;

॥ જબ ‘મેં’ થા તબ હરિ નહી, હરિ હૈ તબ ‘મેં’ નાહી ॥
સકલ અંધેરા મિટ ગયા, જબ દિપક દેખા માંહી ॥

ગેબી ગેબસે આઈઆ, ઉંહા નહિ કુછ એબ,
ઉલટ સમાવો ગેબમેં, છુટ જઈ સબ જેબ.

૧૬૫ (રાગ : દુર્ગા)

હંસા ! હંસ મિલે સુખ હોઈ, સાધુ સંત મિલે સુખ હોઈ. ધ્રુવ
બગલે સંગ ન જાઈએ હંસા, વહાં સાથી ના કોઈ;
માન સરોવર મોતી ચૂગીએ, અંતર આનંદ હોઈ. હંસા
અમીરસ ઝરિયા સરોવર ભરિયા, ચુક્તિ મારગ સોહી;
કહે ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો, જહાં દેખુ વ્હા વોહી. હંસા

૧૬૬ (રાગ : ભીમપલાસ)

જ્ઞાનકા શૂલ મારા ગુરુને. ધ્રુવ
છૂરી નહીં મારી, કટારી નહીં મારી, શબ્દો કા બાન મારા. ગુરુને
આંખનમોં અંધો, કાનનમોં બહેરો, પાંવ પંગુલ કર ડારા. ગુરુને
કાયા કોઠીકે દસ દરવાજે, ઘાયલ આન પુકારા. ગુરુને
દેશ દેશસે બૈદ બુલાયે, ઔષધ મુરશદ લાયા. ગુરુને
ઔષધ ભેષજ કછુ નહી ચાલે, ક્યા કરે બૈદ બેચારા ! ગુરુને
કહત કબીરા સુનો ભાઈ સાધો, જગસે હો જા ન્યારા. ગુરુને

૧૬૭ (રાગ : આશાવરી)

અરે મન ધીરજ કાહે ન ધરે;
શુભ ઔર અશુભ કરમ પૂરબકે, રતી ઘટે ન બઢેં. ધ્રુવ

॥ ‘હે’ સો સુંદર હૈ સદા, નહિ સો સુંદર નાહિ ॥
નહિ સો પરગટ દેખિયે, હૈ સો દીખે નાહિ ॥

હોનહાર હોવૈ પુનિ, સોઈ ચિંતા કાહે કરૈ;
પશુ પંખી સબ કીટ પતંગા, સબ હી કી સુધિ કરૈ. અરે
ગર્ભવાસ મેં ખબર લેતુ હૈ, બાહર ક્યોં બિસરૈ;
માત પિતા સુત સંપતિ દારા, મોહ કે જવાલ જરૈ. અરે
મન તૂ હંસન-સે સાહિબ તજિ, ભટકત કાહે ફિરૈ;
સતગુરુ છાંડ ઔર કો ધ્યાવે, કારજ ઈક ન સરૈ. અરે
સાધુન સેવા કર મન મેરે, કોટિન વ્યાધિ હરૈ;
કહત ‘કબીર’ સુનો ભાઈ સાધો, સહજ મેં જીવ તરૈ. અરે

૧૬૮ (રાગ : બસંત મુખારી)

સમઝ બુઝ દિલ ખોજ પિયા રે, આશક હોકર સોના ક્યા ? ધ્રુવ
જિન બૈનોંસે નીંદ ગંવાઈ, તકિયા લેફ બિછાના ક્યા ? સમઝ
રખા સૂખા રામ કા ટુકડા, ચિકના ઔર સલોના ક્યા ? સમઝ
કહત ‘કમાલ’ પ્રેમ કે મારગ, સીસ દિયા ફિર રોના ક્યા ? સમઝ

- કમાલ

કર મહી માલા ગૃહીને, મન ગચું માયા મહીં,
એક ચિત્તથી સમરવાની શક્તિ ઉરમાં ના રહી;
રોગની વણઝાર ત્યારે અંગમાં આવી ગઈ,
મળ મુઘ કેરા ત્યાગની, તો ભ્રાંતિએ પણ ના રહી;
નાડીતણાં ઘબકારની ચાલો બધી ધીમી થઈ,
કફ્તણાં કિલ્લા બન્યાને, શ્વાસની શુદ્ધિ ગઈ;
અંગે ઘર્યા આભૂષણો, તે પલ મહીં લૂંટી ગયા,
જેવા હતા માંએ જણ્યા, એવા જ હાલો થઈ ગયા.

॥ આતમ અનુભવ જ્ઞાનકી, જો કોઈ પૂછે ખાત ॥
સોં ગૂંગા ખાઈ કૈં કહે કૌન મુખ સ્વાદ ॥

દુલા ભાયા કાગ

ઈ.સ. ૧૯૦૨ - ૧૯૭૭



ચારણ કવિ દુલા ભાયા કાગ સૌરાષ્ટ્રના મહુવા પાસેના મજાદર ગામના વતની હતા. તેમનો જન્મ તા. ૨૫-૧૧-૧૯૦૨માં થયો હતો. તેમનો વ્યવસાય ખેતી અને ગોપાલનનો હતો. તેમની કવિતા ‘કાગવાણી’ના આઠ ભાગમાં ગ્રંથસ્થ છે. ચારણી લોકવાણીની છાંટવાળી એમની કૃતિઓ, પદો, ભજન, પ્રાર્થના, દુહા, મુક્તક, સોરઠા જેવાં અનેક સ્વરૂપોમાં રચાયેલી છે. નીતિ-બોધ સાથે ભાવની સચ્ચાઈ, લોકવાણીની વિશિષ્ટ હલકની ગેયતા અને સરળ ભાષાને કારણે તેમની રચનાઓ લોકપ્રિય છે. ભારત સરકાર તરફથી તેમને ‘પદ્મશ્રી’નો ઈલ્કાળ મળ્યો હતો. ૭૫ વર્ષની વયે તા. ૨૨-૨-૧૯૭૭ના રોજ તેમણે નશ્વર દેહનો ત્યાગ કર્યો.

૧૬૯	સોરઠ	અમે નીસરણી બનીને
૧૭૦	ઘોળ	એ જી તારા આંગણિયા રે પૂછીને
૧૭૧	માંડ	એનું નામ ફકીર
૧૭૨	ઘોળ	ઉડી જાવો પંખી ! પાંખુવાળા જી
૧૭૩	ચલતી	કાયાનો ઘડનારો ઘટમાંચ
૧૭૪	સોરઠ ચલતી	કે’જો દુખડાંની વાતુ, જોબનિયાને
૧૭૫	સોરઠ	ખીલેલાં એ ઠેકાણે કરમાણાં રે

॥ દૂંટા સબ જહૈ મેં, પાયા પતા તેરા નાહી ॥
જબ પતા તેરા લગા, અબ પતા મેરા નહી. ॥

૧૭૬	સોરઠ	ગુરુજી મળ્યા છે જ્ઞાનવાળા રે
૧૭૭	માંડ	જગતમાં એક જ જન્મ્યો રે
૧૭૮	શુદ્ધ સારંગ	જેનાં ચિતડાં ચડેલા ચકડોળ રે
૧૭૯	ચલતી	ઠામે ન ઠર્યા રે કોઈ દી
૧૮૦	માંડ	પગ મને ઘોવા દો રઘુરાય
૧૮૧	સોરઠચલતી	મૂરખને બોધ ન લાગે રે
૧૮૨	સોરઠ	સાંભર્યો જમનાજીનો કિનારો રે

૧૬૯ (રાગ : સોરઠ)

અમે નીસરણી બનીને જોને ઊભા રે, ચડનારા કોઈ નોં મળ્યા રે;
અમે, દાદરો બનીને ખીલા ખાધા રે, તપસ્યાનાં ફળ નોં ફળ્યાં રે. ધ્રુવ
માથડાં કપાવી અમે ઘંટીએ દળાણા (૨);
ચૂલે ચડ્યા રે પછી પીરસાણા તોયે; જમનારા કોઈ નોં મળ્યા રે. અમે
નામ બદલાવ્યાં અમે પથિકોને કાજે (૨);
કેડો બનીને જુગ જુગ સૂતા રે; ચાલનારા કોઈ નોં મળ્યા રે. અમે
પગે બાંધ્યા ઘૂંઘરા ને માથે ઓઢી ઓઢણી (૨);
માળાઓ પહેરીને પડમાં ઘૂમ્યા રે, જોનારા કોઈ નોં મળ્યા રે. અમે
કુહાડે કપાણા અમે, આગરુંમાં ઓરાણા (૨);
કાયા સળગાવી કીધી ખાખ રે, ચોળનારા કોઈ નોં મળ્યા રે. અમે
સ્વયંવર કીધો અમે, આવ્યા નર રૂપાળા (૨);
કરમાં લીધી રૂડી વરમાળા રે, મૂછાળા કોઈ નોં મળ્યા રે. અમે
‘કાગ’ બ્રહ્મલોક છોડ્યો પતિતોને કાજે (૨);
હેમાળેથી દેયું પડતી મેલી રે, ઝીલનારા કોઈ નોં મળ્યા રે. અમે

॥ ગૂંગા તેરી બાતકો, ઔર ન સમજે કોય ॥
કે સમજે તેરી માવડી, કે સમજે તેરી જોય ॥

એ જી તારા આંગણિયા રે, પૂછીને કોઈ જણ આવે રે;
આવકારો મીઠો આપજે રે.

એ જી તારા કાનોમાં સંકટ જો સંભળાવે રે;
બને તો થોડું કાપજે રે. ધ્રુવ

માનવીની પાસે કોઈ, માનવી જ આવે રે;
હે જી તારા દિવસો રે, દેખીને દુઃખીયા આવે રે. આવકારો
વાતો એની સાંભળીને, આડું નવ જોજે રે;
હે જી એને માથડા હલાવી હોંકારો દેજે રે. આવકારો
કેમ તમે આવ્યા છો ભાઈ, એમ નવ કેજે રે;
હે જી એને ઘીરે રે ઘીરે, તું બોલવા દેજે રે. આવકારો
'કાગ' કે ને પાણી પાજે, ભેળો બેસી પાજે રે;
હે જી એને ઝાંપા રે, સુધી તું મુકવા જાજે રે. આવકારો

એનું નામ ફકીર જેની હોય મેરુ સરીખી ધીર;
જગમાં એનું નામ ફકીર જી. ધ્રુવ

મનમાં ન મળે મારું ને તારું જે અંતરમાય અમીરજી;
આજ આવ્યું ભોગવી લે; જેને કાલની ને એ અધીર. જગમાં
અંતર ઉજ્જવલ આતમ જાણે ગંગાજીનાં નીર જી;
સો સો નદીયું ઉર સમાણી (જેને), પોતે સાગર જેમ ગંભીર. જગમાં
અંતરમાંય એને વે'મ ન આવે, સખળ જેને શીર જી;
હોય મર્ય એ નર હરામી, એને કરી દે પળમાં પીર. જગમાં
પરસન મનથી ભોગવે પોતે દુઃખી જનની પીડ જી;
'કાગ'ને એ કાયમ મળો, જેના દિલ નહિ એ દિલગીર. જગમાં

॥ જિન ખોજા તિન પાછયા, ગહરે પાની પૈઠ ॥
મેં બોરી ડૂબન ડરી, રહી કિનારે બૈઠ ॥

ઉડી જાઓ પંખી ! પાંખુવાળા જી,
વડલો કહે છે 'વનરાયું સળગી' (૨), મૂકી દિયો જુના માળા. ધ્રુવ
આભે અડિયાં સેન અગનમાં, ઘખિયાં આ દશ ઢાળાંજી;
આ ઘડીએ ચડી ચોટ અમોને (૨) ઝડપી લેશે જવાળા. પંખી
બોલ તમારા હૈડામાં બેઠા, રૂડા ને રસવાળા જી;
કોક દી આવી તાકી જાજો (૨) મારી રાખ ઉપર રૂપાળાં. પંખી
પ્રેમી પંખીડાં પાછાં નઈ મળીએ, આ વનમાં વિગતળાં જી;
પડદા આડા મોતના પડિયા (૨) તે પર જડિયાં તાળાં. પંખી
આશરે તારે ઈંડા ઉછેર્યા, ફળ ખાધા રસવાળાંજી;
મરવા વખતે સાથ છોડી દે (૨) એ મોઢાં મશવાળાં. પંખી
ભેળા મરશું, ભેળાં જન્મશું, તારે માથે કરશું માળા જી;
'કાગ' કે આપણે ભેળાં બળશું (૨) ભેળાં ભરશું ઉચાળા. પંખી

કાયાનો ઘડનારો ઘટમાંય, હરિવર કોઈથી જાણ્યો નવ જાય. ધ્રુવ
તીખું ને તુરું જાણનારું, એક ચામડું મુખમાંયજી;
હોઠ છેટા હોય તોય, એક શબ્દ ના બોલાય. હરિવર
તરસ લાગે તરફડે, ને કોણ ભૂખ્યું થાયજી !
શ્વાસ લ્યો નહીં એક પળ તો, ભીતર કોણ મુંઝાય ! હરિવર
કાનમાં કહો કોણ બેઠું, શબ્દ સાંભળી જાયજી;
ગાનારાને જ્ઞાન ન મળે, કોણ ગળામાં ગાય ! હરિવર
શ્વાસ રહે છે ચાલતો, કહો કોણ ઊંઘી જાયજી !
આંખ નીરબે બ્રહ્માંડ આખું, જોનારો જોયો નવ જાય. હરિવર
ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં વસ્યો ? પાછો ક્યાં ઊડીને સંતાયજી !
'કાગ' છેવટ સરવાળામાં, એ મુનિજન મુંઝાય. હરિવર

॥ કબીર કબીર ક્યા કરતે હૈ, ખોલ જો અપના શરીર ॥
પાંચો ઇન્દ્રીવશ કરો, તો આપ હી આપ કબીર ॥

કે'જો દુખડાંની વાતું, જોબનિયાને કે'જો દુઃખડાંની વાતું. ધ્રુવ
ડગમગ ડગલાં ડોલવા લાગ્યાં, પગલુંથે નથી ભરાતું (૨);
હેડું મારું રહે નંઈ હાથમાં ને, કાને નથી સંભળાતું. જોબનિયા
દાડમકળી જેવા દાંત ગયા ને, ભોજન નથી તો ચવાતું (૨)
લાકડીને ટેકે ડગલાં માડું હવે, આંખે નથી કેં ભળાતું. જોબનિયા
એકલો બેસું, કોઈ પાસે ન આવે, મનડું મારું મૂંઝાતું (૨)
ડાયરા કેરી ટેવ હતી પણ, નથી કોઈ આવતું કે જાતું. જોબનિયા
'કાગ' કે', જીવડો કરે કલ્પના, રટણ રામનું ન થાતું (૨)
ખાતું ન ભાવે, નિંદરા ના'વે, ગોઠે નંઈ છોકરાંવની વાતું. જોબનિયા

ખીલેલાં એ ઠેકાણે કરમાણાં રે, વનરાયું કેરાં ફૂલડાં રે જી.
ન મળ્યો ભગત એને, ન મળ્યો પૂજારી (૨), અમે મોહનની માળામાં નોં વીંધાણાં રે;
વનરાયું કેરાં ફૂલડાં રે જી. ખીલેલાં
મનડાં જીતેલા જેણે, વિખડાં જિરવિયાં (૨), એના પગની પૂજામાં નોં પોગાણાં રે;
વનરાયું કેરાં ફૂલડાં રે જી. ખીલેલાં
ઊગીને કપાણા શૂરા, ધર્મને ધીંગાણે (૨), એની ધખતી રાખ્યુમાં નોં રોળાણાં રે;
વનરાયું કેરાં ફૂલડાં રે જી. ખીલેલાં
માખી મળી નહિ કોઈ, ન મળ્યો ભમરલો (૨), મધની મીઠાશું લઈ અળવાણાં રે;
વનરાયું કેરાં ફૂલડાં રે જી. ખીલેલાં
'કાગ' કે મળ્યો નંઈ એને, છેવટે અંતરિયો (૨), એનાં અંગડાં આગ્યુંમાં નોં બફાણાં રે;
વનરાયું કેરાં ફૂલડાં રે જી. ખીલેલાં

॥ સખ ઘટમૈં તૂ સાઘયા, ખાલી દિસે નહી કોય ॥
ખલિહારી વો ઘટકી, જો ઘટ પ્રગટ હોય ॥

ગુરજી મળ્યા છે જ્ઞાનવાળા રે, રૂદિયાનાં તાળાં ઊઘડ્યાં રે જી.
અંતરમાં થયાં છે અજવાળાં રે, અંધારાં કાળાં વર્ધ ગયા.
સમતાની સાવરણીથી પરખોડી વાળ્યાં (૨), જામ્યાં ત્યાં કંઈક જનમોનાં જાળાં રે.
રૂદિયાનાં
અંગડે આનંદ કેરાં વહે નદી-નાળાં (૨), રોમેરોમે ફરે રામની માળા રે.
રૂદિયાનાં
રંગથી રંગાણાં હવે દીસે છે રૂપાળાં (૨), ચામડાં મટી ગયાં છે આળાં રે.
રૂદિયાનાં
સુરતા ભીલડીએ સળગાવી જવાળા (૨), વનડાં બળી ગયાં તૃષ્ણાવાળાં રે.
રૂદિયાનાં
'કાગ' અહંકાર હાલ્યો ભરીને ઉચાળા (૨), ચૂંથાણા મમતાના બાંધેલ માળા રે.
રૂદિયાનાં

જગતમાં એક જ જન્મ્યો રે, જેણે રામને ઋણી રાખ્યાં. ધ્રુવ
રામને ચોપડે થાપણ કેરાં, ભંડાર ભરીને રાખ્યાં;
ન કરી કદીયે ઉઘરાણી તેમ, સામા ચોપડાં ન રાખ્યા. જેણે
માંગણા કેરાં વેણ હરખથી, કોઈને મોટે નવ ભાંખ્યા;
રામકૃપાના સુખ સંસારી, સ્વાદ ભર્યા નવ ચાખ્યા. જેણે
હરિએ કંઠમાં હાર પહેરાવ્યો, મોતીડાં મોટામાં નાખ્યાં;
મોતીડાં કરડી માળા ફેંકી, તાગડા તોડી નાખ્યાં. જેણે
રામનાં સઘળા કામ કર્યા ને, બેસણાં બારણે રાખ્યાં;
રાજ સત્તામાં ભડકા ભાળ્યાં, ધૂળમાં ધામાં નાખ્યાં. જેણે
અંજની માતાની કૂખ ઉજાળીને નિત રખોપા રાખ્યાં;
ચોકી રામની કદી ન છોડી, ઝાંપે ઉતારાં રાખ્યાં. જેણે
'કાગ' કહે બદલો ક્યારે નવ માગ્યો, પોરસ જરી નવ રાખ્યાં;
જેણે બદલો લીધો એનાં, મોટા પડી ગયાં ઝાંખા. જેણે

॥ કબીર કુવા એક હૈ, પનિહારી અનેક ॥
બરતન સખ ન્યારે ભરે, પાની સખમૈં એક ॥

૧૭૮ (રાગ : શુદ્ધ સારંગ)

જેનાં ચિતડાં ચડેલાં ચકડોળ રે, સમજણ એને શું કરે રેજી !

જેનાં હૈડાં માયામાં હાલકડોળ રે, ગુરૂજી એને શું કરે રેજી !

આવળ સમાણી ગંધ વહરી વરતાણી, એતો કે 'વાણાં ચમાર-કુંડનાં પાણી રે;
મોથવાણી એને શું કરે રેજી ! જેનાં

કુળ કાળી નાગ કેરા ચંદને વીંટાણાં, એનાં પંડનાં વીખ તો ન પલટાણાં રે,
સુખડ એને શું કરે રેજી ! જેનાં

અંગ અકળાણાં જેનાં દેવતા મૂંઝાણા, જમના તેડામાં જે ઝડપાણા રે,
ઓસડ એને શું કરે રેજી ! જેનાં

કસ કરમાણાં જેનાં, કોટિ એક કાણાં, વસતરના ધાગા સૌ વીખાણા રે,
સાંધનારા એને શું કરે રેજી ! જેનાં

સ્વાસ્થ્યનું નાણું જેનું, સ્વાસ્થ્યમાં ભાણું, જેનું સ્વાસ્થ્યમાં મનડું મુંઝાણું રે,
ઓળખાણું એને શું કરે રેજી ! જેનાં

'કાગ' બગલો જઈ બેઠો માનસર કાંઠડે, એનું હૈડું માછલીએ હરખાણું રે,
મોતીડાં એને શું કરે રેજી ! જેનાં

૧૭૯ (રાગ : ચલતી)

ઠામે ન ઠર્યા રે, કોઈ દી ઠામે નો ઠર્યા રે;
મારાં દિલ દુબજાળાં કોઈ દી ઠામે નો ઠર્યા. ધ્રુવ

સૂરજ થાવું પણ વે'લા જાગવાના વાંધા;
આથમવું ગમે નઈ ને અંગમાં આળસ ભર્યા. મારાં

શિવજી થાવું પણ મારે મસાણના વાંધા;
નાગથી ડર્યા ને કોઠે ઝેર નો ઝર્યા રે. મારાં

રાવણ થાવું પણ મારે તપસ્યાના વાંધા;
હરવી સીતા ને રણમાં રામથી ડર્યા રે. મારાં

|| ગગન ગરજી બરસે અમી, બાદલ ગહિર ગંભીર ||
|| ચહુ દિસ દમકે દામિની, ભીજે દાસ કબીર ||

મીરાંબાઈ થાવું મારે, લાજુ કેરા વાંધા;
જીવવું ઝાઝું ને મનડાં વીખથી ભર્યા રે. મારાં
ગાંધીડો થાવું પણ સાચું બોલવાનાં વાંધા;
અહિંસક થાવું ને જીભે ઝેર તો ભર્યા. મારાં
હંસલો થાવું પણ, દૂધ ને પાણીડાંના વાંધા;
હંસ તો ન થયાં ને પોતે 'કાગ' રહ્યા નર્યા રે. મારાં

૧૮૦ (રાગ : માંડ)

પગ મને ધોવા-દો રઘુરાય !
પ્રભુ ! મને શક પડ્યો મનમાં, પગ મને ધોવા દો રઘુરાય. ધ્રુવ
રામ, લક્ષ્મણ, જાનકીજી, તીર ગંગાને જાય;
નાવ માંગી પાર ઉતરવા, ગુહક બોલે ગમ ખાય. પગ
રજ તમારી કામણગારી, નાવ નારી થઈ જાય;
તો અમારા રાંક જનની, આજીવિકા તૂટી જાય. પગ
જોઈ ચતુરાઈ ભીલ જનની, જાનકી મલકાયજી;
અભણ કેવું યાદ રાખે છે, ભણેલા ભૂલી જાય. પગ
આ જગતમાં દીનદયાળુ, ગરજ કેવી ગણાય;
ઊભા રાખી રામને પછી, પગ પખાળી જાય. પગ
નાવમાં ભીલની બાવડી ઝાલી, તીર પહોંચ્યા રઘુરાય;
પાર ઉતરી પૂછિયું, તમે શું લેશો ઉતરાઈ ? પગ
હાથ જોડીને ગુહક બોલ્યા, આપણો એક વેપાર;
હું ઉતારું પાર ગંગા, આપ ઉતારો ભવપાર. પગ
લેવું દેવું કાંઈ નહિ, પ્રભુ ! આપણે ધંધા ભાઈ;
'કાગ' કહે પ્રભુ ! ખારવાની, ખારવો ન લે ઉતરાઈ. પગ

|| પલટૂ સતગુરુ શબ્દ સુનિ હ્રદય ખુલા હૈ ગ્રંથ ||
|| મગન ભઈ મેરી માઇજી, જબ સે પાયા કંથ ||

૧૮૧ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

મૂરખને બોધ ન લાગે રે, એને સંત ભલે સમજાવે;
સંત ભલે સમજાવે રે, એને ચારે વેદ વંચાવે. ધ્રુવ
ઊના વાસણને તળિયે અગ્નિ, ટાઢા જળને તપાવે;
શીતળતા ગઈ આગ ઓલવવા (૨) ત્યાં પોતે તપી જાવે. મૂરખને
સાપના મુખમાં સ્વાતિનાં ટીપાં, મોતીડાં ક્યાંથી થાવે ?
વિષને ખેતર અમૃત વાવો (૨) મીઠપ ક્યાંથી આવે? મૂરખને
પ્રણ ભુવનના ઝીંકે તડાકા, ગુરૂને જ્ઞાન બતાવે;
એક વારતા કોઈ કરે તો (૨) બેપ્રણ સામી અડાવે. મૂરખને
પ્રભુભજનમાં આડો પડે ને ગાયું પોતાનું ગાવે;
'કાગ' બધાંની નિંદા કરે ને (૨) સૌની આડો આવે. મૂરખને

૧૮૨ (રાગ : સોરઠ)

સાંભર્યો જમનાજીનો કિનારો રે, વ્રજવાસી મુને સાંભર્યા રે,
આતમા થયો છે ઉદાસી રે, વ્રજવાસી ભોળા સાંભર્યા રે.

દ્વારકાની મેડીઓમાં, અગ્નિ ભાર્યો (૨), સારો હતો ગોકુળિયાનો ગારો રે. વ્રજ
કૌરવ - પાંડવ કેરા જોયા મેં સંહારો (૨), ભીતર ઉઠે છે એનો ભણકારો રે. વ્રજ
ઘરતી કાજે ઊડે, તાતી તલવારો (૨), પાછો નાવ્યો વાંસલડીનો વારો રે. વ્રજ
સ્વાર્થી કહે છે મને પ્રભુજી પદારો (૨), ન મળે નંદરાણીનો તુંકારો. વ્રજ
વીંછી વળગ્યા છે જાણે, હીરા કેરા હારો (૨), (મારે) સજવા ચણોઠીના શણગારો રે. વ્રજ
કુટુંબ થયું છે આખું, સાપ કેરો ભારો (૨), એથી કાલિંદીનો નાગ હતો બહુ સારો રે. વ્રજ
'કાગ' કે' વહાવી મેં તો, લોહી કેરી ઘારો (૨), સંસારે દેખાણો નથી જો સુધારો રે. વ્રજ

|| સિર પર કફની બાંધિ કે, આસિક કબર ખોદાવ ||
|| પલટૂ મેરે ઘર મહું, તબ કોઈ રાખે પાવ ||

૧૮૩ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

અકળ કળા ગત વ્યારી જગતમેં સંત બડે ઉપકારી;
પરદુઃખસે દુઃખી હોત સંત, પર સુખમેં સુખ ભારી રે જી. ધ્રુવ
મુખ પ્રસન્ન ઝળકત હે જાકે, નૈનનમેં ગિરધારી રે;
ભક્તિ, વિવેક, જ્ઞાન, ગુણસાગર, નાગર ચતુર વિહારે રે. જગત
જાકી બાંચ પરમારથ, સ્વારથ નહિ સંસારી રે;
જાકે ચરણ રહાય તે પાવત, ધર્માદિક ફલ ચારી રે. જગત
સુરતરૂ કામધેનુ ચિંતામણિ, ઉપમા કહું કહારી રે;
આતમરૂપ કરત એક પલમેં, કામ ક્રોધ મદ ટારી રે. જગત
આશા રહિત નિરાશા ખેલે, જાનત કોઈ અધિકારી રે;
એસે સંત સેવત જન કોઈ, 'કૃષ્ણદાસ' બલિહારી રે. જગત

- કૃષ્ણદાસ

૧૮૪ (રાગ : યમન-ભૂપ)

લે હરિ નામકો નાવ જાકું સંત ચલાવે;
ઉતારે ભવ પાર, પ્રભુજીસે જાઈ મિલાવે. ધ્રુવ
એક પલકકે માહીં, અનંત લખ ચોજન ચાલે;
સો એસી તરેહ લેઈ જાય, પેટમેં પાની ન હાલે. લે હરિ
લેવત નહી કછુ દામ, જહાજમેં જાઈ બેઠાવે;
સો વૈકુંઠ ધામ કે બીચ, જહાજકું જાઈ ઝુકાવે. લે હરિ
સદા હી કરો સતસંગ, ગુણ ગોવિંદકા ગાઓ;
ભવસાગર તરી જાઓ, પરમપદ પ્રેમસું પાઓ. લે હરિ
સદ્ગુરુ કીયા ઉપદેશ, જમકો જોર ન ચાલે;
દેખાડે હાલ હુલ્લાસ, પ્રભુજી કે મનહી ભાવે. લે હરિ
નિર્ભય ભયા નર સોઈ, જો ઈન જહાજમેં બેઠે;
કહે 'કૃષ્ણદાસ' ઉલ્લાસ, સાહિબ કેરા મહેલોમેં પેઠે. લે હરિ

- કૃષ્ણદાસ

|| પલટૂ કા ઘર અગમ હૈ, કોઈ ન પાવૈ પાર ||
|| જે કરે બડી પિયાસ હૈ, સિર કો ઘરૈં ઉતાર ||

કેશવ

ઈ. સ. ૧૮૫૧ - ૧૮૯૬



કેશવલાલનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના મોરબી ગામે વિ.સં. ૧૯૦૭ માં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ હરિરામ ભટ્ટ હતું. હરિરામ ભટ્ટને ત્રણ પુત્ર સંતાન હતા. તેમાં કેશવલાલનો ક્રમ ત્રીજો હતો. વિ.સં. ૧૯૧૮માં કેશવલાલ પોરબંદર તેમના મામાને ત્યાં રહી સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કર્યો. સં. ૧૯૨૬માં કેશવલાલના પ્રથમ વિવાહ મોંઘીકુંવર નામે કન્યા સાથે થયા હતા. તેમના ત્રણ સંતાનો હતા. પ્રથમ પત્નીના મૃત્યુ પછી વિ.સં. ૧૯૪૫માં તેમના બીજા લગ્ન મણીકુંવર નામે કન્યા સાથે થયા હતા. કેશવલાલ 'આર્યધર્મ પ્રકાશ'ના તંત્રી રહ્યા હતા. જામનગરમાં સ્થિતિ દરમિયાન, શાસ્ત્રીશ્રી શંકરલાલના નિત્ય સત્સંગ સહવાસથી અદ્ભૂત કવિત્વશક્તિ સ્ફુરિત થઈ હતી. તેના પરિપાક રૂપ અનેક પદોની રચના થઈ. કેશવલાલના પદોમાં સ્વાનુભવનો ઉદ્ગાર અને ભાવમય વાણીનો વહેતો પ્રવાહ માત્ર છે. તેમના પદોમાં 'કેશવ' તથા 'કેશવલાલ'નું સંબોધન કરાયેલું છે. તેમનો સમગ્ર ભક્તિકાવ્યનો સંગ્રહ 'કેશવકૃતિ'માં પ્રકાશિત થયો છે. શ્રી રણજિતસિંહજીએ તેમની વિદ્વતા અને કાવ્યશક્તિ પારખી અને જામનગરના રાજકવિનું પદ સોંપ્યું હતું. છેલ્લે ૪૫ વર્ષની વયે વિ.સં. ૧૯૫૨ના ફાગણ સુદ પડવાને શુક્રવારે તેમનું અવસાન થયું.



॥ પલટૂ શબ્દ કે સુનત હી ઘૂંઘટ ડારા ખોલ ॥
મેરે તન મન લગ ગઈ, પિય કી મીઠી ખોલ ॥

૧૮૫	બિલાવલ	કનક કામિનીથી નથી કોણ
૧૮૬	કટારી	જાવું છે દૂર ઝાઝૂં રે
૧૮૭	ભૂપાલી	જે શાંતના ગુણ ગાય એ
૧૮૮	આશાવરી	દિલ દયા જરીએ ન ધારી, સો
૧૮૯	કાફી	નથી શાંતિ ગ્રહી શકતા
૧૯૦	ગઝલ	નહિ અપમાનની પરવા, પછી શું
૧૯૧	બિભાસ	ના વિસારીએ રૂડા હૃદયમાંથી
૧૯૨	જૈજૈવંતી	નિર્ધનનું ધન રામ, અમારે
૧૯૩	આશાગોડી	પોપટ ! તન પિંજર નહિ તારું
૧૯૪	સિંદુર	પંખીનો મેળો, મેળો રહે કેમ
૧૯૫	ગઝલ	બળીને ખ્વાર થાવાના, બતાવે
૧૯૬	કાલિંગડા	ભક્તિ વડે વશ થાય, રમાપતિ
૧૯૭	દેશબહાર	મારા હાથ પડ્યા છે હેઠા
૧૯૮	બહાર	મારી નાડ તમારે હાથે
૧૯૯	હમીર	મારી લાજ તમારે હાથે, નાથ
૨૦૦	સોરઠ ચલતી	લખુડી ! લખ લખ કર માં
૨૦૧	કટારી	શામળિયા ! સદ તૂટ્યો રે
૨૦૨	છાયા ખમાજ	સદ્ગુરુ શરણ વિના અજ્ઞાન
૨૦૩	પીલુ	સદા વિશ્વેશ વિશ્વાસે, અમારું
૨૦૪	દેશબહાર	હઠ લઈ બેઠા છો હરિરાય
૨૦૫	હોરી	હરિ ! હું દાસ તમારો, કંઈકાર
૨૦૬	કાન્હડા	અમે તો આજ તમારા બે
૨૦૭	હિંદોલ	અમારા દિલ તણી વાતો
૨૦૮	બાગેશ્રી	દીનાનાથ દયાળ નટવર
૨૦૯	આહિર ભૈરવ	પ્રભુનામ સુધારસ પી લે
૨૧૦	શુદ્ધ સારંગ	પીડા એક પેટની મોટી
૨૧૧	હિંદોલ	બનેલા સ્વાર્થના બંદા ન
૨૧૨	કાફી	વિચારી ચાલ સખા તું

॥ અનુભવ ચિંતામનિ રતન, અનુભવ હૈ રસકૂપ ॥
અનુભવ મારગ મૌખકો, અનુભવ મોખ સ્વરૂપ ॥

૧૮૫ (રાગ : બિલાવલ)

કનક કામિનીથી નથી કોણ મોહ્યા ? દેવ દાનવ માનવ જોયા. ધ્રુવ
વિદ્યા વિનય વિવેક ભરેલા, ભવસાગરમાં ભોંયા;
કાંચનને કામિનીને કાજે, રણ વગડે જઈ રોયા. કનક
રાતદિવસ જપતપથી જેણે, અંતરના મળ ધોયા;
એવા એ અંજાઈ જઈને, લોક અલૌકિક ખોયા. કનક
રાગી વૈરાગી ને એણે, ઠોકર મારી ઠોયા;
દર્શનથી લલચાવી બહુને, પાપ પંથમાં પ્રોયા. કનક
'કેશવ' હરિની કેવી માયા, બળિયાને પણ બોયા;
ગુણવાનોના ઉત્તમ ગુણને, પલમાં પ્રાણ વગોયા. કનક

૧૮૬ (રાગ : કટારી)

જાવું છે દૂર ઝામુંદે; ગાડું અહીં ગુંચી ગયું;
પરમેશ્વર પાર ઉતારો રે, અધવચ આ શું થયું ? ધ્રુવ
હાંકનાર હરજુડ બન્યોને, બેલ રહ્યા નહિ હાથ,
ચૂક્યા દિશ જાવાની ચમકી, રઝળ્યો સઘળો સાથ;
કોણ કહો અટકાવેરે ! આખર આવી રહ્યું. જાવું
હાય ભયાનક જંગલ મોટું, ભારે પંક ભરેલ,
વાઘ વરૂને વાનર ઝાઝા, એમાં કંઈક મરેલ;
યોગમ ચોર ફરે છે રે, કાંઈ નહિં જાય કહ્યું. જાવું
રાત રહી અંધારી ભારે, કંટક ભાંગે પાય,
વરસે મેઘ વીજળી ચમકે, થરથર કંપે કાય;
ભૂતાવળને ભડકે રે, હડબડ થાય હૈયું. જાવું

॥ જળ જાન્યો નિજ રૂપકો, તળ જાન્યો સળ લોક ॥
નહિ જાન્યો નિજ રૂપકો, સળ જાન્યો સો ફોક ॥

ગારામાં ગુંચ્યા બે પૈડાં તૂટ્યાં જોતર રાશ,
બેલ કડેડી હેઠા બેઠા, કોટિ કરાવે કાશ;
આમાંથી ઉગરવારે, કરવું હવે કામ કયું ? જાવું
ગાડું ગુંચે હું ગુંચાયો, કોય સહાય ન પાસ,
વિશ્વેશ્વર વગદાં વીણીને, નટવર થાઉં નિરાશ;
કેશવ હરિ શું સૂતારે ? પ્રભુપદ જાય વહ્યું. જાવું

૧૮૭ (રાગ : ભૂપાલી)

જે શાન્તના ગુણ ગાય એ દવ પ્રકટ કરતા દ્રોહનો;
સમજુથી ના સમજાય એ, મહિમા અજબ છે મોહનો !! ધ્રુવ
વિષ તુલ્ય વિષયોને, વિબુધ બની વર્ણવે વિસ્તારથી;
પોતે વિષય વિષ ખાય એ, મહિમા અજબ છે મોહનો. જે
કંટાળી વિશ્વ વિટંબનાથી, વિરક્ત બની બેઠા છતાં;
લક્ષ્મીમહિં લલચાય એ, મહિમા અજબ છે મોહનો. જે
જે અમલથી દુઃખની દશા, દેખે સગી આંખે છતાં;
લેવા અમલ અથડાય એ, મહિમા અજબ છે મોહનો. જે
નિષ્કપટીનો છે નાથ, એમ કહે પરંતુ આપના;
ઉરમાં કપટ ઉભરાય એ, મહિમા અજબ છે મોહનો. જે
નિજના મહદ દોષો ન નિરખે, અવરના અવગુણ અણું;
ડુંગર સમા દેખાય એ, મહિમા અજબ છે મોહનો. જે
'કેશવ' પ્રહારો શબ્દના કહે, અવરને પણ આપથી;
જરીએ સહી ન શકાય એ, મહિમા અજબ છે મોહનો. જે

॥ સ્મરણસિદ્ધ થું કરો, જયું સુરભી સુત માંહી ॥
કહે કબીર ચારો ચરી, બિસરે કબહું નાહી. ॥

૧૮૮ (રાગ : આશાવરી)

હિલ દયા જરીએ ન ધારી, સો સો ઉંદરને સંહારી;
શક્તિહીન બની બિલાડી, બેઠી તપ કરવા. ધ્રુવ
શક્તિ હતી ત્યાં સુધી ન રાખી પાપની પરવા;
જોર હતું ત્યાં લગી જાતી, ફાવે તેમ ફરવા. બિલાડી
કાળાં ઘોળાં કૈંક કરિયાં, લક્ષ્મીને વરવા;
મૂર્ખને નવરાશ મળી નહિ, શ્રી પતિ સ્મરવા બિલાડી
હયા ફૂટે હામ ધારી, પૂરમાં પડવા;
બુડવા સમયેજ શોધ્યું, તુંબડું તરવા. બિલાડી
શઠ લાગીયો અધિકાર લહી, હિત પારકું હરવા;
અમલ ઉતરતાં અભાગી, મંડયો થર થરવા. બિલાડી
કર્યો નાંહિ પ્રયત્ન કદિ, પગ ધર્મ પથ ધરવા;
વિષય વિષનું પાન કરીયું, મોત વિણ મરવા. બિલાડી
મળી ન કુરસદ મદન મદમાં, ભક્તિ જળ ભરવા;
કરણીનાં ફળ જોઈ લાગ્યાં, નેણે નીર ઝરવા. બિલાડી
એક રંગ સદાય રાખો, નિત્ય રહી નરવા;
ગાઓ ‘કેશવ’ શ્યામના ગુણ, ગર્વ તજી ગરવા. બિલાડી

૧૮૯ (રાગ : કાફી)

નથી શાંતિ ગ્રહી શકતા, પ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓ;
નથી સ્થિરતા લહી શકતા, ચપલ ચક્રે ચડેલાઓ. ધ્રુવ
નથી રંગે રમી શકતા, નથી કોને નમી શકતા;
નથી પૂરું જમી શકતા, પ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓ. નથી

॥ કબીર હદકા ગુરુ મિલે, બેહદકા ગુરુ નાહી ॥
બેહદ આપૈ ઉપજે, અનુભવસે ઘટ માંહી ॥

નથી ઊંચું નિરખી શકતા, નથી પ્રીતિ પરખી શકતા;
નથી હૈયે હરખી શકતા, પ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓ. નથી
નથી સ્ત્રીના થઈ શકતા, નથી ઉત્તર દઈ શકતા;
નથી ક્યાંયે જઈ શકતા, પ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓ. નથી
ન મિત્રોને મળી શકતા, નથી ભજને ભળી શકતા;
નથી કષ્ટો કળી શકતા, પ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓ. નથી
નથી સુખ મેળવી શકતા, ન સુતને કેળવી શકતા;
નથી સ્નેહે દ્રવી શકતા, પ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓ. નથી
ભલે ભેળું કરી શકતા, ન ‘કેશવ’ વાપરી શકતા;
નિરાંતે ના મરી શકતા, પ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓ. નથી

૧૯૦ (રાગ : ગાઝલ)

નહિ અપમાનની પરવા, પછી શું માનની પરવા;
નહિ જો જાનની પરવા, પછી શું ખાનની પરવા. ધ્રુવ
ન આશા હોય અંતરમાં, કદી કોડી કમાવાની;
હૃદયમાં રાખવી શાને પછી ધનવાનની પરવા. નહિ
મરીને પિંડ લેવાની, ન હોયે વાસના નિશ્ચે;
પછી શિદ રાખવી શાણા, સુખદ સંતાનની પરવા. નહિ
ભણ્યું મન બ્રહ્મમાં ભાવે, તજી ‘મમ’ આપની મેળે;
બન્યાં પોથાં બધાં થોથાં, પછી શું જ્ઞાનની પરવા. નહિ
ન લીધો ભાગ સુખ દુઃખમાં, સંબંધી કે સગાઓમાં;
શ્મશાને જઈ ન રોયા તો, પછી શું સ્નાનની પરવા. નહિ
વડા વિદ્વાનને દાબે, દબાયા ના દબાવાના;
પછી શિદ રાખીએ ‘કેશવ’ નિપટ નાદાનની પરવા. નહિ

॥ ભોર ભયે ગુરુ જ્ઞાનસૂ, મિટી નીંદ અજ્ઞાન ॥
રૈન અવિદ્યા મિટિ ગઈ, પ્રગટ્યો અનુભવ ભાન ॥

ના વિસારીએ રૂડા હૃદયમાંથી રામ. ધ્રુવ
 હરતાં જઈએ, ફરતાં જઈએ, કરીએ ઘરનું કામ;
 હરિગુણ ગાતાં જીભલડી ! તુંને શું બેસે છે દામ? ના૦
 પગ આપ્યા તીરથ કરવા, હાથ સેવા કરવા શ્યામ;
 નયન આપ્યાં પ્રભુ નીરખવા, કીર્તન સાંભળવા કાન. ના૦
 તુને વાંચું હું જીભલડી, તું મેલ્યને આળપંખાળ;
 એક દિન એવો આવશે, જેમ માતા વછોડે બાળ. ના૦
 માનવનો અવતાર ફરી ફરી નહિ મળે મન માન;
 આવ્યા તેવા ચાલતા થાશો, મૂકી માન - ગુમાન. ના૦
 ‘કેશવ’ કહે સાંભળ પ્રાણી, કહેવું માંડું માન;
 અડધે વચને આપ્યું છે, ગજ-ગુણિકાને વૈમાન. ના૦

નિર્ધનનું ધન રામ, અમારે નિર્ધનનું ધન રામ;
 એ ઘરણીઘર ધામ ધરાધન, એજ કુશળ શુભ કામ. ધ્રુવ
 સુત દારા સંપત પણ એ છે, અખિલેશ્વર અભિરામ;
 ચૌવન ચશ બળ બુદ્ધિ સઘળું, એ નટવર નિષ્કામ. અમારે૦
 જરીયન કનક જવાહીર સુંદર, એ નરહરિનું નામ;
 ધ્યાન દાન જપ તપ શુભ સાધન, અનુપમ અમર વિરામ. અમારે૦
 વિદ્યા વિનય વિચાર ચતુરતા, સુખદાયક એ શ્યામ;
 જન્મ અને જીવિત જગદીશ્વર, એ દૈવત એ દામ. અમારે૦
 અવર કશાની ગરજ ન મારે, થાય ભલે વિધિવામ;
 સીતાકાંત કૃપાધન ‘કેશવ’ રઘુકુળ તિલક લલામ. અમારે૦

॥ સખ કુછ હય યે એકમેં, ડાર, પાત, ફલ, ફૂલ ॥
 કબીર પીછે કહા રહ્યા, જિસને પાયા મૂલ ॥

પોપટ ! તન પિંજર નહિ તારું, અંતે ઉડી જવું પરનારું. ધ્રુવ
 છે પરનું પણ પરિચયથી તું, માની બેઠો મારું;
 ક્યાંનો તું ! ક્યાંનું એ પિંજર ! તે સમજે તો સારું. પોપટ૦
 માંસ રૂઘિરમય અતિ દુર્ગંધિ, નરક સમાન નઠારું;
 તું તેને કાંચનમય માને, આવડું શું અંધારું. પોપટ૦
 બીજાં જોયાં એવું આ પણ, નામે કેવળ બ્યારું;
 સર્વ પ્રકારે સાચવતો પણ, પલમાં છે પડનારું. પોપટ૦
 સારાસાર વિચાર કરે તો, ભવસાગરનું બારું;
 ‘કેશવ’ હરિ કારીગર તેનો, સમય સમય સંભારું. પોપટ૦

પંખીનો મેળો, ભેળો રહે કેમ કરી, ભાઈ !
 કોઈ ક્યાંથી, કોઈ ક્યાંથી, આવે તેમ તણાઈ, ભાઈ ! ધ્રુવ
 તૂટે સાથ સર્વનો જ્યારે, ‘ખરચી’ જાય ખવાઈ !
 કોણ સદૈવ રહે છે સાથે ? પ્યારામાં પથરાઈ, ભાઈ ! ભેળો૦
 ધીરે રહી એ દોરી ખેંચે, ફૂડો કાળ-કસાઈ;
 જુદું જુદું સૌને જાવું, ઘાટ વિના ઘસડાઈ, ભાઈ ! ભેળો૦
 કોનાં સુત-દારા ને સેવક, કોનાં બાંધવ, ભાઈ !
 જૂઠી માયા, જૂઠી કાયા, જૂઠી સર્વ સગાઈ, ભાઈ ! ભેળો૦
 રનેહ અને સંબંધ રડાવે, અંતરમાં અથડાઈ;
 શોક તજો, શાન્ત રહો, શાણા ! ‘કેશવ’ હરિગુણ ગાઈ. ભેળો૦

॥ અવિચલ જ્ઞાન પ્રકાશતૈ, ગુણ અનંત કી ખાન ॥
 ધ્યાન ધરે સો પાઈએ, પરમ સિદ્ધ ભગવાન ॥

બળીને ખ્વાર થાવાના, બતાવે જ્ઞાન એ બીડી;
 ફુંકે નિઃસાર થાવાના, બતાવે જ્ઞાન એ બીડી. ધ્રુવ
 ગુમાવી ગાંઠની મુડી, જવાના ધૂમ્ર સમ ઉડી;
 ભુંડા આચાર થાવાના, બતાવે જ્ઞાન એ બીડી. બળીને
 પ્રથમ મુખ ઉપરે ચડશો, પછી કચરા મહીં પડશો;
 ઠરીને ઠાર થાવાના, બતાવે જ્ઞાન એ બીડી. બળીને
 ઉઠેલા જોઈ અંગારા, શિથિલ બનશે ગુણો સારા;
 નિરસ નાદાર થાવાના, બતાવે જ્ઞાન એ બીડી. બળીને
 રૂડા 'કેશવ' નથી રણકા, હૃદય જળતાં નથી હલકા;
 ખલકમાં ક્ષાર થાવાના, બતાવે જ્ઞાન એ બીડી. બળીને

ભક્તિ વડે વશ થાય, રમાપતિ ભક્તિ વડે વશ થાય. ધ્રુવ
 જો ઈશ્વર વશ થાય નહિ તો, જન્મ મરણ નહિ જાય;
 ભક્તિ પરમ સુખનું શુભ સાધન, સફળ કરે છે કાય. ભક્તિ
 ભક્તિ વડે ભગવાન સદા વશ, નિગમાગમ પણ ગાય;
 બળિયાના બળરૂપ દયાધન, નિર્બળ થઈ બંધાય. ભક્તિ
 સંકટ સેવક પર આવે તો, ત્યાં ઘરણીઘર ધાય;
 ભક્તાદીન દયાનિધિ ભૂધર, ભક્તિ વિના ન પમાય. ભક્તિ
 ભક્તિ વિના વ્રત જપ તપ આદિક, અફળ અનેક ઉપાય;
 ઘન ચોવન બળ બુદ્ધિ ચતુરતા, નિર્બળ તે સમુદાય. ભક્તિ
 રંગ રૂપ કુલ જાતિ વિશેષે, ન કરે કોઈ સહાય;
 'કેશવ' હરિની ભક્તિ તણાં ગુણ, એક મુખે ન ગવાય. ભક્તિ

|| પઢને કી હદ સમજ હૈ, સમજણ કી હદ જ્ઞાન ||
 જ્ઞાન કી હદ હરિ આપ હૈ, યદ સિદ્ધાંત ઉર આન ||

મારા હાથ પડયા છે, હેઠા હરિ હું શું કરું રે ?
 શરણે આવ્યો છું, કર્ણાકર કરશો તે ખરું રે. ધ્રુવ
 ક્યાં સંતાણા કુશળ કરાણી? તરણી નટવર જાય તણાણી;
 ભાઠે હાય ભરાણી, કઈ રીતે તરું રે ? મારા
 થતું હશે શું સમજણ ન પડે, ગોતું પણ માર્ગ ન જડે;
 ભવસાગરના દુઃખવડે હૃદયે ડરું રે. મારા
 ઘરણીઘર શું ધાર્યું મારું, રટન કરું છું નિત્ય તમારું;
 આવડું શું અંધારૂં, મરણ વિના મરું રે. મારા
 સાધન સર્વ ગયાં છે ખૂટી, કપટી કાળે માર્યો કૂટી;
 બગડ્યાની નહીં ખૂટી, ઠાકર ક્યાં ઠરું રે ? મારા
 અતિ તાપેથી તપી રહ્યો છું, બાષ્પ કંઠથી અંધ થયો છું;
 ભૂલી ભાન ગયો છું, ધીરજ શું ધરું રે ? મારા
 અદ્ભૂત માયા નાથ તમારી, મન-વાણી નહિં છોંચે મારી;
 'કેશવ' હરિ હારી, ફટકેલ થઈ ફરું રે. મારા

મારી નાડ તમારે હાથે, હરિ સંભાળજો રે;
 મુઝને પોતાનો જાણીને, પ્રભુપદ પાળજો રે. ધ્રુવ
 પથ્યાપથ્ય નથી સમજાતું, દુઃખ સદૈવ રહે ઊભરાતું;
 મને હશે શું થાતું ! નાથ નિહાળજો રે. મારી
 અનાદિ આપ વૈધ છો સાચા, કોઈ ઉપાય વિષે નહિ કાચા;
 દિવસ રહ્યા છે ટાંચા, વેળા વાળજો રે. મારી
 વિશ્વેશ્વર શું હજી વિસારો ! બાજુ હાથ છતાં કાં હારો ?
 મહા મૂઝારો મારો નટવર, ટાળજો રે. મારી
 'કેશવ' હરિ માંડું શું થાશે ! ઘાણ વળ્યો શું ગઢ ઘેરાશે ?
 લાજ તમારી જાશે, ભૂધર ભાળજો રે. મારી

|| બસત કહાં, દૂંદે કહાં, કિસ બિધ આવે હાથ ||
 કબીર તબહી પાઈએ, જબ ભેદી મિલે સાથ ||

મારી લાજ તમારે હાથે, નાથ નિભાવજો રે;
 દીનાનાથ દયાળ દયા અદ્ભુત દર્શાવજો રે. ધ્રુવ
 સંકટથી સોસાઈ મુરારિ, લેજો અંતર્યામી ઉગારી;
 હવે ગયો છું હારી, બાપ બચાવજો રે. મારી૦
 કર્મ કઠણ માઠા ગ્રહ બેઠા, હાથ પડ્યા છે હમણાં હેઠા;
 પરમેશ્વર ક્યાં પેઠા ? પણ પરખાવજો રે. મારી૦
 અહિત અને હિતમાં અણસમજુ, કૃત્યા કૃત્ય વિશે શું સમજું?
 ભજું તજું શું ? માધવ માર્ગ બતાવજો રે. મારી૦
 કેશવ હરિ હેતે સંભારૂં, પ્રભુ પદ હોય હજી જો પ્યારૂં;
 મંગળ કરવા મારૂં, અંગદ આવજો રે. મારી૦



૨૦૦ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

લખુડી ! લખ લખ કર મા, ભજ ભાવે ભગવાન. ધ્રુવ
 ઠીક આવી છે તક આ તુંને, મેલ સલૂણી ! માન;
 વિવિધ વિષયનાં વર્ણન વખતે, ભૂલ ન ભાળી ભાન. ભજ૦
 નવ બોલ્યામાં નવ ગુણ છે, તું કેમ ન સમજે સાન;
 ષટ્સ ભોજન, વિષય વિસારી, કર હરિસનું પાન. ભજ૦
 અવસર જાય અરે આ અમથો, એ જ ખરેખર જાન;
 પરનિંદા પિશુનાઈ પરહરી, લે તરવાનું તાન. ભજ૦
 કૂડ, કપટ, છલ, ભેદ, ભરેલી આખર નરક નિદાન;
 વિનય - વિવેક ભરેલાં વચનો, છે પિયૂષ સમાન. ભજ૦
 ગુણ સાગર નટવરનું નિશદિન, ગુણિયલ કરજે ગાન;
 સારૂં - નરસું સર્વ સુણે છે, 'કેશવ' હરિના કાન. ભજ૦

॥ દેખો સબમેં રામ હૈ, એક હી રસ ભરપૂર ॥
 જેહી વૃક્ષસે સબ બના, ચિન્ની સક્કર ઔર ગુડ ॥

શામળિયા ! સઢ તૂટ્યો રે, હોડી હવે હાલે નહિ;
 આ ભવસાગર કેરા રે, ઝપાટા હવે ઝાલે નહિ. ધ્રુવ
 ભવસાગરના ભરદરિયામાં હાલકહુલક થાય,
 નીરમ ન મળે નાથ વધારે પવને પાછી જાય;
 દામણ ક્યાંથી દઈએ રે ? કૂવાથંભ ક્યાં છે અહીં ? શામળિયા૦
 ભાર ભર્યો છે નાથ વધારે, પાણી પેસે માંય,
 હાથ હલેસાં કામ ન લાગે, અન્ય ન કાંઈ ઉપાય;
 હોકાની હોશિયારી રે, હરિ હવે જાતી રહી. શામળિયા૦
 નાવિક મૂર્ખ નમાલો માધવ, અધિક કરાવે કાશ,
 સહાયકારક સખા હતો જે, તે પણ પામ્યો નાશ;
 મારી કર્મકહાણી રે, હરિ, નહિ જાય કહી. શામળિયા૦
 આ ઘનઘોર ઘટા ચડી આવી, તેમાં છે તોફાન;
 ઉપર આભ તળે છે પાણી, ભૂલો ભૂધર ભાન;
 દામોદર ડૂબું છું રે, સંકટ સર્વે સહી સહી. શામળિયા૦
 વીજળીઓના થાય કડાકા, અતિ અંધારી રાત,
 સુકાન કામ કરે નહિ કાંઈ, હવે હરિ! ઝાલો હાથ;
 વાર કરે શું વળશે રે, અધવચ આમ અહીં ? શામળિયા૦
 શરણાગત પાલક છો ત્યારે, ચિંતા શાને હોય?
 જગજીવન! જાણું છું સઘળું, ધીરજ ન રહે તોય;
 'કેશવ' ક્યાં સંતાણા રે ? અવસર જાય વહી. શામળિયા૦

દેહકે અધ્યાસસો મિટાત નિજ દાહદું કે, શત્રુ અરુ મિત્ર નાહીં નાહીં મેરા તેરા હૈ,
 આતમાકિ ગતિ સાધી ઔર ન ઉપાધિ કછું, સુખદું કે વારિધિમેં કિયા નિત ડેરા હૈ;
 સિદ્ધિ રહે હાથ બેર દેખત ન તાકી ઔર, કામ કોધ લોભ મોહ મૂરતે ઉબેરા હૈ,
 કહત હૈ બ્રહ્માનંદ કાય મન બાનિ કરી, એસે ગુરુ રાજકું પ્રણામ કોટિ મેરા હૈ.

॥ હમ વાસી વહાં દેશ કે, જહાં જાત બરન કુલ નાહિ ॥
 શબ્દ મિલાવા હો રહા, દેહ મિલાવા નાહી ॥

સદ્ગુરુ શરણ વિના, અજ્ઞાન તિમિર ટળશે નહિ રે;
જન્મમરણ દેનારૂં બીજ, ખરૂં બળશે નહિ રે. ધ્રુવ
પ્રેમામૃત વચનપાન વિના, સાચા ખોટાના ભાન વિના;
ગાંઠ હૃદયની જ્ઞાન વિના, ગળશે નહિ રે. સદ્ગુરુ
શાસ્ત્ર પુરાણ સદા સંભારે, તન મન ઈન્દ્રિય તત્પર વારે;
વગર વિચારે વળ મા, સુખ રળશે નહિ રે. સદ્ગુરુ
તત્ત્વ નથી મારા તારામાં, સુજ્ઞ સમજ નરસા સારામાં;
સેવક સુત દારામાં, દિન વળશે નહિ રે. સદ્ગુરુ
'કેશવ' હરિની કરતાં સેવા, પરમાનંદ બતાવે તેવા;
શોધ વિના સજ્જન એવા, મળશે નહિ રે. સદ્ગુરુ

૨૦૩ (રાગ : પીલુ)

સદા વિશ્વેશ વિશ્વાસે, અમારૂં વ્હાણ ચાલે છે;
અખંડાનંદમાં મનડું, અમારૂં રોજ મ્હાલે છે. ધ્રુવ
કરે નહિં કોઈ જઈ ક્યારા, ન સીંચે વારિની ધારા;
છતાંયે પ્હાડના વૃક્ષો ફળીને ખૂબ ફાલે છે. સદા
કરે શ્રમ કૈંક તન તોડી, બને છે દીન કર જોડી;
છતાં એ કર્મ વિણ કોડી, કહો ના કોણ આલે છે ? સદા
રહે વિંટાઈ તરવરને, પ્રસારે ના કદી કરને;
છતાં આહાર અજગરને, પૂરેલો એ કૃપાલે છે. સદા
લગની એ શ્યામથી લાગે, તો 'કેશવ' ભૂખ સહુ ભાંગે;
હજારો હાથ વાળાની ઝપટને કોણ ઝાલે છે. સદા

॥ સાહેબ કે ઘરકી કરી, મૈને ખૂબ તપાસ ॥
અજ્ઞાની સે દૂર હૈ, પ્રભુ જ્ઞાની જનકે પાસ ॥

હઠ લઈ બેઠા છો હરિચાય, હવે હદ થાય છે રે;
જગદીશ્વરજી જન્મ જડેલો, નિષ્કળ જાય છે રે. ધ્રુવ
શો અપરાધ થયો છે સ્વામી ? પૂછું છું પ્રણયે શિરનામી;
અંતર્યામી, અતિ અંતર ઉભરાય છે રે. હઠ
છે ભગવાન મને ભય ભારે, આપ વિના નહિ કોઈ ઉગારે;
આ સંસારે, અધવચ વ્હાણ તણાય છે રે. હઠ
ઘણા ઘણાની વારે ધાયા, સેવકને ટાણે સંતાયા;
માધવ ન કરો માયા, નયન ભરાય છે રે. હઠ
'કેશવ' હરિ બહુ કઠણ ન થાશો, નિર્દય થઈને દૂર ન જાશો;
પ્રિય કર્ણામૃત પાશો, જીવન જાય છે રે. હઠ

૨૦૫ (રાગ : હોરી)

હરિ ! હું દાસ તમારો, કરુણાકર કેમ વિસારો ? ધ્રુવ
સર્વાન્તર થઈ ક્યાં સંતાયા ? આપ વિના નથી આરો;
ભયકારક આ ભવસાગરમાં, બહુ અથડાઉં બિચારો,
કેમેય ન દેખું કિનારો. હરિ
ઉત્તમ નૌકા નરતન પામ્યો, પણ નાવિક નહિ સારો;
શી રીતે પ્રભુ પાર પમાશે ? હરકત થાય હજારો,
એમાં અપરાધ ન મારો. હરિ
તાર્યો જેમ તમે ગજપતિને, તેમ મને પણ તારો;
આશા વૃષ્ણા મમતા મગરે, પકડ્યો છે પરબારો,
પેખો પણ કાં ન પધારો ? હરિ
લાગ્યો છે વડવાનલ ચોગમ, હે ઠાકર ! ઝટ ઠારો;
શરણાગત પાલક પણ રાખી, કેશવ હરિ કર ધારો,
મેલી વિપરીત વિચારો. હરિ

॥ शुद्ध बुद्ध चैतन्यधन, स्वयं ज्योति सुप्रधाम ॥
બીજું કહિયે કેટલું, કર વિચાર તો પામ ॥

અમે તો આજ તમારા બે દિનના મહેમાન;
સફલ કરો આ સહજ સમાગમ, સુખનું એ જ નિદાન. ધ્રુવ
આવ્યા તેમ જઈશું તે રીતે, સર્વે એક સમાન;
પાછા કોઈ દિને નહિ મળીએ, ક્યાં કરશો સન્માન? અમે૦
સાચવળે સંબંધ પરસ્પર, ધર્મે રાખી ધ્યાન;
સંપી સદ્ગુણ લેજો-દેજો, દૂર કરી અભિમાન. અમે૦
લેશ નથી અમને અંતરમાં, માન અને અપમાન;
હોય કશી કડવાશ અમારી, તો પ્રિય કરજો પાન. અમે૦
'કેશવ' હરિએ કરૂણા કીધી, નભવો ભૂલી ભાન;
તત્ત્વે તાન રહે છે તેને, થાય નહિ નુકસાન. અમે૦

અમારા દિલ તણી વાતો અમારા હોય તે જાણે;
અગર જે હોય પાગલ તે પીછાણે કે પ્રભુ જાણે. ધ્રુવ
દિવાના કે કહો પાગલ નથી તેની કશી પરવા;
અમારા જીગરના જખમો, અમારા હોય તે જાણે. અમારા૦
અમોને જે હરે પાયુ, અમોએ તે પ્રીતે પીધું;
રહી છે પ્રેમની મસ્તી, ન પીનારા નહિ જાણે. અમારા૦
કહો ચક્રં કહો પાગલ, દિવાના કે કહો વાયલ;
અમારા હૃદયના પલટા, અમારા હોય તે જાણે. અમારા૦
થવું જો હોય પાગલ તો, અમારા મંડળે આવો;
હરિહર ઓમ મંત્રોને, દિવાના હોય તે જાણે. અમારા૦

॥ આ વાતો છે અટપટી, ચટપટ સમજે ન કોઈ ॥
મનની જો ખટપટ મટે, તો ઝટપટ દર્શન હોય ॥

દીનાનાથ દયાળુ નટવર;
હાથ મારો મૂકશો મા, હાથ મારો મૂકશો મા. ધ્રુવ
આ મહા ભવસાગરે, ભગવાન હું ભૂલો પડ્યો છું;
ચૌદ લોક નિવાસ ચપલાકાન્ત, આ તક ચૂકશો મા. દીના૦
ઓથ ઈશ્વર આપની, સાધન વિષે સમજું નહિ હું;
પ્રાણપાલક ! પોત જોઈ, શંખ આખર ફૂંકશો મા. દીના૦
માત તાત સગાં સહોદર, જે કહું તે આપ મારે;
હે કૃપામૃતના સરોવર ! દાસ સારુ સૂકશો મા. દીના૦
શરણ 'કેશવલાલ'નું છે, ચરણ હે હરિરામ તારું !
અખિલ નાયક ! આ સમય ખોટે મસે પણ ખૂટશો મા. દીના૦

પ્રભુનામ સુધારસ પી લે, મન શું બેહું મુખ ઢીલે. ધ્રુવ
નામ સુધારસની શીતળતા, તનના તાપ હરી લે;
શાન્તપણું આપે સર્વાંગે, દુઃખ રહે નહિ ડીલે. પ્રભુ૦
નૌતમ નામ નકી તરવાનું, કરમાં એ જ કરી લે;
ભયકારક ભવસાગર ભાવે, અંતર તરત તરી લે. પ્રભુ૦
ઘરવાનું શુભ ધ્યાન હૃદયમાં, નિર્મળતાથી ઘરી લે;
અંતરનું બળતું બુઝવવા, શમ-રસ-ભાવ ભરી લે. પ્રભુ૦
ઠરવાનું આ ઠામ અપૂરવ, તે માંહે જ ઠરી લે;
ક્ષણ ક્ષણ રસ બિન્દુ પ્રગટાવી, અંતરદેવ ભજી લે. પ્રભુ૦
કર જપ તપ કે યોગ સમાધિ, બેશ જઈને બીલે;
કેશવ કોઈ ન એને તોલે, કહું હું તેજ કરી લે. પ્રભુ૦

॥ આત્મબ્રાન્તિ સમ રોગ નહી, સદ્ગુરુ વૈધ સુજાણ ॥
ગુરુ આજ્ઞા સમ પથ્ય નહી, ઔષધ વિચાર ધ્યાન ॥

૨૧૦ (રાગ : શુદ્ધ સારંગ)

પીડા એક પેટની મોટી, કરાવે છે કષ્ટ એ કોટિ. ધ્રુવ
સાગર સરિતા તેમ સરોવર, ભર ચોમાસે ભરાય;
ભરીએ તોપણ ઠાલું ને ઠાલું, ગજબ પેટ ગણાય. પીડા
પેટને કારણ સાંભળી રહે છે, કડવાં વચન કાન;
સરખાં ગણવાં પેટને કારણ, માન અને અપમાન. પીડા
જવું પડે છે પેટને કારણ, દેશ તજી પરદેશ;
પેટને કારણ ધરવા પડે, વખત મુજબ વેશ. પીડા
પાળવો પડે પેટને કારણ, શેઠના કુળનો સોગ;
પેટને કારણ પ્રાણપ્રિયાનો, વેઠવો પડે વિયોગ. પીડા
ઝાઝું ભર્યે જવરે જાય ઝલાઈ, થોડું ભર્યે રહે ભૂખ;
ખાલી રાખ્યાથી થાય ખરાબી, દરેક વાતે દુઃખ. પીડા
માતા-પિતા સુત-ભગિની ભ્રાતા, કે સુખદાતા શેઠ;
'કેશવ' વહાલા કેંક હોય પણ, પ્રથમ વહાલું પેટ. પીડા

૨૧૧ (રાગ : હિંદોલ)

બનેલા સ્વાર્થના બંદા, ન પરમાર્થો કરી જાણે;
બુભુક્ષિત પેટ પોતાનું, ભલી રીતે ભરી જાણે. ધ્રુવ
હરાવ્યાં હોય નહિ જેણે, કદી પણ કષ્ટ પોતાનાં;
બીજાની હાનીઓ ક્યાંથી, બિચારા એ હરી જાણે. બનેલા
ન તાર્યા હોય કોઈને, ન હોયે સંગ તાર્કનો;
ભયંકર આ ભવાન્ધિ એ, કહો ક્યાંથી તરી જાણે! બનેલા
ન ઠાર્યા હોય કોઈનાં, હૃદય સારી સ્થિતિ પામી;
શઠો વિપરીત સમયે એ, કહો ક્યાંથી ઠરી જાણે! બનેલા

॥ જગ માયાનું પૂર છે, જીવ સહુ ડૂબી જાય ॥
સંત સમાગમ જો કરે, તો સર્વેથી તરાય ॥

વિદ્યુર રહીને વિતાવે જે, જીવન સન્નારી સુમતિથી;
કુટિલ એ કીર્તિ કામીનીને, કહો ક્યાંથી વરી જાણે! બનેલા
ન હોયે બાપદાદાનાં, ચાચિત્રોનું સ્મરણ જેને;
જગતના તાતને 'કેશવ' શી રીતે એ સ્મરી જાણે. બનેલા

૨૧૨ (રાગ : કાફી)

વિચારી ચાલ સખા તું ચૌવનના દિન ચાર. ધ્રુવ
આજ થયું તે થયું સમજજે, આગળ કેવી ઉધાર;
કામ ક્રોધ ભયના સ્થળ ભાંગી, મદ મત્સરને માર. વિચારી
સ્વાન સમાન તથા વિષ સરખાં, વિષય સુખોને વિસાર;
નીતિ નિયમથી ચાલ નિરંતર, જગ્યા ત્યાંથી સવાર. વિચારી
ઘન જન ચોવનને સંપતનો, ગર્વ ન રાખ ગમાર;
અચલ નથી અવની પર કોઈ, વાત વિવેકે વિચાર. વિચારી

(રાગ : ભૈરવી) પિંગલ

કૃપાળુ કૃપા દ્રષ્ટિ આપે કરીને, હતું ખૂબ અજ્ઞાન લીધું હરીને;
ગ્રાહી બાંવડી કાઢિયો કૂપ બારો, ગુરૂ આપના છે ઘણા ઉપકારો. ધ્રુવ
હતો મૂઢ હતું ખૂબ અજ્ઞાન પ્રાણી, અભિમાનમાં આંધળો ને ગુમાની;
બધા દોષ ટાળી કર્યો છે સુધારો, ગુરૂ આપના છે ઘણા ઉપકારો
હવે હું ન ભૂલું પ્રભૂજી કદાપી, મને ખંતથી જ્ઞાનની દ્રષ્ટિ આપી;
કરું વંદના હાથ જોડી હજારો, ગુરૂ આપના છે ઘણા ઉપકારો
ગુરૂ આપની જો કૃપા પૂર્ણ પામે, કરે સ્વર્ગ ઊભૂ અહિં ઠામ ઠામે;
તરી કેંકને 'પિંગલ' તારનારો, ગુરૂ આપના છે ઘણા ઉપકારો

॥ દ્રવ્ય થકી જીવ એક છે, ક્ષેત્ર અસંખ્ય પ્રમાન ॥
કાળ થકી રહે સર્વદા, ભાવે દર્શન-જ્ઞાન ॥

ગોવિંદ

(૧૮ મી સદી)



ગોવિંદનું મૂળ વતન ભાવનગર હતું. તેઓ જાતે ગઢવી હતા.

૨૧૩	માંડ	ગાંડાની વણઝાર એનો ગણતા
૨૧૪	બિલાવલ	જિંદગીમાં કેટલું કમાણા રે
૨૧૫	ગુણકી	જેના ઘરમાં ભક્તિગાન
૨૧૬	ઘોળ	તારા ઘટમાં ગોવિંદ બોલે
૨૧૭	બસંતમુખારી	પરનું ભૂંડું કરતાં પહેલાં પોતાનું
૨૧૮	આશાવરી	મન તું ગા પ્રભુના ગાન
૨૧૯	ભૂપાલ	મારા જીવનનાં મોંઘા મહેમાન
૨૨૦	દરબારીકાન્હડા	મારાં દિલ દેવળના દેવ
૨૨૧	ભૈરવી	મારાં મનડું મનમોહનમાં મને
૨૨૨	ભીમપલાસ	હોડીવાલા હોડી હંકાર

॥ બહુ સૂણે ભાખે ભલે, દેહ ભિન્નની વાત ॥
પણ તેને નહિ અનુભવે, ત્યાં લગી નહિ શિવલાભ ॥

ભજ રે મના

૧૨૪

૨૧૩ (રાગ : માંડ)

ગાંડાની વણઝાર એનો ગણતા ના'વે પાર;
જુવો ભાઈ ગાંડાની વણઝારજી. ધ્રુવ
શુક ગાંડો, ધ્રુવ ગાંડો, ગાંડો ક્યાધુકુમારજી;
નારદજી તો એવા ગાંડા (૨) બાંધ્યા નહિ ઘરબાર. જુવો
ગાંડા હનુમંત ગાંડા વિભીષણ, ગાંડી શબરી નારજી;
ગાંડા ગૃહે પગ ધોઈને (૨) પ્રભુ ઊતાર્યા પાર. જુવો
ગોકુળ ગામની ગોપીઓ ગાંડી, ભૂલી ઘર વ્યવહારજી;
બંસી નાદે ચાલી નીકળી (૨) સૂતા મેલી ભરથાર. જુવો
સુદામાના ગાંડપણે તો, વેઠ્યા ભૂખ અંગારજી;
પાંચે પાંડવ એવા ગાંડા (૨) છોડ્યા નહીં કિરતાર. જુવો
વિદુર પત્ની ગાંડી થઈને, રહ્યા ત્યાં નંદકુમારજી;
છબીલાને છોતરાં આપ્યાં (૨) ગર્ભ ફેંક્યા બહાર. જુવો
કબીર, તુલસી, સુર ગાંડો રોહીદાસ ચમારજી;
ગોરો, ગાંધી તો ગાંડો થઈને (૨) ગાંડો કીધો સંસાર. જુવો
ધનો ગાંડો, ધીરો ગાંડો, ગાંડો પ્રીતમ પ્યારજી;
સખુ, મીરાં, કરમા ગાંડી (૨) તોડ્યા જગથી તાર. જુવો
જુનાગઢનો નાગર ગાંડો, નાચ્યો થૈ થૈ કારજી;
બાવન કામ કર્યા શ્રી હરિએ (૨) આવ્યો નહીં અહંકાર. જુવો
દુનિયાએ જેને ગાંડા ગણ્યા, હરિને મન હોંશિયારજી;
'ગોવિંદ' ગાંડો એનું ગીત ગાંડુ (૨) ગાંડા સાંભળનાર. જુવો

॥ પડી પડી તુજ પદપંકજે, ફરી ફરી માંગુ એ જ ॥
સદ્ગુરુ સંત સ્વરૂપ તુજ, એ દટતા કરી દે જ ॥

૧૨૫

ગોવિંદ

૨૧૪ (રાગ : બિલાવલ)

જિંદગીમાં કેટલું કમાણા રે ? જરા સરવાળો માંડજો;
સમજુ સજ્જન તમે શાણા રે, જરા સરવાળો માંડજો. ધ્રુવ
મોટર વસાવી તમે બંગલા બનાવ્યા (૨);
ખૂબ કર્યા એકઠાં નાણાં રે, જરા સરવાળો માંડજો. જિંદગીમાં
ઊગ્યાથી આથમતાં ઘંધાની ઝંખના (૨);
થાપ્યા આમતેમ થાણાં રે, જરા સરવાળો માંડજો. જિંદગીમાં
ડાહ્યા થયા ને તમે પૂછાણા પાંચમાં (૨);
મોટા થઈને મનાણાં રે, જરા સરવાળો માંડજો. જિંદગીમાં
ખાધું પીધું ને તમે મોજ ખૂબ માણી (૨);
વૃષ્ટાનાં પૂરમાં તણાણા રે, જરા સરવાળો માંડજો. જિંદગીમાં
લાવ્યાં'તા કેટલું ને લઈ જવાના કેટલું (૨);
આખર તો લાકડા ને છાણાં રે, જરા સરવાળો માંડજો. જિંદગીમાં
'ગોવિંદ'ના નાથને જાણ્યા ન જેણે (૨);
સરવાળે મીંડાં મંડાણાં રે, જરા સરવાળો માંડજો. જિંદગીમાં

૨૧૫ (રાગ : ગુણકી)

જેના ઘરમાં ભક્તિગાન, એ ઘર આવે છે ભગવાન;
જ્યાં છે સંત તણાં સન્માન, એ ઘર આવે છે ભગવાન. ધ્રુવ
ઘરનાં સૌએ સંપી રહેતાં, એકબીજાને દોષ ન દેતાં;
નાનાંમોટાં સૌએ સમાન, એ ઘર આવે છે ભગવાન. જેના
એકબીજાનું હિત વિચારી, મીઠી વાણીને ઉચ્ચરવી;
રાખી સ્વધર્મ કેરું ભાન, એ ઘર આવે છે ભગવાન. જેના

॥ તીક્ષ્ણ બને પ્રજ્ઞા મહા, સદ્ વિચારને યોગ ॥
તૂર્ત પરમપદ તે ગ્રહે, ટળે દીર્ઘ ભવરોગ ॥

માતાપિતાના એ સંસ્કારો, ઊતરે બાળકમાં આચારો;
વિકસે કુટુંબનું ઉદાન, એ ઘર આવે છે ભગવાન. જેના
એની સુવાસ વિશ્વે વ્યાપે, દેવો આવી થાણું થાપે;
'ગોવિંદ' એ ઘર સ્વર્ગસમાન, એ ઘર આવે છે ભગવાન. જેના

૨૧૬ (રાગ : ધોળ)

તારા ઘટમાં ગોવિંદ બોલે હાં રે તારા (૨),
બહાર એને શીદ ખોળે ! બહાર એને શીદ ખોળે જીવલડા. ધ્રુવ
હાં રે તારા ઘટમાં ખાણ હીરાની, હાંરે તેને ગોત્યા વિના અજ્ઞાની;
ગરીબી નહી મટવાની, ગરીબી નહી મટવાની. જીવલડા
હાંરે અજ્ઞાનતણા અવરોધે, હાં રે મૃગ કસ્તુરીને ગોતે;
ભટક સહુ વિણ બોધે, ભટક સહુ વિણ બોધે. જીવલડા
હાં રે તારૂ રૂપ તું લેને તપાસી, હાંરે તું તો ઘટઘટ કેરો વાસી;
ભૂલવણીમાં પડી ફાંસી, ભુલવણીમાં પડી ફાંસી. જીવલડા
હાં રે ગુરુ ગોવિંદ લેને ગોતી, હાં રે બની હંસ ચરી લે મોતી;
નીરખવાને નિજ જ્યોતિ, નીરખવાને નિજ જ્યોતિ. જીવલડા

૨૧૭ (રાગ : બસંત મુખારી)

પરનું ભૂંડું કરતાં પહેલાં પોતાનું થઈ જાય, ખરેખર એ કુદરતનો વ્યાય.
વિષ વાવ્યાથી વિષ મળે, ને પ્રેમે પ્રેમ પમાય. ધ્રુવ
ઘર-આંગણિયે બાવળ વાવે, પોષણ આપી પ્રોટ બનાવે;
આખર એના ખરતાં કંટક, નિજ પગમાં ભોંકાય. ખરેખર
ખાડો ખોદે તે જ પડે છે, રડાવનારો ખુદ જ રડે છે;
અભિમાન નાના-મોટાનું, પલમાં હણાઈ જાય. ખરેખર

॥ અંતરજામી ગુરુ આતમા, સબ ઘટ કરે પ્રકાશ ॥
કહે પ્રીતમ ચર અચરમાં, ગુરુ નિરંતર વાસ ॥

ભોર ભયે ગુરુ જ્ઞાન સૂં, મિટી નીંદ અજ્ઞાન
 રૈન અધિધા મિટિ ગઈ, પ્રગટ્યો અનુભવ ભાન

୧୨୮

॥ ભેદ જ્ઞાન સાખૂ ભયો, સમરસ નિર્મલ નીર ॥
ધોળી અંતર આત્મા, ધોવૈ નિજગુન ચીર ॥

৭২৫

ગોવિંદ

૨૨૧ (રાગ : ભૈરવી)

મારૂં મનડું મનમોહનમાં, મને ગમતું નથી રે ભુવનમાં;
મારી પ્રીત હરિ દર્શનમાં. ધ્રુવ
હરવું ફરવું રમવું જમવું, જગ વ્યવહારે રહી અનુસરવું;
મને કાંઈ ન રચતું જીવનમાં. મારી૦
સગા સંબંધી સુત વિત નારી, કડવાં લાગે છે સંસારી;
મને અકળામણ બંધનમાં. મારી૦
નિદ્રામાંથી ઝબકી જાગું, ચારેકોર નીરખવા લાગું;
નવ દેખું શ્યામ સદનમાં. મારી૦
ક્યારે ભાગ્ય ઊઘડશે મારા? ક્યારે મળશે નંદ દુલારા?
મને તાલાવેલી તનમાં. મારી૦
દુઃખ હૃદયનાં હળવાં કરવાં, 'ગોવિંદ'ના સ્વામીને મળવા;
હું રખડું વન ઉપવનમાં. મારી૦

૨૨૨ (રાગ : ભીમપલાસ)

હોડીવાલા હોડી હંકાર, મારે જાઉં છે સાગરપાર. ધ્રુવ
માયાના સાગરમાં સંકટના ખડકો, આવે છે વારંવાર;
નાનકડી નાવડીને સાચવજે શામળા, સાચો તું તારણહાર. મારે૦
કામ ક્રોધ લોભરૂપી મોટા મગરમચ્છ, આડા આવે છે અપાર;
હર્ષ અને શોકની ભરતી ને ઓટમાં, મારી મૂંઝવણનો નહીં પાર. મારે૦
જીવનની સંધ્યાના રંગો બદલાય છે, દોડી આવે છે અંધકાર;
કાળી કાળી વાદળી મસ્તક પર ગાજતી, વરસે છે અનરાધાર. મારે૦
પડી જશે રાત અને જાઉં મારે વેગળું, દૂર દૂર તારો દરબાર;
'ગોવિંદ'ના નાથ તારા હાથમાં સુકાન લે, મને તારો છે આધાર. મારે૦

॥ ધ્યાનધૂપં, મન:પુષ્પં, પંચેન્દ્રિય હૃતાશનમ્ ॥
ક્ષમાજાપ સંતોષપૂજા, પૂજ્યો દેવો નિરંજન. ॥

૨૨૩ (રાગ : દેશી ઢાળ)

જ્ઞાન અપાર ભલે થાય, વિષય તજાય ના, વાણીમાં જ્ઞાન ઘણું થાય,
હું પદ તો જાય ના.
જ્ઞાન અપાર થાય બુદ્ધિના દેશમાં, સૂક્ષ્મ વિકાર રહે મનના પ્રદેશમાં;
ભૂલાવી જ્ઞાન કેરૂ ભાન, વિષય તજાય ના, અંકુર ફૂટે તમામ.
હું પદ તો જાય ના૦
સમજાય ખરૂં તોય ભ્રાંતો ભળાય છે, હું છું શરીર એમ કાયમ સમજાય છે;
મારા તારામાં મરાય, વિષય તજાય ના, જાણપણું જાડું થતું જાય.
હું પદ તો જાય ના૦
જન્મ અનંતથી ચાલ્યું એમ આવતું, ટાળવી છે ટેવ પણ મનને નથી ફાવતું;
જ્ઞાન બતાવો અપાર, વિષય તજાય ના, મનના ઉપર ઘણા માર.
હું પદ તો જાય ના૦
દેહથી છે ન્યારો એમ સર્વેની જાણ છે, જ્ઞાન ઘણું થાય પણ મનમાં મ્હોંકાણ છે;
દેહભાવ દુર ન થાય, વિષય તજાય ના, તૃષ્ણાના પુરમાં તણાય.
હું પદ તો જાય ના૦
ન્યારો છે નક્કી એમ જાણ્યે શું થાય છે? 'હું' પણે જ્ઞાન અહંકાર થઈ જાય છે;
મોટા બનવાનું મન થાય, વિષય તજાય ના, જાણપણે જાડો થતો જાય.
હું પદ તો જાય ના૦
'ગંગાદાસ' તો કહે મનને સમજાવજો, રહેણી કહેણી સાથે હું પદ હઠાવજો;
મન અ'મન બની જાય, વિષય રહાય ના, શુદ્ધ સ્વરૂપ થઈ જાય.
હું પદ ત્યાં હોય ના૦

- ગંગાદાસ (ડીસા)

॥ નામ લીયો તીન સખ કીયો, સકલ શાસ્ત્રકો ભેદ ॥
બિના નામ નરક ગયો, પદ પદ ચારો વેદ ॥

સંત કવિ છોટમ

ઈ. સ. ૧૮૧૨-૧૮૮૫ (સં. ૧૮૬૮-૧૯૪૧)



ગુજરાતના સંત કવિઓમાં જેમની ગણના થાય છે એ મહાત્મા શ્રી છોટમનો જન્મ સં. ૧૮૬૮માં મલાતજ ગામે સાહોદરા નાગર કુટુંબમાં થયો હતો. તેમનું પુરુ નામ છોટાલાલ કાળીદાસ ત્રાવડી હતું. તેઓ આજીવન બ્રહ્મચારી રહ્યા હતા. તેમના અધ્યાત્મ જીવનમાં સૌ પ્રથમ સારસાના મહાત્મા શ્રી કુબેરદાસ આવેલા. ત્યાર પછી નર્મદા કિનારે પુરુષોત્તમ આચાર્ય નામે એક મહાયોગીનો સમાગમ થતાં, તેમની કૃપાથી બ્રહ્મઉપદેશ પ્રાપ્ત થયો હતો અને એમની આજ્ઞાનુસાર જનકલ્યાણની ભાવનાથી, સ્વાનુભવથી ઉભરાતાં, શાંતરસ ઝરતાં અને તત્ત્વજ્ઞાનના ગૂઢ રહસ્યને સામાન્ય જન સહેલાઈથી સમજી ગાઈ શકે એ રીતે કીર્તનો, પદો, ગરબીઓ, સાખીઓ, આદિ અનેક ભજનો રચીને ભક્તિની અમૃતસેર વહેવડાવી, ૭૩ વર્ષની ઉંમરે તેમણે સમાધિ દ્વારા દેહ છોડ્યો હતો. તેમનો સમસ્ત પદ્યસંગ્રહ ત્રણ ભાગમાં ‘છોટમની વાણી’ નામે પ્રસિદ્ધ છે.



૨૨૪	કલાવતી	અલખ નામધૂન લાગી ગગનમેં
૨૨૫	કટારી	આત્માને બંધન રે પ્રબળ
૨૨૬	ઝૂલણા છંદ	એ મન શુદ્ધ ન થાયે
૨૨૭	ઝીઝોટી	કહ્યા છે ગુરુ કરવા કેવા

॥ તો નામ મિલાવે રૂપકો, જો જન ખોજી હોય ॥
સખ રૂપ હિરદે રહ્યો, ફિર ક્ષુધા રહે નહી કોય ॥

૨૨૮	હુમરી	કાન ! કથામૃત પાન કરી લે
૨૨૯	કટારી	કાચાપી નગરી રે, કીધી છે
૨૩૦	દેશીઢાળ	કિંચિત્ કુસંગે રે બોધ બગડે
૨૩૧	દેશીઢાળ	કોઈ મન મેળાપી હોય તો મન
૨૩૨	કાફી હોરી	ખેલે પિયા ગેબ ગગનમેં હોરી
૨૩૩	જિલ્લાકાફી	ગુરુગમસે ખેલો હોરી
૨૩૪	દેશી ઢાળ	ચટપટ ચેત હેત કર હરિશું
૨૩૫	બિહાગ	જા કે શિર પર સર્જનહાર
૨૩૬	શિવકૌંસ	જીને પિયા પ્રેમરસ પ્યાલા હૈ
૨૩૭	ધોળ	જે કોઈ હોય હરિના દાસ
૨૩૮	છપ્પા	જેમાં હોય વિવેક
૨૩૯	બિલાવલ	તું તો તારું આપ વિસારી
૨૪૦	બંગાલભૈરવ	ધરા પર ધર્મગુરુ એવા રે
૨૪૧	રામકી	નથી રે અજાણ્યું નાથનું
૨૪૨	માંડ	પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે એમ થાયે
૨૪૩	ધોળ	પ્રભુનો મારગ સૌથી સહેલો
૨૪૪	દેશ	પૂરા અંશ પ્રભુના હશે, જ્ઞાન
૨૪૫	માંડ	પ્રેમીજન આવો રે, પ્રેમ સુધારસ પીવા
૨૪૬	દેશી ઢાળ	ભક્તિ મારગ સદુથી ભલો
૨૪૭	મંદાકાંતા છંદ	ભરમે ભૂલ્યા તે નર ભટકે
૨૪૮	માંડ	મનનો મરમ જો જાણે ચતુર
૨૪૯	ધોળ	રસિયા હોય તે રે રસની
૨૫૦	તિલંગ	રોમે રોમે ચડે રામરસ
૨૫૧	હુમરી	લોચન ! તુ ભવમોચન પ્રભુને
૨૫૨	દેશી ઢાળ	શું શોધે સજની ? અંતર
૨૫૩	મંદાકાંતા છંદ	સત્ય નહિ તે ધર્મ જ શાનો ?
૨૫૪	ધોળ	સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે
૨૫૫	દરબારી	સમજણ સાધન સારું સરવ થકી

॥ બિના નયન પાવે નહી, બિના નયન કી ખાત ॥
સેવે સદ્ગુરુ ચરણ કો, તો પાવે સાક્ષાત ॥

૨૫૬	માંડ	સંશય શમિયા રે જ્ઞાન પામિયો
૨૫૭	ભૈરવી	હરદમસે હરિ ભજ લે બંદા, ભૂલે
૨૫૮	કેદાર	હે રસના ! જશ ગાને હરિના
૨૫૯	દેશી ઢાળ	જ્ઞાન ન ઉપજે ગુરુ વિના કોટી
૨૬૦	દેશી ઢાળ	જ્ઞાન વિના સાધન તે સર્વ

૨૨૪ (રાગ : કલાવતી)

અલખ નામધૂન લાગી ગગનમેં, મગન ભયા મન મેરા જી;
આસન મારી સુરતા દ્રઢધારી, દીયા અગમ ઘર ડેરા જી. ધ્રુવ
ઇંગલા-પિંગલા દોનું છાંડકે, સુખમન મધ્યે ધારા જી;
તરવેણીમેં તાર મિલાઈ, અજંપા નામ ઉચારા જી. અલખ
જંત્ર અનાહત બાજે અહોનિશ, હોત નાદ ઝંકારા જી;
ઘન બિન અદ્ભુત હોત ગર્જના, બરસે અમૃતધારા જી. અલખ
કોટિ કોટિ રવિ-શશીકી શોભા, ઝગમગ જ્યોતિ ઊજિયારા જી;
જન ‘છોટમ’ સદ્ગુરુ પરતાપે, દરશ્યા અલખ દેદારા જી. અલખ

૨૨૫ (રાગ : કટારી)

આત્માને બંધન રે, પ્રબળ પ્રભુ-માયાનું;
જોર નવ ચાલે રે, દેવ જેવા ડાહ્યાનું. ધ્રુવ
સ્વભાવરૂપે સહુના મનમાં, બેઠી માયા બળવંત,
એને ઓથે સહુ આવરી મૂક્યા દેહધારી જોને જંત;
ચંદ્રને આચ્છાદન રે, જેવું રાહુ છાયાનું. આત્માને
તપ તીરથ કે વ્રત કરે, પણ મન થકી કપટ ન જાય,
ચંડાળ દુર્ગુણ ચિત્તમાં પેઠા, તે સ્નાનથી શુદ્ધ ન થાય;
મૂઠ માની લે છે રે, કલ્યાણ કર્યું કાયાનું. આત્માને

॥ બિન્દુ સમાયે સમુદ્રમેં, વહ જાનત હૈ સખ કોય ॥
પર સાગર સમાય બુંદમેં, વહ જાને વિરલા કોય. ॥

બંધ મોક્ષ કેરું કારણ મન, એમ કહે શ્રુતિ ને સંત,
તે મન જો નવ તજે મલિનતા, તો ન ચડે હરિ-રંગ;
મોક્ષ હોય લાઘે રે, વચન કે વાહ્યાનું. આત્માને
આપબળે તો કોય ન છૂટે, જો કરે કોટિ ઉપાય,
નાવ વિના નીર સાગર કેરું, તરી કેમ પાર જવાય?
‘છોટમ’ સાચું શરણું રે અખિલ જગરાયાનું. આત્માને

૨૨૬ (રાગ : મુલણા છંદ)

એ મન શુદ્ધ ન થાયે, ગુરુ સેવ્યા વિના, અનેક જન્મનું ટળે નહિ અજ્ઞાન જો;
વિષયવાસના પામરની નવ પાલટે, દ્રઢ થઈને નવ ઘરે પ્રભુનું ધ્યાન જો. ધ્રુવ
ભ્રાંતિ ભેદ સંશય બહુ નાના ભાતના, સમર્થ ગુરુ વિના નવ છેદે કોઈ જો;
અવર ઉપાસન કોટિક કોઈ કરે, હંસ મળ્યા વિણ હરિશું હેત ન હોય જો. એ
જાગ્રત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ થાયે જો સદા, તેહ તણો એ સાક્ષી સર્વાતીત જો;
બોલણહાર રહ્યો રે બાવન બાહેરો, પ્રગટ કરીને ગુરુ આપે પ્રતીત જો. એ
બિછડ્યો હરિથી કોટિક જુગ વીતી ગયા, અવળો થઈને આરાધે જડ ઘટ જો;
જપે નામ પણ નામીને જાણે નહિ, પ્રગટ ગુરુને પૂજે નહિ પાપિષ્ઠ જો. એ
અંતર લક્ષ્ય વિના રે બાહેર જે ભજો, તન મન કેરા ટળે નહિ સંતાપ જો;
મહાદુઃખ માયા કાળ તણું ત્યારે મટે, જ્યારે આપે અમર મંત્રનો જાપ જો. એ
શુદ્ધ બોધમય સદ્ગુરુ જ્ઞાની સેવિયે, બ્રહ્મવેત્તા તે ટાળે ભવનો ફંદ જો;
અભય કરી અમૃત સુખ આપે અતિ ઘણું, નિજ ગમથી દશવિ નિજ આનંદ જો. એ
જો જાણો તો એમ કરીને જાણજો, સકળ શાસ્ત્રનો એ નિશ્ચય સિદ્ધાંત જો;
ગુરુપ્રતાપે પૂરણ પદને પામિયે, ‘છોટમ’ એમ તર્યા છે કોટિક સંત જો. એ

॥ ધર્મ ધર્મ સખ કોઈ કહે, ધરમ ન જાને કોઈ ॥
નિજ સ્વરૂપ કો જાને બિના, ધરમ કહાં સે હોઈ. ॥

કહ્યા છે ગુરુ કરવા કેવા, પોતે તરે ન તારે તેવા. ધ્રુવ
તુચ્છ કર્મનો ત્યાગ કરાવે, તેમાં નહિ કાર્યું;
મનોવિકાર મટાડે શિષ્યના, તત્ત્વ કહી સાર્યું રે. કહ્યાં
પરબ્રહ્મનો પંથ બતાવે, મહા દુર્ગુણ ટાળે;
સારો બોધ શિષ્યને આપી, પ્રભુ સન્મુખ વાળે રે. કહ્યાં
સત્ય દયા ને શીલ નિરંતર, પ્રેમ થકી પાળે;
જમપુરમાં જનારા જનને, તે પાછા વાળે રે. કહ્યાં
વેદશાસ્ત્રનું જ્ઞાન શિષ્યને, કહે ઘણું સારું;
કહે ‘છોટમ’ એવા ગુરુ કરતાં, કામ સરે તારું રે. કહ્યાં

કાન ! કથામૃત પાન કરીલે, અર્થ વિચારી એનો રે;
જે જે શબ્દ આવે તુજમાંથી, તોલ કરી જો તેનો રે. ધ્રુવ
વેદતણું ‘શ્રુતિ’ નામ વટે છે, તેજ નામ છે તારું રે;
શ્રી પ્રભુના ગુણગ્રામ સાંભળ, જો તને લાગે સારું રે. કાન
આત્મહિત નવ હોયે જેમાં, સાંભળવી ન તે વાણી રે;
શું થયું મેઘ ઘણેરો ગર્જે, પામીએ નહિ કંઈ પાણી રે. કાન
ધર્મ-બ્રહ્મની વાતો સુણતા, ઉત્તમ ગુણ બહુ આવે રે;
અંતરનું અંધારું નાસે, ચિદાનંદ ચિત્ત ભાવે રે. કાન
કથા સુણતાં કર્તા કેરી, પાપ પુંજ સૌ નાસે રે;
કહે ‘છોટમ’ સુવિવેક કરે તો, બ્રહ્મ સર્વદા ભાસે રે. કાન

॥ એક હિ સાઘૈ સખ સઘૈ, સખ સાઘે સખ જાય ॥
જો તૂ સીંચે મૂલ કો, ફૂલ ફલ મિલે અધાય. ॥

કાચાપી નગરી રે, કીધી છે કોઈ કારીગરે;
મને માની મારી રે, મિથ્યા અભિમાન ધરે. ધ્રુવ
એક રોમ તારા અંગમાં જીવડા, તારું કર્યું નવ થાય,
ઘણી થઈને ઘંધો કરે, પણ કર્મ કરી બંધાય;
શિર પર સ્વામી રે, ડરતો નથી તેને ડરે. કાચા
નવે દરવાજે અમલ મનનો, જાગ્રત માંહી જણાય,
સ્વપ્ન થયું ત્યારે પરવશ પડિયો, સુખ-દુઃખ સહેતો જાય;
ભાન નથી રહેતું રે નિદ્રા માંહી જ્યારે ઠરે. કાચા
આવું છતાં પણ આપ ન શોધે, ને કરે ઘણો અહંકાર,
કુર્મ કરી કરી કષ્ટ જ સહે છે, મૂઆ પછી જમમાર;
વિચાર નથી કરતો રે, હું તે કોણ કેનો ખરે ? કાચા
પોતાના ડહાપણ માંહી પામર પૂરો, ને પરધન હણવા પ્રવીણ,
તત્ત્વવિચાર તારા ઉરમાં ન આવે, મૂરખ તું મતિહીણ;
કહેણ નવ માને રે, કુટિલ મત આગળ કરે. કાચા
જેની સત્તાએ મન મોજ માણે છે, તેની સત્તા ચોદ લોક,
તે પ્રભુને નથી પાસે પરખતો, પામે છે હરખ ને શોક;
વિશ્વરૂપી વાડી રે, રચી છે એવી વિશ્વંભરે. કાચા
સૂબાપણું મન તુજને સોંપ્યું, ત્યારે પ્રીતે પ્રજાને પાળ,
તને ઠગે જે સેવક તારા, તેને શોધીને ટાળ;
‘છોટમ’ સાધન કરી લે રે, જેથી ભવસિંધુ તરે. કાચા

જ્ઞાન ધ્યાન ગુરુ બિન મિલે નાહીં કાહું ઠોર, ગુરુ બિન આતમ વિચાર કિત પાવહિ,
અંતર પ્રકાશ ભ્રમ નાશ નાહીં ગુરુ બિન, ગુરુ બિન કુન સત્ય બાતકું સુનાવહિ;
પ્રેમ નિમ શીલ રુ સંતોષ નાહીં ગુરુ બિન, ગુરુ બિન મનહું કું ઠોર કોન લાવહિ,
કહત હૈ બ્રહ્માનંદ અંતર વિચાર દેખો, ગુરુ બિન કુન ભવસંકટ મિટાવ હિ.

॥ હદમેં બૈઠા કથત હૈ, બેહદકી ગમ નાહી ॥
બેહદકી ગમ હોયગી, તખ કથનેકો કધુ નાહી. ॥

કિંચિત્ કુસંગે રે બોધ બગડે ઘણો રે, પ્રત્યક્ષ તેનું છે પરમાણ; મણ દૂધ માંહે રે છાંટો પડે છાશનો રે, વળતી તેનાં બીજાં થાય વખાણ. ધ્રુવ અલ્પ અનાચારે રે નળને કલિ નડ્યો રે, ધૂતે દીધો પાંડવને વનવાસ; અસાધુને સંગે રે આવી પડે આપદા રે, વિષ જેમ કરે વપુનો વિનાશ. કિંચિત્ ગંગાજળના ઘટને રે મૂકે મદિરા વિષે રે, પછી તેને કોઈ ન માને પવિત્ર; પુંશ્ચલીની સંગે રે પળે જો પતિવ્રતા રે, ચારુ તેનાં કોઈ ના ગાય ચરિત્ર. કિંચિત્ સારો કોઈ સજ્જન રે ચાલે સંગે ચોરને રે, પાપીને પ્રસંગે પકડાયો જાય; ગાય સારી કોઈ દિન રે હરાયા સંગે હળે રે, બિચારીને ગળે ડેરો બંધાય. કિંચિત્ બ્રહ્મચારી ભૂલે રે ભેટે કોઈ ભામિનીને રે, નિયમ તેના સઘળા નિષ્ફળ થાય; સંન્યાસીને સોનું રે અડે જ્યારે અંગમાં રે, વૃથા વેષધારી સમો કહેવાય. કિંચિત્ વેરાગી વનિતામાં રે જઈ ભેળો વસે રે, બાવાની તો બુદ્ધિનો થાય બગાડ; ભ્રષ્ટ થાય જોગી રે ભોગી ભેળો જો ભળે રે, ઝેરે જેમ જાય સમૂળું ઝાડ. કિંચિત્ બુદ્ધિને બગાડે રે મિંદા ચાલે લોકમાં રે, કહેવાય તેનું નામ કુસંગ; અફીણ પીએ રે ઝોકાં ખાય જાગતાં રે, રહે નહિ સારો શરીરનો રંગ. કિંચિત્ તે માટે તપાસી રે તનમનથી તજો રે, ભજો એક ભક્તવત્સલ ભગવંત; ‘છોટમ’ સંગ કરીએ રે સુજન તણો રે, ત્યાં મળે જ્ઞાની ઘણા ગુણવંત. કિંચિત્

કોઈ મનમેળાપી હોય, તો મન કેરી કહીએ;
બેદિલ જીવ શું મૌન ગ્રહી રહીએ રે ? ધ્રુવ
મનમેળાપી મનથી ન મૂકે, એક ટેક હોય તેને;
ગુરુનું જ્ઞાન ટકે અંતરમાં, ભાવ ભરંસો દ્રઢ જેને રે. કોઈ

॥ મૈં રોવો યહ જગત કો, મોં કો રોવૈં ન કોય ॥
મોકો રોવૈં સો જના, જો શબ્દ વિવેકી હોય ॥

મરતાં સુધી મનથી ન મૂકે, તે કહીએ મન મેળું;
હેત-પ્રીતિ હળમળ હરિસમાં, દૂધ ને સાકર ભેળું રે. કોઈ
બેદિલ જન તે હોય અધબળ્યા, સાંભળીને શઠ થાય;
મતલબ સુધી મળતા રહે પણ, અવગુણ ઊલટા ગાય રે. કોઈ
બે મેરનું બોલે તે બેદિલ, ભાવે ન ભજે કેને;
આપણું લઈને કહે અન્યને, કુટિલપણું જેને રે. કોઈ
કાગતણા કુટુંબી હોય, તે જનનાં ચાંદાં જુએ;
ખરની આગળ ખાંડ ઘરે, પણ ટેવ ઓખરની ન ખૂએ રે. કોઈ
પરથમ પ્રેમ પરીક્ષા લઈને, હરિનું હારદ કહીએ;
‘છોટમ’ કલ્પવૃક્ષને કાપી, બાવળ ઝીંટવા ન જઈએ રે. કોઈ

ખેલે પિયા ગેબ ગગનમેં દોરી, કહા જાની શકે મતિ મોરી ? ધ્રુવ
આપ અરૂપ રૂપ બહુ સરજે, અંડ અનંત કરો રી;
અખિલ જીવકું નાચ નચાવે, જાકે હાથમેં દોરી. ખેલે
રૂપરંગ બહુ ભાંતિ ભાંતિકે, જુગલ-નારી નર જોરી;
કાહુકી સૂરત એક સી ન આવે, અદ્ભુત ચાતુરી તોરી. ખેલે
ખેલનહાર નજરમેં ન આવે, સબકી મતિ ભઈ ભોરી;
સોહં-સોહં શબ્દ હોત હૈ, ગુરુ ગમે જાતે ગ્રહ્યોરી. ખેલે
નેતિ નેતિ કહી નિગમ પોકારે, વિનય કરત કર જોરી;
‘છોટમ’ એસે પ્રભુકું ન જાને, તાકી મતિ અતિ થોરી. ખેલે

॥ જયોં તિલ ભીતર તેલ હૈ, જયોં ચક્રમક મેં આગ ॥
તેરા પ્રીતમ તૂજમેં, જાગ સકે તો જાગ ॥

૨૩૩ (રાગ : જિલ્લા કાફી)

ગુરુગમસે ખેલો હોરી, મીઠે મલિન વાસના તોરી. ધ્રુવ
 આસન મારી, સુરતા દ્રઢ ધારી, ત્રિકુટ ધ્યાન ઘરો રી;
 સાસ-ઉસાસ શામસંગ ખેલો, નૈન અચલ ચિત્ત જોરી;
 ગગન ઘર જાઈ બસોરી. ગુરુ૦

અનહદ નાદ મૃદંગ મોરલી, સુનકે સૂરત ચલી મોરી;
 કોટિ અનંગ અંગ પ્રતિ સોહે, ઐસે કિશોર-કિશોરી;
 સંગ સખિયનકી ટોરી. ગુરુ૦

ઝળહળ જ્યોત ઉઘોત કોટિ રવિ, અદ્ભુત ખેલ મયોરી;
 નીરખ સ્વરૂપ, દેવ સખ મોહે, વિનય કરત કર જોરી;
 નિગમ જશ ગાત બહોરી. ગુરુ૦

પાર-અવાર નહિ હે જાકો, ગુરુગમ જાત ગ્રહો રી;
 જન 'છોટમ' સદ્ગુરુ કરુણાસે, સો પ્રભુ દરસ ભયો રી;
 દેહકો દોષ ગયો રી. ગુરુ૦

૨૩૪ (રાગ : દેશી ઢાળ)

ચટપટ ચેત, હેત કર હરિશું, મરણ ભમે છે માથે જી;
 ધામ ઘરા ધન, સુત ઘણિયાણી, સેવક ના'વે સાથે જી. ધ્રુવ

હોય લાખ તે, રાખ બરાબર, તેમાં નહિં કાંઈ તારું જી;
 ધન સાંચ્યું પણ કર્મ ન સાંચ્યો, કાં જનમારો હારુ જી. ચટપટ૦

ફૂડાં કર્મ કર્યાં કંઈ કોટી, દુર્મતિ દમડી માટે જી;
 પાપ પોટલાં પાસે લઈને, જાશો વસમી વાટે જી. ચટપટ૦

મોટપણાનું માન ભરાયું, માટે કાંઈ ન સૂઝે જી;
 જમના કિંકર જોશો ત્યારે, થર થર કાયા ધૂંજે જી. ચટપટ૦

॥ લિખા લિખી કી હૈ નહિ, દેખા દેખી બાત ॥
 દુલ્હા દુલ્હન મિલ ગયે, ફીકી પડી બારાત ॥

કર સતસંગ, અંગ હોય નિર્મળ, રંગ હૃદયમાં લાગે જી;
 કહે 'છોટમ', ભગવંત ભજી લે, તો ભવનો ભય ભાગે જી. ચટપટ૦

૨૩૫ (રાગ : બિહાગ)

જા કે શિર પર સર્જનહાર, સો હિ નર કાયસે ડરે ?
 જૈસા કેસરી કેરા કુમાર, અભય બન બનમેં ફિરે. ધ્રુવ

બાળકકું વૈતાલ ડરાવે, જબ લગ સમજત નાહિ;
 બડા હુઆ સો બીક ન માને, મરમ લહે મન માંહી. સોહી૦

ઈંડાકું બહુ ડર ભૂચરકા, જબલગ પડે પડિયાં;
 ગુરુ ગમ જ્ઞાને પદા ફૂટ્યા, જઈ ગગન ઘર અડિયાં. સોહી૦

લોક-લાજ ડર બ્રહ્મ ભજનમેં, ના હાલ નર કું આવે;
 શૂરા પૂરા કોઈક વિરલા, ગુનપતિ ગુન ગાવે. સોહી૦

સ્વાંગ સતીકા જબ હિ પહના, તન મન પતિકું દીના;
 'છોટમ' સદા રહી સેવામેં, ત્રિભુવન મેં જશ લીના. સોહી૦

૨૩૬ (રાગ : શિવકૌંસ)

જીને પિયા પ્રેમરસ પ્યાલા હૈ;
 અષ્ટપ્રહર આનંદ મગનમેં, ધૂમત રહત મતવાલા હૈ. ધ્રુવ

રોમ રોમમાં રહત ખુમારી, નિર્મલ નયન રસાલા હૈ. જીને૦

ગગનાકાર તાર ના તૂટે, નિરખત જ્યોતિ ઉજાલા હૈ. જીને૦

સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કારણ પર મનવા, દેખત અદ્ભૂત પ્યાલા હૈ. જીને૦

એકમેવ અદ્વૈત હો રહા, દ્વૈતભેદ સખ ટાલા હૈ. જીને૦

'છોટમ' સુખસાગર દશવિ, સો ગુરુ પરમ દયાલા હૈ. જીને૦

॥ શ્વાસા કી કર સૂમિરનિ, કર અજપા કો જાપ ॥
 પરમ તત્ત્વ કો ધ્યાન કર, સોહંગ આપોઆપ ॥

૨૩૭ (રાગ : ધોળ)

જે કોઈ હોય હરિના દાસ, તેના ઘટમાં હરિનો વાસ. ધ્રુવ
ગુરુની દૃષ્ટે જુએ હરિને, જે પોતાની પાસ;
મન વશ કર્મે હરિમાં વરતે, આઠ પહોર અભ્યાસ. જે કોઈ
ગદ્ગદ કંઠે ગાય હરિગુણ, પ્રગટે પ્રેમપ્રકાશ;
ચૌદ લોકમાં ચિત્ત ના ગોઠે, કરે ન કોઈની આશ. જે કોઈ
જેવું લોહ ધરે પાવકમાં, લોહમાં પાવકવાસ;
એમ અહોનિશ રહે મળીને, હરિમાં હરિના દાસ. જે કોઈ
હરિ હરિ રટણ નિરંતર તેને, સમરણ સાસ-ઉસાસ;
'છોટમ' હરિથી ન પડે અળગા, જેમ પુષ્પમાં વાસ. જે કોઈ

૨૩૮ (રાગ : છપ્પા - આર્યા છંદ)

જેમાં હોય વિવેક, સર્વમાં શોભા તેની,
જમાં હોય વિવેક, કરે સહુ કીર્તિ એની;
જેમાં હોય વિવેક, મનુષ્યમાંહી તે મોટો,
જેમાં હોય વિવેક, બોધ તે ન કરે ખોટો.
ડહાપણ વડપણ શાણપણ, વિવેકમાં સર્વે વસ્તુ;
કહે 'છોટમ' સર્વે લોકમાં, નહિં વિવેક તે નરપશુ. (૧)
મોટી વસ્તુ વિવેક, ઈશ્વરે જેને આપી,
સદ્ગુણ આવે સર્વ, પુરુષ તે હોય પ્રતાપી;
શોભે વિદ્યા જ્ઞાન, વિવેકી જન મન સાચું,
જેમાં નહિં વિવેક, કામ તેનું છે કાચું.
જ્ઞાની પંડિત ને ગુણી, નાતપતિ કે નરપતિ;
'છોટમ' એક વિવેક વીણ, મનુષ્ય કહે મૂરખમતિ. (૨)

॥ હમ તો જોગી મનહિ કે, તન કે હૈ તે ઔર ॥
મન કો જોગ લગાવ તો, દશા ભઈ કુછ ઔર ॥

હોય વિવેકી રાય, સર્વ તે દેશ સુધારે,
સભા વિવેકી હોય, અનીતિ કરતાં વારે;
ભણ્યો વિવેકી હોય, વચન સહુ તેનું પાળે,
ગુરુ વિવેકી હોય, ધર્મ સાચો સંભળાવે.
નાત જાત નરનારમાં, વિવેક ગુણ મોટો બહુ;
જ્ઞાન દાન સનમાન વિધિ, 'છોટમ' તે સમજે સહુ(૩)

૨૩૯ (રાગ : બિલાવલ)

તું તો તારાં આપ વિસારી, કાયાને હું કહે છે રે;
જડ સંઘે જડ જેવો થઈને, કર્મભાર શિર લે છે રે. ધ્રુવ
દેહ અશુદ્ધ મલિન મહાજડ, તું ચેતનઘન અળગો રે;
લોહ ને અગ્નિ એક મળે જેમ, તેમ તું દેહને વળગ્યો રે. તું તો
હૃદયરૂપી સરોવર કહીએ, હંસ ચરે છે એમાં રે;
ભિન્ન ભિન્ન વૃત્તિદલ કહીએ, બુદ્ધિ પંકજ જેમાં રે. તું તો
હું કાર શબ્દે બહાર આવે, સકાર અંત લહીએ રે;
પ્રાણ તણી વૃત્તિ છે ન્યારી, પ્રાણાત્મા હંસ કહીએ રે. તું તો
ગુણનું બંધન છે ગુણ સુધી ગુણ તો ત્રિગુણ માયા રે;
દેહરૂપ થઈ કર્મ કરે છે, તેથી ઊપજે કાયા રે. તું તો
એ તો વાદળમાં અવરાયો, એવું કહે અજ્ઞાની રે;
આવરણ છે પોતાની આંખે, અવળું લે છે માની રે. તું તો
એમ બુદ્ધિ અજ્ઞાને ઘેરી, સત્ય સ્વરૂપ ના ભાસે રે;
'છોટમ' સે'જે મુક્તિ પામે, જો નિજ તત્ત્વ તપાસે રે. તું તો

॥ જલમેં કુંભ કુંભમેં જલ હૈ, બાહર ભીતર પાની ॥
કૂટા કુંભ જલ જલ હી સમાયા, એ તત્ત્વ જાને જ્ઞાની ॥

૨૪૦ (રાગ : બંગાલ ભૈરવ)

ધરા પર ધર્મગુરુ એવા રે, કપટથી ફંદ રચે કેવા રે ! ધ્રુવ
શ્રુતિ તણો સિદ્ધાંત ન ભાખે, વિષયકથાઓ વાંચે;
જાર ભાવમાં મગ્ન થઈને, પાપકર્મ સાંચે રે. ધરા
મહારાજામાં મુખ્ય મનાવા, ઢોંગ કરે મોટા રે;
મંત્ર જંત્ર મોહનવિદ્યાના, ખેલ કરે ખોટા રે. ધરા
કંઠી બાંધી કુકર્મ તજવાં, એવું ના ભાખે;
પશુ સમા માનવને ધૂતી, ફટ ફાંદે નાખે રે. ધરા
સેવકને શિક્ષાની નીતિ, કોઈ નથી કહેતાં;
નિંદાખોરા કરી નકારા, મૂકે છે વહેતા રે. ધરા
સઘન સેવકી સારી જોઈને, કર્મ કરે છાનું;
કહે ‘છોટમ’ એવા ગુરુઓથી, કાજ સરે કોનું રે ? ધરા

૨૪૧ (રાગ : રામકી)

નથી રે અજાણ્યું નાથનું, જે છે અંતરજામી;
તું નથી લહેતો તેહને, એ છે તુજમાં ખામી. ધ્રુવ
વ્યાપક સઘળા વિશ્વમાં, જોને શક્તિ છે જેની;
અણુએ અજાણ્યું નવ રહે, અદ્ભુત ગતિ છે એની. નથી
વીજળી કેરા તારમાં, વાત જાય છે વહેલી;
જાણ શક્તિ જગદીશની, જાણવે કરતા પહેલી. નથી
જીવનદોરી જીવ કેરી, છે જગદીશને હાથે;
પ્રાણીમાત્રના પિંડની, જાણ્ય સઘળી સાથે. નથી
આપણે અંગે જે અડે, મન ઝટપટ જાણે;
સહુનાં મનનું શ્રીહરિ, પરખે એ જ પ્રમાણે. નથી

॥ કલા બહતર પુરુષકી, તામે દો સરદાર ॥
એક જીવકી જીવિકા, એક જીવ ઉદ્ધાર ॥

ભજ રે મના

૧૪૪

જ્ઞાન, ઈન્દ્રિય અને મન વડે, કૃત્ય જે જે કરવું;
માહું કરતાં, મન વિશે ઈશ્વર થકી ડરવું. નથી
પ્રાણી તણાં પુણ્ય-પાપનું, જેના હાથમાં પાનું;
સાક્ષી સરવે કર્મનો, તેથી ક્યમ રહે છાનું? નથી
હુકમ હરિનો શિર ધરી, કામ સઘળાં કરીએ;
‘છોટમ’ તેની કૃપા થકી, ભવસાગર તરીએ. નથી

૨૪૨ (રાગ : માંડ)

પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે એમ થાયે, જો તું સાચો મારગ સા’યે. ધ્રુવ
એક ટેક ગુરુવચન પાળીને, સેવા સમરણ કરીએ;
ગુણવંતા થઈ હરિગુણ ગાતાં, કોય થકી નવ ડરીએ. પ્રભુ
કુળ કુટુંબ ને સગાં સહોદર, સરવે સ્વાસ્થ સારું;
અંત સમે કોઈ કામ ન આવે, ભજન કરે તે વારુ. પ્રભુ
ઉપર શુદ્ધિ થાય સ્નાનથી, મન શુદ્ધ થાયે જ્ઞાને;
બાહ્યાભ્યંતર રહે નિર્મળો, કરતા પ્રભુને ધ્યાને. પ્રભુ
ભૂખ્યા જનને ભોજન દેવું, તરસ્યા જનને પાણી;
કોઈ પ્રાણીને દુઃખ ન દેવું, અંશ પ્રભુના જાણી. પ્રભુ
સાચા સ્નેહી હોય હરિના, તેને સંગે રહીએ;
પરપંચી પાખંડી જનમાં, કહે ‘છોટમ’ નવ જઈએ. પ્રભુ

વિધિ ન નિષેધ કછુ ભેદ ન અભેદ પુનિ, ક્રિયા સો કરત દીસે, ચૂંઠી નિત પ્રતિ હૈ,
કાહૂં નિકટ રાખે, કાહૂં તો દૂર ભાખે, કાહૂં નેરે ન દૂર, એસી જાકી મતિ હૈ;
રાગહૂ ન દ્રેષ કોઈ, શોક ન ઉછાહ દોઈ, એસી વિધિ રહે કહૂ, રતિ ન વિરતિ હૈ,
બાહિર વ્યોહાર ઠાને મનમે સ્વપન જાને, સુંદર જ્ઞાનીકી કછુ, અદ્ભુત ગતિ હૈ.

॥ વસ્તુ વિચારત ધ્યાવતે, મન પાવે વિશ્રામ ॥
રસ સ્વાદત સુખ ઉપજે, અનુભૌ યાકો નામ ॥

૧૪૫

કવિ છોટમ

પ્રભુનો મારગ સૌથી સહેલો, એક અટપટું એમાં જોને;
 નિર્મળ મન પોતાનું કરવું, જ્યોતિ પ્રકાશે જેમાં જોને. ધ્રુવ
 ધનુર્વેદીની જેવી ધારણા, અઘરી જાણશે એમાં જોને;
 હેઠે તાકે ઉપર વીંધે, ખરી ચાતુરી તેમાં જોને. પ્રભુનો
 ભૂમિ ઉપર તો ભૂચર ચાલે, એમાં વિઘ્ન અનંત જોને;
 બ્રહ્મપંથ તો છે ખેચરનો, ચાલી શકે કોઈ સંત જોને. પ્રભુનો
 અનુભવ આંખ સૂરતની સીડી, સદ્ગુરુ હોય સહાય જોને;
 કહે ‘છોટમ’ જો સાધક સાચો, બ્રહ્મધામમાં જાય જોને. પ્રભુનો

૨૪૪ (રાગ : દેશ)

પૂરા અંશ પ્રભુના હશે, જ્ઞાન તો તેના ઘટમાં જશે. ધ્રુવ
 રાજચિહ્ન હોય જેને અંગે, તે કરણી મન વસે;
 હજાર જણની મધ્ય હાથણી, કળશ ઢોળવા જશે. જ્ઞાન
 સરખો સૂરજ સઘળે છે, પણ નેત્રે જોયો જશે;
 પ્રાયઃ પંખીનું બચ્ચું હોય, તો તે જ પાંખ પામશે. જ્ઞાન
 સિંહતણું પયપાન કરે, જે પુત્ર સિંહનો હશે;
 જરે નહિ બીજી જાતિને, કોઈ પ્રકારે કશે. જ્ઞાન
 પાવક દેખી ડરતા પ્રાણી, સર્વે કોરે ખસે;
 ઘગઘગતા અંગારા હોય, પણ ચકોર ખાવા ઘસે. જ્ઞાન
 કહે ‘છોટમ’ અનુભવી એક જ, કોટિ મનુષ્યમાં વસે;
 સૂરજ જેવો સૂરજ નહિ, પણ દીવે દીવો થશે. જ્ઞાન

॥ હૈ કહું તો હૈ નહી, નહી કહું તો હૈ ॥
 ॥ હૈ ઔર નહિ કે બીચમેં, જો કહુ હૈ સો હૈ ॥

પ્રેમીજન આવો રે, પ્રેમ સુધારસ પીવા. ધ્રુવ
 અગાધ જળમાં મોતી માટે, જ્યમ પેસે મરજીવા;
 જળહળ જ્યોતિ પ્રગટ પ્રભુ દીસે, રોમ રોમમાં દીવા. પ્રેમી
 અંતરજામી સહુમાં વ્યાપક, અંતરમાં ઓળખાશે;
 જડતા જાળ જનમની જાશે, પાતક પ્રલય જ થાશે. પ્રેમી
 રાગાદિક જે દોષ હોય તે, ભક્તિભાવથી ભાગે;
 કુદરતની રચના દેખીને, ઉગ્ર જ્ઞાન ગુણ જાગે. પ્રેમી
 જપ-તપ-જોગ-જાગ-વ્રત-તીરથ, પંચદેવની સેવા;
 તેણે તો કાંઈ પ્રભુ નવ રીઝે, પ્રેમલક્ષણા જેવા. પ્રેમી
 સહુ શૃંગાર સુંદરી પહેરે, હોય કુલક્ષણ જેને;
 સાચા સ્નેહ વિના કો’કાળે, કંથ નહિ વશ તેને. પ્રેમી
 અંતર લક્ષ પ્રેમ-પ્રભુ સાથે, એક પલક નવ ભૂલે;
 જન ‘છોટમ’ તે સાચા પ્રેમી, પ્રેમ-હિંડોલે ઝૂલે. પ્રેમી

૨૪૬ (રાગ : દેશી ઢાળ)

ભક્તિ મારગ સહુથી ભલો, ચાલે કોઈ ચતુરજી;
 હરદમ હરિ નવ વિસરે, ભાવ રહે ભરપૂરજી. ધ્રુવ
 ચાલ ન ચૂકે ચિત્તથી, અચળ એવી છે ટેક જી;
 નિમિષ ન ભૂલે નાથને, જેનો વિમલ વિવેકજી. ભક્તિ
 સત્ય ધર્મ શીલ શોભતું, નિર્મળ પુણ્યે પવિત્રજી;
 દ્રેષ નહિ કોઈ લોક શું, માને સર્વને મિત્રજી. ભક્તિ
 ધ્રુવ અંબરીષ પ્રહ્લાદને, જુઓ જનકવિદેહજી;
 ચિત્રકેતુ ચંદ્રહાસ છે, ભળ્યા ભક્તિમાં તેહ જી. ભક્તિ

॥ કર્મરૂપ બાદલ મિટે, પ્રગટે ચેતન ચંદ ॥
 ॥ જ્ઞાનરૂપ ગુન ચાંદની, નિર્મળ જ્યોતિ અમંદ ॥

અલર્ક અર્જુન ને બળિ, વિભીષણ ને વિદૂરજી;
ભીમ પરીક્ષિત ભૂપતિ, ઉદ્ધવ ને અકૂરજી. ભક્તિ૦
રાજરીતિમાં સૌ રહ્યા, કહાવ્યા મોટા મહંતજી;
ધર્મ પાળ્યો ઘરણી વિષે સર્વ શિરોમણિ સંતજી. ભક્તિ૦
ઈશ્વર લીધા ઓળખી, સાચા સરજનહારજી;
અન્યનો જે કરે આશરો, ભક્તિ તે વ્યભિચારજી. ભક્તિ૦
અનન્યપણે રે ઉપાસના, એક દેવ અખંડજી;
બીજાં સાધન સૌ પાંગળાં, પૃથ્વીમાંહી પાખંડજી. ભક્તિ૦
એવી ભક્તિનો આદર કરો, મોંઘો નરતન જાય જી;
અફળ ગયા તે અભાગિયા, જમને હાથે પીડાયજી. ભક્તિ૦
સાચી ભક્તિ સુવિચારથી, કરી જાણે જો કોઈજી;
કહે ‘છોટમ’ પ્રભુ પામશે, મહામુક્ત તે હોઈજી. ભક્તિ૦

૨૪૭ (રાગ : ધોળ)

ભરમે ભૂલ્યા તે નર ભટકે, ઠરી ન બેસે ઠામે જોને;
મન-વાણીનું મૂળ વિચારે, તે પૂરણપદ પામે જોને. ધ્રુવ
પૂરણ કેરી પ્રભા ન તૂટે, અગણિત અંડ રચાય જોને;
જેમ બીજથી વૃક્ષ બને છે, એ અદ્ભુત મહિમાય જોને. ભરમે૦
અણુને આદે અખિલ જીવના, સરજે સઘળા ઘાટ જોને;
એવા કરતા ને ઓળખાવે, ગુરુ કરવા તે માટે જોને. ભરમે૦
એ પદના જે હોય અજાણ્યા, તેથી ન સરે કામ જોને;
વૈદ્ય ઔષધિ જો નવ જાણે, કેમ કરશે આરામ જોને ? ભરમે૦
ઔષધ કેરું નામ સમરતાં, જનનાં દુઃખ ન જાય જોને;
હોય સજીવન મૂડી સાચી, તે સેવે સુખ થાય જોને. ભરમે૦

॥ શુદ્ધ ચેતન ઉજ્જવલ દરવ, રહ્યો કર્મ મલ છાય ॥
તપ સંયમ સે ધોવતાં, જ્ઞાનજ્યોતિ બટ જાય. ॥

એમ વિચારી તત્ત્વ ઓળખો, સદ્ગુરુ કરજો સાચા જોને;
ઢોંગી દેખી જો ધુતાશો, તેથી રહેશો કાચા જોને. ભરમે૦
કાચા રહીને કુકર્મ કરશો, જાશો જમને હાથ જોને;
કંઠીવાળા કોરે રહેશે, કોઈ ન આવે સાથ જોને. ભરમે૦
જ્ઞાની ગુરુને શરણે રહીને, કરજો તત્ત્વવિચાર જોને;
‘છોટમ’ સરજનહાર ભજીને, સુખથી પામો પાર જોને. ભરમે૦

૨૪૮ (રાગ : માંડ)

મનનો મરમ જો જાણે, ચતુર નર મનનો મરમ જો જાણે !
ઠીક સમજીને રાખે ઠેકાણે, મનનો મરમ જો જાણે. ધ્રુવ
જળ મધ્યે મચ્છ જેમ રમે છે, મગન થઈને મહાલે;
વિષયવારિમાં મગ્ન થઈને, ચારે દિશાએ ચાલે. ચતુર૦
જેવું પંખી ઊડે આકાશે, જ્યાં સુધી ગતિ જેની;
વાતાવરણથી વિશેષ જવાની, આગળ ગતિ નથી તેની. ચતુર૦
મનના રચેલા જે જે પદારથ, ત્યાં સુધી મન જાશે;
મનની પાર મુકુંદ બિરાજે, ત્યાં જાતાં લય થાશે. ચતુર૦
જ્ઞાનીનું મન જાય બ્રહ્મમાં, વિષયીનું વિષયે ભમે છે;
ભક્તતણું ભગવંત ભજનમાં, રાત-દિવસ રસ લે છે. ચતુર૦
નીતિવાળા જનનું મન નિશ્ચલ, નીતિ ત્યજી નવ ડોલે;
ફાટેલા મનના જીવ ફટાણા, બે’કલા સરખું બોલે. ચતુર૦
પંચ વિષયનો સઘળો પસારો, તે ઉપર મન દોડે;
‘છોટમ’ સહજ સ્વરૂપ વિચારે, મનની અવિદ્યાને છોડે. ચતુર૦

॥ ગુરુ મિલા તબ જાનિયે, મિટે મોહ તન તાપ ॥
હર્ષ શોક વ્યાપે નહિ, તબ ગુરુ આપે આપ ॥

૨૪૯ (રાગ : ધોળ)

રસિયા હોય તે રે, રસની રીતિ જાણે. ધ્રુવ
વણ જાણે તે ફરે ઉદાસી, દેહ દમી મત તાણે;
મનની સાથે મથતાં મથતાં, કોઈક ઠરે ઠેકાણે. રસિયા
રસિક શિરોમણિ જનનો નાયક, પ્રેમરસે બહુ રીઝે;
આનંદમગ્ન અહોનિશ રમતાં, ભક્તિભાવથી ભીંજે. રસિયા
અક્ષર ઘરથી વેગે આવે, આનંદ અર્ણવ લહેરી;
રોમ રોમને કરે ઉજાગર, ચડે ખુમારી ઘેરી. રસિયા
અણમેળું મન રહે મળીને, જો ગુરુ લક્ષ્યે લાગે;
આ ભવ માંહી નહિ સુખ એવું, એને સોમે ભાગે. રસિયા
આનંદરૂપ તે પરબ્રહ્મનું, એમ વેદ કહે છે;
તે આનંદ સચરાચર માંહી, અગમ અગોચર રહે છે. રસિયા
શોક-દુઃખ જડરૂપે માયા, આનંદી અવિનાશી;
જન 'છોટમ' વિરલા જન જાણે, જે ગુરુચરણ ઉપાસી. રસિયા

૨૫૦ (રાગ : તિલંગ)

રોમે રોમે ચડે રામરસ, રોમે રોમે ચડે.
પીતાં પૂરણ અનુભવ પ્રગટે, અનંત નેત્ર ઉઘડે;
દ્વાદશ અંગુલ ભરી પીએ, તો નવી સૃષ્ટિને ઘડે.
રામરસ રોમે રોમે ચડે.
સૂંઘે તેને સ્વરૂપ દરસે, પાછો ભવ ના પડે (૨);
આપે નિર્ભય સઘળો વર્તે, જો જિહ્વાએ અડે.
રામરસ રોમે રોમે ચડે.

|| ગુરુ ગોવિંદ દોનો ખડે, કીસકો લાગુ પાય ||
|| બલિહારી ગુરુ દેવ કો, જિન ગોવિંદ દીયો બતાય ||

અજબ ખુમારી અદ્ભુત ભારી, બ્રહ્મ વિશે જઈ ભડે (૨);
પિંડ બ્રહ્માંડની પાર રહ્યો, તે હંસ થઈ નીવડે.
રામરસ રોમે રોમે ચડે.

મરજીવા તે મહારસ માણે, તેથી નહિ કાંઈ બગડે (૨);
જન 'છોટમ' એવા જન મળતાં, ભાગ્ય ભલાં ઉઘડે.
રામરસ રોમે રોમે ચડે.

૨૫૧ (રાગ : હુમરી)

લોચન ! તું ભવમોચન પ્રભુને, ભાવ થકી જો ભાળી રે;
દુર્જનનાં મુખ છે દુઃખ દાયક, તેને દે તું ટાળી રે. ધ્રુવ
ઇંદુ અર્કને પાવક વિદ્યુત, જેને પ્રકાશે પ્રકાશ્યા રે;
તેજ પ્રકાશ વડે વળી તુજને, ભલા પદારથ ભાસ્યા રે. લોચન
જતન કરીને જેણે સરજ્યાં, અદ્ભુત શક્તિ એની રે;
ઉત્તમ રૂપે એ નવ જોયો, શોધ કરી નહિ તેની રે. લોચન
પ્રેમ આંસુએ જો નવ પલળ્યાં, હરિજન જોઈ નવ હરખ્યાં રે;
સ્વારથ સારુ રાંક થઈ રોયો, નિંદિત કારજ નિરખ્યાં રે. લોચન
નીતિ મારગ જોઈ ચાલવા. ભલી ભલી વિદ્યા ભણવારે;
સરજનહારે તમને સરજ્યાં, ગુણ ઈશ્વરના ગણવારે. લોચન
આનંદ-સાગર બ્રહ્મ ઓળખો, એ ઉપદેશ અમારે રે;
કહે 'છોટમ' માની લ્યો નિશ્ચય, સફળ થાય જનમારો રે. લોચન

ગુરુદેવ જનની જનક રુ સંબંધિ બંધુ, પૂરન અત્યંત સુખ ગુરુહંસે પાયો હૈ,
નાસિકા બદન બૈન દીને ગુરુ દિવ્ય નૈન, શોભિત શ્રવન દેકે શબ્દ સુનાયો હૈ;
દિયે ગુરુ કરપાવ શીતલતા શિષ્યભાવ, ગુરુરાય પિડહું મેં પ્રાણ ઠહરાયો હૈ,
કહત હૈ બ્રહ્માનંદ કંદ સુખ દયા સિંધુ, ગુરુદેવ મેરો ઘાટ દૂસરો બનાયો હૈ.

|| ગુરુ મિલા તો સખ મિલા, ના તો મિલા ના કોય ||
|| માતા-પિતા સુત બાંધવા, યે તો ઘર ઘર હોય ||

૨૫૨ (રાગ : દેશી ઢાળ)

શું શોધે, સજની ? અંતર જોને ઉઘાડી;

તને શું સમજાવે દા'ડી-દાડી રે.

ધ્રુવ

ગુરુગમ કૂંચી કરમાં લઈને, ઊઘડે અજ્ઞાન તાળું;
આજ્ઞાચક્રની ઉપર જોતાં, ત્યાં થાશે અજવાળું રે. શું
નિર્મળ નૂર નિરંતર વરસે, મહા મનોહર મોતી;
અનહદનાદ અહોનિશ બાજે, જળહળ દરસે જ્યોતિ રે. શું
ઓમ્કાર નાદ અહોનિશ થાયે, ચિદાનંદ નિધિમાંથી;
સોહં-પ્રકાશ કરે રગ રગમાં, ગુરુ વિના એ ગમ ક્યાંથી રે ? શું
તે પ્રકાશથી તુજને જડશે, સુંદર સ્વરૂપ તારું;
'છોટમ' તેનો કર્તા જાણે, તો ઊપજે સુખ સારું રે. શું

૨૫૩ (રાગ : મંદાકાંતા છંદ)

સત્ય નહિ તે ધર્મ જ શાનો ? દયા વિના શું દામ જોને ?
મન વશ નહિ તે તપ જ શાનું ? શીલ વિના શું સ્નાન જોને ? ધ્રુવ
ભાવ વિના તે ભક્તિ શાની ? ભક્તિ વિના શું જ્ઞાન જોને ?
પ્રીતિ હોય તો પડદો શાનો ? ધૈર્ય વિના શું ધ્યાન જોને ? સત્ય
સદ્ગુણ નહિ તે સાધુ શાનો ? તૃષ્ણા ત્યાં શો ત્યાગ જોને ?
જ્ઞાન વિના તે ગુરુજન શાનો ? કંઠ વિના શો રાગ જોને ? સત્ય
ભ્રાંતિ રહી તે અનુભવ શાનો ? સારી ન મળે શોધ જોને !
ધરમ બ્રહ્મની કથા ન જાણે, તેને શાનો બોધ જોને ? સત્ય
પ્રતાપ નહિ તે પ્રભુતા શાની ? સિદ્ધિ વિના શો સિદ્ધ જોને ?
દૈવત નહિ તે દેવ જ શાનો ? રાંકપણે શી રિદ્ધિ જોને ? સત્ય
વિનય વિના તે વિદ્યા શાની ? દામ વિના શું દાન જોને ?
નીર વિના તે નવાણ શાનું ? ઘણી વિના શું દામ જોને ? સત્ય

॥ પારસ ઔર સંતમેં, અંતર બડો હૈ જાણ ॥
વો લોહા કંચન કરે, સંત કરે આપ સમાન ॥

કહ્યું કવે તે કવિજન શાનો ? શૌર્ય વિના શો શૂરો જોને ?
સાચજૂઠનો કરે નિવેડો, તે તો પંડિત પૂરો જોને ! સત્ય
સર્વગામિની સતી ન કહીએ, લક્ષ વિના શી ટેક જોને ?
સાચજૂઠની કિંમત ન કરે, છળમાં પાડ્યા છેક જોને ! સત્ય
સાચા પ્રભુને જે નવ શોધે, તે નર કહીએ કાચા જોને !
કહે 'છોટમ' નિર્ધાર કરી લે, વેદતણી એ વાચા જોને ! સત્ય

૨૫૪ (રાગ : ધોળ)

સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે, નવધા ભક્તિતણો એ રંગી. ધ્રુવ
આકાશતણો એ વાસી રે, રહ્યો અગણિત અંડ પ્રકાશી રે;
પ્રેમે ભક્તને આવ્યો છે ભાસી, સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે. સદા
રવિકિરણ જેમ કમળ વિકાસે રે, એમ પ્રેમે લહે પ્રભુ પાસે રે;
ભવરોગ સમૂળો નાસે, સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે. સદા
લોહચુંબકનો ગુણ પામી રે, એની સુરતા તે ઉતર સામી રે;
જીવને જણવે છે અંતરજામી, સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે. સદા
દૂરદર્શક ચંત્ર સહાયે રે, છેટે હોય તે પાસે જણાયે રે;
એમ પ્રેમે પ્રભુ નિરખાય, સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે. સદા
નેત્રે જોવામાં જે નવ આવે રે, સૂક્ષ્મદર્શક તે દર્શાવે રે;
એમ પ્રેમ તે ઈશ ઓળખાવે, સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે. સદા
વીજળી-તારમાં વાત જણાયે રે, પ્રેમે લક્ષ લાગે પ્રભુ સાથ રે;
હરિને મેળવે હાથોહાથ, સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે. સદા
કહે 'છોટમ' સાધન અન્ય રે, નવ આવે પ્રેમ સમાન રે;
આઠે પહોર એથી રહે ધ્યાન, સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે. સદા

॥ એક ઘડી આધિ ઘડી, આધીમેં પૌની આધ ॥
તુલસી સંગત સાધકી, કટે કોટી અપરાધ ॥

૨૫૫ (રાગ : દરબારી)

સમજણ સાધન સાચું, સરવ થકી સમજણ સાધન સાચું;
બિન સમજે કરે તે કાચું, સરવ થકી સમજણ સાધન સાચું. ધ્રુવ
કાષ્ટને મથતાં અગ્નિ ન પ્રગટે-તાન પડે જો ટાડો;
દૂધમાં જામણ સમજીને નાખો, તો દહીંમથી માખણ કાઢો. સમજણ
રજજીને ઠામે ભુજંગ ભાસે, તે સમજે સકળ ભય ભાગે;
સ્વપ્ન વિષે જેમ સિંહ ડરાવે, પણ ભય ન પામે જે જાગે. સમજણ
સૂઝ-સમજ એ અંતર્યક્ષુ ! ગુરુગમે ઉઘડે જ્યારે;
આપણું આપ ને રૂપ પ્રભુનું, જાણે જથારથ ત્યારે. સમજણ
સન્મુખ વૈકુંઠ સમજે તેને, અણસમજીને આઘે;
કરમ કરે ને કાયાને કષ્ટે ! તેણે ભરમ નવ ભાગે. સમજણ
સાગર ગોપદ તુલ્ય દીસે, અને ગગન ગુંજાવત થાયે;
જન 'છોટમ' એ સમ જાણે, જો ગુરુ હાથ સ્થાયે. સમજણ

૨૫૬ (રાગ : માંડ)

સંશય શમિયા રે જ્ઞાન પામિયો જ્યારે. ધ્રુવ
સદ્ગુરુ સમરથ ઉર ઉપકારી, સાન કરી સમજાવ્યું;
અજાણપણામાં દૂર દેખાતું, તે પાસે પરખાવ્યું. સંશય
સર્વ પદારથ જડ છે, તેથી ચેતન ભિન્ન કહાવે;
આઠે આવરણરહિત અગમ ઘર, પૂરા ગુરુથી પાવે. સંશય
જનક સનક શિવ શેષ સભાજન, જેનો જાપ જપે છે;
કોટિ અંડ ઉપજેલા અંતે, જેમાં જાઈ શમે છે. સંશય
પોતાને કંઠે મણિ પોતે, ભૂલીને જયમ શોધે;
જાણ્યું ત્યારે થયું જથારથ, સદ્ગુરુ કેરે બોધે. સંશય

॥ સંત બડે પરમાર્થી, શીતલ વાંકો અંગ ॥
તપત બુજાવે ઔર કી, દે દે અપનો રંગ ॥

ભૂપ સ્વપ્નમાં થયો ભિખારી, ઘર ઘર હીંડે ભમતો;
જાગ્યો ત્યારે ગઈ આપદા, નિજાનંદમાં રમતો. સંશય
ઈશ્વરને જાણે સુખ એવું, બંધન સઘળું જાયે;
જન 'છોટમ' સદ્ગુરુ કરુણાએ, જો સીધું સમજાયે. સંશય

૨૫૭ (રાગ : ભૈરવી)

હરદમસે હરિ ભજ લે બંદા, ભૂલે મત ગાફેલ ગંદા. ધ્રુવ
એહમેં તોલ ન મોલ જગતમેં, સો મિથ્યા ખોવે મંદા. હરદમ
એ દમમેં હરિહર-અજ રહેના, એ દમમેં સૂરજ-ચંદા. હરદમ
એ દમમેં ગંગા ઔર જમુના, શારદ ઔર સકલ છંદા. હરદમ
એ દમ માંહી હંસ બિરાજે, પ્રગટ કરે પરમાનંદા. હરદમ
બુદ્ધિ હંસી આતમ હંસા, બાવન અક્ષર બોલંદા. હરદમ
કહે 'છોટમ' યહી ભેદ સમજકે, ભજ ભગવંત કરુણાંદા. હરદમ

૨૫૮ (રાગ : કેદાર)

હે રસના ! જશ ગાને હરિના, સફળ કરી લે વાણી રે;
વિદ્યા વિનય વિવેક વિચારી, વિશ્વંભર વખાણી રે. ધ્રુવ
અમથી શું અપશબ્દ ઉચ્ચારે ? લુપ્તી સઘળી લવરી રે;
છીંદ્રગ્રહી પર નિંદા કરતાં, તું નથી રહેતી નવરી રે. હે રસના
સારો મારગ સત્ય ધર્મનો, આડું બોલી ઉચ્છેદે રે;
તે રસના તલવાર તુલ્ય છે, કીર્તિ કવચને ભેદે રે. હે રસના
પાપ-તાપ-સંતાપ શમાવે, તન-મન શીતળ કરતી રે;
ધન્ય જીભ તો તેને કહીએ, વાણી વિમળ ઉચ્ચરતી રે. હે રસના
દીનદયાળુ દયાનિધિ કેરા, જે જીહ્વા ગુણ ગાશે રે;
કહે 'છોટમ' કુળ કોટિક તેના, પ્રીતે પાવન થાશે રે. હે રસના

॥ સંત મિલનકો જાઈએ, તજ માયા અભિમાન ॥
જયોં જયોં પાવ આંગે ઘરે, કોટિ યજ્ઞ ફલ જાન ॥

૨૫૯ (રાગ : દેશી ઢાળ)

જ્ઞાન ન ઊપજે ગુરુ વિના, કોટી સુણતાં કથાય જી;
પારસ લખિયો પુરાણમાં, સુણતાં સોનું ન થાય જી. ધ્રુવ
અંજન વિદ્યાની ઔષધિ, આગળ કથી ગયા કોય જી;
પાઠ કરે પૂરા પ્રેમથી, નિર્મલ નેત્ર ન હોય જી. જ્ઞાન
કલ્પતરુને ચિંતામણિ, મોટો સુણિયો મહિમાય જી;
દારિદ્ર ન જાય દીઠા વિના, જપતાં જુગ વહી જાય જી. જ્ઞાન
મૃતકના મુખ આગળે, પટીએ અમૃત પુરાણ જી;
જરીએ ન થાયે જીવતું, જો જો વિચારીને જાણ જી. જ્ઞાન
પોષણ આપે પળે પળે, ભેળો રહી ભગવાન જી;
એ પ્રભુને જો ઓળખે, જાતે હોય ગુણવાન જી. જ્ઞાન
જૂની કથાઓ જે જગતમાં, તેનો સમજવો સાર જી;
મહંત પુરુષ મળ્યા જેહને, પામ્યા તે નર પાર જી. જ્ઞાન
સાત દા'ડા શુકદેવની, કથા સુણે સહુ કોય જી;
પરીક્ષિત મોક્ષ પામી ગયો, સમજ્યો લક્ષાર્થ સોય જી. જ્ઞાન
માનો કહ્યું જો માનવો ! દેવ બુદ્ધિના દક્ષ જી;
'છોટમ' પ્રભુ પદ પામવા, લેજો જ્ઞાનીનો લક્ષ જી. જ્ઞાન

૨૬૦ (રાગ : દેશી ઢાળ)

જ્ઞાન વિના સાધન તે સર્વે ફોક છે, જપ-તપ-સાધન સર્વે સ્વપ્ન સમાન જો;
જ્ઞાન વિના જગજીવન તે ક્યાંથી જડે ? અંધા નરને ભાસે નહિ કાંઈ ભાન જો. ધ્રુવ
નિજ કર્તા નવ જાણ્યા ભૂલ્યો આપને, મોહ-મદ વ્યાપ્યું બહુ જેને મન જો;
જેમ છે તેમ જાણ્યું નહિ, ભ્રાંતિએ ભમ્યો, અવળો ચાલે કરે ઉપાસના અન્ય જો. જ્ઞાન

॥ તીરથ નાહે એક ફલ, સંત મિલે ફલ ચાર ॥
સદ્ગુરુ મિલે અનેક ફલ, કહત કબીર વિચાર ॥

દિશા ભમેલો દેશ ન જાણે આપનો, પૂરવને તો પશ્ચિમ પરદે તેહ જો;
જડ પૂજે ને જડ આરાધે જડમતિ, નિજ આત્મા તો માને છે જડ દેહ જો. જ્ઞાન
પાખંડીએ ભરમાવ્યા ભવ લોકને, કપટ કરીને બાંધ્યા મતને ગ્રંથ જો;
વચને વાહ્યા જથે રાખવા જીવને, નેહ ભજાવી કર્યો પ્રપંચે પંથ જો. જ્ઞાન
હંસ-અંશની પ્રીછી નહિ પરનાળિકા, મનુષ્ય નામનો માવ્યો મોટો મંત્ર જો;
મૂળ-મહેશ-મૂર્તિની કીધી સ્થાપના, પંચ તત્ત્વનો ઊભો કીધો જંત્ર જો. જ્ઞાન
શુભ કર્મ નર સ્વર્ગતાણું સુખ ભોગવે, અશુભ કરે તે અધમ ચોનિમાં જાય જો;
લક્ષ ચોરાશી તનમાં જન ફરતો ફરે, કોઈ કાળે તે જીવ બ્રહ્મ ના થાય જો. જ્ઞાન
શુદ્ધ માર્ગ દેખાડે સર્વે મુમુક્ષુને, ભાગ્ય-બોગથી મળે ખરા, ગુરુરાજ જો;
અગાધ બોધ કરે જે શ્રુતિ માંહે કહ્યો, જન 'છોટમ' તે જનનાં સુધરે કાજ જો. જ્ઞાન

૨૬૧ (રાગ : જેતશ્રી)

શ્રી અરિહંત છવિ લખિ હિરદૈ, આનન્દ અનુપમ છાયા હૈ. ધ્રુવ
વીતરાગ મુદ્રા હિતકારી, આસન પદ્મ લગાયા હૈ;
દૃષ્ટિ નાસિકા અગ્ર ધાર મનુ, ધ્યાન મહાન બઢાયા હૈ. શ્રી
રુપ સુધાકર અંજુલિ ભર-ભર, પીવત અતિસુખ પાયા હૈ;
તારન-તરન જગત હિતકારી, વિરદ શચીપતિ ગાયા હૈ. શ્રી
તુમ મુખ-ચન્દ્ર-નયન કે મારગ, હિરદૈ મૌહિ સમાયા હૈ;
ભ્રમતમ દુઃખ આતાપ નચ્યો સખ, સુખસાગર બઢિ આયા હૈ. શ્રી
પ્રગટી ઉર સન્તોષ-ચન્દ્રિકા, નિજ સ્વરુપ દરશાયા હૈ;
ધન્ય ધન્ય તુમ છવિ 'જિનેશ્વર', દેખત હી સુખ પાયા હૈ. શ્રી

- જિનેશ્વર

॥ સાત સમુંદરકી મસી કરુ, લેખિન કરુ વનરાઈ ॥
સખ ધરતી કાગજ કરુ, ગુરુ ગુન લિખા ન જાય ॥

તાનસેન

૧૫૮૬ - ૧૬૮૫



‘તાનસેન’ નામ તો બાદશાહ અકબરે આપેલું. તેમનું મૂળ નામ તો રામતનું. તે બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં મુકન્દરામ પાન્ડે કે મકરંદ પાન્ડેના ઘરે જન્મ્યા હતા. તાનસેન વિશે ચોક્કસ માહિતી ઓછી મળે છે, દંતકથાઓ વધારે છે. પાન્ડેજીની પત્નીને સંતાનો જીવતાં નહોતાં, ગ્વાલિયરના પીર હઝરત મહમદ ગોસની દુઆથી પાન્ડેજીને ત્યાં રામતનું જન્મ્યા ને જીવ્યા. રામતનુ વનમાં ગાયો ચરાવતા હતા અને સ્વામી હરિદાસે તેમને જોયા. તેમની શક્તિ નિહાળી અને તેમને શિષ્ય બનાવ્યા. ૧૦ વર્ષની ઉંમરે રામતનું સ્વામીના પ્રિય શિષ્ય બની ગયા. ૧૦ વર્ષ સુધી સંગીતનો નિરંતર અભ્યાસ કરી, તેમાં નિપૂર્ણ થયા. માતાપિતાના મૃત્યુ પછી રામતનુ ગ્વાલિયર રહ્યા. ગ્વાલિયરના મહારાણી મૃગનયની ઉત્તમ ગાયિકા હતા. મહારાણી પણ રામતનુ સાથે મળી ગાયન ગાતા અને સંભળાવતા. મહારાણીએ પોતાની શિષ્યા હુસેની સાથે લગ્ન કરવા રામતનુને સૂચવ્યું. હુસેની મૂળે બ્રાહ્મણી હતા. તેમના પિતાએ મુસ્લિમ ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો તેથી તે હુસેની કહેવાયા. રામતનુને ચાર પુત્ર અને એક પુત્રી એમ પાંચ સંતાન થયા. રામતનુનું નામ બદલીને તેમનું મુસ્લિમ નામ મહમદ અતા અલીખાં રખાયું. રીયાના રાજાના દરબારમાં મહમદને સંગીતકાર તરીકે સ્થાન મળ્યું અને તેણે જ આ રામતનુને અકબરના દરબારમાં મોકલ્યો અને અકબરે તેમને તાનસેન નામથી નવાજ્યા. તાનસેન દ્યુપદ શૈલીના ગાયક હતા. આજનું શાસ્ત્રીય સંગીત તેમની પરંપરામાંથી ઊતરી આવ્યું છે.

|| તનકર, મનકર, વચનકર, દેત ન કાહુ દુઃખ ||
|| કર્મરોગ પાતિક ઝરે, નિરખત સદ્ગુરુ મુખ ||

ભજ રે મના

૧૫૮

૨૬૨	બાગેશ્રી	આજ તો હમારે ઘર
૨૬૩	બહાર	ગોરે ગોરે મુખકો ગુમાન
૨૬૪	દિપક	પ્રથમ મણિ ઔંકાર
૨૬૫	શ્રી	પરમ પ્રેમ પરં બ્રહ્મ
૨૬૬	પ્રભાતભૈરવ	શંકર મહાદેવ દેવ સેવક

૨૬૨ (રાગ : બાગેશ્રી)

આજ તો હમારે ઘર, ભોળાનાથ આયે ! ધ્રુવ
અંગમેં બિભૂતિ સોહે, ઓઢે મૃગછાલા;
ગલેમેં સોહે રુદ્રમાળા, નાગ લિપટાયે. આજો
સંગકી સાહેલી સબ, પૂછને લગી બાતાં;
ધન્ય ભાગ્ય ગૌરી તેરો, શંભુ વર પાયે. આજો
કહે ગુની ‘તાનસેન’, સુનો બેજુ બાવરે;
બુઢે બેલપે ચઢને વાલે, મોરે મન ભાયે. આજો

૨૬૩ (રાગ : બહાર)

ગોરે ગોરે મુખકો ગુમાન છોડ બાવરે. ધ્રુવ
જોબનકો લાલ રંગ, રૂપ માન હૈ પતંગ;
કાળ કરે ભંગ સંગ, કોહુ નહીં આયગે. ગોરે
ધુંવા જેસી કાયા તેરી, જાતહું ન લાગે દેરી;
રોગ લેવે ઘેરી, પ્રાણ પલમેં ઊડ જાયગે. ગોરે
અમૂલ મિલ્યો રતન, વિના હરિકે ભજન;
ગુમાયો જો કરસે તો, ફેર કહાં પાયગે. ગોરે
કહે ગુણી ‘તાનસેન’ સુનો શાહ અકબર;
બાંધ મૂઠી આયો જીવ, હાથ પસારી જાયગે. ગોરે

|| પુરા સતગુરુ સેઘએ, સબ વિધિ પૂરા હોય ||
|| આછે નેહ લગાય કે, મૂલકું આપે ખોય ||

૧૫૯

તાનસેન

રફઃ (રાગ : દિપક)

પ્રથમ મણિ ઓંકાર, દેવમણિ મહાદેવા;
જ્ઞાન મણિ વેદ ચાર, યોગમણિ આનંદા. ધ્રુવ
ગીતમે સંગીતમણિ, સંગીતમે સૂર મણિ;
સૂર કે અક્ષર મણિ, તાલ દે બજંદા. પ્રથમ૦
નાગમણિ શેષ નાગ, ગજમણિ ઐરાવત;
અજમણિ ઈન્દ્ર, ઔર નૃત્યમણિ રંભા. પ્રથમ૦
વૃક્ષમણિ કલ્પવૃક્ષ, ભક્તમણિ નારદ;
દિનમણિ સૂરજ હૈ, રૈનમણિ ચંદા. પ્રથમ૦
કહત ગુણી 'તાનસેન' સુનીએ શાહ અકબર;
વિદ્યામણી સરસ્વતી, તીર્થમણિ ગંગા. પ્રથમ૦

રફપ (રાગ : શ્રી)

પરમ પ્રેમ પરં બ્રહ્મ, પરમ પરમ પરમ પ્રેમ,
પ્રેમ પ્રેમ પરમ પ્રેમ, પરં બ્રહ્મ પરમ પ્રેમ. ધ્રુવ
માતપ્રેમ, તાતપ્રેમ, પુત્રપ્રેમ, પુત્રીપ્રેમ;
દમ્પતી કો દેવ પ્રેમ, પ્રેમ હૈ સંસાર સાર. પરમ૦
દયાપ્રેમ, દાનપ્રેમ, ભક્તિપ્રેમ, જ્ઞાનપ્રેમ;
યોગપ્રેમ, મોક્ષપ્રેમ, પ્રેમ હૈ સન્યસ્તાધાર. પરમ૦
સ્થૂલપ્રેમ, સૂક્ષ્મપ્રેમ, વિશ્વ કો હૈ મંત્રપ્રેમ;
સૃષ્ટિકો સુવાસપ્રેમ, પ્રેમ તેજ કો હૈ પાર. પરમ૦
આત્માકો વિકાસપ્રેમ, જીવનપ્રકાશપ્રેમ,
પ્રેમ પ્રેમ સર્વપ્રેમ, પ્રેમકો હૈ પારાવાર. પરમ૦

॥ વંદૌ ગુરૂવર દેવ કો, જો હૈ શાંત સ્વરૂપ ॥
દે ઉપદેશ મિટાવહી, ભ્રમતમ જો અંધકૂપ ॥

રફફ (રાગ : પ્રભાતભૈરવ)

શંકર મહાદેવ દેવ, સેવક સખ જાકે;
સેવક સખ જાકે લાલ, નોકર હમ વાકે. ધ્રુવ
લપટ લપટ જાત બાલ, ઓઢત તન જરત બાલ;
રૂઢમાલ ચંદ્ર ભાલ, દ્રઢ બિશાલ જાકે. શંકર૦
ભસ્મ અંગ શિષ ગંગ, બાહન અતિ બલ પ્રચંડ;
ગિરિજા અરધંગ સંગ, રૂઢમાલ જાકે. શંકર૦
ડમરૂ પર ધ્યાન ધરત, દાનવ કુલ પ્રાન હરત;
એસે પ્રભુ ભેખ ધરન, નીલકંઠ જાકે. શંકર૦
પાવત નહિ પાર શેષ, ધ્યાવત સુરમુનિ નરેશ;
નારદ મુનિ ધ્યાન ધરત, બ્રહ્માદિક જાકે. શંકર૦
'તાનસેન' અતિ અનૂપ, નિરખત શંકરકો રૂપ;
બાર કોટિક ભૂપ, ચરનન પર જાકે. શંકર૦

રફગ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

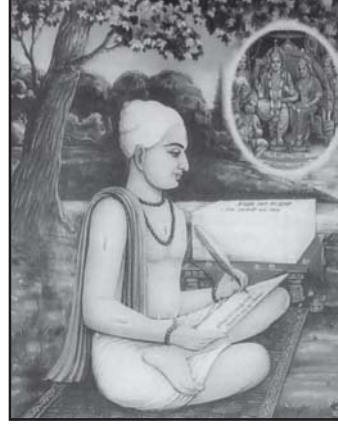
અવસર પાછો નહી મળે, માથે ત્રિવિધના તાપ બળે;
ખો મા હીરલો હાથથી રે, આવો અવસર પાછો નહી મળે રે. ધ્રુવ
મોતી પડ્યુ મેદાનમાં ને ઓલ્યા, મૂરખા મૂલ એના શું કરે રે ?
સંત ઝવેરી આવી મળે એવા, સદ્ગુરુ સહાય કરે. ખો મા૦
સમજ્યા વિના નર ફરે છે ફૂલતા, ગુરુ વિના જ્ઞાન એને ક્યાંથી મળે ?
પારસમણીના પારખા એતો લોઢાને કંચન કરે. ખો મા૦
તરી ઉતરવું હોય પ્રેમથી રે, જેમ જળને માથે વહાણ તરે રે;
કાયા કાયો કુંભ છે, માથે અમીરસ નીર ઝરે. ખો મા૦
કહે 'તીલકદાસ' શૂરાને સાધુ, મરજીવા હોય તે મૌજ કરે રે;
ધારણા બાંધો ધીરની તો નમતે ગ્રાજવે તરે. ખો મા૦

- તિલકદાસ

॥ આત્મા ઔર પરમાત્મા, અલગ રહે બહુ કાલ ॥
સુંદર મેલા કર દિયા, સદ્ગુરુ મિલા દલાલ ॥

ગોસ્વામી તુલસીદાસ

ઈ. સ. ૧૪૮૮ - ૧૬૨૪



તુલસીદાસનો જન્મ ઉત્તર પ્રદેશના બાંદા જિલ્લાના રાજપુર ગામમાં પરાશર ગોત્રમાં સરયૂ પારીણ બ્રાહ્મણ જાતિમાં વિ.સં. ૧૫૫૪ શ્રાવણ શુકલ સપ્તમીએ થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ આત્મારામ દુબે અને માતાનું નામ હુલસી હતું. અભુક્ત મૂલ નક્ષત્રમાં જન્મ થયો હોવાથી, માતા-પિતાએ તેમનો ત્યાગ કરી દીધો હતો. તેથી તેમનું બાળપણ વિષમ પરિસ્થિતિઓમાં વ્યતીત થયું હતું. તેમની પત્નીનું નામ રત્નાવલી હતું. પત્ની પ્રત્યેના અત્યંત અનુરાગથી તેવો વિવેક પણ ન રાખી શકતા. તેમની આ આસક્ત ચેષ્ટાઓથી એક વાર તેમના પત્નીએ કઠોર શબ્દોથી ફટકાર કર્યો, “અસ્થિ ચર્મમય દેહુ મમ, તામેં જેસી પ્રીતિ; તેસી જો શ્રીરામમેં હોત, ન તોં ભવભીતિ.” આ સાખીના શબ્દો સાંભળી તેમણે ગૃહત્યાગ કર્યો અને વિરક્ત થઈ રામભક્તિમાં મન લગાવ્યું. શ્રીરામ મર્યાદા પુરૂષોત્તમ તેમના આરાધ્ય દેવ હતા. ‘રામચરિતમાનસ’ તુલસીદાસનો સર્વશ્રેષ્ઠ કાવ્યગ્રંથ છે. તુલસીદાસની રચનાઓનો અધિકાંશ આધાર રામ અને રામ કથાના માર્મિક પ્રસંગો છે. ‘રામલલાનહણૂ’, ‘બરવૈરામાયણ’, ‘જાનકીમંગલ’ અને વિનયપ્રતિમા ‘ગીતાવલી’ અને કવિતાવલી તેમની અવધી અને વ્રજભાષામાં લખાયેલ રચનાઓ છે. આ બધી રચનાઓના કેન્દ્રમાં શ્રીરામ જ છે. તેમનો દેહવિલય ૧૨૬ વર્ષની વયે વિ.સં. ૧૬૮૦ની શ્રાવણ કૃષ્ણ ૩ ના દિવસે થયો હતો.



॥ સંતન કે મન રહત હૈ, સબકે હિત કી ખાત ॥
ઘટ ઘટ દેખે અલખ કો, પૂછે જાત ન પાત ॥

ભજ રે મના

૧૬૨

૨૬૮	આશાવરી	અપરંપાર પ્રભુ અવગુણ મોર
૨૬૯	ભૈરવી	અચસે પાપી નર હોવેગે
૨૭૦	હુમરી	આજ શિવરી કે રામ ઘર આયે
૨૭૧	પ્રભાતિયું	એક ઘડી દિન ઊગ્યા પે'લા
૨૭૨	બરવા	એસો કો ઉદાર જગમાંહી
૨૭૩	ઘનાશ્રી	એસી મૂઢતા યા મનકી
૨૭૪	ઘનાશ્રી	કબહું ક હોં ચહિ રહનિ રહોંગો
૨૭૫	હમીર	કોન કુટિલ ખલ કામી મો સમ
૨૭૬	કેદાર	એસી હરિ કરત દાસ પર પ્રીતિ
૨૭૭	પ્રભાત	જાગિયે રઘુનાથ કુંવર, પંછી
૨૭૮	સોરઠ	જાનત પ્રીતિ રીતિ રઘુરાઈ
૨૭૯	હુમરી	હુમક ચલત રામચંદ્ર બાજત
૨૮૦	બાગેશ્રી	તાહિ તે આયો સરન સબેરે
૨૮૧	દેશ	તૂ દયાલુ દીન હૌ તૂ દાનિ
૨૮૨	કાફી	યોં મન કબહૂં તુમહિં ન લાગ્યો
૨૮૩	ભૈરવી	ભજ મન રામ ચરન સુખદાઈ
૨૮૪	ગોડી	ભજું મન રામચરણ દિનરાતી
૨૮૫	સોહની	મમતા તું ન ગઈ મેરે મનસે
૨૮૬	ખમાજ	માઘવ ! મોહ પાસ ક્યોં ટૂંટૈં
૨૮૭	મારવા	માઘવ ! મો સમાન જગ માંહી
૨૮૮	ખિહાગ	રાજ રૂચત મોહે નાહી રે
૨૮૯	કાલિંગડા	લછમન ધીરે ચલો મેં હારી
૨૯૦	સારંગ	રઘુવર મોહી સંગ કર લીજૈં
૨૯૧	પીલુ	રઘુવીર તુમ કો મેરી લાજ
૨૯૨	શિવચંજની	એસે રામ દીન-હિતકારી
૨૯૩	ગોડી	શરન રામજીકે આયો કુટુંબ તજી
૨૯૪	ચમનકલ્યાણ	શ્રી રામચંદ્ર કૃપાલુ ભજમન હરણ
૨૯૫	કેદાર	સખી ! રઘુનાથ રૂપ-નિહાર

॥ પ્રેમ બિના ધીરજ નહિ, બિરહે બિના વૈરાગ ॥
સદ્ગુરુ બિના મિટે નહિ, મન - મનસાકા દાગ ॥

૧૬૩

તુલસીદાસ

૨૯૬ પ્રભાતિ સીતાપતિ રામચંદ્ર રઘુપતિ રઘુરાઈ
૨૯૭ પરજ યહ વિનતી રઘુવીર ગુસાંઈ
૨૯૮ બિભાસ હે હરિ ! કવન જતન ભ્રમ ભાગે

૨૬૮ (રાગ : ગોડી)

અપરંપાર પ્રભુ અવગુણ મોરા, માફ કરોને મુરારિ રે. ધ્રુવ
દયા ધરમની વાત ન જાણું, અધરમનો અધિકારી રે;
પાપી પૂરો, જૂઠા બોલો, બહુ નીરખું પરનારી રે. અપરંપારો
સાધુ દૂભ્યા, બ્રાહ્મણ દુભ્યા, ભક્ત દુભ્યા બહુ ભારી રે;
માતપિતા બંજીને દૂભ્યાં, ગરીબનકું દિયો ગારી રે. અપરંપારો
ભજન થાય ત્યાં નિદ્રા આવે, પરનિંદા લાગે પ્યારી રે;
મિથ્યા સુખમાં આનંદ વરતું, એવી કુટીલ કુબુદ્ધિ મારી રે. અપરંપારો
સંસાર સાગર મોહજળ ભરિયો, સઘળે ભરિયો ભારી રે;
'તુલસીદાસ' ગરીબકી વિનતી, અબ તો લિયો ઊગારી રે. અપરંપારો

૨૬૯ (રાગ : ભૈરવી)

અચસે પાપી નર હોવેંગે, કલિજુગમેં. ધ્રુવ
પઘડી બાંધે, પેંચ સમાલે, હુમક હુમક પાઉં દે'ગે રામ;
ગલિયોં કે બીચ ફિરે બાવરે, નાર પરાઈ પાપી તકત ફિરેંગે. કલો
ભૂખે પ્યાસે સાધુ આવે, ચપટી ચુન ન દેંગે રામ;
જબ રાજાકો દંડ પડેગો, રોક રૂપૈયા પાપી ગિનગિન દેંગે. કલો
માતા બેનકું કછુ ન ગિનેગો, દિલ બીચ પાપ ઘરેંગો રામ;
સાલા સદુવા નિત્ય જિમાવે, ભાઈઓસેં પાપી ભૈર લડેંગો. કલો
લાલ સ્થંભ લોહેકા કર કે, ઉનકે સાથ બંધેગો રામ;
'તુલસીદાસ' ભજો ભગવાના, પાપ પુન્ય દોનું સંગ ચલેંગે. કલો

|| જહાં આપા તહાં આપદા, જહાં સંશય તહાં શોગ ||
|| સદ્ગુરુ બિન ભાગે નહી, દોઉ ઝાલિમ રોગ ||

૨૭૦ (રાગ : હૂમરી)

આજ શિવરી કે રામ ઘર આયે. ધ્રુવ
તોરી તોરી ફલ ધરત શિવરી, દોના અધિક બનાયે;
આરત હિરદા પંથ નિહારે, ક્ષન ભીતર ક્ષન બા'રે. આજો
આવત દેખી રામચંદ્રકે, દોરકેં શીશ નવાયે;
કુશ આસન અરુ પત્ર બિછાના, આદર કરકે બિઠાયે. આજો
લે દોના આર્ગે કર દીના, પ્રભુ ખાત ખાત સોહારે;
યહ ફલ હમ કબહુ ન ચાખો, નહીં બૈકુંઠ હમારે. આજો
ગ્યાન ધ્યાનકી ભજન બનાયે, સબ સંતન મન ભાયે;
'તુલસીદાસ' ભજો ભગવાના, આજ ચિત્રકૂટ ચિત લાયે. આજો

૨૭૧ (રાગ : પ્રભાતિયું)

એક ઘડી દિન ઊગ્યા પે'લા ? જો જિહ્વા મુખ રામ કહે;
કોટિ કલ્યાણ અભયપદ પાવે, પાપ બાપુરો ક્યાંહિ રહે ? ધ્રુવ
રામનામનો મોટો મહિમા, શિવ સનકાદિક ધ્યાન ધરે;
અજામલ ગુનિકા ઘરવાસી, નારાયણને નામ તરે. એકો
કેસરી ગંધે મૃગલા નાસે, રવિ ઊગે જેમ તિમિર ટળે;
મેરૂથી મોટેરાં પ્રાયશ્ચિત્ત, તે લઈ લક્ષ્મીવર દૂર કરે. એકો
રામનામે પ્રહ્લાદ ઊગાર્યો, જે કોઈ ભક્તિ ભાવે કરે;
પૂરણબ્રહ્મ અખંડ અવિનાશી, ત્રિવિધ તાપ તેના ટળે. એકો
સંત સહાયને ભક્તિ અવિચળ, જેને હૃદયે રામ રહે;
'તુલસીદાસ' આશ રઘુવીરકી, ચરણકમલ ચિત ધ્યાન રહે. એકો

|| ચિત ચોખા મન નિર્મલા, બુદ્ધિ ઉત્તમ મન ધીર ||
|| અબ ધોખા કહો ક્યોં રહે ? સતગુરુ મિલે કબીર ||

૨૭૨ (રાગ : બરવા)

એસો કો ઉદાર જગમાંહી,
બિનુ સેવા જો દ્રવૈ દીન પર, રામ સરિસ કોઉ નાહીં. ધ્રુવ
જો ગતિ જોગ વિરાગ જતન કરી, નહિ પાવત મુનિ જ્ઞાની;
સો ગતિ દેત ગીધ શબરીકોં, પ્રભુ ન બહુત જિય જાની. એસો
જો સંપતિ દશશીશ અરપ કરી, રાવણ શિવ પદ લીન્હીં;
સો સંપદા બિભીષણ કહૈં અતિ, સંકુચ સહિત હરિ દીન્હીં. એસો
‘તુલસીદાસ’ સખ ભાંતિ સકલ સુખ, જો ચાહસી મન મેરો;
તો ભજુ રામ કામ સખ પૂરણ, કરૈ કૃપાનિધ તેરો. એસો

૨૭૩ (રાગ : ધનાશ્રી)

ઐસી મૂઢતા યા મનકી,
પરિહરિ રામ-ભગતિ સુરસરિતા, આસ કરત ઓસકનકી. ધ્રુવ
ધૂમ સમૂહ નિરખિ ચાતક જયોં, તૃષિત જાનિ મતિ ઘનકી;
નહિ તદ્દં સીતલતા ન બારિ પુનિ, હાનિ હોતિ લોચનકી. ઐસી
જયોં ગચ-કૌંચ બિલોકિ સેન જડ, છાંહ આપને તનકી;
ટૂટત અતિ આતુર અહાર બસ, છતિ બિસારિ આનનકી. ઐસી
કહં લોં કહૈં કુચાલ કૃપાનિધિ, જાનત હૌ ગતિ જનકી;
‘તુલસીદાસ’ પ્રભુ હરહુ દુસહ દુઃખ, કરહુ લાજ નિજ પનકી. ઐસી

૨૭૪ (રાગ : ધનાશ્રી)

કબહુંક હૌં ચહિ રહનિ રહૌંગો,
શ્રી રઘુનાથ-કૃપાલુ-કૃપાર્તે સંત સ્વભાવ ગહૌંગો. ધ્રુવ
જથા-લાભ સંતોષ સદા, કાહૂ સોં કછુ ન ચહૌંગો;
પરહિત-નિરત નિરંતર મન ક્રમ, બચન નેમ નિબહૌંગો. કબહુંક

॥ ગુરુ કુમ્હાર, શિષ્ય કુંભ હૈ, ગટિ ગટિ કાઢૈ ખોટ ॥
અંદર હાથ સહારિયે, બાહર માઠૈ ચોટ ॥

પરૂષ-બચન અતિ દુસહ શ્રવન, સુનિ, તેહિ પાવક ન દહૌંગો;
બિગત માન, સમ સીતલ મન, પર-ગુન નહિં દોષ કહૌંગો. કબહુંક
પરહરિ દેહ જનિત ચિંતા, દુઃખ-સુખ સમ બુદ્ધિ સહૌંગો;
‘તુલસીદાસ’ પ્રભુ ચહિ પથ રહિ, અબિચલ હરિ-ભગતિ લહૌંગો. કબહુંક

૨૭૫ (રાગ : હમીર)

કોન કુટિલ ખલ કામી મો સમ,
તુમસેં કાહ છીપી કર્ણાનિધિ, તુમ ઉર અંતરજામી. ધ્રુવ
ભરીભરી ઉદર વિષયરસ પાવત, જેસે સૂકર ગ્રામી;
જો તન દિયા તાહી બિસરાયો, એસો નિમકહરામી. મો સમ
જહાં સતસંગ તહાં અતિ આલસ, બિધિયન સંગ બિસરામી;
શ્રી હરિ ચરણ છાંડી ઔરનકી, નિશદિન કરત ગુલામી. મો સમ
પાપી પતિત અધમ પરનિંદક, સખ પતિતનમેં નામી;
કીજૈ કૃપા દાસ ‘તુલસી’ પર, સુનિયો શ્રીપતિ સ્વામી. મો સમ

૨૭૬ (રાગ : કેદાર)

ઐસી હરિ કરત દાસ પર પ્રીતિ;
નિજ પ્રભુતા બિસારિ જન કે બસ, હોત સદા પદ રીતિ. ધ્રુવ
જિન બાંધે સુર-અસુર, નાગ-નર, પ્રખલ કરમ કી ડોરી;
સોઈ અબિછિન્ન બ્રહ્મ જસુમતિ, હહિ બાંધ્યો સકત ન છોરી. ઐસી
જોગ-બિરાગ, ધ્યાન-જપ-તપ કરિ, જેહિ ખોજત મુનિ ગ્યાની;
વાનર-ભાલુ ચપલ પસુ પામર, નાથ તહાં રતિ માની. ઐસી
લોકપાક, જમ, કાલ, પવન, રવિ, સસિ સખ આજ્ઞાકારી;
‘તુલસીદાસ’ પ્રભુ ઉગ્રસેન કે, દ્વાર ખેંત કર દારી. ઐસી

॥ ફકીરો કી નિગાહોં મેં, અજબ તાસીર હોતી હૈ ॥
નિગાહે મે’ર સે દેખે તો, ખાક ભી અકસીર હોતી હૈ ॥

૨૭૭ (રાગ : પ્રભાત)

જાગિયે રઘુનાથકુંવર ! પંછી બન બોલે. ધ્રુવ
ચંદ્ર-કિરણ શીતલ ભઈ, ચક્રઈ પિયુ-મિલન ગઈ;
ત્રિવિધ મંદ ચલત પવન, પલ્લવ-દ્રુમ ડોલે. જાગિયે
પ્રાત ભાનુ પ્રકટ ભયો, રજનીકો તિમિર ગયો;
ભૂંગા કરત ગુંજ-ગાન, કમલ દલ બોલે. જાગિયે
બ્રહ્માદિક ધરત ધ્યાન, સુર-નર-મુનિ કરત ગાન;
જાગનકી બેર ભઈ, નયનપલક બોલે. જાગિયે
'તુલસીદાસ' અતિ આનંદ, નીરખી કે' મુખારવિંદ;
દીનનકો દેત દાન, ભૂષણ બહુ મોલે. જાગિયે

૨૭૮ (રાગ : સોરઠ)

જાનત પ્રીતિ-રીતિ રઘુરાઈ,
નાતે સબ હાતે કરિ રાખત, રામ સનેહ-સગાઈ. ધ્રુવ
નેહ નિબાહિ દેહ તજિ દશરથ, કીરતિ અચલ ચલાઈ;
એસેહુ પિતુ તે અધિક ગીધપર, મમતા ગુન ગરુઆઈ. રામ
તિય-બિરહી-સુગ્રીવ સખા લખિ, પ્રાનપ્રિયા બિસરાઈ;
રન પર્યો બંધુ બિભીષન હી કો, સોચ હૃદય અધિકાઈ. રામ
ઘર, ગુરુગૃહ, પ્રિય સદન સાસુરે, ભઈ જબ જઈ પહુનાઈ;
તબ તહં કહિ શબરીકે ફલનિકી, રૂચિ માધુરી ન પાઈ. રામ
સહજ સરૂપ કથા મુનિ બરનત, રહત સંકુચિ સિર નાઈ;
કેવટ મીત કહે સુખ માનત, બાનર બંધુ બડાઈ. રામ
પ્રેમ કનોડો રામસો પ્રભુ, ત્રિભુવન તિહૂં કાલ ન ભાચી;
'તેરો રિની' કહ્યો હોં કપિ સો, એસી માનહિ કો સેવકાઈ. રામ

॥ ફીકર સબકો ખાત હૈ, ફીકર સબકી પીડ ॥
ફીકર કી ફાકી કરે, ઉસકા નામ ફીકર ॥

'તુલસી' રામ-સનેહ-સીલ લખિ, જો ન ભગતિ ઉર આઈ;
તો તોહિ જનમી જાય જનની, જડ તનુ-તરૂનતા ગવાઈ. રામ

૨૭૯ (રાગ : હુમરી)

હુમક ચલત રામચંદ્ર, બાજત પયજનિયાં. ધ્રુવ
કિલકત ઊઠી ચલત ધાય, પરત ભૂમિ લટપટાય;
ધાય માતુ ગોદ લેત, દશરથકી રનિયાં. હુમક
અંચલ રજ અંગ ઝારી, વિવિધ ભાંતિ કરી દુલાર;
તનમનઘન વારી ડારી, બોલત મૂઠુ બચનિયાં. હુમક
મોદક મેવા રસાલ, મનમાને સો લેહુ લાલ;
ઔર લેહુ રૂચિ પાન, કંચન ઝુનઝુનિયાં. હુમક
બિદ્રુમસે લલિત અધર, બોલત મુખ બચન મધુર;
નાસા અરૂ અધર બીચ, લટકત લટકનિયાં. હુમક
સુખમાકે શિવ કબુ, ગ્રીવ તીનરેખ રૂચિર;
વદન સુચિર કુટિલ ચીકુર, મંદ મંદ હસનિયાં. હુમક
ભ્રકુટિ ત્રિભંગ અંગ, કછની કછે કટિ નિષંગ;
રેખા ત્રય ઉદરબીચ, સિંહસી ઠવનિયાં. હુમક
અદ્ભુત છબિ અતિ અપાર, કો કવિ જો બરણે પાર;
કહીં ન સકત શેષ જાકે, સહસ્ત્ર દોહિ રસનિયાં. હુમક
'તુલસીદાસ' અતિ આનંદ, નિરખી કેં મુખારવિંદ;
રઘુવર કે છબિ સમાન, રઘુવર છબિ બનિયાં. હુમક

અલખ અમૂરતિ અરૂપી અવિનાસી અજ, નિરાધાર નિગમ નિરંજન નિરંધ હૈ,
નાનારૂપ ભેસ ઘરૈ, ભેસકોં ન લેસ ઘરૈ, ચેતન પ્રદેશ ઘરૈ, ચેતનકોં ખંધ હૈ;
મોહ ઘરૈ મોહી સૌ વિરાજૈ તોમેં તોહીસોં ન તોહીસોં ન મોહીસોં ન રાગી નિરબંધ હૈ,
ઐસો ચિદાનંદ ચાહી ઘટમેં નિકટ તેરૈ, તાહિ તૂં વિચાર મન ઔર સબ બંધ હૈ.

॥ ચાહ ગઈ ચિંતા ગઈ, મનવા બેપરવાહ ॥
જિસકો કછુ ના ચાહિયે, વો શાહનકા શાહ ॥

૨૮૦ (રાગ : બાગેશ્રી)

તાહિ તે આયો સરન સબેરે;
 જ્ઞાન બિરાગ ભગતિ સાધન કછુ સપને હું નાથ ન મેરે. ધ્રુવ
 લોભ મોહ મદ કામ ક્રોધ રિપુ ફિરત રૈન દિન ઘેરે;
 તિનહિ મિલે મન ભયો કુપથ રત, ફિરૈ તિહારેહિ ફેરે. તાહિં
 દોષ નિલય યહ વિષય શોક-પ્રદ કહત સંત શ્રુતિ ટેરે;
 જાનત હું અનુરાગ તહાં અતિ સો હરિ તુમ્હરેહિ પ્રેરે. તાહિં
 વિષ-પિયુષ સમ કરહુ અગિનિ હિમ તારિ સકહુ બિનુ બેરે;
 તુમ સબ ઈસ કૃપાલુ પરમ હિત, પુનિ ન પાઈ હોં હેરે. તાહિં
 યહ જીય જાનિ રહોં સબ તજિ, રઘુબીર ભરોસે તેરે;
 ‘તુલસિદાસ’ યહ બિપતિ બાંગુરો, તુમહિ સોં બનૈ નિબેરે. તાહિં

૨૮૧ (રાગ : દેશ)

તૂ દયાલુ, દીન હૌ, તૂ દાનિ, હોં બિખારી; હોં પ્રસિદ્ધ પાતકી, તૂ પાપ-પૂંજ હારી. ધ્રુવ
 નાથ તૂ અનાથકો, અનાથ કૌન મોસો ? મો સમાન આરત નહિ, આરતિ-હર તોસો. તુ
 બ્રહ્મ તૂ, હોં જીવ, તૂ હૈ ઠાકુર, હોં ચેરો; તાત-માત, ગુરુ-સખા તૂ, સબ વિધિ હિતુ મેરો. તુ
 તોહિ મોહિં નાતે અનેક, માનિયૈ બે ભાવૈ; જયોં ત્યોં ‘તુલસી’ કૃપાલુ, ચરન-સરન પાવૈ. તુ

૨૮૨ (રાગ : કાફી)

યોં મન કબહૂં તુમહિં ન લાગ્યો;
 જયોં છલ છાંડિ સુભાવ નિરંતર, રહત વિષય અનુરાગ્યો. ધ્રુવ
 જયોં ચિતઈ પરનારિ, સુને પાતક - પ્રપંચ ઘરઘર કે;
 ત્યોં ન સાધુ, સુરસરિ-તરંગ-નિરમલ ગુનગન રઘુબર કે. ચોં

॥ પલટૂ રહૈ ગરીબ હોય, ભૂખે કો દે ખાય ॥
 સંતન કે સિર તાજ દૈ, સોઈ સંત હોઈ જાય ॥

જયોં નાસા સુગંધ-રસ-બસ, રસના ષટ્સ રતિ માની;
 રામ-પ્રસાદ-માલ જૂઠન લગિ, ત્યોં ન લલકિ લલચાની. ચોં
 ચંચલ ચરન લોભ લગિ લોલુપ, દ્વાર-દ્વાર જગ બાગે;
 રામ-સીય-આશ્રમનિ ચલત ત્યોં, ભયે ન શ્રમિત અભાગે. ચોં
 સકલ અંગ પદ - વિમુખ નાથ મુખ, નામ કી ઓટ લઈ હૈ;
 હૈ ‘તુલસિહિં’ પરતીતિ એક પ્રભુ મૂરતિ કૃપામઈ હૈ. ચોં

૨૮૩ (રાગ : ભૈરવી)

ભજ મન રામચરન સુખદાઈ (૨). ધ્રુવ
 જિહિ ચરનનસે નિકસી સુરસરિ, સંકર જટા સમાઈ;
 જટાસંકરી નામ પર્યો હૈ, ત્રિભુવન તારન આઈ. ભજ
 જિન ચરનનકી ચરનપાદુકા, ભરત રહ્યો લવ લાઈ;
 સોઈ ચરન કેવટ ઘોઈ લીને, તબ હરિ નાવ ચલાઈ. ભજ
 સોઈ ચરન સંતન જન સેવત, સદા રહત સુખદાઈ;
 સોઈ ચરન ગૌતમશ્રધ્ધિ-નારી પરસિ પરમપદ પાઈ. ભજ
 દંડકવન પ્રભુ પાવન કીન્હો, શ્રધ્ધિયન શ્રાસ મિટાઈ;
 સોઈ પ્રભુ ત્રિલોક કે સ્વામી, કનક મૃગા સંગ ઘાઈ. ભજ
 કપિ સુગ્રીવ બંધુ ભય-વ્યાકુલ, તિન જુ છત્ર ફિરાઈ;
 રિપુ કો અનુજ બિભીષન નિસિચર, પરસત લંકા પાઈ. ભજ
 શિવ-સનકાદિક અરૂ બ્રહ્માદિક, સેષ સહસ મુખ ગાઈ;
 ‘તુલસીદાસ’ મારૂત-સુતકી પ્રભુ, નિજ મુખ કરત બડાઈ. ભજ

॥ પલટૂ સતગુરુ ચરન પર ડારિ દેહુ સિર ભાર ॥
 તન મન લજ્જા ખોઈ કૈ ભક્તિ કરૌ નિર્ધાર ॥

ભજું મન રામચરણ દિનરાતી,
 રસના કસ ન ભજો તુમ હરિજશ, નામ લેત અલસાતી. ધ્રુવ
 જાકો નામ લેત દારણ દુઃખ, સુનિ ત્રય તાપ બૂઝયાતી;
 રામચંદ્રકો નામ અમીરસ, સો રસ કહો ન ખાતી. ભજું
 શ્રોતા સુમતિ સુશીલ સો હરિજન, દેત સલાહ સોહાતી;
 લિયો સનેહ સુજશ રઘુપતિકો, સુન જુડાવત હિયે છાતી. ભજું
 સંવત સોલહસેં એકતીસા, જયેષ્ઠ માસ છઠિ સ્વાતિ;
 ‘તુલસીદાસ’ પ્રભુ વિનય લખત હૈ, રામજી મિલનકી પાતી. ભજું

૨૮૫ (રાગ : યમન કલ્યાણ)

મમતા તું ન ગઈ મેરે મનસે ! તૃષ્ણા તું ન ગઈ મેરે મનસે !
 જેસે શશી બીચ સાઈ લગત હૈ, છૂટે ન કોટિ જતન સે. ધ્રુવ
 પાકે કેસ જનમકે સાથી, જોત ગઈ નેનનસે;
 પગ થાકે કર કંપન લાગે, લાજ ગઈ લોકનસે. મમતા
 ટૂટે દસન બચન નહી આવત, શોભા ગઈ રે મુખન સે;
 શ્રવન ન સૂઝે બચન કાહુકે, બલ જો ગયો ઘન્દ્રિયગનસે. મમતા
 વાત પિત કફ આય ગ્રહોરી, સુતહુ બોલાવત કરસેં;
 ભાઈ ભતીજા પ્રેમ પિયારા, નાર નિકાસત ઘરસેં. મમતા
 પ્યારે ત્રિભુવનનાથ ભજુ લે, લોભ ન કર પરધન સે;
 ‘તુલસીદાસ’ કાહુસેં ન મિટે, બિનહરિ ભજન રટનસે. મમતા

જ્ઞાની અરૂં અજ્ઞાનીકી ક્રિયા સખ એકસી હી, અજ્ઞા આશવાન જ્ઞાની આશ ન નિરાશ હૈ,
 અજ્ઞા જોઈ જોઈ કરૈ, અહંકાર બુદ્ધિ ધરૈ, જ્ઞાની અહંકાર બિનુ ફરત ઉદાસ હૈ;
 અજ્ઞા સુખ દુઃખ દોઉં આપવિષે માનિ લેત, જ્ઞાની સુખ દુઃખ કૂં ન જાને મેરે પાસ હૈ,
 અજ્ઞાકૂં જગત યહ સકલ સંતાપ કરૈ, જ્ઞાનીકૂં સુંદર સખ બ્રહ્મકો વિલાસ હૈ.

॥ પલટૂ પારસ ક્યા કરૈ, જો લોહા ખોટા હોય ॥
 ॥ સતગુરુ સખ કો દેત હૈ, લેતા નાહી કોય ॥

માધવ ! મોહ પાસ ક્યોં ટૂંટૈ ?
 બાહર કોટિ ઉપાય કરિય, અભ્યન્તર ગ્રન્થિ ન છૂટૈ. ધ્રુવ
 ઘૃતપૂરન કરાહ અન્તરગત, સસિ-પ્રતિબિંબ દિખાવૈ;
 ઈંધન અનલ લગાય કલપસત, ઔંટત નાસ ન પાવૈ. માધવ
 તરુ કોટર મહં બસ વિહંગ, તરુ કાટે મરૈ ન જૈસે;
 સાધન કરિય વિચાર હીન મન, સુદ્ધ હોઈ નહિં તૈસે. માધવ
 અંતર મલિન વિષય મન અતિ, તન પાવન કરિય પખારે;
 મરઈ ન ઉરગ અનેક જતન, બલમીક બિબિધ બિધિ મારે. માધવ
 ‘તુલસીદાસ’ હરિ ગુરુ-કરૂના બિનુ, બિમલ વિવેક ન હોઈ;
 બિનુ વિવેક સંસાર-ઘોર-નિધિ, પાર ન પાવૈ કોઈ. માધવ

૨૮૭ (રાગ : મારવા)

માધવ ! મો સમાન જગ માંહી,
 સખ વિધિ હીન મલીન દીન અતિ, લીન વિષય કોઈ નાહી. ધ્રુવ
 તુમ સમ હેતુ-રહિત કૃપાલુ, આરત-હિત, ઈસ ન ત્યાગી;
 મૈં દુઃખ સોક બિકલ કૃપાલુ, કેહિ કારન દયા ન લાગી. માધવ
 નાહિંન કછુ અવગુન તુમ્હાર, અપરાધ મોર મૈં માના;
 ગ્યાન-ભવન તનુ દિયેહુ નાથ ! સોઈ પાય ન મૈં પ્રભુ જાના. માધવ
 બેનુ કરીલ, શ્રીખંડ વસંતહિ, દૂષન મૃષા લગાવૈ;
 સાર રહિત હતભાગ્ય સુરભિ, પલ્લવ સો કહુ કિમિ પાવૈ. માધવ
 સખ પ્રકાર મૈં કઠિન મુદુલ હરિ, દ્રઢ વિચાર જિય મોરે;
 ‘તુલસીદાસ’ પ્રભુ મોહ સુંખલા, છુટિહિ તુમ્હારે છોરે. માધવ

॥ પલટૂ લિખા નસીબ કા, સંત દેત હૈ ફેર ॥
 ॥ સાચ નહીં દિલ આપના, તા સે લાગૈ દેર ॥

રાજ રચત મોઢે નાહી રે, રામબિના ! (૨). ધ્રુવ
કુલ મેરો હંસ પિતા મેરો દશરથ, રામચંદ્ર જૈસા ભાઈ;
લેખ લખત વિદ્યાતા ભૂલી, આ જનુની કહાંસે પાઈ? રામબિના
કેકે ઉદર મેરો જનમ ભયો હય, પ્રાન રહ્યો લલચાઈ;
ચિત્રકૂટ જાગ દરશન કરો, ચરન સેવું સદાઈ. રામબિના
સુંદર બદન કમલદલ લોચન, ભાલ તિલક જલકાઈ;
મોહન મૂરતિ કબહું નીરખું, મોઢેકું લાડ લડાઈ. રામબિના
સંપતિ બિપતિ સિયારામ જાનત હય, કપટ વિપત જલ જાઈ;
'તુલસીદાસ' સિયારામ દરશ બિન, પલ પલ જુગ સમ જાઈ. રામબિના

લછમન ! ધીરે ચલો મેં હારી, રઘુવર ! ધીરે ચલો મેં હારી. ધ્રુવ
ચલત ચલત મેરે પૈયા દુખત હૈ, ધૂપ પડત શિર ભારી. લછમન
એક તો ભારી પાવકે પંજન, દુસરી શરીર સંભારી. લછમન
થોરીક વિલંબ કરો સરજુતટ, બાંધુ ચીર સંભારી. લછમન
આગ લગો ઈન અવધપુરીકો, જિન મોઢે બનકો નિકારી. લછમન
રામ લછમન જનક સીતા, ફેર મિલે ગિરિધારી. લછમન
'તુલસીદાસ' પ્રભુ બનકો સિધારે, શોચત જનકદુલારી. લછમન

માન મદ મારવેકિ કર્મનકું જારવેકિ, અધમ ઉધારવેકિ ટેક જિન ઠાને હૈ,
ગહન અગાધ ગતિ પૂરન પ્રતાપ અતિ, મતિ બલ કાહુંસેતિ જાત ન પિછાને હૈ;
શરનાગત બંધ છેદ જગકો કિયો નિષેદ, વેદ રુ વેદાંતહું કે ભેદ સખ જાને હૈ,
કહત હૈ બ્રહ્માનંદ કાય મન બાનિ કરી, ઐસો ગુરુ રાજ હમે ઇશ કરી માને હૈ.

॥ કામ ક્રોધ જિન કે નહી, લગૈ ના ભૂખ પિયાસ ॥
॥ પલટૂ ઉનકે દરસ સે, હોત પાપ કો નાસ ॥

રઘુવર ! મોહી સંગ કર લીજૈ,
બાર બાર પુર જાવ નાથ, કેહી કારણ આપુ તજી દીજૈ. ધ્રુવ
યદપિ હોય અતિ અધમ કુટિલ, મતિ અપરાધિનકો જાયો;
પ્રણતપાલ કોમલ સુભાવ જિયે, જાની શરણ તકી આયો. રઘુવર
જો મેરે તજી ચરણ આન મતિ, કહૌ હૃદય કછુ રાખી;
તૌ પરિહરહું દયાલુ દીનહિત, પ્રભુ અભિચંતર સાખી. રઘુવર
તારે નાથ ! કહત મેં પુનિપુનિ, પ્રભુ પિતુ માતુ ગુસાંઈ;
ભજનહીન નરદેહ વૃથા કરી, શ્વાન ફેરકી નાઈ. રઘુવર
બંધુ બચન સુની શ્રવત નયનજલ, રાજીવ નયનાં ભરી આયે;
'તુલસીદાસ' પ્રભુ પરમકૃપા ગહી, બાંહ ભરત ઉર લાયે. રઘુવર

રઘુવીર ! તુમ કો મેરી લાજ;
સદા સદા મેં શરન તિહારી, તુમ બડે ગરીબનિવાજ. ધ્રુવ
પતિત ઉધારન બિરુદ તિહારો, શ્રવણ સુની અવાજ. રઘુવીર
મેં તો પતિત પુરાતન હઉં પ્રભુ, પાર ઉતારો જહાજ. રઘુવીર
અઘ-ખંડન દુઃખ ભંજન જન કે, એહિ તિહારો કાજ. રઘુવીર
'તુલસીદાસ' પર કિરપા કીજે, ભક્તિ-દાન દેહુ આજ. રઘુવીર

ટારે જિન તીન તાપ પાપહું પ્રજારે સખ, અંતર કૃપાલુ અતિ પર ઉપકારી હૈ,
ભવ વારિધિ કે પૂર બહ જાતે કાઢે ગ્રહિ, તુરત ઉતારે તીર પીર સખ જારી હૈ;
કાલ વ્યાલ મુખસે કાઢિ લિયે કરુણા કરી, હરિકું લખાયકે સહાય ભયે ભારી હૈ,
કહત હૈ બ્રહ્માનંદ હમ તો વિચારી દેખ્યો, જગમેં ન કોઈ ગુરુ જૈસો હિતકારી હૈ.

॥ નમસ્કાર સુંદર કહત, નિશદિન વારંવાર ॥
॥ સદા રહો મમ શિરપે, 'સદ્ગુરુ ચરણ તુમાર' ॥

ઐસે રામ દીન-હિતકારી;
અતિ કોમલ કરૂનાનિધાન, બિનુ કારન પર ઉપકારી. ધ્રુવ
સાધન-હીન દીન નિજ અઘ-બસ, સિલા ભઈ મુનિ-નારી;
ગૃહતે ગવનિ પરસિ પદ પાવન, ઘોર સાપતે તારી. ઐસે
હિંસારત નિષાદ તામસ વપુ, પસુ-સમાન બનચારી;
ભેંટ્યો હૃદય લગાઈ પ્રેમવશ, નહિં કુલ જાતિ બિચારી. ઐસે
બિહંગ બોનિ આમિષ અહારપર, ગીધ કૌન વ્રતધારી;
જનક-સમાન ક્રિયા તાકી નિજ, કર સબ ભાંતિ સંવારી. ઐસે
અધમ જાતિ સબરી બેષિત જડ, લોક-વેદ તેં ન્યારી;
જાનિ પ્રીતિ, દૈ દરસ કૃપાનિધિ, સોઉ રઘુનાથ ઉધારી. ઐસે
કહેં લગિ કહેં દીન અગનિત, જિન્હકી તુમ વિપતિ નિવારી;
કલિ-મલ-ગ્રસિત દાસ 'તુલસી' પર, કાહે કૃપા બિસારી ? ઐસે

૨૯૩ (રાગ : ગોડી)

શરન રામજીકે આયો, કુટુંબ તજી,
તજી ગઢ લંકા મહલ ઔર મંદિર, નામ સુનત ઊઠી ધાયો. ધ્રુવ
ભરી સભામેં રાવણ બેઠે, પરહિત લાત ચલાયો;
મૂરખ બંધુ કહ્યો નહિ માને, બાર બાર સમુઝાયો. કુટુંબ
આવતહીં લંકાપતિ કીન્હો, હરિ હસી કંઠ લગાયો;
જન્મ જન્મકે મેટત પ્રાયશ્ચિત, રામજી દરશ જબ પાયો. કુટુંબ
શ્રી રઘુનાથ અનાથ કે બંધુ, દીન જાની અપનાયો;
'તુલસીદાસ' ભજુ નવલ સિયાવર, ભક્તિ અભયપદ પાયો. કુટુંબ

॥ સંતોકી ગતિ રામદાસ, જગસે લખી ન જાય ॥
બાહર તો સંસાર - સા, ભીતર ઉલ્ટા થાય ॥

શ્રી રામચંદ્ર કૃપાલુ ભજમન હરણ ભવભય દારુણ;
નવકંજલોચન કંજમુખ કરકંજ પદકંજારણ. ધ્રુવ
કંદર્પ અગણિત અમિત છબી, નવનીત નીરદ સુંદરં;
પટપીત માનહું તડિત રુચિ શુચિ, નોમિ જનકસુતાવરં. શ્રીરામ
શિર કિરીટ કુંડલ તિલક ચારુ ઉદાર અંગ વિભૂષણં;
આજાનુભુજ શર્યાપધર સંગ્રામજિત ખર-દૂષણં. શ્રીરામ
ભજ દીનબંધુ દિનેશ દાનવ, દલન દુષ્ટ નિકંદનં;
રઘુનંદ આનંદકંદ કૌસલચંદ દશરથનંદનં. શ્રીરામ
ઈતિ વદતિ 'તુલસીદાસ' શંકર શેષ મુનિમન રંજનં;
મમ હૃદયકુંજ નિવાસ કુરુ કામાદિ ખલદલગંજનં. શ્રીરામ

૨૯૫ (રાગ : કેદાર)

સખી ! રઘુનાથ રૂપ-નિહાર;
સરદ-બિધુ રબિ-સુવન, મનસિજ માન ભંજનિહાર. ધ્રુવ
શ્યામ સુભગ સરીર જનુ, મન કામ પૂરનિહાર;
ચાર ચંદન મનહું મરકત, સિખર લસત નિહાર. સખી
રચિર ઉર ઉપબીત રાજત, પદિક ગજમનિ હાર;
મનહું સુરધનુ નખત ગન બિચ, તિમિર ભંજ નિહાર. સખી
બિમલ પીત દુકૂલ દામિનિ-દુતિ બિનિંદનિહાર;
બદન સુષમા સદન સોભિત, મદન - મોહનિહાર. સખી
સકલ અંગ અનૂપ નહિં કોઉ, સુકબિ ખરન નિહાર;
'દાસ તુલસી' નિરખતહિ સુખ, લહત નિરખનિહાર. સખી

॥ વંદૌ પાંચો પરમગુરુ, સુરગુરુ વંદત જાસ ॥
વિઘન હરન મંગલ કરન, પૂરન પ્રેમ પ્રકાશ ॥

૨૯૬ (રાગ : પ્રભાતિ)

સીતાપતિ રામચંદ્ર, રઘુપતિ રઘુરાઈ. ધ્રુવ
રસના રસ નામ લેત, સંતનકો દરસ દેત;
બિહસત મુખ મંદમંદ, સુંદર સુખદાઈ. સીતાપતિ
ઐનઐન દ્રગ બિશાલ, દશનબીચ ચમતકાર;
ભ્રકુટી શિર કાકપક્ષ, નાસિકા સોહાઈ. સીતાપતિ
કેસરકો તિલક ભાલ, માનો રવિ પ્રાતઃકાલ;
શ્રવન કુંડલ ઝલમલાત, રતિપતિ છબિ છાઈ. સીતાપતિ
મોતિનકી કંઠ માલ, તારાગણ ઉર વિશાલ;
માનો ગિરિ શિખર ફોરી, સુરસરી ચલી આઈ. સીતાપતિ
સુરનર મુનિ સકલ દેવ, શિવ વિરંચિ કરત સેવ;
કીરતિ બ્રહ્માંડ ખંડ, ત્રીન લોક છાઈ. સીતાપતિ
ભજ મન શ્રીરામચરણ, અરૂણકંજ મંજુ બરણ;
હરત સકલ પાપતાપ, સંતન સુખદાઈ. સીતાપતિ
સખા સંગ સર્વુતીર, બિહરત રઘુબંશ વીર;
હરખી-નીરખી 'તુલસીદાસ', ચરણરજ પાઈ. સીતાપતિ

૨૯૭ (રાગ : પરજ)

યહ વિનતી રઘુવીર ગુસાંઈ !
ઔર આસ વિશ્વાસ ભરોસો, હરોં જીવ જડતાઈ. ધ્રુવ
ચહોં ન સુગતિ, સુમતિ, સંપતિ કછુ, રિધિસિધિ વિપુલ બડાઈ;
હેતુ-રહિત અનુરાગ રામપદ, બઢે અનુદિન અધિકાઈ. યહો
કુટિલ કરમ લે જાઈ મોહિ, જહં જહં અપની બરિઆઈ;
તહં તહં જનિ છિન છોહ છાંડિયો, કમઠ-અંડકી નાઈ. યહો

॥ નમો-નમો શ્રીગુરુ ચરણ, નાશક સકલ કલેશ ॥
જિનકી કૃપા કટાક્ષે, વરણોં સત ઉપદેશ ॥

યા જગમેં જહં લગિ યા તનુકી, પ્રીતિ પ્રતીતિ સગાઈ;
તે સખ 'તુલસીદાસ' પ્રભુ હી સોં, હોહિ સિમિટિ ઈક ઠાઈ. યહો

૨૯૮ (રાગ : બિભાસ)

હે હરિ ! કવન જતન ભ્રમ ભાગૈ,
દેખત, સુનત, બિચારત યહ મન, નિજ સુભાઉ નહિં ત્યાગૈ. ધ્રુવ
ભક્તિ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, સકલ, સાધન યહિં લાગિ ઉપાઈ;
કોઉ ભલ કહઉ દેઉ કછુ કોઉ, અસિ બાસના હૃદયતે ન જાઈ. કવન
જેહિ નિસિ સકલ જીવ સૂતહિં તવ કૃપાપાત્ર જન જાગૈ;
નિજ કરની બિપરીત દેખી મોહિ, સમુજિ મહાભય લાગૈ. કવન
જદપિ ભગ્ન મનોરથ બિધિબસ, સુખ ઈચ્છિત દુઃખ પાવૈ;
ચિત્રકાર કર હીન જથા, સ્વારથ બિનુ ચિત્ર બનાવૈ. કવન
હથીકેસ સુનિ નામ જાઉં બલિ, અતિ ભરોસ જિય મોરે;
'તુલસીદાસ' ઈન્દ્રિય સંભવ દુખ, હરે બનહિ પ્રભુ તોરે. કવન

દીનદાસ (રાગ : કેદાર)

રસના રામ નામ ક્યોં નહી બોલત ?
નિસિ દિન પર-અપવાદ બખાનત, ક્યોં પર-અઘ કો તોલત. ધ્રુવ
સંત સમાગમ પ્રેમ કટોરા, રામ રસાયન ઘોલત;
તહાં જાય કુશળ ઉચાર કે, ક્યોં શુભ રસ તૂં ટોલત? રસના
જો કોઈ દીન આવે તવ સન્મુખ, મર્મ વચન કહિ બોલત;
મર્મ બચન મેં સાર ન નિકસત, જ્યોં કાંદે કુ છોલત. રસના
નર મુખ મંદર સુંદર પાય કે, સુધા વચન ક્યોં ન બોલત ?
'દીનદાસ' હરિ ચરિત બખાનત, આનંદ સુખ ક્યોં ન ડોલત? રસના

॥ યહ તન વિષકી બૈલરી, સદ્ગુરુ અમૃતકી ખાન ॥
શિશ દીયે જો ગુરુ મિલે, તો ભી સસ્તા જાન ॥

દયારામ

ઈ. સ. ૧૭૭૭ - ૧૮૫૨



દયારામનો જન્મ નર્મદાકાંઠે આવેલા ચાણોદ ગામમાં તા. ૧૬-૮-૧૭૭૭ના થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ પ્રભુલાલ ભટ્ટ અને માતાનું નામ રાજકોર હતું. નાનપણથી તેઓએ તેમના મોસાળ ડભોઈ ગામમાં વસવાટ કર્યો હતો. તેઓ પ્રેમલક્ષણભક્તિની, મુખ્યત્વે શૃંગારપ્રધાન રસિક - મધૂર-પદ - ગરબીઓના કવિ તરીકે જાણીતા છે. તેઓ સંગીતજ્ઞ તથા સારા ગાયક પણ હતા. વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના રંગથી બરાબર રંગાતા એમણે વિ.સં. ૧૮૫૮માં વલ્લભજી મહારાજ પાસે શ્રીનાથજીના સાન્નિધ્યમાં બ્રહ્મસંબંધ ગ્રહણ કર્યો હતો. દયારામની ગરબીઓ ‘દયારામ રસસુધા’ તેમજ અન્યત્ર ગ્રંથસ્થ થયેલી છે. પુષ્ટિમાર્ગના અનુયાયી આ ભક્તકવિએ, વૈષ્ણવ સંપ્રદાયને લગતી ઘણી રચનાઓનું સર્જન કર્યું છે. દ્રવ્ય અને હિન્દી ભાષામાં પણ એમણે સાહિત્ય રચ્યું છે. તેઓ ‘દયો’, ‘દયાસખી’, ‘દયાશંકર’ નામે પણ પ્રચલિત થયા છે. તેમનું અવસાન ૭૫ વર્ષની વયે તા. ૨૯-૨-૧૮૫૨માં થયું હતું.

૨૯૯	હંસકંકણી	ઓ દ્રવ્યનારી ! શા માટે તું
૩૦૦	બિહાગ	ચિત્ત તું શીંદને ચિંતા ધરે
૩૦૧	બિહાગ	જે કોઈ પ્રેમ અંશ અવતરે
૩૦૨	માંડ	પ્રગટ મળે સુખ થાય ગિરધર

|| કિસ્મત કુછ ભી કામ ન આઈ, ઘોખા દિયા લકીરોને ||
ભાગ્ય ભરોસે બૈઠ ન ભાઈ, કહ દી બાત ફકીરોને ||

૩૦૩	જોગીયા	બન જા હરિદાસા
૩૦૪	ખમાજ	બેલીડા ઊઠો ઉતાવળા થઈ
૩૦૫	કટારી	ભટકતાં ભવમાં રે ગયા
૩૦૬	સોરઠ ચલતી	મરવા ટાણે રે મેં થી કેમ મરાશે ?
૩૦૭	બિહાગ	વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે
૩૦૮	બિંદાવની	શ્યામ રંગ સમીપે ન જાવું
૩૦૯	ઘોળ	સૌથી સમસ્થ રાધાવરનો આશરો
૩૧૦	હિંદોલ	હરિ જેવો તેવો હું દાસ તમારો
૩૧૧	ખમાજ	હરિ શું કરું રે ? મારો ! માયા

૨૯૯ (રાગ : હંસકંકણી)

ઓ દ્રવ્યનારી ! શા માટે તું અમને આળ ચડાવે ?
પૂણ્ય પૂરવ તણાં, તેથી પાતળિયો અમને લાડ લડાવે. ધ્રુવ
મેં પૂરણ તપ સાધ્યાં વનમાં, મેં ટાઢતડકા વેઠ્યાં તનમાં;
ત્યારે મોહને મહેર આણી મનમાં, ઓ દ્રવ્યનારી ! શા માટે
હું ચોમાસે ચાચર રહેતી, ઘણી મેઘઝડી શરીરે સહેતી;
સુખદુઃખ કાંઈ દિલમાં નવ લેતી, ઓ દ્રવ્યનારી ! શા માટે
મારે અંગે વાઢ વઢાવિયા, વળી તે સંઘાડે ચડાવિયા;
તે ઉપર છેદ પડાવિયા, ઓ દ્રવ્યનારી ! શા માટે
ત્યારે હરિએ હાથ કરી લીધી, સૌ કો માં શિરોમણિ કીધી;
દેહ અર્પી અર્ધ અંગે દીધી, ઓ દ્રવ્યનારી ! શા માટે
માટે ‘દયા’ પ્રીતમને છું પ્યારી, નિત્ય મુખથી વગાડે મુરારિ;
મારા ભેદગુણ દીસે ભારી ! ઓ દ્રવ્યનારી ! શા માટે

|| દાદુ સદ્ગુરુ કે ચરણ, અધિક અરણ અરવિંદ ||
દુઃખ હરત તારણતરણ, મૂક્ત કરણ સુખકંદ ||

ચિત્ત તું શીદને ચિંતા ધરે ? કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે. ધ્રુવ
સ્થાવર જંગમ જડ ચેતનમાં માયાનું બળ ઠરે;
સ્મરણ કર શ્રી કૃષ્ણચંદ્રનું, જન્મમરણ ભય હરે. કૃષ્ણને
નવમાસ પ્રાણી શ્રીકૃષ્ણનું, ધ્યાન ગર્ભમાં ધરે;
માયાનું આવરણ કર્યું ત્યારે, લખ ચોરાશી ફરે. કૃષ્ણને
તું અંતર ઉદ્દેગ ધરે, તેથી કારજ શું સરે ?
ઘણીનો ધાર્યો મનસુબો, હર-બ્રહ્માથી નવ ફરે. કૃષ્ણને
દોરી સર્વની એના હાથમાં, ભરાવ્યું ડગલું ભરે;
જેવા જંત્ર વગાડે જંત્રી, તેવો સ્વર નીસરે. કૃષ્ણને
થનાર વસ્તુ થયા કરે, જયમ શ્રીફળ પાણી ભરે;
જનાર વસ્તુ એણી પેરે જાશે, જયમ ગજ કોળું ગળે. કૃષ્ણને
જેનું જેટલું જે જયમ કાળે, તે તેને કર ઠરે;
એમાં ફેર પડે નહીં કોઈથી, શીદ કૂટાઈ તું મરે ? કૃષ્ણને
તારું ધાર્યું થાતું હોય તો, સુખ સંચે દુઃખ હરે;
આપતણું અજ્ઞાનપણું એ મૂળ વિચારે ખરે. કૃષ્ણને
થવાનું અણચિંતવ્યું થાશે, ઉપનિષદ ઓચરે;
રાખ્ય ભરોસો રાધાવરનો, 'દયા' શીદને ડરે ? કૃષ્ણને

જે કોઈ પ્રેમઅંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે. ધ્રુવ
સિંહણકેરું દૂધ હોય, તે સિંહણ-સુતને જરે;
કનકપાત્ર પાખે સૌ ધાતુ, ફોડીને નીસરે. પ્રેમરસ

॥ સખ બનમેં ચંદન નહિ, સખ દલ સૂરમા નાહિ ॥
સખ સીપી મોતી નહિ, એસે સંત જગ માંહિ ॥

સક્કરખોરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણ જ હરે;
ક્ષાર-સિંધુનું માછલડું જયમ, મીઠા જળમાં મરે. પ્રેમરસ
સોમવલ્લી-રસપાન શુદ્ધ જે, બ્રાહ્મણ હોય તે કરે;
વગળવંશીને વમન કરાવે, વેદ-વાણી ઉચ્ચરે. પ્રેમરસ
ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મળે, તદપિ અર્થ ના સરે;
મત્સ્યભોગી બગલો મુક્તાફળ, દેખી ચંચુ ના ભરે. પ્રેમરસ
એમ કોટિ પ્રકારે પ્રેમ વિના, પુરુષોત્તમ પૂંઠ ન ફરે;
'દયા' પ્રીતમ શ્રી ગોવર્ધનધર, પ્રેમભક્તિએ વરે. પ્રેમરસ

પ્રગટ મળે સુખ થાય, ગિરધર પ્રગટ મળે સુખ થાય. ધ્રુવ
અંતર્યામી અખિલમાં છે, તેથી કહો કો'નું દુખ જાય ?
તેલ વિના અસ્ફૂટ તલ પૂરેથી, દીપક કેમ પ્રગટાય ? ગિરધર
પ્રગટ પાવક વિના કાષ્ઠને ભેટે, કઈ પેરે શીત સમાય ?
પૃથ્વી ચાટે તૃષા ટળે નહિ, અંતર જળ શ્રુતિ ગાય. ગિરધર
દીવાસળી પાષાણસ્પર્શથી કો' કહે જવાળા જણાય ?
સુરભિપેટમાં પય, તેમાં ધૂત, તોય પુષ્ટિ ન પામે ગાય. ગિરધર
વ્યાપકથી વાતો નવ થાયે, તેથી જીવ અકળાય;
રસિયા જન મનરંજન હરિવર, 'દયા' પ્રીતમ ગુણ ગાય. ગિરધર

સાહ ભયો ઉમરાહ ભયો, પતસાહ ભયો જગશિષ નયો હૈ,
રાગી ભયો બડભાગી ભયો, વિતરાગી ભયો વન જાય રહ્યો હૈ;
માની ભયો નિરમાની ભયો, પરમાની ભયો જસવાસ લયો હૈ,
બ્રહ્મમુનિ ઘનશ્યામકો આશ્રય, જો ન ભયો તો કછુ ન ભયો હૈ.

॥ ઉદર સમાતા અન્નલે, તન હી સમાતા ચીર ॥
અધિક હિ સંગ્રહ ના કરૈ, ઉસકા નામ ફડીર ॥

બન જા હરિદાસા, હરિદાસા બન જા. ધ્રુવ
સુધાસિંધુકે સમીપ બસકે, મૂઢ રહત ક્યોં પ્યાસા ?
દીન હોત ક્યોં દુઃખ પાવત હૈ ? બસત પરસકે પાસા. બન૦
કામધેનું સુરદ્રુમ ચિંતામણિ, ઈશ્વર અખિલ નિવાસા;
ઉનકું છોડ ઔરનકું ધ્યાવે, સો તો વૃથા પ્રયાસા. બન૦
માનવ દેહ દુર્લભ ક્ષણભંગુર, જ્યું જલ બીચ પતાસા;
અચલ સત્ય એક હરિકી સેવા, સબ કુછ તરત તમાસા. બન૦
શરણાગત વત્સલ શ્રી વિક્રલ, ક્યું મન રહત ઉદાસા ?
'દયારામ' સદ્ગુરુને બતાયા, હૈ મનસુબા ખાસા. બન૦

બેલીડા ! ઉઠો ઉતાવળા થઈ, સાંતીડાને જોડો ખેતરમાં જઈ. ધ્રુવ
ઘરમને નિયમના ઘોરી જોડો તમે, અનુભવ હળને લઈ;
મોહ માયાનાં ઢેજાં રે ભાંગો, શમનું ખાતર દઈ. બેલીડા૦
અમર નામની ઓળું કાઢો તમે, સુરત સેંઢા પર રહી;
વાંક અંતરનો કાઢો વિવેકથી, ખોટનું ખાતું નહિ. બેલીડા૦
જ્ઞાન ધ્યાનના કણ મોંઘેરાં લેજો, તનમન નાણાં દઈ;
મનુષ્ય ખેતરમાં વાવો વિવેકથી, ગુરુગમ ઓરણી લઈ. બેલીડા૦
જ્ઞાનના અંકુર ઉગ્યા ખેતરમાં, ઘીરપ ટુંઢણી થઈ;
કુડ કપટનાં કાઢો પારેવડાં, મન રખવાળો રઈ. બેલીડા૦
મોક્ષના કણસલાં પાક્યાં ખેતરમાં, ખબર ઘણીને થઈ;
દાસ 'દયો' કહે એવી કરજો કમાઈ, જેથી ભવની ભાવઠ ગઈ. બેલીડા૦

॥ તન તરકટ, તન તીર હૈ, મન મરકટ, મન મીર ॥
તન મન કો ફેંકી ફરે, ઉસકા નામ ફકીર ॥

ભટકતાં ભવમાં રે, ગયા કાળ કોટિ વહી;
હદ થઈ હાવાં રે, રાખો હરિ હાથ ગ્રહી. ધ્રુવ
આવ્યો શરણ ત્રિતાપનો દારૂયો, શીતળ કીજે શ્યામ !
કરગરી કહું છું, કૃષ્ણ કૃપાનિધિ ! રાખો ચરણ સુખધામ;
કરુણા કટાક્ષે રે, કિલ્મિષ કોટી દહી. ભટકતાં૦
જો મારાં કૃત સામું જોશો, તો ઠરશે બરાબરી;
રત્ન, ગુંજા, ક્યમ હોયે બરાબર, હું તો રંક ને તમો હરિ!
માટે મન મોટું રે, કરજો મુને રંક લહી. ભટકતાં૦
આશાભર્યો આવ્યો અવિનાશી, સમર્થ લહી, તમ પાસ;
ધર્મધોરીંધર તમ દ્વારેથી, હું ક્યમ જાઉં નિરાશ?
નિજનો કરી લેજો રે, ના તો મને કહેશો નહિ. ભટકતાં૦
અરજ સાંભળો, અનાથ જનની, શ્રવણે શ્રીરણછોડ,
એક વાર સન્મુખ જુઓ શામળા, તો પહોંચે મનના કોડ;
હસીને બોલાવો રે, 'દયા' તું તો મારો કહી. ભટકતાં૦

મરવા ટાણે રે મેં થી કેમ મરાશે ? હરિ હરિ હવે શું થાશે ? ધ્રુવ
બરકીને બોલાશે નહી, પછી ગોવિંદ કેમ ગવાશે ?
કોઈનું બોલ્યું કાને નહીં સંભળાય, સાસે ધમણ ધમાશે. મરવા૦
પિંડે પડખું નહી પલટાય, પછી બેઠું કેમ થવાશે;
રોમ રોમની વ્યાધિ થાશે, ઈ દુઃખ કેમ સહેવાશે ? મરવા૦
હિંમત જાશે માંકડ ખાશે, કુબુદ્ધિ કંઈ ઘેરાશે;
પુંબડે પાણી પાશે જ્યારે, હાથે કેમ જમાશે ? મરવા૦

॥ જગ માયાનું પૂર છે, જીવ સહુ ફુબી જાય ॥
સંત સમાગમ જો કરે, તો સર્વેથી તરાય ॥

જમકિંકરના મુદગર મોટા, ઈ કેમ જોવાશે;
ભગવદ્ગીતા ભાવ ધરીને, શ્રવણે કેમ સંભળાશે ? મરવા૦
'દયારામ' કહે પૂરણબ્રહ્મ તે, રામ રૂઢ્યે ધરાશે;
સદ્બોધે સંત સંગત કરતાં, સુખથી તરત મરાશે. મરવા૦

૩૦૭ (રાગ : બિહાગ)

વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે, શીદને ગુમાનમાં ઘુમે;
હરિજન નથી થયો તું રે, શીદને ગુમાનમાં ઘુમે. ધ્રુવ
હરિજન જોઈ હૈડું નવ હરખે, દ્રવે ન હરિગુણ ગાતાં;
કામ દામ ચટકી નથી છટકી, ક્રોધે લોચન રાતાં. વૈષ્ણવ૦
તુજ સંગે કોઈ વૈષ્ણવ થાયે, તો તું વૈષ્ણવ સાચો;
તારા સંગનો રંગ ન લાગે, ત્યહાં લગી તું કાચો. વૈષ્ણવ૦
પરદુઃખ દેખી હૃદય ન દાઝે, પરનિંદા નથી ડરતો;
વહાલ નથી વિહ્વલ શું સાચું, હઠે ન, હું હું કરતો. વૈષ્ણવ૦
પરોપકારે પ્રીત ન તુજને, સ્વાસ્થ છૂટ્યો છે નહીં;
કહેણી તેવી રહેણી ન મળે, ક્યાં લખ્યું, એમ કહેતો. વૈષ્ણવ૦
ભજનારૂઢ નથી મન નિશ્ચય, નથી હરિનો વિશ્વાસ;
જગત તણી આશા છે ત્યાં લગી, જગત ગુરુ, તું દાસ. વૈષ્ણવ૦
મન તણો ગુરુ મન કરીશ તો, સાચી વસ્તુ જડશે;
દયા દુઃખ કે સુખ માન પણ, સાચું કહેવું પડશે. વૈષ્ણવ૦

ગોવિંદકે કિયે જીવ, જાત હૈ રસાતલકૂં, ગુરૂ ઉપદેશોં સો તો છૂટે ચમ ફંદતૈ,
ગોવિંદકે કિયે જીવ વશ પરે કર્મન કે, ગુરૂકે નિવારે સૂં, ફિરત હૈ સ્વચ્છંદતૈ;
ગોવિંદકે કિયે જીવ ડૂબત ભોસાગરમે, સુંદર કહત ગુરૂ કાઢે દુઃખ ઢંદ તૈં,
ઔર હૂં કહાંલો કછૂ, મુખતે કહું બનાય, ગુરૂકી તૌ મહિમા અધિક હૈ ગોવિંદતૈં.

॥ સંત સપૂતને તૂંબડા, બ્રહ્મોનો એક સ્વભાવ ॥
એ તારે પણ બોળે નહી, એને તાર્યા ઉપર ભાવ ॥

૩૦૮ (રાગ : બિદાખની)

શ્યામ રંગ સમીપે ન જાવું, મારે આજ સખી. ધ્રુવ
જેમાં કાળાશ તે સૌ એકસરખું, સર્વમાં કપટ હશે આવું? શ્યામ૦
કસ્તુરીની બિંદી કરૂં નહિ, કાજળ ન આંખમાં અંજાવું. શ્યામ૦
કોકિલાનો શબ્દ સૂણું નહિ, કાગવાણી શુકનમાં ન લાવું. શ્યામ૦
નીલાખંડ કાળી કંચુકી ના પે'રું, જમુનાનાં નીરમાં નાં નહાવું. શ્યામ૦
દયાના પ્રીતમ સાથે મુખે નેમ લીધો, પણ મન કહે પણ ના નિભાવું. શ્યામ૦

૩૦૯ (રાગ : ધોળ)

સૌથી સમસ્થ રાધાવરનો આશરો, જેના જનને દૂભવી શકે નહિ કોઈ જો;
જમનું જોર ન ચાલે દોષ કરે કદા, ક્ષમા કરે કે હરિ ચાહે તે હોય જો. સૌથી૦
દેવ બીજા સૌ મોટા હરિના હુકમથી, સુર, બ્રહ્મા, શિવ-શક્તિ, શેષ, મહેશ જો;
કેશવ આગે બળ કોઈનું ચાલે નહિ, દેવ સૌ રૂઢે હરિજન ડરે ન લેશ જો. સૌથી૦
જૂઠો હરિનો ભગત જગતમાં થઈ ફરે, એવાનું પણ માધવ રાખે માન જો;
બા'નું પોતાનું જોઈ પાળે બિરદને, જેમ જડ પુરોહિતને પોષે ચજમાન જો. સૌથી૦
માયા કાળતણો ભય કોઈથી નવ ટળે, અભય અચળ કરવા સમસ્થ નહિ કોઈ જો;
વિના એક શ્રી હરિવર-ગિરધરલાલજી, સે'જ શરણ જાતામાં સન્મુખ જોઈ જો. સૌથી૦
એવા કરુણાનિધિ સમસ્થ શ્રી નાથજી, દાસ 'દયા'ના પ્રીતમ પ્રાણાધાર જો;
એને મૂકી અન્યતણો આશ્રય કરે, તે નિભાગી મૂરખનો સરદાર જો. સૌથી૦

॥ જેહ સ્વરૂપ સમજ્યા વિના, પામ્યો દુઃખ અનંત ॥
સમજાવ્યું તે પદ નમું, શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંત ॥

૩૧૦ (રાગ : હિંદોલ)

હરિ, જેવો તેવો હું, દાસ તમારો, કર્ણાસિંધુ, ગ્રહો કર મારો. ધ્રુવ
સાંકડાના સાથી શામળિયા, છો બગડ્યાના બેલી;
શરણ પડ્યો ખલ અમિત કુકરમી, તદપિ ન મૂકો ઠેલી. હરિ
નિજ જન જૂઠાની જાતી લજ્જા, રાખો છો શ્રી રણછોડ;
શૂન્ય - ભાગ્યને સફળ કરો છો, પૂરો વરદ બળ કોડ. હરિ
અવળનું સવળ કરો સુંદર-વર, જ્યારે જન જાય હારી;
અયોગ્ય યોગ્ય, પતિત કરો પાવન, પ્રભુ દુઃખ દુષ્કૃતહારી. હરિ
વિનતી વિના રક્ષક નિજ જનના, દોષ તણા ગુણ માનો;
સ્મરણ કરતાં સંકટ ટાળો, ગણો ન મોટો નાનો. હરિ
વિકટ પરાધીન પીડા પ્રજાળો, અંતરનું દુઃખ જાણો;
આરત-બન્ધુ સહિષ્ણુ અભયકર, અવગુણ નવ આણો. હરિ
સર્વેશ્વર સર્વાત્મા સ્વતંત્ર 'દયા' પ્રીતમ ગિરિધારી;
શરણાગત-વત્સલ શ્રી જી મારે, મોટી છે ઓથ તમારી. હરિ

૩૧૧ (રાગ : ખમાજ)

હરિ શું કરું રે ? મારો ! માયા ન મૂકે કેડો. ધ્રુવ
કોટિ કલ્પ સુધી એણે ભમાવ્યો, ભમું હજુ નહિ છેડો;
મુજથી ન છૂટે, ન આપ છોડાવો, મારો કયે ભવે નીવેડો ? હરિ
સેવા-સમરણ-કામ કરું, મારો ક્ષણુંએ ન છાંડે કેડો;
શું ગજું મારું, અવિદ્યા જીતી ? કરું ચરણકમળે નેડો. હરિ
આપ વિના એના સૌ ચેલા, કોને કહું દુઃખ ફેડો ?
દાસી તમારી એ જાય પ્રેરો જ્યાં, પાછી ફરે જ્યારે તેડો. હરિ
કરગરી કહું છું કૃષ્ણ ! કૃપાનિધિ ! ચરણે પડ્યો ન ખસેડો;
માયા કાળ-અગ્નિથી બચે દયો ! શ્રીકૃષ્ણ ! કૃપાંજળ રેડો. હરિ

॥ પરમ પુરુષ પ્રભુ સદ્ગુરુ, પરમ જ્ઞાન સુખધામ ॥
જેણે આપ્યું ભાન નિજ, તેને સદા પ્રણામ ॥

૩૧૨ (રાગ : યમનકલ્યાણ)

ગુરુદેવ દયાળુ દયા કરજો, મારે પ્રેમ બનીને રહેવું છે;
ગુરુદેવ ચરણ શરણ મહીં, ઉદાર બનીને રહેવું છે. ધ્રુવ
ગુરુ વીણા રૂપ જો આપ ધરો, મારે તાર બનીને રહેવું છે;
ગુરુ સંગીત રૂપ સ્વરૂપ ધરો, સિતાર બનીને રહેવું છે. ગુરુદેવ
ગુરુ મ્યાન રૂપ જો આપ ધરો, તલવાર બનીને રહેવું છે;
ગુરુ ભોળાનાથ સ્વરૂપ ધરો, હોંશિયાર બનીને રહેવું છે. ગુરુદેવ
ગુરુ આતમ રૂપ સ્વરૂપ ધરો, દરબાર બનીને રહેવું છે;
'દાસ બહાદુર' કહે સદ્ગુરુ ચરણે, એકતાર બનીને રહેવું છે. ગુરુદેવ

- દાસ બહાદુર

૩૧૩ (રાગ : તિલકકામોદ)

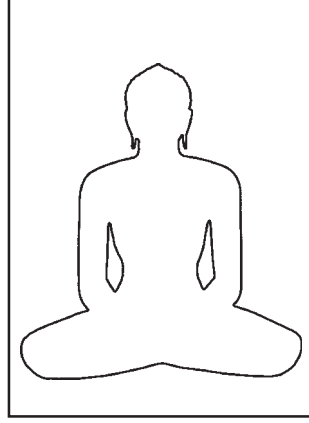
પ્રીતમ મુજમેં પાયા, મેરા પ્રીતમ મુજમેં પાયા.
આજ આનંદ અપારહી મેરે, તનકે તાપ બિલાયા. ધ્રુવ
ખોજત ખોજત દિન ભયે કેતે, કરતહિ કોટિ ઉપાયા;
જખતેં મિલે સત્ગુરુ ભેદુ, તિનહિ પલમેં મિલાયા. મેરા
ખેલ ખેલાવત અંતરખમી, જિન બહુ નામ ધરાયા;
સો અવિનાશી પલ નહિ બિછુરે, પ્રાણપતિ જો કહાયા. મેરા
પડી પરીક્ષા હર્ષ ભયો હૈ, ભયા સકલ મન ભાયા;
જન 'દેતા' કહે દરશ્યા સબમેં, અભય નિરંજન રાયા. મેરા

- દેવાત

॥ દેહ છતાં જેની દશા, વર્તે દેહાતીત ॥
તે જ્ઞાનીના ચરણમાં હો વંદન અગણિત ॥

પં. દૌલતરામજી

(ઈ.સ. ૧૭૯૮ - ૧૮૬૬)



પંડિત દૌલતરામજીનો જન્મ વિ. સં. ૧૮૫૫-૫૬ની આસપાસ હાથરસમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ ટોડરમલ હતું. જે ગંગાટીવાલ ગોંત્રીય પલ્લીવાલ જાતિના હતા. તેઓ બજાજનો વ્યવસાય સંભાળેલો અને અલીગઢ જઈ વસ્યા હતા. દૌલતરામજીનો વિવાહ અલીગઢ નિવાસી ચિન્તામણિ બજાજની સુપુત્રી સાથે થયા હતા. તેમને બે પુત્ર હતા. જેમાં જ્યેષ્ઠ પુત્રનું નામ ટીકારામજી હતું. દૌલતરામજીની બે પ્રમુખ રચનાઓ છે. (૧) છહ ઢાલા, (૨) દૌલત વિલાસ. છહઢાલાએ પંડિતજીને અમરત્વ પ્રદાન કર્યું. સાથે લગભગ ૧૫૦ આધ્યાત્મિક પદોની રચના પણ કરી જે દૌલત વિલાસમાં સંગ્રહિત છે. બધા પદો ભાવપૂર્ણ છે અને ‘દેખન મેં છોટે લગે ઘાવ કરે ગંભીર’ને ચરિતાર્થ કરે છે. છહઢાલા ગ્રંથનું નિર્માણ વિ. સં. ૧૮૯૧માં થયું. આ કૃતિ અત્યંત લોકપ્રિય છે તથા જન-જનના કંઠનો હાર બની ગઈ છે. આ ગ્રંથમાં સંપૂર્ણ જૈનધર્મનો મર્મ રહેલો છે. વિ.સં. ૧૯૨૩ માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ અમાવાસ્યાના દિવસે પંડિત દૌલતરામજીનો દિલ્હીમાં ૬૮ વર્ષની ઉંમરે સ્વર્ગવાસ થયો. કવિવર શ્રી દૌલતરામજીના ભજનો વ્રજ-મિશ્રિત ખડી બોલીમાં રચાયેલા છે.



॥ સંત ચરણ આશ્રય વિના, સાધન કર્યા અનેક ॥
પાર ન તેથી પામિયો, ઉગ્યો ન અંશ વિવેક ॥

૩૧૪	જોગિયા	અરે જિયા, જગ ધોખે કી ટાટી
૩૧૫	જૌનપુરી	આપા નહિ જાના તૂને
૩૧૬	વસંતભૈરવી	ગુરુ કહત સીખ ઇમિ બાર-બાર
૩૧૭	બહાર	ચિન્મૂરતિ દુગધારી કી મોહે
૩૧૮	બાગેશ્રી	છાંડિ દે ચા બુદ્ધિ ભોરી
૩૧૯	સારંગ	જાઉ કહાં તજ શરન તિહારે
૩૨૦	બાગેશ્રી	જિનવૈન સુનત મોરી ભૂલ ભગી
૩૨૧	આશાવરી	તોહિ સમઝાયો સૌ સૌ બાર
૩૨૨	મેઘમલ્હાર	દેખોજી ઇક પરમ ગુરુને કૈસા
૩૨૩	ચંદ્રકાંત	ધન ધન સાધર્મજિન મિલન કી
૩૨૪	જૌનપુરી	પ્રભુ મોરી એસી બુદ્ધિ કીજે
૩૨૫	બહાર	બન્દો અદ્ભુત ચંદ્રવીર જિન
૩૨૬	હિંદોલ	માન લે ચા સિખ મોરી
૩૨૭	સોહની	મેરે કબ હૈ વા દિનકો સુધરી
૩૨૮	હમીર	મેરો મન એસી ખેલત હોરી
૩૨૯	મારુખિહાગ	મેં આયો જિન શરન તિહારી
૩૩૦	પૂર્વકલ્યાણ	સકલ જોય જ્ઞાયક તદપિ
૩૩૧	ખિહાગ	હમ તો કબહુ ન
૩૩૨	તોડી	હમારી વીર હરો ભવપીર
૩૩૩	પૂર્વી	હે જિન તેરે મેં શરણે આયા
૩૩૪	કાફી	જ્ઞાની એસી હોલી મચાઈ



પથ્થરકી જાતિ હીરા ચિંતામનિ પારસહું, મોતી પુખરાજ લાલ શાલ ફેર ડાચિયે,
કામધેનુ કલ્પતરુ આદિ દે અનેક નિધિ, સકલ વિનાશવંત અંતર વિચારિયે;
સખહિ જહાનમેં હિ દૂસરો ઉપાય નાહી, ચરનું મેં શીશ મેલી દીનતા ઉચ્ચારિયે,
કહત હૈ બ્રહ્માનંદ કાય મન બાની કરી, કૌન ઐસી ભેટ ગુરુરાજ આગે ધારિયે.

॥ સરુવર તરુવર, સંતજન ચોથા વરસે મેહ ॥
પરમારથના કારણે, ચારો ધરીયા દેહ ॥

અરે જિયા, જગ ધોખે કી ટાટી. ધ્રુવ
જૂઠા ઉધમ લોક કરત હૈ, જિસમેં નિશદિન ઘાટી. અરે૦
જાન બૂજકે અંધ બને હૈં, આંખન બાંધી પાટી. અરે૦
નિકલ જાયંગે પ્રાણ છિનકમેં, પડી રહેગી માટી. અરે૦
'દૌલતરામ' સમઝ મન અપને, દિલકી ખોલ કપાટી. અરે૦

આપા નહિં જાના તૂને, કેસા જ્ઞાનધારી રે ? ધ્રુવ
દેહાશ્રિત કરિ ક્રિયા આપકો, માનત શિવમગચારી રે. આયા૦
નિજનિવેદ વિન ઘોર પરિસહ, વિફલ કહી જન સારી રે. આયા૦
શિવ ચાહેં તો દ્વિવિધ કર્મતેં, કર નિજપરનતિ ન્યારી રે. આયા૦
'દૌલત' જિન નિજભાવ પિછાન્યો, તિન ભવવિપતિ વિદારી રે. આયા૦

ગુરુ કહત સીખ ઈમિ બાર-બાર, વિષસમ વિષયનકો ટાર-ટાર. ધ્રુવ
ઇન સેવ અનાદિ દુખ પાયો, જનમ મરન બહુ ધાર-ધાર. ગુરુ૦
કર્માશ્રિત બાધાજુત ફાંસી, બન્ધ બઢાવન દ્રવ્દકાર. ગુરુ૦
યે ન ઇન્દ્રિયે તૃષિહેતુ જિમિ, તિસ ન બુઝાવત ક્ષારવાર. ગુરુ૦
ઇનમેં સુખ કલપના અબુધકે, બુધજન માનત દુખ પ્રચાર. ગુરુ૦
ઇન તજિ જ્ઞાનપિયૂષ ચખ્યો તિન, 'દૌલ' લહી ભવવાર પાર. ગુરુ૦

॥ પૂરા સદ્ગુરુ સેવતાં, અંતર પ્રગટે આપ ॥
મનસા વાચા કર્મણા, મિટે જનમકે તાપ ॥

ચિન્મૂરતિ દ્રગધારી કી મોહે, રીતિ લગત હૈ અટાપટી. ધ્રુવ
બાહર નારક-કૃત દુઃખ ભોગે, અંતર સુખરસ ગટાગટી;
રમત અનેક સુરનિ સંગ પૈ તિસ, પરનતિ તે નિત હટાહટી. મોહે૦
જ્ઞાન-વિરાગ શક્તિ તે વિધિફલ, ભોગત પૈ વિધિ ઘટાઘટી;
સદન-નિવાસી તદપી ઉદાસી, તાતેં આસ્ત્રવ છટાછટી. મોહે૦
જે ભવહેતુ અબુધ કે તે, તસ કરત બંધ કી ઝટાઝટી;
નારક-પશુ તિર્યચ વિકલત્રય, પ્રકૃતિન કી હૈ કટાકટી. મોહે૦
સંયમ ધર ન સકે પૈ, સંયમ ધારણ કી ઉર ચટાચટી;
તાસુ સુચંચ-ગુણ કો 'દૌલત' કે, લગી રહે નિત રટારટી. મોહે૦

છાંડિ દે યા બુધિ ભોરી, વૃથા તનસે રતિ જોરી. ધ્રુવ
યહ પર હૈ ન રહે થિર પોષત, સકલ કુમલકી ઝોરી,
યાસોં મમતા કર અનાદિતેં, બંધો કર્મકી ડોરી;
સહે દુખ જલધિ હિલોરી, છાંડિ દે યા બુધિ ભોરી. વૃથા૦
યહ જડ હૈ તૂ ચેતન, ચોં હી અપનાવત બરજોરી,
સમ્યક્દર્શન જ્ઞાન ચરણ નિધિ, ચે હૈં સંપત તોરી;
સદા વિલસો શિવગોરી, છાંડિ દે યા બુધિ ભોરી. વૃથા૦
સુખિયા ભયે સદીવ જીવ જિન, યાસોં મમતા તોરી,
'દૌલ' સીખ યહ લીજે પીજે, જ્ઞાનપિયૂષ કટોરી;
મિટૈ પરવાહ કઠોરી, છાંડિ દે બુધિ ભોરી. વૃથા૦

॥ પડી પડી તુજ પદપંકજે, ફરી ફરી માંગુ એ જ ॥
સદ્ગુરુ સંત સ્વરૂપ તુજ, એ દટતા કરી દે જ ॥

૩૧૯ (રાગ : સારંગી)

જાઉં કહાં તજ શરન તિહારે !

ધ્રુવ

ચૂક અનાદિ તની યા હમરી, માફ કરૌ કરુણા ગુન ધારે. જાઉં
ડૂબત હોં ભવસાગર મેં અબ, તુમ બિન કો મોહિ પાર નિકારે. જાઉં
તુમ સમ દેવ અવર નહિં કોઈ, તારેં હમ ચહ હાથ પસારે. જાઉં
મોસમ અધમ અનેક ઉબારે, બરનત હેં ગુરુ શાસ્ત્ર અપારે. જાઉં
'દૌલત' કો ભવપાર કરો અબ, આયો હેં શરણાગત થારે. જાઉં

૩૨૦ (રાગ : બાગેશ્રી)

જિનવૈન સુનત, મોરી ભૂલ ભગી;
કર્મસ્વભાવ ભાવ ચેતનકો, ભિન્ન પિછાનન સુમતિ જગી. ધ્રુવ
જિન અનુભૂતિ સહજ જ્ઞાયકતા, સો ચિર રૂપ તુષ મૈલ પગી;
સ્થાદવાદ ધુનિ-નિર્મલ-જલતેં, વિમલ ભઈ સમભાવ લગી. જિન
સંશયમોહભરમતા વિઘટી, પ્રગટી આતમસોંજ સગી;
'દૌલ' અપૂરબ મંગલ પાયો, શિવસુખ લેન હોંસ ઉમગી. જિન

૩૨૧ (રાગ : આશાવરી)

તોહિ સમઝાયો સૌ સૌ બાર, જિયા તોહિ સમજાયો;
દેખ સુગુરુકી પરહિત મેં રતિ, હિતઉપદેશ સુનાયો. ધ્રુવ
વિષયભુજંગ સેય સુખ પાયો, પુનિ તિનસોં લપટાયો;
સ્વપદવિસાર રચ્યો પરપદમેં, મદરત જ્યોં બોરાયો. તોહિ
તન ધન સ્વજન નહીં હેં તેરે, નાહક નેહ લગાયો;
ક્યોં ન તજે ભ્રમ ? ચાખ સમામૃત, જો નિત સંતસુહાયો. તોહિ

॥ ગુરુ દીવો ગુરુ દેવતા, ગુરુ વિશ ઘોર અંધાર ॥
જે ગુરુ વાણી વેગળા, રડવડિયા સંસાર ॥

ભજ રે મના

૧૮૪

અબહુ સમઝ કહિન ચહ નરભવ, જિન વૃષ બિના ગમાયો;
તે વિલખેં મનિ ડાર ઉદધિમેં, 'દૌલત' કો પછતાયો. તોહિ

૩૨૨ (રાગ : મેઘમલ્હાર)

દેખોજી ઈક પરમ ગુરુને કેસા ધ્યાન લગાયા હે ? ધ્રુવ
ઘરકે ભોગ રોગ સમ લાગે, બનકા બાસ સુહાયા હે;
કામ ક્રોધ માયા મદ ત્યાગી, નગન જુ ભેષ બનાયા હે. ગુરુને
બરસાકાલ બસત હે તરુતલ, સમતાભાવ દિખાયા હે;
લિપટેં ડાંસ જહર વિષયાલે, ખેદ ન મનમેં લ્યાયા હે. ગુરુને
શીતકાલ તટનીતટ ઉપર, પરત તુષાર ન છાયા હે;
કંપે દેહ ચલે ચૌબારી, જૈનજતિ કહલાયા હે. ગુરુને
ગ્રીષ્મકાલ બસેં પરબતપર, સૂરજ ઉપર આયા હે;
ચલત પસેવ જરત અતિ કાયા, કર્મકલંક બહાયા હે. ગુરુને
એસે ગુરુકે ચરન પૂજકર, મનવાંછિત ફલ પાયા હે;
'દૌલત' એસે જૈનજતિકો, બાર બાર સિર નાયા હે. ગુરુને

૩૨૩ (રાગ : ચંદ્રકાંત)

ધન ધન સાધર્મીજન મિલન કી ઘરી, બરસત ભ્રમતાપ હરન જ્ઞાનધનઝરી. ધ્રુવ
બાકે વિન પાયે ભવવિપતિ અતિ ભરી, નિજ પરહિત અહિત કી કછુ ન સુધિ પરી. ધન
બાકે પરભાવ ચિત સુથિરતા કરી, સંશય ભ્રમ મોહકી સુ વાસના ટરી. ધન
મિથ્યાગુરુદેવસેવ દેવ પરિહરી, વીતરાગદેવ સુગુરુસેવ ઉરધરી. ધન
ચારોં અનુયોગ સુહિતદેશ દિઠપરી, શિવમગકે લાહ કી સુયાહ વિસ્તરી. ધન
સમ્યક્ તરુ ધરનિ યેહ કરન કરિહરી, ભવજલકો તરનિ સમર-ભુંગ વિષજરી. ધન
પૂરવભવ યા પ્રસાદ રમનિ શિવ વરી, સેવો અબ 'દૌલ' યાહિ બાત ચહ બરી. ધન

॥ આત્મભ્રાંતિ સમ રોગ નહી, સદ્ગુરુ વૈધ સુબાણ ॥
ગુરુ આજ્ઞા સમ પથ્ય નહી, ઔષધ વિચાર ધ્યાન ॥

૧૮૫

દૌલતરામજી

૩૨૪ (રાગ : જૈનપુરી)

પ્રભુ મોરી એસી બુધિ કીજે,
રાગદોષદાવાનલ સે બચ, સમતારસમેં ભીજે. ધ્રુવ
પરમેં ત્યાગ અપનપો નિજમેં, લાગ ન કબહું છીજે;
કર્મ કર્મફલમાહિં ન રાચત, જ્ઞાન સુધા-રસ પીજે. પ્રભુ
સમ્યગદર્શન-જ્ઞાન, ચરનનિધિ, તાકી પ્રાપ્તિ કરીજે;
મુઝ કારજકે તુમ બડ કારન, અરજ 'દૌલ' કી લીજે. પ્રભુ

૩૨૫ (રાગ : બહાર)

વન્દો અદ્ભુત ચંદ્રવીર જિન, ભવિચકોર ચિતહારી હૈ;
પરમાનંદ જલધિ વિસ્તારન, પાપ તાપ ક્ષયકારી હૈ. ધ્રુવ
ઉદિત નિરન્તર ત્રિભૂવન અન્તર, કીર્તિ કિરણ પસારી હૈ;
દોષ મલંક કલંક અટંકિત, મોહ રાહુ નિરવારી હૈ. વન્દો
કર્માવરણ પયોદ (વાદળ) અરોધિત, બોધિત શિવમગ ચારી હૈ;
ગણધરાદિ મુનિ ઉડુગન (તારા) સેવત, નિત પૂનમ તિથિ ધારી હૈ. વન્દો
અપિલ અલૌકિકાશ ઉલંઘન, જાસુ જ્ઞાન ઉજિયારી હૈ;
'દૌલત' તનસા કુમુદિન કો દિન, જયો ચરમ જગતારી હૈ. વન્દો

૩૨૬ (રાગ : હિંદોલ)

માન લે યા સિખ મોરી, ઝુકેં મત ભોગન ઓરી. ધ્રુવ
ભોગ ભુજંગભોગસમ જાનો, જિન ઘનસે રતિ જોરી,
તે અનન્ત ભવ ભીમ ભરે દુખ, પર અધોગતિ પોરી;
બંધે દૃઢ પાતક ડોરી. માન

॥ ગુરુ સેવા, જિન બંદગી, હરિ સુમિરન વૈરાગ ॥
યે ચારો તબહી મિલે, પૂરન હોવૈ ભાગ ॥

ઘનકો ત્યાગ વિરાગી જે જન, ભયે જ્ઞાનવૃષધોરી,
તિન સુખ લહ્યો અચલ અવિનાશી, ભવફાંસી દઈ તોરી;
રમૈ તિનસંગ શિવગોરી. માન

ભોગન કી અભિલાષ હરનકો, ત્રિજગસંપદા થોરી,
ચાતૈં જ્ઞાનાનન્દ 'દૌલ' અબ, પિયો પિયૂષ કટોરી;
મિટે ભવવ્યાધિ કઠોરી. માન

૩૨૭ (રાગ : સોહની)

મેરે કબ હૈ વા દિનકો સુધરી,
તન બિન વસન અસન બિન વનમેં, નિવસોં નાસાદ્રષ્ટિ ધરી. ધ્રુવ
પુણ્ય પાપ પરસોં કબ વિર્યો, પર્યો નિજનિધિ ચિરવિસરી;
તજ ઉપાધિ સજિ સહજ સમાધિ, સહોં ધામ હિમ મેઘઝરી. મેરે
કબ ચિરજોગ ધરોં એસો મોહિ, ઉપલ જાન મૃગ ખાજ હરી;
ધ્યાન કમાન તાન અનુભવ-શર, છેદોં કિહિ દિન મોહ અરી. મેરે
કબ તૃનકંચન એક ગનોં અરુ, મનિજડિતાલય શૈલ દરી;
'દૌલત' સત ગુરુચરન સૈવ જો, પુરવો આશ યહૈ હમરી. મેરે

૩૨૮ (રાગ : હમીર)

મેરો મન એસી ખેલત હોરી. ધ્રુવ
મન મિરદંગ સાજ-કરિ ત્યારી, તનકો તમૂરા બનોરી,
સુમતિ સુરંગ સરંગી બજાઈ, તાલ દોઉં કર જોરી;
રાગ પાંચોં પદ કોરી. મેરો
સમકિત રૂપ નીર ભર જારી, કરુના કેશર ઘોરી,
જ્ઞાનમઈ લેકર પિયકારી, દોઉં કરમાહિં સમ્હોરી;
ઘન્દ્રિ પાંચોં સખિ વોરી. મેરો

॥ બિના નયન પાવે નહી, બિના નયન કી ખાત ॥
સેવે સદ્ગુરુ કે ચરણ, સો પાવે સાક્ષાત્ ॥

ચતુર દાનકો હૈ ગુલાલ સો, ભરિ ભરિ મૂઠિ ચલોરી,
તપ મેવાકી ભરી નિજ ઝોરી, ચશકો અખીર ઉડોરી;
રંગ જિનધામ મચોરી. મેરો

‘દૌલ’ બાલ ખેલેં અસ હોરી, ભવભવ દુઃખ ટલોરી,
શરના લે ઇક શ્રીજનકો રી, જગમેં લાજ હો તોરી;
મિલે ફગુઆ શિવગોરી. મેરો

૩૨૯ (રાગ : માર્ઝિહાગ)

મેં આયો, જિન શરન તિહારી;
મેં ચિર દુખી વિભાવ ભાવ તેં, સ્વાભાવિક નિજનિધિ બિસારી.
રૂપ નિહાર ધાર તુમ ગુન સુન, બૈન હોત ભવિ શિવમગચારી; દુખ
યોં મમ કારજ કે કારન તુમ, તુમરી સેવ એક ઉર ધારી.
મિલ્યો અનન્ત જન્મ તેં અવસર, અબ બિનઉં હે ભવ સરતારી; મેં
પર મેં ઇષ્ટ અનિષ્ટ કલ્પના, ‘દૌલ’ કહેં ઝટ મેટ હમારી. મેં

૩૩૦ (રાગ : પૂર્વકલ્યાણ)

સકલ જોય જ્ઞાયક તદપિ, નિજાનંદરસલીન;
સો જિનેન્દ્ર જયવંત નિત, અરિજરહસ વિહીન.
જય વીતરાગ વિજ્ઞાનપુર, જય મોહિતિમિરકો હરણસૂર;
જય જ્ઞાન અનંતાનંત ધાર, દ્રગસુખવીરજમંડિત અપાર.
જય પરમશાંતિમુદ્રાસમેત, ભવિજનકો નિજ અનુભૂતિ હેત;
ભવિભાગનવશ જોગે વશાય, તુમ ધુનિ વૈ સુનિ વિભ્રમ નસાય.
અવિરુદ્ધ શુદ્ધ ચેતન-સ્વરૂપ, પરમાત્મ પરમ પાવન અનૂપ;
શુભ અશુભ વિભાવ અભાવ કીન, સ્વાભાવિકપરણતિમય અઘીન.

॥ જપ તપ ઔર વ્રતાદિ સબ, તહાં લગી ભ્રમરૂપ ॥
જહાં લગી નહિ સંતકી, પાઈ કૃપા અનૂપ ॥

અષ્ટાદશદોષ વિમુક્ત ધીર, સુચતુષ્ટયમય રાજત ગંભીર;
મુનિગણધરદિ સેવત મહન્ત, નવ કેવલલલ્લિધિરમાધરંત.
આકુલિત ભયો અજ્ઞાન ધાર, જયોં મૃગ મૃગતુષ્ણ જાન વાર;
તનપરણતિમેં આપો ચિતાર, કબહું ન અનુભયો સ્વપદ સાર.
તુમકો બિન જાને જો કલેશ, પાય સો તુમ જાનત જિનેશ;
પશુનારકનર સુરગતિમઝાર, ભવ ધર ધર મર્યો અનંતવાર.
અબ કાલલલ્લિધિભલતેં દયાલ, તુમદર્શનપાય ભયો ખુશાલ;
મન શાંત ભયો મિટ સકલદ્વન્દ્વ, ચાખ્યો સ્વાતમરસ દુખનિકંદ.
તારેં અબ એસી કરહુ નાથ ! બિછુરે ન કભી તુવ ચરણસાથ;
તુમ ગુણગણકો નહિં છેવ દેવ ! જગતારનકો તુમ વિરદ એવ.
આતમ કે અહિત વિષય-કષાય, ઇનમેં મેરી પરણતિ ન જાય;
મેં રહો આપમેં આપ લીન, સો કરો હોહું જયો નિજાધીન.
મેરે ન ચાહ કછુ ઔર ઈશ, રત્નત્રયનિધિ દીજે મુનીશ;
મુઝ કારજકે કારન સુ આપ, શિવ કરહુ હરહુ મમ મોહતાપ.
શશિશાંતિકરન તપહરન હેત, સ્વયમેવ તથા તુમ કુશલ દેત;
પીવત પિયૂષ જયોં રોગ જાય, ત્યોં તુમ અનુભવતેં ભવ નસાય.
ત્રિભુવન તિહુંકાલમઝાર કોય, નહિં તુમ બિન નિજસુખદાય હોય;
મો ઉર ચહ નિશ્ચય ભયો આજ, દુખજલધિઉતારન તુમ જહાજ.
તુમ ગુણગણમણિ ગણપતી, ગણત ન પાવહિં પાર;
‘દૌલ’ સ્વલ્પમતિ કિમ કહેં, નમોં ત્રિયોગ સંભાર.

કોઉ દેત બાજ સાજ કોઉ દેત ગજ રાજ, કોઉ દેત રાજસુખ, હેમ નંગ હાર હૈ,
કોઉ દેત ખાન પાન, કોઉ દેત વિદ્યા દાન, કોઉ દેત ખેત પશુ, પુત્ર પરિવાર હૈ;
કોઉ દેત ગઢ ગ્રામ, કોઉ દેત ઇન ધામ, કોઉ દેત શ્યામ પીત અંબર અપાર હૈ,
કહે બ્રહ્માનંદ જિન દિયો, હરિનામ દાન, જગમાંહી ગુરુ જૈસો કોઉ ન ઉદાર હૈ.

॥ ધ્યાનમૂલં ગુરુમૂર્તિ, પૂજામૂલં ગુરુપદમ્ ॥
મંત્રમૂલ ગુરુવાક્યં, મોક્ષમૂલં ગુરુકૃપા ॥

હમ તો કબહું ન નિજ ઘર આયે ।
 પર ઘર ફિરત બહુત દિન બીતે, નામ અનેક ઘરાયે. ધ્રુવ
 પરપદ નિજપદ માનિ મગન છે, પરપરનતિ લપટાયે;
 શુદ્ધ બુદ્ધ સુખકન્દ મનોહર, ચેતન ભાવ ન ભાયે. હમ૦
 નર પશુ દેવ નરક નિજ જાન્યો, પરજય બુદ્ધિ લહાયે;
 અમલ અખંડ અતુલ અવિનાશી, આતમગુન નહિં ગાયે. હમ૦
 ચહ બહુ ભૂલ ભઈ હમરી ફિર, કહા કાજ પછતાયે;
 ‘દૌલ’ તજો અજહૂં વિષયનકો, સતગુરુ વચન સુનાયે. હમ૦

33૨ (રાગ : તોડી)

હમારી વીર હરો ભવપીર. ધ્રુવ
 મેં દુખ તપિત દયામૃતસર તુમ, લખિ આયો તુમ તીર;
 તુમ પરમેશ મોખમગદર્શક મોહદવાનલનીર. હમારી૦
 તુમ બિનહેત જગત-ઉપકારી, શુદ્ધ ચિદાનન્દ ધીર;
 ગનપતિજ્ઞાન સમુદ્ર ન લંઘે, તુમ ગુનસિંઘ ગહીર. હમારી૦
 યાદ નહીં મેં વિપતિ સહી જો, ઘર ઘર અમિત શરીર;
 તુમ ગુનચિંતત નશત તથા ભય, જયો ધન ચલત સમીર. હમારી૦
 કોટવારકી અરજ ચહી હૈ, મેં દુખ સહું અધીર;
 હરહુ વેદનાફન્દ ‘દૌલ’ કી, કતર કર્મ જંજીર. હમારી૦

ધામ કિયો કહું કામ કિયો, જગ નામ કિયો જસ વ્યાપ રહ્યો હૈ,
 દાન કિયો સનમાન કિયો, અભિમાન કિયો કરકે ગુકિયો હૈ;
 દાવ કિયો બહુ ભાવ કિયો, ઠહરાવ કિયો કહું રાજ લિયો હૈ,
 બ્રહ્મમુનિ ઘનશ્યામકો આશ્રય, જો ન કિયો તો કછુ ન કિયો હૈ.

॥ પરાત્પર ગુરુવૈ નમઃ પરંપરાચાર્ય ગુરુવૈ નમઃ ॥
 ॥ પરમ ગુરુવૈ નમઃ સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુવૈ નમોનમઃ ॥

હે જિન તેરે મેં શરણે આયા,
 તુમ હો પરમદયાલ જગત-ગુરુ, મેં ભવ-ભવ દુખ પાયા. ધ્રુવ
 મોહ મહાદુઠ ઘેર રહ્યો મોહિ, ભવ કાનન ભટકાયા;
 નિજ નિજ જ્ઞાન ચરનનિધિ વિસર્જ્યો, તનધનકર અપનાયા. હૈ જિન૦
 નિજાનંદ અનુભવ પિયૂષ તજ, વિષય હલાહલ ખાયા;
 મેરી ભૂલ ભૂલ દુખદાર્ઘ, નિમિત મોહવિધિ પાયા. હૈ જિન૦
 સો દુઠ હોત શિથિલ તુમરે ઢિગ, ઓર ન હેત લખાયા;
 શિવસ્વરૂપ શિવમગદર્શક તુમ, સુચશ મુનીગન ગાયા. હૈ જિન૦
 તુમ હો સહજ નિમિત જગહિતકે, મો ઉર નિશ્ચય ભાયા;
 ભિન્ન હોઉં વિધિતેં સો કીજે, ‘દૌલ’ તુમ્હેં સિર નાયા. હૈ જિન૦

33૪ (રાગ : કાફી)

જ્ઞાની એસી હોલી મચાઈ. ધ્રુવ
 રાગ કિયો વિપરીત વિપન ઘર, કુમતિ કુસૌતિ સુહાઈ,
 ધાર દિગમ્બર કીન્દ સુ સંવર, નિજ પરભેદ લખાઈ;
 ઘાત વિષયનિકી બચાઈ. જ્ઞાની૦
 કુમતિ સખા ભજિ ધ્યાનભેદ સમ, તનમેં તાન ઉડાઈ,
 કુંભક તાલ મૃદંગસૌં પૂરક, રેચક બીન બજાઈ;
 લગન અનુભવ સૌં લગાઈ. જ્ઞાની૦
 કર્મબલીતા રૂપ નામ અરિ, વેદ સુદ્ધન્દ્ર ગનાઈ,
 દે તપ અગ્નિ ભસ્મ કરિ તિનકો, ધૂલ અઘાતિ ઉડાઈ;
 કરિ શિવ તિયકી મિલાઈ. જ્ઞાની૦
 જ્ઞાન કો જ્ઞાન ભાગવશ આવૈ, લાખ કરૌ ચતુરાઈ,
 સો ગુરુ દીનદયાલ કૃપાકરિ ‘દૌલત’ તોહિ બતાઈ;
 નહીં ચિતસે વિસરાઈ. જ્ઞાની૦

॥ સમદષ્ટિ શીતળ સદા, અદ્ભુત જાકી ચાલ ॥
 ॥ ઐસા સદ્ગુરુ કિજીયે, પલમેં કરે નિહાલ ॥

કવિ ધાનતરાય

ઈ.સં. ૧૬૭૬ - ૧૭૨૬



ધાનતરાય આગરા નિવાસી હતા. તેમનો જન્મ અગ્રવાલજાતિના ગોયલ ગોત્રમાં થયો હતો. તેમના પૂર્વજ લાલપુરથી આવી આગરા વસ્યા હતા. તેમના દાદાનું નામ વીરદાસ અને પિતાનું નામ શ્યામદાસ હતું. તેમનો જન્મ વિ. સં. ૧૭૩૩માં થયો હતો. વિવાહ વિ. સં. ૧૭૪૮માં થયા હતા. આગરામાં માનસિંહજીની ધર્મશૈલી હતી. કવિએ તેમનો લાભ લીધો હતો. કવિને પંડિત બિહારીદાસ અને પંડિત માનસિંહજીના ધર્મોપદેશથી જૈનધર્મમાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ હતી. તેમણે વિ. સં. ૧૭૭૭માં સમેતશિખરની યાત્રા કરી હતી. તેમનો મહાન ગ્રંથ ‘ધર્મવિલાસ’ નામથી પ્રસિદ્ધ છે. આ ગ્રંથમાં ૩૩૩ પદ, અનેક પૂજાઓ અને ૪૫ વિષયો પર કવિતાઓ સંગ્રહીત છે. કવિએ પોતે જ આનું સંકલન વિ. સં. ૧૭૮૦માં કર્યું હતું.

કવિના પદોની પ્રમુખ વિશેષતા તે છે કે તથ્યોનું વિવેચન, દાર્શનિક શૈલીમાં નહીં પણ કાવ્યશૈલીમાં કર્યું છે તેમજ દ્રવ્યભાષાનો પ્રયોગ વધુ જોવામાં આવે છે.

૩૩૫	બિહાર	અબ હમ અમર ભયે ન મરેંગે
૩૩૬	આશાવરી	આતમ અનુભવ કરના રે ભાઈ
૩૩૭	મલ્હાર	કાહે કો સોચિત અતિ ભારી
૩૩૮	કલાવતી	ગુરુ સમાન દાતા નહિ કોઈ
૩૩૯	કેદાર	તૂ જિનવર સ્વામી મેરા

॥ ગ્રંથ પંથ સબ જગત કે, ખાત ખતાવત તીન ॥
સંત હૃદય, મનમેં દયા, તન સેવામાં લીન ॥

૩૪૦	બિહાર	તૂ તો સમઝ સમઝ રે ભાઈ
૩૪૧	ચંદ્રકૌંસ	નહિ એસો જનમ બારંબાર
૩૪૨	દેશ	પ્રભુ મેં કિહિ વિધિ થુતિ કરેં તેરી
૩૪૩	જંગલા	મેં નિજ આતમ કબ ધ્યાઉગા ?
૩૪૪	સારંગ	મોહિ કબ એસા દિન આય છે
૩૪૫	કેદાર	રે મન ! ભજ ભજ દીનદયાલ

૩૩૫ (રાગ : બિહાર)

અબ હમ અમર ભયે ન મરેંગે;
તા કારન મિથ્યાત દિયો તજ, ક્યોં કરિ દેહ ધરેંગે ! ધ્રુવ
ઉપજે મરે કાલતેં પ્રાની, તાતેં કાલ હરેંગે;
રાગ-દોષ જગ બંધ કરત હૈ, ઘનકો નાશ કરેંગે. અબ
દેહ વિનાશી મેં અવિનાશી, ભેદજ્ઞાન પકરેંગે;
નાસી જાસી હમ ચિરવાસી, ચોખે હોં નિખરેંગે. અબ
મરે અનન્તબાર બિન સમજે, અબ સબ દુઃખ બિસરેંગે;
‘ધાનત’ નિપટ નિકટ દો અક્ષર, બિન સુમરે સુમરેંગે. અબ

૩૩૬ (રાગ : આશાવરી)

આતમ અનુભવ કરના રે ભાઈ,
જબ લોં ભેદ-જ્ઞાન નહિં ઉપજે, જનમ-મરણ દુખ ભરના રે. ધ્રુવ
આતમ પદ નવ તત્વ બખાને, વ્રત તપ સંજમ ધરના રે;
આતમ-જ્ઞાન બિના નહિં કારજ, જોની સંકટ પરના રે. આતમ
સકલ ગ્રન્થ દીપક હેં ભાઈ, મિથ્યા-તમકે હરના રે;
કહા કરે તે અંધ પુરુષ કો, જિન્હેં ઉપજના મરના રે. આતમ
‘ધાનત’ જે ભવિ સુખ ચાહત હેં, તિનકો ચહ અનુસરના રે;
‘સૌંદ’ ચે દો અક્ષર જપકે, ભવ-જલ પાર ઉતરના રે. આતમ

॥ ચાર ચિન્હ હરિભક્ત કે, પ્રગટ દિખાઈ દેત ॥
દયા ધર્મ આધિનતા પરદુઃખકો હર લેત ॥

કાહે કો સોચત અતિ ભારી, રે મન !
પૂરખ કરમનકી થિત બાંધી, સો તો ટરત ન ટારી. ધ્રુવ
સખ દરવનિકી તીન કાલકી, વિધિ ન્યારીકી ન્યારી;
કેવલ જ્ઞાનવિષે પ્રતિભાસી, સો સો હૈ હૈ સારી. કાહેં
સોચ કિયે બહુ બંધ બઢત હૈ, ઉપજત હૈ દુખ ખ્વારી;
ચિંતા ચિતા સમાન બખાની, બુદ્ધિ કરત હૈ કારી. કાહેં
રોગ સોગ ઉપજત ચિન્તાતૈં, કહૌ કૌન ગુનકારી ?
'ધાનત' અનુભવ કરિ શિવ પહુંચે, જિન ચિન્તા સખ જારી. કાહેં

ગુરુ સમાન દાતા નહિં કોઈ,
ભાનુ પ્રકાશ ન નાશત જાકો, સો અંધિયારા ડારૈ ખોઈ. ધ્રુવ
મેઘ સમાન સખનપૈ બરસૈ, કછુ ઈચ્છા જાકે નહિં હોઈ;
નરક પશુગતિ આગમાંહિતૈં, સુરગ મુક્ત સુખ થાપૈ સોઈ. ગુરુ
તીન લોક મન્દિર મેં જાનૌ, દીપકસમ પરકાશક લોઈ;
દીપતલૈ અંધિયારા ભર્યો હૈ, અન્તર બહિર વિમલ હૈ જોઈ. ગુરુ
તારણ તરણ જિહાજ સુગુરુ હૈ, સખ કુટુમ્બ ડોવૈ જગતોઈ;
'ધાનત' નિશિદિન નિરમલ મનમેં, રાખો ગુરુ-પદ પંકજ દોઈ. ગુરુ

તૂ જિનવર સ્વામી મેરા, મૈં સેવક પ્રભુ હૌં તેરા. ધ્રુવ
તૂમ સુમરન વિન મૈં બહુ કીના, નાના જોનિ - બસેરા;
ભાગ ઉદય તુમ દર્શન પાયો, પાપ ભજ્યો તજિ ખેરા. તૂ

॥ કબીર હદકા ગુરુ મિલે, બેહદકા ગુરુ નાહિ ॥
બેહદ આપૈ ઉપજે, અનુભવસે ઘટ માંહિ ॥

તૂમ દેવાધિદેવ પરમેશ્વર, દિજે દાન સવેરા;
જો તૂમ મોખ દેત નહિ હમકો, કહૌં જાચં કિંહિં ડેરા. તૂ
માત તાત તૂ હી બડ ભ્રાતા, તોસૌં પ્રેમ ઘનેરા;
'ધાનત' તાર નિકાર જગતતૈં, ફેર ન વૈ ભવફેરા. તૂ

તૂ તો સમઝ સમઝ રે ભાઈ,
નિશિદિન વિષય ભોગ લપટાના, ઘરમ બચન ન સુહાઈ. ધ્રુવ
કર મનકા લૈ આસન માર્યો, બાહિર લોક રિઝાઈ;
કહા ભયો બક ધ્યાન ધરે તૈં, જો મન થિર ન રહાઈ. તૂ તો
માસ માસ ઉપવાસ કિયેતૈં, કાયા બહુત સુખાઈ;
ક્રોધ માન છલ લોભ ન જુત્યા, કારજ કૌન સરાઈ !! તૂ તો
મન વચ કાચ જોગ થિર કરજૈં, ત્યાગો વિષયકષાઈ;
'ધાનત' સુરગ મોખ સુખદાઈ, સદ્ગુરુ સીખ બતાઈ. તૂ તો

નહિં એસો જનમ બારખ્બાર,
કઠિન-કઠિન લહ્યો મનુષ ભવ, તજિ મતિહાર. ધ્રુવ
પાય ચિન્તામન રતન શઠ, છિપત ઉદધિ મંઝાર;
અંધ હાથ બટેર આઈ, તજત તાહિ ગંવાર. નહિં
કબહું નરક તિર્યચ કબહું, કબહું સુરગવિહાર;
જગતમહિં ચિરકાલ ભમિયો, દુર્લભ નર અવતાર. નહિં
પાય અમ્રત પાંચ ઘોવૈ, કહત સુગુરુ પુકાર;
તજો વિષય કષાય 'ધાનત', જ્યો લહો ભવપાર. નહિં

॥ અંતરજામી ગુરુ આતમા, સખ ઘટ કરે પ્રકાશ ॥
કહે પ્રીતમ ચર અચરમાં ગુરુ નિરંતર વાસ ॥

૩૪૨ (રાગ : દેશ)

પ્રભુ મેં કિહિ વિધિ થુતિ કર્યોં તેરી,
ગણધર કહત પાર નહિં પાવૈ, કહા બુદ્ધિ હૈ મેરી. ધ્રુવ
શકુ જનમ ભરિ સહસ જીભ ઘરિ, તુમ જસ હોત ન પૂરા;
એક જીભ કૈસેં ગુણ ગાવૈ ! ઉલૂ કહે કિમિ સૂરા. પ્રભુ
ચરમ છત્ર સિંહાસન બરનોં, ચે ગુણ તુમતેં ન્યારે;
તુમ ગુણ કહન વચન બલ નાહીં, નૈન ગિનૈ કિમિ તારે. પ્રભુ

૩૪૩ (રાગ : જંગલા)

મેં નિજ આતમ કબ ધ્યાઉંગા ?
રાગાદિક પરિનામ ત્યાગકૈ, સમતાસોં લો લાઉંગા. ધ્રુવ
મન વચ કાય જોગ થિર કરકૈ, જ્ઞાન સમાધિ લગાઉંગા;
કબ હોં ક્ષપક-શ્રેણિ ચઢિ ધ્યાઉં, ચારિત મોહ નશાઉંગા. મેં
ચારોં કરમ ઘાતિયા ખન કરિ, પરમાતમ પદ પાઉંગા;
જ્ઞાન દરશ સુખ બલ ભંડારા, ચાર અઘાતિ બહાઉંગા. મેં
પરમ નિરંજન સિદ્ધ શુદ્ધપદ, પરમાનંદ કહાઉંગા;
'ધાનત' યહ સમ્પતિ જબ પાઊં, બહુરિ ન જગમેં આઊંગા. મેં

૩૪૪ (રાગ : સારંગ)

મોહિ કબ એસા દિન આય હૈ ?
સકલ વિભાવ અભાવ હોહિંગે, વિકલપતા મિટ જાય હૈ. ધ્રુવ
યહ પરમાતમ યહ મમ આતમ, ભેદબુદ્ધિ ન રહાય હૈ;
ઓરનિ કી કા બાત ચલાવૈ, ભેદવિજ્ઞાન પલાય હૈ. મોહિ

॥ સમદષ્ટિ સદ્ગુરુ ક્રિયા, મેરા ભરમ વિકાર ॥
જહં દેખો તહં એક હી, સાહિબકા દિદાર ॥

જાનેં આપ આપમેં આપા, સો વ્યવહાર બિલાય હૈ;
નય પરમાન નિખેપન માહીં, એક ન ઔસર પાય હૈ. મોહિ
દરસન જ્ઞાન ચરન કે વિકલપ, કહો કહાં ઠહરાય હૈ;
'ધાનત' ચેતન ચેતન હૈ હૈ, પુદ્ગલ પુદ્ગલ થાય હૈ. મોહિ

૩૪૫ (રાગ : કેદાર)

રે મન ! ભજ ભજ દીનદયાલ !
જાકે નામ લેત ઇક છિનમેં, કટૈ કોટિ અઘજાલ. ધ્રુવ
પરમબ્રહ્મ પરમેશ્વર સ્વામી, દેખે હોત નિહાલ;
સુમરન કરત પરમ સુખ પાવત, સેવત ભાજૈ કાલ. રે મન
ઇન્દ્ર ફિનિન્દ્ર ચક્રધર ગાવૈં, જાકો નામ રસાલ;
જાકો નામ જ્ઞાન પરકાસૈ, નાશૈ મિથ્યાજાલ. રે મન
જાકે નામ સમાન નહીં કછુ, ઉરધ મધ્ય પતાલ;
સોઈ નામ જપો નિત 'ધાનત' છાંડિ વિષય વિકરાલ. રે મન

(રાગ : બિહાગ)

અહો ! હરિ વહ દિન બેગિ દિખાઓ,
દૈ અનુરાગ ચરન-પંકજ કો, સુત-પિતુ-મોહ મિટાઓ. ધ્રુવ
ઔર છોડાઈ સબે જગ-વૈભવ, નિત વ્રજ-વાસ બસાઓ;
જુગલ-રૂપ-રસ-અમૃત-માધુરી, નિસ દિન નૈન પિઆઓ. અહો
પ્રેમ મત વૈ ડોલત ચર્હુ દિસિ, તન કી સુધિ બિસરાઓ;
નિસ દિન મેરે જુગલ નૈન સોં, પ્રેમ-પ્રવાહ બહારાઓ. અહો
શ્રી વલ્લભ-પદ-કમલ અમલ મેં, મેરી ભક્તિ દ્રઢાઓ;
'હરીશ્ચંદ્ર' કો રાધા-માધવ, અપનો કરિ અપનાઓ. અહો

॥ માનુજ જનમ અનૂપ હૈ, ન આવે દૂજી બાર ॥
પક્કા ફલ જો ગિરિ પડા, લગે ન દૂજી બાર ॥

ધીરો ભગત

ઈ. સ. ૧૭૫૩ - ૧૮૨૫



અખા ભગત પછીના સમર્થ જ્ઞાની ભક્ત કવિ તરીકે ધીરો ભગત અગ્રગણ્ય છે. ધીરાની કાફીઓ સુવિખ્યાત છે. અને જ્ઞાનોર્મિકવિતા તરીકે ઉત્કૃષ્ટ પણ છે. કાફી એ ૧૦ થાટમાંથી એક થાટ છે અને રાગ પણ છે. ધીરાએ એના ગેય ઢાળમાં ટેક કે ધ્રુવપદવાળી સુગેય જ્ઞાનમાર્ગી રચના કાવ્યરૂપે બનાવીને લોકપ્રિય કરી. ધીરો ભગત વડોદરા જિલ્લાના સાવલી પાસેના ગોઠડામાં થઈ ગયા. તેમના પિતાનું નામ પ્રતાપ બારોટ અને માતાનું નામ દેવબા હતું. નાનપણથી જ તે ધર્મતત્વાભિમુખ હતા. ગોઠડામાં અધ્વર્યુજીભાઈ શાસ્ત્રી પાસેથી હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રોનું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. ધીરા ભગતે ગૃહસ્થમાં પ્રવેશ કર્યો, પણ તે બહુ ચાલ્યો નહી. આખરે તે વિરક્ત થઈ સંન્યાસી સાંઈ પાસે રામાનંદી દીક્ષા લઈ સાધુ થઈ ગયા. જ્ઞાની કવિ બનેલા ધીરો ભગત પદો રચતા અને ભક્તો પાસે પહોંચે એ માટે કાગળમાં લખી ભૂંગળીમાં મૂકી, દોટ મારી, નદીમાં વહેતા મૂકી દેતા. ધીરાની જ્ઞાનમાર્ગી કાવ્યકૃતિઓ - ‘સ્વરૂપે’, ‘જ્ઞાનકક્કો’, ‘પ્રશ્નોત્તરમાલિકા’, ‘આત્મજ્ઞાન’ અને ‘જ્ઞાનબત્રીસીની કાફીઓ’ એ જ સર્જન-વિશેષ છે. ધીરો ભગત પણ કબીર અને અખાની જેમ ધર્મ સંપ્રદાયની વાડબંધીથી પર હતા.

૩૪૬ કટારી આત્મા શોધ્યા વિના રે
૩૪૭ ધોળ કઠણ ચોટ છે કાળની રે
૩૪૮ કટારી તરણા ઓથે ડુંગર રે

॥ માયા મુઈ ન મન મુવા, મર મર ગયા શરીર ॥
આશા તૃષ્ણા ના મુઈ, ચૌ કહિ ગયા કબીર ॥

૩૪૯ કટારી દુનિયા દીવાની રે બ્રહ્માંડ
૩૫૦ કટારી ધાહ સુણી ધાબે રે
૩૫૧ કટારી પંચરંગી બંગલો રે, શોભા
૩૫૨ કટારી શરીર વિના શોધન રે, પાર
૩૫૩ કટારી સલિલ મન સંકટ રે, હરિ
૩૫૪ કટારી સંત મળે સાચા રે, અગમની તે
૩૫૫ ચાબખો હીરાની પરીક્ષા રે, ઝવેરી
૩૫૬ કટારી હે મન તું હિ તું હિ બોલે રે
૩૫૭ ચલતી-હીંચ હેતે હરિ રસ પીજીએ, ઉર
૩૫૮ દેશી ઢાળ જ્ઞાની ધ્યાની ગયા તેના જુગમાં

૩૪૬ (રાગ : કટારી)

આત્મા શોધ્યા વિના રે, જે જન સાધન સાધે;
સાચે પ્રભુ જુઠાના રે, જશ કેમ જગે વાઘે. ધ્રુવ
રવિ રવિ રટ રજની મટત નહીં, એમ તિમિર નવ જાય,
આત્મા અર્ક ઊગ્યો અંતરમાં, ત્યારે અજવાળું થાય;
ભોજન ભોજન ભાખે રે, ભાંગે ન ભૂખ વિના ખાધે. આત્મા
મીઠા મેવા વખાણે મુખથી, તેને સ્વાદ ના આવે લગાર,
જલ જલ ઝંખે તૃષ્ણા નવ છીપે, પોકારે વાર હજાર;
અંધારે વસ્તુ શોધો રે, અજવાળાં વિના ક્યાંથી લાધે ? આત્મા
પોતાના પિંડની ખબર નવ જાણે, વાતો શીખી વાતે બાજે,
વ્યોમ ઉપરની તો આછી બતાવે, ભીતરની નથી, કેમ રાજે;
હદનો ભેદ નવ જાણે રે, બેહદ માંહે જઈ બાંધે. આત્મા
શીલ સંતોષ ને ક્ષમા ગરીબી, ગુરુ જ્ઞાન નિજ નામ,
એ કામ ક્રોધ લોભ મોહ તજે ત્યારે, વીશ વશા થાએ કામ;
ધીર ‘ધીરો’ મરજીવો રે, તૂં હી તૂંહી આરાધે. આત્મા

॥ ભક્તિ કરો પાતાલમ્, પ્રગટ હોય આકાશ ॥
દાબી ડૂબી ના રહે, કસ્તૂરી કી બાસ ॥

૩૪૭ (રાગ : ધોળ)

કઠણ ચોટ છે કાળની રે, મરણ મોટેરો માર;
કંઈક રાણાને કંઈક રાજિયા, હાં...રે મેલી ચાલ્યા સંસાર,
હેતે હરિસ પીજીએ. ધ્રુવ

જાયા તે તો સર્વે જશે રે, કોઈ કેડે કોઈ મોર;
રંગ પતંગનો ઊડી જશે, હાં...રે મેલી આકડાનો થોર.
હેતે હરિસ પીજીએ

કેનાં છોરુંને કેનાં વાંછરું રે, કેનાં માયને બાપ ?
અંતકાળે જવું એકલું, હાં...રે સાથે પુણ્યને પાપ.
હેતે હરિસ પીજીએ

સંસાર ધુમાડાના બાચકા રે, જોતાં જોતાં જનાર;
મરનારાને તમે શું રૂવો ? હાં...રે રોનારાં ક્યાં રહેનાર?
હેતે હરિસ પીજીએ

દાસ ‘ધીરો’ રમે રંગમાં રે, રમે દિવસને રાત;
‘હું’ ને ‘મારું’ મિથ્યા કરો, હાં...રે રમો પ્રભુ સંગાથ.
હેતે હરિસ પીજીએ

૩૪૮ (રાગ : કટારી)

તરણા ઓથે ડુંગર રે, ડુંગર કોઈ દેખે નહી;
અજાજૂથ માંહે રે, સમરથ ગાજે સહી. ધ્રુવ
સિંહ અજામાં કરે ગર્જના, કસ્તૂરી મૃગ રાજન,
તલની ઓથે જેમ તેલ રહ્યું છે, કાષ્ઠમાં હુતાશન;
દધિ ઓથે ઘૃત જ રે, વસ્તુ એમ છૂપી રહી. તરણા

|| હિરદય ભીતર આરસી, મુખ દેખા નહિ જાય ||
|| મુખ તો તબ હી દેખિયે, મન નિર્મલ હો જાય ||

કોને કહુ ને કોણ સાંભળશે ? અગમ ખેલ અપાર,
અગમ કેરી ગમ નહીં રે, વાણી ન પહોંચે વિસ્તાર;
એક દેશ એવો રે, બુદ્ધિ થાકી રહે તહીં. તરણા
મન પવનની ગતિ ન પહોંચે, છે અવિનાશી અખંડ,
રહ્યો સચરાચર ભર્યો બ્રહ્મ પૂરણ, તેણે રચ્યાં બ્રહ્માંડ;
ઠામ નહીં કો ઠાલો રે, એક અણુમાત્ર કહી. તરણા
સદ્ગુરુજી એ કૃપા કરી ત્યારે, આપ થયા રે પ્રકાશ,
શાં શાં દોડી સાધન સાધે, પોતે પોતાની પાસ;
દાસ ‘ધીરો’ કહે છે રે, જ્યાં જોઉં ત્યાં તું હી તુંહી. તરણા

૩૪૯ (રાગ : કટારી)

દુનિયાં દીવાની રે, બ્રહ્માંડ પાખંડ પૂજે;
કર્તા વસે પાસે રે, બાજી કાંઈ નવ બુજે. ધ્રુવ
જીવ નહીં એને હરિ કરી માને, પૂજે કાષ્ઠ પાષાણ,
ચૈતન્ય પુરુષને પાછળ મુકે, એવી અંધી જગત્ અજાણ;
અર્કને અજવાળે રે, પ્રસિદ્ધ મણિ નવ સુઝે. દુનિયા
પાષાણનું નાવ નીરમાં મુકે, સો વાર પટકે શિશ,
કોટી ઉપાયે તરે નહિ એ તો, ડુબે વશા વીશ;
કોળમાં તેલ ક્યાંથી રે ? ઘાતુની ઘેનું શું દુજે ? દુનિયા
અંતર મેલ ભર્યો અતિ પૂરણ, નિત્ય નિર્મળ જળમાં નહાય,
મહા મણિધર પેઠો રે દરમાં તો, રાફડો ટીપે શું થાય;
ઘાયલ ગતિ ઘાયલ રે, જાણીને જ્ઞાની ઘાવ રૂઝે. દુનિયા
સદ્ગુરુ શબ્દનું ગ્રહણ કરીને, પ્રગટી પંડમાં પેખ,
દુર નથી નાથ નજીક નિરંજન, દિલ શુદ્ધે દેદાર દેખ;
ધુરંધર ‘ધીરો’ રે, જાહેર જગન મધ્યે ઝુઝે. દુનિયા

|| કબીર મન પર મોહ લે, આપ હી લે ઉપદેશ ||
|| જો યે પાંચો વશ કરો, શિષ્ય હોય સખ દેશ ||

૩૫૦ (રાગ : કટારી)

ઘાહ સુણી ઘાજો રે, ધીંગડમલ ધીંગા ઘણી;
પ્રભુનું પત પાળો રે, ભાવે ભાળો ભક્તો ભણી. ધ્રુવ ધ્રુવ
હું પતિત તમો પતિત પાવન, હું દીન તમો દયાળ,
હું ચાકર તમો ઠાકર મારા, પ્રજા તણા પ્રતિપાળ;
સંભાળી લીજે સ્વામી રે, અંતરજામી આશા ઘણી. ઘાહો
કોટી અપરાધ કોટી ગુના અમ, બક્ષો ગરીબ નિવાજ,
તું તારા બર્દ સામું રે જોજે, કરો કરુણાનિધિ સુખકાજ;
લજ્જા મારી રાખો રે, મહાનત સંત ચિંતામણી. ઘાહો
ભારે ભરોસો વિશ્વાસ વિશ્વંભર, આશા પૂરો અનાથના નાથ,
દુઃખ વિલાપ સંકટ કપટ ટાળો, હરિ હેત કરીને ઝાલો હાથ;
'ધીરા'ની વારે ઘાજો રે, તારે ને મારે પ્રીત ઘણી. ઘાહો

૩૫૧ (રાગ : કટારી)

પંચરંગી બંગલો રે, શોભા તેની સરસ બની;
એમાં તો બિરાજે રે, આપે વહાલો અલખ ઘણી. ધ્રુવ
એ બંગલાને દસ દરવાજા, દસે દરવાજે નિશાન,
શિવ-બ્રહ્મા એની ઓળંગ કરે છે, ગુરૂથી મળ્યું એ જ્ઞાન;
ભક્ત તો કહેવાણો રે, મોટા મોટા ગ્રંથ ભણી. પંચરંગી
માળા-તિલકનાં પાખંડ કરે, પણ આત્મ ચિંત્યા વિના ફોક,
જેના ત્રિવિધના તાપ શમ્યા નહિ, ભૂલમાં ભમે ભોળા લોક;
ભૂલ જ્યારે ભાંગે રે, સિદ્ધિ તો થાયે આપ તણી. પંચરંગી
સામા દેવ દેવળમાં બેઠા, મળે જો સંત સુજાણ,
જીવ મટીને શિવ થઈ પામે, એ પદ તો નિર્વાણ;
જુઓને તપાસી રે, આ ઘટમાં તો રચના ઘણી. પંચરંગી

॥ મનુષ્ય જન્મ નર પાત્ર કે, ચૂકે અબકી ઘાત ॥
જાય પડે ભવચક્રમે, સહે ઘનેરી બાત ॥

મનકું મૂંડયા, તનકું મૂંડયા, તિન હિ પાયા એ ભેદ,
દાસ 'ધીરો' કહે નજરે દીઠા, અલખ નિરંજન એક;
કોણ કરે પાખંડ રે ! મને તો જડયો અમૂલ્ય મણિ. પંચરંગી

૩૫૨ (રાગ : ધોળ)

શરીર વિના શોધનરે, પાર કોઈ પામે નહીં;
મલોખાં મીઠાં કીજેરે, સ્વાદ કાંઈ આવે નહીં. ધ્રુવ
થડ મૂકીને ડાળે વળગે, તે ટોચે કેમ ચડાય !
અઘવચથી પાંખડી ટુટે, પાછો આવી પછડાય;
સંગત સમ સમજો રે, ચઢોને થડ મૂળથી ગ્રહી. શરીરો
શાસ્ત્ર પુરાણના મતો જુજવા, ઘણો કરે સંવાદ,
દુધપાકમાં બહુ ડોળિયો, પણ ચાટવાને શ્યો સ્વાદ;
વારીને વલોણેરે, નહીં માખણ કે મહીં. શરીરો
નથી જમ્યો ને નથી જમાડિયો, દીઠા વિના ચલાવે જૂઠ,
પારકા મોદકનો સ્વાદ વખાણે, એ તો મિથ્યા માથા કૂટ;
વિવેક વિના વસ્તુ રે, વિચાર વિના દૂર રહી. શરીરો
અંતર ઘટમાં આણી ઉછાળો, નિહાળો નિરંજન નૂર,
મરજીવા એ મરમ જ જાણે, ભરપૂર ભર્યો નથી દૂર;
ઘોરી ઘર ખેલે ધીરો રે, લક્ષણવંતે એ લહી. શરીરો

સાચો ઉપદેશ દેત, ભલી ભલી સીખ દેત, સમતા સુબુદ્ધિ દેત, કુમતિ હરતુ હૈ,
મારગ દિખાઈ દેત, ભાવહુ ભગતિ દેત, પ્રેમકી પ્રતીતિ દેત, અભરા ભરતું હૈ;
જ્ઞાન દેત ધ્યાન દેત, આતમવિચાર દેત, બ્રહ્મકૂં બતાઈ દેત, બ્રહ્મમે ચરતું હૈ,
સુંદર કહત જગ, સંત કછુ લેત નાહીં, સંત જન નિશિદિન દેવોહી કરતુ હૈ.

॥ લોભ પાપકા બાપ હૈ, જિસકા નહી હિસાબ ॥
સીમામેં રહતા નહી, આદત બડી ખરાબ ॥

૩૫૩ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સલિલ મન સંકટ રે, હરિ ભજનમાં ભંગ પાડે;
તજીયે સંગ તેનો રે, બુદ્ધિ તો બીજાની બગાડે. ધ્રુવ
દૂધ સાકર વિષધરને પીવરાવીએ, તોય ન મૂકે મુખથી ઝેર,
પાલણ પોષણ એનું નિત નિત કરિયે, કોઈ દિન કરે કાળો કરે;
જાતીનો સ્વભાવ ન ટળે રે, પોત તો પોતાનું દેખાડે. સલિલ
જે ઘર હરિ ભજન નહીં, તે ઘર કહિયે સમશાન,
કથા કીર્તન કાને ન સાંભળે, તે નર પશુ પ્રમાણ;
ધિક્ ધિક્ એની જનની રે, એવા પુત્રને શીદને જીવાડે. સલિલ
સો સો વાર એને સંત સમજાવે, મુરખ ન માને લગાર,
દૂધે ઘોયા કોયલા, ઉજળા નવ હોય અંગાર;
જેનો અસલ રંગ કાળો રે, તેને બીજો રંગ કોએ ન ચડે. સલિલ
ગુરુ નિંદી ગુણકા વાદી, તે નર સાફ અજ્ઞાન કહેવાય,
દાસ 'ધીરો' કહે એની પાસ ન વસીએ, કેદી સંગતના ફલ થાય;
અદીઠ મુખ એનું રે, કૂવામાં ઘાલી પરત વાટે. સલિલ

૩૫૪ (રાગ : કટારી)

સંત મળે સાચા રે, અગમની તે ખબર કરે;
ભાવે ભેટું તેને રે, સર્વે મારું કારજ સરે. ધ્રુવ
ઉલટી સરિતા પડે ગગન પર, વિના વાદળ વરસાય,
વિના આભ વીજળી ચમકે, ગેબી ગરજના થાય;
ધીરે ધીરે વરસે રે, વરસીને અભર ભરે. સંત
તેતરડે સિયાણો પકડ્યો, સસે સપડાવ્યો સિંહ,
કાયર ખડગ કહાડીને દોડ્યો, ત્યારે શૂરે પાડી ચીહું;
મંઝારી ચૂવે મારી રે, ચૈયત શું રાજા ડરે. સંત

॥ પશુ તનકી પનિ'હા બને, નર તન કછુ ન હોય ॥
નર જો ઉત્તમ કરની કરે, તો નર નારાયણ હોય ॥

વિના વાર્ષિંત્ર વાજાં વાજે, વિના કંઠ હોય ગાન,
દોકર વિના તાળી વાજે છે, તોલ વિના જડે માન;
વિના વાડી પુષ્પ જ રે, પન્નવિના ભ્રમર ફરે. સંત
વિદેહની વારતા મરજીવા, માની માની હરખાય,
ગુરુ ગમવાળા સંત મળે તો, તેને લળી લળી લાગું પાય;
દાસ 'ધીરો' કહે છે રે, ત્યારે તો મારું મનડું ઠરે. સંત

૩૫૫ (રાગ : ચાળખો)

હીરાની પરીક્ષા રે, ઝવેરી હોય તે જાણે;
મૂરખ મનમાં મોહ્યા રે, અજાણે ઊતરણી આણે. ધ્રુવ
મગ મરી બરોબર મૂરખ જાણે, ગોળ-ખાંડ એક ઘાટ;
પુષ્પની વાસના પત્ર ન જાણે, એવો જગત-ભગતનો ઠાઠ;
સો વાર સમજાવું રે, પતિત તોયે નવ આણે. હીરાની
મૂરખહાથે હીરલો લાઘ્યો, તે છાણ સાથે વેચાય;
કોઈક જાણે, મળ્યો તેને, ઝડપી લીધો, તો તેની કિંમત થાય;
ગુણ ગાય જ વિરલા રે, પૂરણ તે તો પરમાણે. હીરાની
ભગત થયા પણ ભેદ ન જાણ્યો, કરે તરવાનો ઉપાય;
તન ભોગી મન કંચન કામની, એવે તરણે કેમ ઊતરાય?
ઘરઘંધાની ઘાણી રે, તેમાં તેલિયા તાણે. હીરાની
જાગ જગન જપ તપ ને તીરથ, તેમાં સૌથી મોટો સત્સંગ;
સૂઝી ડાળ વેલ થઈ રસ પી લે, તોય અધૂરો રહ્યો બાળ ભોરિંગ;
'ધીરા' શોધ્ય હીરો રે રાત દિવસ વહાણે. હીરાની

॥ તુલસી મમતા રામ સૌં, સમતા સખ સંસાર ॥
રાગ ન રોષ ન દોષ દુઃખ, દાસ ભયે ભવ પાર ॥

૩૫૬ (રાગ : કટારી)

હે મન! તુંહી તુંહી બોલે રે, આ સુપના જેવું તન તારું;
અચાનક ઊડી જાશે રે, જેમ દેવતામાં દારૂ. ધ્રુવ
ઝાકળ-જળ પળમાં વહી જાશે, જેમ કાગળમાં પાણી,
કાયા-વાડી તારી એમ કરમાશે, થઈ જાશે ધૂળધાણી;
પાછળથી પસ્તાશે રે, મિથ્યા કરી ‘મારું, મારું’. આઠ
કાચનો કૂંપો કાચા તારી, વણસતાં નહિ લાગે વાર,
જીવ-કાચાને સગાઈ કેટલી ? મૂકી ચાલે વન મોઝાર;
ફોગટ ફૂલ્યા ફરવું રે, ઓચિંતુ થાશે અંધારું. આઠ
જોયું તે તો જરૂર જાવાનું, ને ઊગરવાનો ઉધારો,
દેવ, ગાંધર્વ, રાક્ષસ ને માણસ-સૌને મરણનો વારો;
આશાનો મહેલ ઊંચો રે, નીચું આ કાચું કારભાર. આઠ
ચંચળ ચિત્ત ચેતીને ચાલો, ઝાલો હરિનું નામ,
પરમ અર્થ જાણી કરો નિશ્ચય, હરિ ઠરવાનું ઠામ;
‘ધીરા’ ધરા ઉપર રે, નથી કોઈ રહેનારું. આઠ

૩૫૭ (રાગ : ચલતી-હીંચ)

હેતે હરિ રસ પીજીયે, ઉર આણીએ આનંદ રે;
ત્રિગુણ તાપને ટાળિયે, ગુણ ગાઈયે ગોવિંદ રે. ધ્રુવ
માલણ વીણે રૂડાં ફુલડાં રે, કલીયું કરે કલ્લોલ રે;
આજુનો દાડો આનંદનો, કાલે મોટી ઘમરોળ રે. હેતે
કાચો ઘડો કુંભારનો રે, ઢલક ઢલક ઢલી જાય રે;
નાખ્યો નદીનાં પૂરમાં, નીર ભેળું નીર થાય રે. હેતે

॥ મારા ફેરત જુગ ગયા, ગયા ન મન કા મેલ ॥
કર કા મણકા ડાર દે, મન કા મણકા ફેર ॥

આ દેહ દુર્લભ દેવને રે, પડતાં લાગે નહિ વાર રે;
આકડાના તુલ પેઠે ઉડવું, સ્વપ્ન જેવો સંસાર રે. હેતે
ધીરો ખેલે રંગ મ્હોલમાં રે, ખેલે દિવસને રાત રે;
મારું માનેલ મિથ્યા કરી, લીધો સાધુડાનો સાથ રે. હેતે

૩૫૮ (રાગ : દેશી ઢાળ)

જ્ઞાની ધ્યાની ગયા, તેના જુગમાં જશ જરા પણ શોધ્યા નથી જડતા;
ડાહ્યા ચતુર સુજાણ, દેવ દાનવ મારું મારું કરી ગયા રડતાં. ધ્રુવ
તમો ડાહ્યા છો મને દેખાડો, તમે શ્રોતાજન શોધી કાઢો;
પડ્યા પત્રને પાછા ડાળે ચોંટાડો. જ્ઞાની
એક લૂણની પૂતળી જળમાં ઘરે, બ્રહ્માદિક તેને બોલાવે;
કહો ભાઈઓ તે પછી ક્યાંથી આવે ? જ્ઞાની
એક સરિતા સિંધુમાં જાશે, જૂજવાં ઉદક કેમ થાશે?
આત્મા અનુભવ વડે ઓળખાશે. જ્ઞાની
પોતે પુણ્ય કરે તે તો પોતે પામે, પોતે ભક્તિ કરે પોતાનો જશ જામે;
નીર જઈ ઠરે નીચે ઠામે. જ્ઞાની
જેવાં બીબાં તેવાં બીબાં બંધાયે, વડનો વડ આંખાનો આંખો થાયે;
‘ધીરો’ કહે બીજે બીજ ચાલ્યું જાયે. જ્ઞાની

કહી કહી થાકે ગુરુ કહેવું ન કાને ઘરે, કોણ કરે બોધ ? શિષ્ય હોય ન કહ્યાગરો,
ભરી ભરી રાખીએ ને જરી જરી જાય જળ, કોણ ભરે પાણી એવી કાણી જાણી ગાગરો;
બોદી બોદી ખાતર નાંખીને ખૂબ ખેડે તોય, અન્ન ન ઉછેરી આપે લવણના આગરો,
દાખે દલપતરામ ઠાલી માથાકૂટ કરી, કોણ કરે એવો ઊંઘ વેઠીને ઉજાગરો.

॥ જો તાકો શરણો ગ્રહે, તુ રાખે તાકી લાજ ॥
ઉલટ જલ મછલી ચલે, બહિ જાય ગજરાજ ॥

નઝીર

ઈ. સ. ૧૭૪૧-૧૮૩૧



નઝીરનો જન્મ આગરામાં લગભગ વિ.સં. ૧૭૯૭માં થયો હતો. તેઓ સૂફી સંત હતા. શ્રી કૃષ્ણના ભક્ત હતા. તેમનો દેહાન્ત વિ.સં. ૧૮૮૭માં ૯૦ વર્ષની ઉંમરે થયો હતો.

૩૫૯	દુમરી	ક્યા ઈલ્મ ઉન્હોને શિખ લિયે
૩૬૦	ભૈરવી	કોઈ હાલ મસ્ત કોઈ ખ્યાલ મસ્ત
૩૬૧	પીલૂ	જબ મુરલીધરને મુરલીકો
૩૬૨	ભૈરવી	હે આશક ઔર માશૂક જહાં

૩૫૯ (રાગ : દુમરી)

ક્યા ઈલ્મ ઉન્હોને શિખલિયે, જો બીન લિખે કો બાંચે હૈ,
ઔર ખાત નહિ મુહસે નીકલે, બીન હોઠ હીલા જો જાંચે હૈ,
દિલ ઉનકે તાર સીતારોં કે, તન ઉનકે તબલ તમાચે હૈ;
મુહ ચંગ ઝખાં દિલ સારંગી, પા ઘુંઘરુ હાથ કમાચે હૈ,
હે રાગ ઉન્હીકે રંગ ભરે, ઔર ભાવ ઉન્હીકે સાર્યે હૈ,
જો બેગત ઔર બે-સુરતાલ હુયે, બીન તાલ પખાવજ નાચે હૈ.દુવ

|| તનકો જોગી સખ કરે, મન કો કરે ન કોય ||
|| જો મન કો જોગી કરે, તો આવાગમન ન હોય ||

બાજે બજકર સખ રૂક ગયે, આવાજ લગી જબ લહેરાને,
ઔર છુમછુમ ઘુંઘરુ બંધ હુએ, તબ ગતકા અંત લગે પાને;
સંગીત નહિ ચે સંગત હૈ, નટવી ભી જિસકો નટ માને,
ચહ નાચ કોઈ ક્યા પહચાને ? ઉસ નાચકો નાચે સો જાને.

હે રંગ ઉન્હી કે... ..જો બેગત ઔરો

જબ હાથ કો ઘોયા હાથોંસે, જબ હાથ લગે થિરકાનેકો,
ઔર પાંવકો ખીંચા પાવોંસે, ઔર પાંવ લગે ગત પાનેકો;
જબ આંખ ઉઠાઈ હસ્તીસે, જબ નૈન લગે મટકાનેકો,
સખ કાછ કરે સખ નાચ નચે, ઉસ રસીયા છેલ રિઝાનેકો.

હે રંગ ઉન્હી કે... ..જો બેગત ઔરો

જો આગ જિગર મેં ભડકી હૈ, ઉસ મસાલકી ઉજીયારી હૈ,
જો મુંહ પર હુસ્નકી ઝરદી હૈ, ઉસ ઝરદીકી સખ લાલી હૈ;
જિસ ગત પર ઉનકા પાંવ પડા, ઉસ ગતકી ચાલ નિરાલી હૈ,
જિસ મિજલસમેં વો નાચે હૈ, વહ મિજલસ સખસે ખાલી હૈ.

હે રંગ ઉન્હી કે... ..જો બેગત ઔરો

સખ ઘટના બટના ફેંક ઈધર, ઔર ધ્યાન ઉધર પર ઘરતે હૈ,
બીન તારોં તાર મીલાતે હૈ, જબ નૃત્ય નિરાલા કરતે હૈ;
બીન ગહને ઝમક દીખાતે હૈ, બીન જોડે મનકો હરતે હૈ,
બીન હાથો ભાવ બતાતે હૈ, બીન પાંવ ખડે ગત ભરતે હૈ.

હે રંગ ઉન્હી કે... ..જો બેગત ઔરો

થા જિનકી ખાતિર નાચ કિયા, જબ મૂરત ઉનકી આય ગઈ,
કહીં આપ કહાં, કહીં નાચ કહાં, ઔર તાન કહીં લહરાઈ ગઈ;
જબ છેલ છબીલે સુંદરકી, છબી નૈનો ભીતર છાય ગઈ,
એક મૂર્ખા ગતિ-સી આય ગઈ, ઔર જ્યોતમેં જ્યોત સમાઈ ગઈ.

હે રંગ ઉન્હી કે... ..જો બેગત ઔરો

|| જબ તૂં આયો જગતમેં, જગ હસે તુમ રોય ||
|| કરણી ઔસી કર ચલો, તુમ હસો જગ રોય ||

૩૬૦ (રાગ : ભૈરવી)

કોઈ હાલ મસ્ત, કોઈ ખ્યાલ મસ્ત, કોઈ તૂટી-મૈના-સૂએમેં,
કોઈ ખાન મસ્ત, પેરાન મસ્ત, કો રાગ-રાગણી દૂહેમેં;
કોઈ અમલ મસ્ત, કોઈ રમલ મસ્ત, કોઈ શતરંજ ચોપટ જુએમેં,
ઈક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સખ પડે અવિદ્યા કુએમે. ધ્રુવ

કોઈ અક્કલ મસ્ત, કોઈ શકલ મસ્ત, કોઈ ચંચળતાઈ હાંસીમે,
કોઈ વેદ મસ્ત, કિતાબ મસ્ત, કોઈ મઝ્કેમેં કાશીમેં;
કોઈ ગ્રામ મસ્ત કોઈ ધામ મસ્ત, કોઈ સેવકમેં કોઈ દાસીમેં,
ઈક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સખ પડે અવિદ્યા ફાંસીમેં. કોઈ૦

કોઈ પાઠ મસ્ત કોઈ ઠાઠ મસ્ત, કોઈ ભૈરોમેં કોઈ કાલીમેં,
કોઈ ગ્રંથ મસ્ત કોઈ પંથ મસ્ત, કોઈ શ્વેત-પીત રંગ લાલીમેં;
કોઈ કામ મસ્ત, કોઈ ખામ મસ્ત, કોઈ પૂરણમેં કોઈ ખાલીમેં,
ઈક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સખ પડે અવિદ્યા જાલીમેં. કોઈ૦

કોઈ હાટ મસ્ત કોઈ ઘાટ મસ્ત, કોઈ બનપર્વત ઓખડામેં,
કોઈ જાત મસ્ત કોઈ પાત મસ્ત, કોઈ માત તાત સુત દારામેં;
કોઈ કર્મ મસ્ત, કોઈ ધર્મ મસ્ત, કોઈ મસ્જિદ ઠાકુરદારામેં,
ઈક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સખ વહે અવિદ્યા દારામેં. કોઈ૦

કોઈ સાક મસ્ત કોઈ ખાક મસ્ત, કોઈ ખાસેમેં કોઈ મલમલમેં,
કોઈ યોગ મસ્ત કોઈ ભોગ મસ્ત, કોઈ સ્થિતિ કોઈ ચલચલમેં;
કોઈ રિધિ મસ્ત, કોઈ સિદ્ધિ મસ્ત, કોઈ લેનદેનકી કલકલમેં,
ઈક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સખ ફસે અવિદ્યા દલદલમેં. કોઈ૦

કોઈ ઉર્ધ્વ મસ્ત કોઈ અધઃમસ્ત, કોઈ બાહિરમેં કોઈ અંતરમેં,
કોઈ દેશ મસ્ત વિદેશ મસ્ત, કોઈ ઔષધમેં કોઈ મંતરમેં;
કોઈ આપ મસ્ત કોઈ તાપ મસ્ત, કોઈ નાટક ચેટક તંતરમેં,
ઈક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સખ ફસે અવિદ્યા જંતરમેં. કોઈ૦

॥ મરના મરના સખ કહે, મરી ન જાને કોય ॥
મરના ઇસીકો કીજીએ, ફેર જનમ ના હોય ॥

કોઈ સુષ્ટ મસ્ત કોઈ તુષ્ટ મસ્ત, કોઈ દીરઘમેં કોઈ છોટેમેં,
કોઈ ગુફા મસ્ત કોઈ સુફા મસ્ત, કોઈ તુંબેમેં કોઈ લોટેમેં;
કોઈ જ્ઞાન મસ્ત કોઈ ધ્યાન મસ્ત, કોઈ અસલીમેં કોઈ ખોટેમેં,
ઈક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સખ રહે અવિદ્યા તોટેમેં. કોઈ૦

૩૬૧ (રાગ : પીલૂ)

જબ મુરલીધરને મુરલીકો અપને અધર ઘરી,
ક્યા ક્યા પ્રેમ-પ્રીત ભરી ઉસમેં ધુન ભરી,
લે ઉસમેં ‘રાઈ રાઈ’ કી હરદમ ભરી ખરી,
લહરાઈ ધુન જો ઉસકી ઈધર ઓ ઉધર જરી;
સખ સુનનેવાલે કહ ઉઠે જૈ જૈ હરી હરી,
એસી બજાઈ કૃષ્ણ કનૈયાને બાંસુરી. ધ્રુવ

ગ્વાલોમેં નંદલાલ બજાતે વો જિસ ઘડી,
ગોએ ધુન ઉસકી સુનનેકો રહ જાતી સખ ખડી,
ગલિયોમેં જબ બજાતે તો વહ ઉસકી ધુન બડી,
લે-લે કે અપની લહર જહાં કાનમેં પડી;
સખ સુનનેવાલે કહ ઉઠે જૈ જૈ હરી હરી,
એસી બજાઈ કૃષ્ણ કનૈયાને બાંસુરી.

મોહનકી બાંસૂરી કે મેં ક્યા ક્યા કહું જતન,
લે ઉસકી મનકી મોહિની, ધુન ઉસકી ચિતહરન,
ઉસ બાંસૂરીકા આન કે, જિસ જા હુઆ વજન;
ક્યા જલ, પવન ‘નજુર’ પખેર વ ક્યા હરન-
સખ સુનનેવાલે કહ ઉઠે જૈ જૈ હરી હરી,
એસી બજાઈ કૃષ્ણ કનૈયાને બાંસુરી.

॥ બુરા બુરા સખકો કહે, બુરા ન દિસે કોઈ ॥
જો ઘટ શોધે આપનો, મોસુ બુરા ન કોઈ ॥

૩૬૨ (રાગ : ભૈરવી)

હે આશક ઔર માશૂક જહાં, વહાં શાહ વજુરી હૈ બાબા,
ન રોના હૈ ન ઘોના હૈ, ન દર્દે અસીરી હૈ બાબા !
દિનરાત બહારેં ચુલ્લેં હૈ, ઓ એશ સફીરી હૈ બાબા !
જો આશક હોવે સો જાને હૈ, ચહ ભેદ ફકીરી હૈ બાબા,
હર આન હંસી હર આન ખુશી, હર વક્ત અમીરી હૈ બાબા !
જબ આશક મસ્તફકીર હુએ, ફીર ક્યા દિલગિરી હૈ બાબા! ધ્રુવ

હે ચાહ ફકીર એક દીલબરકી, ફીર ઔર કીસીકી ચાહ નહીં,
એક રાહ ઉસીસે રખતે હૈ, ફીર ઔર કીસીસે રાહ નહીં;
ચહાં જીતના રંજો તરદુદ હૈ, હમ એકસે ભી આગાહ નહીં,
કુછ મરનેકા સંદેહ નહિ, કુછ જીનેકી પરવાહ નહીં.
હર આન હંસી હર આન૦... ...જબ આશક મસ્ત૦

કુછ જુલ્મ નહિ કુછ જોર નહિ, કુછ દાદ નહિ ફરિયાદ નહીં,
કુછ કૈંદ નહિ કુછ બંદ નહિ, કુછ જખ્મ નહિ આઝાદ નહીં;
શાર્ગીદ નહિ, ઉસ્તાદ નહિ, વીરાન નહિ આબાદ નહીં,
હે જીતની ખાતે દુનિયાકી, સબ ભૂલ ગયે કુછ ચાદ નહીં.
હર આન હંસી હર આન૦... ...જબ આશક મસ્ત૦

નિત અશરત હૈ નિત ફરહત હૈ, નિત રાહત હૈ નિત શાદી હૈ,
નિત મહેરો કરમ હૈ દિલબરકા, નિત દિલભી ખૂબ મુરાદી હૈ;
જબ ઉમડા દરિયા ઉલફતકા, હર ચાર તરફ આબાદી હૈ,
હર રાત નર્મ એક શાદી હૈ, હર રોઝ મુબારકબાદી હૈ.
હર આન હંસી હર આન૦... ...જબ આશક મસ્ત૦

હમ ચાકર જીસકે હુસ્નકે હૈ, વોહ દિલબર સબસે આલા હૈ,
ઉસને હી હમકો જી બખ્શા, ઉસને હી હમકો પાલા હૈ;
દિલ અપના ભોલા ભાલા હૈ, ઔર ઇશક બડા મતવાલા હૈ,
ક્યા કહીએ ઔર ‘નઝીર’ આગે, અબ કૌન સમઝનેવાલા હૈ.
હર આન હંસી હર આન૦... ...જબ આશક મસ્ત૦

॥ કબીર કબીર ક્યા કરત હો, ખોલ જો અપના શરીર ॥
પાંચો ઇન્દ્રી વશ કરો, તો આપ હી આપ કબીર ॥

૩૬૩ (રાગ : હરિગીત છંદ)

હિત કહ્યું સુણે ન કંઈ, તે બધિર સરખો જાણવો,
થાય સ્વાધીન ક્રોધને, તે આંધળા સમ માનવો.

સારું જે બોલી ન જાણે, ગૂંગ સરખો ધારવો;
સાઈ-માહું ન સમજતાને, પશુ સમજી કાઢવો.

તેજ મોટો જાણવો, જે નિત પર-ઉપકારી છે;
ધીર તેને ધારવો, જે સંકટ નિર્ભય ભારી છે.

ગરીબ કો’ને જોઈ, તેનો અનાદર કરવો નહિ;
કોઈ કાળે આપણી પણ, રે દશા તેવી અહીં.

હિતુ જનની શીખ કેરું, કટુ ભાષણ છે ખરું !
તોય છે હિતકારી મારે, વેર શું કરવા કરું ?

છાની વાતો આપણી, તે ભરોસે કહેવી નહિ;
સાય સ્નેહી હોય તો, વળી ભરોસે કહેવી સહી.

આમદાની-ખર્ચ લખવે, લોક સાવધ રેય છે,
વહેવારે શરમ રાખે, હાનિ વ્હોરી લેય છે.

લેવી, નાના પાસથી પણ, ચાતુરીની વારતા;
પતે કજિયો ઘર મેળે, કાજી પાસે ના જતા.

ભૂંડુ બોલો ના કદી, કો મૂએલાનું સર્વથા;
વેરભાવ ન રાખવો, ના ઉઘાડો છાની કથા.

મીઠું જમવા જીભને રે ! ઝાઝી ટેવ ન પાડવી;
કોઈ કજિયો વ્હોરી લેવા, ડોકી બા’ર ન કાઢવી.

એક કામ પૂરું થયેથી, હાથ બીજે ઘાલવો;
બેની વાતોમાં ત્રીજાએ, ઝટ વિચાર ન આલવો.

- નર્મદાશંકર

॥ ઘડી પલકી ખબર નહી, કરે કલકી ખાત ॥
જીવકે સર પર ચમ ફિરે, જયું તેતર માથે બાજ ॥

નથુરામ

(ઈ.સ. ૧૯મી સદી પૂર્વાર્ધ)



રાજકોટ રહીશ નથુરામ રવિ-ભાણ સંપ્રદાયમાં પ્રેમ સાહેબના શિષ્ય અને ભાયાત હતા. વાંકાનેરના રાજકવિ તરીકે રહ્યા હતા. નથુરામના શિષ્ય બાલક સાહેબ પણ મહાન સંત હતા. નથુરામના ભજનોમાં હિન્દી ભાષાની અસર પણ દેખાય છે. અધ્યાત્મયોગ અને ભક્તિબોધ કરાવતા અનેક ભજનોની રચના કરી છે.

૩૬૪	ઘોળ	એવો સુંદર અવસર ક્યારે આવશે
૩૬૫	ગઝલ	જહાં જોઉં તહાં સત્તા, અનુપમ
૩૬૬	ઘનાશ્રી	પામરકો સંગ ત્યાગ રે
૩૬૭	કાફી	ન કર્યા વિવેક વિચાર તો
૩૬૮	યમન કલ્યાણ	નથી સાધુના દિલ સાફ જ્યાં
૩૬૯	ઘનાશ્રી	નિજસ્વરૂપ સંભાર રે મન
૩૭૦	હિંદોલ	બતાવું શું કહો બાવા !
૩૭૧	ગઝલ	ભણીને પ્રેમના પોથાં
૩૭૨	ગઝલ	વિના વિશ્વેશની પ્રીતિ નથી
૩૭૩	કવ્વાલી	શું કાચી કાચા કારણે, કરે
૩૭૪	પીલુ	હવે સંસાર સાથે શું

॥ કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અબ ॥
ઔસર બીતો જાત હૈ, ફિર કરોગે કબ ॥

૩૬૪ (રાગ : ઘોળ)

એવો સુંદર અવસર ક્યારે આવશે ?
ભૂલી જઈશ વિષમય આ વ્યવહાર જો;
લાગી રહેશે લય મારી પરિબ્રહ્મમાં,
અળગા થાશે સઘળા વિષયવિકાર જો. ધ્રુવ

માત પ્રમાણે નીરખીશ સઘળી માનિની,
કીચ પ્રમાણે જાણીશ ધાતુ સર્વ જો;
પોતાવત્ હું પેખીશ સઘળાં પ્રાણીઓ,
ગળી જશે મારા ઘટનો સહુ ગર્વ જો. એવો

આનંદની છોળ્યું રે અતિશે આવશે,
અંતર પટમાં નહિ રહે મેલ લગાર જો;
વિષયો સઘળાં વિષ્ણની સમ લાગશે,
માંહી રહ્યાં છે જેમાં સહુ નર-નાર જો. એવો

તારામાં મારૂ મન લય પ્રભુ ! પામશે,
અવર પ્રપંચો નાસી જાશે દૂર જો;
પ્રકૃતિઓ સહુ કાર્ય સહિત લય પામશે,
આત્યંતિક પ્રલયનું થાશે પૂર જો. એવો

તદાકાર વૃત્તિ જ રહેશે મુજ સર્વદા,
દ્રેષભાવનો નિશ્ચે થાશે નાશ જો;
'નથુરામ' કહે સુખ ભોગવશું ત્યાં જઈ,
જ્યાં છે કેવળ ચૈતન્યનો નિવાસ જો. એવો

આગુસે ઘસીએ ના, ઘસીએ તો ખસીએ ના, શૂર કે સમીપ જાકે, મારીએ કે મરીએ,
બુદ્ધિ વિના બોલીએ ના, બોલીએ તો ડોલીએ ના, બોલ એસો બોલીએ કે, બોલીએ સો કીજીએ,
અજાણ પ્રીત જોડીએ ના, જોડીએ તો તોડીએ ના, જોડ એસી જોડીએ કે જરિયાનમેં જડીએ,
કહે કવિ કાનદાસ, સુનોજી બિહારીલાલ, ઓખલે મેં શિર ડાલ, મોસલેસે ડરીએ ના.

॥ આયે થે કિસ કામસે, કરને લગે કયા કામ ॥
ધોના થા નિજ આતમા, ધોવન લગે હૈ ચામ ॥

૩૬૫ (રાગ : ગઝલ)

જહાં જોઈં તહાં સત્તા, અનુપમ ચારની દેખું;
 જગતના સર્વ જીવોમાં, ઝલક દિલદારની દેખું. ધ્રુવ
 શકું નહીં જોઈં તન મનને, નહીં હું પ્રાણને પેખું;
 પ્રગટ કે ગુપ્ત સહુ સ્થલમાં, છબિ કિરતારની દેખું. જહાં
 પદાર્થો જેહ પ્રગટે છે, સરવ એ નાશ થાવાના;
 દશા અવિનાશી આનંદી, જગત આધારની દેખું. જહાં
 જગતને બ્રહ્મથી વ્યાજું, કહે છે એજ અજ્ઞાની;
 અખિલ વિશ્વો મહીં વ્યાપ્તિ, હૃદયના હારની દેખું. જહાં
 કહું આ ભેદ હું કોને ? નથી જગમાં સરવ સરખાં;
 નિત્ય નથુરામ હું વ્યારી, સમજ સંસારની દેખું. જહાં

૩૬૬ (રાગ : ધનાશ્રી)

પામરકો સંગ ત્યાગ રે, મન ! ધ્રુવ
 સત્સંગતિકો રંગ ન લાગત, કરત વિષયમેં રાગ. રે મન
 ક્ષુદ્ર ખાતમેં લડત ઝગડત, ક્રોધ કરત જેસે નાગ. રે મન
 પામર પામરતા નહિ ત્યાગત, સમજત નહિ મંદભાગ. રે મન
 કર્તવ્ય ઔર તો પાઉં ઘરે ના, ત્યજત ન દિલકા દાગ. રે મન
 સ્વદોષદર્શન પરગુનદર્શન, કરત નહિ વે અભાગ. રે મન
 ‘નાથ’ કહ કર થક ગયે હમ, કુછ ઉપદેશ ન લાગ. રે મન

૩૬૭ (રાગ : કાફી)

ન કર્યા વિવેક વિચાર તો, નરદેહ ધારી શું કર્યું ?
 ન ભર્યા ભજન ભંડાર તો, આયુ વધારી શું કર્યું ? ધ્રુવ

॥ ‘પલટૂં’ નર તન પાઈ કે, ભજે નહીં કરતાર ॥
 ॥ જમ પુર ખાંધે જાહુગે, કહોં પુકાર પુકાર ॥

કર શસ્ત્ર અસ્ત્ર સહુ ધરી, રણ ભૂમિને વિજયે ભરી;
 નહીં જીત મનની જો કરી, શત્રુ હણીને શું કર્યું ? ન કર્યાં
 સહુ ભેદ સંગીતના ભણ્યો, ધરી ગર્વ ગાયક છો ગણ્યો;
 સુખથી અનાહત ના સુણ્યો, પટ્ટરાગ ગાઈ શું કર્યું ? ન કર્યાં
 ભલે વેદ ભેદ ભણ્યો નક્કી, જીત્યો સહુને બકી બકી;
 વિચર્યો અહંત્વ થકી છકી, શાસ્ત્રી બનીને શું કર્યું ? ન કર્યાં
 શિષ્યોને સમજાવે સહી, વૈરાગ્યના વચનો કહી;
 કહે તેમ આપ કરે નહી, ગુરૂઓ બનીને શું કર્યું ? ન કર્યાં
 તન ભસ્મ શીશ જટા ધરે, તપ તીર્થ નિત્ય નવાં કરે;
 અવલોકી માયા જો મરે, સાધુ બનીને શું કર્યું ? ન કર્યાં
 નરના ગુણો નેહે ગણ્યા, નથુરામ સ્વાર્થી સદા બણ્યા;
 ભૂધર તણા ગુણ ના ભણ્યા, સુ કવિ બનીને શું કર્યું ? ન કર્યાં

૩૬૮ (રાગ : યમન કલ્યાણ)

નથી સાધુના દિલ સાફ જ્યાં, ત્યાં વાંક શો સંસારીનો ?
 ત્યાગી તણે તન તાપ જ્યાં, ત્યાં વાંક શો સંસારીનો ? ધ્રુવ
 ઉપરથી શ્વેત અશેષ છે, ચિત હારી ચોખો વેશ છે;
 પણ મનડાં કાળા મેષ છે, ત્યાં વાંક શો સંસારીનો ? નથી
 મુખ માહિ જ્ઞાન અપાર છે, ઉર અજ્ઞતાનું અગાર છે;
 પરનારી ઉપર પ્યાર છે, ત્યાં વાંક શો સંસારીનો ? નથી
 ઈશ્વરને સ્મરવા આળસુ, ઉદ્યોગી છે હરવા વસુ;
 ભરીવાર વેતરતાં તસુ, ત્યાં વાંક શો સંસારીનો ? નથી
 મહતાઈ મેળવવા ઘણી, બની બેસે ધર્મ તણાં ઘણી;
 શ્રદ્ધા હરે શિષ્યો તણી, ત્યાં વાંક શો સંસારીનો ? નથી
 થોડું ભણી બહુ બોલતા, ક્યાંએ કપટ નથી બોલતા;
 નથુરામ ચો દિશિ ડોલતા, ત્યાં વાંક શો સંસારીનો ? નથી

॥ પલટૂં નર તન જાત હૈ, ઘાસકે ઉપર સીત ॥
 ॥ ધૂઆં કા ધૌરેહરાં, જયોં બાલૂ કી ભીત ॥

નિજસ્વરૂપ સંભાર, રે મન ! ધ્રુવ
છનછન પલપલ જાગ્રત રહે તું, ત્યજ પ્રમાદ અસાર. રે મન
દુષ્ટ વિષયકા સંગ છાંડ દે, ઈન્દ્રિયન પર હો સવાર. રે મન
પ્રત્યંભુપ કર સખ ઈન્દ્રિયકું, સ્ખલન ન હોવે લગાર. રે મન
કુડ કપટ છલ ત્યજ રે પ્યારે, શુદ્ધ ભાવ ઉર ધાર. રે મન
ચોથે - પદમ દ્રઢ ચિત્ત હો કર, જન્મ મૃત્યુકુ નિવાર. રે મન
'નાથ' સમાપ્ત હોવે કર્તવ્ય, મિલે શાંતિ અપાર. રે મન

૩૭૦ (રાગ : હીંદોલ)

ખતાવું શું કહો ખાવા મને, ક્યાં છે ખબર મારી ?
ન ઈચ્છા આવવા જાવા, મને ક્યાં છે ખબર મારી ? ધ્રુવ
ન બ્રાહ્મણ વૈશ્ય હું જાતે, ન ક્ષત્રિ શુદ્ર હું જ્ઞાતે;
ન સંન્યાસી ન બ્રહ્મચારી, મને ક્યાં છે ખબર મારી ? ખતાવું
નહીં ગણશો મને ગૃહસ્થી, દશા નથી વાનપ્રસ્થોની;
નથી હું પુરુષ કે નારી, મને ક્યાં છે ખબર મારી ? ખતાવું
ન મારું ખાલ્યવય ધારો, યુવાથી નિત્ય છું ન્યારો;
ન વૃદ્ધા બાધ કરનારી, મને ક્યાં છે ખબર મારી ? ખતાવું
નહીં હિન્દુ ન મૂસાઈ, ન ઈસ્લામી ન ઈસાઈ;
ન જૈની બુદ્ધ મતધારી, મને ક્યાં છે ખબર મારી ? ખતાવું
ઘરાપર વાસ ના મારો, નથી નભમાંહિ વસનારો;
નથી પાતાલ પથચારી, મને ક્યાં છે ખબર મારી ? ખતાવું
નથી મુજ ઠામ નથી મુજ નામ, જણાવું શું હું 'નથુરામ';
ન જિતું જાઉં ના હારી, મને ક્યાં છે ખબર મારી ? ખતાવું

|| પલટૂ મન મૂઆ નહી, ચલે જગત કો ત્યાગ ||
|| ઉપર ધોયે કા ભયા, જો ભીતર રહિગા દાગ ||

ભણીને પ્રેમનાં પોથાં, થયા પ્રેમી નથી જોયા;
નથી નવનીત વારિમા, મહા સિન્ધુ મથી જોયા. ધ્રુવ
નહિ ઉપદેશકો આપી, શકે ઉપદેશ પ્રીતિનો;
નથી કે'ણી સમી રે'ણી, રથીને મહારથી જોયા. ભણીને
પ્રતિમા પૂર્ણ પ્રીતિની, ખતાવે કોણ બંદાને;
વૃથા વાતો કરે સર્વે, ચિતારા ચાહથી જોયા. ભણીને
કવિઓ શું કવિતામાં, વરણવે વાત પ્રીતિની;
નથી એ કલ્મની કારીગરી, ગ્રંથો ગ્રંથી જોયા. ભણીને
વધારે વેષ ધારીમાં, નથી જોયા 'નથુરામ';
રહે છે કોણ જાણે ક્યાં ! કથા કાવ્યો કથી જોયા. ભણીને

૩૭૨ (રાગ : ગઝલ)

વિના વિશ્વેશની પ્રીતિ, નથી પ્રેમી થવાતું હા !
ઉપરના ડોળ અચ્છાથી, નથી સ્વર્ગે જવાતું હા ! ધ્રુવ
વસે છો વાસ ગંગા પાસમાં, જઈ ખાસ કો પાપી;
પ્રબળ કીધા વિના પુણ્યો, નથી નેહે નવાતું હા ! વિના
કદિ હોયે રૂપાળો કંઠ મધુરો, તોય તેનાથી;
કૃપા વિણ કૃષ્ણના ગુણનું, નથી ગાણું ગવાતું હા ! વિના
મજાનું મોદથી મીઠું, બનાવ્યું ક્ષીરનું ખાણું;
પ્રીતે દીધા વિના પૂર્વે, નથી ખંતે ખવાતું હા ! વિના
નથુરામે કર્યું નક્કી, અનુકંપા વિના એની;
ભરેલું પ્રેમનું પ્યાલું; નથી પીને પવાતું હા ! વિના

|| પલટૂ સતગુરુ શબ્દ કા તનિક ન કરૈ વિચાર ||
|| નાવ મિલી કેવટ નહી, કૈસે ઉતરૈ પાર ||

૩૭૩ (રાગ : કવ્વાલી)

શું કાચી કાચા કારણે, કરે રોજ રંગ નવા નવા;
ગુણ નાહીં ગોવિંદના ગણે, કરે રોજ રંગ નવા નવા. ધ્રુવ
દુઃખ પામતો સુખ આશથી, નથી ત્રાસતો ચમ ત્રાસથી;
ભરી સર્વ ભૂમિ કુવાસથી, કરે રોજ રંગ નવા નવા. શું
તુજ માથે મૃત્યુ રહ્યું ફરી, તે સામું જોતો નથી જરી;
કેમ બેઠો ધીરજ તું ધરી ! કરે રોજ રંગ નવા નવા. શું
રતિયે દયા નથી રાખતો, ચતુરાઈથી રસ ચાખતો;
ભુંડું ભલાને ભાંખતો, કરે રોજ રંગ નવા નવા. શું
છે અભ્રઘાયા સંપત્તિ, રાખી રહ્યો તેમાં રતિ;
ગાંડો થશે તુજ શી ગતિ ! કરે રોજ રંગ નવા નવા. શું
ફલ આનું મિષ્ટ ન માનજે, વિષ કારણે શું સુધા તજે ?
ભવના પતિને ન કાં ભજે, કરે રોજ રંગ નવા નવા. શું
અથડાવું આઠે જામનું, શિર લે ફરે વિણ કામનું;
નથી માનતો નથુરામનું, કરે રોજ રંગ નવા નવા. શું

૩૭૪ (રાગ : પીલુ)

હવે સંસાર સાથે શું ! બની બેઠા અમે બાવા;
થયા અળગા ઉપાધિથી, ગુણો ગોવિંદના ગાવા. ધ્રુવ
મનોહર મોદમંગલથી, સદા સુખ શાંતિમાં રહીએ;
પ્રવૃત્તિ માત્ર પેખાયે, સુ હરિરસને પીવા પાવા. હવે
દરદ કરીયાં દૂરે સરવે, દબાવી દુષ્ટ દીલગીરી;
અખંડઆનંદને યોગે, જહાં વસીએ તહાં વા'વા. હવે

॥ મન હસ્ટી મન લોમડી, મન હૈ કાગ મન સેર ॥
પલટુદાસ સાચી કહે, મન કે ઇતને ફેર ॥

અમીરોને વજુરોથી, અમારે કામના કાંઈ;
ફકીરીમાં સદા ફરીએ, નથી દુનિયાંપરે દાવા. હવે
અમારા પ્રાણથી પ્યારો, અમારા નેણનો તારો;
સદા સાનિધ્ય છે તો શિદ, બીજાને ચિત્તમાં રહાવા. હવે
ઘણી ઘાર્યો અમે ધીંગો, બન્યા બહુ નામીના બંદા;
સુખે સેવા સ્વીકારી છે, ન જઈએ અન્યના થાવા. હવે
ન આશા અંતરે રાખી, જરાએ અન્ય જીવોની;
અમારે એકની આશા, જરૂર શી છે બીજે જાવા. હવે
દીએ મનમાનતું મોજી, સદા નથુરામનો સ્વામી;
પડી છે શી હવે પરવા, અમારે ઇંદમાં ધાવા. હવે

૩૭૫ (રાગ : યમન કલ્યાન)

પ્રિયતમ પ્રભુ ! કરીએ વંદના, જયઘોષ સહિત આનંદના. - ધ્રુવ
આપ પ્રભો ! અમ ચાલક પાલક (૨), સાચું ધન અમ રંકના પ્રભુ (૨). પ્રિયતમ
ક્ષણ ક્ષણના છો આપ સહાયક (૨), છો સાથી ભવ અન્તના પ્રભુ (૨). પ્રિયતમ
શુભ જોનારા આપ ન જોશો (૨), દોષો આ મતિમંદના પ્રભુ (૨). પ્રિયતમ
સત્તા રૂપે વિશ્વ સકલમાં (૨), વ્યાપક આપ નિરંજના પ્રભુ (૨). પ્રિયતમ
અમ સત્તાધન અમને આપો (૨), બાલક અમે શ્રીમંતના પ્રભુ (૨). પ્રિયતમ
નિજ સત્તાબળ અધિક પ્રકાશો (૨), દિનો રહે આનંદના પ્રભુ (૨). પ્રિયતમ
નરહરિ સત્તા સ્વરૂપે પ્રગટો (૨), હૃદયે સાધક સંતના પ્રભુ (૨). પ્રિયતમ

- નરહરિ

॥ તુલસી ઇસ સંસારમેં, પંચ રત્ન હૈ સાર ॥
હરિભજન, અરૂં સંત મિલન, દયા, દાન, ઉપકાર ॥

નરસિંહ મહેતા

ઈ. સ. ૧૪૧૪ - ૧૪૮૫



ભક્તિ કવિ નરસિંહ મહેતાનો જન્મ ભાવનગર જિલ્લાના તળાજા ગામમાં ઈ. સ. ૧૫મી સદીમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ કૃષ્ણ દામોદર અને માતાનું નામ લક્ષ્મીગૌરી હતું. તેઓ વડનગરા નાગર બ્રાહ્મણ હતા. જૂનાગઢમાં રહેલા નરસિંહ મહેતા ભક્તકવિ તરીકે જાણીતા હતા. ગુજરાતીની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ તેમજ જ્ઞાનમાર્ગી પરંપરાની પદ-કવિતાના ઉત્તમ ઊર્મિકવિ અને આદિકવિ તરીકે જાણીતા છે. ઝૂલણા છંદમાં લખેલાં પદો, પ્રભાતિયાં તરીકે કવિતા રસિકોમાં પ્રિય છે. નરસિંહ ગૃહસ્થાશ્રમી હતા. તેમને બે સંતાનો - કુંવરબાઈ અને શામળદાસ નામે હતા. નરસિંહ સગુણ અને સાકાર ભક્તિમાં ગહન સંબંધ રાખનાર કૃષ્ણભક્ત હતા. નરસિંહની કવિતામાં દોહરા, ચોપાઈ, સવૈયા, હરિગીત છંદ આદિ માત્રામેળી ઢાળોની વૈવિધ્યસભર લયકારી કૃતિઓ આસ્વાદ્યતા મળે છે. નરસિંહની નમ્રતા અને પ્રેમની પરાકાષ્ટા યુગપત્ અનુભવાય છે. તેમની કવિતાઓમાં - ભજનોમાં રમ્યતા અને ભવ્યતા, આધ્યાત્મિકતા અને વૈશ્વિકતાનો આશ્ચર્યકર સુમેળ જોવા મળે છે.



॥ એક ભરોસા એક બલ, એક આશ વિશ્વાસ ॥
શ્વાતિ બિંદુ રઘુનાથ હૈ, ચાતક તુલસીદાસ ॥

ભજ રે મના

૨૩૨

૩૭૬	પ્રભાતી	અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું
૩૭૭	મેઘરંજની	અમે મહિયારા રે, ગોકુળ ગામના
૩૭૮	પ્રભાત	અલ્યા નામ પામ્યો પણ રામને નવ
૩૭૯	સિંધુડો	આધ તું મધ્ય તું અંત્ય તું
૩૮૦	આશાવરી	ઊંચી મેડી છે મારા સંતની મેં
૩૮૧	રામકી	એક તું એક તું એમ સૌ કો સ્તવે
૩૮૨	મલ્હાર	એવા રે અમે એવા રે
૩૮૩	બિહાગ	કોઈનો ભાર ન રાખે મુરારિ
૩૮૪	માંડ	ઘડપણ કોણે મોકલ્યું
૩૮૫	પ્રભાતી	જ્યાં લગી આતમાતત્ત્વ ચીંચ્યો
૩૮૬	પ્રભાતિયુ	જાગને જાદવા કૃષ્ણ ગોવાળિયા
૩૮૭	રામકી	જાગીને જોઈ તો જગત દીસે
૩૮૮	રામકી	જે ગમે જગદ્ગુરુ દેવ જગદીશને
૩૮૯	ધોળ	જેને ઘેર હરિજન હરિજસ ગાય
૩૯૦	પ્રભાતિયુ	તારા દાસના દાસની નિત્ય
૩૯૧	રામકી	તાહરી મહેરની લેર એક પલક
૩૯૨	પટમંજરી	તું મારે ચાંદલિયે ચોંટ્યો રાજ
૩૯૩	રામકી	ધ્યાન ઘર હરિતણું અલ્પમતિ
૩૯૪	રામકી	ધ્યાન ઘર ધ્યાન ઘર નેત્રમાં નાથ છે
૩૯૫	રામગ્રી	ધન્ય તું ધન્ય તું એમ કહે શ્રીહરિ
૩૯૬	ચલતી	નાનું સરખું ગોકુળિયું, મારે વ્હાલે
૩૯૭	પ્રભાત	નારાયણનું નામ જ લેતા
૩૯૮	રામકી	નીરખને ગગનમાં કોણ ધૂમી રહ્યો
૩૯૯	પ્રભાતી	પ્રાતઃ સમે સૂર ઉગ્યા પહેલા
૪૦૦	રામકી	પ્રીત કરી પારકે હાથ શું ભાળવે
૪૦૧	પ્રભાતી	પ્રેમરસ પા ને તું મોરના
૪૦૨	ગરબી	વૈષ્ણવજનને વિરોધ ન કોઈસું
૪૦૩	પ્રભાતિ	બાપજી ! પાપ મેં કવણ કીધાં હશે ?

॥ ગ્રંથ, પંથ સખ જગત કે, ખાત ખતાવત તીન ॥
સંત હૃદય મનમેં દયા, તન સેવામેં લીન ॥

૨૩૩

નરસિંહ મહેતા

૪૦૪	માંડ	ભજનનો વેપાર હરિ ! તારા
૪૦૫	પ્રભાતિયું	ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોટું
૪૦૬	પ્રભાતિ	ભોળી રે ભરવાડણ હરિને વેચવાને
૪૦૭	માલકોંસ	મને હરિ ગુણ ગાવાની ટેવ
૪૦૮	હૂંડી	મારી હૂંડી સ્વીકારો મહારાજ રે
૪૦૯	પ્રભાત	મારું રે મહિયર બાદલપરમાં
૪૧૦	પ્રભાત	માહરે તો તાહરા નામનો
૪૧૧	પરજ	રઝળતી રાંડના રડવળે છોકરાં
૪૧૨	ગૂલણા છંદ	રામ સભામાં અમે રમવાને
૪૧૩	રામકી	રાત રહે જ્યાહરે, પાછલી ખટ ઘડી
૪૧૪	પ્રભાતિયું	વૈષ્ણવજન તો તેને રે
૪૧૫	દેશી ઢાળ	વૈષ્ણવ જનને વિષયથી રે ટળવું
૪૧૬	માંડ	શાંતિ પમાડે તેને તો સંત
૪૧૭	કાફી	શેરી વળાવીને સજ્જ કરું
૪૧૮	રામકી	સમરને શ્રી હરિ મેલ મમતા પરી
૪૧૯	પ્રભાત	સાંભળ સૈયર સુરતા ધરીને
૪૨૦	દેશી ઢાળ	સુખ દુઃખ મનમાં ન આણિયે
૪૨૧	આશાવરી	હરિભક્તિ વિના જે જન જીવે
૪૨૨	રામકી	હરિ હરિ રટણ કર કઠણ
૪૨૩	ગરબી	હળવે હળવે હળવે પ્રભુજી
૪૨૪	ગરબો	હાં રે આજની ઘડી તે રળિયામણી
૪૨૫	પ્રભાતિયું	હું ગોવાલણ તારી રે કાનુડા

ગુરુ કરીએ તો જ્ઞાની કરીએ, સત અસતને જોઈ,
બળદ લઈએ તો ખેડીને લઈએ, ડોબું લઈએ તો દોઈ;
ડોબું લઈએ તો દોઈને લઈએ, સમજુ નામ તે તેનું કહીએ,
કહે ગોવિંદરામ ભવસાગર તો તરીએ, ગુરુ કરીએ તો જ્ઞાની કરીએ.

॥ કામી કપટી લાલચી, ઉનસે ભક્તિ ન હોય ॥
ભક્તિ કરે, કોઈ શૂરવીર, જાત પાત કુલ ખોય ॥

૩૭૬ (રાગ : પ્રભાતી)

અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું શ્રી હરિ, જુજવે રૂપે અનંત ભાસે;
દેહમાં દેવ તું, તેજમાં તત્ત્વ તું, શૂન્યમાં શબ્દ થઈ વેદ વાસે. ધ્રુવ
પવન તું, પાણી તું, ભૂમિ તું, ભૂધરા, વૃક્ષ થઈ ફૂલી રહ્યો આકાશે;
વિવિધ રચના કરી અનેક રસ લેવાને, શિવ થકી જીવ થયો એ જ આશે. અખિલ
ગ્રંથ ગડબડ કરી, વાત ન કરી ખરી, જેહને જે ગમે તે જ પૂજે;
મન કર્મ વચનથી, આપ માની લહે, સત્ય છે એ જ મન એમ સૂઝે. અખિલ
વૃક્ષમાં બીજ તું, બીજમાં વૃક્ષ તું, જોઈ પટંતરો એ જ પાસે;
ભણે ‘નરસિંયો’ એ મન તણી શોધના, પ્રીત કરું પ્રેમથી પ્રગટ થાશે. અખિલ

૩૭૭ (રાગ : મેઘરંજની)

અમે મહિયારા રે, ગોકુળ-ગામના, મારે મહિ વેચવાને જાવા ! મહિયારા રે ધ્રુવ
મથુરાની વાટે મહી વેચવાને નીસરી, નટખટ એ નંદકિશોર માગે છે દાણજી;
મારે દાણ લેવા કે દેવા મહિયારા રે, ગોકુળ ગામના. અમે
માવડી જશોદાજી કાનજીને વારજો, દુઃખડાં દિયે હજાર, બહુયે સતાવતો;
મારે દુઃખ સ્હેવાને કહેવા મહિયારા રે, ગોકુળ ગામના. અમે
ચમુનાને કાંઠે કાન વાંસળી વગાડતો, ભુલાવે ભાન-સાન, ઊંઘથી જગાડતો;
મારે કા’ન જાગીને જોવો મહિયારા રે, ગોકુળ ગામના. અમે
મહેતા ‘નરસિંહ’નો સ્વામી, લાડકડો કાનજી, ઉતારે આતમથી ભવભવના ભારજી;
નિર્મળ હૈયાની વાત કહેવા મહિયારા રે, ગોકુળ ગામના. અમે

॥ જીવન, જોબન રાજધન, અવિચળ રહે ન કોય ॥
જો ઘડી હૈ સતસંગમે, જીવન કા ફલ સોય ॥

અલ્યા નામ પામ્યો પણ રામને નવ લહ્યા, વૈષ્ણવ કેરૂં બિરદ ઝાલે;
 ઘર વચ્ચે પુત્રવિના જેવું પારણું, વર વિના જેહવી જાન માલે. ધ્રુવ
 વ્યાધિની વેદના વિશ્વની ના ટળે, ઠાલો ગગનમાં મેઘ ગાજે;
 હરિ જાણ્યા વિના હરિ કેરો જન થયો, વાત પકવાનથી ભૂખ ન ભાજે. અલ્યા૦
 તું એમ જાણે જે હરિજન હું થયો, વિષ્ણુપદ ગાઈ ગયો ભક્ત ભવમાં;
 કરણિ તો કાગની હોડ કરે હંસની, હંસને તો હશી કાઢે લવમાં. અલ્યા૦
 પંડમાં પ્રભુ પણ પ્રગટ પેખે નહિ, ફોકટ બ્રહ્મને દુર ભાળે;
 અગણિત બ્રહ્મનું ગણિત લેખું કરે, દુષ્ટ ભાવે કરી માળ ઝાલે. અલ્યા૦
 જો નિરાકારમાં જેહનું મન ગળે, ભિન્ન સંસારની ભ્રાંતિ ભાગે;
 દાસ 'નરસૈયો' તેને ચરણે નમે, જ્ઞાન વિજ્ઞાનની જોત જાગે. અલ્યા૦

આધ તું મધ્ય તું, અંત્ય તું ત્રિકમા, એક તું એક તું એક પોતે;
 અમિલયો બ્રહ્મ બ્રહ્માદિક નવ લહે, ભૂર્યા માનવી અન્ય ગોતે. ધ્રુવ
 રવિ શશી કોટિ નખ ચંદ્રિકામાં વસે, દ્રષ્ટિ પહોંચે નહીં ખોજખોળે;
 અર્ક ઉદ્યોત જ્યમ તિમિર ભાસે નહિ, નેતિનેતિ કહી નિગમ ડોળે. આધ૦
 કોટિ બ્રહ્માંડના ઈશ ઘરણીઘરા, કોટિ બ્રહ્માંડ એક રોમ જેનું;
 મર્મ સમજ્યા વિના ભર્મ ભાગે નહિ, સગુણ સ્વરૂપ નિર્ગુણ એનું. આધ૦
 એ નથી એકલો વિશ્વથી વેગળો, સર્વ વ્યાપિક શક્તિ સ્તુત્ય જેની;
 અમિલ શિવ આધ આનંદમય કૃષ્ણજી, સુંદરી રાધિકા ભક્તિ તેની. આધ૦
 વેદની વાતનો ભેદ લાઘે નહીં, તેનું હારદ તે કોક જાણે;
 શિવ સનકાદિક દેવમુનિ નારદ, પૂરણ બ્રહ્મનું ધ્યાન આણે. આધ૦
 તે પૂર્ણ પુરુષોત્તમ પ્રેમદાશું રમે, ભાવેશું ભામની અંક લીધો;
 જે રસ વ્રજ તણી નાર વિલસે સદા, સુખીરૂપે તે 'નરસૈયે' પીધો. આધ૦

॥ મન મેરા પંખી ભયા, જહાં તહાં ઉડ જાય ॥
 ॥ જહાં જૈસી સંગત કરે, તહાં તૈસી ફલ ખાય ॥

ઊંચી મેડી છે મારા સંતની, મેં તો મા'લી ના જાણી રામ ! ધ્રુવ
 અમને તેડાં તે શીદ મોકલ્યાં? સાહેબ મારો પિંડ છે તે કાયો જી;
 મોંઘાં મૂલની મારી ચૂંદડી, મેં તો મા'લી ના જાણી રામ. ઊંચી૦
 અડધાં પહેર્યા, અડધાં પાથર્યા, અડધાં ઉપર ઓઢાડ્યાં રામ !
 ચારે છેડે ચાર જણા દોરી, ડગમગ જાય હે રામ ! ઊંચી૦
 નથી તરાપો, નથી તુંબડાં, નથી ઊતર્યાનો આરો રામ !
 'નરસિંહ મહેતા'ના સ્વામી શામળા, પ્રભુ પાર ઉતારો રામ ! ઊંચી૦

એક તું એક તું એમ સૌ કો સ્તવે, કોણ હું તે નહિ કો વિચારે ?
 કોણ છું ક્યાં થકી આવિયો જગ વિષે, જઈશ ક્યાં છૂટશે દેહ ત્યારે ? ધ્રુવ
 પ્રતિદિન જડ કને જઈ કરી માંગતો, ઘશ તું સાહ્ય થાજે સદા રે;
 તોય પણ દુઃખ તો લેશ ટળતું નથી, મથી નથી થાકતો તું કદા રે. એક૦
 કોઈ તો ઉર્ધ્વ મુખ - ગગનમાં તાકતા, ભાખતા જોઈ હું નમ્ર વાણી;
 કોણ હું ? કોકને, માગું શા હક થકી, તે નથી જાણતા મૂર્ખ પ્રાણી. એક૦
 એમ કરતાં કદી લાભ જો પામિયો, તો કહે હરિતણી સાહ્ય થઈ રે;
 કામ કથળ્યા થકી ભવિષ્યને ભાંડતો, પૂર્વનાં કર્મનું નામ લઈને રે. એક૦
 પૂર્વનાં કર્મ જો હરિ ભજે નવ ટળે, તો કહો, કોણ તે કામ કરશે ?
 સત્ય સમજી કદી પરમ પદ પરખશે, ભવભય ભ્રમને તે જ હરશે. એક૦
 આંકના વૃક્ષથી આમ્રફળ તોડવા, મૂર્ખો જો કદી આશ ધરશે;
 શ્રમ વૃથા તેહનો તો જઈ જગ વિષે, જ્ઞાનહીણો સદા તે જ ઠરશે. એક૦
 જીવ ઈશ્વર અને બ્રહ્મના ભેદમાં, સત્ય વસ્તુ નહિ સદા જડશે;
 હું અને તું પણ તજીશ 'નરસૈયા' તો, ગુરૂગમે હર્ષથી પાર પડશે. એક૦

॥ કબીર ગર્વ ન કીજીએ, રંક ન હસીએ કોય ॥
 ॥ અપનો નાવ સમુદ્રમે, ના જાને ક્યા હોય ॥

(નરસિંહ મહેતા ભાઈને કહે છે.)

એવા રે અમે એવા રે, તમે કહો છો, વળી તેવા રે;
ભક્તિ કરતાં ભ્રષ્ટ કહેશો તો, કરશું દામોદરની સેવા રે. ધ્રુવ
જેનું મન જે સાથે બંધાણું, પહેલું હતું ઘર રાતું રે;
હવે થયું છે હરિરસ માતું, ઘેર ઘેર હીંડે છે ગાતું રે. એવા
સઘળા સાથમાં હું એક ભૂંડો, ભૂંડાથી બહુ ભૂંડો રે;
તમારે મન માને તે કહેજો, નેહ લાગ્યો મને ઊંડો રે. એવા
કર્મની ધર્મની વાત છે જેટલી, તે મુજને નવ ભાવે રે;
સઘળા પદાર્થ જેથી પમાય, મુજ પ્રભુ તોલે કોઈ ના'વે રે. એવા
હળવા કર્મનો હું 'નરસૈંયો', મુજને વૈષ્ણવ વહાલા રે;
હરિજનથી જે અંતર ગણે, તેના ફોકટ ફેરા ઠાલા રે. એવા

૩૮૩ (રાગ : બિહાર)

કોઈનો ભાર ન રાખે મુરારિ, આપે વ્યાજ શીખે ગર્થ વાળી;
સુદામાજીના તાદુંલ લીધા, તેના મ્હોલ કનકના રે કીધા. ધ્રુવ
દ્રોપદીજીનું આવ્યું રે ટાણું, ચીર પૂર્યાં તે નવસેં નવાણું;
પાટો બાંધ્યો તે પીડા જાણી, ચીર પૂર્યાંની એ રે એંધાણી. કોઈનો
થોડું ચંદન કુબજાનું લીધું, એને રૂપ અનુપમ દીધું;
ગોવાળિયે ઓચ્છવ કીધો, વહાલે કર પર ગોવર્ધન લીધો. કોઈનો
જેનું લીધું હતું તેનું દીધું, તેમાં પરમારથ શું કીધું ?
ધન્ય 'નરસિંહા' તારી વાણી, એમ બોલ્યા છે સારંગપાણિ. કોઈનો

ઘડપણ કેણે મોકલ્યું ! જાણ્યું જોબન રહે સહુ કાળ. ધ્રુવ
ઊંબર તો ડુંગર થયા રે, પાદર થયા પરદેશ;
ગોળી તો ગંગા થઈ રે, અંગે ઊજળા થયા છે કેશ. ઘડપણ
નોતું જોઈતું તે શીદ આવિયું રે, નોતી જોઈ તારી વાટ;
ઘરમાં સૌ હડવાં થયાં રે, કહેશે ખુણે ઢાળો એની ખાટ. ઘડપણ
નાનપણે ભાવે લાડવા રે, ઘડપણે ભાવે શેવ;
રોજને રોજ જોઈએ રાબડી રે, એવી બળીરે ઘડપણ એ ટેવ. ઘડપણ
આંખે તો સુજે નહી રે, થરથર ધ્રુજે કાય;
ખાધુ તો અન્ન પચે નહી રે, વળી બેઠાં તો નવ રહેવાય. ઘડપણ
પ્રાતઃકાળે પ્રાણ મહારા રે, અન્ન વિના અકળાય;
ઘરનાં કહે છે મરતો નથી રે, તને બેશી રહેતાં શું થાય. ઘડપણ
દીકરા તો જુજવાં થયા રે, વહુવર દે છે ગાળ;
દીકરીયોને જમાઈ લઈ ગયા રે, હવે ઘડપણના શા રે હવાલ ? ઘડપણ
નવ નાડિયો જુજવી પડી રે, આવી પોંચ્યો કાળ;
બેરાં છોકરાં ફટ ફટ કરે રે, નાનાં મોટાં મળી દે છે ગાળ. ઘડપણ
આવી વેળાં અંતકાળની ત્યારે, દિકરા પધાર્યા દાર;
પાંસળીએથી, છોડી વાંસળીરે, તેણે લેઈ લીધી તેણીવાર. ઘડપણ
એવું જાણી સઉ હરી ભજો રે, સાંભળજો સહુ સાથ;
પર ઉપકાર કરી પામશો રે ! જે કાંઈ કીધું હશે જમણે હાથ. ઘડપણ
એવું નફટ છે આ વૃદ્ધપણું રે, મુકી દો સૌ અહંકાર;
ધર્મના સત્ય વચન થકી રે, મહેતા 'નરસૈ' ઉતરો ભવપાર. ઘડપણ

॥ ચાર વેદ, ષટ્ શાસ્ત્રમેં, બાત મિલી હૈ દોય ॥
દુઃખ દીનહેં દુઃખ હોત હૈ, સુખ દીનહેં સુખ હોય ॥

॥ કામ ક્રોધ મદ લોભ કી, જબ લગ મનમેં ખાન ॥
કહાં પંડિત, મૂરખ કહાં, સળહી એક સમાન ॥

જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચિન્હોં નહિ, ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી;
માનુષા દેહ તારો એમ એળે ગયો, માવઠાંની જેમ વૃષ્ટિ વૂઠી. ધ્રુવ
શું થયું સ્નાન, સેવા પૂજા થકી, શું થયું ઘેર રહી દાન દીધે ?
શું થયું ધરી જટા, ભસ્મ લેપન કરે, શું થયું વાળલોચન કીધે ? જ્યાં
શું થયું તપ, તીરથ કીધા થકી, શું થયું માળ ગ્રહી નામ લીધે ?
શું થયું તિલક, તુલસી ધાર્યા થકી, શું થયું ગંગજળ પાન કીધે ? જ્યાં
શું થયું વેદ વ્યાકરણ વાણી વદે, શું થયું રાગને, રંગ જાણે ?
શું થયું ષટ્દર્શન સેવ્યા થકી, શું થયું વરણના ભેદ આણ્યે ? જ્યાં
એ છે પરપંચ સૌ પેટ ભરવા તણા, આત્મારામ પરબ્રહ્મ ન જોયો;
ભણે 'નરસૈયો' કે તત્ત્વદર્શન વિના, રત્નચિંતામણિ જન્મ ખોયો. જ્યાં

જાગને જાદવા, કૃષ્ણ ગોવાળિયા, તુજ વિના દેનમાં કોણ જાશે ? ધ્રુવ
પ્રણસે ને સાઠ ગોવાળ ટોળે મળ્યા, વડો રે ગોવાળિયો કોણ થાશે ? જાગને
દહીં તણાં દૈથરાં, ઘી તણાં ઢેબરાં, કઢિયેલાં દૂધ તે કોણ પીશે ? જાગને
હરિ તાર્યો હાથિયો, કાળિનાગ નાથિયો, ભૂમિનો ભાર તે કોણ લેશે ? જાગને
જમુનાને તીરે, ગોદાન ચરાવતાં, મધુરી શી મોરલી કોણ વહાશે ? જાગને
ભણે 'નરસૈયો' તારા ગુણ ગાઈ રીઝિયે, બૂડતાં બાંહેડી કોણ સહાશે ? જાગને

જ્ઞાન કથે જેમ બળેલ ચૂલા, ચૂલેથી ઊતર્યો પાક,
પાક પરોણા ખાઈ ગયા ને વાંસે રહી છે રાખ;
વાંસે રહી છે રાખ તે કેવી, ઊલટી આંખો ફોડે એવી,
કહે ગોવિંદરામ જીવ ભક્તિ તો ભૂલ્યા, જ્ઞાન કથે જેમ બળેલ ચૂલા.

॥ ભજન એસા કિજીએ, ન હાલે જીભ ઔર હોઠ ॥
મુખ મહેનત પહોંચે નહી, લાગે નિશાને ચોટ ॥

જાગીને જોઈં તો જગત દીસે નહીં, ઊંઘમાં અટપટા ભોગ ભાસે;
ચિત્ત ચૈતન્યવિલાસ તદ્રુપ છે, બ્રહ્મ લટકાં કરે બ્રહ્મ પાસે. ધ્રુવ
પંચમહાભૂત પરિબ્રહ્મ વિષે ઊપન્યાં, અણુ અણુ માંહી રહ્યા રે વળગી;
ફૂલને ફળ તે તો વૃક્ષનાં જાણવાં, જડથકી ડાળ તે નહીં રે અળગી. જાગીને
વેદ તો એમ વદે, શ્રુત સ્મૃતિ સાખ દે, કનક કુંડળ વિષે ભેદ ન્હોયે;
ઘાટ ઘડ્યા પછી નામરૂપ જૂજવાં, અંતે તો હેમનું હેમ હોયે. જાગીને
જીવ તે શિવ આપ ઈચ્છાએ થયા, રચી પરપંચ ચૌદ લોક કીધા;
ભણે 'નરસૈયો' એ તે જ તું તે જ તું, એને સમયાથી કંઈ સંત સિધ્યા. જાગીને

જે ગમે જગદ્ગુરુ દેવ જગદીશને, તે તણો ખરખરો ફોક કરવો;
આપણો ચિંતવ્યો અર્થ કંઈ નવ સરે, ઊગરે એક ઉદ્ધેગ ધરવો. ધ્રુવ
હું કરું હું કરું એ જ અજ્ઞાનતા, શકટનો ભાર જેમ શ્વાન તાણે;
સૃષ્ટિ મંડાણ છે, સર્વ એણી પેરે, ચુકિત જોગેશ્વરા કોઈક જાણે. જે
નીપજે નરથી તો, કોઈ ન રહે દુઃખી, શત્રુ મારીને સૌ મિત્ર રાખે;
રાયને રંક કોઈ, દ્રષ્ટે આવે નહી, ભવન પર ભવન પર છત્ર દાખે. જે
ઋતુ લતા પત્રફળ ફૂલ આપે યથા, માનવી મૂર્ખ મન વ્યર્થ શોયે;
જેહના ભાગ્યમાં, જેહને જે લખ્યું, તેહને તે સમે તે જ પહોંચે. જે
સુખ સંસારી મિથ્યા કરી માનજો, કૃષ્ણ વિના બીજું સર્વ કાચું;
જુગલ કર જોડી 'નરસૈયો' એમ કહે, જન્મપ્રતિજન્મ હરિને જ યાચું. જે

॥ બહુત ગઈ થોડી રહી, વ્યાકુલ મન મત હોય ॥
ધીરજ સબકો મિત્ર હૈ, કરી કમાઈ મત ખોય ॥

૩૮૯ (રાગ : ધોળ)

જેને ઘેર હરિજન હરિજસ ગાય, તે તો નિત્ય ગંગામાં નહાય.
અડસઠ તીરથ ગુરુને આંગણે, દૂર ગયે શું થાય ? ધ્રુવ
ધ્રુવ નાહ્યા, પ્રહ્લાદ નાહ્યા, હેતે નાહ્યા હનુમાન;
પ્રીત કરી રાજા પરીક્ષિત નાહ્યા, જોગી શુકદેવ ગુણ ગાય. જેને
સહુ સંતો મળી ધારણ બાંધ્યું, જ્ઞાનગંગા તોળાય;
જપતપ, તીરથ જોડે મળ્યા, તેમાં સર્વ સાધન મળી જાય. જેને
જ્ઞાનગંગાનો મહિમા મોટો, મુખે કહ્યો નવ જાય;
ભલે મળ્યા મહેતા ‘નરસૈયો’નો સ્વામી, હેતે હરિના ગુણ ગાય. જેને

૩૯૦ (રાગ : પ્રભાતિયું)

તારા દાસની નિત્ય સંગત વિના, ભ્રષ્ટ થાય ભૂધરા મન મારૂં;
દુષ્ટની સંગતે, દુષ્ટ મતિ ઊપજે, શ્રવણ-કીર્તન નવ થાય તારું. ધ્રુવ
પૂર્ણ વિષપાનથી, દુરિજન દોહેલા, વિષ પીધું તન તેનું મરશે;
તુજ થકી વેગળા, તેહની સંગતે, જન્મ કોટીતણાં સુકૃત હરશે. તારા
અમૃતની ઉપમા સાધુને નવ ઘટે, રાહુની દુષ્ટતા ન ટાળી તેણે;
પ્રહ્લાદ, નારદે, ગર્ભસંગત કરી, વશ કર્યા વૈકુંઠનાથ જેણે. તારા
ચતુરદા મુક્તિ છે, જુજવી જુક્તિની, તાહરા તેહને નવ રાચે;
બેઉ કર જોડીને, ‘નરસૈયો’ વિનવે, જન્મોજન્મ તારી ભક્તિ જાચે. તારા

૩૯૧ (રાગ : રામકી)

તાહરી મ્હેરની લ્હેર, એક પામું તો, ત્રિવિધના તાપ સૌ જાય નાસી;
અષ્ટ મહાસિદ્ધિ, નવનિધિ ને મહામતી, દ્વાર ઊભી રહે, થૈને દાસી. ધ્રુવ
પ્રેમથી સમર્યા જે તેને નથી પરહર્યા, ભક્તવત્સલ એનો વેદ સાખી;
ઊંચ કે નીચ, કે અદમ નથી જાણતા, શરણે આવ્યા તેને લીધા રાખી. તાહરી

॥ આજ કહે હરિ કલ ભજું, કાલ કહે ફિર કલ ॥
આજ કાલકે કરત હી, અવસર જાતી ચલ ॥

પતિતપાવન કરો વ્રત એવું દીસે, એમ જાણી લીધું શરણ તારું;
કરજો કૃપા હરિ, દ્રષ્ટી કર્ણાભરી, જે થકી કાર્ય સિધ થાય મારું. તાહરી
દીનબંધુ, દીનાનાથ દયાળ હે ! નાથ અનાથના જગત સ્વામી;
‘નરસૈયો’ ભક્ત એક જેવો તેવો ગણી, સૂઘ તું સદા લે અંતર્યામી. તાહરી

૩૯૨ (રાગ : પટમંજરી)

તું મારે ચાંદલિયે ચોંટયો રાજ, સારા મૂરતમાં શામળિયો;
ક્ષણ એક વહાલા અળગો ન થાતો, પ્રાણજીવન વર પાતળિયો. ધ્રુવ
ખડકીએ જોઈ ત્યારે અડકીને ઊભો, બારીએ જોઈ ત્યારે બેઠો રે;
શેરીએ જોઈ ત્યારે સન્મુખ આવે, વહાલો અમૃતથી અતિ મીઠો રે. સારા
જમતા જોઈ ત્યારે જોડે બેઠો, સૂતાં જોઈ ત્યારે સેજડીએ રે;
વૃન્દાવનને મારગ જાતાં, આવીને વળગ્યો બેલડીએ રે. સારા
પ્રીત કરે તેનો કેડો ન મેલે, રસ આપે અતિ રસિયો રે;
‘નરસૈયો’નો સ્વામી ભલે મળિયો, મારા હૃદયકમળમાં વસિયો રે. સારા

૩૯૩ (રાગ : રામકી)

ધ્યાન ધર હરિતણું, અલ્પમતિ આળસુ, જે થકી જન્મનાં દુઃખ જાયે;
અવર ધંધો કરે, અરથ કાંઈ નવ સરે, માયા દેખાડીને મૃત્યુ લ્હાયે. ધ્રુવ
સકળ કલ્યાણ શ્રી કૃષ્ણના ચરણમાં, શરણે આવે સુખપાર ન્હોયે;
અવર વેપાર તું મેલ મિથ્યા કરી, કૃષ્ણનું નામ તું રાખ મ્હોંયે. ધ્યાન
પટક માયા પરી, અટક ચરણે હરિ, વટકમાં વાત સુણતાં જ સારી;
આશનું ભુવન આકાશ સુધી રચ્યું, મૂઢ એ મૂળથી ભીંત કારી. ધ્યાન
અંગજોબન ગરું, પલિતપિંજર થરું, તોય લેતો નથી કૃષ્ણ કહેવું;
ચેત રે ચેત, દિન ચાર છે લાભના, લીંબુ લ્હેકાવતાં રાજ લેવું. ધ્યાન
સરસ ગુણ હરિતણા, જે જનો અનુસર્યા, તે તણા સુચશ જગત બોલે;
‘નરસૈયા’ રંકને, પ્રીત પ્રભુ શું ઘણી, અવર વેપાર નહિ ભજન તોલે. ધ્યાન

॥ નવદ્વાર નરકે ભર્યા, અંદર વિષ્ટા પ્રાણ ॥
આત્મદેવને છોડીને, ચર્મે શું સુખ માણ ॥

૩૯૪ (રાગ : રામકી)

ધ્યાન ઘર, ધ્યાન ઘર, નેત્રમાં નાથ છે, અંતરભાળને એક સૂરતી;
 દેહીમાં દરસશે પ્રેમથી પરસશે, અજબ અનોપમ અઘર મૂરતિ. ધ્રુવ
 મોરલીના નાદમાં, શ્રવણના સાદમાં, ઝાંઝરી ઝાલરી ડમક વાજે;
 તાલ મૃદંગ ને ચંગ ઉપમા ઘણા, ભેરીનો નાદ બ્રહ્માંડ ગાજે. ધ્યાન૦
 મન પરસન થશે, કર્યા કરમ નાસશે, ભાસશે બ્રહ્મ વ્રજ વંન વેલી;
 કુંજલલિત માંહે શ્રીકૃષ્ણ લીલા કરે, નીરખને નૌતમ નિત્ય કેલી. ધ્યાન૦
 સુરતસંગ્રામમાં વિલસે રંગમાં, દરસશે દેહીનું મન મરતાં;
 ‘નરસૈ’ના સ્વામી સર્વ સુખ આપશે, દુષ્કૃત કાપશે, ધ્યાન ઘરતાં. ધ્યાન૦

૩૯૫ (રાગ : રામગ્રી)

ધન્ય તું ધન્ય તું એમ કહે શ્રીહરિ, નરસૈયા તું મારો ભક્ત સારો;
 મેલી પુરુષપાણું સખી રૂપ થઈ રહ્યો, તાહર પ્રેમથી હું રે રાચ્યો. ધ્રુવ
 તુંજમાં ને મુજમાં ભેદ નહિ નાગરા, માન્ય તું માહરી વેદવાણી;
 હજુ રે જોને તને પ્રતીત ન ઊપજે, માગતા મોકલ્યું ટાટું પાણી. ધન્ય૦
 મામેર કીધું તે કેમ ગયો વીસરી ? હાર આપ્યો તે પ્રત્યક્ષ ભૂપ;
 ચૌદ ભુવનમાં તુજ સમો કો નહી, માહર તાહર એક રૂપ. ધન્ય૦
 તાહરો અક્ષર ગાયને સાંભળે, તે કુળ સહિત પવિત્ર થાએ;
 ભણે ‘નરસૈયો’ મીઠું બોલી શું રીઝવો ? કરજોડી કૃષ્ણજી સમ ખાએ. ધન્ય૦

૩૯૬ (રાગ : ચલતી)

નાનું સરખું ગોકુળિયું, મારે વ્હાલે વૈકુંઠ કીધું રે;
 બ્રહ્માદિકને સ્વપ્ને ન આવે, આહીરને દર્શન દીધું રે. ધ્રુવ
 ખટ્ દર્શનને ખોળ્યો ન લાઘે, વેદ પુરાણ એમ ગાયે રે;
 વૃંદાવનમાં અવનવી લીલા, વનવન ધેનુ ચરાવે રે. નાનું૦

॥ હરિ હરિ કરતા હર્ષ કર, અરે જીવ અણબૂજ ॥
 પારસ લાગ્યો આ પ્રગટ, તન માનવ કો તુજ ॥

પુરુષોત્તમ લીલા અવતારી, દેહ ધર્યો અવિનાશી રે;
 નરસૈયાનો સ્વામી સારો, ઘન વૈકુંઠ વ્રજનારી રે. નાનું૦

૩૯૭ (રાગ : પ્રભાત)

નારાયણનું નામ જ લેતા, વારે તેને તજીએ રે;
 મનસા વાચા કર્મણા કરીને, લક્ષ્મીવરને ભજીએ રે. ધ્રુવ
 કુળને તજીએ, કુંટુંબને તજીએ, તજીએ મા ને બાપ રે;
 ભગિની સુત દારાને તજીએ, જેમ તજે કંચુકી સાપ રે. નારાયણ૦
 પ્રથમ પિતા પ્રહલાદે તજીયો, નવ તજીયું હરિનું નામ રે;
 ભરત શત્રુઘ્ને તજી જનેતા, નવ તજીયા શ્રી રામ રે. નારાયણ૦
 ઋષિપત્ની શ્રી હરિને કાજે, તજીયા નિજ ભરથાર રે;
 તેમાં તેનું કાંઈ યે ન ગયું, પામી પદારથ ચાર રે. નારાયણ૦
 વ્રજવનિતા વિહ્વલને કાજે, સર્વ તજી વન ચાલી રે;
 ભણે ‘નરસૈયો’ વૃંદાવનમાં, મોહનવરશું મા’લી રે. નારાયણ૦

૩૯૮ (રાગ : રામકી)

નીરખને ગગનમાં, કોણ ધૂમી રહ્યો ! તે જ હું તે જ હું શબ્દ બોલે;
 શ્યામના ચરણમાં ઘચ્છું છું મરણ રે, અહીંયાં કોઈ નથી કૃષ્ણ તોલે. ધ્રુવ
 શ્યામ શોભા ઘણી, બુદ્ધિ ના શકે કળી, અનંત ઓચ્છવમાં પંથ ભૂલી;
 જડ ને ચૈતન્ય રસ કરી જાણવો, પકડી પ્રેમ સજીવન મૂળી. નીરખને૦
 ઝળહળ જ્યોત ઉદ્યોત રવિકોટમાં, હેમની કોર જ્યાં નીસરે તોલે;
 સચ્ચિદાનંદ આનંદ કીડા કરે, સોનાનાં પારણાં માંહી ઝૂલે. નીરખને૦
 બતી વિણ, તેલ વિણ, સૂત્ર વિણ જો વળી, અચળ ઝળકે સદા અનળ દીવો;
 નેત્ર વિણ નીરખવો, રૂપ વિણ પરખવો, જિહ્વાએ રસ સરસ પીવો. નીરખને૦
 અકળ અવિનાશી એ, નવ જ જાયે કળ્યો, અરધ ઉરધની માંહે મહાલે;
 ‘નરસૈયા’નો સ્વામી, સકળ વ્યાપી રહ્યો, પ્રેમના તંતમાં સંત ઝાલે. નીરખને૦

॥ જગ માયાનું પુર છે, જીવ સહુ ડુબી જાય ॥
 સંત સમાગમ જો કરે, તો સર્વેથી તરાય ॥

પ્રાતઃ સમે રવિ ઊગ્યા પહેલાં, જો રસના મુખ રામ કહે;
 હાં...રે કૃષ્ણને તું ભજ નામે, જગતમાં તારું નામ રહે. ધ્રુવ
 રામનામનો મહિમા મોટો, શિવસનકાદિક ધ્યાન ધરે;
 મેરુ થકી મોટું હોય પ્રાયશ્ચિત, નારાયણના નામે તરે. પ્રાતઃ૦
 કેસરી ઘૂરે મૃગ જ ત્રાસે, રવિ ઊગે જયમ તિમિર ટળે;
 પૂરણબ્રહ્મ અકળ અવિનાશી, કુબુદ્ધિના તાપ હરે. પ્રાતઃ૦
 કોટિ કલ્યાણ ફળ ઉદય ભાણે, પાપ બાપડું ક્યારે રહે ?
 અદમ નીર ગંગામાં ભળ્યું ત્યારે, ગંગા સરખું થઈને વહે. પ્રાતઃ૦
 એ રસને શુકદેવજી જાણે, કોઈક વિરલા સંત લહે;
 ભણે 'નરસૈયો' તમે પ્રભુ ભજી લો; આવાગમનનો ફેરો ટળે. પ્રાતઃ૦

પ્રીત કરી પારકે હાથ શું ભાળવે ? લાજ નાવે પ્રભુ કેમ તુજને ?
 કોટી અબજ અપરાધ ક્ષમા કરી, મહેર કરી રાખ તુજ પાસ મુજને. ધ્રુવ
 વહાર કરી દાસનાં દુઃખડા કાપવા, દોડીને ધાવ તું એક શ્વાસે;
 આજ અલબેલાં કાં સુણતા નથી ? છૂટકો છબીલા શું નાસે ? પ્રીત૦
 દાસની લાજ તો આપરે નાથને, પ્રીતમ મુજથી શું પ્રીત તોડી;
 પ્રાણ જાશે તોય નહિ ભજું અવરને, હઠીલા કહું બે હાથ જોડી. પ્રીત૦
 અનેક ભક્તો ભજે જેવો તેવો તેને, એક અધિક હું દાસ તારો;
 'નરસૈ'ના સ્વામી શું કહું તુજને ? શરણે પડ્યો ઝાલ હાથ મારો. પ્રીત૦

ભણે તૂં ભૂગોળ ને ખગોળ ભણ્યો ભાવ ધરી, ગણિતની ઝીણી ઝીણી ગૂંચને ઉકેલતો,
 ભાષા ઇતિહાસ જાણી વિજ્ઞાને વધુ વખાણી, પશુ પંખી પહાડ જીવ જંતુ જ્ઞાને ખેલતો;
 દેશને વિદેશમાંહી, વિદ્યાનું છે માનપાન, ભાષણે ભભકભરી ભાષામાંહી માણ્યું છે,
 જાણવા જેવું બધુંય દુનિયામાં જાણ્યું પણ, જાણ્યા વિના આપને જે જાણ્યું તે ન જાણ્યું છે.

|| તનની ચિંતા શીદ કરે, મનની કર તજવીજ ||
 || મન સુધરે તન સુધરશે, મનમાં તનનાં બીજ ||

પ્રેમરસ પા ને તું મોરના પીંછધર, તત્ત્વનું ટીપણું તુચ્છ લાગે;
 દૂબળા ઢોરનું કુશકે મન ચળે, ચતુરધા-મુક્તિ તેઓ ન માગે. ધ્રુવ
 પ્રેમની વાત પરીક્ષિત પ્રીછ્યો નહી, શુક્રજીએ સમજીને રસ બતાયો;
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય કથી, ગ્રંથ પૂરો કર્યો, મુક્તિનો માર્ગ એવો દેખાયો. પ્રેમ૦
 મારીને મુક્તિ આપી ઘણા દૈત્યને, જ્ઞાની વિજ્ઞાની બહુ મુનિ જોગી;
 પ્રેમને જોગવ્યો વ્રજતણી ગોપિકા, અવર વિરલા તુજ ભક્ત ભોગી. પ્રેમ૦
 પ્રેમને મુક્તિ તો પરમ વલ્લભ સદા, હેતના જીવ તે હેત તૂટે;
 જન્મોજન્મ લીલારસ ગાવતાં, લહાણનાં વહાણ જેમ દ્વાર છૂટે. પ્રેમ૦
 મેં ગ્રહ્યો હાથ ગોપીનાથ ગરવાતણો, અવર બીજું હવે કંઈ ન ભાવે;
 'નરસૈયો' મૂઢમતિ ગાય એમ ગુણ કથી, જતિ સતીને તો સ્વપ્નેય ના'વે. પ્રેમ૦

વૈષ્ણવજનને વિરોધ ન કોઈસું, જેના કૃષ્ણ ચરણે ચિત રહ્યા રે;
 કાવાદાવા સર્વે કાઢ્યા, શત્રુ હતા તે મિત્ર થયા રે. ધ્રુવ
 કૃષ્ણ ઉપાસીને જગથી ઉદાસી, ફાંસી તે જમની કાપી રે;
 સ્થાવર જંગમ ઠામ ન ઠાલો, સઘળે દેખે કૃષ્ણ વ્યાપી રે. વૈષ્ણવ૦
 કામ કે ક્રોધ વ્યાપે નહિ ક્યારે, ત્રિવિધ તાપ જેના ટળિયા રે;
 તે વૈષ્ણવના દર્શન કરિયે, જેના જ્ઞાન તે વાસનિક ગળિયા રે. વૈષ્ણવ૦
 નિસ્પૃહી ને નિર્મળ મતિ વળી, કનક કામિનિના ત્યાગી રે;
 શ્રી મુખ વચનો શ્રવણે સુણતાં, તે વૈષ્ણવ બડભાગી રે. વૈષ્ણવ૦
 એવા મળે તો ભવદુઃખ ટળે, જેનાં સુધા સમાન વચન રે;
 નરસૈયાના સ્વામીને નિશદિન વ્હાલા, એવા તે વૈષ્ણવજન રે. વૈષ્ણવ૦

|| સુત દારાને ધન તણો, જીવ તે માન્યો પાસ ||
 || વિખરાઈ તે તો જશે, જેમ પવને મેઘનો નાશ ||

બાપજી ! પાપ મેં કવણ કીધાં હશે ? નામ લેતાં તારું નિદ્રા આવે;
 ઊંઘ-આલસ્ય-આહાર મેં આદર્યા, લાભ વિના લવરી કરવી ભાવે. ધ્રુવ
 દિન પૂંઠે, દિન તો વહ્યા રે જાય છે, દુર્મતિનાં ભર્યા રે ડાલાં;
 ભક્તિ-ભૂતળ વિષે નવ કરી તાહરી, ખંડ્યાં સંસારનાં થોથાં ઠાલાં. બાપજી
 દેહ છે જૂઠડી, કરમ છે જૂઠડાં, ભીડભંજન તાહરું નામ સાચું;
 ફરી ફરી વરણવુ શ્રીહરિ તુજને, પતિતપાવન તારું નામ જાયું. બાપજી
 તારી કરુણા વિના, કૃષ્ણ કોડામણા, કળ અને વિકળનું બળ ન ફાવે;
 ‘નરસૈયા’ રંક ને ઝંખના તાહરી, હાથ-બેડી ભાંગો શરણ આવે. બાપજી

ભજનનો વેપાર, હરિ ! તારા નામનો આધાર;
 બેડલી ઉતારે ભવપાર, કર મન ! ભજનનો વેપાર. ધ્રુવ
 પ્રથમ સમરૂં ગણપતિ, સરસ્વતીને લાગું પાય જી;
 દેવના ગુરૂ દેવને સમરૂં (૨), જ્ઞાની જ્ઞાન બતાય ! કરો
 હાડ જલે જેમ લાકડાં અને બાલ જલે જેમ ઘાસ જી;
 કંચનવરણી કાયા જલશે (૨), કોઈ ન આવે પાસ. કરો
 શેરી લગણ તો સુંદરી, ને ઝાંપા લગણ માબાપ જી;
 તીરથ સુધી બંધવો ભાઈ (૨), ખોળીને બાળે હાડ. કરો
 માતા તારી જનમ રોશે, બહેની બારે માસ જી;
 તેર દિવસ તારી શ્રિયા રોશે (૨), જાશે ઘરની બહાર. કરો
 જ્યાં સરોવર નીર ભરિયાં, પ્રથમ ન બાંધી પાળ જી;
 નીર સઘળાં વહી જાશે (૨), પાછળથી પસ્તાય. કરો
 માંઝ માંઝ મિથ્યા જાણો, જૂઠો જગ-વહેવાર જી;
 ‘નરસૈયા’ના નાથને ભજી લે (૨), ઉતારે ભવપાર. કરો

॥ માયા માથે શીંગડા, લાંબા નવ નવ હાથ ॥
 આગે મારે શીંગડે, પીછે મારે લાત ॥

ભૂતળ ભક્તિપદારથ મોટું, બ્રહ્મલોકમાં નાહીં રે;
 પુણ્ય કરી અમરાપુરી પામ્યા, અંતે ચોરાશી માંહીં રે. ધ્રુવ
 હરિના જન તો મુક્તિ ન માગે, માગે જન્મોજન્મ અવતાર રે;
 નિત્ય સેવા, નિત્ય કીર્તન ઓચ્છવ, નીરખવા નંદકુમાર રે. ભૂતળ
 ભરતખંડ ભૂતળમાં જનમી, જેણે ગોવિંદના ગુણ ગાયા રે;
 ઘન ઘન રે એના માતાપિતાને, સફળ કરી એણે કાયા રે. ભૂતળ
 ઘન વૃંદાવન, ઘન એ લીલા, ઘન એ વ્રજનાં વાસી રે;
 અષ્ટ મહાસિદ્ધિ આંગણિયે ઊભી, મુક્તિ છે એમની દાસી રે. ભૂતળ
 એ રસ સ્વાદને શંકર જાણે, કે જાણે શુક જોગી રે;
 કાંઈ એક જાણે વ્રજની ગોપી, ભણે ‘નરસૈયો’ ભોગી રે. ભૂતળ

ભોળી રે ભરવાડણ, હરિને વેચવાને ચાલી રે;
 ગિરિવરધારીને ઉપાડી, મટુકીમાં ઘાલી રે. ધ્રુવ
 શેરીએ શેરીએ સાદ પાડે, કોઈને લેવા મુરારિ રે;
 નાથ અનાથનો વેચે ચૌટા વચ્ચે, આહિરનારી રે. ભોળી
 વ્રજનારી પૂછે શું છે માંહી, મધુરી મોરલી વાગી રે;
 મટુકી ઉતારીને જોતાં, મૂર્છા સૌને લાગી રે. ભોળી
 બ્રહ્માદિક ઈંદ્રાદિક સરખા, કૌતક ઊભા પેપે રે;
 ચૌદ લોકમાં ન માય તે, મટુકીમાં બેઠેલા દેખે રે. ભોળી
 ભક્તજનોનાં ભાગ્યે વ્રજમાં, પ્રગટ્યાં અંતરજામી રે;
 દાસલડાને લાડ લડાવે, ‘નરસૈયા’નો સ્વામી રે. ભોળી

॥ વિપત પડે ના વલખીયે, વલખે વિપત ન જાય ॥
 વિપતે ઉદમ કીજીએ, ઉદમ વિપતને ખાય ॥

૪૦૭ (રાગ : માલકોંધ)

મને હરિગુણ ગાવાની ટેવ પડી; મારા નાથને મૂકુંના એક ઘડી. ધ્રુવ
વીંધાયું મન મુજ ના રહે અળગું, પ્રભુ સાથે મારે પ્રીત જડી. મને
એ વિણ અન્ય હવે નવ રૂચે, ચિંતામણિ મુજ હાથે ચડી. મને
ભણે ‘નરસૈયો’ પ્રભુ ભજતાં એમ, ભવભય ભ્રમણા સઘળી ટળી. મને

૪૦૮ (રાગ : હૂંડી)

મારી હૂંડી સ્વીકારો મહારાજ રે, શામળા ગિરધારી;
મારી હૂંડી શામળિયાને હાથ રે, શામળા ગિરધારી. ધ્રુવ
રાણાજીએ રટ કરી, વળી મીરાં કેરે કાજ;
ઝેરના પ્યાલા મોકલ્યા રે, વહાલો ઝેરના જાણહાર રે. શામળા
સ્થંભ થકી પ્રભુ પ્રગટિયા, વળી ઘરિયા નરસિંહ રૂપ;
પ્રહલાદને ઉગારિયો રે, વહાલે માર્યો હરણાકંસ ભૂપ રે. શામળા
ગજને વહાલે ઉગારિયો, વળી સુદામાની ભાંગી ભૂખ;
દોહલી વેળાના વાલમા રે, તમે ભક્તોને ઘણાં આપ્યા સુખ રે. શામળા
પાંડવની પ્રતિજ્ઞા પાળી, વળી દ્રૌપદીનાં પૂર્યા ચીર;
નરસિંહની હૂંડી સ્વીકારજો રે, તમે સુભદ્રાબાઈના વીર રે. શામળા
ચાર જણા તીરથવાસી ને વળી રૂપિયા છે સો સાત;
વહેલા પધારજો દ્રારિકા રે, એને ગોમતી ન્હાયાની ઘણી ખાંત રે. શામળા
રહેવાને નથી ઝૂપડું, વળી જમવા નથી જુવાર;
બેટો બેટી વળાવિયાં રે, મેં તો વળાવી ઘર કેરી નાર રે. શામળા
ગરથ માં ગોપીચંદન, વળી તુલસી હેમનો હાર;
સાયું નાણું મારે શામળો રે, મારે દોલતમાં ઝાંઝ પખાજ રે. શામળા

॥ ઝાકળ જળ આ જગતને, મનતું નિશ્ચય ધાર ॥
ઉઠી જાશે રવિ ઉગતા, પળ નહીં લાગે વાર ॥

ભજ રે મના

૨૫૦

તીરથવાસી સૌ ચાલિયા, વળી આવ્યા નગરની માંહે;
આ શહેરમાં એવું કોણ છે રે, જેનું શામળશા શેઠ એવું નામ રે. શામળા
નથી બ્રાહ્મણ નથી વાણિયો, નથી ચારણ, નથી ભાટ;
લોક કરે છે ઠેકડી રે, નથી શામળશા શેઠ એવું નામ રે. શામળા
તીરથવાસી સૌ ચાલિયા, વળી આવ્યા નગરની બહાર;
વેશ લીધો વણિકનો રે, માં શામળશા શેઠ એવું નામ રે. શામળા
હૂંડી લાવો હાથમાં, વળી આપું પૂરા દામ;
રૂપિયા આપું રોકડા રે, માં શામળશા શેઠ એવું નામ રે. શામળા
હૂંડી સ્વીકારી વહાલે શામળો, વળી અરજે કીધાં કામ;
‘મહેતાજી’ ફરી લખજો રે, મુજ વાણોતર સરખાં કામ રે. શામળા

૪૦૯ (રાગ : પ્રભાત)

મારું રે મહિયર માધવપુરમાં, મન મથુરા નગરમાં;
વેલડી જોડો, તો મળવા જઈએ રે. ધ્રુવ
પાંચ તત્ત્વની વહાલે વેલડી બનાવી રે,
ઘડનારો ઘટમાંથી રે. માં
ઓહંગ-સોહંગ ધોરી લીધા છે જોડી વહાલે,
આપ બેઠો ને આપ હાંકે રે. માં
સાસરિયાનાં રૂઠ્યાં અમે, મહિયરિયે કેમ રહિયે વહાલા ?
નિર્ભજ નાર કહેવાઈએ રે. માં
દેરાણી-જેઠાણી મારાં હેરણાં તે હેરે વહાલા;
એ વટકારીને કોઈ વારો રે. માં
‘નરસૈં મહેતા’નો સ્વામી વહાણલિયે આવે વહાલો,
મહિયરિયે મલપતાં જઈએ રે. માં

॥ સુપના સમ સંસારને, માની લે મન સાથ ॥
જાગીને દેખીશ તો, કાંઈ ન આવે હાથ ॥

૨૫૧

નરસિંહ મહેતા

માહરે તો તાહરા નામનો આશરો, તું વિના સહાય કોણ કરશે મારી ?
 દીનખંધુ હે દયાળ દામોદરા, આવ્યો અવસર હવે લે ઉગારી. ધ્રુવ
 આજ તું ભક્તની લાજ લક્ષ્મીવર, રાખ કરૂણાકર બિરદ ધારી;
 તારે તો સેવક કોટી છે શામળા, મારે તો એક જ આશ તારી. માહરે
 માન-અપમાન હવે નથી રહ્યું જરી, ભૂપતિ ભોળવ્યો કામ કીજે;
 રાખીએ નાથ અનાથને દુઃખ થકી, આશ અનંત તુજ નામ લીજે. માહરે
 નાથ તું અનાથનો શાખ શાસ્ત્રો પૂરે, વાત વિસ્તારમાં વાર લાગે;
 કૃત્ય કીધાં રખે આજ સંભારતો, હું મતિમંદ અજ્ઞાન આગે. માહરે
 રાયને માન વાઘ્યું દીસે અતિ ઘણું, તે તમે ચિત્ત ધરો નાથ મારા;
 ભણે 'નરસૈયો' ભૂતળ વિશે અવતરી, હું તો હરનિશ ગુણ ગાઉં તારા. માહરે

રઝળતી રાંડના રડવળે છોકરાં, કોણ શિક્ષા દઈ ઠોર આણે ?
 અંધ ગુરુએ વળી નિરંધ ચેલા કર્યા, બ્રહ્મની વાત તે શું રે જાણે ? ધ્રુવ
 ભરમે ભૂલ્યા દીસે, આનંદે આથડે, સત્ય વસ્તુ ન સમજે પિછાણે;
 સ્વપ્નના સુખને સાચું માની રહ્યા, પાસે છે દૂર પ્રભુ, ને વખાણે. કોણ
 મૂરખ મમતા ધરે, ભૂતળ ભમતા ફરે, મન રીઝવ્યા કરે કર્મકાંડે;
 સુખ શ્રીમંતના રાંક સમજે નહીં, વાદ કરે ને વિષયો વખાણે. કોણ
 નિર્ગુણ નાથને નિરખી તો ના શક્યા, સગુણને પણ સેવી ન જાણે;
 ચેતન નિંદા કરે, જડ વંદા કરે, ભૂલ્યા ફરે ને ભિન્ન ભાવ આણે. કોણ
 અગમ ગુરુ થકી નિગમ શિષ્ય નીપજ્યા, બ્રહ્મની વાતનો ભેદ જાણે;
 પાસે છે અન્ય ગણી અળગો દેખ્યા કરે, 'નરસૈયા' પાસું કોણ તાણે. કોણ

|| પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહિ, પડ્યો ન સદ્ગુરુ પાય ||
 દીઠા નહિ નિજ દોષ તો, તરીએ કોણ ઉપાય ||

રામ સભામાં અમે રમવાને ગ્યાં'તાં.
 પસલી ભરીને રસ પીધો, હરિનો રસ પૂરણ પાયો. ધ્રુવ
 પહેલો પિયાલો મારા સદ્ગુરુએ પાયો,
 બીજે પિયાલે રંગની રેલી, હરિનો રસ પૂરણ પાયો. રામ
 શ્રીજો પિયાલો મારા રોમે રોમે વ્યાપ્યો.
 ચોથે પિયાલે થઈ છું ઘેલી, હરિનો રસ પૂરણ પાયો. રામ
 રસબસ એક રૂપ થઈ રસિયાની સાથે,
 વાત ન સૂઝે બીજી વાટે, હરિનો રસ પૂરણ પાયો. રામ
 મોટા જોગેશ્વર જેને સ્વપ્ને ન આવે,
 તે મારા મંદિરિયામાં મ્હાલે, હરિનો રસ પૂરણ પાયો. રામ
 અખંડ હેવાતણ મારા સદ્ગુરુએ દીધાં,
 અખંડ સૌભાગી અમને કીધાં, હરિનો રસ પૂરણ પાયો. રામ
 ભલે મળ્યા રે મહેતા 'નરસિંહ'ના સ્વામી,
 દાસી પરમ સુખ પામી, હરિનો રસ પૂરણ પાયો. રામ

રાત રહે જ્યાહરે, પાછલી ખટ ઘડી, સાધુ પુરુષને સૂઈ ન રહેવું;
 નિદ્રાને પરહરી, સમરવા શ્રી હરિ, એક તું એક તું એમ કહેવું. ધ્રુવ
 જોગિયા હોય તેણે જોગ સંભાળવા, ભોગિયા હોય તેણે ભોગ તજવા;
 વેદિયા હોય તેણે વેદ વિચારવા, વૈષ્ણવ હોય તેને કૃષ્ણ ભજવા. રાત
 સુકવિ હોય તેણે સદ્ગ્રંથ બાંધવા, દાતાર હોય તેણે દાન કરવું;
 પતિવ્રતા નારીએ કંથને પૂછવું, કંથ કહે તે બધું ચિત્ત ધરવું. રાત
 આપણે આપણા ધર્મ સંભાળવા, કર્મનો મર્મ લેવો વિચારી;
 'નરસૈ'ના સ્વામીને સ્નેહથી સમરતાં, ફરી નવ અવતરે નર-નારી. રાત

|| તનની ચિંતા શીદ કરે, મનની કર તજવીજ ||
 મન સુધરે તન સુધરસે, મનમાં તનનાં બીજ ||

વૈષ્ણવજન તો તેને રે કહીએ, જે પીડ પરાઈ જાણે રે;
પરદુઃખે ઉપકાર કરે તોય, મન અભિમાન ન આણે રે. ધ્રુવ
સકળ લોકમાં સૌને વંદે, નિંદા તે ન કરે કેની રે;
વાચ કાછ મન નિશ્ચળ રાખે, ધન્ય ધન્ય જનની તેની રે. વૈષ્ણવ
સમદૃષ્ટિ અને તૃષ્ણા ત્યાગી, પરસ્ત્રી જેને માત રે;
જિહ્વા થકી અસત્ય ન બોલે, પરધન નવ ઝાલે હાથ રે. વૈષ્ણવ
મોહ માયા વ્યાપે નહિ જેને, દ્રઢ વૈરાગ્ય જેના મનમાં રે;
રામનામ શું તાળી રે લાગી, સકલ તીરથ તેના તનમાં રે. વૈષ્ણવ
વણલોભી ને કપટરહિત જે, કામ ક્રોધ નિવાર્યા રે;
ભણે 'નરસૈયો' તેનું દરશન કરતાં, કુળ એકોતેર તાર્યા રે. વૈષ્ણવ

વૈષ્ણવ જનને વિષયથી રે ટળવું, હળવું માંહીથી મન રે;
ઈંદ્રિ' કોઈ અપવાદ કરે નહિ, તેને કહીએ વૈષ્ણવ જન રે. ધ્રુવ
કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહેતાં કંઠે સૂકે, તોયે ન મૂકે નિજ નામ રે;
શ્વાસોશ્વાસે સમરણ કરતાં, કદીયે ન વ્યાપે કામ રે. વૈષ્ણવ
અંતરવૃત્તિ અખંડ રાખે, ઘરે શ્રીકૃષ્ણનું ધ્યાન રે;
વ્રજવાસીની લીલા ઉપાસે, બીજું સુણે નહિ કાન રે. વૈષ્ણવ
જગશું તોડે ને જોડે પ્રભુશું, જગશું જોડે પ્રભુસે તૂટી રે;
તેને કોઈ વૈષ્ણવ ના કહેશો, જમડા લઈ જાશે કૂટી રે. વૈષ્ણવ
કૃષ્ણ વિના કાંઈ અન્ય ન દેખે, જેની વૃત્તિ કૃષ્ણાકાર રે;
વૈષ્ણવ કહાવે ને વિષયો ન જાવે, તેને વારંવાર ઘિઝ્કાર રે. વૈષ્ણવ
વૈષ્ણવને તો વહાલું લાગશે, કૂડિયાને લાગે કાચું રે;
'નરસૈ'ના સ્વામીને લંપટ નહિ ગમે, સાંભળો કહું છું સાચું રે. વૈષ્ણવ

|| જો હાનિ ન કર શકે, દુશ્મન દ્રેષી બોય ||
|| અધિક હાનિ નિજ મન કરે, મન મેલા જો હોય ||

શાંતિ પમાડે, તેને તો સંત કહીએ; એના દાસના દાસ થઈને રહીએ. ધ્રુવ
વિદ્યાનું મૂળ મારા ગુરુએ બતાવ્યું ત્યારે, મહેતાનો માર શીદ ખાઈએ ? શાંતિ
કીધા ગુરુજીને બોધ નવ આપે ત્યારે, તેના ચેલા તે શીદ થઈએ ? શાંતિ
વેદની ગોળીએ દુઃખ નવ જાય, ત્યારે તેની ગોળી તે કેમ ખઈએ ? શાંતિ
લીધા વળાવા ને ચોર જ્યારે લૂંટે, ત્યારે તેની સોબતે શીદ જઈએ ? શાંતિ
કલ્પવૃક્ષ સેવીએ ને દારિદ્ર્ય ઊભે, ત્યારે તેની છાયામાં નવ રહીએ ? શાંતિ
રાજાની નોકરીમાં ભૂખ નવ ભાગે, ત્યારે તેની વેઠે તે શીદ જઈએ ? શાંતિ
નામ અમૂલ્ય મારા ગુરુએ બતાવ્યું, ને તે તો ચોટ્યું છે મારે હૈયે. શાંતિ
મહેતા 'નરસૈયા'ની વાણી છે સારી, તો શામળાને શરણે જઈએ. શાંતિ

શેરી વળાવીને સજ્જ કરું, ઘેર આવોને,
એવી શેરીએ પથરાવું ફૂલ, પ્રભુ ! ઘેર આવોને.
ઉતારા દેશું ઓરડા, ઘેર આવોને, દેશું દેશું મેડીનાં મોલ, પ્રભુ ! ઘેર આવોને.
પોદણ દેશું ઢોલિયા, ઘેર આવોને, દેશું દેશું હિંડોળાખાટ, પ્રભુ ! ઘેર આવોને.
દાતણ દેશું દાડમી, ઘેર આવોને, દેશું દેશું કરેણી કાંબ, પ્રભુ ! ઘેર આવોને.
નાવણ દેશું કુંડિયું, ઘેર આવોને, દેશું દેશું ગંગાજીનાં નીર, પ્રભુ ! ઘેર આવોને.
ભોજન દેશું લાપસી, ઘેર આવોને, દેશું દેશું સાકરિયો કંસાર, પ્રભુ ! ઘેર આવોને.
મુખવાસ દેશું એલચી, ઘેર આવોને, દેશું દેશું સોપારી-પાન, પ્રભુ ! ઘેર આવોને.
'નરસૈ'ના સ્વામી શામળા, ઘેર આવોને, અમને રંગે રમાડવા રાસ, પ્રભુ ! ઘેર આવોને.

|| નહીં શીંગ નહીં પૂછડું, નહીં કર પદ્મ નિશાન ||
|| વચનથી વરતાય છે, અકુલીન કે કુળવાન ||

સમરને શ્રી હરિ, મેલ મમતા પરી, જોને વિચારીને મૂળ તારું;
તું અલ્યા કોણ ને કોને વળગી રહ્યો ? વગર સમજે કહે મારૂ મારૂ. ધ્રુવ
દેહ તારી નથી, જો તું જુગતે કરી, રાખતાં નવ રહે નિશ્ચે જાયે;
દેહ સંબંધ તજે, નવાનવા બહુ થશે, પુત્ર, કલત્ર, પરિવાર વ્હાએ. સમરને
ઘન તણું ધ્યાન તું અહોનિશ આદરે, એ જ તારે અંતરાય મોટી;
પાસે પિયુ અલ્યા, તેને નવ પરખિયો, હાથથી બાજી ગઈ, થયો ખોટી. સમરને
ભરમનિદ્રાભર્યો, ઘેનમાં ઘેરિયો, સંતના શબ્દ સુણી કાં ન જાગે ?
જાગ તું ‘નરસૈયા’ લાજ છે અતિ ઘણી, જન્મોજન્મ તારી ખાંત ભાગે. સમરને

સાંભળ સૈયર સુરતા ધરીને, આજ મેં એને દીઠો રે;
જે દીઠો તે દીઠા જેવો, અમૃત સરખો અતિ મીઠો રે. ધ્રુવ
દૃષ્ટે ન આવે નિગમ જે ગાવે, વાણીરહિત વિચાર્યો રે;
સત્ય અનંત અગોચર કહીએ, નવધાથી પણ ન્યારો રે. સાંભળ
નવધામાં તો નથી નિવેડો, દશધામાં દેખાશે રે;
અજર અમર સુખના રસ એવા, પ્રેમીજનને પાશે રે. સાંભળ
જ્યાં લગી જેમ છે તેમનો તેમ છે, વધે ઘટે નહિ વ્હાલો રે;
આવે ન જાય, ન જાય ન આવે, નથી ભર્યો નથી ઠાલો રે. સાંભળ
અદ્વૈત બ્રહ્મ અનુપમ લીલા, અસંખ્ય જુગનો એવો રે;
જોગ જગન જપથી દુર્લભ, વળી જેવો માને તેવો રે. સાંભળ
પરાત્પર પૂર્ણાનંદ પોતે, અપરમ ગત છે એની રે;
એ પદ ક્ષર અક્ષરની ઉપર, ચિત્તમાં જો તું ચેતી રે. સાંભળ
હું તું મટશે, દુગ્ધા ટળશે, નિર્ભય થાશે નીરખી રે;
‘નરસૈયા’નો સ્વામી પામી, હૈડામાં હું હરખી રે. સાંભળ

॥ મન મુંગુ, મન લોભિયું, મન ચંચળ ને ચોર ॥
અટક્યાળુને આળસુ, ઘેલું મનડું હરાયું ઢોર ॥

સુખદુઃખ મનમાં ન આણિયે, ઘટ સાથે રે ઘડિયાં;
ટાળ્યાં તે કોઈનાં નહીં ટળે, રઘુનાથનાં જડિયા. ધ્રુવ
નળરાજ સરખો નર નહીં, જેની દમયંતી રાણી;
અર્ધ વસ્ત્રે વનમાં ભમ્યાં, ન મળ્યાં અન્ન ને પાણી. સુખદુઃખ
પાંચ પાંડવ સરખા બંધવા, જેને દ્રૌપદી રાણી;
બાર વરસ વન ભોગવ્યાં, નયણે નિદ્રા ન આણી. સુખદુઃખ
સીતાજી સરખી સતી નહીં, જેના રામજી સ્વામી;
રાવણ તેને હરી ગયો, સતી મહા દુઃખ પામી. સુખદુઃખ
રાવણ સરખો રાજિયો, જેની મંદોદરી રાણી;
દશ મસ્તક છેદાઈ ગયા, બધી લંકા લૂંટાણી. સુખદુઃખ
હરિશ્ચંદ્રરાય સતવાદિયો, તારા લોચનની રાણી;
તેને વિપત્તિ બહુ પડી, ભર્યા નીચ ઘેર પાણી. સુખદુઃખ
દુઃખ પડ્યું સર્વ દેવને, સમર્યા અંતરજામી;
ભાવટ ભાંગી ભૂધરે, મહેતા ‘નરસૈનો’ સ્વામી. સુખદુઃખ

હરિભક્તિ વિના જે જન જીવે, તેનો જાયે અફળ અવતાર રે;
તુલસીની માળા તિલક વણ પાખે, બીજા જૂઠા શણગાર રે. ધ્રુવ
દશ માસ માતા મહા દુઃખ પામી, અકરાજ ખરભાર રે;
દેહ ધરીને હરિનો દાસ ન કહાવ્યો, તેની જનનીને ધિક્કાર રે. હરિ
હરિભક્ત જેને નહિ વહાલા, તેને કૃપા નહિ નિરધાર રે;
‘નરસૈયા’ના સ્વામી વિના બીજા, અનેક ધર્મ વ્યભિચાર રે. હરિ

॥ નયના દેત બતાય સખ, જીયકો ભેદ અભેદ ॥
જૈસૈ નિર્મલ આરસી, ભલી બુરી કહ દેત ॥

૪૨૨ (રાગ : રામકી)

હરિ હરિ રટણ કર, કઠણ કળિકાળમાં, દામ બેસે નહીં કામ સરશે;
ભક્ત આધીન છે, શ્યામ સુંદર સદા, તે તારાં કારણ સિદ્ધ કરશે. ધ્રુવ
અલ્પસુખ સારુ શું મૂઢ ફૂલ્યો ફરે ? શીશ પર કાળ રહ્યો દંત કરડે;
પામર, પલકની ખબર તુજને નહીં, મૂઢ શું જોઈને મૂઢ મરડે. હરિ
પ્રોટ પાપે કરી, બુદ્ધિ પાછી ફરી, પરહરી થડ શું ડાળે વળગ્યો ?
ઈશને ઈર્ષા છે નહીં જીવ પર, આપણે અવગુણે રહ્યો રે અળગો. હરિ
પરપંચ પરહરો સાર હૃદયે ધરો, ઉચ્ચરો હરિ મુખે અચળ વાણી;
'નરસૈયા' હરિતણી ભક્તિ ભૂલીશ મા, ભક્તિ વિના બીજું ધૂળધાણી. હરિ

૪૨૩ (રાગ : ગરબી)

હળવે હળવે હળવે પ્રભુજી, મારે મંદિર આવ્યા રે;
મોટે મોટે મોટે મેં તો મોતીડે વધાવ્યા રે. ધ્રુવ
કીધું કીધું કીધું મુજને, કાંઈક કામણ કીધું રે;
લીધું લીધું લીધું મારું, ચિતડું ચોરી લીધું રે. હળવે
જાગી જાગી જાગી હું તો, હરિ મુખ જોવા જાગી રે;
ભાગી ભાગી ભાગી મારા, ભવની ભાવટ ભાગી રે. હળવે
કુલી કુલી કુલી હું તો, હરિમુખ જોઈને કુલી રે;
ભૂલી ભૂલી ભૂલી મારા, ઘરનો ધંધો ભૂલી રે. હળવે
પામી પામી પામી હું તો, મહા પદવીને પામી રે;
'મળિયો મળિયો મળિયો મહેતા, 'નરસૈયા'નો સ્વામી રે. હળવે

ગીત પઢ્યો, જગ રીત પઢ્યો, નૃપ નિત પઢ્યો તન રંગ ચઢ્યો હૈ,
ભાસ પઢ્યો અનુપાસ પઢ્યો, રસ રાસ રુ ન્યાય પ્રકાસ ઢ્રઢ્યો હૈ;
કેદ પઢ્યો બહુ ભેદ પઢ્યો, સખ વેદ પઢ્યો પઢી માન બઢ્યો હૈ,
બ્રહ્મમુનિ ઘનશ્યામકે નામકું, જો ન પઢ્યો તો કછુ ન પઢ્યો હૈ.

॥ સંત તુલ્ય સુજતા નહી, બ્રહ્મ તુલ્ય નહી ભોગ ॥
ભક્તિ સમ ભૂષણ નહી, કામ તુલ્ય નહી રોગ ॥

૪૨૪ (રાગ : ગરબી)

હાં રે આજની ઘડી તે રળિયામણી રે; મારો વા'લોજી આવ્યાની વધામણી હો જુરે. ધ્રુવ
હાં રે તરિયા તોરણ તો બંધાવિયાં રે; મારા વાલાજીને મોતીડે વધાવિયા હો જુ રે. આજ
હાં રે કંકુ કેસરની ગાર કરાવીયે રે; ઝીણી કસ્તુરીની ચોકડી પડાવિયે હો જુ રે. આજ
હાં રે લીલા-પીળા વાંસ તો વઢાવિયે રે; મારા વાલાજીનો મંડપ બનાવિયે હો જુ રે. આજ
હાં રે પૂર્યો પૂર્યો સુહાગણ સાથિયો રે; વા'લો આવે મલકતો હાથિયો હો જુ રે. આજ
હાં રે ગંગા-જમુનાનાં નીર મંગાવિયે રે; મારા વા'લાજીના ચરણ પખાળિયે હો જુ રે. આજ
હાં રે સોનારૂપાની થાળી મંગાવિયે રે; માંહે ચમકતો દીવડો મેલાવિયે હો જુ રે. આજ
હાં રે તન, મન, ધન, એને ઓવારિયે રે; મારા વા'લાજીની આરતી ઉતારિયે હો જુ રે. આજ
હાં રે રસ લાઘ્યો અતિ બહુ મીઠડો રે; મે'તા 'નરસૈયા'નો સ્વામી દીઠડો હો જુ રે. આજ

૪૨૫ (રાગ : પ્રભાતિયું)

હું ગોવાલણ તારી રે કાનુડા ! મોરલીએ લલચાણી રે. ધ્રુવ
હરખે માથે ઇંદોણી લીધી, ભરવાને ચાલી પાણી રે;
ગાગર બદલે મેં તો ગોળી રે લીધી, આરાની હું અજાણી રે. હું
ગાય વરાહે મેં તો ગોધો રે બાંધ્યો, દોહવાની હું અજાણી રે;
વાછરું વરાહે મેં તો છોકરાં બાંધ્યા, નેતરાં બાંધ્યા તાણી રે. હું
રવાયા વરાહે મેં તો ઘોંસરું રે લીધું, વલોવાની હું અજાણી રે;
નેતરા વરાહે મેં તો રાશ રે લીધી, દૂધમાં રેડ્યાં પાણી રે. હું
ઘેલી ઘેલી મને સૌ કોઈ કહેતું, ઘેલી રંગમાં રેલી રે;
મને મળ્યાં 'નરસિંહ'ના સ્વામી, પ્રીત પુરાણી બંધાણી રે. હું

॥ જળ લગ નાતા જગત કા, તળ લગ ભગત ન હોય ॥
નાતા તોડે હરિ ભજે, ભગત કહાવૈ સોય ॥

કવિ ન્હાનાલાલ

ઈ. સ. ૧૮૭૭ - ૧૯૪૬



ન્હાનાલાલ દલપતરામ કવિનો જન્મ અમદાવાદમાં તા. ૧૬-૩-૧૮૭૭માં થયો હતો. ઉત્તમ ઊર્મિકવિ અને ડોલનશૈલીના પ્રયોગશીલ સર્જક તરીકે તેઓ પ્રખ્યાત છે. આ ઉપરાંત નાટક, વાર્તા, ચરિત્ર, વિવેચન, અનુવાદ, તેમજ સંપાદન વગેરે સાહિત્યનાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં તેમનું મહત્ત્વનું પ્રદાન છે. ‘પ્રેમભક્તિ’ તેમનું ઉપનામ હતું. પ્રભુભક્તિ, પ્રણય, પ્રકૃતિ તેમજ વીરપૂજા જેવા વિષયો તેમની કવિતામાં નિરૂપણ પામ્યા છે. નાનાલાલ કવિએ ‘વિશ્વગીતા’ નામનું નાટક લખ્યું હતું. ૬૯ વર્ષની ઉંમરે તા. ૯-૧-૧૯૪૬ના દિવસે તેમને નશ્વર દેહનો ત્યાગ કર્યો.

૪૨૬	શુક્લ બિલાવલ	આંખલડી અલબેલા ! એવી આપજો
૪૨૭	ભૈરવી	ઉતારો પેલે પાર દયામય
૪૨૮	પૂર્વકલ્યાણ	એક જ આશા હો નાથ
૪૨૯	માંડ	કાળનાં આવ્યાં કે’ણ, ઢાળી
૪૩૦	શુદ્ધ સારંગ	કુબુદ્ધિ સૂઝી કાં કૂડી ?
૪૩૧	પટદીપ	જ્યારે આતમદીપ હોલાય
૪૩૨	બિભાસ	ઝગજે સારી રાત દિવલડા
૪૩૩	શુક્લ બિલાવલ	ઝાંખી ક્યારે થાશે તમારી ?
૪૩૪	માંડ	તજી દે અભિમાન, ધર તું
૪૩૫	સિંદુરા	તારાં શાં શાં કરુ સન્માન

|| વીણા, પુસ્તક, વચન, નર, હય નારી, હથિયાર ||
|| યોગ્ય પુરુષકો પ્રાપ્ત કર, હો જાતે હુશિયાર ||

૪૩૬	ધનાશ્રી	તારે દ્વારે ઊભો દીનાનાથ
૪૩૭	આનંદભૈરવ	ધરી નામ અનામી અનેક
૪૩૮	શુક્લ બિલાવલ	ધા નાખું છું ધરણીધર
૪૩૯	સોરઠ ચલતી	નાથ ! મને નિર્જળ જાણી નિભાવો
૪૪૦	શુક્લ બિલાવલ	નિર્મળ નજરો નાથ ! નિરંતર
૪૪૧	બિભાસ	પૂછું વિશ્વપતિ ! એક વાત
૪૪૨	શુદ્ધસારંગ	પ્રભુ ! ખૂબ પારખાં લેજો
૪૪૩	શુદ્ધસારંગ	પ્રભુ ! તારે બારણે આવ્યો
૪૪૪	શિખરિણી છંદ	પ્રભો ! અંતર્યામી ! જીવન
૪૪૫	શિખરિણી છંદ	પ્રભો ! શું માગું હું ?
૪૪૬	ગોરી	મને બોલાવે છે દૂર દૂર
૪૪૭	શુદ્ધ સારંગ	મહેકે ત્યારે જીવન ક્યારી
૪૪૮	શુદ્ધસારંગ	મારગ મારો ચીંધતો રેજે
૪૪૯	દેશી ઢાળ	મારાં નયણાંની આળસ રે, ન
૪૫૦	ચંદ્રકાંત	મારી છેલ્લી જીવનની સાંજ
૪૫૧	માંડ	મારો સાદ સાંભળજો શ્યામ
૪૫૨	શુક્લ બિલાવલ	મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું
૪૫૩	સોરઠચલતી	મેલું કા થયું રે ? નિર્મળ
૪૫૪	માલવી	લાંબી વાટને સાથી નહિ કોઈ
૪૫૫	સાવની	લૂછે નહિ કોઈ આંસુડાંની ધાર
૪૫૬	ગરબો	વસમી વેળાએ વિહ્વલ ! આવજો રે
૪૫૭	સાવેરી	વ્હાલા ! મારી વિનતિને ઉરમાં
૪૫૮	હંસકંકણી	વિશ્વંભર થઈ ભરે સૌના પેટ
૪૫૯	મેવાડા	હરિ ! મારી બેડલી પાર ઉતારો રે
૪૬૦	સારંગ	હરિ ! મારી હોડી હંકારો
૪૬૧	તિલંગ	હરિ ! હું આપું છું તારે ધામ
૪૬૨	દેવરંજની	હળવો થયો છે હૈયાભાર
૪૬૩	માંડ	હારે હૈયું હલેતું હામ
૪૬૪	ઝીંઝોટી	હું તો ઘટમાં ઘડું છું ઘાટ

|| કાંટા ચુભતાં ભી દુઃખે, નિકલત ભી દુઃખ દેત ||
|| ત્યું હી ચિત વિકાર ભી, દોનો વિધિ દુઃખ દેત ||

આંખલડી અલબેલા ! એવી આપજો, નેહ-નીતરતાં નિત નિત નીરખું નેન જો!
દરશન વિના પળ જુગ જેવી લાગતી, ચિતડાં માંહે ઘડી ન પડતું ચેન જો! ધ્રુવ
મીટ માંડીને સામે ઉભો જ્યાહરે, મોહનવરનું ભાળું મલકતું મુખ જો!
આધિ, ઉપાધિ ને વ્યાધિ વીસરી જતો, ભવભવની મુજ ભાંગી જાયે ભૂખ જો! આંખો
દૃષ્ટિ દામોદર ! ટૂંકી કરશો ના કદી, પગથારે તારે છોડું હું પ્રાણ જો !
આંખ વિનાનું જીવન ધૂળ સમું બને, વિનયવિહોણી વરવી જેવી વાણ જો ! આંખો
સૂરદાસનું વ્યર્થ જીવ્યું સંસારમાં, પાંખ વિહોણા પંખી-શા બેહાલ જો!
અટૂલો-એકલડો અટવાતો ભૂ પરે, જેવું કાજળ ટપકું ગોરે ગાલ જો ! આંખો
જન્મ દીધો તો જાળવજો જીવ્યા લગી, ભવ-વનમાં ભૂલ્યાનો પકડી હાથ જો!
પામર પ્રાણી પાને પ્રભુ ! તારે પડયો, નિભાવજો શામળિયા ! દર્બને સાથ જો! આંખો

ઉતારો પેલે પાર, દયામય ! ઉતારો પેલે પાર. ધ્રુવ
ભરદરિયે આ હોડલી મારી હાલમડોલમ થાય;
પ્રચંડ વેગથી લોટ ઊછળતા, થર થર કંપે કાય. દયામયો
ઘોર અંધારી રાતલડી, હું ભૂલ્યો દિશાનું ભાન;
અભય મારગે ખેડોને નાવડી, હાથ ધરીને સુકાન. દયામયો
જ્યાં જોઈએ ત્યાં સઘળે ભાસે, જળજળ બંબાકાર;
અટૂલો એકલડો ઊભો અલબેલા ! એક જ તારો આધાર. દયામયો
કાળ કરાળ ઊભો મુખ ફાડી, ઓ ડૂબી, ઓ ડૂબી, નાથ!
આપદ્ વેળા આવી અણધારી, હરિવર ! ઝાલો હાથ. દયામયો

॥ આંખો સે આભા ઘટી, ભઈ લટપડી દેહ ॥
ફિર ભી નિશદિન કર રહા, તૃષ્ણા સે હી નેહ ॥

એક જ આશા હો નાથ ! અમારી એક જ આશા. ધ્રુવ
પ્રાતઃકાળે સ્નાન કરીને, નમીએ જોડી હાથ;
મનની મલિનતા દૂર કરીને, નિર્મળ કરજો નાથ. અમારી
નિત્ય નીરોગી રહીએ શરીરે, ચાહીએ જગ-કલ્યાણ;
માતપિતા, ગુરૂ, દેશસેવામાં, પરોવીએ નિજ પ્રાણ. અમારી
અજ્ઞાન-તિમિર ટાળી અંતરમાં, જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટાવ;
કાપી કાયરતા શક્તિ તું દેજે, રૂઝાવા ઘાયલ ઘાવ. અમારી
કુસંપને જળમૂળથી છેદી, ઐક્ય અમી વરસાવ;
ભેદ ભુલાવી આપો અલબેલા ! સમદૃષ્ટિ સમભાવ. અમારી
પ્રાણ જતાંયે સાચું વદીએ, સ્વાશ્રયી બનીએ આપ;
નીતિને પંથે પ્રેરો દયાળુ ! હે જગપાલક બાપ ! અમારી

કાળનાં આવ્યાં કે'ણ, ઢાળી દેવાં પડશે નેણ;
સંતો, કાળનાં આવ્યાં કે'ણ જી. ધ્રુવ
દાંત ખખડયા, ચરણ લથડયાં, તેજ ખોયાં નેણ;
ગાત્ર ગળિયાં, આવ્યાં પળિયાં, ચિતમાં નહિ ચેન. સંતો
કાળ કુહાડો કરમાં લઈને, ઊભો ફાડીને મુખ જી;
કરણી પ્રમાણે કામના ફળશે, ભોગવશો સુખ:દુ:ખ. સંતો
કૂડકપટમાં જીવન ગાળ્યું, કીધાં ન ઊજળાં કામ જી;
જમડા ઝડપી જાસે પલકમાં, રટી લેને રામનામ. સંતો
પાપ ને પુણ્યનું ભાથું ભરીને, પંથે કરવા પ્રયાણ જી !
સાચા સંતોની શિખ સુણે તેનું, તરશે જીવન-વ્હાણ. સંતો

॥ સમય બડા અનમોલ હૈ, સમય ન હાટ બિકાય ॥
તીન લોક સંપદ દિયે, બીતા સમય ન પાય ॥

૪૩૦ (રાગ : શુદ્ધ સારંગ)

કુબુદ્ધિ સૂઝી કાં ફૂડી? દશા આવી આજ આ ભૂંડી. ધ્રુવ
શ્વાસોચ્છ્વાસે પ્રભુ! નામ જપીને, ઝાંખીની રાખી નેમ,
જગની જંજાળને તોડીફોડીને, તુજ-શું બાંધ્યો પ્રેમ;
ફળી નહિ આશા એ મારી, નથી એકે ઉઘાડી બારી. દશા૦
સાધના જીવનભરની નકામી, સાવ બની ગઈ શ્યામ !
અનીતિને પંથે વળ્યો હું વિહ્વલ ! હૈયું હારી ગયું હામ !
ચારે કોર અંધારાં પેખું, ફિરણ ઝગતું એકે ના દેખું. દશા૦
ભડભડતા દાવાનળ વચ્ચે, શામળા ! બેઠો છું આજ,
કાલાવાલા કરૂં કેશવ ! તુજને, રાખજે મારી લાજ;
કરણી સામું જોશો ન વ્હાલા ! શરણે તારે આવ્યો છું લાલા ! દશા૦
અંતરજામી અંતર કેરી, જાણે તું સઘળી વાત,
ગડમથલોમાં ગોવિંદ ! ગાળી, મોંઘેરી માનવ જાત;
સરવૈયું ન શામળા ! જોયું, હતું તે ગાંઠનું ખોયું. દશા૦
અજવાળાં ઉગશે ક્યારે ? અલબેલા ! ફેડીને ઘોર અંધાર,
જીવનની જ્યોત ઝગમગ જલતાં, હળવો થાશે હરિ ! ભાર;
અરજ મારી ઉરમાં ધારો, વહી જતા વહેણને ખાળો. દશા૦
પંથભૂલેલા પતિત પંથીને, ચીંધી છે સારી વાટ,
ચીલે ચડાવીને પાવન કીધા, પતિત પાવન નાથ!
મને તારી ઓથ છે મોટી, મળે ક્યારે જ્યોતિમાં જ્યોતિ ? દશા૦

૪૩૧ (રાગ : પટ્ટદીપ)

જ્યારે આતમદીપ હોલાય, દામોદર ! દર્શન તારાં થાય. ધ્રુવ
દેહ-મંદિરનો દીવડો મારો, ઝબકે છેલ્લી વાર;
પ્રાણપંખેરૂં પાંખો ફફડાવે, યોગમ છાયો અંધાર. દામોદર૦

|| સુખહ બચપના હસતે દેખા, ફિર દોપહર જવાની ||
|| સાંજ બુટાપા રોતે દેખા, રાતકો ખત્મ કહાની. ||

જીવનપોથી ન વાંચશો વ્હાલા ! જોશો ન બાળના દોષ;
ગાંડોઘેલો તારૂં શરણું શોધું, કેશવ ! કરશો ન રોષ. દામોદર૦
વેદ વદે ને શાસ્ત્ર પોકારે, ભક્તવત્સલ ભગવાન;
ભૂલેલાંને વાટ ચીંધતો વિહ્વલ ! બૂડતાંનું ધારે સુકાન. દામોદર૦
વિનતિ વ્હાલીડા ! એક જ મારી, બીજું ન માગું કાંચ;
દુનિયાના દાવાનળમાં દગ્ગાયો, શીતલ વાંછું છાય. દામોદર૦
જળ જમનાને કાંઠડે કાના ! શરદપૂનમની રાત;
વ્રજવનિતા સાથે થૈથે નાચતાં, વેણુ વગાડો મહારાજ! દામોદર૦
મોર-પીંછાનો મુગટ માથે, મહી-માખણનો ચોર;
ગોપબાળો સાથે ગાવડી ચારતો, નીરખું નંદકિશોર. દામોદર૦

૪૩૨ (રાગ : બિભાસ)

ઝગજે સારી રાત, દિવલડા ! જ્યાં સુધી ઊગે પ્રભાત. ધ્રુવ
ઝંખનામાં જેની જીવન જાયે, આંખડી જુએ છે વાટ;
વાયુની લહેરીઓ લાવી સંદેશો, આજે આવે છે દ્વાર. દિવલડા૦
અજાણ્યા પંથનો એકલ પ્રવાસી, કેડી ખેડીને ખૂબ;
અણધાર્યો આવીને પાછો વળે તો, નહિ ભાંગે ભવની ભૂખ. દિવલડા૦
મોંઘેરા મહેમાનને મળવા, થનગન દિલડું થાય;
આશાને તાંતણે લટકેલા પ્રાણો, હાશનો પોરો ખાય. દિવલડા૦
સત્કાર એનો કરૂં શી રીતે ? જડે નહિ ઉકેલ;
ચરણોમાં શરણું શોધું છું એના, ખોળામાં માથું મૂકેલ. દિવલડા૦
હેતાળ હૈયું હેલે ચડે ને, સ્નેહનાં ઊમટે પૂર;
ઉરમાં ઉર્મિઓ આવે ને ઓસરે, બન્યો છું ગાંડોતૂર. દિવલડા૦
પૂર્ણ પ્રકાશથી પંથ ઉજાળજે, દરશન દૂરથી થાય;
અંત સમે અલબેલાના અંકે, ટાળું હું નમણી કાય. દિવલડા૦

|| બહુત પસારા મત કરો, કર થોડેકી આશ ||
|| બહુત પસારા જિન ક્રિયા, વહ ભી ગયે નિરાશ ||

૪૩૩ (રાગ : શુક્લ બિલાવલ)

ઝાંખી ક્યારે થાશે તમારી? ખૂટી હવે ધીરજ મારી. ધ્રુવ
પંથ પેખી પેખી દા'ડાઓ ગાળું, રોઈ રોઈ વીતે રેન,
અણમીંચી આંખડી આંસુડાં સારે, ચિત્તમાં ના મળે ચેન;
વિરહ તારો વ્હાલીડા ! સાલે, કહો, હવે મળશો ક્યારે? ઝાંખી
બેવેધ, ધૂપ કે દીપ ન દીધા, ન કીધાં પૂજા-પાઠ,
અંતરશુદ્ધિને એકલી ઓળખી, અખંડ જપતો જાપ;
પતિતોના પાવનકારી, ભૂલેલાંના ભવભયહારી. ઝાંખી
સંસાર સારો થયો છે ખારો, અંતરમાં ઊઠી આગ,
સ્વજન માનેલાં પરજન બનિયા, ધરતી ચે ના દે માગ;
નથી ક્યાંય ઊભવા આરો, શામળિયા ! માગું સહારો. ઝાંખી
ખાન ને પાન ગમે નહિ ગોવિંદ, ધરતો એક જ ધ્યાન,
મસ્ત બનીને માધવ! મ્હાલું, વીસરી સાન ને ભાન;
ગુંજે ગાને તનનો તારો, આનંદે છે આતમા મારો. ઝાંખી
ભક્તવત્સલ ભગવાન કહાવે, કેમ સૂણે નહિ સાદ?
આર્ત સ્વરે અલબેલા ! પોકારું, હરનિશ કરતો યાદ;
ભિરદ બાપુ ! પાળજે તારું, દરશન દેજે દીનદયાળુ! ઝાંખી

૪૩૪ (રાગ : માંડ)

તજુ દે અભિમાન, ધર તું ધરણીધરનું ધ્યાન;
મનવા ! તજુ દે અભિમાન જી. ધ્રુવ
જેની ફૂંકે ફાટી પડતા, મોટા મોટા પહાડ જી;
પાંપણના પલકારા માંઢી, બંધ પડી ગઈ નાડ. મનવા

॥ ધરતી ફાટે મેઘ જલ, કપડા ફાટે દોર ॥
તન ફાટે કી ઔષધિ, મન ફાટે નહિ ઈર ॥

રાવણ સરખો રાજવી જેણે, વશ કીધા સહુ દેવ જી;
રામની સામે રણમાં ચડતાં, મોત મળ્યું તતખેવ. મનવા
દુર્યોધનનું દૈવત કેવું ? કૃષ્ણનું માન્યું ન વેણ જી;
પાંડવોને ભાગ ન દીધો, કાળનાં આવ્યાં કે'ણ. મનવા
ધરતી ઉપર પગ ન ધરતો, ઊડણ ભરતો આભ જી;
નામનિશાનો એનાં રહ્યાં નહિ, રાડથી ગળતા ગાભ. મનવા
ગરવા ગુણ ગોવિંદના ગાજે, શીખ સંતોની માન જી;
નમ્યો તે તો ગમ્યો હરિને, શાણાને એ સાન. મનવા

૪૩૫ (રાગ : સિંદુરા)

તારાં શાં શાં કરું સન્માન, પધારો રંક દ્વારે ભગવાન ! ધ્રુવ
ઝાંખી ઝાંખીને જીવન ગાળ્યું, રોઈ રોઈ ખૂટ્યાં નીર;
આજે નહિ તો આવશે કાલે, દેતો હૈયાને ધીર. તારા
આશાને તાંતણે લટક્યો નિરંતર, જોજો તૂટે નહિ તાર;
જીવનમરણ વચ્ચે ઝોલાં હું ખાતો, હજુ છે કેટલી વાર ? તારા
ઉર આવાસમાં માંડ્યાં સિંહાસન, પ્રેમે પધારો પાટ;
જીવનજ્યોત જલાવીને વ્હાલા ! અજવાળું તમ વાટ. તારા
પ્રેમ-પયોદકે ઘોઊં પાવલિયાં, દરશનથી દુઃખ જાય,
તાપ ત્રિવિધના ટળતા પલકમાં, આનંદ ઉર ઊભરાય. તારા
જન્મમરણની ઘાંટી ટળે ને, ભવની ભાંગે ભૂખ,
આખરની આંખડી આજ ઢાળું, ભાળી મોહનનું મુખ. તારા
કપરી કસોટી કરશો ન કેશવ ! હવે નથી રહી હામ;
અમીઝરંતી આંખે નિહાળો, દેખાડો અનુપમ ધામ. તારા

॥ કથની બકની છોડ દે, રહની સે ચિત લાય ॥
નિરખી નીર પીયે બિના, કબહુ પ્યાસ ન જાય ॥

૪૩૬ (રાગ : ધનાશ્રી)

તારે દ્રારે ઊભો દીનાનાથ ! સામું જરા જોજો રે,
આંખે વહે આંસુ અનરાધાર, લોચનિયાં લ્હોજો રે. ધ્રુવ
નાથ ! એકલો સાથ વિહોણો, જીવનને આરે રે;
નોકા તરતી મેલી મઝધાર, કહો ! કોણ તારે રે? તારે
તલસું જોવાને તારા દીદાર, ઝૂરું ઝાંખી માટે રે;
હળવો થાશે ક્યારે હરિ ! ભાર? ઘેલો ફરું ઘાટે રે. તારે
ચરાચરમાં રમી રહેલો રામ ! નથી ખૂણો ખાલી રે;
ભક્તવત્સલ તમે ભગવાન ! આવ્યો હાલીચાલી રે. તારે
રણ છોડાવો છો રણછોડ ! માયા ક્યારે છૂટે રે ?
જેની જોડ જડે નહિ અજોડ, કે'તા વાણ ખૂટે રે. તારે
અંતરજામી ! જાણો ઉરની વાત, જીવન એળે જાયે રે;
ઝાંખી ઝાંખી ગાળું દિનરાત, દરશન ક્યારે થાય રે? તારે
મૂર્તિ સુંદર શામળી શ્યામ ! જાઉં હું તો વારી રે;
ભાળી, લાજે કોટિ કોટિ કામ, ઝાંખીની બલિહારી રે. તારે

૪૩૭ (રાગ : આનંદભૈરવ)

ધરી નામ અનામી અનેક, ભક્તોની સાચવે શામળો ટેક. ધ્રુવ
પુંડરિકે ઇંટ ફેંકી તે ઉપર, ઊભો કેડે દઈ હાથ;
જનાબાર્દનાં છાણાંમાં બોલે, 'વિહ્વલ વિહ્વલ' નાથ. ભક્તોની
સંત સખુનાં પાણીડાં ભરતો, માથે મૂકી જળહેલ,
નામદેવની છાપરી છાઈ, વિધવિધ ખેલ્યા ખેલ. ભક્તોની
ગિરધર ગોપાલ મીરાંબાર્દના, પીઘાં હળાહળ ઝેર;
અમૃતના ઓડકાર આવ્યા છે, મોહનજીની મ્હેર. ભક્તોની

॥ મન મૂવા માયા મૂઈ, સંશય મુવા ચીર ॥
અવિનાશી તો ના મરે, તૂ ક્યોં મરે કબીર ॥

નરસીં મહેતાની હૂંડી સ્વીકારી, મુનીમ બની મહારાજ!
તીરથવાસીનું સ્વાગત કરીને, મૂડી સાથે દીધું વ્યાજ. ભક્તોની
રણસંગ્રામમાં રથને હાંક્યો, સારથી થઈને સુધીર;
ભરી સભામાં પોકાર પાડે, પૂર્યા પાંચાલી ચીર. ભક્તોની
આપદ વેળાએ આવે અલબેલો, ભક્તોની લેવા ભાળ;
અડધી રાતે દોડે અડવાણે પાયે, વાંકો ન થાવા દે વાળ. ભક્તોની

૪૩૮ (રાગ : શુક્લ બિલાવલ)

ધા નાખું છું, ધરણીધર ! તુજ બારણે, પામર જનની, સાંભળજો પોકાર જો !
ભવસાગરમાં ભગવન્ ! હું ભૂલો પડ્યો. અલબેલા ! એક જ તારો આધાર જો !
ધા નાખું છું ધરણીધર ! તુજ બારણે
મોહજાળમાં સપડાયો છું, શામળા ! ફાંફાં માંડું છૂટવા માટે નાથ જો !
માનવ જીવન આખું આ એળે ગયું, હારેલાનો, હરિવર, પકડો હાથ જો !
ધા નાખું છું ધરણીધર ! તુજ બારણે
વાટડી જોતાં વ્હાણાં વર્ષોનાં વીત્યાં, ઝાંખી કાજે નિશદિન તલસે નેણ જો !
આરે આવેલી નૈયા ડૂબે નહિ, સાચવજો છે જીવનઘાતક વ્હેણ જો !
ધા નાખું છું ધરણીધર ! તુજ બારણે
અંત સમયમાં હરિવર ! સન્મુખ ઊભજો, મોરમુગટ ને સોહે ઉર, વનમાળ જો !
વેણુનાદે વ્રજવનિતા વિહ્વળ બની, વનમાળી ! એ વાજો વેણુ રસાળ જો !
ધા નાખું છું ધરણીધર ! તુજ બારણે

દેશ ગયો પરદેશ ગયો, ધર ભેષ ગયો ચહુ ધામ રયો હૈ,
કાશી ગયો અરુ નાશી ગયો, તન ઘાસી ગયો અતિ પંથ ભયો હૈ;
શોક ગયો સુરલોક ગયો, વિધિલોક ગયો મન રોક ઠયો હૈ,
બ્રહ્મમુનિ ઘનશ્યામકો આશ્રય, જો ન ગયો તો કહું ન ગયો હૈ.

॥ બડે બડે સખ કહત હૈ, બડે બડે મેં ફેર ॥
સરિતા સખ મીઠી લગે, સમુદ્ર ખારો ઝેર ॥

નાથ ! મને નિર્બળ જાણી નિભાવો, તુજ પર દીન દાસનો દાવો. ધ્રુવ
ભવસાગરમાં ક્યારનો ભટકું, શોધ્યો જડે નહિ આરો;
આભમાં કાળાં વાદળ ઊમટયાં, મળશે ક્યારે કિનારો ? નાથ૦
ડગમગ ડગમગ ડોલતી નૈયા, હરિ ! હલેસાં મારો;
સંકટમાં મને શરણું તમારું, તરણી પાર ઉતારો. નાથ૦
મંદમતિ હું કંઈ ન સમજ્યો, દેહથી નેહ વધાર્યો;
સ્નેહી, સંબંધી, સગાંઘાલાંમાં, તુજને છેક વિસાર્યો. નાથ૦
સૂરજ-ચાંદો તેજથી છલકે, એક કિરણ દરશાવો;
દિલમાં ઊછળે સિંધુ દયાનો, એક બિંદુ વરસાવો. નાથ૦
દરશન આપો દયાળુ પ્રભુ! હું વીનવું ઓથ વિનાનો;
દીનદયાળ શરણાગતવત્સલ, ભેરૂ છો પંથ ભૂલ્યાનો. નાથ૦

૪૪૦ (રાગ : શુક્લ બિલાવલ)

નિર્મળ નજરો નાથ ! નિરંતર આપજો, ભાળું સહુમાં સદ્ગુણનો ભંડાર જો !
અવગુણ એકે અંતરમાં આવે નહિ, નિર્મળ વાણી, વર્તન ને વિચાર જો ! નિર્મળ૦
નિર્મળ દૃષ્ટિ, નિર્મળ મન જેનું સદા, શુદ્ધ હૃદયમાં વિશ્વંભરનો વાસ જો !
મઘ મઘ મ્હેંકે વિશુદ્ધ જીવનક્યારીઓ, ચારે કોરે ફેલાવે સુવાસ જો ! નિર્મળ૦
અહિત કોઈનું અંતરથી થાય નહિ, કેશવ ! મારું સર્વ તણું કલ્યાણ જો !
પરપીડાને દેખી દાઝે દિલડું, માનવ જીવન કેરી મોંઘી લ્હાણ જો ! નિર્મળ૦

જૈસે હિ હેમ હુતાશમેં ડારકે, ધોય વિકાર સોનાર તપાવે,
વ્યોતત જયું દરજી પટ ફારકે, કાષ્ઠકું બાદ સુતાર બનાવે;
પાત્ર ફુલાલ શિલાકર પાહન, લોહ લુહાર સુધાર હિ લાવે,
યું શિષ્યકું ગુરુદેવ સુધારત, સો બ્રહ્માનંદ આનંદ પાવે.

॥ તુલસી લોહા કાષ્ટ સંગ, ચલત ફિરત જળમાંહિ ॥
બડે ન બૂડત દેત હૈ, જાકી પકડે બાંહી ॥

પૂછું વિશ્વપતિ ! એક વાત, અંધારી કેમ કીધી તેં રાત ? ધ્રુવ
યોગી, વૈરાગી, સંસારત્યાગી, એકચિત્તે ઘરે ધ્યાન;
જ્ઞાની, વિજ્ઞાની, વેદ, વેદાંતી, ભૂલે છે દેહનું ભાન. અંધારી૦
દિવસભરના થાકે થાકેલા, અનુભવતા આરામ;
તન-મનની નવી તાજગી મેળવે, નિતનું કરવાને કામ. અંધારી૦
ફૂડ, કપટ ને કાવાદાવા કાજે, દિનને દીધાં તેજ;
સૃષ્ટિની શાંતિ મૂકી જોખમમાં, શામળા ! સોચજો રહેજ. અંધારી૦
વિચાર-વમળે ગોથાં હું ખાતો, જડે ન સાચો ઉકેલ;
પામર માનવી કહીને વિરામે, કેવા કુદરતના ખેલ ! અંધારી૦

૪૪૨ (રાગ : શુદ્ધ સારંગ)

પ્રભુ ! ખૂબ પારખાં લેજો, થાકો તોયે હાશ ન કે'જો. ધ્રુવ
નરસિંહ મહેતાને દીધાં, દામોદર ! તંબૂરો ને કરતાલ,
બેટા - બેટીને અળગા કીધાં, વળાવી ઘરની નાર;
કારાવાસે પુરાયા આપે, પ્રભુ ! તારાં પારખાં કાજે. પ્રભુ૦
બાલસખા સુદામાને દીધાં, દરિદ્રતાના દાન,
અન્નને વસ્ત્રની ઊણપ રાખી, ભૂલ્યા - નહિ ભગવાન;
ટેકીલો ટેક ના છોડે, કોઈની આગળ હાથ ન જોડે. પ્રભુ૦
શ્રદ્ધા રાખીને નામ સમરતાં, સરતાં સઘળાં કામ,
આપડું વેળાએ અણનમ ઊભે, હૈયામાં રાખી હામ;
સંતો ચરણે શામળો ઝૂકે, વ્હાલો નવ વિસારી મૂકે. પ્રભુ૦

॥ ડાભ અણી જલબિંદુઓ, સુખ વિષયન કો ચાવ ॥
ભવસાગર દુઃખજલ ભર્યો, યહ સંસાર સ્વભાવ ॥

પ્રભુ ! તારે બારણે આવ્યો, નથી ભેટસોગાદ લાવ્યો. ધ્રુવ
ભેટસોગાદ ન લાવિયો શામળા! આવિયો ખાલી હાથ !
આકુળવ્યાકુળ આથડું એકલો, શોધતો તારો સાથ,
ભમું રાન-વેરાને ઘેલો, વિહ્વલ ! હવે આવજે વહેલો. પ્રભુ
સૃષ્ટિનો સરજનહાર વિશ્વંભર ! દયા તણો ભંડાર,
કીડીને કણ, હાથીને મણ, અન્ન તણો દેનાર;
તને શું આપુ ? હું દેવા ! મારી સાચા દિલની સેવા. પ્રભુ
ઝાંખીને કાજે ઝૂંઝૂં જદુપતિ ! બીજી નથી કોઈ આશ,
શાસ્ત્ર-પુરાણો સર્વ પોકારે ! જળ-સ્થળમાં તુજ વાસ;
મોહન ! તારો માર્ગ નિહાળું, મળશે કો'દિ મનને વારં. પ્રભુ
ઝંઝાવાતો વચ્ચે જીવન જીવવું, દેખું નહિ કાંઈ સાર,
માયાની જાળમાં જકડાયો વ્હાલા ! પાપનો વધતો ભાર;
ગળ્યાં ગાત્ર ગોવિંદ ! મારાં, દરશન ક્યારે થશે તમારાં ? પ્રભુ
મૂર્તિ મનોહર ભાળીને ભગવન્ ! ટળ્યા ત્રિવિધના તાપ,
શરીરમાં શીતળતાં વ્યાપી, શ્વાસોસ્થવાસે જપું જાપ;
નમે ચરણે શિર આ માંઝં, આખરની આંખડી ઢાળું. પ્રભુ



પ્રભો ! અંતર્યામી ! જીવન જીવના ! દીન-શરણા !
પિતા ! માતા ! બંધુ ! અનુપમ સખા હિતકરણા !
પ્રભા, કીર્તિ, કાન્તિ, ધન, વિભવ સર્વસ્વ જનના,
નમું છું, વંદુ છું, વિમલમુખ સ્વામી જગતના !

॥ સાધ સતી ઔર સૂરમા, ઈન કી બાત અગાધ ॥
આશા છોડે દેહકી, તિન મેં અતિકા સાધ ॥

સહુ અદ્ભુતોમાં તુજ સ્વરૂપ અદ્ભુત નીરખું,
મહાજયોતિ જેવું નયન, શશિ ને સૂર્ય સરખું;
દિશાની ગુફાઓ, પૃથ્વી, ઉડું આકાશ ભરતો,
પ્રભો ! તે સૌથી યે પરમ પરમ તૂ દૂર ઊડતો.

પિતા છે એકાકી, જડ સકલ ને ચેતન તણો,
ગુરૂ છે, મોટો છે, જનકુલ તણો પૂજ્ય તું ઘણો;
ત્રણે લોકે દેવા ! નથી તુ જ સમો અન્ય, ન થશે,
વિભુરાયા ! તુંથી અધિક પછી તો કોણ જ હશે ?

વસે બ્રહ્માંડોમાં, અમ ઉર વિશે વાસ વસતો,
તું આઘેમાં આઘે, પણ સમીપમાં નિત્ય હસતો;
નમું આત્મા ઢાળી, નમન લળતી દેહ નમજો,
નમું કોટિ વારે, વળી પ્રભુ ! નમસ્કાર જ હજો !

અસત્યો માંહેથી પ્રભુ ! પરમ સત્યે તું લઈ જા,
ઊંડા અંધારેથી પ્રભુ ! પરમ તેજે તું લઈ જા;
મહામૃત્યુમાંથી અમૃત સમીપે નાથ ! લઈ જા;
તું, હીણો હું છું તો તુજ દરશનાં દાન દઈ જા.

પિતા ! પેલો આઘે જગત વીંટતો સાગર રહે,
અને વેગે પાણી સકલ નદીનાં તે ગમ વહે;
વહો એવી નિત્યે અમ જીવનની સર્વ ઝરણી,
દયાનાં, પુણ્યોના તુજ પ્રભુ ! મહાસાગર ભણી.

થતું જે કાયાથી, ઘડીક ઘડી વાણીથી ઊચરં,
કૃતિ ઈન્દ્રિયોની, મુજ મન વિશે ભાવ જ સ્મરં;
સ્વભાવે, બુદ્ધિથી શુભ - અશુભ જે કાંઈક કરં,
ક્ષમા દૃષ્ટે જોજો, તુજ ચરણમાં નાથજી ! ધરં.



॥ તનમનસો નિત કીજીએ, સંતન કા સત્કાર ॥
યહ અસાર સંસારમેં, યહી બાત હૈ સાર ॥

૪૪૫ (રાગ : શિખરિણી છંદ)

પ્રભો ! શું માગું હું ? પ્રતિદિન પ્રભાતે તુજ કને;
વિના માગ્યે દીધું, જીવન જીવવાને જરૂર જે. ધ્રુવ
ઉજાળે બ્રહ્માંડો રવિ, શશી હંમેશા ફરી ફરી,
ઝગે આભે તારા, ગ્રહ-ગતિ નથી થોભતી જરી. પ્રભો
પ્હણે પેલો ઊંચો, ગિરિવર સુધા-શાં નીર ઝરે;
ભર્યા વન-ઔષધથી, દુઃખિત જનનાં સૌ દુઃખ હરે. પ્રભો
ઘૂં ઘૂં ઘોરે ગાજે, અખૂટ જળ અગાધ દરિયા;
મહામૂલાં મોતી, વિધવિધ, ઊંડા ઉર ભરિયાં, પ્રભો
વહે ઠંડો વાયુ વન-ફૂલ તણી સૌરભ હરી;
કલાપીનાં પીંછે, કુદરત કળાઓ બહુ કરી. પ્રભો
ઉષા ને સંધ્યામાં, અનુપમ પૂરી રંગપૂરણી;
પતંગોની પાંખે, ઝગમગ ઝગે તેજઝરણી. પ્રભો
વિભુ ! શું ગાઉ હું ? અગણિત કથાઓ કથી કથી;
વિરામે વિરંચી, મનુજ મતિ થાકે મથી મથી. પ્રભો

૪૪૬ (રાગ : ગૌરી)

મને બોલાવે છે દૂર દૂર, ન જાણું, કોનો હશે એ સૂર ? ધ્રુવ
નિર્જન વનનાં ઝાડનાં ઝૂડમાં, ઢળતી સંધ્યાને પ્હોર;
ઓથે છુપાઈને વગાડે વાંસળી, ઘેલાં હૈયાનો ચોર. ન જાણું
મર્મને ભેદે, ઉરને છેદે, ખોવાણી શુદ્ધ ને સાન;
ભયભીત બનેલી હરણી સમી હું, ભટકું ભૂલીને ભાન. ન જાણું
પુષ્પ થકી ચે કોમળ કાળજું, ઘબકે સાંભળતાં સૂર;
હેલે ચડયો છે સિંધુ હૈયાનો, ઉછળે આનંદનાં પૂર. ન જાણું

॥ બિના જલસે નિકલે, શ્વાસા નહિ શરીર ॥
પાંચ તત્ત્વ જાકો નહિ, તાકા નામ કબીર ॥

બહાવરી બનીને શોધું બજવૈયો, નંદનો છેયો કાન;
સામો મળે તો આપું શિખામણ, હરિ ! કાં તું કરતો હેરાન. ન જાણું
મોહન ! તારી મોરલી માંહી, એવું શું ભરિયું છે શ્યામ !
સ્વર સુણતામાં તજે તત્કાણ, સ્વામી, બાળકને ધામ. ન જાણું
વનમાં ઊગેલા વાંસનો કકડો, ઉપર પાડયા છેદ;
કૃષ્ણ કનૈયો ફૂંક મારે ત્યારે, ભુલાવે સઘળા ભેદ. ન જાણું

૪૪૭ (રાગ : શુદ્ધ સારંગ)

મહેંકે ત્યારે જીવનક્યારી, ખૂલે જ્યારે ત્યાગની બારી. ધ્રુવ
મોંઘો માનવનો દેહ મળ્યો છે, જોજે ન દેતો છેદ;
પ્રેમનાં પુષ્પો વાટમાં પાથરી, વરસાવજે નિત નેહ,
મહેંકી ઊઠે જીવન સાઈ, સુખડાં સ્વર્ગનાં ચે ઓવાઈ. મહેંકે
વિશ્વમાં વાત્સલ્ય વહેંચજે વ્હાલા ! સમદૃષ્ટિ સમભાવ;
દુઃખીના દુઃખમાં દેજે દિલાસો, રૂઝશે ઘેરા ઘાવ,
ઠરશે એની બળતી કાયા, બેસી તારી શીતળ છાયા. મહેંકે
માનવસેવા મીઠડા મેવા, મોંઘેરા માણે કોક;
સાચી સાર્થકતા એમાં સમાણી, બાકી બધું છે ફોક,
દેવોને દુર્લભ દેખું, જીવન એવાં ધન્ય જ લેખું. મહેંકે
દઘીચિએ અસ્થિ દેવોને દીધાં, ઘડવા અસુરોનો ઘાટ;
ઝેર હળાહળ પીધું શંકર, તજીને અમૃત - માટ,
કીધો ત્યાગ, થયા મહાદેવ, કરે સુર મુનિવર સેવ. મહેંકે
શ્રીરામચંદ્રજીએ ત્યજી દીધું, અયોધ્યાનું રાજપાટ;
સીતાની સાથે વનમાં આથડયા, ભમ્યા ગિરિ ને ઘાટ,
મર્યાદાપુરુષોત્તમ કહાવે, અદ્ભુત ત્યાગ તોલે ન આવે. મહેંકે

॥ શ્રોતા તો ઘરમેં નહિ, વક્તા બકે સો વાદ ॥
શ્રોતા વક્તા એક ઘર, તબ કથની કા સ્વાદ ॥

૪૪૮ (રાગ : શુદ્ધ સારંગ)

મારગ મારો ચીંધતો રેજે, ભૂલું ત્યારે ભાળ તું લેજે. ધ્રુવ
અઘોર વનમાંથી જાય છે રસ્તો, નથી દિશાનું ભાન,
ઝાંખો છતાંયે ધ્રુવના જેવો, ભોમિયો થાજે ભગવાન !
કાળોતરો કાળ ના ડંખે, ઝાંખી કાજે ચિતડું ઝંખે. મારગો
અસાર આ સંસારમાં જ્યારે, સૂઘ ના લેતું કોઈ,
હિંમત હારીને હૈયું તૂટે છે, જીવન ગાળું રોઈ રોઈ;
સાચો સાથી શામળા ! થાજે, હારેલાનો હાથ તું સ્થાજે. મારગો
દુનિયાના રંગમાં રચ્યોપચ્યો રહી, માણું મનગમતો મોજ,
ગર્ભમાં દીધેલા કોલની કેશવ ! યાદી દેજે રોજેરોજ;
અથડાયે ના ખરાબે નૈયા, કુશળ કેવટ થાજે કનૈયા ! મારગો
જોજો જુક્તિથી દેવ દામોદર ! આંટો એળે ના જાય,
લખચોરાસીનો ફેરો ટળે ને જીવન સાર્થક થાય;
જેવોતેવો બાળ છું તારો, અડીખમ બાપુ તું મારો. મારગો
ધામમાં તારા આવવા માટે, ખેડીને વસમી વાટ,
બિહામણાં વન, કોતર, કંદરા ઓળંગીને ગિરધાર !
ઊભો રહું બારણે આવી, તાળાની તું બનજે ચાવી. મારગો

૪૪૯ (રાગ : દેશી)

મારાં નયણાંની આળસ રે, ન નીરખ્યા હરિને જરી;
એક મટકું ન માંડ્યું રે, ન ઠરિયાં ઝાંખી કરી. ધ્રુવ
શોક મોહના અગ્નિ રે, તપે તેમાં તપ્ત થયાં;
નથી દેવનાં દર્શન રે, કીધાં તેમાં રક્ત રહ્યા. મારાં
પ્રભુ સઘળે બિરાજે રે, સૃજનમાં સભર ભર્યા;
નથી અણુ પણ ખાલી રે, ચરાચર માંહી ભળ્યા. મારાં

॥ સાધુ એસા ચાહિયે, જાકા પૂરન મન ॥
વિપતિ પડે છોડે નહી, ચઢે ચૌગુના રંગ ॥

નાથ ગગનના જેવા રે, સદા મને છાઈ રહે;
નાથ વાયુની પેઠે રે, સદા મુજ ઉરમાં વહે. મારાં
જરા ઉઘડે આંખલડી રે, તો સન્મુખ તેહ તદા;
બ્રહ્મ-બ્રહ્માંડ અળગાં રે, ઘડીયે ન થાય કદા. મારાં
પણ પૃથ્વીનાં પડળો રે, શી ગમ તેને ચેતનની ?
જીવે સો વર્ષ ધ્રુવડ રે, ન ગમ તોયે કંઈ દિનની. મારાં
સ્વામી સાગર સરીખા રે, નજરમાં ન માય કદી;
જીભ થાકીને વિરમે રે, વિરાટ વિરાટ વદી. મારાં
પેલાં દિવ્ય લોચનિયાં રે, પ્રભુ ક્યારે ઊઘડશે ?
આવાં ઘોર અંધારા રે, પ્રભુ ક્યારે ઊતરશે ? મારાં
નાથ, એટલી અરજી રે, ઉપાડો જડ પડદા;
નૈન-નીરખો ઊંડેરુ રે, હરિવર દરસે સદા. મારાં
આંખ આળસ છાંડો રે, ઠરો એક ઝાંખી કરી;
એક મટકું તો માંડો રે, હૃદયભરી નીરખો હરિ. મારાં

૪૫૦ (રાગ : ચંદ્રકાંત)

મારી છેલ્લી જીવનની સાંજ, વહાલીડા ! સન્મુખ રે'જો આજ. ધ્રુવ
શૈશવ-યૌવન બન્ને વટાવ્યાં, ઘડપણમાં ગળ્યાં ગાત્ર;
આંખે ન સૂઝે ને દેહડી ધૂજે, હાડપિંજર છે માત્ર. વહાલીડા
ચામડી લટકે ને જીભડી અટકે, ભટકે મન ચોપાસ;
કૂડાં કરમના કાળા ઓછાયા, પણ પણ આપે પ્રાસ. વહાલીડા
સગાં-સખંધી સામું ન ભાળે, હરિ ! થયો હડધૂત;
સાચો સહારો શામળા ! તારો, બાકી બધું છે તૂત. વહાલીડા

॥ તિમિર ગયા રવિ દેખતે, કુમતિ ગઈ ગુરુજ્ઞાન ॥
સુમતિ ગઈ અતિ લોભસે, ભક્તિ ગઈ અભિમાન ॥

કશીયે વાસના ન રહે વિહ્વલ ! તારે ચરણે ચોંટે ચિત્ત;
સ્મરણ તારું શ્યામ ! શ્વાસ-ઉચ્છ્વાસે, ઝાંખી કાજે મૂરું નિત. વ્હાલીડાં
અડવાણા પાયે, આથડે વ્રજમાં, ગાયો ચારે ગોવાળ;
ખભે છે કામળી, કાયા છે શામળી, નંદ-જશોદાનો લાલ. વ્હાલીડાં
મોહક મોરલી મુખડે મોહન ! ઘેલું કીધું ગોકુળ,
આંખડી અમૃત - ઓઘ ઊભરતી, ઝીલે હૈયાં ગાંડાંતૂર. વ્હાલીડાં

૪૫૧ (રાગ : માંડ)

મારો સાદ સાંભળજો શ્યામ ! હરિ ! હું હારી બેઠો છું હામ. ધ્રુવ
ચારે બાજુથી ઘેરાયો ગોવિંદ ! સૂઝે ન સાચી વાટ;
અરણ્ય વચ્ચે એકલો ઊભો, શોધતો તારો સાથ. મારો
જ્યારે જ્યારે ભીડ પડી છે ભૂધર ! મૂકતો ત્યારે દોટ;
શા કારણે આજે આવી અલબેલા ! તારા અંતરમાં ઓટ ? મારો
અંતરની વ્યથા અન્ય ન જાણે, પામી શકે નહિ પાર;
શાંતિનો સાગર ચરણો પખાળે, રેલાવે એક જ ધાર. મારો
નિર્બળનું બળ રામ કહે સૌ, કેમ આવે નહિ આજ ?
હાંસી હરિવર ! લોકમાં થાશે, જાશે તમારી લાજ. મારો
પૂજન અર્ચન કાંઈ ન કીધાં, માંગ્યું ન માગણું એક;
વારે વારે તને વીનવું ! વિહ્વલ, સાચવજો મુજ ટેક. મારો

૪૫૨ (રાગ : શુક્લ બિલાવલ)

મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું એટલું, તારે ચરણે ચોંટે, ચંચળ ચિત્ત જો,
મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું એટલું.
આખર વેળાં બુદ્ધિ બગડે નહિ, વિભુ ! શ્વાસોશ્વાસે જાપ જપું હું નિત જો !
મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું એટલું.

॥ માયા સમ નહિ મોહિનિ, મન સમાન નહિ ચોર ॥
હરિજન સમ નહિ પારખી, કોઈ ન દીસે ઔર ॥

મોરમુગટ ને કંઠે વનમાળા ધરી, વેણુ વગાડો ગાયોના ગોવાળ જો,
મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું એટલું.
નાદે ભાન ભૂલેલી ગોપી શોધતી, નીરખું મોહક મુખડું નંદકુમાર જો;
મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું એટલું.
સન્મુખ આવી શામળિયા ! ઊભા રહો, નયન ભરીને નિહાળું તમને નાથ જો;
મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું એટલું.
દરશન કરીને દાઝેલાં દિલડાં ઠરે, હારેલાનો હરિવર ! ઝાલો હાથ જો;
મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું એટલું.

૪૫૩ (રાગ : ચલતી)

મેલું કાં થયું રે ? નિર્મળ મેલું કાં થયું ?
મારું નિર્મળ હતું તે મનડું મેલું કાં થયું ? ધ્રુવ
શાસ્ત્ર - પુરાણો વાંચ્યાં, નિજાનંદ મસ્તીમાં રાચ્યા;
મોંઘુ એ જ્ઞાન મારું કહો ક્યાં ગયું ? મારું
ઊંચી આંખે નવ જોતો, ઝાંખીને કાજે રોતો;
કરેલી કમાણી કેશવ ! પળેપળ ખોતો. મારું
ચંચળ ચિત્તડાને ટોકું, રામનામ મંત્રોમાં રોકું;
ન જાણું ક્યારે હરિ ! એ ખાઈ જાય ઝોકું ? મારું
મોહ-માયાએ ઘેર્યો, અનીતિના પંથે પ્રેર્યો;
યોગમાં વિનાશ વ્હાલા ! જીવનનો વેર્યો. મારું
શોધું છું ક્યાં મેલ લાગ્યો, મોડો મોડો પણ જાગ્યો;
કારી ઘા ઊંડો ઊંડો કાળજડે વાગ્યો. મારું
વિનવું વ્હાલીડા ! વ્હાલા, તારા વિના ડગ નહિ ચાલે;
કરો કૈંક એવું, હોડી સીધી મમ હાલે. મારું

॥ એરણ કી ચોરી કરે, કરે સૂઈકો દાન ॥
ઊંચા ચઢ કર દેખતે, કૈતક દૂર વિમાન ॥

૪૫૪ (રાગ : માલવી)

લાંબી વાટ ને સાથી નહિ કોઈ, ધીરે ધીરે ડગલાં દેતો રોઈ રોઈ. ધ્રુવ
 લાંબા પ્રવાસનો એકલપંથી, આથડતો આમતેમ;
 બિહામણાં કોતર, ગિરિ ને કંદરા, પૂરી થાશે ક્યારે નેમ? લાંબી
 ગોવિંદ ! તુજને શોધતાં શોધતાં, થાકીને થઈ ગયો લોથ;
 હતાશ થઈને હેઠો બેઠો છું, મને નથી કોઈ ઓથ. લાંબી
 નાખી નજર નવ પંથમાં પહોંચે, આંખે આવે અંધાર;
 ધામ જોવાને હામ ખૂટી છે, અસહ્ય પાપનો ભાર. લાંબી
 કાજળવર્ણા ઘોર અંધારમાં, આશાનું કિરણ એક;
 ઝાંખા ઉજસમાં પગથીને પેખું, શામળા ! સાચવો ટેક. લાંબી
 વિશાળ વ્યોમમાં ફરફર ફરકતી, દૂરથી ઘજા દેખાય;
 ઐંધાણ ઓળખી દેવમંદિરના આનંદ, ઉર ઉભરાય. લાંબી
 નમન કરતાં નેણલાં છલકે, સ્થેજમાં ઢળિયું શીશ;
 ધન્ય જીવન થયું ઝાંખી કરીને, ભવની ભાંગી ભીંસ. લાંબી

૪૫૫ (રાગ : સાવની)

ભૂછે નહિ કોઈ આંસુડાંની ધાર, માનવ ઉપર કોપે જ્યારે કિરતાર. ધ્રુવ
 સુખનો સમંદર સૂકાવા માંડે, દુઃખનાં ઊમટે પૂર;
 નિજનાં માનેલાં બને પરાયાં, ભાળીને ભાગે દૂર. માનવ
 પોતાના અંગ ઉપરની રૂંવાટી, ખૂંચે ભાલાની જેમ;
 હૃદયૂત કરીને હાંકી કાઢે સહુ, ડગલે ડગલે લાવે વહેમ. માનવ
 પાંચમાં પૂછાતાં બુદ્ધિશાળીને લોકો માને છે અબૂઝ;
 ભાવિના ભીતર માંહે જે ભળે, વેંત ઘરતીની નહિ સૂઝ. માનવ
 સૂનમૂન થઈને એકલો બેસે, લમણે મૂકીને હાથ;
 હૈયાનો બોજો હળવો કરે ક્યાં? કોઈ સુણે નહિ વાત. માનવ

॥ મન મિલે તો કરિયે મેલા, ચિત્ત મિલે રહિયે ચેલા ॥
 કળીરજી યુ કહે સાધુ, સખ સે શ્રેષ્ઠ જો રહે અકેલા ॥

દીનદયાળુ દેવ દામોદર, દયા તણો ભંડાર;
 વરદ હાથને માથે મૂકીને, અંગોના ઠારે અંગાર. માનવ

૪૫૬ (રાગ : ગરબો)

વસમી વેળાએ વિહ્વલ ! આવજો રે, પળપળ પોકારે મારા પ્રાણ;
 જીવનનૈયા ખેડી ભવસાગરે રે, જોજો ડૂબે ન વમળે વ્હાણ. ધ્રુવ
 વાયરા વાયે વિનાશક વ્હાલમાં ! રે, ડૂબી, ઓ ડૂબી, દોડો નાથ !
 એકલો ઉભો અટૂલો અલબેલડા ! રે, બાપુ ! બાળકનો ઝાલો હાથ. વસમી
 ચારે દિશાઓ ખાવાને દોડતી રે, દીવડો દેખાડો દીનદયાળ;
 શરણે તારે આવ્યો હું શામળા ! રે, ભગવન્ ! ભૂત્યાંની લેજો ભાળ. વસમી
 કેશવ ! કાલાવાલા કરૂં ક્યારનો રે, બેડલી ખૂડતી બચાવો મઝઘાર;
 ઝળહળી જ્યોત, ઝંઝાવાત ઓસર્યા રે, ખેડી ખેવટિયે નૈયા પાર. વસમી

૪૫૭ (રાગ : સાવેરી)

વ્હાલા ! મારી વિનતિને ઉરમાં વિચારો, કોઈ દિન ભક્તને મંદિર પધારો. ધ્રુવ
 રાત દહાડો તારી વાટડી જોઈ જોઈ, આંખડી થાકી બિચારી;
 નામ નિરંતર જપી જપીને, જીભ સુકાણી છે મારી. વ્હાલા
 અનેક ભક્તોની ભીડ વેળાએ, ગોવિંદ ! ગયો છે તું દોડી;
 જનમ દઈને દેવ દામોદર ! નાતો દીધો કાં તોડી ? વ્હાલા
 ભક્તવત્સલ તને શાસ્ત્ર ભાષે છે, દયા દેતો ના છોડી;
 કાંઠે આવેલી કેશવ ! મારી, જોજો ડૂબે ના હોડી. વ્હાલા
 ઓથ વિહોણાનું શામળા ! તું છે, ઠરવાનું સાચું ઠેકાણું;
 કાજળથી ચે કાળી રાતલડી, પછીનું સોનલ વહાણું; વ્હાલા
 સંસારના સહુ સુખ દુઃખ માંહી, એક જ તારો સહારો;
 અંત વેળાએ સન્મુખ રહીને, હાથ પકડો હરિ ! મારો ! વ્હાલા

॥ સેય પરાઈ નારિકો, તન, મન, ધન કો ખોત ॥
 ફિર ભી સુખ મિલતા નહી, મરે ભયાનક મોત ॥

વિશ્વંભર થઈ ભરે સૌનાં પેટ, જગતમાં સૌથી મોટો તું શેઠ. ધ્રુવ
નિત્ય સવારે ભૂખ્યો ઉઠાડે, લોકો કહે ભગવાન;
કીડીને કણ, હાથીને મણ, સાંજ સુધીમાં દે ધાન. વિશ્વંભર
સમદૃષ્ટિથી સહુને ભાળે, ટાળે ત્રિવિધના તાપ;
કરણી પ્રમાણે ફળને ફાળવે, સરખું મોહનનું માપ. વિશ્વંભર
ભક્તજનોને કદી ન ભૂલે, સંકટમાં કરે સહાય;
આરતનાદથી અકળાઈ ઉઠે, દોડે અડવાણા પાય. વિશ્વંભર
નરસિંહ મહેતાના શેઠ શામળિયા, મીરાંના ગિરધર ગોપાળ;
સાચા સખા શ્રીકૃષ્ણ સુદામા, ધ્રુવના તમે રખવાળ. વિશ્વંભર
જીવન ધન્ય બની જાય તેનું, જેનો ઝાલે તું હાથ;
સંસાર-ચક્રનો ટળે ચક્રાવો, નયણે નીરખતાં નાથ. વિશ્વંભર

૪૫૯ (રાગ : મેવાડા)

હરિ ! મારી બેડલી પાર ઉતારો રે, પ્રભુ ! મારી નેયાને પાર ઉતારો રે. ધ્રુવ
નજર નાખું ત્યાં જળ જળ ભાળું, સાગર ધૂધવતો ગંભીર;
માથોડું માથોડું મોજા ઊછળતાં, અફાટ સાગર નીર. પ્રભુ
ઉપર આભ ને દરિયો નીચે, ચારેકોરે અંધાર;
ગડગડ ગડગડ મેહુલો ગાજે, શી રીતે આવું બહાર ? પ્રભુ
ઝંઝાવાતો વચ્ચે ઝોલા ખાતો હું, ભગવાન ! ભૂલીને ભાન;
કેશવ ! કિનારે નાવડીવાળો, હાથ ધરોને સુકાન. પ્રભુ
ઉરના ઊંડાણેથી પોકાર પાડું, શામળા ! દેતો સાદ;
ભીડ વેળાએ આવજો ભૂધર ! સાંભળી આરતનાદ. પ્રભુ
અનેક ભક્તોનાં મધરાતે દોડી, કેશવ ! કીધાં છે કાજ;
કર જોડીને વિનવું વહાલા, રાખોને લાખેણી લાજ. પ્રભુ

॥ ધિક હૈં ઉસ યૌવન કો જિસને, અપના સંયમ ખોયા ॥
હાય ! વીરતા કી ધરતી મેં, રતિ કા કંટક ખોયા ॥

હરિ ! મારી હોડી હંકારો, હજુ દૂર દૂર છે આરો. ધ્રુવ
હલેસાં મારીને થાક્યો હરિવર ! દેખાય નહિ તોય તીર,
ઉપર આભ ને પગની નીચે, ગાજે સાગર ગંભીર;
ગાતો મોતનાં ગાણાં, કેવાં કાલે ઊગશે વ્હાણાં. હરિ
નાશની નોખત ગડગડ વાગે, ભાંગે હૈયાની હામ,
હતાશ થઈને હારી બેઠો છું, સાદ સાંભળજો શ્યામ;
ઊંડે ઊંડે પ્રાણ પોકારે, વ્હાલા ! મારી આવજો વ્હારે. હરિ
હાલકદોલક હોડલી થાતી, ડૂબી જાશે શું નાથ !
દીન બનીને શરણે આવ્યો, પકડો મારો હાથ;
કહાવો કેશવ ! કરુણાસિંધુ, ખૂટે નહિ આપતાં બિંદુ. હરિ
આંખ મીંચું ત્યાં ઘોર અંધારું, આશાનું કિરણ એક,
બૂડતાનું બાવડું પકડીને બાપુ ! જરૂર જાળવો ટેક;
વદે વેદ-પુરાણો વાણી, નથી ઇતિહાસે અજાણી. હરિ
આરતનાદ સુણીને ઉઠે, ભક્તોના ભગવાન,
અડવાણા પાયે દોડે દામોદર, દેહનું ભૂલી ભાન;
વિશ્વાસુને વ્હાલો ઉગારે, તારે, તેને પડ્યો પનારે. હરિ

તુલસીદાસ (રાગ : કામોદ)

જો મોહિ રામ લાગતે મીઠે;
તૌ નવરસ પદ્મ-રસ અનરસ વ્હૈ જાતે સખ સીઠે. ધ્રુવ
વંચક વિષય વિવિધ તનુ ઘરિ, અનુભવે સુને અરૂંડીઠે;
યહ જાનત હિરદૈં અપને, સપને ન અદાઈ ઉબીઠે. જો
‘તુલસીદાસ’ પ્રભુ સૌં એકહિ, બસ વચન કહત અતિ ઢીઠે;
નામ કી લાજ રામ કરનાકર, કેહિ ન દિયે કર ચીઠે. જો

॥ આચા જબ લાચા નહી, અંતે ના લેઈ જાય ॥
બિચ મીલી બિચમેં ગઈ, ધોખા કરે બલાય ॥

૪૬૧ (રાગ : તિલંગ)

હરિ ! હું આપું છું તારે ધામ, જીવનનો છેલ્લો જ્યાં વિશ્રામ. ધ્રુવ
ભવવને ભટકીને ભૂલો પડેલો, શરણે આપું છું શ્યામ !
તાપે તપેલાંની શીતલ છાયા, તારાં ચરણે આરામ. જીવનનો
ચાલતાં ચીરા ચરણોમાં પડિયા, રૂઝાતા નથી ધાવ;
ઉરમાં આશા તોયે અલબેલા ! સુણાવવા મુજ રાવ. જીવનનો
પાછું વળીને જોયું નહિ મેં, કુકર્મો કીધાં ખૂળ;
જગજ્ઞિયંતાને જરી ન જાણ્યો, આજે ઉડી ગઈ ઊંઘ. જીવનનો
જેવો તેવો પણ તારો ગણીને, ગોદમાં લેજો બાળ;
મોહન ! માથે હાથ મૂકીને, શમાવો સળગી ઝાળ. જીવનનો
દ્વાર દામોદર ! બંધ ન કરશો, ફેરો ફોગટ નવ જાય;
આશાભર્યો ને એકલો આપું, છેલ્લી ઝાંખી તારી થાય. જીવનનો
સગાંસંબંધી-સ્નેહીજનો સૌ, છેલ્લા મારા રામરામ;
જ્યાંથી આવ્યો ત્યાં જાઉં છું પાછો, પેખવા પૂરણકામ. જીવનનો

૪૬૨ (રાગ : દેવરંજની)

હળવો થયો છે હૈયાભાર, આજે મારા ઊઘડ્યાં આતમદ્વાર. ધ્રુવ
જીવનભરનાં ભોગળ ભીડીને, બંધ રહેલાં કમાડ;
કેશવની કરુણાની કૂંચીથી, તૂટી ગઈ એ આડ. આજે
અંતરનાં અંધારાં ઉલેચી, ઝળહળતી તેજધાર;
નયન ભરીને નાથને ન્યાળતાં, ધન્ય થયો અવતાર. આજે
જન્મમરણનો ફેરો ટળ્યોને, શમ્યા સઘળા સંતાપ;
પૂર્વજન્મનાં પુણ્ય પાંગરતાં, ખાખ થયાં છે પાપ. આજે
અમૃતઝરતી અલબેલાની, ભાળું અણિયાળી આંખ;
બળ્યાઝળ્યાની શીતળ છાંયડી, પ્રભુની પ્રેમળ પાંખ. આજે

॥ કબીર માયા સાંપની, માંગી મિલે ન હાથ ॥
મનસે આશા જો તજી, તો લગી ડોલને સાથ ॥

એકીટશે મીટ માંડીને, મોહન સાથે થયો તદાકાર;
પ્રાણમાં પ્રાણ પરોવી પ્રભુને, સોંપ્યો સંસારનો ભાર. આજે
વૃત્તિઓ ચિત્તની ચરણોમાં વાળી, ખોળામાં ઢાળ્યું શિર;
હેતાળ હૈયું ચડ્યું હેલારે, થનગનતું એ અધીર. આજે

૪૬૩ (રાગ : માંડ)

હારે હૈયું હલેતું હામ, ભાંગ્યાનો ભેરૂ થાજે તું શ્યામ ! ધ્રુવ
કાળાં વાદળથી આભ ઘેરાયું, વીજળીના ચમકાર;
સામે ઊભેલાનું મોં નવ સૂઝે, મેઘ વરસે મુશળધાર. ભાંગ્યાનો
દશે દિશાઓમાં જળ જળ દેખું, એક અવનિને આભ;
ગડગડ ગર્જનથી ધરતી ધ્રુજે છે, ગળે ગર્ભિણીના ગાભ. ભાંગ્યાનો
સાગરના ઘુઘવાટની સાથે પવનના સુસવાટ;
પ્રલયકાળના પ્રચંડ મોખાં, ફેલાવે છે ગભરાટ. ભાંગ્યાનો
કરાળ કાળને સામે હું ભાળું, ઢાળું ખોળામાં શિર;
શૂન્ય બનીને સોયતો શામળ ! આંખથી વહે છે નીર. ભાંગ્યાનો

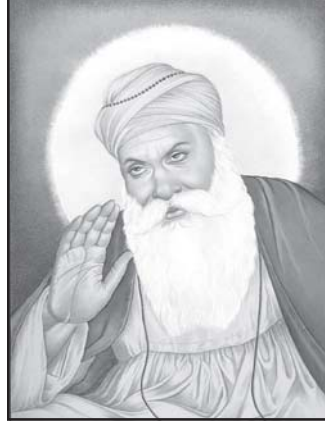
૪૬૪ (રાગ : ઝીંઝોટી)

હું તો ઘટમાં ઘડું છું ઘાટ, હરિ ! તારા તેડાની જોઉં છું વાટ. ધ્રુવ
સંસારની સહુ માયા સંકેલી, હરનિશ જપતો જાપ;
પુણ્યને પાપનું સરવૈયું જોતાં, પુણ્યથી વધે છે પાપ. હરિ
સાયું સગપણ છે શામળા તારું, બીજાં સહુ આળપંપાળ;
ભવસાગરમાં ભૂલો પડેલો, ભગવાન લેજો ભાળ. હરિ
જીવતર હળાહળ ઝેર બન્યું છે, અંગે અંગે ઉઠે આગ;
સાચાં ખોટાંને સંઘરનારી, ધરતી પાસે માંગુ માગ. હરિ
બેસી બેસીને થાકી ગયો છું, હવે ખૂટી છે ધીર;
ઉરની ઉત્કટ એક ઇચ્છા છે, ચરણોમાં ઢાળું શિર. હરિ

॥ अपने मन कछु और है, श्रीहरि के मन और ॥
ओधव से माधव कहे, जुड़ी मनकी दोस ॥

ગુરૂ નાનક

ઈ.સ. ૧૪૬૯ - ૧૫૩૯



નાનક સાહેબનો જન્મ વૈશાખ સુદ ત્રીજ સંવત ૧૫૨૬ અર્થાત્ ૧૫-૪-૧૪૬૯માં તલવંડીમાં કાલુચંદ બેદીને ઘેર થયો હતો. તેમની એક મોટી બહેન પણ હતી, જેનું નામ નાનકી હતું. ગુરૂ નાનકના પિતા કાલુચંદજી ખત્રી જાતિના અને બેદી ગોત્રના હતા. તેઓ ગામના તલાટી હતા. નાનક સાહેબની માતાનું નામ વૃષાજી હતું. તે જમાનામાં સરકારી કામકાજ ફારસી ભાષામાં ચાલતું હતું. તેથી નાનકસાહેબે ફારસી અને અરબી બન્ને ભાષાઓ શીખી લીધી હતી તથા હિન્દી ભાષા ગોપાલ પંડિતે શીખવી હતી. નાનક સાહેબને ૯ વર્ષની ઉંમરે ચણોપવિત આપવામાં આવ્યું હતું. નાનકના લગ્ન લગભગ ૧૨ થી ૧૬ વર્ષની વયે બટાલા (ગુરુદાસપૂર જિલ્લો, પંજાબ) નિવાસી શ્રી મૂલानी સુપુત્રી બીબી સુલક્ષણી સાથે થયા હતા. વખત જતાં તેમને શ્રીચંદ અને લક્ષ્મીદાસ નામના બે પુત્ર થયા. સાધુ સંન્યાસીની સોબત નાનકના પિતાને ગમતી નહીં. જે પણ કામ નાનકને સોંપે તેમાં નાનક નિષ્ફળ થતા. નાનકના બહેની જયરામની કોશિષોથી સુલતાનપુરમાં દોલતખાન લોદીને ત્યાં મોદીખાનામાં નાનક નોકરી લાગ્યા. તેમના ગુરૂ વિશે કોઈ ચોક્કસ માહિતી નથી. નાનકનો સાચો અને વફાદાર સાથી મરદાના હતો. ૪૭ વર્ષ લગાતાર તે પડછાયાની જેમ રહ્યો હતો. નાનક સાહેબે ૭-૯-૧૫૩૯માં ૭૦ વર્ષની ઉંમરે કરતારપુરમાં પંચભૂત દેહ છોડ્યો.

॥ પંડિત, વૈદ્ય મસાલચી, ઉનકી ઉલટી રીત ॥
॥ ઔર કો માર્ગ બતાવતે, ખુદ રહે અલિખ ॥

૪૬૫	હમીર	યા જગ મીત ન દેખ્યો કોઈ
૪૬૬	શંકરા	કાહે રે ! બન બોજન બાઈ !
૪૬૭	સારંગ	કેહી બિધ તોહી સમજાના
૪૬૮	કાલિંગડા	ખબર નહી આ જુગમેં પલકી
૪૬૯	તોડી	ચેતના હૈ તો ચેત લે
૪૭૦	મધુકૌંસ	જગતમેં જૂહી દેખી પ્રીત
૪૭૧	જૌનપુરી	જો નર દુઃખમેં દુઃખ નહિ માને
૪૭૨	દેશ	તૂ મેરા સખા તુહી મેરા મીતુ,
૪૭૩	માલકૌંસ	પ્રભુ મેરે પ્રીતમ પ્રાન પિયારે
૪૭૪	પીલુ	બિસર ગઈ સખ બાત પરાઈ
૪૭૫	મુલતાની	મનકી મન હી માંહિ રહી
૪૭૬	હમીર	ચહ મન નેક ન કહ્યો કરૈ
૪૭૭	બિહાગ	અબ મેં કોન ઉપાય કરું
૪૭૮	હમીર	સખ કુછ જીવિત કો વ્યવહાર
૪૭૯	બાગેશ્રી	સાધો મનકા માન ત્યાગો
૪૮૦	બાગેશ્રી	સાધુ, એહિ તન મિથ્યા માનો
૪૮૧	કૌશિયા	સુમરન કર લે મેરે મના
૪૮૨	ગાવતી	હરિ કે નામ બિના દુઃખ પાવે
૪૮૩	શ્રી	હરિ કો નામ સદા સુખદાઈ
૪૮૪	પટ્ટીપ	હરિ સે લાગ રહો મેરે ભાઈ

હે તો સો અનંત સખ કહત હૈ સંત પુનિ, ભોમિ રજકનહુકો હોત નિરધાર હૈ,
વન વૃક્ષહું કે પાન કાહુંસેતિ ન લિખાત, સો પુનિ કહાત જુગ ભાર જયું અઢાર હૈ;
ઉદધિ અસંખ્ય નીર તાહું કું કહે ધીર, મેઘ બુંદ અગણ્ય ગનિતિ કરી ડાર હૈ,
કહે બ્રહ્માનંદ હમ ઉરમેં વિચાર દેખ્યો, ઔર હી કો પાર ગુરુ ગુનસો અપાર હૈ.

॥ અપને મનકા મૈલ હી, અપના નાશ કરાય ॥
॥ જયું લોહેકા જંગ હી, લોહે કો ખા જાય ॥

૪૬૫ (રાગ : હમીર)

યા જગ મીત ન દેખ્યો કોઈ;
 સકલ જગત સપને સુખ લાગ્યો, દુઃખમે સહાઈ ન હોઈ. ધ્રુવ
 દારા-મીત, પૂત સંબંધી સગરે, ઘનસોં લાગે;
 જબહીં નિરધન દેખ્યો નરકો, સંગ છાડિ સખ ભાગે. યા જગો
 કહા કહૂં યા મન બૈરિકો, ઈનસોં નેહ લગાયા;
 દીનાનાથ સકલ ભય ભંજન, જસ તાકો બિસરાયા. યા જગો
 શ્વાન-પૂંછ જયો ભયો ન સીધો, બહુત જતન મેં કીન્હોં;
 ‘નાનક’ લાજ બિરદકી રાખો, નામ તિહારો લીન્હોં. યા જગો

૪૬૬ (રાગ : શંકરા)

કાહે રે ! બન ખોજન જાઈ !
 સર્વ નિવાસી સદા અલેપા, તોહી સંગ સમાઈ. ધ્રુવ
 પુષ્પ મધ્ય જયો બાસ બસત હૈ, મુકુર માહિં જસ છાઈ;
 તૈસે હી હરિ બસૈ નિરંતર, ઘટ હી ખોજે ભાઈ. કાહેં
 બાહર ભીતર એકે જાનો, ચહ ગુરુ જ્ઞાન બતાઈ;
 જન ‘નાનક’ બિન આપા ચિન્હૈ, મિટૈ ન ભ્રમકી કાઈ. કાહેં

૪૬૭ (રાગ : સારંગ)

કેહી બિધ તોહી સમજાના, રે મન. ધ્રુવ
 શાસ્ત્ર કહત નિત્ય, સ્મૃતિ કહત નિત્ય, ધર્મ કહત પુરાના;
 ચારો વેદ પુકારે જાકું, તો પદ ક્યું બિસરાના. કેહીં
 નામ રૂપ દ્રશ્ય નાશવંત હૈ, ચામેં સાર ક્યા જાના ?
 સચ્ચિદાનંદમેં ઠરીએ નિત, મિથ્યા ભાસ તજી નાના. કેહીં

॥ રક્ષક, ભક્ષક ચિત્ત હૈ, દો ધારી તલવાર ॥
 ॥ વિપદ્ વિધાયક હૈ ચહી, વિપદ્ વિદારણ હાર ॥

રાગ દ્રેષ નિંદા અરૂ સ્તુતિ, માન ઔર અપમાના;
 ઈન સખ કો જો સમ કર જાનો, જબ તુમ તત્ત્વ પિછાના. કેહીં
 વેદવાક્ય ગુરુવાક્ય વચનમેં, અનુભવ આપ મિલાના;
 સહજ સમાધિ લાગી ‘નાનક’, મિટ ગયા આના-જાના. કેહીં

૪૬૮ (રાગ : કાલિંગાડા)

ખબર નહીં આ જુગમેં પલકી,
 સુકૃત કર લે રામ સમર લે, કૌન જાને કલકી ? ધ્રુવ
 તારા મંડલ રવિ ચંદ્રમા ઔર ચરાચરકી;
 ચાર દિનોંકે ચમત્કારમેં, બીજલી આ ચમકી. કૌન
 કૌડી કૌડી માયા જૌડી, કર બાતાં છલકી;
 પાપકી પોટ ઘરી શિર ઉપર, હોવત નહીં હલકી. કૌન
 ભાઈબંધ ઓર કુટુંબ કબીલે, મહોબત મતલબકી;
 કાયા માયા જૂઠી બાજી, ચહ તેરી કબકી. કૌન
 જબલગ હંસા હૈ કાયામેં, તબલગ મંગલકી;
 છોડ ચલે હંસા દેહીકું, માટી જંગલકી. કૌન
 દયા ધર્મચુક્ત સાહેબ સમરો, બાત ચેહી મંગલકી;
 રાગ દ્રેષ અભિમાન ન રાખો, વિનતિ ‘નાનક’કી. કૌન

ભોગ લિયો રુ ઉદ્યોગ લિયો, તન જોગ લિયો બિન રોગ જિયો હૈ,
 જાન લિયો કહું તાન લિયો, બહુ દાન લિયો જગરાજ કિયો હૈ;
 બાજ લિયો ગજરાજ લિયો, સખ સાજ લિયો જસ ગાજ રહ્યો હૈ,
 બ્રહ્મમુનિ ઘનશ્યામકો આશ્ર, જો ન લિયો તો કહ્યુ ન લિયો હૈ.

॥ વરસ દિનાકી ગાંઠકો, ઉત્સવ ગાય બજાય ॥
 ॥ મૂરખ નર સમજે નહી, વરસ ગાંઠકો જાય ॥

૪૬૯ (રાગ : તોડી)

ચેતના છે તો ચેત લે (૨), જીવન બિતા જાયે;
જો જાયે પલ ફિર નહીં આયે, નાહક સમય ગંવાયે. ધ્રુવ
હરિ ગુન કાયે ન ગાવ હી, મૂરખ અગિયાના;
ઝૂંદે લાલ કી લાગકે ના, મરન પછાના. ચેતના૦
મન તરંગકો મારલે, તિસના ઘટ જાયે;
પ્રભ કી ઊસતત સંત મીત, આતમકો પાયે. ચેતના૦
અજ હુ કછ બિગર્યો નહીં, જો પ્રભુ ગુણ ગાવે (૨);
કહો નાનક તેહિ ભજન તે, નિર્ભય પદ પાવે. ચેતના૦

૪૭૦ (રાગ : મધુકૌંસ)

જગતમેં જૂહી દેખી પ્રીત;
અપને હી સુખસોં સખ લાગે, ક્યા દારા ! ક્યા મીત! ધ્રુવ
મેરો મેરો સભી કહત હૈ, હિત સોં બાંધ્યો ચીત. જગતમેં
અંતકાલ સંગી નહિ કોઉ, યહ અચરજકી રીત. જગતમેં
મન મૂરખ અજહું નહિ સમુજત, સિખ દૈ હાર્યો નીત. જગતમેં
‘નાનક’ ભવ-જલ-પાર પરૈ જો, ગાવૈ પ્રભુકે ગીત. જગતમેં

૪૭૧ (રાગ : જૈનપુરી)

જો નર દુઃખમેં દુઃખ નહિ માનૈ;
સુખ-સનેહ અર ભય નહિ જાકે, કંચન માટી જાનૈ. ધ્રુવ
નહિ નિંદા, નહિ અસ્તુતિ જાકે, લોભ-મોહ-અભિમાના;
હરષ સોકતેં રહે નિયારો, નાહિં માન-અપમાના. જો નર૦

॥ જેમ રમતું મન વિષયમાં, તેમ જો આત્મેલીન ॥
શીઘ્ર મળે નિર્વાણપદ, ધરે ન દેહ નવીન ॥

આસા-મનસા સકલ ત્યાગિકૈ, જગતેં રહે નિરાસા;
કામ-ક્રોધ જેહિ પરસૈ નાહિન, તેહિ ઘટ બ્રહ્મ નિવાસા. જો નર૦
ગુરુ કિરપા જેહિં નરપૈ કીન્હી, તિન્હી યહ જુગતિ પિછાની;
‘નાનક’ લીન ભયો ગોબિંદસોં, જયોં પાની સંગ પાની. જો નર૦

૪૭૨ (રાગ : દેશ)

તૂ મેરા સખા તુહી મેરા મીતુ, તૂ મેરા પ્રીતમ તુમ સંગિ હીતુ. ધ્રુવ
તૂ મેરી પતિ તૂ હૈ મેરા ગહણા, તુઝ બિનુ નિમખું ન જાઈ રહણા;
તૂ મેરે લાલન તૂ મેરે પ્રાણ, તૂ મેરે સાહિબ તૂ મેરે ખાન. તૂ૦
જિઉ તુમ રાખહુ તિઉહી રહના, જો તુમ કહહુ સોઈ મોહિ કરના;
જઈ પેખઉ તહા તુમ બસના, નિરભય નામ જપઉ તેરા રસના. તૂ૦
તૂ મેરી નવનિધિ તૂ ભંડાર, રંગ રસા તૂ મનહિ અધાર;
તૂ મેરી સોભા તુમ સંગિ રચિઆ, તૂ મેરી ઓટ તૂ હૈ મેરા તકિઆ. તૂ૦
મન તન અંતરિ તુહી ધિઆઈઆ, મરમ તુમારા ગુર તે પાઈઆ;
સતગુર તે દડિઆ ઈકુ અકૈ, ‘નાનક’ દાસ હરિ હરિ હરિ ટેકૈ. તૂ૦

૪૭૩ (રાગ : માલકૌંશ)

પ્રભુ મેરે પ્રીતમ પ્રાન પિયારે !
પ્રેમ ભગતિ નિજ નામ દીજીયે, આપ અનુગ્રહ ધારે. ધ્રુવ
સુમિરોં ચરન તિહારે પ્રીતમ, હૈતૈ તિહારી આસા;
સંત જનપૈ કરોં બેનતી, મન દરસનકૌ પ્યાસા. પ્રભુ૦
બિછુરત મરન, જીવન હરિ મિલતે, જનકો દરસન દીજૈ;
નામ અધાર, જીવન-ધન ‘નાનક’, પ્રભુ મેરે કિરપા કીજૈ. પ્રભુ૦

॥ જાત ન પૂછો સાધકી, પૂછ લીજીએ જ્ઞાન ॥
મોલ કરો તલવાર કા, પડા રહન દો મ્યાન ॥

૪૭૪ (રાગ : પીલુ)

બિસર ગઈ સખ બાત પરાઈ; જબ તે સાધુ-સંગત મોહિં પાઈ. ધ્રુવ
ના કોઈ બેરી, નાહિ બિગાના; સકલ સંગિ હમકો બનિ આઈ. બિસરો
જો પ્રભુ કીન્હો, સો ભલો માન્યો; એક સુમતિ સાધુન તેં પાઈ. બિસરો
સખ મહં રમ, રહિયા પ્રભુ એકે; પેખિ પેખિ ‘નાનક’ બિગસાઈ. બિસરો

૪૭૫ (રાગ : મુલતાની)

મનકી મન હી માંહિ રહી;
ના હરિ ભજે ન તીરથ સેવે, ચોટી કાલ ગહી. ધ્રુવ
દારા, મીત, પૂત, રથ, સંપતિ; ધન-જન-પૂર્ન મહી. મનકીં
ઔર સકલ મિથ્યા યહ જાનો; ભજના રામ સહી. મનકીં
ફિરત ફિરત બહુતે જુગ હાર્યો, માનસ દેહ લહી. મનકીં
‘નાનક’ કહત મિલનકી બિરિયાં; સુમિરત કાહે નહીં? મનકીં

૪૭૬ (રાગ : હમીર)

યહ મન નેક ન કહ્યો કરે,
સીખ સીખાય રહ્યો અપની સી, દુરમતિતેં ન ટરેં. ધ્રુવ
મદ-માયા-બસ ભયો બાવરો, હરિજસ નહિં ઉચરે. યહો
કરિ પરપંચ જગતકે ડહકે, અપનો ઉદર ભરે. યહો
શ્વાન પૂંછ જ્યો હોય ન સૂંધો, કહ્યો ન કાન ધરે. યહો
કહ ‘નાનક’, ભજુ રામ નામ નિત, જાતેં કાજ સરે. યહો

॥ જાતિ લાભ ફુલ રૂપ તપ, બલ વિદ્યા અધિકાર ॥
॥ ઇનકો ગર્વ ન કીજીયે, યે મદ અષ્ટ પ્રકાર ॥

૪૭૭ (રાગ : બિહાગ)

અખ મેં કૌન ઉપાય કરું ?
જેહિ બિધિ મનકો સંશય છૂટે, ભવ-નિધિ પાર કર. ધ્રુવ
જનમ પાય કછુ ભલો ન કીન્હો, તારેં અધિક ડર. અખો
વચન કર્મ, મન હરિ નહીં ગાયો, એહિ શોચ ધર. અખો
ગુરુમત સુન કછુ જ્ઞાન ન ઉપજો, પસુવત ઉદર ભર. અખો
કહ ‘નાનક’ પ્રભુ બિરદ પિછાનો, તખ હોં પતિત તર. અખો

૪૭૮ (રાગ : હમીર)

સખ કુછ જીવિતકો વ્યવહાર, જગતમેં જીવિતકો વ્યવહાર. ધ્રુવ
માતપિતા સુત ભાઈ ભગીની, અરુ નિજ ઘરકી નાર. સખો
તનસેં પ્રાણ હોત જબ વ્યારે, તુંરત પ્રેત પોકાર. સખો
આઘ ઘડી કોઠિ રાખત નાહી, ઘરતેં દેત નિકાર. સખો
મૃગતૃષ્ણા જચું રહી જગ રચના, દેખો હૃદય વિચાર. સખો
જન ‘નાનક’ એ મત સંતનકો, દાખ્યો તોહે પુકાર. સખો

૪૭૯ (રાગ : બાગેશ્રી)

સાધો મનકા માન ત્યાગો,
કામ ક્રોધ સંગત દુર્જનકી, તાતે અહનિસ ભાગો. ધ્રુવ
સુખ દુઃખ દોનોં સમ કરિ જાને, ઔર માન અપમાના;
હર્ષ શોક તે રહેં અતીતા, તિન જગ તત્ત્વ પિછાના. સાધો
અસ્તુતિ નિંદા દોઢિ ત્યાગે, ખોજે પદ નિરવાના;
જન ‘નાનક’ યહ ખેલ કહિન હૈ, કોઢિ ગુર-મુખ જાના. સાધો

॥ ધનકા મદ જિસકો ચટે, ખોતા હૈ વહ હોશ ॥
॥ ઔરો કો જબ દુઃખ મિલે, ઉસે મિલે સંતોષ ॥

૪૮૦ (રાગ : બાગેશ્રી)

સાધુ, એહિ તન મિથ્યા માનો,
 યા ભીતર જો રામ વસત છે, તાકું સત્ય પિછાનો. ધ્રુવ
 યે જગ સંપત્તિ સ્વપ્નેકી છે, દેખ કહા ભુલાનો. સાધુ
 સંગ તિહારે કછુ ન આવે, તાર્મે ક્યા લપટાનો. સાધુ
 સ્તુતિ નિંદા દોઉં પરહરી મન, ભજન સદા ઉર આનો. સાધુ
 જન 'નાનક' સખહિં મેં પૂરણ, એક પુરુષ ભગવાનો. સાધુ

૪૮૧ (રાગ : કૌશિયા)

સુમરન કર લે મેરે મના, તેરિ બિતિ જાતિ ઉમર, હરિનામ બિના. ધ્રુવ
 કૂપ નીર બિનુ, ઘેનુ છીર બિનુ, ધરતી મેહ બિના;
 જૈસે તરવર ફલ બિન હીના, તૈસે પ્રાણી હરિનામ બિના. સુમરન
 દેહ નૈન બિન, રૈન ચંદ બિન, મંદિર દીપ બિના;
 જૈસે પંડિત વેદ બિહીના, તૈસે પ્રાણી હરિનામ બિના. સુમરન
 કામ ક્રોધ મદ લોભ નિહારો, છાંડ દે અબ સંતજના;
 કહે 'નાનક' સા, સુન ભગવંતા, યા જગમેં નહિ કોઈ અપના. સુમરન

૪૮૨ (રાગ : ગાવતી)

હરિ કે નામ વિના દુઃખ પાવે;
 ભક્તિ વિના સંશય નહિ છૂટે, સંત એ ભેદ બતાવે. ધ્રુવ
 કહા ભયો તીરથ વ્રત કીનો, જો પ્રભુ શરણ ન આવે. હરિ
 યોગ યજ્ઞ નિષ્ફલ સખ તાકો, જો પ્રભુનામ ન ગાવે. હરિ
 માન મોહ જો પરહરિ પ્રાણી, ગોવિંદ કો ગુણ ગાવે. હરિ
 કહે 'નાનક' યહ બિધિ કોઈ જાને, જીવન્મુક્ત કહાવે. હરિ

॥ દયા પ્રેમ મિટતા ગયા, ધનકી સખકો યાહ ॥
 ॥ ધનમેં સુખ સખ ઢૂંટતે, ગલત પકડ કર રાહ ॥

૪૮૩ (રાગ : શ્રી)

હરિ કો નામ સદા સુખદાઈ,
 જાકું સમરી અજામેલ ઉઘર્યો, ગુણકા શુભ ગતિ પાઈ. ધ્રુવ
 પંચાલીકું રાજસભામેં વિપત હરિ સૂઝ આઈ. હરિ
 જેહિ નર યશ ગાયો કૃપાનિધિ, તાકુ ભયે સહાઈ. હરિ
 દુઃખ હરે ભક્તકો કર્ણામય, અપની પૈજ બજાઈ. હરિ
 કહે 'નાનક' મેં એહિ ભરોસે, આઈ પડ્યો શરણાઈ. હરિ

૪૮૪ (રાગ : પટદીપ)

હરિ સે લાગ રહો મેરે ભાઈ. ધ્રુવ
 દુનિયા દોલત માલ ખજાના, ચલત ચલત ચલ જાઈ;
 જીવ જાવે ફિર નજર ન આવે, ખોજ ખબર નહિ પાઈ. હરિ
 ધ્રુવ પ્રહલાદ રૈન દિન ધ્યાવત, સજ્જન જાત કસાઈ;
 એસો ભજન કરો ઘટ ભીતર, છોડ કપટ ચતુરાઈ. હરિ
 સાધુસંગત કરો ગુરુકી સેવા, ભાવભક્તિ ઉર લાઈ;
 'નાનક' નામ રટો મેરે પ્યારે, તબ મીલે રઘુરાઈ. હરિ

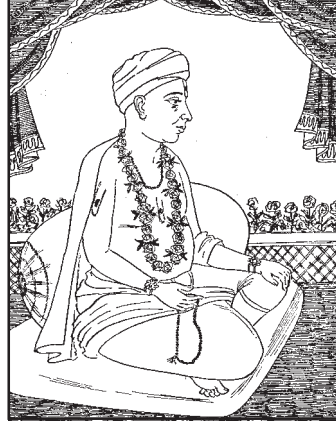
રૈદાસ (રાગ : બસંત ભૈરવી)

પ્રભુજી ! સંગતિ સરન તિહારી, જગ-જીવન રામ મુરારી. ધ્રુવ
 ગલી-ગલી કો જલ બહિ આયો, સુરસરિ જાય સમાયો;
 સંગત કે પરતાપ મહાતમ, નામ ગંગોદક પાયો. પ્રભુજી
 સ્વાતિ બૂંદ બરસૈ ફનિ ઉપર, સીસ વિષે હોઈ જાઈ;
 ઓહી બૂંદ કે મોતી નિપજૈ, સંગતિ કી અધિકાઈ. પ્રભુજી
 તુમ ચંદન, હમ રૈંડ બાપુરૈ, નિકટુ તુમ્હારૈ આસા;
 સંગત કે પરતાપ મહાતમ, આવૈ બાસ સુબાસા. પ્રભુજી
 જાતિ ભી ઓછી, કરમ ભી ઓછા, ઓછા કસબ હમારા;
 નીચે સે પ્રભુ ઊંચ કિયો હૈ, કહ 'રૈદાસ' ચમારા. પ્રભુજી

॥ મધુર વચન હૈ ઔષધિ, કટુક વચન હૈ તીર ॥
 ॥ શ્રવન દ્વાર સે સંચરે, દાહે સકલ શરીર ॥

નિષ્કુળાનંદ સ્વામી

ઈ.સ. ૧૭૬૬ - ૧૮૪૮



નિષ્કુળાનંદનું બાળપણનું નામ લાલજી હતું. વિશ્વકર્માના વંશજ એવા લાલજીનો જન્મ સં. ૧૮૨૨ માં જામનગર પાસેના શેખપાટ ગામે સુથાર જ્ઞાતિમાં સમૃદ્ધ કુટુંબમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ રામભાઈ અને માતાનું નામ અમૃતબા હતું. લાલજીના લગ્ન થયા હતા અને તેમને માધવજી અને કાનજી નામે બે પુત્રો હતા. તેમના ગુરૂ રામાનંદ સ્વામીની કૃપાથી લાલજીનો સંબંધ શ્રીજી મહારાજ સાથે થયો. સં. ૧૮૬૩માં ૪૧ વર્ષની વયે તેમણે શ્રીજી મહારાજ (સ્વામી નારાયણ સંપ્રદાયના) પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી. ગુરૂએ તેમનું નામ નિષ્કુળાનંદ રાખ્યું હતું. નિષ્કુળાનંદ ‘કેફના કવિ’ ગણાતા હતા. ભગવાન સાક્ષાત મળ્યા તેનો કેફ, આનંદ તેઓના અંતરમાં સમાતો નહોતો. તેઓ કુશળ શિલ્પી અને સિદ્ધહસ્ત સાહિત્યકાર હતા. ચાતુર્માસ દરમિયાન રોજ ૪ પદોની રચના કરતા. ગુજરાતી ઉપરાંત વ્રજ, હિન્દી વગેરે ભાષામાં સ્વામીનો સાહિત્ય પ્રવાહ રેલાયો હતો. તેમણે નાના-મોટા ૨૩ ગ્રંથોની રચના કરી હતી. સં. ૧૯૦૪માં ૮૨ વર્ષની ઉંમરે તેઓએ નશ્વર દેહનો ત્યાગ કર્યો.

૪૮૫	દેશી ઢાળ	જેનું રે મન વન વંછતું અતિ
૪૮૬	સારંગ	ત્યાગ ન ટકે રે વૈરાગ વિના
૪૮૭	ઝીંઝોટી	ધન્ય ધન્ય એ સંત સુખાણને
૪૮૮	સોહની	ધિજ્ ધિજ્ તારો અવતાર રે

॥ નમન નમનમેં ફેર હૈ, અધિક નમેં ના દાન ॥
દગલબાજ દૂના નમે, ચીતા ચોર કમાન ॥

ભજ રે મના

૨૮૬

૪૮૯	ભીમપલાસ	વૈરાગ વિણ એ વાણી વદે
૪૯૦	લાવણી	હું બલિહારી એ વૈરાગ્યને
૪૯૧	લાવણી	જેવો રસ ભર્યો જે ઠામે રે
૪૯૨	લાવણી	જેનું તન મન માન્યું ત્યાગે રે

૪૮૫ (રાગ : દેશી ઢાળ)

જેનું રે મન વન વંછતું, અતિ રે’તા ઉદાસજી;
તે તાક્યા વસ્તીએ વસવા, બાંધી સૌ સાથે આશજી. ધ્રુવ
જેને રે ગમતી જીરણ કંથા, જેવું તેવું જળદામજી;
તેણે રે રંગ્યા રૂડાં તુંબડા, ગમતાં અન્ન માગે ગામો ગામજી. જેનું
રસ રહિત અન્ન ઇચ્છતા, દેવા દેહને દંડજી;
તેને રે જોઈએ તીખાં તમતમાં, ખાવા ખીરને ખાંડજી. જેનું
જેને રે જોઈ આગ લાગતી, ગમતું નહિ સજ્યા ઘરજી;
તેને રે આસનથી ઉઠાડતાં, જાણે જગાડ્યો મણિધરજી. જેનું
પોતાનો પરિવાર પરહરી, ચાલ્યો એકીલો આપજી;
તેણે રે કર્યો સ્નેહ શિષ્યસું, લીધો પરનો સંતાપજી. જેનું
ઓછી સમજણે જે આદરે, કાયા થકી જે કાંચજી;
‘નિષ્કુળાનંદ’ એ નરનું, અંતે એમજ થાયજી. જેનું

૪૮૬ (રાગ : સારંગ)

ત્યાગ ન ટકે રે વૈરાગ વિના, કરીએ કોટિ ઉપાયજી;
અંતર ઊંડી ઇચ્છા રહે, તે કેમ કરીને તજાયજી. ધ્રુવ
વેષ લીધો વૈરાગનો, દેશ રહી ગયો દૂરજી,
ઉપર વેષ અચ્છો બન્યો, માંહી મોહ ભરપૂર જી. ત્યાગ
કામ ક્રોધ લોભ મોહનું, જ્યાં લગી મૂળ ન જાય જી;
સંગ પ્રસંગે પાંગરે, જોગ ભોગનો થાય જી. ત્યાગ
ઉષ્ણ રતે અવની વિષે, બીજ નવ દીસે બહાર જી;
ઘન વરસે વન પાંગરે, ઇન્દ્રિય વિષય આકાર જી. ત્યાગ

॥ માલી ચાહે બરસના, ધોબી ચાહે ધૂપ ॥
સાહુ ચાહે બોલના, ચોર ચાહે ચુપ ॥

૨૮૭

નિષ્કુળાનંદ

ચમક દેખીને લોહ ચળે, ઈન્દ્રિય વિષય સંજોગ જી;
અણભેટ્યે રે અભાવ છે, ભેટ્યે ભોગવશે ભોગ જી. ત્યાગ૦
ઉપર તજે ને અંતર ભજે, એમ ન સરે અરથ જી;
વણસ્યો રે વણશ્રમ થકી, અંતે કરશે અનરથ જી. ત્યાગ૦
ભ્રષ્ટ થયો જોગ-ભોગથી, જેમ ખગળ્યું દૂધ જી;
ગયું ઘૃત મહી માખણ થકી, આપે થયું રે અશુદ્ધજી. ત્યાગ૦
પળમાં જોગીને ભોગી પળમાં, પળમાં ગૃહીને ત્યાગીજી;
'નિષ્કુળાનંદ' એ નરનો, વણસમજ્યો વૈરાગ જી. ત્યાગ૦

૪૮૭ (રાગ : ઝીઝોટી)

ધન્ય ધન્ય એ સંત સુજાણને, જેનું ઊલટી પલટયું આપ;
આપું ટાળી મળ્યા ભગવાનમાં, જેના આપમાં હરિનો વ્યાપ.
એવા જન હરિ તણા. ધ્રુવ
જેના શીશમાં શીશ છે શામનું, જેના નેણમાં નાથનાં નેણ;
જેના મુખમાં મુખ મહારાજનું, જેના વેણમાં વહાલાનાં વેણ. એવા૦
જેના કાનમાં કાન શ્રી કૃષ્ણના, જેના નાકમાં નાસિકા નાથ;
જેની જીભ્યામાં જીભ્યા જીવનતણી, જેના હાથમાં હરિનો હાથ. એવા૦
જેનાં હૃદયમાં હૃદય હરિ તણું, જેના પાંવમાં હરિનો પાંવ;
જેમ હીરો હીરા વડે વેધીએ, તેમ થયો તે સહજ સમાવ. એવા૦
એમ અંતમાં રહ્યા શ્રીહરિ, માટે સંત તે સુખનું ધામ;
ધર્મ, ભક્તિ, વૈરાગ્યને જ્ઞાન જો, તેને રહેવાનું સંત છે ઠામ. એવા૦
એવા સંતશિરોમણિ ક્યાં મળે? જેણે દેહબુદ્ધિ કીધી દૂર;
કહે 'નિષ્કુળાનંદ' એને સંગે, ઊગે અંતરે આનંદ-સૂર. એવા૦

॥ ધીરે ધીરે રે મના, ધીરે સખ કુછ હોય ॥
માલી સીચે સૌ ઘડા, ઋતુ આચે ફલ હોય ॥

૪૮૮ (રાગ : સોહની)

ધિક્ ધિક્ તારો અવતાર રે, તેં તો ન કર્યો નર ! વિચાર રે.
ચોદ લોકને ગઈ છે નારી ચાવી રે, તુંને તેની પ્રતીત કેમ ન આવી રે? ધ્રુવ
બ્રહ્મા સરખાને જેણે ભુલાવ્યા રે, શિવ સરખાને જેણે ડોલાવ્યા રે !
જેણે એકલશૃંગી અંધ કીધો રે, જેણે પરાશર પકડી લીધો રે ! ધિક્૦
કીધું નારદ તણું મુખ કાળું રે, ઋષિ સૌભરિ તણું તપ ટાળ્યું રે !
જેણે અંધ તે અસુર કુળ કીધું રે, કહી અમૃત ને જો વિખ ઈધું રે. ધિક્૦
જેણે રાવણ તણું કુળ ખોયું રે, ત્યાં તારૂં તે મન કેમ મોહ્યું રે ?
લીધું દુઃખ તે અલ્પ સુખ સાટે રે, કહે 'નિષ્કુળાનંદ' તે માટે રે. ધિક્૦

૪૮૯ (રાગ : ભીમપલાસ)

વૈરાગ વિણ એ વાણી વટે, લોકો સમજે નહિ લેશજી;
મોટા સંતની સેવા ક્યાં મળે ? એમ આપે ઉપદેશજી. ધ્રુવ
તન ધન વસન વતે, સેવા સાધુની કીજેજી;
વિધ વિધના વ્યંજનસું, રૂડી રસોઈયું દીજેજી. વૈરાગ૦
આગે સાધુને આપિયું, સુત વિત્ત ઘરને બારજી;
એ ભક્ત લખાણ ભક્તમાળમાં, દેખ્યા દલના ઉદારજી. વૈરાગ૦
આજ સાધુને આપતાં, કાં રે મુંઝાય મનજી !
સુત કલતર કારણે, કોડી ખર્યો છો ધનજી. વૈરાગ૦
અમે રે ત્યાગી સરવે ત્યાગિયું, ત્યાગ્યાં રાજને પાટજી;
તમારા કલ્યાણને કારણે, સંત બતાવે વાટજી. વૈરાગ૦
અમે વણસ્યા વૈરાગ્યની વાતડી, સુણો સૌ નરનારજી;
'નિષ્કુળાનંદ' એ નરનું, કેમ પડશે પારજી ! વૈરાગ૦

॥ કામ ભોગ પ્યારા લગે, ફલકી પાક સમાન ॥
મીઠી ખાજ ખુજાવતાં, પીછે દુઃખકી ખાન ॥

૪૯૦ (રાગ : લાવણી)

હું બલિહારી એ વૈરાગ્યને ઊપજ્યો જેને અંગ જી;
ચૌદ લોકને ચતુરધા ન ગમે સુખનો સંગ જી. ધ્રુવ
સુખ ન ઇચ્છે સંસારનાં, સમજે સ્વપ્ન સમાન જી;
વાત ગમે રે વૈરાગ્યની, તન-સુખ ત્યાગવા તાન જી. હું
દુઃખી રે દેખે આ દેહને, રહે રાજી મન માંહ જી;
અનરથનું આ ઘર છે, જાણી ન કરે જતન જી. હું
રાત-દિવસ હૃદિયા વિષે, વરતે એમ વિચારજી;
હું રે કોણ ને જઈશ ક્યાં ? કરું તેનો નિરધાર જી. હું
કરું ઉપાય હવે એહનો, ડહોળી દેશ-વિદેશ જી;
કોઈ રે ઉગારે મને કાળથી, સોંપું તેને લઈ શીશ જી. હું
રહે આતુરતા એ ઉર વિષે, દેખી દેહી અનિત્ય જી;
સુખ નવ માને સંસારમાં, ન કરે કોઈશું પ્રીત જી. હું
એવી દશા આવ્યા વિના, ન હોય તન-સુખ ત્યાગ જી;
ઉપરનો લાગે લજામણો, વગોણા સરખો વૈરાગ્ય જી. હું
હરિ ગુરુ સંત દયા કરે, આવે એહ વિચાર જી;
'નિષ્કુળાનંદ' નિઃશંક થઈ, સહેજે તરે સંસાર જી. હું

૪૯૧ (રાગ : લાવણી)

જેવો રસ ભર્યો જે ઠામે રે, તેવો તેમાંથી ઝરશે;
કોઈ કાઢશે પડ્યે કામે રે, નિશ્ચે તેવો નીસરશે. ધ્રુવ
જોને આહાર કરે જન જેવો રે, તેવો આવે ઓડકારે;
અણપૂછે નીસરે એવો રે, આશય અંતરનો બા'રે. જેવો
જોને ચીલ ચડે આસમાને રે, નજર તેની નીચી છે;
દેખી મારણને મન માને રે, અન્ય જોવા આંખ મીંચી છે. જેવો

॥ કહા ભયો ઘર છાંડકે, તજ્યો ન માયા સંગ ॥
નાગ ત્યજી જિમ કાંછલી, વિષ નહિ તજિયો અંગ ॥

એવો લક્ષણવાળા લખું રે, દીઠા મેં દ્રગે ભરિયા;
કહે નિષ્કુળાનંદ શું ભાખ્યું રે, ઓળખો એની જોઈ ક્રિયા. જેવો

૪૯૨ (રાગ : લાવણી)

જેનું તન મન માખ્યું ત્યાગે રે, ભક્તિ ધર્મ ભાવે છે;
તેનાં વચન વીંટ્યાં વૈરાગ્યે રે, અંતરમાંથી આવે છે. ધ્રુવ
શીલ સંતોષ ને વળી શાંતિ રે, એમાં રહીને બોલે છે;
ધીરજતા કહી નથી જાતી રે, જ્ઞાન ધ્યાનમાં ડોલે છે. જેનું
એવા સંત સહુના સગા રે, પર ઉપકારી પૂરા છે;
જેના દલમાં નહિ કોઈ દગા રે, સત્ય વાતમાં શૂરા છે. જેનું
વળી હેત ઘણું છે હૈયે રે, આંખે અમૃત વરસે છે;
કહે નિષ્કુળાનંદ શું કહિયે રે, એ જન જોઈ હરિ હરખે છે. જેનું

(રાગ : સારંગ)

સાગર તારું કોઈ પિયે નહિ પાણી,
કે' ને તૂં આ શું કરી બેઠો ? કાળી ઘોર કમાણી. ધ્રુવ
વાદળમાંથી ખૂબ વરસિયું, મીઠું સાકર પાણી;
તેને તૂં ખાઈ કરી બેઠો, તારા ઉરમાં તાણી. સાગર
શું કરીશ તૂં આ સંપત્તિને, અઢળક ઘરમાં આણી ?
તરસ્યાની તરસા નવ બૂઝી, જીવન તો ધૂળધાણી. સાગર
અષ્ટસિદ્ધિ નવેયનિદ્ધિ, વદી રહી છે વાણી;
કૃપણને ત્યાં વાસ કરીને, બહૂ હવે પસ્તાણી. સાગર
માઈ કહેવું જરા ન ગમશે, મેં લીધું છે જાણી;
'પિંગળશી' કહે કડવી લાગે, વિખ જેવી આ વાણી. સાગર

- પિંગળશી

॥ પુણ્ય ખીન જળ હોત હૈ, ઉદય હોત હૈ પાપ ॥
દાજે વનકી લાકરી, પ્રજલે આપોઆપ ॥

નિરાંત

ઈ.સ. ૧૭૪૭ - ૧૮૫૨



નિરાંત સાહેબનો જન્મ રાજપૂત ગોહીલ કુળમાં વિ. સં. ૧૮૦૩માં વડોદરા જિલ્લાના દેથાણ ગામમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ ઉમેદસિંગ અને માતાનું નામ હેતાબા હતું. તેમનો વ્યવસાય ખેતીનો હતો. જ્ઞાનમાર્ગની પરિપાટીમાં નિરાંત સાહેબનું નામ મોખરે છે. સંતોના સતસમાગમના પ્રભાવથી નાનપણથી જ તેમનું જીવન ઉચ્ચ સંસ્કારોથી ખીલ્યું હતું. જે અધ્યાત્મના ઉચ્ચ શિખરને પ્રાપ્ત થયું હતું. હસલકોટમાં સંન્યાસી મહાત્મા સ્વામી સચ્ચિદાનંદ નિરાંત સાહેબના ગુરુ સ્થાને હતાં. નિરાંત સાહેબ રાષ્ટ્રીય કવિ તરીકે જ્યાં પામ્યા હતાં. તેમને ત્રણ સંતાનો પણ હતાં. છેવટે ૧૦૫ વર્ષની ઉંમરે વિ.સં. ૧૮૦૮માં તેઓ સ્વધામ પધાર્યા.

૪૯૩	કટારી	અનુભવ એવો રે અંતર જેને
૪૯૪	નટખિહાગ	ઘન ઘન જીવ્યું તેનું રે
૪૯૫	જેતશ્રી	નામ સુધારસ સાર સરવમાં
૪૯૬	બહાર	નામ ઘણીકો સખસે નીકો
૪૯૭	દિપક	પ્રીછો ભાઈ સંત સુજાણ
૪૯૮	માંડ	પંથનો પાર ન આવે ભજન
૪૯૯	દેશી ઢાળ	મન તો વીંધાયું વહાલાજીની સાથ

॥ અરિહા દેવ નિર્ગથ ગુરુ, સંવર નિર્જર ધર્મ ॥
આગમ શ્રી કેવલિ કથિત, એ હી જૈન મત મર્મ ॥

૫૦૦	માંડ	મિથ્યા ન મરશો ભટકી ભાઈ
૫૦૧	પ્રભાતી	ભક્તવત્સલ સદા, દેવના દેવ છો
૫૦૨	ગુણકી	રઠ લાગી છે રસિયાના રૂપની
૫૦૩	બહાર	રામ-રટન ધૂની લાગી ગગનમેં
૫૦૪	દેશી ઢાળ	સખિ ! મને વહાલો રે, સુંદર
૫૦૫	દેશી ઢાળ	સામેરી સોહાગી રે, સુખી સદ્ગુરુ મળ્યા
૫૦૬	ગરબી	સંતોની સંગત રે મરણે ના મૂકીએ
૫૦૭	ભૈરવી	હરિનામ સુધારસ પીજીએ પીતાં

૪૯૩ (રાગ : કટારી)

અનુભવ એવો રે, અંતર જેને ઉદય થયો;
કૃત્ય ટળ્યાં તેનાં રે, જેણે તો એક આત્મા લલ્યો. ધ્રુવ
આતમદર્શી તેને કહીએ, આવરણ નહિ લગાર,
સર્વાતીત તે સર્વનો સાક્ષી, ખટ-વીસનો નિરધાર;
તેથી પર પોતે રે, એકાએકી આપ રહ્યો. અનુભવ
એ વાત કોઈ વિરલા જાણે, કોટિકમાં કોઈ એક,
નામ વિનાની વસ્તુ નીરખે, એ અનુભવીનો વિવેક;
મુક્તપદ માણે રે, દ્વૈતભાવ તેનો ગયો. અનુભવ
જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ, તુરીયાતીત પદ તેહ,
સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ ને કારણ કહીએ, મહા કારણથી પર જેહ;
પરાપાર જે પરખો રે, જેને 'નેતિ નેતિ' વેદે કહ્યો. અનુભવ
હંસ હિતારથ જે જન કહિયે, તે જન સત્ય સ્વરૂપ,
તે જનની હું જાઉં બલિહારી, જે સદ્ગુરુનું રૂપ;
'નિરાંત' નામે નિત્ય રે, અનામી નામે ભર્યો. અનુભવ

॥ મૌનં સમ્મતિ લક્ષણમ્, મૌનં મૂર્ખસ્ય ભૂષણં ॥
મૌનં ભાષા ચ લોચનમ્, મૌનં ઉપદેશ બોધનં. ॥

૪૯૪ (રાગ : નટબિહાર)

ધન, ધન જીવ્યું તેનું રે જાણવું, જેણે ગોવિંદના ગુણ ગાયા રે;
 સેવા-સ્મરણ તેનું કરે સદુ, ઈશ્વર પેઠે પૂજાયા રે. ધ્રુવ
 દેહ-જીવાની જૂઠી ન જાણી, મોહ માયાએ બંધાયા રે;
 જીવન્મુક્ત તો તેને રે જાણો, જે આપમાં ઊલટ સમાયા રે. ધન૦
 આવો અવસર ફરી ફરી નહિ મળે, મનુષ્યાદેહ છે મોટો રે;
 સુરનર સરખા તેને ચહાય છે, સ્વપ્નવત્ સંસાર ખોટો રે. ધન૦
 જન્મ - મરણનું જોખમ જીવને, લખચોરાશી ફેરા ફરવા રે;
 ઊંચ-નીચ ચોનિમાં અવતરવું, મહાદુઃખ જાણી હરિને વરવા રે. ધન૦
 ફરી ફરી વંદું સદ્ગુરુ દેવને, જેણે અંતરજામી ઓળખાવ્યા રે;
 ક્ષણ એક વહાલો મનથી ના વીસરે, ભાવે ભૂધરજી ભાવ્યા રે. ધન૦
 મન-કર્મ-વચને માગો તે મળે, સંત-સમાગમ કરતાં રે;
 ‘નિરાંત’ નીરખો હરિના નામને, નિર્ભય થાશો નામ સમરતાં રે. ધન૦

૪૯૫ (રાગ : જેતશ્રી)

નામ સુધારસ સાર સરવમાં, પરખી પ્રેમેશુ પીધો રે;
 ભૂતળ પતિપદ તેને ન ભાવે, લહાવો નૌતમ લીધો રે. ધ્રુવ
 એ રસ મોંઘો મૂલે મળે નહીં, વૈકુંઠ નાથને વ્હાલો રે;
 અજ ઉમીયાપતિ ઈચ્છક એના, અદ્વૈત પદનો પ્યાલો રે. નામ૦
 પુરણ બ્રહ્મ એ રસને પ્રીછો, નથી સમોવડ એવો રે;
 જગતનું જીવન એને રે કહીએ, મહા વીરલાનો મેવો રે. નામ૦
 કોટી જગતને જપતપ તીરથ, તો એ તુલ્ય ન આવે રે;
 પૃથ્વી પાત્રને મુક્તા ભરીયું, એથી અધિક પાવે રે. નામ૦
 નામ સમોવડ કોઈ ન આવે, અમૂલ્ય વસ્તુ એવી રે;
 સદ્ગુરુ સ્વામી કૃપા કરે તો, ત્યાંથી મળે તેવી રે. નામ૦

॥ માયા છાયા એક હૈ, ઘટે બટૈ છિનમાંહિ ॥
 ઈનકી સંગતિ જે લગૈ, તિનહી કહી સુખ નાહિ ॥

દુર્લભ દીઠો ને મહારસ મીઠો, સ્વાદ કહ્યો ન જાયે રે;
 ‘નીરાંત’, નામ સુધારસ પીતાં, હરિ સરખો થઈ જાવે રે. નામ૦

૪૯૬ (રાગ : બહાર)

નામ ઘણીકો સખસેં નીકો, અનુભવી જન અધિકારી હૈ;
 સખ દેવનકો સદ્ગુરુ દાતા, મંગતા ભેખ ભિખારી હૈ. ધ્રુવ
 મહા મર્મોજન મર્મ ન જાને, નામ લખી ગત ન્યારી હૈ;
 સદ્ગુરુ સાહેબ દયા કરે તો, પલમેં પાર ઉતારી હૈ. નામ૦
 થાક્યો પંડિત થાહ ના પાવે, બૂડી બુદ્ધિ બિચારી હૈ;
 જોગી જોગ જુગત બિના હારે, ખુશીયેં સખ ખુવારી હૈ. નામ૦
 બાવન અક્ષર બૂઝત નાહી, બેદ પુરાન બિચારી હૈ;
 ખટ્ટરશન મત ખેલ તપાસ્યા, કહા બડે આચારી હૈ. નામ૦
 નામ ના ચીંને સો નર નુગરા, કહા સાધુ સંસારી હૈ;
 ‘નિરાંત’ નામ અભે અવિનાશી, પાયા પ્રેમ પસારી હૈ. નામ૦

૪૯૭ (રાગ : દિપક)

પ્રીછો ભાઈ સંત સુજાણ, સ્વરૂપ શ્રી રામનો;
 પાઈ પદારથ દેહ મણિ માંહે નામનો. ધ્રુવ
 નામતણો રે પ્રવેશ, સચરાચર માંહે જુવો;
 સંતો નામ અનાદિક કંદ, વાધી વેલ જગ હૂવો. પ્રીછો
 વદો વચન વિચારી, વિવેક કરી સાચા નામનો;
 શબ્દમાં સુરતી મિલાવી જુઓ, મુકામ શૂન્ય ગામનો. પ્રીછો
 તન, ત્રિવેણીને ઘાટ, મલી રહ્યો નાથ શું !
 પૂજા કરો પ્રેમ-આચાર, અનુપમ ભાવ શું ! પ્રીછો
 અવરતણી જે આશ, સમજ કર પરહરો;
 આપમાં છે આપ દેદાર, નામ નિશ્ચે’ કરો. પ્રીછો
 સદ્ગુરુકે પરતાપ, જુકિત પાઈ પલકમાં;
 ‘નિરાંત’ નિરંતર જોઈ, સમાઈ રહો અલખમાં. પ્રીછો

॥ ખાંડો કહિયે કનકકૌ, કનક મ્યાન સંયોગ ॥
 ન્યારૌ નિરખત મ્યાન સૌ, લોહ કહે સખ લોગ ॥

પંથનો પાર ના આવે, ભજન વિના પંથનો પાર ના આવે. ધ્રુવ
 લખ ચોરાશીનો પંથ છે પૂરો, ચાર ખાણ ફરતો ફરાવે;
 જન્મ-મરણની જાળમાં બંધાયો, તેને હરિ વિના કોણ છોડાવે ? ભજન
 અલ્પ આવરદા ને કાલને આધીન સહુ, દુઃખનો દેહ ધરાવે;
 કીટ, પતંગ ને શ્વાન, બિલાડાં ખર, અગણિત કોણ ગણાવે ? ભજન
 ઘરતી ને આભ વચ્ચે કોઈ ના મળે, બાપડાને કોણ છુડાવે ?
 દુઃખનો રે અંત કોઈ આણી શકે નહિ, મૃત્યુથી કોણ મુકાવે ? ભજન
 મનુષ્યદેહનો રે મહિમા છે મોટો, સર્વથી ઊંચ કહાવે;
 મનુષ્ય થયો ને હરિનામ નવ જાણ્યું, અંધ અહિ મણિને ગુમાવે. ભજન
 હરિના ભજન વિના છેક થયો હીણો, તેને શાણપદ કોઈ ના સરાવે;
 ‘નિરાંત’ સદ્ગુરુ ના મળ્યા ને, તે નૂંગરાને કોણ નિભાવે? ભજન

૪૯૯ (રાગ : દેશી ઢાળ)

મન તો વીંધાયું વહાલાજીની સાથ, મને વહાલો વિસાર્યા ના વીસરે. ધ્રુવ
 આઠે પહોર ઉલામણ મારા ઉરમાં, બીજી વહાલી ન લાગે વાત. મને
 જેમ રત્ન જડ્યું રે હોય રંકને, તેમ સત્ય થયું છે સાક્ષાત્. મને
 જેને કાજે દમે છે ચતિ દેહને, તે તો આવ્યું છે મારે હાથ. મને
 વારે વારે જાઉં ગુરુજીને વારણે, જેણે નિરખાવ્યા નિજ નાથ. મને
 તેને તોલે ન આવે ત્રણ લોકમાં, જેની વિશ્વ વિચિત્ર છે ભાત. મને
 ધન્ય ધન્ય દયા રે ગુરુદેવની, નામે નિરાંત નીરખો અજાત. મને

॥ બડે બડાઈ ના કરે, બડે ન બોલે બોલ ॥
 હીરા મુખસે ના કહે, લાખ હમારા મોલ ॥

મિથ્યા ન મરશો ભટકી ભાઈ, મિથ્યા ન મરશો ભટકી;
 પૂરા ગુરુ વિના પાર ન પાવે, ખોજ ખબર નહીં ઘટકી. ધ્રુવ
 સાધન કરમ ધરમ બહુ ઘોખો, ખોટી કલ્પના ખટકી;
 દેખાદેખી દો દસ ધાવે, લાલમેં રહી લટકી. મિથ્યા
 ખલક ખેલની ખટપટ ખોટી, કર્મ કટે નહીં કટકી;
 જૂઠી વાતે જનમ ગુમાવ્યો, જાત ન મૂકે વટકી. મિથ્યા
 બોગી જતિ ને તપસ્વી સંન્યાસી, હાર ન મૂકે હઠકી;
 અપના મતસે જ્યાં ત્યાં અટકે, ભજવી ખેલ ઊલટકી. મિથ્યા
 બો કછુ ચાહે સો ઘટકી ભીતર, દૂર મતિ દો પટકી;
 ‘નિરાંત’ નામ નીરખો ગુરુદેવા, રહો અંતરમેં અટકી. મિથ્યા

૫૦૧ (રાગ : પ્રભાતી)

ભક્તવત્સલ સદા, દેવના દેવ છો, તાહરા નામનો પ્રેમ રાચે;
 જીવન તું જગતમાં, બીજું જાણું નહિ, નામ સમોવડ નાથ જાચે. ધ્રુવ
 પ્રત્યક્ષ પરચો લહ્યો, સંશય સઘળો ગયો, ભ્રાંતિ ભાંગી ગુરુ ભેદ પામી;
 દુર્મતિ પરહરી પાસે નિરખ્યા હરિ, કર્મની વેદના દૂર વામી. ભક્ત
 નિર્ગુણ ભાસતાં, સગુણ ભાસ્યું બધું, અન્યોઅન્ય તમો એક દીસો;
 તમો વિના પ્રભુ ! ઠામ ઠાલો નહિ, વિજોગ ટળ્યો પળ્યો મન હિ સો. ભક્ત
 મહાદુઃખ ભય થકી સંસાર ચેહ થકી, નાસીને સમરથ શરણે આવો;
 આરો ઊગરવાનો અવર દીસે નહિ, પ્રભુ ઉગારણ બિરદ કહાવો. ભક્ત
 તમો કિરપા કરી માટે સૂઝી ખરી, બળવંત વળગ્યો છું બાંહે તારી;
 નિર્મળ ‘નિરાંત’નો હાથ હેતે ગ્રહો, બાપજી ! સાંભળી બૂમ મારી. ભક્ત

॥ દામ વિના નિર્ધન દુઃખી, તૃષ્ણાવશ, ધનવાન ॥
 કહું ન સુખ સંસારમેં, સખ જગ દેખ્યો છાન ॥

૫૦૨ (રાગ : ગુણકી)

રટ લાગી છે રસિયાના રૂપની, બીજું કરવું તે કાંઈના સોહાય. ધ્રુવ
રૂપવંતો વસી રહ્યો રૂઢિયામાં, વહાલવંતો તે વર્ણવ્યો ન જાય;
વિષ્ણુ વ્હાલપણે તે ના વીસરે, શિવ સરખા તે ધ્યાનમાં ધાય. રટ૦
મોટા મુનિ તણાં રે મન મોહી રહ્યાં, નરનારી તે નિશદિન સ્થાય;
નામ, રૂપ ને ગુણથી ન્યારૂં રહ્યું, એવું આયખું ના ઓળખાય. રટ૦
સદ્ગુરૂજી મળે તો સત સંભવે, બીજા કરવા ન મિથ્યા ઉપાય;
અનુભવિયા તે અહોનિશ આદરે, નામ નીરખે તે તદ્વત્ થાય. રટ૦
પ્રેમવંતી પદારથ પામશે, જેને સદ્ગુરુની છે સદા સહાય;
જન નિરાંત નીરખી નિજ નામને, પૂર્ણ પુણ્યે તે એને પમાય. રટ૦

૫૦૩ (રાગ : બહાર)

રામ-રટન ધૂની લાગી, ગગનમેં રામ-રટન ધૂન લાગી;
ઐસા કોઈ હૈ જો બૈરાગી. ધ્રુવ
અનભે' આસન ઉપર બૈઠા, ઊલટ રહા રી સમાઈ;
હાવભાવ નેત્રસે બેંતે ડાલેલા, બાહેર ન આવે જાઈ. ગગનમેં૦
સાધન સળ એક ઘટ સમાસા, આપ બિના નહીં દૂજ;
આતમરામ ઠર્યા નહીં થાક્યા, સળ ઘટ સાહેબ સૂઝા. ગગનમેં૦
નામ નિરંજન ગુરુ હિ લખાવે, સાહેબ સકળ પસારા;
ઘટઘટ રૂપ રામકા સંતો, બોલત હૈ સો ન્યારા. ગગનમેં૦
નહીં કછુ સંશય શબ્દ કૂંચીને, ઔર કહે સો અદીઠા;
'નિરાંત' નામ નિરંતર ચીનો, બિન રસના રસ મીઠા. ગગનમેં૦

॥ જ્ઞાન ગરીબી ગુરુવચન, નરમ વચન નિર્દોષ ॥
ઈનકુ કભી ન છાંડિયે, શ્રદ્ધા શીલ સંતોષ ॥

૫૦૪ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સખિ ! મને વહાલો રે, સુંદર શ્યામળો રે, શી કહું વહાલપણની વાત?
વિવેકરૂપી રે, વીસરતો નથી રે, ઘડીઘડી પલપલ દિન ને રાત. ધ્રુવ
સાસ-ઉસાસે રે, સખી મુને સાંભરે રે, ભૂધર ઉપર ઘણો છે ભાવ;
ગોવિંદ વિના રે કાંઈ ગમતું નથી રે, લઉં એની સુંદરતાનો લહાવ. સખી૦
મનડું માણે છે રે, એની મોહનિયે ચંચળ ચિત્તડું ચળે નાહિ;
આંખ તો ઠરી છે રે એની ઉપરે રે, હેત હરિ હૃદયકમલની માંઠી. સખી૦
પ્રભુજી પધારો રે, મંદિર માંહે રે, વહાલા કેમ વસી રહ્યા છો વાટ ?
'નિરાંત'ના સ્વામી સમરથ શ્રીહરિ રે, વહાલે મારે પૂરી મનની આશ. સખી૦

૫૦૫ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સામેરી સોહાગી રે, સુખી સદ્ગુરુ મળ્યા રે, મળતામાં મુજ પર કીધી મહેર.
વચન પ્રકાશ્યું રે, કહ્યું કરુણા કરી રે, કહ્યા પછી પ્રીછી સરવે પેર. ધ્રુવ
પ્રેમરસ પાયો રે, તૃષ્ણા ટળી ગઈ રે, આશા આન દેવની ના થાય;
આપ ઓળખાવ્યું રે, ભૂલ ભાંગી ગઈ રે, સુખ ઉપજાવ્યું સમજણમાંય. સામેરી૦
તેણે સમે રે મન મારું સ્થિર થયું રે, આવરણ ઊડી ગયું આકાશ;
નિરાળું નિરખાવ્યું રે નામ નારાયણનું રે, પલકમાં કીધો પોતાનો દાસ. સામેરી૦
આશીર્વાદ દીધો રે દીનને દયા કરી રે, મૂક્યો કાંઈ મસ્તક ઉપર હાથ;
નલિકા નીરખ્યાનો આવ્યો આનંદજી રે, દરશ્યામાંહ્ય વિશ્વેશ્વરનો નાથ. સામેરી૦
મનવાંછિત રે ફળ મુને મળ્યું રે, કરવો રહ્યો કાંઈ નહિ ઉપાય;
પારસને પાયો રે પ્રભુજીના નામનો રે, નિરાંત નામે નિર્ભય થાય. સામેરી૦

॥ કાંતો તલ આખા ભલા, કાં તો તેલ કઢાય ॥
અધકચરા શા કામના, દોનુ માંથી જાય ॥

૫૦૬ (રાગ : ગરબી)

સંતોની સંગત રે મરણે ના મૂકીએ રે, ચૂકીએ ના ચાર દિવસનો લા'વ;
માટે મન રાખો રે સંતોમાં મળ્યું રે, વિલંબ ના કરશો આવ્યો છે દાવ. ધ્રુવ
દીનતા ગ્રહીને રે સેવા દાખીએ રે, રાખીએ નિત્ય નિત્ય નવલો નેહ;
સદ્ગુરુ સાચા રે સંતોની સાનમાં રે, નૌતમ સમજી લેજો તેહ. સંતોની
મન ઠરી ઠોર રે રહેશે તવ તાહરું રે, ટળશે દુર્મતિના ડાઘ;
ખરા ને ખોટાનું રે થાશે તને પારખું રે, ભળશે માંહી સંતોનો ભાગ. સંતોની
જનમોજનમના રે જાશે તારા મોરચા રે, ઉજ્જવલ થાશે તારું રૂપ;
કાટ તે કાંઈ રે ફરી લાગે નહિ રે, સિકલી સાચા સંત-સ્વરૂપ. સંતોની
સંતસ્વરૂપી રે ભવમાં નાવ છે રે, વીરલા કોઈ એક બેસીને જાય;
જે જન બેઠા રે તે જન ભવ તર્યા રે, નિરાંત બીજા ગોથાં ખાય. સંતોની

૫૦૭ (રાગ : ભૈરવી)

હરિનામ સુધારસ પીજીએ, પીતાં જન્મમરણ મટી જાય. સુધારસ પીજીએ! ધ્રુવ
રસ પીધાની પેર કેમ પ્રીછિયે ? પેર પ્રીછ્યા વિના ન પિવાય. સુધા
પેર પ્રીછો તો સૌથી રે સહેલ છે, નથી કરવો પડતો શ્રમ. સુધા
પીતાં અધરામૃત છે રે એટલું, ગુરુદેવ પાસે છે મરમ. સુધા
ગુરુદેવ સુધાના સમુદ્ર છે, ગુરુદેવ છે દીનદયાળ. સુધા
ગુરુદેવ સમોવડ કોઈ નહિ, ગુરુદેવ સો દેવ કૃપાળ. સુધા
ગુરુદેવ પરમ અર્થ રૂપ છે, ગુરુગમે પીવાનો ઘાટ. સુધા
સુખ ગાદીનું ચઢાતા રે પુત્રને, જેમ પિતા રે બેસાડે પાટ. સુધા
એવા પિતા ગુરુને પ્રીછવા, કર જોડીને લાગવું પાય. સુધા
રસ રીત પ્રીત કરી પ્રીછવે, જેનો મહિમા કહ્યો નવ જાય. સુધા

॥ ગહન અધયન જો કરે, સોચે પટકર રોજ ॥
વહી યોગ્ય બનતા ચલે, વહી કર સકે ખોજ ॥

સુધા પીતાં અમર પદ પામીએ, કોટિ કલ્યાણથી અધિકાય. સુધા
જન 'નિરાંત' મહિમા નામનો, નેતિ નિગમ નિરંતર ગાય. સુધા

૫૦૮ (રાગ : કુમરી)

મન અમનસ્ક થયા વિણ જગમાં, કોણ સમર્થ ભવોદધિ તરવા. ધ્રુવ
શબ્દ શાસ્ત્ર કે ન્યાય ભણે, એ બુદ્ધિને કર્કશ કરવા રે;
તર્ક વિતર્ક ભણે પણ મનમાં, દર્પ ઘણો માંડે ઝરવા રે. મન
કરી ભોંયરા વસો ભોંયમાં, ધ્યાન સદા માંડો ધરવા રે;
વિવિધ યોગ મુદ્રાઓ સાધી, મથો અમર તનને કરવા રે. મન
નદી તળાવો પહાડ-દેવળો, તીર્થ તીર્થ માંડો ફરવા રે;
મંત્ર તંત્રને જંત્ર ભણો કે ભલે, મયો જપતપ કરવા રે. મન
નાચી કુદી ગાઈ બજાવી, ભક્ત થાઓ પ્રભુને વરવા રે;
નગ્ન રહો યા મગ્ન રહો, સંલગ્ન રહો સૌથી નરવા રે. મન
દંડ કમંડળ સૈલી સીંગી, ઓઢીને ભગવા ધરવા રે;
'નૃસિંહ' મન-અમનસ્ક વિના છે, ફાંફાં મારીને ફરવા રે. મન

- નૃસિંહ

૫૦૯ (રાગ : ભૈરવી)

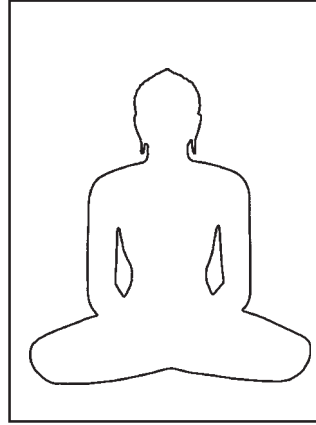
મંગલ મંદિર ખોલો, દયામય ! મંગલ મંદિર ખોલો. ધ્રુવ
જીવન-વન અતિ વેગે વટાવ્યું, દ્વાર ઉભો શિશુ ભોળો. દયામય
તિમિર ગચું ને જ્યોતિ પ્રકાશ્યો, શિશુને ઉરમાં લો લો. દયામય
નામ મધુરતમ રટ્યો નિરંતર, શિશુ સહ પ્રેમે ખોલો. દયામય
દિવ્ય વૃષાતુર આવ્યો બાળક, પ્રેમ - અમીરસ ઢોળો. દયામય

- નરસિંહરાવ દિવેદિયા

॥ માખી ચંદન પરહરે, દુર્ગધ હોય ત્યાં જાય ॥
મુરખને ભક્તિ નહી, ઊંઘે કા ઉઠી જાય ॥

પિંગળશી

ઈ. સ. ૧૮૫૬ - ૧૯૩૯



પિંગળશીભાઈ નરેલાનો જન્મ ઈ.સ. ૧૮૫૬માં ભાવનગર જિલ્લાના સિહોર ગામમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ કવિ પાતાભાઈ અને માતાનું નામ આઈબા. તેઓ ભાવનગર રાજ્યના રાજકવિ હતા. ‘શ્રી કૃષ્ણ બાળલીલા’, ‘સુબોધમાળા’ અને ‘ઈશ્વર આખ્યાન’ તેમના જાણીતાં પુસ્તકો છે. ૮૩ વર્ષની ઉંમરે ઈ.સ. ૧૯૩૯માં તેઓએ વિદાય લીધી.

૫૧૦	સારંગ	એવો હોય તો કોઈ બતાવો
૫૧૧	ગઝલ	ગજબ હાથે ગુજરીને પછી કાશી
૫૧૨	શિવરંજની	ચોરાઈ ગયું મન ઈશ્કમાં પછી
૫૧૩	માંડ	ભજેથી શું થાય, જ્યાં લગી
૫૧૪	સોરઠ ચલતી	મનની તૃષ્ણા કદી ન તૂટે હોજી
૫૧૫	પ્રભાતી	વાતની વાતમાં આયુષ વર્ષ જાય
૫૧૬	પરજ	વારજે મન વારજે તારા

૫૧૦ (રાગ : સારંગ)

એવો હોય તો કોઈ બતાવો જનની કેરો જાયો રે;
દીન-દુઃખી દુનિયામાં દેખી, ઊઠી વ્હારે ધાયો રે. ધ્રુવ

॥ ચલતી ચક્કી કો દેખકે દિયા કબીરા રોય ॥
દો પડ ભીતર આયકે, સાબિત રહા ન કોય ॥

રાગદ્વેષ કે નહિ આસક્તિ, નમ્ર બનીને રે'તો રે;
અપરાધીને ક્ષમા આપતો, વેર વિસારી દેતો રે. એવો
મનસા વાચા કે કર્મણથી, કરે ન હિંસા કેની રે;
પૂછી પૂછી પગલાં ભરતો, સ્થિર વૃત્તિઓ જેની રે. એવો
પરમારથમાં અનહદ પ્રીતિ, દુષ્કર્મથી ડરતો રે;
અપ્રમાણિક અર્થ વાપરી, દાનનો ડોળ ન કરતો રે. એવો
સંકટ વેઠી સેવા કાજે, જલદી પહોંચી જાતો રે;
ભાવ થકી ભૂખ્યાંને ભોજન, ખવરાવીને ખાતો રે. એવો
સહનશક્તિને ચિત્ત પ્રસન્નતા, દૂર રહે દુર્ગુણથી રે;
જ્ઞાની-ધ્યાની-દૃઢ વિશ્વાસી, મુક્ત પાંચેય ભ્રમથી રે. એવો
નાની મોટી સંઘરાખોરી, કદી ન ઘરમાં કરતો રે;
દર્પા-તૃષ્ણાથી રહી અળગો, હળવોફૂલ થઈ ફરતો રે. એવો
ક્રોધ, લોભ કે ભય-ટીખળમાં, વઢે ન જુઠ્ઠી વાણી રે;
‘પિંગળ’ એનાં ચરણ પખાળી, પીવું છે મારે પાણી રે. એવો

૫૧૧ (રાગ : ગઝલ)

ગજબ હાથે ગુજરીને પછી કાશી ગયાથી શું ?
મળી દુનિયામાં બદનામી પછી નાસી ગયાથી શું ? ધ્રુવ
દુઃખી વખતે નહિ દીધું, પછી ખોટી દયાથી શું ?
સુકાયા મોલ સૃષ્ટિના, પછી વૃષ્ટિ થયાથી શું ? ગજબ
વિચાર્યું નહીં લઘુ વયમાં, પછી વિદ્યા જાણ્યાથી શું ?
જગતમાં કોઈ નવ જાણે, જનેતાના જણ્યાથી શું ? ગજબ
સમય પર લાભ આપ્યો નહિ, પછી તે ચાકરીથી શું ?
મળ્યું નહીં દૂધ મહિષીનું, પછી બાંધી બાકરીથી શું ? ગજબ
ન ખાધું કે ન ખવરાવ્યું, દુઃખી થઈને રળ્યાથી શું ?
કવિ પિંગળ કહે, પૈસા મુઆ વખતે મળ્યાથી શું ? ગજબ

॥ આરે પારે જો રહા, ઝીના પીસે સોય ॥
ખૂંટ પકડકે જો રહે, પીસ સકે ના કોય ॥

૫૧૨ (રાગ : શિવરંજની)

ચોરાઈ ગયું મન ઇશ્કમાં, પછી ચોરવાનું શું ?
 દોરાઈ ગયું મન લેમમાં, પછી દોરવાનું શું ? ધ્રુવ
 જે હતું તે જતું રહ્યું, પછી જવાનું શું ?
 ક્ષણવારમાં જે થઈ ગયું, પછી થવાનું શું ? ચોરાઈ
 રૂચિત લીધી જો હાથમાં, ન્યાય તોળવાનું શું ?
 હુકમ થયો હાકેમનો, પછી બોલવાનું શું ? ચોરાઈ
 લાગ્યું નહિં મન રામમાં, પગે લાગવાથી શું ?
 જાગ્યું નહિં મન જ્ઞાનમાં, નિશિ જાગવાથી શું ? ચોરાઈ
 પાળ્યું નહિં મુખ વેણતો, ધર્મ પાળવાથી શું ?
 બાળ્યું નહિં અભિમાન તો, મન બાળવાથી શું ? ચોરાઈ
 ન સૂઝ્યું આત્મશ્રેય તો, અન્ય સૂઝવાથી શું ?
 પીંગલ રહ્યું મન પાપમાં, પ્રભુ પૂજવાથી શું ? ચોરાઈ

૫૧૩ (રાગ : માંડ)

ભજ્યેથી શું થાય, જ્યાં લગી કૂટ - કપટ નવ જાય;
 હરિને ભજ્યેથી શું થાય જી ?
 નિત્ય સવારે વહેલા ઊઠીને, ટાઢે પાણીએ ન્હાય જી;
 સગા રે ભાઈનું સાંઝં થાતા, દિલમાં લાગે લ્હાય.
 હરિને ભજ્યેથી શું થાય જી ?
 પુષ્પ, ચંદન, ચોખા લઈને, દેવમંદિરે જાય જી;
 ઠાકરના એ ચાકર થઈને, ચોરી ચોરીને ખાય.
 હરિને ભજ્યેથી શું થાય જી ?

॥ ઐસી દેની દેનજૂ, કિસ સિંથે હો સૈન ॥
 ॥ જયોં જયોં કર ઊંચો કરો, ત્યું ત્યું નીચે નૈન ॥

આખી રાતના કરે ઉજાગરા, ગાંજા ફૂંકી ફૂંકી ગાય જી;
 ખોટા વિચારો ઉરમાં લાવી, માયામાં લપટાઈ જાય.
 હરિને ભજ્યેથી શું થાય જી ?

સાયું કહેતાં ખોટું લાગે, ઓલ્યા ભગતને ભાઈ જી;
 જૂઠ-કપટને છોડી દે તો ! દેવ તરીકે પૂજાય.
 હરિને ભજ્યેથી શું થાય જી ?

લ્હાલો મારો અંતર્યામી, કોઈથી નવ છેતરાય જી;
 કવિ' પિંગળ' તો એમ જ કહે છે, ઓલ્યા નર તો નરકે જાય.
 હરિને ભજ્યેથી શું થાય જી ?

૫૧૪ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

મનની તૃષ્ણા કદી ન તૂટે હોજી, લોભ સર્વને લૂંટે. ધ્રુવ
 જ્ઞાન વિનાના ગ્રંથ વાંચીને, ફોગટ આંખ્યું કૂટે હોજી;
 રોશ મટે નહિં કઠણ હૃદયથી, જુવતી સંગે જૂટે. મનની
 પાપ વૃત્તિથી લાભ પામવા, કરી ઉધમ શિર કૂટે હોજી;
 સદ્ગુરુ વચનામૃત રસ છોડી, ઘર ધંધે વિખ ઘૂંટે. મનની
 મૂઢ અજાણ ફરે મૃગવનમાં, કસ્તુરી છે ડૂંટે હોજી;
 એમ આપમાં નહિ ઓળખે, ખટપટમાં આયુષ ખૂટે. મનની
 પીંગળશી કહે ચેતો પ્રાણી, વૈભવ અંત વિખૂટે હોજી;
 બહુ દુઃખદાયક માયા બંધન, સંત કૃપાથી છૂટે. મનની

ત્યાગી બન્યો અનુરાગી બન્યો, બડભાગી બન્યો અરિસેન હન્યો હૈ,
 સૂર બન્યો મગરૂર બન્યો, ધનપૂર બન્યો ચક્રયૂર સુન્યો હૈ;
 તાલી બન્યો અરુ ખ્યાલી બન્યો, સુખપાલી બન્યો બડભાલી ગન્યો હૈ,
 બ્રહ્મમુનિ ઘનશ્યામકો સેવક, જો ન બન્યો તો કછુ ન બન્યો હૈ.

॥ દેનહાર કોઈ ઔર હૈ, ભેજત જો દિનરૈન ॥
 ॥ લોક ધરમ હમ પર કરે, તાસો નીચે નૈન. ॥

૫૧૫ (રાગ : પ્રભાતી)

વાતની વાતમાં આયુષ વર્ષ જાય છે, કેમ કરતો નથી સુકૃત કરથી;
રાતદિન તરૂણીના રંગમાં સુઈ રહ્યો, ઘડી નવ નીકળ્યો બાર ઘરથી. ધ્રુવ
તપ થકી પામિયો દેહ માનવ તણો, લાભ સત્સંગનો તે ન લીધો;
દયા થકી દીનને અન્ન દીધાં નહિ, કપટથી ધનતણો સંગ્રહ કીધો. વાતની
સ્થિર મન રાખી હરિ કથા નવ સાંભળી, વધો નહિ કદી તું સત્યવાણી;
જરા નવ જાણિયો જન્મ ઉદ્દેશને, પડી રહ્યો આળસુ મૂર્ખ પ્રાણી. વાતની
ધર્મના કામમાં ધ્યાન દેતો નથી, સુજસ લેતો નથી કરીને સાઈં;
અચાનક જમતણા દૂત ત્યાં આવશે, ત્યારે નહિ થાય ધારેલ તાર્. વાતની
ચેતરે ચેત આ વખત નવ ચૂકવો, મૂકવો ગરવનો ભાર મોટો;
'પીંગળશી' કહે સત ધર્મ પાળજે, ખચીત તું જાણજે દેહ ખોટો. વાતની

૫૧૬ (રાગ : પરજ)

વારજે મન વારજે, તારા વેગ મનના તું વારજે;
મૂળથી અભિમાન ત્યાગી, મોહ મમતાને મારજે. ધ્રુવ
પ્રભાતે રે ઊઠીને ભાઈ તું, શ્રીહરિ સંભાળજે;
દેહ શુદ્ધિ કરી દિલમાં, નામ મંત્ર ઉચ્ચારજે. વારજે
જેમાં ન કોઈ પાપ જરીએ, એવો ધંધો તું ધારજે;
બોલીશ મા કદી જૂઠ જરીએ, સત્ય વચન સંભાળજે. વારજે
સુજા જનથી સ્નેહ કરજે, હઠીલાથી હારજે;
દાન દેજે દુર્બળ દેખી, ઠામ જોઈ ચિત્ત ઠારજે. વારજે
આશ કરીને કોઈ શરણે આવે, એને તું ઉગારજે;
કહે પીંગલ નામ જપજે, 'આપ' વંશ ઉજાળજે. વારજે

॥ કહેની મિશ્રિ ખાંડ છે, રહેણી તત્તા લોહ ॥
કહેની કહે રહેણી રહે, એસા વિરલા કોય ॥

૫૧૭ (રાગ : કટારી)

દેહરૂપી ડેરામાં રે, અંતર દીઠું અજવાળું;
હરિ હુંકારો દે છે રે, કોનો જઈ કર ઝાલું ? ધ્રુવ
મોટા તેતો મત ના તાણે, ગુરુતણી કરે સેવ,
અખંડાનંદનું ધ્યાન ધરીને, જુએ પ્રત્યક્ષ દેવ;
મમતા ન મુકે રે, ત્રિભુવન ત્યાં હાં ભાળું. દેહરૂપી
આભરૂપી એ તો અનુભવી જાણે, કાંઈક જાણે શુકદેવ,
કાંઈક જાણે સતી પારવતી, કહેનારા મહાદેવ;
વસ્તુ જેણે જાણી રે, તેણે તો ભાળ્યું અજવાળું. દેહરૂપી
આ વિશ્વ બાંધી વસ્તુ થકી, તેને જાણે વિરલા જન,
ગુરુ થકી ગોવિંદને જાણે, વળી જુવે પોતાનું તન;
સાનમાં સમજાવે રે, જેમ ગગન મંડળ ચાલ્યું. દેહરૂપી
અચેતનને ઉપદેશ ન લાગે, જેમ મહા મણિને મેલ,
કુબુદ્ધિ કલંક છે જેને હૃદયે, તેને શાનું સ્થેલ !
દાસ 'પ્રભો' કહે છે રે, હું તો એક નામ ભાળું. દેહરૂપી

- પ્રભાશંકર

૫૧૮ (રાગ : તિલકકામોદ)

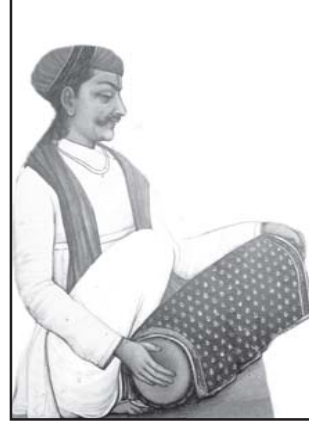
જિનવાણી માતા દર્શન કી બલિહારિયો. ધ્રુવ
પ્રથમ દેવ અરહન્ત મનાઉ, ગણધરજી કો ધ્યાઉ;
કુન્દકુન્દ આચાર્ય હમારે, તિનકો શીશ નવાઉ. જિનવાણી
યોનિ લાખ ચૌરાસી માંહી, ઘોર મહાદુઃખ પાયો;
તેરી મહિમા સુનકર માતા ! શરણ તુમ્હારી આયો. જિનવાણી
જાને તાકૌ શરણો લીનો, અષ્ટ કર્મ ક્ષય કીનો;
જામન-મરણ મેટ કે માતા ! મોક્ષ મહાપદ દીનો. જિનવાણી
ઠાડે શ્રાવક અરજ કરત હૈં, હે જિનવાણી માતા !
દ્રાદશાંગ ચૌદહ પૂરવ કૌ, કર દો હમકો જ્ઞાતા. જિનવાણી

- પાર્શ્વદાસ

॥ અસ્થિ ચર્મમય દેહ મમ, તામૈ જૈસી પ્રીતિ ॥
તૈસી જો શ્રી રામ મેં, હોત ન તૌ ભવભીતિ ॥

સંત કવિ પ્રીતમદાસ

ઈ. સ. ૧૭૧૮ - ૧૭૮૮



ભક્તિ અને જ્ઞાન સમૃદ્ધ પ્રીતમદાસ, ધીરો, રત્નો, ભોજો, નિષ્કુળાનંદ, પ્રેમસખી - પ્રેમાનંદની હરોળનાં મહિમાવન્ત ઇષ્ટપંથે દોરનાર કવિ, સંત, સાધુ હતા. ચરોતરમાં કરમસદ અને પેટલાદ વચ્ચેના નાનકડા ગામમાં કુંજબિહારીની ભક્તિમાં જીવન સમર્પિત કરનાર પ્રીતમનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના ચુડા રાણપુરમાં સં. ૧૭૭૪, ઈ. સ. ૧૭૧૮માં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ પ્રતાપસિંહજી હતું. અને માતાનું નામ જેકુંવર હતું. જ્ઞાતિએ બારોટ હતા. પ્રીતમદાસે ૧૨ વર્ષની વયે સં. ૧૮૮૬ ઈ. સ. ૧૮૩૦માં રામાનંદી કંઠી બાંધી હતી. જન્મથી તેઓ અંધ હતા, પ્રજ્ઞાચક્ષુ હતા. પ્રીતમદાસ જમાતના સાધુઓ સાથે દ્વારિકા ગયા અને રામાનંદી તત્ત્વબોધ સાથે પુષ્ટિભક્તિનો વિનિયોગ થયો. કચ્છના મહારાવ પ્રીતમદાસના ભક્ત હતા. તેમના નિમંત્રણથી તેઓ વારંવાર કચ્છ જતા. મહારાવે તેમને તુરાર્ધ-ભેરની જોડ અને મૃદંગ ભેટમાં આપ્યા હતા. પ્રીતમદાસ મૃદંગના કુશળ બજવૈયા પખવાજી હતા. પ્રીતમદાસ, શેરખીના સંત રવિદાસને પોતાના ગુરૂ માનતા. પ્રીતમની ૭મી પેઢીના મહંત ત્રિકમદાસના સત્સંગ અને કીર્તનથી અગાસ નિવાસી શ્રી લઘુરાજ સ્વામી પ્રભાવિત હતા. પ્રીતમદાસનું પદ્યસર્જન વિવિધ અને વિપુલ છે. કક્કા વાર, મહિના, તિથિ, પદ, ઘોળ, છપ્પા, સાખી તેમજ ગુરુમહિમા, નામ મહિમા, જ્ઞાનપ્રકાશ, જ્ઞાનગીતા - આદિ અનેક રૂપે ઉપલબ્ધ છે. તેમણે જ્ઞાન, ભક્તિ અને વૈરાગ્ય, તત્ત્વ અને સંવિતનો પ્રબોધ કર્યો છે. તેમની સમાધિ સં. ૧૮૫૪ ઈ. સ. ૧૭૮૮માં થઈ.

॥ ત્રીન બાત બંધન બંધે રાગ, દ્રેષ, અભિમાન ॥
ત્રીન બાત બંધન ખૂલે, શીલ સમાધિ જ્ઞાન ॥

૫૧૯	સારંગ	અજ્ઞાની જીવ, સંગ કરે પણ સાચો
૫૨૦	ચમન કલ્યાણ	આનંદ મંગળ કરું આરતી
૫૨૧	આનંદભૈરવ	આનંદકારી અખંડ વિહારી
૫૨૨	ખમાજ	આંખો આગળ રે રહોને
૫૨૩	રામકી	અંતરયામીનું નથી અજાણ્યું
૫૨૪	ચલતી	કેંક યુગ વિત્યા રે ભૂતળમાં
૫૨૫	ઘોળ	છે બ્રહ્માનંદ ભરપૂર
૫૨૬	કામોદ	જોઈ વિચારી હું વરી છું
૫૨૭	પીલુ	તારા તનમાં તપાસ ત્રિવેણી
૫૨૮	તિલંગ	તું તો નિંદા ન કરીશ કોઈની
૫૨૯	ઘોળ	તું તો રામ રટણ કર રંગમાં
૫૩૦	જૈજૈવંતી	ધન્ય આજ ઘડી સંત પદાર્થ
૫૩૧	દુર્ગા	પ્રથમ પ્રભુજી સાથે પ્રીત
૫૩૨	માલકોંસ	પ્રેમનો પંથ છે ન્યારો સરવ
૫૩૩	ચલતી	મૂકી દે, મૂઢ ગમાર, મમતા
૫૩૪	ઘોળ	સદ્ગુરુનાં તે વચન વિચારતાં
૫૩૫	ગરબી	સુણ વાંસલડી વેરણ થઈ લાગી રે
૫૩૬	ચલતી	સુણ વ્રજ નારી શા માટે તું અમને
૫૩૭	ખમાજ	સંત કૃપાથી છૂટે માયા
૫૩૮	દેશી ઢાળ	સંત પારસ ચંદન બાવના
૫૩૯	પ્રભાત	સંત સમાગમ જે જન કરશે
૫૪૦	શુકલ બિલાવલ	હરિ ભજીએ તો આવે સુખની
૫૪૧	બિહાગ	હરિ વસે હરિના જનમાં, તમે શું
૫૪૨	મંદાકાંતા છંદ	હરિનો મારગ છે શૂરાનો

જ્યો મતિહીન વિવેક બિના નર, સાજિ મતગંજ ઇંદન ઠાવે,
કંચન ભાજન ધૂલ ભરે શઠ, મૂઢ સુધારસર્વો પગ ધોવે;
બાહિત કાગ ઉડાવન કારણ, ડાર મહામણિ મૂરખ રોવે,
ત્યોં ચહ દુર્લભ દેહ 'બનારસિ' પાય અજાન અકારથ ખોવે.

॥ પિયા મિલનકી હૌસ કરે, પર માયા સુખ ચાહે સભી ॥
બિના પ્રસૂતિ પીડા ન જનની, બાલ-જન્મ દે સકે કભી ॥

અજ્ઞાની જીવ, સંગ કરે પણ સાચો રંગ ચડે નહિ;
 એમ દમે શરીર, પ્રભુ મળવાનો મારગ તોય જડે નહિ. ધ્રુવ
 જેમ પથ્થર પાણી નવ ફરશે, તેને ટાંકે તો અગ્નિ વરસે;
 એવા શઠને બ્રહ્મ કેમ દરસે ? અજ્ઞાની૦
 શઠને સત્સંગ કેમ ગમશે ? ઉંઘે ઘડે કેમ ઉદક ભરશે ?
 શુદ્ધ પાત્ર વિના રસ કેમ ઠરશે ? અજ્ઞાની૦
 જે મેડક પંકજ પાસ રહે, પણ કમળતણી નવ બાસ લહે;
 સુવાસ કમળની ભ્રમર ગહે. અજ્ઞાની૦
 તરૂં ચંદનથી ચંદન જેવા, અન્ય વાસ એરંડ રહ્યા એવા;
 જેને કાંઈ નહિં લેવા દેવા. અજ્ઞાની૦
 તેં શાસ્ત્રનું શ્રવણ ઘણું કીધું, પણ અંતરમાં ન કશું લીધું,
 હજી હૃદય કમળ ન થયું સીધું. અજ્ઞાની૦
 પ્રીતમ સમજણથી સુખ થાશે, ત્યારે જન્મમરણનાં દુઃખ જાશે;
 સાચું તે સમયે સમજાશે. અજ્ઞાની૦

આનંદ મંગળ કરૂં આરતી, હરિ ગુરુ સંતની સેવા. ધ્રુવ
 પ્રેમથી મન મંદિરે પધારો, સુંદર સુખડા લેવા;
 રત્ન કુંભવત્ બહાર ભીતર, આનંદરૂપી એવા. આનંદ૦
 ત્રિભુવનતારણ ભક્ત-ઉદ્ધારણ, પ્રગટો દર્શન દેવા;
 સકળ તીરથ સંતોને ચરણે, ગંગા જમુના રેવા. આનંદ૦
 સંત મળે તો મહાસુખ પામું, ગુરૂ મળે મીઠા મેવા;
 કહે 'પ્રીતમ' ઓળખો એંધાણે, હરિના જન હરિ જેવા. આનંદ૦

॥ નફા વસ્ત્રૂં નહીં, નફા ભાવમેં હોય ॥
 ભાવ બિહુણા પરસરામ, બૈઠા પૂંજી ખોય ॥

આનંદકારી અખંડ વિહારી, આઘ પુરુષ અવિનાશી જો;
 એક પલક અળગાં નવ રહીએ, અમે તમારી દાસી જો. ધ્રુવ
 મારું મન માન્યું તમ સાથે, કોઈ કહીને શું કરશે જો!
 સિદ્ધ, સતી ને શૂરવીર નર, તે પાછા કેમ ફરશે જો ? આનંદકારી૦
 થાક્યાંના વિસામા, પ્રભુજી ! નાઠાંના મેવાસી જો;
 શિવ, વિરંચિ સરખા સેવે, કમળા જેની દાસી જો. આનંદકારી૦
 કામનીઓના કલ્પદ્રુમ છો, નિર્ઘનનું ઘન જાણું જો;
 શું કરશે સંસારી કહીને, તમ સંગાથે રાચું જો ? આનંદકારી૦
 ત્રિવિધિ તાપે તપી રહ્યાં, તેને ઠરવાનું ઠેકાણું જો;
 'પ્રીતમ'ના સ્વામીના ચરણો અહોનિશ હું ચાચું જો. આનંદકારી૦

આંખો આગળ રે રહો ને ! અમને નિત્ય નિત્ય દર્શન ધો ને ! ધ્રુવ
 લોચન લાલચ રે લગાડી, વેરણ પલક પડે છે આડી;
 પલક કલપ સમ રે થાયે, અઘ ક્ષણ અળગું નવ રહેવાયે. આંખો૦
 નયણાં રોકે રે રસમાં, જિહ્વા ઝીલે તમારા જશમાં;
 શ્રવણે સોહાય નહિ રે બીજું, શબ્દ તમારા સાંભળી રીઝું. આંખો૦
 મનના મનોરથ રે એવા, કરીએ સદા તમારી સેવા;
 મનડું મળવા રે હીસે, તન ઘન સર્વે તમારું દીસે. આંખો૦
 રૂપ તમારું રે રસિયું ! મારા હૃદયકમળમાં વસિયું;
 પ્રભુ 'પ્રીતમ'ના રે પામી, અંતર વસિયા અંતરજામી. આંખો૦

॥ કહાં ગગનકા ફેર હૈ, કહાં ધરતી કા તોલ ॥
 કહાં સાધુ કી જાત હૈ, કહાં પારસ કા મોલ ॥

પર૩ (રાગ : રામકી)

અંતરયામીનું નથી અજાણ્યું, મન માને તેમ મહાલો. ધ્રુવ
પુણ્ય-પાપના બે મારગ છે, મન માને તે ઝાલો;
કર્યા કરમ ભોગવવાં પડશે, જોઈ-વિચારીને ચાલો ! મન
હરિને ઘેર તો હિસાબ ઠીક છે, કોણ વેરી, કોણ વ્હાલો !
વણસમજ્યે વેપાર કરો છો, ફેરો પડશે ઠાલો. મન
નૂત - સૂત બે એક ઘર લાવી, ગગનમંડળમાં મ્હાલો;
'પ્રીતમ'નો સ્વામી પ્રેમે રીઝે, નટવર નંદનો લાલો. મન

પર૪ (રાગ : ચલતી)

કેંક યુગ વીત્યા રે ભૂતળમાં ભટકતાં રે જી,
હવે ગુરુ દયા કરો તો દુઃખ જાય; (૨)
અનેક વેળાએ રે, અવનિમાં અવતર્યો રે જી,
પશુ પંખી કીટ પતંગની માંચ. (૨) ધ્રુવ
મેઘનાં બિંદુની રે, કોઈક સંખ્યા કરે રે જી,
ઘરતીની રેણું કદિક ગણાય; (૨)
નવ ખંડ તણા રે, તરુવર લેખવે રે જી,
મારા કાંઈ જનમ ગણ્યા નવ જાય. (૨) કેંક
સાત સિંધુ જેટલું રે, પય મેં પીધું હશે રે જી,
માતા કેરા પયોધરનાં રે પાન; (૨)
જળચર થરજળ રે, ખેચર થઈ ફર્યો રે જી,
ક્ષણ એક ઠરી નવ બેઠો રે ઠામ. (૨) કેંક
ચાર ખાણમાંહે રે જઈ જઈ અવતર્યો રે જી;
હવે પામ્યો મોંઘો મનુષ્યનો દેહ; (૨)
ભમતાં ને ભમતાં રે સદ્ગુરુ ભેટિયા રે જી,
'પ્રીતમ'ને ઉપજાવ્યો નાથ નેહ. (૨) કેંક

|| નહી શીંગ નહીં પૂછડું, નહી કર પદ્મ નિશાન ||
|| વચનથી વરતાય છે, અકુલીન કે કુળવાન ||

પર૫ (રાગ : ધોળ)

છે બ્રહ્માનંદ ભરપૂર, બ્રહ્મને ભાવે રે;
સચ્ચિદાનંદ સુખમૂળ, તે ફાવે બિરદાવે રે. ધ્રુવ
અણુ થકી તે આજ સુધી, વ્યાપક વિશ્વાધાર રે;
જ્યાં જોઈએ ત્યાં તેવો થઈને, બોલે બોલણહાર રે. બ્રહ્મને
જલ તરંગ નહિ જૂજવા રહે, રે જેમ હાટકમાં હાર રે;
તેમ તુંમાં હરિ ને હરિમાં તું, એમ નિગમ કહે નિરધાર. બ્રહ્મને
નખશિખ સુધી હેમની પૂતળી, હેમ તણા શણગાર રે;
બાહેર ભીતર હેમ બિરાજે, હેમ તણો વિસ્તાર રે. બ્રહ્મને
નિઃશંક થઈને નાખી દેજે, માથેથી સહુ ભાર રે;
કર્તા હર્તા આપ પોતે છો, અખિલ બ્રહ્માંડના આધાર રે. બ્રહ્મને
શુદ્ધ વિચાર કરી થાયે સુખિયો, દુઃખનાં બાળી બીજ રે;
કહે 'પ્રીતમ' પ્રભુ માંહી સમજે, જેમ વાદળમાં વીજ રે. બ્રહ્મને

પર૬ (રાગ : કામોદ)

જોઈ વિચારી હું વરી છું, હવે ડગે નહિ મન જો;
શામળિયાજી સર્વસ્વ સોંપ્યું, તમને તન-મન-ધન જો. ધ્રુવ
ત્રિભુવન-વ્યાપક તેજ તમારું, નેહ નિરંતર કીધો જો;
અંતરનો અહમેવ તજીને, પ્રેમસુધારસ પીધો જો. જોઈ
રસનો ચટકો હૃદયે લાગ્યો, તે ટાળ્યો કેમ ટળશે જો ?
જે સરિતા ચાલી સાગરમાં, તે પાછી કેમ ફરશે જો ? જોઈ
એક પલક અળગો નવ મૂકું, હરિ હૈયાનો હાર જો;
'પ્રીતમ'નો સ્વામી શામળિયો, પ્રાણ તણો આધાર જો. જોઈ

|| મન કૌઆ, તન બક સરિસ, બૈન મયુર સમાન ||
|| બનાદાસ ફિર કૌન વિધ, તૂ ચાહે કલ્યાણ ||

૫૨૭ (રાગ : પીલુ)

તારા તનમાં તપાસ, ત્રિવેણી આદિ સૌ તીરથ તુજમાં વસે;
માંહીં મજ્જન કરો, કોટિ જનમનાં કિલ્ખિષ સઘળાં જશે. ધ્રુવ
આ કાયા તે કાશી જાણો, શુદ્ધ પ્રેમ તે પ્રયાગ પરમાણો;
હરિહરનું રૂપ રૂઢિયે આણો. તારા
ગુરૂજ્ઞાન ભક્તિ - ગંગા કહીએ, શુભ કરમ સૂરજ સૂરતા લઈએ;
સરસ્વતી વૈરાગ્ય વિશે રહીએ. તારા
ત્યાં વિશ્વનાથ ચૈતન્ય રાજે, ગેબી ઘંટ તે અનહદ વાજે;
ધૂન અર્ણવ પર્ણવ પર ગાજે. તારા
જે જન એ તીરથને સેવે, તે સૌ તીરથનું ફળ સેવે;
કહે 'પ્રીતમ' પ્રભુમાં ચિત દેવે ! તારા

૫૨૮ (રાગ : તિલંગ)

તું તો નિંદા ન કરીશ કોઈની, પ્રેમે સુધારસ પીજે જો;
આ સૃષ્ટિ શામળિયાજીની, કોઈ ને દુઃખ ના દીજે જો. ધ્રુવ
જીવ દુખાવે હરિ દુખાયે, એનો અર્થ છે એવો જો;
અવગુણ કોઈ નો ઉર ના ધરીએ, ગુણ ગોતીને લેવો જો. તું
માંદાને મિષ્ટાન્ન પચે નહિ, પાંચાખીલો થાય જો;
ઓસડ ખાય ને ચરી ન પાળે, તેનો રોગ ન જાય જો. તું
હઠ બોલો, હરિને સંભારો, દયા ઉરમાં ધારો જો;
આશા, તૃષ્ણા, લોભ, ઈર્ષ્યા, દિલથી દૂર નિવારો જો. તું
સમદૃષ્ટિ સૌ ઉપર આણો, દુષ્ટ ભાવને ટાળો જો;
'પ્રીતમ' સ્વામીની સાથે, પ્રેમનેમ નિત્ય પાળો જો. તું

॥ તનસે સેવા કીજીએ, મનસે ભલા વિચાર ॥
ધનસે ઈસ સંસારમેં, કરીએ પર ઉપકાર ॥

૫૨૯ (રાગ : ધોળ)

તું તો રામ રટણ કર રંગમાં, હવે રાખ હરિ સાથે રડા હેત,
અવસર આ'વો નહિ મળે. ધ્રુવ
વિષયાભુતે તે તુજને ભમાવિયો, ક્ષણું એક બેઠો, નહિ ઠરી ઠામ. અવસર
ખોટા ખેલમાં શું'રે ખુંચી રહ્યો ! ઉઠ આળસ મે'લ અચેત. અવસર
પ્રાણી પરપંચમાં શું રાંચી રહ્યો ! માની સ્વપ્ન તણું સુખસાર. અવસર
કાળ ખાશે જે કે'શે કહ્યું નહિ, નથી માનતો ગાફલ ગમાર. અવસર
અંતે રંગ પતંગ જાશે ઉતરી, કાચી કાયા નહિ આવે કશે કામ. અવસર
તું તો સ્મરણ કરજે શુદ્ધ ભાવશું, ટાળિ તન મન કેરા વિકાર. અવસર
ભજો 'પ્રીતમ' બ્રહ્મ સ્વરૂપને, જેનો મહિમા છે અગમ અપાર. અવસર

૫૩૦ (રાગ : જૈજવંતી)

ધન્ય આજ ઘડી (૨) સંત પદાર્યા, પ્રેમે પાવન કીધા;
અતિ આનંદ અપાર (૨) દયા કરીને અમને દર્શન દીધા. ધ્રુવ
હરિજન ને હરિ સરખા, હેલી ! મળીએ મન મરજાદા મેલી !
થાય અરસપરસ આનંદ હેલી રે. ધન્ય આજ ઘડી
સંતશરણે ગયે સુખ થાય ઘણું, ડગલે પગલે ફળ યજ્ઞ તણું;
એની સેવાનાં સુખ શાં રે ભણું ? ધન્ય આજ ઘડી
સંત વૈકુંઠપતિને છે વ્હાલા, સંત બ્રહ્માનંદ-રસ પીનારા;
એવા સંત નથી હરિથી ન્યારા. ધન્ય આજ ઘડી
સંત ભેટયે ભવદુઃખ સર્વ ટળે, પરમાર્થ-પૂર્ણ પરિબ્રહ્મ મળે;
એને લક્ષ્યોરાસીનું દુખડું ટળે. ધન્ય આજ ઘડી
કહે 'પ્રીતમ' પૂર્વનાં પુણ્ય ફળ્યાં, જેને આંગણે હરિજન આવી મળ્યા;
એને ઉર આનંદના ઓઘ વળ્યા. ધન્ય આજ ઘડી

॥ પલટૂ મેં રોવન લગા, જરૌ જગત કી રીતિ ॥
જહે દેખો તહે કપટ હૈ, કા સે કીજે પ્રીતિ ॥

પ્રથમ પ્રભુજી સાથે પ્રીત ન કીધી, એને મૂઆ ટાણે સંત બતાવો રે;
તુલસી મંગાવો, એને તિલક કરાવો, મુખે રામનામ લેવડાવો રે. ધ્રુવ
દવ લાગ્યા પછી કૂપ ખોદાવો, ઈ રે પેરે અગ્નિ શં ઓલાશે રે ?
ઘન હતું તે ચોર જ લઈ ગયા, પછી દીવો કર્યે શું થાશે રે? મુખે
માતા, પિતા, સુત, ભાઈ ને ભગિની, ઈ સબ ઠગન કી ટોળી રે;
પ્રીત લગાડી તારૂં હરી લેશે, પછી રોશે આંખ્યો ચોળી રે. મુખે
બાલપણું રમતમાં ખોયું, જુવાનીમાં વહાલી યુવતી રે;
બુઢાપામાં છોકરાં વહાલાં, પછી મૂએ તે માની મુક્તિ રે. મુખે
ખાધું નહિ એણે ખરચ્યું નહિ, અને દાન-માન નવ દીધું રે;
હરિ, ગુરુ, સંતની સેવા ન કીધી, રામનામ નવ લીધું રે. મુખે
તળાવ ફાટ્યા પછી પાળ બંધાવો, ઈ કઈ પેર નીર ઠેરાશે રે ?
કહે 'પ્રીતમ' પ્રીતે હરિભજન વિના, અવસર એળે જાશે રે. મુખે

પ્રેમનો પંથ છે વ્યારો સરવ થકી (૨). ધ્રુવ
જે જાણશે તે શિર સાટે માણશે, એમાં નથી ઉધારો;
પ્રેમ અમલ આવ્યો જેની આંખમાં, ઊતરે નહી ઉતારો. પ્રેમનો
આઠ પહોર રહે આનંદમાં પ્રેમરસનો પીનારો;
વહાલા વિના તેને લૂખું લાગે, સંસારસાગર ખારો. પ્રેમનો
પ્રેમતણો રસ કથ્યામાં ન આવે, જાણે જાણનહારો;
'પ્રીતમ' પ્રેમી જન મળે તો આતમરામ અમારો. પ્રેમનો

॥ આવત હી હરસે નહી, નૈનન નહી સનેહ ॥
તુલસી તહાં ન જાઈએ, કંચન વરસે મેહ ॥

મૂકી દે, મૂઢ ગમાર, મમતા મન કેરી;
સમજી લે સારમાં સાર, જો હરિને હેરી. ધ્રુવ
હરિને જોતાં દુગ્ધા ખોતાં, પોતે તે પરિબ્રહ્મ રૂપ રે;
અંતર્યામીમાં એકરસ થાતાં, કોણ પડે ભવકૂપ? મમતા
પંચ ભાગે પિંડ વહેંચતાં, ઊગરે તે અવિનાશી રે;
સ્થૂળ સૂક્ષ્મ કારણ, ને તુરીય, પોતે સ્વયંપ્રકાશી. મમતા
શુદ્ધ ચૈતન્ય ને સાક્ષી પ્રમાતા, પ્રમાણનો પ્રમેતી રે;
પંચ નામ છે પૂર્ણાનંદનાં, નિગમ કહે છે નેતિ. મમતા
નિર્ગુણ એક નિરંતર નીરખી, હરખે હૈડા માંઢ રે;
પ્રલયમાં પાણી વિના બીજું, નજરે ન આવે કાંઈ. મમતા
ચિદાનંદનું ચિંતવન કરતાં, કોટિ કલ્પના જાયે રે;
પ્રીતમ પડદો મટે માયાનો, મહાપદ લય થાય. મમતા

સદ્ગુરુનાં તે વચન વિચારતાં, મટે મોહ માયાને વિકાર,
હરિસ (સુધારસ) પીજીએ. ધ્રુવ
બાળી ભસ્મ કરે બીજી વાસના, ઉરે પ્રગટે પ્રેમ અપાર. હરિ
એવો અજર અમીરસ જે પીએ, તેનાં નેણને વેણ પલટાય. હરિ
ચડી બ્રહ્મ ખુમારી ના ઊતરે, સુખ મુખે કહ્યું નવ જાય. હરિ
તેને સંભવ નહિ રે શરીરનો, થયો આતમ દૃષ્ટે ઉઘાડ. હરિ
મરજીવો થઈ હરિને મળે, ગળે જ્ઞાન હિમાળે હાડ. હરિ
બ્રહ્મધ્યાને ગગનવત થઈ રહે, જેમ કુંભ મહાજળ માંઈ. હરિ
કૃષ્ણ પોતામાં પોતે શ્રીકૃષ્ણમાં, કૃષ્ણ વિના દિસે નહિ કાંઈ. હરિ
જેમ સરિતા સાગરમાં જઈ મળે, તેનું નામ નદી ટળી જાય. હરિ
કહે 'પ્રીતમ' સદ્ગુરુ સેવતાં, ટળે અંતર એક રસ થાય. હરિ

॥ શુદ્ધ ધર્મ જાગે જહાં, હોય સભીકા શ્રેય ॥
નિજહિત, પરહિત, સર્વહિત, યહી ધર્મકા ધ્યેય ॥

૫૩૫ (રાગ : ગરબી)

સુણ વાંસલડી વેરણ થઈ લાગી રે, બ્રજની નારને;
શ્યો શ્યોર કરે ? જાતલડી તારી રે, મન વિચારને. ધ્રુવ
તું જંગલ કાષ્ટ તણો કટકો, તું ને રસિયે લીધો રંગ ચટકો;
તે માટે આવડો શો મટકો. સુણો
તુ ને કહાન કુંવર કરમાં રાખે, તું અઘર તણો રસ નિત્ય ચાખે;
મુજ ઉપર દુઃખડાં શ્યાં દાખે ! સુણો
તું મોહનને સંગે મહાલે, તુજ વિના નાથને નવ ચાલે;
તું સોકલડી થઈને સાલે. સુણો
જો પે'લા આવડું હું જાણતી, તારાં ડાળ મૂળ લેઈ તાણતી;
તેની મનમાં મેહેર નવ આણતી. સુણો
તું 'પ્રીતમ'ના સ્વામીને પ્યારી, તુને કાણું એક નવ મેલે ન્યારી;
તું માં ભેદ ઘણો છેરે ભારી. સુણો

૫૩૬ (રાગ : ચલતી)

સુણ બ્રજ નારી ! શા માટે તું અમને દોષ ચડાવે !
પુન્ય પૂર્વ તણાં, પાતળિયોજી પ્રેમે લાડ લડાવે. ધ્રુવ
મેં પૂરણ તપ સાધ્યાં વનમાં, બહુ ટાટ તડકા સહ્યા તનમાં;
ત્યારે મોહને મેહેર કરી મનમાં. સુણો
હું ચોમાસે ચાચર રહેતી, બહુ મેઘ ઝડી તન પર રહેતી;
મારાં શરીરતણી શુદ્ધ નવ રહેતી. સુણો
મેં મારું અંગ વેરાવીયું, લે સંઘાડે ચડાવીયું;
મારાં તન પર છંદ પડાવીયું. સુણો
મને હરિયે હાથ ગ્રહી લીધી, પ્રીતે પોતાની તો કીધી;
લઈ અઘર અમૃત પદવી દીધી. સુણો

॥ પોથી પટપટ જગ મૂવા, પંડિત ભયા ન કોઈ ॥
ટાઈ અક્ષર પ્રેમકે, પટે સો પંડિત હોય ॥

‘પ્રીતમ’ના સ્વામીને સંગે, નિત્ય ખેલ કરું નવલે રંગે;
બહુ ઉલટ પ્રેમ વાઘ્યો અંગે. સુણો

૫૩૭ (રાગ : ખમાજ)

સંત કૃપાથી છૂટે માયા, કાયા નિર્મળ થાય જોને;
શ્વાસેશ્વાસે સ્મરણ કરતાં, પાંચે પાતક જાય જોને. ધ્રુવ
કેસરી કેરે નાદે નાસે, કોટી કુંજર-જૂથ જોને;
હિંમત હોય તો પોતે પામે, સઘળી વાતે સૂખ જોને. સંતો
અગ્નિને ઉદેઈ નવ લાગે, મહામણિને મેલ જોને;
અપાર સિંધુ મહાજળ ઊંડા, મરમીને મન સહેલ જોને. સંતો
બાજીગરની બાજી તે તો, જંબૂરો સૌ જાણે જોને;
હરિની માયા બહુ બળવંતી, સંત નજરમાં ના'ણે જોને. સંતો
સંત સેવતાં સુકૃત વાઘે, સહેજે સીધે કાજ જોને;
‘પ્રીતમ’ના સ્વામીને ભજતાં, આવે અખંડ રાજ જોને. સંતો

૫૩૮ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સંત પારસ ચંદન બાવના, કામધેનુ કલ્પતરુ સાર. સમાગમ સંતનો.
તેની સમજ માંહી અનુભવ ઘણો, પારસ ચંદન ત્રણ પ્રકાર. સમાગમ સંતનો.
એક પારસે પારસ નીપજે, એક પારસથી હોય હેમ. સમાગમ
એક પારસ લોહને કંચન કરે, સો વરસે એમનું એમ. સમાગમ
એક ચંદનથી વિષ ઊતરે, એક ચંદન અગ્નિ ઓલાય. સમાગમ
એક તલભાર જો તેલમાં પડે, તો તેલ તાતું નવ થાય. સમાગમ
સર્વે સેના શૂર નવ જાણવી, સર્વે નારી સતી નવ હોય. સમાગમ
સર્વે ગજ શિરે મોતી ન નીપજે, સર્વે નાગે મણિ નવ હોય. સમાગમ
જ્ઞાનહીણા ગુરુ નવ કીજિયે, વાંઝ ગાય સેવ્યે શું થાય? સમાગમ
કહે ‘પ્રીતમ’ બ્રહ્મવિદ્ ભેટતાં, ભવરોગ સમૂળો જાય. સમાગમ

॥ પઢિ પાર કહાં પાવનો ? મિટ્યો ન મન કો ચાર ॥
જયું કોલું કે બેલ કૂં, ઘર હી કોસ હજાર ॥

સંતસમાગમ જે જન કરશે, તેને પ્રગટે પ્રેમ જોને;
જે ધાતુને પારસ પરશે, તે તો હોયે હેમ જોને. ધ્રુવ
કથીર, કાંસુ, હેમ ન હોયે, કોટિ પારસ પરશે જોને;
શૂન્ય છીપ તે ઉપર ના'વે, સો મણ સ્વાતિ વરષે જોને. સંતો
અચેતને ઉપદેશ ન લાગે, શિવબ્રહ્મા સમજાવે જોને;
જેનાં અવળાં અંતઃકરણો, તેને સમજણ ના'વે જોને. સંતો
કુબુદ્ધિ કાળપ જેને હૃદયે, તેને ન લાગે રંગ જોને;
અડદ ઊજળો ક્યમે ન પાયે, જઈ ઝબોળે ગંગ જોને. સંતો
કુશકા કુટેથી શું થાયે ? કણ ન જડે તેમાંથી જોને;
મંદ અભાગી મૂરખ નરને, સમજણ આવી ક્યાંથી જોને. સંતો
પાપીને પરબોધ ન કરીએ, મૌન ગ્રહીને રહીએ જોને;
કહે 'પ્રીતમ' તુલસી દળ તોડી, પ્રેત ન પૂજવા જઈએ જોને. સંતો

૫૪૦ (રાગ : શુક્લ બિલાવલ)

હરિ ભજે તો આવે સુખની લહેર જો, દુર્લભ મનુષ્યા દેહનો લેાવો લીજીએ. ધ્રુવ
ક્યાં થકી આવ્યો ને જીવ તારે ક્યાં જવું ? બોલ, વિચારી જો ઠરવાનું ઠામ જો;
આ જૂઠાં જગત સાથે ઝઘડો નવ કીજીએ, અંતે સારો બેલી સીતારામ જો. હરિ
આ મનુષ્યાદેહ પામ્યો મોંઘા મૂલનો, કોટિ જનમના પુણ્ય તણો નહિ પાર જો;
આ શીશને સાટે રે માગી નહિ મળે, એકઘડી તારી લાખેણી વહી જાય જો. હરિ
આ વ્રજવાસી ગોપીએ લેાવો લૂંટિયો, મૂકી દીધી કંઈ માતા-પિતા-કુળલાજ જો;
સાચું તે સગપણ છે શામળિયા તણું, સચિયાં સઘળાં વ્રજ વનિતાનાં કાજ જો. હરિ
આ તન-મન-ધન-જોબન રે રંગ પતંગનો, જોતજોતામાં જોને વણસી જાય જો;
અંતરમાં ઓળખી લે આતમરામને, કહે 'પ્રીતમ' આવાગમન મટી જાય જો. હરિ

|| જો મોહ-માયા કે સંગ ફરે, કંચન નારી કે રાગમેં ||
|| જ્ઞાની કહે વહ કૈસે બચે, મૂર્ખ રૂઢ-લપેટી-આગમેં. ||

હરિ વસે હરિના જનમાં, તમે શું કરશો જઈ વનમાંરે ? ધ્રુવ
ભેખ ધરીને તમે શીદ ભટકો છો ? નથી કાંઈ દેહ દમનમાંરે. હરિ
સાચું રે બોલો ને સાચું ચાલો, રહો નિત ભાવ ભજનમાં રે. હરિ
હરિજન શીળ સંતોષસું રાજી, કપટ રહિત છે તનમાં રે. હરિ
એ હરિ જનને હરિ કરી માનો, ભ્રાંતિ ન આણશો મનમાંરે. હરિ
યાગ યજ્ઞ તપ તીર્થ થકી શું ? દશ વાર નહાવો દિનમાંરે. હરિ
દાસ પ્રીતમ પ્રભુ પ્રેમ શું રાજી, નથી કાંઈ યાગ જગનમાં રે. હરિ

૫૪૨ (રાગ : મંદાકાંતા છંદ, પ્રભાત)

હરિનો મારગ છે શૂરાનો, નહિ કાયરનું કામ જોને;
પરથમ પહેલું મસ્તક મૂકી, વળતી લેવું નામ જોને. ધ્રુવ
સુત વિત દારા શીશ સમરપે, તે પામે રસ પીવા જોને;
સિંધુ મધ્યે મોતી લેવા, માંહી પડ્યા મરજીવા જોને. હરિનો
મરણ આંગમેં તે ભરે મૂઠી, દિલની દુગ્ધા વામે જોને;
તીરે ઊભા જુએ તમાસો, તે કોડી નવ પામે જોને. હરિનો
પ્રેમપંથ પાવકની જવાળા, ભાળી પાછા ભાગે જોને;
માંહી પડ્યા તે મહાસુખ માણે, દેખનારા દાઝે જોને. હરિનો
માથા સાટે મોંઘી વસ્તુ, સાંપડવી નહિ સહેલ જોને;
મહાપદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોને. હરિનો
રામ-અમલમાં રાતા માતા, પૂરા પ્રેમી પરખે જોને;
'પ્રીતમ'ના સ્વામીની લીલા, તે રજનીદિન નીરખે જોને. હરિનો

|| મનુષ્ય જન્મ નર પાયકે, ચૂકે અબકી ઘાત ||
|| જાય પડે ભવચક્રમેં સહે ઘનેરી લાત ||

સંતશ્રી પુનિત મહારાજ

ઈ.સ. ૧૯૦૮ - ૧૯૬૨



ગુજરાતની પ્રજાને ભક્તિનું ઘેલું લગાડનાર સુવિખ્યાત ભજનિક અને આખ્યાનકાર સંત પુનિત મહારાજનો જન્મ જૂનાગઢ મુકામે તા. ૧૯-૫-૧૯૦૮ના રોજ થયો હતો. પિતાનું નામ ભાઈશંકર પુનિત અને માતાનું નામ લલિતાદેવી હતું. મહારાજ બનતા પહેલાં તેઓ બાળકૃષ્ણ તરીકે ઓળખાતા. તેમના માતૃશ્રી તેમને રોજ રાત્રે રામાયણ અને મહાભારતની કથાઓ કહેતા. તેમનું મૂળ વતન ધંધુકા હતું. ૧૩ વર્ષની વયે તેમના લગ્ન સરસ્વતીબેન સાથે થયેલા. યુવાન વયે નોકરીની શોધમાં તેઓ અમદાવાદ આવ્યા. અમદાવાદમાં રાયપુર દરવાજા પાસે આવેલા કામનાથ મહાદેવના મંદિરમાં ઇશ્વરલાલ શાસ્ત્રીની કથામૃત પાન કરી અને જીવનમાં પરિવર્તન આવ્યું. ઈ. સ. ૧૯૩૨માં તેમનો પહેલો ભજનસંગ્રહ ‘ભક્તિઝરણા’ ભાગ-૧ પ્રકાશિત થયો. દરેક ભજનની છેલ્લી કડી ‘પુનિત’ના નામથી જ પૂરી થતી હતી. તેથી તેઓ ‘પુનિત મહારાજ’ તરીકે ખ્યાતિ પામ્યા. ભક્તિઝરણાના કુલ ૨૫ ભાગમાં લગભગ ૩૦૦૦ ભજનો છપાયા. અમદાવાદમાં વહેલી સવારે પ્રભાતફેરી કરી તેઓ ભાવભર્યા કંઠે રામધૂન લલકારતા. નર્મદા તીરે મોટી કોરલમાં તેમણે આશ્રમની સ્થાપના કરી હતી. છેલ્લે વડોદરામાં ૫૪ વર્ષની ઉંમરે તા. ૨૭-૭-૧૯૬૨ ના રોજ તેમનું દેહાવસાન થયું.



॥ સુખમેં સુમિરન ના કિયા, દુઃખમેં કિયા યાદ ॥
કહે કબીર વો દાસકી, કૌન સુને ફરિયાદ ॥

૫૪૩	ઝૂલણા છંદ	અભિમાનનું ભૂત ભમાવે છે
૫૪૪	લાવણી	અભિલાષ વ્યર્થ જાશે
૫૪૫	ઘોળ	અમૃતરસના ચાખ્યા છે જેણે
૫૪૬	ભૈરવી	અંક પ્રભુજી મારે નથી થાવું ને
૫૪૭	ઘોળ	અંતરની ભીંતો ભેદો રે
૫૪૮	ઝીઝોટી	કલ્પવૃક્ષ હેઠે બેઠાં રે
૫૪૯	ચલતી	કોડીની કિંમત ભગત જ્યાં
૫૫૦	ઘોળ	જનમો જન્મ ચરણોની ભક્તિ
૫૫૧	ભીમપલાસ	જેને હૈયે હરિનો વાસ
૫૫૨	કાફી	ટાળે મનની બધી ભ્રાંતિ રે
૫૫૩	દેશી ઢાળ	દિલમાં વિચારી જોજો રે
૫૫૪	જૈજૈવંતી	પરમકૃપાળુ દીન દયાળુ
૫૫૫	ખમાજ	પ્રભુની આજ્ઞાની જેવી રે, ગુરુની
૫૫૬	દેશ	પ્રીતમની પ્રીત જાણે પ્રીતમના
૫૫૭	આશાવરી	પ્રેમના પંથ જ ન્યારા, ઝંખે
૫૫૮	ખમાજ	બુદ્ધિને ભરમાવી નાખે રે
૫૫૯	લાવણી	ભક્તિના પ્રકારો જગમાં નવ છે
૫૬૦	ભીમપલાસ	ભક્તિ કરતાં છૂટે મારા પ્રાણ
૫૬૧	દુર્ગા	ભજનનો રંગ આવે છે માયા જો
૫૬૨	ઘોળ	ભલું તો થયું રે ભઈઓ
૫૬૩	લાવણી	ભૂલથી સંતોનો સંગાથ
૫૬૪	હરિગીત છંદ	ભૂલો ભલે બીજું બધું
૫૬૫	ગઝલ	મળ્યો છે દેહ માનવનો
૫૬૬	સોરઠ ચલતી	મનડું ક્યાં ફરે રે એનું
૫૬૭	સોરઠ ચલતી	માન અને મર્યાદા મૂકી, દોડે
૫૬૮	ભીમપલાસ	મારા જીવન કેરી નાવ
૫૬૯	લાવણી	મારા સ્વપનામાં સાક્ષાત્
૫૭૦	ઘોળ	મીઠી માઝમ કેરી રાતડી રે

॥ ઐસી વાણી બોલિયે, મનકા આપા ખોય ॥
ઔરન કો શીતલ કરે, આપહુ શીતલ હોય ॥

૫૭૧	ગરબી	મોટા જનનો જો મેળાપ
૫૭૨	લાવણી	મોટાની મોટાઈ પોતે નાના
૫૭૩	કામોદ	રાખે પ્રીતિ સેવક પર સદાય
૫૭૪	તિલંગ	ઘાલા ! મારા હૈયામાં રહેજે
૫૭૫	પ્રભાત	વીનતી માહરી આજ પ્રભાતની
૫૭૬	સારંગ	સકળ સૃષ્ટિમાં કોઈનું સગું જો
૫૭૭	દેશ	સૌને જોઈએ એક જ 'હાં'
૫૭૮	હંસકંકણી	હરિજન હરિને છે બહુ પ્યારા
૫૭૯	ભૈરવી	હરિના ગુણલા ગાતી જા તું
૫૮૦	બાગેશ્રી	હું દીન માનવ સાધનહીન
૫૮૧	શિવરંજની	હું તારો તું મારો પ્રભુ કદી
૫૮૨	બાગેશ્રી	હેયા સુના માનવીઓને
૫૮૩	લાવણી	હોરે ઘાલા અરજી અમારી

૫૪૩ (રાગ : ઝૂલણા છંદ)

અભિમાનનું ભૂત ભમાવે છે, જ્યારે મૃત્યુ નજદીક આવે છે;
 નિજ ગુણલાંને એ ગાવે છે, જ્યારે મૃત્યુ નજદીક આવે છે. ધ્રુવ
 હું મોટો મારો નહીં જોટો, એવો દંભ કરે અંતર ખોટો;
 એનો દંભ જ એને ખાવે છે, જ્યારે મૃત્યુ નજદીક આવે છે. અભિ
 ગાડા નીચે ફૂતરૂં ચાલે, એ જાણે મારાથી ચાલે;
 એ દાંતે જુદું ચાવે છે, જ્યારે મૃત્યુ નજદીક આવે છે. અભિ
 શબ્દે શબ્દે હુંકારો ઘડીએ, બોલે મારો મારો;
 સન્નિપાત એવો થાવે છે, જ્યારે મૃત્યુ નજદીક આવે છે. અભિ
 પુનિત પામર એ છે પ્રાણી, જીવનની રીતને ના જાણી;
 કડવાં બીજોને વાવે છે, જ્યારે મૃત્યુ નજદીક આવે છે. અભિ

॥ કબીર મન તો એક હૈ, ભાવૈ તહાં લગાય ॥
 ભાવૈ ગુરુ કી ભક્તિ કર, ભાવૈ વિષય ભમાય ॥

૫૪૪ (રાગ : લાવણી)

અભિલાષ વ્યર્થ જાશે, જો પાત્રતા ન પાસે. ધ્રુવ
 સેવક બની સંસારે, સુખ-ચાહના વિચારે;
 સેવાની હાંસી થાશે, જો પાત્રતા ન પાસે. અભિ
 ટુકડા તણો ભિખારી, રાખે મગજ ખુમારી;
 ગાળો જગતની ખાશે, જો પાત્રતા ન પાસે. અભિ
 આદત પડી વ્યસનની, થતી પાયમાલી ધનની;
 અમીરી ત્યાં રિસાશે, જો પાત્રતા ન પાસે. અભિ
 વ્યભિચારપંથે વિચરે, કર્તવ્ય નિજ વીસરે;
 ગતિ શુભ ત્યાંથી નાસે, જો પાત્રતા ન પાસે. અભિ
 પાઈ પાઈ ભેગી કરતો, બની લોભિયો એ ફરતો;
 અપયશથી એ ગવાશે, જો પાત્રતા ન પાસે. અભિ
 અભિમાન દિલ રાખે, સૌને ઊતરતાં ઝાંખે;
 સૌંદર્ય નહિ પ્રકાશે, જો પાત્રતા ન પાસે. અભિ
 પુનિત આંખો ન વાવે, શૂળો બાવળની ખાવે;
 દોહે છે પય આકાશે, જો પાત્રતા ન પાસે. અભિ

૫૪૫ (રાગ : ધોળ)

અમૃતરસના ચાખ્યા છે જેણે સ્વાદ રે; પોકારે એ પ્રભુને ઊંચે સાદ રે.
 ધ્રુવ
 દુનિયા એને ફીકી સદાયે લાગે રે; ઝળકી ઝળકી નિદ્રાથી એ તો જાગે રે.
 અમૃતરસના
 પગલાં માંડે જાણે પ્રદક્ષિણા થાતી રે; વાણી બોલે, સ્તુતિ હરિની ગવાતી રે.
 અમૃતરસના

॥ કૌઆ કિસકા ધન હરા, કોયલ કીસ કો દેત ॥
 મીઠા શબ્દ સુનાય કે, જગ અપના કર લેત ॥

કામ કરે, સેવાના માંહી પરિણામે રે; આંખ ફરે, હરિની મૂર્તિ ઝાંખે રે.
અમૃતરસના૦
ભોજન જમતાં માને પ્રભુનો પ્રસાદ રે; જળને પીતાં ચરણામૃતની યાદે રે.
અમૃતરસના૦
પુનિત ભક્તો ભગવદ્મય બની જાતા રે; રાત્રિ-દહાડો હરિનાં ગુણાં ગાતા રે.
અમૃતરસના૦

૫૪૬ (રાગ : ભૈરવી)

અંક પ્રભુજી મારે નથી થાવું ને, મીંડું થાવું ગમતું રે;
જ્યારે જુએ ત્યારે છૂટું ને છૂટું (૨), બંધનમાં ના પડતું રે. ધ્રુવ
આદિ નહીં ને અંત નહિ એને, મધ્યે શૂન્યાકાર રે;
નાનકડું ને હળવું બહુએ (૨), ના થાય જગનો ભાર રે. અંક૦
જ્યાં લગાડો ત્યાં લાગી જાતું, ચાહે ઉડાવો છેદ રે;
માન અને અપમાન સૌ સરખાં (૨), રાખે નહિ કાંઈ ભેદ રે. અંક૦
આગળ બને નિર્ગુણ થઈને, પાછળ ગુણાકાર રે;
ઓછું કોઈને કરે નહિં ને (૨), કોઈનાથી નહિં ખાર રે. અંક૦
'પુનિત' પ્રભુજી આ નિર્લેપતા, મીંડું બનતાં મળતી રે;
ખેંચાખેંચી સારા જગતની (૨), સદાને માટે ટળતી રે. અંક૦

૫૪૭ (રાગ : ધોળ)

અંતરની ભીંતો ભેદો રે, હરિના નામે;
મમતાનાં મૂળ છેદો રે, હરિના નામે. ધ્રુવ
માયા પડદો પડ્યો આડો, જાણે ઉભા મોટા પહાડો;
તોડી ફોડી દૂર કહાડો રે, હરિના નામે. અંતરની૦

॥ તેરા તો કુછ નહી ગયા, જો તુ કરે હિસાબ ॥
નંગા હી તું જનમીયા, અબ લંગોટી લાભ ॥

મુખના ધનુષ્ય થકી તીરો છોડો નામ જપી;
નહિ પડદો રહેશે ટકી રે, હરિના નામે. અંતરની૦
તીરે તીરે કાણું પડશે, જાળી જેવો એતો બનશે;
એક દિન તુટી પડશે રે, હરિના નામે. અંતરની૦
પડદો જ્યાં ખસી જાશે, દીવાનું અજવાળું થાશે,
'પુનિત' દર્શન થાશે રે, હરિના નામે. અંતરની૦

૫૪૮ (રાગ : ઝીઝોટી)

કલ્પવૃક્ષ હેઠે બેઠાં રે, કમિ ના શાની ?
આંખો સામે નથી છેટા રે, કમિ ના શાની ? ધ્રુવ
દર્શન પામ્યાં બધું પામ્યા, દુઃખડા અમારા વામ્યાં;
ચિતડાં ચરણમાં જામ્યા રે, કમિ ના શાની ? કલ્પ૦
અક્ષયપાત્ર હાથે લાઘ્યું, ભૂખ કેરુ દુઃખ ભાગ્યું;
સૂતેલ અંતર જાગ્યું રે, કમિ ના શાની ? કલ્પ૦
અંતર્યામી ત્રિભુવનમાં, જાણો શું છે મારા મનમાં;
શીતળ છાયા ભવચણમાં રે, કમિ ના શાની ? કલ્પ૦
ઠેથે છે પણ હોઠે ના'વે, કહેવું પણ કહેતાં ન ફાવે;
'પુનિત' પ્રભુનો કહાવે રે, કમિ ના શાની ? કલ્પ૦

નારી મિલી ફૂલવારી મિલી, જ્યું અટારી મિલી મહીં કાચ ઢલ્યો હૈ,
પુત મિલે ઘર સુત મિલે, બહુ દૂત મિલે નિજ બૈન પલ્યો હૈ;
ખાન મિલે અરુ પાન મિલે, સનમાન મિલે કહું ભાગ્ય ખુલ્યો હૈ,
બ્રહ્મમુનિ ઘનશ્યામકો આશ્રય, જો ન મિલ્યો તો કહુ ન મિલ્યો હૈ.

॥ સખકે પ્રતિ મંગલ જગૈ, મૈત્રી જગૈ અપાર ॥
દ્વૈષ દ્રોહ જાગૈ નહી, જગૈ પ્યાર હી પ્યાર ॥

કોડીની કિંમત 'ભગત' જ્યાં ગણાય છે. ધ્રુવ
ખોટા રૂપિયા જેવી દશા એની તો થઈ જાય છે;
ચારે બાજુથી એને ઘક્કા તો દેવાય છે. કોડીની૦
તણખલાની તોલે એનું માપ તો કઢાય છે;
'બુદ્ધિ વિનાનું પ્રાણી' જગમાં મનાય છે. કોડીની૦
હાડકાં હરામ જેનાં, ભક્તિ-ડોળ ઘલાય છે;
મસ્તનું ચંદન ને માલ-પાણી ખાય છે. કોડીની૦
'ઘર વંઠે ત્યાં ભગત પેસે' કહેવતો કહેવાય છે;
'પુનિત' દુનિયાને મોઢે તાળું ના દેવાય છે. કોડીની૦

જનમો જનમ ચરણોની ભક્તિ માંગીએ;
ઘાલા તું તો દુનિયાનો દાતાર જો. ધ્રુવ
કલ્પવૃક્ષ સમ મીઠી તારી છાંયડી;
જેવું માંગે તેવું તું દેનાર જો. જનમો૦
દર્પણ સમ દીસે છે મૂરતિ તાહરી;
ભાવ પ્રમાણે દર્શનનો દેનાર જો. જનમો૦
કર્મના યોગે જે કોઈ યોનિ સાંપડે;
'પુનિત' રાખે ત્યાં પણ ચરણે પ્યાર જો. જનમો૦

જાગ કર્યો પુન્ય ભાગ કર્યો, સખ ત્યાગ કર્યો કહુ રાગ ધર્યો હૈ,
ન્યાસ કર્યો ઉપવાસ કર્યો, વનવાસ કર્યો તહાં પ્યાસ મર્યો હૈ;
જાપ કર્યો સુર થાપ કર્યો, સુ વિલાપ કર્યો તન તાપ પર્યો હૈ,
બ્રહ્મમુનિ ઘનશ્યામકો આશ્રય, જો ન કર્યો તો કછુ ન કર્યો હૈ.

॥ જલ ઉપજે નભ ભૂમિમાં પ્રગટે વળી પાતાળ; ॥
નહી જન્મ નહીં મરણ પણ, સમજે સુમતિ રસાળ. ॥

જેને હૈયે હરિનો વાસ, દુખડાં ના'વે એની પાસ. ધ્રુવ
દુઃખ તણો સ્વપ્નામાં એને ના થાતો આભાસ;
ઉત્સાહ ઝળકે મુખડા ઉપર, મલકે મીઠું હાસ્ય. જેને૦
અણનમ રહે છે ઊંચે મસ્તક, કદી ન નાસીપાસ;
આપે નહિ નમતું દુનિયાને, એક હરિનો દાસ. જેને૦
મૃત્યુને મુઠ્ઠીમાં રાખે, એવો છે વિશ્વાસ;
મોતીનો ચરનારો હંસો, કદી ન ખાયે ઘાસ. જેને૦
લક્ષ્ય એક છે હરિચરણનું, ના જુએ ચોપાસ;
'પુનિત' જીવન એવું એનું, ફેલાવે સુવાસ. જેને૦

ટાળે મનની બધી ભ્રાંતિ રે ગુરૂની કૃપા;
આપે જીવને સાચી શાંતિ રે ગુરૂની કૃપા. ધ્રુવ
રજ તમ બે ગળી જાશે, સત્ત્વ ગુણનો ઉદય થાશે;
પહોંચાડી દે પ્રભુ પાસે રે ગુરૂની કૃપા. ટાળે૦
અહંકારની જાળ તોડે, મમતાની ગાંઠ છોડે;
ચિત્ત હરિચરણે જોડે રે ગુરૂની કૃપા. ટાળે૦
પંથમાં જો પડે આગે, કૃપા તણી મહોર લાગે;
કિંમત વધારી નાખે રે ગુરૂની કૃપા. ટાળે૦
સદ્ગુરૂ મંત્ર આપે, 'પુનિત' પોતાનો સ્થાપે;
ભવના બંધન કાપે રે ગુરૂની કૃપા. ટાળે૦

॥ સંગ દોષથી જળ જીવો મધુ, મદિરા મકરંદ; ॥
ગુરુ ગમથી પેખે પ્રગટ, પૂરણ પરમાનંદ. ॥

દિલમાં વિચારી જો જો રે, કોણ છે કોનું ? અંતર ઉતારી જો જો રે, કોણ છે કોનું?
કોના માતા કોના પિતા ? કોના સુતને કોના ભ્રાતા ? સહુએ આવીને જાતા રે. કોણ
મા-બાપ કહે બેટો મારો, આકાશમાં જેવો તારો, ખરેખર એ ખરનારો રે. કોણ
પત્ની કહે મને વરીયો, એ તો મારો પ્રેમ દરિયો, દરિયો તો ખારો ભરીયો રે. કોણ
બેની કહે વીરો મારો, અજોડ અમૂલ્ય હીરો, હીરો તો વિષનો ભરીયો રે. કોણ
વીરો કહે બેની મારી, ગુલાબમાં જેવી વેણી, વેણી તો કાંટાથી ભરીયલ રે. કોણ
માનો જેને સગા વ્હાલા, લોટા જેવા મનવાળા, સમયે તો બને ભાલા રે. કોણ
‘પુનીત’ લ્યો હાથે માળા, મુકી ઘો સહુ ચેનચાળા, સાચા સગા બંસીવાળા રે. કોણ

પરમ કૃપાળુ દીન દયાળુ, જીવનના આધાર પ્રભુજી;
સચરાચર જગદીશ્વર ઈશ્વર, ઘટઘટમાં વસનાર પ્રભુજી. ધ્રુવ
ઉર્મિઓ શુભ જાગે મારી, ભ્રમણાઓ સહુ ભાંગે મારી;
માયાનું આ ઝેર ઉતારો, અમૃતના સિંચનાર પ્રભુજી. પરમ
અંધારું અંતર ઓરડીએ, પલ પલમાંહી પાપે પડીએ;
ભક્તિની જ્યોતિ પ્રગટાવો, પ્રકાશના કરનાર પ્રભુજી. પરમ
જોગીશ્વર નવ જાણે ભેદો, ગુણલા ગાતાં થાકે વેદો;
પામર ક્યાંથી જાણે ‘પુનિત’, ગુણગણના ભંડાર પ્રભુજી. પરમ

ભક્તિના જંગમાં સંતોના સંગમાં, ભક્તોને ભાવ જ્યારે જાગે રે જાગે,
અંતર ઉમંગમાં રોમ રોમ અંગમાં, શાંતિનો શૂર જ્યારે વાગે રે વાગે;
જ્ઞાન કેરી ગંગામાં રંગીના રંગમાં, માયા ને મોહ કોઈ ત્યાગે રે ત્યાગે,
પુનિત પ્રસંગમાં રાચી તરંગમાં, ‘રામભક્ત’ ભાન ભૂલી ભાગે રે ભાગે.

॥ સરવર સાગર કૂપનું, જળ જોતાં છે એક; ॥
પ્રભુ પણ પોતે એક છે, ઉપાધિથી અનેક. ॥

પ્રભુની આજ્ઞાની જેવી રે, ગુરુની આજ્ઞા;
માથા પર ચઢાવી લેવી રે, ગુરુની આજ્ઞા. ધ્રુવ
ગુરુની આજ્ઞા ઉથાપે, શંકાને જો સ્થાન આપે;
હૃદયગ્રંથી નહિં કાપે રે, ગુરુની આજ્ઞા. પ્રભુની
ત્રિશંકુના જેવી સ્થિતિ, લટકવાની રહે છે ભીતિ;
અનુભવની છે પ્રતીતિ રે, ગુરુની આજ્ઞા. પ્રભુની
લોક ને પરલોક સાથે, ચડી જાતા બેઉ હાથે;
સુખી કરતી સહુ વાતે રે, ગુરુની આજ્ઞા. પ્રભુની
‘પુનિત’ નહિં પ્રાણ-પરવા, ગુરુ-આજ્ઞા માન્ય કરવા;
નાવલડી સારી છે તરવા રે, ગુરુની આજ્ઞા. પ્રભુની

પ્રીતમની પ્રીત જાણે પ્રીતમના પ્રેમીઓ,
અબોલા બોલ કેરી વાત રે, પ્રેમીની ભાષામાં ફેર છે. ધ્રુવ
નહિં કક્કો કે નહિં બારાખડી, નહિં વ્યંજન-સ્વર સાથ રે;
પ્રેમીની ભાષામાં ફેર છે. અબોલા
ક્રિયા થતી પણ કર્તા સમજાય ના, કર્મનો થઈ જાતો નાશ રે;
પ્રેમીની ભાષામાં ફેર છે. અબોલા
પૂર્ણ-અપૂર્ણ કે અલ્પ-વિરામ ના, આશ્ચર્ય-પ્રશ્નો અપાર રે;
પ્રેમીની ભાષામાં ફેર છે. અબોલા
પ્રેમીની ભાષામાં સંધિ જરૂરની, ‘પુનિત’ પ્રભુનો મિલાપ રે,
પ્રેમીની ભાષામાં ફેર છે. અબોલા

॥ નાના ગુણથી મુક્ત જીવ, પ્રગટ સમય પર થાય; ॥
સમજે જે ગુરુ જ્ઞાનથી, વણ સમજે ભરમાય. ॥

પ્રેમના પંથ જ ન્યારા, ઝંખે પ્રાણ-પિયારા. ધ્રુવ
ભગવદ્‌રૂપે તન્મય થાતાં, મીઠું મીઠું મનમાં ગાતાં;
આંખે અશ્રુધારા, ઝંખે પ્રાણ-પિયારા. પ્રેમનાં
પ્રેમનાં ભોજન, પ્રેમનાં પાણી, પ્રેમ જ વર્તન, પ્રેમ જ વાણી;
પ્રેમી મહી ડૂબનારા, ઝંખે પ્રાણ-પિયારા. પ્રેમનાં
જીવનબુટ્ટી પ્રેમ બની છે, પ્રેમી કાજે દેહ ઘરી છે;
પ્રેમી વિણ મરનારા, ઝંખે પ્રાણ પિયારા. પ્રેમનાં
‘પુનિત’ એ જીવન છે એવાં, જગ સાથે નહિ લેવા-દેવા;
મસ્ત બની ફરનારા, ઝંખે પ્રાણ પિયારા. પ્રેમનાં

બુદ્ધિને ભરમાવી નાખી રે, પ્રભુની લીલા;
કંઈ કંઈ એ દેખાડે આંખે રે, પ્રભુની લીલા. ધ્રુવ
અવનવું ઉપજાવે, કારી કોઈની નહિ ફાવે;
ડાહ્યાને ગાંડા બનાવે રે, પ્રભુની લીલા. બુદ્ધિ
આકાશપાતાળ એક કરે, જાણે પૃથ્વી ખૂબ ફરે;
શક્યને અશક્ય કરે રે પ્રભુની લીલા. બુદ્ધિ
પલટે રંગને ઘડી ઘડી, બંધ બેસે નહિ કડી;
અજબ વરસાવે ઝડી રે, પ્રભુની લીલા. બુદ્ધિ
‘પુનિત’ અકળાવે એવા, બનાવે બહાવરા જેવા;
મારે છે લમણામાં નેવાં રે, પ્રભુની લીલા. બુદ્ધિ

॥ કરમ કરે તે ભોગવે નહીં અવર નિરધાર; ॥
જે દીધું તે પામશે, વાવ્યું તે લણનાર. ॥

ભક્તિના પ્રકારો જગમાં નવ છે, પગલે પગલે પગથિયાં ચડાય બે;
પહેલું પગથિયું શ્રવણથી શરૂ થતું, કાન-કટોરે અમૃતને પીવાય બે. ધ્રુવ
બીજું પગથિયું કીર્તન કરવું પ્રેમથી, હરિના ગુણલાં મુખ થકી ગવાય બે;
ત્રીજું પગથિયું માળા લઈને બેસવું, નામ જપેથી હરિસ્મરણ કરાય બે. ભક્તિ
ચોથે જાતા હરિચરણ સેવા થતી, ચરણામૃતનું પાન મુખે થઈ જાય બે;
પાંચ પગથિયે અર્ચન-પ્રભુનાં અંગનાં, એકાગ્રતા અનુભવે સમજાય બે. ભક્તિ
છઠ્ઠે ચરણે લાંબા થઈ પડી જવું, પ્રણામ કરતાં અહંતા વહી જાય બે;
સાતમે જાતા દીનતા આવે દિલમાં, દાસત્વને સુખથી સ્વીકારાય બે. ભક્તિ
આઠમે આવે મિત્રતાની ભાવના, દિલની વાતો દિલ ખોલી કહેવાય બે;
નવમે અર્પણ થવું સર્વભાવથી, ‘પુનિત’ કોઈએ ભેદ નહિં રહી જાય બે. ભક્તિ

ભક્તિ કરતાં છૂટે મારા પ્રાણ, પ્રભુ એવું માગું છું;
રહે ચરણ કમળમાં ધ્યાન, પ્રભુ એવું માગું છું. ધ્રુવ
તારું મુખડું પ્રભુજી હું જોયા કરું, રાત દહાડો ભજન તારાં બોલ્યાં કરું;
રહે અંત સમય તારું ધ્યાન, પ્રભુ એવું માગું છું. ભક્તિ
મારી આશા નિરાશા કરજે નહિ, મારા અવગુણ હૈયામાં ઘરજે નહિં;
શ્વાસે શ્વાસે રહે તારું નામ, પ્રભુ એવું માગું છું. ભક્તિ
મારા પાપને તાપ સમાવી દેજે, તારા ભક્તોને શરણમાં રાખી લે જે;
આવી દેજે દરશન દાન, પ્રભુ એવું માગું છું. ભક્તિ

શત્રૂહૂ ન મિત્ર કોઈ, જાકે સખ હૈં સમાન, દેહકો મમત્વ છાંડિ આતમાંહી રામ હૈં,
ઔર હૂ ઉપાધિ જાકે, કબહૂં ન દેખિયત, સુખકેં સમુદ્રમેં ર-હત આઠોં જામ હૈં;
રિદ્ધિ અરૂં સિદ્ધિ જાકે, હાથ જોરિ આગે ખરી, સુંદર કહત તાકે સખહી ગુલામ હૈં,
અધિક પ્રશંસા હમ, કેસે કરિ કહિ સકે ? એસે ગુરૂદેવકું હમારે જુ પ્રનામ હૈં.

॥ નામ સ્વરૂપ જે ઓળખે, પામે પદ તો સંત; ॥
જનમ મરણ નહીં તેહને શોભા અમળ અનંત. ॥

પદ૧ (રાગ : દુર્ગા)

ભજનનો રંગ આવે રે, માયા જો દૂર જાવે રે. ધ્રુવ
સાયવવાની ટળે ઉપાધિ, હૈયે થાય નિરાંત;
લક્ષ્ય સધાતું એક જ ધાર્ઝં, આડીતેડી નહિ વાત. માયા૦
આવરણો સૌ હઠી જતાં ને, સ્થિરતા પામે મન;
રોજ રોજ પછી આનંદ પ્રગટે, ખીલી ઊઠે વદન. માયા૦
આંખે પ્રેમનાં આંસુ ટપકે, થાતો ગદ્ગદ્ કંઠ;
વાણી જાણે ગળે ઊતરતી, આપે વાણીનો અંત. માયા૦
પુનિત પ્રેમની પરાકાષ્ટા, ત્યાં પ્રગટે આપોઆપ;
માયાની દુનિયા ડૂબી જતી ને, ટળતા ત્રિવિધ તાપ. માયા૦

પદ૨ (રાગ : ધોળ)

ભલું તો થયું રે ભાઈઓ ! ભલું રે થયું,
હરિ ! તણા ચીલે ચડિયા; ભલું રે થયું. ધ્રુવ
ભૂલા કદાપિ પડશું, સંતોની સંગે ફરશું;
કરીશું હવે તો અમે સંતોનું કહ્યું. હરિ૦
સંસારી સ્વારથિયાં છે, મીઠું મીઠું મોઢે કહે છે;
અનુભવે જોયું, હૈયે ઝેર છે ભર્યું. હરિ૦
ખોટી ખોટી ઉપાધિમાં, હોમે સૌ બળતા ધીમાં;
છૂટ્યા પછી તો કાળજું ટાઢું રે થયું. હરિ૦
ધીમે જો પગલાં દઈશું, પ્રભુ પાસે પહોંચી જઈશું
'પુનિત' ને બાકી હવે એટલું રહ્યું. હરિ૦

॥ કેવા સુણવામાં સગુણ, જોતાં નિરગુણ રૂપ; ॥
જીવ ચરાચર એક છે, જોતાં ભિન્ન સ્વરૂપ. ॥

પદ૩ (રાગ : લાવણી)

ભૂલથી સંતોનો સંગાથ, અફળ નથી જાતો રે;
નફો એમાં નહિં છે ખાદ, અફળ નથી જાતો રે. ધ્રુવ
વચનામૃત તો કાને પડતાં, હૈયે જઈને એ તો ઠરતાં;
અંતે લાગી જાતો સ્વાદ, અફળ નથી જાતો રે. ભૂલથી૦
વર્તન કેરી પડતી છાપ, ઊઘડે અંતર આપોઆપ;
સમજાઈ જાતું દહાડો-રાત, અફળ નથી જાતો રે. ભૂલથી૦
મુખડું જોવાને જ્યાં મળતું, દુઃખડું જન્મમરણનું ટળતું;
થાતો મેળાપ અકસ્માત, અફળ નથી જાતો રે, ભૂલથી૦
અજાણ્યે જો સંતો મળશે, 'પુનિત' કમાણી એ રળશે;
સંતો કેરો વરદ હાથ, અફળ નથી જાતો રે. ભૂલથી૦

પદ૪ (રાગ : હરિગીત છંદ)

ભૂલો ભલે બીજું બધું, માબાપને ભૂલશો નહિ;
અગણિત છે ઉપકાર એના, એ કદી વીસરશો નહિ. ધ્રુવ
અસહ્ય વેઠી વેદના ત્યારે, દીકું તમ મુખડું;
એ પુનિત જનનાં કાળજાં, પથ્થર બની છૂંદશો નહિ. ભૂલો૦
કાઢી મુખેથી કોળિયો, મોંમાં દઈ મોટા કર્યા;
અમૃત તણાં દેનાર સામે, ઝેર ઊગળશો નહિ. ભૂલો૦
ખૂબ લડાવ્યાં લાડ તમને, કોડ સૌ પૂરા કર્યા;
એ કોડના પૂરનારના, કોડ પૂરવા ભૂલશો નહિ. ભૂલો૦
લાખો કમાતા હો ભલે, પણ માબાપ જેના ના ઠર્યા;
એ લાખ નહિં પણ રાખ છે, એ માનવું ભૂલશો નહિ. ભૂલો૦

॥ રામ તણી ઓળખ વિના, મટે ન મનની દોડ; ॥
વૃથા જનમ હારી ગયો, ધરી અવરમાં કોડ. ॥

સંતાનથી સેવા ચહો તો, સંતાન છો, સેવા કરો;
 ‘જેવું કરો તેવું ભરો’, એ ભાવના ભૂલશો નહિ. ભૂલો
 ભીને સૂઈ પોતે અને, સૂકે સુવાડયા આપને;
 એની અમીમય આંખડી, ભૂલ્યેથી ભીંજવશો નહિ. ભૂલો
 પુષ્પો બિછાવ્યાં પ્રેમથી, જેણે તમારા રાહ પર;
 એ રાહબરના રાહ પર, કંટક કદી બનશો નહિ. ભૂલો
 ઘન ખર્ચતાં મળશે બધું, પણ માતપિતા મળશે નહિ;
 એનાં ‘પુનીત’ ચરણો તણી, ચાહના કદી ભૂલશો નહિ. ભૂલો

૫૬૫ (રાગ : ગઝલ)

મળ્યો છે દેહ માનવનો, જગતમાં ધૂપસળી થાજો;
 સુગંધી અન્યને દેવા તમે જાતે બળી જાજો. ધ્રુવ
 તમારું થાય તે થાયે, ન કરજો દેહની પરવા;
 તમારી દેહની ઘંટીથી, બીજાનાં દુઃખ દળી જાજો. મળ્યો
 તમારી જ્યોત બુઝાવા, ઘણા મેદાનમાં પડશે;
 તમારી ટેક સાચવવા, બીજા કહે તે ગળી જાજો. મળ્યો
 પ્રલોભનો આવશે સામાં, તમોને પાડવા માટે;
 તજીને રાહ પડતીનો, વિજય પંથે વળી જાજો. મળ્યો
 ‘પુનિત’ ખ્યારો તમારો છે, પછી પરવા કહો કોની;
 જગતમાં ‘રામભક્ત’ થઈ, જગે સારું રળી જાજો. મળ્યો

કોઈ રામ રટે કોઈ કૃષ્ણ કહે, કોઈ શંકર શિવ મનાવત હૈ,
 કોઈ ઈશુ કહે અલ્લાહ કહે, કોઈ બ્રહ્મકો નાદ જગાવત હૈ;
 કોઈ જૈન પ્રભુકો નામ લીયે, કોઈ સૂર્યકો દેવ મનાવત હૈ,
 શંકર સર્વે નામ જુદા સબ, અંતર્મે એક દરસાવત હૈ.

॥ ભટકી અટક્યો ભવ વિષે, નહીં હોત શુભ સાન; ॥
 ॥ તેથી ગુરુ ઉપદેશ વિણ, ભૂલી ભમે નિદાન. ॥

૫૬૬ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

મનડું ક્યાં ફરે રે ! એનું મહુરત નહિ જોવાતું. ધ્રુવ
 સંગનો રંગ લાગે અંતરમાં, પ્રસરે અંગે અંગે;
 જીવનપ્રવાહને પલટી નાખે, નહિ બનવાનું થાતું. મનડું
 મનરૂપી આ માકલડું ને પીવે મોહમદિરા;
 મૂળ મિયા ને ભાંગ જ પીધી, મારવા માંડે લાતું. મનડું
 પાત્ર હતું એ અમૃત ભરેલું, પડિયો ઝેરનો છાંટો;
 કાંટો ઊગ્યો મમતા કેરો, હાથેથી બંધાતું. મનડું
 એક છેડેથી બીજે છેડે જીવને ફેંકી દેશે;
 ‘પુનિત’ અંતે ક્યાં લઈ જાશે ! નક્કી નહિ કહેવાતું. મનડું

૫૬૭ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

માન અને મર્યાદા મૂકી, દોડે શ્રી ભગવાન પોતે;
 સર્વેશ્વર તો જાતો ઝૂકી, ભલે છે નિજભાન પોતે. ધ્રુવ
 પ્રેમી બોલે ગાંડુ-ઘેલું, ધ્યાન જ આપે ત્યાં તો પહેલું;
 ઘરતો સુણવા કાન-પોતે, દોડે શ્રી ભગવાન. માન
 પ્રેમીના હૈયાની ભરતી, ઈશ્વરચરણે જઈને અડતી;
 કરતો એનું પાન-પોતે દોડે શ્રી ભગવાન. માન
 ‘પુનિત’ પ્રેમી જે કંઈ કરતો, પ્રભુજી એને પૂજા ગણતો;
 પાથર તો નિજ પ્રાણ-પોતે દોડે છે ભગવાન. માન

ઘર ત્યાગ કે બનર્મે બાસ કીયો, મન વાસના ત્યાગ કિયો હી નહી,
 પંચ કેશ બઢાય કે ધુણી તપે, સતભોગ હરીકો દિયો હી નહી;
 સત સંગકો રંગ ગુમાય દિયો, સતબોધ ગુરુકો લિયો હી નહી,
 કહે ‘દાસ સત્તાર’ સમજ રે મના, તુને પ્રેમ પિયાલો પિયો હી નહી.

॥ ફરે જેમ વણઝારનો, પોઠી દેશો દેશ; ॥
 ॥ ખાંડ વહી ખડ ખાય તે, વિના ગુરુ ઉપદેશ. ॥

૫૬૮ .(રાગ : ભીમપલાસ)

મારા જીવન કેરી નાવ, તારે હાથ સોંપી છે;
ચાહે ડુબાડે કે તાર, તારે હાથ સોંપી છે. ધ્રુવ
ભવસાગરની ભુલવણીમાં, ભુલી પડી છે નાવડી;
એને ઠેકાણે તું લાવ, તારે હાથ સોંપી છે. મારાં
એક જ છિદ્ર પડે નાવમાં, તોયે ડૂબી જાય છે;
અહીં તો ઘણા રહ્યા છે દાર, તારે હાથ સોંપી છે. મારાં
માયા જળથી દરિયો ભરીયો, મમતાના તોફાન છે;
'પુનિત' નાવલડી તું તાર, તારે હાથ સોંપી છે. મારાં

૫૬૯ (રાગ : લાવણી)

મારા સ્વપનામાં સાક્ષાત, શ્રીજી સનમુખ ઊભા છે;
એણે સમજાવ્યું કરી શાન, માનવ બનજે તું ઈચ્છાન.
શ્રીજી સનમુખ ઊભા છે.

એક હાથ ઊંચો કરી મુજને, બોલાવ્યો નિજ પાસે,
દયા ધરમનો ધજાગરો આ, ફરકે છે આકાશે રે;
મને મળી ગયો સંકેત, લીધી તવ દર્શનની ટેક.
શ્રીજી સનમુખ ઊભા છે

શ્રીમુખ સુંદીર શ્રીનાથજી છે, જોતાં મનડું મલકે,
પ્રેમ દીવાનો થઈ પ્રીતમમાં, આનંદ સાગર છલકે રે;
ભક્તિ ખાંડાકેરી ધાર, સંત સંગતથી બેડોપાર.
શ્રીજી સનમુખ ઊભા છે

દેવ દમન છે નામ તમારું, વલ્લભના પ્રભુ પ્યારા,
અંતર્યામી અમ અંતરના, દૂર કરો અંધારા રે;
ગરવી ગીતાનું જ્ઞાન, કરવું બ્રહ્માનંદનું પાન.
શ્રીજી સનમુખ ઊભા છે

॥ કામ ક્રોધ, મદ, લોભની, જ્યાં લગી મનમાં ખાણ; ॥
કાં પંડિત કાં મૂરખો બેઠું, એક સમાન. ॥

લાગી લગન થઈ પ્રેમે મગન, એક જ્યોત જીવનમાં જાગી,
નયનભરી નિરખ્યા નટવરને, મનહર મોરલી વાગી રે;
શાંતિનો 'પુનિત' પ્રયાસ, બનું હું તવ ચરણનો દાસ.
શ્રીજી સનમુખ ઊભા છે

૫૭૦ (રાગ : ધોળ)

મીઠી માઝમ કેરી રાતડી રે લોલ, નયણમાં ખૂબ ભરી નીંદજો;
સમણાં સ્નેહીનાં મને સાંભરે રે લોલ. ધ્રુવ
કારતકે કંથ પરદેશમાં રે લોલ, આડી વિયોગ કેરી ભીંત જો. સમણાં
માગશરે મનડું મુંઝાય છે રે લોલ, હૈયામાં ભરતીને ઓટ જો. સમણાં
પોષે શોષાય મારી દેહડી રે લોલ, લાગી ગઈ પ્રેમ કેરી ચોટ જો. સમણાં
માઘે મહિયરિયું ના ભાવતું રે લોલ, લાગ્યા સાસરિયાના કોડ જો. સમણાં
જાગણ ફૂલ્યો ને ફૂલ્યાં ફૂલડાં રે લોલ, કરમાતો પ્રેમ કેરો છોડ જો. સમણાં
ચઘતરે ચિત્ત ચળી જાય છે રે લોલ, જીવન-મરણ કેરી હોડ જો. સમણાં
વેશાખે વાય ઊના વાયરા રે લોલ, ભભકા ભભૂકે મારે અંગ જો. સમણાં
જેઠ તો જમ જેવો લાગતો રે લોલ, અમર આશાનો થતો ભંગ જો. સમણાં
અષાઢ થાતી બહુ વીજળી રે લોલ, બળે છે પ્રેમ કેરી પાંખ જો. સમણાં
શ્રાવણે સરોવરો ઊભર્યા રે લોલ, ખાલી વિયોગી મારી આંખ જો. સમણાં
ભાદરવો તો ભલે ગાજિયો રે લોલ, પહોંચ્યો પિયુને સંદેશ જો. સમણાં
આસો માસે તો પિયું આવિયા રે લોલ, અજવાળ્યા દિલના પ્રદેશ જો. સમણાં
નિદ્રા ઉડીને આંખ ઉઘડી રે લોલ, 'પુનિત' પિયુની એવી પ્રિત જો. સમણાં

॥ જિન નૈનન પ્રીતમ બર્યો, તહં કિમિ ઔર સમાય; ॥
ભરી સરાય રહીમ લખિ, પથિક આપુ ફિરિ જાય. ॥

૫૭૧ (રાગ : ગરબી)

મોટા જનનો જો મેળાપ, રસ્તો નીકળે આપોઆપ. ધ્રુવ
'મોટા' એટલે શરીરથી નહિ, દિલથી નીકળે માપ;
પરમાર્યની ભાવના જેની, દયા દિલે અમાપ. રસ્તો
કઠણ પ્રશ્નનો ઉકેલ લાવે, ચપટીની સંગાથ;
સિંધુને બિંદુમાં સમાવે, ટૂંકી કરતા વાત. રસ્તો
અનુભવની એ ખાણ કઢાવે, બુદ્ધિ જેની અમાપ;
ભેજામાંથી એવું નીકળે, થાતા સહુ અવાજ. રસ્તો
'પુનિત' પરિશ્રમથી એ મળતા, મળે ન ચૌટે હાટ;
પુણ્ય હશે જો પૂર્વજન્મનું, ચડી જતાં એ હાથ. રસ્તો

૫૭૨ (રાગ : લાવણી)

મોટાની મોટાઈ પોતે, નાના બની જાય;
અવરને 'મોટા' ગણી, પડે એના પાય. ધ્રુવ
હીરો મુખે નથી કહેતો, લાખ મૂલ ગણાય;
અનુભવી ઝવેરી તો, એને પારખી જાય. પોતે
માન જો દુનિયાને આપે, માન તો પમાય;
લેનારાએ આપવામાં, મણા ન રખાય. પોતે
મોટાં મોટાં થોરિયાંની, બધે બનતી વાડ;
વાડના રક્ષણ હેઠે, રહેતાં ફૂલનાં ઝાડ. પોતે
મોટાં મોટાં ખીલા વાગે, મોભ જો બનાય;
'પુનિત' પ્રભુના બનતાં, નમ્રતામાં વ્હાય. પોતે

॥ મનની વ્યાધિ કુવાસના, સદગુરુ વૈદ સમાન; ॥
ગુરુ વચન બળ વિમળથી, રોગ ન રહે નિદાન. ॥

૫૭૩ (રાગ : કામોદ)

રાખે પ્રીતિ સેવક પર સદાય, એવી રીતિ છે રામની;
'એના' બને તો 'એનો' થઈ જાય, એવી રીતિ છે રામની. ધ્રુવ
વેંત નમે, હાથ નમવાનો રહાય છે,
એનાં ગુણ ગાય, એનાં ગુણલાં એ ગાય છે;
દિલડું આપે તો દિલડું દેવાય, એવી રીતિ છે રામની. રાખે
અરસપરસ સ્નેહ એવો સંધાય છે,
અણદીઠા પ્રેમ તારે બંને બંધાય છે;
કોયડો, કોનાથી કોણ બંધાય ! એવી રીતિ છે રામની. રાખે
કોણ જીત્યું ને કોણ હાર્યું ગણાય ત્યાં ?
ફાંફાં મારે એને કદી જણાય ના;
'પુનિત' એકબીજામાં સમાય, એવી રીતિ છે રામની. રાખે

૫૭૪ (રાગ : તિલંગ)

વ્હાલા ! મારા હૈયામાં રહેજે, ભુલું ત્યાં તું ટોકતો રહેજે. ધ્રુવ
માયાનો છે કાદવ એવો, પગ તો ખૂંચી જાય;
હિંમત મારી કામ ના આવે, પકડજે તું બાય. વ્હાલા
મર્કટ જેવું મન અમારું, જ્યાં ત્યાં ફૂદકા ખાય;
મોહ-મદિરા ઉપર પીધો, ને પાપે પ્રવૃત્ત થાય. વ્હાલા
દેવું પતાવવા આવ્યા જગમાં, દેવું વધતું જાય;
છૂટવાનો એક આરો હવે તો, તું છોડે છુટાય. વ્હાલા
'પુનિત'નું આ દર્દ હવે તો, મુખે કહ્યું નવ જાય;
સોષ્યું મેં તો તારાં ચરણમાં, થાવાનું તે થાય. વ્હાલા

॥ જીભ ન ચલાવો ક્રોધથી, ભલી તેથી તરવાર; ॥
મધુર વચનમાં હિત વસે, વદજો કરી વિચાર. ॥

વીનતી માહરી આજ પ્રભાતની, નાથ ! અંતર મહીં આપ ઘરજો;
આજની જિંદગી રાત સૂતાં લગી, ચિત્તડે ચરણની પ્રીત ભરજો. ધ્રુવ
રહેવું સંસારમાં મનુષ્ય અવતારમાં, જળ અને કમળની જેમ રાખો;
પાળું મુજ ધર્મને, કરું સૌ કર્મને, ફળ તણી આશથી દૂર રાખો. વીનતી૦
સુખી રહું સુખમાં, સુખી રહું દુઃખમાં, સુખ ને દુઃખના ભેદ ટાળો;
પાંખમાં રાખીને દુઃખડાં કાપીને, જાણ અજાણનાં પાપ બાળો. વીનતી૦
જ્ઞાતિ સત્સંગમાં રાચું એ રંગમાં, અંગમાં ભક્તિનાં પૂર ભરજો;
ઈચ્છું કલ્યાણ હું મિત્ર-દુશ્મન તણું, જગતનું નાથ ! કલ્યાણ કરજો. વીનતી૦
આંખ છે આંધળી તુજશું ના ઢળી, તે છતાં હે પ્રભો ! લક્ષ લેજો;
દોડતા આવીને ‘પુનિત’ સંભાળીને, અંતમાં દર્શને બાપ રહેજો. વીનતી૦

સકળ સૃષ્ટિમાં કોઈનું સગું જો, એક હરિ, એક હરિ, ભાઈ !
કોઈ સહારે હજુ નભુ તો, એક હરિ, એક હરિ, ભાઈ ! ધ્રુવ
અનુભવે સૌને કસિયા છે, ખરે વખતે સૌ ખસિયા છે;
દુઃખમાં પણ સાથે વસિયા છે, એક હરિ, એક હરિ, ભાઈ ! સકળ૦
બધે મને ટલ્લા છે મળિયા, સમયે સૌએ મોં મરડિયાં;
વણ તેડાવ્યે મુજ શું મળિયા, એક હરિ એક હરિ ભાઈ ! સકળ૦
આજ સુધી મેં ફાંફાં માર્યા, હાથે કર્યા હૈયામાં વાગ્યાં;
પકડી હાથને સ્નેહે વાર્યા, એક હરિ એક હરિ ભાઈ ! સકળ૦
‘પુનિત’ હરિ હવે જીવનસાથી, જન્મમરણના એ સંગાથી;
ઘરતો અમને સદાય છાતી, એક હરિ એક હરિ ભાઈ ! સકળ૦

॥ એક ભરોસે રામકે, કિયે પાપ ભર મોટ; ॥
જેસે નારી કુનારિકો, બડે ખસમકી ઓટ. ॥

સૌને જોઈએ એક જ ‘હાં’, સૌની નારાજી છે ‘ના’.
‘હા’ ની સામે ‘ના’ આવે તો, વાગે દિલમાં ‘ઘા’;
આકાશપાતાળ એક કરે છે, હૈયું બોલે ‘ખા’,
સૌને જોઈએ એક જ હા.
‘હા’માં ‘હા’ જો મળી ગઈ તો, હરખ કરેલા શા ?
ફૂલી ફૂલીને ફાળકો થાતાં, હાથે ઉડાડે ‘વા’,
સૌને જોઈએ એક જ હા.
‘ના’ની સામે નફરત એવી, કહેશે ‘આવી જા’;
બાંયો ચડાવી પાડે બરાડા, અહીંથી અળગો ‘થા’,
સૌને જોઈએ એક જ હા.
‘હા’-‘ના’ની છે વાત જ એવી, અવળા-સવળા ‘દા’;
‘પુનિત’ ‘ના’ માં નખ્ખોદ કાઢે, ‘હા’માં મીઠાઈ ‘ખા’,
સૌને જોઈએ એક જ હા.

હરિજન હરિને છે બહુ પ્યારા, એને ગણતો આંખના તારા. ધ્રુવ
દુર્જનતાની રજ જ્યાં ઊડે, પાંપણ પ્રભુજી છે બનનારા. હરિજન૦
જેવું રક્ષણ આંખનું થાતું, એવું રક્ષણ એ કરનારા. હરિજન૦
હરિજનને જે દુઃખડાં દેતું, કાળ જેવા એ ખૂંચનારા. હરિજન૦
‘પુનિત’ પ્રભુનું નામ ‘હરિ’ છે, ભક્તો કેરા ભય હરનારા. હરિજન૦

॥ માયા મૂઠ્ઠ ન મન મુવા, મર મર ગયે શરીર; ॥
આશા તૃષ્ણા ના મુઈ, કહ ગયે દાસ કબીરા. ॥

૫૭૯ (રાગ : ભૈરવી)

હરિના ગુણલા ગાતી જા તું, હે રસના ! હે રસના !!
પાવન જગમાં થાતી જા તું, હે રસના ! હે રસના !! ધ્રુવ
ખોટી ખરચે જો તું વાણી, થઈ જાવાનું અંતે પાણી;
દયા કરીને થઈ જા શાણી, હે રસના ! હે રસના ! હરિનાં
બહુ લવારો આયુષ્ય કાપે, જિંદગીને ઓછી કરી નાખે;
જોડાઈ જા તું હરિના જાપે, હે રસના ! હે રસના ! હરિનાં
લીલામૃતનું પાન કરી લે, સાર્થક તારું નામ કરી લે;
નહિ તો વાણી બંધ કરી દે, હે રસના ! હે રસના ! હરિનાં
'પુનિત' હું - તું બંને સાથે, જાગૃત રહેજે વાતે વાતે;
નાખું છું તારે માથે, હે રસના ! હે રસના ! હરિનાં

૫૮૦ (રાગ : બાગેશ્રી)

હું દીન માનવ સાધનહીન છું, આવ્યો છું તવ ચરણે;
અધમ તણા ઉદ્ધારક ગુરુજી, રાખી લ્યોને શરણે. ધ્રુવ
ના જાણું હું રીતિ નીતિ, વિવેક પણ ના જાણું;
બે હાથે મસ્તક ઝુંકાવું, એટલું તો હું જાણું. હું
સ્તુતિ કરૂં છું મૂક બનીને, આંસુડાં સમજાવે;
વેદ ધ્વનિ નીકળ્યો રડવામાં, સ્વીકારી લ્યો એ ભાવે. હું
અંતર વ્યાપી બહુ વ્યાકુળતા, તાલાવેલી તનમાં,
'પુનિત' મૂર્તિ સદ્ગુરુજીની, ઝંખુ નિશદીન મનમાં. હું

૫૮૧ (રાગ : શિવરંજની)

હું તારો તું મારો, પ્રભુ કદી ના થાતો ન્યારો;
સાથ મળ્યો મને તારો. ધ્રુવ

॥ સતગુરુ દીન દયાલ હૈં, દયા કરો મોહિ આય ।
કોટિ જનમ કા પંથ થા, પલ મેં પહુંચા જાય ॥

તું મારા મનનો મહારાજા, હૈયે વાગે તારાં વાજાં;
આંખલડીનો તારો. પ્રભુ
જેમ નચાવે તેમ હું નાચું, તારે રંગે કાયમ રાચું;
ભવભવનો સથવારો. પ્રભુ
નિશદિન રહે છે લગની તારી, પરવા છોડી જગની સારી;
તું છે રક્ષણહારો. પ્રભુ
'પુનિત' કર તું પાવનકારી, રામભક્ત ગાયે બલિહારી;
વિશ્વ સકલનો પ્યારો. પ્રભુ

૫૮૨ (રાગ : બાગેશ્રી)

હૈયા સુના માનવીઓનો, કેમ ભરોસો રાખું?
એક ભરોસો ભૂધર તારો, ચાચું તો તુજ પાસે ચાચું. ધ્રુવ
માનવીઓને હાથ જ બે છે, બે હાથે શું દેશે?
હાથ હજારો વા'લા તુજને, ન્યાલ કરી તું દેશે. હૈયા
મૃગજળ જેવી આશા જગની, શીદને ફાંફાં માંડે?
સુખ સરોવર તુજ ચરણોમાં, પ્રેમે ડૂબકી માંડે. હૈયા
ડૂબવા દે ને નાથ હવે તો, ડૂબતાં ડૂબતાં મરશું;
મરતાં પહેલાં 'પુનિત' પૂછે, ક્યારે દરશન કરશું? હૈયા

ભૈયા ભગવતીદાસ

જાકે ઘટ સમક્ષિત ઉપજત હૈં, સો તો કરત હંસકી રીત,
ક્ષીર ગહત છાંડત જલકો સંગ, બાકે કુલકી ચહેં પ્રતીત;
કોટિ ઉપાય કરો કોઈ ભેદ સોં, ક્ષીર ગહે જલ નેકુ ન પીત;
તૈસે સમ્યકવંત ગહે ગુણ, ઘટ ઘટ મધ્ય એક નય નીત.

॥ વાર પાર કો ગમ નહીં, નમો નમો ગુરુદેવ ।
જન 'કબીર' કરેં વન્દના, વિવિધ વિવિધ કો સેવ ॥

૫૮૩ (રાગ : લાવણી)

હાં રે વહાલા ! અરજી અમારી, સુણો શ્રીનાથજી !

લઈ જાજે તારા ધામમાં. ધ્રુવ

હાં રે મારા અંત સમયના બેલી,
હાં રે હવે મેલો નહિં હડસેલી;
હાં રે હું તો આવી ઊભો તમ દ્વારે શ્રીનાથજી !

લઈ જાજે તારા ધામમાં. હાં રે૦

હાં રે નાથ ! કરુણા તણા છો સિંધુ,
હાં રે હું તો ચારું છું એક જ બિંદુ;
હાં રે એક બિંદુમાં નહિં થાય ઓછું શ્રીનાથજી,
લઈ જાજે તારા ધામમાં. હાં રે૦

હાં રે મારું અંતર લેજો વાંચી,
હાં રે નથી મેંદીમાં લાલી લખાતી;
હાં રે પાન-પાને એ પ્રસરી જાતી શ્રીનાથજી,
લઈ જાજે તારા ધામમાં. હાં રે૦

હાં રે તને સમજુને શું સમજાવું ?
હાં રે કે'તો અંતર ચીરીને બતાવું !
હાં રે તારા 'પુનિત'ને એક જ આશા શ્રીનાથજી,
લઈ જાજે તારા ધામમાં. હાં રે૦

૫૮૪ (રાગ : ધોળ)

આ જિંદગીના ચોપડામાં સરવાળો માંડજો,
મનને મહેતાજી કરી કામે લગાડજો... આ જિંદગીના૦
આજ સુધી જીવ્યા તો કેવું ને કેટલું, કેટલી કમાણી કરી કેટલું છે દેવું ?
કાઢી સરવૈયું કોઈ સંતને બતાવજો... આ જિંદગીના૦

॥ સખ કુછ ગુરુ કે પાસ હૈ, પાઈયે અપને ભાગ ।
સેવક મન કા પ્યાર હૈ, રહે ચરણ મેં ભાગ ॥

કેટલી સુધારી વૃત્તિ કેટલી બગાડી, ક્યાં પાટે ચાલી રહી જિંદગીની ગાડી ?
પ્રભુ પંથ પામવાને પાટા બદલાવજો... આ જિંદગીના૦
કંઠી પહેરીને કંઠ કેટલાના કાપ્યા ? માળાના મણકામાં માધવને માપ્યા !
તિલકથી બુદ્ધિની શુદ્ધિ વધારજો... આ જિંદગીના૦
જમા, ઉધાર કેરો કાઢજો તફાવત, પ્રભુના નામે કરી કેટલી બનાવટ ?
એક એક પાનું ચિંતનથી ચકાસજો... આ જિંદગીના૦
આગમની વાત કહો કેટલી પચાવી, કેટલી કુટેવો કાઢી કેટલી બચાવી ?
સ્વાધ્યાયથી જીવનને સુંદર બનાવજો... આ જિંદગીના૦
જ્ઞાન અને ભક્તિમાં મસ્ત બની રાચજો, ધર્મ સંસ્કાર સૌ વર્તનમાં લાવજો;
કામ કરી સેવાનાં જીવન દીપાવજો... આ જિંદગીના૦

- શ્રી પાંડુરંગ શાસ્ત્રી

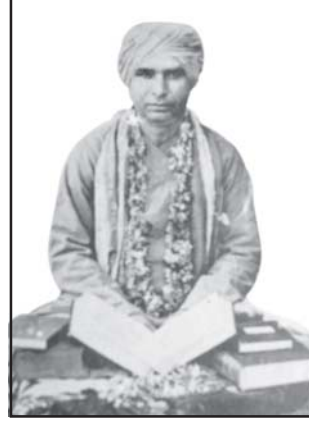
૫૮૫ (રાગ : ભૈરવી)

કોડિયું નાનું ભલેને હું, સદાયે રહું છું ઝગમગતું. ધ્રુવ
સૂરજ પાસેથી શીખ સૌને મળે છે, પથદર્શક બનનારે બળવું પડે છે;
સાક્ષાત સંદેશો સૂરજનો છું. કોડિયું૦
જગ આખું બગડ્યું છે, કોણ એ સુધારે ? દંભી કે કામચોર, એવું વિચારે;
તિમિર દૂર તગડ્યું નિરાશાનું. કોડિયું૦
મારાથી થાય શું ? કદીના વિચારું, શક્તિ મારી બધી કામે લગાડું;
સ્પર્શે ના લાઘવનું અંધારું. કોડિયું૦
સામટું આવે ને ભલે, જગનું અંધારું, તો યે હૈયાની હું હિંમત ના હારું;
સંતાન આખર તો સૂર્યતણું છું. કોડિયું૦

- શ્રી પાંડુરંગ શાસ્ત્રી

॥ ગુરુ મિલા તબ જાનિયે, મિટે મોહ સન્તાપ ।
હર્ષ શોક વ્યાપે નહીં, તબ ગુરુ આપ હી આપ ॥

બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર)



૫૮૬	ગઝલ	અગર હૈ જ્ઞાન કો પાના
૫૮૭	ગઝલ	અગર હૈ મોક્ષકી બાંછા
૫૮૮	ભૈરવી	અપને કો આપ ભૂલકે હૈરાન
૫૮૯	પંજાબીકાફી	અબ પાયા હૈ મુઝે સતગુરુ
૫૯૦	ભૂપાલી	આશક મસ્ત ફકીર હૂયા
૫૯૧	ભૈરવી	ઈતના તો કરના સ્વામી જબ
૫૯૨	ગઝલ	ઈશ્વર કો જાન બંદે
૫૯૩	ગઝલ	ઈશ્વર તેરી બડાઈ મુજસે
૫૯૪	ગઝલ	ઈશ્વર તું દીનબંધુ હમ
૫૯૫	બરહંસ	ઉધો તુઝે જ્ઞાન સાર સમજાવું
૫૯૬	બરહંસ	ઉધો મુઝે સંત સદા અતિ પ્યારે
૫૯૭	ગઝલ	ઉધો વો સાંવરી સૂરત હમારા દિલ
૫૯૮	ગઝલ	ઉધો વો સાંવરી સૂરત હમે કબ

॥ ગુરુ ધોબી શિષ કાપડા, સાબુન સિરજનહાર ।
સૂરત સિલા પર ધોધયે, નિકસે જ્યોતિ અપાર ॥

૫૯૯	માલકૌંસ	ઉધો વો સાંવરી સૂરત હમારે દિલ
૬૦૦	મંગલ	ઐસા જ્ઞાન હમારા સાધો
૬૦૧	ભીમપલાસ	ઐસી કરી ગુરુ દેવ દયા
૬૦૨	માલકૌંસ	કયા પાનીમેં મલ મલ ન્હાવે
૬૦૩	ભૈરવી	કયા સો રહા મુસાફિર ?
૬૦૪	રેખતા	કિસ દેવતાને આજ મેરા દિલ
૬૦૫	બિહાગ	ગુરુજી દરસ બિન જિયરા તરસે
૬૦૬	બહાર	ચેતન દેવકી સેવ કરો નર
૬૦૭	માલકૌંસ	જતન કર આપના પ્યારે
૬૦૮	ચમનકલ્યાણ	જય જગદીશ્વરી માત સરસ્વતી
૬૦૯	ચમનકલ્યાણ	જય ગણેશ ગણનાથ દયાનિધિ
૬૧૦	મધુકૌંસ	જગતમેં સ્વાસ્થકા વ્યવહાર
૬૧૧	રામકી	જાગ મુસાફિર દેખ જરા વો તો
૬૧૨	ભૈરવી	જિંદગી સુધાર બંદે યહી તેરો
૬૧૩	કલાવતી	જિસકો નહી હૈ બોધ તો
૬૧૪	માલકૌંસ	જો ભજે હરિ કો સદા સોઈ
૬૧૫	મંગલ	જોગ જુગત હમ પાઈ સાધો
૬૧૬	આનંદભૈરવી	તેરે દિદાર કે લિયે બંદા
૬૧૭	દેશકાર	દિલ લે લિયા હૈ મેરા વો
૬૧૮	કવ્વાલી	દે દે પ્રભુ દર્શન તો મુઝે
૬૧૯	ગુર્જર તોડી	દો દિનકા જગમેં મેલા, સબ
૬૨૦	ગઝલ	નજર ભર દેખલે મુજકો
૬૨૧	ગઝલ	ન બજિયા વૈધ કયા દેખે
૬૨૨	ભીમપલાસ	નામ લિયા હરિ કા જિસને
૬૨૩	જંગલા	નારાયણ જિનકે હિરદેમેં
૬૨૪	મંગલ	નિર્ગુણ પંથ નિરાલા સાધો
૬૨૫	તિલકકામોદ	નિરંજન ગુરુકા જ્ઞાન સુનો
૬૨૬	જંગલા	નિરંજન ધુન કો સુનતા હૈ

॥ ગુરુ કુમ્ભાર શિષ કુમ્ભ હૈ, ગટિ ગટિ કાઢે ખોટ ।
અન્તર હાથ સહાર હૈ, બાહર બાહે ચોટ ॥

૬૨૭	પહાડી	નિરંજન માલા ઘટમેં ફિરે દિનરાત
૬૨૮	બિહાગ	પ્રભુ તેરી મહિમા કિસ બિધ
૬૨૯	તિલકકામોદ	પ્રભુ મેરી નૈયા કો પાર ઉતારો
૬૩૦	પીલુ	પ્રભુ મેરે દિલમેં સદા યાદ આના
૬૩૧	ભૂપાલી	પિલા દે પ્રેમકા પ્યાલા પ્રભુ દર્શન
૬૩૨	ભૈરવી	પૂરણ પ્રેમ લગા દિલમેં જબ
૬૩૩	ગઝલ	ફકીરીમેં મજા જીસકો અમીરી
૬૩૪	લલિત	બાહિર દૂંઢન જા મત સજની
૬૩૫	માલકૌંસ	ભાગ્ય બડે સતગુરુ મેં પાયો
૬૩૬	ભૈરવ	મન કી બાત ન માનો સાધો
૬૩૭	શ્રી	મેરા પિયા મુઝે દિખલાદો રે
૬૩૮	ગઝલ	મિલાદો શ્યામ સે ઉઘો
૬૩૯	સારંગ	મુજે હૈ કામ ઈશ્વર સે જગત
૬૪૦	બનબારા	મુનિ કહત વશિષ્ઠ વિચારી, સુન
૬૪૧	હમીર	મુસાફિર જાગતે રહના નગરમેં
૬૪૨	આહિરભૈરવ	મેં તો રમતા જોગી રામ
૬૪૩	હોરી કાફી	મેં તો ગુરુ અપને સેં હોરી
૬૪૪	બરહંસ	રામ તેરી રચના અચરજ ભારી
૬૪૫	ભૈરવી	રામ સુમર રામ તેરે કામ
૬૪૬	હીંદોલ	સમઝ કર દેખલે પ્યારે
૬૪૭	બનબારા	સિરીકૃષ્ણ કહે નિરધારા, સુન
૬૪૮	ગુર્જર તોડી	સુન નાથ અરજ અબ મેરી
૬૪૯	મંગલ	સોહં શબ્દ વિચારો સાધો
૬૫૦	જોગીયા	હરિ તુમ ભક્તન કે પ્રતિપાલ
૬૫૧	માલકૌંસ	હરિ તેરે ચરણ કી હું મેં દાસી
૬૫૨	આહિર ભૈરવ	હરિનામ સુમર સુખધામ જગતમેં
૬૫૩	ભીમપલાસ	હેરી સખી ચલ લે ચલ તું

॥ ગુરુ સમાન દાતા નહીં, યાચક શિષ્ય સમાન ।
તોન લોક કી સમ્પદા, સો ગુરુ દીની દાન ॥

૫૮૬ (રાગ : ગઝલ)

અગર હૈ જ્ઞાનકો પાના, તો ગુરુકી જા શરણ ભાઈ. ધ્રુવ
જટા સિરપે રખાનેસે, ભસ્મ તનમેં લગાનેસે;
સદા ફલમૂલ પાને સે, કબી નહિ મુક્તિકો પાઈ. અગરો
બને મૂરત પુજારી હૈ, તીરથ યાત્રા પિયારી હૈ;
કરે બ્રતનેમ ભારી હૈ, ભરમ મનકા મિટે નાહી. અગરો
કોટિ સૂરજ શશિ તારા, કરેં પરકાશ મિલ સારા;
બિના ગુરુ ઘોર અંધારા, ન પ્રભુકા રૂપ દરસાઈ. અગરો
ઈશ સમ જાન ગુરુ દેવા, લગા તનમન, કરો સેવા;
'બ્રહ્માનંદ' મોક્ષપદ મેવા, મિલે ભવબંધ કટબાઈ. અગરો

૫૮૭ (રાગ : ગઝલ)

અગર હૈ મોક્ષકી બાંછા, તો છોડ દુનિયાકી ચારી હૈ. ધ્રુવ
કોઈ તેરા ન તું કિસકા, સખી મતલબકે હૈ સાથી;
ફસા ક્યોં જાલ માયા કે ? કાલ સિરપે સવારી હૈ. અગરો
બૈઠ સંગતમેં સંતનકી, રૂપ અપનેકો પહચાનો;
તજો મદલોભ હંકારા, કરો ભગતી પિયારી હૈ. અગરો
બસો એકાંતમેં જાકર, ઘરો નિત ધ્યાન ઈશ્વરકા;
રોક મનકી ચપલતાઈ, દેખ ઘટમેં ઉજારી હૈ. અગરો
જલાકર કર્મકી ઢેરી, તોડ માયાકે બંધનકો;
'બ્રહ્માનંદ'મેં મિલો જાકર, સદા જો નિર્વિકારી હૈ. અગરો

॥ શ્રી સતગુરુ કે વચન સુન, મનુઆ શીતલ હોય ।
પ્રેમ ભક્તિ ઉર મેં બસે, સંશય રહે ન કોય ॥

૫૮૮ (રાગ : ભૈરવી)

અપને કો આપ ભૂલકે હૈરાન હો ગયા;
માયા કે જાલમેં ફસા વિરાન હો ગયા. ધ્રુવ
જડદેહકો અપના સ્વરૂપ માન મન લિયા,
દિનરાત પાન પાન કામકાજ દિલ દિયા;
પાનીમેં મિલકે દૂધ એકજાન હો ગયા. અપને
વિષયોંકો દેખદેખકે લાલચમેં આ રહા,
દીપક મેં જ્યોં પતંગ જાય કે સમા રહા;
બિના વિચાર કે સદા નાદાન હો ગયા. અપને
કર પુણ્ય પાપ સ્વર્ગ નરક ભોગતા ફિરે,
તૃષ્ણા કી ડોરસે બંધા સદા જનમ ઘરે;
પીકર કે મોહકી સુરા બેમાન હો ગયા. અપને
સતસંગમેં જાકર સદા દિલમેં બિચારલે,
બદનમેં અપને આપ રૂપકો નિહારલે;
'બ્રહ્માનંદ' મિલે મોક્ષ જબી જ્ઞાન હો ગયા. અપને

૫૮૯ (રાગ : પંજાબી કાફી)

અબ પાયા હૈ, અબ પાયા હૈ, મુઝે સતગુરુ ભેદ બતાયા હૈ. ધ્રુવ
સોના-જેવર ઘડે સુનારા, ભાંતભાંત સબ ન્યારા ન્યારા;
જબ મેં બેચન ગઈ બજારા, ભાવ બરાબર આયા હૈ. અબ
મિટ્ટીયાક કુલાલ ફિરાવે, બર્તન નાના ભાંત બનાવે;
કિસમ કિસમકે રંગ લગાવે, એક અનેક દિખાયા હૈ. અબ
ચતુર જુલાહે તનિયા તાના, બુનિયા બસ્તર બહુત સુહાના;
એકહિ તાના એકહિ બાના, સબમેં સૂત લગાયા હૈ. અબ
સુર નર પશુ ખગ જીવ જહાના, ઉંચ નીચ સબ ભેદ મિટાના;
'બ્રહ્માનંદ' સ્વરૂપ પિછાના, સબ ઘટ એક સમાયા હૈ. અબ

॥ ચરણ શરણ ગુરુદેવ કી, સુખ શાન્તિ કા ધામ ।
શ્રી ચરણન કી છાંવ મેં, પાવૈ ચિત વિશ્રામ ॥

૫૯૦ (રાગ : ભૂપાલી)

આશક મસ્ત ફકીર હૂયા ! જબ કયા દિલગીરપણાં મનમેં ? ધ્રુવ
કોઈ પૂજત ફૂલન માલનસે, સબ અંગ સુગંધ લગાવત હૈ;
કોઈ લોક નિરાદર કાર કરે, મગ ધૂલ ઉડાવત હૈ તનમેં. આશક
કોઈ કાલ મનોહર થાલનમેં, રસદાયક મિષ્ટ પદારથ હૈ;
કિસ રોજ જલા સુકડા ટુકડા, મિલ જાય ચબીના ભોજનમેં. આશક
કબી ઓઢત શાલ દુશાલનકો, સુખ સોવત મહલ અટારિનમેં;
કબી ચીજ ફટી તન ગુદડિયા, નિત લેટત જંગલ વા બનમેં. આશક
સબ હૈતકે ભાવકો દૂર કિયા, પર બ્રહ્મ સબી ઘટ પૂરણ હૈં;
બ્રહ્માનંદ ન વૈર ન પ્રીત કહીં, જગમેં વિચરે સમ દર્શનમેં. આશક

૫૯૧ (રાગ : ભૈરવી)

ઇતના તો કરના સ્વામી, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે;
ગોવિંદ નામ લે કર, ફિર પ્રાણ તનસે નિકલે. (૧)
શ્રી ગંગાજી કા તટ હો, યા ચમુનાજી કા બટ હો;
મેરા સાંવરા નિકટ હો, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે. (૨)
શ્રી વૃંદાવન કા સ્થલ હો, મેરે મુખમેં તુલસી દલ હો;
વિષ્ણુ ચરણ કા જલ હો, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે. (૩)
શિર મોર કે મુકુટ હો, મુખડે પે કાલી લટ હો;
યહિ ધ્યાન મેરે ઘટ હો, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે. (૪)
જબ કંઠ પ્રાણ આવે, કોઈ રોગ ના સતાવે;
ચમ દરશ ના દીખાવે, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે. (૫)
મેરે પ્રાણ નિકલે સુખસે, તેરા નામ નિકલે મુખસે;
બચ જાઉં ઘોર દુઃખસે, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે. (૬)

॥ ગુરુ બિન જગ મેં કૌન હૈ, સુને જે આર્ત પુકાર ।
મુઝ જૈસે અઘપુંજ કો, લીનહા પ્રભુ સંભાર ॥

ઉસ વક્ત જલદી આના, નહિ શ્યામ ભૂલ જાના;
બંસી કી ધુન સુનાના, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે. (૭)

યહ નેક સી અરજ હૈ, માનો તો કયા હરજ હૈ ?
કુછ આપકી ફરજ હૈ, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે. (૮)

‘બ્રહ્માનંદ’ કી યે અરજી, ખુદ ગર્જકી હૈ ગરજી;
આગે તુમ્હારી મરજી, જબ પ્રાણ તનસે નિકલે. (૯)

૫૯૨ (રાગ : ગઝલ)

ઈશ્વર કો જાન બંદે, માલિક તેરા વહી હૈ;
કરલે તું યાદ દિલસે, હરજાંમેં વો સહી હૈ. ધ્રુવ

ભૂમિ અગન પવનમેં, સાગર પહાડ બનમેં;
ઉસકી સબી ભુવનમેં, છાયા સમા રહી હૈ. ઈશ્વર

ઉસને તુમે બનાયા, જગ ખેલ હૈ દિખાયા;
તું ક્યો ફિરે ભુલાયા ? ઉમરા બિતા રહી હૈ. ઈશ્વર

વિષયોંકી છોડ આશા, સબ મૂઠ હૈ તમાશા;
દિન ચારકા દિલાસા, માયા ફસા રહી હૈ. ઈશ્વર

દુનિયાસે દિલ હટાલે, પ્રભુ ધ્યાનમેં લગાલે;
‘બ્રહ્માનંદ’ મોક્ષ પાલે, તનકા પતા નહી હૈ. ઈશ્વર

૫૯૩ (રાગ : ગઝલ)

ઈશ્વર તેરી બડાઈ, મુઝસે કહી ન જાવે;
લીલા અનંત ભારી, પ્રભુ ! કૌન પાર પાવે. ધ્રુવ

ગુણસિંધુ તું અપારા, સબ વિશ્વકા અધારા;
સબમેં સબીસે વ્યારા, નિત વેદવાક્ય ગાવે. ઈશ્વર

ભૂમી આકાશ પાની, નર દેવ દૈત્ય પ્રાણી;
રચના તેરી સુહાની, તુઝ શક્તિકો જનાવે. ઈશ્વર

॥ ગગન મંડલ કે બીચ મેં, ઝલકે સત કા નૂર । ॥
નિગુરા ગમ પાવે નહીં, પહુંચે ગુરુ મુખ સૂર ॥ ॥

જગ પાપ પુણ્ય દોઈ, તુઝસે છિપા ન કોઈ;
પાવે હૈ મોક્ષ સોઈ, તુઝ શરણમેં જો આવે. ઈશ્વર

સબ મૂઠ જગ પસારા, તુઝ નામ સત્ય પ્યારા;
‘બ્રહ્માનંદ’ બારબારા, દિલસે નહીં ભુલાવે. ઈશ્વર

૫૯૪ (રાગ : ગઝલ)

ઈશ્વર તું દીનબંધુ, હમ દાસ હૈ તુમારે;
અપની દયા નજરસે, સબ દોષ હર હમારે. ધ્રુવ

હમ બાલ હૈ અજાને, તુઝ રૂપકો ન જાને;
પૂરણ સબી ઠિકાને, કહતે હૈ બેદ સારે. હમ

તું હૈ ચરા અચરમેં, જંગલ ગિરી નગરમેં;
સબ જીવ નારનરમેં, તુમરે સબી સહારે. હમ

ભવસિંધુ હૈ અપારા, બહતા હું બીચ ધારા;
નહીં દુસરા સહારા, પ્રભુ કીજિયે કિનારે. હમ

માયાકે જાલમાંહી, હમ તો રહે ફસાઈ;
‘બ્રહ્માનંદ’ લે છુડાઈ, કરૂણા નિધાન પ્યારે. હમ

૫૯૫ (રાગ : બરહંસ)

ઉધો તુમે જ્ઞાન સાર સમઝાવું, તેરે મનકા ભરમ મિટાવું. ધ્રુવ

મેં નિર્ગુણ વ્યાપક સબ જગમેં, પૂરણ બ્રહ્મ કહાવું;
ધર્મ હેત નરરૂપ ધાર કર, ધરણી ભાર નસાવું. ઉધો

સંત જનોકી કરૂં પાલના, દુષ્ટન માર ગિરાવું;
નિજ ભક્તનકે પ્રેમભાવ વશ, અચરજ ખેલ કરાવું. ઉધો

યોગી જન નિત ધ્યાન લગાવેં, સુંદરરૂપ બનાવું;
સકલ જગતકે પાપ હરણકો, યશ અપના ફેલાવું. ઉધો

મેરો રૂપ સગુણ જો ધ્યાવે, નિર્ગુણ પદ પહુંચાવું;
‘બ્રહ્માનંદ’ નામ જો સુમરે, સબ ભવબંધ છુડાવું. ઉધો

॥ ગગન મંડલ કે બીચ મેં, મહલ પડા એક ચિન્હ । ॥
કહે ‘કબીર’ સો પાવઈ, જિહિ ગુરુ પરચે દીનહ ॥ ॥

ઉધો ! મુઝે સંત સદા અતિ ખ્યારે, જાંકી મહિમા વેદ ઉચારે. ધ્રુવ
મેરે કારણ છોડ જગત કે, ભોગ પદારથ સારે;
નિશદિન ધ્યાન ઘરેં હિરદેમેં, સખ ઘર કાજ બિસારે. ઉધો
મેં સંતનકે પીછે જાવું, જહાં જહાં સંત સિધારે;
ચરણન રજ નિજ અંગ લગાવું, શોધું ગાત હમારે. ઉધો
સંત મિલેં તબ મેં મિલ જાવું, સંત ન મુઝસે ન્યારે;
બિન સતસંગ મુઝે નહિ પાવે, કોટિ જતન કર ડારે. ઉધો
જો સંતનકે સેવક જગમેં, સો મુઝ સેવક ભારે;
'બ્રહ્માનંદ' સંત જન પલમેં, સખ ભવબંધન ટારે. ઉધો

ઉધો ! વો સાંવરી સૂરત, હમારા દિલ ચુરાયા હૈ. ધ્રુવ
બજાકર બંસરી સુંદર, સુનાકર ગીત રાગનકે;
રચાકર રાસ કુંજનમેં, પ્રેમ હમકો લગાયા હૈ. ઉધો
છોડ કરકે હમે રોતી, બસે વો દારકા જાકર;
ખબર લીની નહીં ફિરકે, હમેં દિલસેં ભુલાયા હૈ. ઉધો
હમારા હાલ જા કરકે, સુનાના શામ સુંદર કો;
તુમારે દરસકે કારણ, હમેં બનબન ફિરાયા હૈ. ઉધો
ન ભાવે ભોગ દુનિયાંકે, ન વાંછા યોગ કરનેકી;
વો 'બ્રહ્માનંદ' માધવકા, રૂપ મનમેં સમાયા હૈ. ઉધો

॥ અલખ પુરુષ કી આરસી, સન્તન કી હૈ દેહ ।
લખા જો ચાહે અલખ કો, ઇનમેં હી લખ લેય ॥

ઉધો ! વો સાંવરી સૂરત હમેં, ફિર કબ દિખાવોગે ? ધ્રુવ
બિરહકી આગને હમરા, જલાયા હૈ બદન સારા;
મોહનકે પ્રેમપાનીસે જલન, વો કબ બુઝાવોગે ? ઉધો
સુધી ખાને વા પીનેકી, રહી હમકો ન સોનેકી;
ખ્યાસ દર્શનકી હૈ મનમેં, કૃષ્ણકો કબ મિલાવોગે ? ઉધો
ફિરેં દિન રૈન હમ રોતી, વો વૃંદાવનકી કુંજનમેં;
મનોહર બંસરીકી ધુન, હમેં ફિર કબ સુનાવોગે ? ઉધો
ન હમકો યોગસેં મતલબ, ન મુક્તિકી હમેં વાંછા;
વો 'બ્રહ્માનંદ' સુંદરમેં હમારા, દિલ લગાવોગે. ઉધો

ઉધો વો સાંવરી સૂરત, હમારે દિલ સમાઈ હૈ. ધ્રુવ
ન દિનકો ચૈન બૈનનમેં, નીંદ નહિ રાતકો આવે;
ખબર ઘરખાર તન મનકી, સખી હમકો ભુલાઈ હૈ. ઉધો
બાંધકર પ્રેમબંધનસે, છોડ હમકો ગયે મોહન;
સહી જાતી નહીં હમસે, શામકી અબ જુદાઈ હૈ. ઉધો
છોડકર કામ હમ ઘરકે, બનાકર વેષ જોગનકા;
કરેગી ખોજ બનબનમેં, મિલે કૈસે કન્હાઈ હૈ ? ઉધો
ચરણ કા ધ્યાન યોગીજન, સદા જિનકા કરેં મનમેં;
વો 'બ્રહ્માનંદ' દર્શન કી, લગન હમકો લગાઈ હૈ. ઉધો

॥ જા પર દરસન સાધુ કા, તા પલ કી બલિહાર ।
સન્ત નામ રસના બસે, લીજે જનમ સુધાર ॥

૬૦૦ (રાગ : મંગલ)

ઐસા જ્ઞાન હમારા સાધો, ઐસા જ્ઞાન હમારા રે. ધ્રુવ
જડ ચેતન દો વસ્તુ જગતમે, ચેતનમૂલ અધારા રે;
ચેતનસે સખ જગ ઉપજત હૈ, નહિ ચેતન સે વ્યારા રે. ઐસા
ઈશ્વર અંશ જીવ અવિનાશી, નહિ કછુ ભેદ વિકારા રે;
સિંધુ બિંદુ સૂરજ દીપકમે, એકહિ વસ્તુ નિહારા રે. ઐસા
પશુ પક્ષી નર સખ જીવનમે, પૂર્ણ બ્રહ્મ અપારા રે;
ઉચનીચ જગ ભેદ મિટાયો, સખ સમાન નિર્ધારા રે. ઐસા
ત્યાગ ગ્રહણ કછુ કર્તબ નાહી, સંશય સકલ નિવારારે;
'બ્રહ્માનંદ' રૂપ સખ ભાસે, યહ સંસાર પસારારે. ઐસા

૬૦૧ (રાગ : ભીમપલાસ)

ઐસી કરી ગુરુ દેવ દયા, મેરા મોહકા બંધન તોડ દિયા. ધ્રુવ
દોડ રહા દિન રાત સદા, જગકે સખ કાજ વિહારણમે;
સ્વપ્ને સમ વિશ્વ દિખાય મુઝે, મેરે ચંચલ ચિત્તકો મોડ દિયા. ઐસી
કોઈ શેષ ગણેશ મહેશ રટે, કોઈ પૂજત પીર પયગંબરકો;
સખ પંથ ગરંથ છુડા કરકે, ઈક ઈશ્વરમે મન જોડ દિયા. ઐસી
કોઈ ટૂંટત હૈ મથુરા નગરી, કોઈ જાય બનારસ વાસ કરે;
જબ વ્યાપક રૂપ પિછાન લિયા, સખ ભર્મકા ભંડા ફોડ દિયા. ઐસી
કૌન ! કરું ગુરુ દેવકી ભેટ, ન વસ્તુ દિસે તિહું લોકનમે;
'બ્રહ્માનંદ' સમાન ન હોય કબી, ધન માણિક લાખ કરોડ દિયા. ઐસી

૬૦૨ (રાગ : માલકોંધ)

ક્યા પાનીમે મલ મલ ન્હાવે ? મનકી મૈલ ઉતાર પિયારે. ધ્રુવ
હાડ માંસકી દેહ બની હૈ; ઝરે સદા નવદ્ધાર પિયારે. ક્યા
પાપ કર્મ તનકે નહિ છોડે; કેસે હોય સુધાર પિયારે ? ક્યા
સતસંગત તીર્થ જલ નિર્મલ; નિત ઉઠ ગોતા માર પિયારે. ક્યા
'બ્રહ્માનંદ' ભજન કર હરિકા; જો ચાહે નિસ્તાર પિયારે. ક્યા

૬૦૩ (રાગ : ભૈરવી)

ક્યા સો રહા મુસાફિર ? બીતી હૈ રૈન સારી;
અબ જાગકે ચલન કી, કરલે સખી તિયારી. ધ્રુવ
તુજકો હૈ દૂર જાના, નહિ પાસમે સમાના;
આગે નહી ઠિકાના, હોવે બડી ખુવારી. ક્યા
પૂંજી સખી ગમાઈ, કુછ ના કરી કમાઈ;
ક્યા લે વતનમે જાઈ ? કરજા કિયા હૈ ભારી. ક્યા
વશમે ઠગોકે આયા, ભ્રમ જાલમે ફસાયા;
પરદેશ દિલ રમાયા, ઘરકી સુધી બિસારી. ક્યા
ઉઠ ચલ ન દેર કીજે, સંગમે સમાન લીજે;
'બ્રહ્માનંદ' કાલ છીજે, મત નીંદકર પિયારી. ક્યા

જિસકા પ્રેમ કે વશ થા આના, જિસકા જિસ્મ થા પ્રેમ ખજાના,
જિસકા પ્રેમિયો મેં થા ઠિકાના, જિસકા પ્રેમિયો ને રસ જાના;
જિસને ગોપિયો કો તરસાયા, જિસને બ્રહ્માંકો થા ભરમાયા,
જિસને નખ પર ગિરિરાજ ઉઠાયા, જિસને ગોરસ 'બિન્દુ' ચુરાયા;
જિસને મસ્તોંકો મૌંજ સે પાલા, વહી હૈ મેરા મોહન મુરલીવાલા.

॥ દર દરબારી સાધ હૈ, ઘનસેં સખ કુછ હોય ।
વુરત મિલાવે રામ સે, ઘનહેં મિલે જો કોય ॥

॥ સોના સજ્જન સાધુજન, ટૂટિ જુરેં સૌ બાર ।
દુર્જન કુમ્ભ કુમ્હાર કે, એકે ધકા દરાર ॥

૬૦૪ (રાગ : રેખતા)

કિસ દેવતાને આજ મેરા, દિલ ચુરા લિયા ?
દુનિયાકી ખબર ના રહી, તનકો ભુલાદિયા. ધ્રુવ
રહતા થા પાસમેં સદા, લેકિન છિપાહુવા;
કરકે દયા દયાલને, પડદા ઉઠાલિયા. કિસ૦
સૂરજ વો થા ન ચાંદ થા, બિજલી નથી વહાં;
ચકદમ વો અજબ શાનકા, જલવા દિખા દિયા. કિસ૦
ફિરકે જો આંખ ખોલકર, ટૂંટન લગા ઉસે;
ગાયબ થા નજરસે સોઈ, ફિર પાસ પા લિયા. કિસ૦
કરકે કસૂર માફ મેરે, જન્મ જન્મ કે;
'બ્રહ્માનંદ' અપને ચરણમેં, મુઝકો લગા લિયા. કિસ૦

૬૦૫ (રાગ : બિહાગ)

ગુરજી દરસ બિન જિયરા તરસે રે, મેરે નૈન ધાર જલ બરસે રે. ધ્રુવ
મેં પાપન અવગુણકી રાશી, કૈસે કરે પ્રભુ નિજકી દાસી ?
કાયા કંપત ડરસે રે. ગુરજી૦
પતિત ઉધારણ નામ તુમારા, દીજે મુજકો ચરણ સહારા;
દેખો દયા નજરસે રે. ગુરજી૦
શરણ પડી મેં આય તુમારી, માફ કરો અબ ભૂલ હમારી;
ભૂજા ગહો નિજ કરસે રે. ગુરજી૦
તુમ બિન ઓર ન પાલક મેરા, બ્રહ્માનંદ ભરોસા તેરા
બિનતિ કરૂ જિગર સે રે. ગુરજી૦

॥ સન્ત પ્રીત જાસે કરેં, અવસ નિભાવે અન્ત । ॥
બોલ વચન પલટે નહીં, ગિરા રેખ ગજદન્ત ॥ ॥

૬૦૬ (રાગ : બહાર)

ચેતન દેવકી સેવ કરો નર, જન્મ સફલ હો જાય તુમારો. ધ્રુવ
ઘટ ઘટ પૂરણ એક નિરંજન, હ્રૈતભાવ સબ દૂર નિવારો. ચેતન૦
હિરદે અંદર મંદિર માંહી, જગમગ જોત જગે ઉજિયારો. ચેતન૦
પ્રેમ પુષ્પસે પૂજન કીજે, મન દીપક ઘર ધ્યાન વિચારો. ચેતન૦
'બ્રહ્માનંદ' ઉલટ સુરતીકો, કર દર્શન ભવ બંધન ટારો. ચેતન૦

૬૦૭ (રાગ : માલકોંષ)

જતન કર આપના પ્યારે, કર્મકી આશ મત કીજે. ધ્રુવ
મનુજકી દેહ ગુણકારી, અકલ પશુઓસે હૈ વ્યારી;
ઈશ્વરકી હૈ દયા ભારી, ફેરક્યા માંગકર લીજે. જતન૦
આલસસેં મૂઠ દુઃખ પાવે, કર્મકા દોષ બતલાવે;
ન ગુણકો સીખને જાવે, રાતદિન શોચમેં છીજે. જતન૦
કર્મકે આસરે સોવે, નીચ ઉસકી દશા હોવે;
લોક પરલોક સુખ ખોવે, જતન બિન કૌન પરતીજે? જતન૦
કરો વિધિસે જતન ભાઈ, સફલ સબકામ હો જાઈ;
વો 'બ્રહ્માનંદ' સુખપાઈ, ધીરજ મનકો સદા દીજે. જતન૦

૬૦૮ (રાગ : યમન કલ્યાણ)

જય જગદીશ્વરી માત સરસ્વતી, શરણાગત પ્રતિપાલનહારી. ધ્રુવ
ચંદ્રબિંબ સમ વદન વિરાજે, શિશમુકુટ માલા ગલધારી. જય૦
વીણા વામ અંગમે શોભે, સામ ગીત ધ્વનિ મધુર પિયારી. જય૦
શ્વેતબસન કમલાસન સુંદર, સંગ સખી શુભ હંસ સવારી. જય૦
'બ્રહ્માનંદ' મેં દાસ તુમારો, દે દર્શન પરબ્રહ્મ દુલારી. જય૦

॥ જૈસી પ્રીતિ કુટુમ્બ સે, તૈસી ગુર સે હોય । ॥
ચલે જાઉં બૈકુંઠ કો, બૌંહ ન પકરે કોય ॥ ॥

જય ગણેશ ગણનાથ દયાનિધિ, સકલ વિઘન કર દૂર હમારે. ધ્રુવ
પ્રથમ ઘરે જો ધ્યાન તુમારો, તિસકે પૂરણ કારજ સારે. સકલ
લંબોદર ગજવદન મનોહર, કર ત્રિશૂલ પરશૂ વર ધારે. સકલ
ઋદ્ધિસિદ્ધિ દોઉં ચમર ટુલાવે, મૃષક-વાહન પરમ સુખારે. સકલ
બ્રહ્મદિક સુર ધ્યાવત મનમેં, ઋષિમુનિગણ સખ દાસ તુમારે. સકલ
'બ્રહ્માનંદ' સહાય કરો નિત, ભક્તજનોકે તુમ રખવારે. સકલ

૬૧૦ (રાગ : મધુકૌંસ)

જગતમેં સ્વાસ્થકા વ્યવહાર,
બિનસ્વાસ્થ કોઈ બાત ન પૂછે, દેખા ખૂબ વિચાર. ધ્રુવ
પૂત કમાઈ કર ઘન લાવે, માતા કરે પિયાર;
પિતા કહે ચહ પૂતસપૂતા, અકલમંદ હુશિયાર. જગતમેં
નારી સુંદર બસ્તર ભૂષણ, માંગત વારંવાર;
વો લાકર ઘરમેં નહિ દેવે, મુખડા લેત બિગાર. જગતમેં
પુત્ર ભયે નારિન કે વશમેં, નિત્ય કરે તકરાર;
આપો અપના ભાગ બટાકર, હોવેં વ્યારોવ્યાર. જગતમેં
જિનકો જાનત મીત પિયારે, સખ મતલબ કે ચાર;
'બ્રહ્માનંદ' છોડકર મમતા, સુમરો સર્જનહાર. જગતમેં

ખુદા શેઠ સખકા, કિયા હાટ કબકા, વસિલા હૈ રખકા, ઉસે ધીર ધારે,
સુખો શાંમ દેતા નહિ દામ લેતા, ન કરતા ફજેતા ન મિલતે કું મારે;
દિયા સે ઈ લખતા બિના હકન બકતા, હિસાબો મેં રખતા, ન નખતા વિસારે,
મુદાદ કહે તું અકડ કેસે ફીરતા ? ખુદા શાહ ઐસા, પકડ ચીર ડારે.

॥ સંગત કીજે સંત કી, જિનકા પૂરા મન ।
બેનસીબ કો દેત હૈ, રામ સરીખા ધન ॥

જાગ મુસાફિર દેખ જરા, વો તો ફૂચકી નોબત બાજ રહી. ધ્રુવ
સોવત સોવત બીત ગઈ, સખ રાત તુમે પરભાત ભઈ;
સખ સંગકે સાથી તો લાદ ગયે, તેરે નૈનન નીંદ બિરાજ રહી. જાગ
કોઈ આજ ગયા કોઈ કાલ ગયા, કોઈ જાવન કાજ તિયાર ખડા;
નહિ કાયમ કોઈ મુકામ યહાં, ચિરકાલસે ચેહિ રિવાજ રહી. જાગ
ઈસ દેશમેં ચોર ચકોર ઘને, નિજ માલકી રાખ સંભાલ સદા;
બહુતે હુશિયાર લુટાય ગયે, નહિ કોઈકી સાબત લાજ રહી. જાગ
અબ તો તજ આલસકો મનસે, કર સંગ સમાન તિયાર સખી;
'બ્રહ્માનંદ' ન દેર લગાય જરા, બિજલી સિર ઉપર ગાજ રહી. જાગ

૬૧૨ (રાગ : ભૈરવી)

જિંદગી સુધાર બંદે ચહી તેરો કામ હૈ;
ચહી તેરો કામ હૈ ઘટોઘટ રામ હૈ. ધ્રુવ
માનુષકી દેહ પાઈ હરિસે ન પ્રીત લાઈ;
વિષયો કે જાલમાંહી ફસિયા નિકામ હૈ. જિંદગી
અંજલિકો નીર જૈસે જાવત શરીર તૈસે;
ઘરે અબ ધીર કેસે ? બીતત તમામ હૈ. જિંદગી
ભાઈ બંધુ મીત નારી કોઈ ન સહાયકારી;
કાલ ચમ પાશ ધારી સિરપે મુકામ હૈ. જિંદગી
ગુરુકી શરણ જાવો પ્રભુકા સ્વરૂપ ધ્યાવો;
'બ્રહ્માનંદ' મોક્ષ પાવો, સખ સુખધામ હૈ. જિંદગી

॥ યે દુનિયા દો રોજ કી, મત કર યા સે હેત ।
ગુરુ ચરનન ચિત લાઇયે, જો પૂરણ સુખ દેત ॥

૬૧૩ (રાગ : કલાવતી)

જિસકો નહીં હૈં બોધ તો, ગુરુજ્ઞાન કયા કરે;
નિજ રૂપકો જાના નહીં, પુરાણ કયા કરે. ધ્રુવ
ઘટ ઘટમેં બ્રહ્મ જોતકા, પરકાશ હો રહા;
મિટા ન હૈંત ભાવ તો ફિર, ધ્યાન કયા કરે? જિસકો
રચના પ્રભુકી દેખકે, જ્ઞાની બડે બડે;
પાવે ન કોઈ પાર તો, નાદાન કયા કરે. જિસકો
કરકે દયા દયાલને, માનુષ જનમ દિયા;
બંદા ન કરે ભજન તો, ભગવાન કયા કરે. જિસકો
સબ જીવ જંતુવો મેં, જિસે હૈં નહીં દયા;
'બ્રહ્માનંદ' બરત જૈમ, પુણ્ય દાન કયા કરે. જિસકો

૬૧૪ (રાગ : માલકોંઘ)

જો ભજે હરિકો સદા, સોઈ પરમપદ પાયગા. ધ્રુવ
દેહ કે માલા તિલક અરુ, છાપ નહિ કિસુ કામકે;
પ્રેમ ભક્તિકે બિના નહિ, નાથકે મન ભાયગા. જો
દિલકે દર્પનકો સજા કર, દૂર કર અભિમાનકો;
ખાક હો ગુરુકે કદમકી, તો પ્રભુ મિલ જાયગા. જો
છોડ દુનિયાકે ભજે સબ, બૈઠ કર એકાંતમેં;
ધ્યાન ઘર હરિકે ચરણકા, ફિર જનમ નહિ આયગા. જો
દૃઢ ભરોસા મનમેં કરકે, જો જપે હરિનામકો;
કહતા હૈં 'બ્રહ્માનંદ', બ્રહ્માનંદ બીચ સમાયગા. જો

॥ રચનહાર કો ચીન્હ લે, ખાને કો કયા રોય ? ॥
મન મન્દિર મેં બૈઠકર, તાનિ પિછોરા સોય ॥

૬૧૫ (રાગ : મંગલ)

જોગ જુગત હમ પાઈ સાધો, જોગ જુગત હમ પાઈ રે. ધ્રુવ
મૂલ દ્વારમેં બંધ લગાયો, ઉલટી પવન ચલાઈ રે;
ષટ્ ચક્રકા મારગ શોધા, નાગન જાય ઊઠાઈ રે. જોગ
નાભીસેં પશ્ચિમકે મારગ, મેરૂ દંડ ચડાઈ રે;
ગ્રંથી ખોલ ગગન પર ચડિયા, દશમેં દ્વાર સમાઈ રે. જોગ
ભંવર ગુફામેં આસન માંડ્યો, કાયા સુધ બિસરાઈ રે;
બિન ચંદા બિન સૂરજ નિશદિન, જગમગ જોત જગાઈ રે. જોગ
શિવ શક્તિકા મેલ ભયો જબ, સુંનમેં સેજ બિછાઈ રે;
'બ્રહ્માનંદ' સતગુરુ કિરપારેં, આવાગમન મિટાઈ રે. જોગ

૬૧૬ (રાગ : આનંદ ભૈરવી)

તેરે દિદાર કે લિયે બંદા હૈરાન હૈં;
સુનતે નહીં હો અરજ ક્યોં દયાનિધાન હૈં ! ધ્રુવ
કાશી ગયા દુવારકા મથુરા મેં ફિર લિયા;
મિલા નહીં મુજકો તેરા અસલી મકાન હૈં. તેરે
ફિર તેરી તલાશમેં જંગલ પહાડમેં;
દેખા નહીં તેરા કિસી જગા નિશાન હૈં. તેરે
પૂછા જો ઓલિયોંસે તેરા ખાસ કર પતા;
રહતા હૈં તેરે પાસ ચહ ઉનકા બિયાન હૈં. તેરે
કર મિહરકી નજર મુજે અબ દરસ દીજિયે;
'બ્રહ્માનંદ' તેરે ચરણપે કુબાનિ જાન હૈં. તેરે

॥ જ્ઞાન દશા આવન કઠિન, વિરલા જાને કોય । ॥
જ્ઞાન હુઆ તબ માનિયે, જીવત મૃતક હોય ॥

૬૧૭ (રાગ : દેશકાર)

હિલ લે લિયા છે મેરા, વો નંદ કૈ દુલારે;
પનિયા ભરન ગઈથી, જમુના નદી કિનારે. ધ્રુવ
સિરપે મુકુટ જડા થા, કાનો કુંડલ પડા થા;
પનઘટ નિકટ ખડા થા, કર પ્રેમકે ઇશારે. દિલો
ગલ બીચ ફૂલમાલા, લોચન પરમ રસાલા;
કટિ મેખલા વિશાલા, તન પીતલસન ધારે. દિલો
બંસી અઘર લગાઈ, મધુરી ધુની સુનાઈ;
તનકી ખબર ભુલાઈ, ઘર કાજ સબ બિસારે. દિલો
સુંદર છબી મોહનકી, દિલમે બસી સોહન કી;
'બ્રહ્માનંદ' મેરે મનકી, આશા પુરાનહારે. દિલો

૬૧૮ (રાગ : કવ્વાલી)

દે દે પ્રભુ દર્શન તો મુઝે, મેં તો શરણ તુમારી આય પડી. ધ્રુવ
માત પિતા ઘર બાર તજા, તેરે કાજ મેરી સબ લાજ ગઈ;
મેં તો છોડકે આશ સબી જગકી, તેરે દ્રારપે ધ્યાન લગાય ખડી. દે દે
સબ જોબનકે દિન બીત ગયે, અબ મેં મનમે પછતાય રહી;
કરૂણા કર અંગ લગાય મુઝે, તેરે સંગ બિના નહીં ચૈન ઘડી. દે દે
મેરે જૈસી અનેક ખડી દર પે, તેરે દર્શન કો તરસાય રહી;
તેરી જાનકે દાસન દાસ મુઝે, મેરી પૂરણ કીજિયે આશ ખડી. દે દે
કર માફ કસૂર મેરે સબહી, અબ દેખ દયાકી નજરસે મુઝે;
'બ્રહ્માનંદ' તેરી સુખ ધામ છબી, પ્રભુ નિત્ય મેરે દિલ બીચ જડી. દે દે

॥ અન્તર હરિ પ્રેમ જદ, નૈનન છલકે જાય । ॥
હરિ રસ પગા તાહિ જાનિયે, તા પગ પકરો ધાય ॥ ॥

૬૧૯ (રાગ : ગુર્જર તોડી)

દો દિનકા જગમેં મેલા, સબ ચલા ચલીકા ખેલા. ધ્રુવ
કોઈ ચલા ગયા કોઈ જાવે, કોઈ ગઠડી બાંધ સિધાવે;
કોઈ ખડા તિયાર અકેલા. સબ
કર પાપ કપટ છલ માયા, ધન લાખ કરોડ કમાયા;
સંગ ચલે ન એક અઘેલા. સબ
સુત નાર માત પિતુભાઈ, કોઈ અંત સહાયક નાહીં;
ક્યો લે રે પાપકા ઠેલા ? સબ
યહ નશ્વર સબ સંસારા, કર ભજન ઇશકા પ્યારા;
'બ્રહ્માનંદ' કહે સુન ચેલા. સબ

૬૨૦ (રાગ : ગઝલ)

નજર ભર દેખલે મુઝકો, શરણમે આ પડા તેરી. ધ્રુવ
તેરા દરબાર હૈ ઊંચા, કઠિન જાના હૈ મંજિલકા;
હજારો દૂત મારગમેં, ખડે હૈ પંથકો ઘેરી. નજર
નહીં હૈ જોર પૈરોમેં, ન દૂજા સંગમેં સાથી;
સહારા દે મુઝે અપના, કરો નહિ નાથ અબ દેરી. નજર
નહીં હૈ ભોગકી વાંછા, ન દિલમે મોક્ષ પાનેકી;
પ્યાસ દર્શનકી હૈ મનમેં, સફલકર આશકો મેરી. નજર
ક્ષમા કર દોષકો મેરે, બિરદકો દેખકે અપને;
વો 'બ્રહ્માનંદ' કર કરૂણા, મિટા દે જન્મકી ફેરી. નજર

॥ પ્રેમ પ્રેમ સબ કોઈ કહે, પ્રેમ ન ચીન્હે કોય । ॥
આઠ પહર ભીની રહે, પ્રેમ કહાવે સોય ॥ ॥

દુર૧ (રાગ : ગઝલ)

ન બજિયા વૈધ ક્યા દેખે ? મુઝે દિલકી બિમારી હૈ. ધ્રુવ
કભી કફરોગ બતલાવે, કબી તાસીર ગરમીકી;
જિગરકા હાલ તું મેરા, નહીં જાને અનારી હૈ. ન૦
સનમકી મોહની મૂરત, બસી દિલ બીચમેં મેરે;
ન મનમેં ચૈન હૈ, તનકી, બબર સારી બિસારી હૈ. ન૦
અસર કરતી નહીં કોઈ, દવાઈ કીમિયા તેરી;
બિના દીદાર દવાઈકે, મિટે નહિ બેકરારી હૈ. ન૦
અગર દિલદાર કો મેરે, મિલાવે તું કબી મુઝસેં;
વો ‘બ્રહ્માનંદ’ ગુણ તેરા, કરં મેં યાદગારી હૈ. ન૦

દુર૨ (રાગ : ભીમપલાસ)

નામ લિયા હરિકા જિસને, તિન ઔરકા નામ લિયા ન લિયા. ધ્રુવ
પશુ પક્ષિ સબી જગ જીવનકો, જિસને અપને સમ જાન સદા;
સબકા પરિપાલન નિત્ય કિયા, તિન વિપ્રન દાન દિયા ન દિયા. નામ૦
જિનકે ઘરમેં પ્રભુકી ચર્ચા, નિત હોવત હૈ દિનરાત સદા;
સતસંગ કથામૃત પાન કિયા, તિન તીરથ નીર પિયા ન પિયા. નામ૦
જિન કામ કિયે પરમારથ કે, તનસેં મનસેં ધનસે કરકે;
જગ અંદર કીરત છાય રહી, દિન ચાર વિશેષ જિયા ન જિયા. નામ૦
ગુરુકે ઉપદેશ સમાગમસે, જિસને અપને ઘટ ભીતરમેં;
‘બ્રહ્માનંદ’ સ્વરૂપકો જાન લિયા, તિન સાધન યોગ કિયા ન કિયા. નામ૦

॥ પ્રેમ છિપાયા ના છિપે, જા ઘટ પરગટ હોય ।
યદપિ મુખ બોલે નહીં, નૈન દેત હૈં રોય ॥

દુર૩ (રાગ : જંગલા)

નારાયણ જિનકે હિરદે મેં, સો કછુ કર્મ કરે ન કરે રે. ધ્રુવ
નાવ મિલી જિસકો જલ અંદર, બાહુસે નીર તરે ન તરે રે. સો
પારસમણિ જિનકે ઘરમાંહી, સો ધનસંચ ઘરે ન ઘરે રે. સો
સૂરજ કો પરકાશ ભયો જબ, દીપકી જોત જરે ન જરે રે. સો
‘બ્રહ્માનંદ’ રૂપ જિન જાનો, કાશીમેં જાય મરે ન મરે રે. સો

દુર૪ (રાગ : મંગલ)

નિર્ગુણ પંથ નિરાલા સાધો, નિર્ગુણ પંથ નિરાલા રે. ધ્રુવ
નહીં તિલક નહિ છાપ ધારણા, નહિ કંઠી નહિ માલા રે;
નિશદિન ધ્યાન લગે હિરદે મેં, પ્રગટે જોત ઉજાલા રે. નિર્ગુણ
નહિ તીરથ નહિ બરત ઘને રે, નહિ તપ કઠિન કરાલા રે;
સહજે સુમરણ હોવત ઘટમેં, સોહં જાપ સુખાલા રે. નિર્ગુણ
નહિ મૂરત નહિ હૈ કછુ સૂરત, રૂપ ન રંગતવાલા રે;
સબ જગ વ્યાપક ઘટ ઘટ પૂરણ, ચેતન પુરુષ વિશાલા રે. નિર્ગુણ
નહિ ઉત્તમ નહિ નીચ ન મધ્યમ, સબ સમાન જગ પાલા રે;
‘બ્રહ્માનંદ’ રૂપ પહ્યાનો, તજો સકલ ભ્રમ જાલા રે. નિર્ગુણ

બ્રહ્માનંદ સ્વામી (રાગ : હેમકલ્યાન)

સંત સમાગમ કીજે, હો નિશદિન. ધ્રુવ
માન તજી સંતનકે મુખસે, પ્રેમ સુધારસ પીજે. હો
અંતર કપટ મેટકે અપનો, લે ઉનકું મન દીજે. હો
ભવદુઃખ ટળે બળે સબ દુષ્કીત, સબવિધિ કારજ સીજે. હો
બ્રહ્માનંદ સંતનકી સોબત, જન્મ સુફલ કરી લીજે. હો

॥ જબ લગ મન ના પસીજિયે, ઘટ નિપજે ના પ્રેમ ।
હરિ ચરનન પહુંચે નહીં, યહિ ભગતિ કા નેમ ॥

૬૨૫ (રાગ : તિલક કામોદ)

નિરંજન ગુરુકા જ્ઞાન સુનો નર નાર. ધ્રુવ
 ક્યા ખોજે બન પર્વત કંદર ? ક્યા ખોજે જલવા ?
 તેરે તનમેં દેવ બિરાજે, ઉલટ સુરત સંભાર. નિરંજન૦
 પાંચ તત્ત્વકી હૈ જડ કાયા, ચેતન જીવ અધાર;
 ઈશ્વર અંશ જીવ અવિનાશી, સત-ચિત-રૂપ વિચાર. નિરંજન૦
 સુર નર દાનવ પશુ પક્ષી, સવ વિશ્વ સમાન નિહાર;
 અંદર બાહિર ઘટઘટ પૂરણ, એક બ્રહ્મ નિર્ધાર. નિરંજન૦
 ઊંચ નીચ સબ ભેદ મિટાવો, હૈતભાવ સબ ટાર;
 ‘બ્રહ્માનંદ’ સંત સંગતસે, દ્રઢ નિશ્ચય મનધાર. નિરંજન૦

૬૨૬ (રાગ : જંગલા)

નિરંજન ધુન કો સુનતા હૈ સંત સુખાન. ધ્રુવ
 બૈઠ એકાંત જમા કર આસન, મૂંઢ લેઉ દોઉ કાન;
 ઝીની ધુન મેં સુરત લગાવે, કરતા નાદ પિછાન. નિરંજન૦
 ઘંટા શંખ બંસરી વીણા, બાજે મધુરી તાન;
 તાલ મૃદંગ નગારા પીછે, ગર્જન મેઘ સમાન. નિરંજન૦
 દિન દિન સુન સુન નાદ ધ્વનિ કો, હોવે મન ગલતાન;
 બ્રહ્મજ્યોત ઘટ મેં દશવે, વિસરે કાયા ભાન. નિરંજન૦
 તન મન કી દુવિધા સબ મેટે, કરે નિરંતર ધ્યાન;
 ‘બ્રહ્માનંદ’ મિટે ભવ બંધન, પાવે પદ નિર્વાણ. નિરંજન૦

૬૨૭ (રાગ : પહાડી)

નિરંજન માલા ઘટમેં ફિરે દિનરાત. ધ્રુવ
 ઉપર આવે નીચે જાવે, શ્વાસ શ્વાસ ચલ જાત;
 સંસારી નર સમઝે નાહી, બિરથા ઉમર વિહાત. નિરંજન૦

॥ જો સુરતિ એસી લગે, તન કા રહે ન ભાન ।
 હરિ મિલા હી જાનિયે, દર્શન હૈં ભગવાન ॥

સોહં મંત્ર જપે નિત પ્રાણી, બિન જિલ્હા બિન દાંત;
 અષ્ટ પહરમેં સોવત જાગત, કબહું ન પલક રૂકાત. નિરંજન૦
 હંસા સોહં, સોહં હંસા, બાર બાર ઉલટાત;
 સતગુરુ પૂરા ભેદ બતાવે, નિશ્ચલ મન ઠહરાત. નિરંજન૦
 જો યોગી જન ધ્યાન લગાવે, બૈઠ સદા પરભાવ;
 ‘બ્રહ્માનંદ’ મોક્ષપદ પાવે, ફેર જન્મ નહિ આત. નિરંજન૦

૬૨૮ (રાગ : બિહાગ)

પ્રભુ તેરી મહિમા કિસ બિધ ગાઉં ? તેરો અંત કહી નહીં પાઉં. ધ્રુવ
 અલખ નીરંજન રૂપ તુમ્હારો, કિસ બિધ ધ્યાન લગાઉં ?
 વેદ પાર અજહું નહિ પાયો, મેં કૈસે બતલાઉં ? પ્રભુ૦
 ગંગા ચમુના નીર બહાયે, મજબબ કિમ કરવાઉં ?
 વૃક્ષ બગીચે રચના તેરી, કૈસે પુષ્પ ચઢાઉં ? પ્રભુ૦
 પંચ ભૂતકી દેહ ન તુમરી, ચંદન કિમ લિપટાઉં ?
 સકલ જગતકે પાલન કર્તા, કિસ બિધ લગાઉં ? પ્રભુ૦
 હાથ જોડ કર અરજ કરું મેં, અનગિન શિર નમાઉં;
 ‘બ્રહ્માનંદ’ મિટા દે પડદા, ઘટ ઘટ દર્શન પાઉં ? પ્રભુ૦

ન ચૂ ઘનશ્યામ તુમકો, દુઃખસે ઘબરા કરકે છોડૂંગા,
 મેં ઉસ બેદર્દ દિલમેં, દર્દ પૈદા કરકે છોડૂંગા;
 જો અબ છોડા તો ન જાને મૈ, ક્યા ક્યા કરકે છોડૂંગા,
 અગર દ્રગ ‘બિન્દુ’ જિન્દા હૈ, તો કબજા કરકે છોડૂંગા.

॥ આયા થા સંસાર મૈં, દેખન જગ કા રૂપ ।
 સન્ત સમાગમ સો પડા, નજર અલેખ અનૂપ ॥

૬૨૯ (રાગ : તિલક કામોદ)

પ્રભુ મેરી નૈયાકો પાર ઉતારો, મેં તો ડૂબત હું મઝઘારો. ધ્રુવ
ભવસાગર જલ દુસ્તર ભારી, સૂઝત નાહિ કિનારો;
બીચ સમુંદર ગોતે ખાવે, બિન ખેવટ ભયભારો. પ્રભુ
લંબી લહર ઉઠેં પલપલમેં, નહિં જલથલ આધારો;
પરબલ પવન ચલે નિશવાસર, ચહુંદિશ ઘોર અંધારો. પ્રભુ
ગ્રાહ ભયંકર ફાડફાડ મુખ, સન્મુખ હોત હજારો;
ઘેર ઘુમેર પડેં બહુ ભારી, કૈસે હો નિસ્તારો ? પ્રભુ
હાથ પૈરમેં જોર ન મેરે, નહિં કોઈ સંગ સહારો;
'બ્રહ્માનંદ' ભરોસો તેરો, અબ નહિ દેર વિચારો. પ્રભુ

૬૩૦ (રાગ : પીલુ)

પ્રભુ મેરે દિલમેં સદા યાદ આના, દયા કરકે દર્શન તુમારા દિલાના. ધ્રુવ
સદા જાનકર દાસ અપને ચરણકા, મુજે દિનબંધુ ન દિલસેં ભૂલાના. પ્રભુ
સબી દોષ જન્મોંકે મેરે હજારોં, ક્ષમા કરકે અપને ચરણમેં લગાના. પ્રભુ
કિયા કામ કોઈ ન તેરી ખુશીકા, અપના બિરદ દેખ મુજકો નિભાના. પ્રભુ
ફસાયા હું માયા કે ચક્રકરમેં ગહરા, 'બ્રહ્માનંદ' બંધનસે મુજકો છુડાના. પ્રભુ

૬૩૧ (રાગ : ભૂપાલી)

પિલાદે પ્રેમકા પ્યાલા પ્રભુ દર્શન પિયાસી હું. ધ્રુવ
છોડકર ભોગ દુનિયાકે યોગ કે પંથમેં આઈ;
તેરે દીદાર કે કારણ ફિર બન બન ઉદાસી હું. પિલાદે
ન જાનું ધ્યાન કા ધરના, ન કરના જ્ઞાન ચરચાકા;
નહી તપયોગ હૈ કેવલ તેરે ચરણોં કી દાસી હું. પિલાદે

॥ જિસ કારન મેં જાય થા, સો તો મિલિયા આય ।
સાઈ તો સમ્મુખ ખડા, લાગ કબીરા પાંચ ॥ ॥

ન દેખો દોષકો મેરે દયા કી ફેર દૃષ્ટિ કો;
ન દૂખ આશરો મુજકો, તેરે દરકી નિવાસી હું. પિલાદે
કોઈ વૈકુંઠ બતલાવે કોઈ કૈલાસ પર્વત કો;
વો 'બ્રહ્માનંદ' ઘટઘટમેં રૂપકી મેં બિલાસી હું. પિલાદે

૬૩૨ (રાગ : ભૈરવી)

પૂરણ પ્રેમ લગા દિલમેં જબ, નેમકા બંધન છૂટ ગયા. ધ્રુવ
કોઈ પંડિત લોક બતાવત હૈ, સમજાવત હૈ જગ રીતનકો;
જબ પ્રીતમસેં દૃઢ પ્રીત ભઈ, સબ રીતકા બંધન ટૂટ ગયા. પૂરણ
કોઈ તીરથ પરન જાવત હૈ, કોઈ મંદિર મેં નિત દર્શનકો;
ઘટ ભીતર દેવ દિદાર હુઆ, તબ બાહિરસેં મન રૂઠ ગયા. પૂરણ
કોઈ જીવ કહેં કોઈ ઘશ કહેં, કોઈ ગાવત બ્રહ્મ નિરંજનકો;
જબ અંદર બાહિર એક હુઆ, સબ જ્ઞેતકા પડદા ફૂટ ગયા. પૂરણ
સોઈ એક અનેક સ્વરૂપ બના, પરિપૂરણ હૈ જલમેં થલમેં;
'બ્રહ્માનંદ' કરી ગુરુદેવ દયા, ભવસાગર કા ભય ઉઠ ગયા. પૂરણ

૬૩૩ (રાગ : ગઝલ)

ફકીરીમેં મજા જીસકો, અમીરી ક્યા બિચારી હૈ ? ધ્રુવ
તજે સબ કામ દુનિયાંકે, ફિકર ઘરબાર કે છુટે;
સદા એકાંતમેં વાસા, યાદ પ્રભુકી પિયારી હૈ. ફકીરીમેં
નહીં નોકાર કિસી જનકે, ન દિલમેં લાલસા ધનકી;
સબુરી ધારકર મનમેં, ફિરે જંગલ બિહારી હૈ. ફકીરીમેં
મિલા સત્સંગ સંતનકા, ચલે નિત જ્ઞાનકી ચરચા;
પિછાન રૂપ અપને કો, દ્વૈત સબ દૂર ટારી હૈ. ફકીરીમેં
સબી જગ જીવસેં પ્રીતિ, બરાબર માન અપમાના;
વો બ્રહ્માનંદ પૂરણમેં, મગન દિન રૈન સારી હૈ. ફકીરીમેં

॥ ગુરુ મિલે સીતલ ભયા, મિટી મોહ તન તાપ ।
નિસવારથ સુખ નિધિ લહો, અન્તર પ્રગટે આપ ॥ ॥

૬૩૪ (રાગ : લલિત)

બાહિર ટૂંટન જા મત સજની, પિયા ઘર બીચ બિરાજ રહેરી. ધ્રુવ
ગાગન મહલમેં સેજ બિછી હૈ, અનહદ બાજે બાજ રહેરી. બાહિરો
અમૃત બરસે બિજલી ચમકે, ઘુમટ ઘુમટ ઘન ગાજ રહેરી. બાહિરો
પરમ મનોહર તેજ પિયાકો, રવિ શશિ મંડલ લાજ રહેરી. બાહિરો
'બ્રહ્માનંદ' નિરખ છબિ સુંદર, આનંદ મંગલ છાજ રહેરી. બાહિરો

૬૩૫ (રાગ : માલકોંધ)

ભાગ્ય બડે સતગુરુ મેં પાયો, મનકી દુબિધા દૂર નસાઈ. ધ્રુવ
બાહિર ટૂંટ ફિર મેં જિસકો, ઓ વસ્તુ ઘટ ભીતર પાઈ. ભાગ્યો
સકલ જીવ જગતકે માંહી, પૂર્ણ બ્રહ્મ જોત દરસાઈ. ભાગ્યો
જનમ જનમકે બંધન કાટે, ચૌરાસી લખ ત્રાસ મિટાઈ. ભાગ્યો
'બ્રહ્માનંદ' ચરણ બલિહારી, ગુરુ મહિમા હરિસે અધિકાઈ. ભાગ્યો

૬૩૬ (રાગ : ભૈરવ)

મનકી બાત ન માનો સાધો, મનકી બાત ન માનો રે. ધ્રુવ
મન ચંચલ મર્કટ સમ નિશદિન, રહે ન એક ઠિકાનો રે;
ચિંતન કરત સદા વિષયનકો, માયા ભરમ ભુલાનો રે. મનકી
તનધન સુતદારાકે માંહી, રાત દિવસ લિપટાનો રે;
મોહમયી મદિરાકો પી કર, ફિરત સદા મસ્તાનો રે. મનકી
લાભહાનિ નહિ સમજે મૂરખ, કરે જો મનકો માનો રે;
સો જન કબહુ મોક્ષ નહિ પાવે, જન્મ મરણ ભટકાનો રે. મનકી

॥ ઘટ મેં ઔઘટ પાછયો, ઔઘટ માહીં ઘાટ । ॥
કહે 'કબીર' પરયા ભયા, ગુરુ દિખાઈ બાટ ॥ ॥

રોક જતનસેં મન વિષયનસેં, હરિ ચરણમેં આનો રે,
'બ્રહ્માનંદ' કરે ભવબંધન, યહ નિશ્ચયકર જાનો રે. મનકી

૬૩૭ (રાગ : શ્રી)

મેરા પિયા મુઝે દિખલાદોરે, કોઈ આનકે આજ મિલાદોરે. ધ્રુવ
મેં બિરહણ નિત રહું ઉદાસી, પિયા મિલનકી જાન પિયાસી;
પ્રેમકા નીર પિલાદોરે. મેરા
બર્ષા બિન ચાતક દુઃખ પાવે, નીર બિના મછલી તરસાવે;
હાલ મેરા બતલાદોરે. મેરા
મેં ગુણહીન કપટ છલ ભરીયા, કેસે મુજપર હોય નજરીયા;
દિલપર દયા દિલાદોરે. મેરા
ચરણ કમલકી દાસી તેરી, 'બ્રહ્માનંદ' અરજ સુન મેરી;
સુખકી સેજ સુલાદોરે. મેરા

૬૩૮ (રાગ : ગઝલ)

મિલાદો શ્યામસે ઉઘો, તેરા ગુણ હમ ભી ગાવેંગી. ધ્રુવ
મુકુટ સિર મોરપંખનકા, મકર કુંડલ હૈ કાનોમેં;
મનોહર રૂપ મોહનકા, દેખ દિલકો રિઝાવેંગી. તેરા
હમનકો છોડ ગિરધારી, ગયે જબસે નહી આયે;
ચરણમેં શીશ ઘર કરકે, ફેર ઉનકો મનાવેંગી. તેરા
પ્રેમ હમસેં લગા કરકે, વિસારા નંદનંદનને;
ખતા ક્યા હો ગઈ હમસે? અરજ અપની સુનાવેંગી. તેરા
કબી ફિર આય ગોકુલમેં, હમેં દર્શન દિલાવેંગે;
વો 'બ્રહ્માનંદ' હમ દિલસે, નહીં ઉનકો ભુલાવેંગી. તેરા

॥ મંઝમહલ કી ગુરુ કહેં, જિન દેખા ઘર બાર । ॥
કુંજુ દીન્હીં હાથ ઘર, પરદા દિયા ઉતાર ॥ ॥

૬૩૯ (રાગ : સારંગ)

મુજે હૈ કામ ઈશ્વર સે, જગત રહે તો રહન દે. ધ્રુવ
કુટુંબ પરિવાર સુતદારા, માલ ધન લાજ લોકનકી;
હરિકે ભજન કરનેસે, અગર છૂટે તો છૂટન દે. મુજે૦
બૈઠ સંગતમેં સંતનકી, કરુ કલ્યાણ મેં અપના;
લોક દુનિયા કે ભોગોમેં, મૌજ લૂટે તો લૂટન દે. મુજે૦
પ્રભુ કે ધ્યાન કરનેકી, લગી દિલમેં લગન મેરે;
પ્રીત સંસાર વિષયો સે, અગર ટૂટે તો ટૂટન દે. મુજે૦
ઘરી સિર પાપકી મટકી, મેરે ગુરુદેવને ઝટકી;
વો 'બ્રહ્માનંદ' ને પટકી, અગર ફૂટે તો ફૂટન દે. મુજે૦

૬૪૦ (રાગ : બનજારા)

મુનિ કહત વસિષ્ઠ બિચારી, સુન રામ વચન હિતકારી. ધ્રુવ
યહ જૂઠા સકલ પસારા, જિમ મૃગતૃષ્ણા જલ - ધારાજી,
બિન જ્ઞાન હોય દુઃખ ભારી. સુન૦
સ્વપનેમેં જીવ અકેલા, જિમ દેખે જગતકા મેલાજી,
તિમ જાન યહ રચના સારી. સુન૦
પરબ્રહ્મ એક પરકાશે, સબ નામ રૂપ ભ્રમ ભાસેજી,
જિમ સીપમેં રજત નિહારી. સુન૦
વિષયોમેં સુખ કછુ નાહીં, 'બ્રહ્માનંદ' તેરે ઘટ માંહીજી,
કર ધ્યાન દેખ નિરધારી. સુન૦

॥ સતગુરુ સૌંચા સૂરમા, શબ્દ જો લાગા એક ।
લાગત હી ભય મિટ ગયા, પડા કલેજા છેક ॥

૬૪૧ (રાગ : હમીર)

મુસાફિર જાગતે રહના, નગરમેં ચોર આતે હૈ. ધ્રુવ
સંભાલો માલ અપને કો, બાંધકર ઘર સિરાનેમેં;
જરા સી નીંદ ગફલતમેં, ઝપટ ગઠડી ઉઠાતે હૈ. મુસાફિર૦
કપટકા હૈ યહાં ચલના, સબી વ્યાપાર દિનરાતી;
દિખાકર મૂરતેં સુંદર, જાલમેં વો ફસાતે હૈ. મુસાફિર૦
કબી કિસકા નહી કરના, ભરોસા ઇસ જગા દિલમેં;
લગાકર પ્રીત મતલબ સે, ફેર પલમેં હટાતે હૈ. મુસાફિર૦
ઠિકાના હૈ નહીં કાયમ, કિસીકા ઇસ સરાયેમેં;
વો 'બ્રહ્માનંદ' દિનદિન મેં, સબી ચલચલકે જાતે હૈ. મુસાફિર૦

૬૪૨ (રાગ : આહીર ભેરવ)

મેં તો રમતા જોગી રામ, મેરા ક્યા દુનિયાં સે કામ ? ધ્રુવ
હાડમાંસકી બની પુતલિયા, ઊપર જડિયા ચામ;
દેખ દેખ સબ લોક રીઝારે, મેરો મન ઉપરામ. મેં તો૦
માલ ખજાને બાગ બગીચે, સુંદર મહલ મુકામ;
એક પલકમેં સબહી છૂંટે, સંગ ચલે નહિ દામ. મેં તો૦
માતા પિતા અર મીત પિયારે, ભાઈ બંધુ સુતવામ;
સ્વાસ્થકા સબ ખેલ બના હૈ, નહીં ઈનમેં આરામ. મેં તો૦
દિન દિન પલપલ છિનછિન કાયા, છીજત જાય તમામ;
'બ્રહ્માનંદ' ભજન કર પ્રભુકા, મેં પાવું વિશ્રામ. મેં તો૦

॥ પ્રેમ પિયાલા ભર પિયા, રાશિ રહા ગુરુ જ્ઞાન ।
દિયા નગાડા શબ્દ કા, લાખ ખડે મૈદાન ॥

૬૪૩ (રાગ : હોરી કાફી)

મેં તો ગુરુ અપને સેં હોરી, ખેલું મન વાર રી. ધ્રુવ
પ્રેમભાવકા રંગ બનાવું, ભક્તિ ગુલાલ સુધાર રી;
જ્ઞાન વિવેક ભરું પિયકારી, છોડું વારંવાર રી. ખેલું
યોગ યુક્તિકા ચંદન લેવું, ધ્યાન પુષ્પ ગલહાર રી;
અનહદનાદ બજાવું સુંદર, સુરત નિરત સિંગાર રી. ખેલું
નિગમાગમકે વાક્ય મનોહર, ગાયન કરું વિચાર રી;
મિલ સત્સંગત ફાગ મયાઉં, સંશય સકલ નિવાર રી. ખેલું
એકરૂપ સબ જગમેં દેખું, ભેદભાવ સબ ટાર રી;
‘બ્રહ્માનંદ’ મગન મન નિશદિન, છૂટે સકલ વિકાર રી. ખેલું

૬૪૪ (રાગ : બરહંસ)

રામ તેરી રચના અચરજ ભારી, જાકો વર્ણન કર સબ હારી. ધ્રુવ
જલકી ખૂંદસે દેહ બનાઈ, તારમેં નર અરુ નારી;
હાથ પાંવ સબ અંગ મનોહર, ભીતર પ્રાણ સંચારી. જાકો
નભમેં નભચર જીવ બનાયે, જલમેં રયે જલચારી;
વૃદ્ધાલતા બન પર્વત સુંદર, સાગરકી છબિ ન્યારી. જાકો
ચાંદ સૂરજ દોઉ દીપક કીને, રાતદિવસ ઉજિયારી;
તારાગણ સબ ફિરત નિરંતર, ચહું દિશ પવન સવારી. જાકો
શ્રધ્ધિ મુનિ નિશદિન ધ્યાન લગાવે, લખ ન સકે ગતિ સારી;
‘બ્રહ્માનંદ’ અનંત મહાબલ, ઈશ્વર શક્તિ તુમારી. જાકો

૬૪૫ (રાગ : ભૈરવી)

રામ સુમર રામ તેરે કામ આયગા. ધ્રુવ
ભાઈ બંધુ રાજ પાટ મહલ માલિયાં;
અંતકાલમેં ન કોઈ સંગ જાયગા. રામ
દુનિયા કે કારોબારમેં તૂં ભૂલા ફિરે;
ચિડિયા કો જૈસે બાજ તુજે કાલ ખાયગા. રામ
મનુજકા તુજે શરીર બડે ભાગ્યસે મિલા;
જબ બીત ગયા કાલ તો ફિર કયા બનાયગા ? રામ
કર લે જતન હજાર હરી નામકે બિના;
કહતા હૈ ‘બ્રહ્માનંદ’ નહી મોક્ષ પાયગા. રામ

૬૪૬ (રાગ : હીંદોલ)

સમઝ કર દેખલે પ્યારે, મોક્ષકા પંથ હૈ ન્યારા. ધ્રુવ
ચણ તપ દાન કરનેસે, સ્વર્ગ કે ધામકો પાવે;
ભોગ કર ભોગ દેવનકે, જમી પર હોય અવતારા. મોક્ષકા
કર્મકી ડોરસે બાંધા, કબી નીચે કબી ઉપર;
ભટકતા જીવ જૂનોમે, ફિરે નહિ હોય નિસ્તારા. મોક્ષકા
કરે પૂજા ફિરે તીરથ, અગનમેં હોમ નિત કીજે;
બરત ઉપવાસ બહુતે રે, નહી હો જ્ઞાન ઉજિયારા. મોક્ષકા
બૈઠ કર સંત સંગતમેં, વિચારે રૂપ ઈશ્વરકા;
વો ‘બ્રહ્માનંદ’કો પાવે, મિટે ભવબલ સંસારા. મોક્ષકા

॥ સતગુરુ હમસેં રીઝકર, એક કહ્યા પ્રસંગ ।
બરસા બાદલ પ્રેમ કા, ભીજ ગયા સબ અંગ ॥

॥ ‘કબીર’ બાદલ પ્રેમ કા, હમ પર બરસા આઈ ।
અન્તર ભીગી આતમા, હરી ભરી બનરાઈ ॥

૬૪૭ (રાગ : બનબારા)

સિરીકૃષ્ણ કહે નિરધારા, સુન અર્જુન બચન હમારા. ધ્રુવ
યહ જીવ સદા અવિનાશી, સુખરૂપ સ્વયં પરકાશીજી,
જડ દેહકો ચેતનહારા. સુન૦
જિમ વસ્ત્ર પુરાણા ઉતારી, પહરે નવીન નર નારીજી;
તિમ જીવ શરીર દુખારા. સુન૦
મણિકા જિમ ડોર અધારે, તિમ સબ જગ મોર સહારેજી,
મમ અંશ જીવ હૈ સારા. સુન૦
યહ નશ્વર તન થિર નાહીં, ક્યા શોચ કરે મનમાંહીજી ?
'બ્રહ્માનંદ' હૈ રૂપ તુમારા. સુન૦

૬૪૮ (રાગ : ગુર્જર તોડી)

સુન નાથ અરજ અબ મેરી, મૈં શરણ પડા પ્રભુ તેરી. ધ્રુવ
તુમ માનુષ તન મોહે દીના, નહિ ભજન મૈં તુમારો કીના;
વિષયોને લઈ મતિ ઘેરી. મૈં૦
સુત દારાદિક પરિવારા, સબ સ્વાસ્થકા સંસારા;
જિન હેત પાપ કિયે ઢેરી. મૈં૦
માયામેં જીવ ભુલાના, નહિ રૂપ તુમારો જાના;
પડા જન્મ મરનકી ફેરી. મૈં૦
ભવસાગર નીર અપારા, કર કૃપા કરો પ્રભુ પારા;
'બ્રહ્માનંદ' કરો નહિ દેરી. મૈં૦

॥ ગદગદ વાણી કંઠ મૈં, આંસૂ ટપકૈ નૈન । ॥
એસી પ્રીત જાકૂ લગે, વાકૂં કા દિન રૈન ॥ ॥

૬૪૯ (રાગ : મંગલ)

સોહં શબ્દ વિચારો સાધો, સોહં શબ્દ વિચારો રે. ધ્રુવ
માલા કરસે ફિરત નહીં હૈ, જીભ ન વર્ણ ઉચારો રે;
અજપાજપ હોત ઘટ માંહી, તાકી ઔર નિહારો રે. સોહં૦
'હં' અક્ષરસે શ્વાસ ઉઠાવો, 'સો' સે જાપ બિહારો રે;
'હંસો' ઉલટ હોત હૈ, 'સોહં' યોગીજન નિરધારો રે. સોહં૦
સબ ઈક્કીસ હજાર મિલાકર, છેસો હોત શુમારો રે;
અષ્ટપદરમેં જાગત સોવત, મનમેં જપો સુખારો રે. સોહં૦
જો જન ચિંતન કરત નિરંતર, છોડ જગત વ્યવહારો રે;
'બ્રહ્માનંદ' પરમ પદ પાવે, મિટે જનમ સંસારો રે. સોહં૦

૬૫૦ (રાગ : જોગિયા)

હરિ તુમ ભક્તનકે પ્રતિપાલ,
શરણ પડા હું આય તુમારી, કીજે દયા દયાલ. ધ્રુવ
યહ સંસાર સ્વપનકી માયા, જૂઠા સબ જંજાલ;
ચરણકમલકી ભક્તિ તુમારી, દીજે નજર નિહાલ. હરિ૦
ધન દારા સુત ગીત પિયારે, કોઈ ન જાવે નાલ;
ધામ તુમારા હૈ અવિનાશી, સંગ રહે સબ કાલ. હરિ૦
માનુષ તન યહ હૈ ક્ષણભંગુર, શિરપર કાલ કરાલ;
કામક્રોધ મદ લોભ જાલસે, લીજે મુજે નિકાલ. હરિ૦
જિનપર કિરપા હોય તુમારી, તિનકે ભાગ્ય વિશાલ;
'બ્રહ્માનંદ' દાસ ચરણનકા, જન્મમરણ દુઃખ ટાલ. હરિ૦

॥ હાય હાય હરિ કબ મિલેં, છાતી ફાટી જાય । ॥
વા દિન કબ હોયગો, દરશન દેં રઘુરાય ॥ ॥

હરિ તેરે ચરણની હું મેં દાસી, મેરી કાટો જનમ કેરી ફાંસી. ધ્રુવ
ના જાવું મથુરા ના ગોકુલ, જાવું ના મેં કાશી,
મોહે ભરોસો એક તુમારો, દીનબંધુ અવિનાશી. મેરી૦
કોઈ બરત કોઈ નેમ કરત હૈ, કોઈ રહે બનબાસી;
મેં ચરણનો ધ્યાન લગાવું, સબસેં હોય ઉદાસી. મેરી૦
નહિ વિદ્યા બલ રૂપ ન મેરે, નહિ સંચય ધનરાશિ;
શરણાગત મોહે જાન દયાનિધિ, રખિયે ચરણ પાસી. મેરી૦
નહિ મેં રાજપાટ કછુ માંગું, નહિ સુખભોગ વિલાસી;
'બ્રહ્માનંદ' મેં શરણ તુમારી, કેવળ દરસ પિયાસી. મેરી૦

૬૫૨ (રાગ : આહીર ભૈરવ)

હરિનામ સુમર સુખધામ, જગતમેં જીવન દો દિનકા. ધ્રુવ
પાપ કપટકર માયા જોડી, ગર્વ કરે ધનકા;
સખી છોડકર ચલા મુસાફિર, વાસ હુયા બનકા. જગત૦
સુંદર કાયા દેખ લુભાયા, લાડ કરે તનકા;
છૂટા શ્વાસ બિખર ગઈ દેહી, જ્યોં માલા મનકા. જગત૦
જોબન નારી લગે પિયારી, મૌજ કરે મનકા;
કાલબલીકા લગે તમાચા, ભૂલ જાય ઠનકા. જગત૦
ચહ સંસાર સ્વપનકી માયા, મેલા પલ છિનકા;
'બ્રહ્માનંદ' ભજન કર બંદે, નાથ નિરંજનકા. જગત૦

॥ બહુત દિનન કી જોવતી, વાટ તુમ્હારી રામ ।
જી તરસે તુમ્હ મિલન કો, મન નાહીં વિશ્રામ ॥

હેરી સખી ચલ લે ચલ તું, અબ દેશ પિયાકા દિખાય મુજે. ધ્રુવ
દૂંદત દૂંદત દૂંડ ફિરી, સબ જંગલ ઝાડ પહાડનમેં;
કોઈ એસા ન રાહ નજીર મિલા, પિયાકે ઢિંગ દેત પુગાય મુજે. હે રી૦
ઉસ દેસપે મેં બલિહાર ગઈ, જહાં મોર પિયા નિત વાસ કરે;
સિર ધૂલ ઘરુ ઉસકે પગકી, જોઈ જાય કે આજ મિલાય મુજે. હે રી૦
મછલી બિન નીર ન ધીર ઘરે, જિમ ચાતક મેઘ નિહારત હૈ;
અબતો પિયા દર્શન દે અપના, કિસ કાજ રહે તરસાય મુજે હે રી૦
પિયાકી છબી સુંદર દેખ સખી, જહાં સૂરજ ચાંદ લખાય રહે;
'બ્રહ્માનંદ' મેં દામન ગીર તેરી, પિયા ચરણનમેં લિપટાય મુજે. હે રી૦

૬૫૪ (રાગ : સાવેરી)

આપને તારાં અંતરનો એક તાર, બીજું હું કાંઈ ન માંગુ !
સુણજે આટલો આર્ત તણો પોકાર, બીજું હું કાંઈ ન માંગુ! ધ્રુવ
તૂંબડું માંરું પડ્યું નકામું, કોઈ જુએ ના એનાં સામું;
બાંધીશ તારાં અંતરનો ત્યાં તાર, પછી મારી ધૂન જગાવું ! આપને૦
એકતારો મારો ગુંજશે મીઠો, દેખશે વિશ્વ રહ્યું જે અદીહું;
ગીતની રેલાશે એક અખંડિત ધાર, એમાં થઈ મસ્ત હું રાયું ! આપને૦

- બાદરાયણ

કાહૂંસું ન રોષ તોષ, કાહૂંસું ન રાગ દોષ, કાહૂંસું ન વૈરભાવ, કાહૂંસું ન ઘાત હૈ,
કાહૂંસું ન બકવાદ, કાહૂંસું નહીં વિવાદ, કાહૂંસું ન સંગ ન તો, કાહૂં પક્ષપાત હૈ;
કાહૂંસું ન દુષ્ટ બૈન, કાહૂંસું ન લૈન દૈન, બ્રહ્મકો વિચાર કછુ ઔર ન સુહાત હૈ,
સુંદર કહત સોઈ, ઘશનકો મહાઘશ સોઈ ગુરુદેવ જાકે દૂસરી ન બાત હૈ.

॥ કલ ના પરે દરશ બિના, મન ધારે ના ધીર ।
ગોપીવલ્લભ શ્યામ બિન, કૌન મિટાવે પીર ॥

બ્રહ્માનંદ સ્વામી (અક્ષરવાસી)



બ્રહ્માનંદનું બાળપણનું નામ લાડુદાનજી હતું. સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયમાં શ્રી સહજાનંદસ્વામીએ વિ.સં. ૧૮૬૧ માં તેમને દીક્ષા આપી અને બ્રહ્માનંદ નામ રાખ્યું. તે વખતે તેમની ઉંમર ૩૩ વર્ષની હતી. લાડુદાનજીનો જન્મ મારવાડ પ્રદેશમાં શિરોહી જિલ્લાના ખાણ ગામે વિ.સં. ૧૮૨૮ માં અત્યંત સમૃદ્ધ એવા ગઢવી કુટુંબમાં થયો હતો. મહાકવિ બ્રહ્માનંદજી શતાવધાની સંત હતા. એકપાઠી તીવ્ર મેઘા અને વિલક્ષણ વિચાર શક્તિના ધારક હતા. ગાયન, વાદન, નર્તન, શિલ્પ, શુકન, પાકશાસ્ત્ર એમ જુદી જુદી ૨૪ કળામાં પારંગત હતા. અનેક ઉપાધિઓથી વિભૂષિત હતા. ગુજરાતી ઉપરાંત વ્રજ, મારવાડી, હિન્દી, ઊર્દૂ જેથી ભાષાઓ ઉપર તેમનો અધિકાર હતો. જીવનકાળ દરમિયાન તેઓએ ૮૦૦૦ થી પણ વધુ કીર્તનોની રચના કરી હતી. અને ૧૮ જેટલા દળદાર ગ્રંથોની રચના કરી હતા. મોતીરામ, ભુજંગી, વારામ જેવા અનેક છંદો તેમણે બનાવ્યા હતા. વાતાવરણને પલટવાની તાકાત તેમની ગાન વિદ્યામાં હતી. સિતાર અને મૃદંગ જે વાજિંત્રો તેઓ ખૂબીથી વગાડતા. શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞાથી વડતાલનું સ્વામીનારાયણ મંદિરનું નિર્માણ તેમના હસ્તક થયું હતું. અંતે ૬૦ વર્ષની વયે વિ.સં. ૧૮૮૮ જેઠ સુદ ૧૦ ના રોજ તેઓ અક્ષરનિવાસી થયા.

॥ કા જીવે પિવે કે બિના, જગ લાગે નિઃપ્રાન ।
યા તો પિવ જેઠે મિલિહૈ, યા છૂટત હૈં પ્રાન ॥

૬૫૫	દેશી ઢાળ	આ તન રંગ પતંગ સરીખો
૬૫૬	બિદ્રાવની સારંગ	ઓરા આવોને સુંદર શ્યામ, એકાંતે
૬૫૭	ભીમપલાસ	ભવસાગરમાં શરણ અચળ અવિનાશી
૬૫૮	ગરબી	જોને જોને સખી એનું રૂપ, મનોહર
૬૫૯	ગુલણા છંદ	તારી આંખલડી અલબેલ, અતિ
૬૬૦	ઘોળ	દાટ્યો રહેને ચોર દૈવના
૬૬૧	સારંગ	બાળપણું તેં જીવ અજ્ઞાની ખબર
૬૬૨	દેશી ઢાળ	મારે આવ્યો અલૌકિક દાવ રે
૬૬૩	ગરબી	રે શિર સાટે નટવરને વરીએ
૬૬૪	દેશી ઢાળ	ઘાલા લાગો છો વિશ્વાધાર રે
૬૬૫	ભીમપલાસ	સગપણ એક હરિવરનું સાચું
૬૬૬	દેશી ઢાળ	સજની ટાણું આવ્યું રે ભવજલ
૬૬૭	ભૈરવી	સંત પરમ હિતકારી જગતમાંહી

૬૫૫ (રાગ : દેશી ઢાળ)

આ તન રંગ પતંગ સરીખો, જાતાં વાર ન લાગેજી;
અસંખ્ય ગયા ધન સંપત મેલી, તારી નજર આગેજી. ધ્રુવ
અંગે તેલ કુલેલ લગાવે, માથે છોગાં ઘાલેજી;
જોબન ધનનું જોર જણાવે, છાતી કાઢી ચાલેજી. આ તન
જેમ ઉંદરડે દારૂ પીધો, મસ્તાનો થઈ ડોલેજી;
મગરૂરીમાં અંગ મરોડે, જેમ તેમ મુખથી બોલેજી. આ તન
મનમાં જાણે મુજ સરીખો, રસિયો નહીં કોઈ રાગીજી;
બારે તાકી રહી બિલાડી, લેતાં વાર ન લાગીજી. આ તન
આજ કાલમાં હું તું કરતાં, જમડા પકડી જાશેજી;
‘બ્રહ્માનંદ’ કહે ચેત અજ્ઞાની, અંતે ફજેતી થાશેજી. આ તન

॥ વા દિન કો બિરહા લગો, જ્યો ધુન લાગો દ્વાર ।
દિન દિન પીરી હોત હૈ, પિયા ન બૂઝે સાર ॥

૬૫૬ (રાગ : બિદ્રાવની સારંગ)

ઓરા આવોને સુંદર શ્યામ, એકાંતે મળિયે રે;
 વ્હાલા દીન જાણીને દયાળ, અટળક ઢળિયે રે. ધ્રુવ
 વારી મૂરતિ તમારી માવ, વસી દિલ મોરે રે;
 હું તો જોઈને થઈ ગુલતાન, ફૂલાં કેરે તોરે રે. ઓરા
 વ્હાલા તમને મળ્યાના છે કોડ, કરિયે વાતું રે;
 વ્હાલા તમ વિના પલ એક, નથી રેવાતું રે. ઓરા
 તમે દિલડાના દરીઆવ, કે છેલછોગાળા રે;
 મારા મન માન્યા મોરાર, છો મરમાળા રે. ઓરા
 આવી તમ સાથે અલબેલ, પ્રીત બંધાણી રે;
 મુખ લાવણ્યતા જોઈ, માવ હું લોભાણી રે. ઓરા
 તમે મોટા થઈ મહારાજ, શું લલચાવો રે ?
 વ્હાલા ‘બ્રહ્માનંદ’ના નાથ, હસીને બોલાવો રે. ઓરા

૬૫૭ (રાગ : ભીમપલાસ)

ભવસાગરમાં શરણ અચળ અવિનાશી સાચા સંતનું;
 શ્રુતિ સ્મૃતિ સાખ, હરિ હરિજનનાં પ્રાણ વચન ભગવંતનું. ધ્રુવ
 જેમ જળ તરંગ નહીં ભેદ જદા, તેમ તેજ અગ્નિ નહીં ભિન્ન તદા;
 એમ હરિ હરિજન એક સદા. ભવ
 જેમ કીટ ભમરીને સંગ કરી, ગતિ ઈચળ તજીને થઈ ભમરી;
 એમ હરિગુરુ ધ્યાને પામે હરિ. ભવ
 જેમ કેર બોર વન વૃક્ષ ક્યાં ! તે ચંદન વાસે ચંદન થયાં;
 તેનાં નામ રૂપ ગુણ ભેદ ગયાં. ભવ
 શ્રી મુખે કહ્યું મા’તમ સંત તણું, અશ્વમેઘ યજ્ઞથી અનંતગણું;
 કહે બ્રહ્માનંદ શું કહું ઘણું. ભવ

॥ બિરહિનિ કે ઇક રામ બિન, ઔર ન કોઈ મીત । ॥
 આઠ પહર સાઠોં ઘડી, પિયા મિલન કો ચીત ॥

૬૫૮ (રાગ : ગરબી)

જોને જોને સખી એનું રૂપ, મનોહર રાજે રે;
 મુખ લાવણ્યતા જોઈ કામ, કે કોટિક લાજે રે. ધ્રુવ
 જોને ફુલડાનો તોરો શીષ, સુંદર શોભે રે;
 જોઈ લાલ સુરંગી પાઘ, મનડું લોભે રે. જોને
 વ્હાલો નેણે જણાવે છે નેહ, કે હેતે હેરે રે;
 મુને ન્યાલ કરી નંદલાલ, આજુને ફેરે રે. જોને
 પેરી શોભિતા શણગાર, રૂડા લાગે રમતા રે;
 વ્હાલો વ્રજનારીને ચિત્ત, ગિરધર ગમતા રે. જોને
 મારાં લોચનિયાં લોભાય, નટવર નિરખી રે;
 હું તો મગન થઈ મનમાંય, દિવાની સરખી રે. જોને
 ઊભા ગીત મધુરાં ગાય, ગોપીજન સંગે રે;
 વ્હાલો ‘બ્રહ્માનંદ’નો નાથ, રમે રસ સંગ રે. જોને

૬૫૯ (રાગ : ઝૂલણા)

તારી આંખલડી અલબેલ, અતિ અણિયાળી રે;
 હું તો ગરક થઈ ગુલતાન, કે ભૂધર ભાળી રે. ધ્રુવ
 માથે લાલ કસુંબી પાઘ, કે તોરો લટકે રે;
 છબી જોઈને સુંદર શામ, કે મન મારું અટકે રે. તારી
 રૂડી કેસર કેરી આડ, કે ભાલ બિરાજે રે;
 જોઈ મુખની શોભા માવ, પૂરણ શશી લાજે રે. તારી
 શોભે ધુધુરડીનો, ઘેર, કંડે કંદોરે;
 ગળે મોતીડાંની માળ, કે ચિત્તડું ચોરે રે. તારી
 શોભે સુથણલી સોરંગ, રૂપાળો રેંટો રે;
 વ્હાલા પેરીને પ્રાણ આધાર, ભાવેસું ભેટો રે. તારી
 વ્હાલા બ્રહ્માનંદના નાથ, આવી સુખ આપો રે;
 મને મ્હેર કરી ‘મોરાર’, પોતાની થાપો રે. તારી

॥ બિરહિનિ સા સુમિરન કરૈ, સૂઝે દૂજ નાહિં । ॥
 આઠ પહર પી કી રટન, નૈન રહે પથરાઈ । ॥

૬૬૦ (રાગ : ધોળ)

દાટ્યો રહેને ચોર દૈવના, શું મુખ લેઈને બોલેજી;
સ્વાસ્થ કારણ શ્વાનની પેરે, ઘર ઘર ફરતો ડોલેજી. ધ્રુવ
આતમ સાધન કાંઈ ન કીધું, માયામાં ભરમાણોજી;
લોક કુટુંબની લાજે લાગ્યો, સઘળેથી લુંટાણોજી. દાટ્યો
પેટને અરથે પાપ કરતાં, પાછું ફરી નવ જોયુંજી;
કોડી બદલે ગાફલ કુબુદ્ધિ, રામ રતન ધન ખોયુંજી. દાટ્યો
વિષય વિકાર હૈયામાં ધાર્યા, વિસાર્યા મોરારિજી;
મૂરખ તેં આમે દશ મહિના, જનુની ભારે મારીજી. દાટ્યો
સંત પુરુષની સોબત ન ગમે, ભાંડ ભવાઈમાં રાજીજી;
'બ્રહ્માનંદ' કહે નર તન પામી, હાર્યો જીતી બાજીજી. દાટ્યો

૬૬૧ (રાગ : સારંગ)

બાળપણું તેં જીવ અજ્ઞાની, ખબર વિનાનું ખોયુંજી;
સારું ભૂંડું કાંઈ ન સૂજ્યું, રમતમાંહિ મન મોહ્યુંજી. ધ્રુવ
જુવાનપણું યુવતીમાં ખોયું, ધનને અરથે ધાયોજી;
મનમાં સમજે મુજ સરીખો, નથી જગતમાં ડાહ્યોજી. બાળ
વૃદ્ધપણામાં ચિંતા વાધી, હાથ પાય નવ ચાલેજી;
ઘરનાં માણસ કહ્યું ન માને, તે દુઃખ અંતર સાલેજી. બાળ
ભાળે નહિ રોગે ભેલાંણો, પડિયો લાંબો થઈનેજી;
જમના કિંકર ગરદન ઝાલી, ચાલ્યા જોરે લઈનેજી. બાળ
ઠાલો આવ્યો ભૂલ્યો વુઢો, કાંચ ન લે ગયો સાથેજી;
'બ્રહ્માનંદ' કહે ચમપુરી કેરુ, મહાદુઃખ લીધું માથેજી. બાળ

॥ પી પી કરતે દિન ગયા, રૈન ગઈ પિય ધ્યાન ।
ભિરહિનિ કે સહજે સઘૈ, ભક્તિ યોગ અરુ જ્ઞાન ॥

૬૬૨ (રાગ : દેશી ઢાળ)

મારે આવ્યો અલૌકિક દાવ રે, કોઈ મને શું કહેશે ?
માથા સાટે વર્યા મેં તો નાથ રે, કોઈ મને શું કહેશે ? (૧)
હવે બળે છે જગમાં બલાય રે, કોઈ મને શું કહેશે ?
મેં તો ભેટ્યા છે ભૂદરરાય રે, કોઈ મને શું કહેશે ? (૨)
અતિ આનંદ થયો છે મારે અંગ રે, કોઈ મને શું કહેશે ?
લાગ્યો રસિયાજીનો રંગ રે, કોઈ મને શું કહેશે ? (૩)
થઈ જગમાં અલૌકિક જીત રે, કોઈ મને શું કહેશે ?
લાગી પૂરણ સલૂણા સાથે પ્રિત રે, કોઈ મને શું કહેશે ? (૪)
હવે થયો સંસારડો ઝેર રે, કોઈ મને શું કહેશે ?
'બ્રહ્માનંદ'ને વ્હાલે કીધી મહેર રે, કોઈ મને શું કહેશે ? (૫)

૬૬૩ (રાગ : ગરબી)

રે શિર સાટે નટવરને વરીએ, રે પાછું તે પગલું નવ ભરીએ. ધ્રુવ
રે અંતરદૃષ્ટિ કરી ખોળિયું રે, રે ડહાપણ ઝાઝું નવ ડહોળ્યું;
એ હરિ સારું મારું ધોળ્યું. રે
રે સમજ્યા વિના નવ નીસરીએ, રે રણ મધ્યે જઈને નવ ડરીએ;
ત્યાં મુખ પાણી રાખી મરીએ. રે
રે પ્રથમ ચડે શૂરો થઈને, રે ભાગે પાછાં રણમાં જઈને;
તે શું જીવે ? ભૂંડું મુખ લઈને. રે
રે પહેલું જ મનમાં ત્રેવડીએ, રે હોડે હોડે જુદ્ધે નવ ચડીએ;
રે જો ચડીએ તો કટકા થઈ પડીએ. રે
રે રંગ સહિત હરિને રટીએ, રે હાક વાગ્યે પાછા નવ હટીએ;
'બ્રહ્માનંદ' કહે ત્યાં મરી મટીએ. રે

॥ પીવ ચહોં કે મત ચહોં, વહ તો પી કી દાસ ।
પિય કે રંગરાતી રહે, જગ સોં હોય ઉદાસ ॥

૬૬૪ (રાગ : દેશી ઢાળ)

ઘાલા લાગો છો વિશ્વાધાર રે, સગપણ તમ સાથે;
મેં તો સર્વે મેલ્યો સંસાર રે, સગપણ તમ સાથે. (૧)
મારા મનમાં વસ્યા છો આવી શ્યામ રે, સગપણ તમ સાથે;
તમારે કાજ તજ્યું ધનધામ રે, સગપણ તમ સાથે. (૨)
મારું મનડું લોભાયું તમ પાસ રે, સગપણ તમ સાથે;
મને નથી બીજાની આશ રે, સગપણ તમ સાથે. (૩)
મારે માથે ઘણી છો તમ એક રે, સગપણ તમ સાથે;
મારી અખંડ નિભાવજો ટેક રે, સગપણ તમ સાથે. (૪)
મેં તો દેહ ધર્યો છે તમ કાજ રે, સગપણ તમ સાથે;
તુંને જોઈ મોહી છું ગુરુરાજ રે, સગપણ તમ સાથે. (૫)
હું તો હેતે વેચાણી તમ હાથ રે, સગપણ તમ સાથે;
'બ્રહ્માનંદ'ના ઘાલા શ્રી નાથ રે, સગપણ તમ સાથે. (૬)

૬૬૫ (રાગ : ભીમપલાસ)

સગપણ એક હરિવરનું સાચું બીજા સરવે દાણભંગુર કાચું. ધ્રુવ
ફોગટના ફેરા નવ ફરીએ, પરઘરના પાણીશું ભરીએ;
જો વરીએ તો નટવરને વરીએરે. સગપણ
ન ડરું હું લોક તણી-લાજે શિર ઉપર ગિરધરજી ગાજે;
આ દેહ ધર્યો નટવરને કાજે. સગપણ
હરિવિના બીજાને વરવું, તજી ગજ ખર ચડીને ફરવું;
આ જીવ્યાથી મારે રડું મરવું. સગપણ

૬૬૬ (રાગ : દેશી ઢાળ)

સજની ટાણું આવ્યું રે ભવજલ તરવાનું,
મોંઘો મનુષ્યનો વારો, ભવજલ તરવાનો આરો;
ડાહ્યા દિલમાં વિચારો, સત્સંગ કીજીએ. ધ્રુવ

॥ ગગન શોર વરસે અમીં, બાદલ ગહર ગમ્ભીર ।
ચહુ દિવસ દમકે દામિની, ભીજે દાસ કબીર ॥

સજની આરે ચોઘડીયાં અમૃત લાભનાં,
વીજળી ઝબકારા જેવાં, મોતી પરોવી લેવાં;
ફરી નહિ મળે એવા, સત્સંગ કીજીએ. સજની
સજની સંત વચન ઉર ધરીએ,
ગાંઠ વાળીના છુટે, નેમ વિશ્વના તૂટે;
સંસાર છોને શિર કુટે, સત્સંગી કીજીએ. સજની
સજની દાન-ધ્યાનની ઘડીઓ છેલ્લી છે,
દાન સુપાત્રે કરીએ, ધ્યાન પ્રભુજીનું ધરીએ;
ભક્તિ કથા સાંભળીએ, સત્સંગ કીજીએ. સજની
સજની સંત સાધુની સેવા કીજીએ,
પાપ પૂર્વનાં બળવા, બ્રહ્મસ્વરૂપમાં ભળવા;
સહજાત્મ પદને વરવા, સત્સંગ કીજીએ. સજની
સજની શીરના સાટે રે સદગુરુ વોરીએ,
પાછાં પગલાં ના ભરીએ, મન કર્મ વચને હરિ વરીએ;
'બ્રહ્માનંદ' કહે ભવ તરીએ, સત્સંગ કીજીએ. સજની

૬૬૭ (રાગ : ભૈરવી)

સંત પરમ હિતકારી, જગત માંહી. ધ્રુવ
પ્રભુ પદ પ્રગટ કરાવત પ્રીતિ, ભરમ મિટાવત ભારી. જગત
પરમ કૃપાળુ સકલ જીવન પર, હરિ સમ સખ દુઃખહારી. જગત
ત્રિગુણાતીત ફિરત તન ત્યાગી, રીત જગતસે ન્યારી. જગત
'બ્રહ્માનંદ' સંતનકી સોખત, મિલત હૈ પ્રગટ મુરારિ. જગત

॥ ગગન મંડલ કે બીચ મેં, બિના કમલ કી છાપ ।
પુરુષ અનામી રમ રહા, નહીં મંત્ર નહિં જાપ ॥

ગોસ્વામી બિન્દુ મહારાજ



ગોસ્વામી શ્રી બિન્દુજી મહારાજ નામે પ્રખ્યાત થયેલ અને કવિતા-કલાધર, શ્રીમાનસ-હંસ-શિરોમણિ આદિ અનેક ઉપાધિથી વિભૂષિત બિન્દુજી મહારાજે ઘણી ભક્તિ-કાવ્ય રચનાઓ રચી છે. જે ‘મોહન-મોહની’ નામક પુસ્તકના ૧૨ ભાગમાં નિબદ્ધ છે. તેમની જન્મભૂમિ વારાણસી હોય એવો અંદાજ છે.

૬૬૮	માલકૌંસ	અજીબ હૈં યહ દુનિયા બાબાર !
૬૬૯	કવ્વાલી	અરે મન યે દો દિન કા મેલા
૬૭૦	મધુવંતી	ઉઘો ! હૈં બેપીર કન્હાઈ
૬૭૧	ચમનકલ્યાણ	એ મેરે ઘનશ્યામ ! હૃદયકાશ
૬૭૨	મિશ્રભૈરવી	કૃપા કી ન હોતી જો આદત
૬૭૩	ગઝલ	ન ચૂં ઘનશ્યામ તુમકો દુઃખસે
૬૭૪	માલકૌંસ	બૈના મતવાલે હૈં
૬૭૫	શ્રી	મોહન પ્રેમ બિના નહીં મિલતા
૬૭૬	પટમંઝરી	ભજન શ્યામ સુંદર કા કરતે રહોગે
૬૭૭	નટભૈરવ	બંસી બજાકે મેરી નિંદિયા
૬૭૮	ગઝલ	વહી પ્યારા હૈં જિસકા હુસ્ન હર
૬૭૯	મધુકૌંસ	શ્યામ મનોહર સે મન કો
૬૮૦	ભૈરવી	હરિ ચરણોમેં મનકો લગાયે
૬૮૧	પીલૂ	હૈં આંખ વો જો રામકા દર્શન
૬૮૨	ચમન	હૈં દયામય આપ હી સંસાર કે

॥ સુરત સમાની નિરત મેં, નિરત રહી નિરધાર ।
સુરત નિરત પરયા ભયા, ખુલ ગયા સિંધુ દુઆર ॥

૬૬૮ (રાગ : માલકૌંશ)

અજીબ હૈં યહ દુનિયા બાબાર !
જીવ જહાં પર ખરીદાર હૈં, ઈશ્વર સાહુકાર. ધ્રુવ
કર્મ તરાજુ, રૈન દિવસ દો પલડે, તોલેં ભાર;
પાપ પુણ્ય કે સોદે સે, હોતા હૈં વ્યાપાર. અજીબ
બને દલાલ ફિર કરતે હૈં, કાલાદિક બટમાર;
કિન્તુ બચાતે હૈં ઈનસે, જ્ઞાનાદિક પહેરદાર. અજીબ
ગિનકર થૈલી શ્વાસ રત્નકી, સમ્હલા દો સૌ બાર;
કુછ તો માલ ખરીદી નગદી, કુછ કર લિયા ઉધાર. અજીબ
મર કર જીવ નાવ ચલે, આશા સરિતા કે પાર;
કહીં ‘બિન્દુ’ ભર છિદ્ર હુઆ, તો ડૂબ ગયે મજધાર. અજીબ

૬૬૯ (રાગ : કવ્વાલી)

અરે મન ! યે દો દિનકા મેલા રહેગા ! કાયમ ન જગકા ઝમેલા રહેગા.
ધ્રુવ
કિસ કામકા ઊંચા મહલ બનવાયેગા, કિસ કામકા લાખોંકા તોડા કમાયેગા,
રથ હાથિયોં કે ઝુડ ભી કિસ કામ આયેગા? તૂ જૈસા વહાંસે આયા હૈં વૈસા હી જાયેગા;
તેરે સફરમેં સવારી કે ખાતિર, કન્ધે પર ઢઢરી કા ઢેલા રહેગા.
અરે મન
તૂ કહતા દૌલત કિસી દિન આયેગી મેરે કામ, પર બતાકિ દૌલત કિસકા હુઆ ગુલામ,
કર ગયે ઉપદેશ હરિશ્ચંદ્ર કૃષ્ણ રામ, દૌલત યહી હૈં રહતી, રહતા ફગત નામ;
છુટેગી સંપતિ યહાં કી યહીં પર, તેરે કમર મેં ન ઘેલા રહેગા.
અરે મન
સાથી હૈં મિત્ર ગંગાકે જલ ‘બિંદુ’ દાન તક, અર્ધાગિની બૈઠેગી, કેવલ મકાન તક,
પરિવાર કે ભી સાથી જાવૈં સ્મશાન તક, બેટા ભી હક નિભાગેયા અગ્નિ દાન તક;
ઈસકે તો આગે ભજન હી હૈં સાથી, ગુરૂ કે ભજન બિન અકેલા રહેગા.
અરે મન

॥ કૌતુક દેખા દેહ બિન, રવિ શશિ બિના ઉજાસ ।
સાહિબ સેવા માહિં હૈં, બે પરવાહી દાસ ॥

૬૭૦ (રાગ : મધુવંતી)

ઉઘો ! હૈ બેપીર કન્હાઈ !
 હમ સબ કે તન, ઘન જીવન લેકર ભી દયા ન આઈ ! ધ્રુવ
 પ્રપંચ મય જુઠી થી જગ કી, સબ નેહ સગાઈ;
 તો ફિર ક્યો ન પ્રથમ હી ? હમકો જ્ઞાન કથા સમજાઈ. ઊઘો
 પહેલે ચંચલતા શિશુતા વશ, હંસિ હંસિ પ્રીત બઢાઈ;
 અબ ગ્રામીણ ગ્વાલિનોં કે હિત, ક્યોં ત્યાગે ઠકુરાઈ ? ઊઘો
 માખન ચોર કહા કર બૃજ મેં, ઘર ઘર કીર્તિ જગાઈ;
 ઘન્ય કુબરી, જિસને પદવી, અલખ બ્રહ્મ કી પાઈ. ઊઘો
 પ્રેમ બિરહ દ્રગ 'બિન્દુ' માલિકા મોહ જાલ ઠહુરાઈ;
 કયા પહચાને ? રત્ન જિન્હોને, બન-બન ગાય ચરાઈ. ઊઘો

૬૭૧ (રાગ : યમન કલ્યાણ)

એ મેરે ઘનશ્યામ ! હૃદયકાશ પર આયા કરો !
 ગ્રીષ્મ ઋતુ કલિકાલ કી હૈ, ધૂપ તુમ છાયા કરો. ધ્રુવ
 દામિની કે બિન દયા, જલ-દાન દે સકતે નહીં;
 ઇસલિયે શ્રી રાધિકા કો, સાથે મેં લાયા કરો. એ
 જિસકી ગર્જન મેં સરસ-અનુરાગ કી હૈ ધ્વનિ ભરી;
 ઉસ મધુર મુરલી સે જન મન મોહ હર્ષાયા કરો. એ
 પ્યાસ હૈ જિસકો તુમ્હારે, દર્શનોં કી હી સદા;
 ઉન તૃષા-મય-ચાતકો કે, દ્રગ ન તરસાયા કરો. એ
 પ્રેમ કે અંકુર બિરહ કી, અગ્નિમેં ઝુલસે નહીં;
 ચદિ સમય પર કુછ કૃપા કે દ્રગ 'બિન્દુ' બરસાયા કરો. એ

॥ કબીર મોતિન કી લડી, હીરોં કા પરકાસ ।
 ચૌંદ સુરજ કો ગમ નહીં, દરસન પાયા દાસ ॥

૬૭૨ (રાગ : મિશ્રભૈરવી)

કૃપા કી ન હોતી જો આદત તુમ્હારી;
 તો સૂની હી રહતી અદાલત તુમ્હારી. ધ્રુવ
 જો દીનો કે દિલમેં જગહ તુમ ન પાતે (૨);
 તો કિસ દિલમેં હોતી ? હિફાજત તુમ્હારી. કૃપા
 ગરીબોકી દુનિયા હૈ આબાદ તુમસે (૨);
 ગરીબો મેં હૈ, બાદશાહત તુમ્હારી. કૃપા
 ન મુલ્કિમ હી હોતે, ન તુમ હો તે હાકીમ (૨);
 ન ઘર ઘરમેં હોતી ઇબાદત તુમ્હારી. કૃપા
 તુમ્હારી હી ઉલ્કત કે દ્રગ 'બિન્દુ' હૈ ચહ (૨);
 તુમ્હેં સોંપતે હૈ અમાનત તુમ્હારી. કૃપા

૬૭૩ (રાગ : ગઝલ)

ન ચૂ ઘનશ્યામ તુમકો દુઃખસે ઘબરા કરકે છોડૂંગા;
 જો છોડૂંગા તો કુછ મેં ભી, તમાશા કરકે છોડૂંગા. ધ્રુવ
 અગર થા છોડના મુઝકો, તો ફિર ક્યો હાથ પકડા થા ?
 જો અબ છોડા તો ન જાને, મેં કયા કયા કરકે છોડૂંગા. ન ચૂ
 મેરી રસવાઈયા દેખો, મજે સે શૌક સે દેખો;
 તુમ્હેં મે અબ સરે બાબર, રસવા કરકે છોડૂંગા. ન ચૂ
 તુમ્હેં હૈ નાજ ચહ બેદર્દ રહતા હૈ હમારા દિલ;
 મેં ઉસ બેદર્દ દિલ મેં દર્દ પૈદા કરકે છોડૂંગા. ન ચૂ
 નિકાલા તુમને અપને દિલ કે જિસ ઘર સે ઉસી ઘર પર;
 અગર દ્રગ 'બિન્દુ' જિન્દા હૈ, તો કબ્જા કરકે છોડૂંગા. ન ચૂ

॥ કબીર કમલ પ્રકાસિયા, ઉગા નિર્મલ સૂર ।
 રૈન અંધેરી મિટ ગઈ, બાબા અનહદ તૂર ॥

નેના મતવાલે હેં, બાલ ઘુંઘરવાલે હેં;
બોલ ધ્યારે ધ્યારે હેં, નામ બનવારી હેં, વો હી મેરા શ્યામ હેં. ધ્રુવ
કહા ઘનશ્યામને ઉઘો ? વૃંદાવન જરા જાના,
વહાં વ્રજગોપિયોંકો, જ્ઞાનકા તત્ત્વ સમજાના;
વિરહકી વેદનામેં વે સદા બૈચેન રહતી હેં,
તડપતી આહે ભરકર રૌ રૌ ચે કહતી હેં. વો
કહા ઉઘોને હંસકર અભી જાતા હું વૃંદાવન,
જરા દેખું ચે કેસા હે ? કઠિન અનુરાગકા બંધન;
હે કેસી ચે ગોપીયા ? જો જ્ઞાનબલકો કમ બતાતી હેં,
નિર્થક લોક-લીલાકા, યહી ગુણગાન ગાતી હે. વો
ચલે મથુરાસે કુછ દુર જબ, વૃંદાવન નિકટ આચે,
વહીંસે પ્રેમને અપને, અનોખે રંગ દિખલાચે;
ઉલઝકર વસ્ત્રમેં કાંટે લગે, ઉઘોકો સમજાને,
તુમ્હારે જ્ઞાનકા પદા ચીર દેંગે ચે પ્રેમ દિવાને. વો
વિટપ મુકમુક કર ચે કહેતે થે, ઇંદર આઓ (૨),
પપીહા કહ રહા થા 'પી' કહાં ? યહ ભી તો બતલાઓ;
નદી ચમુનાકી ધારા શબ્દ હરિ હરિકા સુનાતી થી,
ભ્રમર ગુંબારસે ભી યહ મધુર આવાજ આતી થી. વો
ગરજ પહુંચે વહાં, થા ગોપિયોંકા જુસ જગહ મંડલ,
વહાંથી શાંત ભૂમિ, વાયુ ધીમી, વ્યોમથા નિર્મલ;
સહસ્ત્ર ગોપિયોંકે મધ્યથી, શ્રી રાધિકા રાની,
સભીકે મુખસે રહ રહકર, નિકલતીથી યહી બાની. વો
કહા ઉઘોને યહ બટકર આગે, મેં મથુરાસે આયા હું,
સુનાતા હું સંદેશા શ્યામકા, જો સાથ લાયા હું;
જબ યહ આત્મસત્તા હી, અલખ નિર્ગુણ કહાતી હેં,
ફિર ક્યો ? મોહ-વશ હોકર, વૃથા યહ ગાન ગાતી હેં. વો

॥ પિંજર પ્રેમ પ્રકાસિયા, જાગી જ્યોતિ અનંત । ॥
સંશય છૂટા સુખ ભયા, મિલા પિયારા કંત ॥ ॥

કહા શ્રીરાધિકાને સંદેશા ખૂબ લાચે હો,
મગર ચે ચાદ રખ્ખો, પ્રેમકી નગરીમેં આચે હો;
સંભાલો યોગકી પૂંજી, ન હાથોસે નિકલ જાયે,
કહી વિરહ અગ્નિમેં, ચે જ્ઞાનકી પોથી ન જલ જાયે. વો
અગર નિર્ગુણ હેં હમ તુમ, કૌન કહેતા હેં ? ખબર કીસકી?
અલખ હમ તુમ હેં તો, કિસ-કિસકો લગતી હૈ નજર કિસકી?
જો હો અદ્વૈતકે કાબિલ, તો ક્યો દ્વૈત લેતે હો ?
અરે, ખુદ બ્રહ્મ હોકર, બ્રહ્મકો ઉપદેશ દેતે હો. વો
અભી તુમ ખુદ નહીં સમજે, કિસકો ? યોગ કહેતે હેં,
સુનો ઇસ તૌર યોગી, દ્વૈતમેં અદ્વૈત રહેતે હેં;
ઉંદર મોહન બને રાધા, વિયોગિનિકી જુદાઈમેં,
ઇંદર રાધા બની હેં શ્યામ, મોહનકી જુદાઈમેં. વો
સુના જબ પ્રેમકા અદ્વૈત, ઉઘોકી ખુલ ગઈ આંખે,
પડીથી જ્ઞાન-મદકી ધૂલ, જિનમેં વહ ઘુલી આંખે;
હુઆ રોમાંચ તનમેં 'બિન્દુ' આંખોસે નિકલ આયા,
ગીરી શ્રી રાધિકા ચરણમેં, ગુરુ મંત્ર હૈ યહી પાયા. વો

૬૭૫ (રાગ : શ્રી)

મોહન પ્રેમ બિના નહીં મિલતા, ચાહે કરલે કોટિ ઉપાય ! ધ્રુવ
મિલે ન જમુના સરસ્વતી મેં, મિલે ન ગંગા નહાય;
પ્રેમ સરોવર મેં જબ ડૂબે, પ્રભૂ કી ઝલક લખાય. મોહન
મિલે ન પર્વત મેં નિર્જન મેં, મિલે ન વન ભરમાય;
પ્રેમ બાગ ઘૂમે તો હરિ કો, ઘટ મેં લે પદરાય. મોહન
મિલે ન પંડિત કો કાજી કો, મિલે ન ધ્યાન લગાય;
ઢાઈ અક્ષર પ્રેમ પદે તો, નટવર નયન સમાય. મોહન
મિલે ન મંદિર મેં મૂર્તિ મેં, મિલે ન અલખ જગાય;
પ્રેમ 'બિન્દુ' દ્રગ સે ટપકે તો, તુરંત પ્રગટ હો જાય. મોહન

॥ અકથ કહાની પ્રેમ કી, કછૂ કહી ના જાય । ॥
ગૌંગે તેરી સરકરા, ખાય ઔર મુસકાય ॥ ॥

ભજન શ્યામ સુન્દર કા કરતે રહોગે, તો સંસાર સાગર સે તર કે રહોગે. ધ્રુવ
કૃપાનાથ બેશક મિલેંગે કિસી દિન, જો સતસંગ પથ સે ગુજરતે રહોગે. ભજન
ચટોગે હૃદય પે સભી કે સદા તુમ, જો અભિયાન ગિરિ સે ઉતરતે રહોગે. ભજન
ન હોગા કભી કલેશ મન મેં તુમ્હારે, જો નિત ધ્યાન દિલ સે લગાતે રહોગે. ભજન
છલક હી પડેગા દયાસિન્ધુ કા દિલ, જો દૃગ ‘બિંદુ’ સે રોજ ભરતે રહોગે. ભજન

બંસી બજાકે મેરી નિંદીયા ઉડાઈ, સાવલા સલોના મેરા કૃષ્ણ કન્હાઈ;
કુંજ ગલીમેં દુંડે ઉન્હેં રાધા પ્યારી, કહાં ગીરધારી મેરે કહાં ગીરધારી. ધ્રુવ
આંખ મીચોલી કાહેં ? ખેલે તું કહાના, પલકે બીછાયે બેઠી તેરી મેં રાધા,
કાશમેં તેરી બન જાતી બાંસુરીયા, અઘરો સે તેરે લટ જાતી મેં સાંવરીયા;
નયના નીહારે પંથ આવો મુરારી. કહાં
ચાદ જો આયે મોહે, પલ મહા રાસકે, ફીર ભી પાચલીયા મૂંદંગ તાલ પે,
જીતની ગોપિયા ઉતને ગોવિંદા, કરતલમેં હે દેખો, જૈસે ભગવંતા;
કલ ના પડે અબ કહાના, પલ પલ ભારી. કહાં
કહાના બિના અબ તો, રહા નહી જાયે, ચમુના નદી કી ધારા સૂકી જાયે,
અપને ગોપાલજીકો, ગૈયા પુકારે, વૃક્ષલતા બન-ઉપવન સુને સબ સારે;
વ્રજરાજ આવો મેરે મોર મુકુટ ધારી. કહાં

॥ સમ દષ્ટિ સતગુરુ કિયા, ભરમ ભયા સબ દૂર ।
દૂજ કોય દેખું નહીં, રામ રહ્યા ભરપૂર ॥

વહી પ્યારા હૈ જિસકા હુસ્ન હર દિલકો હિલાતા હૈ;
વહી હૈ નૂર જો હર દિલકી કલિયોં કો ખિલાતા હૈ. ધ્રુવ
ઉસે હમ ઈશક ક્યા સમજે ? જો દિલ કો તોડ હી ડાલે;
વહી હૈ ઈશક જો બેદર્દ, દિલ સે દિલ મિલાતા હો. વહી
વો કેસા ગમ ? જો કરવાયે, શિકાયત દિલ સે દિલવરકી;
વહી ગમ હૈ જો દિલકી ચાદ દિલવર કો હિલાતા હૈ. વહી
અસર વહ ક્યા નિગાહોંકા ? કિ જિસ પર મર મિટે આશિક;
નિગાહોં કા અસર વહ હૈ, જો મરતે કો જિલાતા હૈ. વહી
વો કેસા ‘બિન્દુ’ આંસૂકા ? જો નિકલે દિલકો તડપાકર;
વો હૈ આંસુ જો દિલકો, રબકા પ્યાલા પિલાતા હો. વહી

શ્યામ મનોહર સે મન કો લગાયા નહી, તો મજા તૂને નર તનકા પાયા નહી. ધ્રુવ
સુયશ ઉનકા શ્રવણ મેં સમાયા નહી, કીર્તિ ગુણગાન ઉનકા જો ગાયા નહી. તો
ધ્યાન મેં ઘનકે ચદિ તૂ લુભાયા નહી, ઉનકે ચરણોં કી સેવામેં આયા નહી. તો
ઉનકે અર્ચન કા અનુરાગ છાયા નહી, દ્વાર પર ઉનકે સર કો ઝુકાયા નહી. તો
દાસ ચા મિત્ર ઉનકા કહાયા નહી, ઉનપૈ સર્વસ્વ અપના લુટાયા નહી. તો
પ્રેમ મેં ઉનકે જીવન બિતાયા નહિ, વેદનામય હૃદય કો બનાયા નહી. તો
અશ્રુ કા ‘બિન્દુ’ દ્રગ સે ગિરાયા નહી, ઉનકી વિરહાગ્નિ મેં તન જલાયા નહી. તો

॥ જા મરને સે જગ ડરે, મોહિ બડો આનન્દ ।
કબ મરિહોં કબ પાઇયોં, પૂરન પરમાનન્દ ॥

૬૮૦ (રાગ : ભૈરવી)

હરિ ચરણોમેં મનકો લગાયે જાયેગે,
શ્યામ ચરણોમેં મનકો લગાયે જાયેગે;
જયોત જીવનકી જગમેં જગાયે જાયેગે. ધ્રુવ
હજાર બાર કૃપા દાંતાસે કરાર હુઆ,
મગર ન ઉનકા ભજન મનસે એકબાર હુઆ;
વિષયમેં, ભૂખમેં, નિદ્રામેં દિન ગુજરતે હૈ,
મનુષ્ય હોકે ભી પશુઓકે કામ કરતે હૈ,
ઐસી બીગડી દશા કો મિટાયે જાયેગે. હરિ
સમજ રહે હૈ કે સંસાર હમારા હોગા,
યે પુત્ર મિત્ર યે પરિવાર હમારા હોગા;
નહી યે ધ્યાન કિ જબ કાલ પ્રાણ લેતા હૈ,
તો ગૈર કયા ? યે તન ભી ન સાથે દેતા હૈ,
ઐસી દુનિયાસે નાતે હટાયે જાયેગે. હરિ
અધમોકે ભાર બેસુમાર હો ગયે ભગવન,
ઇસસે થક ગયે લાચાર હો ગયે ભગવન;
ન તોડો કર્મ કે બંધન, તો કુછ રહમ કરદો,
ન સબ હટાવો તો થોડા સા વજન કમ કરદો,
અબ ન સર પર યે બોઝે ઉઠાયે જાયેગે. હરિ
કીયે જો કર્મકી યે ભૂલ જો હુઈ સો હુઈ,
સહે જો કષ્ટ સહે ભુલ જો હુઈ સો હુઈ;
દયાલુ આખિર દાવા યહી હમારા હૈ,
હમેં ભી તારો જો લાખોકો તુમને તારા હૈ,
દુઃખ દ્રગ 'બિન્દુ' તુમ પર ચઢાયે જાયેગે. હરિ

(સાખી)

કનૈયા આરજુ ઈતની હૈ, કમ સે કમ નિકલ જાયે;
તેરે ચરણો પે સર હો કિ મેરા દમ નિકલ જાયે.

॥ સમ દષ્ટિ સતગુરુ કિયા, ભરમ ભયા સબ દૂર ।
હુઆ ઉજાલા જ્ઞાન કા, ઉગા નિર્મલ સૂર ॥

૬૮૧ (રાગ : પીલુ)

હૈ આંખ વો જો રામકા દર્શન કિયા કરે;
વો શીશ હૈ ચરણો મેં જો વંદન કિયા કરે. (૧)
બેકાર વો મુખ હેં જો રહે વ્યર્થ વિવાદમેં;
મુખ વહ હૈ જો હરિ નામકા સુમિરન કિયા કરે. (૨)
હીરોં કે કર્ણોં સે નહીં શોભા હૈ હાથ કી;
હૈ હાથ વો જો નાથ કા પૂજન કિયા કરે. (૩)
મર કર ભી અમર નામ હૈ ઉસ જીવકા જગમેં;
પ્રભુ પ્રેમ પે બલિદાન વો જીવન કિયા કરે. (૪)
કવિવર વહી હેં શ્યામ કે સુંદર ચરિત્રકા;
રસના કે જો રસ બિન્દુ સે વર્ણન કિયા કરે. (૫)

૬૮૨ (રાગ : યમન)

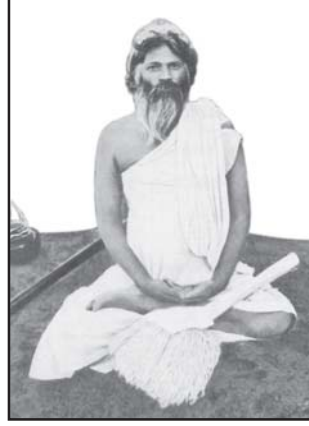
હે દયામય આપહી સંસાર કે આધાર હો,
આપહી કરતાર હો, હમ સબકે પાલનહાર હો. ધ્રુવ
જન્મદાતા આપહી માતાપિતા ભગવાન હો,
સર્વ સુખદાતા સખા, ભ્રાતા હો, તનધન પ્રાણ હો. હે દયામય
આપકે ઉપકાર કા હમ ઋણ ચૂકા સકતે નહિ,
બિન કૃપા કે શાંતિ સુખકા, સાર પા સકતે નહિ. હે દયામય
દીજીયે વહ મતિ બને, હમ સદગુણી સંસાર મેં,
મન હો મંજુલ ધર્મમય, ઓર તન લગે ઉપકારમેં. હે દયામય

જા દિન તેં નિરખ્યો નંદનંદન, કાનિ તજી ઘર બંધન છુટ્યો,
ચારુ વિલોકની કીર્તી સુનારિ, સંહાર ગઈ, મન માર નેં લૂટ્યો;
સાગર કો સરિતા જિમિ ઘાઈ, ન રોકી રહે ફુલ કો પુલ ટૂટ્યો,
મત ભયો મન સંગ ફિરે રસખાનિ સરુપ અમીરસ ઘૂંટ્યો.

॥ ના કુછ કિયા, ના કરિ સકા, નહિં કુછ કરને બોગ ।
જો કુછ કિયા સો હરિ કિયા, દૂખ થાપે લોગ ॥

બુદ્ધિસાગરજી

ઈ. સ. ૧૮૭૪ - ૧૯૨૫



અહિંસા અને શાકાહારની સમર્થક ગૂર્જરભૂમિના મહેસાણા જિલ્લાના વિજાપુર ગામમાં ધર્મપરાયણ દંપતી શ્રી શિવાભાઈ પટેલ અને અંબાબેનની કૂખે વિ. સં. ૧૯૩૦ની શિવરાત્રીના દિવસે મહાવદ અમાસને રોજ બુદ્ધિસાગરજીનો જન્મ થયો હતો. તેમનું બાલ્યાવસ્થાનું નામ બહેચર હતું. ૬ વર્ષની ઉંમરે તેઓનો ધૂળિયા નિશાળમાં અભ્યાસ શરૂ થયો. દુકા ધોરણ સુધીમાં તો તેઓ પ્રથમ પંક્તિના વિદ્યાર્થી તરીકે પ્રખ્યાત થયા. બહેચર નાનપણથી જ દયાળુ, ચિંતનશીલ, એકાંતપ્રિય અને પરોપકારી સ્વભાવના હતા. સદ્વાચન અને ચિંતનના ખૂબ જ રસિયા હતા. હિંદી અંગ્રેજી અને સંસ્કૃત ભાષાઓને પણ કોઠાસૂઝથી ભણ્યા હતા. થોડાક વખત પછી આજોલ ગામે ધાર્મિક શિક્ષક તરીકેનું કાર્ય સ્વીકાર્યું. શ્રી રવિસાગરજીના શિષ્ય શ્રી સુખસાગરજી મહારાજના સાનિધ્યમાં વિ. સં. ૧૯૫૭ના માગશર સુદ દના રોજ પાલનપુર મુકામે તેઓએ જિનદીક્ષા લીધી, અને મુનિ બુદ્ધિસાગર બન્યા. વિદ્વાનોની મંડળીઓએ તેમને ‘શાસ્ત્રવિશારદ’ની પદવીથી વિભૂષિત કર્યા. વિ. સં. ૧૯૭૦ની મહા સુદ પૂનમને દિવસે વિશાળ જૈન સંઘની હાજરીમાં તેઓને આચાર્યપદ અર્પણ કરવામાં આવ્યું. વિ. સં. ૧૯૭૬થી તેમને ડાયાબિટીઝનો રોગ લાગુ પડ્યો અને તે ક્રમશઃ વધતો ગયો. ૧૯૮૦માં મહુડીમાં ઘંટાકર્ણ વીરની સ્થાપના કરી. વિ. સં. ૧૯૮૧માં દીક્ષાના ૨૫ વર્ષમાં અને જીવનના છેલ્લા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો. ‘ઓમ્

॥ ના કુછ કિયા ના કરિ સકા, ન કરને જોગ સરીર ।
જો કુછ કિયા સાહિબ કિયા, તાંતે ભયા કબીર ॥

ભજ રે મના

૪૧૨

અર્હત મહાવીર’ના ધીમા નાદ સાથે વિ. સં. ૧૯૮૧ના જેઠ વદ શ્રીજના સવારે ૮-૩૦ વાગે ૫૧ વર્ષની વયે અનંતની યાત્રાએ ચાલ્યા ગયા.

૬૮૩	માલકૌંસ	અલખ દેશમેં વાસ હમારા
૬૮૪	પહાડી	અલખ નિરંજન આતમ જ્યોતિ
૬૮૫	માંટ	આનંદ ક્યાં વેચાય ? ચતુર નર
૬૮૬	મલ્હાર	ઐસા સ્વરૂપ વિચારો હંસા
૬૮૭	સારંગ	ઘટ ખોજ્યા બિન પાર ન આવે

૬૮૩ (રાગ : માલકૌંસ)

અલખ દેશમેં વાસ હમારા, માયા સે હમ હૈ ન્યારા;
નિર્મલ જ્યોતિ નિરાકાર હમ, હરદમ હમ ધ્રુવકા તારા. ધ્રુવ
સુરતા સંગે ક્ષણ ક્ષણ રહેના, દુનિયાદારી દૂર કરણી;
સોહં જાપકા ધ્યાન લગાના, મોક્ષ મહલકી નિસરણી. અલખ
પટના ગણના સખહી જૂઠા, જબ નહીં આતમ પિછાના;
વર વિના ક્યા જાન તમાસા ? લુણ બિન ભોજનકું ખાના. અલખ
આતમજ્ઞાન વિના જન જાણો, જગમેં સઘળે અંધિયારા;
સદ્ગુરુ સંગે આતમ જ્ઞાને, ઘટ ભીતર મેં ઉજિયારા. અલખ
સખસેં ન્યારા હમ સખ માંહી, જ્ઞાતા-જોયપણા ધ્યાવે;
‘બુદ્ધિસાગર’ ધન ધન જગમેં, આપ તરેહૂં પર તારે. અલખ

કવિ પંડિત દીપચંદ્રજી કાસલીવાલ

ઉદમકે ડારે કહું સાધ્ય સિદ્ધિ કહી નાહિ, હોનહાર સાર જાકો ઉદમ હી દ્વાર હૈ,
ઉદમ ઉદાર દુઃખદોષકો હરનહાર, ઉદમ મેં સિદ્ધિ વહ ઉદમ હી સાર હૈ;
ઉદમ બિના ન કહું ભાવી ભલી હોનહાર, ઉદમ કૌ સાધિ ભાય ગયે ભવપાર હૈ,
ઉદમ કે ઉદમી કહાયે ભવિ જીવ તારે, ઉદમ હી કીજે કીચોં ચાહેં જો ઉદ્ધાર હૈ.

॥ જો કુછ કિયા સો તુમ કિયા, મેં કુછ કીયા નાહિં ।
કહો કહીં જો મેં કિયા, તુમ હી થે મુઝ માહિં ॥

૪૧૩

બુદ્ધિસાગરજી

૬૮૪ (રાગ : પહાડી)

અલખ નિરંજન આતમ જ્યોતિ, સંતો તેનું ધ્યાન ઘરો;
 આ રે કાયા ઘર આતમ હીરો, ભૂલી ગયા ભવમાંહી ફરો. ધ્રુવ
 ધ્યાન ધારણા આતમ પદની, કરતાં ભ્રમણા મિટ જાવે;
 આત્મ તત્ત્વની શ્રદ્ધા હોવે તો, અનહદ આનંદ મન પાવે. અલખ૦
 વિષયારસ વિષ સરીખો લાગે, ચેન પડે નહિ સંસારે;
 જીવન મરણ પણ સરખું લાગે, આતમપદ ચીને ત્યારે. અલખ૦
 હલકો નહિ ભારે એ આતમ, કેવળજ્ઞાન તણો દરિયો;
 ‘બુદ્ધિસાગર’ પામંતા તે, ભવસાગર ક્ષણમાં તરિયો. અલખ૦

૬૮૫ (રાગ : માંડ)

આનંદ ક્યાં વેચાય ? ચતુર નર, આનંદ ક્યાં વેચાય? ધ્રુવ
 આનંદ નહિ હાટડી એ રે, આનંદ વાટ ન ઘાટ;
 આનંદ અથડાતો નહિ રે, આનંદ પાટ ન ખાટ. ચતુર૦
 ક્ષણિક વિષયાનંદમાં રે, રાચ્યા મૂરખ લોક;
 જડમાં આનંદ કલ્પીને રે, જન્મ ગુમાવે ફોક. ચતુર૦
 અજ્ઞાને જે ભક્તિમાં રે, માન્યો મન આનંદ;
 આનંદ સાચો તે નહિ રે, મૂર્ખ મતિનો ફંદ. ચતુર૦
 ભેદજ્ઞાન દૃષ્ટિ જગે રે, જાણે આતમ રૂપ;
 આતમમાં આનંદ છે રે, ટાળે ભવ ભય ધૂપ. ચતુર૦
 આનંદ અનુભવ યોગથી રે, પ્રગટે ઘટમાં ભાઈ;
 સદ્ગુરુ સંગત આપશે રે, જ્ઞાનાનંદ વધાઈ. ચતુર૦
 સદ્ગુરુ હાટે પામશો રે, આનંદ અમૃતમેવ;
 ‘બુદ્ધિસાગર’ કીજીએ રે, પ્રેમે સાચી સેવ. ચતુર૦

॥ જળ ગુરુ है तज मैं नहीं, जल मैं हूँ गुरु नाहिं । ॥
 પ્રેમ ગલી અતિ સાંકરી, જા મેં દો ના સમાહિં ॥ ॥

૬૮૬ (રાગ : મલ્હાર)

ઐસા સ્વરૂપ વિચારો હંસા ! ગુરુગમ શૈલી ધારી રે. ધ્રુવ
 પુદ્ગલરૂપાદિકથી ન્યારો, નિર્મલ સ્ફટિક સમાનો રે;
 નિજસત્તા ત્રિહુકાલે અખંડિત, કબહું રહે નહિ છાનો રે. ઐસા૦
 ભેદજ્ઞાન સૂર ઉદયે જાગી, આતમ ધંધે લાગો રે;
 સ્થિરદૃષ્ટિ સત્તા નિજ ધ્યાયી, પર પરિણતિ ત્યાગો રે. ઐસા૦
 કર્મબંધ રાગાદિક વારી, શક્તિ શુદ્ધ સમારી રે;
 ઝીલો સમતા ગંગા જલમેં, પામી ધ્રુવકી તારી રે. ઐસા૦
 નિજગુણ રમતો રામ ભયો જળ, આતમરામ કહાયો રે;
 ‘બુદ્ધિસાગર’ શોધો ઘટમાં, નિજમાં નિજ પરખાયો રે. ઐસા૦

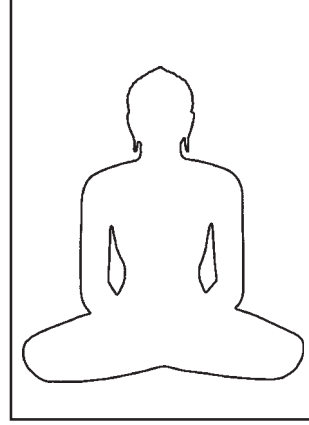
૬૮૭ (રાગ : સારંગ)

ઘટ ખોજ્યા બિન પાર ન આવે, દોડત દોડત મનની દોટે. ધ્રુવ
 પુસ્તક શોધ્યા વાયુ રોધ્યા, પડી ખબર નહીં ઘટકી;
 સદ્ગુરુ સંગે રહો ઉમંગે, લહો ખબર અન્દરકી. ઘટ૦
 જ્યાં ત્યાં માથું મારીને રે, ભૂલ્યો ભમે પરઘેર;
 જડમાં નિજને શોધવો રે, અહો મહા અન્ધેર. ઘટ૦
 મૃગલો કસ્તુરીની ગંધે, આડો અવળો દોડે;
 ભ્રમણાએ ભૂલ છે તે મોટી, તોડે સો નિજ જોડે. ઘટ૦
 પરનો કર્તા પરનો હર્તા, નિજગુણ સહેજે ઘર્તા;
 આપ સ્વરૂપે આપ પ્રકાશે, સમજે સો જન તરતા. ઘટ૦
 આતમ રૂચિ ગુરુગમ કુંચી, લહી ઉઘેડો તાળું;
 ‘બુદ્ધિસાગર’ અવસર પામી, નિજ ઘરમાં ધનભાળું. ઘટ૦

॥ ભક્તિદાન मोहि दीजिये, गुरु देवन के देव । ॥
 ઔર कछू नहिं चाहिये, निस दिन तेरी सेव ॥ ॥

બુધજન

ઈ.સ. ૧૭૭૩ - ૧૮૩૮



કવિનું પુરૂ નામ બુદ્ધિચંદ્ર હતું. તેઓ જયપુરના નિવાસી અને ખંડેલવાલ જૈન હતા. તેમનો સમય ૧૯મી શતાબ્દીનો મધ્યભાગ છે. તેઓ નીતિસાહિત્ય નિર્માતાના રૂપમાં પ્રતિષ્ઠાપ્રાપ્ત છે. ગ્રંથોની રચના સં. ૧૮૭૧ થી ૧૮૯૨ સુધી હોય એમ લાગે છે. તત્ત્વાર્થબોધ, યોગસાર ભાષા, પંચાસ્તિકાચ પર તેમની ટીકાઓ છે તથા બુધજનસતસર્થ, બુધજનવિલાસ અને પદસંગ્રહ તેમની સ્વતંત્ર રચનાઓ છે. પદસંગ્રહમાં વિભિન્ન રાગોથી યુક્ત ૨૪૩ પદ છે. તે પદોમાં દ્વંદ્વારી ભાષાનો પ્રભાવ વધુ છે. તે પદમાં અનુભૂતિની તીવ્રતા, સંવેદનશીલતા તથા આત્મશોધન પ્રતિ જે જાગૃતતા છે તે વિશેષરૂપે પ્રતિપાદિત કરી છે. તેમની ભાષા પર રાજસ્થાન પ્રાંતનો પ્રભાવ છે.

૬૮૮	પૂર્વી	આગે કહા કરસી ભૈયા
૬૮૯	બસંત	એસા ધ્યાન લગાવો ભવ્ય
૬૯૦	ભૈરવી	કાલ અચાનક હી લે જાયેગા
૬૯૧	પટ્ટીપ	તેરો ગુણ ગાવત હું મેં
૬૯૨	ગીતા છંદ	પ્રભુ પતિત પાવન મેં અપાવન
૬૯૩	પ્રભાતી	પ્રાત ભયો સખ ભવિજન મિલિકૈ
૬૯૪	ભીમપલાસ	ભજન બિન ચોં હી જનમ

|| રહિમન ખાત અગમ્ય કૈ, કહત સુનન કૈ નાહિં, ||
|| જો જાનત સો કહત નહિં, કહત સો જાનત નાહિં. ||

૬૯૫	સોરઠ	મતિ ભોગન રાયોજી, ભવ
૬૯૬	જંગલા	મેરો મનુવા અતિ હરષાય
૬૯૭	ભૈરવ	યા નિત ચિંતવો ઉઠિ કૈ ભોર
૬૯૮	સારંગ	હમ શરન ગહો જિન ચરનકો

૬૮૮ (રાગ : પૂર્વી)

આગે કહા કરસી ભૈયા, આ જાસી જબ કાલ રે;
હ્યાં તો તૈને પોલ મચાઈ, વ્યાં તો હોય સંભાલ રે. ધ્રુવ
મૂઠ કપટ કરિ જીવ સતાયે, હરયા પરાયા માલ રે;
સમ્પતિ સેતી ધાપ્યા નાહીં, તકી વિરાની બાલ રે. આગે
સદા ભોગ મેં મગન રહયા તૂ, લખ્યા નહીં નિજ હાલ રે;
સુમરન દાન કિયા નહિં ભાઈ, હો જાસી પૈમાલ રે. આગે
જોવન મેં જુવતી સંગ ભૂલ્યા, ભૂલ્યા જબ થા બાલ રે;
અબ હૂં ધારો 'બુધજન' સમતા, સદા રહહુ ખુશહાલ રે. આગે

૬૮૯ (રાગ : બસંત)

એસા ધ્યાન લગાવો ભવ્ય જાસો, સુરગ-મુક્તિ ફલ પાવોજી;
જામેં બંધ પડે નાહિં આગે, પિછલે બંધ હટાવોજી. ધ્રુવ
ઘટ-અનિષ્ટ કલ્પના છોડો, સુખ-દુખ એક હિ ભાવોજી;
પરવસ્તુનિ સોં મમત નિવારો, નિજ આતમ લોં લ્યાવોજી. એસા
મલિન દેહ કી સંગતિ છૂટે, જામન-મરન મિટાવોજી;
શુદ્ધ ચિદાનંદ 'બુધજન' હૈ કૈ, શિવપર વાસ બસાવોજી. એસા

|| જિસ નૈનન મેં પી બસે, દૂજો કૌન સમાય, ||
|| ભરી સરાય, 'રહીમ' લખિ, આપ પથિક ફિર જાય. ||

૬૯૦ (રાગ : ભૈરવી)

કાલ અચાનક હી લે જાયેગા, ગાફિલ હોકર રહના ક્યા રે ?
 છિન હૂં તોફું નાહિ બચાવે, તોં સુભટનકા રખના ક્યા રે ? ધ્રુવ
 રંચ સવાદ કરનિકે કાજે, નરકનમેં દુખ ભરના ક્યા રે ?
 કુલજન પથિકનિકે હિતકાજે, જગત જાલમેં પરના ક્યા રે ? ગાફિલો
 ઇંદ્રાદિક કોઈ નાહિ બચેયા, ઓર લોકકા શરના ક્યા રે ?
 નિશ્ચય હુઆ જગતમેં મરના, કષ્ટ પડે તબ ડરના ક્યા રે ? ગાફિલો
 અપના ધ્યાન કરત ખિર જાવે, તો કરમનિકા હરના ક્યા રે ?
 અબ હિત કરિ આરત તજિ 'બુદ્ધજન', જન્મ જન્મમેં જરના ક્યા રે ? ગાફિલો

૬૯૧ (રાગ : પરદીપ)

તેરો ગુણ ગાવત હૂં મેં, નિજહિત મોહિ જતાય દે;
 શિવપુર કી મોકોં સુધિ નાહિં, ભૂલિ અનાદિ મિટાય દે. ધ્રુવ
 ભ્રમત ફિરત હૂં ભવવન માહીં, શિવપુર બાટ બતાય દે;
 મોહ-નીંદ વશ ધૂમત હૂં નિત, જ્ઞાન બતાય જગાય દે. તેરો
 કર્મ શત્રુ ભવ-ભવ દુખ દે હેં, ઇનતેં મોહિ છુટાય દે;
 'બુદ્ધજન' તુમ ચરના સિર નાવે, એતી બાત બનાય દે. તેરો

૬૯૨ (રાગ : ગીતા છંદ)

પ્રભુ પતિત પાવન, મેં અપાવન, ચરન આયો સરન જી,
 ચો વિરદ આપ નિહાર સ્વામી, મેટ જામન-મરન જી;
 તુમ ના પિછાન્યા આન માન્યા, દેવ વિવિધ પ્રકાર જી,
 યા બુદ્ધિસેતી નિજ ન જાન્યો, ભ્રમ ગિન્યો હિતકાર જી. (૧)

॥ 'રહીમન' યહિ સંસારમેં, સખ સોં મિલિયે ધાઈ, ॥
 ॥ ના જાને કેહિ રૂપમેં, નારાયન મિલ જાઈ. ॥

ભવ વિકટ વન મેં કરમ વેરી, જ્ઞાન ધન મેરો હર્યો,
 તબ ઈષ્ટ ભૂલ્યો ભ્રષ્ટ હોય, અનિષ્ટ ગતિ ઘરતો ફિર્યો;
 ધન ઘડી ચો ધન દિવસ ચો હી, ધન જનમ મેરો ભયો,
 અબ ભાગ્ય મેરો ઉદય આયો, દરશ પ્રભુ કો લખ લયો. (૨)

છવિ વીતરાગી નગન મુદ્રા, દૃષ્ટિ નાસા પે ઘરેં,
 વસુ પ્રાતિહાર્ય અનન્ત ગુણ જુત, કોટિ રવિ છવિ કો હરેં;
 મિટ ગયો તિમિર મિથ્યાત મેરો, ઉદય રવિ આતમ ભયો,
 મો ઉર હરસ એસો ભયો, મનુ રંક ચિંતામણિ લયો. (૩)

મેં હાથ જોડ નવાય મસ્તક, વીનઉ તુવ ચરન જી,
 સર્વોત્કૃષ્ટ ત્રિલોકપતિ જિન, સુનહુ તારન-તરન જી;
 જાચૂં નહીં સુરવાસ પુનિ, નરરાજ પરિજન સાથ જી,
 'બુદ્ધ' જાયહૂં તુવ ભક્તિ ભવ-ભવ, દીજિયે શિવનાથ જી. (૪)

૬૯૩ (રાગ : પ્રભાતી)

પ્રાત ભયો સખ ભવિજન મિલિકે, જિનવર પૂજન આવો;
 અશુભ મિટાવો પુન્ય બદાવો, નૈનનિ નીંદ ગમાવો. ધ્રુવ
 તનકો ધોય ધારિ ઉજરે પટ, સુભગ જલાદિક લ્યાવો;
 વીતરાગછવિ હરખિ નિરખકે, આગમોક્ત ગુન ગાવો. પ્રાત
 શાસ્તર સુનો ભનો જિનવાની, તપ સંજમ ઉપજાવો;
 ઘરિ સરદાન દેવ ગુરુ આગમ, સાત તત્ત્વ રુચિ લાવો. પ્રાત
 દુઃખિત જનનકી દયા લ્યાય ઉર, દાન ચારિવિધિ ધાવો;
 રાગ દોષ તજિ ભજિ નિજ પદકો, 'બુદ્ધજન' શિવપદ પાવો. પ્રાત

॥ ચાહ ગઈ ચિંતા મટી, મનુઆ બેપરવાહ, ॥
 ॥ જિનકો કછૂ ન ચાહીએ, વો સાહબ કે સાહ. ॥

૬૯૪ (રાગ : ભીમપલાસ)

ભજન બિન ચોં હી જનમ ગમાયો. ધ્રુવ
પાની પૈ લ્યા પાલ ન બાંધી, ફિર પીછે પછતાયો. ભજન
રામા મોહ ભયે દિન ખોવત, આશાપાશ બંધાયો. ભજન
જપ-તપ સંજમ દાન ન દીનો, માનુષ જનમ હરાયો. ભજન

૬૯૫ (રાગ : સોરઠ)

મતિ ભોગન રાચો જી, ભવ ભવમેં દુખ દેત ઘના. ધ્રુવ
ઘનકે કારન ગતિ ગતિ માંહી, નાહક નાચો જી;
ઝૂઠે સુખકે કાજ ધરમમેં, પાડો ખાંચો જી. મતિ
પૂરબકર્મ ઉદય સુખ આયાં, રાજો માયો જી;
પાપ ઉદય પીડા ભોગનમેં, ક્યોં મન કાચો જી ? મતિ
સુખ અનન્તકે ધારક તુમ હી, પર ક્યોં જાંચો જી ?
'બુદ્ધજન' ગુરુકા વચન હિયામેં, જાનો સાંચો જી. મતિ

૬૯૬ (રાગ : જંગલા)

મેરો મનુવા અતિ હરષાય, તોરે દરસનસોં,
શાંત છબી લખિ શાંત ભાવ હૈ, આકુલતા મિટ જાય;
તોરે દરસનસોં. મેરો
જબ લોં ચરન નિકટ નહિં આયા, તબ આકુલતા થાય,
અબ આવત હી નિજ નિધિ પાયા, નિતિ નવ મંગલ પાય;
તોરે દરસનસોં. મેરો

॥ રહીમન ધાગા પ્રેમ કા, મત તોડો છિટકાય, ॥
ટૂટે સે ફિર ના મિલે, મિલે ગાંઠ પરિ જાય. ॥

'બુદ્ધજન' અરજ કરૈ કર જૌરે, સુનિયે શ્રીજિનરાય,
જબ લોં મોખ હોય નહિં તબ લોં ભક્તિ કરું ગૂનગાય;
તોરે દરસનસોં. મેરો

૬૯૭ (રાગ : ભૈરવ)

યા નિત ચિતવો ઉઠિકૈ ભોર,
મેં હૂં કૌન ? કહાંતેં આયો ? કૌન હમારી ઠોર ? ધ્રુવ
દીસત કૌન કૌન યહ ચિતવત ? કૌન કરત હૈ શોર ?
ઈશ્વર કૌન કૌન હૈ સેવક ? કૌન કરે ઝકઝોર ? યા નિત
ઉપજત કૌન મરૈ કો ભાઈ ? કૌન ડરે લખિ ઘોર ?
ગયા નહી આવત કછુ નાહી, પરિપૂરન સબ ઓર. યા નિત
ઔર ઔર મેં ઔર રૂપ હૈ, પરનતિકરિ લઈ ઔર;
સ્વાંગ ઘરૈં ડોલો યાહીતેં, તેરી 'બુદ્ધજન' ભોર. યા નિત

૬૯૮ (રાગ : સારંગ)

હમ શરન ગહ્યો જિન ચરનકો,
અબ ઔરનકી માન ન મેરે, ડર હુ રહ્યો નહિ મરનકો. ધ્રુવ
ભરમ વિનાશન તત્ત્વ પ્રકાશન, ભવદધિ તારન તરનકો;
સુરપતિ નરપતિ ધ્યાન ધરત વર, કરિ નિશ્ચય દુખ હરનકો. હમ
યા પ્રસાદ જ્ઞાયક નિજ માન્યો, જાન્યો તન જડ પરનકો;
નિશ્ચય સિદ્ધસો પેં કષાયતેં, પાત્ર ભયો દુખ ભરનકો. હમ
પ્રભુ બિન ઔર નહીં યા જગમેં મેરે હિતકે કરનકો;
'બુદ્ધજન' કી અરદાસ યહી હૈ, હર સંકટ ભવ ફિરનકો. હમ

॥ હે જિનવાણી ભારતી, તોહિ જપો દિન રૈન; ॥
જો તેરી શરના ગહે, સો પાવૈ સુખ ચૈન. ॥

ભાગચંદ

ઈ.સ. ૧૯૦૦



૧૯મી શતાબ્દીના અંતમાં અને ૨૦મી શતાબ્દીની શરૂઆતમાં, પ્રમુખ વિદ્વાનોમાં પંડિત ભાગચંદજીની ગણના છે. તેઓ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને હિંદી ભાષાના મર્મજ્ઞ વિદ્વાન હતા. ગ્વાલિયરના અંતર્ગત ઇસાગઢ નિવાસી હતા. તેમની જાતિ ઓસવાલ અને ધર્મ દિગંબર જૈન હતો. દર્શનશાસ્ત્રના વિશિષ્ટ અભ્યાસી હતા. સંસ્કૃત અને હિન્દીભાષામાં કવિતા રચનાની અપૂર્વ ક્ષમતા હતી. તેમનો અંતિમ સમય આર્થિક કઠિનાઈઓમાં વ્યતીત થયા હતા. તેમની ‘પ્રમાણપરીક્ષા’ ની ટીકાનો રચનાકાળ સં. ૧૯૧૩ હતો. એટલે ૨૦મી શતાબ્દીનો પ્રારંભિક ભાગ હતો. તેમની રચનાઓ ઘણી છે. જેમાં મહાવીરાષ્ટક, અમિતિ ગતિ શ્રાવકચાર, ઉપદેશ સિદ્ધાંત નેમનાથપુરાણ અને પદસંગ્રહ. તેમના પદોમાં તર્કવિચાર અને ચિંતનની પ્રધાનતા છે.

૬૯૯	બિહાગ	આતમ અનુભવ આવે, જબ
૭૦૦	મલ્હાર	એસે વિમલ ભાવ જબ પાવે
૭૦૧	ભૈરવી	જે દિન તુમ વિવેક બિન ખોયે
૭૦૨	આનંદભૈરવ	ધન્ય ધન્ય હૈ ઘડી આજકી
૭૦૩	કાફી	પ્રભુ પૈ યહ વરદાન સુપાઉ
૭૦૪	જૈજૈવંતી	મ્હાંકૈ ઘટ જિન ધુનિ અબ પ્રગટી

॥ જા વાની કે જ્ઞાનતે, સૂઝે લોકાલોક; ॥
સો વાની મસ્તક નવો, સદા દેત હોં ધોક. ॥

૭૦૫	શિખરીણીછંદ	મહાવીરાષ્ટકમ્
૭૦૬	લલિતગૌરી	મહિમા હૈ અગમ જિનાગમકી
૭૦૭	આશાવરી	યહ મોહ ઉદય દુઃખ પાવે
૭૦૮	તોડી	સફલ હૈ ધન્ય ધન્ય વા ઘડી
૭૦૯	બસંત	સંત નિરંતર ચિંતત એસે

૬૯૯ (રાગ : બિહાગ)

આતમ અનુભવ આવે, જબ નિજ;
ઔર કછુ ના સુહાવે, જબ નિજ આતમ અનુભવ આવે. ધ્રુવ
રસ નીરસ હો જાત તતસ્થિન, અચ્છ વિષય નહીં ભાવે. જબ
ગોષ્ઠી કથા કુતૂહલ બિઘટ્ટે, પુદગલપ્રીતિ નસાવે. જબ
રાગ દોષ જુગ ચપલ પદ જુત, મન પદ્મી મર જાવે. જબ
જ્ઞાનાનન્દ સુધારસ ઉમગૈ, ઘટ અન્તર ન સમાવે. જબ
‘ભાગચંદ’ એસે અનુભવકે, હાથ જોરિ સિર નાવે. જબ

૭૦૦ (રાગ : મલ્હાર)

એસે વિમલ ભાવ જબ પાવે, તબ હમ નરભવ સુફલ કહાવે. ધ્રુવ
દરશબોધમય નિજ આતમ લખિ, પરદ્રવ્યનિકો નહિં અપનાવે;
મોહ રાગ રૂપ અહિત જાન તજિ, ઝટિત દૂર તિનકો છિટકાવે. તબ
કર્મ શુભાશુભબંધ ઉદયમે, હર્ષ વિષાદ ચિત નહિં લ્યાવે;
નિજ-હિત-હેત વિરાગજ્ઞાનલખિ, તિનસોં અધિક પ્રીતિ ઉપજાવે. તબ
વિષય ચાહ તજિ આત્મવીર્ય સજિ, દુખદાયક વિધિબંદ ખિરાવે;
‘ભાગચંદ’ શિવસુખ સખ સુખમય, આકુલતા બિન લખિ ચિત યાવે. તબ

॥ આદિ પુરુષ આદિશ જિન, આદિ સુવિધિ કરતાર; ॥
ધરમ ધુરંધર પરમગુરુ, નમોં આદિ અવતાર. ॥

જે દિન તુમ વિવેક બિન ખોયે. ધ્રુવ
મોહ વારુણી પી અનાદિતેં, પરપદમેં ચિર સોયે;
સુખકરંડ ચિતપિંડ આપપદ, ગુન અનંત નહિં જોયે. જે દિન૦
હોય બહિર્મુખ ઠાનિ રાગ રુખ, કર્મ બીજ બહુ બોયે;
તસુ ફલ સુખ દુખ સામગ્રી લખિ, ચિતમેં હરષે રોયે. જે દિન૦
ધવલ ધ્યાન શુચિ સલિલપૂર્તે, આસ્રવ મલ નહિં ધોયે;
પરદ્રવ્યનિકી ચાહ ન રોકી, વિવિધ પરિગ્રહ ઢોયે. જે દિન૦
અબ નિજમેં નિજ જાન નિયત તહાં, નિજ પરિનામ સમોયે;
યહ શિવમારગ સમરસસાગર, 'ભાગચન્દ' હિત તોયે. જે દિન૦

ધન્ય ધન્ય હે ઘડી આજકી, જિનધુનિ શ્રવન પરી;
તત્ત્વપ્રતીત ભઈ અબ મેરે, મિથ્યાદૃષ્ટિ ટરી. ધ્રુવ
જડતે ભિન્ન લખી ચિન્મૂરતિ, ચેતન સ્વરસ ભરી;
અહંકાર મમકાર બુદ્ધિ પુનિ, પરમેં સબ પરિહરી. આજકી૦
પાપપુણ્ય વિધિબંદ અવસ્થા, ભાસી અતિદુઃખભરી;
વીતરાગ વિજ્ઞાન-ભાવમય, પરિનિતિ અતિ વિસ્તરી. આજકી૦
ચાહ-દાહ વિનસી વરસી પુનિ, સમતામેઘ-ઝરી;
બાઢી પ્રીતિ નિરાકુલ પદસોં, 'ભાગચન્દ' હમરી. આજકી૦

કવિ ભાગચંદ

જગ હેં અનિત્ય, તામેં શરણ ન વસ્તુ કોય, તારેં દુઃખ રાશિ ભવવાસ કો નિહારિયે,
એક ચિત્ ચિન્હ, સદા ભિન્ન પર દ્રવ્યનિ તૈ, અશુચિ શરીરમેં ન આપાબુદ્ધિ ધારિયે;
રાગાદિક ભાવ કરેં કર્મકો બઢાવેં તારેં, સંવર-સ્વરૂપ હોય, કર્મબંધ ડારિએ,
તીન લોક માંહિ જિનધર્મ એક દુર્લભ હેં, તારેં જિનધર્મકો ન છિનહૂ બિસારિયે.

॥ પ્રેમ બિના ધીરજ નહીં, બિરહે બિના બૈરાગ; ॥
સદ્ગુરુ બિના મિટે નહીં, મન-મનસા કા દાગ. ॥

પ્રભૂપૈ યહ વરદાન સુપાઉં, ફિર જગકીય બીચ નહિં આઉં. ધ્રુવ
જલ ગંધાક્ષત પુષ્પ સુમોદક, દીપ ધૂપ ફલ સુન્દર લ્યાઉં;
આનંદજનક કનક-ભાજન ઘરિ, અર્થ અનર્થ બનાય ચઢાઉં. ફિર૦
આગમ કે અભ્યાસમાહિં પુનિ, ચિત એકાગ્ર સદૈવ લગાઉં;
સંતનકી સંગતિ તજિકેં મેં, અંત કહૂં ઇક છિન નહિં જાઉં. ફિર૦
દોષવાદમેં મૌન રહું ફિર, પુણ્યપુરુષગુન નિશિદિન ગાઉં;
મિષ્ટ સ્પષ્ટ સબહિંસો ભાષોં, વીતરાગ નિજ ભાવ બઢાઉં. ફિર૦
બાહિજદ્રષ્ટિ ખેંચકે અન્દર, પરમાનંદ-સ્વરૂપ લખાઉં;
'ભાગચન્દ' શિવપ્રાપ્ત ન જૈલોં, તોલોં તુમ ચરનાંબુજ ધ્યાઉં. ફિર૦

મ્હાંકે ઘટ જિન ધુનિ અબ પ્રગટી. ધ્રુવ
જાગૃત દશા ભઈ અબ મેરી, સુપ્ત દશા વિઘટી;
જગ રચના દીસત અબ મોકોં, જૈસી રહટ ઘટી. મ્હાંકે૦
વિભ્રમ-તિમિર હરન નિજ દૃગ કી, જૈસી અંજન વટી;
તારેં સ્વાનુભૂતિ પ્રાપતિ તૈં, પર-પરિણતિ સબ હટી. મ્હાંકે૦
તાકે બિન જો અવગમ ચાહેં, સો તો શઠ કપટી;
તારેં ભાગચંદ નિશિવાસર, ઇક તાહિ કો રટી. મ્હાંકે૦

ભૂધરદાસ

કૈસે કરિ ? કેતકી-કનેર એક કહિ જાય, આકદૂધ-ગાયદૂધ અંતર ઘનેર હે,
પીરી હોત રીરી પૈ, ન રીસ કરૈ કંચન કી, કહાં કાગ-વાણી કહાં ? કોયલકી ટેર હેં;
કહાં ભાન ભારો કહાં ? આગિયા બિચારો કહાં, પૂનમકો ઉજાસ કહાં ? માવસ-અંધેર હેં,
પક્ષ છોડિ પારખી, નિહારો નેક નીકે કરિ, જૈનબૈન-ઓર બૈન ઇતનો હી ફેર હેં.

॥ હરિ કી ભક્તિ સહજ હૈ નહીં, જયોં ચોખી તરવાર; ॥
પલદૂદાસ હાથ અપને સે, સિર કો લેઈ ઉતાર. ॥

૭૦૫ (રાગ : શિખરિણી)

યદીયે ચૈતન્યે મુકુટ ઇવ ભાવાશ્ચિદચિતાઃ
સમં ભાન્તિ દ્રોવ્ય-વ્યય-જનિ લસડન્તોન્તરહિતાઃ
જગત્સાક્ષીમાર્ગ-પ્રકટન-પરો ભાનુરિવ ચો
મહાવીરસ્વામી નયનપથગામી ભવતુ મે (નઃ)

અતામ્રં ચચ્ચક્ષુઃ કમલ-યુગલં સ્પન્દ-રહિતમ્
જનાન્-કોપાપાયં પ્રકટયતિ વાભ્યન્તરમપિ
સ્ફુટં મૂર્તિર્યસ્ય પ્રશમિતમયી વાતિવિમલા
મહાવીરસ્વામી નયનપથગામી ભવતુ મે (નઃ)

નમન્નાકેન્દ્રાલી મુકુટ-મણિ-ભા-જાલ-જટિલં
લસત્-પાદામ્ભોજ-દ્વયમિહ યદીયં તનુ-ભૂતામ્
ભવ-જજવાલા-શાન્ત્યૈ પ્રભવતિ જલં વા સ્મૃતમપિ
મહાવીરસ્વામી નયનપથગામી ભવતુ મે (નઃ)

યદચા-ભાવેન પ્રમુદિત-મના દર્દુરઘહ
ક્ષણાદાસીત્-સ્વર્ગી ગુણ-ગણ-સમૃદ્ધઃ સુખનિધિઃ
લભંતે સદ્ભક્તાઃ શિવ-સુખ-સમાજં કિમુ તદા
મહાવીરસ્વામી નયનપથગામી ભવતુ મે (નઃ)

કનત્-સ્વર્ણભાસોડધ્યપગત- તનુજ્ઞાનિ-નિવહો
વિચિત્રાત્માષ્ટેકો નૃપતિવરસિદ્ધાર્થ-તનયઃ
અજન્માપિ શ્રીમાન્ વિગત-ભવરાગોદ્ભુત-ગતિઃ
મહાવીરસ્વામી નયનપથગામી ભવતુ મે (નઃ)

યદીયા વાગ્ગંગા વિવિધ-નય-કલ્લોલ-વિમલા
બૃહજ્ઞાનાંભોભિર્જગતિ જનતાં ચા સ્નપયતિ
ઘદાનીમધ્યેષા બુધ-જન-મરાલૈઃ પરિચિતા
મહાવીરસ્વામી નયનપથગામી ભવતુ મે (નઃ)

॥ ગ્રંથ પંથ સખ જગત કે, ખાત ખતાવત તીન; ॥
સંત હૃદય મનમેં દયા, તન સેવામેં લીન. ॥

અનિર્વારોદ્રેકસ્ત્રિભુવન- જયી કામ-સુભટઃ
કુમારાવસ્થાયામપિ નિજબલાદેન વિજિતઃ
સ્ફુરન્નિત્યાનન્દ-પ્રશમ-પદ-રાજયાય સ જિનઃ
મહાવીરસ્વામી નયનપથગામી ભવતુ મે (નઃ)

મહા-મોહાતંક- પ્રશમન-પરા- કસ્મિન્નિષ્ઠગ્
નિરાપેક્ષો બંધુર્વિદિત-મહિમા મંગલકરઃ
શરણ્યઃ સાધૂનાં ભવ-ભય-ભૂતામુત્તમ-ગુણો
મહાવીરસ્વામી નયનપથગામી ભવતુ મે (નઃ)

(અનુષ્ટુપ)

મહાવીરાષ્ટકં સ્તોત્રં ભક્ત્યા ભાગેન્દુના કૃતમ્ ।
યઃપઠેચ્છૃણુયાચ્ચાપિ સ યાતિ પરમાં ગતિમ્ ॥

૭૦૬ (રાગ : લલિતગૌરી)

મહિમા હૈ અગમ જિનાગમકી.

ધ્રુવ

જાહિ સુનત જડ ભિન્ન પિછાની, હમ ચિન્મૂરતિ આતમકી. મહિમા૦
રાગાદિક દુઃખકારન જાને, ત્યાગ બુદ્ધિ દીની ભ્રમકી. મહિમા૦
જ્ઞાન જ્યોતિ જાગી ઘટ અન્તર, રુચિ વાઢી, પુનિ શમદમકી. મહિમા૦
કર્મ-બન્ધકી ભઈ નિરજરા, કારણ પરંપરાક્રમકી. મહિમા૦
'ભાગચંદ' શિવલાલય લાગો, પહુંચ નહીં હૈ જહાં જમકી. મહિમા૦

શ્રી રોડરમલજી

મેં હું જીવ દ્રવ્ય નિત્ય, ચેતના સ્વરૂપ મેરો, લાગ્યો હૈ અનાદિ તેં કલંક કર્મ-મલકો,
વાહીકો નિમિત્ત પાય રાગાદિક ભાવ ભયે, ભયો હૈ શરીરકો મિલાપ જૈસે ખલકો;
રાગાદિક ભાવનકો પાયકે નિમિત્ત પુનિ, હોત કર્મબંધ ઐસો હૈ બનાવ કલકો,
ઐસે હી ભ્રમત ભયો માનુષ શરીર જોગ, બને તો બને યહાં, ઉપાય નિજ થલકો.

॥ જખ તૂ આયો જગતમેં, જગ હસે તુમ રોય; ॥
કરણી ઐસી કર ચલો, તુમ હસો જગ રોય. ॥

૭૦૭ (રાગ : આશાવરી)

યહ મોહ ઉદય દુઃખ પાવૈ, જગજીવ અજ્ઞાની. ધ્રુવ
 નિજ ચેતના સ્વરૂપ નહીં જાને, પરપદાર્થ અપનાવે;
 પર પરિણમન નહીં નિજ આશ્રિત, યહ તહે અતિ અકુલાવે. યહ૦
 ઇષ્ટ જાનિ રાગાદિક સેવૈ, તે વિધિ બંધ બઢાવૈ;
 નિજહિત-હેત ભાવ ચિત સમ્યક્દર્શનાદિ નહીં ધ્યાવૈ. યહ૦
 ઇન્દ્રિય વૃત્તિ કરન કે કાજૈ, વિષય અનેક મિલાવૈ;
 તે ન મિલૈ તબ ખેદ ખિન્ન હૈ, સમસુખ હૃદય ન લાવૈ. યહ૦
 સકલ કર્મકાય લચ્છન લચ્છિત, મોક્ષદશા નહીં ચાવૈ;
 ‘ભાગચંદ’ એસે ભ્રમસેતી, યહ કાલ અનન્ત ગમાવૈ. યહ૦

૭૦૮ (રાગ : તોડી)

સફલ હૈ ધન્ય ધન્ય વા ઘડી,
 જબ એસી નિર્મલ હોસી પરમદશા હમરી. ધ્રુવ
 ઘારી દિગંબર દીક્ષા સુંદર, ત્યાગ પરિગ્રહ અરી;
 વનવાસી કરપાત્ર પરીષદ, સહિર્ણ ધીર ધરી. સફલ૦
 દુર્ધર તપ નિર્ભર નિત તપિર્ણ, મોહ-કુવૃક્ષ કરી;
 પંચાચાર ક્રિયા આચરિ હૌં, સકલ સાર સુધરી. સફલ૦
 પહાડ પર્વત ઓર ગીરી ગુફામૈં, ઉપસર્ગો સહજ સહી;
 ધ્યાન ધારાકી દોર લગાકે, પરમ સમાધિ ધરી. સફલ૦
 વિભ્રમતા પહરન ઝરસી નિજ, અનભવ-મેઘ ઝરી;
 પરમ શાન્તભાવનકી તલીનતા, હોસી વૃદ્ધિ ખરી. સફલ૦
 ત્રેસઠિપ્રકૃતિ ભંગ જબ હોસી, જુતત્રિભંગ સગરી;
 તબ કેવલદર્શન વિબોધ સુખ, વીર્યકલા પસરી. સફલ૦

॥ જહાં આપા તહાં આપદા, જહાં સંશય તહા સોગ; ॥
 સદગુરુ બિન ભાગે નહીં, દોઉ જાલિમ રોગ. ॥

લખિર્ણ સકલ દ્રવ્ય ગુણપર્જય, પરનતિ અતિ ગહરા;
 ‘ભાગચંદ’ જબ સહજહિ મિલહૈ, અચલ મુક્તિનગરી. સફલ૦

૭૦૯ (રાગ : બસન્ત)

સન્ત નિરન્તર ચિન્તત એસૈં, આતમરૂપ અબાધિત જ્ઞાની. ધ્રુવ
 રોગાદિક તો દેહાશ્રિત હૈં, ઇનર્તે હોત ન મેરી હાની;
 દહન દહત જ્યોં દહન ન તદગત, ગગન દહન તાકી વિધિ હાની. સંત૦
 વરણાદિક વિકાર પુદગલકે, ઇનર્મે નહિ ચૈતન્ય નિશાની;
 યદપિ એકક્ષેત્ર-અવગાહી, તદપિ લક્ષણ ભિન્ન પિછાની. સંત૦
 મૈં સર્વાંગ પૂર્ણજ્ઞાયક રસ, લવણ ખિલ્લવત લીલા હાની;
 મિલૌ નિરાકુલ સ્વાદ ન ચાવત, તાવત પરપરનતિ હિત માની. સંત૦
 ‘ભાગચંદ્ર’ નિરદ્રવ્ય નિરામય, મૂરતિ નિશ્ચય સિદ્ધ-સમાની;
 નિત અકલંક અવકં શંક બિન, નિર્મલ પંક બિના જિમિ પાની. સંત૦

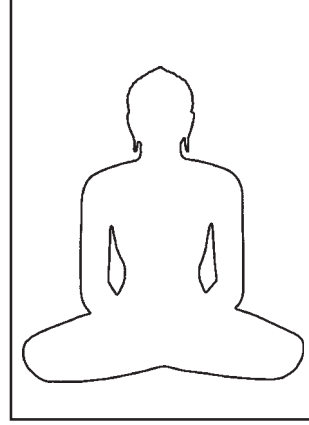
દાસ પલટુ (રાગ : હંસધ્વની)

મન મિહીન કર લીજીયે, જબ પિયુ લાગૈ હાથ. ધ્રુવ
 જબ પિયુ લાગૈ હાથ, નીચ વૈ સબ સે રહના;
 પચ્છાપચ્છી ત્યાગિ, ઊંચ બાની નહિં કહના. મન૦
 માન બડાઈ ખોય, ખાક મૈં જીતે મિલના;
 ગારી કોઉ દેઈ જાય છિમા, કરિ ચુપ કે રહના. મન૦
 સબ કી કરૈ તારીફ, આપ કો છોટા જાને;
 પહિલે હાથ ઉઠાય, સીસ પર સબ કો આને. મન૦
 ‘પલટૂ’ સોઈ સુહાગિની, હીરા ઝલકૈ માથ;
 મન મિહીન કર લીજીયે, જબ પિયુ લાગૈ હાથ. મન૦

॥ મન કૌઆ, તન બક સરિસ, બૈન મયુર સમાન; ॥
 બના દાસ ફિર કૌન વિધ ? તૂ ચાહે કલ્યાણ. ॥

ભૂધરદાસ

ઈ.સં. ૧૬૯૩ - ૧૭૪૯



હિન્દી ભાષામાં જૈન કવિઓમાં મહાકવિ ભૂધરદાસનું નામ ઉલ્લેખનિય છે. કવિ આગરાનિવાસી હતા. તેમની જાતિ ખંડેલવાલ હતી. તેમની બહુ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. તેઓ ભક્ત-ધર્માત્મા કવિ હતા. વિ. સં. ૧૭૮૧માં તેમણે ભૂધર શતક નામક ગ્રંથ લખ્યો. તેમણે પાશ્વપુરાણ, જિનશતક અને પદસાહિત્યની રચના કરી. તેમના ઘણા પદ સૂરદાસના પદોની જેમ દૃષ્ટિકૂટ પણ છે. તથા કબીરની વાણીની સમકક્ષતા વાળા છે. કવિશ્રીની ભજનોની રચના મુખ્યત્વે વ્રજભાષામાં નિહિત છે.

૭૧૦	તિલકકામોદ	અબ મેરે સમકિત સાવન
૭૧૧	બસંત ભૈરવી	થાંકી કથની મ્હાને પ્યારી લગૈજી
૭૧૨	આશાવરી	ચરખા ચલતા નહિ ચરખા
૭૧૩	મધુકૌંસ	જપિ માલા જિનવર નામકી
૭૧૪	નટબિહાગ	જિનરાજ ચરન મન મતિ વિસરૈ
૭૧૫	હરિગીત છંદ	પુલકંત નયન ચકોર પક્ષી

॥ સેય પરાઈ નારિકો, તન, મન, ધનકો ખોત; ॥
ફિર ભી સુખ મિલતા નહી, મરે ભયાનક મોત. ॥

૭૧૦ (રાગ : તિલકકામોદ)

અબ મેરે સમકિત સાવન આયો;
વીતિ કુરીતિ મિથ્યામતિ ગ્રીષ્મ, પાવસ સહજ સુહાયો. ધ્રુવ
અનુભવ દામિનિ દમકન લાગી, સુરતિ ઘટાઘન છાયો;
બોલે વિમલ વિવેક પપીહા, સુમતિ સુહાગિન ભાયો. અબ૦
ગુરુ ધુનિગરજ સુનત સુખ ઉપજૈ, મોર સુમન વિહસાયો;
સાઘક-ભાવ અંકૂર ઉઠે બહુ, જિત-તિત હરષ સવાયો. અબ૦
ભૂલ-ધૂલ કહિં ભૂલ ન સૂઝત, સમરસ જલ ઝર લાયો;
'ભૂધર' કો નિકસૈ અબ બાહિર, નિજ નિશ્ચય ઘર પાયો. અબ૦

૭૧૧ (રાગ : બસંત ભૈરવી)

થાંકી કથની મ્હાને પ્યારી લગૈજી, પ્યારી લગૈ મ્હારી ભૂલ ભગૈ જી;
'તુમહિત હાંક બિના હો ગુરુજી, સૂતો જીયરો કાંઈ જગૈ જી. ધ્રુવ
મોહનિધૂલિ મેલિ મ્હારે માંથૈ, તીન રતન મ્હારા મોહ ઠગૈ જી;
તુમ પદ દોકત સીસ ઝરી રજ, અબ ઠગરો કર નાહિં વગૈ જી. થાંકી૦
ટૂટ્યો ચિર મિથ્યાત મહાજવર, ભાગાં મિલ ગયા વૈદ મગૈ જી;
અંતર અરૂચિ મિટી મમ આતમ, અબ અપને નિજદર્વ પગૈ જી. થાંકી૦
ભવ વન ભ્રમત બટી તિસના તિસ, ક્યોંહિ બુઝૈ નહિં હિયરા દગૈ જી;
'ભૂધર' ગુરુ ઉપદેશામૃતરસ, શાંતમર્થ આનંદ ઉમગૈ જી. થાંકી૦

જયું જલમાંહી લકીર પરીસો, ટલીકે ટલીકે ટલીકે ટલી હૈ,
જયું મિસરી પયમાંહી પરીસો, ભલીકે ભલીકે ભલીકે ભલી હૈ;
દેવલ શીશ ચઢાઈ ઘજસો, હલીકે હલીકે હલીકે હલી હૈ,
બ્રહ્મમુનિ ત્યુંહી દેહકી આયુ, ચલીકે ચલીકે ચલીકે ચલી હૈ.

॥ ધિક્ હૈ ઉસ ચૌવન કો જિસને, અપના સંયમ ખોયા; ॥
હાય ! વીરતા કી ધરતી મેં, રતિ કા કંટક બોયા. ॥

ચરખા ચલતા નાહીં, ચરખા હુઆ પુરાના. ધ્રુવ
પગ ખૂટે દો હાલન લાગે, ઉર મદરા ખખરાના;
છીદી હુઈ પાંખડી પાંસૂ, ફિરે નહીં મનમાના. ચરખા૦
રસના તકલીને બલ ખાયા, સો અબ કેસે ખૂટે ?
શબદ-સૂત સૂધા નહિં નિકસે, ઘડી ઘડી પલ પલ ટૂટે. ચરખા૦
આયુ માલકા નહીં ભરોસા, અંગ ચલા-ચલ સારે;
રોજ ઇલાજ મરમત ચાહે, બેદ બાઢહી હારે. ચરખા૦
નયા ચરખલા રંગા ચંગા, સખકા ચિત ચુરાવે;
પલટા વરન ગયે ગુન અગલે, અબ દેખે નહિ ભાવે. ચરખા૦
મોટા-મહીં કાતકર ભાઈ ! કર અપના સુરઝેરા;
અંત આગમેં ઈંધન હોગા, 'ભૂધર' સમઝ સવેરા. ચરખા૦

૭૧૩ (રાગ : મધુકૌંશ)

જપિ માલા જિનવર નામકી,
ભજન સુધારસસોં નહિં ધોઈ, સો રસના કિસ કામકી. ધ્રુવ
સુમરન સાર ઔર સખ મિથ્યા, પટતર ધૂંવા નામકી;
વિષમ કમાન સમાન વિષય સુખ, કાય કોથલી ચામકી. જપિ૦
જેસે ચિત્ર-નાગ કે માંથે, ચિર મૂરતિ ચિત્રામકી;
ચિત આરૂઢ કરો પ્રભુ એસે, ખોય ગુંડી પરિનામ કી. જપિ૦
કર્મ બૈરિ અહનિશિ છલ જોવેં, સુધી ન પરત પર જામ કી;
'ભૂધર' કેસેં બનત વિસારેં, રટના પૂરન રામ કી. જપિ૦

જિનરાજ ચરન મન મતિ વિસરે,
કો જાને કિહિંબાર કાલકી, ધાર અચાનક આનિ પરે. ધ્રુવ
દેખત દુઃખ ભજિ જાહિં દર્શો દિશ, પૂજત પાતકપુંજ ગિરે;
ઇસ સંસાર ક્ષારસાગરસોં, ઔર ન કોઈ પાર કરે. ધાર૦
ઇક ચિત ધ્યાવત વાંછિત પાવત, આવત મંગલ વિઘન ટરે;
મોહનિ ધૂલી પરી માંથે ચિર, સિર નાવત તતકાલ ઝરે. ધાર૦
તબલોં ભજન સંવાર સયાને, જબલોં કફ નહિં કંઠ અરે;
અગનિ પ્રવેશ ભયો ઘર 'ભૂધર', ખોદત કૂપ ન કાજ સરે. ધાર૦

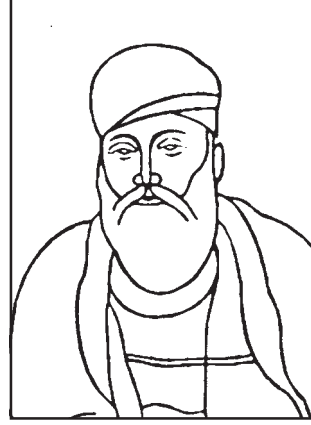
૭૧૫ (રાગ : હરિગીત છંદ)

પુલકંત નયન ચકોર પક્ષી, હૈંસત ઉર ઈન્દ્રીવરો,
દુર્બુદ્ધિ ચકવી વિલખ બિછુરી, નિવિડ મિથ્યાતમ હરો;
આનંદ અંબુજ ઉમગિ ઉછર્યો, અખિલ આતપ નિરદલે,
જિનવદન પૂરનચંદ નિરખત, સકલ મનવાંછિત ફલે.
મમ આજ આતમ ભયો પાવન, આજ વિઘન વિનાશિયો,
સંસાર સાગર નીર નિવટ્યો, અખિલ તત્ત્વ પ્રકાશિયો;
અબ ભઈ કમલા કિંકરી મમ, ઉભય ભવ નિર્મલ ઠયે,
દુઃખ જરો દુર્ગતિ વાસ નિવરો, આજ નવ મંગલ ભયે.
મનહરન મૂરતિ હેરિ પ્રભુ કી, કૌન ઉપમા લાઇયે,
મમ સકલ તન કે રોમ હુલસે, હર્ષ ઔર ન પાઇયે;
કલ્યાણકાલ પ્રતચ્છ પ્રભુ કો, લખેં જે સુરનર ઘને,
તિહ સમય કી આનંદ મહિમા, કહત કયોં મુખ સોં બને.
ભર નયન નિરખે નાથ તુમકો, ઔર વાંછા ના રહી,
મન ઉઠ મનોરથ ભયે પૂરન, રંક માનો નિધિ લહી;
અબ હોઉ ભવ-ભવ ભક્તિ તુમ્હરી, કૃપા એસી કીજિયે,
કર જોર, 'ભૂધરદાસ' વિનવે, યહી વર મોહિ દીજિયે.

|| શીતળ ગુણ જેહમાં રહ્યો, શીતળ પ્રભુ મુખ રંગ; ||
|| આત્મ શીતલ કરવા ભણી, પૂજો અરિહા અંગ. ||

|| જ્ઞાન કલશ ભરી આતમા, સમતા રસ ભરપૂર; ||
|| શ્રી જિનને નવરાવતાં, કર્મ હોય ચકચૂર. ||

ભોલે બાબા



ભોલેબાબાજી વેદાંતના પ્રસિદ્ધ લેખક આગરા આબુવાલે બાબાના શિષ્ય હતા. ભોલેબાબાએ અષ્ટાવક્ર ગીતાના ૨૦૦ સંસ્કૃત શ્લોકોનું હરિગિત છંદમાં ચાર-ચાર ચરણમાં પદ્યરચના કરેલ છે.

૭૧૬	બાગેશ્રી	અક્ષુબ્ધ મુજ અંબોધિ મેં યે વિશ્વ
૭૧૭	હમીર	આસક્તિ જળ તક લેશ હૈ,
૭૧૮	હરિગીતછંદ	ચિન્માત્ર તૂ ભરપૂર હૈ, નહિ
૭૧૯	ભૈરવી	છૂતા નહીં મેં દેહ ફિર ભી
૭૨૦	ભૂપાલી	જો મોક્ષ હૈ તું ચાહતા વિષ
૭૨૧	ચમન	તૂ શુદ્ધ હૈ તેરા કિસી સે,
૭૨૨	બૈરાગી ભૈરવ	નિસ્સાર યહ સંસાર દુઃખ ભંડાર
૭૨૩	જોગિયા	વિષ સમ વિષય સબ જાનકર,
૭૨૪	છંદાવલી	સબ પ્રાણિયોં કો આપ મેં,

॥ માન ગયું દોય અંશથી દેખી વીર્ય અનંત; ॥
ભુજા બળે ભવજલ તર્યા, પૂજો ખંધ મહંત. ॥

૭૨૫	કાર્લિંગડા	સંસારવાહી બેલ રામ, દિનરાત
૭૨૬	શિવરંજની	સંસાર કી સબ વસ્તુએં, બનતી

૭૧૬ (રાગ : બાગેશ્રી)

અક્ષુબ્ધ મુજ અંબોધિમેં યે વિશ્વ નાવે ચલ રહી,
મન વાયુકી પ્રેરી હુઈ, મુઝ સિન્ધુમેં હલચલ નહીં;
મન વાયુસે મેં હૂં પરે, હિલતા નહીં મન વાયુસે,
કૂટસ્થ ધ્રુવ અક્ષોભ હૂં, છોડૂં કિસે ? પકડૂં કિસે ? (૧)

અધ્યક્ષ હૂં મેં વિશ્વકા, યહ વિશ્વ મુઝમેં કલ્પના,
કલ્પે હુએસે સત્યકો, હોતી કભી કુછ હાનિ ના;
અતિ શાન્ત, બિન આકાર હૂં, પર રૂપસે પર નામસે,
અદ્વય અનામય તત્ત્વ મેં, છોડૂં કિસે ? પકડૂં કિસે ? (૨)

ચિન્માત્ર મેં હી સત્ય હૂં, યહ વિશ્વ વન્ધ્યાપુત્ર હૈ,
નહિ વાંઝ સુત જનતી કભી, તબ વિશ્વ કહને માત્ર હૈ;
કર્તા નહીં, ભોક્તા નહીં, નિર્મુક્ત હૂં મેં કર્મસે,
નિરૂપાધિ સંવિત્ શુદ્ધ હૂં, છોડૂં કિસે ? પકડૂં કિસે ? (૩)

હૈ દેહ મુઝમેં દીખતા, પર દેહ મુજમેં હૈ નહીં,
દ્રષ્ટા કભી નહિ દૃશ્યસે, પરમાર્થસે મિલતા કહીં;
નહિ ત્યાજ્ય હૂં નહિ ગ્રાહ્ય હૂં, પર હૂં ગ્રહણસેત્યાગસે,
અક્ષર પરમ આનન્દધન, છોડૂં કિસે ? પકડૂં કિસે ? (૪)

અજ્ઞાનમેં રહતે સભી કર્તાપિના, ભોક્તાપના,
ચિદ્રૂપ મુઝમેં લેશ ભી, સમ્ભવ નહીં હૈ કલ્પના;
ચોં આત્મ અનુસન્ધાન કર, છૂટ ચતુર ભવબન્ધસે,
'ભોલા' ! ન અબ સંકોચ કર, છોડૂં કિસે ? પકડૂં કિસે ? (૫)

॥ હાડ બટા હરિભજન કર, દ્રવ્ય બટા કુછ દે ॥
અકલ બટી ઉપકાર કર, જીવન કા ફલ યે ॥

૭૧૭ (રાગ : હમીર)

આસક્તિ જબ તક લેશ છે, તબ તક ન ચિંતા જાય છે,
નહીં ચિત થિર હો જબ તલક, નહીં મોક્ષ સુખ નર પાય છે;
કૌપીન તકમેં રાગ હો, તો જાય રૂક પરમાર્થ છે,
નિર્મૂલ હોના રાગ કા, યહ હી પરમ પુરૂષાર્થ છે. (૧)

દેહાદિ કરતા કાર્ય છે, આત્મા સદા નિર્લેપ છે,
યહ જ્ઞાન સમ્યક્ હોય જબ, હો ન ફિર વિદોષ છે;
મન ઇન્દ્રિયાં કરતી રહેં, અપના ન કુછ ભી સ્વાર્થ છે,
જો આ ગયા સો કર લિયા, યહ હી પરમ પુરૂષાર્થ છે. (૨)

નહિ જાગને મેં લાભ કુછ, નહીં હાનિ કોઈ સ્વપ્ન સે,
નહિ બૈઠને સે જાય કુછ, નહીં આય છે કુછ યત્ન સે;
નિર્લેપ જો રહતા સદા, સો સિદ્ધ મુક્ત કૃતાર્થ છે,
નહીં ત્યાગ હો, નહીં હો ગ્રહણ, યહ હી પરમ પુરૂષાર્થ છે. (૩)

નિષ્ઠા રખૂ નિષ્કર્મ મેં, યા કર્મ મેં નિષ્ઠા ધરું,
યહ પ્રશ્ન દેહાસક્ત કા છે, ક્યા કરું ક્યા નહિ કરું;
નિષ્કર્મસે નહીં હાનિ છે, નહીં કર્મમેં કુછ અર્થ છે,
અભિમાન દોનો ત્યાગ દે, યહ હી પરમ પુરૂષાર્થ છે. (૪)

જો કુછ દિખાઈ દે રહા, નિસ્સાર સર્વ અનિત્ય છે,
નહીં ગેહ કુછ નહીં દેહ છે, પુણ્યાપુણ્યભી નહીં નિત્ય છે;
સબકા પ્રકાશક શુદ્ધ સંવિત, એક દેવ સમર્થ છે,
ભોલા ! ઉસીમેં જાય ડટ, યહ હી પરમ પુરૂષાર્થ છે. (૫)

૭૧૮ (રાગ : હરિગીત છંદ)

ચિન્માત્ર તૂ ભરપૂર છે, નહિ વિશ્વ તુઝસે ભિન્ન છે,
ફિર ત્યાગ ક્યા કેસા ગ્રહણ ? તુઝસે ન જબ કુછ અન્ય છે;

॥ ધર્મ કિયે ધન ના ઘટે, નદી ન સંચે નીર ॥
અપની આંખન દેખિયે, ચોં કહે દાસ કબીર ॥

હે વિશ્વ તેરી કલ્પના, તૂ સિદ્ધ અક્ષય તત્ત્વ છે,
નહિ ભેદ છે, નહિ દ્વૈત છે, અદ્વૈત છે, એકત્ત્વ છે. (૧)

તૂ એક અવ્યય, શાન્ત, નિર્મલ, સ્વચ્છ ચિદ્ આકાશ છે,
અજ્ઞાન તુઝ મેં છે નહિ, નહિ ભ્રાન્તિ, નહિ અધ્યાસ છે;
રાજસ નહિ, તામસ નહિ, તુઝમેં ન રંચક સત્ત્વ છે,
નિર્ગુણ, નિરામય, એક રસ અદ્વૈત છે, એકત્ત્વ છે. (૨)

કંકણ કટક, ગુપૂર, રુચક, નહિ કનક સે કુછ ભિન્ન છે,
નહિ કાર્ય કારણ સે કભી, તીહું કાલ મેં ભી અન્ય છે;
જો જો જહાં તૂ દેખતા, તેરા સભી ભાસત્ત્વ છે,
તૂઝ સે નહિ છે ભિન્ન કુછ, અદ્વૈત છે, એકત્ત્વ છે. (૩)

મેં હૂં યહી મેં વહ નહિં, યહ ભિન્નતા મન માન રે,
મેં સર્વ હૂં સર્વાત્મ હૂં, ઐસા નિરન્તર જાન રે;
તેરે બિના નહિ અન્ય કા, કિંચિત્ કહીં અસ્તિત્વ છે,
શ્રુતિ સન્ત સબ હી કહે રહે, અદ્વૈત છે, એકત્ત્વ છે. (૪)

૭૧૯ (રાગ : ભૈરવી)

છૂતા નહીં મેં દેહ ફિર ભી, દેહ તીનોં ધારતા,
રચના કરું મેં વિશ્વકી, નહિ વિશ્વસે કુછ વાસતા;
કર્તાર હૂં મેં સર્વકા, યહ સર્વ મેરા કાર્ય છે,
ફિર ભી ન મુઝ મેં સર્વ છે, આશ્ચર્ય છે ! આશ્ચર્ય છે. (૧)

હે દુઃખ સારા દ્વૈતમેં, કોઈ નહિ ઉસકી દવા,
યહ દૃશ્ય સારા હૈ મૃષા, ફિર દ્વૈત કેસા ? વાહ ! વાહ;
ચિન્માત્ર હૂં મેં એકરસ, મમ કલ્પના યહ દૃશ્ય છે,
મેં કલ્પનાસે બાહ્ય હૂં, આશ્ચર્ય છે ! આશ્ચર્ય છે. (૨)

॥ માંગન મરન સમાન હે, મત કોઈ માંગો ભીખ ॥
માંગનસે મરના ભલા, યહ સદ્ગુરુકી શીખ ॥

રહતા જનો મેં, દ્વેતકા ફિર ભી ન મુઝમેં નામ હૈ,
 દંગલ મુઝે જંગલ જચે, ફિર પ્રીતિકા ક્યા કામ હૈ ?
 મેં દેહ હૂં જો માનતા, સો પ્રીતિ કર દુઃખ પાય હૈ,
 ચિન્માત્રમેં ભી સંગ હો, આશ્ચર્ય હૈ ! આશ્ચર્ય હૈ. (૩)

નહિ દેહ મેં, નહિ જીવ મેં, ચૈતન્યઘન મેં શુદ્ધ હૂં,
 બન્ધન યહી મુઝ માંહિ થા, થી ચાહ મેં જીતા રહૂં;
 બ્રહ્માંડરૂપી લહર ઉઠ ઉઠ કર બિલા ફિર જાય હૈ,
 પરિપૂર્ણ મુઝ સુખસિન્ધુમેં આશ્ચર્ય હૈ ! આશ્ચર્ય હૈ. (૪)

નિસ્તીમ મુઝ ચિત્સિન્ધુમેં જબ મન-પવન હો જાય લય,
 વ્યાપાર લય હો જીવકા જગ નાવ ભી હોવે વિલય;
 ઈસભાંતિસે કરકે મનન, નર પ્રાણ ચુપ હો જાય હૈ,
 ‘ભોલા’ ન અખતક ચુપ હુઆ, આશ્ચર્ય હૈ ! આશ્ચર્ય હૈ. (૫)

૭૨૦ (રાગ : ભૂપાલી)

જો મોક્ષ હૈ તું ચાહતા, વિષ સમ વિષય તજ તાત રે,
 આર્જવ ક્ષમા સંતોષ શમ દમ પી સુધા દિન રાત રે;
 સંસાર જલતી આગ હૈ, ઈસ આગ સે ઝટ ભાગ કર,
 આ શાન્ત શીતલ દેશમેં, હો જા અજર ! હો જા અમર. (૧)

ચૈતન્યકો કર ભિન્ન તનસે, શાન્તિ સમ્યક્ પાયગા,
 હોગા તુરત હી તૂ સુખી, સંસારસે છૂટ જાયગા;
 તૂ એક દ્રષ્ટા સર્વકા, ઈસ દૃશ્યસે હૈ દૂરતર,
 પહિચાન અપને આપકો, હો જા અજર ! હો જા અમર. (૨)

મેં શુદ્ધ હૂં, મેં બુદ્ધ હું, જ્ઞાનાગ્નિ એસી લે ભલા,
 મત પાપ મત સંતાપ કર, અજ્ઞાન-વનકો દે જલા;
 જ્યો સર્પ રસ્સી માંહી જિસમેં ભાસતા બ્રહ્માંડભર,
 સો બોધ - સુખ તૂ આપ હૈ, હો જા અજર ! હો જા અમર. (૩)

॥ મર જાઉં માગું નહીં, અપને તનકે કાજ ॥
 ॥ પરમારથકે કારને, માંગત નાવે લાજ ॥

અભિમાન રખતા મુક્તિકા, સો ધીર નિશ્ચય મુક્ત હૈ,
 અભિમાન કરતા બંધકા, સો મૂઢ બન્ધન ચુક્ત હૈ;
 જૈસી મતિ, વૈસી ગતિ લોકોક્તિ યહ સચ માનકર,
 ભવ-બન્ધસે નિર્મુક્ત હો, હો જા અજર ! હો જા અમર. (૪)

આત્મા, અમલ, સાક્ષી, અચલ, વિભુ, પૂર્ણ, શાશ્વત, મુક્ત હૈ,
 ચેતન, અસંગી, નિઃસ્પૃહી, શુચિ, શાન્ત, અચ્યુત, વૃક્ષ હૈ;
 નિજ રૂપકે અજ્ઞાનસે જન્મા કરે, ફિર જાય મર,
 ‘ભોલા’ ! સ્વયંકો જાનકર, હો જા અજર ! હો જા અમર. (૫)

૭૨૧ (રાગ : યમન)

તૂ શુદ્ધ હૈ તેરા કિસી સે, લેશ ભી નહી સંગ હૈ,
 ક્યા ત્યાગના તૂ ચાહતા ! ચિન્માત્ર તૂ નિસંગ હૈ;
 નિસંગ જિસ કો જાન લે, મત હો દુઃખી મત દીન હો,
 ઇસ દેહ સે તજ સંગ દે, બસ આપ મેં લવલીન હો. (૧)

જૈસે તરંગે બુદ્બુદે, ઝાગાદિ બનતે સિન્ધુમેં,
 ત્યોં હી ચરાચર વિશ્વ બનતા, એક તુજ ચિત્ સિન્ધુ સે;
 તૂ સિંધૂ સમ હૈ એક સા, નહિ જીર્ણ હો ન નવીન હો,
 અપના પરાયા ભેદ તજ, બસ આપ મેં લવલીન હો. (૨)

પ્રત્યક્ષ યદ્યપિ દિખતા નહિ, વસ્તુતઃ સંસાર હૈ,
 તુજ શુદ્ધ નિર્મલ તત્ત્વ મેં, સંભવ ન કુછ વ્યાપાર હૈ;
 જ્યો સર્પ રસ્સી કા બના, ફિર રજ્જુ મેં હી લીન હો,
 સબ વિશ્વ લય કર આપ મેં, બસ આપ મેં લવલીન હો. (૩)

સુખ દુઃખ દોનો જાન સમ, આશા નિરાશા એક સી,
 જીવન મરણ ભી એક સા, નિંદા પ્રશંસા એક સી;
 હર હાલમેં ખુશહાલ રહ, નિદ્રાંદ્ર ચિંતાહીન હો,
 મત ધ્યાન કર તૂ અન્ય કા, બસ આપ મેં લવલીન હો. (૪)

॥ સહજ દિયા સો દૂધ બરાબર, માંગ લિયા સો પાની ॥
 ॥ ખીંચ લિયા સો રક્ત બરાબર, યહી કબીરા બાની ॥

૭૨૨ (રાગ : બૈરાગી ભૈરવ)

નિસ્સાર યહ સંસાર દુઃખ ભંડાર માયાજાલ હૈ,
ઐસા યહાં પર કૌન હૈ, ખાતા નહીં જિસે કાલ હૈ;
ફિર મિત્ર સુત દારાહિ મેં ક્યોં વ્યર્થ હી સંસકત હોં,
યદિ ઇષ્ટ નિજ કલ્યાણ હૈ, મત ભોગ મેં આસકત હો. (૧)

હૈ બંધ તૃષ્ણા માત્ર, તૃષ્ણા ત્યાગ સુખ કા મૂલ હૈ,
તૃષ્ણા ભયંકર વ્યાધિ હૈ, છેદે અનેકોં શૂલ હૈ;
દે ત્યાગ તૃષ્ણા ભોગ કી, નિજ આત્મ મેં અનુરક્ત હૈ,
તૃષ્ણા ન ભજ સંતોષ ભજ, મત ભોગ મેં આસકત હો. (૨)

તૂ એક ચેતન શુદ્ધ હૈ, યહ દેહ જડ અપવિત્ર હૈ,
તૂ સત્ય અવ્યય તત્ત્વ હૈ, યહ વિશ્વ વંધ્યાપુત્ર હૈ;
પહિચાન કર તૂ આપ કો, હે તાત ! સંશય મુક્ત હો,
નહિ હૈ અધિક અળ જાનના, મત ભોગ મેં આસકત હો. (૩)

ધિક્કાર હૈ ઉસ અર્થ કો, ધિક્કાર હૈ ઉસ કર્મ કો,
ધિક્કાર હૈ ઉસ 'કામ' કો, ધિક્કાર હૈ ઉસ ધર્મ કો;
જિસે ન હોવે શાંતિ, ઉસ વ્યાપાર મેં ક્યો સકત હો,
પુરૂષાર્થ અંતિમ સિદ્ધ કર, મત ભોગ મેં આસકત હો. (૪)

મન કર્મ વાણી સે તથા, સળ કર્મ હૈ તૂ કર ચૂકા,
ઊંચા ગયા, સ્વર્ગાદિ મેં, પાતાલ મેં ભી ગિર ચૂકા;
અળ કર્મ 'કરના' છોડ દે, ભોલા ન દેહાસકત હો,
આસકત હો 'સ્વ' સ્વર્પમેં, મત ભોગ મેં આસકત હો. (૫)

૭૨૩ (રાગ : જોગિયા)

વિષ સમ વિષય સળ જાનકર, શબ્દાદિમેં મત રાગ કર,
આત્મા સુધાકા પાન કરી, મત દેહમેં અનુરાગ કર;

॥ કુંજર મુખસે કન ગિરો, ખુટો ન તાસુ આહાર ॥
કીડી કન લેકર ચલી, પોષન નિજ પરિવાર ॥

આત્મા સુધા કે પાન સે, વિક્ષેપ સળ છૂટ જાય હૈ,
વિક્ષેપ મિટતે હિ તુરંત, નિજ આત્મમેં ડટ જાય હૈ. (૧)

કર્તાપિને ભોક્તાપનેકા, જળ તલક અધ્યાસ હૈ,
તળ તક સમાધિ કે લિયે, કરના પડે અભ્યાસ હૈ;
નિર્લક્ષ જળ હો જાય હૈ, તળ શાંતિ અવિચલ પાય હૈ,
સંશય સભી મિટ જાય હૈ, નિજ આત્મ મેં ડટ જાય હૈ. (૨)

ચિંતન કરે હૈ જળતલક, નહિ બ્રહ્મ જાના જાય હૈ,
ચિંતન રહિત હૈ બ્રહ્મ સો, ચિંતનરહિત હી પાય હૈ;
ચિંતન રહિત હો જાય હૈ, સો જ્ઞાન સમ્યક્ પાય હૈ,
સમ્યક્ હુવા જળ જ્ઞાન તળ, નિજ આત્મમેં ડટ જાય હૈ. (૩)

ચોં સાધનો સે બ્રહ્મકો, ચિંતન રહિત પહચાન કર,
કૃતકૃત્ય નર હો જાય હૈ, ઐસા કહે હૈ પ્રાજ્ઞ નર;
સાધક ભલે હો સિદ્ધ જો, ચિંતન રહિત હો જાય હૈ,
ભોલા ! નહીં સંદેહ કુછ, નિજ આત્મમેં ડટ જાય હૈ. (૪)

૭૨૪ (છંદાવલી)

સળ પ્રાણિયોં કો આપ મેં, સળ પ્રાણિયોં મેં આપકો,
જો પ્રાજ્ઞ મુનિ હૈ જાનતા, કૈસે ફંસે ફિર પાપ મેં;
અક્ષય સુધા કે પાન મેં, જિસ સંત કા મન લીન હો,
ક્યોં કામવશ સો હો વિકલ, કૈસે ભલા ફિર દીન હો. (૧)

સળ વિશ્વ માયામાત્ર હૈ, ઐસા જિસે વિશ્વાસ હૈ,
સો મૃત્યુ સન્મુખ દેખ કર, લાતા ન મનમેં શ્વાસ હૈ;
નહી આશ જુને કી જુસે, હો ત્રાસ મરને કી ન હો,
હો તૃપ્ત અપને આપમેં, કૈસે ભલા ફિર દીન હો ? (૨)

॥ દાતા દાતા ચલ ગયે, રહ ગયે મખ્ખીચૂસ ॥
દાન માન સમગ્રત નહીં, લડને મેં મજબૂત ॥

નહિ ગ્રાહ્ય કુછ, નહિ ત્યાજ્ય કુછ, અચ્છા બૂરા નહિ હૈ કહી,
યહ વિશ્વ હૈ સખ કલ્પના, બનતા બિગડતા કુછ નહિ;
ઐસા જિસે નિશ્ચય હુવા ક્યોં, અન્ય કે સ્વાધીન હો,
સંતુષ્ટ નર નિર્દોષ સો, કૈસે ભલા ફિર દીન હો ? (૩)

સુખ દુઃખ ઓર જીવન-મરણ, સખ કર્મ કે આધીન હૈ,
ઐસા જિસે નિશ્ચય હુવા, હોતા નહીં ફીર દીન હૈ;
જો ભોગ આતે ભોગતા, હોતા ન ભોગાસકત હૈ,
નિર્લેપ રહતા કર્મસે, હોતા તુરત હી શાંત હૈ. (૪)

૭૨૫ (રાગ : કાલિંગડા)

સંસારવાહી બેલ સખ, દિનરાત બોજા દોય હૈ,
ત્યાગી તમાશા દેખતા, સુખ સે જગે હૈ સોય હૈ;
સમયિત હૈ સ્થિરબુદ્ધિ કેવલ, આત્મ-અનુસંધાન હૈ,
તત્ત્વજ્ઞ ઐસે ધીર કો સખ, હાનિલાભ સમાન હૈ. (૧)

ઈન્દ્રાદિ જિસ પદ કે લિયે, કરતે સદા હી ચાહના,
ઉસ આત્મપદ કો પાય કે, યોગી હુવા નિર્વાસના;
હૈ શોક કારણ રાગ કારણ, રાગ કા અજ્ઞાન હૈ,
અજ્ઞાન જબ જાતા રહા, તખ હાનિ-લાભ સમાન હૈ. (૨)

આકાશ સે જ્યોં ધૂમ કા, સંબંધ હોતા હૈ નહી,
ત્યોં પુણ્ય અથવા પાપ કો, તત્ત્વજ્ઞ છૂતા હૈ નહી;
આકાશસખ નિર્લેપ જો ચૈતન્યઘન પ્રજ્ઞાન હૈ,
ઐસે અસંગી પ્રાજ્ઞ કો, સખ હાનિલાભ સમાન હૈ. (૩)

યહ વિશ્વ સખ હૈ આત્મ હી, ઇસ ભાંતિ સે જો જાનતા,
યશ વેદ ઉસકા ગા રહે, પ્રારબ્ધવશ વહ વર્તતા;
ઐસે વિવેકી સન્ત કો, ન નિષેધ હૈ, ન વિધાન હૈ,
સુખ-દુઃખ દોનોં એક સે, સખ હાનિ-લાભ સમાન હૈ. (૪)

॥ દયાકા લક્ષણ ભક્તિ હૈ, ભક્તિસે મિલે જ્ઞાન ॥
જ્ઞાનસે હોવત ધ્યાન હૈ, યહ સિદ્ધાંત ઉર આન ॥

૭૨૬ (રાગ : શિવરંજની)

સંસાર કી સખ વસ્તુએં, બનતી બિગડતી હૈ સદા,
ક્ષણ એક સી રહતી નહી, બદલા કરે હૈ સર્વદા;
આત્મા સદા હૈ એકરસ, ગત કલેશ શાશ્વત મુક્ત હૈ,
ઐસા જિસે નિશ્ચય હુવા, હોતા તુરત હી શાંત હૈ. (૧)

ક્યા સંપદા ક્યા આપદા, પ્રારબ્ધવશ સખ આય હૈ,
ઈશ્વર ઉન્હેં નહિ ભેજતા, નિજ કર્મવશ આ જાય હૈ;
ઐસા જિસે નિશ્ચય હુવા રહતા સદા નિશ્ચિંત હૈ,
નહિ હર્ષતા નહિ શોચતા, હોતા તુરત હી શાંત હૈ. (૨)

નહિ દેહ મૈં નહિ દેહ મેરા, શુદ્ધ હું મૈં બુદ્ધ હું,
કૂટસ્થ હું નિસંગ હું, નહી દેહ સે સંબંધ હું,
ઐસા જિસે નિશ્ચય હુવા, ફિર ક્યા ઉસે એકાંત હૈ,
બસ્તી ભલે જંગલ રહે, હોતા તુરત હી શાંત હૈ. (૩)

આશ્ચર્ય હૈ ! સખ વિશ્વ યહ, સો વસ્તુતઃ કુછ હૈ નહીં,
ઐસા જિસે નિશ્ચય હુવા, ઉસકો નહીં હૈ ભય કહીં;
નિષ્કામ સ્કુરણ માત્ર કો, રહતા ન કુછ ભી ચિંત્ય હૈ,
ભોલા ! હુવા નિશ્ચિંત જો, હોતા તુરત હી શાંત હૈ. (૪)

૭૨૭ (રાગ : પુરિયા)

ચિત્ત સિમરન કરૌ, મૈંન અવલોકનો, શ્રવણ બાની સુજસુ પૂરિ રાખૌં. ધ્રુવ
મનુ સુ મધુકર કરૌં, ચરણ હિરદે ધરૌં, રસન અમૃત રામનામ ભાખૌં. ચિત્ત
મેરી પ્રીતિ ગોવિંદ સે જનિ ઘટે, મૈં તો મોલિ મહંગી લઈ જીવ સટે. ચિત્ત
સાધ-સંગતિ બિના ભાવ નહિં ઉપજૈ, ભાવ બિન ભગતિ નહિ હોય તેરી. ચિત્ત
કહે 'રૈદાસ' એક બેનતી હરિ સિંહિ, પૈજ રાખહુ રાખ રામ ! મેરી. ચિત્ત

॥ કબીર ! યા સંસારમેં, પાંચ રતન હૈ સાર ॥
સાધુ મિલન અરૂ હરિભજન, દયા, દીન, ઉપકાર ॥

ભોજો ભગત

ઈ. સ. ૧૭૮૫ - ૧૮૫૦



સૌરાષ્ટ્રમાં જેતપુર પાસેના દેવકીગાલોળ નામના ગામમાં ઈ. સ. ૧૭૮૫ વિ. સં. ૧૮૪૧માં ભોજનો જન્મ થયો હતો. પિતાનું નામ કરસનદાસ હતું. ભોજા હૃદયના એ ખેડૂત કૃષ્ણના ભક્ત હતા. માતા ગંગાબાઈ ત્યાગ પવિત્રતા અને ઉદારતાની મૂર્તિ હતાં. તેઓ જ્ઞાતિએ લેઉઆ કણબી હતા અને અટક હતી સાવલિયા. ૧૨ વર્ષની ઊંમર સુધી ભોજો માત્ર દૂધ ઉપર જ રહ્યા હતા. ભોજાને બીજા બે ભાઈઓ પણ હતા. તેમનું નામ કરમણ અને જસોભક્ત હતું. ભોજા ભગત આજીવન નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી હતા. ભોજાના ચાળખા ખૂબ લોકપ્રિય હતા. ભક્તિ સાથે યોગસાધના અને કાવ્યસર્જન થતા તે પદો તેમનો એક વિદ્વાન શિષ્ય જીવણરામ લખી લેતો. ગિરનારના રામતવન નામના એક યોગીએ ભોજાને દીક્ષા આપી, જનસેવા કરવાનો મહામંત્ર આપ્યો હતો. ઈ.સ. ૧૮૮૩માં ભોજાની નાનીમોટી તમામ ૨૦૪ રચનાઓ ‘ભોજા ભક્તની વાણી’ સ્વરૂપે તેમની છઠ્ઠી પેઢીના વંશજ પ્રા. મનસુખલાલ સાવલિયાએ પુસ્તક સ્વરૂપે પ્રગટ કરી. ભોજો ભગત અખાની જેમ જ દંભ અને પાખંડના વિરોધી તેમજ આત્મતત્ત્વને ઓળખનાર, વેદાંતનો મર્મ જાણનાર ભક્ત-કવિ હતા. વીરપુરના જલારામ બાપાના તેઓ ગુરુ હતા. છેલ્લે ૬૫ વર્ષની વયે ઈ.સ. ૧૮૫૦ માં વીરપુરમાં જ ભોજા ભગતે દેહ છોડ્યો.



॥ લેને કો હરિનામ હૈં, દેને કો અન્નદાન ॥
તિરને કો આધિનતા, બૂડન કો અભિમાન ॥

ભજ રે મના

૪૪૪

૭૨૭	ચલતી	કીડીબાઈની જાનમાં
૭૨૮	રામકી	જ્યાં લગી જીવની જાત જાણી નહિ
૭૨૯	દેશી ઢાળ	પ્રથમ તો નામરૂપથી ટળવું માન
૭૩૦	પ્રભાત	પ્રપંચને પારથી સમજીને ચાલવું
૭૩૧	પરજ	બ્રહ્મ ભરથારનો ભોગ ભાવ્યો નહિ
૭૩૨	કટારી	ભક્તિ શૂરવીરની સાચી રે, લીધા
૭૩૩	સોરઠ ચલતી	મળ્યા ગુરુદેવ મુક્ત ઘર પાયા
૭૩૪	આશાવરી	મૂરખો કાલની વાતું કરે
૭૩૫	લાવણી	મોઘો મનુષ્ય દેહ ફરી ફરીને
૭૩૬	પ્રભાતી	શબ્દની પાર સદ્ગુરુજીનું રૂપ છે
૭૩૭	માંડ	સંત શૂરવીર તે સદ્ગુરુજીના બાળકા
૭૩૮	પ્રભાત	હરિજન હોય તેણે હેત ઘણું રાખવું



૭૨૭ (રાગ : ચલતી)

હાલો, કીડીબાઈની જાનમાં. ધ્રુવ
કીડી બિચારી કીડલી રે કીડીનાં લગનિયાં લેવાય;
પંખી પારેવડાંને નોતર્યા, જાન મોટાની જાય. હાલો
મોરે નાખ્યો માંડવો રે, ખજૂરો વેચે છે ખાંડ;
સૂડાને માથે સૂડલો, પોપટ પીરસે પકવાન. હાલો
મકોડાને મોકલ્યો માળવે રે, લેવા માળવિયો ગોળ;
મકોડો કેડેથી પાતળો, ગોળ ઉપડ્યો નવ જાય. હાલો
ઘોઁ બાંધ્યા ઘૂઘરા રે, કાચીડે બાંધી છે કટાર;
દેડકો વચમાં જોને ડગમગે, એલા મને ડગલો પહેરાવ. હાલો
ઊંટે બાંધ્યા ઢોલકાં રે, ગધેડો ફૂંકે શરણાઈ;
કુંજે મંગળગીત ગાયાં, હાથી મનમાં હરખાય. હાલો

॥ પશુકી તો પનિયાં ભઈ, નરકા કછુ ન હોય ॥
જો ઉત્તમ કરની કરે, નર નારાયણ હોય ॥

૪૪૫

ભોજો ભગત

બગલે બાંધી બંદૂકડી રે, તેતરે બાંધી તલવાર;
 આજ તો જાવું જોને માંડવે, ચાવીશું બીડલાને પાન. હાલો
 ઉંદરભાઈ ચાલ્યા રિસામણે રે, બેઠા દરિયાને બેટ;
 મીનીબાઈ ચાલ્યાં મનાવવા, કરડી ખાધાં એનાં પેટ. હાલો
 મીની બિચારી મીંદડી રે, હાલી નોંતરવા ગામ;
 સામા મળ્યા બે કૂતરા, મીનીના કરડ્યા બે કાન. હાલો
 વાંસડે ચડ્યો ઓલો વાંદરો રે, જોતો જાનની વાટ;
 જાન રે આવશે તો લૂંટશું, કાઢું બધાના હું પ્રાણ. હાલો
 કઈ કીડીને કોની જાનમાં રે, સંતો કરજો વિચાર;
 ભોજાભગતની આ વિનતિ, સમજો ચતુર સુજાણ. હાલો

૭૨૮ (રાગ : રામકી)

જ્યાં લગી જીવની જાત જાણી નહિ, ત્યાં લગી તાણમતાણ રે' છે;
 આધને વિચારતાં, અંત-મધ્યે એક છે, વસ્તુ સાચી તે વેદાંત કહે છે. ધ્રુવ
 જાત જાણ્યા વિના, મત-પંથ બહુ થયા, અટકી રહ્યા આંધળા આપ ભૂલ્યા;
 વધી ગયા વાદમાં હરિ ન આવે હાથમાં, મેરુ જવા મન કરે પણ પાય લૂલા. જ્યાં
 જાત જાણ્યા વિના યોગસાધન કરે, પરહરે કામ, ધન, ધામ મૂકે;
 હઠ કરી આદરે, પસ્તાઈ પાછા ફરે, વૈભવ ના ભોગવે ભક્તિ ચૂકે. જ્યાં
 અણછતું આપણું આપ ભૂલી ગયો, જીવ થઈ જાયતો કર્મઘાટે;
 બુદ્ધિના ઠાઠમાં વાટ સૂઝે નહિ, આવવું-જાવું તે એ જ માટે. જ્યાં
 જાત જાણ્યા પછી જન્મ-મૃત્યુ ટળે, જેમ પાલો^૧ પાણીમાંથી પાછો ન આવે;
 'ભોજલ' બ્રહ્મવેતા જેને ગુરુ મળે, તે જ આ દેહથી અભેદ પાવે. જ્યાં

૥ (૧) વાદળમાંથી પડતો કરો

॥ ધીરજ બુદ્ધિ તબ જાનિયે, સમજે સખકી રીત ॥
 ॥ ઉનકા અવગુન આપમેં કબહુ ન લાવે મીત ॥

ભજ રે મના

૪૪૬

૭૨૯ (રાગ : દેશી ઢાળ)

પ્રથમ તો નામરૂપથી ટળવું, માન મૂકીને મહંતને મળવું;
 વિવેકી પુરુષ વાળે તેમ વળવું, તો ગળવું આતમજ્ઞાનમાં રે. ધ્રુવ
 તન-મન તેને સમર્પણ કરવું, એનું લઈ એની આગળ ધરવું;
 આતમદર્શી થઈ એણી પેરે તરવું, તો મરવું મટે મૃત્યુ લોકમાં રે. પ્રથમ
 એમ સમજીને રે અનભે' થાવું; જ્ઞાનગંગામાં અહોનિશ નાહવું;
 ગાવું ગાવું સમજી માંદ્ય સમાવું, તો જોવું નિજ ઘર જીવતે રે. પ્રથમ
 એ પદને કોઈ અનુભવી બુઝે, જાહેર થઈને એણી પેર ઝૂઝે;
 આપ ટળે તો આપોપું સૂઝે, જો પૂજે પરગટ સંતને રે. પ્રથમ
 વિહંગમ સાધને પદમાં રે મળિયાં, જનમમરણનાં સંકટ ટળિયાં;
 લવણ-ઘેનુ અંબુમાં ગળિયાં, એમ ભળિયાં તે પરિબ્રહ્મમાં રે. પ્રથમ
 જેમ રે પાલો ઉદકથી રે જામ્યો, શબ્દરૂપી સૂરજે ચોદિશે ધામ્યો;
 પોતે પોતાના સ્વરૂપને પામ્યો, તો 'ભોજલ' સદ્ગુરુ ભેટતાં રે. પ્રથમ

૭૩૦ (રાગ : પ્રભાત)

પ્રપંચને પારથી સમજીને ચાલવું, ડહાપણ ને ભોળપણ નાખી દેવું;
 જેમ છે તેમ જોઈ રે'વું જગતમાં, વેર ને પ્રીતિ નહિ એમ રે'વું. ધ્રુવ
 દયા વિના ડહાપણ કે'ને નથી દીપતું, ભોળપણે ભક્તિનું પદ ન આવે;
 મધ્યમાં સાન છે માવા મળવા તણી, કોડમાં કો'કને કામ આવે. પ્રપંચ
 'ઊંટના વાંક તે ઘાંખ બહુ ભાત્યનાં,' આત્મા પાંશરો એમ જોવું;
 સમજીને કોઈના ચલણ ના દેખવાં, આત્મા ઓળખી આપ જોવું. પ્રપંચ
 પાત્ર વિણ સિંહણનું પય કેમ જામશે, લોહના ઠામને લાગ ન હોયે;
 એમ 'ભોજલ' બ્રહ્મરસ અજર જે જીરવે, આપે કર્તા એ જ હોયે. પ્રપંચ

॥ સાહજકી ગત અગમ હૈ, ચલ અપને અનુમાન ॥
 ॥ ધીરે ધીરે પાંવ ધર, પહુંચેગા પરમાન ॥

ભોજો ભગત

૪૪૭

બ્રહ્મ-ભરથારનો ભોગ ભાવ્યો નહિ, ત્યાં લગી જોગ વિજોગ જેવો;
પ્રેમ પ્રતીત વિના પાંચેને વશ કરે, દોષ વિના દેહને દંડ દેવો. ધ્રુવ
વ્યાસને અટપટી વાત હતી પ્રેમની, કર્મની કૂટમાં કલેશ વાધ્યો;
નારદમુનિએ કહ્યું હતું તેમ થઈ રહ્યું, શ્રીપત ઉપરનો સ્નેહ સાધ્યો. બ્રહ્મ
સુત મુનિ વ્યાસના સુત એવા થયા, ગર્ભમાં કર્મનું ધ્યાન પામ્યો;
જનક પાસે આવ્યો અધિક સમજાવિયો, ગતિ જડી ને ગોલોક પામ્યો. બ્રહ્મ
પ્રેમ વિના પંથનો પાર આવે નહિ, કવિ થઈ રવિના પાર પહોંચે;
'ભોજલ' ભક્તિનો મર્મ જાણ્યા વિના, અજ્ઞાની જીવ તે એમ સોચે. બ્રહ્મ

૭૩૨ (રાગ : કટારી)

ભક્તિ શૂરવીરની સાચી રે, લીધા પછી કેમ મેલે પાછી ? ધ્રુવ
મનતણો નિશ્ચય-મોરચો કરીને, વધિયા વિશ્વાસી;
કામ-ક્રોધ-મદ-લોભતણે, જેણે ગળે દીધી ફાંસી. ભક્તિ
શબ્દના ગોળા છૂટવા લાગ્યા, ત્યારે માયલો રહ્યો નાચી;
કાયર હતા તે કંપવા લાગ્યા, રે નિશ્ચે' ગયા નાસી. ભક્તિ
સાચા હતા તે સન્મુખ રહ્યા, ને હરિ સંગાથે રહ્યા રાચી;
પાંચ-પચીસને અળગા મેલ્યા, પછી બ્રહ્મ રહ્યો ભાસી. ભક્તિ
કરમના પાસલા કાપી નાખ્યા, ભાઈ, ઓળખ્યા અવિનાશી;
અષ્ટસિદ્ધિની ઘર્રા ન કરે, જેની મુક્તિ થઈ દાસી. ભક્તિ
તન-મન-ધન જેણે તુચ્છ કરી જાણ્યાં, અહર્નિશ રહ્યા ઉદાસી;
'ભોજો' ભગત કહે ભક્ત થયા, એ તો વૈકુંઠના વાસી. ભક્તિ

॥ શબ્દ જો ઐસા બોલિયે, તનકા આપા ખોય ॥
ૐરનકો શીતલ કરે, આપનકો સુખ હોય ॥

મળ્યા ગુરુદેવ મુક્ત ઘર પાયા, જ્યાં સે આયા ત્યાંય સમાયા;
કાયા કલેશ લવલેશ ન લાયા, તો પાયા હૈ ઘર પ્રેમકા રે. ધ્રુવ
નયણે દેખ્યા સો નર દેત નિશાની, પાર પૂગ્યા તેની પ્રગટ વાણી;
વિશ્વચરાચર વસ્તુને જાણી, તો ગ્રહી બેઠા નિજ મૂળને રે. મળ્યા
હૂઆ હસ્તામલ શ્યામ સોહાગી, અનેક જન્મની આપદા ભાંગી;
સદ્ગુરુથી ચેતનતા જાગી, તો જીવન્મુક્ત તેને જાણવાં રે. મળ્યા
તુમ ભયા, જેણે દેખ્યા તમાશા, અવાચ્ય વસ્તુને શું કરે વાચા?
'ભોજલ' સદ્ગુરુ મળિયા છે સાચા, તે પહોંચી ગયા પરબ્રહ્મને રે. મળ્યા

૭૩૪ (રાગ : આશાવરી)

મૂરખો કાલની વાતું કરે, માથે કાળનું ચક્કર ફરે. ધ્રુવ
કહે કંઈકને નહિ કરવું એવું, નિજ કરતો નવ ડરે;
વિષય વિકારમાં ફરે વલખતો, પારકા ઘરમાં ગરે. માથે
સ્વાસ્થ્યમાં જીવ ચાલે ચોધારો, અસત્ય ઘણું આચરે;
છળ, છેતરને દગાબાજી કરી, પારકાં ધનને હરે. માથે
ધર્મને મારગે ઢૂંકડો ન આવે, પાપમાં પગલાં ભરે;
સૂમની માયા સંઘરી રહેશે, કાં વિશ્યા નારી વાવરે ! માથે
તેથી ચોરાશી સહી કરી જીવ, અલ્પ થઈ અવતરે;
ભોજો ભગત કહે ભજન કર્યા વિના, ભૂંડે હાલે મરે. માથે

તીરથ જાનકું પાવ રચે પ્રભુ, હાથ રચે હરિ સેવ હિ ઠાની,
કાન રચે સુનિયે જસ કેશવ, જીભ રચી કહિયે હરિબાની;
નેન રચે હરિ સંતકું દેખન, તાર્તે સખ સુખ પાવત પ્રાની,
ઔર તો સાજ ભલો બ્રહ્માનંદ, પેટ રચ્યો સો તો પાપકી ખાની.

॥ શીતલ શબ્દ ઉચ્ચારિયે, 'અહમ' આનિયે નાહિ ॥
તવ પ્રીતમ તુજમેં બસે, દુશ્મન ભી તુજ માંહિ ॥

મોંઘો મનુષ્ય દેહ ફરી ફરીને, નહીં મળે વારંવાર;
 પ્રાણીયા ભજીલેને કીરતાર, આતો સ્વપ્નું છે સંસાર. ધ્રુવ
 ધન-દૌલતને માલ ખજાનો, પુત્ર અને પરિવાર,
 તે તો તજી તમે જાશો એકલા, ખાશો જમનો માર. પ્રાણીયા૦
 ઉંચી મેડીને અજબ જરૂખા, ગોખતણો નહિ પાર,
 છત્રપતિ તો ચાલ્યા ગયા, તેનાં બાંધ્યાં રહ્યા છે ઘરબાર. પ્રાણીયા૦
 ઉપર ફૂલડાં ફરફરે, ને હેઠે શ્રીફળ ચાર;
 ઠીક કરી એને ઠાઠડીમાં ઘાલ્યો, પછી પુંઠે પડે પોકાર. પ્રાણીયા૦
 સેજ તળાઈ વિના સૂતો નહિ, એ કરતો હુજર હજાર;
 ખોંટી ખોંટીને બાળશે જેમ, લોટું ગાળે લુવાર. પ્રાણીયા૦
 સ્મશાન જઈને ચેહ ખડકીને, ઉપર કાષ્ટનો ભાર;
 અગ્નિ મૂકીને અળગા રહે, પછી અંગે ઝરે અંગાર. પ્રાણીયા૦
 સ્નાન કરવા સૌ ચાલીયા, મળી નર સઘળા ને નાર;
 ‘ભોજો’ ભગત કહે દશ દહાડા રોઈને, વળતી મૂક્યો વિસાર. પ્રાણીયા૦

શબ્દની પાર સદ્ગુરુજીનું રૂપ છે, ચર્મચક્ષુ હોય તેને કેમ સુઝે?
 જીવપણે પદ તે કોઈને જડે નહિ, અનુભવી હોય તે આપ બૂઝે. ધ્રુવ
 રતિ વિના સ્વરૂપ તો લક્ષ આવે નહિ, શીખે સુણે મરને શબ્દ ગાવે;
 અનુભવ ખૂલ્યા વિના આપ સૂઝે નહિ, ચૈતન્ય બ્રહ્મ કદી સ્વપ્ને પાવે. શબ્દ૦
 જ્યાં લગી કલ્પના ત્યાં લગી જીવ છે, સંશય છૂટે તો શિવ કહાવે;
 ઘ્યેય ને ધ્યાતા વિના ધ્યાન જો પ્રગટે, તો સોહં સ્વરૂપમાં જઈ સમાવે. શબ્દ૦
 શબ્દની પાર આવાગમન અડે નહિ, જેમ કાંચળી તજીને ભોરિંગ જાવે;
 ભક્ત ‘ભોજલ’ કહે ગુરુ ગમ પ્રગટે, તો જન્મમરણનો ભય ના’વે. શબ્દ૦

॥ દેવ ધર્મ ગુરુ ગ્રંથ મત, રત્ન જગતમે ચાર ॥
 ॥ સાંચે લીજે પરખિકે, જૂઠે દીજે ડાર ॥

સંત શૂરવીર તે સદ્ગુરુજીના બાળકા, હરિનામ લેતાં કહો કેમ હારે ?
 પ્રથમ કંટારિયું પે’રીને ચાલિયા, મરી મટ્યા તેહને કોણ મારે ! ધ્રુવ
 તન મન ધન તજી ઝાહેર થઈ ઝુઝિયા, રણ ચડ્યા તેહને કોણ વારે ?
 કીટ પર્યંત તે બ્રહ્મના લોક લગી, મિથ્યા પ્રપંચ તે મન ધારે. સંત૦
 જીવને શિવનો જેને સંશય છુટિયો, સિંહને બકરી તેને એક હારે;
 આપોપું અર્પીને એહને ઓળખો, તો ત્રિવિધના તાપને તર્ત હારે. સંત૦
 ભક્તને ભગવંત તો એક કરી જાણવા, ચર્ણ આવે તેનું કાજ સારે;
 ભોજલ ભવતણું નાવ નિજનામ છે, કૃષ્ણ સમરે તેનું કુળ તારે. સંત૦

હરિજન હોય તેણે હેત ઘણું રાખવું, નિજ નામ ગ્રાહી નિર્માન રહેવું;
 ત્રિવિધના તાપ તે જાપ જરણા કરી, પરહરી પાપ રામનામ લેવું. ધ્રુવ
 સૌને સરસ કહેવું, પોતાને નરસ થવું, આપ આધીન થઈ દાન દેવું;
 મન કરમ વચને કરી, નિજ ધર્મ આદરી, દાતા ભોક્તા હરિ એમ રહેવું. હરિ૦
 અડગ નવ ડોલવું, અધિક નવ બોલવું, ખોલવી ગૂજ તે પાત્ર ખોળી;
 દીનવચન દાખવું, ગંભીર મતું રાખવું, વિવેકીને વાત નવ કરવી પહોળી. હરિ૦
 અનંત નામ ઉચ્ચારવું, તરવું ને તારવું, રાખવી ભક્તિ તે રાંક દાવે;
 ભક્ત ‘ભોજો’ કહે ગુરુ પરતાપથી, ત્રિવિધના તાપ ત્યાં નિકટ નાવે. હરિ૦

ગુરુકે પ્રસાદ બુદ્ધિ ઉત્તમ દશાકૂં ગહે, ગુરુકે પ્રસાદ ભવ દુઃખ બિસરાઈયે,
 ગુરુકે પ્રસાદ પ્રેમ, પ્રીતિહુ અધિક બાઢે, ગુરુકે પ્રસાદ રામ નામ ગુન ગાઈયે;
 ગુરુકે પ્રસાદ સખ, યોગકી યુગતિ જાને, ગુરુકે પ્રસાદ શૂન્યમે સમાધિ લાઈયે,
 સુંદર કહત ગુરુ-દેવ જૂ કૃપાલુ હોઈ, તિનકે પ્રસાદ તત્ત્વ-જ્ઞાન પુનિ પાઈયે.

॥ ઉપજે ઉર સંતુષ્ટતા, દગ દુષ્ટતા ન હોય ॥
 ॥ મિટૈ મોહમદપુષ્ટતા, સહજ સુષ્ટતા સોય ॥

મીરાં

(યોગીની ઇન્દિરાજી) કોલકોતા

(ઈ.સ. ૧૯૨૦-૧૯૯૮)



યોગીની ઇન્દિરાદેવીનો જન્મ તા. ૨૬-૩-૧૯૨૦ના રોજ બંગાળના કોલકોતા શહેરમાં એક શ્રીમંત કુટુંબમાં થયો હતો. ૧૮ વર્ષની ઉંમરે તેમના લગ્ન થયા હતા. તેમને બે બાળકો પણ હતા. મહાત્મા દિલીપકુમાર રૉયે સન ૧૯૪૯માં પુત્રીશિષ્યા તરીકે ઇન્દિરાને સ્વીકારી હતી. ઘણી વખત ઇન્દિરાજી નૃત્ય ભક્તિમાં ભાવસમાધિમાં ડુબી જતા. હિન્દીભાષાથી અપરિચિત ઇન્દિરાજીના મુખેથી કોઈ અદ્ભુત ચેતના ‘મીરાં’ના નામાચરણથી ભજન લલકારતી. એવા લગભગ ૧૦૦૦ ભજનો પાંચ ભાગમાં પુસ્તક રૂપે પ્રકાશિત થયા છે. છેલ્લે તેઓ પુનામાં શ્રી હરિકૃષ્ણ મંદિર આશ્રમમાં અધિષ્ઠાત્રી રહ્યા હતા. આશ્રમમાં સૌ તેમને દાદી જ કહેતા. છેલ્લે ૭૮ વર્ષની ઉંમરે ઉચ્ચ ભાવદશામાં દેહનો ત્યાગ કર્યો.

૭૩૯	ચંદ્રકૌંસ	આઈ શરણ તિહારી સદ્ગુરુ
૭૪૦	મેઘમલ્હાર	ઐસી પ્રીત સિખાઓ મોઢે
૭૪૧	બાગેશ્રી	કબ તક ના આઓગે હરિ તુમ
૭૪૨	હિંદોલ	કહીં ઐસા ન હો જાયે
૭૪૩	કાલિંગડા	કાહ કરુ કિત જાઉ પિયા બિન
૭૪૪	પીલુ	કિતની દેર હૈ ઔર ખિવેયા
૭૪૫	માલકૌંસ	કુંજ કુંજ ટૂંડે રી માઘો
૭૪૬	તોડી	જનમ જનમ કી દાસી મીરાં
૭૪૭	મધુકૌંસ	તુમ નહી આયે પ્રભુ, મધુબન

॥ શબ્દે મારે માર ગયે, શબ્દે છોડા રાજ ॥
જિસને શબ્દ વિવેક કિયા, તાકા સરિયા કાજ ॥

ભજ રે મના

૪૫૨

૭૪૮	તોડી	તુમ બિન મીરાં ભઈ બાવરી
૭૪૯	લલિત	તુમ બિન મેરા કોઈ નહિ હૈ
૭૫૦	તિલંગ	તુમ બિન સબ બિગરી મેરી
૭૫૧	શિવરંજની	તુમ્હારી ચાદ આતી હૈ
૭૫૨	બહાર	દુર દેશ સે આઈ બૈરાગન
૭૫૩	પૂર્વી	દૂર દેશ સે આઈ હૈ જોગન
૭૫૪	ધિદ્રાવનીસારંગ	પૂજા કરને આઈ પુજારિન
૭૫૫	હમીર	બડી અનોખી રીત પિયાકી
૭૫૬	બસંતબહાર	બસંતકી શ્રદ્ધતુ આઈ આલી
૭૫૭	હમીર	રહોજી નૈનનમેં નંદલાલ

૭૩૯ (રાગ : ચંદ્રકૌંસ)

આઈ શરણ તિહારી સદ્ગુરુ ! આઈ શરણ તિહારી;
જનમ જનમ કી દાસી મીરાં, બાર બાર બલિહારી. ધ્રુવ
તેરી પૂજા કરં મેં કૈસે ? કિસ બિધ મહિમા ગાઉ,
લાખો કંઠ સે બોલું તો ભી, તિલ ભર કહ નહિં પાઉં;
પતિત ઉદારણ, નિર્મલ સજ્જન ! મેં ઈક અબલા નારી. સદ્ગુરુ
તીરથ દેખે, મંદિર દેખે, બન બન ફિર ફિર આઈ,
ગુરુ ચરણ બિન ગતિ ના હોયે, સદ્ગુરુ બિન ગતિ નાહી;
ઈન ચરણોમેં સબ હી તીરથ, યહાં હિ સૃષ્ટી સારી. સદ્ગુરુ
ધ્યાની ધ્યાન મેં ખોજ રહે હૈ, તપ કરતે સંન્યાસી,
જ્ઞાની જ્ઞાન લગાકર હારે, તપી બને બનવાસી;
પ્રેમ દિવાની મીરાં ખોજે, યુગ યુગ મુરલીધારી. સદ્ગુરુ
ખોજત ખોજત ભઈ બૈરાગન, હરિ કા દ્વાર ન પાયો,
બલિહારી અપને સદ્ગુરુ, જિન ગોવિંદ આન મિલાયો;
જનમ જનમ કે બંધન કાટે, દેકર પ્રેમ કટારી. સદ્ગુરુ

॥ શબ્દ શબ્દ સબ કોઈ કહે, વહ તો શબ્દ વિદેહ ॥
જિહ્વા પર આવે નહીં, નિરખ-પરખ કર લેહ ॥

૪૫૩

મીરાં (યોગીની ઇન્દિરાજી)

૭૪૦ (રાગ : મેઘમલ્હાર)

ઐસી પ્રીત સિખાઓ મોહે - ઐસી પ્રીત સિખાઓ;
જનમ ન છૂટે, મરણ ન જાયે, ઐસી લગન લગાઓ,
પ્રભુ, મોહે ઐસી પ્રીત સિખાઓ.

આન માન લો, જ્ઞાન ધ્યાન લો, રાજ કાજ ભી લે લો,
રૂપ રંગ લો, અંગ અંગ લો, લોક લાજ ભી લે લો;
ચાકર રાખો મોહે પ્રભુજી, ચરણનદાસી બનાઓ ?
પ્રભુ, મોહે ઐસી પ્રીત સિખાઓ.

નિંદા ઉપમા ભલી બૂરી લો, મિલન કિ આશા લે લો,
રોમ રોમ લો, સ્વાસ સ્વાસ લો, દુઃખકિ નિરાશા લે લો;
સબ કુછ લે લો, હરીનામકી, મનમેં જ્યોતિ જલાઓ.
પ્રભુ, મોહે ઐસી પ્રીત સિખાઓ.

ઐસી આગ લગે, મિટ જાયે 'મેં' મેરી કા અંધેરા,
મેરા મેરા રહ નહિ જાયે, હો સબ તેરા તેરા;
'મીરાં' કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, જયું ચાહે અપનાઓ.
પ્રભુ, મોહે ઐસી પ્રીત સિખાઓ.

૭૪૧ (રાગ : બાગેશ્રી)

કબ તક ના આઓગે હરિ તુમ, કબ તક નાથ ન આઓગે;
કબ તક બિન દરશન હમકો તુમ, પ્રભુજી યું હિ સતાઓગે. ધ્રુવ
કબ તક ખોલ કે મંદિર દ્વારા, પથ દેખૂંગી નાથ તુમહારા;
કબ તક ઇન દુખિયા નૈનોકી પ્યાસ ન હરી બુઝાવોગે. કબ
કબ તક રહેગિ હાથ મેં માલા ! કબ તક રહેગી દીપ મેં જવાલા;
કબ તક બિરહન કી રાતી મેં, ભોર ન બન મુસકાઓગે. કબ

॥ એક શબ્દ ગુરુદેવકા, તાકા અનંત વિચાર ॥
થાકે મુનિજન પંડિતા, બેદ ન પાવે પાર ॥

મન કા માન તો છોડ ના પાઉં, લાખો બંધન તોડ ન પાઉં;
કબ તક મીરાં કે મોહન ! ના પતિત જાન અપનાઓગે. કબ
તુમ તો જાનો અંતર્યામી, તુમ બિન મેરા કોઈ ન સ્વામી;
જનમ જનમ મેં પથ દેખૂંગી, કભી તો પ્રભુજી આઓગે. કબ

૭૪૨ (રાગ : હિંદોલ)

કહીં એસા ન હો જાયે, કહીં એસા ન હો જાયે;
બિના પાયે હરિ દરશન, યે નૈના બંધ હો જાયે. ધ્રુવ
જો મનકા માન ટુટા ના - હરી કયા તુમ ના આઓગે ?
જો માયા જાલ છૂટા ના - દરશન કયા ના દિખાઓગે ?
તિસાયે હૈ બડે નૈના તિસાયે યે ન રહ જાયેં. કહીં
મેં ચુન ચુન તારે લાઉંગી, તુમ્હેં માલા પહનાઉંગી,
ગગન સે ચાંદ માંગૂંગી, તેરા દિપક જલાઉંગી;
મગર ડર હૈ - કિ તુમ આઓ, યે નૈના દેખ ના પાયેં. કહીં
મેં જાનૂ દોષ હૈ લાખોં હૈ પાપી તાપી મન મેરા !
હરી ! તુમ ભક્તવત્સલ હો, દયામય નામ હૈ તેરા;
પતિતપાવન કહાઓ ક્યૂં ? પતિત જો શરણ ના પાયે ! કહીં
કહે 'મીરાં' સુનો પ્રભુજી, તુમ્હે અબ આના હી હોગા !
બિના તેરે નહીં કોઈ, હમે અપનાના હી હોગા !
શરણ તુમ હી ન દો પ્રભુજી, શરણ હમસેં કહાં પાયે ! કહીં

પુષ્પમેં કેદ ભયો જબ ભ્રમર, મૌતકી યાદ ઉને નહીં આવે,
રસ લુટનમેં જબ મસ્ત ભયો, પુષ્પકી અંદર પ્રાન ગુમાવે;
પ્રિતકી રીતી, નવ જાને સખી, પ્રેમકો પાર કોઈ નહીં પાવે,
એસે પ્રેમ લગે પ્રભુકે પદમેં 'જલવા' કહે ફીર જન્મ નહીં આવે.

॥ ફિકર સખનકો ખા ગઈ, ફિકર સખનકા પીર ॥
ફિકરકી જો ફાકી કરે, ઉસકા નામ 'ફકીર' ॥

૭૪૩ (રાગ : કાલિંગાડા)

કાહ કર કિત જાઉં પિયા બિન, કાહ કરું કિત જાઉં ?
 અંગ અંગ તરસે હરી મિલનકો, કિસ બિધ કલ નહિ પાઉં. ધ્રુવ
 કજરે નૈનમેં મોતી માનો કારી રૈનમેં તારે,
 ભોર ભયે વહ તો છિપ જાયેં ચહ ચિર સાથ હમારે;
 બિરહન બદલી અંસુઅન જલ લે પી પર જા બરસાઉં. કાહો
 રાહ કિ માટી જો મેં હોતી, દુર્લભ હોતે ભાગ,
 આતે જાતે દરસન પાતી, ચરનસું જાતી લાગ;
 મુખ ના બોલું, મનમેં રોલૂ, દુઃખ મેં કિસે સુનાઉં ? કાહો
 પવન ઝકોરા જો મેં હોતી, પી સંગ કરતિ કલોલ,
 ચૂમ શ્યામ કા મુખ ઘીમે બનતી મુરલી કે બોલ;
 ‘મીરાં’ પ્રભુ બિન ભઈ બાવરી, કેસે ધીર બંધાઉં ? કાહો

૭૪૪ (રાગ : પીલુ)

કિતની દેર હૈ ઓર બિવૈયા, નૈયા પાર લગાવન કો !
 કિતની દેર હૈ ઓર કહો ના - પ્રભુકિ નગરિયા આવન કો ! ધ્રુવ
 જલ ગહરા હૈ, રાતી કારી, દેખ ઉઠે તૂફાન હૈ ભારી !
 તરસ રહે હૈં નૈના મેરે, અબ હરિ દરશ પાવન કો. કિતની૦
 હિયા ભી ડોલે, ડોલે નૈયા, મથુરા કિતની દૂર બિવૈયા ?
 બિચ મઝદાર ચલી હૈ નાવો, પાર કિનારા પાવનકો. કિતની૦
 છૂટ ગયે હૈ તટકે સાથી, બુઝ નહિ જાવે જીવન બાતી;
 વ્યાકુલ હૈ સબ અંગ અંગ મેરા, ગોવિંદ દરશન પાવન કો. કિતની૦
 કહતી ‘મીરાં’ સુના બિવૈયા ! દેખો ડૂબ ન જાયે નૈયા !
 ચમુના પાર મુરલિયા બાજે, આઈ મઝે બુલાવન કો. કિતની૦

૭૪૫ (રાગ : માલકૌંસ)

કુંજ કુંજ ટૂંટે રી માઘો, કહાં ગયો ચિતચોર ?
 દૂરસે આઈ માઈ ચશોદા, મિલન કો નંદકિશોર.
 બોલો, કહાં ગયો ચિતચોર ?

॥ પેટ સમાતા અન્ન લે, તનહી સમાતા ચીર ॥
 ॥ અધિક હી સંગ્રહ ના કરે, ઉસકા નામ ‘ફકીર’ ॥

નૈનન કજરા પ્રેમકા દીન્હા, પ્રેમકા કિયો સિંગાર,
 આરસિ ચંદાકી હૈ કરમેં, તારોંકા ગલ હાર;
 લાજકા ઘુંઘટ તજ કર આઈ, વ્યાકુલ હો પી ઓર.
 માઈ, કહાં ગયો ચિતચોર ?

ચંદ્ર કિરણ કે કંગન મેરે, નીલ ગગનકી ચોલી,
 કલિયન કી લાલી ગાલોંમેં, સંગ સખીયન કી ટોલી;
 શ્યામ સે મેરી પ્રીત હૈ એસી - જેસે મેઘસે મોર.
 કહો, કહાં ગયો ચિતચોર ?

બિરહિનિ રાધા ચરણન દાસી, પ્રેમમેં ભઈ દિવાની,
 મોર ગયે મુખ નિહુર કન્હાઈ, તોરકે પ્રીત પુરાની;
 શ્યામ બિના શ્યામા ક્યું જીયે ? ભર ભર આયે લોર.
 માઈ કહોં ગયો ચિતચોર ?

૭૪૬ (રાગ : તોડી)

જનમ જનમ કી દાસી મીરાં, આઈ શરણ તિહારી !
 તુમ બિન મેરો કોઈ નહી હૈ, ભક્ત બછલ ગિરધારી!! ધ્રુવ
 તુમ હી તાત માત સૂત બંધુ, તુમ હી સખા સહાઈ,
 તુમ હી જ્ઞાન ધ્યાન બલ બુદ્ધિ, તુમ હી મેરો ભાઈ;
 તુમ્હે બિસાર મેં પલ નહિ જીઉં, મુરલીધર બનવારી. ભક્ત૦
 તુમ હી તપ સાધન મર્યાદા, આન માન તુમ મેરે,
 તુમ હી લજ્જા લાજ નિવારણ, ચરણ લગી નિત તેરે;
 તુમહી પૂજા, તુમહી માલા, દેવ ! દેવ ! હે મુરારી. ભક્ત૦
 તુમહી ગુરુ, સખા પ્રભુ મેરે, દુઃખ સુઃખ કે તુમ સાથી,
 તેરા નામ હૃદય મેં મેરે, “ગોવિંદ, ગોવિંદ” ગાતી;
 આપા ખો મેં સબ હી પાયો, તુમ બિન સબ હી હારી. ભક્ત૦

॥ ચાહ ગઈ ચિંતા ગઈ, મનવા બેપરવાહ ॥
 ॥ જિનકો કછૂ ન ચાહિયે, સો શાહનકા શાહ ॥

૭૪૭ (રાગ : મધુકૌંસ)

તુમ નહીં આયે પ્રભુ, મધુબન બહાર આઈ તો ક્યા ?
 ક્યા જો પલભર ફૂલ મહકે, કલિયાં મુસકાઈ તો ક્યા ? ધ્રુવ
 હા તુમ્હારી આસ ના - હર આસ ફૂલ લાઈ તો ક્યા ?
 બન તરંગ લોટી જો તટ સે - દિલસે ટકરાઈ તો ક્યા ? મધુબન
 જો ન ભીજે તેરે કારણ - આંખ ભર આઈ તો ક્યા ?
 વેદના કી દામિની મેં - દુઃખ ઘટા છાઈ તો ક્યા ? મધુબન
 હો લગન ના શામ તેરી - સૃષ્ટિ ભી ભાડઈ તો ક્યા ?
 અપના હિ જો હો ન અપના - ઔર અપનાઈ તો ક્યા ? મધુબન
 હો ન તનમન તુમ પે અર્પણ - જનમ ભી પાઈ તો ક્યા ?
 ચાર તિનકે ચાર દિન કે - આંધી બિખરાઈ તો ક્યા ? મધુબન
 જો મિલી ના શરણ તેરી - લોક હો પાઈ તો ક્યા ?
 ‘મીરાં’ ચાહે ચરણ તેરે - જગને હુકરાઈ તો ક્યા ? મધુબન

૭૪૮ (રાગ : તોડી)

તુમ બિન મીરાં ભઈ બાવરી ! આન મિલો બનવારી;
 ઘટ ઉત જાઉં, ઠોર ન પાઉં - લાખ ચતન કરી હારી. ધ્રુવ
 જો મેં હોતી કિરણ ભોર કી - રંગમહલમેં આતી,
 ચૂમ કે ધીમે ધીમે પલકેં - જોત સે જોત મિલાતી;
 છિપ નહિ પાતે મુઝસે પ્રભુજી જાતી જબ બલિહારી,
 આન મિલો બનવારી, મોહે આન મિલો બનવારી. તુમ
 ઘટા ગગનકી જો મેં હોતી, છલ છલ જલ બરસાતી,
 મોર, મુકુટ, પીતાંબર, માલા, મુરલી - સખ ભિજ જાતી;
 તુમ કારણ જયું બરસે નૈના, બિરહન કે ગિરિદારી,
 આન મિલો બનવારી, મોહે આન મિલો બનવારી. તુમ

॥ કબહૂંક મંદિર માલીયા, કબહૂંક જંગલ બાસ ॥
 સબહી ઠોર સુહાવના, જો હરિ હોવે પાસ ॥

બિરહા મિલન તુમ્હી હો મેરે, જનમ મરણ મેં તેરી,
 જયું ભાવે ત્યૂં રાખો સ્વામી, મેં ચરણનકી ચેરી;
 પ્રીત ન ટૂટે, નામ ન છૂટે - બિનતી નાથ હમારી,
 આન મિલો બનવારી, મોહે આન મિલો બનવારી. તુમ

૭૪૯ (રાગ : લલિત)

તુમ બિન મેરા કોઈ નહીં હૈ, કોઈ નહીં હૈ કન્હાઈ;
 પતિત ઉધારન શ્યામલ મેરે ! દ્વાર મેં તેરે આઈ. ધ્રુવ
 રૂપ નહીં હૈ, રંગ નહીં હૈ, ઘન દૌલત નહિ હાથ,
 નૈનોમેં હૈ પ્રેમકે મોતી, ચે હી લે લો નાથ;
 હૃદય ભરી હૈ પ્રિત તુમ્હારી - અર્પણ કરને લાઈ ! દ્વારમેં
 લાખોં ખડે હૈ દ્વારે, તેરે - યોગી, જ્ઞાની ધ્યાની,
 મેં નિર્ગુણ હૂં, દોષ હૈ લાખો, મન મેરા અભિમાની;
 ફિરમી ઘસ અભિમાની મનને, તુમ સંગ પ્રીત લગાઈ. દ્વારમેં
 તુમ જયું રાખો, રહું મે સ્વામી ! છોડ કહી ના જાઉં,
 અંગ-અંગ કાટ, કરુ મેં અર્પણ, દાસી જો કહલાઉં;
 રાખો ચાહે મારો પ્રભુજી, તુમ બિન કૌન સહાઈ ? દ્વારમેં
 મીરા કે પ્રભુ નંદ કે નંદન, મન મોહન ગોપાલ,
 જનમ જનમકી પ્રીત પુરાની, તુમ સંગ લાગી લાલ;
 યુગ યુગ મીરાં પ્રેમ દિવાની, ગોવિંદ ગોવિંદ ગાઈ,
 યુગ યુગ ‘મીરાં’ તેરે કારણ, બૈરાગન બન આઈ. દ્વારમેં

બિન્દુ મહારાજ

જગ ભોગ ઔર ઉદ્યોગ, રોગસે માને, ઝોંપડી ઔર નૃપ મહલ એક હી જાને;
 પકવાન મિલે ચા મિલે ચનોં કે દાને, દોનો મેં ખુશ હૈં, મોહન કે મસ્તાને;
 ભ્રમ શોક મોહ મનમેં, ના કભી લાતે હૈં, જો મન મોહન કે પ્રેમી કહલાતે હૈં.

॥ કબીર તૂં કાહે ડરે ? શિર પર હરિકા હાથ ॥
 હાથી ચઢકર ડોલિયે, કુકર ભોંકે લાખ ! ॥

તુમ બિન સબ બિગરી મેરિ પ્રભુજી, તુમ બિન કૌન બનાયે ?
તુમ બિન ઘોર અંધેરી પ્રભુજી, ઘડ પગ નજર ન આયે. ધ્રુવ
તુમ બિન મન કા માન ન ટૂટે, મેં મેરી કા ધ્યાન ન ટૂટે;
શંકા ભય અજ્ઞાન ન ટૂટે, જીવન ઢલતા જાયે. તુમ૦
તુમ દયાલ, મેં દીન હૂં સ્વામી, તુમ સાગર, મેં મીન હૂં સ્વામી;
મેં નિર્ગુણ બલહીન હૂં સ્વામી, પડી તુમ્હારે પાયે. તુમ૦
તુમ અનાથ કે નાથ હો પ્રભુજી, અંગ સંગ ભક્તન સાથ હોપ્રભુજી;
રાખો થામ લો હાથ હૈ પ્રભુજી, દરશન દીજો આયે. તુમ૦
અબ તો બિનતી સુન લો મેરી, આ જાઓ પ્રભુ કરો ન દેરી;
'મીરાં' જનમ જનમ કી ચેરી, ગોવિંદ ગોવિંદ ગાયે. તુમ૦

૭૫૧ (રાગ : શિવરંજની)

તુમ્હારી યાદ આતી હૈ, તુમ્હારી યાદ આતી હૈ.
ગગનમેં મુસ્કુરાતા હૈ, કભી જો ચાંદ તારોમેં,
લુટાતા રૂપમય રૂપા હૈ, જબ ગંગાકી ધારોમેં;
સિસકતી સી લહર સુને સે તટ આ લૌટ જાતી હૈ,
તો દિલ મેં દુઃખ લાતી હૈ, તુમ્હારી યાદ આતી હૈ.
સુનહરા તાજ અંબરમેં દિવાકર પહન આયે જો,
તુમ્હારા નીલ રંગ પીલા, પિતાંબર યાદ લાયે જો;
પવન સાવન કી ઝડિયોમેં જબ મલ્હાર ગાતી હૈ,
ઘટા જીવન પે છાતી હૈ, તુમ્હારી યાદ આતી હૈ.
કભી જો દિલકી બૈયા, ડૂબ જાતી હૈ ઉમંગોમેં,
કમલ કોઈ બહા દેતી હૈ, અલબેદી તરંગોમેં;
ચરણ તેરે સમઝ ચમુના, હિયેસે વહ લગાતી હૈ,
તો અખિયાં ભીજ જાતી હૈ, તુમ્હારી યાદ આતી હૈ.

॥ મુડેકો ભી દેત હૈ, કપડાં લતા આગ ॥
જીવત નર ચિંતા કરે, વાકો બડો અભાગ ॥

દૂર દેશ સે આઈ બૈરાગન, પી કો કરે તલાશ;
હરિ દરશન કા ચાવ હૈ મન મેં, ગુરુ મિલન કી આશ. ધ્રુવ
જ્ઞાન ધ્યાન ના જાનુ સ્વામી ! રૂપ રંગ ના પાસ;
કૌન ચતન કર પિયા રિઝાઈ ? મન મેં ભઈ નિરાશ. બૈરાગન૦
અવગુન નાથ ન દેખો, મેરે પરખો, પ્રેમ પિયાસ;
ભલી બુરી જો તેરી પ્રભુજી ! રાખો ચરનન પાસ. બૈરાગન૦
ઘન દૌલત સંગ સખા ન ચાહૂં - સુખકી કરુ ન આસ;
તુમસે માધો તુમકો પાઉં, નિસદિન ચહ અરદાસ. બૈરાગન૦

૭૫૩ (રાગ : પૂર્વી)

દૂર દેશ સે આઈ હૈ જોગન ખડી હૈ દ્વાર તિહારે;
મત કર બંધ દુઆર પુજારી, મત કર બંધ દુઆરે. ધ્રુવ
હૃદય કિ થાલી મેં મૈને, હૈ પ્રેમ કા દીપ જલાયા,
ચુન ચુન આશા કી કલિયોં, મોહન કા હાર બનાયા;
બૈનન જલ સે ચરણ ધુલાઈ - મિલે જો પ્રીતમ પ્યારે. જોગન૦
ખાલી ઝોલી હાથ ભિ ખાલી, ઘન દૌલત નહિ પાસ,
મુખ મેં નામ હરી કા લાઈ, હૃદય મિલન કિ આસ;
મેરા ઘન તો શ્યામ નામ રી - ચે હી પાસ હમારે. જોગન૦
પ્રેમ સે આરતિ કર મોહન કી, પ્રેમ સે તિલક લગાઈ,
દુખ સુખ કી મેં એક ન બોલું, નિરખ નિરખ સુખ પાઉં;
જયું રાખે મેં રહૂં સદા હી - રાખે ચાહે મારે. જોગન૦
કહતી 'મીરાં' ઈસ પ્રતિમા મેં દેખ બિરાજે સાજન,
જિન કા વાસ હૈ ફૂલમેં ડાલમેં, જો રાજન કે રાજન;
જિન કી પ્રતિમા - ઘરા ગગન હૈ, દિપક-ચંદા તારે. જોગન૦

॥ આશા તો એક રામકી, દુજી આશ નિરાશ ॥
નદી કિનારે ઘર કરે, કબહુ ન મારે પ્યાસ ॥

૭૫૪ (રાગ : શ્રિદાવની સારંગ)

પૂજા કરને આઈ પુજારિન, હરિગુન ગાને આઈ હું;
મન મંદિર કે ખોલ દુઆરે, પિયા રિઝાને આઈ હું. ધ્રુવ
ચાંદસે ચંદન, ચૈન સે કજરા, ટીકા તારોં સે લાઈ;
કલિસે હૈંસના નદીસે ચલના, પવનસે લી શીતલતાઈ. પૂજા
હરિ ચરનનમેં માલા બાહોંકી પહનાને આઈ હું;
હૃદય દિપમેં હરી પ્રેમકી જ્યોતિ જલાને આઈ હું. પૂજા
ઉનકી મેરી પ્રીત પુરાની જનમ મરન કે મીત પિયા;
પ્રભુ સાગર હૈ, તરંગ હૂં મે, સાજ હૂં મેં, સંગીત પિયા. પૂજા
તન મન અરપન કર પ્રીતમ મેં, આજ સમાને આઈ હું;
ફિર ‘મીરાં’ કી પ્રેમ કહાની, સુનો સુનાને આઈ હું. પૂજા

૭૫૫ (રાગ : હમીર)

બડી અનોખી રીત પિયાકી બડી અનોખી રીત !
બડી અનોકી રીત મિલન કી બડી અનોખી રીત ! ધ્રુવ
હંસના સીખા હમને રોકે, સખ કુછ જુતા સખ કુછ ખોકે,
ઉનકો પાયા ઉનકે હોકે, હારમેં દેખી જુત;
હારમેં દેખી જુત પિયાકી, બડી અનોખી રીત. બડી
અપને થે સો હુએ પરાયે, જીવન સાથી કામ ન આયે,
મન ભી મન કો ચું ભરમાયે, કોઈ ન તેરા મીત;
કોઈ ન તેરા મીત, પિયા કી બડી અનોખી રીત. બડી
લોક લાજ ભય છોડ સહેલી, પિયા મિલન કો ચલી અકેલી,
ન કોઈ સંગી ન કોઈ બેલી (જબ) ઉન સંગ લાગી પ્રીત;
ઉન સંગ લાગી પ્રીત, મિલન કી બડી અનોખી રીત. બડી

॥ અજગર કરે ન ચાકરી, પંખી કરે ન કામ ॥
દાસ કબીરા ચોં કહે, સબકા દાતા રામ ॥

૭૫૬ (રાગ : બસંતબહાર)

બસંતકી ઋતુ આઈ આલી ! ઝૂમ રહી છે ડાલી ડાલી !
કુંજન વનમેં હો મતવાલી, ફૂલ રહી છે કોયલ કાલી.
શ્યામ ! આઓ, શ્યામ ! આઓ, શ્યામ ! આઓ, શ્યામ ! આઓ !! ધ્રુવ
નીલ ગગનમેં ઝલકે તારે, કિસીકે નૈનોસે વહ પ્યારે !
આસ તેરી લે પિયા સહારે, કદમ તલે રાધા ચું પુકારે. શ્યામ
ચૈન ભી દુલહન સી સજ આઈ, ચોલી તારોં કી છે લાઈ;
ચાંદ દેખ જલમેં શરમાઈ ! ચંચલ ચમુના દેખ કે ગાઈ. શ્યામ
કેશવ, માધવ, કૃષ્ણ કન્હૈયા ! ગિરિધર નાગર, મુરલિ બજૈયા !
ભક્ત બછલ પ્રભુ જગત રખૈયા ! ‘મીરાં’ ગાયે હૃદય વસૈયા. શ્યામ

૭૫૭ (રાગ : હમીર)

રહો જી, નૈનનમેં નંદલાલ !
કહત સુનત પ્રભુ, બહુ દિન બીતે વિફલહિ ઉમર ગંવાઈ,
લાખો સુર બજિ હૃદયકી વીણા - તેરી ધુન નહિ પાઈ;
દુર્લભ ભાગ મેં સુની મુરલિયા, આયે હો ગોપાલ.
રહો જી, નૈનનમેં નંદલાલ.

જૂઠે ખેલ દિવસ ભર ખેલે, ફિર ભી હુએ ન પૂરે,
રંગ રંગીલે ચૈનકે સપને સખ હી રહે અધૂરે;
બંધન છૂટે, સપને ટૂટે, લિયા છે તૂ ને સંભાલ,
રહો જી, નૈનનમેં નંદલાલ.

‘મીરાં’ રાતી રંગ પિયાકે, લોક લાજ સખ ખોઈ,
અપને બિગાને જગ છે બેરી, હોની થી સો હોઈ;
કરલી દાસી, લીલા સાથી, પ્રેમ કે ડોરે ડાલ,
રહો જી, નૈનનમેં નંદલાલ.

॥ કબીર ગર્વ ન કિજીયે, રંક ન હસિયે કોય ॥
અજહુ નાવ સાગર પડી, ના જાનુ ક્યા હોય ? ॥

મીરાંબાઈ

ઈ. સ. ૧૫૦૨ - ૧૫૭૪



મેવાડની મરૂભૂમિમાં કૃષ્ણભક્તિની કાલિન્દી સમાન મીરાંનો જન્મ મેડતા (જી. જોધપુર - રાજસ્થાન)ના કુડકી ગામમાં વિ.સં. ૧૫૫૮માં રાવ રત્નસિંહ રાઠોરના ત્યાં થયો હતો. મીરાંના પિતામહ રાવ દૂદાજી કૃષ્ણભક્ત હતા. મીરાં બે વર્ષની હતી ત્યારે તેમની માતાનું અવસાન થવાથી તેમના દાદા તેમને મેડતા લઈ ગયા હતા. મીરાંનો વિવાહ ઉદેપુરના મહારાણા સાંગાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર ભોજરાજ સાથે થયો હતો. લગ્નના ૭મા વર્ષે મીરાં વિધવા થયા. મીરાંની કૃષ્ણ ભક્તિ તેમના સાસરીયાઓને ગમતી નહીં, તેથી તેઓ અનેક પ્રકારના કષ્ટ આપવા લાગ્યા. મીરાંનો દિયર રાણો વિક્રમાદિત્ય મીરાંને ખૂબ સતાવવા લાગ્યો. પારિવારિક ચાતનાઓથી વ્યથિત મીરાં પતિના મૃત્યુ પછી મેવાડ છોડી વૃંદાવન ગયા, અને ત્યાંથી દ્વારકા આવી વસ્યા, અને ત્યાં જ અંતિમ સમય સુધી રહ્યા. મીરાંની રાજસ્થાની મિશ્રિત દ્રવ્યભાષામાં ગુજરાતી શબ્દો પણ મળે છે. મીરાંએ કૃષ્ણને જ પોતાના સ્વામી માનીને માધુર્ય ભાવથી તેમની ઉપાસના કરી છે. મીરાંના પદોમાં દાસ્યભક્તિ અને દૈવ્યભાવ વિશેષ પ્રદર્શિત થાય છે. તેમ છતાં માર્મિક બોધને પોતાની અનોખી શૈલીથી રજૂ કર્યો છે. ‘મીરાં પદાવલી’માં મીરાંના પદોનો સંગ્રહ છે. છેવટે ૭૨ વર્ષની વયે લગભગ વિ. સં. ૧૬૩૦માં મીરાં કૃષ્ણલીન થયા.



॥ મન મારી મૈદા કર, તનકી પાડું ખાલ ॥
જિલ્હાકા દુકડા કર, હરિ બિન કાઢે સ્વાલ ॥

ભજ રે મના

૪૬૪

૭૫૮	કાલિંગડા	અખંડ વરને વરી સાહેલી
૭૫૯	રામકી	અબ તો નિભાયાં બનેગા
૭૬૦	બહાર	રામ મિલણ રો ઘણો ઉમાવો
૭૬૧	તિલંગ	અમારા ઘૂંઘટ ખોલી રે ક્યાં
૭૬૨	પીલુ	ઘતની બિનતી સુણ મોરી
૭૬૩	ચલતી	ઓઘવજી કર્મનકી ગતિ ન્યારી
૭૬૪	સિંઘકાફી	કરુણા સુણો શ્યામ મેરી
૭૬૫	ગરબી	કહો મનડાં કેમ વારીએ
૭૬૬	ચલતી	કાનુડો માગ્યો દે ને જશોદા
૭૬૭	જૈજૈવંતી	ગલી તો ચારો બંદ હુઈ
૭૬૮	દુર્ગા	ગાગરના ભરન દેત તેરો
૭૬૯	સારંગ	ગોવિંદો પ્રાણ અમારો રે
૭૭૦	પહાડી	ઘડી એક નહિ, આવડે, તુજ
૭૭૧	તોડી	ચરન કમલ અવિનાસી ભજ મન
૭૭૨	પ્રભાતિયું	જાગો તમે જદુપતિ રાય
૭૭૩	માંડ	જૂનું તો થયું રે દેવળ
૭૭૪	મિશ્રભૂપાલી	જો તુમ તોડો પિયા મૈં નાહી
૭૭૫	બિહાગ	જો મૈં હોતી શ્યામ સાંવરે
૭૭૬	કાફી	જોશીડા જોશ તો જુઓને
૭૭૭	સોરઠચલતી	ઝેર તો પીધાં છે જાણી
૭૭૮	કાફી	તમે જાવ એમ કહેશો તો જાશું
૭૭૯	તિલંગ	તારાં દાણ થાય તે લીજે
૭૮૦	પૂર્વી	તુમ બિન રહો ન જાય
૭૮૧	પીલૂ	તેરો કોઈ નહિ રોકણહાર
૭૮૨	દેશ	દરસ બિનુ દુખણ લાગે નૈન
૭૮૩	કાલિંગડા	દુનિયા બોલે એને બોલવા દઈએ
૭૮૪	બિહાગ	દો દિનકે મિજબાન બિગાડું
૭૮૫	કાફી	નટવર નાગર નંદા, ભજો રે

॥ જહાં કામ તહાં રામ નહિં, રામ નહીં તહાં કામ ॥
દોનો એકત ક્યોં રહે, કામ રામ એક ઠામ ? ॥

૪૬૫

મીરાંબાઈ

૭૮૬	શિવરંજની	નહીં એસો જનમ વાર વાર
૭૮૭	કાલિંગડા	નહિ રે વિસારું હરિ અંતરમાંથી
૭૮૮	મધુકૌંસ	ના મૈં જાનું આરતી
૭૮૯	બસંત	મૈં ગિરધર કે ઘર જાઉં
૭૯૦	પ્રભાત	નાથ ! તુમ જાનત હો સબકી
૭૯૧	કેદાર	પ્યારે દરસન દીજ્યો આય
૭૯૨	માલકૌંસ	પગ ઘુંઘરું બાંધ મીરાં
૭૯૩	માલકૌંસ	પ્રભુ નાવ કિનારે લગાવ
૭૯૪	પહાડી	પ્રભુજી મૈં અરજ કરું છું
૭૯૫	તિલકકામોદ	પાયોજી મૈંને રામ રતન
૭૯૬	મલ્હાર	બરસે બદરિયા સાવનકી
૭૯૭	હમીર	બસો મોરે નૈનનમેં નંદલાલ
૭૯૮	આશાવરી	માઈરી મૈં તો લિયો ગોવિંદો મોલ
૭૯૯	જોગિયા	બાલા મૈં બૈરાગણ હૂંગી
૮૦૦	કાફી	બંસીવાલા આજો મોરા દેશ
૮૦૧	કલાવતી	મ્હારે જનમ - મરણરા સાથી થાને
૮૦૨	બાગેશ્રી	મ્હોંને ચાકર રાખોજી ગિરધારી
૮૦૩	માલકૌંસ	મતજા, મતજા, મતજા જોગી
૮૦૪	હેમકલ્યાન	માછીડા હોડી હલકાર, મારે જાવું
૮૦૫	બિદ્રાવની	માઘવ લ્યો કોઈ માઘવ લ્યો
૮૦૬	હમીર	મિલતા જા ગુરુજ્ઞાની થારી
૮૦૭	કાફી	મુખડાની માયા લાગી રે
૮૦૮	ચલતી	મુજ અબજાને મોટી મિરાત બાઈ
૮૦૯	ગરબી	મુંને લહે રે લાગી હરિના
૮૧૦	ઝીંઝોટી	મેરે તો ગિરિધર ગોપાલ
૮૧૧	હિંદોલ	મૈં ગિરધર રંગ રાતી
૮૧૨	સોહની	મૈં જાણ્યો નહીં પ્રભુકો, મિલણ
૮૧૩	માલકૌંસ	મૈં તો હરિગુણ ગાવત

૮૧૪	હિંદોલ	મૈં તો સાંવરેકે રંગ રાતી
૮૧૫	શિવરંજની	મૈં હરિ બિન ક્યોં જીઉ રી માઈ
૮૧૬	માલકૌંસ	મોહે લાગી લટક ગુરુ
૮૧૭	મધુમાંધ સારંગ	યા વ્રજમેં કછુ દેખ્યો રી ટોના
૮૧૮	હુંડી	રાણો કાગળ મોકલે દેજો
૮૧૯	રાગેશ્રી	રામ નામ રસ પીજે મનુઆ
૮૨૦	ભીમપલાસ	રામ નામ સાકર કટકા
૮૨૧	પીલૂ	રામ મિલણ કે કાજ સખી મેરે
૮૨૨	દેશી ઢાળ	રામ રમકડું જડિયું રે રાણાજી
૮૨૩	ઘોળ	રામ રામે તેમ રહીએ ઓઘવજી
૮૨૪	રાગેશ્વરી	રૂડી ને રંગીલી રે, વ્હાલા
૮૨૫	મલ્હાર	લાગી મોહિ રામ ખુમારી હો
૮૨૬	ભૈરવ	વ્હાલાને વીલો મેલતા, મારૂ
૮૨૭	શ્રીરંજની	મન રે પરસિ હરિ કે ચરણ
૮૨૮	ખમાજ	સાંવરેકી દૃષ્ટિ માનો પ્રેમકી
૮૨૯	કાલિંગડા	સુની હો મૈં હરિ આવન કી આવાજ
૮૩૦	ગુર્જર તોડી	યા બિધિ ભક્તિ કૈસે હોય
૮૩૧	પીલૂ	હમને સુણી છે હરી અઘમ
૮૩૨	ભૈરવ	પ્રભુ બિન ના સંરે ભાઈ
૮૩૩	કાફી	હાં રે હરિ, વસે હરિનાં જનમાં
૮૩૪	ભૈરવ	હે રી મૈં તો દરદ દિવાની
૮૩૫	ઝીંઝોટી	હોરી ખેલત હૈ ગિરધારી

જો તૂં ચાહે કિ હો ઘનશ્યામકી મુજ પર નજર પહિલે,
તો ઉસકે આશિકોં કે ખાક પા મૈં કર ગુજર પહિલે;
તરીકા હૈ અજીબ ઇસ ઇશકકી મંજીલ મૈં ચલને કા,
કદમ પીછે ગુજરતે હૈં ગુજર જાતા હૈ સર પહિલે;
ન રો ! અચ આંખ તેરે ‘બિંદુ’ મોતી ગર્યે લુંટતે હૈં,
ચકી રખ ચહ કિ ઉલ્કત મૈં નફા વ જર પહિલે.

|| હિરદા ભીતર આરસી, મુખ દેખા નહિં જાય ||
|| મુખ તો તબ હી દેખિયે, મનકી દુબિધા જાય ||

|| મન કપડાં મેલા ભયા, ઘનમેં બહુત બિગાર ||
|| ચે મન કૈસે ધોઈએ, સંતો કરો બિચાર ||

૭૫૮ (રાગ : કાલિંગડા)

અખંડ વરને વરી સાહેલી, હું તો અખંડ વરને વરી;
ભવસાગરમાં મહાદુઃખ પામી, લખચોરાસી ફરી. ધ્રુવ
સંસાર સર્વે ભયંકર કાળો, તે દેખી થરથરી;
કુટુંબ સહોદર સ્વાર્થી સર્વે, પ્રપંચને પરહરી. સાહેલી
જનમ ધરીને સંતાપ વેઠયા, ઘરનો તે ધંધો કરી;
સંત - સંગતમાં મહાસુખ પામી, બેઠી ઠેકાણે ઠરી. સાહેલી
સદ્ગુરૂની પૂરણ કૃપાથી, ભવસાગર હું તરી;
'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, સંત ચરણમાં પડી. સાહેલી

૭૫૯ (રાગ : રામકી)

અબ તો નિભાયાં બનેગા, બાંહ ગહેકી લાજ;
સમરથ શરણ તુમ્હારી સર્થયાં, સરખ સુધારણ કાજ. ધ્રુવ
ભવસાગર સંસાર અપરબલ, જા મેં તુમ હો ઝઠાજ!
નિરાધાર આધાર જગતગુરૂ, તુમ બિન હોય અકાજ. અબ
જુગ જુગ ભીર કરી ભગતનકી, દીની મોક્ષ સમાજ;
'મીરાં' શરણ ગહી ચરનનકી, લાજ રાખો મતરાજ. અબ

૭૬૦ (રાગ : બહાર) મીરાં

રામ મિલણ રો ઘણો ઉમાવો, નિત ઉઠ જોઉં બાટડિયાં;
દરસ બિના મોહિ કછુ ન સુઠાવે, જક ન પડત હે આંખડિયાં. ધ્રુવ
તળફત તળફત બહુ દિન બીતા, પડી બિરહ કી પાશડિયાં
અબ તો બેગિ દયા કરિ સાહિબ, મેં તો તુમ્હારી દાસડિયાં. નિત

|| સદ્ગુરુ ધોબી, જ્ઞાન જલ, સાબુ સરજનહાર ||
|| સુરત શિલા પર ધોઈએ, નિકસે જ્યોત અપાર ||

ભજ રે મના

૪૬૮

નેણ દુઃખી દરસણ કૂં તરસેં, નામિ ન બેઠે સાસડિયાં;
રાત દિવસ ચહ આરતિ મેરે, કબ હરિ રાખે પાસડિયાં. નિત
લગી લગનિ છૂટણ કી નાહી, અબ ક્યૂં કીજે આંટડિયાં;
'મીરાં' કે પ્રભુ કબ રે મિલોગે, પૂરો મન કી આસડિયાં. નિત

૭૬૧ (રાગ : તિલંગ)

અમારા ઘૂંઘટ ખોલી રે, ક્યાં ગયો પેલો મોરલીવાળો?
અમને રંગમાં રોળી રે, ક્યાં ગયો પેલો બંસીવાળો? ધ્રુવ
હમણાં તો અમે વેણી ગૂંથી, પે'રી કસુંબલ ચોળી;
માત જશોદા શાખ પૂરે છે, કેસર છાંટયા ઘોળી. અમારા
જળ જમુનાનાં ભરવા ગ્યાં'તાં, બેડું નાખ્યું ઢોળી;
પાતળિયો પરપંચે ભરિયો, અમે તો અબળા ભોળી. અમારા
પ્રેમ તણી પ્રેમદાને અંતર, ગેબની મારી ગોળી;
'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ, ચરણકમળ ચિત્ત ચોડી. અમારા

૭૬૨ (રાગ : પીલુ)

ઈતની બિનતી સુણ મોરી, પિયા ઈતની બિનતી સુણ મોરી. ધ્રુવ
ઓરસે રસ વરસાવો રસિયા, હમસે કરો ચિત્ત ચોરી;
તુમ બિન મોરે ઓર ન કોઈ, અરજ કરું કર બેરી. પિયા
આવન કહ ગયે અજહું ન આયે, દિવસ રહે અબ થોરી;
'મીરાં' કહે પ્રભુ કબ રે મિલોગે? શરણાગત મેં તોરી. પિયા

|| મન ઠહરા તબ જાનિયે, અનસૂઝ સબે સુઝાય ||
|| જયોં અંધિયારે ભવનમેં, દીપક બાર દિબાય ||

મીરાંબાઈ

૪૬૯

૭૬૩ (રાગ : ચલતી)

ઓઘવજી કર્મનકી ગતિ વ્યારી, દેખો ખાત હૃદયમે બીચારી. ધ્રુવ
 નિર્મળ નીરકા નાના સરોવર, સમુંદર હો રહી ખારી;
 બગલેકું બહોત રૂપ દીયા હૈ, કોયલ કરદીની કારી. ઓઘવજી
 સુંદર લોચન મૃગકું દીયા હૈ, બન બન ફીરત દુઃખારી;
 મૂરખ રાજા રાજ કરત હૈ, પંડિત ભયે હૈ ભિખારી. ઓઘવજી
 વેશ્યાકું હૈ પાટ પીતાંબર, સતીયનકું નહિ સારી;
 સુંદર નાર વાંઝણ કર ડારી, ભૂંડણ જણ જણ હારી. ઓઘવજી
 સૂમકું અન્નધન બોત દીયો હૈ, દાતાકું ન મળે જુવારી;
 ‘મીરાં’ કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, ચરન કમળ બલિહારી. ઓઘવજી

૭૬૪ (રાગ : સિંધકાફી)

કરુણા સુણો શ્યામ મેરી મેરી, મેં તો હોય રહી તેરી ચેરી. ધ્રુવ
 દરસણ કારણ ભઈ જ્ઞાવરી, બિરહ બિથા તન ઘેરી,
 તેરે કારણ જોગણ થઈ હૂં, દૂંગી નગર બિચ ફેરી;
 કુંજ-બન હેરી હેરી. મેં
 અંગ ભભૂત ગણે મૃગછાલા, ચો તન ભસમ કરંગી,
 અજહું ન મિલે રામ અવિનાશી, બન બન બિચ ફિરં રી;
 રોઉ નિત ટેરી ટેરી. મેં
 જન ‘મીરાંકું’ ગિરિધર મિલિયા, દુઃખ મેટણ સુખ ભેરી,
 રમ રમ શાતા ભઈ ઉર મેરે, મિટ ગઈ ફેરાફેરી;
 રહું ચરણ નિત ચેરી. મેં

॥ ભક્તિ દ્વાર હૈ સાંકડા, રાઈ દસમા ભાય ॥
 મન જબ માવત હો રહા, ક્યોં કર સકે સમાય ? ॥

૭૬૫ (રાગ : ગરબી)

કહો મનડાં કેમ વારીએ, ઓઘવજી, કહો મનડાં કેમ વારીએ ? ધ્રુવ
 જે રે દા’ડાના, મોહન ગયા મેલી, તે દા’ડાનાં આંસું ઢાળીએ. ઓઘવજી
 અમને વિસારી વસ્યા જઈ મથુરા, વશ કર્યા કુબજા કાળીએ. ઓઘવજી
 કૂપ જો હોય તો ગાળીએ નીર કૂપનાં, સાગરને કઈ પેર ગાળીએ? ઓઘવજી
 કાગળ જો હોય તો વાંચીએ-વંચાવીએ, કર્મને કઈ પેર વાંચીએ? ઓઘવજી
 ‘મીરાં’ કહે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ, વીત્યાં વીતક કેમ ટાળીએ? ઓઘવજી

૭૬૬ (રાગ : ચલતી)

કાનુડો માગ્યો દે ને જસોદા મૈયા, કાનુડો માગ્યો દે. ધ્રુવ
 આજની રાત અમે રંગભર રમશું, પ્રભાતે પાછો લે ને જસોદા મૈયા. કાનુડો
 જવ તલ ભાર અમે ઓછો નહિ કરશું, ત્રાજવે તોળી તોળ લેજે જસોદા મૈયા. કાનુડો
 કાંબી ને કડલાં અણવટ વીછીયા, હાર હૈયાનો હવે લેને જસોદા મૈયા. કાનુડો
 બાઈ ‘મીરાં’ કહે ગિરિધર નાગર, ચરણ કમળમાં ચિત દેને જસોદા મૈયા. કાનુડો

૭૬૭ (રાગ : જૈજૈવંતી)

ગલી તો ચારોં બંદ હુઈ, મેં હરીસે મિલું કેસે જાય ? ધ્રુવ
 ઊંચી - નીચી રાહુ રપટીલી, પાંવ નહીં ઠહરાય;
 સોચ સોચ પગ ધર જતનસે, બાર - બાર ડિગ જાય. ગલી
 ઊંચા નીંચા મહલ પિયાકા, મ્હાંસૂ ચઢ્યો ન જાય;
 પિયા દૂર પંથ મ્હાંરા ઝીણાં, સુરત ઝકોલા ખાય. ગલી
 કોસ-કોસ પર પહરા બૈઠ્યા, પૈડ પૈડ બટમાર;
 ચે બેદના કેસી રચ દીની ? દૂર બસાયો મ્હારો ગાંવ. ગલી
 ‘મીરાં’ કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, સત્ગુરુ દઈ બતાય;
 જુગન - જુગનસે બિછડી ‘મીરાં’, ઘરમેં લીની લાય. ગલી

॥ રાઈ બાંટા બીંસવાં, ફિર બીસનકા બીસ ॥
 ઐસા મનુવા જો કરે, તાહી મિલે જગદીશ ॥

૭૬૮ (રાગ : દુર્ગા)

ગાગરના ભરન દેત, તેરો કાન માર્ધ. ધ્રુવ
હસ હસ મુખ મોર મોર ગાગર છિટકાર્ધ;
ધૂંધટ પટ ખોલ ખોલ, સાંવરો કન્હાર્ધ. ગાગરના૦
જશોદા તેં ભલી ખાત, લાલકું શિખાર્ધ;
અગર બગર ઝગર, કરત સર ચે મચાર્ધ. ગાગરના૦
હોં તો વીર ચમુના તીર, નીર ભરન ધાર્ધ;
ગિરિધર કે ચરન ઉપર, 'મીરાં' બલી જાર્ધ. ગાગરના૦

૭૬૯ (રાગ : સારંગ)

ગોવિંદો પ્રાણ અમારો રે, મુને જગ લાગ્યો ખારો રે,
મુને મારો રામજી ભાવે રે, બીજો મારી નજરે ન આવે રે,
વિષનો પ્યાલો રાણે મોકલ્યો, દેજો મીરાંને હાથ,
અમૃત જાણી મીરાં પી ગયા, જેને સહાય શ્રી વિશ્વનો નાથ.
ગોવિંદો
સાંઢવાળા સાંઢ શણગારજે, મારે જાવું છે સો સો કોશ,
રાણાજીના દેશમાં મારે, જલ રે પીવાનો દોષ.
ગોવિંદો
ચુંદડી ઓઢું ત્યાં રંગ ચુવે ને, રંગ બેરંગી હોય,
ઓઢું હું કાળો કામળો દૂજો, દાગ ન લાગે કોઈ.
ગોવિંદો

મિલ ગઈ જહાં પર જગહ પડે રહતે હૈં, સરદી ગર્મિ બરસાત ધૂપ સહતે હૈં;
ખામોશ કિસીસે કભી ન કૂછ કહતે હૈં, રસબિન્દુ દ્રગો સે પ્રેમ 'બિન્દુ' કહતે હૈં;
નાચતે કભી હસતે, રોતે ગાતે હૈં, જો મન મોહન કે પ્રેમી કહેલાતે હૈં.

॥ મન રાજા મન રંક હૈ, મન કાયર મન સૂર ॥
શૂન્ય શિખર પર મન રહે, મસ્તક આવે નૂર ॥

૭૭૦ (રાગ : પહાડી)

ઘડી એક નહિ આવડે, તુજ દરસણ બિન મોય;
તુમ હો મેરે પ્રાણજી, કાસું જીવણ હોય. ધ્રુવ
ધાન ન ભાવૈ, નીંદ ન આવૈ, બિરહ સતાવૈ મોય;
ઘાયલ સી ધૂમત ફિરં રે, મેરો દરદ ન જાને કોય. ઘડી૦
દિવસ તો ખાય ગમાઈયો રે, રૈણ ગમાઈ સોય;
પ્રાણ ગમાયા ઝૂરતાં રે, નૈન ગમાયા રોય. ઘડી૦
જો મૈં ઐસી જાણતી રે, પ્રીત કિયાં દુઃખ હોય;
નગર ઢંઢેરો ફેરતી રે, પ્રીત કરો મત કોય. ઘડી૦
પંથ નિહારં ડગર બુહારં, ઊભી મારગ જોય;
'મીરાં' કે પ્રભુ કબ રે મિલોંગે? તુમ મિલિયાં સુખ હોય. ઘડી૦

૭૭૧ (રાગ : તોડી)

ચરનકમલ અવિનાસી, ભજ મન ચરનકમલ અવિનાસી. ધ્રુવ
જે તાર્ધ દીસે ઘરની ગગન બીચ, તે તાર્ધ સખ ઊઠ જાસી;
કહાં ભયો તીરથ વ્રત કીન્હે, કહા લિયે કરવત કાસી. ભજ૦
યે સંસાર ચહરકી બાજી, સાંજ પડે ઊઠ જાશી;
ઈસ દેહીકા ગર્વ ન કરના, મિટ્ટીમેં મિલ જાશી. ભજ૦
કયા ભયો જો ભગવાં પહર્યા, ઘર તજી ભયે સંસારી;
જોગી હોય જુગત નહીં જાની, ઉલટ જનમ ફિર આસી. ભજ૦
અરજ કરો અબલા કર જોરી, શ્યામ તુમ્હારી દાસી;
'મીરાં' કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, કાટો જમકી ફાંસી. ભજ૦

॥ તૂં તૂં કરતા તૂં ભયા, મુજમેં રહી ન હૂં ॥
બારી ફેરી બલિ ગઈ, જીત દેખૂં તિત તૂં ॥

૭૭૨ (રાગ : પ્રભાતિયું)

જાગો તમે જદુપતિ રાય, એક પળ નેણાં ખોલીએ;
 ઘડી મારા ઘૂંઘટડા માંહ્ય, હસીને હરિ ખોલીએ. ધ્રુવ
 તનમન સોંધ્યાં છે શરીર, વહાલમ જાઉં વારણે;
 છોડી મેં તો કુલની મરજદ, ગિરિધારી તારા કારણે. જાગો
 નથી દીધાં કથીરનાં દાન, કંચન ક્યાંથી પામીએ?
 એમ રૂડાં ના'વે વિમાન, અમરાપુર ક્યાં માણીએ? જાગો
 તમે મોટા છો મહારાજ, અમ પર કરૂણા કીજીએ;
 ગુણ એવા ગાય 'મીરાં'બાઈ, દાસીને દર્શન દીજીએ. જાગો

૭૭૩ (રાગ : માંડ)

જૂનું તો થયું રે, દેવળ જૂનું તો થયું;
 મારો હંસલો નાનો ને, દેવળ જૂનું તો થયું. ધ્રુવ
 આ રે કાયા રે હંસા, ડોલવાને લાગી રે.
 પડી ગયા દાંત, માંચલી રેખું તો રહી. મારો
 તારે ને મારે હંસા, પ્રીત્યું બંધાણી રે,
 ઊડી ગયો હંસ, પીંજર પડી રે રહ્યું. મારો
 બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ, ગિરિધરના ગુણ;
 પ્રેમનો પ્યાલો તમને, પાઉં ને પીઉં. મારો

સૂરદાસ (રાગ : જોગીયા)

એસી કબ કરિહૌ ગોપાલ;
 મનસા નાથ, મનોરથ દાતા, હૌ પ્રભુ દીનદયાલ. ધ્રુવ
 ચરનનિ ચિત નિરંતર અનુરત, રસના ચરિત રસાલ;
 લોચન, સજલ, પ્રેમ પુલકિત તન, ગર અંચલ, કર માલ. એસી
 ઈહિં બિધિ લખત, ઝુકાઈ રહે, જન અપને હીં ભય ભાલ;
 'સૂર' સુજસ રાગી ન ડરત મન, સુનિ જાતના કરાલ. એસી

॥ બડે બડાઈ ના કરે, બડે ન બોલે બોલ ! ॥
 હીરા મુખસે ના કહે, લાખ હમારા મોલ ! ॥

૭૭૪ (રાગ : મિશ્ર ભૂપાલી)

જો તુમ તોડો પિયા, મેં નાહીં તોડું; તોરી પ્રીત તોડી કૃષ્ણ, કૌન સંગ જોડું? ધ્રુવ
 તુમ ભયે તરવર, મેં ભઈ પંખિયા; તુમ ભયે સરવર, મેં તેરી મછિયા. જો
 તુમ ભયે ગિરિવર, મેં ભઈ ચારા; તુમ ભયે ચંદા, હમ ભયે ચકોરા. જો
 તુમ ભયે મોતી પ્રભુ! હમ ભયે ઘાગા; તુમ ભયે સોના, હમ ભયે સુહાગા. જો
 'મીરાં' કહે પ્રભુ, બ્રજકે બાસી; તુમ મેરે ઠાકુર, મેં તેરી દાસી. જો

૭૭૫ (રાગ : બિહાગ)

જો મેં હોતી શ્યામ સાંવરે, પ્રભુ તુમ જો રાધા હોતે;
 પ્રીત લગાકર ચૈન ગંવાકર, સુધ તન મનકી ખોતે. ધ્રુવ
 મેરી તરહ તુમ રહતે વ્યાકુલ, છુપ છુપ મુરલી બજાતી;
 દૂર ન જાતી પાસ ન આતી, હંસતી મેં તુમ રોતે. જો
 નયન તુમ્હારે બહતે ઔર, મેં તો વહીં ડૂબ જાતી;
 દાસી 'મીરાં' ભઈ અધીરા, તુમ કારન દુઃખ હોતે. જો

૭૭૬ (રાગ : કાફી)

જોશીડા જોશ તો જુઓને, મને કે'દાડે મળશે ઘેલો કા'ન ? ધ્રુવ
 દેહ તો વહાલા દુરખળ થઈ છે (ર), જેવાં પાકેલાં પાન. જોશી
 સુખ તો વહાલા સરસવ જેટલું (ર), દુઃખ તો દરિયા સમાન. જોશી
 સેજલડી વહાલા સૂની રે લાગે (ર), રજની યુગ સમાન. જોશી
 બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ (ર), ચરણકમલમાં ધ્યાન. જોશી

॥ તિમિર ગયા રવિ દેખતે, કુબુદ્ધિ ગઈ ગુરુજ્ઞાન ॥
 સુબુદ્ધિ ગઈ કછુ લોભસે, ભક્તિ ગઈ અભિમાન ॥

૭૭૭ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

ઝેર તો પીધાં છે જાણી જાણી, મેવાડના રાણા !
નથી રે પીધાં મેં અણજાણી રે, મેવાડના રાણા. ધ્રુવ
કોયલને કાગ રાણા, એક જ વરણાં રે;
કડવી લાગે છે કાગવાણી રે, મેવાડના રાણા. ઝેર૦
ઝેરના કટોરા જ્યારે રાણાજી મોકલે રે;
તેના બનાવ્યાં દૂધ પાણી રે, મેવાડના રાણા. ઝેર૦
સંતો છે માતા રાણા, સંતો છે પિતા રે;
સંતોની સંગે હું લોભાણી રે, મેવાડના રાણા. ઝેર૦
સાધુડાના સંગ મીરાંસ છોડી દો તમને રે;
બનાવું રાજની પટરાણી રે, મેવાડના રાણા. ઝેર૦
સાધુડાનો સંગ રાણા નહીં છૂટે અમથી રે;
જન્મોજનમની બંધાણી રે, મેવાડના રાણા. ઝેર૦
મીરાં કહે છે પ્રભુ ગિરધર નાગર;
તમને ભજીને હું વેચાણી રે, મેવાડના રાણા. ઝેર૦

૭૭૮ (રાગ : કાફી)

‘તમે જાવ’ એમ કહેશો તો જાશું, મહારાણા ! પાછાં પગલાં નહિ માંડશું;
પ્રભુ સંગાથે પ્રીત એક જોડી, લોકલાજ- રાજપાટ અમે છાંડશું. ધ્રુવ
ગમે વૈભવ-વિલાસ નવ તમારા, અમે વનવનમાં ફરનારા;
તમે ભોગી, અમે બન્યાં જોગી; મેળ બેના નથી મળનારાં. મહારાણા૦
હીર-ચીર, અલંકાર નહીં જોઈએ, અમે ભભૂતચોળી ભમનારાં;
તમે રાગી મૃત્યુલોક જીતો, અમે ત્યાગી બ્રહ્મલોક જીતનારાં. મહારાણા૦
તમે રીઝો શરીર ઠાઠમાઠે, અમે આતમને ઓળખનારા;
તમ નાવડી ડોલે ભવની રે, અમે ઊભા સંસારને તીરા. મહારાણા૦

॥ ધરતી કો કાગજ કર, કલમ કર બનરાય ॥
સાત સમુદ્ર સ્થાહી કર, હરિગુન લિખ્યો ન જાય ॥

દેહલગ્ન તો આપની સંગાથે, આત્મલગ્ન થયાં પ્રભુની સાથે;
નાશવંત આ જગમાં શું રાચો ? હરિગુણ ગાઈ સાથ નાચો. મહારાણા૦
ઘણું લેવા માટે થોડું ત્યાગ્યું, મૂકી મેવાડને મોક્ષધામ માગ્યું;
એવું કહીને ‘મીરાંબાઈ’ ચાલ્યાં, પંથ સૌરાષ્ટ્ર દેશના ઝાલ્યા. મહારાણા૦

૭૭૯ (રાગ : તિલંગ)

તાઈં દાણ થાય તે લીજે, રસિયા, મને જાવા દીજે. ધ્રુવ
હું ગોકુળ ગામની નારી, હું તો મહી વેચવાને ચાલી;
મારગમાં આવું ન કીજે, તાઈં દાણ થાય તે લીજે. રસિયા૦
હું વૃષભાણની છોરી, મારે માથે મહીની ગોળી;
ખાટા ગોરસ ના પીજે, તાઈં દાણ થાય તે લીજે. રસિયા૦
મારા સંગની સહેલીઓ ચાલી, મને રોકો છો શું વનમાળી !
સમજીને અળગા રીજે, તાઈં દાણ થાય તે લીજે. રસિયા૦
‘મીરાં’ કહે ગિરધર નાગર, અમે છીએ તમારા ચાકર;
તનમન અર્પણ સૌ કીજે, તાઈં દાણ થાય તે લીજે. રસિયા૦

૭૮૦ (રાગ : પૂર્વી)

તુમ બિન રહ્યો ન જાય, હો પ્યારા દર્શન દીજો આય. ધ્રુવ
જલ બિન કમલ ચંદ બિન રજની, એસે તુમ બિન સજની;
આકુલવ્યાકુલ ફિંરે રૈનદિન, વિરહુ કલેજો ખાય. હો પ્યારા૦
દિવસ ન ભૂખ નિશા નહી નિંદ્રા, કામકાજ કધુ ના ઘરદંધા;
કહા કહું મુખ કહત ન આવે, મિલ કર તપત બુઝાય. હો પ્યારા૦
કયું તરસાવો અંતરજામી ? આય મિલો કૃપા કર સ્વામી;
‘મીરાં’ દાસી જનમ જનમ કી, પરી તુમારે પાય. હો પ્યારા૦

॥ આત્મા ઔર પરમાત્મા, અલગ રહે બહુ કાલ ॥
સુંદર મેલા કર દિયા, સદ્ગુરુ મિલા દલાલ ॥

૭૮૧ (રાગ : પીલુ)

તેરો કોઈ નહિં રોકણહાર, મગન હોઈ મીરાં ચલી. ધ્રુવ
લાજ શરમ કુલકી મરજાદા, સિરસૈ દૂર કરી;
માન - અપમાન દોઉં ઘર પટકે, નિકસી જ્ઞાન ગળી. તેરો
ઊંચી અટરિયા લાલ કિંવડિયા, નિર્ગુણ સેજ બિછી;
પંચરંગી ઝાલર સુભ સોહૈં, ફલન ફૂલ કળી. તેરો
બાજૂબંદ કડૂલા સોહૈ, સિંદૂર માંગ ભરી;
સુમિરણ થાલ હાથમે લીન્હોં, સોભા અધિક ખરી. તેરો
સેજ સુખમણા 'મીરાં' સોહૈ, સુભ હે આજ ઘરી;
તુમ જાઓ રાણા ઘર અપણે, મેરી થારી નાંહિ સરી. તેરો

૭૮૨ (રાગ : દેસ)

દરસ બિનુ દૂખણ લાગે બૈન,
જબસે તુમ બિછુડે પ્રભુ મોરે, કબહું ન પાયો ચૈન. ધ્રુવ
શબદ સુણત મેરી છતિયાં કાપૈ, મીઠે લાગૈ બૈન. દરસ
બિરહ કથા કાંસૂં કહૂં સજની, બહ ગઈ કરવત ઐન. દરસ
કલ ન પરત પલ હરિ મગ જોવત, ભઈ છમાસી ચૈન. દરસ
'મીરાં' કે પ્રભુ કબ ચૈ મિલોગે, દુઃખ મેટણ સુખ દૈન. દરસ

બિન્દુ મહારાજ

ગજબ કી બાંસુરી બજતી હૈ, વૃન્દાવન બસઘયા કી,
કર તારીફ મુરલી કી યા મુરલીઘર કન્હૈયા કી;
સત્યતા કે સ્વર હૈ જિસમેં ઓર ઉલ્કત કી હૈ લય,
એકતા કી રાગિની હૈ વહ કિ કરતી હૈ વિજય;
તેરી બંસી મેં ભરા હૈ વેદ મન્ત્રો કા ગુંબાર,
ફિર વહી બંસી બજાકર બતાદે અગમ કે દ્વાર.

॥ પોથી પટ પટ જગ મુવા, પંડિત ભયા ન કોય ॥
ટાઈ અક્ષર પ્રેમ કે, પટે સો પંડિત હોય ॥

૭૮૩ (રાગ : કાલિંગાડા)

દુનિયા બોલે એને બોલવા દઈએ, આપણે રામ-ભજનમાં રહીએ;
રાધેશ્યામ સીતારામ, સીતારામ રાધેશ્યામ. ધ્રુવ
કોયલ ને કાગડો એક જ રંગના, કોયલ કોને કહીએ?
કોયલપણું જો જાણીએ તો, મીઠાબોલા થઈએ. આપણે
હીરાને કંકર એક જ રંગના, હીરાપણું કોને કહીએ ?
હીરાપણું જો જાણીએ તો, ઘાવ ઘરેણા સહીએ. આપણે
જગત-ભગત બેઉ એક જ રંગના, ભગત કોને કહીએ?
ભગતપણું જો જાણીએ તો, સહુનાં મે'ણાં સહીએ. આપણે
હંસલો ને બગલો એક જ રંગના, હંસલો કોને કહીએ?
હંસપણું જો જાણીએ તો, મોતીડાં વીણી વીણી લઈએ. આપણે
સાધુ-સંસારી એક જ રંગના, સાધુ કોને કહીએ?
સાધુપણું જો જાણીએ તો, જગથી બ્યારા રહીએ. આપણે
બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ ગીરધરના ગુણ, ચરણકમલ ચિત દઈએ;
ચરણપણું જો જાણીએ તો, હરિના થઈને રહીએ. આપણે

૭૮૪ (રાગ : બિહાગ)

દો દિનકે મિજબાન, બિગાડું કિનસે ? ધ્રુવ
અબ તુમ સોવત સેજ પલંગ પર; કબ તુમ જાઓગે મસાન ? બિગાડું
માત પિતા સુત નારી છોડકે; આખર હોત હેરાન. બિગાડું
રાજ ભી ચલ ગયે પાટ ભી ચલ ગયે; કુંભકરન બળવાન. બિગાડું
કીટ પતંગ ઓર બ્રહ્મા ભી ચલ ગયે; કો ન રહેગો અવસાન. બિગાડું
બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ; રખલે તૂ રામકો ધ્યાન. બિગાડું

॥ રાઈ બાંટા બીસવાં, ફિર બીસનકા બીસ ॥
ઐસા મનુવા જો કરે, તાહિ મિલે જગદીશ ॥

નટવર નાગર નંદા, ભજો રે મન ગોવિન્દા. ધ્રુવ
શ્યામ સુન્દર મુખ ચંદા, ભજો રે મન ગોવિન્દા;
તું હી નટવર, તૂ હી નાગર, તૂ હી બાલ મુકુન્દા. ભજો
સખ દેવન મેં કૃષ્ણ બડે હૈં, જયૂં તારોં બિચ ચંદા;
સખ સખિયન મેં રાધા બડી હૈ, જયૂં નદિયોં બિચ ગંગા. ભજો
ધ્રુવ તારે, પ્રહ્લાદ ઉબારે, નરસિંહ રૂપ ધરંતા;
કાલંદિહ મેં નાગ જ્યોં નાથો, ફણ ફણ નિરત કરંતા. ભજો
વૃન્દાવન મેં રાસ રચાયો, નાચત બાલ મુકુન્દા;
'મીરાં' કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, કાટો જમ કા ફંદા. ભજો

૭૮૬ (રાગ : શિવરંજની)

નહીં એસો જનમ વારંવાર,
કયા જાનું કછુ પુણ્ય પ્રગટે ! માનુસા અવતાર. ધ્રુવ
બટત પલ પલ ઘટત છિન છિન, જાત ન લાગે વાર;
વૃક્ષસે જ્યોં પાન ટૂટે, લાગે નહીં પુનિ ડાર. નહીં
ભવસાગરમેં જોર અતિશે, વિષમ ઉનકી ધાર;
સુરતકા નર બાંધ બેડાં, વેગે ઊતરે પાર. નહીં
સાધુ સંત, મહંત જ્ઞાની, ચલત કરત પોકાર;
દાસી 'મીરાં' લાલ ગીરધર, જીવના હૈ દિન ચાર. નહીં

ઉનહી કે સનેહન સાની રહે, ઉનહી કે જુ નેહ દિવાની રહે,
ઉનહી કે સુનેં ન ઓબૈન ત્યો સૈન સો ચૈન અનેકન ઠાની રહે;
ઉનહી સંગ ડોલતે મેં 'રસખાનિ' સબૈ સુખસિંધુ અઘાની રહે,
ઉનહી બિન જ્યાં જલ મીન હી મીન સી આંખિ મેરી આંસુઆંની રહે.

॥ યહ તન વિષકી વેલડી, ગુરુ અમૃતકી ખાન ॥
શીશ દિયે જો ગુરુ મિલે, તો ભી સસ્તા જાન ॥

નહિ રે વિસારું હરિ, અંતરમાંથી. ધ્રુવ
જળ જમુનાનાં પાણી રે જાતાં, શિર પર મટકી ધરી;
આવતાં ને જાતાં મારગ વચ્ચે, અમૂલ્ય વસ્તુ જડી. અંતર
આવતાં ને જાતાં વૃંદા રે વનમાં, ચરણ તમારે પડી;
પીળાં પીતાંબર જરકશી જામા, કેસર આડ કરી. અંતર
મોર મુગટ ને કાને રે કુંડળ, મુખ પર મોરલી ધરી;
બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ વિહ્વલવરને વરી. અંતર

૭૮૮ (રાગ : મધુકૌંઘ)

ના મૈ જાનું આરતી વંદન, ના પૂજા કી રીત;
હૈ અનજાની દરસ - દિવાની, મેરી પાગલ પ્રીત.
લીયેરી મૈને દો નૈનો કે, દિપક લિયે સંજોય;
હૈ રી મૈ તો પ્રેમ દિવાની, મેરા દરદ ન જાને કોય. ધ્રુવ
આશા કે ફૂલોકી માલા, સાંસો કે સંગીત;
ઈન પર ફૂલી, ચલી રિઝાને, અપને મનકા મીત. લિયેરી
દિલ ડૂબા, તારે મુરઝાયે, સિસક - સિસક ગઈ રૈન;
બૈઠી સૂના પંથ નિહારં, ઝરઝર બરસત નૈન. લિયેરી
દૂનિયા કે સખ સપને જાગે, ભાગ હમારા સોય;
ઓ બેદર્દી, જીવન - બાની, પલપલ વ્યાકુલ હોય. લિયેરી
માંગ સિંદૂર લપટ બન જાગે, લાગી અગન ચહું ઔર;
રૂઠ ગઈ હાથોંકી મેહંદી મેરી, ટૂટી મન કી ડોર. લિયેરી
મેરા મનમોહન આયો ના સખી, રો- રો નૈના ખોય;
ઘાયલકી ગતિ ઘાયલ જાને, કે જિન લાગી હોય. લિયેરી

॥ પ્રેમ ન બાડી ઉપજે, પ્રેમ ન હાટ ખિકાય ॥
રાજા પરજા જેહિ રૂચે, શીશ દેઈ લે જાય ॥

મેં ગિરધર કે ઘર જાઉં;
ગિરધર મ્હારો સાંચો પ્રીતમ, દેખત રૂપ લુભાઉં. ધ્રુવ
રૈણ પડે તબહી ઉઠ જાઉં, ભોર ભયેં ઉઠિ આઉં;
રૈણ દિનાં વાકે સંગ ખેલૂં, જ્યૂં ત્યૂં તાહિ રિઝાઉં. મેં
જો પહરાવે સોઈ પહર, જો દે સોઈ ખાઉં;
મેરી ઉનકી પ્રીત પુરાણી, ઉણ બિન પળ ન રહાઉં. મેં
જહાં બૈઠાવેં તિતહી બૈહૂં, બેચેં તો બિઝ જાઉં;
'મીરાં' કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, બાર બાર બલિ જાઉં. મેં

૭૯૦ (રાગ : કાફી)

નાથ ! તુમ જાનત હો સબ ઘટકી, મીરાં ભક્તિ કરે પરગટકી. ધ્રુવ
ધ્યાન ઘરી, મીરાં ! પ્રભુ સંભારે, પૂજા કરે રઘુપતકી;
શાલિગ્રામકું ચંદન ચડાવે, ભાલ-તિલક બિચ ટપકી. નાથ
રામમંદિરમેં મીરાં નાચે, તાલ બજાવે ચપટી;
પાઉંમેં નૂપુર રૂમઝૂમ બાજે, લાજ શરમ સબ પટકી. નાથ
વિષકા પ્યાલા રાણાજીને ભેજ્યા, સત્સંગતે મીરાં અટકી;
ચરણામૃત કરી પી ગઈ મીરાં, હો ગઈ અમૃત વટકી. નાથ
સુરતા-દોરી લગી એક ધારા, જૈસે શિર પર મટકી;
'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરધર નટવર, સુરતિ લગી જૈસી નટકી. નાથ

ભિન્દુ મહારાજ

જબ સે દિલદાર હુઆ, સાંવલિયા પ્યારા, તબ સે છુટા જગસે સંબંધ હમારા;
હર બાર હર જગહ એક કર ચહી પુકારા, હૈ છિપા કિધર દિલવર ઘનશ્યામ હમારા?
ક્યા ખબર ઉન્હેં હમ કહાં, કિધર જાતે હૈં ? જો મન મોહનકે પ્રેમી કહલાતે હૈં.

॥ પ્રિયતમકો પતિયાં લિખું, જો કહૂં હોય વિદેસ ॥
તનમેં મનમેં નૈનમેં તાકો કહા સંદેશ ॥

પ્યારે દરસન દીજ્યો આય, તુમ બિન રહ્યો ન જાય. ધ્રુવ
જળ બિન કમલ ચંદ બિન રજની, એસે તુમ દેખ્યા બિન સજની;
આકુળ વ્યાકુળ ફિરૈ રૈન દિન, બિરહ કલેજો ખાય. પ્યારે
દિવસ ન ભૂખ નીંદ નહીં રૈના, મુખસૂં કહત ન આવે બૈના;
કહા કહૂં? કછુ કહત ન આવે, મિલકર તપત બુઝાય. પ્યારે
કયૂં તરસાવો અંતરજામી ? આય મિલો કિરપા કર સ્વામી;
'મીરાં' દાસી જનમજનમકી, પડી તુમ્હારે પાય. પ્યારે

૭૯૨ (રાગ : માલકોષ)

પગ ઘુંઘર બાંધ મીરાં નાચી રે;
મેં તો મેરે નારાયણ કી, આપહિ હો ગઈ દાસી રે. ધ્રુવ
લોગ કહે મીરાં ભઈ બાવરી, ન્યાત કહે કુળનાસી રે. પગ
વિષકા પ્યાલા રાણાજી ભેજ્યા, પીવત મીરાં હાંસી રે. પગ
'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, સહજ મિલે અબિનાસી રે. પગ

૭૯૩ (રાગ : માલકોષ)

પ્રભુ નાવ કિનારે લગાવ, પ્રભુ નાવ કિનારે લગાવ;
ઘેરી ઘેરી નદિયાં નાવ પુરાની, ભવમેં ડૂબત બચાવ. ધ્રુવ
ધાર વિકટ મહા પાર નહીં કહાં, વહી જાત હઉં તરાવ. પ્રભુ
જ્ઞાન ધ્યાનકી દોર બાંધકે, નૈયા તીર લગાવ. પ્રભુ
'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, પડે મેં તુમરે પાવ. પ્રભુ

॥ કામી, કોધી, લાલચી, ઈનતે ભક્તિ ન હોય ॥
ભક્તિ કરે કોઈ સૂરમા, જાતિ બરન કુલ બોય ॥

૭૯૪ (રાગ : પહાડી - તાલ કહરવા)

પ્રભુજી મેં અરજ કરું છું, મેરો બેડો લગાજ્યો પાર. ધ્રુવ
 ઈન ભવમેં દુઃખ બહુ પાયો, સંશય-સોગ-નિવાર. પ્રભુજી
 અષ્ટ કરમકી તલબ લગી હૈ, દૂર કરો દુઃખ ભાર. પ્રભુજી
 થોં સંસાર સબ બહો જાત હૈ, લખયોરાસી રી ધાર. પ્રભુજી
 ‘મીરાં’ કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, આવાગમન નિવાર. પ્રભુજી

૭૯૫ (રાગ : તિલક કામોદ)

પાયોજી મૈંને રામ રતન ધન પાયો. ધ્રુવ
 વસ્તુ અમોલિક દી મેરે સત્ગુર, કિરપા કર અપનાયો. પાયો
 જનમ-જનમકી પૂંજી પાઈ, જગમેં સભી ખોવાયો. પાયો
 ખરચૈ ન ખૂટે વાકો ચોર ન લૂટે, દિન દિન બઢત સવાયો. પાયો
 સતકી નાવ ખેવટિયા સત્ગુર, ભવસાગર તર આયો. પાયો
 ‘મીરાં’ કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, હરખ હરખ જસ ગાયો. પાયો

૭૯૬ (રાગ : મલ્હાર)

બરસે બદરિયા સાવનકી, સાવનકી મન ભાવનકી. ધ્રુવ
 સાવન ઉમગ્યો^૧ મેરો મનવા, ભનક^૨ સુની હિ આવનકી. બરસૈં
 ઉમડધુમડ ચહું દિસિસે આયો, દામણ દમકે^૩ ઝર^૪ લાવનકી^૫. બરસૈં
 નાનીનાની બૂંદન મેહા બરસે, સીતલ પવન સોહાવનકી. બરસૈં
 ‘મીરાં’ કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, આનંદમંગલ ગાવનકી. બરસૈં

૥ (૧) ઉમંગમાં આવી ગયો, (૨) ભણકાર, (૩) વીજળી ચમકે છે, (૪) પ્રવાહ, (૫) સુંદરતાનો.

॥ માનુષ જનમ દુર્લભ હૈ, હોઈ ન બારંબાર ॥
 પાકા ફલ જા ગિરિ પરા, બહુરિ ન લાગૈ ડાર ॥

ભજ રે મના

૪૮૪

૭૯૭ (રાગ : હમીર)

બસો મોરે નૈનમેં નંદલાલ. ધ્રુવ
 મોહની મૂરત સાંવરિ સૂરત, નેણાં બને બિસાલ. બસો
 અધર સુધારસ મુરલી રાજત, ઉર બૈજંતી માલ. બસો
 છુદ્ર ઘંટિકા કટિ તટ સોભિત, નુપુર સબદ રસાલ. બસો
 ‘મીરાં’ પ્રભુ સંતન સુખદાઈ, ભગતબછલ ગોપાલ. બસો

૭૯૮ (રાગ : આશાવરી)

માઈરી મૈં તો લિયો ગોવિંદો મોલ. ધ્રુવ
 કોઈ કહે છાને, કોઈ કહે છુપકૈ, લીયા તરાજુ તોલ. બાઈ
 કોઈ કહે સુહગો, કોઈ કહે મેહેંગો, લિયો અમોલિક મોલ. બાઈ
 કોઈ કહે કારો, કોઈ કહે ગોરો, લિયો હૈ આંખે ખોલ. બાઈ
 કોઈ કહે ઘરમેં, કોઈ કહે બનમેં, રાધા કે સંગ કિલોલ. બાઈ
 બ્રિદાવનકી કુંજગલિનમેં, લીન્હો બજાકે મૈં ને ઢોલ. બાઈ
 ‘મીરાં’ કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, આવત પ્રેમકે મોલ. બાઈ

૭૯૯ (રાગ : જોગિયા)

બાલા મૈં બૈરાગણ હૂંગી,
 જિન ભેષાં મ્હારો સાહિબ રીઝે, સોહી ભેષ ધરંગી. ધ્રુવ
 સીલ સંતોષ ધર ઘટભીતર, સમતા પકડ રહૂંગી;
 જાકો નામ નિરંજન કહિયે, તાકો ધ્યાન ધરંગી. બાલા
 ગુરૂકે જ્ઞાન રંગૂં તન કપડા, મન મુદ્રા પૈરંગી;
 પ્રેમ પીતસૂં હરિગુણ ગાઉ, ચરણ ન લિપટ રહૂંગી. બાલા
 યા તનકી મૈં કરૂ કીંગરી, રસના નામ કહૂંગી,
 ‘મીરાં’ કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, સાધાં સંગ રહૂંગી. બાલા

॥ કાજલ તજૈ ન શ્યામતા, મુક્તા તજૈ ન શ્વેત ॥
 દુર્જન તજે ન કુટિલતા, સજ્જન તજે ન હેત ॥

મીરાંબાઈ

૪૮૫

અંસીવાલા આજે મોર દેશ, તોરી સામળી સૂરત હદ વેશ. ધ્રુવ
આવન આવન કેહુ ગયે, કર ગયે કોલ અનેક;
ગણતાં ગણતાં ઘસ ગઈ જુભા, હારી આંગળીઓની રેખ. અંસીવાલા
એક બન ટૂંટી, સકલ બન ટૂંટી, ટૂંટો સારો દેશ;
તોરે કારણ જોગન હોઊંગી, કરંગી ભગવો વેશ. અંસીવાલા
કાગદ નાહિ મારે, સાહી નાહિ, કલમ નહિ લવલેશ;
પંખીનું મરમેશ^૧ નહી, કિન સંગ લખું સંદેશ. અંસીવાલા
મોર મુગટ શિર છત્ર બિરાજે, ઘૂંઘરવાળા કેશ;
'મીરાં' કે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ, આવોની એણે વેશ. અંસીવાલા

❧ (૧) પીછાંની કલમ

૮૦૧ (રાગ : કલાવતી)

મ્હારે જનમ - મરણરા સાથી થાને^૧, નહિ બિસરું દિન રાતી. ધ્રુવ
થાં દેખ્યાં બિન કલ ન પડત હૈ, જાણત મેરી છાતી;
ઊંચી ચઢ ચઢ પંથ નિહારું, રોય રોય અબિયાં રાતી. મ્હોરે
યો સંસાર સકલ જગ જૂઠો, જૂઠા કુલરા^૨ વ્યાતી^૩;
દોઉ કર જોડયા અરજ કરું છું, સુણ લીજ્યો મેરી બાતી. મ્હોરે
યો મન મેરો બડો હરામી, જયું મદમાતો હાથી;
સત્ગુરૂ હાથ ધર્યો સિર ઉપર, આંકુશ દે સમઝાતી. મ્હોરે
પલ પલ પિવકો રૂપ નિહારું, નિરખ - નિરખ સુખપાતી;
'મીરાં' કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, હરિચરણાં ચિત રાખી. મ્હોરે

❧ (૧) આપને, (૨) કુળના, (૩) સંબંધી, (૪) અંકુશ

॥ ગુરૂ કુમ્હાર શિષ્ય કુંભ હૈ, ગઢિ ગઢિ કાઢે ખોટ ॥
ભીતર હાથ સહાર દૈ, બાહર બાહૈ ચોટ ॥

મ્હાંને ચાકર રાખોજી, લાલ મ્હાંને ચાકર રાખોજી. ધ્રુવ
ચાકર રહસૂં, બાગ લગાસૂં, નિત ઊઠ દરસન પાસૂં;
વૃંદાવનકી કુંજ ગલિનમેં, ગોવિંદ - લીલા ગાસૂં. મ્હાંને
ચાકરીમેં દરસન પાઊં, સુમિરન પાઊં ખરચી;
ભાવ - ભગતિ જાગીરી પાઊં, તીનો બાતાં સરસી. મ્હાંને
મોર મુકુટ પીતામ્બર સોહે, ગલે બૈજંતી માલા;
વૃંદાવનમેં ઘેનુ ચરાવે, મોહન મુરલીવાળા. મ્હાંને
ઊંચે ઊંચે મહલ બનાઊં, બિચ બિચ રાખું બારી;
સાંવરિયા કે દરસન પાઊં, પહિર કુસુમ્બી સારી. મ્હાંને
જોગી આયા જોગ કરનકૂં, તપ કરને સંવ્યાસી;
હરિ - ભજનકૂં સાધુ આયે, વૃંદાવન કે વાસી. મ્હાંને
'મીરાં' કે પ્રભુ ગહિર ગંભીરા, હૃદે રહોજી ધીરા;
આઘી રાત પ્રભુ દર્શન દેહૈં, પ્રેમ નદી કે તીરા. મ્હાંને

૮૦૩ (રાગ : માલકોષ)

મતજા મત જા મતજા જોગી (૨). ધ્રુવ
તેરે કારણ પ્રેમભક્તિકી મઠીં રચી, તું આજા. જોગી
પાય પડ મેં ચેરી તેરી, જા તો ચિતામેં જલાજા. જોગી
જલ જલ ભઈ ભસ્મકી ઢેરી, અપને અંગ લગાજા. જોગી
'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, જ્યોત મેં જ્યોત મિલાજા. જોગી

॥ કબિરા બાદલ પ્રેમકા, હમ પરિ ખરસ્યા આઈ ॥
અંતરિ ભીગી આતમો, હરિ ભઈ વનરાઈ ॥

૮૦૪ (રાગ : હેમકલ્યાણ)

માછીડા હોડી હલકાર,
મારે જાવું હરિ મળવાને, હરિ મળવાને મારા પ્રભુ મળવાને. ધ્રુવ
તન કર હોડી વ્હાલા, મન કર માછી, ગુરૂ ગોવિંદ રખવાળ.
મારે જાવું હરિ મળવાને૦
તારી હોડીએ હીરા રત્ન જડાવું, ફરતી મેલાવું ઘૂંઘરમાળ.
મારે જાવું હરિ મળવાને૦
સોનેયા દઉંગી વ્હાલા, રૂપેયા દઉંગી, દઉંગી ગલનકેરો હાર.
મારે જાવું હરિ મળવાને૦
કાલંદીને રે તીરે ધેનુ ચરાવે, વ્હાલો બની ગોવાળ.
મારે જાવું હરિ મળવાને૦
વૃંદાવનની કુંજ ગલીમાં, ગોપી સંગ રાસ રમનાર.
મારે જાવું હરિ મળવાને૦
આણી તીરે ગંગા વ્હાલા, પેલી તીરે જમુના, વચમાં ઊભો છે નંદલાલ.
મારે જાવું હરિ મળવાને૦
બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરધરનાગર, અમને ઉતારો ભવપાર.
મારે જાવું હરિ મળવાને૦

૮૦૫ (રાગ : ખિદ્રાવની)

માધવ લ્યો, કોઈ માધવ લ્યો, હું તો વેચંતી વ્રજનારી.
રે કોઈ માધવ લ્યો ! ધ્રુવ
માધવને મટુકીમાં ઘાલી, ગોપી લટકે ચાલી રે.
રે કોઈ માધવ લ્યો !
સરખેસરખી મળી સંગાથે, ગઈ વૃંદાવન વાટે.
રે કોઈ માધવ લ્યો !

॥ કબિરા મન નિરમલ ભયા, જેસે ગંગા નીર ॥
તાકે પાછે હરિ ફિરૈ કહત કબીર કબીર ॥

શેરી શેરીએ સાદ પાડે છે, કોઈને લેવા મુરારિ.
રે કોઈ માધવ લ્યો !
ગોપી ઘેલું શું બોલતી જાય ! માધવ મટુકે ન માય.
રે કોઈ માધવ લ્યો !
નવ માનો તો જુઓ ઉતારી, મટુકીમાં કુંજબિહારી.
રે કોઈ માધવ લ્યો !
'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિવરધારી, ચરણકમલ બલિહારી.
રે કોઈ માધવ લ્યો !

૮૦૬ (રાગ : હમીર)

મિલતા જા ગુરૂજાની, થારી સૂરત દેખ લુભાણી. ધ્રુવ
મેરો નામ બુઝી તુમ લીજો, મેં હૂં બિરહ દીવાની;
રાત દિવસ કલ નાહીં પરત હૈ, જેસે મીન બિન પાની. થારી૦
દરશ બિના મોહે કુછ ના સુહાવે, તલપ તલપ મર જાની;
'મીરાં' તો ચરનનકી ચેરી, સુન લીજે સુખદાની. થારી૦

૮૦૭ (રાગ : કાફી)

મુખડાની માયા લાગી રે, મોહન પ્યારા. ધ્રુવ
મુખડું મેં જોયું તારું, સર્વ જગ થયું ખારું; મન મારું રહ્યું ન્યારું રે. મોહન૦
સંસારીનું સુખ કેવું? ઝાંઝવાનાં નીર જેવું; તેને તુચ્છ કરી ફરીએ રે. મોહન૦
સંસારીનું સુખ કાચું, પરણી રંડાવું પાછું; તેને ઘેર શીદ જઈએ રે?. મોહન૦
પરણું તો પ્રીતમ પ્યારો, અખંડ સૌભાગ્ય મારો; રાંડવાનો 'ભે' ટાળ્યો રે. મોહન૦
મીરાંબાઈ બલિહારી, આશા મને એક તારી; હવે હું તો બડભાગી રે. મોહન૦

॥ ઘન છોટાપન સુખ મહા, ધિરગ બડાઈ ખાર ॥
‘સહજો’ નળા હૂજીયે, ગુરૂ કે વચન સંભાર ॥

૮૦૮ (રાગ : ચલતી)

મુજ અબળાને મોટી મિરાત બાઈ, શામળો ઘરેણું મારે સાચું રે. ધ્રુવ
 વાળી ઘડાવું વિહ્વલવર કેરી, હાર હરિનો મારે હૈયે રે;
 ચિત્તમાળા ચતુરભુજ ચૂડલો, શીદ સોની ઘરે જઈએ રે ? મુજ
 ઝાંઝરિયાં જગજીવન કેરાં, કૃષ્ણજી કલ્લાં ને કાંબી રે;
 વિંધુવા ઘૂઘરા નારાયણના, અણવટ અંતરયામી રે. મુજ
 પેટી ઘડાવું પુરુષોત્તમ કેરી, ત્રિકમ નામનું તાળું રે;
 કૂંચી કરાવું કરુણાનંદ કેરી, તેમાં ઘરેણું મારું રાખું રે. મુજ
 સાસરવાસો સજીને બેઠી, હવે નથી કાંઈ કાચું રે;
 ‘મીરાં’ કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, હરિને ચરણે જાયું રે. મુજ

૮૦૯ (રાગ : ગરબી)

મુંને લહે રે લાગી, હરિના નામની રે; હું તો ટળી રે, સંસારીઆના કામની રે. ધ્રુવ
 ચોટ લાગી તે ટાળી કદી નહીં ટળે રે; ભલે કોટી પ્રયત્ન દુર્જન કરે રે. મુંને
 હું તો બાવરી ફરું છું, મારા મદમાં રે; મારી સૂરતી શામળિયાના પદમાં રે. મુંને
 મહામંત્ર સુણાવ્યા મારા કાનમાં રે; હું તો સમજી મોહનજીની સાનમાં રે. મુંને
 મીરાંબાઈને ગુરૂજી મળ્યા વાટમાં રે; એણે છોડી દીધેલ રાજપાટના રે. મુંને

૮૧૦ (રાગ : ઝીંઝોટી)

મેરે તો ગિરિધર ગોપાલ, દૂસરા ન કોઈ,
 દૂસરા ન કોઈ સાધો, સકલ લોક જોઈ. ધ્રુવ
 જાકે સિર મોર મુંકુટ, મેરો પતિ સોઈ;
 તાત માત ભ્રાત બંધુ, અપનો ન કોઈ. મેરો

॥ જેસી મુખ તૈં નીકસૈ, તૈસી ચાલે ચાલ ॥
 પરિહાસ નેડા રહે, પલ મૈં કરે નિહાલ ? ॥

છોડ દઈ કુળકી કાનિ, કા કરિ હૈં કોઈ;
 સંતન સંગ બૈઠ બૈઠ, લોકલાજ ખોઈ. મેરો
 ચુનરી કે કિયે ટૂક, ઓઢ લીન્હી લોઈ;
 મોતી મૂંગે ઉતાર, બનમાલા ખોઈ. મેરો
 અંસુવન જલ સીંચ સીંચ, પ્રેમબેલિ બોઈ;
 અબ તો બેલ ફૈલ ગઈ, હોની હો સો હોઈ. મેરો
 મારગ મૈં તારણ મિલે, સંત રામ દોઈ;
 સંત સદા શીશ રખું, રામ હૃદય હોઈ. મેરો
 આઈ મૈં ભક્તિ કાજ, જગત દેખી મોહી;
 દાસી ‘મીરાં’ ગિરિધર પ્રભુ, તારો અબ મોહી. મેરો

૮૧૧ (રાગ : હિંદોલ)

મૈં ગિરિધર રંગ રાતી, સૈયો મૈં (૨). ધ્રુવ
 પચરંગ ચોલા પહર સખીરી, મૈં ઝિરમિટ રમવા જાતી;
 ઝિરમિટ મોં મોહિ મોહન મિલિયો, ખોલ મિલી તન ગાતી. મૈં
 જિનકા પિયા પરદેશ બસત હૈ, લિખ લિખ ભેજૈ પાતી;
 મેરા પિયા મેરે હીય બસત હૈ, ના કહું આતી ન જાતી. મૈં
 ચંદા જાયગા, સૂરજ જાયગા, જાયગી ઘરણ અકાસી;
 પવન પાણી દોનૂં હી જાયેંગે, અટલ રહે અવિનાસી. મૈં
 ઔર સખી મદ પી - પી માતી, મૈં બિન પિયાં કી માતી;
 પ્રેમ ભઠ્ઠીકો મૈં મદ પીયો, છકી ફિર દિન - રાતી. મૈં
 સુરત નિરતકા દિવલા સંજોલે, મનસાકી કરલે બાતી;
 પ્રેમ હટી કા તેલ મંગાલે, જગ રહ્યા દિન તે રાતી. મૈં
 સદ્ગુરુ મિલિયા સાંસા ભાગ્યા, સૈન બતાઈ સાંચી;
 ના ઘર તેરા ના ઘર મેરા, ગાવૈ ‘મીરાં’ દાસી. મૈં

॥ ઐસા કોઈ ન મિલા, ઘટમૈં અલખ લખાય ॥
 બિન બતી બિન તેલકે, જલતી જોત દેખાય ॥

૮૧૨ (રાગ : સોહની)

મેં જાણ્યો નહીં પ્રભુકો, મિલણ કૈસે હોય રી ?
આયે મેરે સજના ફિર ગયે અંગના, મેં અભાગણ રહી સોય રી. ધ્રુવ
ફારંગી ચીર કર ગળ કંથા, રહૂંગી બેરાગણ હોય રી. મિલણ
ચુડિયાં ફોર માંગ બખેર, કજરા મેં ડાઝં ધોય રી. મિલણ
નિસ બાસર મોહિ બિરહ સતાવે, કલ ન પરત પલ મોય રી. મિલણ
‘મીરાં’ કે પ્રભુ હરિ અબિનાસી, મિલ બિછડો મત કોય રી. મિલણ

૮૧૩ (રાગ : માલકોષ)

મેં તો હરિગુણ ગાવત નાચુંગી;
નાચુંગી મેં તો નાચુંગી, મેં તો હરિગુણ ગાવત નાચુંગી. ધ્રુવ
અપને મહેલમેં બેઠ બેઠ કર, ગીતા ભાગવત વાંચુંગી. મેં તો
જ્ઞાનધ્યાનકી ગઠરી બાંધકર, હૃદય કમલમેં રાચુંગી. મેં તો
બાઈ ‘મીરાં’ કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, સદા પ્રેમરસ ચાખુંગી. મેં તો

૮૧૪ (રાગ : હિંદોલ)

મેં તો સાંવરેકે રંગ રાચી;
સાજિ સિંગાર, બાંધિ પગ ઘુઘરૂં, લોકલાજ તજી નાચી. ધ્રુવ
ગઈ કુમત, લઈ સાધુકી સંગત, ભગત રૂપ ભઈ સાંચી. મેં
ગાય ગાય હરિકૈ ગુન નિસદિન, કાલ વ્યાલ સોં બાંચી. મેં
ઉણ વિણ સબ જગ ખારો લાગત, ઔર બાત સબ કાંચી. મેં
‘મીરાં’ શ્રી ગિરિધર લાલ સૂં, ભગતિ રસીલી જાંચી. મેં

॥ જયોં નૈનનમેં પૂતલી, ત્યોં માલક ઘટ માંચ ॥
ભોલે લોક ન જાનતે, બાહિર ટૂંટન જાય ॥

૮૧૫ (રાગ : શિવરંજની)

મેં હરિ બિન ક્યોં જીઉ રી માઈ (૨) ? ધ્રુવ
પિવ કારણ બોરી ભઈ, જયૂં કાઠહિ ધુન પાઈ;
ઓખદ મૂળ ન સંચરે, મોહિ લાગ્યો બોરાઈ. મેં
કામઠ દાદુર બસત જલમેં, જલહિ તે ઉપજાઈ;
મીન જલકે બીછુરે તન, તળફિ કરિ મરિ જાઈ. મેં
પિય ટૂંટણ બન - બન ગઈ, કહું મુરલી ધુનિ પાઈ;
‘મીરાં’ કે પ્રભુ લાલ ગિરિધર, મિલિ ગયે સુખદાઈ. મેં

૮૧૬ (રાગ : માલકોષ)

મોહે લાગી લટક ગુરૂ ચરનનકી;
ચરન બિના મુઝે કછુ નહિ ભાવે, જૂઠી માયા સબ સપનનકી. ધ્રુવ
ભવસાગર સબ સૂખ ગયો હે, ફિકર નહીં મુઝે તરનનકી. મોહે
‘મીરાં’ કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, ઊલટ ભઈ મોરે નયનનકી. મોહે

૮૧૭ (રાગ : મધુમાધ સારંગ)

ચા બ્રજમેં કછુ દેખ્યો રી ટોના (૨). ધ્રુવ
લે મટકી સિર ચલી ગુજરિયા, આગે મિલે બાબા નંદજી કે છોના. ચા
દધિકો નામ બિસરિ ગયો પ્યારી, લે લેહુ રી કોઉ શ્યામ સલોના. ચા
ખિદ્રાવનકી કુંજ ગલિનમેં, આંખ લગાય ગયો મનમોહના. ચા
‘મીરાં’ કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, સુંદર શ્યામ સુધર રસ લોના. ચા

॥ ઘટ બિન કહૂં ન દેખિયે, રામ રહા ભરપૂર ॥
જિન જાના તિન પાસ હૈં, દૂર કહા ઉન દૂર ॥

૮૧૮ (રાગ : હુંડી)

રાણો કાગળ મોકલે, દેજો મીરાંને હાથ;
સાધુ સંતો તમે છોડી દો, તમો આવો રાણાની સાથ. ધ્રુવ
લજલ્યું મહીયર, સાસરી, તમે લજલ્યાં માને બાપ;
લજલ્યું રાણાજીનું મેડચ્યું, તમે લજલ્યું મોશાળ આપ. તમો
વિખના પ્યાલા રાણે મોકલ્યા, દેજો મીરાંને હાથ;
અમૃત સરખા આરોગીયા, શ્રીકૃષ્ણે ઝાલ્યો હાથ. તમો
રાણે દાસી મોકલી, જઈ જુઓ મીરાંના મહોલ;
મીરાં બેઠાં ભજન કરે, શ્રી કૃષ્ણે તે આપ્યો કોલ. તમો
રાણો રીસે રાતડો, કરોધે ચડીયો ભુપ;
ખડગ તાણી મારતાં, તેણે દીઠાં સાત સ્વરૂપ. તમો
મનવેગી સાંઢણી સુંઢાડી, મારે જાવું સો સો કોશ;
રાણાજી તારા દેશમાં મારે પાણી પીધાનો દોષ. તમો
સતજુગમાં કહી પ્રીતડી, પ્રભુનિત્યનિત્ય દેજો દેદાર;
કળજુગમાં હવે પ્રભુ તમે, રખે કરતા તિરસ્કાર. તમો
મહીયર મારૂ મેવાડ, સાસરીયું ચિતોડ;
'મીરાં'ને ગીરધર મળ્યા, મારા મનના તે પૂર્યા કોડ. તમો

૮૧૯ (રાગ : રાગેશ્રી)

રામનામ રસ પીજૈ, મનુઆ રામનામ રસ પીજૈ. ધ્રુવ
તજ કુસંગ સતસંગ બૈઠ નિત, હરિચર્યા સુનિ લીજૈ. મનુઆ
કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહકું, બહા ચિતસે દીજૈ. મનુઆ
'મીરાં' કે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, તાહિકે રંગમેં ભીજૈ. મનુઆ

॥ બાહર ભીતર રામ હૈ, નૈનનકા અભિરામ ॥
જિત દેખું તિત રામ હૈ, રામ બિના નહિં ઠામ ॥

૮૨૦ (રાગ : ભીમપલાસ)

રામ નામ સાકર કટકા, હાંરે મુખ આવે અમીરસ ઘટકા. ધ્રુવ
હાંરે જેને રામભજન પ્રીત થોડી, તેની જીભલડી લ્યોને તોડી. રામ
હાંરે જેણે રામ કથા ગુણ ગાયા, તેણે જમના માર ન ખાયા. રામ
હાંરે ગુણ ગાય છે 'મીરાંબાઈ', તમે હરિચરણે જાઓ ધાઈ. રામ

૮૨૧ (રાગ : પીલૂ)

રામ મિલણ કે કાજ સખી, મેરે આરતી ઉરમેં જાગી રી. ધ્રુવ
તડફત - તડફત કળ ન પરત હૈ, બિરહબાણ ઉર લાગી રી;
નિસદિન પંથ નિહારૂ પિવકો, પલક ન પલ ભરી લાગી રી. મેરે
પીવ - પીવ મેં રટૂં રાત-દિન, દૂજી સુધ-બુધ ભાગી રી;
બિરહ ભુજંગ મેરો ડસ્થો હૈ કલેજો, લહર હળાહળ જાગી રી. મેરે
મેરી આરતિ મેટિ ગોસાઈ, આય મિલો મોહિ સાગી રી;
'મીરાં' વ્યાકુલ અતિ ઉકળાણી, પિયાકી ઉમંગ અતિ લાગી રી. મેરે

૮૨૨ (રાગ : દેશી ઢાળ)

રામ રમકડું જડિયું રે, રાણાજી મને રામ રમકડું જડિયું. ધ્રુવ
રમઝૂમ કરતું મારે મંદિરે પધાર્યું; નહિ કોઈને હાથે પડિયું રે. રાણાજી
મોટા મોટા મુનિજન મથીમથી થાક્યા; કોઈ એક વિરલાને હાથે ચડિયું રે. રાણાજી
સુન શિખરના રે ઘાટથી ઉપર, અગમ અગોચર નામ પડિયું રે. રાણાજી
બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, મારું મન શામળિયાશું જડિયું રે. રાણાજી

॥ મૈં જાનૂ હરિ દૂર હૈ, હરિ હિરદોંકે માંહિ ॥
આડી-ટેટી કપટકી, તાસે દીસત નાહિ ॥

રામ રાખે તેમ રહીએ, ઓઘવજી; આપણે ચિહ્નીના ચાકર છેએ. ધ્રુવ
કોઈ દિન પે'રણ હીરને ચીર, તો કોઈ દિન સાદા રહીએ. ઓઘવજી
કોઈ દિન ભોજન શીરો ને પૂરી, તો કોઈ દિન ભૂખ્યા રહીએ. ઓઘવજી
કોઈ દિન રહેવાને બાગ-બગીચા, તો કોઈ દિન જંગલ રહીએ. ઓઘવજી
કોઈ દિન સૂવાને ગાદી-તકિયા, તો કોઈ દિન ભોંય સૂઈ રહીએ. ઓઘવજી
બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ, સુખદુઃખ સૌ સહી રહીએ. ઓઘવજી

રૂડી ને રંગીલી રે, વ્હાલા ! તારી વાંસળી રે જી.
મીઠી ને મધુરી રે, માવા ! તારી બંસરી રે જી;
એ તો મારે, મંદિરિયે સંભળાય. રૂડી ને રંગીલી રે
કાનુડો એ કાળો રે, બાઈ મારે રૂદિયે વસ્યો રે જી;
દ્રષ્ટિ થકી, દૂર ખસે ના જરાય. રૂડી ને રંગીલી રે
સરખી તે સાહેલી રે, સાથે પાણી નીસર્યા રે જી;
બેડલું મેલ્યું, સરોવરિયાને પાળ. રૂડી ને રંગીલી રે
ઈંદોણી વળગાડી રે, આંબલિયાની ડાળમાં રે જી;
ઊભી નીરખું, નટવર દીનદયાળ. રૂડી ને રંગીલી રે
ત્યાં તો તમે આવ્યા રે, સુણી મારી રાવને રે જી;
આવી મુજને, મળ્યા હૈયા કેરા હાર. રૂડી ને રંગીલી રે
હું તો હતી સૂતી રે, બાઈ ભર નીંદમાં રે જી;
મોરલી વાગી, ઝબકીને જાગી માઝમ રાત. રૂડી ને રંગીલી રે
ગુરૂને પ્રતાપે રે, બાઈ 'મીરાં' બોલિયાં રે જી;
દેજો અમને સંતોનાં ચરણોમાં વાસ. રૂડી ને રંગીલી રે

॥ હીરા હરિકા નામ હૈં, હિરદા અંદર દેખ ॥
બાહર ભીતર ભર રહા, ઐસા અગમ અલેખ ॥

લાગી મોહિ રામ ખુમારી હો (ર). ધ્રુવ
રમઝમ બરસૈ મેહડા ભીજે તન સારી હો;
ચહુંદિસ દમકે દામણી, ગરજે ઘન ભારી હો. લાગી
સત્ગુરૂ ભેદ બતાયા, ખોલી ભરમ કિવારી હો;
સબ ઘટ દીસૈ આત્મા, સબ હી સૂં વ્યારી હો. લાગી
દીપક જોઈ જ્ઞાનકા, ચઢ અગમ અટારી હો;
'મીરાં' દાસી રામકી, ઈમરત બલિહારી હો. લાગી

વ્હાલાને વીલો મેલતા, માંઝ માનતું નથી મન;
માનતું નથી મન રે માંઝ, સૂનું રે ભવન. ધ્રુવ
હરિ મારા હારદથી, તે જ્યાં તેડે ત્યાં જાય;
સૈયર હવે હું શું કરું ? મને પીડા પ્રેમની થાય. વ્હાલા
ઘરમાં તો મને ગમતું નથી, સૂઝતું નથી કામ;
ફિટકારી શી ફરતી ફરું, શોધું સાંઝં ચે ગામ. વ્હાલા
શેરીએ શેરીએ સાદ પડાવું, હું દીવડા મેલું ચાર;
કોઈ હરિની ભાળ બતાવો, તો આપું એકાવન હાર. વ્હાલા
જેને હૈયે હરિ વસ્યા, તેનું જીવન ધન;
'મીરાં'ના સ્વામી મળિયા, તે વસ્યા મારે મન. વ્હાલા

ગગનमें मगन हूँ, मगन में लगन हूँ, लगन के भीर मैं प्रेम पागे,
प्रेम में ज्ञान हूँ, ज्ञान में ध्यान हूँ, ध्यान के धरेसे तत् जागे;
तत् के जगे से, लगे हरि नाम में, पगे हरि नाम सत्संग लागे,
'दास पलटू' कहे भक्ति अविरल मिले, रहे निसंग जब भरम भागे.

॥ હદમેં રહે સૌ 'માનવી', બેહદ રહે સૌ 'સાધ' ॥
હદ-બેહદ દોનો તજે, તાકા મતા અગાધ ॥

મન રે પરસિ હરિ કે ચરણ. ધ્રુવ
સુભગ શીતલ કંવલ કોમલ, ત્રિવિધ જવાલા હરણ;
જિણ ચરણ પ્રહલાદ પરસે, ઈન્દ્ર પદવી ધરણ. મન૦
જિણ ચરણ ધ્રુવ અટલ કીને, રાખિ અપની શરણ;
જિણ ચરણ બ્રહ્માંડ મેટ્યો, નખ સિખાંશ્રી ધરણ. મન૦
જિણ ચરણ પ્રભુ પરસિ લીને, તરી ગોતમ ધરણ;
જિણ ચરણ કાલી નાગ નાથ્યો, ગોપ લીલા કરણ. મન૦
જિણ ચરણ ગોવર્ધન ધાર્યો, ઈન્દ્ર કો ગર્વ હરણ;
દાસિ 'મીરાં' લાલ ગિરધર, અગમ તારણ તરણ. મન૦

સાંવરેકી દ્રષ્ટિ માનો, પ્રેમકી કટારી હૈ. ધ્રુવ
શુદ્ધિ ગઈ બુદ્ધિ ગઈ, લાગત બેઠાલ ભઈ;
તનમન વ્યાપી વ્યથા, પ્રેમ મતવારી હૈ. સાંવરેકી૦
અખિયાં મીલી દો ચારી, બાવરી જગસે ભઈ ન્યારી;
મેં તો નાકો નીકો જાનું, કુંજકો ખિહારી હૈ. સાંવરેકી૦
પતંગ દીપક દાહે, ચંદકો ચકોર ચાહે;
જલ સંગ મીન જૈસે, તેસે પ્રીત પ્યારી હૈ. સાંવરેકી૦
લાગો મેં તુમારે પાય, વિનતિ કરૂં વ્રજરાય;
મીરાં પ્રભુ એસે જાનો, દાસી તુમ્હારી હૈ. સાંવરેકી૦

॥ હૃદમેં બૈઠે કથત હૈં, બેહદકી ગમ નાહિ ॥
બેહદકી ગમ હોય તબ, કથનેકો કછુ નાહિ ॥

સુની હો મેં હરિ આવનકી આવાજ,
મહલ ચઢ ચઢ જોડિં મેરી સજની, કબ આવે મહારાજ ? ધ્રુવ
દાદૂર મોર પપૈયા બોલે, કોયલ મધુર સાજ;
ભિમગ્યો ઈંદ્ર ચઢૂં દિસિ બરસેં, દામણી છોડી લાજ. સુની૦
ધરતી રૂપ નવા નવા ધરિયા, ઈન્દ્ર મિલણકે કાજ,
'મીરાં' કે પ્રભુ હરિ અબિનાસી, બેગે મિલો સિરતાજ. સુની૦

યા બિધિ ભક્તિ કેસે હોય;
મન કી મૈલ હિયે સે ન છૂટી, દિયો તિલક સિર ધોય. ધ્રુવ
કામ કૂકર લોભ ડોરી, બાંધિ મોહિં ચંદાલ;
ક્રોધ કસાઈ રહત ઘટ મેં, કેસે મિલેં ગોપાલ ! યા૦
બિલાર વિષયા લાલચી રે, તાહિ ભોજન દેત;
દીન હીન વૈ ક્ષુધા તરસે, રામ નામ ન લેત. યા૦
આપહિ આપ પુજાય કે રે, ફૂલે અંગ ન સમાત;
અભિમાન ટીલા કિયે બહુ, કહુ જલ કહાં ઠહરાત. યા૦
જો તેરે હિય અંતર કી જાણે, તાસોં કપટ ન બને;
હિરદે હરિ કો નાંમ ન આવે, મુખ તે મણિયાં ગણે. યા૦
હરિ હિતૂ સૂં હેત કર, સંસાર આજ્ઞા ત્યાગ;
દાસિ 'મીરાં' લાલ ગિરધર, સહજ કર બૈરાગ. યા૦

॥ કબીર ચલકર જાય વહાં, પૂછ લિયા એક નામ ॥
ચલતા ચલતા તહાં ગયા, ગામ-નામ નહિં ઠામ ॥

૮૩૧ (રાગ : પીલુ)

હમને સુણી છે હરી અધમ ઉધારણ, અધમ ઉધારણ સખ જગ તારણ. ધ્રુવ
ગજકી અરજ ગરજ ઉઠ ધ્યાયો; સંકટ પડયો તખ કષ્ટ નિવારણ. અધમો
દ્રુપદસુતાકો ચીર બઢાયો; દૂસાસનકો માન પદ મારણ. અધમો
પ્રહ્લાદકી પરતિગ્યા રાખી, હરણાકુસ નખ ઉદ્ર ફારણ. અધમો
રિખિપતની પર કિર્યા કીન્હી, બિપ્ર સુદામાકી બિપતિ બિદારણ. અધમો
'મીરાં' કે પ્રભુ મો બંદીપર, અતિ અબેરિ ભઈ કિણ કારણ. અધમો

૮૩૨ (રાગ : ભૈરવ) મીરાં

પ્રભુ બિન ના સરૈ ભાઈ;
મેરા પ્રાણ નિકર્યા જાત, હરી બિન ના સરૈ ભાઈ. ધ્રુવ
મીન દાદુર બસત જલ મેં, જલ સે ઉપજાઈ;
મીન જલ સે બાહર કીના, તુરત મર જાઈ. પ્રભુ
કાઠ લકરી બન પરી, કાઠ ધુન ખાઈ;
લે અગન પ્રભુ ડાર આયે, ભસમ હો જાઈ. પ્રભુ
બન બન ઢૂંઢત મેં ફિરી, આલી સુધ નહિ પાઈ;
એક બેર દરસણ દીજૈ, સખ કસર મિટિ જાઈ. પ્રભુ
પાત જયોં પીરી પરી, અરૂ બિપત તન છાઈ;
દાસિ 'મીરાં' લાલ ગિરધર, મિલ્યાં સુખ છાઈ. પ્રભુ

૮૩૩ (રાગ : કાફી)

હાં રે હરિ, વસે હરિનાં જનમાં, હાં રે તમે શું કરશો જઈ વનમાં રે ? ધ્રુવ
ભેખ ઘરીને તમે શીદ ભટકો છો ? પ્રભુ નથી વન કે અરણ્યમાં રે. હરિ
કાશી જાવો ને તમે ગંગાજી ન્હાવો, પ્રભુ નથી પાણી-પવનમાં રે. હરિ

|| 'મેં' થા વહાં તક હરિ નહિં, અબ હરિ હૈં મેં નાહિ ||
સકલ અંધેરા મીટ ગયા, દીપક દેખા માંહિ ||

બોગ કરો ને ભલે જગન કરાવો, પ્રભુ નથી હોમ-હવનમાં રે. હરિ
બાઈ 'મીરાં' કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, હરિ વસે હરિના જનમાં રે. હરિ

૮૩૪ (રાગ : ભૈરવ)

હે રી મેં તો પ્રેમ દિવાની, મેરો દરદ ન જાણે કોય. ધ્રુવ
ઘાયલકી ગતિ ઘાયલ જાનૈ, જો કોઈ ઘાયલ હોય;
જૌહરીકી^૧ ગતિ જૌહરી જાનૈ, કી જિન જૌહર^૨ હોય. હે રી
સૂલી ઉપર સેજ^૩ હમારી, સોવણ કિસ બિધ હોય ?
ગગન મંડલ પર સેજ પિયાકી, કિસ બિધ મિલણા હોય ? હે રી
દરદકી મારી મેં બન-બન ડોલૂં, બૈદ મિલ્યા નહિ કોય;
'મીરાં'કી પ્રભૂ પીર^૪ મિટેગી જબ, બૈદ સાંવરિયા હોય. હે રી

|| (૧) જોહર કરનારની, (૨) બલિદાન, (૩) પધારી, (૪) પીડા.

૮૩૫ (રાગ : ઝીંઝોટી)

હોરી ખેલત હૈ ગિરધારી,
મુરલી સંગ બજત ડફ વ્યારો, સંગ જુબતી વ્રજનારી. ધ્રુવ
ચંદન કેસર છિડકત મોહન, અપને હાથ બિહારી;
ભરિ ભરિ મૂઠ ગુલાલ લાલ, ચહું દેત સખનપૈ ડારી. હોરી
છેલ છબીલે નવલ કાન્હ સંગ, શ્યામા પ્રાણ પિયારી;
ગાવત ચાર ધમાર રાગ તહં, દૈ દૈ કલ કર તારી. હોરી
ફાગ જુ ખેલત રસિક સાંવરો, બાઢયૌ રસ વ્રજ ભારી;
'મીરાં' કો પ્રભુ ગિરધર મિલિયા, મોહનલાલ બિહારી. હોરી

|| વિષયસે લગી પ્રીતડી, તખ હરિ અંતર નાહિ ||
જબ હરિ અંતરમેં બસે, પ્રીતિ વિષયસે નાહિ ||

શ્રી મુક્તાનંદ સ્વામી

ઈ.સ. ૧૭૫૮ - ૧૮૩૧



મુક્તાનંદ સ્વામીનું જાળપણનું નામ મુકુંદદાસ હતું. તેમનો જન્મ વિ.સં. ૧૮૧૪ પોષ સુદ ૭ ના રોજ સૌરાષ્ટ્રના અમરાપર ગામે થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ આનંદરામ અને માતાનું નામ રાધા હતું. વૈરાગ્ય અને ભક્તિમાં પાંગરેલા મુકુંદદાસનું ગૃહસ્થજીવન અલ્પકાળમાં પૂરૂ થયું અને ૨૮ વર્ષની ઉંમરે શ્રીરામાનંદ સ્વામીએ દીક્ષા આપી, તેમનું નામ મુક્તાનંદ રાખ્યું. ભગવાન સ્વામીનારાયણ પરમહંસવૃંદમાં અગ્રીમ સ્થાન ધરાવતા મુક્તાનંદ તેમની ૫૧ વર્ષની ઉંમરે સંસ્કૃતનો ઉચ્ચ અભ્યાસ કરી અનેક શાસ્ત્રોની સંસ્કૃતમાં રચના અને ટીકા લખી હતી. ઉદ્ધવગીતા અને સતીગીતાની રચના પણ કરી હતી. તેઓ ઉત્તમ કાવ્ય રચયિતા તેમજ ગાયક-વાદક હતા. નૃત્યભક્તિમાં પણ પ્રવીણ હતા. કુશળ નાડીપરીક્ષક અને વૈદ્ય પણ સારૂ જાણતા. નાના થઈને રહેવાનો મોટો ગુણ સ્વામીજીમાં હતો. છેવટે ૭૩ વર્ષની વયે વિ.સં. ૧૮૮૭ ના અષાઠ કૃષ્ણ ૧૧ ને દિવસે તેમણે મહાપ્રયાણ કર્યું.

૮૩૬	પહાડી	અનુભવી આનંદમાં બ્રહ્મરસના
૮૩૭	જૈજૈવંતી	પ્રગટ બિના ક્યોં સુખ પાવે
૮૩૮	પ્રભાત	જ્યાં લગી જાતને ભાત ઝંઝાળ છે
૮૩૯	પ્રભાત	ભેખને ટેક વણાશ્રિમ પાળતાં

॥ રામ કબીરા એક હૈં, કહન સુનનકે દોય ॥
દો કર જો કોઈ જાનસી, ગુરુ મિલા નહિં હોય ! ॥

૮૪૦	ભૈરવી	મતવાલા તણી રીત મહા વિકટ છે
૮૪૧	રામકી	મેલ્ય મન તાણ ગ્રહી વચન ગુરૂદેવનું
૮૪૨	બહાર	હરિ ભજતાં સહુ મોટપ પામે

૮૩૬ (રાગ : પહાડી)

અનુભવી આનંદમાં બ્રહ્મરસના ભોગી રે;
જીવન્મુક્ત જોગિયા અંતરે નીરોગી રે. ધ્રુવ
સમજે શીખને સાંભળે ત્રિપુટીને તાને રે;
મનનું કૃત્ય તો મન લગી અસત્ય માને રે. અનુભવી
જ્યાં લગી જગ વિસ્તર્યું, મૃગતૃષ્ણા પાપે રે;
તેમાં મોહ ન પામે સ્વ સ્વરૂપને જાણે રે. અનુભવી
જે વડે આ જગત દીસે, તેનો પાર ન પામે રે;
'મુક્તાનંદ' હોય ગુરુમુખી, તે સુખડાં માણે રે. અનુભવી

૮૩૭ (રાગ : જૈજૈવંતી)

પ્રગટ બિના ક્યોં સુખ પાવે, બહુ વિધિ બાત બનાવે;
રવિ રવિ કહે રૈન નહિં જાવે, જલ કહી તૃષા ન બુઝાવે. ધ્રુવ
અમૃત કહે અમર નહીં હોવે, ધન કહી ધન હી ન પાવે;
ધનકે કહેરી ધનિક જો હોઈ, નિર્ધન કોઈ ન રહાવે. પ્રગટ
રાજ કહે રાજ જો પાવે, રંક નજર નહીં આવે;
ભોજન કહે ભૂખ જો ભાગે, વૃથા કષ્ટ કેહી ભાવે. પ્રગટ
સાચે સદ્ગુરુ બિન સબ દુનિયા, કથી કથી કર્મ કરાવે;
મુક્તાનંદ મિથ્યા સબ કહેની, રહેનીમેં રંગ જમાવે. પ્રગટ

॥ દાસ કહાવન કઠિન હૈં, મૈં દાસનકો દાસ ॥
અબ તો એસા હો રહું, કે પાંવ તલેકી દાસ ! ॥

૮૩૮ (રાગ : પ્રભાત)

જ્યાં લગી જાતને ભાત જંજાળ છે, ત્યાં લગી આતમા જાણ અળગો;
જેહેને હરિ વિના અન્ય અળખામણું, સત્ય સ્વરૂપ નર તેજ વળગ્યો. ધ્રુવ
ઉલટ્યા અન્નની સેજ ઘચ્છા ટળી, દેખતાં હુબકો સૌને આવે;
તેહેને જે ભ્રમે મનુષ્યમાં નવ અપે, જ્ઞાન શૂક્રતણી જાત કહાવે. જ્યાં
જ્યાં લગી દેહેને હું કરી જાણશે, ત્યાં લગી ભોગ વિલાસ ભાવે;
જ્ઞાન શૂક્ર તે મનુષ્યમાંથી ટળ્યો, હરિ તણો જન તે કેમ કહાવે ! જ્યાં
હરિના જન હરિને ગુણ જુકત છે, મુક્ત તનનું નહીં માન જેને;
'મુક્તાનંદ'ને સંતજન શૂરમાં, પ્રગટ પરિબ્રહ્મ રહે પાસ તેને. જ્યાં

૮૩૯ (રાગ : પ્રભાત)

ભેખને ટેક વણાશ્રમ પાળતાં, ઉલટો એજ જંજાળ થાયે;
ગાડરને આણિયે ઊનને કારણે, કાંતેલાં કોકડાં તેજ ખાયે. ધ્રુવ
જે જેવો થે રહે સાર તેને કહે, એજ આવરણતણું રૂપ જાણો;
પથ્થરમાં રાખી વિશ્વાસ પારસ ગણ્યો, તેમાં તે શું નવલું કમાણો? ભેખ
તજે ત્રણ ઈષણા તેજ વિચિક્ષણા, જહદા જહદનો મર્મ જાણે;
ભાગ ને ત્યાગનો ભેદ ગૂરુમુખ ગ્રહે, પિંડ બ્રહ્માંડ ઉરમાં ન આણે. ભેખ
એજ સંન્યાસ શ્રીપાત તેણે કરી, શ્રીતણું કૃત્ય નવ સત્ય દેખે;
મિદ્ધુક તે ખરો ભ્રમ મનનો તજે, સત્ય 'મુક્તાનંદ' પ્રભુ જ પેખે. ભેખ

૮૪૦ (રાગ : ભૈરવી)

મતવાલા તણી રીત મહા વિકટ છે, પ્રેમરસ પીએ તે જન જાણે;
મુંડા શું જાણે મજાઠના પાડને ? ભીખતાં જન્મનો અંત આણે. ધ્રુવ
વરણ આશ્રમતણી આડ સઉને વિકટ, તે કેમ પાધરી વાત પ્રીછે ?
શીશ અરખ્યા વિના શ્યામ રીઝે નહી, શીશ અર્પે જે કોઈ શરણ ઇચ્છે. મત

॥ પાણી હી તૈ પાતલા, ધૂંવા હી તૈ ઝીણ ॥
પવનાં બેગિ ઉતાવલા, સો હોંસી કબીરૈં કીન્હ ॥

પ્રેમ નવ બાગબગીચા વિશે નીપજે, દામ ખરચે નવ પ્રેમ પામે;
મસ્તક ઘડામાં જે જન મૂકશે, તે ઘટે પ્રેમ પ્રવાહ સામે. મત
સુરનર મુનિ તણી ચાંચ ખુંચે નહી, ચૌદલોકમાં એ અગમ્ય સૌને;
'મુક્તાનંદ' એ અગમ્ય રસ અતિઘણો, સદ્ગુરુ મોજથી સુગમ બહુને. મત

૮૪૧ (રાગ : રામકી)

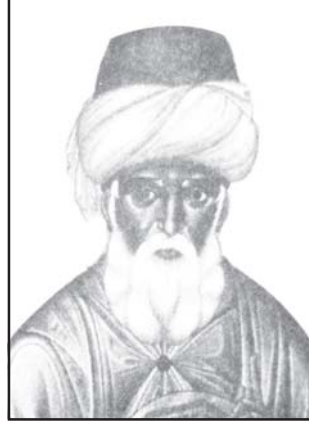
મેલ્ય મન તાણ ગ્રહી વચન ગુરુદેવનું, સેવ તું રૂપ એ શુદ્ધ સાચું;
મનમત થઈને તું કોટિ સાધન કરે, સદ્ગુરુ શબ્દ વિણ સર્વ કાચું. ધ્રુવ
જણ જાગે કરી સર્વ સુખ ભોગવે, પુણ્ય ખૂટે પડે નક્કી પાછો;
તીરથ વ્રતનું જોર પણ ત્યાં લગી, ગુરુગમ વિના ઉપાય કાચો. મેલ્ય
અડસઠ તીરથ સદ્ગુરુ ચરણમાં, જાણશે જન જે હશે પૂરા;
મન કર્મ વચને મોહ મનનો તજી, ભજે પરિબ્રહ્મ તે સંત શૂરા. મેલ્ય
મનનાં કૃત્ય તે મિથ્યા જાણી તજ્યાં, મન પણ અમન થૈ મળ્યું ત્યારે;
'મુક્તાનંદ' ગુરુ મરમ છે વચનમાં, વચન વિચારીને જોયું જ્યારે. મેલ્ય

૮૪૨ (રાગ : બહાર)

હરિ ભજતાં સહુ મોટપ પામે, જન્મ મરણ દુઃખ જાવે રે;
પારસ પરસી લોહ કંચન થઈ, મોંઘે મુલ વેચાય રે. ધ્રુવ
મુનિ નારદની જાતને જોતાં, દાસી પુત્ર જગ જાણે રે;
હરિને ભજી હરિનું મન કે'વાણા વેદ પુરાણ વખાણે રે. હરિ
રાધાજી અતિ પ્રેમ મગન થઈ, ઉર ઘાર્યા ગિરધારી રે;
હરિવર વહી હરિ તુલ્ય થયાં, જેનું ભજન કરે નરનારી રે. હરિ
શામળિયાને શરણે જે આવે, તેના તે ભવ દુઃખ વામે રે;
'મુક્તાનંદ'ના નાથને મળતાં, અખંડ એવાતણ પામે રે. હરિ

॥ તૂ તૂ કરતા તૂ ભયા, તૂં મનમાંહે સમાય ॥
તૂં માંહી મન મિલ રહા, અખ મન ફેર ન જાય ॥

મંસૂર મસ્તાના



૮૪૩	ગઝલ	અગર હૈ શૌક મિલનેકા
૮૪૪	મારુ બિહાગ	ઐ મેરે દિલે શયદા
૮૪૫	ભૂપાલી	જુન ઈશ્કમેં શિર ના દિયા
૮૪૬	મેઘરંજની	તેરી જાનપે ફીદા હું, ચાહે

૮૪૩ (રાગ : ગઝલ)

અગર હૈ શૌક મિલનેકા, તો હરદમ લૌં લગાતા જા;
જલાકર ખુદનુમાઈકો, ભસમ તન પર લગાતા જા. ધ્રુવ
પકડકર ઈશ્કકી ઝાડૂ, સફા કર હિજ-એ દિલકો;
દુઈકી ધૂલકો લેકર, મુસલ્લે પર ઉડાતા જા. અગરો

॥ તૂં તૂં કરતા તૂ ભયા, મુઝમેં રહી ન 'હૂં' ॥
વારી જાઈં નામ પર, જિત દેખું તિત 'તું' ॥

મુસલ્લા છોડ, તસબી તોડ, કિતાબેં ડાલ પાનીમે;
પકડ દસ્ત તું ફરિશ્તોકા, ગુલામ ઉનકા કહાતા જા. અગરો
ન હો મુલ્લા, ન હો બમ્મન, દુઈકી છોડકર પૂજા;
હુકમ હૈ શાહ કલંદરકા, 'અનલહક' તૂ કહાતા જા. અગરો
કહે 'મંસૂર' મસ્તાના, હક મૈને દિલમેં પહચાના;
વહી મસ્તોંકા મયખાના, ઉસીકે બીચ આતા જા. અગરો

૮૪૪ (રાગ : મારૂ બિહાગ)

ઐ મેરે દિલે શયદા, જો 'તૂં' હૈ વો હિ 'મેં' હું;
ફિર કિસ લિયે હૈ પરદા, જો 'તૂં' હૈ વો હિ 'મેં' હું; ધ્રુવ
આયના ઉઠા લાયે, ઓર અકસસે^૧ ચું બોલે;
ક્યોં બાત નહિ કરતે? જો તૂ હૈ વો હિ મેં હું. ઐ મેરે
અબ કિસ લિયે ઐ પ્યારે ! યહ મુજસે રૂકાવટ^૨ હૈ;
તૂ મૌજ હૈ મેં દરિયા, જો તૂ હૈ વો હિ મેં હું. ઐ મેરે
દી આગ લગા^૩ તનમેં, બોલે પરે પરવાના;
ઐ શમા^૪ કિસે ફૂકાં ? જો તૂ હૈ વો હિ મેં હું. ઐ મેરે
હેરત^૫ જો બહુત છાઈ^૬, પરદેસે નીંદ આઈ;
બેહોશ ના હો મુસા, જો તૂ હૈ વો હિ મેં હું. ઐ મેરે
કહેતે હૈ અનલહકકો^૭, સૂલીપે ચઢાયા હૈ;
'મંસૂર' ચેહ કહેતા થા, જો તૂ હૈ વો હિ મેં હું. ઐ મેરે
ઐ રશકેકમર^૮ મુજસે, પરદેઝ તુઝે કયા હૈ ?
ગો^૯ ખાકકા હું પૂતલા, જો તૂ હૈ વો હિ મેં હું. ઐ મેરે

૥ (૧) પ્રતિબિંબને; (૨) અટકાવ; (૩) આગ લગાડી દીધી; (૪) મીલબત્તી; (૫) અચંબો; (૬) દિગ્મૂઢ થયો; (૭) 'હું ખુદ છું' એમ બોલનારાઓને; (૮) રોશનીવાળો પૂનમનો ચાંદ; (૯) કહે કે.

॥ જહાં તક એક ન જાનિયા, બહુ જાને ક્યા હોય ? ॥
એક સબ કુછ હોત હૈ, સબસે એક ન હોય ॥

૮૪૫ (રાગ : ભૂપાલી)

જીન ઇશ્કમેં શિર નાં દિઆ, જગમેં જીઆ તબ ક્યા હુવા ? ધ્રુવ
ચરખા પુકારે રૂઈ રૂઈ, આશક પુકારે તુંહી તુંહી;
જીને પ્રેમ રસ ચાખ્યા નહિ, રસિઆ બના જબ ક્યા હુવા ? જીન૦
દરિયા કીનારે માલમ બડા, કહે દરિયાકો મેં માલમ બડા;
ડુબકી દિયે મોતી ના મીલા, માલમ બના જબ ક્યા હુવા ? જીન૦
બોગી જુગત જાને નહિ, કપડેકા રંગ કીયા નવા;
જીન આપ ઘટ રંગા નહિ, પર રંગનેસે ક્યા હુવા ? જીન૦
કાજી કીતાબા ખોલકે, મશલા સુનાવે ઔરકું;
આપે અદલ ચલતા નહિ, કાજી બના જબ ક્યા હુવા ? જીન૦
મકકે મદીને શેહેરમેં, શઝદા કીયા ખૂબ ઠાઠસે;
દિલકા કુફર જબ ના ગયા, કલમા પઢા તબ ક્યા હુવા ? જીન૦
કહેવે અલી શુન બે વલી, પીયુ પીયુ કિયે મેરા જી ગયા;
જીન સાંઈ ગુન ગાયા નહિ, રોતા ફિર તબ ક્યા હુવા ? જીન૦

૮૪૬ (રાગ : મેઘરંજની)

તેરી જાનપે ફીદા હું, ચાહે બોલો યા ન બોલો. ધ્રુવ
તેરે ઇશ્કકી કટારી લગી કલેજે કારી;
જખમી તો હો ચૂકા હું, ચાહે બોલો યા ન બોલો. તેરી૦
તેરે ઇશ્કને સતાયા, કૂચેમેં તેરે આયા;
બદનામ હો ચૂકા હું, ચાહે બોલો યા ન બોલો. તેરી૦
શીબલીને ફૂલ મારા, ‘મંસૂર’ રો પુકારા;
સૂલી તો ચઢ ચૂકા હું, ચાહે બોલો યા ન બોલો. તેરી૦
અબ ઇશ્કમેં તુમ્હારે, મેં ને રંગાઈ કફની;
બોગી તો બન ચૂકા હું, ચાહે બોલો યા ન બોલો. તેરી૦

॥ એક સઘે સબ કુછ સધા, સબ સાધે એક જાય ॥
જો તૂં સીંચે મૂલકો, ફૂલે ફલે અધાય. ॥

૮૪૭ (રાગ : ધોળ)

મારી રે કટારી સંતો પ્રેમની, લાગી કલેજ માંહ્ય જી;
અંગોઅંગ માંહી વેદના, નિશદિન ખટકે તબ માંહ્ય જી. ધ્રુવ
સદ્ગુરુએ સીધાં શર સાંધીને, તાકી માર્યા છે બાણ જી;
ઘાયલ કીધાં તનમન જ્ઞાન શું, એ સુખ જાણશે કોઈ જાણજી. મારી૦
પ્રેહ અગ્નિ રે જેના અંગમાં, તપિયાં તેનાં રે તબ જી;
સુખ ના ગમે રે સંસારનાં, સદ્ગુરુ સાથે બાંધ્યા મન જી. મારી૦
પ્રીત છે રે જેને પ્રાણથી, ગુરુ વિના ઘડી ના જિવાય જી;
જળની વિખૂટી જેમ માછલી, તલખી તલખી મરી જાય જી. મારી૦
પ્રીત જેવી રે બપૈયાતણી, જેની નવ ટળે ટેક જી;
પૃથ્વી પડ્યાં રે જળ નહિ પીએ, અઘર બુંદ પીએ એક જી. મારી૦
પ્રીત હશે રે જેને પૂરવની, મળશે ગુરુ તેને જ્ઞાની જી;
કહે ‘મગનીદાસ’ હરિગુરુ સંતના, નામને જાઉં બલિહારીજી. મારી૦

- મગનીદાસ

૮૪૮ (રાગ : દરબારી કાન્હડો)

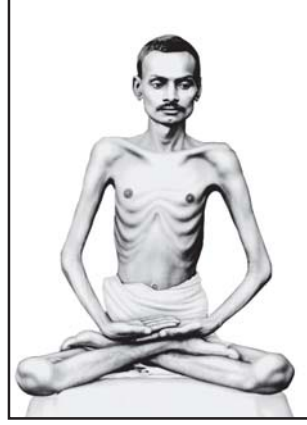
સદ્ગુરુ સ્વામીને વીનવું, નમી નમી લાગું પાયજી;
દાન દીધાં તે ભક્તિજ્ઞાનનાં, કોટી કર્મ મિટાયાજી. ધ્રુવ
જનમ-મરણનો તો ભય ગયો, મટયો જમડાનો ત્રાસજી;
લખ રે ચૌરાશીનું ખાતું વીંટીયું, જાણી પોતાનો દાસજી. સદ્ગુરુ૦
સદ્ગુરુ સમ દાતા નહીં, જો જો વિચારી ધ્યાનજી;
સગા સંબંધી બહેની બાંધવા, સરવે સ્વપ્ન સમાનજી. સદ્ગુરુ૦
અવગુણ મારા અનેક છે, નવ જોયા નિરદારજી;
બિરદ પોતાનું સંભારીને, ‘મગ્નિદાસ’ કહે બલિહારજી. સદ્ગુરુ૦

- મગનીદાસ

॥ સબ આયે ઇસ એકમેં, ડાર, પાત, ફલ, ફૂલ ॥
કબીર ! પીછે ક્યા રહા, ગ્રહી પકરા નિજ મૂલ ? ॥

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

ઈ.સ. ૧૮૬૭ - ૧૯૦૦



પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના મોરબીથી ૩૫ કિ.મી. દૂર વવાણિયા ગામે વિ. સં. ૧૯૨૪ કાર્તિક સુદ પૂનમ, તા. ૧૦-૧૧-૧૮૬૭ ના દિવસે થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ રવજીભાઈ હતું. અને માતાનું નામ દેવબાઈ હતું. શ્રીમદ્જીનું નાનપણનું નામ લક્ષ્મીનંદન હતું. તે ૪ વર્ષની વયે રાજચંદ રાખવામાં આવ્યું. ૭ વર્ષની અવધિ વયે શ્રીમદ્જીને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પ્રગટ્યું હતું. તેમનામાં જન્મથી જ જ્ઞાનનું ક્ષયોપશમ પ્રબળ હતું. સ્મૃતિનું સતેજપણું, હૃદયની સરળતા, વાણીની સ્પષ્ટતા, વિચારની નિર્મળતા, સ્વભાવનું ગાંભીર્ય તથા શિદ્ધ કવિત્વ આદિ ગુણોના ધારક શ્રીમદ્જીએ ૯ વર્ષની ઉંમરે તેમણે રામાયણ અને મહાભારત ગ્રંથોનું અવલોકન કરી કાવ્યમાં ગૂંથ્યા હતા. જ્યોતિષવિદ્યાના જાણકાર એવા શ્રીમદ્જી ૧૦ વર્ષની ઉંમરે ઘણા વિષયો પર છટાદાર રસિક ભાષણો આપતા. ૧૨ વર્ષની વયથી કોઈ પ્રોટ પ્રજ્ઞાવંત લેખકની જેમ લેખો લખતા હતા. ૧૬ વર્ષની ઉંમરે તેમણે ‘મોક્ષમાળા’ નામનો ગ્રંથ ૧૦૮ પાઠ માત્ર ૩ દિવસમાં લખ્યો હતો. ૧૯ વર્ષની ઉંમરે તેમણે શતાવધાન પ્રયોગો કર્યા હતા. ૨૦ વર્ષની ઉંમરે શ્રીમદ્જીના લગ્ન ઝળકબાઈ સાથે થયા હતા. તેમને ૪ સંતાનો પણ હતા. ૫૬ દર્શનના સારરૂપ ૧૪૨ ગાથામાં આત્મસિદ્ધિ નામક સિદ્ધાંતિક કાવ્યગ્રંથની માત્ર દોઢ કલાકમાં રચના કરી હતી. મહાત્મા ગાંધીજીના તેઓ આધ્યાત્મિક માર્ગદર્શક ગુરૂ પણ હતા. ૨૪ વર્ષની ઉંમરે તેમને આત્મજ્ઞાનનો ઉદય થયો. માત્ર ૩૩ વર્ષની

॥ હમ વાસી વો દેશકે, જાત જરન કુલ નાહિ ॥
શબ્દ મિલાવા હો રહા, દેહ મિલાવા નાહિ ॥

ભજ રે મના

૫૧૦

અલ્પઆયુએ રાજકોટમાં વિ. સં. ૧૯૫૭, ચૈત્ર વદ - પને મંગળવારે બપોરે બે વાગે સમાધિ પૂર્વક મહાપ્રયાણ કર્યું.

૮૪૯	દોહા	ઘસે છે જે જોગી જન
૮૫૦	ભૈરવી	જડ ભાવે જડ પરિણમે
૮૫૧	બહાર	જડને ચૈતન્ય બંને દ્રવ્યના
૮૫૨	યમન	જળહળ જયોતિ સ્વરૂપ તું
૮૫૩	દેશી ઢાળ	ધન્ય રે દિવસ આ અહો
૮૫૪	ચોપાઈ	ધર્મતત્ત્વ જો પૂછ્યું મને
૮૫૫	પહાડી	નીરખીને નવયોવના
૮૫૬	ભૂપ મિશ્ર	બહુ પુણ્યકેરા પુંજથી
૮૫૭	કેદાર	બિના નયન પાવે નહી
૮૫૮	દોહા	બીજા સાધન બહુ કર્યા
૮૫૯	કાફી મિશ્ર	ભિન્ન ભિન્ન મત દેખીએ
૮૬૦	ભૈરવી	મારગ સાચા મિલ ગયા
૮૬૧	હરીગીત છંદ	મોતીતણી માળા ગળામાં
૮૬૨	ઝૂલણા છંદ	મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે
૮૬૩	ભીમપલાસ	યમનિયમ સંયમ આપ કિયો
૮૬૪	મનહર છંદ	શાંતિ કે સાગર અરુ
૮૬૫	માલકૌંસ	શુભ શીતળતામય છાંય
૮૬૬	ભૂપાલી	હે પ્રભુ હે પ્રભુ
૮૬૭	માલકૌંસ	હોત આસવા પરિસવા

દિનકર વિના જેવો, દિનનો દેખાવ દીસે, શશી વિના જેવી રીતે, શર્વરી સુહાય છે; પ્રજાપતિ વિના જેવી, પ્રજા પુરતણી પેખો, સુરસ વિનાની જેવી, કવિતા કહાય છે; સલિલ વિહીન જેવી, સરિતાની શોભા અને, ભત્તર વિહીન જેવી, ભામિની ભળાય છે; વહે ‘રાજચંદ’ વીર, સદ્ધર્મને ધાર્યા વિના, માનવી મહાન તેમ, કુકુર્મી કળાય છે.

॥ સગા હમારા રામજી, સોદર હૈ પુનિ રામ ॥
ઔર સગા સખ સ્વાર્થકા, કોઈ ન આવે કામ ॥

૫૧૧

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

ઈચ્છે છે જે જોગી જન, અનંત સુખસ્વરૂપ;
મૂળ શુદ્ધ તે આત્મપદ, સયોગી જિનસ્વરૂપ. (૧)
આત્મસ્વભાવ અગમ્ય તે, અવલંબન આધાર;
જિનપદથી દર્શાવિયો, તેહ સ્વરૂપ પ્રકાર. (૨)
જિનપદ નિજપદ એકતા, ભેદભાવ નહીં કાંઈ;
લક્ષ થવાને તેહનો, કહ્યાં શાસ્ત્ર સુખદાર્થ. (૩)
જિન પ્રવચન દુર્ગમ્યતા, થાકે અતિ મતિમાન;
અવલંબન શ્રી સદ્ગુરૂ, સુગમ અને સુખપાણ. (૪)
ઉપાસના જિનચરણની, અતિશય ભક્તિસહિત;
મુનિજન સંગતિ રતિ અતિ, સંયમ યોગ ઘટિત. (૫)
ગુણપ્રમોદ અતિશય રહે, રહે અંતર્મુખ યોગ;
પ્રાપ્તિ શ્રી સદ્ગુરૂ વડે, જિન દર્શન અનુયોગ. (૬)
પ્રવચન સમુદ્ર બિંદુમાં, ઉલટી આવે એમ;
પૂર્વ ચૌદની લબ્ધિનું, ઉદાહરણ પણ તેમ. (૭)
વિષય વિકાર સહિત જે, રહ્યા મતિના યોગ;
પરિણામની વિષમતા, તેને યોગ અયોગ. (૮)
મંદ વિષય ને સરળતા, સહ આજ્ઞા સુવિચાર;
કરૂણા કોમળતાદિ ગુણ, પ્રથમ ભૂમિકા ધાર. (૯)
રોક્યા શબ્દાદિક વિષય, સંયમ સાધન રાગ;
જગત ઈષ્ટ નહિ આત્મથી, મધ્ય પાત્ર મહાભાગ્ય. (૧૦)
નહિ તૃષ્ણા જીવ્યાતણી, મરણ યોગ નહીં ક્ષોભ;
મહાપાત્ર તે માર્ગના, પરમ યોગ જિતલોભ. (૧૧)
આવ્યે બહુ સમદેશમાં, છાયા જાય સમાર્થ;
આવ્યે તેમ સ્વભાવમાં, મન સ્વરૂપ પણ જાઈ. (૧૨)

॥ મનુષ્યજન્મ દુર્લભ અતી, મિલે ન બારંબાર ॥
તરવરસે ફૂલ ગિર પડા, ફેર ન લાગે ડાર ॥

ઊપજે મોહ વિકલ્પથી, સમસ્ત આ સંસાર;
અંતર્મુખ અવલોકતાં, વિલય થતાં નહિ વાર. (૧૩)

(ચાચર છંદ)

સુખ ધામ અનંત સુસંત ચહી, દિન રાત્ર રહે તદ્દધ્યાનમહી;
પરશાંતિ અનંત સુધામય જે, પ્રણમું પદ તે વર તે જય તે. (૧૪)

જડ ભાવે જડ પરિણમે, ચેતન ચેતન ભાવ;
કોઈ કોઈ પલટે નહીં, છોડી આપ સ્વભાવ. (૧)
જડ તે જડ ત્રણ કાળમાં, ચેતન ચેતન તેમ;
પ્રગટ અનુભવરૂપ છે, સંશય તેમાં કેમ? (૨)
જો જડ છે ત્રણ કાળમાં, ચેતન ચેતન હોય;
બંધ મોક્ષ તો નહિ ઘટે, નિવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ જ્ઞોય. (૩)
બંધ મોક્ષ સંયોગથી, જ્યાં લગ આત્મ અભાન;
પણ નહિ ત્યાગ સ્વભાવનો, ભાષે જિન ભગવાન. (૪)
વર્તે બંધ પ્રસંગમાં, તે નિજ પદ અજ્ઞાન;
પણ જડતા નહિ આત્મને, એ સિદ્ધાંત પ્રમાણ. (૫)
ગ્રહે અરૂપી રૂપીને, એ અચરજની વાત;
જીવ બંધન જાણે નહીં, કેવો જિન સિદ્ધાંત. (૬)
પ્રથમ દેહ દૃષ્ટિ હતી, તેથી ભાસ્યો દેહ;
હવે દૃષ્ટિ થઈ આત્મમાં, ગયો દેહથી નેહ. (૭)
જડ ચેતન સંયોગ આ, ખાણ અનાદિ અનંત;
કોઈ ન કર્તા તેહનો, ભાષે જિન ભગવાંત. (૮)
મૂળ દ્રવ્ય ઉત્પન્ન નહિ, નહીં નાશ પણ તેમ;
અનુભવથી તે સિદ્ધ છે, ભાષે જિનવર એમ. (૯)

॥ કાહે સોવે નીંદભર, જાગી જપો મુરાર ॥
એક દિન એસા સોવના, લંબે પાંચ પસાર ! ॥

હોય તેહનો નાશ નહિ, નહીં તેહ નહિ હોય;
એક સમય તે સૌ સમય, ભેદ અવસ્થા જોય. (૧૦)
પરમ પુરુષ પ્રભુ સદ્ગુરુ, પરમ જ્ઞાન સુખધામ;
જેણે આપ્યું ભાન નિજ, તેને સદા પ્રણામ. (૧૧)

૮૫૧ (રાગ : બહાર)

જડ ને ચૈતન્ય બંને દ્રવ્યનો સ્વભાવ ભિન્ન,
સુપ્રતીતપણે બંને જેને સમજાય છે;
સ્વરૂપ ચેતન નિજ, જડ છે સંબંધ માત્ર,
અથવા તે જોય પણ પરદ્રવ્યમાંય છે;
એવો અનુભવનો પ્રકાશ ઉલ્લાસિત થયો,
જડથી ઉદાસી તેને આત્મવૃત્તિ થાય છે;
કાયાની વિસારી માયા, સ્વરૂપે સમાયા એવા,
નિગ્રંથનો પંથ ભવ-અન્તનો ઉપાય છે. જડો

દેહ જીવ એકરૂપે ભાસે છે અજ્ઞાન વડે,
ક્રિયાની પ્રવૃત્તિ પણ તેથી તેમ થાય છે;
જીવની ઉત્પત્તિ અને રોગ, શોક, દુઃખ, મૃત્યુ,
દેહનો સ્વભાવ જીવ પદમાં જણાય છે;
એવો જે અનાદિ એકરૂપનો મિથ્યાત્વભાવ,
જ્ઞાનીનાં વચન વડે દૂર થઈ જાય છે;
ભાસે જડ ચૈતન્યનો પ્રગટ સ્વભાવ ભિન્ન,
બંને દ્રવ્ય નિજ નિજ રૂપે સ્થિત થાય છે. જડો

મોહ માન મોડવાને, ફેલપણું ફોડવાને, જાળફંદ તોડવાને, હેતે નિજ હાથથી;
કુમતિને કાપવાને, સુમતિને સ્થાપવાને, મમત્વને માપવાને, સકલ સિદ્ધાંતથી;
મહા મોક્ષ માણવાને, જગદીશ જાણવાને, અજન્મતા આણવાને, વળી ભલી ભાતથી;
અલૌકિક અનુભવ, સુખ અનુભવવાને, ધર્મ ધારણાને ધારો, ખરેખરી ખાંતથી.

॥ આજ કહે હરિ કાલ ભરું, કાલ કહે ફિર કાલ ॥
આજ કાલ કરતે રહે, અવસર જાતા ચાલ ॥

૮૫૨ (રાગ : યમન)

જળહળ જ્યોતિ સ્વરૂપ તું, કેવળ કૃપાનિધાન;
પ્રેમ પુનિત તુજ પ્રેરજે, ભયભંજન ભગવાન. (૧)
નિત્ય નિરંજન નિત્ય છો, ગંજન ગંજ ગુમાન;
અભિવંદન અભિવંદના, ભયભંજન ભગવાન. (૨)
ધર્મધરણ તારણતરણ, શરણ ચરણ સન્માન;
વિઘ્નહરણ પાવનકરણ, ભયભંજન ભગવાન. (૩)
ભદ્રભરણ ભીતિહરણ, સુધાઝરણ શુભવાન;
કલેશહરણ ચિંતાચૂરણ, ભયભંજન ભગવાન. (૪)
અવિનાશી અરિહંત તું, એક અખંડ અમાન;
અજર અમર અણજન્મ તું, ભયભંજન ભગવાન. (૫)
આનંદી અપવર્ગી તું, અકળ ગતિ અનુમાન;
આશિષ અનુકૂળ આપજે, ભયભંજન ભગવાન. (૬)
નિરાકાર નિર્લેપ છો, નિર્મળ નીતિનિધાન;
નિર્મોહક નારાયણા, ભયભંજન ભગવાન. (૭)
સચરાચર સ્વયંભૂ પ્રભુ, સુખદ સૌંપજે સાન;
સૃષ્ટિનાથ સર્વેશ્વરા, ભયભંજન ભગવાન. (૮)
સંકટ શોક સકળ હરણ, નૌતમ જ્ઞાન નિધાન;
ઈચ્છા વિકળ અચળ કરો, ભયભંજન ભગવાન. (૯)
આધિ વ્યાધિ ઉપાધિને, હરો તંત તોજ્ઞાન;
કરૂણાળુ કરૂણા કરો, ભયભંજન ભગવાન. (૧૦)
કિંકરની કંકર મતિ, ભૂલ ભયંકર ભાન;
શંકર તે સ્નેહે હરો, ભયભંજન ભગવાન. (૧૧)

॥ કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અખળ ॥
અવસર બીતો જાત હૈ, ફિર કરોગે કળ ॥

શક્તિ શિશુને આપશો, ભક્તિ મુક્તિનું દાન;
તુજ જુક્તિ જાહેર છે, ભયભંજન ભગવાન. (૧૨)

નીતિ પ્રીતિ નમ્રતા, ભલી ભક્તિનું ભાન;
આર્ય પ્રજાને આપશો, ભયભંજન ભગવાન. (૧૩)

દયા શાંતિ ઔદાર્યતા, ધર્મ મર્મ મનદ્યાન;
સંપ જંપ વણ કંપ દે, ભયભંજન ભગવાન. (૧૪)

હર આળસ એદીપણું, હર અઘ ને અજ્ઞાન;
હર ભ્રમણા ભારત તણી, ભયભંજન ભગવાન. (૧૫)

તન મન ધન ને અન્નનું, દે સુખ સુધાસમાન;
આ અવનીનું કર ભલું, ભયભંજન ભગવાન. (૧૬)

વિનય વિનંતિ રાયની, ઘરો કૃપાથી ધ્યાન;
માન્ય કરો મહારાજ તે, ભયભંજન ભગવાન. (૧૭)

૮૫૩ (રાગ : દેશી ઢાળ)

ધન્ય રે દિવસ આ અહો, જાગી રે શાંતિ અપૂર્વ રે;
દશ વર્ષે રે ધારા ઊલસી, મટયો ઉદયકર્મનો ગર્વ રે. ધ્રુવ
ઓગણીસસે ને એકત્રીસે, આવ્યો અપૂર્વ અનુસાર રે;
ઓગણીસસે ને બેતાલીસે, અદ્ભુત વૈરાગ્ય ધાર રે. ધન્ય૦
ઓગણીસસે ને સુડતાલીસે, સમક્તિ શુદ્ધ પ્રકાશ્યું રે;
શ્રુત અનુભવ વધતી દશા, નિજ સ્વરૂપ અવભાસ્યું રે. ધન્ય૦
ત્યાં આવ્યો રે ઉદય કારમો, પરિગ્રહ કાર્ય પ્રપંચ રે;
જેમ જેમ તે હડસેલીએ, તેમ વધે ન ઘટે એક રંચ રે. ધન્ય૦
વધતું એમ જ ચાલિયું, હવે દીસે ક્ષીણ કાંઈ રે;
ક્રમે કરીને રે તે જશે, એમ ભાસે મનમાંહીં રે. ધન્ય૦

॥ કાલ કહે મેં કલ કરું, આગે વિસમી કાલ ॥
દો કલકે બિચ કાલ હૈ, સકે તો આજ સંભાલ ॥

યથા હેતુ જે ચિત્તનો, સત્ય ધર્મનો ઉદ્ધાર રે;
થશે અવશ્ય આ દેહથી, એમ થયો નિરધાર રે. ધન્ય૦
આવી અપૂર્વ વૃત્તિ અહો, થશે અપ્રમત્ત યોગ રે;
કેવળ લગભગ ભૂમિકા, સ્પર્શીને દેહ વિયોગ રે. ધન્ય૦
અવશ્ય કર્મનો ભોગ છે, ભોગવવો અવશેષ રે;
તેથી દેહ એક જ ધારીને, જાશું સ્વરૂપ સ્વદેશ રે. ધન્ય૦

૮૫૪ (રાગ : ચોપાઈ)

ધર્મતત્ત્વ જો પૂછ્યું મને, તો સંભળાવું સ્નેહે તને;
જે સિદ્ધાંત સકળનો સાર, સર્વમાન્ય સહુને હિતકાર. (૧)
ભાખ્યું ભાષણમાં ભગવાન, ધર્મ ન બીજો દયા સમાન;
અભયદાન સાથે સંતોષ, ધો પ્રાણીને, દળવા દોષ. (૨)
સત્ય શીળ ને સઘળાં દાન, દયા હોઈને રહ્યાં પ્રમાણ;
દયા નહીં તો એ નહીં એક, વિના સૂર્ય કિરણ નહીં દેખ. (૩)
પુષ્પપાંખડી જ્યાં દુભાય, જિનવરની ત્યાં નહિ આજ્ઞાય;
સર્વ જીવનું ઈચ્છો સુખ, મહાવીરની શિક્ષા મુખ્ય. (૪)
સર્વ દર્શને એ ઉપદેશ, એ એકાંતે, નહીં વિશેષ;
સર્વ પ્રકારે જિનનો બોધ, દયા દયા નિર્મળ અવિરોધ ! (૫)
એ ભવતારક સુંદર રાહ, ધરિયે તરિયે કરી ઉત્સાહ;
ધર્મ સકળનું એ શુભ મૂળ, એ વણ ધર્મ સદા પ્રતિકૂળ. (૬)
તત્ત્વરૂપથી એ ઓળખે, તે જન પહોંચે શાશ્વત સુખે;
શાંતિનાથ ભગવાન પ્રસિદ્ધ, ‘રાજચંદ્ર’ કરૂણાએ સિદ્ધ. (૭)

॥ માયા માથે શિંગડા, લંબા નવ નવ હાથ ॥
આગે મારે શિંગડા, પીછે મારે લાત ॥

૮૫૫ (રાગ : પહાડી)

નીરખીને નવયૌવના, લેશ ન વિષયનિદાન;
ગણે કાષ્ઠની પૂતળી, તે ભગવાન સમાન. (૧)
આ સઘળા સંસારની, રમણી નાયકરૂપ;
એ ત્યાગી, ત્યાગ્યું બધું, કેવળ શોક સ્વરૂપ. (૨)
એક વિષયને જીતતાં, જીત્યો સૌ સંસાર;
નૃપતિ જીતતાં જીતિયે, દળ, પુર ને અધિકાર. (૩)
વિષયરૂપ અંકુરથી, ટળે જ્ઞાન ને ધ્યાન;
લેશ મદિરાપાનથી, છાકે જ્યમ અજ્ઞાન. (૪)
જે નવ વાડ વિશુદ્ધથી, ઘરે શિયળ સુખદાર્ઘ;
ભવ તેનો લવ પછી રહે, તત્ત્વવચન એ ભાર્ઘ. (૫)
સુંદર શિયળ સુરતરુ, મન વાણી ને દેહ;
જે નરનારી સેવશે, અનુપમ ફળ લે તેહ. (૬)
પાત્ર વિના વસ્તુ ન રહે, પાત્રે આત્મિક જ્ઞાન;
પાત્ર થવા સેવો સદા, બ્રહ્મચર્ય મતિમાન. (૭)

૮૫૬ (રાગ : ભૂપ-મિશ્ર)

બહુ પુણ્યકેરા પુંજથી, શુભ દેહ માનવનો મળ્યો,
તોયે અરે ભવચક્રનો, આંટો નહીં એક્કે ટળ્યો;
સુખ પ્રાપ્ત કરતાં સુખ ટળે છે, લેશ એ લક્ષે લહો,
ક્ષણ ક્ષણ ભયંકર ભાવમરણે, કાં અહો રાચી રહો ? (૧)
લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતાં, શું વધ્યું તે તો કહો ?
શું કુટુંબ કે પરિવારથી, વધવાપણું એ નય ગ્રહો;
વધવાપણું સંસારનું, નરદેહને હારી જવો,
એનો વિચાર નહિ અહોહો ! એક પળ તમને હવો !!! (૨)

॥ માયા તરવર ત્રિવિધકા, શોક દુઃખ સંતાપ ॥
શીતલતા સ્વપન નહીં, ફલ ફીકા તન તાપ ॥

નિર્દોષ સુખ નિર્દોષ આનંદ, લ્યો ગમે ત્યાંથી ભલે,
એ દિવ્ય શક્તિમાન જેથી, જંજીરેથી નીકળે;
પરવસ્તુમાં નહિ મુંઝવો, એની દયા મુજને રહી,
એ ત્યાગવા સિદ્ધાંત કે પશ્ચાત્ દુઃખ તે સુખ નહીં. (૩)
હું કોણ છું ? ક્યાંથી થયો ? શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું ?
કોના સંબંધે વળગણ છે ? રાખું કે એ પરહરું ?
એના વિચાર વિવેકપૂર્વક, શાંત ભાવે જો કર્યા,
તો સર્વ આત્મિક જ્ઞાનનાં, સિદ્ધાંતતત્ત્વ અનુભવ્યા ! (૪)
તે પ્રાપ્ત કરવા વચન કોનું, સત્ય કેવળ માનવું ?
નિર્દોષ નરનું કથન માનો, 'તેહ' જેણે અનુભવ્યું;
રે ! આત્મ તારો ! આત્મ તારો ! શીઘ્ર એને ઓળખો !
સર્વાત્મમાં સમદૃષ્ટિ ધો, આ વચનને હૃદયે લખો. (૫)

૮૫૭ (રાગ : કેદાર)

ખિના નયન પાવે નહીં, ખિના નયનકી બાત;
સેવે સદ્ગુરુ કે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત્. (૧)
બૂઝી ચહત જો પ્યાસકો, હૈ બૂઝનકી રીત;
પાવે નહિ ગુરુગમ ખિના, એહિ અનાદિ સ્થિત. (૨)
એહિ નહિ હૈ કલ્પના, એહિ નહિ વિભંગ;
કઈ નર પંચમકાળમેં, દેખી વસ્તુ અભંગ. (૩)
નહિ દે તું ઉપદેશકું, પ્રથમ લેહિ ઉપદેશ;
સખસે ન્યારા અગમ હૈ, વો જ્ઞાનીકા દેશ. (૪)
જપ તપ ઔર વ્રતાદિ સખ, તહાં લગી ભ્રમરૂપ;
જહાં લગી નહિ સંતકી, પાઈ કૃપા અનૂપ. (૫)
પાયાકી એ બાત હૈ, નિજ છંદન કો છોડ;
પિછે લાગ સત્પુરુષકે, તો સખ બંધન તોડ. (૬)

॥ સંસારીસે પ્રીતડી સરે ન એકો કામ ॥
દુખિધામેં દોનો ગયે, માયા મિલી ન રામ ॥

૮૫૮ (રાગ : દોહા)

બીજાં સાધન બહુ કર્યાં, કરી કલ્પના આપ;
 અથવા અસદ્ગુરૂ થકી, ઊલટો વધ્યો ઉતાપ. (૧)

પૂર્વ પુણ્યના ઉદયથી, મળ્યો સદ્ગુરૂ યોગ;
 વચન સુધા શ્રવણે જતાં, થયું હૃદય ગતશોગ. (૨)

નિશ્ચય એથી આવિયો, ટળશે અહીં ઉતાપ;
 નિત્ય કર્યો સત્સંગ મેં, એક લક્ષથી આપ. (૩)

૮૫૯ (રાગ : કાફી મિશ્ર)

ભિન્ન ભિન્ન મત દેખીએ, ભેદ દૃષ્ટિનો એહ;
 એક તત્ત્વના મૂળમાં, વ્યાપ્યા માનો તેહ. (૧)

તેહ તત્ત્વરૂપ વૃક્ષનું, આત્મધર્મ છે મૂળ;
 સ્વભાવની સિદ્ધિ કરે, ધર્મ તે જ અનુકૂળ. (૨)

પ્રથમ આત્મસિદ્ધિ થવા, કરીએ જ્ઞાન વિચાર;
 અનુભવી ગુરૂને સેવીએ, બુદ્ધિજનનો નિર્ધાર. (૩)

ક્ષણ ક્ષણ જે અસ્થિરતા, અને વિભાવિક મોહ;
 તે જેનામાંથી ગયા, તે અનુભવી ગુરૂ જોય. (૪)

બાહ્ય તેમ અભ્યંતરે, ગ્રંથ ગ્રંથિ નહિ હોય;
 પરમ પુરૂષ તેને કહો, સરળ દૃષ્ટિથી જોય. (૫)

ધર્મ વિના પ્રીત નહીં, ધર્મ વિના રીત નહીં, ધર્મ વિના હિત નહીં, કથું જન કામનું;
 ધર્મ વિના ટેક નહીં, ધર્મ વિના નેક નહીં, ધર્મ વિના ઐક્ય નહીં, ધર્મ ધામ રામનું;
 ધર્મ વિના ધ્યાન નહીં, ધર્મ વિના જ્ઞાન નહીં, ધર્મ વિના ભાન નહીં, જીવ્યું કોના કામનું?
 ધર્મ વિના તાન નહીં, ધર્મ વિના સાન નહીં, ધર્મ વિના ગાન નહીં, વચન તમામનું.

॥ માયા માયા સબ કહે, પણ ઓલખે ન કોય ॥
 ॥ જો મનસે ના ઊતરે, માયા કહિયે સોય ॥

૮૬૦ (રાગ : ભૈરવી)

મારગ સાચા મિલ ગયા, છૂટ ગયે સંદેહ;
 હોતા સો તો જલ ગયા, ભિન્ન ક્રિયા નિજ દેહ. ધ્રુવ

આપ આપકું ભૂલ ગયા, ઈનસેં કયા અંધેર?
 સમર સમર અબ હસત હેં, નહિ ભૂલેંગે ફેર. મારગો

જહાં કલપના - જલપના, તહાં માનું દુઃખ છાંઈ;
 મિટે કલપના - જલપના, તબ વસ્તૂ તિન પાઈ. મારગો

હે જીવ ! કયા ઈચ્છત હવે? હૈ ઈચ્છા દુઃખ મૂલ;
 જબ ઈચ્છાકા નાશ તબ, મિટે અનાદિ ભૂલ. મારગો

ઐસી કહાંસે મતિ ભઈ, આપ આપ હૈ નાહિં;
 આપનકું જબ ભૂલ ગયે, અવર કહોંસે લાઈ. મારગો

૮૬૧ (રાગ : હરિગીત છંદ)

મોતીતણી માળા ગળામાં મૂલ્યવંતી મલકતી,
 હીરાતણા શુભ હારથી બહુ કંઠકાંતિ ઝળકતી;
 આભૂષણોથી ઓપતા ભાગ્યા મરણને જોઈને,
 જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. (૧)

મણિમય મુગટ માથે ધરીને કર્ણ કુંડળ નાખતા,
 કાંચન કડાં કરમાં ધરી કશીયે કયાશ ન રાખતા;
 પળમાં પડ્યા પૃથ્વીપતિ એ ભાન ભૂતળ ખોઈને,
 જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. (૨)

દશ આંગળીમાં માંગલિક મુદ્રા જડિત માણિક્યથી;
 જે પરમ પ્રેમે પે'રતા પોંચી કળા બારીકથી;
 એ વેટ વીંટી સર્વ છોડી ચાલિયા મુખ ઘોઈને,
 જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. (૩)

॥ માન દિયો મન હરખિયો, અપમાને તન છીન ॥
 ॥ કહે કબીર તબ જાનિયે, માયામેં લૌલીન ॥

મૂંછ વાંકડી કરી ફાંકડા થઈ લીંબુ ધરતા તે પરે,
કાપેલ રાખી કાતરા હરકોઈનાં હૈયાં હરે;
એ સાંકડીમાં આવિયા છટક્યા તજ સહુ સોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. (૪)

છો ખંડના અધિરાજ જે ચંડે કરીને નીપજ્યા,
બ્રહ્માંડમાં બળવાન થઈને ભૂપ ભારે ઊપજ્યા;
એ ચતુર ચક્કી ચાલિયા હોતા નહોતા હોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. (૫)

જે રાજનીતિ નિપુણતામાં ન્યાયવંતા નીવડ્યા,
અવળા કર્યે જેના બધા સવળા સદા પાસા પડ્યા;
એ ભાગ્યશાળી ભાગિયા તે ખટપટો સૌ ખોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. (૬)

તરવાર બહાદુર ટેકધારી પૂર્ણતામાં પેખિયા,
હાથી હણે હાથે કરી એ કેશરી સમ દેખિયા;
એવા ભલા ભડવીર તે અંતે રહેલા રોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. (૭)

૮૬૨ (રાગ : ઝૂલણા છંદ)

મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે, કરી વૃત્તિ અખંડ સન્મુખ; મૂળ
નો 'ય પૂજાદિની જો કામના રે, નો 'ય વ્હાલું અંતર ભવદુઃખ. મૂળ (૧)
કરી જોજો વચનની તુલના રે, જોજો શોધીને જિનસિદ્ધાંત;
માત્ર કહેવું પરમારથહેતુથી રે, કોઈ પામે મુમુક્ષુ વાત. (૨)
જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની શુદ્ધતા રે, એકપણે અને અવિરુદ્ધ;
જિન મારગ તે પરમાર્થથી રે, એમ કહ્યું સિદ્ધાંતે બુધ. (૩)

॥ માયા છાયા એક હૈં, જાને બિરલા કોય ॥
ભાગે તાકે પીછે પરે, સનમુખ આગે હોય ॥

લિંગ અને ભેદો જે વ્રતના રે, દ્રવ્ય દેશ કાળાદિ ભેદ;
પણ જ્ઞાનાદિની જે શુદ્ધતા રે, તે તો ત્રણે કાળે અભેદ. (૪)
હવે જ્ઞાન દર્શનાદિ શબ્દનો રે, સંક્ષેપે સુણો પરમાર્થ;
તેને જોતાં વિચારી વિશેષથી રે, સમજાશે ઉત્તમ આત્માર્થ. (૫)
છે દેહાદિથી ભિન્ન આત્મા રે, ઉપયોગી સદા અવિનાશ;
એમ જાણે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી રે, કહ્યું જ્ઞાન તેનું નામ ખાસ. (૬)
જે જ્ઞાને કરીને જાણિયું રે, તેની વર્તે છે શુદ્ધ પ્રતીત;
કહ્યું ભગવંતે દર્શન તેહને રે, જેનું બીજું નામ સમકિત. (૭)
જેમ આવી પ્રતીતિ જીવની રે, જાણ્યો સર્વેથી ભિન્ન અસંગ;
તેવો સ્થિર સ્વભાવ તે ઊપજે રે, નામ ચારિત્ર તે અણલિંગ. (૮)
તે ત્રણે અભેદ પરિણામથી રે, જ્યારે વર્તે તે આત્મારૂપ,
તેહ મારગ જિનનો પામિયો રે, કિંવા પામ્યો તે નિજસ્વરૂપ. (૯)
એવાં મૂળ જ્ઞાનાદિ પામવા રે, અને જવા અનાદિ બંધ;
ઉપદેશ સદ્ગુરુનો પામવો રે, ટાળી સ્વચ્છંદ ને પ્રતિબંધ. (૧૦)
એમ દેવ જિનંદે ભાખિયું રે, મોક્ષમારગનું શુદ્ધ સ્વરૂપ;
ભવ્ય જનોના હિતને કારણે રે, સંક્ષેપે કહ્યું સ્વરૂપ. (૧૧)

૮૬૩ (રાગ : ભીમપલાસ)

યમનિયમ સંજમ આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ બિરાગ અથાગ લહ્યો;
વનવાસ લિયો મુખ મૌન રહ્યો, દૃઢ આસન પદ્મ લગાય દિયો. ધ્રુવ
મન પૌન નિરોધ સ્વબોધ કિયો, હઠજોગ પ્રયોગ સુ તાર ભયો;
જપ ભેદ જપે તપ ત્યોંહિ તપે, ઉરસેંહિ ઉદાસી લહિ સળપે. ચમ
સળ શાસ્ત્રન કે નય ધારી હિયે, મત મંડન ખંડન ભેદ લિયે;
વહ સાધન બાર અનંત કિયો, તદપિ કહ્યું હાથ હજુ ન પર્યો. ચમ

॥ પાન ઝરંતા ચો કહે, સુન તરવર બનરાય ॥
અબકે બિછુરે કબ મિલે ? દૂર પડેંગે જાય ॥

અબ ક્યોં ન બિચારત હૈ મનસે, કછુ ઔર રહા ઉન સાધનસે ?
 બિન સદ્ગુરુ કોઈ ન ભેદ લહે, મુખ આગલ હૈ કહ બાત કહે ? ચમ૦
 કરના હમ પાવત હૈ તુમકી, વહ બાત રહી સુગુરુ ગમકી;
 પલમેં પ્રગટે મુખ આગલસેં, જબ સદ્ગુરુચર્ન સુપ્રેમ બસે. ચમ૦
 તનસેં, મનસેં, ઘનસેં સબસેં, ગુરુદેવકી આન સ્વઆત્મ બસેં,
 તબ કારજ સિદ્ધ બને અપનો, રસ અમૃત પાવહિ પ્રેમ ઘનો. ચમ૦
 વહ સત્ય સુધા દરસાવહિંગે, ચતુરાંગુલ હે દૃગસે મિલહે;
 રસ દેવ નિરંજન કો પિવહી, ગહિ જોગ જુગોજુગ સો જીવહી. ચમ૦
 પર પ્રેમ પ્રવાહ બટે પ્રભુસેં, સબ આગમભેદ સુઠિર બસેં;
 વહ કેવલકો બીજ જ્ઞાની કહે, નિજકો અનુભો બતલાઈ દિયે. ચમ૦

૮૬૪ (રાગ : મનહર છંદ)

શાંતિકે સાગર અરૂ, નીતિકે નાગર નેક,
 દયાકે આગર જ્ઞાન, ધ્યાનકે નિધાન હો;
 શુદ્ધ બુદ્ધિ બ્રહ્મચારી, મુખબાની પૂર્ણ પ્યારી,
 સબનકે હિતકારી, ધર્મકે ઉધાન હો.
 રાગદ્વેષસે રહિત, પરમ પુનિત નિત્ય,
 ગુનસેં ખચિત ચિત્ત, સર્વજન સમાન હો;
 રાયચંદ્ર ધૈર્યપાલ, ધર્મટાલ ક્રોધકાલ,
 મુનિ તુમ આગે મેરે, પ્રનામ અમાન હો.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

માયા માન મનોજ મોહ મમતા, મિથ્યાત મોડી મુનિ,
 ઘોરી ધર્મ ઘરેલ ધ્યાન ઘરથી, ધારેલ ધૈર્યે ધૂની;
 છે સંતોષ સુશીલ સૌમ્ય સમતા, ને શિયળે ચંડના,
 નીતિ રાય દયા-ક્ષમાઘર મુનિ, કોટી કરં વંદના.

॥ ફિર તરવર ભી ચોં કહે, સૂનો પાત એક બાત ॥
 સઘયાં ઐસા સરજિયા, એક આવત એક જાત ॥

૮૬૫ (રાગ : માલકોંઘ)

શુભ શીતળતામય છાંય રહી, મનવાંછિત જયાં ફળપંક્તિ કહી;
 જિનભક્તિ ગ્રહો તરુ કલ્પ અહો, ભજીને ભગવંત ભવંત લહો. (૧)
 નિજ આત્મસ્વરૂપ મુદા પ્રગટે, મનતાપ ઉતાપ તમામ મટે;
 અતિ નિર્જરતા વણ દામ ગ્રહો, ભજીને ભગવંત ભવંત લહો. (૨)
 સમભાવી સદા પરિણામ થશે, જડ મંદ અધોગતિ જન્મ જશે;
 શુભ મંગળ આ પરિપૂર્ણ ચહો, ભજીને ભગવંત ભવંત લહો. (૩)
 શુભ ભાવ વડે મન શુદ્ધ કરો, નવકાર મહાપદને સમરો;
 નહીં એહ સમાન સુમંત્ર કહો, ભજીને ભગવંત ભવંત લહો. (૪)
 કરશો ક્ષય કેવળ રાગ કથા, ઘરશો શુભ તત્ત્વસ્વરૂપ યથા;
 નૃપચંદ્ર પ્રપંચ અનંત દહો, ભજીને ભગવંત ભવંત લહો. (૫)

૮૬૬ (રાગ : ભૂપાલી)

શ્રી સદ્ગુરુભક્તિરહસ્ય (ભક્તિના વીશ દોહરા)

હે પ્રભુ ! હે પ્રભુ ! શું કહું, દીનાનાથ દયાળ;
 હું તો દોષ અનંતનું, ભાજન છું કર્ણાળ. (૧)
 શુદ્ધ ભાવ મુજમાં નથી, નથી સર્વ તુજરૂપ;
 નથી લઘુતા કે દીનતા, શું કહું પરમસ્વરૂપ? (૨)
 નથી આજ્ઞા ગુરુદેવની, અચળ કરી ઉરમાંહી;
 આપ તણો વિશ્વાસ દૃઢ, ને પરમાદર નાહી. (૩)
 જોગ નથી સત્સંગનો, નથી સત્સેવા જોગ;
 કેવળ અર્પણતા નથી, નથી આશ્રય અનુયોગ. (૪)
 ‘હું પામર શું કરી શકું?’ એવો નથી વિવેક;
 ચરણ શરણ ધીરજ નથી, મરણ સુધીની છેક. (૫)

॥ ચક્કી ફિરતી દેખ કે, દિયા કબીરા રોય ॥
 દો પડ બીચ આયકે, સાબિત ગયા ન કોય ॥

અચિંત્ય તુજ માહાત્મ્યનો, નથી પ્રકુલ્લિત ભાવ;
અંશ ન એકે સ્નેહનો, ન મળે પરમ પ્રભાવ. (૬)

અચળરૂપ આસક્તિ નહિ, નહીં વિરહનો તાપ;
કથા અલભ તુજ પ્રેમની, નહિ તેનો પરિતાપ. (૭)

ભક્તિમાર્ગ પ્રવેશ નહિ, નહીં ભજન દૃઢ ભાન;
સમજ નહીં નિજ ધર્મની, નહિ શુભ દેશે સ્થાન. (૮)

કાળદોષ કળિથી થયો, નહિ મર્યાદાધર્મ;
તોયે નહિ વ્યાકુળતા, જુઓ પ્રભુ મુજ કર્મ. (૯)

સેવાને પ્રતિકૂળ જે, તે બંધન નથી ત્યાગ;
દેહદ્રિય માને નહીં, કરે બાહ્ય પર રાગ. (૧૦)

તુજ વિયોગ સ્ફુરતો નથી, વચન નયન ચમ નાહી;
નહિ ઉદાસ અનભક્તથી, તેમ ગૃહાદિક માંહી. (૧૧)

અહંભાવથી રહિત નહિ, સ્વધર્મ સંચય નાહી;
નથી નિવૃત્તિ નિર્મળપણે, અન્ય ધર્મની કાંઈ. (૧૨)

એમ અનંત પ્રકારથી, સાધન રહિત હુંય;
નહીં એક સદ્ગુણ પણ, મુખ બતાવું શુંય? (૧૩)

કેવળ કર્ણામૂર્તિ છો, દીનબંધુ દીનનાથ;
પાપી પરમ અનાથ છું, ગ્રહો પ્રભુજી હાથ. (૧૪)

અનંત કાળથી આથડ્યો, વિના ભાન ભગવાન;
સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને, મૂક્યું નહિ અભિમાન. (૧૫)

સંત ચરણ આશ્રય વિના, સાધન કર્યા અનેક;
પાર ન તેથી પામિયો, ઊગ્યો ન અંશ વિવેક. (૧૬)

સહુ સાધન બંધન થયાં, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય;
સત્ સાધન સમજ્યો નહીં, ત્યાં બંધન શું જાય? (૧૭)

॥ આરે પારે જો રહા, ઝીના પીસે સોય ॥
ખૂંટ પકડકે જો રહે, પીસ શકે ન કોય ॥

પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહીં, પડયો ન સદ્ગુરુ પાય;
દીઠા નહિ નિજ દોષ તો, તરીએ કોણ ઉપાય? (૧૮)

અધમાધમ અધિકો પતિત, સકલ જગતમાં હુંય;
એ નિશ્ચય આવ્યા વિના, સાધન કરશે શુંય? (૧૯)

પડી પડી તુજ પદપંકજે, ફરી ફરી માગું એ જ;
સદ્ગુરુ સંત સ્વરૂપ તુજ, એ દૃઢતા કરી દે જ. (૨૦)

૮૬૭ (રાગ : માલકૌંસ)

હોત આસવા પરિસવા, નહિ ઈનમે સંદેહ;
માત્ર દૃષ્ટિકી ભૂલ હૈ, ભૂલ ગયે ગત એહિ. ધ્રુવ

રચના જિન ઉપદેશકી, પરમોત્તમ તિનુ કાલ;
ઈનમે સખ મત રહત હૈ, કરતે નિજ સંભાલ. હોત૦

જિન સો હી હૈ આત્મા, અન્ય હોઈ સો કર્મ;
કર્મ કટે સો જિન વચન, તત્ત્વજ્ઞાનીકો મર્મ. હોત૦

જબ જાન્યો નિજરૂપકો, તબ જાન્યો સખ લોક;
નહિં જાન્યો નિજરૂપકો, સખ જાન્યો સો ફોક. હોત૦

એહિ દિશાકી મૂઢતા, હૈ નહિં જિનપે ભાવ;
જિનસે ભાવ બિનુ કબૂ, નહિં છૂટત દુઃખદાવ. હોત૦

વ્યવહારસે દેવ જિન, નિહચેસે હૈ આપ;
એહિ બચનસે સમજ લે, જિનપ્રવચનકી છાપ. હોત૦

એહિ નહીં હૈ કલ્પના, એહિ નહીં વિભંગ;
જબ જાગેગે આત્મા, તબ લાગેગે રંગ. હોત૦

॥ કાલ હમારે સંહ રહે, કૈસી જતનકી આસ ? ॥
દિન દસ રામ સંભાર લે, જબ લગ પિંજર પાસ ॥

રૈદાસ (રોહિદાસ)

ઈ. સ. ૧૪૫૬ - ૧૫૬૧



શ્રી રૈદાસનો જન્મ ઈ. સ. ૧૪૫૬માં વારાણસી મન્દુર નામના ગામડામાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ રઘુનાથ તેમજ માતાનું નામ દુબાની હતું. મોચીકામ એ તેમનો પરંપરાગત વ્યવસાય હતો. રૈદાસ ભક્તકવિ હતા, બાલ્યાવસ્થાથી જ તેમનું જીવન ભક્તિપરાયણ હતું. તેમની પત્નીનું નામ લોના હતું. તે પણ સુશીલ પ્રેમાળ અને સંસ્કારી હતા. શ્રી પ્રેમાનંદની વિનંતીથી રામાનંદ સ્વામીએ તેમને પોતાના અનુગામી બનાવ્યા હતા. શિષ્ય તરીકે સ્વીકાર્યા હતા. રામાનંદ સ્વામી સંત કબીરના પણ ગુરુ હતા. અધ્યાત્મ કવિ તરીકે રૈદાસ ખૂબ પ્રસિદ્ધિ પામ્યાં. ચિતોડના મહારાણી જાલીને પણ મંત્રમુગ્ધ કર્યા અને છેવટે મહારાણી તેમના શિષ્યા બન્યા. ભગવાન રામ તે રૈદાસના આરાધ્ય દેવ હતા. ગુરૂનાનક, કબીર, પીપાજી, ગોરખનાથ અને તુલસીદાસ તે બધા રૈદાસના સમકાલીન હતા. મીરાં પણ રૈદાસના શિષ્યા બન્યા હતા. રૈદાસની કાવ્યરચનામાં તેઓએ પોતાને મજૂર તરીકે સંબોધન કર્યું છે. તેમની મોટાભાગની દૈનિક પ્રવૃત્તિ, ભજનકીર્તન, સત્સંગ અને ગંગા કિનારે યોગસાધનામાં જ રહેતી. અંતે જીવનના સત કાર્યો કરતા કરતા ૧૦૫ વર્ષનું દીર્ઘઆયુ ભોગવી ઈ. સ. ૧૫૬૧ના રોજ વારાણસી ખાતે તેઓ એ દેહ છોડ્યો. ગુજરાતમાં રૈદાસને રોહિદાસ પણ સંબોધન અપાયું છે, જ્યારે અન્ય પ્રાંતમાં રવિદાસ તરીકે પણ સંબોધન અપાયું છે.

॥ મરતે મરતે જુગ મુવા, અવસર મુવા ન કોય ॥
દાસ કબીર યો મુવા, બહુરિ ન મરના હોય ॥

ભજ રે મના

૫૨૮

૮૬૮	સારંગ	ગાઈ ગાઈ અબ કા કહિ ગાઉ
૮૬૯	ભૈરવી	નરહરિ ! ચંચલ હૈ મતિ મેરી
૮૭૦	કૌશિયા	પ્રભુજી તુમ ચંદન હમ
૮૭૧	બિહાગ	ઐસી ભગતિ ન હોઈ રે ભાઈ

૮૬૮ (રાગ : સારંગ)

ગાઈ ગાઈ અબ કા કહિ ગાઉ, ગાવનહાર કો નિકટ બતાઉ. ધ્રુવ
જબલગ હૈ યા તનકી આસા, તબલગ કરૈ પુકારા;
જબ મન મિલ્યો આસ નહિ તનકી, તબ કો ગાવનહારા ? ગાઈ
જબલગ નદી ન સમુદ્ર સમાવૈ, તબલગ બઢૈ હંકારા;
જબ મન મિલ્યો રામ-સાગરસોં, તબ યહ મિટી પુકારા. ગાઈ
જબ લગ ભગતિ મુક્તિ કી આસા, પરમ તત્ત્વ સુનિ ગાવૈ;
જહં જહં આસ ઘરત હૈ યહ મન, તહં તહં કછૂ ન પાવૈ. ગાઈ
છાડૈ આસ નિરાસ પરમપદ, તબ સુખ સતિ કર હોઈ;
કહ ‘રૈદાસ’ આસોં ઔર કરત હૈ, પરમ તત્ત્વ અબ સોઈ. ગાઈ

૮૬૯ (રાગ : ભૈરવી)

નરહરિ ! ચંચલ હૈ મતિ મેરી; કેસે ભગતિ કરું મૈં તેરી ? ધ્રુવ
તૂ મોહિ દેખૈ હૌ તોહિ દેખૂં; પ્રીતિ પરસ્પર હોઈ;
તૂ મોહિ દેખૈ, તોહિ ન દેખૂં, યહ મતિ સબ બુધિ ખોઈ. નરહરિ
સબ ઘટ અંતર રમસિ નિરંતર, મૈં દેખન નહિ જાના;
ગુજ સબ તોર, મોર સબ ઔગુન, કૃત ઉપકાર ન માના. નરહરિ
મૈં તે તોરિ મોરિ અસમઝિ, સોં કેસે કરિ નિસ્તારા ?
કહ ‘રૈદાસ’ કૃષ્ણ કરુણામય, જૈ જૈ જગત-અધારા. નરહરિ

॥ મન મૂવા માયા મૂઈ, સંશય મુવા શરીર ॥
અવિનાશી તો ના મરે, તૂં ક્યો મરે કબીર ? ॥

૫૨૯

રૈદાસ (રોહિદાસ)

૮૭૦ (રાગ : કૌશિયા)

અબ કૈસે છુટે નામ-રટ લાગી.

ધ્રુવ

પ્રભુજી ! તુમ ચંદન, હમ પાની; જાકી અંગ અંગ બાસ સમાની. પ્રભુજી
પ્રભુજી ! તુમ ઘન, બન હમ મોરા; જૈસે ચિતવત્ ચંદ ચકોરા. પ્રભુજી
પ્રભુજી ! તુમ દીપક, હમ બાતી; જાકી જોતિ, બરૈ દિન રાતી. પ્રભુજી
પ્રભુજી ! તુમ મોતી, હમ ધાગા; જૈસે સોનહિ મિલત સુહાગા. પ્રભુજી
પ્રભુજી ! તુમ સ્વામી હમ દાસા; ઐસી ભક્તિ કરૈ રૈદાસા. પ્રભુજી

૮૭૧ (રાગ : બિહાગ)

ઐસી ભગતિ ન હોઈ રૈ ભાઈ,
રામ-નામ બિન જો કુછ કરિયે, સો સબ ભરમ કહાઈ. ધ્રુવ
ભગતિ ન રસ દાન, ભગતિ ન કથૈ જ્ઞાન;
ભગતિ ન બન મેં ગુફા ખુદાઈ.
ભગતિ ન ઐસી હાંસી, ભગતિ ન આસાપાસી;
ભગતિ ન ચહ સબ કુલ-કાન ગંવાઈ. ઐસી
ભગતિ ન ઈન્દ્રી બાંધા, ભગતિ ન જોગા સાધા,
ભગતિ ન અહાર ઘટાઈ, ચે સબ કરમ કહાઈ;
ભગતિ ન ઈન્દ્રિ સાધે, ભગતિ ન બૈરાગ બાંધે,
ભગતિ ન ચે સબ બેદ બડાઈ. ઐસી
ભગતિ ન મૂંડ મુંડાયે, ભગતિ ન માલા દિખાયે,
ભગતિ ન ચરન ધ્રુવાયે, ચે સબ ગુની જન કહાઈ;
ભગતિ ન તો લૌ જાના, આપ કો આપ બખાના,
જોઈ-જોઈ કરૈ સો-સો કરમ - બડાઈ. ઐસી

॥ દેહી નિરંતર દેહરા, તામે પરતછ દેવ ॥
રામ નામ સુમરન કરો, કહા પત્થરકી સેવ ? ॥

આપો ગયો તબ ભગતિ, પાઈ એસી ભગતિ ભાઈ,
રામ મિલ્યો આપો ગુન ખોયો, રિધિ-સિધિ સબૈ ગંવાઈ;
કહ ‘રૈદાસ’ છૂટી આસ સબ, તબ હરિ તાહી કે પાસ,
આત્મા થિર ભઈ તબ, સબહી નિધિ પાઈ. ઐસી

૮૭૨ (રાગ : બરહંસ)

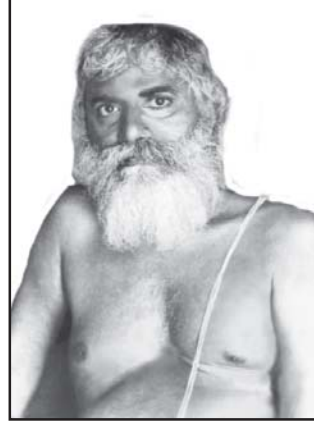
રહત નહિ જ્ઞાનીકો ભવબંધ ભાઈ, જાકી અહંતા મમતા કટાઈ. ધ્રુવ
દૃષ્ટા દૃશ્ય વિવેક કરીકે, દેહસે પાઈ જુદાઈ;
મૃગજલ સમ સબ દૃશ્ય સમજકે, રાગકી આગ બુઝાઈ. જાકી
દેખન માત્ર વપુ વર્ણશ્રમ, કિંતુ ન તાસે સગાઈ;
સત્ય-અસત્ય સ્વરૂપ સમજકે, સત્ય સમાધિ લગાઈ. જાકી
સંચિત કર્મકો દાહ કિયો હૈ, જ્ઞાનકી અગ્નિ જલાઈ;
આગામિ વાકુંસ્પર્શ કરત નહિ, જલબિચ કમલકી નાઈ. જાકી
ભુંજ લિયા ચાતે ભુંજાના દિસે, જૈસા હી તૈસા ચના હી;
બોઈ દિયા તો ભી છોડ ન નિકસે, સો સ્થિતિ જ્ઞાનીને પાઈ. જાકી
દો વિષદંત નિકલ ગયે મુખસે, વિષધર નહિ દુઃખદાઈ;
મેં ઔર મેરા વીસર ગયા મનસે, જખ, મારે જમરાઈ. જાકી
લોહ અસિ વસી પારસ સંગમે, કનક બની બદલાઈ;
સદ્ગુરુ સંગમે જીવ મીટીકે, શિવજીકી પદવી મનાઈ. જાકી
આપ અમાપ એકરસ પેંખત, દેત પ્રતીતિ ભુલાઈ;
ગુરૂ ભગવાન દયાને ‘રંગીન’ જીવન-મુક્તિ મિલાઈ. જાકી

- રંગીનદાસ

॥ સુદ્ધિ બિન સુમરન નહિ, ભાવ બિન ભજન ન હોય ॥
પારસ બિચ પરદા રહા, ક્યાં લોહ કંચન હોય ? ॥

મહર્ષિ રંગ અવધૂત

ઈ. સ. ૧૮૯૮ - ૧૯૬૮



નારેશ્વરના નાથ પૂજ્ય શ્રી રંગઅવધૂત મહારાજ એ શાંતિ અને પ્રશાંતતાનો અવતાર છે. એમનું મૂળવતન રત્નાગિરી જિલ્લાના સંગમેશ્વર તાલુકામાં દેવળે નામનું ગામ હતું. એમના બાપદાદા ત્યાં રહેતા હતા. મહાવિદ્યાન દાદા જેરામભટ્ટ ચૂસ્ત દસગ્રંથિ બ્રાહ્મણ હતા. તેમના ચાર દિકરામાંથી ૩ નંબરના દીકરાનું નામ વિહ્વલ હતું. અને આ વિહ્વલ અવધૂતજીના પિતા હતા. અવધૂતજીનું મૂળનામ પાંડુરંગ હતું. તેમના માતાજીનું નામ રૂક્મિણી હતું. ગોધરા (જિ. પંચમહાલ)માં વિહ્વલમંદિર આવેલું છે. એના મૂળ પુરૂષ અપારામ સરપોદાર કરીને હતા. તેઓની વિનંતીથી શ્રી જેરામભટ્ટજીએ વિહ્વલજીને એ વિહ્વલના મંદિરના પૂજાર્ક માટે મોકલ્યા. ત્યાંજ કારતક સુદી ૮ને દિવસે, વિ. સં. ૧૯૫૫ તા. ૨૧-૧૧-૧૯૯૮ને સોમવારે પ્રદોષ સમયે પાંડુરંગનો જન્મ થયો હતો. દોઢ વર્ષની વયે નનામી જોઈને તેમના પૂર્વ સંસ્કાર ઉદિત થયા. પાંડુરંગના નાનાભાઈ નારાયણ હતા. માત્ર ૨૪ વર્ષની માતાની ઉંમરે તેમના પિતા પ્લેગના રોગના ભોગ બન્યા તે વખતે પાંડુરંગની ઉંમર ૫ વર્ષની હતી, મહારાષ્ટ્રના સુવિખ્યાત દત્તાવતાર શ્રી ટેમ્બેસ્વામી પાસે તેમણે દીક્ષા સંસ્કાર લીધા. અવધૂતજી સ્પષ્ટ વક્તા અને હાજરજવાબી હતા. તેમની ધારણા શક્તિ બેબોડ હતી. સંસ્કૃતભાષાના અભ્યાસી અને અનુરાગી હતા. તેથી કાકા કાલેલકરે સદ્બોધશતકના શ્લોક પર ‘બાલબોધિની’ નામની સંસ્કૃત ટીકા લખવાનું કાર્ય તેમને સોંપેલ. તેમના ઉપાસ્યદેવ ગુરૂ દત્તાત્રય હતા. સંસ્કૃતમાં જે પ્રાર્થના સ્તોત્રો રચ્યા તે ‘રંગહૃદયમ્’ નામે સંગ્રહિત છે. ‘અવધૂત

આનંદ’માં અઢીસો જેટલા સ્વરચિત ભજનોનો સંગ્રહ છે. તેમને હિન્દી, મરાઠી, ઉર્દૂ, અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી ભાષા પર સારો કાબુ હતો. સંસ્કૃતના પ્રકાંડ પંડિત બ્રહ્મનિષ્ઠ અને બ્રહ્મક્ષોત્રિય અવધૂતજી સામાન્ય માનવી સાથે સામાન્ય જેવા બનીને રહેતા. અવધૂતજી પ્રસિદ્ધિથી પર હતા. ૨૭ વર્ષની ઉંમરે ગૃહત્યાગ કર્યો હતો. હરિદ્વારમાં ગંગાતટે સં. ૨૦૨૫ તા. ૧૯-૧૨-૧૯૬૮ના રોજ ૭૦ વર્ષની ઉંમરે તેમણે દેહલીલા સંકેલી. ઐ... ઐ... ઐ... ઉચ્ચાર કરી બ્રહ્મલીન થયા.

૮૭૩	ભીમપલાસ	અબ ખૂબ હંસો અબ ખૂબ હંસો
૮૭૪	જોગીયા	અબ ન મોહે હરિમિલન બિન
૮૭૫	બિહાગ	આતમ જાન લિયો મૂલ હિ સે
૮૭૬	પ્રભાતિ	એક કિરતાર કલિતાર સૃષ્ટિ તણો
૮૭૭	દરબારીકાન્હડા	એવો દિ દેખાડ વ્હાલા
૮૭૮	કેદાર	કર સત્સંગ અભી સે પ્યારે
૮૭૯	આશાવરી	કયા ખોજે અજ્ઞાન ? અવધૂ
૮૮૦	માંડ	કહાં જાના નિરખાના સાધો
૮૮૧	માલકૌંસ	ગુરુચરન પ્રીત મોરી લાગી રે
૮૮૨	માંડ	જય જય ગુરુ મહારાજ ગુરુ
૮૮૩	પ્રભાતી	જાગ્યને જોગીડા દત્ત દિગંબરા
૮૮૪	માંડ	જે જોરું તે જાય જગતમાં
૮૮૫	ભીમપલાસ	જેના દિલમાં દીનની દાઝ નથી
૮૮૬	ભીમપલાસ	જેને જ્ઞાન નિરામય બૂટી જડી
૮૮૭	ઝીંઝોટી	જો આપકો દેખે ન ઉસકો
૮૮૮	પીલુ	તીરથ કહાં જાના મેરે
૮૮૯	ભૈરવી	તોડી દિવાલો મહેલની, બેઠા
૮૯૦	તિલંગ	દિલરૂબા દિલકી સુનાઉ
૮૯૧	કેદાર	પ્યારે ! ભજ લે રામ દિન રૈના
૮૯૨	આશાવરી	ભણતર મોટું ભૂત તપસી
૮૯૩	ગઝલ	ભર્યું જ્યાં ત્યાં પ્રભુ તારું

|| સુમરન સિદ્ધિ થોં કરો, જ્યાં ગાગર પનિહાર ||
|| હાલે ચાલે સુરતમેં, કહે કબીર બિચાર ||

|| માલા જો કરમેં ફીરે, જીભ ફિરે મુખમાંહિ ||
|| મનુવા તો ચૌદસિ ફિરે, ઐસો સુમરન નાહિ ||

૮૯૪	પ્રભાતી	ભાવ વિણ ભક્તિ નવ કામ આવે
૮૯૫	પ્રભાતી	ભેદમાં ખેદ અભેદ નિર્વાણ છે
૮૯૬	પ્રભાતી	મૂળ સંસારનું મૂઠ મન માંકડું
૮૯૭	કેદાર	રે મન - મસ્ત સદા દિલ રહના
૮૯૮	બિહાગ	વહાંકી બાત વ્યારી છે મેરે
૮૯૯	ઝીંઝોટી	વાંચ વાંચ વિશ્વ-ગ્રંથ
૯૦૦	માંડ	સતસે નાહીં ચીજ પરાર્થ
૯૦૧	બાગેશ્રી	સદા ભજો ગુરુદેવ, ગુરુવિના
૯૦૨	તિલકકામોદ	સુનેરી મૈંને હરિ મુરલી કી તાન
૯૦૩	માંડ	હરિના નામનો, સૌથી મોટો

૮૭૩ (રાગ : ભીમપલાસ)

અબ ખૂબ હંસો અબ ખૂબ હંસો, રોતે હો ઇસવિધ ક્યોં પ્યારે !
હસતેકે સાથ હસે દુનિયા, રોતે કો કૌન બુલાવે રે ! ધ્રુવ
જો હોના છે સો હોના છે, જો ખોના છે સો ખોના છે,
સબ સૂત્ર પ્રભુકે હાથોં છે, ફિર ચિંતા કાહે કરો પ્યારે ? અબ
ધન માલ ખજાના ઢેર લગા, ગિર ખાલી ઘર કંગાલ હુઆ;
જગ માન દિયા અપમાન કિયા, બસ ખુશ રહો હરદમ પ્યારે ! અબ
સુત દાર પિતા મિત ચલતી કે, પડતી મેં સાથ ન કોઈ ચલે;
અંસુવન મોતી કબહૂ ન બને, ફિર રોનેસે ફલ ક્યા પ્યારે ! અબ
સબ હાલતમેં સબ રંગતમેં, જનમેં બનમેં એકાંતહી મૈં;
સમરાંગનમેં બેરાગનમેં, આનંદમગન ડુલના પ્યારે ! અબ
પ્રભુ કો જગમેં જગકો પ્રભુ મૈં, ઇક્તાર નિહાર ફિરો મનુવા;
દિન સૂરજ રાત શશી તારે, સબ રંગ બિરંગ વહીં પ્યારે ! અબ

॥ સુમરન ઐસો કિજીયે, ખરે નિશાને ચોટ ॥
સુમરન ઐસો કીજીયે, હલે નહીં જીભ હોઠ ॥

૮૭૪ (રાગ : જોગીયા)

અબ ન મોહે હરિમિલન બિન આસ. ધ્રુવ
લોગ ઠગારે મોહે ફંસાવત, રહું જગબીચ ઉદાસ. અબ
કોઈ તો ધનકે કોઈ જોબન કે, કોઈ કીરત કે દાસ. અબ
પાપ ન જોડું પૂનકો છોડું, દોડું ગુરૂપદ પાસ. અબ
હરિ ગુરુ સંતન ભેદ મિટાઈ, અંતર હોત ઉજાસ. અબ
જહં વહં સોહં એક ભરો છે, ‘રંગ’ ઝૂઠ સબ ભાસ. અબ

૮૭૫ (રાગ : બિહાગ)

આતમ જાન લિયો મૂલ હિ સે; આયા અંધેરા કહીંસે. ધ્રુવ
દૃશ્ય ન થા તબ કહાંકા દૃષ્ટા, સબ કરતૂત મનહિ સે;
કોરા કાગજ ચિત્ર બિચિત્રા, સબ લીટા સ્થાહી સે. આતમ
ઊંચ નીચ સબ મનકી કરની, આતમ દૂર ચહીંસે;
સંગવિહીના સદા નિઃસંગા, દિખે ભાસ ભાવ હિ સે. આતમ
મનવૃત્તિકા બાદલ છાયા, અંધે નૈન વહીંસે;
દેવ છિપાયા દાનવ આયા, કાંપે આપ નહીંસે. આતમ
આંખ બંધ કર કરે તમાસા, ભૂલા આપ આપહી સે;
ખૂલા નૈન હુઆ સત્સંગા, ‘રંગ’ ન અહીં-તહીં સે. આતમ

ચાહે તૂ યોગ કરિ ભ્રુકુટીમધ્ય ધ્યાન ધરિ, ચાહે નામ રૂપ મિથ્યા જાનકે નિહાર લે,
નિર્ગુણ નિરભય, નિરાકાર, જ્યોતિ વ્યાપ રહી, ઐસો તત્ત્વજ્ઞાન નિજ મનમેં તૂં ધાર લે;
‘નારાયન’ અપને કો આપ હી બખાન કરિ, મોંતે વહ ભિન્ન નહીં ચા વિધિ પુકાર લે;
જૈલૌ તોહિ નંદકો કુમાર નાહિ દૃષ્ટિ પર્યો, તૌલો તૂં ભલેં બૈઠિ, બ્રહ્મકો વિચાર લે.

॥ સુમરન સુરતિ લગાય કે, મુખસે કછુ ન બોલ ॥
બાહર કે પટ દેખ કે, અંતરકે પટ બોલ ॥

૮૭૬ (રાગ : પ્રભાતિ)

એક કિરતાર કલિતાર સૃષ્ટિ તણો, મૂકીને મૂટ નાના^૧ ઉપાસે;
એક અનંત અવિનાશી પરિબ્રહ્મને, ભૂલીને ભૂતની દોડ વાંસે ! ધ્રુવ
કાળ કંપે અતિ, બીકથી જેહની, તેજ ચંદ્રાર્ક જો અમિત^૨ આપે;
સૂર્યનો સૂર્ય એ ચંદ્રનો ચંદ્ર એ, દુઃખડાં દીનનાં એજ કાપે. એકો
બીજમાં વૃક્ષને વૃક્ષમાં બીજ પરિબ્રહ્મમાં આપ પર તેમ કાસે;
રજજુભુજંગ^૩ સમ વિશ્વભ્રાંતિ બધી, આદિમધ્યાંત પરિબ્રહ્મ ભાસે. એકો
સુજ્ઞાને સાન બસ, અજ્ઞાને^૪ આણ પણ, દગ્ધ^૫ને ડા'પણ કોણ દેશે ?
દેખતાં આંધળો આપથી થાય જે, તેહનો હસ્ત તે કોણ રહેશે ? એકો
તર્ક વિતર્કનું જોર ચાલે નહિ, પંડિતાઈ વૃથા ત્યાં તકાસે;
જ્ઞાત અજ્ઞાતની પાર પર એ વસે, જ્ઞાત અજ્ઞાત એથી પ્રકાશે ! એકો
તેહ તું તેહ તું વેદ ગર્જી કહે, સૂણતાં 'રંગ' નર ભાન ભૂલે;
મોહપડદો ખરે, સંસૃતિભય ટળે, ગુરુકૃપા હોય તો ભેદ ખૂલે ! એકો

❧ (૧) અનેક, (૨) અપાર. (૩) દોરડીમાં સર્પની ભ્રાંતિની માફક, (૪) અણસમજુ, (૫) દોડડાહો.

૮૭૭ (રાગ : દરબારી કાન્હડા)

એવો દિ દેખાડ, વ્હાલા ! એવો દિ ઉગાડ !!
દેખું તારું રૂપ બધે, તૂ એવો દિ દેખાડ !! ધ્રુવ
ભૂલાવી હું-મારું 'હું'ને તારામાં ડૂબાડ, વ્હાલા તારામાં ડૂબાડ !
તું તારામાં ભેદ ન દેખું, એવો દિ દેખાડ. એવો
જુગજૂનાં બંધ નૈના, કાંઈ તો સૂઝાડ, વ્હાલા, કાંઈ તો સૂઝાડ !
અંદર બહારી તું ને દેખું, એવો દિ દેખાડ. એવો

॥ અંતર 'હરિહરિ' હોત હૈં, મુખકી હાજત નાહિ ॥
સહજે ધુન લાગી રહે, સંતનકે ઘટ માંહિ ॥

આપ્યું તેં તારાંને આપી, રાચું મન મોઝાર, વ્હાલા, રાચું મન મોઝાર !

શેષે પૂર્ણતા પિછાનું, એવો દિ દેખાડ. એવો
ધાર્યું તેં થાવાનું મારી વ્યર્થ કાં પછાડ ? વ્હાલા, વ્યર્થ કાં પછાડ ?
તારે શરણે થાઉં નચિંત, એવો દિ દેખાડ. એવો
રૂપેરૂપે તું અરૂપી 'રંગ' એ નિર્ધાર ! વ્હાલા રંગ એ નિર્ધાર !
ગોત્યું જડે ન 'હું' ક્યાંચે, એવો દિ દેખાડ. એવો

૮૭૮ (રાગ : કેદાર)

કર સત્સંગ અભીસે પ્યારે ! નહિ તો આખર રોના હૈ;
અંતકાલ કોઈ કામ ન આવત, વૃથા જગત રિઝવાના હૈ ! ધ્રુવ
બડે બડે તો ગયે મિજાસી, ઉનકા કહાં ઠિકાના હૈ ?
કર અબહૂસે કુછ તૈયારી, નહીં તો ફિર પછતાના હૈ ! કરો
બિષય કાંચ દેખત લલચાયા, દૌડત પીછે પડના હૈ;
મિલે અસલ આતમ હીરા તો, આપ અપન પર હંસના હૈ. કરો
માયા મૃગજલ મિથ્યા ભાસે, ઉસે હંસ છુડવાના હૈ;
કર સેવા સદ્ગુરુકી પ્યારે, ઉસે રાહ મિલ જાના હૈ ! કરો
અંદર બાહર એક હિ આતમ, રંગ બિરંગા હોના હૈ;
તૂં જગમેં જગ તુઝમેં સાધો, દેખ મૌજ ઉડાના હૈ ! કરો
જો જો દિખતા વોહિ બિગડતા, નિર્વિકાર દિખેયા હૈ;
અજર અમર ઈક વો અબિનાસી, 'રંગ' નૈનકા નૈના હૈ. કરો

ગોરસમેં આજ્ય જેસે રાજત લલામ સદા, તિલમાંહી તૈલ જેસે સુંદર સુહાત હૈ,
પથરીમેં પાવક જ્યાં સોહત સદાય રહી, પુષ્પમેં સુગંધ જેસે જાહિર જનાત હૈ;
મિસરીમેં મિષ્ટતા જ્યોં ઓપત અધિક ઔર, લોનમેં લવણ જેસે ભાય બહુ ભાંત હૈ,
'ગોવિંદ' કહત તૈસે બ્રહ્મ વિશ્વમાંહી પર માયાર્તે રહિત સદા વિમળ વિભાત હૈ.

॥ ભક્તિદાર હૈ સાંકડાં, રાઈ દસમા ભાય ॥
મન જબ મ્હાવત હો રહા, ક્યાં કર સકે સમાય ? ॥

૮૭૯ (રાગ : આશાવરી)

કયા ખોજે અજ્ઞાના ? અવધૂ ! કયા ખોજે અજ્ઞાના ? ધ્રુવ
ઘોર અંધેરા ખોજનહારા, દીપકજ્યોત જલાયા;
ખોજ ખોજ જુગ ચારિ ગંવાયા, મૂલ ન કોઉ પાયા ! અવધૂ
સસારીંગકા નાવ બનાયા, મૂલતૃષ્ણાપૂર બહાયા;
વંધ્યાસુત વેપાર ચલાયા, ગગનકુસુમ ફલ પાયા. અવધૂ
ઝંદાવેસ્તા^૧ કુરાન દેખા, હુંડા વેદ પુરાણા;
કરાર^૨, કલમા કામ ન આયા, ખાલી મગજ ખવાયા. અવધૂ
'રંગ' કૃપા ગુરુ ગોતા^૩ માર્યા, અમુલખ મોતી પાયા;
અંદર બાહિર ચમક દિખાયા, ભાન આપ ભૂલાયા. અવધૂ

❧ (૧) પારસીઓનો મુખ્ય ધર્મગ્રંથ, (૨) બાયબલ, (૩) ડુબકી.

૮૮૦ (રાગ : માંડ)

કહાં જાના નિરખાના, સાધો, કહાં જાના નિરખાના ? ધ્રુવ
આના જાના દેહધરમ હૈ, તું દેહી જુગજૂના;
કયા મતલબ દુનિયા સે પ્યારે ? મરઘટ અલખ જગાના. સાધો
રાતદિવસ સખ તેરી કરામત, તું ચંદા સુર સ્થાના;
ફૂંક મારકે સૃષ્ટિ ઉડાવત, પેદા કરત પુરાના. સાધો
ચૌદ માળકા મહલ પિયારે, છનમેં મિટ્ટી મિલાના;
ભસ્મ લગાકે બંભોલાસે, પુનિ પુનિ નૈન મિલાના. સાધો
અહં ખોપડી તોડી ખપ્પર, કાલા હાથ ગહાના;
શૂન્ય શહરમેં ભીખ માગકર, નિજાનંદ રસ પાના. સાધો
પર્વત સંત્રી દેખો પ્યારે, નદીચન નાચ સુહાના;
તરુવર મુજરા મોજ દેખકે, સોહં ડમરું બજાના. સાધો

॥ રાઈ બાંટા બીસવાં, ફિર બીસનકા બીસ ॥
ઐસા મનુવા જો કરે, તાહિ મિલે જગદીશ ॥

સુરત પ્રિયાસે 'રંગ' જમાના, ભેદ ભરમ મિટાના;
ખુદી^૧ ખોદ કે દેહ દફાના, જીવન્મુક્ત કહાના. સાધો

❧ (૧) અહંકાર

૮૮૧ (રાગ : માલકોંધ)

ગુરુચરન પ્રીત મોરી લાગી રે ! ધ્રુવ
સોતી થી મેં જન્મોજનમસે, ગુરુશબદસે જાગી રે ! ગુરુ
હાટ બજાર ફીરું મતવાલી, લોગલાજ સખ ત્યાગી રે ! ગુરુ
કોહં કોહં પૂછત રાગી, સોહં કહત વિરાગી રે ! ગુરુ
ના મેં રાગી ના વિરાગી, 'રંગ' રાગસે ભાગી રે ! ગુરુ

૮૮૨ (રાગ : માંડ)

જય જય ગુરુ મહારાજ ગુરુ, જય જય પરબ્રહ્મ સદ્ગુરુ;
જીવનદોરી તુજને સોંપી, નિશ્ચિત જગમાં ફરે. ધ્રુવ
કાયા વાયા મનથી તુજની, સેવા નિશદિન કરે;
પાપ પુણ્ય અરપી તુજ ચરણે, અક્ષય શાંતિ વરે. જય
તેગ્રીસ ક્રોડ દેવ સહુ તુજમાં, તીરથ શીદને ફરે;
નામનાવમાં બેસી, દારણ ભવસાગર આ તરે. જય
ઈન્દ્રિય ઇંદ્રિય^૧ મન કુસુમ^૨ ને, મસ્તક શ્રીફળ ઘરે;
સ્વાર્પણયજ્ઞે અહં હોમીને, સ્વાનંદે સંચરે. જય
ત્રિગુણ વટાવી ગુણાતીતમાં, નિર્ગુણ થઈને ફરે;
જલ લહરિ સમ 'રંગ' રૂપને, બાળી જીવતાં મરે. જય

❧ (૧) બળતણ, (૨) ફૂલ.

॥ માલા પહેરે કૌન ગુન, મનકી દુખિધા ન જાય ॥
મનમાલા કર રાખિયે, હરિ ચરનન ચિત લાય. ॥

જાગ્યને જોગીડા દત્ત દિગંબરા, તુજ વિના ભક્તઅર્થ^૧ કોણ હરશે ?
 કલિ બધે વ્યાપિયો ધર્મ સંતાડિયો, ધર્મ સંસ્થાપના કોણ કરશે ? ધ્રુવ
 નાસ્તિકો નગ્ન^૨ થઈ વલ્ગના^૩ બહુ કરે, ઓચરે જેહ મન જેહ ભાવે;
 ભક્તિ પંગૂ થઈ અન્ય ખંડે ગઈ, સર્વને શુષ્ક મન જ્ઞાન ભાવે. જાગ્યને૦
 ત્યાગવૈરાગ્યની ઠેકડી સહુ કરે, ભોગમાં મસ્ત થઈ જગત ડોલે;
 દાનવ્રતપૂજને ચિત્ત હા ! નવ ઠરે, વ્હેમ બાધા બધે સ્વૈર^૪ ચાલે. જાગ્યને૦
 ગુરુ તણો રાફડો ચોદિશિ ફાટિયો, જેહને જે ગમે તેને મૂંડે;
 ‘મુંડને મોક્ષ’ એ સૂત્ર સોંધું થયું, વ્યાસશાંડિલ્ય ગમ કોણ દોડે ? જાગ્યને૦
 આપપંથી બધા આત્મ નવ ઓળખે, દેવને ભૂલી મંદિર પૂજે !
 ‘રંગ’ મૂગો થઈ તુંહિ તુંહિ ઓચરે, તું વિના આન^૫ નવ કાંઈ સૂઝે !! જાગ્યને૦

❧ (૧) ભક્તોનાં પાપ, (૨) નિર્લજ્જ થઈ - મર્યાદા મૂકી દઈ, (૩) ફૂદાફૂદ, (૪) જેને જેમ ફાવે તેમ, (૫) બીજું-અન્ય.

૮૮૪ (રાગ : માંડ)

જે જોયું તે જાય, જગતમાં, કુલ્યું તે કરમાય. ધ્રુવ
 ઉદય થયો રવિ પ્રાતઃકાળે, જનમન સહુ હરખાય;
 અસ્ત થતાં નભ માંહી નિશાએ, તિમિર^૧ ઘોર છવાય. જગતમાં૦
 કુસુમાકર^૨ ખીલ્યો સુમ^૩ શોભે, દિવ્ય સૂર સંભળાય;
 એક દિન જૂનાં ઠૂંઠા દેખી, અંતર અતિ ગભરાય. જગતમાં૦
 ઘનજોબન અભિમાન નકામો, કાળ સર્વને ખાય;
 રાય રંક સુરનરમુનિ કિન્નર, કો’થી નવ છટકાય. જગતમાં૦
 ‘રંગ’ જ્ઞાન વિણ મોત ટળેના, નિર્ભય કેમ થવાય ?
 મોહ^૪ મૃત્યુ એ સૂત્ર સનાતન, અનુભવથી^૫ જ તરાય. જગતમાં૦

❧ (૧) અંધારું, (૨) વસંતઋતુ, (૩) ફૂલ, (૪) આત્મસ્વરૂપનું વિસ્મરણ, (૫) આત્માનુભવ.

॥ મુંડ મુંડાવત જુગ ગયે, અબહુ ન મિલિયા રામ ॥
 રામ બિચારા ક્યા કરે ? મન કે ઔર હિ કામ ॥

જેના દિલમાં દીનની દાઝ નથી, એવા દુરિજનનું અહીં કામ નથી. ધ્રુવ
 મુખથી જ સદા સાકર ઘોળી, કાગળ પર શાહી બધી ઢોળી;
 ખાધા વિશ્વાસુજનો ફોલી, એવા મ્હો-શૂરામાં રામ નથી ! જેના૦
 ગંગાદિક તીર્થોમાં ન્હાયા, ડાઘા દિલના ના કદી ધોયા;
 દુખિયાનાં આસું ના લોહ્યાં, તેનું હરિ-પોથીમાં નામ નથી. જેના૦
 મિષ્ટાન્ન નવાં નિત ઘેર ઊડે, ભૂખ્યાંને કણના દ્વાર મળે;
 લેવા પર વિત્ત ઉરે ઉછળે, તેને ઠરવાનું કંઈ ઠામ નથી. જેના૦
 જનતા-જાદવપતિ તરછોડ્યા, દર્શન કાજે મંદિર દોડ્યાં;
 પછડાતાં પડછાયે રોયા, તેને ત્રિભુવનમાં વિશ્રામ નથી. જેના૦
 વાણી-વર્તન-વાક્યે સમતા, નિરહંકૃતિ, ના જેને મમતા;
 વણ માગ્યે ‘રંગ’ મળે પ્રભુતા, એના સુખને ક્યાંય વિરામ નથી. જેના૦

૮૮૬ (રાગ : ભીમપલાસ)

જેને જ્ઞાન નિરામય^૧ ખૂટી જડી, તેને પરમારથની સૂઝ પડી. ધ્રુવ
 ટીલાં-ટપકાં કરી જન્મ ગયો, તૂટી માળા, ના અર્થ સર્ચો;
 હરિનામ ગ્રહી ચરી, જો વિસર્ચો, સાધનમાં તેના ભૂલ નડી. જેને૦
 મ્હેલાતો કીધી ખડી મોટી, ખાધી બોળી ઘીમાં રોટી;
 પરદ્રવ્ય તકાસે પરબેટી, જીવનમાં તેના ધૂળ પડી. જેને૦
 વીત્યુ ચૌવન ખૂટી શક્તિ, વિણભાવ કરી લૂખી ભક્તિ;
 તૂટી ના જો દેહાસક્તિ, આખર તેને પરિતાપ-ઘડી. જેને૦
 જગવી ધૂણી ધૂપાદિ કર્યા, દિવડાં અંતરના ના પ્રજળ્યા;
 ક્રોધદ્વેષાદિક જો ન ગળ્યા, ગબડ્યાં અધવચ તૂટી તંગડી. જેને૦
 મનના અભિલાષ રહ્યા મનમાં, હાર્યા બાજુ ભટક્યા વનમાં;
 ચેત્યા વેળાસર ના દાણમાં, ભૂતાવળ ‘રંગ’ પછાડી પડી. જેને૦

❧ (૧) રોગ ન થાય એવી, નિર્દોષ.

॥ માલા મુજસે લડ પડી, કાહે ફિરાવે મોહિ ? ॥
 જો દિલ ફેરે આપના, તા રામ મિલાઈ તોહિ ॥

૮૮૭ (રાગ : ઝીંઝોટી)

જો આપકો દેખે ન ઉસકો દૂસરા દિખતા નહીં;
જો દૂસરા નજરોં ભરા, ના આતમા દિખતા નહીં. ધ્રુવ
હે બહાર ભીતર આપહિ, ના દેખ કર ડરતા રહા;
અંધિયારમેં રસ્સી પડી ડર, સાંપ કહ ભગતા રહા. જો
હે રૂપમેં બેરૂપ વો, અખિયાં અનુભવ કી ચીન્હે;
ઉમરી બિતાવે બાતમેં, ક્યા જાતકા અનુભવ ઉન્હે. જો
અંધા બિલોકે જ્યોતકો, બહિરા સૂને ઝનકારકે;
સોવે ન દિનરૈનાં કભુ, જાને ન સ્વપ્ન સુષુપ્તકો. જો
કપરા દુર્ઘકા ફેંક કર, ફીરે દીવાના બાવરા;
રોતા કભુ હંસતા કભુ, અલમસ્ત ખુદ મસ્તીભરા. જો
આઝાદ આત્મારામ હૈ, આનંદસાગર અટપટા;
નુગરા પિછાને ક્યા ઉસે ? 'રંગ' દેખકે વહીં ડટા. જો

૮૮૮ (રાગ : પીલુ)

તીરથ કહાં જાના, મેરે ભાઈ ? (૨) ધ્રુવ
ઘટમેં ગંગા ઘટમેં જમુના, ઘટમેં સરસ્વતી માઈ;
બાહિર સબ જગ પથ્થર પાની, ભટકભટક ઘર આઈ. તીરથ
દિન દિન ભટકા રાત જગાયા, તબહિ ન મીલા સાંઈ^૧;
નેક કમાઈ કરલે ભાઈ, ઈસમેં સબ કુછ આઈ. તીરથ
મનમેં મકકા, મનમેં કાશી, મનમેં સાલેમ^૨ ભાઈ;
આતમગંગા મલમલ^૩ નહાઈ, જન્મમરણ મિટ જાઈ. તીરથ
મનમાલા દિનરૈન ચલાઈ, સોહં સોહં એહિ;
અંત સમે બિન હરજી ભાઈ, કોઉ કામ ન આઈ. તીરથ

॥ મન મેલા તન ઉજલા, બગલા કપટી અંગ ॥
તાતે તો કઊવા ભલા, તન મન એક હિ રંગ ! ॥

‘રંગ’ રંગકે કપડે પહેને, દાઢી મૂંછ મુંડાઈ;
જટા બઢાઈ ભભૂત લગાઈ, એ સબ જગ ઠગવાઈ. તીરથ

❧ (૧) સ્વામી-જગતનો નાથ-પ્રભુ, (૨) જેરુસલેમ-ખ્રિસ્તિ લોકોનું જાત્રાનું મુખ્ય મથક,
(૩) ચોળીચોળીને.

૮૮૯ (રાગ : ભૈરવી)

તોડી દિવાલો મહેલની, બેઠા જઈ મેદાનમાં;
ઉપર કડાડે આભ તૂટ્યું, તેથી તમારું શું ગયું ?
ફાડી દુશાલા ભરજરી, શતખંડ કંથા શિર ધરી;
ઊભા દિગંબર ચોકમાં તેથી તમારું શું ગયું ? (૧)
દિનરાત મિજલસમાં ગઈ, મિષ્ટાન્ન સેવ્યાં પ્રીતથી;
ભૂખે કડાકા જો કીધા, તેથી તમારું શું ગયું ? (૨)
પીયૂષ પીધું સ્વપ્નમાં, વારિ મળ્યું ના જાગરે;
કાતિલ હલાહલ ગટગટાવ્યું, તેથી તમારું શું ગયું ? (૩)
કસ્તૂરી છોડી કર્દમે, રંગી તનુ ઉમંગથી;
ધૂળી ઉડાડી મોજથી, તેથી તમારું શું ગયું ? (૪)
અક્કલ ગઈ અસ્માનમાં, ચારો સતાવો કાં મુને ?
પાગલ ભલે પાગલ રહ્યો, તેથી તમારું શું ગયું ? (૫)
જે કર્યું તે ભોગવ્યું, જો શેષ ભોગવવું રહ્યું;
નિ:શેષ સંચિત લય થયું, તેથી તમારું શું ગયું ? (૬)
જો હું કરું હું ભોગવું, ના મેં કર્યું મેં ભોગવ્યું;
બસ ‘રંગ’ કોનું શું ગયું, જેનું જઈ તેને મળ્યું !! (૭)

॥ ગુરૂ ગુરૂ સબ કહા કરો, ગુરૂહિ ‘ગુરૂ’ મેં ભાવ ॥
સો ગુરૂ કાહે કિજીયે, જો નાહિ બતાવે દાવ ? ॥

૮૯૦ (રાગ : તિલંગ)

દિલરૂના દિલકી સુનાઉ, સૂનનેવાલા કૌન હૈ ?
જામેહક^૧ ભર ભર પિલાઉ, પીનેવાલા કૌન હૈ ? ધ્રુવ
એશો ઈસરતમસ્ત^૨ દુનિયા, આકબત^૩ સુખ ના ચાહે;
ચાહે તો હાજર દિખાઉં, ચાહનેવાલા કૌન હૈ ? દિલો
આંખમેં દેખે જો સૂને, કાનમેં બિનુકાન^૪ હૈ;
સોહં જપે પ્રતિશ્વાસ હંસા, એહિ અલ્લાહ કૌન હૈ ? દિલો
ઘટમેં બસે પ્યારા પિયા, ભૂલા ફિરે ક્યો બન વિષે ?;
જલમેં પિયાસી હાય શફરી^૫, તૃષ્ણા બુઝાવે કૌન હૈ ? દિલો
'રંગ' રંગે સુર^૬ કાસે^૭, પીલા હરા^૮ સખ ગૂઠ હૈ !
તું મેં પિયા^૯ મેં, તું પિયા બસ, સૂર બંસી એક હૈ. દિલો

❧ (૧) ઈશ્વરી આનંદનો પ્યાલો, (૨) વિષયોપભોગમાં ચક્રચુર, (૩) પરલોક-મોક્ષ,
(૪) કાન વગરનો, (૫) માછલી, (૬) સૂર્ય, (૭) પ્રકાશી રહ્યો છે, (૮) લીલો, (૯)
પ્રિયા પ્રિત-પરમેશ્વર.

૮૯૧ (રાગ : કેદાર)

પ્યારે ! ભજ લે રામ દિન રૈના; કાહે ફિરત અરૈના. ધ્રુવ
તનકા તંબૂર મનકી માલા, શ્વાસા બીન સુહાના;
સાંજ સબેર સુમર લે સાંઈ, રહે ન જુના મરના. પ્યારે
નામી એક અરુ નામ અનંતા, સચ્ચિત્સુખમય જાના;
રામ કૃષ્ણ ગોવિંદ મુરારે ! એહિ ધૂન ગજાના. પ્યારે
દેહ અવધપુર આતમ રામા, એહિ દ્વારિકા શ્યામા;
નવ દ્વાર પર દશમ બિરાજે, વહાં કિસનકા થાના. પ્યારે
ઔર નિકમ્મા ઝઘડા સારા, ખાલી વજ્ર ગંવાના;
દ્વૈતાદ્વૈત પરે હો પ્યારે, રંગ સંગ ભૂલ જાના. પ્યારે

॥ બંધેસે બંધા મિલા, છૂટે કૌન ઉપાય ? ॥
સંગત કર નિર્બંધકી, પલમેં દેય છુડાય ॥

૮૯૨ (રાગ : આશાવરી)

ભણતર મોટું ભુત, તપસી ! (૨) ધ્રુવ
ગર્વ વધારે વિનય સંહારે, દેવ કહે સખ તૂત;
સહુથી અદકો આપ વખાણે, સંત કહે હડધૂત. ભણતરો
તર્ક કુતર્ક ઉઠાવે કંઈ કંઈ, સ્વચ્છંદ માને પૂત;
સ્થિર ઠરે ના એક ઠેકાણે, કરે કૂદાકૂદ. ભણતરો
અહં અહંની કરે ગર્જના, અન્ય કહે તે જૂઠ;
આપબુદ્ધિ સર્વજ્ઞ પ્રમાણે, બકે શાસ્ત્ર અખૂટ ! ભણતરો
કા-કા-શબ્દે હંસ હઠાવે, કરે મિથ્યા કૂટ;
જ્ઞાન જઈને ભાન જો આવે, 'રંગ'^૧ લહે અવધૂત. ભણતરો

❧ (૧) અવધૂતનું સ્વરૂપ જાણે.

૮૯૩ (રાગ : ગાઝલ)

ભર્યું જ્યાં ત્યાં પ્રભુ તારું, અનુપમ રૂપ હે અવધૂત !
નિરાકારી નિજેચ્છાએ, બન્યો સાકાર તું અવધૂત !! ધ્રુવ
ખૂનીના ખંજરોમાં તું, પ્રિયાના ચુંબનોમાં તું;
હરે ! હરિગર્જનામાં તું, રહ્યો પિકકૂજને અવધૂત ! ભર્યું
ગુલાબી ગાલમાં હસતો, ક્ષયીના હાડમાં વસતો;
બધે નિર્દલ તું રમતો, નિજાનંદે અહા અવધૂત ! ભર્યું
વને યોગી થઈ વસતો, જગે ભોગી સમો ભમતો;
કદી રોગી સમો રડતો, અગમ લીલા કરી અવધૂત ! ભર્યું
સદા પાસે છતાં આઘે અભાગીને અરે દિસતો;
સહુ રંગે અરંગી તું, લહે તુજ 'રંગ' કો અવધૂત ! ભર્યું

॥ દયા, ગરીબી, બંદગી, સમતા, શીલ, સ્વભાવ ॥
એ તે લક્ષન સાધકે, કહે કબીર સદ્ભાવ ॥

ભાવ વિણ ભક્તિ નવ કામ આવે કદી, ભૂખ વિણ ભાખરી વ્યર્થ ઝેરી;
સ્નેહ^૧ વિણ દીપકળી કેમ ઓપે સહી, કલીબ^૨ની વલ્ગના ગગનઘેરી! ધ્રુવ
પ્રેમ ત્યાં નિત્ય પરમેશ હાજર ખડો, ઢોંગથી ટુકડો દૂર નાસે;
નાટકી ઠાઠથી કાટ નવ નીસરે, કામ ત્યાં રામ કદીએ ન ભાસે ! ભાવ
ફૂડ ને કપટ કુકર્મ માંહે ભર્યા, બહારથી તિલકને છાપ કીધાં;
માળને ટાળથી^૩ મૂઢ જન છેતર્યા; મીઠળી વાણીથી કવન કીધાં ! ભાવ
પિયુ પિયુ ઓચરી વન બપેયો મૂવો, પિયુ તણો શોધ નવ ક્યાંય લાગ્યો;
કાળની જાળમાં અંત જઈ સાંપડ્યો, પાંખ ફફડાવીને વ્યર્થ રોયો. ભાવ
ભજન અમૃતતણું અશન^૪ વિષનું ઘણું, અમર તે કાય તુજ કેમ થાશે ?
ગાન મુખ રામનું ધ્યાન તો દામનું, ચામનું ‘રંગ’ કયમ મુક્તિ થાશે ? ભાવ

❧ (૧) તેલ, (૨) નપુસંક, (૩) કર્તાલ, (૪) ખાણું.

ભેદમાં ખેદ અભેદ નિર્વાણ છે, ભક્તિમાં શક્તિ સઘળી પ્રકાશે;
ભક્તિનાવે ચઢી ભક્ત ભવને તરી, નિજ સ્વરૂપે હરિ તેજ થાશે. ધ્રુવ
કોટિ તીર્થો કીધાં, પંચગવ્યો પીધાં, મન તણો મેલ તોયે ગયો ના;
હંસ મોતી ચરે કાક વિષ્ણુ ગળે, દૈવને દોષ દે મૂઢ નાના. ભેદમાં
દર્દ અંદર થયું, ઉપર ઓસડ કર્યું, મન તણો મેલ કયમ તન ટાળે ?
અંધતમ^૧ કજ્જલે ના ટળે કો સમે, દીપ પ્રગટ્યા વિના પ્રભ^૨ ન થાશે. ભેદમાં
ભ્રમ ભાંગ્યા વિના બ્રહ્મ નવ સાંપડે, બ્રહ્મ જાણ્યા વિના ભય ન જાયે;
સંત સેવા વિના વાટ નવ એ જડે, માન^૩ મૂક્યા વિના ભાન નાવે. ભેદમાં
મન માર્યા વિના મુક્તિ ભેટે નહિ, શાંતિ પામે નહિ સોડ તાણે;
સત્ય અસત્યની જુક્તિ જાણ્યા વિના, ‘રંગ’ ભવપીડ તે કેમ જાયે ? ભેદમાં

❧ (૧) ગાઢ અંધકાર, (૨) પ્રકાશ, (૩) અભિમાન.

॥ આશ તજે માયા તજે, મોહ તજે અર માન ॥
હર્ષ શોક નિંદા તજે, કહે કબીર સંત જાન ॥

મૂળ સંસારનું મૂઢ મન માંકડું, વિષયવૃક્ષે ભમે સ્થૈર ઘેલું;
ના ઠરે એક પલ, એકથી અન્ય પર, દોડતું દિવસ ને રાત મેલું. ધ્રુવ
અદ્રિ^૧ કર પર ઘરે, અબ્ધિ^૨ શોષણ કરે, અગ્નિજ્વાળા ગળે સિદ્ધ કોઈ;
આભમંડળ ઊડે, આપ^૩ અમૃત કરે, રાખ ચિંતામણિ રત્ન સોઈ. મૂળ
કેસરી^૪ કંઠ કોઈ ઘંટ જઈ બાંધતું, નાગને નાથ ઘાલે મદારી;
સ્થેલ છે ખેલ સહુ એહ બાજુગરી, મનહરિ^૫ બંધને સર્વ હારી ! મૂળ
મત ગજરાજના^૬ દંત જીવતાં સહે, મકરની^૭ દાઢથી કાઢે મોતી;
અલ્ય મન આગળે દાળ સીજે નહિ, ભલભલાની મતિ ત્યાંહ રોતી. મૂળ
હઠ^૮ અને રાજથી મંત્રલયસાજથી વ્રતજપાદિ થકી કોઈ મથતું;
તીવ્ર ઉપોષણે ઇન્દ્રિયો મથી ઘણી, સાધના ફરી ફરી કોઈ કરતું. મૂળ
ધ્યાન-અભ્યાસથી વિરતિ^૯-અસિધારથી, નાદ સંધાનથી સુરતી જોડે;
ગુરુતણી સેવથી, ઇશની મ્હેરથી, મન તણાં મૂળ તો તેહ તોડે. મૂળ
ઊર્મિ^{૧૦} ઊઠે જરી બ્રહ્મસાગર મહીં, ફેલતાં ફેલતાં નષ્ટ થાયે !
વૃત્તિ ખેચરી^{૧૧} કરી, નામરૂપ વિસરી, ‘રંગ’ રંગે હરિ કો સમાયે ! મૂળ

❧ (૧) પર્વત, (૨) સમુદ્ર, (૩) પાણી, (૪) સિંહ, (૫) મનરૂપી વાંદરુ અથવા સિંહ
અથવા ઘોડો, (૬) હાથી, (૭) મગર, (૮) હઠાદિ યોગના પ્રકાર છે, (૯) વૈરાગ્યરૂપી
તરવારની ધારથી, (૧૦) તરંગ, (૧૧) નિરાલંબ.

મારે કામ ક્રોધ સખ લોભ મોહ પીસિ ડારે, ઇન્દ્રિય કતલ કરી કિયો રજપૂતો હૈં,
માર્યો મહા મત મન, મારે અહંકાર મીર, મારે મદ મત્સર હું, ઐસો રન રતો હૈં;
મારી આશાતૃષ્ણા પુનિ, પાપિની સાપિની દોઉં, સખકો સંહાર કરિ નિજપદ પહૂતો હૈં,
‘સુંદર’ કહત ઐસો સાધુ કોઉં શૂરવીર, વૈરિ સખ મારિકે નિશ્ચિંત હોઈ સૂતો હૈં.

॥ આપા તહાં અવગુન અનંત, કહે સંત સખ કોય ॥
આપા તજ હરિકો ભજે, સંત કહાવે સોય ॥

રે મન-મસ્ત સદા દિલ રહના, આન પડે સો સહના. ધ્રુવ
 કોઈ દિન કંબલ કોઈ દિન અંબર, કભુ દિગંબર સોના;
 આત્મનશેર્મે દેહ ભૂલાકે, સાક્ષી હોકર રહના. આન૦
 કોઈ દિન ઘીગુડ મૌજ ઉડાના, કોઈ દિન ભૂક^૧ સહાના;
 કોઈ દિન વાડી, કોઈ દિન ગાડી, કભુ મસાણ જગાના. આન૦
 કોઈ દિન ખાટ પલંગ સજાના, કોઈ દિન ધૂલ બિછોના;
 કોઈ દિન શાહ બને શાહોં કે, કભુ ફકીરા દીના. આન૦
 કડુઆ મીઠા સખકા સુનના, મુખ અમૃત બરસાના;
 સમજ દુઃખસુખ નભ બાદલ સમ, 'રંગ' સંગ છૂડાના. આન૦

❧ (૧) ભૂખ.

વહાંકી બાત વ્યારી હે મેરે ભાઈ, જો જાને સો મૂક-સો જાવે ! ધ્રુવ
 બોલે જો કદિ એસાહિ સમજે, અવર ન બૂઝે કાંઈ;
 ગૂંગાને જ્યોં ઘેબર ખાઈ, ડકારમાત્ર^૧ દિખાઈ. વહાંકી૦
 વીચિ^૨ સમુંદર ઊઠે પલમેં, આપ સમુંદર હોઈ;
 કૌન કહે જો બીતી વાકો ? હોને સે સમુઝાઈ. વહાંકી૦
 ઘાયલકી ગત ભીરુ ન જાને ? જાને ઘાયલ કોઈ;
 વંઝા^૩ પ્રસવગતિ ક્યા જાને ? બોલત હાંસી આઈ. વહાંકી૦
 રૂપૈયામેં કઈ પૈસા પાઈ, પાઈ રૂપૈયા ન હોઈ;
 સાત 'રંગ' સુરધનુ ચમકાઈ 'રંગ' ધનુષ ન ભાઈ. વહાંકી૦

❧ (૧) ઓડકાર, (૨) તરંગ, (૩) વંધ્યા.

॥ ચંદન જૈસા સંત હૈ, સર્પ જૈસા સંસાર ॥
 અંગ હિ સે લપટા રહે, છોડે નહિ બિકાર ॥

વાંચ વાંચ વિશ્વ-ગ્રંથ, વાંચવા જો ચાહના;
 વાંચવું ન અન^૧ રહે, મિટે સમૂળ વાંછના. ધ્રુવ
 સુણ સુણ ગેબી ગાન, સુણવા જો દિલ ચહે;
 વ્યોમ^૨ માંદ્ય તારલા જે, ગૂંજી આત્મમાં રહે. વાંચ૦
 ઘૂ ઘૂ ઘૂઘવે પયોધિ^૩, નિર્ઝરો^૪ અરણ્યનાં;
 વાત પંછી વન તણાં જે, ગાય ગીત ધીશના^૫. વાંચ૦
 દિવ્ય સ્પર્શ, દિવ્ય ગંધ, દિવ્ય રૂપ અંતરે;
 દિવ્ય નાદ, રસ સુદિવ્ય, ચાખતાં ન મન ચળે. વાંચ૦
 મોર નૃત્ય મત્ત ચિત્ત, મોદથી કરંત હા;
 વેલી-વૃક્ષ, જીવ-શિવ, લિંગ^૬ને ભળે અહા. વાંચ૦
 દૃષ્ટિ ફેરવી વિલોક, 'રંગ' એહ અવનવા;
 મેઘધનુષ્ય સપ્તમૂળ, એક રૂપ જૂજવાં. વાંચ૦

❧ (૧) અન્ય, (૨) આકાશ, (૩) સમુદ્ર, (૪) ઝરણાં, (૫) બુદ્ધિના પ્રેરક પરમાત્મા, (૬) આલિંગન.

સતસે નાહીં ચીજ પરાઈ;
 જહાં દેખો વહાં આપુ સમાઈ, રૂપ અરૂપ દિખાઈ. ધ્રુવ
 એક નૂર વિદ્યુ^૧ સુર^૨ પ્રકાશ્યો, મૃગજલ કિરણ એહિ;
 સપ્તરંગ ધનુ આપ દિખાયો, અંત આપુ સમાઈ. સતસે૦
 એક બુંદ નખ શિખ તન વ્યાપ્યો, હઢી ચામ સખ એહિ;
 પતિ ફૂલ ફૂલ શાખન માંહી, એક પેડરસ^૩ માઈ. સતસે૦

॥ જળ લગ નાતા જાતકા, તળ લગ ભગત ન હોય ॥
 નાતા તોડે હરિભજે 'ભક્ત' કહાવે સોય ॥

જલતરંગ અરુ ફેન બુદ્બુદા^૪, બરફન શીકર^૫ સોઈ;
એક મૃત્તિકા ઘાટ ઘડાયો, ઘટકટોરી, કહાઈ. સતસે૦
એક તંતુ પટ સખ બિખરાયો, વિધવિધ રૂપ દિખાઈ;
અશ્વસ્વાચ્છવિ ભિન્ન દિખાયો, અંત^૬ ‘રંગ’ સમુઝાઈ^૭. સતસે૦

❧ (૧) ચંદ્ર, (૨) સૂર્ય, (૩) ઝાડ, (૪) પરપોટા, (૫) પાણીના ફોરાં, (૬) છેવટે, (૭) રહસ્ય.

૯૦૧ (રાગ : બાગેશ્રી)

સદા ભજો ગુરુદેવ, ગુરુવિના નાહિ કોઈ અપના. ધ્રુવ
નાતે ગોતે સખ સ્વાચ્છ કે, નિઃસ્વાચ્છ ગુરુનાના;
આપ સમાન કરે શિષ્યનકો, દેવે પદ નિરખાના. સદા૦
કરે લોહકા પારસ સોના, નહિ પારસ કર જાના;
નહિ ઉપમા ગુરુકી ત્રિભુવનમેં, સાક્ષાત્ દેવ પિછાના. સદા૦
પૂછો પંડિત પોથી દિખાવે, કાઝી કિતાબ કહેના;
બોલે અંધા “દોડો પીછે” સખ મતલબમેં સ્થાના. સદા૦
કથે જ્ઞાન અરુ ક્રિયા સિખાવે, પકડ દસ્ત^૧ સલુના;
ઘાટ અગમપે આપ ચઢાવે, જહાં સાંઈકા થાના. સદા૦
બિના તેલ જલે જહાં જ્યોતિ, ઝગમગ દિવસાં રૈનાં;
આઠો જામ બજે સુરખાજા, ‘રંગ’ અરંગી જાના. સદા૦

❧ (૧) હાથ.

મુખમાંહિ રામપેં હરામમાંહિ મન ફિરે, ગિરે ભવકૂંપમાંહિ કર દીપ ધારકે,
વિષયવિકારમાંહિ રાગી મુખ ધમ કહે, મેં તો હું વિરાગી માલા તિલક જવું ધારકે;
બોગકી જુગતિ બિના જાને જો કહાવે બોગી, ગલામાંહે સેલી અરૂ કાલી કંથા ડારકે,
બિના ગુરુગમ મિથ્યાજ્ઞાન ભમે ઘલ વિધ, ફોગટ જ્યું જાવે એ મનુષ્યભવ હારકે.

॥ હાટ હાટ હીરા નહી, કંચન કા ન પહાર ॥
સિંહન કા ટોલા નહીં, સંત બિરલ સંસાર ॥

ભજ રે મના

૫૫૦

૯૦૨ (રાગ : તિલકકમોદ)

સુનેરી મેંને હરિમુરલીકી તાન (૨). ધ્રુવ
ઉસ મુરલીને મોહે જગાઈ, દોરી સુનત હૈરાન. સુનેરી૦
ઈતઉત બાજે અનહદ ગાજે, ભરા મુરદોંમે પ્રાન. સુનેરી૦
બાજ બજૈયા એક હિ કાના, જાન લિયો અનજાન. સુનેરી૦
સુના સુનાના ગાના બજાના, ભૂલ ગઈ ગુલતાન. સુનેરી૦
સાંસા ખૂટી આસા ટૂટી, સેવત ‘રંગ’ મસાન. સુનેરી૦

૯૦૩ (રાગ : માંડ)

હરિના નામનો, સૌથી મોટો છે આધાર. ધ્રુવ
નામમંત્ર મોટો છે જગમાં, જનમમરણ ભૂત જાય;
મુક્તિ સુંદરી આવે દોડી, આકર્ષણ એવું થાય ! હરિના૦
નામરસાયણ લીધું જેણે, નૈન વેણ પલટાય;
કાયા કંચન સોહન લાગે, ક્રિયા^૧ ફરે તત્કાળ. હરિના૦
નામ નાવ ભવસાગર માંહી, સદ્ગુરુ નૌકાધાર;
શ્રદ્ધા શટ ફેલાયો અંબર^૨, ક્ષણમાં થાયે પાર. હરિના૦
નામ નામીનો ભેદ મટેને, નામી^૩ આપ હો જાય !
ગાન ગેય ગાનાર ત્રિપુટી, ‘રંગ’ એક થઈ જાય !! હરિના૦

❧ (૧) આચરણ-કર્મ, (૨) આકાશ, (૩) નામથી લક્ષિત વસ્તુ-પરમાત્મા.

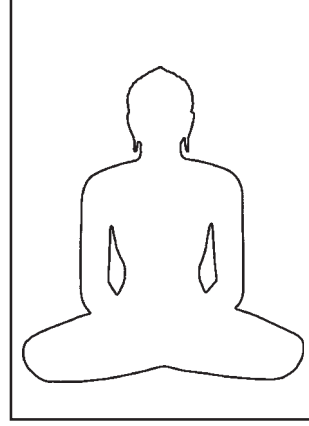
ધીર વિના ન રહે પુરુષારથ, નીર વિના તરખા નહિ જાવે,
ભૂપ વિના જગ નીતિ રહે નહીં, રૂપ વિના તન શોભ ન પાવે;
દિન વિના રજની નવિ ફીરત, દાન વિના ન દાતાર કહાવે,
જ્ઞાન વિના ન લહે શિવ મારગ, ધ્યાન વિના મન હાથ ન આવે.

॥ સૂરાકા તો દલ નહીં, ચંદનકા બન નાહિ ॥
સખ સમુદ્ર મોતી નહીં, ચો હરિજન જગ માંહી ॥

૫૫૧

રંગ અવધૂત

લાલ



લાલનું પૂરું નામ પી. એમ. સાયલાકર હતું. લોકો પ્રાણલાભાર્ય પણ કહેતા. કવિ અને ગઝલકાર લાલનું મૂળવતન સાયલા ગામ હતું. પણ નાનપણથી તેઓ ભરૂચ પાસે નાંદોદ - રાજપીપળામાં રહ્યા હતા. તેમના પિતા સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના અનુયાયી હતા. પણ કવિ સાંપ્રદાયિકતાથી દૂર હતા. તેમના ગુરૂ પૂ. શ્રોત્રિય બ્રહ્મનિષ્ઠ શ્રી પરમહંસજી મહારાજ હતા. કવિ લાલના પદો હિંદી ઉર્દુ મિશ્રિત ભાષામાં લખાયેલા છે. લાલ સાયલાકર અંત સુધી નર્મદા તટે જ રહ્યા હતા. તેમનું ઉપનામ ‘નિજનંદ બંદેમસ્ત’ હતું.

૯૦૪	આશાવરી	અજબ હૈ નાર ધુતારી માયા
૯૦૫	દેશ	અબ તો મન પરદેશી માન
૯૦૬	બિદ્રાવનીસારંગ	ઘટમાં આતમરામ જગાય
૯૦૭	બહાર	જાકી સુરતા શબ્દ ઘર આઈ
૯૦૮	સારંગ	તોફાની જલસે, કચસે તરેગી
૯૦૯	કવ્વાલી	દમ જાય ચે હમારા કહી
૯૧૦	ભૈરવી	બન જા હરિ પ્યારા
૯૧૧	દરબારીકાન્હડા	બિરથા જન્મ ગવાયા, ભજન
૯૧૨	હમીર	રૈન રહી અબ થોરી મુસાફિર,
૯૧૩	કવ્વાલી	શાસ્ત્રો પુરાન કહેતે જો તું
૯૧૪	સોહની	હો સાધુ ફક્કડ બન ફીરના

॥ ચાર ચિન્હ હરિભક્ત કે પ્રગટ દિખાઈ દેત ॥
દયા ધર્મ આધિનતા, પર દુઃખકો હર લેત ॥

૯૦૪ (રાગ : આશાવરી)

અજબ હૈ નાર ધુતારી માયા, અજબ હૈ નાર ધુતારી;
છલ કપટકી જાલ પસારી, અજબ હૈ નાર ધુતારી. ધ્રુવ
લુંટે પીર પેગંબર ઓલીયા, કીતને નેજા ધારી;
બડે બડે જ્ઞાની યોગેશ્વર, ઓર લુંટે બ્રહ્મચારી. માયા
કહીં સુત કહીં તાત બની હૈ, તો કહીં માત કહીં નારી;
કહીં બની હૈ બહેન ભોજાઈ, ખટપટ ઉનકી હૈ સારી. માયા
નજરકો બાંધકર નચાતી દુનિયા, લગતી હૈ સબકો પ્યારી;
મોહીની રૂપ લીઆ હૈ ઉસને, જબરી હૈ જાદુગરી. માયા
ચાંદી સોના ઓર રૂપૈયા, હીરા મોતી હરિયાલી;
લક્ષ્મી રૂપકો ઘરકે જહાં તહાં, કરતી મારા મારી. માયા
એક કો છોડ દુસરે કો પકડતી, બનજાતી ઘરબારી;
ફસા દિયા સંસારકો સારા, કહાતી બાલ કુંવારી. માયા
પાંચ તત્ત્વ ત્રીન ગુનકો મીલાકે, રચના કરી હૈ સારી;
ચલાતી હૈ ચક્કર ઉસ બલસે, આપ રહેતી ફીર ન્યારી. માયા
વિરલા જબ કોઈ બચે વમલસે, તબ ઉતરે ભવ પારી;
‘લાલ’ કહે સત્ગુરુ કૃપાસે, ઉગરે ઉનકી બલિહારી. માયા

૯૦૫ (રાગ : દેશ)

અબ તો મન પરદેશી માન, વિષય રસ ક્યોં હોતા ગુલતાન ?
એ તો ઘોખેકા હૈ મુકામ, નહિ હૈ કાયમકા રહેઠાન. ધ્રુવ
ઈન્દ્રિયો મન સંગ ભયા તું ઘેલા, આખર જાના પાર અકેલા;
કોઈ ન દેખા સાથ, મૂરખ મન ક્યોં હોતા નાદાન ? અબ

॥ કબીર સેવા દો ભલી, એક સંત એક રામ ॥
રામ હૈ દાતા મુક્તિકા, સંત જપાવે નામ ॥

જન્મ અનેક હુએ અથડાતે, સંગ તુએ લેકર ભટકાવે;
 હુવા નહિ નિસ્તાર મૂરખમન, મેરા કહા અબ માન. અબ
 દોસ્ત બને હૈ દુશ્મન તેરે, આગે પીછે લગાતે ફેરે;
 સત્ગુરુ સંગ ના હોવે તુજકો, વો હે ઉનકા નિશાન. અબ
 નશા ચઢા હૈ તુજકો ગહેરા, અપના અર્થ તુને નહિ હેરા;
 જહાં તહાં દેતા ફેરા, ભૂલ કર સત્ય સ્વરૂપકા ભાન. અબ
 ‘લાલ’ કહેતા મનવા મેરા, ચહાં પર કોઈ નહિ હૈ તેરા;
 મેરા મેરા કરતા મૂરખ, આયેગા અવસાન. અબ

૯૦૬ (રાગ : બિદ્રાબની સારંગ)

ઘટમાં આતમરામ જગાય ! કુબુદ્ધિને કાઢો તો સુખ થાય. ધ્રુવ
 શીલ-સંતોષે જ્યારે શૂન્ય-ગઢ ચઢિયા, સમશેર બજાય;
 કામ ક્રોધકું પકડ બાંધ કર, જેમ ખરી કસણી કસાય. ઘટમાં
 તેજ તોપ ઔર હરદમ દાર્-ગોળા શબ્દ લગાય;
 મોહ ભરમકા ભાંગો મોરચા, જિતકર થાણા થપાય. ઘટમાં
 આપુ રે મીટે ને સંશય છૂટે, શૂરા સાચ કમાય;
 હુકમી ચાકર હજૂરી હાજર, અમરપટા લિખવાય. ઘટમાં
 હરિકા બંદા છોડી દે ફંદા, પહોંચે પરસન થાય;
 નિરાધાર પ્રભુ અંતર્યામી ! વાકો શીશ નમાય. ઘટમાં
 દયા-મહેર મેરે સદ્ગુરુ કીની, જે કોઈ ખાંતે ધાય;
 ‘લાલ’ કહે મેં કુછ ન જાનું, રવિ-ભાણ-કબીર ગાય. ઘટમાં

જુતે હૈં જુ કામ ક્રોધ, લોભ મોહ દૂરિ કિયે, ઔર સબ-ગુનનિકો, મદ જિન માન્યો હૈ,
 ઉપજૈ ન તાપ કોઈ, શીતલ સ્વભાવ જાકો, સબહીમેં સમતા સંતોષ ઉર આન્યો હૈ;
 કાહૂંસું ન રાગ દોષ, દેત સબહીકૂં તોષ, જીવતહી પાયો મોષ એક બ્રહ્મ જાન્યો હૈ,
 સુંદર કહત કછુ મહિમા કહી ન જાય, એસો ગુરૂદેવ દાદૂ મેરે મન માન્યો હૈ.

॥ કહના મીઠી ખાંડ સી, કરના બિખકી લોચ ॥
 ॥ કહની ત્યોં રહની રહે, બિખકા અમૃત હોચ ॥

૯૦૭ (રાગ : બહાર)

જાકી સુરતા શબ્દ ઘર આઈ, વાકો લગા પતા ઘટમાંહિ. ધ્રુવ
 તીરથ વ્રત મૂરત દુંદનસે, કહાં મીલે વો ભાઈ;
 ખોજ કીયા કાયાકી નગરી તો, ભીતર રહા છુપાઈ. જાકી
 સાફ કીયા જબ દિલકા મંદિર, સદ્ગુરૂ મૂરત બીઠાઈ;
 સૂરત ચલી જબ શબ્દ પકડ તો, દિવ્યપ્રભા દરસાઈ. જાકી
 મંડલ છોડ ચલી માયાકા, મલીન પ્રદેશકો ભાઈ;
 ખીંચ ચલી ફીર અપને, આપ તો, તનકી સુધ બિસરાઈ. જાકી
 અબ ચલી નિજ તાકત સે અપની, શૂન્ય પ્રદેશ સમાઈ;
 ખતમ હુઈ જબ માયા હદ તબ, ચૈતન્ય જલ બરસાઈ. જાકી
 નિર્વિકલ્પ સંકલ્પ નહિ જ્યાં, શૂન્ય સમાધિ પાઈ;
 ‘લાલ’ કહે કોઈ વિરલે સંતને, જ્યોતમેં જ્યોત સમાઈ. જાકી

૯૦૮ (રાગ : સારંગ)

તોફાની જલસે, કયસે તરેગી તેરી નૈયા ?
 ઉલટા સાગર જલ, નાચત હૈ થૈયાં થૈયા. ધ્રુવ
 સાવધાન હો સફર કર પ્યારે, પવન ચલત પૂરવૈયા;
 કામ, ક્રોધ, મદ, મોહકી લહેરો, નાવ ડૂબા દે ભૈયા. તોફાની
 સત્વગુન સુકાન પકડ લે, સુરતકો કર ખેવૈયાં;
 ત્યાગ તમોગુણ તનસે, આશ્રય કર લે સુમતિ મૈયા. તોફાની
 એ સંસાર-સાગર જલ ગહેરા, કઠીન પાર ઉતરૈયા;
 દિશા ન સુઝે ચાર તરફ, લગ રહી પાનીકી ઝડીયા. તોફાની
 નાવ ખેડ ઓર નામ સમર લે, પકડલે સદ્ગુરુ પૈયા;
 ‘લાલ’ કહે તર જાવેગી, તૂટી હુઈ તેરી નૈયા. તોફાની

॥ કથની બકની છોડ દે, રહનીસે ચિત લાય ॥
 ॥ નિરખિ નીર પીયે બીના, કબહૂ પ્યાસ ન જાય ॥

૯૦૯ (રાગ : કવ્વાલી)

દમ જાય ચે હમારા, કહીં કૃષ્ણ કહેતે કહેતે;
ઓમકાર હો ઝબાપે, આખર તો મરતે મરતે. ધ્રુવ
ઈતના જરૂર કરના મત ભૂલના પીયારે;
એ દીનપે રહમ કરના, દ્રષ્ટિ દયાકી ધરકે. દમ૦
પ્યારા પુરાની નૈયા, એ પાર કર તો દેના;
કહીં ડુબ જાય ના એ, ભવજલકો તરતે તરતે. દમ૦
આશ્રય લીયા તુમારા, ખેવટ હો તાર દેના;
અધમોકો તારનેકા, અભ્યાસ ધરતે ધરતે. દમ૦
અરજી એ યાદ રખના, દુપદ-સુતાકે જયસી;
કરી સહાયતા મુરારી, વસ્ત્રોકો સરતે સરતે. દમ૦
કહેતા હે 'લાલ' લાલા, અક્ષરકો રહેનેવાલા;
આખર વખત લે જાના, મમ દુઃખ હરતે હરતે. દમ૦

૯૧૦ (રાગ : ભૈરવી)

બનજા હરિ પ્યારા હરિ પ્યારા, મન તું છોડ સકલકા સહારા. ધ્રુવ
માન, મમતકો તજકર મનવા, બનજા દીન બિચારા;
ગરીબ બન ગુજરાન ચલાલે, તબ હોગા નિસ્તારા. બનજા૦
વિષય વાસના તજ કર તનસે, સંગત તજ સંસારા;
રાતદિન ધર ધ્યાન ધનીકા, તબ હોવે ઉદ્ધારા. બનજા૦
માયાકા મંડાન જગત હૈ, માત, તાત, સુત, દારા;
મરને તક છોડે નહિ તુજકો, સ્વાર્થ કા સંસારા. બનજા૦
સત્ગુરુ શરન પકડકર મનતું, કર સતસંગ સહારા;
જ્ઞાન ઘુટકા બાંધ ગલેમે, ફીર બસ્તીસે ન્યારા. બનજા૦

॥ એરણકી ચોરી કરે, કરે સુધકો દાન ॥
॥ ઊંચા ચઢ કર દેખતે, કૈતક દૂર વિમાન ॥

'લાલ' કહેતા મનવા મેરા, ચેત સમય હે થોરા;
દાવ ચુકે ડુબે તુજ નૌકા, જાન લે જુંદગી હારા. બનજા૦

૯૧૧ (રાગ : દરબારી કાન્હડા)

બિરથા જન્મ ગવાયા, ભજન બીના બિરથા જન્મ ગવાયા;
સચ્ચા હીરા છોડ કે મૂરખ, કાય દેખ લલચાયા. ધ્રુવ
બનાવટી કો સત્ય સમજકર, દૃશ્ય દેખ લલચાયા;
મૃગજલકો સય નીર સમજકર, આખર ઘોખા ખાયા. ભજન૦
પારસકો પથ્થર સમ જાનકે, પાની બીચ પટકાયા;
લગા ઢુંઢન જબ ગયા હાથસે, ફીરસે પતા નહિ પાયા. ભજન૦
સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધકે સહારે, વિષયન કે સંગ મોહ્યા;
લહેર ચઢી વિષયનકે વિષકી, પડા નિંદ ભર સોયા. ભજન૦
રત્ન સમાન મનુષા તન પાકર, કોડી મોલ બીકાયા;
'લાલ' કહે પાયા નર તનકો, કામ કછુ નહિ આયા. ભજન૦

૯૧૨ (રાગ : હમીર)

રૈન રહી અબ થોરી મુસાફિર,
ચઢત પ્રભાત પડેગા ચલના, નીંદ જાતી ક્યોં ન તેરી ? ધ્રુવ
સંગકે સાથી છોડ ચલે સબ, ગતિ ક્યા હોગી તેરી અબ ?
રાહ બિકટ હૈ ઘનેરી. મુસાફિર૦
જાના અકેલા સંગ ન કોઈ, સગા કુટુંબી ન સહાયક હોઈ;
તૂટે જબ શ્વાસકી દોરી. મુસાફિર૦
'લાલ' કહેતા ચેત સમય હૈ, રહેના નહિ ચહાં કાયમ હૈ;
ચે બાત માન લે મેરી. મુસાફિર૦

॥ તીરથ ચલા નહાનકો, મન મેલા ચિત ચોર ॥
॥ એકો પાપ ન ઉતર્યા, લાયા મણ દશ ઔર ॥

૯૧૩ (રાગ : કવ્વાલી)

શાસ્ત્રો પુરાન કહેતે, જો 'તું' હૈ વો હિ 'મેં' હું;
આશક ભી પુકારે ચોં, જો તું હૈ વો હિ મેં હું. ધ્રુવ
જ્ઞાની ભી ગવાહ દેતે, મઝહબ ભી વહી કહેતે;
સાબુત સંત દેતે, જો તું હૈ વો હિ મેં હું. શાસ્ત્રો
સાગર, પહાડ, બનમેં, હરજા મેં તેરા જલવા;
જબ હૈ સખીમેં રોશન, દ્રષ્ટિમેં ભેદ ક્યોં હૈ ? શાસ્ત્રો
અશ્વૈત ના આકારે, નિશ્ચંદ્ર નિરાકારે;
ફીર ઢેતતા ક્યોં ભાસે ? જો તું હૈ વો હી મેં હું. શાસ્ત્રો
તુજમેં વહિ હૈ મુજમેં, ઓર મુજમેં વહી તો તું હૈ;
ફીર ક્યોં નઝર ન આતા ? જો તું હૈ વો હી મેં હું. શાસ્ત્રો
તેરા મેરા ન કુછ હૈ, ટંટા સખી મુફત હૈ;
જોનેકી ચે જુગત હૈ, જો તું હૈ વો હી મેં હું. શાસ્ત્રો
કહેતા હૈ 'લાલ' સંશય, તૂટે નહિ વહાં તક;
કચસે એ કોઈ માને, કે જો તું હૈ વહી મેં હું. શાસ્ત્રો

૯૧૪ (રાગ : સોહની)

હો સાધુ ફક્કડ બન ફીર ના, સાધન બીન શોભે નહિ પ્યારે;
મુંડ મુંડાયા જટા બઢાયા, જગકો દિખલાને કો સારે. ધ્રુવ
જ્ઞાન કીયા ઉપદેશ દીયા, ઓર શિષ્ય કીયા સબ મારામારી;
તુજ જીવન ઉદ્દેશ નહિ એ, અયસે ન ખુલતે મોક્ષકે દ્વારે. હો સાધુ
છૂટ ગયા દિલસે સમઝે લેકિન, ભીતર ભાગ ભરા સબ કચરા;
જહાંતક મીટે ન મેલ મંદિરકા, વહાં તક કચસે હોય ઉજારે. હો સાધુ

॥ ન્હાયો ધોયો ક્યા ભયો ? મનકો મૈલ ન જાય ॥
મીન સદા જલમેં રહે, ધોવે ગંધ ન જાય ॥

છોડ દે શ્રેય જો ચાહે અપના, ત્રિવિધ તાપમેં કાહે તપના;
જપના નામ નિરંજન સાધુ, એહી એક ભવજલસે તારે. હો સાધુ
'લાલ' કહે દિલ દ્રેષ ન ધરના, લીખા ન દ્રેષસે જો કોઈ ધારે;
મોક્ષ ઉપાસન વાલો કે લીયે, સુવર્ણ કે અક્ષર હૈ સારે. હો સાધુ

૯૧૫ (રાગ : શિવરંજની)

સબ ચલો ગુરૂકે દેશ, પ્રેમી બેશમેં મંડલ સારા,
વહાં બરસે અમૃતધારા.
વહાં કામ ક્રોધકી ગંધ નહી, ઓર જન્માદિક દુઃખ દંડ નહિ, ધ્રુવ
કહે નેતિ નેતિ શ્રુતિને ઉસે પુકારા.
વહાં જાત પાતકી ચાલ નહી, કોઈ રાજા ચા કંગાલ નહિ, વહાં
સમદૃષ્ટિ સે હૈ સખી એકાકારા.
ત્રિતાપોકી જો જવાલા હૈ, સદ્ગુરુ બુઝાનેવાલા હૈ; વહાં
વહાં નિત્ય સુખસાગર હૈ અપરંપારા.
જો ભૂલે ભટકે આતે હૈ, વો સીધી રાહપે જાતે હૈ, વહાં
વહાં સોડહં શબ્દકા બજતા હૈ નગારા.
સદ્ગુરુજી શાંતિદાતા હૈ, વો ત્રિલોકીકે પ્રાતા હૈ, વહાં
હૈ ગુરૂચરણમેં શિવાનંદ ગુરુ દ્વારા.

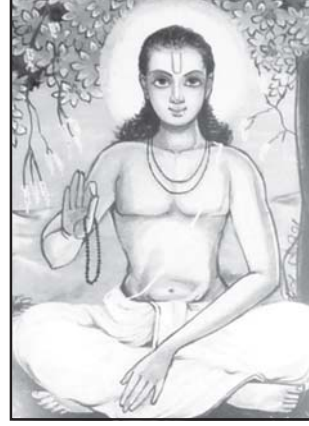
- લહેરી ભગત

સાધુજી સુખદ હોય, માનતણો મદ હોય, ખમા ખમા ખુદ હોય, તે તે કશા કામનું;
જુવાનીનું જોર હોય, એશનો અંકોર હોય, દોલતનો દોર હોય, એ તે સુખ નામનું;
વનિતા વિલાસ હોય, પ્રોઢતા પ્રકાશ હોય, દક્ષ જેવા દાસ હોય, હોય સુખ ધામનું;
વદે 'રાયચંદ' એમ, સદ્ધર્મને ધાર્યા વિના, જાણી લેજે સુખ એ તો, બેએ જ બદામનું!

॥ જબ તૂં આયો જગતમેં લોક હસે તૂ રોય ॥
ઐસી કરની મતિ કરો, કે પીછેસે હસે કોય ॥

વલ્લભ

(ઈ.સ. ૧૭૦૦)



વલ્લભનો જન્મ અમદાવાદમાં વિ.સં. ૧૭૫૬માં મેવાડા બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં થયો હતો. તેમના પદોમાં પ્રેમભક્તિ અને વિરહ ઝળકે છે.

૯૧૬	જોગિયા	અનુભવી એકલા વસવું
૯૧૭	ગઝલ	પ્રભુ ! એવી દયા કર તું
૯૧૮	માલકોંસ	પ્રેમનું પાન કરાવો હરિવર
૯૧૯	કાલિંગડા	રામ રામે તેમ રેવું અરે મન
૯૨૦	ગઝલ	હૃદયના દીવડે બળતી તમારા

૯૧૬ (રાગ : જોગિયા)

અનુભવી એકલા વસવું, બહિર વૃત્તિ થકી ખસવું;
નહિ ભમવું નહિ ફસવું, નિજાનંદે રહી હસવું. ધ્રુવ
બધે સમ શાંત થઈ રેવું, નહિ કંઈ કોઈને કેવું;
નહિ લેવું નહિ દેવું, અખંડાનંદમાં વહેવું. અનુભવી

॥ સખે રસાયણ મેં કિયા, હરિસા ઔર ન કોય ॥
તિલ એક ઘટમેં સંચરે, સખ તન કંચન હોય ॥

થઈ દૃષ્ટા જગત જોવું, નહિ રૂપ નામમાં મ્હોવું;
નહિ પર દ્રવ્યને છોવું, નહિ નિજત્વને ખોવું. અનુભવી
પડે માથે સહન કરવું, કર્યા કર્મો કરજ ભરવું;
સુષુપ્તમાં જઈ ઠરવું, અભય અદ્વૈત પદ વસવું. અનુભવી
સદા સત્સંગને સેવી, અમર રસ લ્હાણ લઈ લેવી;
બીજી વાતો તજી દેવી, પ્રભુ વાર્તા મુખે કહેવી. અનુભવી
નહિ લૌકિકમાં પડવું, નહિ ચળવું ન ઉછળવું;
ગયા ગૂંચર્યાનું નહિ રડવું, નિરંતર આત્મધન રળવું. અનુભવી
નહિ વૃત્તિ જ્ઞાનમાં જાવું, સ્વરૂપ જ્ઞાને જ રંગાવું;
'વલ્લભ' ત્રિગુણ પર થાવું, પરમ રૂપમાં શમી જાવું. અનુભવી

૯૧૭ (રાગ : ગઝલ)

પ્રભુ ! એવી દયા કર તું, વિષય ને વાસના છુટે;
ત્રિધા તાપો સહિત માયા, જરાયે ના મને જુટે. ધ્રુવ
પરાયા દોષ જોવાની, ન થાઓ વૃત્તિ કે ઈચ્છા;
સૂતાં કે જાગતાં મનમાં, મલિન વિચાર ના ઉઠે. પ્રભુ
રહે નહિ વસ્તુની મમતા, બધામાં હો સદા સમતા;
રહે નહિ દંભ દિલડામાં, ત્રિગુણની શૃંખલા તૂટે. પ્રભુ
સદાચે ભાવના તારી, નિરંતર ભાન હો તારું;
રહું એકતાર તારામાં, નહિ બીજું સ્ફુરણ ફૂટે. પ્રભુ
વૃત્તિ ને ઇન્દ્રિયો મારી, રહો તલ્લીન તારામાં;
પ્રભુ 'વલ્લભ' રહી શરણે, અલૌકિક ભક્તિ રસ લૂટે. પ્રભુ

॥ પદ ગુનકર 'પાઠક' ભયે, સમજાયા સંસાર ॥
આપન તો સમજે નહીં, વૃથા ગયા અવતાર ॥

૯૧૮ (રાગ : માલકૌંસ)

પ્રેમનું પાન કરાવો હરિવર ! પ્રેમનું પાન કરાવો. ધ્રુવ
પ્રેમની આંખે, પ્રેમની પાંખે; પ્રેમ સ્વરૂપે આવો હરિવર. પ્રેમનું
પ્રેમ સુધાનો હું બહુ તરસ્યો; પ્રેમની તરસ છિપાવો હરિવર. પ્રેમનું
પ્રેમ પપૈયો પિયુ પિયુ બોલે; પ્રેમ સુધા વરસાવો હરિવર. પ્રેમનું
પ્રેમની ભિક્ષા માગી રહ્યો છું; બીજો નથી કંઈ દાવો હરિવર. પ્રેમનું
પ્રેમામૃતના ઘન વરસાવી; વિરહની આગ બુઝાવો હરિવર. પ્રેમનું
પ્રેમની તરસે કંઠ સુકાતો; પ્રેમની અંજલિ પાવો હરિવર. પ્રેમનું
બાળક 'વલ્લભ' પ્રેમ પિયાસી; નાથ ! નહીં તલસાવો હરિવર. પ્રેમનું

૯૧૯ (રાગ : કાલિંગડા)

રામ રાખે તેમ રેવું અરે મન, રામ રાખે તેમ રેવું. ધ્રુવ
માલપુવા કે ટાઢા ટુકડા, આવે તે ખાઈ લેવું;
છત્રી પલંગ કે ભોંય પથારી, તેમાં સદા ખુશ રેવું. રામ
કદી અજવાળા કદી અંધારા, ભાગ્યનું ચક્ર છે એવું;
સારું કે નરસું માલિક આપે, માથે ચડાવી લેવું. રામ
દુઃખ દાવાનળ માથે વરસે, શાંત રહીને સ્થેવું;
ઘન વિદ્યા કે વસ્ત્ર ભોજનીયાં, આપેલ હોય તો દેવું. રામ
પ્રભુ ઈચ્છાવિણ તરણું ન ચાલે, નાહક કોઈને કેવું;
નાચ પ્રકૃતિનો ચાલી રહ્યો છે, દૃષ્ટા થઈ ચૂપ રેવું. રામ
મ્હેલ માયાના ખેલ માયાના, મિથ્યા મૃગજળ જેવું;
રામ 'વલ્લભ'નું શરણું સાચું, નામ એનું નિત લેવું. રામ

|| પદ્મ ગુનત રોગી ભયે, બદ્યા બહુત અભિમાન ||
|| ભીતર ભડકા જગતકા, ઘડી ન પડતી શાન ||

૯૨૦ (રાગ : ગઝલ)

હૃદયના દીવડે બળતી, તમારા પ્રેમની જ્યોતિ;
કદી એ થાય ના ઝાંખી, પ્રભુ હું એટલું માગું. ધ્રુવ
જગતની આ ધમાલો કે, વિષયમાં હું સદા ઊંઘુ;
સદા હું શ્રેયના પંથે, તમારા એકમાં જાગું. હૃદયના
તમારાં પ્રેમ ભક્તિની હૃદયમાં, નિત્ય ભરતી હો;
પતિત પાવન અભય શરણું, ભૂલે ચૂકે ન હું ત્યાગું. હૃદયના
મને સંસાર ના સ્ફૂરે, તમારૂં સ્મરણ હો ઉરે;
કુસંગી વાંચકોથી હું, હજારો ગાઉ દૂર ભાગું. હૃદયના
મને ના મૂંઝવે માયા, તમારી હો શીતળ છાયા;
તમારા ભજનમાં 'વલ્લભ' રહે મનડું સદા લાગ્યું. હૃદયના

૯૨૧ (રાગ : બાગેશ્રી)

નિશદિન શ્રીજિન મોહિ અધાર. ધ્રુવ
જિનકે ચરન-કમલકે સેવત, સંકટ કટત અપાર. નિશદિન
જિનકો વચન સુધારસ ગર્ભિત, મેટત કુમતિ વિકાર. નિશદિન
ભવ આતાપ બુઝાવતકો હૈ, મહામેઘ જલધાર. નિશદિન
જિનકો ભગતિ સહિત નિત સુરપત, પૂજત અષ્ટ પ્રકાર. નિશદિન
જિનકો વિરદ વેદ વિદ વરનત, દારૂણ દુઃખ હરતાર. નિશદિન
ભવિક 'વૃન્દ'કી વિદ્યા નિવારો, અપની ઔર નિહાર. નિશદિન

- શ્રી વૃન્દાવનદાસ

|| જપ તપ તીરથ સખ કરે, ઘડી ન છાંડે ધ્યાન ||
|| કહે કબીર ભક્તિ બિના, કબૂ ન હોય કલ્યાન ||

શંકર મહારાજ (ઉનાવાવાળા)

ઈ.સ. ૧૯૦૫ - ૧૯૮૩



ગુર્જર ભૂમિના ઉનાવા ગામમાં ગુલાબ બાની કૂખે વિ. સં. ૧૯૬૧માં શ્રાવણ સુદી ૪, તા. ૪-૮-૧૯૦૫ ના દિવસે શંકર મહારાજનો દવે કુળમાં જન્મ થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ ગોપાળજી હતું, તેઓ વિદ્વાન અને જ્યોતિષી હતા. તેમને ત્રણ સંતાનોમાંથી ભાઈશંકર બીજા ક્રમે હતા. ભાઈશંકર તે જ શંકર મહારાજ. પાંચ વર્ષની ઉંમરથી જ તેમની બુદ્ધિ પ્રખર હતી. પિતાની સાથે જ બ્રહ્મમુહૂર્તમાં ઊઠી ધ્યાન સ્મરણ કરતાં. ઘણાં સ્તોત્રો તેમને કંઠસ્થ થઈ ગયા હતા. નાની ઉંમર, પણ સમજણ બહુ હતી. નાની ઉંમરમાં જ પિતા વિદાય થયા હતા. શ્રીજી સુદીનું શિક્ષણ ઉનામાં જ લીધું. તેમના પર ગિરનારી બાપાની અસીમ કૃપા હતી. તેમની કૃપાથી તેમને હરિદ્વાર કનખલમાં સ્વરૂપાનંદનો ભેટો થયો. માતાજીની આજ્ઞાથી દહેગામ પાસે નાંદોલ ગામમાં ઠાકર રેવાશંકરની તારામતી નામે સંસ્કારી કન્યાથી તેમના લગ્ન થયા. છતાં સંન્યાસી જેવું જીવન જીવ્યા. રાત્રે બે વાગે ઊઠી ધ્યાન મગ્ન થતાં, બરફ જેવા પાણીથી સ્નાન કરતાં. ૧૦ કલાક એક આસને ચિંતનમાં બેસી શકતા. પૂજ્ય શંકર મહારાજ બ્રહ્મશ્રોત્રીય અને બ્રહ્મનિષ્ઠ પ્રખર વેદાંતી હતા. વિ. સં. ૨૦૦૫ કાર્તિક બીજના દિવસે પાલડીમાં આશ્રમની સ્થાપના કરી. તેઓ વિ. સં. ૨૦૩૯ની મહાશિવરાત્રી તા. ૧૦-૨-૧૯૮૩ ના રોજ બ્રહ્મલીન થયા. તેમના પટ્ટશિષ્ય પ્રતાપદાદા હતા. પૂ. બાપજીના હુલામણા નામથી તેઓ પ્રખ્યાત હતા.



॥ કબીર ! પંડિતકી કથા, જૈસી ચોરકી નાવ ॥
સુનકર બૈઠે આંધલા, ભાવે ત્યો ભરમાવ ॥

ભજ રે મના

૫૬૪

૯૨૨	ગઝલ	અગર જો દેહ હું નહિ તો
૯૨૩	ગઝલ	અનલહકકની ખુમારીમાં, નથી
૯૨૪	સોરઠચલતી	અનહદ વાજાં વાગે ગગનમાં
૯૨૫	ગઝલ	અમારા ને તમારામાં બધામાં
૯૨૬	ગઝલ	અમીરસનાં પીપો ઢોળી, જગાડો
૯૨૭	ચલતી	અલખનો પંથ છે ન્યારો મારા
૯૨૮	ગઝલ	અહો ! આજે જણાયું કે
૯૨૯	ભૈરવી	આ નહી, આ નહી કરતાં કરતાં
૯૩૦	મુલતાની	આજે સૌને જયશ્રીકૃષ્ણ
૯૩૧	ઘોળ	આજે દિવાળી મારા દેહમાં રે
૯૩૨	દેશી ઢાળ	આવો સંતો ! અમારા દેશમાં રે
૯૩૩	ચલતી	આતમતત્ત્વ વિચારો મારા હરિજનો
૯૩૪	ગઝલ	ઉઘાડી દ્વાર અંતરનાં કર્યા
૯૩૫	દેશી ઢાળ	એકવાર એકવાર એકવાર મોહન
૯૩૬	માલશ્રી	કાયા પૂછે છે જીવને પ્રેમથી રે
૯૩૭	ભૈરવી	ખરું દર્શન નિજાત્માનું બીજાં
૯૩૮	ગઝલ	ગગનની મોજ માણીને
૯૩૯	ઘોળ	ગુરુજીનાં સંગમાં ને રસિયાના
૯૪૦	દેશી ઢાળ	ગુરુજીની મહેરમાં ને આનંદની
૯૪૧	ચલતી	ઘટડામાં ગોવિંદ પાયો મારા
૯૪૨	ગઝલ	ચડાવી લે ચડાવી લે, પ્રભુના
૯૪૩	ભૈરવી	છોડી છોડી છોડી મેં તો જગની
૯૪૪	ગઝલ	જગત - જંબાળને છોડી પ્રભુના
૯૪૫	ગઝલ	જગતરૂપી બગીચામાં સફર
૯૪૬	માંડ	જોગ સાધો તમે સારો મારા હરિજનો
૯૪૭	ગઝલ	તજી તોફાન માયાના અસલના
૯૪૮	માલગુંજ	તારા વિના ઘડી ન રહેવાય
૯૪૯	ગઝલ	થતાં દર્શન નિજાત્માનું

॥ કામ, ક્રોધ, મદ લોભકી, જબ લગ મનમેં ખાન ॥
તબ લગ પંડિત મૂર્ખ હી, કબીર એક સમાન ॥

૫૬૫

શંકર મહારાજ

૯૫૦	દેશી ઢાળ	દિલના દરિયામાં મારી ડૂબકી રે
૯૫૧	ગઝલ	નજર જ્યાં જ્યાં કરો ત્યાં ત્યાં
૯૫૨	ગઝલ	નથી જ્યાં કોઈ મારું ત્યાં
૯૫૩	ગઝલ	નથી જ્યાં હું અને મારું, તહાં
૯૫૪	ચલતી	નિર્ભય નોખત વાગે મારા હરિજનો
૯૫૫	ભૈરવી	પરમ સુધારસ પાન કિયો
૯૫૬	નંદ	પ્રેમ નગરનાં પંખી ! સહુ
૯૫૭	હીંચ	પ્રેમની જ્યોત શી જાગી લગની
૯૫૮	ગઝલ	બધે ભટકી અહીં આવ્યો
૯૫૯	દેશી ઢાળ	બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરુ મળિયા રે
૯૬૦	ગઝલ	ભભૂતી અંગ પર ચોળી, ભરાવી
૯૬૧	ગઝલ	ભીતર જગને જલાવીને, ખલકના
૯૬૨	બાગેશ્રી	ભીતરની જ્યોત જાગી ત્યાં
૯૬૩	ગઝલ	મરણ એ ધર્મ કાયાનો
૯૬૪	મલ્હાર	મારા જેવા તારે તો છે કરોડ
૯૬૫	ઘોળ	માંગ્યું મળે છે ત્યારે સૌને
૯૬૬	માંડ	મેવાશીને માર માંહિલા
૯૬૭	ભૈરવી	લાગી લાગી લાગી મુજને
૯૬૮	ઘોળ	ઘાલા પ્રભુ ! તમારી ભક્તિ
૯૬૯	ગઝલ	શરીર ! તું સ્થૂળ હું ચેતન
૯૭૦	ઘોળ	શામળા તારી પાસે માંગુ
૯૭૧	ઘોળ	શંકરના સંગમાં હો, સાચાંને
૯૭૨	ચલતી	સદ્ગુરુ શબ્દને તોળો હરિજનો
૯૭૩	ઘોળ	સદ્ગુરુના શરણે જઈ સ્વરૂપ
૯૭૪	શ્રીરંજની	સહજ સમાધિ લાગી મળિયા
૯૭૫	હમીર	સાધો ! ખોટી ખટપટ છોડો
૯૭૬	સોહની	સાધો ! સખ મેં એક હી બોલે
૯૭૭	રામકી	સાધો ! સહજ સમાધિ લાગી

૯૭૮	બાગેશ્રી	સાધો ! સહજ સમાધિ કરો
૯૭૯	બિહાગ	સાધો ! હું તો સૌથી વ્યારો
૯૮૦	ઘોળ	સોહં ના તાનમાં ને સોહંના
૯૮૧	મધુકૌંસ	હરિસ પીઓ અને પાઓ હરદમ
૯૮૨	ચલતી	હરિસ પીવાને આવો મારા
૯૮૩	ગઝલ	હતો જ્યાં ત્યાં જ હમણાં છું.
૯૮૪	ચલતી	હળવે હળવે હાલો મારા હરજનો !
૯૮૫	ગરબી	હંસલો આવ્યો હરિ ! તારા દેશમાં
૯૮૬	દેશી ઢાળ	હંસા ! નેણાં ઠરે ને નાભિ
૯૮૭	દેશી ઢાળ	હંસા ! ગઈતી ગુરુજીના દેશમાં
૯૮૮	હરિગીત છંદ	હું માં તું માંને સર્વમાં

૯૨૨ (રાગ : ગઝલ)

અગર જો દેહ હું નહિ તો, પછી ભીતિ મને શાની ?
અગર જો એ ન મ્હારો તો, પછી મમતા મને શાની ? ધ્રુવ
અતિગંદા કલેવરમાં, અવિધાના જીવો મોહે;
અગર જો એવી સમજણ તો, પછી પરવા મને શાની ? અગરો
ભલે જીવે, ભલે મરતું, ભલે રોગી-નિરોગી હો;
અગર જો હું અમલ છું તો, પછી વ્યાધિ મને શાની ? અગરો
અજર હું છું, અમર હું છું, અનાદિને અનંતાત્મા;
અગર જો એકરૂપ હું તો, પછી ભ્રાંતિ મને શાની ? અગરો
મૂલા-તુલાની પાંખોમાં, ફસાયે ના કદી ‘શંકર’;
અગર જો મોક્ષરૂપ છું તો, પછી મુક્તિ મને શાની ? અગરો

॥ હરિગુન ગાવે હરખ હૈં, હિરદે કપટ ન જાય ॥
આપન તો સમગ્રે નહિ, ઔરહિં જ્ઞાન સુનાય ॥

॥ લિખના પઢના ચાતુરી, ચે સખ બારે સહેલ ॥
કામ દહન મન વશ કરન, ગગન ચઢન મુશ્કેલ ॥

અનલહકકની ખુમારીમાં, નથી આ દેહ કે દુનિયા;
અનંતાત્માની ચારીમાં, નથી આ દેહ કે દુનિયા. ધ્રુવ
જિગરના તારને જોડી, ફિકરના કોટ મેં તોડ્યા;
અલખની એ અટારીમાં, નથી આ દેહ કે દુનિયા. અનલહકક
નથી ત્યાં હું, નથી ત્યાં તું, નથી ત્યાં વર્ણના વાડા;
ફકીરોની બિમારીમાં, નથી આ દેહ કે દુનિયા. અનલહકક
નથી સ્વામી, નથી સેવક, નથી ત્યાં મોહ કે માયા;
પરમપદની પથારીમાં, નથી આ દેહ કે દુનિયા. અનલહકક
ગણીને આત્મરૂપ સૌને, ભીતરને ઠાલવે ‘શંકર’;
પ્રણયની એ પટારીમાં, નથી આ દેહ કે દુનિયા. અનલહકક

અનહદ વાજાં વાગે ગગનમાં, જાગે કોઈ જાગનહારા,
મનને મારી, તનને ઠારી, નાચે કોઈ નાચનહારા. ધ્રુવ
દેહ ગેહમાં મોહ ન જેને, ખેલ જે ખાંડાધારે;
અમૃત પીને અમર બને એ, સફળ કરે છે જન્મારા. અનહદ
જે જાગ્યા તે જીવ્યા જગમાં, બીજા સર્વ મૂઆ જાણો;
ભવસાગરમાં નાવ ઝુકાવી, તરતા કોઈ તારણહારા. અનહદ
જેણે જાણ્યું તેણે માણ્યું, એમાં વહેમ નહીં કાંઈ;
માથાં મેલે એ રસ માણે, દાઝે સહુ દેખનહારા. અનહદ
સદ્ગુરુદેવે દયા કરીને, ‘શંકર’ને નિજ સ્થાન દીધું;
અજર અમર અવિનાશી આતમ, અડે ન એને સંસારા. અનહદ

॥ જ્ઞાની જ્ઞાતા બહુ મિલે, પંડિત કવિ અનેક ॥
રામ રતા ઇન્દ્રિય જુતા, કોટિક માંહી એક ॥

અમારા ને તમારામાં, બધામાં નૂર સરખું છે;
ખબર કરતાં ખબર પડશે, બધામાં નૂર સરખું છે. ધ્રુવ
અરે ! અજ્ઞાનના પડદા, નડે છે આખી આલમને;
પડળ ચીરી જુઓ જડશે, બધામાં નૂર સરખું છે. ખબર
નથી જોયું ભીતર ખોલી, તહીં સુધી ભટકવાનું;
શૂરા વિણ કો શિખર ચઢશે ? બધામાં નૂર સરખું છે. ખબર
જણાયે તે બધું જૂઠું, સનાતન સત્ય આત્મા છે;
ખલક છે ખાખનો ઢગલો, બધામાં નૂર સરખું છે. ખબર
ભરેલો તે ન છલકાયે, અધૂરો બહાર ઉભરાયે;
કહે ‘શંકર’ ન થા બગલો, બધામાં નૂર સરખું છે. ખબર

અમીરસનાં પીપો ઢોળી, જગાડો સારી આલમને,
કરી હું પદ તણી હોળી, જગાડો સારી આલમને. ધ્રુવ
તજીને લોકની પ્રીતિ, તજીને મૃત્યુની ભીતિ;
રિપુને રંગમાં રોળી, જગાડો સારી આલમને. અમી
પીએ એને પિવાડો આ, જમે એને જમાડો આ;
શિવોઈ રસ સદા ઘોળી, જગાડો સારી આલમને. અમી
ભલે જાગે ન જાગે કો, ભલે માગે ન માગે કો;
ગુરુજીનાં વચન તોળી, જગાડો સારી આલમને. અમી
ગાગનના ગોખમાં બેસી, ગઝલ લલકારતો ‘શંકર’;
હૃદય માંહી હૃદય બોળી, જગાડો સારી આલમને. અમી

॥ તારા મંડલ બૈઠકર, ચંદ્ર બડાઈ પાય ॥
ઉદય ભયા જબ સૂર્યાકા, સખ તારા છુપ જાય. ॥

અલખનો પંથ છે ન્યારો, મારા હરજિનો ! અલખનો પંથ છે ન્યારો રે. ધ્રુવ
પાતાળ ફોડી જેણે મન વશ કીધું, આભથી ઉંચે ઊડનારો રે જી;
મૃત્યુને જેણે પગમાં દબાવ્યું, તે જ આ પંથે જનારો. મારા
રાગ ને દ્વેષાદિ કામ ને ક્રોધાદિ, મારી કયો ભંડારો રે જી;
માયા ને મમતાના મૂળિયા ઉખેડ્યાં, તે જ તરે સંસારો. મારા
સત્ય, દયા, ક્ષમા, ધીરજ ધારી, છોડ્યા વિષય ને વિકારો રે જી;
આતમદર્શી સદા સમદર્શી, એજ છે સંત વિચારો. મારા
સદ્ગુરુ સેવી અંધારા કાઢ્યાં, સફળ કયો જન્મારો રે જી;
'શંકર' કહે એવા સંતને સેવી, નૈયાને પાર ઉતારો. મારા

અહો ! આજે જણાયું કે, ચિદાનંદ બ્રહ્મ હું પોતે;
નિજાત્મામાં નિહાળ્યું કે, ચિદાનંદ બ્રહ્મ હું પોતે. ધ્રુવ
નથી કર્તા, નથી ભોક્તા, નથી વક્તા, નથી શ્રોતા;
નથી જ્ઞાતા, નથી ધ્યાતા, ચિદાનંદ બ્રહ્મ હું પોતે. અહો
નથી ધર્મી, ન વિધર્મી, નથી કર્મી, ન વિકર્મી;
નથી શર્મી, ન બેશર્મી, ચિદાનંદ બ્રહ્મ હું પોતે. અહો
નથી દેહી, ન વિદેહી, નથી ગેહી, ન વિગેહી;
નથી સ્નેહી, ન સંદેહી, ચિદાનંદ બ્રહ્મ હું પોતે. અહો
નથી યોગી, ન વિયોગી, નથી ભોગી, ન વિભોગી;
નથી રોગી, ન નિરોગી, ચિદાનંદ બ્રહ્મ હું પોતે. અહો
નથી નેમી, નથી પ્રેમી, નથી વહેમી, નથી રહેમી;
નથી 'શંકર', કુશળ-ક્ષેમી, ચિદાનંદ બ્રહ્મ હું પોતે. અહો

॥ પોથી પટપટ જગ મુવા, પંડિત ભયા ન કોય ॥
એકે અક્ષર પીવકા, પટે સો પંડિત હોઈ ॥

'આ નહીં', 'આ નહીં' કરતાં કરતાં, બાકી જે અવશેષ રહે;
એ જ અનાદિ, અનંત આત્મા, વેદો પણ એવું જ કહે. ધ્રુવ
આત્મામાં નહીં 'હું' 'તું' કે 'તે' 'આ' પણ એમાં નહીં જ દીસે;
સત્, ચિત્ત, આનંદ છે એ પોતે, માયા એકજ દેશ વિષે. આ નહીં
કર્તા, ભોક્તા, શ્રોતા, વક્તા, જ્ઞાતા, ધ્યાતા પણ નહીં એ;
અંતર, બાહર સમાન ભાવે, સૌમાં એ જ પ્રકાશે છે. આ નહીં
સૌમાં તોયે સૌથી ન્યારો, શબ્દાતીત કહ્યો એને;
નિર્ગુણ, નિશ્ચલ, નિર્વિકારી, ત્રિદોષ નહીં લાગે તેને. આ નહીં
અજરઅમર, અવિનાશી પોતે, પરમાનંદ સ્વરૂપ જ છે;
જગ સાથે નહીં લાગે-વળગે, આત્મા એક અનુપ જ એ. આ નહીં
અહંપણનો ત્યાગ કરીને, આતમ-રૂપને જાણી લો;
'શંકર'ના શબ્દો ઉર ધારી, જીવન્મુક્તિ માણી લો. આ નહીં

આજે સૌને જયશ્રીકૃષ્ણ, કાલે વહેલાં આવજો;
હરિગુણ ગાવા, હરિસ પીવા, આવે એમને લાવજો. ધ્રુવ
મનમંદિરના ખૂણે ખૂણેથી, કયરો કાઢી નાખજો;
અખંડ પ્રેમ તણી જ્યોતિને, કાયમ જલતી રાખજો. આજે
વહેવારે પૂરાં જ રહીને, પરમારથમાં પેસજો;
સઘળી ફરજો અદા કરીને, સત્સંગ માંહી બેસજો. આજે
હરતાં ફરતાં કામો કરતાં, હૈયે હરિને રાખજો;
માન બડાઈ છેટી મેલી, ઈર્ષા કાઢી નાખજો. આજે
હૈયે હૈયાં ખૂબ મિલાવી, હરિનું નામ દીપાવજો;
ભક્તિ કેરાં અમૃત પીને, બીજાને પિવડાવજો. આજે
સૌમાં એક જ પ્રભુ વિરાજે, સમજી પ્રીતિ બાંધજો;
'શંકર'ની શિખ હૈયે ધારી, હરિથી સુરતા સાધજો. આજે

॥ આત્મ તત્ત્વ જાને નહીં, કોટિ કથૈવ કીન જ્ઞાન ॥
તારન તિમિર ભગે નહીં, જળ લગ ઊગે ન ભાન ॥

આજે દિવાળી મારા દેહમાં રે લોલ; પ્રગટ્યા છે દીપ રોમરોમ રે.

આતમસ્વરૂપ અમે ઓળખ્યું રે લોલ. ધ્રુવ
આનંદસાગર આ શો ઊછળે રે લોલ, ભાળી ન ભાળેલી ભોમ રે. આજે
અનહદ વાજાં રૂડાં વાગિયાં રે લોલ, ગલીએ ગલીએ ઘમસાણ રે. આજે
પડા તૂટ્યા ને ખીલી પાંખડી રે લોલ, ઊગ્યા આભલિયામાં ભાણ રે. આજે
સોહંના સૂર છૂટા છૂટિયા રે લોલ, ઊઘડ્યાં અગમનાં દ્વાર રે. આજે
‘શંકર’ સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ છે રે લોલ, સંશય એમાં નહીં લગાર રે. આજે

૯૩૨ (રાગ : દેશી ઢાળ)

આવો સંતો ! અમારા દેશમાં રે લોલ, જ્યાં છે બ્રહ્મજ્યોતિનો પ્રકાશ રે;

એવો આ દેશ રળિયામણો રે લોલ. ધ્રુવ
દીવડા બળે છે ગગન ગોખમાં રે લોલ, આંગણિયે અખંડ ઉજાસ રે. એવો
હોળીના ભડકા નવ ભાળીએ રે લોલ, દહાડી દિવાળી વરતાય રે. એવો
ભ્રાંતિ કે ભેદ નથી ભાસતા રે લોલ, એકતાનો ઢંઢેરો પિટાય રે. એવો
જન્મ-મરણ સોંપ્યાં જગતને રે લોલ, આવે એ અમર બની જાય રે. એવો
આવો તો શુદ્ધ પ્રેમી આવજો રે લોલ, જેને જોઈ હરિ હરખાય રે. એવો
ચંદ્ર ને સૂર્ય તો નીચા બળે રે લોલ, ઊંચાં છે પ્રેમીઓનાં ધામ રે. એવો
‘શંકર’ સોહાગી સંત શ્યામ છે રે લોલ, હરદમ જપીએ એનું નામ રે. એવો

ધીરજ તાત, ક્ષમા જનની, પરમારથ મીત, મહાર્ચિ માસી,
જ્ઞાન સુપુત્ર, સુતા કર્ણા, મતિ પુત્રવધૂ, સમતા અતિભાસી;
ઉદમ દાસ, વિવેક સહોદર, બુદ્ધિ કલત્ર, શુભોદય દાસી,
ભાવ કુટુંબ સદા જિનકે ઠિંગ, ચોં મુનિકો કહિયે ગૃહવાસી.

॥ સમજનકા ઘર ઔર હૈ, ઔરનકા ઘર ઔર ॥
સમજયા પીછે જાનિયે, ‘રામ બસે સબ ઠૌર’ ॥

આતમતત્ત્વ વિચારો મારા હરિજનો ! આતમતત્ત્વ વિચારો રે જી. ધ્રુવ
જે જે જણાય તે દૃશ્ય ગણાયે, દેખણહારો છે વ્યારો રે જી;
કાયા ને માયાના ઘાટ ઓળંગી, નૈયાને પાર ઉતારો. મારા
ઈંગલા પિંગલા સુખમણા નાડી, ત્રિવેણી સંગ સારો રે જી;
સ્નાન કરે કોઈ સંત સોહાગી, પામે તે મુક્તિ કિનારો. મારા
માયાં મેલે તે ખેલે મેદાને, એવો ઉઘાડો ધારો રે જી;
ખૂલી ગયાં તાળાં થયાં અજવાળાં, કાળ તે કોણ બિચારો ? મારા
હું અને મારું મેલીને છૂટું, દેખી લો દેવ દરબારો રે જી;
‘શંકર’ કહે ભેટી અમર પુરુષને, બગડેલો મનખો સુધારો. મારા

૯૩૪ (રાગ : ગઝલ)

ઉઘાડી દ્વાર અંતરનાં, કર્યા મેં દેવનાં દર્શન;
તજી ઘરનાં અને પરનાં, કર્યા મેં દેવનાં દર્શન. ધ્રુવ
અનાદિ ને અનંતાત્મા, ભીતર ને બહાર બેઠા એ;
તજી ગુણગાન માનવનાં, કર્યા મેં દેવનાં દર્શન. ઉઘાડી
અજર છે એ, અમર છે એ, અલખ ઐદ્ય અનામય એ;
તજી બહુમાન દાનવનાં, કર્યા મેં દેવનાં દર્શન. ઉઘાડી
જનમ ને મરણ આદિ એ, વિકારો દેહને વળગે;
તજી અહેસાન ભૂતોનાં, કર્યા મેં દેવનાં દર્શન. ઉઘાડી
કદમબોસી કરી સૌને, સુતો સમશાનમાં શંકર;
તજી રસપાન વિષયોનાં, કર્યા મેં દેવનાં દર્શન. ઉઘાડી

॥ મન મથુરા દિલ દ્વારિકા, કાયા કાશી જાન ॥
દસવાં દ્વારા દેહરાં, તામેં જોતિ પિછાન ॥

૯૩૫ (રાગ : દેશી ઢાળ)

એકવાર એકવાર એકવાર મોહન ! મારા મંદિરિયે આવો રે.
મારા મંદિરિયે આવો, મારા વહાલા ! મારાં આંગણિયાં શોભાવો રે. ધ્રુવ
નાની શી ઝૂંપડી ને મન મારાં મોટડાં, માટે ન સંકોચાઓ રે. એકવારો
અંતરના પ્રેમથી આપને વધાવશું, લઈશું અમૂલ્ય લહાવો રે. એકવારો
માયા ને મૂડીમાં એક રામનામ છે, બીજી વસ્તુનો અભાવો રે. એકવારો
'શંકર' કહે પ્રભુ ! પ્રેમના આધીન છો, પ્રેમરસ પીઓ ને પાઓ રે. એકવારો

૯૩૬ (રાગ : માલશ્રી)

કાયા પૂછે છે જીવને પ્રેમથી રે, ક્યાંથી આવ્યો ને ક્યાં તું જઈશ ?
રાત-દિન રમ્યો તું માયાના રંગમાં રે, સાચું કહેતા ચડે તને રીસ.
પ્રભુજી પૂછશે ત્યારે શું કહીશ ? ધ્રુવ
લોહીનું પાણી કરીને ઘન મેળવ્યું રે, સાથે આવે ન કોડી એક;
ઘોરી મારગ મૂકીને ચડ્યો કેડીએ રે, એકે ઝાલી ન રાખી ટેક. પ્રભુજી
મોંઘા મોતી મૂકીને મોહ્યો કાચમાં રે, મીઠડાં લાગ્યાં માયાનાં વેણ;
શાણો થઈને તું સઘળું સાંભળે રે, કાચમ ઢાળે જ નીચાં નેણ. પ્રભુજી
'મારું-મારું' કરી તું મથી મરે રે, તોયે કોઈ તારું નવ થાય;
પસ્તાવો છે પૂરો તારી પ્રીતમાં રે, અઘવચ મૂકીને ચાલ્યો જાય. પ્રભુજી
હજીયે સમજે તો હરિ કંઈ સાંભળે રે, નહિતર લક્ષ્યોરાશીની ખાણ;
'શંકર' સમજ્યા તે તો ભવ તરી ગયા રે, પહોંચ્યા મહાપદ નિર્વાણ. પ્રભુજી

૯૩૭ (રાગ : ભૈરવી)

ખરું દર્શન નિજાત્માનું, બીજાં દર્શન નકામાં છે;
કહે પોકારી એ કાચમ, ખરું સુખ આત્મામાં છે. ધ્રુવ
અમીરસથી ભરી આંખો, કરે જીવતાં મરેલાને;
મઝાનું માર્ગદર્શન દઈ, કરે તાજાં ઠરેલાને. કહે

॥ સખ ઘટ મેરા સાર્થયાં, ખાલી ઘટ નહિ કોય ॥
બલિહારી ઘટકી સહી, જા ઘટ પરગટ હોય ॥

અવિધાની ઇમારતને, ખતમ કરીને અહીં ખેલે;
બીજાં લાખો ભલે આવે, ન કોઈને કદી ઠેલે. કહે
જગાવી જ્ઞાનની જ્યોતિ, જીવોને અહીં જગાવે છે;
હું ને મારું મુકાવીને, ખરા માર્ગે લગાવે છે. કહે
સદાચે એકરૂપ રહીને, કુતર્કોને નિવારે છે;
મૂકી જીવને અસલ ઘરમાં, જીવન એનાં સુધારે છે. કહે
અનાત્મારૂપ દુનિયાની, નથી પરવા કદી કરતા;
સ્વરૂપે સ્થિત થઈને એ, સદાચે જાવે ત્યાં ફરતાં. કહે
ન કોઈ પંથ એ કાઢે, ન કોઈ મંદિરો બાંધે;
ખરી હમદર્દી દાખીને, તૂટેલા તાર તે સાંધે. કહે
જરાએ દંભ કે પાખંડ, નભાવી લે નહીં જ્ઞાની;
ખરો મારગ બતાવીને, કરાવે ઝાંખી આત્માની. કહે
નહીં જાગે નહીં ઉંઘે નહીં હાલે નહીં ચાલે;
સહજ ભાવે સમાધિમાં, રહીને પ્રેરણા આપે. કહે
ગુણીને જ્ઞાનીનો મહિમા, કહીએ એટલો ઓછો;
બીજા માટે જ જીવે એ, ન કંઈ ઉપકાર પણ ઓછો. કહે
કદાપિ દોષદૃષ્ટિથી, ન જોશો કોઈ મહાત્માને;
સરળ ભાવે કરી સેવા, ઉગારી લો નિજાત્માને. કહે
તમે જેવા હશો તેવા, બીજા સહુ લાગશે એવા;
હૃદય રાખી સદા નિર્મલ, કરો સહુ સંતની સેવા. કહે
જૂઠા આ મોજશોખોમાં, વીતાવો નહીં સમય ખોટો;
ન માને મોજીલું મન તો, લગાવો જ્ઞાનનો સોટો, કહે
કહેવાનું હતું જે કંઈ અહીં મેં તો કહી દીધું;
કહે 'શંકર' ગુરુદ્વારે, રહી જ્ઞાનામૃત પીધું. કહે

॥ કબીર હદકા ગુરુ મિલે, બેહદ કા ગુરુ નાહિ, ॥
બેહદ આપે ઉપજે, અનુભવકે ઘર માંહિ ॥

ગગનની મોજ માણીને, ખલકને મેં થૂંકી દીધું;
પરમ પદને પિછાણીને, ખલકને મેં થૂંકી દીધું. ધ્રુવ
અવિધાનું હૃદય ચીરી, પરાની પાર જઈ બેઠો;
સનાતન તત્ત્વ જાણીને, ખલકને મેં થૂંકી દીધું. ગગનની
ડૂળી અદ્વૈતના દરિયે, કરી મેં દ્વૈતની હોળી;
હૃદયમાં રોષ આણીને, ખલકને મેં થૂંકી દીધું. ગગનની
અમીરોની અમીરીમાં, ફકીરીનાં નહીં દર્શન;
અહંના તાર તાણીને, ખલકને મેં થૂંકી દીધું. ગગનની
સ્વરૂપે મસ્ત હું 'શંકર', લીધી જીવતાં સમાધિ મેં;
શ્રુતિના સાર છાણીને, ખલકને મેં થૂંકી દીધું. ગગનની

ગુરુજીનાં સંગમાં ને રસિયાના રંગમાં, સાચું સ્વરૂપ ઓળખાયું રે;
સાચું સ્વરૂપ ઓળખાયું, મારા વહાલા ! સૌમાં એક જ દરશાયું રે. ધ્રુવ
કાયા ને માયાના ભોગ મેલ્યા વેગળા, ખોટું તે સહેજમાં ખોવાયું રે. ગુરુજી
દશમાં તે દ્વારમાં દીઠા મેં દેવને, હૈયું ઘણું જ હરખાયું રે. ગુરુજી
જ્યોતિની જ્યોતિમાં હોમાયો આતમા, ત્યારે જ મહાપદ પાયું રે. ગુરુજી
'શંકર' સદાય ગુણ ગાય ગુરુદેવના, આભલામાં આભલું સમાયું રે. ગુરુજી

કર નેકી કરસે ડર પર ઘરસે, પાક નજર સે ઘર પ્રીતિ,
જપ નામ જીગરસે બાલ ઉમરસે, જસ લે જરસે મન જીતી;
ગંભીર સાગરસે રહે સવરસે, મિલે ઉઘરસે પરવાના,
ચિત્ત ચેત સિંહાના ફિર નહીં આના, જગમેં આખિર મરજાના.

॥ સુખિયા દૂંઢત મેં ફિરૂં, સુખિયા મિલે ન કોય ॥
જાકે આગે દુઃખ કહું, ઓ પહિલા ઉઠ રોય ॥

ગુરુજીની મહેરમાં ને આનંદની લહેરમાં, નાચી રહ્યું મન મારું રે;
નાચી રહ્યું મન મારું મારા વહાલા ! રાચી રહ્યું મન મારું રે. ધ્રુવ
દેવોના દેવ એ હાથમાં રમાડે, મૃત્યુ તે કોણ બિચારું રે ? ગુરુજીની
તેત્રીસ કરોડ દેવ નાચે એના હાથમાં, નાચે બ્રહ્માંડ આ સારું રે. ગુરુજીની
કાયા ને માયાના પોળિઆઓ નાચે, નાચે છે નાર અને કારું રે. ગુરુજીની
'શંકર' સદાય ગાય ગુણ ગુરુદેવના, સાચા છે એ જ ભવતારુ રે. ગુરુજીની

ઘટડામાં ગોવિંદ પાયો, મારા હરિજનો ! ઘટડામાં ગોવિંદ પાયો રે જી;
ઓહંગ સોહંગના તાર મિલાવી, અનહદ નાદ જગાવ્યો. ધ્રુવ
સદ્ગુરુ દાતાએ દયા કરીને, સીધો મારગડો બતાવ્યો રેજી;
ગુરુગમ લાકડીના ટેકે ટેકે હું, ત્રિવેણી ધાર પર આવ્યો. મારા
નેણથી નીરખી પિયુને પરખી, જ્ઞાનગંગા માંહી નાહ્યો રે જી;
મનડાનો મેલ સારો દૂર થઈ જાતાં, - આપમાં આપ સમાયો. મારા
જ્યાં જોઉં ત્યાં મને એક જ ભાસે, એના જ રંગે રંગાયોજી રે;
અંતર બહાર બધે થયાં અજવાળાં, પડદાને દૂર હટાવ્યો. મારા
આછે પ્રતાપ મારા સદ્ગુરુ દેવનો, સત્ય ધરમ સમજાવ્યો રે જી;
'શંકર' કહે સારા દેશની માંહી, વિજયનો ધ્વજ ફરકાવ્યો. મારા

મદ ના કર મનમેં મિથ્યા ધનમેં, જોર બદનમેં જોબનમેં,
સુખ કે ન સપનમેં જીવન જનમેં, ચપલા ધનમેં છન છનમેં;
તજ વૈર વતનમેં દ્રેષ ધરનમેં, નાહક ઈનમેં તરસાના,
ચિત્ત ચેત સિંહાના ફિર નહીં આના, જગમેં આખિર મરજાના.

॥ બાસર (દિવસ) સુખ ના રૈન સુખ, ના સુખ ધૂપ ન છાંય ॥
કૈ સુખ શરણે રામ કે, કૈ સુખ સંતો માંય ॥

ચડાવી લે, ચડાવી લે, પ્રભુના પ્રેમની પ્યાલી;
જરા પી લે, જરા પી લે, પ્રભુના પ્રેમની પ્યાલી. ધ્રુવ
કસમ તારી જુવાનીના, જરા જો બાકી રાખે તો;
જિગર છૂટું મુકી પી લે, પ્રભુના પ્રેમની પ્યાલી. ચડાવી
પીધી પ્રહ્લાદ ને ધ્રુવે, મીરાં, નરસિંહ, અંબરીષે;
વળી ગોરખ, કબીરાએ, પ્રભુના પ્રેમની પ્યાલી. ચડાવી
નથી નાદાનની હિંમત, અરે ! આ કામ મરેનું;
વિચારી એમ તું પી લે, પ્રભુના પ્રેમની પ્યાલી. ચડાવી
પીધી તે તો થયા પાગલ, સદેહે વિ-દેહને માલ્યાં;
કહે 'શંકર' સદા વ્હાલી, પ્રભુના પ્રેમની પ્યાલી. ચડાવી

છોડી છોડી છોડી મેં તો, જગની પ્રીતિ છોડી રે;
જોડી જોડી જોડી મેં તો, સુરતા ગુરુમાં જોડી રે. ધ્રુવ
ફોડી ફોડી ફોડી મેં તો, પાપની હાંડી ફોડી રે;
તોડી તોડી તોડી મેં તો, મોહની બેડી તોડી રે. છોડી
છોડી છોડી છોડી મેં તો, જ્ઞાનની ગોળી છોડી રે;
તોડી તોડી તોડી મેં તો, ચમની છાતી તોડી રે. છોડી
જોડી જોડી જોડી મેં તો, વિભુમાં વૃત્તિ જોડી રે;
'શંકર' કહે સદ્ગુરુ પ્રતાપે, ખેલાવી ખૂબ ઘોડી રે. છોડી

મોહિનીભાવ વિચાર અધીન થઈ, ના નીરખું નયને પરનારી;
પથ્થરતુલ્ય ગણું પરવૈભવ, નિર્મળ તાત્ત્વિક લોભ સમારી !
દ્વાદશ વ્રત અને દીનતા ધરી, સાત્ત્વિક થાઉં સ્વરૂપ વિચારી;
એ મુજ નેમ સદા શુભ ક્ષેમક, નિત્ય અખંડ રહો ભવહારી.

॥ સખી રસાયનમેં હરિ, હરિ સા ઔર ન કોય ॥
તિલ એક ઘટમેં સંચરે, સખ તન કંચન હોય ॥

જગત-જંજાળને છોડી, પ્રભુના પંથ પર આવ્યા;
છતાં ખટપટ નહીં છોડી, કહો અજ્ઞાન આ કેવું ? ધ્રુવ
કુબુદ્ધિના કુમાર્ગોમાં, કહોને સુખ ક્યાં પામ્યા ?
બધું જાણો છતાં ભૂલો, કહો અજ્ઞાન આ કેવું ? જગત
કહો કાંઈ, કરો કાંઈ, પ્રભુથી પણ નથી ડરતા;
છતી આંખે પડો કૂવે, કહો અજ્ઞાન આ કેવું ? જગત
નથી અહીં કામ કાયરનું, મરદ જે હોય તે આવે;
સુણો તોયે ન સમજો તો, કહો અજ્ઞાન આ કેવું ? જગત
ભલે ચટકો ચડે તમને, છતાં 'શંકર' ખરું કહેશે;
દઈને દિલ બનો બેદિલ, કહો અજ્ઞાન આ કેવું ? જગત

જગતરૂપી બગીચામાં, સફર કરવા સહુ આવ્યાં;
સમય થાતાં સહુ જાતાં, કહોને કોણ કોનું છે ? ધ્રુવ
ગયાં માતા, પિતા, બંધુ, ગયાં કેં સાથ રમનારાં;
રહ્યું નહી રાહ જોવા કોઈ, કહોને કોણ કોનું છે ? સમય
મૂકીને પોક રોશો પણ, મરેલું પાછું નહીં આવે;
ગયું તે તો ગયું જાણો, કહોને કોણ કોનું છે ? સમય
અહીં મુકાય છે પોકો, બીજે ગીતો ગવાયે છે;
બધી આ સ્વપ્નની લીલા, કહોને કોણ કોનું છે ? સમય
અનાદિકાળથી આવું અહો ! અહીં ચાલતું આવે;
ન ચાલે કોઈનું ડહાપણ, કહોને કોણ કોનું છે ? સમય
નિજાત્માનું સ્વરૂપ જાણી, જીવ્યા તે તો જગત જીત્યા;
જુવે તેવું કહે 'શંકર', કહોને કોણ કોનું છે ? સમય

॥ સુખમેં સુમિરન ના કરે, દુઃખમેં કરે સખ કોય ॥
સુખમેં જો સુમરન કરે, તો દુઃખ કહાં તે હોય ? ॥

૯૪૬ (રાગ : માંડ)

જોગ સાધો તમે સારો મારા હરિજનો ! જોગ સાધો તમે સારો રે જી. ધ્રુવ
ગુરુ પાસે રહીને ધુઓ શરીરને, પેટમાં પચાવો પારો રે જી;
વરતિ ઉપાડી ભોગ ઉપરથી, જોગ ક્રિયામાં ભારો. મારા
નિયમપણું તમે રાખો બધામાં, આહાર ઊંઘ ઘટાડો રે જી;
ચટપટ ચેતી સર્વ સમેટી, ભ્રમણાઓ સઘળી મટાડો. મારા
ગુરુ વિના તમે પગલું ન ભરશો, પુસ્તક ઉપર નહીં ફાવો રે જી;
હાથે કરીને ક્યાંક વહોરશો ઉપાધિ, કરશો કોના પર દાવો ? મારા
ભોગ ભોગવવા હોય ત્યાં સુધી તમે, જોગના ઘેર નવ જાશો રે જી;
ભૂખ વિનાનું ભોજન કેવું ? ખાશો તો અકળાશો. મારા
ઉતાવળના ઘાટ ઓળંગી તમે, ધીરતાના ઘેર ઝટ આવો રે જી;
સદ્ગુરુચરણોમાં ‘શંકર’ બોલ્યા, હેતે હરિના ગુણ ગાઓ. મારા

૯૪૭ (રાગ : ગઝલ)

તજી તોફાન માયાના અસલના રાહ પર આવો;
મૂકી ગુમાન કાયાનાં, અસલના રાહ પર આવો. ધ્રુવ
અસલમાં જે મઝા છે તે, નકલ માંહીં નથી મળતી;
તજી પાખંડ દુનિયાનાં, અસલના રાહ પર આવો. તજી
નિજાનંદે દુખી જઈને, મહાપદની મજા માણો;
મૂકી અજ્ઞાન અંતરનાં, અસલનાં રાહ પર આવો. તજી
અસલના રાહ પર વળતાં, અખૂઝો આળ ઓઢાડે;
તજી ગુણગાન માનવનાં, અસલના રાહ પર આવો. તજી
અસલનો રાહ અપનાવી, નકલને દૂર ફેંકી દો;
તજી અહેસાન લોકોનાં, અસલનાં રાહ પર આવો. તજી

॥ સુખમે સુમરન ના કરે, દુઃખમે કરે જો યાદ ॥
કહે કબીર તા દાસકી, કૌન સુને ફરિયાદ ? ॥

બધી બાજી સમેટીને, સમાધિમાં દુખ્યો ‘શંકર’;
મૂકી લફરાં અવિધાનાં, અસલના રાહ પર આવો. તજી

૯૪૮ (રાગ : માલગુંજ)

તારા વિના ઘડી ન રહેવાય, રણછોડ રંગીલા !
તારા ચરણોમાં રાખ સદાય, રણછોડ રંગીલા !
તારા રૂપમાં જ મારું મન મોહી રહ્યું, તારા તેજથી જ વિશ્વ બધું સોહી રહ્યું;
તારા દર્શનથી દુઃખ બધાં જાય. રણછોડ રંગીલા
તારે મંદિરિયે ભક્ત ભેગાં થાય, તારો જ મહિમા સૌ પ્રેમથી ગાયે;
તારી પાછળ ગાંડા ઘેલાં થાય. રણછોડ રંગીલા
તારા નામમાં આરામ, બીજે ક્યાંય નહીં, તારા ધામમાં જ શાંતિ સદાય રહી;
તારા ભાવમાં તે ભાન ભૂલી જાય. રણછોડ રંગીલા
તારા ધ્યાનમાં જ મસ્ત સદા હું તો રહું, તારા માનમાં જ મારું માન માની લઉં;
તારા પ્રેમનાં જ પદે ‘શંકર’ માય. રણછોડ રંગીલા

૯૪૯ (રાગ : ગઝલ)

થતાં દર્શન નિજાત્માનું, રહે નહિ ભેદ કે ભ્રાંતિ;
થતાં સ્પર્શન શિવાત્માનું, રહે નહિ ભેદ કે ભ્રાંતિ. ધ્રુવ
લગન લાગે અલખની તો, જગત સ્વપ્ના સમું ભાસે;
થતાં ચિંતન ચિંદાત્માનું, રહે નહિ ભેદ કે ભ્રાંતિ. થતાં
જુએ જે ભેદ અહીંયા તે, પડે છે મૃત્યુના મુખમાં;
થતાં ગૂંજન ગૂઢાત્માનું, રહે નહિ ભેદ કે ભ્રાંતિ. થતાં
નથી જ્યાં હું, નથી જ્યાં તું, નથી જ્યાં તે, નથી જ્યાં આ;
થતાં પૂજન પૂજાત્માનું, રહે નહિ ભેદ કે ભ્રાંતિ. થતાં
ઊંચી આકાશની ટોચે, એકલો ખેલતો ‘શંકર’;
થતાં રંજન રસાત્માનું, રહે નહિ ભેદ કે ભ્રાંતિ. થતાં

॥ જળ જાગે તળ રામ જપ, સોવત રામ સંભાર ॥
ઉઠત-બેઠત આતમા ! ચાલત રામ ચિતાર ॥

૯૫૦ (રાગ : દેશી ઢાળ)

દિલના દરિયામાં મારી ડૂબકી રે, લાવ્યો મોતી હરિનામ,
હરિને અર્પો હરિને રિઝવ્યા, છૂટ્યાં બંધન તમામ (૨);
ખેલું હવે હું સદા આભમાં

મોતીનું તેજ અપાર છે રે, એનું મૂલ્ય નવ થાય,
મોટા મોટા સોદાગર લોકની, બુદ્ધિ એમાં ડૂબી જાય (૨);
ખેલું હવે હું સદા આભમાં

મોતી તોડ્યું ન તોડાય છે રે, ભલે કરો કોટિ ઘાવ,
વીંધ્યું વીંધાય શુદ્ધ પ્રેમથી, વીંધી લોને રુડા લ્હાવ (૨);
ખેલું હવે હું સદા આભમાં

પહેલાં હું કાંઈ નહોતો જાણતો રે, ગુરુદેવે આપ્યું જ્ઞાન,
જ્ઞાનના પ્રકાશે ઊંડે ઊતર્યો, ભૂલ્યો દેહ કેરું ભાન (૨);
ખેલું હવે હું સદા આભમાં

નામે તે નામી આવી ભેટિયા રે, સર્ચા મારાં સહુ કામ,
'શંકર' કહે 'હું-મારું' મૂકતાં, મળ્યાં મુક્તિનાં ધામ (૨);
ખેલું હવે હું સદા આભમાં

૯૫૧ (રાગ : ગઝલ)

નજર જ્યાં જ્યાં કરો ત્યાં ત્યાં, અમર આત્મા બિરાજે છે;
ઉપર નીચે બધાં સ્થળમાં, અમર આત્મા વિરાજે છે. ધ્રુવ
ન એ જન્મે ન એ મરતો, ન એ કરતો, ન એ ભરતો;
હું માં, તું માં અને તેમાં, અમર આત્મા વિરાજે છે. નજર
ન એ નાનો, ન એ મોટો, ન એ સાચો, ન એ ખોટો;
અણનાયે અણઓમાં, અમર આત્મા વિરાજે છે. નજર
ન એ રોગી ન નિરોગી, ન એ યોગી ન એ ભોગી;
ગણાતી સર્વ દિશામાં અમર આત્મા વિરાજે છે. નજર

॥ સકામી સુમરન કરે, પાવે ઉત્તમ ધામ ॥
નિષ્કામી સુમરન કરે, પાવે અવિચલ રામ ॥

નિજાત્માને જ જાણીને, થયો નિર્ભય સદા શંકર !
જીવાણું ને કીટાણુંમાં, અમર આત્મા વિરાજે છે. નજર

૯૫૨ (રાગ : ગઝલ)

નથી જ્યાં કોઈ મારું ત્યાં, સમર્પણ શું કરું તુજને ?
સમગ્ર વિશ્વ તારું ત્યાં, સમર્પણ શું કરું તુજને ? ધ્રુવ
બધી વસ્તુ કરી ઉત્પન્ન, પ્રવેશ્યો તું પ્રભુ ! તેમાં;
સમગ્ર વિશ્વ તારા રૂપ, સમર્પણ શું કરું તુજને ? નથી
તું સૌમાં છે, સહુ 'તું' માં, તું સૌનો છે, સહુ તારું;
મને નક્કી થયું ભગવન્ ! સમર્પણ શું કરું તુજને ? નથી
હું જ્યાં પોતે જ તારો છું, પછી કોને સમર્પે કોઈ ?
નકામા ડોળ દુનિયાના, સમર્પણ શું કરું તુજને ? નથી
અહો ! જેના ઉપર તારી, અમીટ્ટિ રહે કાયમ;
કહે 'શંકર' સમજશે એ, સમર્પણ શું કરું તુજને ? નથી

૯૫૩ (રાગ : ગઝલ)

નથી જ્યાં હું અને મારું, ત્યાં હું એકલો ઊભો;
નથી જ્યાં તું અને તારું, ત્યાં હું એકલો ઊભો. ધ્રુવ
નથી જ્યાં પંથ કે વાડા, નથી જ્યાં દેવ કે દેવી;
નથી જ્યાં લેશ અંધારુ, ત્યાં હું એકલો ઊભો. નથી
નથી જ્યાં નામ કે રૂપો, નથી જ્યાં મિત્ર કે શત્રુ;
નથી જ્યાં મીઠું કે ખારું, ત્યાં હું એકલો ઊભો. નથી
અનલહક્કની ખુમારીમાં, મને દર્શન થયું મારું;
નથી જ્યાં મારું કે તારું, ત્યાં હું એકલો ઊભો. નથી
અગમની એ રમત માંહી, સદાયે મસ્ત છે 'શંકર';
નથી જ્યાં કોઈ પણ બારું, ત્યાં હું એકલો ઊભો. નથી

॥ ગુરુ ગોવિંદ દોનો ખડે, કિસકે લાગૂં પાય ? ॥
બલિહારી ગુરુ આપકી, ગોવિંદ દિયો બતાય ॥

૯૫૪ (રાગ : ચલતી)

નિર્ભય નોખત વાગે મારા હરિજનો ! નિર્ભય નોખત વાગે રે. ધ્રુવ
ભ્રમર ગુફામાં બેઠા બાવાજી, વરતિઓ પાચે લાગે રે જી;
આર્શીવાદે થયાં અજવાળાં, અંધારા દૂર દૂર ભાગે. મારાં
દેહને અર્પી કર્યા દીદારા, એને કોઈ ડાઘ ન લાગે રે જી;
સદ્ગુરુ સેવી 'હું' પદ મેલી, કોઈક વિરલા જાગે. મારાં
જાગે એને કાળ ન ખાચે, ઊઘે તે હોમાય આગે રે જી;
નેણ ને વેણ જેનાં નિર્મલ તેને, બીક જરીએ ન લાગે. મારાં
અંધારા મેલી અજવાળે આવો, માંહ્યલી ભ્રમણા ભાગે રે જી;
'શંકર' કહે મારા મનમંદિરમાં, ઝળઝળ જ્યોતિ જાગે. મારાં

૯૫૫ (રાગ : ભૈરવી)

પરમ સુધારસ પાન, કિયો જિન પરમ સુધારસ પાન રે;
તાકી છાક રહત નહીં છાની, મહાસુખમે મસ્તાન રે. ધ્રુવ
અનુભવ લે'ર લગી મન જાકે, છૂટો તન-અભિમાન રે;
સહજ સમાધિ અખંડિત તાકે, દૃષ્ટિ સર્વ સમાન રે. પરમ
મહારસ મોદ મુદિત મતિ જાકી, કબહુ ન હોત કૃપન રે;
સુરપતિ રંક સરીખા તહીં ભાસત, કાયા કીટપુરી જાન રે. પરમ
અદ્ભુત આત્માવેત તે બૂજત, વેદ ન શકત બખાન રે;
પૂરણ પુણ્ય કૃપા મિલ આઈ, દીયો ફલ અવસાન રે. પરમ
દૃઢ વૈરાગ્ય ઉપરતિ સંવિત, તીનોં એક મિલાન રે;
શા'મ મીલે પૂરણ સુખ પાવે, 'શંકર' ભાખ્ય પ્રમાન રે. પરમ

૯૫૬ (રાગ : નંદ)

પ્રેમનગરનાં પંખી ! સહુ પ્રેમનગરમાં આવો;
પ્રેમનગરમાં આવો પંખી ! પ્રેમનાં ગીત ગવરાવો. ધ્રુવ
પરમાનંદ સ્વરૂપ પરિબ્રહ્મ, પરમ પ્રીતિનું સ્થાન છે;
એવા પ્રભુને જાણી, સહુ પ્રેમ જ મય બની જાઓ. પ્રેમનાં
પ્રેમથી પિંડ અને બ્રહ્માંડો, પ્રેમથી પૂરણ બ્રહ્મ છે;
પ્રેમથી પ્રભુને બાંધી, સહુ થૈ થૈ નાચ નચાવો. પ્રેમનાં
પ્રેમ વિનાનાં મંદિરિયાં, એ મારે મન સમશાન છે;
પ્રેમ ભર્યા સમશાનો જોવાનો ખૂબ ઉમાવો. પ્રેમનાં
'શંકર'ની આ ઝૂંપડલીમાં, પ્રેમામૃત પિરસાય છે;
પ્રેમીજન પી પીને, બીજાને પણ ખૂબ પાઓ. પ્રેમનાં

૯૫૭ (રાગ : ચલતી હીંચ)

પ્રેમની જ્યોત શી જાગી ! લગની પ્રભુની લાગી;
જડતા જીવ લઈ ભાગી, લગની પ્રભુની લાગી. ધ્રુવ
જ્યોત તણા અજવાળે ખેલું, જૂઠા જગને પડતું મેલું;
ઘણણ ઘંટડી વાગી, લગની પ્રભુની લાગી. પ્રેમની
વૃત્તિ સઘળી વિભુમાં વાળું, મનના મોં પર મારું તાળું;
સગપણ દીધું ત્યાગી, લગની પ્રભુની લાગી. પ્રેમની
બાવન બહાર જઈને બેસું, હવે ન પાછો જગમાં પેસું;
મનવો થયો વિરાગી, લગની પ્રભુની લાગી. પ્રેમની
સઘળું મેં પ્રભુ ચરણે મૂક્યું, માથા સાથે મન પણ મૂક્યું;
કેવળ ભક્તિ માગી, લગની પ્રભુની લાગી. પ્રેમની
જ્યોતે જ્યોત મિલાવી દીધી, કરુણાસાગરે કરુણા કીધી;
'શંકર' બન્યો બડભાગી, લગની પ્રભુની લાગી. પ્રેમની

॥ પુરા સદ્ગુરુ સેવતાં, અંતર પ્રગટે આપ ॥
મનસા વાચા કર્મણા, મિટે જનમ કે તાપ ॥

॥ ગુરૂસેવા, જનબંદગી, હરિસુમરન, બૈરાગ ॥
યે ચારોં જબ આ મિલે, પૂરન સમજો ભાગ ॥

બધે ભટકી અહીં આવ્યો, શરણમાં તું હવે લઈ લે;
 ન ક્યાંહીં લેશ પણ ફાવ્યો, શરણમાં તું હવે લઈ લે. ધ્રુવ
 અસત્ના ઘોર અંધારે, ઘણીયે ઠોકરો ખાધી;
 ખરો પથ હાથ ના આવ્યો, શરણમાં તું હવે લઈ લે. બધે
 વિકારોનાં વિષમ બાણે, વીંધી નાખ્યું હૃદય મ્હારું;
 જહાંએ ખૂબ ઝટકાવ્યો, શરણમાં તું હવે લઈ લે. બધે
 નજર જ્યાં જ્યાં કરી ત્યાં ત્યાં, દુઃખોના ડુંગરા દેખ્યા;
 અવિધાએ બહુ તાવ્યો, શરણમાં તું હવે લઈ લે. બધે
 મહા અપરાધી હું ‘શંકર’ ! પ્રભુ ! તું છે દયાસાગર;
 નસીબે ખૂબ ભટકાવ્યો, શરણમાં તું હવે લઈ લે. બધે

બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરુ મળિયા રે... મુમુક્ષુ અમને, સંશય અમારા ટળિયા રે. ધ્રુવ
 જ્ઞાનઘરમાં તાણી લાવી સુધાર્યું અમારું ભાવી (૨), બતાવી દીધી ચાવી રે. બ્રહ્મ
 કામ ક્રોધાદિક વેરી, માર્યા મનમંદિરમાં ઘેરી (૨), બ્રહ્માનંદની આવે લહેરી રે. બ્રહ્મ
 સાનમાં સમજાવી દીધું, સાટામાં કાંઈ ના લીધું (૨), પ્રેમામૃત ખૂબ પાઈ પીધું રે. બ્રહ્મ
 ઉપકારો કીધા એવા, દેખાડ્યા દેહમાં દેવા (૨), સદા કરીએ જેની સેવા રે. બ્રહ્મ
 અન્ય કોઈ પંથ એવો, નથી જગમાં જોયા જેવો (૨), નભે નહીં અહીં જેવો તેવો રે. બ્રહ્મ
 ગુરુચરણે ચિત્ત ધારી, ભજું ભાવે શ્રી મુરારિ (૨), બીજી એકે નથી બારી રે. બ્રહ્મ
 સર્વમાં સમાન ભાળ્યું, ભેદબીજને ભાવે બાળ્યું (૨), તેજ કરી તિમિર ટાળ્યું રે. બ્રહ્મ
 કહે ‘શંકર’ એજ પ્યારું, અન્ય સર્વ લાગ્યું ખારું (૨), જુએ એને જડે બારું રે. બ્રહ્મ

॥ હરિજન મિલે તો હરિ મિલે, મન પાએ વિશ્વાસ ॥
 હરિજન હરિકા રૂપ હૈં, જયું ફૂલનમેં ખાસ ॥

ભભૂતી અંગ પર ચોળી, ભરાવી કાખમાં ઝોળી;
 ધૂતે દુનિયા બધી ભોળી, કહો એ જોગી કે ભોગી ? ધ્રુવ
 સરસ તુંબી ગ્રહી હાથે, વધાર્યા વાળ કેં માથે;
 છતાં માયા રહી સાથે, કહો એ જોગી કે ભોગી ? ધ્રુવ
 કફળ ભગવી ઘરી અંગે મુખોચ્ચાર થાય હર-ગંગે;
 હૃદય રંગાયું નહીં રંગે, કહો એ જોગી કે ભોગી ? ધ્રુવ
 ભટકતો માગવા ભિક્ષા, ઘરી જોગી તણી દીક્ષા;
 ન દીસે ત્યાગ-તિતિક્ષા, કહો એ જોગી કે ભોગી ? ધ્રુવ
 ઉપરથી કહાવતા યોગી, ભીતરથી છે બહુ ભોગી;
 પૂરા એ કામના રોગી, કહો એ જોગી કે ભોગી ? ધ્રુવ
 ન કરવાનું અહીં કરતા, કહ્યું કાને નહીં ધરતા;
 વિષયમાં મસ્ત થઈ ફરતા, કહો એ જોગી કે ભોગી ? ધ્રુવ
 ઘરોઘર ભીખ એ માગે, છતાં બળતા વિના આગે;
 કહે ‘શંકર’ નહીં જાગે, કહો એ જોગી કે ભોગી ? ધ્રુવ

ભીતર જગને જલાવીને, ખલકના ચોકમાં ખેલો;
 હું ને હું માં મિલાવીને, ખલકનાં ચોકમાં ખેલો. ધ્રુવ
 અનાદિ ને અનંતાત્મા, તમે પોતે જ પરમાત્મા;
 વિકારોને શમાવીને, ખલકના ચોકમાં ખેલો. ભીતર
 શુભાશુભ સર્વને છોડી, સદા આકાશમાં ઉડો;
 નફ્ટ મનને નમાવીને, ખલકના ચોકમાં ખેલો. ભીતર

॥ સંગત કીજે સંતકી, કભૂ ન નિષ્ફળ હોય ॥
 લોહા પારસ પરસતે, સો ભી કંચન હોય ॥

ભલે બબડે બધી દુનિયા, તમે ના કાંઈ પણ બોલો;
હું ને મારું ભગાવીને, ખલકના ચોકમાં ખેલો. ભીતરો
અનલહક્કના નશા માંહીં, સદાયે મસ્ત છે ‘શંકર’;
ભીતર જ્યોતિ જગાવીને, ખલકના ચોકમાં ખેલો. ભીતરો

૯૬૨ (રાગ : બાગેશ્રી)

ભીતરની જ્યોત જાગી ત્યાં, ભીતરમાં મેં મ્હને જોયો;
લગન લાગી અલખની ત્યાં, ભીતરમાં મેં મ્હને જોયો. ધ્રુવ
સહુ મ્હારા વિષે ખેલે, સહુમાં હું સદા ખેલું;
અહંની ગ્રંથિ ભેદાતાં, ભીતરમાં મેં મ્હને જોયો. ભીતરની
નજર જ્યાં જ્યાં કરૂ છું ત્યાં, હયાતી મારી મને દીસે;
પુરાણા વ્હેમ દૂર થાતાં, ભીતરમાં મેં મ્હને જોયો. ભીતરની
તજી તત્પદ અને ત્વંપદ, અસિપદમાં ઠર્યો કાયમ;
બધા બંધન છૂટી જાતાં, ભીતરમાં મેં મ્હને જોયો. ભીતરની
ગગનની ટોચ પર બેસી, ભજન લલકારતો હરખી;
અમરવરનાં ગીતો ગાતા, ભીતરમાં મેં મ્હને જોયો. ભીતરની

૯૬૩ (રાગ : ગઝલ)

મરણ એ ધર્મ કાયાનો, પછી આ શોક શા માટે ?
બધાનો એજ છે રસ્તો, પછી આ શોક શા માટે ? ધ્રુવ
જશે કોઈ આજ કે કાલે, અગર કેં વર્ષ પાછળથી;
ગયા વિના નથી છૂટકો, પછી આ શોક શા માટે ? મરણ
મુદત પૂરી થતાં સૌને, જરૂર જાવું પડે ભાઈ !
ન કાંઈ કોઈનું ચાલે, પછી આ શોક શા માટે ? મરણ

॥ મન મેરા પંખી ભયા જહાં તહાં ઉડ જાય ॥
જહાં જૈસી સંગત કરે, તહાં તૈસા ફલ ખાય ॥

જનમ જેનો, મરણ તેને, મરેલાં તે ફરી જન્મે;
જગતમાં ચાલતું આવે, પછી આ શોક શા માટે ? મરણ
કરેલાં કર્મનાં લેખાં, પ્રભુને આપવા પડશે;
કહે ‘શંકર’ અમર આત્મા, પછી આ શોક શા માટે ? મરણ

૯૬૪ (રાગ : મલ્હાર)

મારા જેવા તારે તો છે કરોડ ! મારે તો તું છે એક ઘણી !
મને ક્યાંયથી મળે ન તારી જોડ, મારે તો તું છે એક ઘણી. ધ્રુવ
અસંખ્ય ભક્તો તને ભજે છે, તેમાં હું કોણ માત્ર ?
કેવળ પ્રેમ-પ્રસાદી મારું, દેજે જો હોઉં હું પાત્ર. મારે
અનન્ય પ્રેમ પ્રભુ ! તારા પર, અંતર દૃઢ વિશ્વાસ,
તારા જનને તુજ રૂપ માની, સેવું સદાયે બની દાસ. મારે
જેમ કરાવે તેમ કરું હું, કરું ન ફાવે તેમ,
તારી આજ્ઞાને આધીન હું, શબ્દ લોપાય જ કેમ ? મારે
વર્ણશ્રમના વાંકા રસ્તા, સીધા ભક્તિપંથ;
વાંકા મારગડે વિચરતાં, ક્યાંથી મળે નિજ કંથ ? મારે
પળપળ તારું દર્શન મારું, પળપળ મહિમા ગાઉં;
કીટ-ભ્રમરવત્ ધ્યાન ધરીને, તારા રૂપ થઈ જાઉં ! મારે
તારી ભક્તિમાં સૌ જીવને, સરખા છે અધિકાર.
‘શંકર’ ! એવું સમજી મનમાં, માને ભેદ ન લગાર ! મારે

જૂઠા હૈ ભાઈ બાપ બડાઈ, જૂઠી માઈ મા જાઈ,
જૂઠા પિંગાઈ જૂઠ જમાઈ, જૂઠ લુગાઈ લલચાઈ;
સબ જૂઠ સગાઈ અંત જુદાઈ, દેહ જલાઈ સમસાના,
ચિત ચેત સિંહાના ફિર નહીં આના, જગમેં આખિર મરજાના.

॥ મન પંખી બીન પંખકા, લખ જોજન ઉડ જાય ॥
મન ભાવે તાકો મિલે, ઘટમેં આન સમાય ॥

૯૬૫ (રાગ : ધોળ)

માંગ્યું મળે છે ત્યારે, સૌને મળા પડે છે;
માથે પડે છે ત્યારે, સૌને મળા નડે છે. ધ્રુવ
કમાઉ દીકરો વ્હાલો, મા-બાપને ગમે છે;
જો ઇંધા મળે ન તેને, ઘરના બધા લડે છે. માંગ્યું
સુખમાં હતા જે સાથી, દુઃખ માંહે દૂર રહે છે;
ડાહ્યો બધા જે કહેતા, અક્કલ વિનાનો કહે છે. માંગ્યું
આદર હતો જે ઘરમાં, હવે દૂરથી વિદાય દે છે;
પરણેલી નારના પણ, મોટાં હવે ચઢે છે. માંગ્યું
જે જોઈએ તે તારી પાસે, શીદને ફરતો બહાર ?
ભાવ ધરી જો શંકર ભજો તો, જન્મમરણ મટી જાય. માંગ્યું

૯૬૬ (રાગ : માંડ)

મેવાશીને માર, માંહલા મેવાશીને માર જી;
ગુરુચરણે માથું મૂકી નૈયા પાર ઉતાર, માંહલા. ધ્રુવ
લખચોરાશી ફરી આવ્યો, પામ્યો દુઃખ અપાર જી;
માયા પાછળ ગાંડો થઈને, ખાધો તે ખૂળ માર. માંહલા
પૂરા ગુરુની પાસે જઈને, આતમતત્ત્વ વિચાર જી;
અંતરની આંટી ઉકેલી, કરી લે નિજ દીદાર. માંહલા
જ્યાં જુએ ત્યાં એક આતમ, સારનો એ સાર જી;
તેના રૂપ થઈ તરી જા તું, વેદનો એ પુકાર. માંહલા
ખરા પાછળ ખપી જઈને, ખેલ ખાંડાદાર જી;
કહે 'શંકર' સારા જગતનો, એક જ સર્જનદાર. માંહલા

॥ સાત સમુદ્ર કી ઇક લહર, મનકી લહર અનેક ॥
કોઉક હરિજન ઉબરા, ડૂબી નાવ અનેક ॥

૯૬૭ (રાગ : ભૈરવી)

લાગી લાગી લાગી મુજને, ગુરુની લગની લાગી રે;
ભાગી ભાગી ભાગી મારા, મનની ભ્રમણા ભાગી રે. ધ્રુવ
ત્યાગી ત્યાગી ત્યાગી મેં તો, આશા તૃષ્ણા ત્યાગી રે;
જાગી જાગી જાગી મારી, સુરતા આજે જાગી રે. લાગી
વાગી વાગી વાગી મુજને, શબ્દકટારી વાગી રે;
ભાગી ભાગી ભાગી હું તો, આજ બન્યો બડભાગી રે. લાગી
જાગી જાગી જાગી મારા, ઘટમાં જ્યોતિ જાગી રે;
'શંકર' કહે સદ્ગુરુ પ્રતાપે, નિર્ભય નોબત વાગી રે. લાગી

૯૬૮ (રાગ : ધોળ)

વ્હાલા પ્રભુ ! તમારી ભક્તિ સદાય આપો;
બીજી ન માંગ મારી, ભક્તિ સદાય આપો. ધ્રુવ
વર્ષો સુધી ઊંઘ્યો હું, આપે જગાડ્યો આજે;
લાગી લગન તમારી, ભક્તિ સદાય આપો. વ્હાલા
સંસારના સુખોમાં, આત્મા હવે ન ઠરતો;
બળતા હૃદયને ઠારી, ભક્તિ સદાય આપો. વ્હાલા
જોયું જગત ફરીને, મારું ન કોઈ આંહી;
બેઠો હવે ઠરીને, ભક્તિ સદાય આપો. વ્હાલા
શંકર પડ્યો ચરણમાં, અળગો હવે ન કરશો;
વિનતિ સ્વીકારી મારી, ભક્તિ સદાય આપો. વ્હાલા

તે ત્રિશલાતનયે મન ચિંતવી, જ્ઞાન, વિવેક, વિચાર વધારું;
નિત્ય વિશોધ કરી નવ તત્ત્વનો, ઉત્તમ બોધ અનેક ઉચ્ચારું.
સંશયબીજ ઊગે નહિ અંદર, જે જિનનાં કથનો અવધારું;
રાજ્ય, સદા મુજ એ જ મનોરથ, દાર, થશે અપવર્ગ ઉતારું.

॥ મન મર્કટ બન બન ફિરે, કભૂં ન થિર ઠહરાય ॥
રામ નામ બાંધા બિના, જિત ભાવે તિત જાય ॥

શરીર ! તું સ્થૂળ, હું ચેતન, ન ખાશે મેળ મારાથી;
 અજન્મા હું, તું જન્મે છે, ન ખાશે મેળ મારાથી. ધ્રુવ
 જનમ ને મરણ આદિ એ, હતાં તારા તને સોપ્યાં;
 જીવનપલટો થતાં આજે, ન ખાશે મેળ મારાથી. શરીરો
 કરીને સંગ મેં તારો, ઘણાં ગોથાં અહીં ખાધાં;
 અટલ અધ્યાસ દૂર થાતાં, ન ખાશે મેળ મારાથી. શરીરો
 દિશા તારી અને મારી, હવે તદ્દન નિરાળી છે;
 ન ‘હું’ તારો, ન ‘તું’ મારો, ન ખાશે મેળ મારાથી. શરીરો
 ઉપાધિ નામ આદિની, નથી મારી, ન લેવી છે;
 બધી વાતે બન્યો બ્યારો, ન ખાશે મેળ મારાથી. શરીરો
 હવે છેલ્લી સલામી છે, લગાડીશ માહું નહીં મનમાં;
 અદલ ઈન્સાફ કુદરતનો, ન ખાશે મેળ મારાથી. શરીરો
 અહીં કારણરૂપે રહી છે, પરમ ગુરુદેવની કરુણા;
 ખરી બીના કહે ‘શંકર’ ન ખાશે મેળ મારાથી. શરીરો

શામળા તારી પાસે માંગુ આટલું રે;
 પળ પળ તારાં દર્શન થાય. શામળા તારી પાસે માંગું આટલું રે. ધ્રુવ
 બુદ્ધિ કાયમ તારામાં ઠરે રે, બીજે ક્યાંય ન ભટકાય. શામળા
 મનડું કાયમ તારામાં રમે રે, અંતે તારામાં લીન થાય. શામળા
 આંખો મોહે તારા રૂપમાં રે, એને સઘળે એક તું જણાય. શામળા
 કાન કથા ને કીર્તન સાંભળે રે, વાણી તારા જ ગુણલા ગાય. શામળા
 ‘શંકર’ જ્યારે છોડે દેહને રે, ત્યારે તારામાંજ સમાય. શામળા

॥ કાગજ કેરી નાવડી, પાની કેરી ગંગ ॥
 ॥ કહે કબીર કૈસે તીર, પાંચ કુસંગી સંગ ? ॥

શંકરના સંગમાં હો, સાચાંને સ્થાન છે;
 માયાના રંગમાં હો, મૂરખાંને માન છે. ધ્રુવ
 માયા છે ફાંકડી ને કાયા છે રાંકડી;
 રસિયાના રંગમાં હો, રસિયાંને તાન છે. શંકરના
 માયામાં માર છે ને કાયામાં ભાર છે;
 આતમના સંગમાં હો, દાનીને દાન છે. શંકરના
 માયામાં મોહ છે ને કાયામાં ચોહ છે;
 વિજ્ઞાનગંગમાં હો, જ્ઞાનીને જ્ઞાન છે. શંકરના
 માયાની પાર છે ને કાયાની બહાર છે;
 ‘શંકર’ અભંગમાં હો, ભૂત્યાંને ભાન છે. શંકરના

સદ્ગુરુ શબ્દને તોળો હરિજનો, સદ્ગુરુ શબ્દને તોળો રે જી;
 વિષય-વિકારનો ત્યાગ કરીને, હેતે હરિરસ ઘોળો, મારા હરિજનો ! ધ્રુવ
 ગગનમંડળમાં નોબત વાગે, ઉડે આનંદની છોળો રે જી;
 અશ્વર તખત પર અલખ વિરાજે, મનને એ રંગમાં રોળો, મારા હરિજનો ! સદ્ગુરુ
 માંહલ મંદિરિયામાં જ્યોત જગાવી, શણગારો માંહલી પોળો રે જી;
 ઓહંગ સોહંગના તાર મિલાવી; બ્રહ્મને બ્રહ્મમાં ઝળોળો, મારા હરિજનો ! સદ્ગુરુ
 માયા ને મોહના ઘાટ ઓળંગી, મોહનો કાઢી નાખો ડોળો રે જી;
 ‘શંકર’ કહે સાચા ગુરુને સેવી, બદલી નાખોને બધો ચોળો, મારા હરિજનો ! સદ્ગુરુ

॥ મન ચલે તો ચલન દે, ફિર ફિર નામ લગાય ॥
 ॥ મન ચલા તન થંભ હૈ, ભકા કછુ ન જાય ॥

સદ્ગુરુના શરણે જઈ સ્વરૂપ વિચારીએ, તો જ હૃદયમાં થાશે જ્ઞાનપ્રકાશ જો;
એ વિણ મુક્તિ બીજે ક્યાંહી મળે નહીં, તૂટે નહીં આ માયા કેરા પ્રાશ જો. ધ્રુવ
શ્રદ્ધા ભાવ ધરીને સેવા કીજીએ, મનથી મૂકી માન અને અપમાન જો;
કડવાં મીઠાં માની હૈયે ધારીએ, તો જ ટળે આ અંતરનાં અજ્ઞાન જો. એ૦
સદ્ગુરુજીના શબ્દે શબ્દે ચાલીએ, સ્થૂલ દૃષ્ટિનો કરીએ કાયમ ત્યાગ જો;
નાનાથી ચ નાના થઈ રસ પીજીએ, જૂઠા જગને મેલી મૂળમાં આગ જો. એ૦
ગુરુમૂરતિ હૈયામાં ધારી ખેલીએ, ચરણ કમળમાં રાખી ચિત્ત સદાય જો;
'શંકર' કહે ગુરુદેવે ખૂબ યાદ કરી, જ્યાં જોઈ ત્યાં સઘળે એક જણાય જો. એ૦

૯૭૪ (રાગ : શ્રીરંજની)

સહજ સમાધિ લાગી, મળિયા સંત સોહાગી;
જ્ઞાનની જ્યોતિ જાગી, મળિયા સંત સોહાગી. ધ્રુવ
અંતરના પટ અલગ કરીને, બનાવ્યો પૂરો વૈરાગી. મળિયા૦
દ્વૈત અદ્વૈતનાં મિલન થયાં અહીં, નિર્ભય નોખત વાગી. મળિયા૦
નેતિ નેતિ કહી નયન ઉઘાડ્યાં, ભ્રાંતિઓ સઘળી ભાગી. મળિયા૦
દિવ્ય ચક્ષુથી જ દિવ્યનાં દર્શન, શ્રુતિએ સારી લાગી. મળિયા૦
માતું ને તાતું રહ્યું નહિ કાંઈ, દિલની દુનિયા દીધી ત્યાગી. મળિયા૦
જ્યાં જોઈ ત્યાં ગુરુદેવનાં દર્શન, બની ગયો બડભાગી. મળિયા૦
દર્શન થાતાં હું દેહને ભૂલ્યો, સુરતા સારી રાત જાગી. મળિયા૦
'શંકર' પર સદા ગુરુજીની છાયા, માયા આવી પાય લાગી. મળિયા૦

|| જો મન ગયા તો જાન દે, મત જાન દે શરીર ||
|| બિન ચિલ્લે ચઢી કમાન જ્યોં, કિન બિધ લાગે તીર? ||

સાધો ! ખોટી ખટપટ છોડો,
વાદવિવાદમાં કાંઈ મળે નહીં, આત્માને આત્મામાં જોડો. ધ્રુવ
અમૂલ્ય અવસર આજ મળ્યો છે, આમથી તેમ ન દોડો;
આતમ ચીની બ્રહ્મ પિછાણી, કર્મનાં બંધન તોડો. સાધો૦
વાયદા કરતાં વહી ગયા યુગો, સમય હવે છે થોડો;
કાળના મુખથી કોઈ ન ઊગરે, મોહની ખોપરી તોડો. સાધો૦
અગ્નિમાં અગ્નિ પાણીમાં પાણી, આભમાં આભને જોડો;
હું અને મારુ દૂર કરીને, મનનાં મુખડા મોડો. સાધો૦
સદ્ગુરુ ચરણે શીશ ઝુકાવી, મારો કાળને જોડો;
'શંકર' કહે સદ્ગુરુના પ્રતાપે, દાબી દો ગુરુગમ ઘોડો. સાધો૦

૯૭૬ (રાગ : સોહની)

સાધો ! સખ મેં એક હી બોલે, જાનનહારા જાને કોઈ;
ભેદ ભીતર કા બોલે... સાધો ! સખ મે. ધ્રુવ
જાને સો નર ચૂપ હો જાવે, બાહર કુછ નહીં બોલે;
સખ મે એક પ્રભુ કો જાની, પ્રેમનશા મે ડોલે. સાધો૦
કાષ્ઠ કી ભીતર અગ્નિ જૈસી, પય મે ઘૂત જ્યાં ભાસે;
તિલ મે તેલ ભરા ચું સખ મે, એક હી બ્રહ્મ પ્રકાશે. સાધો૦
મન કો મારી તન કો ઠારી, ખોજો આપ શરીરા;
શૂન્ય મે સેજ બિછા કર પ્યારે ! પીઓ હરિસ ખીરા. સાધો૦
અગમ અગોચર એક અનાદિ અનંત આતમ જાનો;
ભ્રાંતિ ભેદ કરી નિર્મૂળા, આપ કો આપ પિછાનો. સાધો૦
હદ બેહદ પર નોખત બાજે, ઝલહલ જ્યોતિ જાગે;
'શંકર' દેખ ભયા દીવાના, દુનિયા દૂર દૂર ભાગે. સાધો૦

|| સાહિબ તેરી સાહબી, સખ ઘટ રહી સમાય ||
|| જ્યોં મેંહદીં કે પાત મેં, લાલી લખી ન જાય ||

સાધો ! સહજ સમાધિ લાગી, તારેતાર મિલાવ્યા ત્યારે;
 ઘટમાં જ્યોતિ જાગી. ધ્રુવ
 તન મન ધન ગુરુ ચરણે અર્પી, મહાપદ લીધું માગી;
 સૌમાં એક જ રૂપ દેખાયું, મળિયા સંત સોહાગી. સાધો
 કરમ તણી દીવાલો તૂટતાં, લગની એની લાગી;
 ભ્રાંતિ ભેદ અને ભય ટળતાં, બની ગયો બડભાગી. સાધો
 જ્ઞાનરૂપી અટળક ધન લાઘ્યું, આશા તૃષ્ણા ત્યાગી;
 સુરતા મારી છેલછબીલી, સદ્ગુરુ શબ્દે જાગી. સાધો
 દેહનગરના દશ દરવાજે, નિર્ભય નોબત વાગી;
 ‘શંકર’ કહે સદ્ગુરુ પ્રતાપે, મનવો થયો વૈરાગી. સાધો

સાધો ! સહજ સમાધિ કરો;
 પૃથ્વીને ભેદી વૃક્ષને છેદી, નિજ રૂપમાં જ ઠરો. ધ્રુવ
 દેહને ત્યાગી ગેહને ત્યાગી, કાળથી બાથ ભરો;
 આ લોક ત્યાગી એ લોક ત્યાગી, અમરવરને વરો. સાધો
 હું પદ ત્યાગી, તું પદ ત્યાગી, તેનો ચે ત્યાગ કરો;
 રસબસ થઈ રસરૂપ આતમમાં, અન્યનું ધ્યાન ધરો. સાધો
 શ્રણને ત્યાગી તેરને ત્યાગી, ચૌદનો ત્યાગ કરો;
 પરને ત્યાગી અપરને ત્યાગી, કાળને મારી મરો. સાધો
 સદ્ગુરુ દ્વારા શોધી સ્વરૂપને, જગમાં મોજ કરો;
 ‘શંકર’ કહે સદ્ગુરુના પ્રતાપે, ભવસાગરને તરો. સાધો

॥ હરિજન હરિ તો એક હૈ, જો ‘આપા’ મિટ જાય ॥
 જા ઘરમેં ‘આપા’ બસે, સાહબ કહાં સમાય ? ॥

સાધો ! હું તો સૌથી ન્યારો, એથી જ કોઈ આત્માની સાથે;
 મેળ મળે નહીં મારો. ધ્રુવ
 નિત્ય નિરંજન નિરાકાર હું, નિર્ભય થઈ ફરનારો;
 માયા મોહ મને નહીં સ્પર્શે, કાળ તે કોણ બિચારો ? સાધો
 સહજ સમાધિ લાધી મુજને, છૂટ્યા સર્વ વિકારો;
 ફરી ન આવું આ સંસારે, નક્કી વાત વિચારો. સાધો
 નહીં હું કો’નો નહીં કો’મારું, નહીં કો’ને નમનારો;
 અજર અમર અવિનાશી આતમ, ઘટઘટમાં રમનારો. સાધો
 સદ્ગુરુદેવે દયા કરીને, ખોલ્યો રામદવારો;
 ‘શંકર’ કહે સદ્ગુરુ પ્રતાપે, ભેટ્યો સરજનહારો. સાધો

સોહં ના તાનમાં ને સોહં ના ધ્યાનમાં, નાચી રહ્યું મન મારું રે;
 નાચી રહ્યું મન મારું મારા વહાલા ! ખેલી રહ્યું મન મારું રે. ધ્રુવ
 એકમાં અનેક અને અનેકમાં એક છે, જોતાં જગત થયું ખારું રે. સોહંના
 પરાની પાર અને બાવનની બહાર હું, ભાગી ગયું અંધારું રે. સોહંના
 અંતરથી અંતરને ઓકી નાંખ્યું ત્યાં, રહ્યું ન મારું કે તારું રે. સોહંના
 દુનિયાના પ્રેમમાં ડૂબે ન આતમા, છૂટી ગયું હું ને મારું રે. સોહંના
 ‘શંકર’ કહે ગુરુદેવની દયાથી, સોહંનો તાજ સદા ધારું રે. સોહંના

કોઈ અધિકારી ભુજબલ ભારી, કોઈ અનારી અહંકારી,
 કોઈ તપ ધારી ફૂલ આહારી, કોઈ વિહારી વ્રતધારી;
 તૃષ્ણા નહીં ટારી રહ્યા ભિખારી, અંત ખુવારી ઉઠાના,
 ચિત ચેત સિંહાના ફિર નહીં આના, જગમેં આબિર મરજાના.

॥ કક્કા કેવલ બ્રહ્મ હૈ, બબ્બા બીજ શરીર ॥
 રરરા સબમેં રમ રહ્યો, વાંકા નામ કબીર ॥

૯૮૧ (રાગ : મધુકૌંશ)

હરિસ પીઓ અને પાઓ, હરદમ હરિગુણ ગાઓ;
આપમાં આપ સમાઓ, હરદમ હરિગુણ ગાઓ. ધ્રુવ
શૂન્ય શિખર પર સેજ બિછાવી, સોહંના રંગમાં રંગાઓ. હરદમ
મોહ ને મમતાનાં મૂળિયાં ઊખેડી, નિજાનંદમાં ડૂબી જાઓ. હરદમ
જીવનાં જીવપદ છોડાવી આજે, જ્ઞાનગંગામાં ખૂબ નહાઓ. હરદમ
તત્પદ ત્યાગી ને ત્વંપદ ત્યાગો, અસિપદમાં ખપી જાઓ. હરદમ
ભેદ ને ભ્રાંતિના કિલ્લાઓ ભેદી, જીવતાં અમરપદ પાઓ. હરદમ
'શંકર' કહે સાચા ગુરુજીને સેવી, સદાય સુખિયા થાઓ. હરદમ

૯૮૨ (રાગ : ચલતી)

હરિસ પીવાને આવો મારા હરિજનો ! (૨)
હદબેહદની વાતો છોડીને, હરદમ હરિગુણ ગાવો. ધ્રુવ
કાયા ને માયા કામ ન આવે, સુરતાને આ સમજાવો રે જી;
આતમ જાણી બ્રહ્મ પિછાણી, નિર્ભયપદને પાવો. મારા
અનહદ વાજાં વાગે ગગનમાં, તારથી તાર મિલાવો રે જી;
સદ્ગુરુ સેવી, કરી અજવાળાં, ભવસાગર તરી જાવો. મારા
હરદમ નૂરના મેઠુલા વરસે, પ્રેમ ઘરી ખૂબ નહાવો રે જી;
ભ્રમરગુફામાં અગ્નિ ભભૂકે, એને ઓળંગી આગે જાવો. મારા
સહસ્રદળમાં ઝળહળ જ્યોતિ, જ્યોતસ્વરૂપે ભાવો રે જી;
'શંકર' કહે એને ભાવથી ભેટી, એના સ્વરૂપ થઈ જાવો. મારા

૯૮૩ (રાગ : ગઝલ)

હતો જ્યાં ત્યાં જ હમણાં છું, મને માનો કે ના માનો;
હતો તેવો જ હમણાં છું, ભલે માનો કે ના માનો. ધ્રુવ

॥ અસ્થિ ચર્મમય દેહુ મમ, તામૈં જૈસી પ્રીતિ ॥
તૈસી જો શ્રીરામમેં હોત, ન તૌં ભવભીતિ ॥

જગત છે છે અને નાહીં, હું તો કાયમ રહેવાનો;
અસલ રૂપમાં જ હમણાં છું, તમે માનો કે ના માનો. હતો
નથી તાની નથી માની, નથી જ્ઞાની નથી ધ્યાની;
પરાની પાર હમણાં છું, તમે માનો કે ના માનો. હતો
ચરાચર વિશ્વની માંહીં, મને જ્યાં ફાવે ત્યાં ફરતો;
કુંડાળા બહાર હમણાં છું, તમે માનો કે ના માનો. હતો
ઘણાં ધાર્યા ઘણાં છોડ્યાં, શરીરો આ જગત માંહીં;
અસલ ઘરમાં જ હમણાં છું, તમે માનો કે ના માનો. હતો
ન હું જન્મું છું ન હું મરતો, ન હું આવું ન હું જાઉં;
ભીતર ને બહાર હમણાં છું, તમે માનો કે ના માનો. હતો
જલાવી દિલની દુનિયા, ગગનમાં ધૂમતો શંકર;
જુઓ જ્યાં ત્યાં જ હમણાં છું, તમે માનો કે ના માનો. હતો

૯૮૪ (રાગ : ચલતી)

હળવે હળવે હાલો મારા હરિજનો ! હળવે હળવે હાલો રે જી;
નુરત-સુરતના તારને સાંધી, ભક્તિનો મારગ ઝાલો. ધ્રુવ
ઘટઘટ પરગટ પ્રભુ વિરાજે, ઠામ ન મળે કોઈ ઠાલો રે જી;
વિવેક વિચાર તમે ધારી હૈયામાં, સોહમની માળા ઝાલો. મારા
તનનો તંબૂરો મનના મંજીરા, પ્રેમની રૂડી કરતાલો રે જી;
હું પદ ત્યાગી તમે ભજો હરિને, છોડી દો ખોટી ધમાલો. મારા
તન મન ધન ગુરુચરણોમાં અર્પી, મુક્તિની ઝાલો મશાલો રે જી;
ગગનમંડળમાં ડેરા લગાવી, રાખો ન સાથે કંઈ રસાલો. મારા
સદ્ગુરુ ચરણોમાં શીશ નમાવી, પીઓને પ્રેમ કેરો પ્યાલો રે જી;
'શંકર' કહે તમે આપાં ઓળંગી, મહાપદમાં જઈ મહાલો. મારા

॥ તુલસી સાથી વિપત કે, વિદ્યા વિનય વિવેક ॥
સાહસ સુકૃત સત્યવ્રત, રામ ભરોસો એક ॥

હંસલો આવ્યો હરિ ! તારા દેશમાં રે, છોડી જૂઠી આ જગજંજાળ;
 માથાં મેલીને મહારસ માણીએ રે, આપણો વાંકો ન થાય કદી વાળ. ધ્રુવ
 ‘તત્’ પદ તારુંને ‘ત્વ’પદ માહરું રે, ‘અસિ’ પદ આત્માનું કહેવાય;
 માયા તારીને કાયા માહરી રે, આત્મા ઉપાધિ રહિત મનાય. હંસલો
 હદ-બેહદ પરબ્રહ્મનાં બેસણાં રે, ત્યાં તો નથી હરખ કે શોક;
 આપણે એકરૂપ થઈ ત્યાં ખેલીએ રે, મેલીએ કાયા ને માયાની પોક. હંસલો
 પાણી પાણીમાં જેમ મળી જાય છે રે, જ્યોતિ જ્યોતિમાં જેમ સમાય;
 એ રીત મળીએ આપણ બ્રહ્મમાં રે, ‘શંકર’ અમૃતવાણી ગાય. હંસલો

હંસા ! નેણાં ઠરે ને નાભિ હસે, જેનાં દર્શનથી દુઃખ જાય;
 દુર્લભ એવા સંત છે.
 હંસા ! ભમરી જેવી જેની ભાવના, કરી પોતાના રૂપ રાજી થાય;
 દુર્લભ એવા સંત છે.
 હંસા ! વાણી જેની છે અમૃત જેવી, પીતાં આવે અમીના ઓડકાર;
 દુર્લભ એવા સંત છે.
 હંસા ! નિર્મળતા જેના નયનમાં, દોષદૃષ્ટિ નવ હેયે લગાર;
 દુર્લભ એવા સંત છે.
 હંસા ! બ્રહ્મરૂપ ભાળે બ્રહ્માંડને, જેની વૃત્તિ અખંડ બ્રહ્માકાર;
 દુર્લભ એવા સંત છે.
 હંસા ! દાસ ‘શંકર’ની વિનતી, જેની મહેર થતાં બેડો પાર;
 દુર્લભ એવા સંત છે.

॥ તુલસી ઈસ સંસારમેં, ભાંતિ ભાંતિ કે લોગ ॥
 સખસે હિલમિલ ચાલિયે, નદી નાવ સંજોગ ॥

હંસા ! ગઈ’તી ગુરુજીના દેશમાં, જ્યાં છે ઝળહળ જ્યોત પ્રકાશ;
 અગમ ઘેર જઈ ચડી. ધ્રુવ
 હંસા ! અલખને જોતાં થઈ આંધળી, તૂટ્યા જન્મ-મરણના પાસ. અગમ
 હંસા ! પાંગળી થતાં પર્વત ચડી, બહેરી થાતાં સુણ્યા અનહદ નાદ. અગમ
 હંસા ! પાય વિના મેરુ તોળિયા, જીભ વિના તે ચાખ્યા સ્વાદ. અગમ
 હંસા ! ‘હું ને મારું’ના હવન કર્યા, હવે થઈ રહી હૈયામાં હાશ. અગમ
 હંસા ! મસ્ત હું શિવ સ્વરૂપમાં, હવે કહોને કોની હોય આશ ? અગમ

‘હું’માં ‘તું’માંને સર્વમાં, જે બ્રહ્મ છે, તે હું જ છું;
 જ્ઞાનીજનોના હૃદયમાં જે, તત્ત્વ છે, તે હું જ છું. ધ્રુવ
 હું નિત્ય છું, નિર્લેપ છું, હું શુદ્ધ છું, હું બુદ્ધ છું;
 આ પિંડને બ્રહ્માંડમાં, જે તત્ત્વ છે તે હું જ છું. જ્ઞાની
 હું આત્મ છું, પરમાત્મા છું, હું એક શાશ્વતધામ છું;
 આ લોકને પરલોકમાં જે તત્ત્વ છે, તે હું જ છું. જ્ઞાની
 હું જ્યોતિઓની જ્યોત છું, હું સર્વમાં ઓતપ્રોત છું;
 આ સૂર્યને આ ચંદ્રમાં, જે તત્ત્વ છે, તે હું જ છું. જ્ઞાની
 હું જ્ઞેય છું, હું ધ્યેય છું, હું શ્રેય છું, હું પ્રેય છું;
 સહજાત્મના આ શબ્દમાં, જે તત્ત્વ છે, તે હું જ છું. જ્ઞાની

તજ પાપ પલીતિ અસત અનીતિ, ભાંતિ ભીતિ અસ્થિતિ,
 સજ ન્યાય સુનીતિ ઉત્તર રીતિ, પ્રભ પ્રતીતિ ધર પ્રીતિ;
 ઇન્દ્રીય લે જીતી સુખ સાબિતી, ગુણ માહિતી દૃઢ જ્ઞાના,
 ચિત્ત ચેત સિંહાના ફિર નહીં આના, જગમેં આખિર મરજના.

॥ તુલસી હાય ગરીબકી, કબહું ન ખાલી જાય ॥
 મૂએ ટોર કે ચામ સે, લોહા ભસ્મ હો જાય. ॥

શ્રી આદિ શંકરાચાર્ય

ઈ.સ. ૮ કે ૯મી સદી



શંકરાચાર્યનો જન્મ કેરળના કલાદિ નામે ગામમાં નાબુદ્રિપાદ બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ શ્રી શિવગુરુ અને માતાનું નામ શ્રી સુભદ્રા માતા હતું. નાનપણથી જ એમણે વેદ, ઉપનિષદ અને શાસ્ત્રોનો વિશદ અને ઊંડો અભ્યાસ કર્યો હતો. પ્રખર બુદ્ધિ ધરાવતા અત્યંત પ્રતિભાશાળી એવા શંકરાચાર્ય બીસ વર્ષની ટૂંકી આયુમાં સમગ્ર ભારતનું પરિભ્રમણ કર્યું અને સનાતન ધર્મનો વિશ્વધ્વજ ભારતમાં સર્વ સ્થળે સ્થાપ્યો. તેમના ગુરુનું નામ શ્રી સ્વામિ ગોવિંદ ભગવત્પાદ હતું. ભારતમાં ધર્મની એકતા અને અખંડતા સ્થાપવા માટે તેમણે ચારે દિશામાં મઠોની સ્થાપના કરી. પૂર્વમાં પૂરી, પશ્ચિમમાં દ્વારકા, ઉત્તરમાં બદરીનાથ અને દક્ષિણમાં શૃંગેરી. કાંચીમાં શંકરાચાર્યે વેદાંત બ્રહ્મસૂત્રો અને ગીતા પર ભાષ્યો ઉપરાંત સૌંદર્યલહરી, શિવાનંદ લહરી જેવાં સ્તોત્રગાન, વિવેકચૂડામણિ નામનો ગ્રંથ અને ભક્તિગીતો પણ લખ્યાં છે. શંકરાચાર્ય જેવા સંન્યાસી, તત્ત્વજ્ઞાની વિદ્વાન અને કવિ વિરલ છે.

૯૮૯

ચમન

આત્માષ્ટકમ - મનો બુદ્ધિ

॥ રહિમન ચહિ સંસારમેં, સબસોં મિલિયે ધાઈ ॥
ના જાને કેહિ વેશમેં, નારાયણ મિલ જાય ॥

ભજ રે મના

૬૦૨

૯૮૯ (રાગ : ચમન) આત્માષ્ટકમ

મનોબુદ્ધ્યહંકારચિતાનિ નાહં ન ચ શ્રોત્રચિહ્વે ન ચ દ્રાણનેત્રે ।
ન ચ વ્યોમભૂમિર્ન તેજો ન વાયુઃ ચિદાનન્દરૂપઃ શિવોઽહમ્ શિવોઽહમ્ ॥
ન ચ પ્રાણસંજો ન વૈ પંચવાયુઃ ન વા સપ્તધાતુર્ન વા પંચકોશઃ ।
ન વાક્ પાણિપાદૌ ન ચોપસ્થપાયુઃ ચિદાનન્દરૂપઃ શિવોઽહમ્ શિવોઽહમ્ ॥
ન મે દ્વેષરાગૌ ન મે લોભમોહૌ મદો નૈવ મે નૈવ માત્સર્યભાવઃ ।
ન ધર્મો ન ચાર્થો ન કામો ન મોક્ષઃ ચિદાનન્દરૂપઃ શિવોઽહમ્ શિવોઽહમ્ ॥
ન પુણ્યં ન પાપં ન સૌખ્યં ન દુઃખં ન મંત્રો ન તીર્થં ન વેદા ન યજ્ઞાઃ ।
અહં ભોજનં નૈવ ભોજ્યં ન ભોક્તા ચિદાનન્દરૂપઃ શિવોઽહમ્ શિવોઽહમ્ ॥
ન મે મૃત્યુશઙ્કા ન મે જાતિભેદઃ પિતા નૈવ મે નૈવ માતા ન જન્મઃ ।
ન બન્ધુર્ન મિત્રં ગુરુર્નેવ શિષ્યઃ ચિદાનન્દરૂપઃ શિવોઽહમ્ શિવોઽહમ્ ॥
અહં નિર્વિકલ્પો નિરાકારરૂપો વિભુવ્યાપ્તિ સર્વત્ર સર્વેન્દ્રિયાણામ્ ।
સદા મે સમત્વં ન મુક્તિર્ન બન્ધઃ ચિદાનન્દરૂપઃ શિવોઽહમ્ શિવોઽહમ્ ॥

(ગુરુસ્તોત્ર)

શરીરં સુરૂપં સદા રોગમુક્તં, યશશ્ચારૂ ચિત્રં ધનં મેરુતુલ્યમ્ ।
ગુરોરુદ્ધિપદ્મે મનશ્ચેન્ન લગ્નં, તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિમ્ ॥
ષડ્ગાદિવેદો મુખે શાસ્ત્રવિદ્યા, કવિત્વાદિ ગદ્યં સુપદ્યં કરોતિ ।
ગુરોરુદ્ધિપદ્મે મનશ્ચેન્ન લગ્નં, તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિમ્ ॥
કલત્રં ધનં પુત્રપોત્રાદિ સૌખ્યં, ગૃહં બાન્ધવાઃ સર્વમેતદ્વિજાતમ્ ।
ગુરોરુદ્ધિપદ્મે મનશ્ચેન્ન લગ્નં, તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિમ્ ॥
વિદેશેષુ માન્યઃ સ્વદેશેષુ ધન્યઃ સદાચારવૃત્તેષુ મતો ન ચાન્યઃ ।
ગુરોરુદ્ધિપદ્મે મનશ્ચેન્ન લગ્નં, તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિં તતઃ કિમ્ ॥

- શ્રી શંકરાચાર્ય

॥ રહિમન વે નર મર ચૂકે, જે કહૂં માંગન જાહિ ॥
ઉનતે પહિલે વે મુએ, જિન મુખ નિકસત નાહિ ॥

૬૦૩

શ્રી શંકરાચાર્ય

દાસ સત્તાર

ઈ. સ. ૧૮૯૨



કુરાનમાં ખુદાનાં ૯૯ નામ આપેલાં છે તેમાં ‘અલ્લાહ’ સિવાયના બધા નામો ગુણવાચક છે. સત્તારનો અર્થ ઢાંકનાર, છુપાવનાર એવો થાય છે. સત્તારશાહના પૂર્વજો મૂળ અફઘાનીસ્તાનની સરહદના વતનીઓ હતા. એમના પિતાનું નામ ‘ખેસ્તગુલખાન’ (સ્વર્ગનું ફૂલ) હતું. તેઓ અફઘાનીસ્તાનમાં જ જન્મેલા પરંતુ કૌટુંબિક કારણોને લઈને વતનનો (‘વિલાયતનો’) ત્યાગ કરીને હિંદુસ્તાનમાં આવેલા. સત્તારના માતૃશ્રીનું નામ ‘નજીબીબી’ ઉર્ફે જાનબેગમ હતું. માતૃશ્રીના પિતા ‘પીર બાબાસાહેબ’ મોટા ભક્ત હતા. અને તેમનો વિલાયતમાં બહુ મસ્તબો હતો. પિતાશ્રી ઓલાદે પઠાણ - ક્ષત્રિય અને માતૃશ્રી ઓલાદે સૈયદ - બ્રાહ્મણ હતા. પિતાશ્રી રાજપીપળા રાજ્યમાં પઠાણોના બેડાના જમાદાર હતા. અને મોટે ભાગે નાંદોદમાં રહેતા. સત્તારશાહનો જન્મ નાંદોદમાં સંવત ૧૯૪૮માં ઈ. સ. ૧૮૯૨માં થયેલો. તે દિવસ શુક્રવાર હતો જે મુસલમાનો માટે પવિત્ર દિવસ માનવામાં આવે છે. તેઓ ૩ માસના હતા અને પિતાજી ગુજરી ગયા. માતૃશ્રીએ તેમનો ઉછેર કર્યો. તેઓ ગુજરાતી ચાર ધોરણ ભણ્યા હતા. ગૃહસ્થી સંત તરીકે પ્રખ્યાત થયા. અબ્દુલ સત્તાર રાજવીઓમાં પ્રેમપાત્ર હતા. તેમના ગુરૂ અનવરમીયાસાહેબ હતા. ઈ.સ. ૧૯૧૬માં છોટાઉદેપુરમાં નિઝામી ઘરાણામાં (સંપ્રદાયમાં) નીમાડ જિલ્લાના અલીરામપુરના કાજીસાહેબ સૈયદ કાજી અબુલ હસન ઉર્ફે દાદામીયાસાહેબને હાથે ફકીર તરીકે દીક્ષા લીધી હતી. ફકીરી બે પ્રકારે છે (૧) સફાયનું તરીકે (૨) મશાયખાનું તરીકે. પ્રથમ વર્ગ સંપૂર્ણ સંન્યાસીનો

છે - ત્યાગીનો છે, બીજો વર્ગ ગૃહસ્થ સંન્યાસીઓનો છે. પ્રથમ વર્ગને મૂછદાદી મૂંડાવવામાં આવે છે. બીજા વર્ગ માટે તેમ નથી. પ્રથમ વર્ગ સર્વસ્વનો ત્યાગ કરે છે. બીજો વર્ગ સંસાર-વ્યવહાર સાચવીને ફકીરી લઈ શકે છે. સત્તારશાહની ફકીરી મશાયખ ફકીરીના પ્રકારની હતી. તેમના માતૃશ્રી ઉપરાંત તેમના પત્ની અને બે પુત્ર હતા. પત્નીની ઉંમર ૨૫ વર્ષની હતી ત્યારે તેમની નિકાહ ૧૯૧૫માં થઈ હતી. તેમનો માર્ગ સૂફીમાર્ગ હતો (ગોપીભાવ) હતો. ભક્તનું સંગીત દુનિયાથી નિરાલું હોય છે. ભક્ત, ભજનકાર, ભજનિકનો ત્રિવેણી સંગમ તેમનામાં હતો.



૯૯૦	સારંગ	એવી પ્યાલી પીધી મેં તો મારા
૯૯૧	ધોળ	અંજન અચસો આંજીએ રે, હર
૯૯૨	સોરઠચલતી	કોને કહું દિલડાની વાતું
૯૯૩	હોરી	ગુરુને મુજે જ્ઞાન કી ગેંદ લગાઈ
૯૯૪	મેઘમલ્હાર	છુમ છુમ બાજે ઘુંઘરિયા
૯૯૫	આશાવરી	જો આનંદ સંત ફકીર કરે
૯૯૬	ગઝલ	ન ઇતરાઓ સનમ ઇતના
૯૯૭	બિહાગ	બિગડે સો બનજાવે
૯૯૮	ભૈરવી	બંદગી વિણ જીવન જીવ્યા
૯૯૯	આશાવરી	ભજન બિના જીવન પશુ કે સમાન
૧૦૦૦	નટહંસ	ભક્તિમેં મસ્ત બના હું
૧૦૦૧	આશાવરી	મૂરખ મન ગુરુ વિના ગમ
૧૦૦૨	ચલતી	મોરલી વેરણ થઈ રે કાનુડાની
૧૦૦૩	આશાગોડી	વો નર હમકો ભાવે સાધુ
૧૦૦૪	માલકૌંસ	શું પૂછો મુજને કે હું શું
૧૦૦૫	બિહાગ	સબ તીરથ કર આઈ
૧૦૦૬	દરબારી	હૃદયમાં જો તપાસીને
૧૦૦૭	આશાવરી	હૃદયમાં વસ્તુ છે અણમોલી

॥ તરવર ફલ નહિ ખાત હૈ, સરવર પિયહિં ન પાનિ ॥
કહિ રહિમ પરકાજ હિત, સંપતિ સંચહિ સુખાનિ ॥

॥ ચો ‘રહીમ’ સુખ હોત હૈ, ઉપકારી કે સંગ ॥
બાંટનવારે કો લગૈ, જ્યો મેંહદી કો રંગ ॥

૧૦૦૮	બિહાગ	હમસે રાર કરો ના મોરારી
૧૦૦૯	સારંગ	હરિ ગુન ગાના ગુરુ રૂપકા
૧૦૧૦	આશાવરી	હરિ કે બીના કૌન ગરીબ કો
૧૦૧૧	કટારી	જ્ઞાની ગુરૂ મળિયા રે

૯૯૦ (રાગ : સારંગ)

એવી પ્યાલી પીઠી મેં તો, મારા સદ્ગુરુના હાથે રે;
પીતાં મારે પ્રીત બંધાણી, મારા પ્રીતમની સંગાથે રે. ધ્રુવ
પ્રેમતણી લાગી છે અગ્નિ, એ તો પ્રકટી હાડે હાડે રે;
અણસમજી અજ્ઞાની મુજને, ગાંડી ગણીને કહાડે રે. એવીં
પ્રેમે સદ્ગુરુ મુજને મળિયા, મારો સફળ થયો જન્મારો રે;
હું ગાંડી કે દુનિયા ગાંડી ? જ્ઞાની આપ વિચારો રે. એવીં
સ્વામીના તો સુખને બેની, પરણેલી સ્ત્રી જાણે રે;
શું સમજે કુંવારી કન્યા ? એ તો પિયરિયું જ વખાણે રે. એવીં
દાસ સત્તાર સદ્ગુરુ પરતાપે, પરણી મોજો માણે રે;
જોવું હોય પિયુનું સુખ, તો પરણો વચન પરમાણે રે. એવીં

૯૯૧ (રાગ : ધોળ)

અંજન અયસો આંજીએ રે, હર^૧ હરમે^૨ દરશાવેજી;
હરકો^૩ દેખ ફિર આપકો દેખે, તો આપહી હર હોજાવેજી. ધ્રુવ
સાચે ગુરુસે અંજન સીખકર, પ્રથમ ખુદ અજમાવેજી;
અંજન લે મંજન કરે દિલકો, તો દુગ્ધા દુઃખ મિટાવેજી. અંજન
પહેલો રે અંજન હય શરીયત^૪કો, નવધા^૫ ભક્તિ કહાવેજી;
તન, મન, બચન, નયન કો ધોવે, શાસ્ત્ર સત સમજાવેજી. અંજન

॥ દાદૂ રામ સંભારી લે, જબ લગ સુખ શરીર ॥
ફિર પીછે પછિતાયગા, જબ તનમન ઘરે ન ધીર ॥

દુજો રે અંજન હય તરકીતકા, પ્રેમલક્ષણા સોહાવેજી;
ચેન પડે દિન રેન નહીં તો, આશિક આપ કહાવેજી. અંજન
શ્રીજો રે અંજન હય હકીકત કો, ભક્તિ પરા ઘર આવેજી;
બાલક બનકર ધ્યાન ઘરે તો, સનમુખ નૂરકો પાવેજી. અંજન
ચોથો રે અંજન હય મારેફત^૬ કો, જ્ઞાનયોગ પદ ગાવેજી;
હું પદ બીસર કે આપકો દેખે, આપમેં આપ સમાવેજી. અંજન
આપહી આપ દીખે હર જાવે, દુખ નજર નહીં આવેજી;
'દાસ સત્તાર' અયસો અંજન આંજો, તો જ્ઞાનચક્ષુ ખુલ જાવેજી. અંજન

❧ (૧) હર - ખુદ, (૨) હરમેં - દરેકમાં, (૩) હરકો - પ્રભુને, (૪) શરીયત - ઇસ્લામી
કર્મકાંડ, (૫) નવધા - નવરીતની ભક્તિ, (૬) મારેફત - જ્ઞાન

૯૯૨ (રાગ : સોરઠ ચલતી)

કોને કહું દિલડાની વાતું ? નથી રહેવાતું, હવે નથી રહેવાતું (૨). ધ્રુવ
જેને જેને કહું તે કહ્યું નવ માને, મૂરખ ગણીને મારે લાતું. નથી
ઘેલા લોકડીયાં, મારી ગત શું જાણે ! મારા રૂઢિયામાં કંઈ કંઈ થાતું. નથી
દિલનાં દર્દ તો દર્દી દિલ જાણે, હકીમોને નથી સમજાતું. નથી
સુગરા મળે તો શાંતિ સ્થાપે, નુગરા પાછળથી કરે વાતું. નથી
કહે 'સત્તારશાહ' ભજો એક અવિનાશ, ભક્તિથી રહે મન રાતું. નથી

કેશ, શીષ, ભાલ, મોંહ, વરૂણી, પલક, નૈન, ગોલક, કપોલ, ગંડ, નાસા, મુખ શ્રૌન હૈ,
અધર દસન, ઓઠ રસના, મસૂડા, તાલુ, ઘટિકા, ચિંબુક, કંઠ, કંધા, ઉર મૌન હૈ;
કાંખ, કટિ, ભુજા, કર, નાભિ, કુચ, પીઠ, પેટ, અંગુલી, હથેલી, નખ જંઘાથલ ચૌન હૈ,
નિતાંબ, ચરણ, રોમ એતે નામ અંગનકે, તાર્મે તૂં વિચાર નર તેરા નામ કૌન હૈ?

॥ દાદૂ ઇસ સંસારમેં, મુજ સે દુઃખી ન કોઈ ॥
પ્રિય મિલન કે કારને, મેં જલ ભરિયા રોઈ ॥

ગુરુને મુજે જ્ઞાનકી ગેંઠ લગાઈ, ભેદકી ખાત સમજમેં આઈ ! ધ્રુવ
 પાંચ ચોર બસે કાયા નગરમેં, પાંચોને ધ્રુમ મચાઈ;
 ઘર મેરા બરબાદ કરે પણ, મેં કુછ જાનત નાહી,
 લુટાવે મોરી સારી કમાઈ ! ગુરુને૦

સદ્ગુરુને જબ સાન બતાઈ, તબ મેં સમજા ભાઈ,
 સત્યકી લી શમશેર હાથમેં, ધીરજ ઢાલ લગાઈ,
 પાંચોસે કરને લડાઈ. ગુરુને૦

પાંચ પચીસ બસ કરને કે કારન, ખૂબ હી તેગ ચલાઈ,
 ‘દાસ સતાર’ સદ્ગુરુ દાતાસે, તબ જાગીરી પાઈ,
 જ્યોતમેં જ્યોત મિલાઈ ! ગુરુને૦

૯૯૪ (રાગ : મેઘમલ્હાર)

છુમ છુમ બાજે ઘુંઘરિયાં, છલ દિખલાવે કહાનાં;
 મેરે ઘર આયે, આયે મેરે ઘર આયે. ધ્રુવ

રૈન અંધેરી ચન્દ્રસ્વરૂપી આ ગયે, આ ગયે,
 માત ચશોદા ઔર હમ સબકો ભા ગયે, ભા ગયે;
 કાંધે કાલી કામલિયા, બંસી બજાવે કહાના,
 નયન નચાતે આયે, મેરે ઘર આયે. ધ્રુમ૦

સુનકર બંસી સખીયાં શુદ્ધ બુદ્ધ ખો ગઈ, ખો ગઈ,
 દરશન કરકે મેં તો પાવન હો ગઈ, હો ગઈ;
 અયસે પ્યારે સાંવરિયા, મુખ મલકાવે કહાના,
 ભાગ્ય જગાતે આયે, મેરે ઘર આયે. ધ્રુમ૦

શ્રાવણ વદ આઠમકી રૈન, સોહામણી, સોહામણી,
 આનંદ મંગલ ગાયે સબ ગજ-ગામિની, ગામિની;
 ઝરમર બરસે મેહુલિયા, ભક્તજન ગુનકો ગાયે,
 રંગ ઉડાતે આયે, મેરે ઘર આયે. ધ્રુમ૦

॥ કરી સાંઈ કી ચાકરી, હરી નાંવ ના છોડી ॥
 જાના હૈં ઉસ દેશ કો, પ્રીતિ પિયા સૌં જોડી ॥

જો આનંદ સંત, ફકીર કરે, વો આનંદ નાહીં અમીરીમેં;
 સુખ દુઃખમેં સમતા સાધ રહે, કુછ ખોફ નહીં જાગીરીમેં. ધ્રુવ

હર રંગમેં સેવક રૂપ રહે, અમૃત જલકા જયુ કૂપ રહે,
 સત કર્મ કરે ઔર ચૂપ રહે, ભલે છાંવ મિલે ચા ધૂપ રહે;
 નિસ્પૃહી બને જગમેં વિચરે, ઔર રહેવે ધીર ગંભીરીમેં. જો૦

જગ તારણ કારણ દેહ ધરે, સત સેવા કરે જગ પાપ હરે,
 જિજ્ઞાસુકે ઘટમેં જ્ઞાન ભરે, સત વાણી સદા મુખસે ઉચરે;
 ષડ્ચિપુકો^૧ વશકર રંગમેં રમે, ઔર રહેવે સદા શૂરવીરીમેં. જો૦

સદ્બોધ જગતમેં આય કહે, સત મારગ કો દિખલાય કહે,
 ગુરુ જ્ઞાનસે પદ ચે ગાઈ કહે, ‘સતાર’ શબ્દ સમજાય કહે;
 મરજીવા બને સો મોજ કરે, રહેવે અલમસ્ત ફકીરીમેં. જો૦

❧ (૧) કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર.

૯૯૬ (રાગ : ગઝલ)

ન ઈતરાઓ સનમ ઈતના, બહારે હુશન જોબન પર;
 ખીજાં આયેગી એક દિન, દેખના ગુલ ઔર ગુલશન પર. ધ્રુવ

રહે ઉસ ગુલકી ખુશ્બુ, હોવે જો અતારકે સદકે;
 મો અતર કરતે હયદી માગો, દિલકો ઈત્ર બન તન પર. બહારે૦

હુઆ ના વરલ જીતેજી, લહદસે ચે સદા આઈ;
 સનમ ચેતે ખડે હંચ, આજ દેખો મેરે મદફન પર. બહારે૦

મુકદ્દરકા લીખા થા ફિર, ગીલા શીકવા કરૂં કિસકા;
 મલો તુમ હાથમેં મહેંદી, મેરા ખું મેરી ગરદન પર. બહારે૦

કસમ ‘સતાર’ કી યાદ આવુંગા, મેં વો અગર દેખે;
 નિશાંની ખુનકી મેરે લગી હૈ, ઉનકે દામન પર. બહારે૦

॥ દાદૂ અક્ષર પ્રેમ કા, કૌન પડેગા એક ? ॥
 દાદૂ પુસ્તક પ્રેમ બિન, કેતે પડે અનેક ॥

બિગડે સો બનજાવે સમજકર.

ધ્રુવ

હમ ભી બિગડે, તુમ ભી બિગડો, સદ્ગુરુ સત્ત સમજાવે;
બિના સમજે જો કોઈ બિગડે, આખિર ધૂલકો પાવે. સમજકરો
નીતિ રીતીસે જબ દૂધ બિગડે, દહીં હોકર રહ જાવે;
દહીં પર સાચી મહેનત હો તો, મખ્ખન ઝટ તીર આવે. સમજકરો
આગ લગે મખ્ખનકે નીચે, તબ વો ઘી હો જાવે;
દાસ 'સતાર' કહે સમજકર, સમજુ કો સમજાવે. સમજકરો

૯૯૮ (રાગ : ભૈરવી)

અંદગી વિણ જીવન જીવ્યા, જુંદગી ખાલી ગઈ,
આ જગ આવી, જુવાની, હાથ દઈ તાળી ગઈ;
નયન ઝાંખા થઈ ગયા, ને મુખ તણી લાલી ગઈ,
વાદળી આકાશમાં આવી અને ચાલી ગઈ. ધ્રુવ
વિશ્વ ઉત્તમ મનુષ્ય દેહ દુર્લભ પામીને,
એ છતાં હે મૂર્ખ તે, જાણ્યા ન અંતર્યામીને;
મૃત્યુએ આવી પછાડ્યો, મસ્તી મતવાલી ગઈ. વાદળી
પુત્ર વ્હાલો પત્ની વ્હાલી, સ્વાર્થમાં ગુલતાન છે,
હું અને મમતામાં ડુલે છે, છતાં ક્યાં ભાન છે !
કાળે ઝાલી ચોટલી ક્યાં વ્હાલોને વ્હાલી ગઈ ? વાદળી
સરસો રહી સંસારમાં મન રાખે પ્રભુની પાસમાં,
'સતારશાહ' સમજી જુઓ ઉદ્ધાર છે વિશ્વાસમાં;
નહિ તો જાણો જુંદગી જીવ્યાં છતાં ખાલી ગઈ. વાદળી

॥ દુખિયા જન કોટિ મળે, સુખિયા મળે નહિ કોય ॥
દાદુ સૂખિયા જાનીયે, રામ પદારથ હોય ॥

ભજન બિના જીવન પશુ કે સમાન.

ધ્રુવ

જેસો ફિરત હય ટોર હરાયો, ખાતા ફિરત હૈ ઘાસ પરાયો;
અપને ધનીકો નામ લખાયો, મૂટ મૂરખ મસ્તાન. ભજન
કોલ^૧ બચન દે બાહેર આયો, આકર લોભમેં ચિત્ત લગાયો;
ધિક્ધિક્^૨ હરકો ગુણ નહી ગાયો, બે બચની નાદાન. ભજન
અજ્ઞાની કયા ફલકો પાવે ! તેરી મેરીમેં જન્મ ગુમાવે;
હીરલા હાથ ફિર કહાંસે આવે, નિકલ ગયો જબ પ્રાન. ભજન
પ્રેમસે હરકા ગુણ જો ગાવે, જ્ઞાની હોકર ધ્યાન લગાવે;
'દાસ સતાર' વોહી ફલ પાવે, જો ભજતે ભગવાન. ભજન

॥ (૧) વાયદો, (૨) ધિક્કાર

૧૦૦૦ (રાગ : નટહંસ)

ભક્તિમેં મસ્ત બના હું, અબ તો મેં મદમાતા હું. ધ્રુવ
રાજા રંક ફકીર યા સાધુ, સબકો મિલને જાતા હું;
ગુરુકૃપાસે હાથ જોડકર, સબકો શીશ ઝૂકાતા હું. ભક્તિ
ભલાબુરા જો કોઈ કહે તો, ઉસપે ધ્યાન ન લાતા હું;
યારો મેં હું દાસ તુમ્હારા, યું કહકર સમજાતા હું. ભક્તિ
દાસ 'સતાર' નામ હૈ તેરા, દાસ ગુરુકા કહાતા હું;
મેરા સાહેબ હૈ રંગીલા, ચારો મેં મદમાતા હું. ભક્તિ

જિનકે સુમતિ જાગી ભોગસો ભયો વૈરાગી, પર સંગ ત્યાગી જે પુરૂષ ત્રિભુવનમેં,
રાગાદિક ભાવનિસો જિનકી રહનિ ન્યારી, કબહૂ મગન હૈ ન રહે ધામ ધન મેં;
જે સદૈવ આપકોં વિચારૈ સરવાંગ શુદ્ધ, જિનકે વિકલતા ન વ્યાપૈ કહૂં મનમેં,
તેઈ મોખ મારગકે સાધક કહાવે જીવ, ભાવૈ રહો મંદિરમેં ભાવૈ રહો વનમેં.

॥ ધર્મ કરો તો ધન મળે, ધર્મ તજે ધન જાય ॥
દાદુ નફા નહિ ખોઈએ, અવિચલ કરણી કમાય ॥

૧૦૦૧ (રાગ : આશાવરી)

મૂરખ મન ગુરુ વિના ગમ નહીં પડે,
ગુરુ કરો તો તમને જ્ઞાન બતાવે, ત્યારે મુક્તિનો મારગ જડે. ધ્રુવ
નુગરા રહીને તમો ભજન કરો તો, બેડલી અધવચ બૂડે;
ગુરુ કરો તો ભવપાર ઉતારે ત્યારે, સુરતા ગગને ચડે. મૂરખ
ભજન કરે પણ ભેદ ન જાણે, નાહક મૂરખા લડે;
કહેણી કહે પણ રહેણી વિના તો, આ કાચી કાચા સડે. મૂરખ
સહુ કૂતરાંઓ જેમ ભેળાં મળીને, હુ હુ કરીને રડે;
તેમ રડવાથી કાંઈ દયા નવ ઉપજે, એ જ્યાં જાય ત્યાં થાય હડે. મૂરખ
સુગરા નર સંતોષી હોયે, નુગરા નર બડબડે;
'દાસ સતાર' ગુરુ સાચા મળે તો, ભક્તિનો રંગ ભલો ચડે. મૂરખ

૧૦૦૨ (રાગ : ચલતી)

મોરલી વેરણ થઈ રે કાનુડાની મોરલી વેરણ થઈ;
બાવરી હું તો બની ગઈ રે, કાનુડાની મોરલી વેરણ થઈ. ધ્રુવ
વૃંદાવનની કુંજ ગલીમાં, ચાલી હું લઈને મહી;
નંદનો લાલો સામો મળ્યો, હું તો જોતા જ શરમાઈ ગઈ રે. કાનુડા
વ્હાલો વગાડે મીઠી મીઠી મોરલી, સાંભળતા સુદ ગઈ;
એ રે ઠગારે કામણ કીધાં, હું તો ઠગાઈ જોને ગઈ રે. કાનુડા
સાંવરી સુરત, મોહની મુરત, ઉપર હું મોહિત થઈ;
'દાસ સતાર' ના પ્રિયતમની હું તો, દાસી બનીને જોને રહી રે. કાનુડા

૧૦૦૩ (રાગ : આશાગોડી)

વો નર હમકો ભાવે, સાધુ ! વો નર હમકો ભાવે. ધ્રુવ
જો સમરસ બીચ સમાવે, સાધુ ! વો નર હમકો ભાવે;
દુઃખ ઔર સુખમે આનંદ રહેવે, હરદમ હરગુણ ગાવે. સાધુ

॥ (દાદુ) સખદૈ હી સૂષિમ ભયા, સખદૈ સહજ સમાન ॥
સખદૈ હી નિર્ગુણ ભિલૈ, સખદૈ નિર્મલ જ્ઞાન ॥

પરનારી પરધનકો ત્યાગે, સતકી રોજી ખાવે;
તન, મન ઔર વચનસે કોઈ, જી'કો નાહિ દુઃખાવે. સાધુ
કર સેવા, સંસારી જીનકો, સાચી રાહ બતાવે.
ધરમ કરતાં ઘાડ પડે તો, હિંમત હાર ન જાવે. સાધુ
પરદુઃખભંજન હોકર રહેવે, ગુરુગોવિંદ ગુણ ગાવે;
દાસ 'સતાર' સાબુ-જલ મીલકર, મેલકો માર હઠાવે. સાધુ

૧૦૦૪ (રાગ : માલકૌંશ)

શું પૂછો મુજને કે હું શું કરું છું ? મને જ્યાં ગમે ત્યાં હરું છું ફરું છું. ધ્રુવ
ન જાઉં ન આઉં કુમાર્ગે કદાપી, વિચારી વિચારીને ડગલા ભરું છું. મને
કરે કોઈ લાખો બૂરાઈ છતાંયે, બૂરાઈને બદલે ભલાઈ કરું છું. મને
નથી બીક કોઈને મને આ જગતમાં, ફક્ત એક મારા પ્રભુથી ડરું છું. મને
ચડી છે ખુમારી પીઘી પ્રેમ પ્યાલી, જગતમાં હું પ્રેમી થઈ વિચરું છું. મને
કથન છે આ ભક્ત સત્તારનું સાદું, કવિ જ્ઞાનીઓના ચરણે ધરું છું. મને

(રાગ : બાગેશ્રી)

તે દિન બિસરિ ગયે ઈહાં આયે;
અતિ ઉન્મત્ત મોહ મદ છાકયૌ, ફિરત કેસ બગરાયે. ધ્રુવ
જિન દિવસનિ તેં જનનિ જઠર મેં, રહત બહુત દુઃખ પાયે;
અતિ સંકટ મેં ભરત ભૈંટા લૌં, મલ મેં મૂંડ ગડાયે. તે
બુધિ વિવેક બલ હીન છીન તન, સબહી હાથ પરાયે;
તબ ઘૌં કૌન સાથ રહિ તેરૈં, ખાન પાન પહુંચાયે. તે
તિહિં ન કરત ચિત અધમ ! અજહું લૌં જીવત જાકે જયાયે;
'સૂર' સો મૃગ જયૌં ખાન સહત, નિત વિષય વ્યાધ કે ગાયે. તે

॥ રૈણિ ગવાઈ સોઈ કૈ, દિવસુ ગવાઈઆ ખાઈ; ॥
હીરે જૈસા જનમું હૈ, કઉડી બદલે જાઈ. ॥

સખ તીરથ કર આઈ તૂંબડિયા. ધ્રુવ
ગંગા જ્ઞાઈ, જમના જ્ઞાઈ, અડસઠ તીરથ ઘાઈ;
નિતનિત ઉઠ મંદિરમેં જાઈ, તો ભી ગઈ ના કડવાઈ. તૂંબડિયા૦
સદ્ગુરુ સંતકે નજર ચડી તબ, અપને પાસ મંગાઈ;
કાટકુટ કર સાફ બનાઈ, અંદર રાખ મિલાઈ. તૂંબડિયા૦
રાખ મિલા કર પાક બનાઈ, તબ તો ગઈ કડવાઈ;
અમૃતજલ ભર લાઈ તૂંબડિયાં, સંતનકે મન ભાડઈ. તૂંબડિયા૦
યે બાતા સખ સત્ય સુનાઈ, જુઠ નહી હે ભાઈ;
'દાસ સતાર' તૂંબડિયા ફિર તો, કરતી ફિરે ઠકુરાઈ. તૂંબડિયા૦

હૃદયમાં જો તપાસીને છુપાયેલો ખજાનો છે,
તું લઈ લે જ્ઞાન સદ્ગુરુથી, એનો ભેદ છાનો છે. ધ્રુવ
પ્રભુ છે કોણ ? ને તું કોણ છે ? જ્ઞાને વિચારી જો;
હતો તું ક્યાં ? વળી આવ્યો છે ક્યાં ? ને પાછો ક્યાં જવાનો છે? હૃદયમાં
હજી છે હાથમાં બાજી, ઓ જીવડા જોને જરા જાગી;
ઘરીને ધ્યાન ઘટમાં જો, મળ્યો અવસર મજાનો છે. હૃદયમાં
કળિનો દૌર ચાલે છે, જગતમાં જાણે નાસ્તિકતા;
અનેરા કાળનો આરંભ, હવે દુનિયામાં થવાનો છે. હૃદયમાં
ગુરુથી જ્ઞાન લઈને, સત્ ભેદ 'સતાર' સમજો;
મનુષ્ય દેહ મળ્યો અતિ મોંઘો, એમાં અનુભવ પામવાનો છે. હૃદયમાં

હૃદયમાં વસ્તુ છે અણમોલી;
તારા રે ઘટમાં પિયુ બિરાજે, જો તું અંતરપટ ખોલી. ધ્રુવ
સંત સમાગમ નિશદિન કરીએ, સાંભળીએ શુદ્ધ ખોલી;
સજ્જન કેરા સંગમાં ભાઈ, પ્રેમની પ્રગટે હોળી. હૃદયમાં
સત્ય સમશેર લઈને મારજો, પાંચ પચીસની ટોળી;
શુદ્ધ શબ્દો સંતોના ભાઈ, પીજો ઘોળી ઘોળી. હૃદયમાં
ગુરુ કરી ગુરુચરણમાં રહેજો, લેજો શબ્દને તોળી;
દાસ સતાર ગુરુપ્રતાપે, વાગે જ્ઞાનની ગોળી. હૃદયમાં

હમસે રાર કરોના મોરારિ, મૈં તો હારી તોસે હારી. ધ્રુવ
તુમ નિર્લજ નટખટ હો કાના, તુમ જૈસે હમ નાહી;
જાઓ હટો, મત મારગ રોકો, દઉંગી મુખસે ગારી. હમસે૦
લોક દેખે ઔર લાજ ન આવે, કૈસે નિપટ ગીરધારી !
યમુના તીર નિકટ પનઘટ પર, રોકત હો વ્રજનારી. હમસે૦
બનમેં જાઓ ગૌઆ ચરાવો, ગોપ સે લાડ લડાવો રી;
થગન થગન થૈ થૈયા નાચો, મધુર મુરલિયા બજાવો રી. હમસે૦
ગરજે ગગન ઘટ, શુન શિખર પર, પ્રગટે જ્યોત અપારી;
'દાસ સતાર' ઘર મંગલ બાજે, સદ્ગુરુકી બલિહારી. હમસે૦

દુનિયા દો રંગી તુર્ક તુરંગી, સ્વારથ સંગી અઠંગી,
હોજા સત્સંગી દૂર કુસંગી, ગ્રહે ન ટંગી જમજંગી;
પિંગલસુ પ્રસંગ રચે ઉમંગી, છંદ ત્રિભંગી તિરભાના,
ચિત્ત ચેત સિંહાના ફિર નહીં આના, જગમેં આખિર મરજાના.

॥ મન હસ્તી મન લોમડી, મનૈ કાગ મન સેર ॥
પલદુદાસ સાચી કહૈ, મન કે ઇતને ફેર ॥

॥ પલદૂ ચહ મન અધમ હૈ, ચોરોં સે બડ ચોર ॥
ગુણ તજિ ઔગુન ગહવું હૈ, તાતે બડા કહોર ॥

૧૦૦૯ (રાગ : સારંગ)

હરિગુન ગાના ગુરુ રૂપકા ધર ધ્યાના રે. ધ્રુવ
 ગુરુકો ધ્યાન ધરો, બુરે કામોસે ડરો;
 પ્રભુ ભજન કરો, સાચા ધન કમાના રે. હરિ
 ગુરુને ગોવિંદ એક, દુવિદ્યાકો દૂર ફેંક;
 જ્ઞાન ચક્ષુએ દેખ, દોનોકા ઠીકાના રે. હરિ
 નામસે બનત કામ, ધ્યાનસે દિખત રામ;
 બસે વો તો ઠામો ઠામ, ચરણોમે ચિત લાના રે. હરિ
 પ્રભુસે માયા જાણો, માતા જયસી માયા માનો;
 મતામતિ, નહિ તાણો, પ્રેમસે મનાના રે. હરિ
 પ્રભુકી માયા જાલ, ફસે વાકે બૂરે હાલ;
 શીશપે ભમત કાલ, ફંદેમે ના આના રે. હરિ
 માયા હૈ હદ માંહી, પ્રભુ બેહદ સાંઈ;
 રંગ, રૂપ, ગુન નાહીં, અચસા હૈ ઠીકાના રે. હરિ
 ‘દાસ સતાર’ સાંઈ, ગુરુ અલખ ગોસાંઈ;
 હદ બેહદ માંહી, જાનત કોઈ દાના રે. હરિ

૧૦૧૦ (રાગ : આશાવરી)

હરિકે બીના કૌન ગરીબકો બેલી ? ધ્રુવ
 ધનવાલે ધન દેખ ફૂલાયે, બાંધે મહેલ હવેલી;
 દાન, ધરમ, દયા નહીં દિલમેં, હાય અનિતી ફ્યલી. હરિકે
 નામ કરનકો, દાન કરત હૈ, મનમેં નિષ્ઠા મૈલી;
 પાપી પાપંડીકો પૂજે, બનકર ચેલા ચેલી. હરિકે
 નાટક દેખે, નાચ નચાવે, ખાલી કરે નિત થેલી;
 ઉનકો સત્ય સુઝે નહીં જુનકે, બાપ, ‘તાઈ’ માં ‘તેલી’^૨. હરિકે

॥ મરતે મરતે સબ મરે, મરૈ ન જાના કોય ॥
 ॥ પલટૂ જો જિયતૈ મરૈ, સહજ પરાયન હોય ॥

દોરંગી દુનિયા કે અંદર, દેખી ભેલા ભેલી;
 ‘દાસ સતાર’ કોઈ એક ધર્મી, બાકી દુનિયા ઘેલી. હરિકે

❧ (૧) વણકર, (૨) ઘાંચણ

૧૦૧૧ (રાગ : કટારી)

જ્ઞાની ગુરુ મળિયા રે, ગોળી મારી જ્ઞાન તણી;
 કંચન કાચા કીધી રે, ગુરુ તો મારા પારસમણી. ધ્રુવ
 હું તો જન્મની આંધળી, મને ગુરુએ આપી આંખ,
 ગુરુ ચરણનું અંજન આંજ્યું, તો ઘટી ગઈ સહુ ઝાંખ;
 આંખો ખોલી જોયુ રે, ઘટઘટમાં બેઠો અલખધણી. જ્ઞાની
 ગુરુના ગુણને હું શું ગાવું ! એ ગુણનો ન આવે પાર,
 ગુરુ તો મારા આંખની જ્યોતિ, ગુરુ હૃદયના હાર;
 ગુરુ દયાળુ દેવા રે, ગુરુકૃપા તો ઘણી રે ઘણી. જ્ઞાની
 તન, મન, ધન સદ્ગુરુને અર્પણ, હું તો ગુરુની દાસ,
 ગુરુ ગરીબ નિવાજ અમારા, પૂરે ગરીબોની આશ;
 ગુરુ ચરણમાં રહેવું રે, ગુરુ તો મારા ધિંગા^૧ ઘણી. જ્ઞાની
 ગુરુના દરશન કરતાં નિશદિન, અડસઠ તીરથ માય,
 ‘દાસ સતાર’ ગુરુની સેવા, કરતાં હરખ ન માંચ;
 ગુરુ અમારા પ્રેમી રે, પીધી છે પ્યાલી પ્રેમ તણી. જ્ઞાની

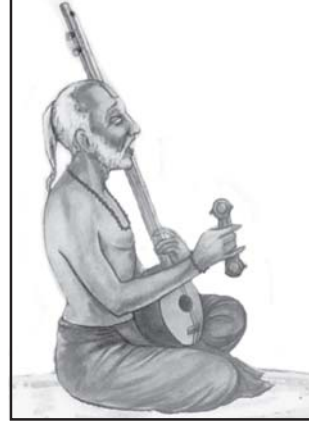
❧ (૧) સામર્થ્યવાન.

કુમતિ નિકંદ હોય મહા મોહ મંદ હોય, જગમગૈ સુચશ વિવેક જગૈ હિયસોં,
 નીતિકો દિઢાવ હોય, વિનેકો બઢાવ હોય ઉપજૈ, ઉછાહ જ્યોં પ્રધાન પદ લિયેસોં;
 ધર્મકો પ્રકાશ હોય, દુર્ગતિકો નાશ હોય, બરતૈં સમાધિ જ્યોં પિયૂષ રસ પિયે સોં,
 તોષ પરિ પૂર હોય, દોષદૃષ્ટિ દૂર હોય, એતે ગુન હોહિં સત-સંગતિકે કિયે સૌ.

॥ પલટૂ ઐસી પ્રીતિ કર, જ્યોં મજુઠ કો રંગ ॥
 ॥ ટૂંક ટૂંક કપડા ઊડૈ, રંગ ના છોડૈ સંગ ॥

સૂરદાસ

ઈ.સ. ૧૪૮૪ - ૧૫૬૪



અનન્ય કૃષ્ણભક્ત સૂરદાસનો જન્મ દિલ્હીથી નજીક ‘સીહી’ ગામમાં લગભગ વિ.સં. ૧૫૪૦માં બ્રાહ્મણ જાતિમાં થયો માનવામાં આવે છે. તેમનું જન્મદિવસ પણ વિવાદાસ્પદ છે. તેમના પિતાનું નામ રામદાસ હતું. મધ્યકાલીન વૈષ્ણવ ભક્ત કવિઓમાં સૂરદાસ સર્વાધિક લોકપ્રિય છે. કૃષ્ણભક્તિ પરંપરામાં સર્વોપરિ સ્થાને છે. સૂરદાસ કૃષ્ણની બાળ લીલાઓના વર્ણનમાં બેબેડ છે. તેમાં સૂરદાસે ક્યારેક ‘હરિ’ ક્યારેક ‘પ્રભુ’ તો ક્યારેક ‘સ્વામી’ શબ્દ દ્વારા પોતાના આરાધ્યને પોકાર્યા છે. શ્રી વલ્લભાચાર્યએ વૈષ્ણવ ધર્મની દીક્ષા આપી તેમને શિષ્ય બનાવ્યા હતા. અને તેમની આજ્ઞાથી શ્રીમદ્ ભાગવતના આધારે તેમણે કૃષ્ણ લીલાના પદોની રચના કરી હતી. વલ્લભાચાર્યને મળ્યા પહેલા સૂર-દાસની ભક્તિ સેવક-સેવ્ય ભાવ પર આધારિત દાસ્ય ભક્તિ હતી. તેમાં વિનય અને દૈવ્યનો સ્વર પ્રધાન હતો. પણ વલ્લભાચાર્યને મળ્યા પછી તેમની ભક્તિ સાંખ્યભાવ રૂપ આરંભ થઈ અને આ સાંખ્યભક્તિ પુષ્ટિમાર્ગીય ભક્તિના નામથી જણાઈ. પુષ્ટિમાર્ગનો મૂળ આધાર ‘ભાગવત’ છે. સૂરદાસ રચિત ત્રણ ગ્રંથો ‘સૂરસાગર’, ‘સૂર સારાવણી’ અને ‘સાહિત્ય લહરી’માં ‘સૂરસાગર’ જ સૂરદાસની કીર્તિનો પ્રમુખ આધારસ્તંભ માનવામાં આવે છે. ‘સૂરસાગર’ સૂરદાસની કૃષ્ણભક્તિથી સરાખોર પદોનો સાગર છે. તેમનો દેહવિલય લગભગ ૮૦ વર્ષની ઉંમરે પારાસોબી ગામે થયો હતો.



॥ જપ તપ તીરથ ખર્ત હૈ, જોગી જોગ અચાર ॥
પલટૂ નામ ભજે બિના, કોઉ ન ઉતરૈ પાર ॥

ભજ રે મના

૬૧૮

૧૦૧૨	કાફી	અખિયાં હરિદર્શન કી પ્યારી
૧૦૧૩	ધનાશ્રી	અખિયાં હરિ દરસન કી ભૂખી
૧૦૧૪	જોગિયા	અચંબો ઇન લોગનકો આવે
૧૦૧૫	પીલૂ	અબ ન બની તો ફિર
૧૦૧૬	હમીર	અબ મેં નાચ્યો બહુત ગોપાલ
૧૦૧૭	આહીર ભૈરવ	અજહૂં સાવધાન કિન હોહિ
૧૦૧૮	ખમાજ	આજ શ્યામ મોહ લિયો
૧૦૧૯	કાફી	ઉધો કરમન કી ગતિ વ્યારી
૧૦૨૦	બિહાગ	ઉધો ! તુમ તો બડે વિરાગી
૧૦૨૧	ચંદ્રકૌંસ	ઉધો મોહિ વ્રજ ખિસરત નાહી
૧૦૨૨	કાલિંગડા	ઉધો ! મેંને સબ કારે અજમાયે
૧૦૨૩	ચલતી	ઐસે સંતનકી સેવા કર
૧૦૨૪	ધનાશ્રી	કરમગતિ ટારી નાહી ટરે
૧૦૨૫	બિહાગ	કેતે દિન હરિ સુમરન બિનુ
૧૦૨૬	ખમાજ	કો પત રાખે મોરી, શ્યામ બિન
૧૦૨૭	આશાવરી	કોઈ મેરે કામ ન આયો
૧૦૨૮	ભિભાસ	છાંડ દે ગલેકી બૈયાં કાના
૧૦૩૦	ભૈરવી	જનમ સબ ખાતનમેં બીત ગયો
૧૦૩૧	લલિત	જાગો પ્રીતમ પ્યારા લાલ તુમ
૧૦૩૨	હોરી	જુઆ તોફું સમજ ન આઈ
૧૦૩૩	કાફી	જે જન ઓધા મોહે ન ખિસારે
૧૦૩૪	સારંગ	જો સુખ હોત ગોપાલહિ ગાયે
૧૦૩૫	બાગેશ્રી	જો હમ ભલે - બુરે તો તેરે
૧૦૩૬	કેદાર	દર્શન દો ઘનશ્યામ નાથ મોરી
૧૦૩૭	કાન્હડા	દીનન દુઃખ હરન દેવ
૧૦૨૯	આશાવરી	તજો મન ! હરિ વિમુખન કો સંગ
૧૦૩૮	આનંદભૈરવ	તું તો મેરા સચ્ચા સ્વામી ધન્ય
૧૦૩૯	દેવ ગાંધાર	તુમ મેરી રાખો લાજ હરી

॥ જ્ઞાન ધનુષ સતગુરુ લિહે, સખદ ચલાવૈ બાન ॥
પલટૂ તિલ ભર ના ઘસૈ, જીયતૈ ભયા પધાન ॥

૬૧૯

સૂરદાસ

૧૦૪૦	હુમરી	ના કીનો તેં હરિકો સુમરન
૧૦૪૧	સારંગ	નિસદિન બરસત નૈન હમારે
૧૦૪૨	બિહાગ	નેતિ નેતિ કહ વેદ પુકારે
૧૦૪૩	ધનાશ્રી	નૈના ભયે અનાથ હમારે
૧૦૪૪	સિંઘકાફી	હમારે પ્રભુ ! અવગુણ ચિત ન ધરો
૧૦૪૫	બાગેશ્રી	બાલા જોગી આયો મૈયા
૧૦૪૬	સારંગ	બિનુ ગુપાલ બૈરિન ભઈ કુંજે
૧૦૪૭	ધનાશ્રી	બિન ગોપાલ નહી કોઈ અપનો
૧૦૪૮	બાગેશ્રી	જગ મૈં જીવત હી કૌ નાતો
૧૦૪૯	પહાડી	બાંસુરી બજાઈ આજ રંગ સો મુરારી
૧૦૫૦	મલ્હાર	મધુકર ઘતની કહિયહુ બાઈ
૧૦૫૧	ખમાજ	મન તૂ શ્યામ સે કર હેત
૧૦૫૨	ભૈરવી	મુખ દેખનકું આઈ પ્યારે
૧૦૫૩	આશાવરી	મેરો મન અનત કહાં સુખ
૧૦૫૪	તિલકકામોદ	મૈયા મોરી મૈં નહિ માખન
૧૦૫૫	બાગેશ્રી	મો સમ પતિત ન ઔર ગુસાઈ
૧૦૫૬	જોગિયા	રૂકમનિ મોહિ દ્રવ્ય બિસરત નાહી
૧૦૫૭	મધુવંતી	રે જબ નાથ હૃદયમેં આવે
૧૦૫૮	જોગિયા	રે મન કૃષ્ણ નામ કહિ લીજે
૧૦૫૯	બિહાગ	વૃક્ષન સે મત લે મન
૧૦૬૦	તિલકકામોદ	શ્યામ મોહિ તુમ બિન કછુ ન
૧૦૬૧	જૈમિની કલ્યાણ	શ્યામ તવ મૂરતિ હાથ સમાની
૧૦૬૨	દેશ	શ્યામને મુરલી મધુર બજાઈ
૧૦૬૩	કલ્યાણ	સબ દિન ગયે વિષયકે હેત
૧૦૬૪	શિવરંજની	સબ દિન હોત ન એક સમાન
૧૦૬૫	ભીમપલાસ	સબસે ઊંચી પ્રેમ સગાઈ
૧૦૬૬	કાફીહોરી	સાંવરે મોકું રંગમેં રોરી
૧૦૬૭	સિંઘકાફી	સાંવરે સે કહિયે મોરી

॥ દુષ્ટ મિત્ર સબ એક હૈ, જ્યોં કંચન ત્યોં કાંચ ॥
પલટૂં એસે દાસ કો, સુખને લગૈં ન આંચ ॥

૧૦૬૮	ધનાશ્રી	સુનહૂ ગોપી હરિકો સંદેશ
૧૦૬૯	ભૈરવી	સુને રી મૈંને નિર્બલ કે બલરામ
૧૦૭૦	ગોરી	સોઈ રસના જો હરિગુન ગાવે
૧૦૭૧	કેદાર	હમ ભગતન કે ભગત હમારે
૧૦૭૨	રાગેશ્રી	હરિ સૌ ઠાકુર ઔર ન જન કૌં
-	નટભૈરવ	જો અપનો મન હરિ સૌ રાયે

૧૦૧૨ (રાગ : કાફી)

અખિયાં હરિદર્શન કી પ્યાસી;
દેખ્યો ચાહત કમલનૈનકો, નિશદિન રહત ઉદાસી. ધ્રુવ
નેહ લગાય ત્યાગિ ગયે તૂન સમ, ડારિ ગયે ગર ફાંસી. અખિયાં
કેસરી-તિલક મોતિનકી માલા, વૃંદાવનકો વાસી. અખિયાં
કાહૂંકે મનકી કોઈ ન જાનત, લોગન કે મન હાંસી. અખિયાં
‘સુરદાસ’ પ્રભુ ! તુમરે દરસન બિન, લૈહો કરવત કાસી. અખિયાં

૧૦૧૩ (રાગ : ધનાશ્રી)

અખિયાં હરિ દરસનકી ભૂખી;
અભ ક્યોં રહતિ શ્યામ રંગ રાતી ? યે બાતે સુનિ રૂખી. ધ્રુવ
અવધિ ગનત ઈકટક મગ જોવત, તબ યે ઈતોં નહિં ઝૂખી;
ઈતે માન ઈહિ જોગ સંદેસન, સુનિ અકુલાની દૂખી. અખિયાં
‘સૂર’ સકત હટ નાવ ચલાવત, યે સરિતા હૈ સૂખી;
બારક વહ મુખ આનિ દેખાવહુ, દુહિ પૈ પિવત પતૂખી. અખિયાં

॥ પલટૂં ચાહૈં સો કરૈ, ઉન સે સબ કુછ હોય ॥
રામ કા મિલના સહજ હૈ, સંત મિલા જો હોય ॥

૧૦૧૪ (રાગ : જોગીયા)

અચંબો ઈન લોગનકો આવે;
 છાંડ ગોપાલ અમિત રસ અમૃત, માયા વિષ ફલ ભાવે. ધ્રુવ
 નિંદિત મૂઢ મલયચંદનકો, કપિ કે અંગ લગાવે;
 માનસરોવર છાંડ હંસ સર, કાક સરોવર ન્હાવે. અચંબો
 પગ તર જલત ન જાનત મૂરખ, પર ઘર જાય બૂઝાવે;
 લખ ચોરાશી સ્વાંગ ઘરે ઘર, ફિર ફિર ચમહિં હસાવે. અચંબો
 મૃગવૃષ્ણા સંસાર જગત સુખ, તહાં તે મન ન દુરાવે;
 ‘સૂરદાસ’ ભક્તન સોં મિલકે, હરિચશ કાહ ન ગાવે ? અચંબો

૧૦૧૫ (રાગ : પીલૂ)

અબ ન બની તો, ફિર કબ બનેગી ?
 નર તનુ દેહ તુજે, ફિર ન મિલેગી. ધ્રુવ
 હીરા-સા જન્મ તુને વૃથા ગુમાયો, ના સત્સંગ કિનો, હરિગુણ ગાયો;
 જનની તુજે ફિર નહિ જનેગી. અબ
 જવાની તેરી ભ્રમ ભુલાદી, ગુરુ માત-પિતા કી આજ્ઞા ન માની;
 ફિર તેરી નૈયા કેસે પાર લગેગી ? અબ
 કહત હૈ ‘સુર’, તેરી કાયા હૈ માટી, જયું ઘરતી પે પતંગ હૈ ફાટી;
 માટી મૈં માટી તેરી મીલકે રહેગી. અબ

૧૦૧૬ (રાગ : હમીર)

અબ મૈં નાચ્યો બહુત ગોપાલ;
 કામ ક્રોધકૌ પહિરી ચોલના, કંઠ વિષય કી માલ. ધ્રુવ
 મહા મોહ કે નૂપુર બાજત, નિંદા શબ્દ રસાલ;
 ભ્રમ ભોયો મન ભયો પખાવજ, ચલત અસંગતિ ચાલ. અબ

॥ સહન કે લૈહડા કિન દેખા, વસુધા ભરમેં એક ॥
 ॥ એસે સંત કોઈ એક હૈ, ઔર રંગે સબ ભેષ ॥

તૂષ્ણા નાદ કરત ઘટ ભીતર, નાના વિધિ દૈ તાલ;
 માયાકો કટિ ફેંટા બાંધ્યો, લોભ તિલક દિયો ભાલ. અબ
 કોટિક કલા કાછિ દિખરાઈ, જલ થલ સુધિ નહિ કાલ;
 ‘સૂરદાસ’ કી સબૈ અવિધા, દૂર કરો નંદલાલ. અબ

૧૦૧૭ (રાગ : આહીર ભૈરવ)

અજહૂં સાવધાન કિન હોહિ;
 માયા વિષમ ભુજંગિનિ કો બિષ, ઉતર્યો નાહિંન તોહિ. ધ્રુવ
 કૃષ્ણ સુમંત્ર જિયાવન મૂરી, જિન જન મરત જિવાયો;
 બારંબાર નિકટ શ્રવનનિ વૈ, ગુરૂ ગારૂડી સુનાયો. અજહૂં
 બહુતક જીવ દેહ અભિમાની, દેખત હી ઈન ખાયો;
 કોઉ કોઉ ઉબર્યો સાધુ સંગ, જિન સ્યામ સંજીવનિ પાયો. અજહૂં
 જાકો મોહ મૈર અતિ છૂટૈ, સુજસ ગીત કે ગાએ;
 ‘સૂર’ મિટૈ અજ્ઞાન મૂરછા, જ્ઞાન સમુષજ ખાએ. અજહૂં

૧૦૧૮ (રાગ : ખમાજ)

આજ શ્યામ મોહ લિયો ! બાસુરી બજાયકે;
 બિન્દ્રાબન ધૂમ મચી, રાસકો રચાયકે. ધ્રુવ
 નાચત સંગ ગોપિ તીરી ! મોહન પૈ બલિહારી;
 તનમનકી સુધ બિસારી, પ્રીત રંગ ડારિકે. આજ
 તીહું લોક ધૂમ મચી, દેવતા દનૂજ ઋષી;
 છોડ ચહું કામ રતી, ઋત બસંત આયકે. આજ
 ઘર ઘર ઘર મુરલીઘર, ભર ભર ભર સ્વર મધુર;
 કર કર નટવર સ્વરૂપ, મોહત ચિત બાયકે. આજ
 ઘન ઘન ઘન બજત તાલ, ટુમ ટુમ ટુમ ચલત ચાલ;
 મિલ મિલ મિલ રચત રાસ, ગોવિંદ સંગ-બાયકે. આજ
 સ્વામી સીખ ન જાત ગતી, ‘શ્યામ’ એસો રાસ રચી;
 સાંવલી સૂરત કાના, નટખટ નંદલાલ કે. આજ

॥ નહિં હીરા ખૌરન (દગલાખંધ) ચલૈ, સિંહ ન ચલૈ જમાત ॥
 ॥ એસે સંત કોઈ એક હૈ, ઔર માંગ સબ ખાત ॥

૧૦૧૯ (રાગ : કાફી)

ઉઘો, કર્મન કી ગતિ વ્યારી,
 સખ નદિયોં જલ ભરિ-ભરિ રહિયાં, સાગર કેહિ બિધ ખારી. ધ્રુવ

ઉજવલ પંખ દિયે બગુલાકો, કોયલ કેહિ ગુન કારી;
 સુંદર નયન મૃગાકો દીન્હે, બન-બન ફિરત ઉજારી. ઉઘો

મૂરખ મૂરખ રાજે કીન્હે, પંડિત ફિરત ભિખારી;
 ‘સૂર શ્યામ’ મિલનેકી આશા, છિન-છિન ખીતત ભારી. ઉઘો

૧૦૨૦ (રાગ : બિહાગ)

ઉઘો ! તુમ તો બડે વિરાગી,
 હમ તો નિપટ ગંવારિ ગ્વાલિની, શ્યામરૂપ અનુરાગી. ધ્રુવ

જેહિ છિન પ્રથમ શ્યામ છબિ દેખી, તેહિ છિન હૃદય સમાની;
 નિકસત નહિં અબ કૌનેહૂ બિધિ, રોમ-રોમ ઉરઝાની. ઉઘો

આઠોં જામ મગન મન નિરખત, શ્યામ મુરતિ નિજ માહીં;
 દુગ નહિં પેખત અન્ય વસ્તુ જગ, બુદ્ધિ વિચારત નાહી. ઉઘો

ઉઘો ! તુમ્હારો જ્ઞાન નિરંતર, હોઉ તુમહિં સુખકારી;
 હમ તો સદા શ્યામ રંગ રાંચી, તાહિ ન સકહિં ઉતારી. ઉઘો

૧૦૨૧ (રાગ : ચંદ્રકોશ)

ઉઘો મોહિં વ્રજ બિસરત નાહી;
 હંસસુતાકી સુંદર કલરવ, અરૂ તરૂવનકી છાહીં. ધ્રુવ

વે સુરભી વે બચ્છ દોહની, ખિરક દુહાવન જાહીં;
 ગ્વાલબાલ સખ કરત કુલાહલ, નાયત ગહ-ગહ બાહીં. ઉઘો

ચહ મથુરા કંચનકી નગરી, મનિ-મુક્તા જિહિ માહી;
 જબહિં સુરત આવત વા સુખકી, જિયા ઉમગત સુધ નાહી. ઉઘો

॥ જેસે કાઠ મેં અગનિ હૈ, ફૂલ મેં હૈ જયો બાસ ॥
 હરિજન મેં હરિ રહત હૈ, એસે પલટૂદાસ ॥

અનગિન ભાંતિ કરી બહુ લીલા, જસુદા નંદ નિબાહી;
 ‘સૂરદાસ’ પ્રભુ રહે મૌન મહ, ચહ કહ-કહ પછિતાહીં. ઉઘો

૧૦૨૨ (રાગ : કાલિંગડા)

ઉઘો ! મૈને સખ કારે અજમાયે. ધ્રુવ

કોયલ કે સુત કાગા પાલે, હંસિ હંસિ કંઠ લગાયે;
 પંખ જમે તબ ઊડને લાગે, કુલ અપને કો ધાયે. ઉઘો

કારે નાગ પિટારીમેં પાલે, હિત કરી દૂધ પિલાયે;
 જબ સુધિ આઈ અપને કુટુંબકી, અંગુરિન મેં ડસિ ખાયે. ઉઘો

કારે ભંવરા મદકે લોભી, કલિ દેખિ મંડરાયે;
 જબ વહ બિલકર પરિ ઘરનિ પર, ફેરિ દરસ નહિં પાયે. ઉઘો

કારે કેસ સીસ પર રાખે, અતર કુલેલ લગાયે;
 સો કારે નહિ ભયે આપને, શ્વેત રૂપ દરસાયે. ઉઘો

કારેકી પરતીતિ ન કીજૈ, કારે જહર બુઝાયે;
 ‘સુરશ્યામ’ કો કહા અજમય, બાર બાર અજમાયે. ઉઘો

૧૦૨૩ (રાગ : ચલતી)

એસે સંતનકી સેવા, કર મન એસે સંતનકી સેવા. ધ્રુવ

શીલ-સંતોષ સદા ઉર જિનકે, નામ રામકો લેવા. કર મન

આન ભરુંસો હૃદય નહિ જિનકે, ભજન નિરંજન દેવા. કર મન

બ્રુવનમુક્ત ફિરે જગમાંહી, જયું નારદ મુનિ દેવા. કર મન

જિનકે ચરણકમલકું ઈચ્છત, પ્રયાગ ચમુના રેવા. કર મન

‘સૂરદાસ’ કર ઉનકી સંગત, મિલે નિરંજન દેવા. કર મન

॥ મિંહદી મેં લાલી રહેં, દૂધ માંહિ ઘીવ હોય ॥
 પલટૂ તૈસે સંત હૈ, હરિ બિન રહે ન કોય ॥

૧૦૨૪ (રાગ : ધનાશ્રી)

કરમગતિ ટારી નાહીં ટરે,
કહાં રાહુ કહાં હૈ રવિ શશિ, આન સંયોગ પરે. ધ્રુવ
ગુરુ વસિષ્ઠ પંડિત અતિ જ્ઞાની, રચી પચી લગ્ન ધરે. કરમગતિ
પિતા મરન અરુ હરન સિયાકોં, વનમેં વિપત પરે. કરમગતિ
ભારથમેં ભરવીકા અંડા, ઘંટા તૂટી પરે. કરમગતિ
હરિશ્ચંદ્રસે દાની રાજા, નીચકો પાની ભરે. કરમગતિ
તિન લોક ભાવિકે વશ, સુરનર દેહ ધરે. કરમગતિ
'સુરદાસ' હોની સો હોવે, કાહેકું શોચ કરે ? કરમગતિ

૧૦૨૫ (રાગ : બિહાગ)

કેતે દિન હરિ સુમરન બિનુ ખોયે !
પરનિંદા રસના કે રસમેં, અપને પિતર બિગોયે. ધ્રુવ
તેલ લગાય કિયો રુચિમર્દન, મલમલ બસ્તર ધોયે;
તિલક લગાય ચલે સ્વામી વહે, યુવતિન કે મુખ જોયે. કેતે
કાલ બલિતે સખ જગ કંપત, બ્રહ્માદિક સે રોયે;
'સુર' અધમકી હોય કૌન ગતિ ? ઉદર ભરે અરુ સોયે. કેતે

૧૦૨૬ (રાગ : ખમાજ)

કો 'પત રાખે મોરી, શ્યામ બિન,
અંધ કો અંધ મહાદુષ્ટ દુઃશાસન, લઈ સભામેં ઘેરી. ધ્રુવ
મતિહીન અધમ ભયો ચે રાજા, વસ્ત્ર ખિંચાવત હેરી;
ભીષ્મ કરણ દ્રોણ દુર્યોધન, કિનહુ ન પાછી ફેરી. શ્યામ
જો વિશ્વાસ આસ મેરે મનમેં, સો પ્રભુ કહુ એક તેરી;
આપ સહાય કરો કર્ણાસાગર, ડૂબત રાખો એ બેરી. શ્યામ

॥ પલટૂ જપ તપ કે કિહે, સરૈ ન એકોં કાજ ॥
ભવસાગર કે તરન કો, સતગુરુ નામ જહાજ ॥

ત્યજી ખગરાજ આતુર ઊડી ધાયે, ટારી વિપતગજ કેરી;
'સુરદાસ' નિજ ભક્ત કાજ હરિ, કરી અંબરકી ઢેરી. શ્યામ

૧૦૨૭ (રાગ : આશાવરી)

કોઈ મેરે કામ ન આયો, શ્રી હરિ બિના;
ચે જૂઠી માયાકે લીને, રતનસો જનમ ગંવાયોં. ધ્રુવ
કંચન કળશ વિચિત્ર ચિત્ર કરી, રચી-રચી ભુવન બનાયોં;
તામેં તેં તત્કાળ હી કાઢ્યો, પલ ભર રહન ન પાયોં. શ્રી હરિ
ઘર તરિયા કહે સંગ ચલૂંગી, ચોં કહી ધૂત ધન ખાયોં;
અંત સમે છૂપી ઘર ભીતર, એક ન પગ પહુંચાયોં. શ્રી હરિ
સો સુકૃત કર જનની જાયો, બો 'તહી લાડ લડાયોં;
કાઢ લિયો કંઠકો દોરો, અગનસું બદન જલાયોં. શ્રી હરિ
અધમ ઓધારણ ગુણકા તારણ, સો મેં સઠ બિસરાયોં ?
લીયો ન નામ દિયોં મન ધોખો, 'સુરદાસ' પછિતાયોં. શ્રી હરિ

૧૦૨૮ (રાગ : બિભાસ)

છાંડ દે ગલેકી બૈયાં કાના, ભોર ભયો અંગનાં. ધ્રુવ
દીપકકી જોત ગઈ, ચંદ ગયો ગગના;
મુખકો તામ્બુલ ગયો, નેનાં ગયો અંજના. છાંડો
હાથ કારી ચૂરી સોહે, ઉપર સોહે કંગના;
બાંહે તો બાજુબંધ સોહે, માથે ફૂલ નગનાં. છાંડો
દેરે દેર ઘંટ બાજે, ઝાલરીકો ઝનનાં;
ભાનુકો પ્રકાશ ભયો, જાગો કુંવર નંદના. છાંડો
મેરે મન તુંહી તુંહી, તું તો મેરે તનનાં;
સૂરશ્યામ કહે પ્રભુ, રાખો મોહે શરનાં. છાંડો

॥ પલટૂ લિખા નસીબ કા, સંત દેત હૈ ફેર ॥
સાય નહીં દિલ આપના, તા સે લાગૈ દેર ॥

તજો મન ! હરિ-વિમુખનકો સંગ;
જીનકે સંગ કુમતિ ઉપજત હૈ, પરત ભજનમેં ભંગ. ધ્રુવ
કહા હોત પયપાન કરાચે, વિષ નહીં તજત ભુજંગ;
કાગહિં કહા કપૂર ચુગાચે, સ્વાન જ્ઞવાચે ગંગ. તજો
ખરકો કહા અરગજા-લેપન, મરકટ ભૂષન અંગ;
ગજકો કહા જ્ઞવાચે સરિતા, બહુરિ ઘરૈ વહ ઢંગ. તજો
પાહન પતિત બાન નહિં બેઘત, રીતો કરત નિષંગ;
'સુરદાસ' ખલ કારી કામરિ, ચઢત ન દૂજો રંગ. તજો

૧૦૩૦ (રાગ : ભૈરવી)

જનમ સખ બાતનમેં બીત ગયો રે. ધ્રુવ
બાર બરસ ગચે લરકાઈ, બીસે જોબન ભયો;
તીસ બરસ માયાકે કારન, દેશ બિદેશ ગયો. જનમ
ચાળીસ અંદર રાજકું પાયો, બઢે લોભ નિત નયો;
સુખ સંપત માયાકે કારન, ઐસે ચલત ગયો. જનમ
સૂકી ત્વચા કમર ભઈ ટીલી, એ સખ ઠાઠ ભયો;
બેટા વહૂ તેરો કહ્યો ન માને, પરબશ દુઃખમેં પર્યો. જનમ
ના હરિભજન ના ગુરુસેવા, ના કછુ દાન દિયો;
'સુરદાસ' મિથ્યા તન ખોવત, જમને ઘેર લિયો. જનમ

જ્ઞાન ઘટે કોઈ મૂંઢકી સંગત, ધ્યાન ઘટે બીન ધીરજ લાચે,
પ્રીત ઘટે કોઈ મુંગે આગે, ભાવ ઘટે નીત હી નીત જાચે;
સોચ ઘટે કોઈ સાધુકી સંગત, રોગ ઘટે કછું ઓસડ ખાચે,
'કવિ ગંગ' કહે સુન શાહ અકબર દારીદ્ર ઘટે હરિ કો ગુન ગાચે.

॥ શિષ્ય શિષ્ય સખહી કહે, શિષ્ય ભયા ના કોય ॥
પલટુ ગુરુ કી બસ્તુ કો, સીખૈ સિષ તબ હોય ॥

જાગો પ્રીતમ પ્યારા લાલ, તુમ જાગો બંસીવાલા;
તુમસેં મેરો મન લાગ રહ્યો, તુમ જાગો મુરલીવાલા. ધ્રુવ
બનકી ચિડિયાં ચૌં ચૌં બોલ, પંછી કરે પોકારા;
રજની બીતી, ભોર ભયો હય, ઘરઘર ખુલ્યાં કમાડા. જાગો
ઘર ઘર ગોપી મહી વલોવે, કંકણ કા ઠિમકારા;
દહીં દૂધકા ભર્યા કટોરા, સાકર બોરા ડારા. જાગો
ઘેનુ ઉઠી બનમેં ચાલી, સંગ નહીં ગોવાલા;
ગોપાલ બાલ સખ દ્વારે ઠાડે, અસ્તુતિ કરત અપારા. જાગો
શિવ સનકાદિક ઔર બ્રહ્માદિક, ગુણ ગાવે પ્રભુ તેરા;
સૂરદાસ બલિહાર ચરનપર, ચરણકમલ ચિત મેરા. જાગો

૧૦૩૨ (રાગ : હોરી)

જીઆ તોફું સમજ ન આઈ, મુરખ તેં મતિ રે ગુમાઈ. ધ્રુવ
માતપિતા સુત કુટુંબ કબીલો, ઘન જોબન ઠકુરાઈ,
કોય ન તેરો, તું ન કિસીકો, સંગ રહ્યો લલચાઈ;
ઉમરમેં તે ધૂલ ઉડાઈ. જીઆ
રાગ દ્રેષ તું કિનસે કરત હૈ ? એક બ્રહ્મ રહ્યો છાઈ,
જૈસે શ્વાન રહે કાચ ભુવનમેં, ભસ ભસ મરજાઈ;
ખબર અપની નહિ પાઈ. જીઆ
લોભ લાલચ બીચ તું લટકત, ભટક રહ્યો ભરમાઈ,
તૃષા ન જાયગો મૃગજલ પીવત, અપનો ભરમ ગમાઈ;
શ્યામ કો જાન લે ભાઈ. જીઆ
અગમ અગોચર અકલ અરૂપી, ઘટઘટ રહત સમાઈ,
સૂરશ્યામ પ્રભુ તિહારે ભજન બિનુ, કબહુ ન રૂપ દિખાઈ;
શ્યામ કો ઓલખો સદાઈ. જીઆ

॥ પલટૂ મન મૂઆ નહીં, ચલે જગત કો ત્યાગ ॥
ઉપર ધોચે કા ભયા, જો ભીતર રહિગા દાગ ॥

જે જન ઓઘા મોઠે ન બિસારે, તાઠે ન બિસારું છીન એક ઘડી રે. ધ્રુવ
મોકું ભજે ભજું મૈં વાકું, કલ ન પડત છિન એક ઘડી રે;
જન્મમરણકો સંકટ કાટુ, રાખું સદા આનંદ ભરી રે. જે૦
સુમરન કીનો દ્રોપદી રાની, સહાય કિયો જબ ચીર હરી રે;
મહાભારત ભરૂં હિંકે ઇંડા, રાય લિયો ગજઘંટ ઘરી રે. જે૦
પ્રહ્લાદ રૈન-દિન ધ્યાયે, ગુપ્ત રૂપ સો પ્રગટ કરી રે;
ખંભ ફાડ હિરણ્યાકશ માર્યો, ભક્ત પ્રહ્લાદકી રક્ષા કરી રે. જે૦
અંબરીષ ઘર ગયે દુર્વાસા, ચક્ર પઠાય વહાં સહાય કરી રે;
ભજનહાર ભજું, તજનહાર તજું, ચહી હમારી હૈ પરાપરી રે. જે૦
પાંચ પાંડવકી રક્ષા કીની, લાખાગૃહમેં સહાય કરી રે;
'સુર' કહે ગજરાજ ઓઘાર્યો, દયા સિંધુ જદુનાથ હરિ રે. જે૦

જો સુખ હોત ગોપાલહિ ગાયે;
સો નહિં હોત કિયે જપ-તપકે, કોટિક તીરથ ન્હાયે. ધ્રુવ
દિયે લેત નહિં ચારિ પદારથ, ચરન કમલ ચિત લાયે;
તીનિ લોક તૂન સમ કરિ લેખત, નંદનંદન ઉર આયે. જો૦
બંસીબટ વૃંદાવન જમુના, તજિ બૈકુંઠ ન જાવૈ;
'સૂરદાસ' હરિકો સુમિરન કરિ, બહુરિ ન ભવ ચલ આવૈ. જો૦

જ્ઞાન બટૈ ગુણવાનકી સંગતિ, ધ્યાન બટૈ તપસી સંગ કિન્હે,
મોહ બટૈ પરિવારકી સંગતિ, લોભ બટૈ ધનમેં ચિત દિન્હે;
ક્રોધ બટૈ નર મૂઢકી સંગતિ, કામ બટૈ તિયકે સંગ કિન્હે,
બુદ્ધિ વિવેક વિચાર બટૈ, કવિ દિન સુસજ્જન સંગતિ કિન્હે.

॥ જલ પધાન બોલે નહીં, ના કછુ પિવૈ ન ખાય ॥
પલટૂ પૂજૈ સંત કો, સખ તીરથ તરિ જાય ॥

જો હમ ભલે - બુરે તો તેરે;
તુમ્હે હમારી લાજ બડાઈ, બિનતી સુનુ પ્રભુ મેરે. ધ્રુવ
સખ તજિ તુવ સરનાગત આયો, નિજ કર ચરન ગહે રે;
તુવ પ્રતાપ બલ બદત ન કાઢૂં, નિડર ભયે ઘર ચેરે. જો૦
ઔર દેવ સખ રંક ભિખારી, ત્યાગે બહુત અનેરે;
'સૂરદાસ' પ્રભુ તુમ્હરિ કૃપા તે, પાયે સુખ જુ ઘનેરે. જો૦

દર્શન દો ઘનશ્યામ નાથ મોરી અખિયાં પ્યાસી રે;
મન મંદિર કી જ્યોત જગા દો, ઘટ ઘટ વાસી રે. ધ્રુવ
મંદિર મંદિર મૂરત તેરી, ફિર ભી ન દેખી સૂરત તેરી;
યુગ બીતે ના આઈ મિલનકી, પૂરનમાસી રે. દર્શન૦
દ્વાર દયા કા જબ તૂ બોલે, પંચમ સૂરમેં ગૂંગા બોલે;
અંધા દેખે લંગડા ચલકર, પહૂંચે કાશી રે. દર્શન૦
પાની પી કર પ્યાસ બૂઝાઉ, નયનકો કૈસે સમજાઉ ?
આંખ મિચોલી છોડો અબતો, કૃષ્ણ મુરારી રે. દર્શન૦
નિર્બલ કે બલ ધન નિર્ધન કે તુમ રખવારે ભક્ત જનન કે;
તેરે ભજન મેં સખ કુછ પાઉં, મીટે ઉદાસી રે. દર્શન૦
નામ જપે ઔર તૂજે ન માને, ઉસકો ભી તું અપના માને;
તેરી દયા કા અંત નહીં હૈ, હે દુઃખનાશી રે. દર્શન૦
કબસે ખડા હું દ્વાર પે તેરે, અબ તો હરલે દુઃખ સખ મેરે;
'સૂરદાસ' કી વિનતી સુનલો, ઓ અવિનાશી રે. દર્શન૦

॥ પલટૂ માયા પાઈ કૈ, ફૂલિ કે ભયે મંદંથ ॥
માન બડાઈ મેં મુઝે, ભૂલિ ગયે સત પંથ ॥

દીનન દુઃખ હરન દેવ સંતન હિતકારી. ધ્રુવ
અજામીલ, ગીધ, વ્યાધ, ઈનમેં કહો કૌન સાધ ?
પંછીકો પદ પદાત, ગણિકા-સી તારી. દીનન૦
કેં સિર છત્ર દેત, પ્રહ્લાદકો ઉબાર લેત;
ભક્ત હેત બાંધ્યો સેત, લંકાપુરી જારી. દીનન૦
તંદુલ દેત રીઝ જાત, સાગ-પાતસોં અઘાત;
ગિનત નહિં મૂઠે ફલ, ખાટે મીઠે ખારી. દીનન૦
ગજકો જબ ગ્રાહ ગ્રસ્યો, દુઃશાસન ચીર ખિસ્થો;
સભા બીચ કૃષ્ણ કૃષ્ણ, દ્રોપદી પુકારી. દીનન૦
ઈતને હરિ આપ ગયે, બચનન આરૂઠ ભયે;
'સુરદાસ' દ્વારે ઠાઠો, આંધરો ભિખારી. દીનન૦

૧૦૩૮ (રાગ : આનંદ ભૈરવી)

તું તો મેરા સચ્ચા સ્વામી, ધન્ય તેરી સાહેબી. ધ્રુવ
જુમીન તો ગલીચા કીનો, આસમાન ચાંદની;
પવન તો જલેબદાર, ચંદ હયે મશાલચી. તું૦
બ્રહ્મા તો રસોઈદાર, મેઘ હયે પખાલચી;
કુબેર તો ખજાનેદાર, ઇન્દ્ર હયે નગારચી. તું૦
એકકું તો હાથી ઘોડા, એક બેસે પાલખી;
એકકું તો શિર પે બોજા, એક હલકારચી. તું૦
મેં તો તોકું એસા જાનું, જેસે હીરા પારખી;
સૂરદાસકું દરશન દેના, દો નૈનોપે આરસી. તું૦

॥ પલટૂ નિકસે ત્યાગિ કે, ફિર માયા કો ઠાટ ॥
ધોબી કો ગદહા ભયો, ના ઘરકો ના ઘાટ ॥

તુમ મેરી રાખો લાજ હરી;
તુમ જાનત સબ અંતરજામી, કરની કછુ ન કરી. ધ્રુવ
ઔગુન મોતે ખિસરત નાહીં, પલ છિન, ઘરી ઘરી;
સબ પ્રપંચકી પોટ બાંધિકૈ, અપને સીસ ઘરી. તુમ૦
દારા-સુત-ધન મોહ લિયે હૈ, સુધિ-બુધિ સબ ખિસરી;
'સૂર' પતિતકો બેગ ઉધારો, અબ મેરી નાવ ભરી. તુમ૦

૧૦૪૦ (રાગ : હૂમરી)

ના કીનો તેં હરિકો સુમરન, સબ દિન વૃથા ગયો રે. ધ્રુવ
કરસેં દાન-પુણ્ય ના કીનો, તીરથ પાઉં ન ઘર્યો રે;
કામ ક્રોધમેં વસી રહ્યો હય, છલ સીખ્યો નયો નયો રે. ના૦
બાલપના તેં ખેલ ગુમાયો, અબ તૂ તરન ભયો રે;
બૂઢા ભયા કફ વાયન ઘેર્યો, ચે દુઃખ સહ્યો રહ્યો રે. ના૦
મુંડ મુંડાઈ જટા બંધાઈ, જોગીરાજ ભયો રે;
પરમારથ કછુ કર ના શક્યો, પીછે ઊલટો લટક રહ્યો રે. ના૦
જગકો બંધન તેહીં ફંદન, જે કોઈ આન ફસે રે;
'સુર' કહે કોઈ નિકસત નાહીં, ભજન બિના કોટિ ઉપાય કરે. ના૦

૧૦૪૧ (રાગ : સારંગ)

નિસિદિન બરસત નૈન હમારે;
સદા રહત પાવસ શ્રુતુ હમપર, જબતેં શ્યામ સિદારે. ધ્રુવ
અંજન થિર ન રહત અંખિયનમેં, કર કપોલ ભયે કારે;
કંચુકિ પટ સૂખત નહિં કબહૂં, ઉર બિચ બહત પનારે. નિસિદિન૦
આંસૂ સલિલ બહે પગ થાકે, ભયે જાત સિત તારે;
'સૂરદાસ' અબ ડૂબત હૈ વ્રજ, કાહે ન લેત ઉબારે ? નિસિદિન૦

॥ પલટૂ નર તન પાઈ કે, મૂરખ ભજે ન રામ ॥
કોઈ ના સંગ જાયગા, સુત દારા ધન ધામ ॥

૧૦૪૨ (રાગ : બિહાગ)

નેતિ નેતિ કહ વેદ પુકારૈ, સો અધરન પર મુરલીધારૈ. ધ્રુવ
શિવ સનકાદિક અન્ત ન પાવૈ, સો સખિયન સંગ રાસ રચાવૈ;
સકલ લોકમેં આપ પુજાવૈ, સો “મોહન-વ્રજરાજ” કહાવૈ. નેતિ૦
મહિમા અગમ-નિગમ જિહિ ગાવૈ, સો જસુદા લિયે ગોદ ખીલાવૈ;
જપ-તપ-સંયમ-ધ્યાન ન આવૈ, સોઈ નન્દકે આંગન ધાવૈ. નેતિ૦
શિવ-સનકાદિક અન્ત ન પાવૈ, સો ગોપનકી ગાય ચરાવૈ;
અગમ-અગોચર લીલા ધારી, સો રાધાવશ કુંજ બિહારી. નેતિ૦
જો રસ બ્રહ્માદિક ન પાયો, સો રસ ગોકુલ-ગલિન બહાયો;
‘સૂર’ સુયશ કહિ કહા બખાને, ગોવિન્દ કી ગતિ ગોવિન્દ જાને. નેતિ૦

૧૦૪૩ (રાગ : ધનાશ્રી)

નેના ભયે અનાથ હમારે. ધ્રુવ
મદનગુપાલ ચહાં તે સજની, સુનિયત દૂરિ સિધારે. નૈના૦
વૈ હરિ જલ હમ મીન બાપુરી, કૈસે જિવહીં નિયારે ? નૈના૦
હમ ચાતક ચકોર શ્યામલ ઘન, બદન સુધાનિધિ પ્યારે. નૈના૦
મધુબન બસત આસ દરસનકી, નૈન જોઈ મગ હારે. નૈના૦
‘સૂર’ શ્યામ કરી પિય ઐસી, મૃતક હુતે પુનિ મારે. નૈના૦

૧૦૪૪ (રાગ : સિંધ કાફી)

હમારે પ્રભુ ! અવગુણ ચિત ન ધરો,
સમદરશી હૈ નામ તુમ્હારૌ, સોઈ પાર કરો. ધ્રુવ
ઈક નદિયા ઈક નાર કહાવત, મૈલો હિ નીર ભર્યો;
સખ મિલ ગઈ તબ એક બરન વૈ, સુરસરિ નામ પર્યો. હમારે૦

॥ જો દિન ગયા સો જાન દે, મૂરખ અજહૂ ચેત ॥
કહતા પલટૂદાસ હૈ, કરિ લે હરિ સે હેત ॥

ઈક લોહા પૂજમેં રાખત, ઈક ઘર બધિક પયો;
સો દુવિધા પારસ નહિ જાનત, કંચન કરત ખરૌ. હમારે૦
તન માયા જયોં ભ્રમ કહાવત, ‘સુરસુ’ મિલી બિગરૌ;
કૈ ઈન કૌ નિરધાર કીજીયે, કૈં પ્રન જાત ટરૌ. હમારે૦

૧૦૪૫ (રાગ : બાગેશ્રી)

બાલા જોગી આયો મૈયા તોરે દ્રાર. ધ્રુવ
અંગ વિભૂતિ ગલે રુંડ માલા, શેશ નાગ લિપટાયો;
વાકો તિલક ભાલ ચંદ્રમા, ઘર ઘર અલખ જગાયો. બાલા૦
લે ભિક્ષા નીકલી નંદરાણી, કંચન થાલ ભરાયો;
લ્યો જોગી ભિક્ષા જાઓ આસન પે, મેરા બાલક ડરાયો. બાલા૦
ના ચાહિયે તેરી દૌલત દુનિયા, ઔર ન કંચન માયા;
અપને ગોપાલકા દર્શન કરા દે, મેં દર્શન કો આયો. બાલા૦
પંચવેર પરિક્રમા કરકે, શિંગી નાદ બજાયો;
સૂરદાસ બલિહારી કનૈયા, જુગ જુગ જીવ તેરો જાયો. બાલા૦

૧૦૪૬ (રાગ : સારંગ)

બિનુ ગુપાલ બૈરિન ભઈ કુંજૈ. ધ્રુવ
તબ ચે લતા લગતિ અતિ સીતલ, અબ ભઈ વિષમ જવાલકી પુંજૈ. બિન૦
વૃથા બહત જમુના ખગ બોલત, વૃથા કમલ ફૂલૈ અલિ ગુંજૈ. બિન૦
પવન પાનિ ઘનસાર, સજીવનિ, દધિ-સુત-કિરન ભાનુ ભઈ ભુંજૈ. બિન૦
ચે ઉઘો કહિયો માઘવસોં, બિરહ કરત કર મારત ભુંજૈ. બિન૦
‘સૂરદાસ’ પ્રભુકો મગ જોવત, અખિયાં ભઈ બરન જયોં ગુંજૈ. બિન૦

॥ પલટૂ મેં રોવન લગા, જરૌ જગત કી રીતિ ॥
જહં દેખૌ તહં કપટ હૈ, કા સે કીજૈ પ્રીતિ ॥

૧૦૪૭ (રાગ : ધનાશ્રી)

બિન ગોપાલ નહીં કોઈ અપનો. ધ્રુવ
કોન પિતા માતા સુત ઘરુની, ચહ સખ જગત રેનકો સુપનો. બિન૦
ધન કારન નિશદિન જન ભટકત, વૃથા જન્મયો હિ સખ અપનો. બિન૦
અંત સહાય કરે નહીં કોઈ, નિશ્ચે કાલ અગ્નિમુખ ઝપનો. બિન૦
સખ ત્યજ હરિ ભજ યુગલ કમલ પદ, મોહનિગદ ચરણનર્તે કપનો. બિન૦
કહત 'સુર' શ્રી વલ્લભ વિહ્વલ શ્રી ગિરિધર રસના મુખ જપનો. બિન૦

૧૦૪૮ (રાગ : બાગેશ્રી)

જગ મેં જીવત હી કૌ નાતૌ;
મન બિછુરેં તન છાર હોઈગૌ, કોઈ ન બાત પુછાતૌ. ધ્રુવ
મેં મેરી કબહૂં નહિં કીજૈ, કીજૈ પંચ સુહાતૌ;
વિષયાસકત રહત નિસિ બાસર, સુખ સિયરૌ, દુઃખ તાતૌ. જગ૦
સાંચ ઝૂઠ કરિ માયા જોરી, આપુન રૂપો ખાતૌ;
'સૂરદાસ' કછુ થિર ન રહેંગૌ, જો આયૌ સો જાતૌ. જગ૦

૧૦૪૯ (રાગ : પહાડી)

બાંસુરી બજાઈ, આજ રંગસો મુરારિ;
શિવ સમાધિ ભૂલ ગયે, મુનિ મનકી તારી. ધ્રુવ
બેદ ભનત બ્રહ્મા ભૂલે, ભૂલે બ્રહ્મચારી;
સુનતહીં આનંદ ભયો, લગી હૈ કરારી. બાંસુરી૦
રંભા સખ તાલ ચૂકી, ભૂલી નૃત્યકારી;
ચમુના જલ ઉલટી વાહે, શુદ્ધિ નાં સમ્હારી. બાંસુરી૦

॥ શ્રવન કીરતન ચિંતવન, સેવન વંદન ધ્યાન ॥
લઘુતા સમતા એકતા, નૌધા ભક્તિ પ્રમાન ॥

શ્રી વૃંદાવન બંસી બજી, તિન લોક પ્યારી;
ગ્વાલ બાલ મગન ભયે, બ્રજ કી સખ નારી. બાંસુરી૦
સુંદર શ્યામ મોહની મૂરતિ, નટવર વપુ ધારી;
સૂર કિશોર મદન મોહન, ચરણ બલિહારી. બાંસુરી૦

૧૦૫૦ (રાગ : મલ્હાર)

મધુકર ! ઈતની કહિયહુ જાઈ,
અતિકૃસ ગાત ભઈયે તુમ બિનુ, પરમ દુખારી ગાઈ. ધ્રુવ
જલસમૂહ બરસત દોઝી આંખે, હૂ કતિ લિનહેં નાઊં;
જહાં જહાં ગોદોહન કીનો, સુંઘતિ સોઈ ગાઊં. મધુકર૦
પરતિ પછાર ખાઈ છિનહીં છિન, અતિ આતુર હવૈ દીન;
માનહું 'સુર' કાદિ ડારી હૈ, બાર મધ્યતે મીન. મધુકર૦

૧૦૫૧ (રાગ : ખમાજ)

મન તૂ શ્યામસે કર હેત,
શ્રી કૃષ્ણનામકી બાડ કરે, તો બચે તેરો ખેત. ધ્રુવ
પાંચ હરણ પચીસ હરિણી, ખૂંદી ગયો ખેત;
સાર વસ્તૂ સખ ખેંચ લીની, લુંછેગો કહા રેત ? મન૦
મન સુહા તન પિંજરા, તાસો લાગો નેહ;
મંજારૂપી કાલ ડોલે, અબ ઘડી તોયે લેત. મન૦
કર બિચાર બિકાર ત્યજ દે, ઊતર સાચર સેત;
'સૂર' હરિકી ભક્તિ કર લે, ગુરૂ બતાઈ દેત. મન૦

॥ ઝૂઠી કરની આચરૈ, ઝૂઠે સુખકી આસ ॥
ઝૂઠી ભગતિ દિયે ઘરૈ, ઝૂઠે પ્રભુકીં દાસ ॥

૧૦૫૨ (રાગ : ભૈરવી)

મુખ દેખનકું આઈ પ્યારે લાલકો, મુખ દેખનકું આઈ. ધ્રુવ
કાલ મુખ દેખી ગઈ દધિ બેચન, જાત ગયો બિકાઈ. પ્યારે
દામ દોગણો લાભ ચોગણો, ઘર ગૌબછિયાં બીઆઈ. પ્યારે
આઈ ઘાઈ ખડી ભવનમેં, લાલજી કું દીઓ જગાઈ. પ્યારે
સુની પ્રિય બચન ઉઠે નંદલાલા, નાગરી નિકટ બુલાઈ. પ્યારે
સૂરશ્યામ પ્રભુ તિહારે મિલનકું, ચરણ કમલ ચિત લાઈ. પ્યારે

૧૦૫૩ (રાગ : આશાવરી)

મેરો મન અનત કહાં સુખ પાવે;
જૈસે પંછી ઊડી જહાંજકો (૩) ફીર જહાંજ પર આવે. ધ્રુવ
કમલ નયન કો છાંડી મહાતમ્ (૩), ઔર દેવ કો ધ્યાવે;
પરમ ગંગા કો છાંડિ પિયાસો (૩), દૂરમતિ કૂપ બનાવે. મેરો
જિણ મધુકર અંબુજ રસ ચાખ્યો (૩), ક્યોં કરીલ ફલ પાવે ?
'સૂરદાસ' પ્રભુ કામદેનુ તજ, છોડી કોન દુહાવે ? મેરો

૥ (૧) કારેલા

૧૦૫૪ (રાગ : તિલક કામોદ)

મૈયા મોરી મેં નહિ માખન ખાયો. ધ્રુવ
ભોર ભયો ગૈયનકે પાછે, મધુબન મોહિ પઠાયો;
ચાહ પહર બંસીબટ ભટક્યો, સાંજ પરે ઘર આયો. મૈયા
મેં બાલક બહિંચનકો છોટો, છીંકો કિહિ બિધિ પાયો ?
ગ્વાલ બાલ સબ બૈર પરે હૈ, બરબસ મુખ લપટાયો. મૈયા
તૂ જનની મનકી અતિ ભોરી, ઈનકે કહે પતિઆયો;
જિય તેરે કછુ ભેદ ઉપજિ હૈ, જાનિ પરાયો જાયો. મૈયા

|| રામ-રસિક અર રામ રસ, કહન સુનનકૌ દોઈ ||
|| જબ સમાધિ પરગટ ભઈ, તબ દુબિધા નહીં કોઈ ||

ભજ રે મના

૬૩૮

યહ લે અપની લકુટ કમરિયા, બહુતહિ નાચ નચાયો;
'સૂરદાસ' તબ બિહંસિ જસોદા, લે ઉર કંઠ લગાયો. મૈયા
મૈયા મોરી "મૈને" હી માખન ખાયો... (૨)

૧૦૫૫ (રાગ : બાગેશ્રી)

મો સમ પતિત ન ઔર ગુસાઈ;
ઔગુન મોસે અજહું ન છૂટત, ભલી તજી અબ તાઈ. ધ્રુવ
જનમ જનમ ચોંહી ભ્રમિ આયો, કપિ-ગુંજાકી નાઈ;
પરસત સીત જાત નહિ ક્યોંહૂ, લે લે નિકટ બનાઈ. મો
મોહયો જાઈ કનક કામિનિસોં, મમતા મોહ બઢાઈ;
રસના સ્વાદુ મીન જ્યોં ઉરઝી, સૂઝત નહિં ફંદાઈ. મો
સોવત મુદિત ભયો સુપનેમે, પાઈ નિધિ જો પરાઈ;
જાગિ પર્યો કછુ હાથ ન આયો, યહ જગકી પ્રભુતાઈ. મો
પરસે નાહિ ચરન ગિરિધર કે, બહુત કરી અનિઆઈ;
'સૂર' પતિતકો ઠોર ઔર નહિં, રાખિલેઉ સરનાઈ. મો

સૂરદાસ (રાગ : શ્રિદાવની)

ભક્તિ બિનુ બૈલ બિરાને વૈહૈ;
પાઉં ચારિ સિર સુંગ, ગુંગ મુખ તબ કેસે ગુન ગૈહૈ. ધ્રુવ
ચારિ પહર દિનચરત ફિરત બન, તઉં ન પેટ અદૈહૈ;
ટૂટે કંઠ રૂટી નાકનિ, કૌ લોં દોં ભૂસ બૈહૈ. ભક્તિ
લાદત જોતત લકુટ બાજિહેં, તબ કહં મૂડ દુરૈ હૈ ?
સીત, ધામ, ધન, બિપતિ બહુત વિધિ, ભાર તરેં મરિ જૈહૈ. ભક્તિ
હરિ સંતનિ કૌ કહ્યો ન માનત, કિયો આપુનો પૈહૈ;
'સૂરદાસ' ભગવંત ભજન બિનુ, મિથ્યા જનમ ગવૈહૈ. ભક્તિ

|| જ્યોં દીપક રજની સમૈ, ચહું દિસિ કરૈ ઉદોત ||
|| પ્રગટૈ ઘટપટ રૂપમેં ઘટપટરૂપ ન હોત ||

૬૩૯

સૂરદાસ

૧૦૫૬ (રાગ : જોગિયા)

રૂકમનિ મોહિ વ્રજ બિસરત નાહી;
વા ક્રીડા ખેલત જમુના-તટ, બિમલ કદમકી છાંહી. ધ્રુવ
ગોપબદ્ધકી ભૂજા કંઠ ઘરિ, બિહરત કુંજન માંહી;
અમિત બિનોદ કહાં લૌ બરનો ? મો મુખ બરનિ ન જાહી. રૂકમનિ
સકલ સખા અરૂ નંદ જસોદા, વે ચિતતે ન ટરાહી;
સુતહિત જાનિ નંદ પ્રતિપાલે, બિછુરત બિપતિ સહાહી. રૂકમનિ
યદ્યપિ સુખનિધાન દ્વારાવતિ, તોઉ મન કહું ન રહાહી;
'સૂરદાસ' પ્રભુ કુંજ-બિહારી, સુમિરિ સુમિરિ પછિતાહી. રૂકમનિ

૧૦૫૭ (રાગ : મધુવંતી)

રે જબ નાથ હૃદયમે આવે;
પાતક જનમ જનમકે સંચિત, પલમે વિનાશ પાવે. ધ્રુવ
લેશ ન રહત દુઃખ દારિદ્ર, શોક સમૂલ બહાવે;
ધીરજ, ક્ષમા, શાંતિ, કર્નાદિક, આપ સકલ ચલી આવે. રે જબ
બિનહી સાધે યમ નિયમાદિક, યોગ અંગ સધી જાવે;
પરમ પ્રભાસમ પ્રબલ પ્રાણ મન, અનાયાસ ઠહરાવે. રે જબ
બરસન નૈન હોય અંબુજ, રોમ રોમ પુલકાવે;
ગદ્ ગદ્ બચનો નિકલે મુખસોં, બાર બાર મુસકાવે. રે જબ
છિન્ છિન્ ઉઠત લહર આનંદકી, તન શુદ્ધિ બિસરાવે;
'સૂરશ્યામ' સુખ પ્રભુ દર્શનકો, કેસે વરણી સુનાવે ? રે જબ

૧૦૫૮ (રાગ : જોગિયા)

રે મન કૃષ્ણ નામ કહિ લીજૈ,
ગુરુકે બચન અટલ કરિ માનહું, સાધુ સમાગમ કીજૈ. ધ્રુવ

॥ જ્ઞાન જીવકી સજગતા, કરમ જીવકી ભૂલ ॥
જ્ઞાન મોખ અંકૂર હૈ, કરમ જગતકૌ ભૂલ ॥

પઢિયે સુનિયે ભગતિ ભાગવતિ, ઔર કહા કથિ કીજૈ;
કૃષ્ણ નામ બિન જન્મ બાદિ હૈ, વૃથા જીવન કહા જીજૈ. રે મન
કૃષ્ણ નામ રસ બહો જાત હૈ, વૃષાવંત હોઈ પીજૈ;
'સુરદાસ' હરિશરણ તાકિયે, જનમ સફલ કરિ લીજૈ. રે મન

૧૦૫૯ (રાગ : બિહારી)

વૃક્ષન સે મત લે, મન તૂ વૃક્ષનસે મત લે. ધ્રુવ
કાટે વાકો ક્રોધ ન કરહીં, સિંચત ન કરહિં નેહ. મન
ધૂપ સહત અપને સિર ઉપર, ઔરકો છાંહ કરેત. મન
જો વાહીકો પથર ચલાવે, તાહીકો ફલ દેત. મન
ઘન્ય ઘન્ય ચે પર-ઉપકારી, વૃથા મનુજકી દેહ. મન
'સૂરદાસ' પ્રભુ કહેં લગિ બરનોં, હરિજનકી મત લે. મન

૧૦૬૦ (રાગ : તિલકકામોદ)

શ્યામ મોહિ તુમ બિન કછુ ન સુહાવૈ;
જબ તેં તુમ તજિ વ્રજ ગયે, મથુરા હિય ઉથલ્યોઈ આવૈ. ધ્રુવ
બિરહ વિથા સગરે તનુ વ્યાપી, તનિક ન ચૈન લખાવૈ;
કલ નહિં પરત નિમેષ એક મોહિં, મન-સમુદ્ર લહરાવૈ. શ્યામ
નંદ ઘર સૂનો, મધુબન સૂનો, સૂની કુંજ જનાવૈ;
ગોઠ, બિપિન, જમુના-તટ સૂનો, હિય સૂનો બિલખાવૈ. શ્યામ
અતિ વિવ્હલ વૃષભાનુનંદિની, નૈનનિ નીર બહાવૈ;
સકુચ બિહાર પુકારિ કહતિ સો, શ્યામ મિલૈ સુખ પાવૈ. શ્યામ

॥ જયોં તન કંચુક ત્યાગસૌ, વિનસૌ નાહિં ભુજંગ ॥
ત્યોં સરીરકે નાસતૈ, અલખ અખંડિત અંગ ॥

શ્યામ તવ મૂરતિ હૃદય સમાની,
અંગ-સંગ વ્યાપી રગ-રગ રાંચી, રોમ-રોમ ઉપજાની. ધ્રુવ
જીત દેખોં તિત તૂ હી દીખત, દૃષ્ટિ કહા બોરાની;
શ્રવન સુનત નિત હી બંસીધુનિ, દેહ રહી લપટાની. શ્યામ૦
શ્યામ-અંગ સુચિ સૌરભ મીઠી, નાસા તેહિ રતિ માની;
જીભ્યા સરસ મનોહર મધુમય, હરિ જૂઠન રસ પાની. શ્યામ૦
ઉઘો કહત સંદેશ તિહારો, હમહિં બનાવત જ્ઞાની;
કહુ થલ જહાં જ્ઞાનકોં રાખે, કહા મસખરી ઠાની. શ્યામ૦
નિકસત નાહિં હૃદયતે હમરે, બૈઠ્યો રહત લુકાની;
ઉઘો ! શ્યામ ન છાંડત હમકો, કરત સદા મનમાની. શ્યામ૦

૧૦૬૨ (રાગ : દેશ)

શ્યામને મુરલી મધુર બજાઈ,
સુનત ટેરિ, તનુ સુધિ બિસારિ સખ, ગોપબાલિકા ઘાઈ. ધ્રુવ
લહંગા ઓઢિ, ઓઢના પહિરે, કંચુકિ ભૂલિ પરાઈ;
નકબેસર ડારે શ્રવનનમહં, અદ્ભૂત સાજ સજાઈ. શ્યામને૦
ધેનુ સકલ તૂન ચરન વિસાર્યો, ઠાઠી શ્રવન લગાઈ;
બછુરનકે થન રહે મુખનમહં, સો પય-પાન ભુલાઈ. શ્યામને૦
પશુ પંછી જહં તહં રહે ઠાઠે, માનો ચિત્ર લિખાઈ;
પેડ પહાડ પ્રેમબસ ડોલે, જડ ચેતનતા આઈ. શ્યામને૦
કાલિંદી-પ્રવાહ નહિ ચાલ્યો, જલચર સુધિ બિસરાઈ;
સસિકી ગતિ અવરૂઢ રહે નભ, દેવ વિમાનન છાઈ. શ્યામને૦
ધન્ય બાંસકી બની મુરલિયા, બડો પુન્ય કરિ આઈ;
સુર-મુનિ દુર્લભ રૂચિર બદન નિત, રાખત શ્યામ લગાઈ. શ્યામને૦

॥ જાતિ લાભ કુલ રૂપ તપ, બલ વિદ્યા અધિકાર ॥
ધનકૌ ગરવ ન કીજીએ, યહ મદ અષ્ટ પ્રકાર ॥

સખ દિન ગયે વિષયકે હેત;
ગંગજલ છાંડ કૂપજલ પીવત, હરિ ત્યજી પૂજત પ્રેત. ધ્રુવ
જાન બૂઝ અપનો તન ખોયો, કેશ ભયે સખ શ્વેત;
શ્રવન સુનત નહીં, નયન દેખત નહીં, ચરણ થકે હો અચેત. સખ૦
મુખમે ભગવત નામ ન આવત, ચંદ્ર ગ્રહે જૈસે કેત;
'સુરદાસ' એસે જન્મ ગુમાયો, ડૂબ્યો કુટુંબ સમેત. સખ૦

૧૦૬૪ (રાગ : શિવરંજની)

સખ દિન હોત ન એક સમાન;
પ્રગટ હોત પૂરવકી કરની, તજ મન શોચ અજ્ઞાન. ધ્રુવ
કબહુક રાજા હરિશચંદ્રકી, સંપતિ મેરુ સમાન;
કબહુક દાસ શ્રવંચ ગ્રહ રહિકે, અંબર હરત મસાન. સખ૦
કબહુક યુધિષ્ઠિર બૈઠે સિંહાસન, અનુચર શ્રી ભગવાન;
કબહુક દુપદસુતા કૌરવબશ, કેશ દુઃશાસન તાન. સખ૦
કબહુક રામ જનક દુહિતા, બિચરત પુષ્પ બિમાન;
કબહુક રૂઢન કરત ફિરત હૈ, મહા બન ઉદાન. સખ૦
કબહુક દુલરા બન્યો બરાતી, ચહું દિશ મંગલ ગાન;
કબહુક મૃત્યુ હોઈ જાત હૈ, કર લંબે પગ પાન. સખ૦
કબહુક જનની જઠર અગ્નિબશ, લખ્યો લાભ ઔર હાન;
'સુરદાસ' ચલ્ન સબે જૂઠે, બિધિકે લેખ પ્રમાન. સખ૦

બાલ સે ખ્યાલ બડે સે બિરોધ, અગોચર નારસે ના હસીયે,
અન્નસે લાજ, અગન સે બોર, અજાને નીર મેં ના ઘસીયે;
બૈલકું નાથ, ઘોડે કું લગામ, હસ્તીકું અંકુશસે કસીયે,
'કવિ ગંગ' કહે સુન અય બાદશાહ, કુરસે દૂર સદા બસીયે.

॥ ગ્યાન ગરબ મતિ મંદતા, નિહુર વચન ઉદ્ગાર ॥
રૂઢભાવ આલસ દસા, નાસ પંચ પરકાર ॥

સબસે ઊંચી પ્રેમ સગાઈ;
 દુર્યોધન કો મેવા ત્યાગો, સાગ વિદુર ઘર ખાઈ. ધ્રુવ
 જૂઠે ફળ શબરી કે ખાચે, બહુવિધ પ્રેમ લગાઈ;
 પ્રેમ વિવશ નૃપસેવા કીઠી, આપ બને હરિ નાઈ. સબસે૦
 રાજસુયયજ્ઞ યુધિષ્ઠિર કીનો, તામેં ઝૂઠ ઉઠાઈ;
 પ્રેમકે બસ અર્જુન રથ હાંક્યો, ભૂલ ગયે ઠકુરાઈ. સબસે૦
 એસી પ્રીત બઢી વૃંદાવન, ગોપિન નાચ નચાઈ;
 ‘સુર’ કુર ઈસ લાયક નાહી, કર્હ લગિ કરોં બડાઈ. સબસે૦



૧૦૬૬ (રાગ : કાફી હોરી)

સાંવરે મોકું રંગમેં રોરી રોરી, સાંવરે મોકું રંગમેં રોરી. ધ્રુવ
 બહિયાં પકર કર શિરકી ગગરિયાં, છિનાયકે શિર ઢોરી,
 રંગમેં રસ બસ મોકું કીની, ડારી ગુલાલકી ઝોરી;
 ગાવન લાગે મુખસે હોરી. સાંવરે૦
 આયો અચાનક મલ્યો હૈ મંદિર મેં, દેખત નવલ કિશોરી,
 ઘરી ભૂજા મોકું રે પકરી, જીવનને બલ જોરી;
 માલા મોતિયનકી તોરી. સાંવરે૦
 તબ મેરો જોર કછુએ નવ ચાલ્યો, ખાત કઠિન સુનાઈ,
 તબમેં ઉનકોં નેન દિખાયો, મત જાનો મોકું ભોરી;
 જાનું તોરે ચિતકી ચોરી. સાંવરે૦
 મરજાદ મેરી કછુએ નવ રાખી, કંચુવેકી કસ તોરી,
 સૂરદાસ પ્રભુ તુમારે મિલનકું, મોકું રંગમેં રોરી;
 ગઈતી મેં નંદજી કી પોરી. સાંવરે૦

॥ સમતા રમતા ઉરઘતા, જ્ઞાયકતા સુખભાસ ॥
 વેદકતા, ચૈતન્યતા એ સબ જીવવિલાસ ॥

સાંવરે સે કહિયો મોરી (૨). ધ્રુવ
 શીશ નવાય ચરણ ગહી લીજો, કરી બિનતિ કર જોરી,
 એસી ચૂક કહા પરી મોસે, પ્રીતિ પાછલી તોરી;
 સુરતિ નહિ લીની મોરી. સાંવરે૦
 ભૂષણ બસન સબે હમ ત્યાગે, ખાનપાન બિસર્યોરી,
 વિભૂત લગાય જોગીન હોય બેહી, તેરોહી ધ્યાન ઘરોરી;
 બેગ ચલ આવો કિશોરી. સાંવરે૦
 નિશદિન વ્યાકુલ ફિરત રાધિકા, બિર્હ બ્યથા ઉન ઘેરી,
 શ્યામ તુમેં દુંદત કુંજન મેં, શીશ જટા કર જોરી;
 નેન મહીં નીર ભરોરી. સાંવરે૦
 રોમ રોમ મદ છાય રહ્યો હૈ, મધુમેરી બચર મરોરી,
 માર કલેજા જરાય દિયોરી, અબ મેં કેસે કરોરી ?
 ધીરજ નહી જાત ઘરોરી. સાંવરે૦
 ‘સૂરદાસ’ પ્રભુકું જાય કહિયો, અવધિ આશ રહી થોરી,
 પ્રાણદાન દીજે નંદ નંદન, ગાવત, કીરતિ તોરી;
 સુરત તુમ કરિયો બહોરી. સાંવરે૦

૧૦૬૮ (રાગ : ધનાશ્રી)

સુનહૂ ગોપી હરિકો સંદેશ;
 કરિ સમાધિ અંતર્ગતિ ધ્યાવહુ, યહ ઉનકો ઉપદેશ. ધ્રુવ
 વહ અવિગત, અવિનાશી પૂરન, સબ ઘટ રહ્યો સમાઈ;
 નિર્ગુણ જ્ઞાન બિનુ મુક્તિ નહીં હૈ, વેદ પુરાનન ગાઈ. સુનહૂ૦
 સગુન રૂપ તજિ નિર્ગુણ ધ્યાવૌ, ઈક ચિત ઈક મન લાઈ;
 યહ ઉપાય કરિ બિરહ તરી તુમ, મિલે બ્રહ્મ તબ આઈ. સુનહૂ૦
 દુસહ સંદેશ સુનત માઘોકો, ગોપીજન બિલખાની;
 ‘સૂર’ બિરહકી કૌન ચલાવે ? બૂડત મન બિન પાની. સુનહૂ૦

॥ શોભિત નિજ અનુભૂતિ જુત, ચિદાનંદ ભગવાન ॥
 સાર પદારથ આતમા, સકલ પદારથ જાન ॥

૧૦૬૯ (રાગ : ભૈરવી)

સુને રી મેંને નિર્મલ કે બલ રામ,
પિછલી સાખ ભરં સંતનકી, ઘને સંવારે કામ. ધ્રુવ
જબલગ ગજ બલ અપનો બરત્યો, નેક સર્થો નહિં કામ;
નિર્મલ વ્હે બલ રામ પુકાર્યો, આયે આધે નામ. સુને૦
દ્રુપદ સુતા નિર્મલ ભઈ તા દિન, તજી આયે નિજ ધામ;
દુઃશાસનકી ભૂખા થકિત ભઈ, વસનરૂપ ભયે શ્યામ. સુને૦
અપ-બલ, તપ-બલ ઓર બાહુ-બલ, ચૌથા હે બલ દામ;
'સૂર' કિશોર કૃપાસે સખ બલ, હારે કો હરિ નામ. સુને૦

૧૦૭૦ (રાગ : ગૌરી)

સોઈ રસના જો હરિગુન ગાવે;
નેનનકી છબિ યહૈ ચતુરતા, જયો મુકુંદ મકરંદહિ ધ્યાવે. ધ્રુવ
નિર્મલ ચિત તો સોઈ સાંચો, કૃષ્ણ બિના જિહિ ઓર ન ભાવે;
શ્રવનનકી જુ યહૈ અધિકાર્થ, સુનિ હરિ-કથા સુધારસ પાવે. સોઈ૦
કર તેઈ જે શ્યામહિ સેવેં, ચરનનિ ચલિ વૃંદાવન જાવે;
'સૂરદાસ' જૈયે બલિ વાંકી, જો હરિ જૂ સૌં પ્રીતિ બઢાવે. સોઈ૦

૧૦૭૧ (રાગ : કેદાર)

હમ ભગતન કે ભગત હમારે;
સુન અરજુન પરતિજ્ઞા મોરી, યહ વ્રત ટરત ન ટારે. ધ્રુવ
ભગતન કાજ લાજ હિય ઘરિકે, પાંચ પિયાદે ઘાયો;
જહં જહં ભીર પડે ભગતનપે તહં તહં હોત સહાયો. હમ૦

॥ જિનપદ નાહિ શરીરકૌ, જિનપદ ચેતનમાંહિ ॥
જિનવર્તન કછુ ઓર હૈ, યહ જિનવર્તન નાહિ ॥

જો ભગતનસો બૈર કરત હૈ, સો નિજ બૈરી મેરો;
દેખ બિચાર ભગત - હિત કારન, હાંકત હૌ રથ તેરો. હમ૦
જુતે જુત ભગત અપનેકી, હારે હાર બિચારો,
'સૂર શ્યામ' જો ભગત-બિરોધી, ચક્ર સુદરસન મારો. હમ૦

૧૦૭૨ (રાગ : રાગેશ્રી)

હરિ સૌ ઠાકુર ઓર ન જન કૌં;
જિહિં જિહિં બિધિ સેવક સુખ પાવે, તિહિ વિધિ રાખત મન કૌં. ધ્રુવ
ભૂખ ભયે ભોજન જુ ઉદર કૌં, તૃષા તોય, પટ તન કૌં;
લગ્યો ફિરત સુરભી જયો સુત સંગ, ઔચટ ગુનિ ગૃહ બન કૌં. હરિ૦
પરમ ઉદાર ચતુર ચિંતામનિ, કોટિ કુબેર નિધન કૌં;
રાખત હૈ જન કી પરતિજ્ઞા, હાથ પસારત કન કૌં. હરિ૦
સંકટ પડેં તુરત ઉઠિ ધાવત, પરમ સુભટ નિજ પન કૌં;
કોટિક કરૈ એક નહિં માને, 'સૂર' મહા કૃતવન કૌં. હરિ૦

(રાગ : નટભૈરવ)

જો અપનો મન હરિ સૌં રાચે;
આન ઉપાય પ્રસંગ છાંડિ કૈ, મન બચ ક્રમ અનુસાંચે. ધ્રુવ
નિસિ દિન નામ લેત હી રસના, ફિરિ જુ પ્રેમ રસ માંચે;
ઈહિં બિધિ સકલ લોક મેં બાંચે, કૌન કહે અબ સાંચે. જો૦
સીત ઉખ્ત, સુખ દુઃખ નહિં માને, હર્ષ સોક નહિં બાંચે;
જાઈ સમાઈ 'સૂર' વા નિધિ મેં, બહુરિ જગત નાહ નાચે. જો૦

- સૂરદાસ

॥ ખાંડો કહિયે કનકકો કનક મ્યાન સંયોગ ॥
ન્યારૌ નિરખત મ્યાનસૌ, લોહ કહે સખ લોગ ॥

સંતશિષ્ય (નાનચંદ્રજી મહારાજ)

ઈ.સ. ૧૮૭૭ - ૧૯૬૫



નાનચંદ્રજી મહારાજનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના સૂરેન્દ્રનગર જિલ્લાના સાયલા ગામમાં વિ.સં. ૧૯૩૩ ના માગશર સુદ ૧ ના ગુરવારે થયો હતો. જન્મ વખતનું નામ નાગરભાઈ હતું. તેમના પિતાનું નામ પાનાચંદભાઈ અને માતાનું નામ રળિયાતબાઈ હતું. ધર્મનિષ્ઠ સદાચારી દશાશ્રીમાળી વણિક કુટુંબ, સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના સંસ્કારોથી રંગાયેલું હતું. નાગરભાઈની ૫ વર્ષની ઉંમરે માતા અને ૧૧ વર્ષની ઉંમરે પિતાએ વિદાય લીધી. પૂ. શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ પાસે અંજાર ગામે વિ.સં. ૧૯૫૭ના ફાગણ સુદ - ૩ ને ગુરવારે દીક્ષા લીધી. ગુરુજીએ તેમનું નામ મુનિ નાનચંદ્ર રાખ્યું. નાનચંદ્રજી મહારાજે વિ.સં. ૧૯૮૩માં લીંબડીમાં ચૂનીલાલજી ને દીક્ષા આપી તેમનું નામ ચિત્તમુનિ રાખ્યું. ત્યારબાદ વિ.સં. ૧૯૮૫માં મોરબીમાં શ્રી શિવલાલને દીક્ષા આપી જેઓ સંતબાલ તરીકે ઓળખાયા. નાનચંદ્રજી મહારાજે લગભગ ૪૦૦ ગદ્ય પદોની વિવિધ છંદોમાં રચના કરી છે. જે ‘સુબોધ સંગીતમાળા’ ભાગ ૧-૨-૩માં પ્રસિદ્ધ થઈ છે. જેમાં પદના અંતમાં પોતાને ‘સંતશિષ્ય’ તરીકે દર્શાવતા હતા. તે ઉપરાંત ઘણું સાહિત્યનું સર્જન કર્યું છે. અંતે ૮૮ વર્ષની આયુ એ વિ.સં. ૨૦૨૧ ના માગશર વદ - ૯ ને રવિવારે રાત્રે તેમણે મહાપ્રયાણ કર્યું.

૧૦૭૩ ગઝલ અમે મહાવીરના પુત્રો
૧૦૭૪ પીલુ આતમ દરશન વિરલા પાવે
૧૦૭૫ પરજ ઉઠ રે ! ઉડાડ ઊંઘ તાહરી

|| જ્ઞાન કલા ઘટઘટ બસૈ, જોગ જુગતિકે પાર ||
|| નિજ નિજ કલા ઉદોત કરિ, મુક્ત હોઈ સંસાર ||

ભજ રે મના

૬૪૮

૧૦૭૬ ભૈરવી	ક્યાં મળશે કહો ક્યાં મળશે
૧૦૭૭ ભૈરવી	કાગળ તણી હોડી વડે સાગર
૧૦૭૮ કાન્હડા	ગુણી એવા સંત ગમે છે
૧૦૭૯ દેશ	ગુરુ મુક્ત થવાનો અપૂર્વ માર્ગ
૧૦૮૦ બાગેશ્રી	ચીણગારી ચાંપી રે શ્યામ સિદ્ધાવિયા
૧૦૮૧ આરતી	જયદેવ જયદેવ જય જિનવર
૧૦૮૨ પ્રભાતિ	જાગ જંજાળથી જીવન જય કારણે
૧૦૮૩ ગઝલ	તમે છો શોધમાં જેની
૧૦૮૪ હરિગીત છંદ	દિનરાત નાથ ! રટું તમોને
૧૦૮૫ ભૈરવી	દૂર કાં પ્રભુ ! દોડ તું
૧૦૮૬ ગઝલ	નયનને નિર્મળા કરીને પ્રથમ
૧૦૮૭ ઘોળ	પરમ - વિશુદ્ધતર પ્રેમની લાગી
૧૦૮૮ માલકૌંસ	ભિન્ન નથી ભગવાન તુજથી
૧૦૮૯ જોગિયા	મહાવીર ! અમને પાર ઉતારો
૧૦૯૦ દેશી ઢાળ	મહાવીર તણા ભક્ત એને માનવા
૧૦૯૧ ગઝલ	મળ્યાં છે સાધનો મોંઘા
૧૦૯૨ ગરબી	મારા જીવન તણી શુદ્ધ શેરીએ
૧૦૯૩ કટારી	માયામાં મુંઝાયો રે
૧૦૯૪ બહાર	રાત્રે રોજ વિચારો, આજ કમાયા
૧૦૯૫ માંડ	શાંતિ માટે સદ્ગુરુનું શરણું
૧૦૯૬ માલકૌંસ	સદ્ગુણના સિંધુ શોધ સંતને
૧૦૯૭ ચલતી	સદ્ગુરુ વર સમજાવે કોઈ
૧૦૯૮ ગરબી	સદ્ગુરુના સત્ સંગમાં તમે
૧૦૯૯ માલકૌંસ	સાર સંસારમાં ન જોયો
૧૧૦૦ ચમન	હજી છે હાથમાં બાજી, કરી લે
૧૧૦૧ ભૈરવી	હે નાથ ! ગ્રહી અમ હાથ

|| અનુભવ ચિંતામનિ રતન, અનુભવ હૈ રસકૂપ ||
|| અનુભવ મારગ મોખકો, અનુભવ મોખ સરૂપ ||

૬૪૯

સંતશિષ્ય

૧૦૭૩ (રાગ : ગાઝલ)

અમે મહાવીરના પુત્રો, અમારો પંથ વ્યારો છે;
સમજવા સત્યનાં સૂત્રો, ધરમ એવો અમારો છે. ધ્રુવ
બજાવા સંઘની સેવા, અમે બનશું હવે એવા;
જીવન અર્પી બધુ દેવા, ધરમ એવો અમારો છે. અમે
દીધા જેવું સદા દેવું, લીધા જેવું સદા લેવું;
પીધા જેવું સદા પીવું, ધરમ એવો અમારો છે. અમે
અહર્નિશ વ્યાયમાં રહેવું, કપટ છળથી નહિં કહેવું;
સદા આનંદમાં રહેવું, ધરમ એવો અમારો છે. અમે
જીવન વિજયી બનાવાનો, સર્વ દોષો સમાવાનો;
ફરજ સારી બજાવાનો, ધરમ નિત્યે અમારો છે. અમે
સર્વથી મિત્રતા કરવી, લાગણી પ્રેમની ધરવી;
હરકતો સંઘની હરવી, ધરમ એવો અમારો છે. અમે
અમારા આત્મભોગોથી, અમારા આત્મયોગોથી;
અપર પરના ભલાં કરવાં, ધરમ એવો અમારો છે. અમે
નથી જ્યાં જન્મવું મરવું, નથી જ્યાં કાર્યને કરવું;
સનાતન ધર્મવાળાનો, અમર એવો ઉતારો છે. અમે
વિચરવું ધર્મની વાટે, જીવન પણ ધર્મના માટે;
હંમેશાં ‘સંતશિષ્યો’ને પરમ એ ધર્મ પ્યારો છે. અમે

૧૦૭૪ (રાગ : પીલુ)

આતમ દરશન વિરલા પાવે, દિવ્ય પ્રેમ વિરલા પ્રગટાવે. ધ્રુવ
એ મારગ સમજે જન વિરલા, વિરલાને એમાં રસ આવે. આતમ
સદ્ગુરુ સંગ કરે કોઈ વિરલા, અમૃતફલ કોઈ વિરલા પાવે. આતમ
અંતરમાં જાગે જન વિરલા, કર્મદળોને વિરલા હઠાવે. આતમ

॥ બહુવિધ ક્રિયા કલેસ સૌં, સિવપદ લહૈ ન કોઈ ॥
ગ્યાન કલા પરકાશ સૌં, સહજ મોખપદ હોઈ ॥

તજવાનું ત્યાગે કોઈ વિરલા, જ્ઞાનનદીમાં વિરલા નહાવે. આતમ
આતમ રમણ રમે કોઈ વિરલા, અમરબુટ્ટી વિરલા અજમાવે. આતમ
સમજે આત્મ સમા સહુ વિરલા, ધ્યાન પ્રભુનું વિરલા ધ્યાવે. આતમ
અર્પી દે પ્રભુ અર્થે વિરલા, ‘સંતશિષ્ય’ વિરલા સમજાવે. આતમ

૧૦૭૫ (રાગ : પરજ)

ઉઠ રે ! ઉડાડ ઊંઘ તાહરી, અવધિનો દિન આવ્યો;
નયન ઉઘાડી નિહાળ તું, દિનકર જો આ દેખાયો ! ધ્રુવ
પરહર શય્યા પ્રમાદની, આળસ તજ અભિમાની;
મોહ મમત્વને મેલ તું, મુનિવરનું કહ્યું માની. ઉઠ રે
નિર્બુદ્ધિ નબળો તને, કુમતિ નારી કરાવે;
પાથરી પૂરણ પ્રપંચને, હિંમત તારી હરાવે. ઉઠ રે
સુતો રે બહુ સંસારમાં, યુગના યુગો અનંત;
અવસર ગયો અજ્ઞાનમાં, શોધ તું સમરથ સંત. ઉઠ રે
અજર અમર લે ઓળખી, સાચા જેહ સખાય;
શરણું લે રૂડા સંતનું, અવળા તજીને ઉપાય. ઉઠ રે
નિર્ભયનાથ નિરામયી, ભજ ભયહર ભગવંત;
‘સંતશિષ્ય’ પ્રભુ નામથી, આવે દુઃખડાનો અંત. ઉઠ રે

વૃષ્ણ ફલે પર-કાજ નહી ઔરકે ઘલાજ, ગાય-દૂધ સંત-ઘન લોક સુખકાર હૈ,
ચંદન ઘસાઈ દેખો, કંચન તપાઈ દેખો, અગર જલાઈ દેખો, શોભા વિસતાર હૈ;
સુધા હોત ચંદ્રમાંહિ, જૈસે છાંહ તરૂમાંહિ, પાલેમં સહજ સીત, આતપ નિવાર હૈ,
તૈસે સાધલોગ સબ લોગનિકોં સુખકારી, તિનહીકો જીવન જગતમાંહિ સાર હૈ.

॥ જયોં ઘટ કહિયે ઘીવ કૌં, ઘટકૌ રૂપ ન ઘીવ ॥
ત્યોં વરનાદિક નામસૌં, જડતા લહૈ ન જીવ ॥

૧૦૭૬ (રાગ : ભૈરવી)

ક્યાં મળશે કહો ક્યાં મળશે, એ પ્રભુમાં પાગલ ક્યાં મળશે ? ધ્રુવ
જે પતિત ઉપર અતિ પ્રેમ કરે, દુશ્મન ઉપર પણ રહેમ કરે;
પ્રભુ રાજી રહે નિત્ય એમ કરે, એ પ્રભુમાં પાગલો હાં.... ક્યાં
ઊંચા-નીચાનો ભેદ નથી, ધન-જન ખોયાનો ખેદ નથી;
જ્યાં અધિક થવાની ઉમીદ નથી, એ પ્રભુમાં હાં.... ક્યાં
જે જગ વ્યવહારો છોડે છે, તૃષ્ણાનાં બંધન તોડે છે;
જીવન પ્રભુ ભજને જોડે છે, એ પ્રભુમાં હાં.... ક્યાં
જે કામ કરે પ્રભુને ગમતાં, દુઃખોમાં પણ રાખે સમતા;
નહિ માયા માન અને મમતા, એ પ્રભુમાં હાં.... ક્યાં
પ્રાણીને નિજ સમ પેખે છે, સ્ત્રીને માતા સમ દેખે છે;
લક્ષ્મી મિટ્ટી સમ લેખે છે, એ પ્રભુમાં હાં.... ક્યાં
સુખ અર્પીને સુખમાં રહે છે, દુઃખ સહીને પણ સેવા દે છે;
અણુઅણુમાં પ્રેમ સદા વહે છે, એ પ્રભુમાં હાં.... ક્યાં
વિષયો તન-મનથી ત્યાગે છે, પુદ્ગલ રસ રસહીન લાગે છે;
જે નિશ-દિન ઘટમાં જાગે છે, એ પ્રભુમાં હાં.... ક્યાં
જે નિજ મસ્તીમાં મહાલે છે, ચિંતા વિણ પ્રભુ પંથે ચાલે છે;
'સંત-શિષ્ય' થઈ દિન ગાળે છે, એ પ્રભુમાં હાં.... ક્યાં

૧૦૭૭ (રાગ : ભૈરવી)

કાગળ તણી હોડી વડે, સાગર કદી ઉતરાય ના;
ચીતરેલ મોટી આગથી, ભોજન કદી રંધાય ના. ધ્રુવ
ઔષધ તણાં નામો ઉચ્ચાર્યાથી જ દરદ દબાય ના;
સેવા તણી વાતો કર્યાથી, સેવ્યનાં દુઃખ જાય ના. કાગળ

॥ જૈસે છૈની લોહ કી, કરે એકસૌં દોઈ ॥
જડચેતન કી ભિન્નતા, ત્યૌં સુબુદ્ધિસૌં હોઈ ॥

ચિંતામણીના જાપથી, ચિંતા કદી ઓલાય ના;
વિણ ધાન્ય છાલાં વાવવાથી, પાક ડાંગર થાય ના. કાગળ
હતવીર્યનાં હથિયાર દેખી, શત્રુઓ ગભરાય ના;
અક્રિય વાતો ભવ્ય ભાષણથી, વિજય વરતાય ના. કાગળ
જળ જળ તણાં સ્મરણો કર્યે, જળ વગર તરસ છિપાય ના;
ભોજન તણી વાતો કર્યાથી, લેશ પેટ ભરાય ના. કાગળ
અર્પણ વિના તર્પણ નથી, પુરુષાર્થ વગર પમાય ના;
કહે 'સંતશિષ્ય' સદા જગતમાં, સમજ વિણ સુખ થાય ના. કાગળ

૧૦૭૮ (રાગ : કાન્હડા)

ગુણી એવા સંત ગમે છે (૨);
પરમારથના પરમ ક્ષેત્રમાં, નિત્ય મન ભ્રમર ભમે છે. ધ્રુવ
રાતદિવસ રસ સાથે જેના, અંતર રામ રમે છે;
મનભુજંગ ને પાંચ ઈન્દ્રિયો, દુઃખ વિણ નિત્ય દમે છે. ગુણી
સાધન સમજીને સંયમનું, સાદાં જમણ જમે છે;
વૈભવ સમજી વિનાશવાળા, વિષય વિકાર વમે છે. ગુણી
નિર્વિષયી નિઃસ્પૃહી નિરંતર, નમ્ર દશાથી નમે છે;
શમ દમ ઉપરતિ અને તિતિક્ષા, વિરાગમાં વિરમે છે. ગુણી
સુખ દુઃખ સરખાં ગણી પરિસહ, ખાંતિ નિત્ય ખમે છે;
'સંતશિષ્ય' એ સુખદ સર્વને, સમરસ માંહી શમે છે. ગુણી

જહુ કહાં જાને ભટ્ટકો ભેદ ? કુંભાર કહા જાને ભેદ જગાકો ?
મુઠ કહા જાને ગુઢકી ખાતમે ? ભીલ કહા જાને પાય લગાકો ?
પ્રીતકી રીત અતીત ક્યા જાને ? ભૈંસ કહા જાને ખેત સગાકો ?
'કવિ ગંગ' કહે સુન અચ બાદશાહ, ગદ્ધા કહા જાને નીર ગંગાકો ?

॥ વસ્તુ વિચારત ધ્યાવર્તે, મન પાવૈ વિશ્રામ ॥
રસ સ્વાદત સુખ ઉપજૈ, અનુભૌ ચાકૌ નામ ॥

૧૦૭૯ (રાગ : દેશ)

ગુરુ મુક્ત થવાનો અપૂર્વ માર્ગ બતાવજો રે;
બતાવી ગુપ્ત રહસ્યો, નહીં જાણેલ જણાવજો રે. ધ્રુવ
ગંડુ બની બહુ કાળ ગુમાવ્યો, અથડામણનો પાર ન આવ્યો;
લાયકાત ગુરુ નાલાયકમાં લાવજો રે. ગુરુ
તિમિર તમામ સ્થળે છવરાયું, હિત અહિત જરા ન જણાયું;
અંધકારમાં પ્રકાશને પ્રગટાવજો રે. ગુરુ
દરદીના છે અનેક દોષો, જડતા સામું કદી નવ જોશો;
વિશાળ દૃષ્ટિ કરીને અમી વરસાવજો રે. ગુરુ
ઊર્ધ્વ સ્થાન શુભ વૃત્તિ ચડે છે, અનેક વિઘ્નો આવી નડે છે;
આ અગવડની સરસ દવા સમજાવજો રે. ગુરુ
અલગ રહે અકળામણ મારી, નિર્બળતા રહે સદાય ન્યારી;
દયા કરી ગુરુ એવી ચાંપ દબાવજો રે. ગુરુ
અંજન નેત્રે અજબ લગાવો, સત્ય રહસ્ય મને સમજાવો;
શંકા કદી ઉપજે નહિ એમ સમાવજો રે. ગુરુ
જન્મ મરણ જાયે ગુરુ મારાં, નીકળીને દોષો રહે ન્યારા;
'સંતશિષ્ય' ને એવું સ્વરૂપ સુણાવજો રે. ગુરુ

૧૦૮૦ (રાગ : બાગેશ્રી)

ચીણગારી ચાંપી રે શ્યામ સિંધાવિયા, અંતરમાં પ્રગટાવી વિરહી આગ જો;
આંગણિયે આવી રે પ્રભુ અળગા થયા, બંધાણો રસનિધિથી મારે રાગ જો.
ચીણગારી
કામણગારે કીધાં કામણ કારમા, સૂઝે નહિ એકે વ્યવહારિક કામ જો;
ઘેલાની માફક હું ઘર માંહે ફરું, નાથ વગરનું નીરસ થયું છે તમામ જો.
ચીણગારી

॥ જે જે પુદગલ કી દશા, તે નિજ માને હંસ ॥
યાહી ભરમ વિભાવ સૌ, બઢૈ કરમ કો વંસ ॥

ભજ રે મના

૬૫૪

સગાં સંબંધી પાગલ કહી પજવે મને, વસમી લાગે છે વ્યવહારુ વાત જો;
પળપળ સુંદર શ્યામ સ્વરૂપ રટ્યા કરું, દર્શન માટે ગુરુ હું દિન-રાત જો.
ચીણગારી

સંદેશો સુણીને રે શુદ્ધ બુદ્ધ વીસરી, મનોરથોના બ્રુટ્યા મારા મહોલ જો;
કઠણ કયા દોષેથી નાથ તમે તજી, બોલાયેલા કેમ વીસર્યા બોલ જો ?
ચીણગારી

ચિત્તમાં ચોટ લગાડી શું ચાલ્યા ગયા ? નહિ જવા દઉં પ્રભુ તમને ક્ષણ એક જો;
'સંતશિષ્ય' શરણાગતને નવ છોડશો, રાજુલની જેમ રાખી વહાલા ટેક જો.
ચીણગારી

૧૦૮૧ (રાગ : આરતી)

જયદેવ ! જયદેવ ! જય જિનવર દેવા ! પ્રભુ જય
સદા કરું તુમ સેવા (૨) અવિચળ પદ લેવા. જયદેવ
સુખદ સર્વદા સહજાનંદી, અખંડ અવિનાશી; પ્રભુ
પૂરણ આપ પ્રકાશી (૨) અનંત ગુણ રાશી. જયદેવ
અજર અમર અવિચળ આનંદી, પ્રભુ તમને પામી; પ્રભુ
ખચીત રહે નવ ખામી (૨) સુખકર તું સ્વામી. જયદેવ
જ્યોતિર્મય ઘન શુદ્ધ સ્વરૂપી, પૂરણ પ્રભુ પ્યારા; પ્રભુ
આનંદઘન અવિકારા (૨) મુગુટમણિ મારા. જયદેવ
પરમદેવ ચરણે એ ચાયું, પાપ તાપ હરવા; પ્રભુ
'સંતશિષ્ય' સુખ કરવા (૨) ભવજળને તરવા. જયદેવ

ધર્મ વિના ધન ધામ, ધાન્ય ધૂળધાણી ધારો, ધર્મ વિના ધરણીમાં, ધિક્કતા ધરાય છે;
ધર્મ વિના ધીમંતની, ધારણાઓ ધોખો ધરે, ધર્મ વિના ધાર્યું ધૈર્ય, ધુમ્ર થૈ ધમાય છે;
ધર્મ વિના ધરાધર, ધુતાશે, ન ધામધુમે, ધર્મ વિના ધ્યાની ધ્યાન, ઢોંગ ઢંગે ધાય છે;
ધારો, ધારો ધવળ, સુધર્મની ધુરંધરતા, ધન્ય ! ધન્ય ! ધામે ધામે, ધર્મથી ધરાય છે.

॥ જયો વાનર મદિરા પિએ, વિચ્છૂ ડંકિત ગાત ॥
ભૂત લગૌ કૌવુક કરૌ, ત્યૌ ભ્રમ કૌ ઉત્પાત ॥

૬૫૫

સંતશિષ્ય

૧૦૮૨ (રાગ : પ્રભાતિ)

જાગ જંજાળથી જીવન જય કારણે, ખલકમાં જન્મ તુજ જાય ખાલી;
સાધનો નરભવે સર્વ સુંદર મળ્યા, વ્યાયનાં નયનથી જો નિહાળી. ધ્રુવ
રત્નચિંતામણી હાથ આવ્યો તને, દુઃખ દાસિદ્રને દૂર કરવા;
અખૂટ દોલત નહિ ઓળખી આત્મની, ભીખ માંગી સદા પેટ ભરવા. જાગ૦
રવિતણા ઉદયથી રજની તુજ ના ગઈ, કાર્ય શુભ નવ થયું કષ્ટ કીધે;
પાપના તાપ તુજ ઘટ થકી નવ ઘટ્યા; નિશદિન પ્રભુતણું નામ લીધે. જાગ૦
શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતથી સાર શોધ્યો નહીં, ખુશી થઈ વૈરીને નવ ખમાવ્યું;
લોહનો લોહ મણિ પાર્શ્વ પાસે રહ્યો; ગુરુ થકી હૃદયમાં જ્ઞાન ના'વ્યું. જાગ૦
ગ્રહણ કીધાં ન ગુણ જ્ઞાન ગંભીરતા, ગંડુતા માંહી આયુષ્ય ગાળ્યું;
અગ્નિના કુંડમાં રેડી અમૃત બધું, ઘોળીને ઝેર ઘટમાંહી ઘાલ્યું. જાગ૦
ઘોરનિદ્રાં વિષે ઘર બધું જાય છે, ઊઠ તું મેલ અજ્ઞાન તારું;
'સંતનો શિષ્ય' કહે સરળ થઈ માનજે, મૂર્ખતા તજી દઈ વચન મારું. જાગ૦

૧૦૮૩ (રાગ : ગઝલ)

તમે છો શોધમાં જેની, અનુભવીને ખબર એની;
નથી તમને ખબર તેની, મઝા સમજ્યા વિના શેની ? ધ્રુવ
નથી સુખ પુત્ર પ્યારામાં, નથી દિલજાન દારામાં;
અવરમાં કે અમારામાં, તમારું છે તમારામાં. તમે૦
નથી વૈભવ વિલાસોમાં, નથી ઉત્તમ આવાસોમાં;
ક્ષણિકના હર્ષહાસ્યોમાં, તમારું છે તમારામાં. તમે૦
ભ્રમિતને અવ્યયમાં ભાસે, નથી સુખ અવ્યયની પાસે;
ફસાઓ કાં વિષય ફાંસે ? તમારું છે તમારામાં. તમે૦

॥ મન જહાજ ઘટ મેં પ્રકટ, ભાવસમુદ્ર ઘટ માંહિ ॥
મૂરખ મરમ ન જાનહી, બાહર ખોજન જાહિ ॥

નથી વિદ્યા જમાવામાં, નથી ગુણિયલ ગણાવામાં;
નથી કોઈ સ્થાન જાવામાં, તમારું છે તમારામાં. તમે૦
નથી મહેલો મજાનામાં, નથી ધનના ખજાનામાં;
સુણ્યું છે 'સંતના શિષ્યે' તમારું છે તમારામાં. તમે૦

૧૦૮૪ (રાગ : હરિગીત છંદ)

દિનરાત નાથ ! રટું તમોને; ક્યાં લગી તલસાવશો ?
લાગી લગન હે દેવ ! તુમમાં ક્યાં લગી લલચાવશો ? ધ્રુવ
ઘેલી ફરું હું ઘર વિષે પ્રભુ ! શાંતિમંત્ર સુણાવશો.
વ્યાપેલ દિલડામાં વિરહની, આગ નાથ ! બુઝાવશો. ક્યાં૦
નિરખું સદા નયને તમોને, જ્યોતિ એહ જગાવશો;
દિલદાર ક્યારે પ્રેમ સાગર, પ્રેમ રૂપ ડુબાવશો. ક્યાં૦
ચંદન તણા મનમંદિરે, કહો વીર ક્યારે આવશો ?
હવે ક્યાં લગી ભારે વ્યથામાં, 'સંતશિષ્ય' ભમાવશો. ક્યાં૦

૧૦૮૫ (રાગ : ભૈરવી)

દૂર કાં પ્રભુ ! દોડ તું, મારે રમત રમવી નથી,
આ નયન બંધન છોડ તું, મારે રમત રમવી નથી;
પ્યાસુ પરમરસનો સદા, શોધું પરમરસ રૂપને,
અનુભવ મને અવળો થયો, એવી રમત રમવી નથી. ધ્રુવ
બાંધી નયન-બંધન મને, મૂક્યો વિષમ મેદાનમાં,
અટૃશ્ય થઈ અળગા રહ્યા, એવી રમત રમવી નથી;
ભારે વિષમપથ ભટકવું, બહુ નયનને બાંધી કરી,
આવી અકારી રમતને, મારે હવે રમવી નથી. દૂર૦

॥ કહૈ દોષ કોઈ ન તજૈ, તજૈ અવસ્થા પાઈ ॥
જૈસે બાલક કી દશા, તરૂન ભયે મિટિ જાઈ ॥

અથડાવવું છે ક્યાં લગી ? બાંધી નયનનાં બંધનો,
આરો ન આવે તો પછી, એવી રમત રમવી નથી;
તું ‘આવ આવ’ અવાજ કરે તો, એ તરફ આવી શકું,
વિણલક્ષ અથડાવા તણી, મારે રમત રમવી નથી. દૂરો
તું આવીને ઉત્સાહ દે, કાં ફેંક કિરણ પ્રકાશનાં,
આ લક્ષ વિણ રખડી મર્યાની, રમતને રમવી નથી;
હે તાત, તાપ અમાપ આ, તપવી રહ્યા છે ત્રિવિધના,
એ તાપ માંહે તપી મર્યાની, આ રમત રમવી નથી. દૂરો
નથી સહન કરી શકતો પ્રભુ, તારા વિરહની વેદના,
હે દેવ, તુજ દર્શન વિના, મારે રમત રમવી નથી;
નથી સમજ પડતી શ્રી હરિ, કઈ જાતની આ રમત છે,
ગભરાય છે ગાત્રો બધાં, મારે રમત રમવી નથી. દૂરો
હોયે રમત ઘડી બે ઘડી, બહુ તો દિવસ બે ચારની,
આતો અનંતા યુગ ગયા, એવી રમત રમવી નથી;
ત્રિભુવનપતિ તુજ નામનો, થાક્યો કરી કરી સાદને,
સુણતા નથી કેમ ‘સંતશિષ્ય’ને, આ રમત રમવી નથી. દૂરો

૧૦૮૬ (રાગ : ગઝલ)

નયનને નિર્મળા કરીને, પ્રથમ મન મેલને ધોશો;
પછીથી સર્વ કાર્યોમાં, અમીની આંખથી જોશો. ધ્રુવ
ભરેલાં કંઈક કાળોનાં, રહ્યાં છે હૃદયમાં રોષો;
ગુનાની આપતાં માફી, અમીની આંખથી જોશો. નયનને
હૃદયમાં પાપ ભરનારા, દલન કરીને બધા દોષો;
દુઃખી કે દર્દીઓ સામું, અમીની આંખથી જોશો. નયનને
ગરીબડાં ગાલ પર ઝરતાં, ગરીબના અશ્રુઓ લોશો;
અનાથો ચાચવા આવ્યે, અમીની આંખથી જોશો. નયનને
મળ્યાં છે સાધનો મોંઘાં, ખચિત આ સમય નહિં ખોશો;
બનીને ‘સંતના શિષ્યો’ અમીની આંખથી જોશો. નયનને

॥ મહિમા જિનકે વચનકી, કહૈ કહાં લગ કોય ॥
જ્યોં જ્યોં મતિ વિસ્તારિયે, ત્યોં ત્યોં અધિકી હોય ॥

૧૦૮૭ (રાગ : ધોળ)

પરમ - વિશુદ્ધતર પ્રેમની લાગી જેને લગની ખરી. ધ્રુવ
આખી તે અવનિમાં પ્રેમને પેખે રે (ર), કૂંચી એ ખરેખરી ક્ષેમની. લાગી
એહ રસાયણે અંતરઘટની રે (ર), વેગળી રહે છે સ્થિતિ વહેમની. લાગી
સાચા તે પ્રેમની સંપત્તિ આગળ રે (ર), કિંમત શું હોયે હીરા હેમની. લાગી
પૂરણ રીતે જેણે પ્રેમને પિછાણ્યો રે (ર), તારક જિંદગી છે તેમની. લાગી
પરવા નહિ જેણે પ્રેમરસ પીધો રે (ર), હલકાથી મહદ્ હાકેમની. લાગી
પ્રેમ વિના પરિતાપનાં સ્થળો છે રે (ર), અનુપમ છાયા એક એમની. લાગી
‘સંતનો શિષ્ય’ થઈ શુદ્ધ પ્રેમ સાધે રે (ર), જય રૂપ વૃત્તિ હોય જેમની. લાગી

૧૦૮૮ (રાગ : માલકોંષ)

ભિન્ન નથી ભગવાન તુજથી, ભિન્ન નથી ભગવાન. ધ્રુવ
તુંજમાં તે છે તેનામાં તું, ભૂલી ગયો શું ભાન ?
અળગો કર પડો અહંપદનો, નિરખીશ પરમનિધાન. ભિન્ન
સર્વ જીવનનું એ મહાજીવન, સર્વ શક્તિનું સ્થાન;
સર્વ બળોનું મહાબળ એ છે, સર્વ જ્ઞાનનું જ્ઞાન. ભિન્ન
દૈવત સર્વનો એ છે દાતા, નિર્મળ એહ નિદાન;
અર્પી દે તન મન ધન તેને, તજ તારું અભિમાન. ભિન્ન
અવર પ્રપંચ તજીને એનું, ઘર અંતરમાં ધ્યાન;
‘સંતશિષ્ય’ સુખસાગરનાં હવે, ગર્વ તજી ગા ગાન. ભિન્ન

ચતુરો ચોંપેથી ચાહી, ચિંતામણિ ચિત ગણે, પંડિતો પ્રમાણે છે, પારસમણિ પ્રેમથી;
કવિઓ કલ્યાણકારી, કલ્પતરૂં કથે જેને, સુધાનો સાગર કથે, સાધુ શુભ ક્ષેમથી;
આત્માના ઉદ્ધારને, ઉમંગથી અનુસરો જો, નિર્મળ થવાને કાજે, નમો નીતિ નેમથી;
વહે ‘રાયચંદ’ વીર, એવું ધર્મરૂપ જાણી, “ધર્મવૃત્તિ ધ્યાન ધરો, વિલખો ન વે’મથી.”

॥ પરમજ્યોતિ પરમાતમા, પરમજ્ઞાન પરવીન ॥
બંદો પરમાનંદમય, ઘટ ઘટ અંતરલીન ॥

મહાવીર ! અમને પાર ઉતારો, અમને સેવક તરીકે સ્વીકારો. ધ્રુવ
ભ્રમિતપણે ભટક્યો ભવ ભવમાં, આવ્યો ના દુઃખનો આરો;
મોહની કર્મ મુંઝાવી મુંઝાવી, વ્યાધિનો કરે છે વધારો. મહાવીરો
સત્યાસત્ય નથી સમજાતું, માયા કરે છે મુંઝારો;
ભક્ત વત્સલ તમે ભવદુઃખ ભંજન, આશ્રિત જાણી ઉગારો. મહાવીરો
દુરિત અનેકથી દુગ્ધ થયેલા, સાહેબ અમને સુધારો;
દોષ તરફ દૃષ્ટિ નવ કરશો, એ અરજી અવધારો. મહાવીરો
અધમ ઉદ્ધારક તારક જિનવર, વિપત્તિ અમારી વિદારો;
શુદ્ધ સ્વરૂપી સહજાનંદી, નાથ ન કરશો ન્યારો. મહાવીરો
જેવા તેવા તોય તમારા, વિભુ અમને ના વિસારો;
'સંતશિષ્ય'ના મન મંદિરમાં, પાવન કરવા પધારો. મહાવીરો

મહાવીર તણા ભક્ત એને માનવા રે, પહેરે સત્ય શીલના જે શણગાર. ધ્રુવ
સત્યાસત્ય સ્વાદવાદથી સમજેલ છે રે, દિવ્ય દૃષ્ટિ વડે એહ દેખનાર. મહાવીરો
નિર્દભી મૂઢુ હૃદય પ્રેમથી ભર્યા રે, વિશ્વ વાત્સલ્યમય એહનો વ્યવહાર. મહાવીરો
રોમે રોમ વીર વચનથી વ્યાપી રહ્યાં રે, દિવ્ય ગુણમણિઓના ભંડાર. મહાવીરો
જેણે તન મન ધન અર્ધ્યા પ્રભુ ચરણમાં રે, શ્વાસોસ્સ્વાસ એનું રટણ રટનાર. મહાવીરો
ગ્રંથી-ભેદ કરી ભેદ જ્ઞાન પામીઆ રે, સ્વ પર શાસ્ત્ર તણો શોધ્યો જેણે સાર. મહાવીરો
'સંત શિષ્ય' જેને પરવાનો પ્રભુનો મળ્યો રે, ભવ સાગરમાં તે નહિ ભમનાર. મહાવીરો

મળ્યાં છે સાધનો મોંઘા, મહા પુન્યોતણા ચોગે;
છતાં સત્કાર્ય નથી કરતા, કહો ક્યારે પછી કરશો ? ધ્રુવ
મળે નહીં આપતાં નાણું, તર્યાનું આ ખરું ટાણું;
છતાં હજીયે નથી તરતા, કહો ક્યારે પછી તરશો ? મળ્યાં
ઘરો છો ધ્યાન માયાનું, કરો છો કામ કાયાનું;
પ્રભુનું ધ્યાન ના ધરતા, કહો ક્યારે પછી ધરશો ? મળ્યાં
મહા તૃષ્ણા તણા પૂરમાં, ઘણા ભવથી તણાયા છો;
હજી પાછા નથી ફરતા, કહો ક્યારે પછી ફરશો ? મળ્યાં
બગાડીને બધી બાજી, રહો છો શા થકી રાજી;
કરી દોષો નથી ડરતા, કહો ક્યારે પછી ડરશો ? મળ્યાં
કમાવાના નગદ દામો, ખરાં કરવા તણા કામો;
'સંતના શિષ્ય' હજી કરતા, નથી, તો ક્યા સમે કરશો ? મળ્યાં

મારા જીવન તણી શુદ્ધ શેરીએ પ્રભુ આવોને; હું તો જોઉં વાલમની વાટ, મારા ઘરે આવોને.
આ ચંદનના ચિત્ત ચોકમાં, પ્રભુ. મારા આતમ સરોવર ઘાટ. મારા ઘરે
મેં જ્યોત જગાવી છે પ્રેમની, પ્રભુ. વીર વેર્યા આનંદના ફૂલ. મારા ઘરે
મને વ્યાપી વિરહ તણી વેદના, પ્રભુ. મારાથી ખમી ન ખમાય. મારા ઘરે
જેમ જળ વિણ તરફડે માછલી, પ્રભુ. હરિ એવા છે મારા હવાલ. મારા ઘરે
મારી રડી રડી આંખ થઈ રાતડી, પ્રભુ. રોમે રોમે વ્યાપ્યો ઉન્માદ. મારા ઘરે
હે પ્રેમનિધિ ! પ્રેમ પ્રગટાવવા, પ્રભુ. મને પાવન કરો ધરી પાદ. મારા ઘરે
તમે મારા નયનના તારલા, પ્રભુ. મારા હૈયાના અમુલ્ય હાર. મારા ઘરે
આ ત્રિવિધ તાપને ટાળવા, પ્રભુ. 'સંતશિષ્ય' તણા શણગાર. મારા ઘરે

॥ ભાનુ ઉદય દિનકે સમય, ચંદ્ર ઉદય નિશિ હોત ॥
દોઉં જાકે નામ મેં, સો ગુરુ સદા ઉદોત ॥

॥ માયા છાયા એક હૈ, ઘટૈ બટૈ છિનમાહિ ॥
ઘનકી સંગતિ જે લગૈ, તિનહી કહીં સુખ નાહિ ॥

૧૦૯૩ (રાગ : કટારી)

માયામાં મુંઝાયો રે... ઠામે નવ બેઠો ઠરી;
અંતરને ઉઘાડીરે... ખોજ કરી જોજે ખરી. ધ્રુવ
જન્મ ધર્યો જે કારણે, વેઠી દુઃખ અપાર,
વિસરી ગયો તે વાતને, ગંડું થયો ગમાર;
ફંદામાં ફસાણો રે... ફોગટનો રહ્યો હું ફરી. માયામાં
લાભ કમાવા આવિયો, ખોટે થયો ખુવાર,
દેવામાં દુલી ગયો, લાલચથી લાચાર;
ધુમાડે ધુંધવાયો રે... મતિ તારી ગઈ છે મરી. માયામાં
ઘરના ને પરના ગણી, ઘરનો વાળ્યો ઘાણ,
નિજ પરના એ ભેદથી, કેવળ રહ્યો અજાણ;
દુશ્મનને દિલ આપ્યું રે... અંતરના ન ઓળખ્યા અરિ. માયામાં
કરવાનું કીધું નહિં, કીધું અવર અનેક,
જોવાનું જોયું નહિં, વીસર્યો આત્મવિવેક;
ઘોળીને ઝેર પીધું રે... ભ્રષ્ટતા આ ક્યાંથી ભરી ? માયામાં
નિદ્રા તજ તું નયનથી, કર સદ્ગુરુનો સંગ,
'સંતશિષ્ય' સુણ સ્વરૂપને, હૃદય ભરીને રંગ;
સમજાવી સદ્ગુરુજી રે... હેતે પાપ લેશે હરી. માયામાં

૧૦૯૪ (રાગ : બહાર)

રાત્રે રોજ વિચારો, આજ કમાયા શું અહીં રે;
શાંત પળે અવલોકો, નિજ ઘરમાં ઊંડે જઈ રે. ધ્રુવ
કરવાનાં શાં કાર્યો કીધાં ? નહિ કરવાનાં કયા તજી દીધાં ?
લાભ ખોટમાં વઘેલ બાજુ છે કઈ રે. રાત્રે
જે જે આજે નિશ્ચય કરિયા, અમલ વિષે કેવા તે ઘરિયા ?
સુધરવાનું વિશેષ માટે ક્યાં જઈ રે. રાત્રે

॥ જૈસે જવરકે જોરસોં, ભોજનકી રૂચિ જાઈ ॥
તૈસે કુંકરમકે ઉદય, ધર્મવચન ન સુહાઈ ॥

ભજ રે મના

૬૬૨

લેવાનું મેં શું શું લીધું ? તજવાનું શું શું તજી દીધું ?
કઈ બાજુની મારી ભૂલ હજી રહી રે ? રાત્રે
કરુ કરુ કરતાં નથી કંઈ કરતો, ધ્યાન પ્રભુનું હજી નથી ધરતો;
વાતો કરતાં વેળા શુભ જાયે વહી રે. રાત્રે
જન્મ ધર્યો છે જેના માટે, મન હજુ ન કર્યું તેના માટે;
'સંતશિષ્ય' શો જવાબ આપીશ ત્યાં જઈ રે. રાત્રે

૧૦૯૫ (રાગ : માંડ)

શાંતિ માટે સદ્ગુરુનું શરણું લીધું રે (૨)
તન મન ધન એમને બધું અર્પી દીધું રે. ધ્રુવ
કુંચી રૂપે તત્ત્વ મને કાનમાં કીધું રે (૨);
પીયૂષ ગણી તુરત તેને, પ્રેમથી પીધું રે. શાંતિ
ગોતતો ચારે કોર હું તેને ઘટમાં ચીંધ્યું રે;
દયા કરીને દિલડામાં, દરશાવી દીધું રે. શાંતિ
વૈરાગ્યેથી ગુરુએ મારું, મનડું વીંધ્યું રે (૨);
'સંતશિષ્ય' કહે સદ્ગુરુએ, કામણ કીધું રે. શાંતિ

૧૦૯૬ (રાગ : માલકૌંશ)

સદ્ગુણના સિંધુ શોધ સંતને, શરણે રાખી શોક હરે. ધ્રુવ
આશાને તૃષ્ણા અલગ કરે એવા, મનને જીતેલા મહંતને. સદ્ગુણ
મોહદશાથી જે મુક્ત થયેલા રે, માયા તજેલા મતિવંતને. સદ્ગુણ
આધિ વ્યાધિને ઉપાધિ તજાવે રે, તોડી નાખે અવતંતને. સદ્ગુણ
પરમ જ્ઞાનનો પાય છે પિયાલો રે, ઓળખાવી દે અરિહંતને. સદ્ગુણ
અંતરઘટ માંહે કરી અજવાળું રે, આણે અવિધાના અંતને. સદ્ગુણ
'સંતશિષ્ય' કહે સંતની સંગતિ રે, ભેળો કરી દે ભગવંતને. સદ્ગુણ

॥ જૈસે પવન ઝકોરતેં, જલમેં ઉઠે તરંગ ॥
ત્યોં મનસા ચંચલ ભઈ, પરિગઢકે પરસંગ ॥

સંતશિષ્ય

૬૬૩

૧૦૯૭ (રાગ : ચલતી)

સદ્ગુરુ વર સમજાવે કોઈ, સદ્ગુરુ વર સમજાવે રે હો જી;
પ્રેમ પિયાલા પાવે ઘટમાં, અગમ નિગમ દરશાવે. ધ્રુવ
આનંદ નિધિનું દ્વાર ઉઘાડી, અપૂર્વ સ્થાન બતાવે રે હો જી;
સાચી મનની કરે સમાધિ, અંતર અલખ લગાવે કોઈ. સદ્ગુરુ
વગર તેલને વગર દીપની, જલહલ જ્યોત જગાવે રે હો જી;
વિના નગારે અંતર ઘટમાં, અનહદ નાદ સુણાવે કોઈ. સદ્ગુરુ
જગત જાળમાં જય કરવાની, કૂંચી કસબ જણાવે રે હો જી;
ભૂલે નહિ કદી ભવ અટવીમાં, ભણતર એહ ભણાવે કોઈ. સદ્ગુરુ
પરમ દશાનો પંથ પમાડી, દિલના દર્દ મિટાવે રે હો જી;
ધર્મ સ્વરૂપે કરી ધારણા, ધ્યાને ધ્યેય ધરાવે કોઈ. સદ્ગુરુ
એ રસ બસમાં રમે રાત દિન, અવર ન ભોજન ભાવે રે હો જી;
વિશ્વ સુખને કરે વેગળું, એ વિષ વેલ ન વાવે કોઈ. સદ્ગુરુ
ગુરુવર શિષ્ય તણી ગમ પાડી, નાડી ભેદ નિરખાવે રે હો જી;
પાત્ર કુપાત્રની કરી પરીક્ષા, પરમ અમી પિવરાવે કોઈ. સદ્ગુરુ
સદ્ગુરુ વિણ કદી સાન ન આવે, અંધ જેમ અથડાયે રે હો જી;
'સંતશિષ્ય' સદ્ગુરુ કૃપાથી, ભવના દુઃખ ભૂલાવે કોઈ. સદ્ગુરુ

૧૦૯૮ (રાગ : ગરબી)

સદ્ગુરુના સત્ સંગમાં, તમે આવોને; અંગમાં રેલવા રંગ, ચરણે-આવોને. ધ્રુવ
પામ્યા નથી તેને પામવા, તમે શીખવા પ્રેમના પાઠ-ચરણે-
ત્રિવિધ તાપને ટાળવા, તમે ગાળવા મદની ગાંઠ-ચરણે- સદ્ગુરુના
હૃદય જખમ રૂઝાવવા, તમે બુઝાવા દિલના બાફ-ચરણે-
જીવન પ્રભુમાં જોડવા, તમે મનના મળ કરવા સાફ-ચરણે- સદ્ગુરુના

॥ જયોં ઔષધ અંજન કિયે, તિમિરરોગ મિટ જાય ॥
ત્યોં સતગુરૂ ઉપદશતેં, સંશય વેગ વિલાય ॥

ભજ રે મના

૬૬૪

આંખોના પડદા ઉતારવા, તમે પામવા દેવી પ્રકાશ-ચરણે-
વાસના વ્યાધિ વિરામવા, તમે મૂકી અવરની આશ-ચરણે- સદ્ગુરુના
માણ્યા નથી તે માણવા, તમે ઉડાડવાને આનંદ-ચરણે-
જાણ્યું નથી તે જાણવા, તમે છોડી દેવાને સ્વચ્છંદ-ચરણે- સદ્ગુરુના
અમીના ઝરણા ઝીલવા, તમે લેવાને આતમ જ્ઞાન-ચરણે-
બગાડ ચિત્તનો બાળવા, તમે ઓગાળવા અભિમાન-ચરણે- સદ્ગુરુના
કુમતિની જાળને કાપવા, તમે રમવા સુમતિને સાથ-ચરણે-
સંતશિષ્ય પ્રેમ પ્રગટાવવા, તમે ભજવા નિરંજનનાથ-ચરણે- સદ્ગુરુના

૧૦૯૯ (રાગ : માલકૌંશ)

સાર સંસારમાં ન જોયો; રે ! બહુ રીતે તપાસતાં, સાર સંસારમાં ન જોયો (૨).
સમજ્યો તો જ્યાં સાંઝું, પ્રીતિને કરનારું, અનુભવિયું અંધાંઝું, મુંઝાયું મન માંઝું;
નવનીત માટે વારિધિ વલોવ્યો. રે
ચોટ્યું મન ચામમાં, દોડ્યું દિલ દામમાં, કુડ કપટ કામમાં, રાચ્યું નવ રામમાં;
ખોટામાં વખત બધો ખોયો. રે
અજ્ઞાને અંગમાં, રાચ્યો હું રંગમાં, અસ્થિર ઊમંગમાં, સમજ્યો ન સંગમાં;
માયામાં રાતદિન મોહ્યો. રે
જાગ્યો હું જ્યારથી, માયાના મારથી, પાપ તણા ભારથી, વિબુદ્ધ વિચારથી;
હૃદયમાં જાગીને રોયો. રે
'સંતશિષ્ય' સંતથી, તૂટ્યું મન તંતથી, ખરેખરી ખંતથી, ભક્તિ ભગવંતથી;
ધર્મેથી મેલ કાંઈક ઘોયો. રે

ખુદા ખેલ કરતા કીસીસે ન ડરતા, કિસી મોત મરતા, કિસીકું જીલાતા,
કિસી કે હૈ ઘોડા, કિસી પાવ ખોડા, કિસી કો ન જોડા, પયદા ચલાતા;
કિસી રાજ પાતા, કિસી માંગ ખાતા, કિસીકો હસાતા, કિસીકું રોલાતા,
મુરાદ કહે જો સહી કરકે દેખા, ખુદાને કિયા સો અકલમેં ન આતા.

॥ જહાં આપા તહં આપતા, જહં સંશય તહં સોગ ॥
સદ્ગુરુ બિન ભાગે નહીં, દોઉં જાલિમ રોગ ॥

૬૬૫

સંતશિષ્ય

૧૧૦૦ (રાગ : યમન)

હજી છે હાથમાં બાજી, કરીલે રામને રાજી;
કરૂં શું વાતને ઝાઝી, હજી સમજાય તો સારૂં. ધ્રુવ
ના કીધાનું ઘણું કીધું, ન લીધાનું ઘણું લીધું;
ન સમજાયું કદી સીધું, હજી સમજાય તો સારૂં. હજી
ઘણાં કુકર્મને કીધાં, દગા વિશ્વાસુને દીધાં;
પીણાં ઝેરી બહુ પીધાં, હજી સમજાય તો સારૂં. હજી
જમાવ્યું તેહ જાવાનું, ખરીધું કર્મ ખાવાનું;
થયું તે ના ન થવાનું, હજી સમજાય તો સારૂં. હજી
ભૂત્યાં ત્યાંથી ફરી ગણવું, ભણ્યા નહિં તે હવે ભણવું;
મનાયે જો હજી મારૂં, હજી સમજાય તો સારૂં. હજી
થશે નક્કી બધું ન્યારૂં, ખલક ત્યારે થશે ખારૂં;
પછી તો ક્યાં હતું તારૂં ? હજી સમજાય તો સારૂં. હજી
કરીલે ઘેર્યથી ધાર્યું, મળ્યું આ મોક્ષનું ખારૂં;
કહ્યું આ સંતને શિષ્યે, હજી સમજાય તો સારૂં. હજી

૧૧૦૧ (રાગ : ભૈરવી)

હે નાથ ! ગ્રહી અમ હાથ રહીને સાથ માર્ગ બતાવજો,
નવ ભૂલીએ કદી કષ્ટમાં પણ પાઠ એહ પઢાવજો;
પ્રભુ અસત્ આચરતાં ગણી નિજબાળ સત્ય સુણાવજો,
અન્યાય પાપ અધર્મ ન ગમે સ્વરૂપ એ સમજાવજો.
બગડે ન બુદ્ધિ કુટિલ કાર્યે બોધ એહ બતાવજો,
વિભુ ! જાણવાનું અજબ રીતે જરૂર જરૂર જણાવજો;
સહુ દૂષિત વ્યવહારો થકી દીનબંધુ દૂર રખાવજો,
છે યાચના અમ કર થકી સત્કાર્ય નિત્ય કરાવજો.

॥ જો આશાકે દાસ તે, પુરૂષ જગત કે દાસ ॥
આશા દાસી જાસ કી, જગત દાસ હૈ તાસ. ॥

પ્રભુ, સત્ય-ન્યાય-દયા-વિનય જળ હૃદયમાં વરસાવજો,
બદનામ કામ હરામ થાય ન એહ ટેક રખાવજો;
હે દેવના પણ દેવ, અમ ઉર પ્રેમ પૂર વહાવજો,
પાપાચરણની પાપવૃત્તિ હે દયાળ ! હઠાવજો.

સુખસંપ સજ્જનતા-વિનય-ચશ-રસ અધિક વિસ્તારજો,
સેવા ધરમના શોખ અમ અણુ અણુ વિષે ઉભરાવજો;
શુભ ‘સંતશિષ્ય’ સઘાય શ્રેયો એ વિવેક વધારજો,
આનંદ-મંગળ અર્પવાની અરજને અવધારજો.

સંત બુલ્લેશાહ

સંત બુલ્લેશાહનો જન્મ સંવત ૧૭૩૭ માં લાહોર જિલ્લાના પંડોલ ગામમાં થયો હતો. તેઓ આજીવન બ્રહ્મચારી હતા. તેમનો દેહાન્ત સંવત ૧૮૧૦ માં કસૂર ગામમાં થયો હતો.

(રાગ : ભૈરવી)

અબ તો જાગ મુસાફર પ્યારે ! રૈન ઘટી લટકે સબ તારે. ધ્રુવ
આવાગૌન સરાઈ ડેરે, સાથ તયાર મુસાફર તેરે;
અજે ન સુણદા કૂચ-નગારે. અબ
કર લૈ આજ કરણ દી બેલા, બહુરિ ન હોસી આવણ તેરા;
સાથ તેરા ચલ ચલ પુકારે. અબ
આયો અપને લાહે દૌડી, કયા સરઘન કયા નિર્ધન બૌરી;
લહા નામ તૂ લેહુ ભોંરે. અબ
‘બુલ્લે’ સહુદી પૈરી પરિયે, ગફલત છોડ હિલા કુછ કરિયે;
મિરગ જતન બિન ખેત ઉખારે. અબ

॥ બેશક મંદિર મસ્જિદ તોડો, બુલ્લેશાહ એ કહતા; ॥
પર પ્યાર ભરા દિલ કભી ન તોડો, જિસ દિલમેં દિલબર રહેતા. ॥

સ્તુતિ

(રાગ : શાર્દૂલવિક્રીડીત છંદ)

જય જય હે વીતરાગ, હે જગગુરૂ તારા પ્રભાવો થકી,
વાંચ્છું હું ભવને ઉદાસીનપણું વંદી તને ભાવથી;
તારા માર્ગ પરે વિભુ વિહરવા માર્ગાનુસારીપણું,
આત્મા કેરો ધર્મ શુદ્ધ ધરવા, ઓ ઇષ્ટ ફળ આપતું.

તુજને નાથ પ્રણામ નિત્ય કરતાં, દુઃખો તણો નાશ હો,
વંદન વારંવાર નાથ સઘળાં, કર્મો તણો ક્ષય કરો;
તારા ધ્યાન મહીં વિલીન્ ભગવન, મૃત્યું સમાધિસ્થ હો,
બાંધી કેવળજ્ઞાન લાભ જીનવર, વંદન થકી પ્રાપ્ત હો.

જે દૃષ્ટિ પ્રભુ દર્શન કરે, તે દૃષ્ટિને પણ ધન્ય છે,
જે જીભ જિનવરને સ્તવે, તે જીભને પણ ધન્ય છે;
પીએ મુદ્દા વાણી સુધા, તે કર્ણ-યુગલને ધન્ય છે,
તુજ નામ મંત્ર વિશદ ધરે, તે હૃદયને પણ ધન્ય છે.

છો આપ બેલી દીનના, ઉદ્ધારવામાં દીનને,
આજે ઉપેક્ષા આચરો છો, ઉચિત એ શું આપને ?
મૃગબાળ વનમાં આથડે, ભવ વને તેમ એકલો,
મૂક્યો રખડતો એકલો, આપે કહો શા કારણે ?

હે દેવ ! તારા દિલમાં વાત્સલ્યનાં ઝરણા ઝર્યા,
હે નાથ ! તારા નયનમાં, કરુણા તણા અમૃત ભર્યા;
વીતરાગ તારી મીઠી મીઠી વાણીમાં જાદુ ભર્યો,
તેથી જ તારા ચરણમાં, બાળક બની આવી રહ્યો.

પ્રણ ભુવનના નાથ ! મારી, કથની જઈ કોને કહું ?
કાગળ લખ્યો પહોંચે નહીં, ફરિયાદ જઈ કોને કરું ?

॥ ઉપજે ઉર સંતુષ્ટતા, દગ દુષ્ટતા ન હોય ॥
મિટૈ મોહમદપુષ્ટતા, સહજ સુષ્ટતા સોય ॥

તું મોક્ષની મોઝારમાં, હું દુઃખ ભર્યા સંસારમાં,
જરા સામું પણ જુઓ નહીં, તો ક્યાં જઈ કોને કહું ?

વીતરાગ આપ જ એક મારા, દેવ છો સાચા વિભુ,
તારો જ પ્રણ્યો ધર્મ તે હિત, ધર્મ છે સાચો પ્રભુ;
એવું સ્વરૂપ વિચારીને, કિંકર થયો છું આપનો,
મારી ઉપેક્ષા નવ કરોને, ક્ષય કરો મુજ પાપનો.

ક્યારે પ્રભુ નિજ દ્વાર ઊભા બાળને નિહાળશો ?
નિતનિત માંગે ભીખ ગુણની, એક ગુણ ક્યારે આપશો ?
શ્રદ્ધા દીપકની જ્યોત ઝાંખી, ક્યારે જ્વલંત બનાવશો ?
સુના સુના મુજ જીવન ગૃહમાં, ક્યારે આપ પધારશો ?

રૂપ તારું એવું અદ્ભુત, પલક વિણ જોયા કરું,
નેત્ર તારાં નિરખી નિરખી, પાપ મુજ ધોયા કરું;
હૃદયનાં શુભ ભાવ પરખી, ભાવના ભાવિત બનું,
ઝંખના એવી મને કે, હું જ તુજ રૂપે બનું.

ક્યારે પ્રભુ તુજ સ્મરણથી, આંખો થકી આંસુ સરે ?
ક્યારે પ્રભુ તુજ નામ વદતાં, વાણી મુજ ગદ્ગદ બને ?
ક્યારે પ્રભુ તુજ નામ શ્રવણે, દેહ રોમાંચિત બને ?
ક્યારે પ્રભુ મુજ શ્વાસશ્વાસે, નામ તારું સાંભરે ?

મનડું ભરી જોવા તને, આ આંખડી તલસી રહી,
ને ટીકી ટીકી લાંબી નજરે, ચારૌગમ શોધી રહી;
પાસમાં પણ પાસ છે ને, તું અરે આસપાસ છે,
હા ! પરંતુ શું કરું હું ? ‘હું’ માં મારો વાસ છે.

॥ હોય જોહરી જગતમેં, ઘટકી આંખે ખૌલિ ॥
તુલા સંવાર વિવેકકી, શબ્દ જવાહિર તોલી ॥

શાસન મળીયું જિન તારું, ભાવ તારા ચાહતો,
અજ્ઞાનના પડલ હટાવો, સ્વરૂપ તુમ સમ ચાચતો;
આત્મા તણા શુદ્ધ સ્વરૂપની, સારી સમજ મને આપજે,
સ્વામી સીમંધર અરજ મારી, વીતરાગી બનાવી દે.



ભક્તિની ધારે ઉરના એકાંતમાં ધ્યાવું તને,
અરજી પ્રભુજી માહરી આવી, ત્યારે મળજો મને;
મારી ને તારી એકતાના, ભાવમાં ભીંજવ જે,
સ્વામી સીમંધર અરજ મારી, વીતરાગી બનાવી દે.

જગમાં શરણ નહિ કોઈ બીજું, ચરણ છે એક આપનું,
કારણ્ય દ્રષ્ટિ દાખવીને, કરજો રક્ષણ દાસનું;
શરણ્ય એક છે તું હી મારો, તારા સરખો બનાવજે,
સ્વામી સીમંધર અરજ મારી, વીતરાગી બનાવી દે.

તું છે જગદાધાર પ્રભુજી, તું હી છે જગતગુરુ,
સકલ સત્યનું મૂલ છે તું, તુમ વિણ આ જગ સૂનું;
સહુ જીવના સૂના જીવનમાં, આવી બહાર ખીલાવજે,
સ્વામી સીમંધર અરજ મારી, વીતરાગી બનાવી દે.

દીન હીન કે મલિન પાપી, તારો એક હું અંશ છું,
તારી કૃપાએ બનવા ચાહું, શુદ્ધ આતમ હંસ છું;
પ્રગટાવવા મુઝ જ્યોતિને, ચિનગારી એક તું આપજે,
સ્વામી સીમંધર અરજ મારી, વીતરાગી બનાવી દે.



ગુરુ સ્તુતિ (રાગ : અનુષ્ટુપ છંદ)

અખંડ મણ્ડલાકારં વ્યાસં યેન ચરાચરમ્;
તત્પંદ દર્શિતં યેન તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ.

॥ શબ્દ જવાહર શબ્દ ગુરૂ, શબ્દ બ્રહ્મકો ખોજ ॥
સબગુણ ગર્ભિત શબ્દમે, સમુજ શબ્દકી ઓજ ॥

અખંડાનંદ બોધાય શિષ્ય સંતાપ હારિણે;
સચ્ચિદાનંદ રૂપાય રામાય શ્રી ગુરવે નમઃ.

બ્રહ્માનંદં પરમ સુખદં કેવલમ્ જ્ઞાનૂર્મૂર્તિમ્;
હ્રન્દ્રાતીતં ગગન સદૃશં તત્ત્વમસ્યાદિ લક્ષ્યમ્.

એકં નિત્યં વિમલ મચલં સર્વધી સાક્ષિભૂતમ્;
ભાવાતીતં ત્રિગુણ રહિતં સદ્ગુરુત્ત્વં નમામિ.

ચૈતન્યં શાશ્વતં શાન્તં વ્યોમાતીતં નિરંજનમ્;
નાદબિન્દુ કલાતીતં તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ.

નિર્ગુણં નિર્મલં શાન્તં જંગમમ્ સ્થિરમેવ ચ;
વ્યાસં યેન જગત્સર્વં તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ.

અજ્ઞાન તિમિરાંધસ્ય જ્ઞાનાંજન શલાકયા;
ચક્ષુરુન્મીલિતં યેન તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ.

ધ્યાનમૂલં ગુરોર્મૂર્તિઃ પૂજા મૂલં ગુરોઃ પદમ્;
મંત્ર મૂલં ગુરોર્વક્ત્ર્યં મોક્ષ મૂલં ગૂરોઃ કૃપા.

અચ્યુત કેશવં રામ નારાયણમ્,
કૃષ્ણ દામોદરમ્ વાસુદેવમ્ હરિમ્;
શ્રીધરં માધવં ગોપિકા વલ્લભમ્,
જાનકી નાયકમ્ રામચન્દ્રમ્ ભજે.

ૐ પૂર્ણમિદઃ પૂર્ણમિદં પૂર્ણાત્ પૂર્ણમુદયતે,
પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે;
નારાયણં નમસ્કૃત્ય નરંચૈવ નરોત્તમમ્,
દેવીં સરસ્વતીં વ્યાસં તતોજયમુદીરયેત્.



॥ સમુજ સકે તો સમુજ અબ, હૈ દુર્લભ નર દેહ ॥
ફિર યહ સંગતિ કબ મિલે, તૂં ચાતક હો મેહ ॥

(રાગ : અનુષ્ટુપ છંદ) દેવદર્શન સ્તોત્રમ

દર્શનં દેવદેવસ્ય, દર્શનં પાપનાશમ્;
દર્શનં સ્વર્ગસોપાનં, દર્શનં મોક્ષસાધનમ્.
દર્શનેન જિનેન્દ્રાણાં સાધૂનાં વંદનેન ચ;
ન ચિરં તિષ્ઠતે પાપં, છિદ્રહસ્તે યથોદકમ્.
વીતરાગમુખં દૃષ્ટ્વા પદ્મરાગસમપ્રભં;
જન્મજન્મકૃતં પાપં, દર્શનેન વિનશ્યતિ.
દર્શનં જિનસૂર્યસ્ય સંસાર ધ્વાન્ત નાશનં;
બોધનં ચિત્ત પદ્મસ્ય સમસ્તાર્થ પ્રકાશનમ્.
દર્શનં જિનચંદ્રસ્ય, સદ્ધર્મમૃત વર્ષણમ્;
જન્મ-દાહ-વિનાશાય વર્ધનં સુખ-વારિદે.

પ્રજહાતિ છંદ

જીવાદિ તત્ત્વં પ્રતિપાદકાય સમ્યક્ત્વ મુખ્યાષ્ટ ગુણાર્ણવાય;
પ્રશાતં રૂપાય દિગંબરાય, દેવાદિદેવાય નમો જિનાય.

અનુષ્ટુપ છંદ

ચિદાનન્દૈક રૂપાય, જિનાય પરમાત્મને;
પરમાત્મ પ્રકાશાય નિત્યં સિદ્ધાત્મને નમઃ.
અન્યથા શરણં નાસ્તિ, ત્વમેવ શરણં મમ;
તસ્માત્કારણ્ય ભાવેન રક્ષ રક્ષ જિનેશ્વર.
ન હિ ત્રાતા ન હિ ત્રાતા ન હિ ત્રાતા જગત્પ્રયે;
વીતરાગાત્પરો દેવો, ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ.
જિને-ભક્તિર્જિને-ભક્તિર્જિને-ભક્તિર્દિને દિને;
સદા મેસ્તુ સદા મેસ્તુ સદામેસ્તુ ભવે ભવે.
જિનધર્મ વિનિર્મુક્તો, મા ભવેચ્ચક્રવર્ત્યપિ;
સ્થાચ્ચેટોપિ દરિદ્રોપિ જિનધર્માનુવાસિત.

॥ ભેદગ્યાન તબલૌ ભલૌ, જબલૌ મુક્તિ ન હોઈ ॥
પર જોતિ પરગટ જહાં, તહાં ન વિકલપ કોઈ ॥

જન્મ જન્મકૃતં પાપં, જન્મ કોટિમુપાર્જિતમ્;
જન્મમૃત્યુજરા રોગં હન્યતે જિન દર્શનાત્.

વસંતતિલિકા છંદ

અધાભવત્સફલતા નયન દ્વયસ્ય, દેવ ત્વદીય ચરણાં બુજ વીક્ષણેન;
અધ ત્રિલોક તિલકં પ્રતિભાસતે મે, સંસાર વારિધિરયં ચુલુક પ્રમાણમ્.

(રાગ : શુદ્ધકલ્યાણ)

ચિદાનંદ સ્વામી, ચિદાનંદ સ્વામી, તુંહી હૈ નિરંજન નિરાકાર નામી દ્યુવ
તુંહી તત્ત્વ જ્ઞાતા, તુંહી હૈ વિદ્યાતા, મહા મોહ તમ કો, તુંહી તો નશાતા;
તુંહી દેવ જગદીશ, સર્વજ્ઞ નામી નિજાનંદ મંડિત, ચિદાનંદ સ્વામી.
તુહીં બ્રહ્મરૂપી, અલખ ભૌ સરૂપી, તુહી તીર્થંકર સિદ્ધ, વિષ્ણુ સ્વરૂપી;
સ્વયંભૂ તુમ્હી હો મહાદેવ નામી, નિજાનંદ મંડિત ચિદાનંદ સ્વામી.
જો નિજ મેં રમતા વહી તુમકો પાતા, અનાદિ કરમ બંધ કો હૈ મિટાતા;
શિવંકર હિતંકર સુશંકર અકામી, નિજાનંદ મંડિત ચિદાનંદ સ્વામી.
ઘટ ઘટમેં વ્યાપી ચિન્મૂરત પ્રતાપી, તુમે જો ન જાને બના વો હી પાપી;
અરે સચ્ચિદાનંદ મન-સા નનામી, નિજાનંદ મંડિત ચિદાનંદ સ્વામી.

દર્શન તૃષાતુર બાળ તારો, આવ્યો છું તુમ બારણે,
પ્રસન્ન તારી મુખમુદ્રા, નિરખવા એહ ધારણે;
મંગલ મંદિર ખોલી તારુ, પ્રેમ અમીરસ છાંટજે,
સ્વામી સીમંધર અરજ મારી, વીતરાગી બનાવી દે.
તું ધ્યેય છે તું શ્રેય છે, શ્રદ્ધેય ને વળી ગેય છે,
શિરતાજ છે ત્રણ લોકનો, ગુણ તાહરા અમેય છે;
ગાતો રહું તુમ ગુણલાં પણ, હૃદય ના ધરાય છે,
સ્વામી સીમંધર અરજ મારી, વીતરાગી બનાવી દે.

॥ ભેદગ્યાન સાબૂ ભયોં, સમરસ નિરમલ નીર ॥
ધોબી અંતર આતમા, ધોવે નિજગુન ચીર ॥

પ્રાર્થના (રાગ : શ્રી)

હે જગ - પ્રાતા વિશ્વ-વિદ્યાતા, હે સુખ-શાન્તિ-નિકેતન હે !
પ્રેમકે સિન્ધો, દીનકે બન્ધો, દુઃખ - દરિદ્ર - વિનાશન હે (૧)
નિત્ય, અખંડ, અનંત, અનાદિ, પૂરણ બ્રહ્મ સનાતન હે ! (૨)
જગ-આશ્રય, જગ-પતિ, જગ-વંદન, અનુપમ, અલખ, નિરંજન હે ! (૩)
પ્રાણસખા, ત્રિભુવન-પ્રતિપાલક જીવનકે અવલંબન હે ! (૪)

(રાગ : ભુજંગી છંદ)

નમસ્તે, નમસ્તે, નમસ્તે, પ્રભુજી ! નમસ્તે, નમસ્તે, અખંડા વિભુજી !
નમસ્તે, નમસ્તે, સદા કષ્ટહારી ! નમસ્તે, નમસ્તે, પ્રભુ નિર્વિકારી !
નમસ્તે, નમસ્તે, પ્રભુ દીનબંધુ ! નમસ્તે, નમસ્તે, મહા જ્ઞાનસિંધુ !
નમસ્તે, નમસ્તે, પ્રભુ દીનદાતા ! નમસ્તે, નમસ્તે, ચિદાનંદ દાતા !
નમસ્તે, નમસ્તે, વિભુ વિશ્વપાળા ! નમસ્તે, નમસ્તે, દયાળા કૃપાળા !
નમસ્તે, નમસ્તે, કૃપાનાથ, પ્રાતા ! નમસ્તે, નમસ્તે, વિભુ, હે અજાતા !
નમસ્તે, નમસ્તે, વિભુ વિશ્વભૂપા ! નમસ્તે, નમસ્તે, સદા શાંતરૂપા !

ધૂન

(રાગ : શ્રી)

સંકીર્તન

ગુરુ કૃપા હી કેવલમ્, ગુરુ કૃપા હી કેવલમ્,
ગુરુ કૃપા હી કેવલમ્, શિષ્ય સંકટ હરણમ્;
ગુરુ કૃપા હી કેવલમ્, શિષ્ય ભવ ભય તારણમ્,
ગુરુ કૃપા હી કેવલમ્, શિષ્ય મોક્ષ કારણમ્;
ગુરુ કૃપા હી કેવલમ્, ગુરુ કૃપા હી કેવલમ્.

(રાગ : યમન)

ગુરુ હમારે મન મન્દિર મેં ગુરુ હમારે પ્રાણ;
સારે વિશ્વકા વો હેં દાતા નારાયણ ભગવાન.
ગુરુ હમારે તન મન ધન હેં ગુરુ હમારે પ્રાણ;
વો હે માતા વો હે પિતા નારાયણ ભગવાન.

ૐ ગુરુનાથ જય ગુરુનાથ...

ૐ ગુરુનાથ જય ગુરુનાથ...

(રાગ : યમન)

ગોવિન્દ હરે ગોપાલ હરે, જય જય પ્રભુ દીનદયાલ હરે.
નન્દલાલ હરે બ્રજપાલ હરે, જય ભક્તોં કે પ્રતિપાલ હરે.
ગુરુદેવ હરે ગુરુદેવ હરે, જય જય શ્રી સતગુરુ દેવ હરે.
મેં જિત દેખું તિત આપ ખડે, મેરે મન મન્દિર મેં વિરાજ રહે.
મેરી સાંસો માહિં સમાય રહે, મેરે નયનોં મેં દરશાય રહે.

॥ પ્રભુ સુમરૌ પૂજૌ પટૌ, કરો વિવિધ વિવહાર ॥
મોખ સરૂપી આતમા, ગ્યાનગમ્ય નિરધાર ॥

॥ સદ્ગુરુ પ્રગટે જગત મેં, માનહું પૂરણ ચંદ્ર ॥
ઘટ માંહે ઘટ સૌ પૃથક લિપ્ત ન કોઈ લ્લંઘ ॥

જિનકી કૃપાસે દુઃખ દોષ ટરે, જિનને ભવ બન્ધન દૂર કરે.
ગુરુદેવ હરે ગુરુદેવ હરે, જય જયશ્રી સતગુરુ દેવ હરે.

સંતં સુશાંતં સતતં નમામિ, ભવાબ્ધિ પોતં શરણં વ્રજામિ.

અજર અમર અવિનાશી આનંદઘન શુદ્ધ સ્વરૂપી મૈં આત્મા હું.
સદ્ગુરુ ! તેરે ચરણકમલમેં, શાશ્વત સુખકો પાયા હું.
જો પદ તાકો વો પદ માકો, પદપ્રાસિકો આયા હું.

સહજાનંદી શુદ્ધસ્વરૂપી અવિનાશી હું આત્મસ્વરૂપ.
દેહ વિનાશી, હું અવિનાશી આનંદઘન હું આત્મા.
દેહ મરે છે, હું નથી મરતો, અજર અમર પદ માહરું.

દર્શન જ્ઞાન રમણ એકતાન, કરતાં પ્રગટે અનુભવજ્ઞાન.
દેહ આત્મા જેમ ખડ્ગને મ્યાન, ટળે ભ્રાંતિ અવિરતિ અજ્ઞાન.
જ્ઞાતા દૃષ્ટા શાશ્વત ધામ, સચ્ચિદાનંદ છું આત્મરામ.
ધ્યાતા, ધ્યાન, ધ્યેય, ગતકામ, હું સેવકને હું છું સ્વામ.

શ્રી મહાવીર શરણં મમ, એ મંત્ર સદાયે જપતો જા;
આવ્યો છે તો આ સંસારે જન્મ સફળ તું કરતો જા.
હું પદની ગ્રંથીને છેદી, માયાના ઊંચા ગઢ ભેદી;
પ્રકાશમય પ્રભુના ચરણે તું, હળવે હળવે સરતો જા.
ગુરુ ગૌતમનું શરણ ગ્રહીલે, દુઃખ પડે તો દુઃખ સહીલે;
માનસરવરનાં મોઘાં મોતી, હંસ બનીને ચરતો જા.

॥ દાદૂ સદ્ગુરૂ સીસ પર, ઉરમેં જિનકૌ નામ ॥
સુંદર આયે સરન તકિ, તિન પાયૌ નિજ ધામ ॥

શ્રી હરી શરણં, શ્રી હરી શરણં, શ્રી હરી શરણં, શ્રી હરી શરણં.

પ્રભુ ! જીવનમાં એક ‘નાદ’ તું હિ તું હો,
પ્રભુ ! અંતરમાં એક ‘તાર’ તું હિ તું હો;
નાથ ! મંદિરમાં એક ‘તાન’ તું હિ તું હો,
એક તું હિ તું હો... બીજું કોઈ ન હો (૨).

મારા જીવનમાં એક માત્ર તું હિ તું હો,
પ્રભુ ! આનંદનું એક નામ તું હી તું હો;
પ્રભુ ! મંગળનું એક ધામ તું હી તું હો,
નાથ ! સમતાનું એક સ્થાન તું હી તું હો.
એક તું હિ તું હો...બીજું કોઈ ન હો (૨);
મારા આનંદનું ઘટ્ટ ધામ તું હી તું હો.

ગુરુ કે ચરણમેં શિશ મુકાલે, જીવન અપના સફલ બનાલે.
ગુરુ સેવા કર, ગુરૂ ગુણ ગા લે, જીવનકા કુછ લાભ ઉઠાલે.
નામ નૌકારમેં બૈઠકે પ્રાણી, ભવસાગરસે પાર ઉતરલે.

શ્રી રાજ કૃપાળુ દીન દયાળુ, શ્રીમદ્ સદ્ગુરુ શરણં મમ.
શ્રી રાજ તમારે શરણે આવ્યો, શ્રીમદ્ સદ્ગુરુ શરણં મમ.

તુમ્હી ભજ રે મના, તૂમ્હી જપ રે મના;
ૐ શ્રી રામ જય રામ, ભજ રે મના.

॥ સત્ય શાંતિઘન જ્યોતિ નમો નમઃ ॥

॥ સુંદર સદ્ગુરૂ હાથ મૈં, કરડી લઈ કમાન ॥
માર્યો પૈયિ કસીસ કરિ, બચન લગાયા બાન ॥

હરિ બોલ, હરિ બોલ, હરિ બોલ હરિ બોલ,
 હરિ હરિહરિ હરિહરિ બોલ.
 શામકો ભી બોલ તું, સુખકો ભી બોલ;
 સોતે સોતે બોલ તું જાગતે ભી બોલ.
 એકબાર નહીં ઘસે બાર બાર બોલ;
 સંગસંગ બોલ યા અકેલે હી બોલ.
 ઘરમેં ભી બોલ તું, બાહર ભી બોલ;
 જોરસે નહીં તો અપને મનમેં હી બોલ.
 વીર વીર બોલ તું, મહાવીર બોલ;
 જિન જિન બોલ તું, અરિહંત બોલ.
 જતિ, યતિ, સંત ગુરુકે સામને તું બોલ;
 ભાવસે તું બોલ ઘસે, ભક્તિ સે તું બોલ.

તૂં મહાવીર મહાવીર ગાયે જા, અપને પથકો બઢાયે જા.
 વો રાહ કો આગે દિખાયેગા, તું કંટક પથસે હટાયેજા.
 વો મનમંદિરમેં પાયેગા, તું નિર્મલ હૃદય બનાયેજા.
 વો અમૃતજલ બરસાયેગા, તું સમતા રસમેં સમાયેજા.
 વો ખુદ હી સામને આયેગા, તું ‘આપ’ હી ‘આપા’ પાયેગા.

ગુરુ મહિમા, ગુરુ મહિમા, અપાર અગોચર ગુરુ મહિમા.
 અજ્ઞાનનાશન, વિજ્ઞાનપોષણ, અપાર અગોચર ગુરુ મહિમા.
 પ્રજ્ઞાવબોધન ગુરુ મહિમા, અપાર અગોચર ગુરુ મહિમા.
 સચ્ચિદાનંદ ગુરુ મહિમા, ભાવય હે મન ગુરુ મહિમા.

॥ સુંદર સદ્ગુરુ સહજ મેં, કીયે પૈલી પાર ॥
 ॥ ઔર ઉપાઈ ન તિર સકૈ, ભવસાગર સંસાર ॥

જિનરાજ તારો જાપ મુજને, જગત ઈશ બનાવશે.
 સદ્ગુરુ કૃપાનું ગુંજન મુજને મોક્ષ પદને અપાવશે.
 પરમાત્મા તારો પંથ મુજને, પરમ પદને અપાવશે.
 વીતરાગ તારો રાગ મુજને, વીતરાગી બનાવશે.

પ્રીતમ પ્રિયતમ પ્રીતમ પ્યારા, અર્હત્ અંતર્યામી અમારા.
 રસસાગર છે રસથી ન્યારા, ગુણસાગર છે ગુણથી ન્યારા,
 ચૈત્ય પુરુષને કામણગારા.

વિશ્વનિયંતા, પ્રાણ-પ્રણેતા, સર્વજીવનની પાર છે,
 વિશ્વવિદ્યાતા, પ્રેમપ્રદાતા, શક્તિરૂપે જગતાત છે.

હું આનંદી, સહજસ્વરૂપી, કેવલ મુક્તાકાર છું,
 સર્વ જીવનનો સાર છું.

દેહ ઘરીને, મનમંદિરમાં બેઠેલો બળવાન છે,
 તેજ અવિચળ ભાણ છે.

દેવ અમારા શ્રી અરિહંત, ગુરુ અમારા ગુણિયલ સંત.

મન વાળ્યું વળે સદ્ગુરુવરથી,
 સદ્ગુરુવરથી નિજ અનુભવથી,
 અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય થકી.

॥ સુંદર જો ગાફિલ હુવા, તૌ વહ સાઈ દૂર ॥
 ॥ જો બંદા હાજિર હુવા, તૌ હાજરાં હજૂર ॥

અંતર્યામી સૌને પ્યારા, ઘટ ઘટ વ્યાપક ઘટથી ન્યારા,
ગ્રંથિભેદ પળમાં કરનારા, અંતરમાં અમૃત ઝરનારા.

નિર્વ્યાજ સેવા: નિષ્કામભક્તિ;
હો પ્રેમપંથે નિજ - આત્મ - શક્તિ.

અધમ ઉદ્ધારણ શ્રી અરિહંત, પતિત પાવન ભજ ભગવંત

પ્રાણસખા ત્રિભુવન પ્રતિપાલક ! જીવન કે અવલંબન છે !
પ્રેમકે સિંધો, દીનકે બન્ધો ! દુઃખ - દરિદ્ર - વિનાશન છે !
જગ આશ્રય ! જગપતિ ! જગવંદન ! અનુપમ અલખ નિરંજન છે !

ૐ જ્યોર્તિમય કર્ણામય શ્રી સદ્ગુરુવે નમો નમઃ
ૐ જ્ઞાનમય તૂમ પ્રેમમય શ્રી સદ્ગૂરુવે નમો નમઃ

ગુરુ ૐ હરિ ૐ હરિ ૐ ગુરુ ૐ

ગુરુદેવ બોલો, ગુરુનામ ગાવો (૨)
ગુરુ સંગત હી જીવન સવ્વારે
પરમાનંદકે બોલે છે દ્વારે...
પ્રેમસે બોલો, ભાવસે બોલો,
શ્રદ્ધાસે બોલો, ભક્તિસે બોલો...

હમ તુમરી શરન ગુરુ દેવા

॥ સુંદર સાઈ હક્ક હૈ, જહાં તહાં ભરપૂર ॥
એક ઉસી કે નૂર સૌં, દીસૈં સારે નૂર ॥

ગુરુ માતપિતા, ગુરુબંધુ સખા
તેરે ચરણોમેં સ્વામી મેરે કોટી પ્રણામ

સત્નામ શ્રી વાહે ગુરુ (૨)
યે હી નામ હૈ સહારા, યે હી નામ હૈ આધારા
સત્નામ શ્રી વાહે ગુરુ (૨)

ગુરુદેવ (૨) ગુરુદેવ (૨)
સમદર્શી સ્વામી, અંતર્યામી, તમે છો તારણહાર

સત્નામ (૨) સત્નામ વાહેગુરુ
સત્નામ... સત્નામ... સત્નામજી,
વાહે ગુરુ... વાહે ગુરુ... વાહેગુરુજી...
પલપલ જપા તેરા નામ... વાહે ગુરુ...
તું હી પિતા હૈ તૂ હૈ માત... વાહે ગુરુ...

વંદામિ વંદામિ સદ્ગુરુદેવ વંદામિ
સદ્ગુરુનામ વંદામિ, સદ્ગુરુ જ્ઞાન વંદામિ
સદ્ગુરુરાજ વંદામિ...

ૐ ગુરુ ૐ ગુરુ ૐ ગુરુ ૐ, જય ગુરુ જય ગુરુ જય ગુરુ ૐ

જ્ઞાન સ્વરૂપા જય ગુરુદેવા
ભક્તિ સ્વરૂપા, પ્રેમ સ્વરૂપા
આત્મસ્વરૂપા શ્રી ગુરુદેવા

॥ દાદૂ સદ્ગુરુ બંદિયે, સો મેરે સિરમોર ॥
સુંદર બહિયા જાય થા, પકરિ લગાયા ઠૌર ॥

(રાગ : દેવરંજની)

બોલ હરિ બોલ હરિ હરિ હરિ બોલ, જીવન કી ઘડિયોં હૈ અનમોલ.
નામ પ્રભુ કા હૈ સુખકારી, પાપ મિટેગે ક્ષણ મેં ભારી;
કુછ ના લાગત તેરા મોલ, બોલ હરિ બોલ હરિ હરિ હરિ બોલ.
જો ચાહે ભવસાગર તરના, મિટ જાવે જીના ઔર મરના;
પાપ કી ગઠડી સર સે બોલ, બોલ હરિ બોલ હરિ હરિ હરિ બોલ.
દુનિયા હૈ ચહ ગોરખ ઘંઘા, ભેદ સમજતા હૈ કોઈ બંદા;
બ્રહ્મ સ્વરૂપ તરાજૂ તોલ, બોલ હરિ બોલ હરિ હરિ હરિ બોલ.
ગોવિન્દ માધવ કૃષ્ણ મુરારી, નટવરનાગર ગિરવરધારી;
નામ કા અમૃત પી નિત ઘોલ, બોલ હરિ બોલ હરિ હરિ હરિ બોલ.
સીતારામ સીતારામ સીતારામ બોલ, રાધેશ્યામ રાધેશ્યામ રાધેશ્યામ બોલ.

જુગલ ચરણ (રાગ : ધૂન)

શ્રીકૃષ્ણ: શરણં મમ, શ્રીકૃષ્ણ: શરણં મમ,
શ્રીકૃષ્ણ: શરણં મમ, શ્રીકૃષ્ણ: શરણં મમ.
કદમ કેરી ડાળો બોલે, જમુના કેરી પાળો બોલે;
દ્રવ્ય ચોરાસી કોસ બોલે, શ્રીકૃષ્ણ: શરણં મમ.
કુંજકુંજના છોડ બોલે, કમલ કમલ પર મધુકર બોલે;
ડાળ ડાળ પર પક્ષી બોલે, વૃંદાવનનાં વૃક્ષો બોલે.
ગોકુળિયાની ગાયો બોલે, કુંજકુંજ વન-ઉપવન બોલે;
દ્રવ્યભૂમિના રવકણ બોલે, વેણુસ્વર સંગીતે બોલે.
ધેનુ ચરાવતા ગોપો બોલે, વાજ ને તબલામાં બોલે;
શરણાર્થ તંબૂરમાં બોલે, રાસ રમતી ગોપી બોલે.

॥ સુંદર સદ્ગુરુ આપું તૈ, ગહે સીસ કે બાલ ॥
બૂડત જગત સમુદ્ર મેં, કાઢિ લિયો તતકાલ ॥

કળા કરંતા મોર બોલે, આંબાડાળે કોયલ બોલે;
તુલસીજીના ક્યારા બોલે, સર્વ - જગતમાં વ્યાપક બોલે.
વિરહી જનનાં હૈયા બોલે, કૃષ્ણવિયોગે આતુર બોલે;
વલ્લભી વૈષ્ણવ સર્વે બોલે, મધુર વિણા વાજિંત્રો બોલે.
કુમુદિની સરોવરમાં બોલે, સૂર્યચંદ્ર આકાશે બોલે;
તારલિયાનાં મંડળ બોલે, અષ્ટ પ્રહર આનંદે બોલે.
રોમરોમ વ્યાકુળ થઈ બોલે, મહામંત્ર મન માંહે બોલે;
'જુગલચરણ' અનુરાગે બોલે, શ્રીકૃષ્ણ: શરણં મમ.

(રાગ : હેમકલ્યાણ)

રઘુપતિ રાઘવ રાજારામ પતિત પાવન સીતારામ;
સીતારામ સીતારામ ભજ પ્યારે તું શ્રી ભગવાન.
રાત્રે નિંદ્રા દિવસે કામ, ક્યારે ભજશો શ્રી ભગવાન ?
કરતા જઈએ ઘરનું કામ, લેતા જઈએ હરિનું નામ.
ખાતા-પીતા પ્રભુનું નામ, હરતા ફરતા હરિનું નામ;
સુતાં ભજશો સીતારામ, સ્વપ્નામાં સાંભળશો રામ.
શ્વાસે શ્વાસે બોલો રામ, ગ્રાસે ગ્રાસે બોલો રામ;
મેળવવાને અવિચળ ધામ, અહરનીશ લો હરિનું નામ.
બેસે નહીં કંઈ એકે દામ, ધાર્યા સહુ એ કરશે કામ;
જેણે પીધું હરિ રસપાન, તેણે કીધું અમર નામ.
મુખમે તુલસી દિલમે રામ, જબ બોલો તબ સીતારામ;
જય રઘુનંદન જય સીયારામ, ભજ પ્યારે તુ સીતારામ.
રઘુપતિ રાઘવ રાજારામ પતિત પાવન સીતારામ.

॥ સૂરજ કે આગૈ કહા, કરે જેંગણાં જોતિ ॥
સુંદર હીરા લાલ ઘર, તાહિ દિખાવૈ પોતિ ॥

‘ભજ રે મના’ અનુક્રમણિકા (ભાગ - ૧)

પદ નં.	અ	પૃષ્ઠ નં.
૧	અકલ કલા ખેલત નર જ્ઞાની અખાભગત	૪
૧૮૩	અકળ કળા ગત વ્યારી જગતમે કૃષ્ણદાસ	૧૦૫
૩૭૬	અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું નરસિંહ મહેતા	૨૩૫
૧૦૧૩	અખિયાં હરિ દરસન કી ભૂખી સુરદાસ	૬૨૧
૧૦૧૨	અખિયાં હરિદર્શન કી પ્યાસી સુરદાસ	૬૨૧
૭૫૮	અખંડ વરને વરી સાહેલી મીરાંબાઈ	૪૬૮
૮૨	અખંડ સાહેબ નામ કબીર	૫૪
૫૮૭	અગર હૈ મોક્ષકી ખાંછા બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૧
૫૮૬	અગર હૈ જ્ઞાન કો પાના બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૧
૮૪૩	અગર હૈ શૌક મિલનેકા મંસૂર મસ્તાના	૫૦૬
૮૨૨	અગર જો દેહ હું નહિ તો શંકર મહારાજ	૫૬૭
૧૦૧૪	અચંબો ઘન લોગનકો આવે સુરદાસ	૬૨૨
૮૦૪	અજબ હૈ નાર દુતારી માયા લાલ	૫૫૩
૧૦૧૭	અજહુ સાવધાન કિન હોહિ સુરદાસ	૬૨૩
૬૬૮	અજુબ હૈ ચહ દુનિયા બાબર બિન્દુ મહારાજ	૪૦૩
૮૨૩	અનલહક્કની ખુમારીમાં, નથી શંકર મહારાજ	૫૬૮
૮૨૪	અનહદ વાજાં વાગે ગગનમાં શંકર મહારાજ	૫૬૮
૩૩	અનુભવ પ્રીતમ કૈસે મનાસી ? આનંદધન	૨૬
૩૦	અનુભવ તું હૈ હેતુ હમારો આનંદધન	૨૫
૩૧	અનુભવ નાથકું કયું ન જગાવે ? આનંદધન	૨૫
૩૨	અનુભવ હમ તો રાવરી દાસી આનંદધન	૨૫
૪૮૩	અનુભવ એવો રે અંતર જેને નિરાંત	૩૦૩
૮૩૬	અનુભવી આનંદમાં બ્રહ્મરસના મુક્તાનંદ	૫૦૩
૮૧૬	અનુભવી એકલા વસવું વલ્લભ	૫૬૦
૨૬૮	અપરંપાર પ્રભુ અવગુણ મોરા તુલસીદાસ	૧૬૪
૫૮૮	અપને કો આપ ભૂલકે હૈરાન બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૨
૩૪	અબ ચલો સંગ હમારે કાયા આનંદધન	૨૬
૮૭૦	અબ કૈસે છૂટે રામ રટ રૈદાસ	૫૩૦

૪૭૭	અબ મૈં કોન ઉપાય કરું નાનક	૨૮૩
૧૦૧૬	અબ મૈં નાચ્યો બહુત ગોપાલ સુરદાસ	૬૨૨
૮૩	અબ મૈં અપને રામ કબીર	૫૪
૨	અબ મોહે અદ્ભુત આનંદ આયા અખાભગત	૪
૭૧૦	અબ મેરે સમકિત સાવન ભૂધર	૪૩૧
૮૭૩	અબ ખૂબ હંસો અબ ખૂબ હંસો રંગઅવધૂત	૫૩૪
૫૮૮	અબ પાયા હૈ મુઝે સતગુરુ બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૨
-	અબ તો જાગ મુસાફિર બુલ્લેશાહ	૬૬૭
૮૦૫	અબ તો મન પરદેશી માન લાલ	૫૫૩
૭૫૮	અબ તો નિભાયાં બનેગા મીરાંબાઈ	૪૬૮
૮૭૪	અબ ન મોહે હરિમિલન બિન રંગઅવધૂત	૫૩૫
૧૦૧૫	અબ ન બની તો ફિર સુરદાસ	૬૨૨
૩૩૫	અબ હમ અમર ભયે ન મરેંગે ધાનતરાય	૨૦૩
૮૪	અબ હમ આનંદ કો ઘર આયો કબીર	૫૫
૫૪૫	અમૃતરસના ચાખ્યા છે જેણે પુનિત મહારાજ	૩૩૫
૮૨૬	અમીરસનાં પીપો ટોળી, જગાડો શંકર મહારાજ	૫૬૮
૭૬૧	અમારા ઘૂંઘટ ખોલી રે ક્યાં મીરાંબાઈ	૪૬૮
૮૨૫	અમારા ને તમારામાં બધામાં શંકર મહારાજ	૫૬૮
૨૦૭	અમારા દિલ તણી વાતો કેશવ	૧૨૦
૨૦૬	અમે તો આજ તમારા બે કેશવ	૧૨૦
૧૬૮	અમે નીસરણી બનીને કાગ કવિ	૮૭
૧૦૭૩	અમે મહાવીરના પુત્રો સંતશિષ્ય	૬૫૦
૩૭૭	અમે મહિયારા રે, ગોકુળ ગામના નરસિંહ મહેતા	૨૩૫
૧૬૭	અરે મન ! ધીરજ કાહે ન ઘરે કબીર	૮૪
૬૬૮	અરે મન ચે દો દિન કા મેલા બિન્દુ મહારાજ	૪૦૩
૩૧૪	અરે જિયા, જગ દોખે કી ટાટી દૌલતરામ	૧૮૨
૫૪૩	અભિમાનનું ભૂત ભમાવે છે પુનિત મહારાજ	૩૩૪
૫૪૪	અભિલાષ વ્યર્થ જાશે પુનિત મહારાજ	૩૩૫
૩૫	અભિનંદન જિન દરિશણ તરસીયે આનંદધન	૨૬
૬૮૩	અલખ દેશમેં વાસ હમારા બુદ્ધિસાગર	૪૧૩

૨૨૪	અલખ નામધૂન લાગી ગગનમેં	છોટમ	૧૩૪
૬૮૪	અલખ નિરંજન આતમ જ્યોતિ	બુદ્ધિસાગર	૪૧૪
૯૨૭	અલખનો પંથ છે વ્યારો મારા	શંકર મહારાજ	૫૭૦
૩૭૮	અલ્યા નામ પામ્યો પણ રામને નવ	નરસિંહ મહેતા	૨૩૬
૪૧	અવધૂ અનુભવકલિકા જાગી, મતિ	આનંદઘન	૩૦
૩૬	અવધૂ કયા સોવે તન મઠમેં !	આનંદઘન	૨૭
૩૮	અવધૂ કયા માગું ગુણહીણા ?	આનંદઘન	૨૮
૩૯	અવધૂ નટ નાગરકી બાજુ	આનંદઘન	૨૯
૪૦	અવધૂ નામ હમારા રાખે સો	આનંદઘન	૨૯
૪૨	અવધૂ રામ રામ જગ ગાવે	આનંદઘન	૩૦
૪૩	અવધૂ વૈરાગ બેટા જાયા, વાને	આનંદઘન	૩૧
૩૭	અવધૂ સો જોગી ગુરુ મેરા, ઘન પદકા ..	આનંદઘન	૨૮
૯૧	અવધૂત ઐસા જ્ઞાન વિચારી	કબીર	૫૮
૮૫	અવધૂત સો જોગી ગુરુ મેરા, ચહ પદકા	કબીર	૫૫
૨૬૭	અવસર પાછો નહી મળે	તીલકદાસ	૧૬૧
૪૪	અવસર બેર બેર નહિ આવે	આનંદઘન	૩૧
૯૨૮	અહો ! આજે જણાયું કે	શંકર મહારાજ	૫૭૦
-	અહો ! હરિ વહ દિન બેગિ દિખાવો	હરિશ્ચંદ્ર	૨૦૭
૩	અવિદ્યાનું મૂળ તે તન ત્રિયાતણું	અખાભગત	૪
૨૬૯	અયસે પાપી નર હોવેગે	તુલસીદાસ	૧૬૪
૭૧૬	અક્ષુબ્ધ મુજ અંબોધિ મેં ચે વિશ્વ	ભોલે બાબા	૪૩૫
૫૧૯	અજ્ઞાની જીવ, સંગ કરે પણ સાચો	પ્રીતમ	૩૨૦

આ

૫૮૪	આ જિંદગીના ચોપડામાં સરવાળો	પાંડુરંગ શાસ્ત્રી	૩૫૬
૬૫૫	આ તન રંગ પતંગ સરીખો	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૩૯૫
૯૨૯	આ નહી, આ નહી કરતાં કરતાં	શંકર મહારાજ	૫૭૧
૭૩૯	આઘ શરણ તિહારી સદ્ગુરુ	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) ..	૪૫૩
૪૨૬	આંખલડી અલબેલા ! એવી આપજો	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૨
૫૨૨	આંખો આગળ રે રહોને	પ્રીતમ	૩૨૧
૬૮૮	આગે કહા કરસી ભૈયા	બુદ્ધજન	૪૧૭

૮૬	આગે સમજ પડેગી ભાઈ	કબીર	૫૬
૨૬૨	આજ તો હમારે ઘર	તાનસેન	૧૫૯
૮૭	આજ મેરે ઘર ખુશિયા મનાઉ	કબીર	૫૬
૧૦૧૮	આજ શ્યામ મોહ લિયો	સુરદાસ	૬૨૩
૨૭૦	આજ શિવરી કે રામ ઘર આયે	તુલસીદાસ	૧૬૫
૪૬	આજ સુહાગન નારી અવધૂ	આનંદઘન	૩૨
૯૩૧	આજે દિવાળી મારા દેહમાં રે	શંકર મહારાજ	૫૭૨
૯૩૦	આજે સૌને જયશ્રીકૃષ્ણ	શંકર મહારાજ	૫૭૧
૩૩૬	આતમ અનુભવ કરના રે ભાઈ	ધાનતરાય	૨૦૩
૬૯૯	આતમ અનુભવ આવૈ, જળ	ભાગચંદ	૪૨૩
૮૭૫	આતમ જાન લિયો મૂલ હિ સે	રંગઅવધૂત	૫૩૫
૧૦૭૪	આતમ દરશન વિરલા પાવે	સંતશિષ્ય	૬૫૦
૯૩૩	આતમતત્ત્વ વિચારો મારા હરિજનો	શંકર મહારાજ	૫૭૩
૩૪૬	આત્મા શોધ્યા વિના રે	ધીરો	૨૦૯
૨૨૫	આત્માને બંધન રે પ્રબળ	છોટમ	૧૩૪
૪	આતમા પામવા કોઈ ઇચ્છા કરે	અખાભગત	૫
૯૮૯	આત્માષટ્કમ - મનો બુદ્ધિ	શંકરાચાર્ય	૬૦૩
૩૭૯	આઘ તું મધ્ય તું અંત્ય તું	નરસિંહ મહેતા	૨૩૬
૫૨૦	આનંદ મંગળ કરું આરતી	પ્રીતમ	૩૨૦
૬૮૫	આનંદ કયાં વેચાય ? ચતુર નર	બુદ્ધિસાગર	૪૧૪
૫૨૧	આનંદકારી અખંડ વિહારી	પ્રીતમ	૩૨૧
૬૫૪	આપને તારા અંતરનો	બાદરાયણ	૩૯૩
૩૧૫	આપા નહિ જાના તૂને	દૌલતરામ	૧૯૨
૯૩૨	આવો સંતો ! અમારા દેશમાં રે	શંકર મહારાજ	૫૭૨
૫૯૦	આશક મસ્ત ફકીર હૂયા	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ..	૩૬૩
૪૫	આશા ઔરનકી કયા કીજે ?	આનંદઘન	૩૨
૭૧૭	આસક્તિ જળ તક લેશ હૈ, ...	ભોલે બાબા	૪૩૬

ઇ

૮૪૯	ઇચ્છે છે જે જોગી જન	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૧૨
૫૯૧	ઈતના તો કરના સ્વામી જળ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ..	૩૬૩

૭૬૨	ઇતની બિનતી સુણ મોરી	મીરાંબાઈ	૪૬૯
૫૯૨	ઈશ્વર કો જાન બંદે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૪
૫૯૩	ઈશ્વર તેરી બડાઈ મુજસે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૪
૫૯૪	ઈશ્વર તું દીનબંધુ હમ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૫
૮૮	ઇસ તન ધનકી કૌન	કબીર	૫૬

ઉ

૯૩૪	ઉઘાડી દ્વાર અંતરનાં કર્યા	શંકર મહારાજ	૫૭૩
૧૦૭૫	ઉઠ રે ! ઉડાડ ઊંઘ તાહરી	સંતશિષ્ય	૬૫૧
૧૭૨	ઉડી જાવો પંખી ! પાંખુવાળા જી	કાગ કવિ	૯૯
૪૨૭	ઉતારો પેલે પાર દયામય	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૨
૧૦૧૯	ઉઘો કરમન કી ગતિ ન્યારી	સુરદાસ	૬૨૪
૧૦૨૦	ઉઘો ! તુમ તો બડે વિરાગી	સુરદાસ	૬૨૪
૫૯૫	ઉઘો તુઝે જ્ઞાન સાર સમજાવું	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૫
૫૯૬	ઉઘો મુઝે સંત સદા અતિ પ્યારે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૬
૫૯૭	ઉઘો વો સાંવરી સૂરત હમારા દિલ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૬
૫૯૯	ઉઘો વો સાંવરી સૂરત હમારે દિલ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૭
૫૯૮	ઉઘો વો સાંવરી સૂરત હમં કબ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૭
૬૭૦	ઉઘો ! હૈ બેપીર કઠ્ઠાઈ	બિન્દુ મહારાજ	૪૦૪

ઊ

૩૮૦	ઊંચી મેડી છે મારા સંતની મેં	નરસિંહ મહેતા	૨૩૭
૧૦૨૨	ઊઘો ! મૈને સબ કારે અજમાયે	સુરદાસ	૬૨૫
૧૦૨૧	ઊઘો મોહિ વ્રજ બિસરત નાહી	સુરદાસ	૬૨૪

એ

૨૭૧	એક ઘડી દિન ઊગ્યા પે'લા	તુલસીદાસ	૧૬૫
૩૮૧	એક તું એક તું એમ સૌ કો સ્તવે	નરસિંહ મહેતા	૨૩૭
૮૭૬	એક કિરતાર કલિતાર સૃષ્ટિ તણો	રંગઅવધૂત	૫૩૬
૪૨૮	એક જ આશા હો નાથ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૩
૯૩૫	એકવાર એકવાર એકવાર મોહન	શંકર મહારાજ	૫૭૪
૫	એ ગુરુ સેવીએ રે જેનું મૂલ	અખાભગત	૬
૧૭૦	એ જી તારા આંગણિયા રે પૂછીને	કાગ કવિ	૯૮

૨૨૬	એ મન શુદ્ધ ન થાયે	છોટમ	૧૩૫
૬૭૧	એ મેરે ઘનશ્યામ ! હૃદયકાશ	બિન્દુ મહારાજ	૪૦૪
૧૭૧	એનું નામ ફકીર	કાગ કવિ	૯૮
૩૮૨	એવા રે અમે એવા રે	નરસિંહ મહેતા	૨૩૮
૯૯૦	એવી પ્યાલી પીધી મેં તો મારા	સતાર શાહ	૬૦૬
૮૭૭	એવો દિ દેખાડ વ્હાલા	રંગઅવધૂત	૫૩૬
૩૬૪	એવો સુંદર અવસર ક્યારે આવશે	નથુરામ	૨૨૫
૫૧૦	એવો હોય તો કોઈ બતાવો	પીંગળ	૩૧૨
-	એસી કબ કહિઠૌ ગોપાલ	સૂરદાસ	૪૭૪
૨૭૨	એસો કો ઉદાર જગમાંહી	તુલસીદાસ	૧૬૬
૮૯	એસો હાલ લખાયો મ્હારે	કબીર	૫૭

ઐ

૮૪૪	ઐ મેરે દિલે શયદા	મંસૂર મસ્તાના	૫૦૭
૬૦૧	ઐસી કરી ગુરુ દેવ દયા	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૮
૬૮૯	ઐસા ધ્યાન લગાવો ભવ્ય	બુદ્ધિજન	૪૧૭
૮૭૧	ઐસી ભક્તિ ન હોઈ	રૈદાસ	૫૩૦
૭૪૦	ઐસી પ્રીત સિખાઓ મોહે	મીરાં (ઘન્ટિરાદેવી) .	૪૫૪
૯૦	ઐસી મતવારી દુનિયા	કબીર	૫૭
૨૭૩	ઐસી મૂઢતા યા મનકી	તુલસીદાસ	૧૬૬
૨૭૬	ઐસી હરિ કરત દાસ પર	તુલસીદાસ	૧૬૭
૬૮૬	ઐસા સ્વરૂપ વિચારો હંસા	બુદ્ધિસાગર	૪૧૫
૬૦૦	ઐસા જ્ઞાન હમારા સાધો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૮
૪૭	ઐસે જિનચરણે ચિત લ્યાઉં રે	આનંદધન	૩૩
૨૯૨	ઐસે રામ દીન હિતકારી	તુલસીદાસ	૧૭૬
૭૦૦	ઐસે વિમલ ભાવ જળ પાવે	ભાગચંદ	૪૨૩
૧૦૨૩	ઐસે સંતનકી સેવા કર	સુરદાસ	૬૨૫

ઓ

૨૯૯	ઓ વ્રજનારી ! શા માટે તું	દયારામ	૧૮૧
૭૬૩	ઓઘવજી કર્મનકી ગતિ ન્યારી	મીરાંબાઈ	૪૭૦
૬૫૬	ઓરા આવોને સુંદર શ્યામ, એકાંતે	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૩૯૬

અં

૫૪૬	અંક પ્રભુજી મારે નથી થાવું ને	પુનિત મહારાજ	૩૩૬
૯૯૧	અંજન અચસો આંજીએ રે, હર	સતાર શાહ	૬૦૬
૫૪૭	અંતરની ભીંતો ભેદો રે	પુનિત મહારાજ	૩૩૬
૫૨૩	અંતરયામીનું નથી અખાણ્યું	પ્રીતમ	૩૨૨

ક

૩૪૭	કઠણ ચોટ છે કાળની રે	ધીરો	૨૧૦
૭૪૧	કબ તક ના આઓગે હરિ તુમ	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૫૪
૯૩	કબ સુમરોગે રામ !	કબીર	૫૯
૨૭૪	કબહું ક હૌં યહિ રહનિ રહૌંગો	તુલસીદાસ	૧૬૬
૧૮૫	કનક કામિનીથી નથી કોણ	કેશવ	૧૦૮
૮૭૮	કર સત્સંગ અભી સે પ્યારે	રંગઅવધૂત	૫૩૭
૯૨	કર ગુજરાન - ગરીબી મેં	કબીર	૫૮
૧૦૨૪	કરમગતિ ટારી નાહી ટરે	સુરદાસ	૬૨૬
૭૬૪	કરુણા સુણો શ્યામ મેરી	મીરાંબાઈ	૪૭૦
૫૪૮	કલ્પવૃક્ષ હેઠે બેઠાં રે	પુનિત મહારાજ	૩૩૭
૩૫૯	કયા ઇલ્મ ઉન્હોને શિખ લિયે	નઝીર	૨૧૮
૮૭૯	કયા ખોજે અજ્ઞાન ? અવધૂ	રંગઅવધૂત	૫૩૮
૯૪	કયા ગુમાન કરના બે ?	કબીર	૫૯
૪૯	કયા તન માંજતા રે ? એક દિન	આનંદધન	૩૪
૬૦૨	કયા પાનીમેં મલ મલ ન્હાવે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૯
૧૦૭૬	કયાં મળશે કહો કયાં મળશે	સંતશિષ્ય	૬૫૨
૬૦૩	કયા સો રહા મુસાફિર ?	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૬૯
૪૮	કયા સોયે ? ઊઠ જાગ રે	આનંદધન	૩૩
૫૦	ક્યારે મુને મિલશ્યે, માહરો	આનંદધન	૩૪
૮૮૦	કહાં જાના નિરખાના સાધો	રંગઅવધૂત	૫૩૮
૭૪૨	કહીં એસા ન હો જાયે	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૫૫
૭૬૫	કહો મનડાં કેમ વારીએ	મીરાંબાઈ	૪૭૧
૨૨૭	કહ્યા છે ગુરુ કરવા કેવા	છોટમ	૧૩૬
૧૦૭૭	કાગળ તણી હોડી વડે સાગર	સંતશિષ્ય	૬૫૨

ક

૬	કાગળ સદ્ગુરુ લખે, એના વિરલા	અખાભગત	૬
૨૨૮	કાન ! કથામૃત પાન કરી લે	છોટમ	૧૩૬
૭૬૬	કાનુડો માગ્યો દે ને જશોદા	મીરાંબાઈ	૪૭૧
૯૩૬	કાયા પૂછે છે જીવને પ્રેમથી રે	શંકર મહારાજ	૫૭૪
૧૭૩	કાયાનો ઘડનારો ઘટમાંય	કાગ કવિ	૯૯
૨૨૯	કાયારૂપી નગરી રે, કીધી છે	છોટમ	૧૩૭
૬૯૦	કાલ અચાનક હી લે જાયેગા	બુદ્ધજન	૪૧૮
૭૪૩	કાહ કરુ કિત જાઉં પિયા બિન	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૫૬
૩૩૭	કાહે કો સોચિત અતિ ભારી	ધાનતરાય	૨૦૪
૪૬૬	કાહે રે ! બન ખોજન જાઈ !	નાનક	૨૮૮
૪૨૯	કાળનાં આવ્યાં કે'ણ, ઢાળી	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૩
૨૩૦	કિંચિત્ કુસંગે રે બોધ બગડે	છોટમ	૧૩૮
૭૪૪	કિતની દેર હૈ ઔર ખિવૈયા	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૫૬
૫૨	કિન ગુન ભયો રે ઉદાસી ભમરા	આનંદધન	૩૫
૬૦૪	કિસ દેવતાને આજ મેરા દિલ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૦
૭૨૭	કીડીબાઈની જાનમાં	ભોખોભગત	૪૪૫
૯૫	કુછ લેના ન દેના મગન	કબીર	૫૯
૭૪૫	કુંજ કુંજ ટૂંટે રી માધો	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૫૬
૪૩૦	કુબુદ્ધિ સૂઝી કાં કૂડી ?	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૪
૬૭૨	કૃપા કી ન હોતી જો આદત	ખિન્દુ મહારાજ	૪૦૫
-	કૃપાળુ કૃપા દ્રષ્ટિ આપે કરીને	પિંગળ	૧૨૩
૧૭૪	કે'જો દુખડાંની વાતુ, જોખનિયાને	કાગ કવિ	૧૦૦
૧૦૨૫	કેતે દિન હરિ સુમરન બિનુ	સુરદાસ	૬૨૬
૪૬૭	કેહી બિધ તોહી સમજાના	નાનક	૨૮૮
૫૨૪	કૈંક યુગ વિત્યા રે ભૂતળમાં	પ્રીતમ	૩૨૨
૯૬	કૈસા જોગ કમાયા બે !	કબીર	૬૦
૯૭	કૈસો ખેલ રચ્યો મેરે દાતા !	કબીર	૬૦
૨૩૧	કોઈ મન મેળાપી હોય તો મન	છોટમ	૧૩૮
૧૦૨૭	કોઈ મેરે કામ ન આયો	સુરદાસ	૬૨૭
૩૬૦	કોઈ હાલ મસ્ત કોઈ ખ્યાલ મસ્ત	નઝીર	૨૨૦

૩૮૩	કોઈનો ભાર ન રાખે મુરારિ	નરસિંહ મહેતા	૨૩૮
૫૮૫	કોડિયું નાનું ભલેને હું સદાયે	પાંડુરંગ શાસ્ત્રી	૩૫૭
૫૪૯	કોડીની કિંમત ભગત જ્યાં	પુનિત મહારાજ	૩૩૮
૯૯૨	કોને કહું દિલડાની વાતું	સતાર શાહ	૬૦૭
૧૦૨૬	કો'પત રાખે મોરી, શ્યામ બિન	સુરદાસ	૬૨૬
૨૭૫	કૌન કુટિલ ખલ કામી મો સમ	તુલસીદાસ	૧૬૭
૫૪	કંચન વરણો નાહ રે, મોને	આનંદધન	૩૬

ખ

૪૬૮	ખબર નહી આ જુગમેં પલકી	નાનક	૨૮૯
૧૦૮	ખલક સખ ચૈનકા સપના	કબીર	૬૫
૯૩૭	ખરું દર્શન નિખત્માનું બીજાં	શંકર મહારાજ	૫૭૪
૧૭૫	ખીલેલાં એ ઠેકાણે કરમાણાં રે	કાગ કવિ	૧૦૦
૯૮	ખેલ દુનિયામેં પૈસેકા	કબીર	૬૧
૨૩૨	ખેલે પિયા ગેળ ગગનમેં હોરી	છોટમ	૧૩૯

ગ

૯૩૮	ગગનની મોજ માણીને	શંકર મહારાજ	૫૭૬
૫૧૧	ગજબ હાથે ગુજારીને પછી કાશી	પીંગળ	૩૧૩
૯૯	ગરવ કિયો સોઈ નર હાર્યો	કબીર	૬૧
૭	ગરવા ગુરુ મળ્યા રે એવા	અખાભગત	૭
૭૬૭	ગલી તો ચારો બંદ હુઈ	મીરાંબાઈ	૪૭૧
૮૬૮	ગાઈ ગાઈ અખ કા કહિ ગાઉ	ચૈદાસ	૫૨૯
૭૬૮	ગાગરના ભરન દેત તેરો	મીરાંબાઈ	૪૭૨
૨૧૩	ગાંડાની વણઝાર એનો ગણતા	ગોવિંદ	૧૨૫
૧૦૭૮	ગુણી એવા સંત ગમે છે	સંતશિષ્ય	૬૫૩
૩૧૬	ગુરુ કહત સીખ ઇમિ બાર-બાર	દૌલતરામ	૧૯૨
૧૦૧	ગુરુ કે ચરણ ચિત લાય મન	કબીર	૬૨
૧૦૦	ગુરુકે સમાન નહી, દૂસરા	કબીર	૬૨
૨૩૩	ગુરુગમસે ખેલો હોરી	છોટમ	૧૪૦
૮૮૧	ગુરુચરન પ્રીત મોરી લાગી રે	રંગઅવધૂત	૫૩૯
૬૦૫	ગુરુજી દરસ બિન જિયરા તરસે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૦

૧૭૬	ગુરુજી મળ્યા છે જ્ઞાનવાળા રે	કાગ કવિ	૧૦૧
૯૩૯	ગુરુજીનાં સંગમાં ને રસિયાના	શંકર મહારાજ	૫૭૬
૯૪૦	ગુરુજીની મહેરમાં ને આનંદની	શંકર મહારાજ	૫૭૭
૩૧૨	ગુરુદેવ દયાળુ દયા કરજો	દાસ બહાદુર	૧૮૯
૨૫	ગુરુને જ્ઞાન બતાયા રે, મેરે મન	અનવર	૧૮
૯૯૩	ગુરુને મુજે જ્ઞાન કી ગેંદ લગાઈ	સતાર શાહ	૬૦૮
૧૦૨	ગુરુ બિન કૌન બતાવે બાટ	કબીર	૬૩
૧૦૭૯	ગુરુ મુક્ત થવાનો અપૂર્વ માર્ગ	સંતશિષ્ય	૬૫૪
૧૦૩	ગુરુ સમ દાતા નહિ મેરે ભાઈ	કબીર	૬૩
૩૩૮	ગુરુ સમાન દાતા નહિ કોઈ	ધાનતરાય	૨૦૪
૨૬૩	ગોરે ગોરે મુખકો ગુમાન	તાનસેન	૧૫૯
૭૬૯	ગોવિંદો પ્રાણ અમારો રે	મીરાંબાઈ	૪૭૨

ઘ

૬૮૭	ઘટ ખોજ્યા બિન પાર ન આવે	બુદ્ધિસાગર	૪૧૫
૯૪૧	ઘટડામાં ગોવિંદ પાયો મારા	શંકર મહારાજ	૫૭૭
૯૦૬	ઘટમાં આતમરામ જગાય	લાલ	૫૫૪
૩૮૪	ઘડપણ કોણે મોકલ્યું	નરસિંહ મહેતા	૨૩૯
૭૭૦	ઘડી એક નહિ, આવડે, તુજ	મીરાંબાઈ	૪૭૩
૧૦૪	ઘુંઘટકા પટ ખોલ રે	કબીર	૬૩

ચ

૨૩૪	ચટપટ ચેત હેત કર હરિશું	છોટમ	૧૪૦
૯૪૨	ચડાવી લે ચડાવી લે, પ્રભુના	શંકર મહારાજ	૫૭૮
૭૧૨	ચરખા ચલતા નાહિ ચરખા	ભૂધર	૪૩૨
૭૭૧	ચરન કમલ અવિનાસી ભજ મન	મીરાંબાઈ	૪૭૩
૧૦૬	ચલના હૈં દૂર મુસાફરિ કાહે	કબીર	૬૪
૧૦૫	ચલ હંસા, હંસા ચલ હંસા	કબીર	૬૪
૩૦૦	ચિત તું શીંદને ચિંતા ધરે	દયારામ	૧૮૨
-	ચિત સિમરન કરો	ચૈદાસ	૪૪૩
૭૧૮	ચિન્માત્ર તૂ ભરપૂર હૈ, નહિ	ભોલે બાબા	૪૩૬
૩૧૭	ચિન્મૂરતિ દગધારી કી મોહે	દૌલતરામ	૧૯૩

૧૦૮૦	ચીણગારી ચાંપી રે શ્યામ સિદ્ધાવિયા સંતશિષ્ય	૬૫૪
૫૫	ચેતન ! એસા જ્ઞાન વિચારો	આનંદધન ૩૬
૫૧	ચેતન ! ચતુર ચોગાન	આનંદધન ૩૪
૬૦૬	ચેતન દેવકી સેવ કરો નર	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ... ૩૭૧
૫૬	ચેતન શુદ્ધાતમકું ધ્યાવો	આનંદધન ૩૬
૪૬૯	ચેતના હૈ તો ચેત લે	નાનક ૨૯૦
૫૧૨	ચોરાઈ ગયું મન ઈશ્કમાં પછી	પીંગળ ૩૧૪

છ

૧૦૨૮	છાંડ દે ગલેકી બૈયાં કાના	સુરદાસ	૬૨૭
૩૧૮	છાંડિ દે યા બુદ્ધિ ભોરી	દૌલતરામ	૧૯૩
૯૯૪	છુમ છુમ બાજે ઘુંઘરિયા	સતાર શાહ	૬૦૮
૭૧૯	છૂતા નહીં મૈં દેહ ફિર ભી	ભોલે બાબા	૪૩૭
૫૨૫	છે બ્રહ્માનંદ ભરપૂર	પ્રીતમ	૩૨૩
૯૪૩	છોડી છોડી છોડી મૈં તો જગની	શંકર મહારાજ	૫૭૮

જ

૯૪૪	જગત - જંબાળને છોડી પ્રભુના	શંકર મહારાજ	૫૭૯
૧૭૭	જગતમાં એક જ જન્મ્યો રે	કાગ કવિ	૧૦૧
૪૭૦	જગતમેં જૂઠી દેખી પ્રીત	નાનક	૨૯૦
૬૧૦	જગતમેં સ્વાસ્થકા વ્યવહાર	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૨
૯૪૫	જગતરૂપી બગીચામાં સફર	શંકર મહારાજ	૫૭૯
૧૦૪૮	જગમેં જીવત હી કૌ નાતો	સૂરદાસ	૬૩૬
૮૫૦	જડ ભાવે જડ પરિણમે	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૧૩
૮૫૧	જડને ચૈતન્ય બંને દ્રવ્યના	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૧૪
૬૦૭	જતન કર આપના પ્યારે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૧
૧૦૯	જન્મ તેરા બાતો હી બીત ગયો	કબીર	૬૬
૭૪૬	જનમ જનમ કી દાસી મીરાં	મીરાં (દલિતદેવી) .	૪૫૭
૧૦૩૦	જનમ સબ બાતનમેં બીત ગયો	સુરદાસ	૬૨૮
૫૫૦	જનમો જન્મ ચરણોની ભક્તિ	પુનિત મહારાજ	૩૩૮
૭૧૩	જપિ માલા જિનવર નામકી	ભૂદર	૪૩૨
૩૬૧	જબ મુરલીધરને મુરલીકો	નગીર	૨૨૧

૬૦૯	જય ગણેશ ગણનાથ દયાનિધિ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૨
૬૦૮	જય જગદીશ્વરી માત સરસ્વતી	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૧
૮૮૨	જય જય ગુરુ મહારાજ ગુરુ	રંગઅવધૂત	૫૩૯
૧૦૮૧	જયદેવ જયદેવ જય જિનવર	સંતશિષ્ય	૬૫૫
૪૩૧	જ્યારે આતમદીપ હોલાય	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૪
૧૧૦	જ્યાં દેખે સો દુખિયા બાબા	કબીર	૬૬
૩૮૫	જ્યાં લગી આતમાત્મ ચીંચ્યો	નરસિંહ મહેતા	૨૪૦
૮૩૮	જ્યાં લગી જાતને ભાત ઝંગાળ છે	મુક્તાનંદ	૫૦૪
૭૨૮	જ્યાં લગી જીવની જાત જાણી નહિ	ભોજોભગત	૪૪૬
૩૬૫	જહાં જોઉં તહાં સત્તા, અનુપમ	નથુરામ	૨૨૬
૮૫૨	જળહળ જયોતિ સ્વરુપ તું	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૧૫
૨૩૫	જા કે શિર પર સર્જનહાર	છોટમ	૧૪૧
૧૧૧	જા ઘર કથા નહિ હરિ કીર્તન	કબીર	૬૭
૩૧૯	જાઉ કહાં તજ શરન તિહારે	દૌલતરામ	૧૯૪
૯૦૭	જાકી સુરતા શબ્દ ઘર આઈ	લાલ	૫૫૫
૬૧૧	જાગ મુસાફિર દેખ જરા વો તો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૩
૧૧૨	જાગ પિયારી, અબ કાહે કો સોવે	કબીર	૬૭
૧૦૮૨	જાગ જંબાળથી જીવન જય કારણે	સંતશિષ્ય	૬૫૬
૩૮૬	જાગને જાદવા કૃષ્ણ ગોવાળિયા	નરસિંહ મહેતા	૨૪૦
૮૮૩	જાગ્યને જોગીડા દત્ત દિગંબરા	રંગઅવધૂત	૫૪૦
૨૭૭	જાગિયે રઘુનાથ કુંવર, પંછી	તુલસીદાસ	૧૬૮
૩૮૭	જાગીને જોઉં તો જગત દીસે	નરસિંહ મહેતા	૨૪૧
૭૭૨	જાગો તમે જદુપતિ રાય	મીરાંબાઈ	૪૭૪
૧૦૩૧	જાગો પ્રીતમ પ્યારા લાલ તુમ	સુરદાસ	૬૨૯
૨૭૮	જાનત પ્રીતિ રીતિ રઘુરાઈ	તુલસીદાસ	૧૬૮
૧૮૬	જાવું છે દૂર ઝાઝૂં રે	કેશવ	૧૦૮
૬૧૨	જિંદગી સુધાર બંદે ચહી તેરો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૩
૨૧૪	જિંદગીમાં કેટલું કમાણા રે	ગોવિંદ	૧૨૬
૭૧૪	જિનરાજ ચરન મન મતિ વિસરૈ	ભૂદર	૪૩૩
૫૧૮	જિનવાણી માતા દર્શનકી બલિહારિયા ..	પાર્શ્વદાસ	૩૧૭

૩૨૦	જિનવૈન સુનત મોરી ભૂલ ભગી	દૌલતરામ	૧૯૪
૬૧૩	જિસકો નહીં હૈ બોધ તો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૪
૮	જી રે આજ આતમ ઓળખાવિયો	અખાભગત	૭
૧૦૩૨	જીઆ તોફું સમજ ન આઈ	સુરદાસ	૬૨૯
૮૪૫	જીન ઈશ્કમેં શિર ના દિયા	મંસૂર મસ્તાના	૫૦૮
૨૩૬	જીને પિયા પ્રેમરસ પ્યાલા હૈ	છોટમ	૧૪૧
૫૮	જીય જાને મેરી સફલ ઘરીરી	આનંદધન	૩૭
૧૧૩	જીવો રે કબીરા ભજન ધૂન	કબીર	૬૮
૭૭૩	જૂનું તો થયું રે દેવળ	મીરાંબાઈ	૪૭૪
૩૦૧	જે કોઈ પ્રેમ અંશ અવતરે	દયારામ	૧૮૨
૨૩૭	જે કોઈ હોય હરિના દાસ	છોટમ	૧૪૨
૩૮૮	જે ગમે જગદ્ગુરુ દેવ જગદીશને	નરસિંહ મહેતા	૨૪૧
૧૦૩૩	જે જન ઓઘા મોઠે ન બિસારે	સુરદાસ	૬૩૦
૮૮૪	જે જોયું તે જાય જગતમાં	રંગઅવધૂત	૫૪૦
૭૦૧	જે દિન તુમ વિવેક બિન ખોયે	ભાગચંદ	૪૨૪
૧૮૭	જે શાંતના ગુણ ગાય એ	કેશવ	૧૦૯
૨૧૫	જેના ઘરમાં ભક્તિગાન	ગોવિંદ	૧૨૬
૮૮૫	જેના દિલમાં દીનની દાઝ નથી	રંગઅવધૂત	૫૪૧
૧૭૮	જેનાં ચિતડાં ચડેલા ચકડોળ રે	કાગ કવિ	૧૦૨
૪૯૨	જેનું તન મન માન્યું ત્યાગે રે	નિષ્કુળાનંદ	૩૦૧
૪૮૫	જેનું રે મન વન વંછતું અતિ	નિષ્કુળાનંદ	૨૧૯
૩૮૯	જેને ઘેર હરિજન હરિજસ ગાય	નરસિંહ મહેતા	૨૪૨
૫૫૧	જેને હૈયે હરિનો વાસ	પુનિત મહારાજ	૩૩૯
૮૮૬	જેને જ્ઞાન નિરામય ખૂટી જડી	રંગઅવધૂત	૫૪૧
૨૩૮	જેમાં હોય વિવેક	છોટમ	૧૪૨
૪૯૧	જેવો રસ ભર્યો જે ઠામે રે	નિષ્કુળાનંદ	૩૦૦
૯૯૫	જો આનંદ સંત ફકીર કરે	સતાર શાહ	૬૦૯
-	જો અપનો મન હરિ સૌ રાચે	સૂરદાસ	૬૪૭
૮૮૭	જો આપકો દેખે ન ઉસકો	રંગઅવધૂત	૫૪૨
૭૭૪	જો તુમ તોડો પિયા મૈં નાહી	મીરાંબાઈ	૪૭૫

૪૭૧	જો નર દુઃખમેં દુઃખ નહિ માને	નાનક	૨૯૦
૬૧૪	જો ભજે હરિ કો સદા સોઈ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૪
૭૭૫	જો મૈં હોતી શ્યામ સાંવરે	મીરાંબાઈ	૪૭૫
-	જો મોહિ રામ લાગતે મીઠે	તુલસીદાસ	૨૮૩
૭૨૦	જો મોક્ષ હૈ તું ચાહતા વિષ	ભોલે બાબા	૪૩૮
૧૦૩૪	જો સુખ હોત ગોપાલહિ ગાયે	સુરદાસ	૬૩૦
૧૦૩૫	જો હમ ભલે - બુરે તૌ તેરે	સુરદાસ	૬૩૧
૫૨૬	જોઈ વિચારી હું વરી છું	પ્રીતમ	૩૨૩
૯૪૬	જોગ સાધો તમે સારો મારા હરિજનો	શંકર મહારાજ	૫૮૦
૬૧૫	જોગ જુગત હમ પાઈ સાધો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૫
૬૫૮	જોને જોને સખી એનું રૂપ, મનોહર	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૩૯૭
૫૯	જોવા ધો મને જોવા ધો ચંદ્ર	આનંદધન	૩૮
૭૭૬	જોશીડા જોશ તો જુઓને	મીરાંબાઈ	૪૭૫

ઝ

૪૩૨	ઝગજે સારી રાત દિવલડા	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૫
૪૩૩	ઝાંખી ક્યારે થાશે તમારી ?	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૬
૧૦૭	ઝીનીઝીની બિની ચદરિયા	કબીર	૬૫
૭૭૭	ઝેર તો પીધાં છે જાણી	મીરાંબાઈ	૪૭૬

ટ

૫૫૨	ટાળે મનની બધી ભ્રાંતિ રે	પુનિત મહારાજ	૩૩૯

ઠ

૫૭	ઠગોરી ભગોરી લગોરી	આનંદધન	૩૭
૧૭૯	ઠામે ન ઠર્યા રે કોઈ દી	કાગ કવિ	૧૦૨
૨૭૯	ઠુમક ચલત રામચંદ્ર બાજત	તુલસીદાસ	૧૬૯

ડ

૧૧૪	ડુબ ડુબ ડુબ મન	કબીર	૬૮

ત

૯૪૭	તજી તોજાન માયાના અસલના	શંકર મહારાજ	૫૮૦
૪૩૪	તજી દે અભિમાન, ધર તું	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૬
૧૧૫	તજ દિયે પ્રાણ કાયા રે કૈસે	કબીર	૬૯

૧૦૨૯	તજો મન ! હરિ વિમુખનકો સંગ	સૂરદાસ	૬૨૮
૧૦૮૩	તમે છો શોધમાં જેની	સંતશિષ્ય	૬૫૬
૭૭૮	તમે જાવ એમ કહેશો તો જાશું	મીરાંબાઈ	૪૭૬
૩૪૮	તરણા ઓથે ડુંગર રે	ધીરો	૨૧૦
૪૮૬	ત્યાગ ન ટકે રે વૈરાગ વિના	નિષ્કુળાનંદ	૨૯૭
૨૧૬	તારા ઘટમાં ગોવિંદ બોલે	ગોવિંદ	૧૨૭
૩૯૦	તારા દાસના દાસની નિત્ય	નરસિંહ મહેતા	૨૪૨
૫૨૭	તારા તનમાં તપાસ ત્રિવેણી	પ્રીતમ	૩૨૪
૯૪૮	તારા વિના ઘડી ન રહેવાય	શંકર મહારાજ	૫૮૧
૪૩૫	તારાં શાં શાં કરુ સન્માન	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૭
૬૫૯	તારી આંખલડી અલબેલ, અતિ	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૩૯૭
૭૭૯	તારું દાણ થાય તે લીજે	મીરાંબાઈ	૪૭૭
૪૩૬	તારે દ્વારે ઊભો દીનાનાથ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૮
૩૯૧	તાહરી મ્હેરની લેર એક પલક	નરસિંહ મહેતા	૨૪૨
૨૮૦	તાહિ તે આયો સરન સબેરે	તુલસીદાસ	૧૭૦
૯	તિલક કરતાં પ્રેમન થયાં	અખાભગત	૮
૮૮૮	તીરથ કહાં જાના મેરે	રંગઅવધૂત	૫૪૨
૧૧૬	તીરથ કૌન કરે ?	કબીર	૬૯
૨૩૯	તું તો તારું આપ વિસારી	છોટમ	૧૪૩
૫૨૮	તું તો નિંદા ન કરીશ કોઈની	પ્રીતમ	૩૨૪
૫૨૯	તું તો રામ રટણ કર રંગમાં	પ્રીતમ	૩૨૫
૧૦૩૮	તું તો મેરા સચ્ચા સ્વામી ધન્ય	સુરદાસ	૬૩૨
૩૯૨	તું મારે ચાંદલિયે ચોંટ્યો રાજ	નરસિંહ મહેતા	૨૪૩
૧૧૮	તું હિ રામ ! (૨) બોલે મારો ચરખો	કબીર	૭૦
૧૧૭	તુમ દેખલો લોગો નાવર્મે	કબીર	૭૦
૭૪૭	તુમ નહી આયે પ્રભુ, મધુબન	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી)	૪૫૮
૭૪૮	તુમ બિન મીરાં ભઈ બાવરી	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી)	૪૫૮
૭૪૯	તુમ બિન મેરા કોઈ નહિ હૈ	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી)	૪૫૯
૭૮૦	તુમ બિન રહ્યો ન જાય	મીરાંબાઈ	૪૭૭
૭૫૦	તુમ બિન સબ બિગરી મેરી	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી)	૪૬૦

૧૦૩૯	તુમ મેરી રાખો લાજ હરી	સુરદાસ	૬૩૩
૭૫૧	તુમ્હારી યાદ આતી હૈ	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી)	૪૬૦
૩૩૯	તૂ જિનવર સ્વામી મેરા	ધાનતરાય	૨૦૪
૩૪૦	તૂ તો સમઝ સમઝ રે ભાઈ	ધાનતરાય	૨૦૫
૪૭૨	તૂ મેરા સખા તૂહી મેરા	નાનક	૨૯૧
૨૮૧	તૂ દયાલુ દીન હૈ તૂ દાનિ	તુલસીદાસ	૧૭૦
૭૨૧	તૂ શુદ્ધ હૈ તેરા કિસી સે, ...	ભોલે બાબા	૪૩૯
-	તે દિન બિસરિ ગયે ઈહાં આયે	સૂરદાસ	૬૧૩
૮૪૬	તેરી જાનપે ફીદા હું, ચાહે	મંસૂર મસ્તાના	૫૦૮
૬૧૬	તેરે દિદાર કે લિયે બંદા	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર)	૩૭૫
૭૮૧	તેરો કોઈ નહિ રોકણહાર	મીરાંબાઈ	૪૭૮
૧૩૩	તેરો કો હૈ રોકનહાર	કબીર	૭૭
૬૯૧	તેરો ગુણ ગાવત હું મૈં	બુદ્ધજન	૪૧૮
૮૮૯	તોડી દિવાલો મહેલની, બેઠા	રંગઅવધૂત	૫૪૩
૯૦૮	તોફાની જલસે, કચસે તરેગી	લાલ	૫૫૫
૧૧૯	તોરા મોરા મનવા કૈસે એક	કબીર	૭૧
૩૨૧	તોહિ સમઝાયો સૌ સૌ બાર	દૌલતરામ	૧૯૪

થ

૯૪૯	થતાં દર્શન નિખત્માનું	શંકર મહારાજ	૫૮૧
૭૧૧	થાંકી કથની મ્હાને પ્યારી	ભૂદરદાસ	૪૩૧

દ

૯૦૯	દમ જાય ચે હમારા કહી	લાલ	૫૫૬
૭૮૨	દરસ બિનુ દુખણ લાગે નૈન	મીરાંબાઈ	૪૭૮
૬૦	દરિસન પ્રાનજીવન ! મોહે દીજે	આનંદધન	૩૮
૧૦૩૬	દર્શન દો ઘનશ્યામ નાથ મોરી	સુરદાસ	૬૩૧
૬૬૦	દાટ્યો રહેને ચોર દૈવના	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૩૯૮
૧૦૮૪	દિનરાત નાથ ! રટું તમોને	સંતશિષ્ય	૬૫૭
૬૧૭	દિલ લે લિયા હૈ મેરા વો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર)	૩૭૬
૧૮૮	દિલ દયા જરીએ ન ધારી, સો	કેશવ	૧૧૦
૯૫૦	દિલના દરિયામાં મારી ડૂબકી રે	શંકર મહારાજ	૫૮૨

૫૫૩	દિલમાં વિચારી જોજો રે	પુનિત મહારાજ	૩૪૦
૮૯૦	દિલરૂબા દિલકી સુનાઉ	રંગઅવધૂત	૫૪૪
૨૦૮	દીનાનાથ દયાળ નટવર	કેશવ	૧૨૧
૧૦૩૭	દીનન દુઃખ હરન દેવ	સુરદાસ	૬૩૨
૬૧૮	દે દે પ્રભુ દર્શન તો મુઝે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૬
૩૨૨	દેખોજી ઇક પરમ ગુરુને કૈસા	દૌલતરામ	૧૯૫
૫૧૭	દેહરૂપી ડેરામાં રે, ...	પ્રભાશંકર	૩૧૭
૬૧૯	દો દિનકા જગમેં મેલા, સખ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૭
૭૮૪	દો દિનકે મિજબાન બિગાડું	મીરાંબાઈ	૪૭૯
૭૫૩	દૂર દેશ સે આઈ હૈ જોગન	મીરાં (દલિતરાદેવી) .	૪૬૧
૧૦૮૫	દૂર કાં પ્રભુ ! દોડ તું	સંતશિષ્ય	૬૫૭
૭૫૨	દુર દેશ સે આઈ બૈરાગન	મીરાં (દલિતરાદેવી) .	૪૬૧
૭૮૩	દુનિયા બોલે એને બોલવા દઈએ	મીરાંબાઈ	૪૭૮
૩૪૯	દુનિયા દીવાની રે બ્રહ્માંડ	ધીરો	૨૧૧

ધ

૩૨૩	ધન ધન સાધર્મીજન મિલન કી	દૌલતરામ	૧૯૫
૪૯૪	ધન ધન જીવ્યું તેનું રે	નિરાંત	૩૦૪
૭૦૨	ધન્ય ધન્ય હૈ ઘડી આજકી	ભાગચંદ	૪૨૪
૪૮૭	ધન્ય ધન્ય એ સંત સુબાણને	નિષ્કુળાનંદ	૨૯૮
૮૫૩	ધન્ય રે દિવસ આ અહો	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૧૬
૩૯૫	ધન્ય તું ધન્ય તું એમ કહે શ્રીહરિ	નરસિંહ મહેતા	૨૪૪
૫૩૦	ધન્ય આજ ઘડી સંત પદાર્યા	પ્રીતમ	૩૨૫
૬૧	ધર્મ જિનેસર ગાઉ રંગશું, ભંગ મ	આનંદધન	૩૮
૮૫૪	ધર્મતત્વ જો પૂછ્યું મને	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૧૭
૩૯૪	ધ્યાન ધર ધ્યાન ધર નેત્રમાં નાથ છે	નરસિંહ મહેતા	૨૪૪
૩૯૩	ધ્યાન ધર હરિતણું અલ્પમતિ	નરસિંહ મહેતા	૨૪૩
૨૪૦	ધરા પર ધર્મગુરુ એવા રે	છોટમ	૧૪૪
૪૩૭	ધરી નામ અનામી અનેક	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૮
૪૩૮	ધા નાખું છું ધરણીધર	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૬૯
૬૨	ધાર તરવારની સોહલી, દોહલી	આનંદધન	૩૯

૩૫૦	ધાહ સુણી ધાજો રે	ધીરો	૨૧૨
૪૮૮	ધિક્ ધિક્ તારો અવતાર રે	નિષ્કુળાનંદ	૨૯૯

ન

૯૯૬	ન ઇતરાઓ સનમ ઇતના	સતાર શાહ	૬૦૯
૩૬૭	ન કર્યા વિવેક વિચાર તો	નથુરામ	૨૨૬
૬૨૧	ન બજિયા વેધ કયા દેખે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૮
૬૭૩	ન ચૂ ઘનશ્યામ તુમકો દુઃખસે	બિન્દુ મહારાજ	૪૦૫
૯૫૧	નજર જ્યાં જ્યાં કરો ત્યાં ત્યાં	શંકર મહારાજ	૫૮૨
૧૨૦	નજર ન આવે આતમ જ્યોતિ	કબીર	૭૧
૬૨૦	નજર ભર દેખલે મુજકો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૭
૭૮૫	નટવર નાગર નંદા, ભજો રે	મીરાંબાઈ	૪૮૦
૨૪૧	નથી રે અજાણ્યું નાથનું	છોટમ	૧૪૪
૩૬૮	નથી સાધુના દિલ સાફ જ્યાં	નથુરામ	૨૨૭
૯૫૨	નથી જ્યાં કોઈ મારું ત્યાં	શંકર મહારાજ	૫૮૩
૯૫૩	નથી જ્યાં હું અને મારું, તહાં	શંકર મહારાજ	૫૮૩
૧૮૯	નથી શાંતિ ગ્રાહી શક્તા	કેશવ	૧૧૦
૮૬૯	નરહરિ ! ચંચલ હૈ મતિ મેરી	રૈદાસ	૫૨૯
૧૯૦	નહિ અપમાનની પરવા, પછી શું	કેશવ	૧૧૧
૩૪૧	નહિ એસો જનમ બારંબાર	ધાનતરાય	૨૦૫
૭૮૭	નહિ રે વિસારું હરિ અંતરમાંથી	મીરાંબાઈ	૪૮૧
૭૮૬	નહીં એસો જનમ વાર વાર	મીરાંબાઈ	૪૮૦
૧૦૮૬	નયનને નિર્મળા કરીને પ્રથમ	સંતશિષ્ય	૬૫૮
૧૦૪૦	ના કીનો તેં હરિકો સુમરન	સુરદાસ	૬૩૩
૭૮૮	ના મેં જાનું આરતી	મીરાંબાઈ	૪૮૧
૧૯૧	ના વિસારીએ રૂડા હૃદયમાંથી	કેશવ	૧૧૨
૭૯૦	નાથ ! તુમ જાનત હો સખકી	મીરાંબાઈ	૪૮૨
૨૬	નાથ તેરી અકલિત માયા	અનવર	૧૯
૪૩૯	નાથ ! મને નિર્બળ જાણી નિભાવો	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૦
૩૯૬	નાનું સરખું ગોકુળિયું, મારે વ્હાલે	નરસિંહ મહેતા	૨૪૪
૪૯૬	નામ ધણીકો સખસે નીકો	નિરાંત	૩૦૫

૬૨૨	નામ લિયા હરિ કા જિસને	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૮
૪૮૫	નામ સુધારસ સાર સરવમાં	નિરાંત	૩૦૪
૧૨૧	નામ હરિ કા જપ લે બંદે	કબીર	૭૨
૬૨૩	નારાયણ જિનકે હિરદેમેં	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૮
૩૮૭	નારાયણનું નામ જ લેતા	નરસિંહ મહેતા	૨૪૫
૬૨૪	નિર્ગુણ પંથ નિરાલા સાધો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૭૮
૩૬૮	નિજસ્વરૂપ સંભાર રે મન	નથુરામ	૨૨૮
૧૮૨	નિર્ધનનું ધન રામ, અમારે	કેશવ	૧૧૨
૮૫૪	નિર્ભય નોબત વાગે મારા હરિજનો	શંકર મહારાજ	૫૮૪
૪૪૦	નિર્મળ નજરો નાથ ! નિરંતર	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૦
૧૨૨	નિરધન કો ધન રામ હમારો	કબીર	૭૨
૬૩	નિરાધાર કેમ મૂકી, શ્યામ મને	આનંદધન	૪૦
૬૨૫	નિરંજન ગુરુકા જ્ઞાન સુનો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૦
૬૨૬	નિરંજન ધુન કો સુનતા છે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૦
૬૨૭	નિરંજન માલા ઘટમેં ફિરે દિનરાત	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૧
૬૫	નિશદિન જોઈ તારી વાટડી	આનંદધન	૪૧
૧૦૪૧	નિશદિન બરસત નૈન હમારે	સુરદાસ	૬૩૩
૮૨૧	નિશદિન શ્રી જિન મોહિ અધાર	શ્રીવૃંદાવનદાસ	૫૬૩
૭૨૨	નિસ્સાર યહ સંસાર દુઃખ ભંડાર	ભોલે બાબા	૪૪૦
૬૪	નિસાની કહા બતાવું રે, તેરો	આનંદધન	૪૧
૩૮૮	નીરખને ગગનમાં કોણ ઘૂમી રહ્યો	નરસિંહ મહેતા	૨૪૫
૮૫૫	નીરખીને નવયૌવના	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૧૮
૧૦	નૂરતસૂરત ચાલી શૂન્યમાં	અખાભગત	૮
૧૦૪૨	નેતિ નેતિ કહ વેદ પુકારે	સુરદાસ	૬૩૪
૧૦૪૩	નૈના ભયે અનાથ હમારે	સુરદાસ	૬૩૪
૬૭૪	નૈના મતવાલે છે	બિન્દુ મહારાજ	૪૦૬
૧૨૩	નૈહરવા હમકાં ન ભાવૈ	કબીર	૭૩

પ

૧૮૦	પગ મને ધોવા દો રઘુરાય	કાગ કવિ	૧૦૩
૭૮૨	પગ ઘુંઘરું બાંધ મીરાં	મીરાંબાઈ	૪૮૩

૨૧૭	પરનું ભૂંડું કરતાં પહેલાં પોતાનું	ગોવિંદ	૧૨૭
૫૫૪	પરમકૃપાળુ દીન દયાળુ	પુનિત મહારાજ	૩૪૦
૨૬૫	પરમ પ્રેમ પરં બ્રહ્મ	તાનસેન	૧૬૦
૮૫૫	પરમ સુધારસ પાન કિયો	શંકર મહારાજ	૫૮૪
૧૦૮૭	પરમ - વિશુદ્ધતર પ્રેમની લાગી	સંતશિષ્ય	૬૫૮
૭૮૧	પ્યારે દરસન દીજ્યો આય	મીરાંબાઈ	૪૮૩
૮૮૧	પ્યારે ! ભજ લે રામ દિન રૈના	રંગઅવધૂત	૫૪૪
૮૩૭	પ્રગટ બિના ક્યોં સુખ પાવે	મુક્તાનંદ	૫૦૩
૩૦૨	પ્રગટ મળે સુખ થાય ગિરધર	દયારામ	૧૮૩
૬૭	પ્રણમું પદ પંકજ પાર્શ્વના, જસ	આનંદધન	૪૨
૭૨૮	પ્રથમ તો નામરૂપથી ટળવું માન	ભોજોભગત	૪૪૭
૫૩૧	પ્રથમ પ્રભુજી સાથે પ્રીત	પ્રીતમ	૩૨૬
૨૬૪	પ્રથમ મણિ ઔંકાર	તાનસેન	૧૬૦
૭૩૦	પ્રપંચને પારથી સમજીને ચાલવું	ભોજોભગત	૪૪૭
૪૪૨	પ્રભુ ! ખૂબ પારખાં લેજો	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૧
૪૪૩	પ્રભુ ! તારે બારણે આવ્યો	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૨
૮૩૨	પ્રભુ ! બિન ના સરૈ ભાઈ	મીરાંબાઈ	૫૦૦
૮૧૭	પ્રભુ ! એવી દયા કર તું	વલ્લભ	૫૬૧
૩૨૪	પ્રભુ મોરી એસી બુધિ કીજે	દોલતરામ	૧૮૬
૩૪૨	પ્રભુ મેં કિહિ વિધિ થુતિ કરૈં તેરી	ધાનતરાય	૨૦૬
૬૨૮	પ્રભુ મેરી નૈયા કો પાર ઉતારો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૨
૪૭૩	પ્રભુ મેરે પ્રીતમ પ્રાન પિયારે	નાનક	૨૮૧
૬૩૦	પ્રભુ મેરે દિલમેં સદા યાદ આના	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૨
૧૨૪	પ્રભુ ભક્તિકા ગુણ કહા, જો	કબીર	૭૩
૭૦૩	પ્રભુ પૈ યહ વરદાન સુપાઉં	ભાગચંદ	૪૨૫
૬૮૨	પ્રભુ પતિત પાવન મૈં અપાવન	બુદ્ધજન	૪૧૮
૨૪૨	પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે એમ થાયે	છોટમ	૧૪૫
૬૨૮	પ્રભુ તેરી મહિમા કિસ બિધ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૧
૭૮૩	પ્રભુ નાવ કિનારે લગાવ	મીરાંબાઈ	૪૮૩
૫૫૫	પ્રભુની આજ્ઞાની જેવી રે, ગુરુની	પુનિત મહારાજ	૩૪૧

૨૦૯	પ્રભુનામ સુધારસ પી લે	કેશવ	૧૨૧
૨૪૩	પ્રભુનો મારગ સૌથી સહેલો	છોટમ	૧૪૬
૭૯૪	પ્રભુજી મૈં અરજ કરું છું	મીરાંબાઈ	૪૮૪
-	પ્રભુજી ! સંગતિ સરન તિહારી	રૈદાસ	૨૯૫
૪૪૫	પ્રભો ! શું માગું હું ?	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૪
૪૪૪	પ્રભો ! અંતયમી ! જીવન	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૨
૧૨૫	પાની મૈં મીન પિયાસી	કબીર	૭૪
૩૬૬	પામરકો સંગ ત્યાગ રે	નથુરામ	૨૨૬
૭૯૫	પાયોજી મૈંને રામ રતન	મીરાંબાઈ	૪૮૪
૬૯૩	પ્રાત ભયો સખ ભવિજન મિલિકૈ	બુદ્ધજન	૪૧૯
૩૯૯	પ્રાતઃ સમે સૂર ઉગ્યા પહેલા	નરસિંહ મહેતા	૨૪૬
૬૬	પિય બિન નિશદિન મુંઝ	આનંદધન	૪૨
૬૩૧	પિલા દે પ્રેમકા પ્યાલા પ્રભુ દર્શન	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૨
૩૭૫	પ્રિયતમ પ્રભુ ! કરીએ વંદના	નરહરિ	૨૩૧
૧૨૬	પી લે પ્યાલા હો મતવાલા	કબીર	૭૪
૨૧૦	પીડા એક પેટની મોટી	કેશવ	૧૨૨
૬૯	પીયા બિન સુદ્ધ બુદ્ધ ભૂલી હો	આનંદધન	૪૩
૪૯૭	પ્રીછો ભાઈ સંત સુખાણ	નિરાંત	૩૦૫
૪૦૦	પ્રીત કરી પારકે હાથ શું ભાળવે	નરસિંહ મહેતા	૨૪૬
૬૮	પ્રીતકી રીત નહી હો, પ્રિતમ	આનંદધન	૪૩
૩૧૩	પ્રીતમ મુજ મૈં પાયા, મેરા	દેવાત	૧૮૯
૫૫૬	પ્રીતમની પ્રીત જાણે પ્રીતમના	પુનિત મહારાજ	૩૪૧
૪૪૧	પૂછું વિશ્વપતિ ! એક વાત	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૧
૭૫૪	પૂજા કરને આઈ પુજારિન	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૬૨
૬૩૨	પૂરણ પ્રેમ લગા દિલમૈં જળ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૩
૨૪૪	પૂરા અંશ પ્રભુના હશે, જ્ઞાન	છોટમ	૧૪૬
૭૧૫	પુલકંત નયન ચકોર પક્ષી	ભૂદર	૪૩૩
૯૫૬	પ્રેમ નગરનાં પંખી ! સહુ	શંકર મહારાજ	૫૮૫
૫૫૭	પ્રેમના પંથ જ ન્યારા, ઝંખે	પુનિત મહારાજ	૩૪૨
૯૫૭	પ્રેમની જ્યોત શી જાગી લગની	શંકર મહારાજ	૫૮૫

૫૩૨	પ્રેમનો પંથ છે ન્યારો સરવ	પ્રીતમ	૩૨૬
૯૧૮	પ્રેમનું પાન કરાવો હરિવર	વલ્લભ	૫૬૨
૪૦૧	પ્રેમરસ પા ને તું મોરના	નરસિંહ મહેતા	૨૪૭
૨૪૫	પ્રેમીજન આવો રે, પ્રેમ સુધારસ પીવા ...	છોટમ	૧૪૭
૧૯૩	પોપટ ! તન પિંજર નહિ તારું	કેશવ	૧૧૩
૧૯૪	પંખીનો મેળો, મેળો રહે કેમ	કેશવ	૧૧૩
૩૫૧	પંચરંગી બંગલો રે, શોભા	ધીરો	૨૧૨
૪૯૮	પંથનો પાર ન આવે ભજન	નિરાંત	૩૦૬

ફ

૬૩૩	ફકીરીમૈં મજા જીસકો અમીરી	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૩

બ

૭૫૫	બડી અનોખી રીત પિયાકી	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૬૨
૩૭૦	બતાવું શું કહો બાવા !	નથુરામ	૨૨૮
૯૫૮	બધે ભટકી અહીં આવ્યો	શંકર મહારાજ	૫૮૬
૩૨૫	બઢો અદ્ભુત ચંદ્રવીર જિન	દૌલતરામ	૧૯૬
૯૧૦	બન જા હરિ પ્યારા	લાલ	૫૫૬
૩૦૩	બન જા હરિદાસા	દયારામ	૧૮૪
૨૧૧	બનેલા સ્વાર્થના બંદા ન	કેશવ	૧૨૨
૧૨૭	બરસન લાગ્યો રંગ શબ્દ	કબીર	૭૫
૭૯૬	બરસે બદરિયા સાવનકી	મીરાંબાઈ	૪૮૪
૭૯૭	બસો મોરે નૈનનમૈં નંદલાલ	મીરાંબાઈ	૪૮૫
૭૫૬	બસંતકી શ્રવતુ આઈ આલી	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૬૩
૮૫૬	બહુ પુણ્યકેરા પુંજથી	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૧૮
૧૯૫	બળીને પ્વાર થાવાના, બતાવે	કેશવ	૧૧૪
૭૩૧	બ્રહ્મ ભરથારનો ભોગ ભાવ્યો નહિ	ભોજોભગત	૪૪૮
૧૧	બ્રહ્મરસ તે પિયે રે જે કોઈ	અખાભગત	૯
૯૫૯	બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરુ મળિયા રે	શંકર મહારાજ	૫૮૬
૪૦૩	બાપજી ! પાપ મૈં કવણ કીધાં હશે ?	નરસિંહ મહેતા	૨૪૮
૧૦૪૫	બાલા જોગી આયો મૈયા	સુરદાસ	૬૩૫
૭૯૯	બાલા મૈં બૈરાગણ હૂંગી	મીરાંબાઈ	૪૮૫

૧૦૪૯	બાંસુરી બજાઈ આજ રંગ સો મુરારી સુરદાસ	૬૩૬
૬૩૪	બાહિર ટૂંટન જા મત સજની	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ... ૩૮૪
૬૬૧	બાળપણું તેં જીવ અજ્ઞાની ખબર	બ્રહ્માનંદ સ્વામી ૩૯૮
૯૯૭	બિગડે સો બનજાવે	સતાર શાહ ૬૧૦
૧૦૪૭	બિન ગોપાલ નહી કોઈ અપનો	સુરદાસ ૬૩૬
૮૫૭	બિના નયન પાવે નહી	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ૫૧૯
૧૦૪૬	બિનુ ગુપાલ બૈરિન ભઈ કુંજે	સુરદાસ ૬૩૫
૯૧૧	બિરથા જન્મ ગવાયા, ભજન	લાલ ૫૫૭
૪૭૪	બિસર ગઈ સબ ખાત પરાઈ	નાનક ૨૯૨
૮૫૮	બીજા સાધન બહુ કર્યા	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ૫૨૦
૧૨૮	બીત ગયે દિન ભજન	કબીર ૭૫
૫૫૮	બુદ્ધિને ભરમાવી નાખે રે	પુનિત મહારાજ ૩૪૨
૩૦૪	બેલીડા ઊઠો ઉતાવળા થઈ	દયારામ ૧૮૪
૯૯૮	બંદગી વિણ જીવન જીવ્યા	સતાર શાહ ૬૧૦
૬૭૭	બંસી બજાકે મેરી નિંદિયા	બિન્દુ મહારાજ ૪૦૮
૮૦૦	બંસીવાલા આજો મોરો દેશ	મીરાંબાઈ ૪૮૬

ભ

૫૦૧	ભક્તવત્સલ સદા, દેવના દેવ છો	નિરાંત ૩૦૭
૫૬૦	ભક્તિ કરતાં છૂટે મારા પ્રાણ	પુનિત મહારાજ ૩૪૩
૨૪૬	ભક્તિ મારગ સહુથી ભલો	છોટમ ૧૪૭
-	ભક્તિ બિનુ બૈલ બિરાને વૈંહો	સૂરદાસ ૬૩૯
૧૯૬	ભક્તિ વડે વશ થાય, રમાપતિ	કેશવ ૧૧૪
૭૩૨	ભક્તિ શૂરવીરની સાચી રે, લીધા	ભોજોભગત ૪૪૮
૫૫૯	ભક્તિના પ્રકારો જગમાં નવ છે	પુનિત મહારાજ ૩૪૩
૧૦૦૦	ભક્તિમેં મસ્ત બના હું	સતાર શાહ ૬૧૧
૨૮૩	ભજ મન રામ ચરન સુખદાઈ	તુલસીદાસ ૧૭૧
૬૯૪	ભજન બિન ચૌં હી જનમ	બુદ્ધજન ૪૨૦
૯૯૯	ભજન બિના જીવન પશુ કે સમાન	સતાર શાહ ૬૧૧
૬૭૬	ભજન શ્યામ સુંદર કા કરતે રહોગે	બિન્દુ મહારાજ ૪૦૮
૫૬૧	ભજનનો રંગ આવે છે માયા જો	પુનિત મહારાજ ૩૪૪

૪૦૪	ભજનનો વેપાર હરિ ! તારા	નરસિંહ મહેતા ૨૪૮
૧૨૯	ભજનમેં હોત આનંદ આનંદ	કબીર ૭૫
૫૧૩	ભજેથી શું થાય, જ્યાં લગી	પીંગળ ૩૧૪
૨૮૪	ભજું મન રામચરણ દિનરાતી	તુલસીદાસ ૧૭૨
૩૦૫	ભટકતાં ભવમાં રે ગયા	દયારામ ૧૮૫
૮૯૨	ભણતર મોટું ભૂત તપસી	રંગઅવધૂત ૫૪૫
૩૭૧	ભણીને પ્રેમના પોથાં	નથુરામ ૨૨૯
૯૬૦	ભભૂતી અંગ પર ચોળી, ભરાવી	શંકર મહારાજ ૫૮૭
૨૪૭	ભરમે ભૂલ્યા તે નર ભટકે	છોટમ ૧૪૮
૬૫૭	ભવસાગરમાં ચરણ અચળ	બ્રહ્માનંદ સ્વામી ૩૯૬
૫૬૨	ભલું તો થયું રે ભઈઓ	પુનિત મહારાજ ૩૪૪
૮૯૩	ભર્યું જ્યાં ત્યાં પ્રભુ તારું	રંગઅવધૂત ૫૪૫
૬૩૫	ભાગ્ય બડે સતગુરુ મૈં પાયો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ... ૩૮૪
૧૩૦	ભાગ બડે જા ઘર સંત	કબીર ૭૬
૮૯૪	ભાવ વિણ ભક્તિ નવ કામ આવે	રંગઅવધૂત ૫૪૬
૧૦૮૮	ભિન્ન નથી ભગવાન તુજથી	સંતશિષ્ય ૬૫૯
૮૫૯	ભિન્ન ભિન્ન મત દેખીએ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ૫૨૦
૯૬૧	ભીતર જગને જલાવીને, ખલકના	શંકર મહારાજ ૮૮૭
૯૬૨	ભીતરની જ્યોત જાગી ત્યાં	શંકર મહારાજ ૫૮૮
૪૦૫	ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોટું	નરસિંહ મહેતા ૨૪૯
૧૩૧	ભૂલ્યો મન ભમરા તૂ ક્યાં	કબીર ૭૬
૫૬૩	ભૂલથી સંતોનો સંગાથ	પુનિત મહારાજ ૩૪૫
૫૬૪	ભૂલો ભલે બીજું બધું	પુનિત મહારાજ ૩૪૫
૮૩૯	ભેખને ટેક વણાશ્રમ પાળતાં	મુક્તાનંદ ૫૦૪
૧૩૨	ભેદ ન જાને કોઈ સાહેબ	કબીર ૭૭
૮૯૫	ભેદમાં ખેદ અભેદ નિર્વાણ છે	રંગઅવધૂત ૫૪૬
૪૦૬	ભોળી રે ભરવાડણ હરિને વેચવાને	નરસિંહ મહેતા ૨૪૯

મ

૬૯૫	મતિ ભોગન રાચૌજી, ભવ	બુદ્ધજન ૪૨૦
૧૦૫૦	મધુકર ઘટની કહિયહુ જાઈ	સુરદાસ ૬૩૭

૧૩૪	મત કર મોહ તૂ હરિ	કબીર	૭૮
૮૦૩	મતજા, મતજા, મતજા જોગી	મીરાંબાઈ	૪૮૭
૮૪૦	મતવાલા તણી રીત મહા વિકટ છે	મુક્તાનંદ	૫૦૪
૫૦૮	મન અમનસ્ક થયા વિણ જગમાં	નૃસિંહ	૩૧૧
૬૩૬	મન કી ખાત ન માનો સાધો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૪
૪૭૫	મનકી મન હી માંહિ રહી	નાનક	૨૯૨
૧૦૫૧	મન તૂ શ્યામ સે કર હેત	સુરદાસ	૬૩૭
૨૧૮	મન તું ગા પ્રભુના ગાન	ગોવિંદ	૧૨૮
૪૯૯	મન તો વીંધાયું વહાલાજીની સાથ	નિરાંત	૩૦૬
૧૩૬	મન ! તોહે કિસ બિધ કર	કબીર	૭૯
૧૩૭	મન મસ્ત હુઆ તબ ક્યોં	કબીર	૭૯
૮૨૭	મન રે પરસિ હરિ કે	મીરાંબાઈ	૪૯૮
૧૩૫	મન લાગો મેરો ચાર ફકીરીમેં	કબીર	૭૮
-	મન મિહીન કર લીજીએ	પલટૂદાસ	૪૨૯
૫૬૬	મનડું ક્યાં ફરે રે એનું	પુનિત મહારાજ	૩૪૭
૭૦	મનડું કિમહી ન બાજે હો, કુંથુંજિન	આનંદધન	૪૪
૫૧૪	મનની તૃષ્ણા કદી ન તૂટે હોજી	પીંગળ	૩૧૫
૨૪૮	મનનો મરમ જો જાણે ચતુર	છોટમ	૧૪૯
૭૧	મનસા નટનાગરસૂં જોરી હો	આનંદધન	૪૫
૪૪૬	મને બોલાવે છે દૂર દૂર	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૪
૪૦૭	મને હરિ ગુણ ગાવાની ટેવ	નરસિંહ મહેતા	૨૫૦
૨૮૫	મમતા તું ન ગઈ મેરે મનસે	તુલસીદાસ	૧૭૨
૯૬૩	મરણ એ ધર્મ કાયાનો	શંકર મહારાજ	૫૮૮
૩૦૬	મરવા ટાણે રે મેં થી કેમ મરાશે ?	દયારામ	૧૮૫
૮૦૧	મ્હારે જનમ - મરણરા સાથી થાને	મીરાંબાઈ	૪૮૬
૭૦૪	મ્હાંકે ઘટ જિન ધુનિ અબ પ્રગટી	ભાગચંદ	૪૨૫
૧૨	મહામતવાળા શ્રી રામ જના	અખાભગત	૧૦
૧૦૮૯	મહાવીર ! અમને પાર ઉતારો	સંતશિષ્ય	૬૬૦
૧૦૯૦	મહાવીર તણા ભક્ત એને માનવા	સંતશિષ્ય	૬૬૦
૭૦૫	મહાવીરાષ્ટકમ્	ભાગચંદ	૪૨૬

૭૦૬	મહિમા હૈ અગમ જિનાગમકી	ભાગચંદ	૪૨૭
૪૪૭	મહેંકે ત્યારે જીવન ક્યારી	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૫
૮૦૨	મ્હોંને ચાકર રાખોજી ગિરધારી	મીરાંબાઈ	૪૮૭
૭૩૩	મળ્યા ગુરુદેવ મુક્ત ઘર પાયા	ભોજોભગત	૪૪૯
૧૦૯૧	મળ્યાં છે સાધનો મોંઘા	સંતશિષ્ય	૬૬૧
૫૬૫	મળ્યો છે દેહ માનવનો	પુનિત મહારાજ	૩૪૬
૭૯૮	માઘરી મેં તો લિયો ગોવિંદો	મીરાંબાઈ	૪૮૫
૯૬૫	માંગ્યું મળે છે ત્યારે સૌને	શંકર મહારાજ	૫૯૦
૮૦૪	માછીડા હોડી હલકાર, મારે જાવું	મીરાંબાઈ	૪૮૮
૨૮૭	માઘવ ! મો સમાન જગ માંહી	તુલસીદાસ	૧૭૩
૨૮૬	માઘવ ! મોહ પાસ ક્યોં ટૂંટું	તુલસીદાસ	૧૭૩
૮૦૫	માઘવ લ્યો કોઈ માઘવ લ્યો	મીરાંબાઈ	૪૮૮
૫૬૭	માન અને મર્યાદા મૂકી, દોડે	પુનિત મહારાજ	૩૪૭
૩૨૬	માન લે ચા સિખ મોરી	દૌલતરામ	૧૯૬
૧૩૮	માનત નાહિ મન મોરા	કબીર	૮૦
૧૦૯૩	માયામાં મુંઝાયો રે	સંતશિષ્ય	૬૬૨
૪૪૮	મારગ મારો ચીંધતો રેજે	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૬
૮૬૦	મારગ સાચા મિલ ગયા	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૨૧
૫૬૮	મારા જીવન કેરી નાવ	પુનિત મહારાજ	૩૪૮
૧૦૯૨	મારા જીવન તણી શુદ્ધ શેરીએ	સંતશિષ્ય	૬૬૧
૨૧૯	મારા જીવનનાં મોંઘા મહેમાન	ગોવિંદ	૧૨૮
૯૬૪	મારા જેવા તારે તો છે કરોડ	શંકર મહારાજ	૫૮૯
૨૨૦	મારાં દિલ દેવળના દેવ	ગોવિંદ	૧૨૯
૪૪૯	મારાં નયણાંની આળસ રે, ન	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૬
૫૬૯	મારા સ્વપનામાં સાક્ષાત્	પુનિત મહારાજ	૩૪૮
૧૯૭	મારા હાથ પડ્યા છે હેઠા	કેશવ	૧૧૫
૪૫૦	મારી છેલ્લી જીવનની સાંજ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૭
૧૯૮	મારી નાડ તમારે હાથે	કેશવ	૧૧૫
૮૪૭	મારી રે કટારી સંતો પ્રેમની	મગનીદાસ	૫૦૯
૧૯૯	મારી લાજ તમારે હાથે, નાથ	કેશવ	૧૧૬

૪૦૮	મારી હૂંડી સ્વીકારો મહારાજ રે	નરસિંહ મહેતા	૨૫૦
૨૨૧	મારું મનડું મનમોહનમાં મને	ગોવિંદ	૧૩૦
૪૦૯	મારું રે મહિયર બાદલપરમાં	નરસિંહ મહેતા	૨૫૧
૬૬૨	મારે આવ્યો અલૌકિક દાવ રે	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૩૯૯
૪૫૧	મારો સાદ સાંભળજો શ્યામ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૮
૪૧૦	માહરે તો તાહરા નામનો	નરસિંહ મહેતા	૨૫૨
૫૦૦	મિથ્યા ન મરશો ભટકી ભાઈ	નિરાંત	૩૦૭
૮૦૬	મિલતા જા ગુરુજ્ઞાની થારી	મીરાંબાઈ	૪૮૯
૬૩૮	મિલાદો શ્યામ સે ઉઘો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૫
૫૭૦	મીઠી માઝમ કેરી રાતડી રે	પુનિત મહારાજ	૩૪૯
૫૩૩	મૂકી દે, મૂઠ ગમાર, મમતા	પ્રીતમ	૩૨૭
૧૪૦	મુજકો કહાં ટૂંકે રે બંદે	કબીર	૮૧
૧૦૦૧	મૂરખ મન ગુરુ વિના ગમ	સતાર શાહ	૬૧૨
૧૮૧	મૂરખને બોધ ન લાગે રે	કાગ કવિ	૧૦૪
૭૩૪	મૂરખો કાલની વાતું કરે	ભોજોભગત	૪૪૯
૭૩	મૂલડો થોડો ભાઈ ! વ્યાજડો ઘણોરો	આનંદધન	૪૫
૮૬૨	મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૨૨
૮૯૬	મૂળ સંસારનું મૂઠ મન માંકડું	રંગઅવધૂત	૫૪૭
૧૦૫૨	મુખ દેખનકું આઈ પ્યારે	સુરદાસ	૬૩૮
૧૩૯	મુખડા કયા દેખો દરપનમેં	કબીર	૮૦
૮૦૭	મુખડાની માયા લાગી રે	મીરાંબાઈ	૪૮૯
૮૦૮	મુજ અબળાને મોટી નિરાંત બાઈ	મીરાંબાઈ	૪૯૦
૬૩૯	મુજે હૈ કામ ઈશ્વર સે જગત	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૬
૬૪૦	મુનિ કહત વશિષ્ઠ વિચારી, સુન	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૬
૮૦૯	મુંને લહે રે લાગી હરિના	મીરાંબાઈ	૪૯૦
૬૪૧	મુસાફિર જાગતે રહના નગરમેં	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૭
૪૫૨	મૃત્યુકાળે મોહન ! માગું	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૮
૬૩૭	મેરા પિયા મુઝે દિખલાદો રે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૫
૩૨૭	મેરે કબ હૈ વા દિનકો સુધરી	દૌલતરામ	૧૯૭
૭૨	મેરે ઘટ ગ્યાન ભાનુ ભયો ભોર	આનંદધન	૪૫

૮૧૦	મેરે તો ગિરિધર ગોપાલ	મીરાંબાઈ	૪૯૦
૨૭	મેરે દિલમેં દિલકા પ્યારા	અનવર	૨૦
૧૪૧	મેરે માટી કે મટકે તૂ રામ	કબીર	૮૧
૧૦૫૩	મેરો મન અનત કહાં સુખ	સુરદાસ	૬૩૮
૩૨૮	મેરો મન એસી ખેલત હોરી	દૌલતરામ	૧૯૭
૬૯૬	મેરો મનુવા અતિ હરષાય	બુદ્ધજન	૪૨૦
૮૪૧	મેલ્ય મન તાણ ગ્રહી વચન ગુરુદેવનું ...	મુક્તાનંદ	૫૦૫
૪૫૩	મેલું કા થયું રે ? નિર્મળ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૭૯
૯૬૬	મેવાશીને માર માંહલા	શંકર મહારાજ	૫૯૦
૩૨૯	મેં આયો જિન શરન તિહારી	દૌલતરામ	૧૯૮
૭૮૯	મેં ગિરિધર કે ઘર જાઉં	મીરાંબાઈ	૪૮૨
૮૧૧	મેં ગિરિધર રંગ રાતી	મીરાંબાઈ	૪૯૧
૮૧૨	મેં જાણ્યો નહીં પ્રભુકો, મિલણ	મીરાંબાઈ	૪૯૨
૬૪૨	મેં તો રમતા જોગી રામ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૭
૮૧૪	મેં તો સાંવરેકે રંગ રાચી	મીરાંબાઈ	૪૯૨
૮૧૩	મેં તો હરિગુણ ગાવત	મીરાંબાઈ	૪૯૨
૬૪૩	મેં તો ગુરુ અપને સેં હોરી	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૮
૨૮	મેં નજરસે પી રહા હું	અનવર	૨૦
૩૪૩	મેં નિજ આતમ કબ ધ્યાઉંગા ?	ધાનતરાય	૨૦૬
૧૪૨	મેં ને પાઘ ગઠરિયા રામ ધનકી	કબીર	૮૨
૮૧૫	મેં હરિ બિન ક્યો જીઉં રી માઈ	મીરાંબાઈ	૪૯૩
૧૦૫૪	મૈયા મોરી મેં નહિ માખન	સુરદાસ	૬૩૮
૧૦૫૫	મો સમ પતિત ન ઔર ગુસાઈ	સુરદાસ	૬૩૯
૭૩૫	મોઘો મનુષ્ય દેહ ફરી ફરીને	ભોજોભગત	૪૫૦
૫૭૧	મોટા જનનો જો મેળાપ	પુનિત મહારાજ	૩૫૦
૫૭૨	મોટાની મોટાઈ પોતે નાના	પુનિત મહારાજ	૩૫૦
૮૬૧	મોતીતણી માળા ગળામાં	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૨૧
૧૦૦૨	મોરલી વેરણ થઈ રે કાનુડાની	સતાર શાહ	૬૧૨
૬૭૫	મોહન પ્રેમ બિના નહીં મિલતા	બિન્દુ મહારાજ	૪૦૭
૩૪૪	મોહિ કબ એસા દિન આય હૈ	ધાનતરાય	૨૦૬

૮૧૬	મોઢે લાગી લટક ગુરુ	મીરાંબાઈ	૪૯૩
૫૦૯	મંગલ મંદિર ખોલો	નરસિંહ દિવેટિયા ...	૩૧૧

ચ

૮૬૩	ચમનિયમ સંચમ આપ કિયો	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૨૩
૪૭૬	ચહ મન નેક ન કહ્યો કરૈ	નાનક	૨૯૨
૭૦૭	ચહ મોહ ઉદય દુઃખ પાવૈ	ભાગચંદ	૪૨૮
૨૯૭	ચહ વિનતી રઘુવીર ગુસાંઈ	તુલસીદાસ	૧૭૮
૧૪૬	ચા જગ અંધા મૈં કેહિ	કબીર	૮૩
૪૬૫	ચા જગ મીત ન દેખ્યો કોઈ	નાનક	૨૮૮
૬૯૭	ચા નિત ચિંતવો ઉઠિ કૈ ભોર	બુદ્ધજન	૪૨૧
૭૪	ચા પુદ્ગલ કા કયા વિસવાસા !	આનંદધન	૪૬
૧૪૩	ચા બિધિ મનકો લગાવૈ, મનકૈ	કબીર	૮૨
૮૩૦	ચા વિધિ ભક્તિ કેસે હોય	મીરાંબાઈ	૪૯૯
૮૧૭	ચા વ્રજમેં કછુ દેખ્યો રી ટોના	મીરાંબાઈ	૪૯૩
૧૪૪	યોગી ચા વિધ મન કો લગાવે	કબીર	૮૩
૨૮૨	ચોં મન કબહૂં તુમહિ ન લાગ્યો	તુલસીદાસ	૧૭૦

ર

૭૭	ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો	આનંદધન	૪૭
૮૭૨	રહત નહિ જ્ઞાની કો ભવબંધ ભાઈ	રંગીનદાસ	૫૩૧
૨૯૦	રઘુવર મોહી સંગ કર લીજૈ	તુલસીદાસ	૧૭૫
૨૯૧	રઘુવીર તુમ કો મેરી લાજ	તુલસીદાસ	૧૭૫
૪૧૧	રઝળતી રાંડના રડવળે છોકરાં	નરસિંહ મહેતા	૨૫૨
૫૦૨	રઠ લાગી છે રસિયાના રૂપની	નિરાંત	૩૦૮
-	રસના રામ નામ કયોં નહીં	દીનદાસ	૧૭૯
૨૪૯	રસિયા હોય તે રે રસની	છોટમ	૧૫૦
૧૪૫	રહના નહિ દેસ બિરાના	કબીર	૮૩
૭૫૭	રહોજી નૈનનમેં નંદલાલ	મીરાં (ઇન્દિરાદેવી) .	૪૬૩
૫૭૩	રાખે પ્રીતિ સેવક પર સદાય	પુનિત મહારાજ	૩૫૧
૨૮૮	રાજ રૂચત મોહ નાહી રે	તુલસીદાસ	૧૭૪
૮૧૮	રાણો કાગળ મોકલે દેખે	મીરાંબાઈ	૪૯૪

૪૧૩	રાત રહે જ્યાહરે, પાછલી ખટ ઘડી	નરસિંહ મહેતા	૨૫૩
૧૦૯૪	રાત્રે રોજ વિચારો, આજ કમાયા	સંતશિષ્ય	૬૬૨
૭૫	રામ કહો રહમાન કહો કોઈ	આનંદધન	૪૬
૬૪૪	રામ તેરી રચના અચરજ ભારી	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૮
૧૪૮	રામ ન જાને ઓર જાને સે	કબીર	૮૪
૮૧૯	રામ નામ રસ પીજૈ મનુઆ	મીરાંબાઈ	૪૯૪
૧૪૯	રામ નામ તબ જાવ્યો સંતો	કબીર	૮૫
૮૨૦	રામ નામ સાકર કટકા	મીરાંબાઈ	૪૯૫
૮૨૧	રામ મિલણ કે કાજ સખી મેરે	મીરાંબાઈ	૪૯૫
૭૬૦	રામ મિલણ રો ઘણો	મીરાંબાઈ	૪૬૮
૮૨૨	રામ રમકડું જડિયું રે રાણાજી	મીરાંબાઈ	૪૯૫
૧૫૦	રામ રસ પ્યાલા હૈ ભરપૂર	કબીર	૮૫
૮૨૩	રામ રામે તેમ રહીએ ઓઘવજી	મીરાંબાઈ	૪૯૬
૯૧૯	રામ રામે તેમ રેવું અરે મન	વલ્લભ	૫૬૨
૪૧૨	રામ સભામાં અમે રમવાને	નરસિંહ મહેતા	૨૫૩
૬૪૫	રામ સુમર રામ તેરે કામ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૯
૧૪૭	રામ સુમર, રામ સુમર	કબીર	૮૪
૫૦૩	રામ-રટન ધૂની લાગી ગગનમેં	નિરાંત	૩૦૮
૧૫૧	રામરસ એસો હૈ મેરે ભાઈ	કબીર	૮૬
૭૬	રિસાની આપ મનાવો રે, પ્યારે	આનંદધન	૪૬
૧૦૫૬	રૂકમનિ મોહિ વ્રજ બિસરત નાહી	સુરદાસ	૬૪૦
૮૨૪	રૂડી ને રંગીલી રે, વ્હાલા	મીરાંબાઈ	૪૯૬
૧૦૫૭	રે જળ નાથ હૃદયમેં આવે	સુરદાસ	૬૪૦
૧૦૫૮	રે મન કૃષ્ણ નામ કહિ લીજૈ	સુરદાસ	૬૪૦
૩૪૫	રે મન ! ભજ ભજ દીનદયાલ	ધાનતરાય	૨૦૭
૮૯૭	રે મન - મસ્ત સદા દિલ રહના	રંગઅવધૂત	૫૪૮
૬૬૩	રે શિર સાટે નટવરને વરીએ	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૩૯૯
૯૧૨	રૈન રહી અબ થોરી મુસાફિર, ...	લાલ	૫૫૭
૨૫૦	રોમે રોમે ચડે રામરસ	છોટમ	૧૫૦

લ

૨૦૦	લખુડી ! લખ લખ કર માં	કેશવ	૧૧૬
૨૮૯	લછમન ધીરે ચલો મેં હારી	તુલસીદાસ	૧૭૪
૮૨૫	લાગી મોહિ રામ ખુમારી હો	મીરાંબાઈ	૪૯૭
૯૬૭	લાગી લાગી લાગી મુજને	શંકર મહારાજ	૫૯૧
૪૫૪	લાંબી વાટને સાથી નહિ કોઈ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૦
૪૫૫	લૂછે નહિ કોઈ આંસુડાંની ધાર	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૦
૧૮૪	લે હરિ નામકો નાવ જાકું	કૃષ્ણદાસ	૧૦૫
૨૫૧	લોચન ! તુ ભવમોચન પ્રભુને	છોટમ	૧૫૧

વ

૧૩	વચન વાલાતણાંરે, એવા	અખાભગત	૧૦
૩૨૫	વન્દો અદ્ભૂત ચંદ્રવીર જિન	દૌલતરામ	૧૯૬
૪૫૬	વસમી વેળાએ વિહ્વલ ! આવજો રે	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૧
૮૯૮	વહાંકી બાત ન્યારી હે મેરે	રંગઅવધૂત	૫૪૮
૯૬૮	વ્હાલા પ્રભુ ! તમારી ભક્તિ	શંકર મહારાજ	૫૯૧
૪૫૭	વ્હાલા ! મારી વિનતિને ઉરમાં	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૧
૫૭૪	વ્હાલા ! મારા હેયામાં રહેજે	પુનિત મહારાજ	૩૫૧
૬૬૪	વ્હાલા લાગો છો વિશ્વાધાર રે	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૪૦૦
૮૨૬	વ્હાલાને વીલો મેલતા, મારૂં	મીરાંબાઈ	૪૯૭
૬૭૮	વહી પ્યારા હૈ જિસકા હુસ્ન હર	બિન્દુ મહારાજ	૪૦૯
૧૫૨	વાગ્યા શબ્દના બાણ રે	કબીર	૮૬
૮૯૯	વાંચ વાંચ વિશ્વ-ગ્રંથ	રંગઅવધૂત	૫૪૯
૫૧૫	વાતની વાતમાં આયુષ વર્ષ જાય	પીંગળ	૩૧૬
૫૧૬	વારજે મન વારજે તારા	પીંગળ	૩૧૬
૫૩	વિચારી કહાં વિચારે રે	આનંદઘન	૩૫
૨૧૨	વિચારી ચાલ સખા તું	કેશવ	૧૨૩
૩૭૨	વિના વિશ્વેશની પ્રીતિ નથી	નથુરામ	૨૨૯
૪૫૮	વિશ્વંભર થઈ ભરે સૌના પેટ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૨
૭૨૩	વિષ સમ વિષય સખ જાનકર, ...	ભોલે બાબા	૪૪૦
૫૭૫	વીનતી માહરી આજ પ્રભાતની	પુનિત મહારાજ	૩૫૨
૭૮	વીરજીને ચરણે લાગું, વીરપણું	આનંદઘન	૪૮

૧૦૫૯	વૃક્ષન સે મત લે મન	સુરદાસ	૬૪૧
૪૮૯	વૈરાગ વિણ એ વાણી વદે	નિષ્કુળાનંદ	૨૯૯
૪૧૫	વૈષ્ણવજનને વિષયથી રે ટળવું	નરસિંહ મહેતા	૨૫૪
૪૦૨	વૈષ્ણવજનને વિરોધ ન કોઈસું	નરસિંહ મહેતા	૨૪૭
૪૧૪	વૈષ્ણવજન તો તેને રે	નરસિંહ મહેતા	૨૫૪
૩૦૭	વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે	દયારામ	૧૮૬
૧૦૦૩	વો નર હમકો ભાવે સાધુ	સતાર શાહ	૬૧૨

શ

૨૬૧	શ્રી અરિહંત છવિ લખિ હિરદૈ	જિનેશ્વર	૧૫૭
૨૯૪	શ્રી રામચંદ્ર કૃપાલુ ભજમન હરણ	તુલસીદાસ	૧૭૭
૧૦૬૧	શ્યામ તવ મૂરતિ હાથ સમાની	સુરદાસ	૬૪૨
૬૭૯	શ્યામ મનોહર સે મન કો	બિન્દુ મહારાજ	૪૦૯
૧૦૬૦	શ્યામ મોહિ તુમ બિન કછુ ન	સુરદાસ	૬૪૧
૩૦૮	શ્યામ રંગ સમીપે ન જાવું	દયારામ	૧૮૭
૧૦૬૨	શ્યામને મુરલી મધુર બજાઈ	સુરદાસ	૬૪૨
૭૩૬	શબ્દની પાર સદ્ગુરુજીનું રૂપ છે	ભોજોભગત	૪૫૦
૧૪	શબ્દાતીત નિગમ મુખ ગાવે	અખાભગત	૧૧
૨૯૩	શરન રામજીકે આયો કુટુંબ તજી	તુલસીદાસ	૧૭૬
૯૬૯	શરીર ! તું સ્થૂળ હું ચેતન	શંકર મહારાજ	૫૯૨
૩૫૨	શરીર વિના શોધન રે, પાર	ધીરો	૨૧૩
-	શરીર સૂરૂપ સદા રોગમુક્ત	શંકરાચાર્ય	૬૦૩
૧૫	શાં શાં રૂપ વખાણું, સંતો રે	અખાભગત	૧૧
૮૬૪	શાંતિ કે સાગર અરુ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૨૪
૪૧૬	શાંતિ પમાડે તેને તો સંત	નરસિંહ મહેતા	૨૫૫
૧૦૯૫	શાંતિ માટે સદ્ગુરુનું શરણું	સંતશિષ્ય	૬૬૩
૯૭૦	શામળા તારી પાસે માંગુ	શંકર મહારાજ	૫૯૨
૨૦૧	શામળિયા ! સઢ તૂટ્યો રે	કેશવ	૧૧૭
૯૧૩	શાસ્ત્રો પુરાન કહેતે જો તું	લાલ	૫૫૮
૮૬૫	શુભ શીતળતામય છાંય	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૨૫
૪૧૭	શેરી વળાવીને સજ્જ કરું	નરસિંહ મહેતા	૨૫૫

૩૭૩	શું કાચી કાચા કારણે, કરે	નથુરામ	૨૩૦
૧૦૦૪	શું પૂછો મુજને કે હું શું.....	સતાર શાહ	૬૧૩
૨૫૨	શું શોધે સજની ? અંતર	છોટમ	૧૫૨
૨૬૬	શંકર મહાદેવ દેવ સેવક	તાનસેન	૧૬૧
૯૭૧	શંકરના સંગમાં હો, સાચાંને	શંકર મહારાજ	૫૯૩

સ

૫૭૬	સકળ સૃષ્ટિમાં કોઈનું સગું જો	પુનિત મહારાજ	૩૫૨
૩૩૦	સકલ જ્ઞેય જ્ઞાયક તદપિ	દૌલતરામ	૧૯૮
૫૦૪	સખિ ! મને વહાલો રે, સુંદર	નિરાંત	૩૦૯
૨૯૫	સખી ! રઘુનાથ રૂપ-નિહાર	તુલસીદાસ	૧૭૭
૬૬૫	સગપણ એક હરિવરનું સાચું	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૪૦૦
૬૬૬	સજની ટાણું આવ્યું રે ભવજલ	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૪૦૦
૧૫૫	સત્ગુરુ મિલે મ્હારે સારે દુઃખ	કબીર	૮૮
૧૫૪	સત્પુરુષને ધ્યાવો સાધુભાઈ	કબીર	૮૭
૯૦૦	સતસે નાહીં ચીજ પરાઈ	રંગઅવધૂત	૫૪૯
૨૫૩	સત્ય નહિ તે ધર્મ જ શાનો ?	છોટમ	૧૫૨
૧૦૯૬	સદ્ગુણના સિંધુ શોધ સંતને	સંતશિષ્ય	૬૬૩
૧૦૯૭	સદ્ગુરુ વર સમજાવે કોઈ	સંતશિષ્ય	૬૬૪
૯૭૨	સદ્ગુરુ શબ્દને તોળો હરિજનો	શંકર મહારાજ	૫૯૩
૨૦૨	સદ્ગુરુ શરણ વિના અજ્ઞાન	કેશવ	૧૧૮
૮૪૮	સદ્ગુરુ સ્વામીને વીનવું	મગનીદાસ	૫૦૯
૧૫૬	સદ્ગુરુ હો મહારાજ મો પે	કબીર	૮૮
૫૩૪	સદ્ગુરુનાં તે વચન વિચારતાં	પ્રીતમ	૩૨૭
૯૭૩	સદ્ગુરુના શરણે જઈ સ્વરૂપ	શંકર મહારાજ	૫૯૪
૧૦૯૮	સદ્ગુરુના સત્ સંગમાં તમે	સંતશિષ્ય	૬૬૪
૨૫૪	સદા પ્રભુ પ્રેમનો છે સંગી રે	છોટમ	૧૫૩
૯૦૧	સદા ભજો ગુરુદેવ, ગુરુવિના	રંગઅવધૂત	૫૫૦
૨૦૩	સદા વિશ્વેશ વિશ્વાસે, અમારું	કેશવ	૧૧૮
૭૦૮	સફલ છે ધન્ય ધન્ય વા ઘડી	ભાગચંદ	૪૨૮
૪૭૮	સખ કુછ જીવિત કો વ્યવહાર	નાનક	૨૯૩

૯૧૫	સખ ચલો ગુરુ કે દેશ	લહેરીભગત	૫૫૯
૧૦૦૫	સખ તીરથ કર આઈ	સતાર શાહ	૬૧૪
૧૦૬૩	સખ દિન ગયે વિષયકે હેત	સુરદાસ	૬૪૩
૧૦૬૪	સખ દિન હોત ન એક સમાન	સુરદાસ	૬૪૩
૭૨૪	સખ પ્રાણિયોં કો આપ મેં, ...	ભોલે બાબા	૪૪૧
૧૦૬૫	સખસે ઊંચી પ્રેમ સગાઈ	સુરદાસ	૬૪૪
૨૫૫	સમજણ સાધન સાચું સરવ થકી	છોટમ	૧૫૪
૧૬	સમજ્યા વિનાનું રે સુખ નહિ જીવને રે .	અખાભગત	૧૨
૬૪૬	સમઝ કર દેખલે પ્યારે	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૮૯
૧૬૮	સમઝ બુઝ દિલ ખોજ પિયા રે	કમાલ	૯૫
૪૧૮	સમરને શ્રી હરિ મેલ મમતા પરી	નરસિંહ મહેતા	૨૫૬
૩૫૩	સલિલ મન સંકટ રે, હરિ	ધીરો	૨૧૪
૯૭૪	સહજ સમાધિ લાગી મળિયા	શંકર મહારાજ	૫૯૪
-	સાગર તાર કોઈ પીયે ન પાણી	પીંગળશી	૩૦૧
૯૭૫	સાધો ! ખોટી ખટપટ છોડો	શંકર મહારાજ	૫૯૫
-	સાધો ! જો પકરી સો પકરી	શ્રી ચરણદાસજી	૧૭
૮૦	સાધો ભાઈ ! સમતા રંગ રમીજે	આનંદધન	૪૯
૪૭૯	સાધો મનકા માન ત્યાગો	નાનક	૨૯૩
૯૭૬	સાધો ! સખ મેં એક હી બોલે	શંકર મહારાજ	૫૯૫
૯૭૮	સાધો ! સહજ સમાધિ કરો	શંકર મહારાજ	૫૯૬
૯૭૭	સાધો ! સહજ સમાધિ લાગી	શંકર મહારાજ	૫૯૬
૧૫૮	સાધો સહજ સમાધ ભલી	કબીર	૮૯
૯૭૯	સાધો ! હું તો સૌથી ન્યારો	શંકર મહારાજ	૫૯૭
૪૮૦	સાધુ, એહિ તન મિથ્યા માનો	નાનક	૨૯૪
૧૭	સાધુ મારા ભાઈ રે હાં પ્રેમને ભલકે	અખાભગત	૧૨
૭૯	સાધુ સંગતિ બિનું કૈસે પધયે ?	આનંદધન	૪૮
૧૫૭	સાધુકી સંગત પાઈ રે જાકી	કબીર	૮૮
૪૧૯	સાંભળ સૈયર સુરતા ઘરીને	નરસિંહ મહેતા	૨૫૬
૧૮૨	સાંભર્યો જમનાજીનો કિનારો રે	કાગ કવિ	૧૦૪
૫૦૫	સામેરી સોહાગી રે, સુખી સદ્ગુરુ મળ્યા	નિરાંત	૩૦૯

૧૦૯૯	સાર સંસારમાં ન જોયો	સંતશિષ્ય	૬૬૫
૧૦૬૬	સાંવરે મોકું રંગમેં રોરી	સુરદાસ	૬૪૪
૧૦૬૭	સાંવરે સે કહિયે મોરી	સુરદાસ	૬૪૫
૮૨૮	સાંવરેકી દૃષ્ટિ માનો પ્રેમકી	મીરાંબાઈ	૪૯૮
૬૪૭	સિરીકૃષ્ણ કહે નિરધારા, સુન	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૯૦
૨૯૬	સીતાપતિ રામચંદ્ર રઘુપતિ રઘુરાઈ	તુલસીદાસ	૧૭૮
૪૨૦	સુખ દુઃખ મનમાં ન આણિયે	નરસિંહ મહેતા	૨૫૭
૫૩૫	સુણ વાંસલડી વેરણ થઈ લાગી રે	પ્રીતમ	૩૨૮
૫૩૬	સુણ વ્રજ નારી શા માટે તું અમને	પ્રીતમ	૩૨૮
૬૪૮	સુન નાથ અરજ અખ મેરી	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૯૦
૧૦૬૮	સુનહૂ ગોપી હરિકો સંદેશ	સુરદાસ	૬૪૫
૮૨૯	સુની હો મેં હરિ આવન કી આવાજ	મીરાંબાઈ	૪૯૯
૧૦૬૯	સુને રી મૈને નિર્બલ કે બલરામ	સુરદાસ	૬૪૬
૯૦૨	સુનેરી મૈને હરિ મુરલી કી તાન	રંગઅવધૂત	૫૫૧
૮૧	સુમતિચરણકજ આતમ અરપણા	આનંદઘન	૪૯
૪૮૧	સુમરન કર લે મેરે મના	નાનક	૨૯૪
૧૫૯	સુમિરન બિન ગોતા પાએગા	કબીર	૮૯
૧૦૭૦	સોઈ રસના જો હરિગુન ગાવૈ	સુરદાસ	૬૪૬
૧૬૦	સોચ તૂં પગલે સર તેરે	કબીર	૯૦
૯૮૦	સોહં ના તાનમાં ને સોહંના	શંકર મહારાજ	૫૯૭
૬૪૯	સોહં શબ્દ વિચારો સાધો	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૯૧
૩૦૯	સૌથી સમસ્થ રાધાવરનો આશરો	દયારામ	૧૮૭
૫૭૭	સૌને જોઈએ એક જ ‘હાં’	પુનિત મહારાજ	૩૫૩
૫૩૭	સંત કૃપાથી છૂટે માયા	પ્રીતમ	૩૨૯
૨૨	સંગત એને શું કરે	અખાભગત	૧૬
૭૦૯	સંત નિરંતર ચિંતત એસે	ભાગચંદ	૪૨૯
૬૬૭	સંત પરમ હિતકારી જગતમાંહી	બ્રહ્માનંદ સ્વામી	૪૦૧
૫૩૮	સંત પારસ ચંદન બાવના	પ્રીતમ	૩૨૯
૩૫૪	સંત મળે સાચા રે, અગમની તે	ધીરો	૨૧૪
૭૩૭	સંત શૂરવીર તે સદ્ગુણના બાળકા	ભોજોભગત	૪૫૧

૫૩૯	સંત સમાગમ જે જન કરશે	પ્રીતમ	૩૩૦
-	સંત સમાગમ કીજે, હો નિશદિન	બ્રહ્માનંદસ્વામી	૩૭૯
૧૬૧	સંતન કે સંગ લાગ રે	કબીર	૯૨
૨૦	સંતો બાત બડી મહાપદકી	અખાભગત	૧૫
૨૧	સંતો ભાઈ રે સમજણ કી એક બાત	અખાભગત	૧૫
૧૮	સંતો ભાઈ રે હાં સ્વયં પદ તે સાચું	અખાભગત	૧૩
૧૯	સંતો રે સચ્ચિદાનંદ સ્વામી પૂરણ	અખાભગત	૧૪
૧૬૨	સંતો સો સતગુરુ મોહિ ભાવે	કબીર	૯૨
૫૦૬	સંતોની સંગત રે મરણે ના મૂકીએ	નિરાંત	૩૧૦
૨૫૬	સંશય શમિયા રે જ્ઞાન પામિયો	છોટમ	૧૫૪
૭૨૬	સંસાર કી સબ વસ્તુએ, બનતી	ભોલે બાબા	૪૪૩
૭૨૫	સંસારવાહી બેલ રામ, દિનરાત	ભોલે બાબા	૪૪૨

હ

૧૧૦૦	હજી છે હાથમાં બાજી, કરી લે	સંતશિષ્ય	૬૬૬
૨૦૪	હઠ લઈ બેઠા છો હરિચાચ	કેશવ	૧૧૯
૯૮૩	હતો જ્યાં ત્યાં જ હમણાં છું.	શંકર મહારાજ	૫૯૮
૧૦૦૭	હૃદયમાં વસ્તુ છે અણમોલી	સતાર શાહ	૬૧૫
૧૦૦૬	હૃદયમાં જો તપાસીને	સતાર શાહ	૬૧૪
૯૨૦	હૃદયના દીવડે બળતી તમારા	વલ્લભ	૫૬૩
૩૩૧	હમ તો કબહુ ન	દૌલતરામ	૨૦૦
૧૦૭૧	હમ ભગતન કે ભગત હમારે	સુરદાસ	૬૪૬
-	હમ સતસંગતિ બહુત લગાઈ	નાગરીદાસ	૧૨૯
૬૯૮	હમ શરન ગહો જિન ચરનકો	બુધજન	૪૨૧
૮૩૧	હમને સુણી છે હરી અધમ	મીરાંબાઈ	૫૦૦
૧૦૦૮	હમસે રાર કરો ના મોરારી	સતાર શાહ	૬૧૫
૩૩૨	હમારી વીર હરો ભવપીર	દૌલતરામ	૨૦૦
૧૦૪૪	હમારે પ્રભુ અવગુણ ચિત ન ધરો	સુરદાસ	૬૩૪
૨૫૭	હરદમસે હરિ ભજ લે બંદા, ભૂલે	છોટમ	૧૫૫
૧૦૧૦	હરિ કે બીના કૌન ગરીબ કો	સતાર શાહ	૬૧૬
૪૮૨	હરિ કે નામ બિના દુઃખ પાવે	નાનક	૨૯૪

૨૯	હરિ કો દેખા દરસનમેં	અનવર	૨૧
૪૮૩	હરિ કો નામ સદા સુખદાઈ	નાનક	૨૯૫
૧૦૦૯	હરિ ગુન ગાના ગુરુ રૂપકા	સતાર શાહ	૬૧૬
૨૩	હરિ ગુરુ સંતે કીધી મારી રહાય	અખાભગત	૧૬
૬૮૦	હરિ ચરણમેં મનકો લગાયે	બિન્દુ મહારાજ	૪૧૦
૩૧૦	હરિ જેવો તેવો હું દાસ તમારો	દયારામ	૧૮૮
૬૫૦	હરિ તુમ ભક્તન કે પ્રતિપાલ	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૯૧
૬૫૧	હરિ તેરે ચરણ કી હું મેં દાસી	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૯૨
૮૪૨	હરિ ભજતાં સદુ મોટપ પામે	મુક્તાનંદ	૫૦૫
૫૪૦	હરિ ભજે તો આવે સુખની	પ્રીતમ	૩૩૦
૪૫૯	હરિ ! મારી બેડલી પાર ઉતારો રે	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૨
૪૬૦	હરિ ! મારી હોડી હંકારો	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૩
૫૪૧	હરિ વસે હરિના જનમાં, તમે શું	પ્રીતમ	૩૩૧
૩૧૧	હરિ શું કરું રે ? મારો ! માયા	દયારામ	૧૮૮
૪૮૪	હરિ સે લાગ રહો મેરે ભાઈ	નાનક	૨૯૫
૧૦૭૨	હરિ સૌ ઠાકુર ઔર ન જન	સુરદાસ	૬૪૭
૪૨૨	હરિ હરિ રટણ કર કઠણ	નરસિંહ મહેતા	૨૫૮
૨૪	હરિ હરિજન અળગા કરી રખે ગણો ...	અખાભગત	૧૭
૪૬૧	હરિ ! હું આવું છું તારે ધામ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૪
૨૦૫	હરિ ! હું દાસ તમારો, કરૂણાકર	કેશવ	૧૧૯
૧૬૩	હરિજન ભક્તિ ન છોડે સંતો	કબીર	૯૩
૭૩૮	હરિજન હોય તેણે હેત ઘણું રાખવું	ભોજોભગત	૪૫૧
૫૭૮	હરિજન હરિને છે બહુ પ્યારા	પુનિત મહારાજ	૩૫૩
૫૭૯	હરિના ગુણલા ગાતી જા તું	પુનિત મહારાજ	૩૫૪
૯૦૩	હરિના નામનો, સૌથી મોટો	રંગઅવધૂત	૫૫૧
૫૦૭	હરિનામ સુધારસ પીજીએ પીતાં	નિરાંત	૩૧૦
૬૫૨	હરિનામ સુમર સુખધામ જગતમેં	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૯૨
૫૪૨	હરિનો મારગ છે શૂરાનો	પ્રીતમ	૩૩૧
૪૨૧	હરિભક્તિ વિના જે જન જીવે	નરસિંહ મહેતા	૨૫૭
૯૮૧	હરિસ પીઓ અને પાઓ હરદમ	શંકર મહારાજ	૫૯૮

૯૮૨	હરિસ પીવાને આવો મારા	શંકર મહારાજ	૫૯૮
૩૭૪	હવે સંસાર સાથે શું	નથુરામ	૨૩૦
૪૨૩	હળવે હળવે હળવે પ્રભુજી	નરસિંહ મહેતા	૨૫૮
૯૮૪	હળવે હળવે હાલો મારા હરજિનો !	શંકર મહારાજ	૫૯૯
૪૬૨	હળવો થયો છે હૈયાભાર	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૪
૪૨૪	હાં રે આજની ઘડી તે રળિયામણી	નરસિંહ મહેતા	૨૫૯
૮૩૩	હાં રે હરિ, વસે હરિનાં જનમાં	મીરાંબાઈ	૫૦૦
૪૬૩	હારે હૈયું હલેતું હામ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૫
૩૬૩	હિત કહ્યું સુણે ન કંઈ	નર્મદાશંકર	૨૨૩
૧૬૪	હિન્દુ મુસલમીન દોનું ભાઈ કસબી	કબીર	૯૩
૩૫૫	હીરાની પરીક્ષા રે, ઝવેરી	ધીરો	૨૧૫
૪૨૫	હું ગોવાલણ તારી રે કાનુડા	નરસિંહ મહેતા	૨૫૯
૫૮૦	હું દીન માનવ સાધનહીન	પુનિત મહારાજ	૩૫૪
૫૮૧	હું તારો તું મારો પ્રભુ કદી	પુનિત મહારાજ	૩૫૪
૪૬૪	હું તો ઘટમાં ઘડું છું ઘાટ	જ્ઞાનાલાલ કવિ	૨૮૫
૪૯૦	હું બલિહારી એ વૈરાગ્યને	નિષ્કુળાનંદ	૩૦૦
૯૮૮	હું માં તું માંને સર્વમાં	શંકર મહારાજ	૬૦૧
૩૩૩	હે જિન તેરે મેં શરણે આયા	દૌલતરામ	૨૦૧
૧૧૦૧	હે નાથ ! ગ્રહી અમ હાથ	સંતશિષ્ય	૬૬૬
૮૬૬	હે પ્રભુ હે પ્રભુ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૨૫
૩૫૬	હે મન તું હિ તું હિ બોલે રે	ધીરો	૨૧૬
૨૫૮	હે રસના ! જશ ગાને હરિના	છોટમ	૧૫૫
૮૩૪	હે રી મેં તો દરદ દિવાની	મીરાંબાઈ	૫૦૧
૨૯૮	હે હરિ ! કવન જતન ભ્રમ ભાગે	તુલસીદાસ	૧૭૯
૩૫૭	હેતે હરિ રસ પીજીએ, ઉર	ધીરો	૨૧૬
૬૫૩	હેરી સખી ચલ લે ચલ તું	બ્રહ્માનંદ (પુષ્કર) ...	૩૯૩
૬૮૧	હે આંખ વો જો રામકા દર્શન	બિન્દુ મહારાજ	૪૧૧
૩૬૨	હે આશક ઔર માશૂક જહાં	નઝીર	૨૨૨
૧૫૩	હે કોઈ ભૂલા મન સમુજાવે	કબીર	૮૭
૬૮૨	હે દયામય આપ હી સંસાર કે	બિન્દુ મહારાજ	૪૧૧

૫૮૨	હૈયા સુના માનવીઓને	પુનિત મહારાજ	૩૫૫
૯૧૪	હો સાધુ ફક્કડ બન ફીરના	લાલ	૫૫૮
૨૨૨	હોડીવાલા હોડી હંકાર	ગોવિંદ	૧૩૦
૮૬૭	હોત આસવા પરિસવા	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર	૫૨૭
૮૩૫	હોરી ખેલત હૈ ગિરધારી	મીરાંબાઈ	૫૦૧
૯૮૫	હંસલો આવ્યો હરિ ! તારા દેશમાં	શંકર મહારાજ	૬૦૦
૯૮૭	હંસા ! ગઈતી ગુરુજીના દેશમાં	શંકર મહારાજ	૬૦૧
૯૮૬	હંસા ! નેણાં ઠરે ને નાભિ	શંકર મહારાજ	૬૦૦
૧૬૫	હંસા ! હંસ મિલે સુખ	કબીર	૯૪
૫૮૩	હાંરે વ્હાલા અરજી અમારી	પુનિત મહારાજ	૩૫૬

જ્ઞા

૨૨૩	જ્ઞાન અપાર ભલે થાય	ગંગાદાસ (નિરાંત) .	૧૩૧
૧૬૬	જ્ઞાન કા શૂલ મારા ગુરુને	કબીર	૯૪
૨૫૯	જ્ઞાન ન ઉપજે ગુરુ વિના કોટી	છોટમ	૧૫૬
૨૬૦	જ્ઞાન વિના સાધન તે સર્વે	છોટમ	૧૫૬
૩૩૪	જ્ઞાની એસી હોલી મયાઈ	દૌલતરામ	૨૦૧
૧૦૧૧	જ્ઞાની ગુરૂ મળિયા રે	સતાર શાહ	૬૧૭
૩૫૮	જ્ઞાની ધ્યાની ગયા તેના જુગમાં	ધીરો	૨૧૭

‘ભજ રે મના’ અનુક્રમણિકા (ભાગ : ૨)

ૐ	પૃષ્ઠ	પૃષ્ઠ
ૐ કા નામ જીવનમેં ગાતે ચલો ...	૯૦૪	અબ લાગી અબ પ્રીત સહીરી
ૐ કાર પ્રધાન રૂપ ગણેશાન્યે	૮૨૦	અબ સોંપ દિયા ઇસ જીવન કો ..
ૐ જય જય અવિકારી	૯૩૪	અબ હમ કાહૂ વિધ ન મરેગે
અ		અબકી બાર ઉગારો હરિવર
અખિલ લોકનાં તત્ત્વને લહો	૮૪૦	અબકી બેર ઉગારો નાથ મોય
અખંડ બ્રહ્મકુંડ ડાઘ ન લાગે	૯૮૫	અબકે ઐસી દિવાલી મનાઉ
અગર સતગુરુજી હમેં ન જગાતે ૧૦૧૪		અબતો મનવા મેરા
અગર હમ ઇલ્મ સૂફીકો	૧૧૧૬	અબધુ ખોલિ નયન અબ
અગર હરદમ તૂં હૈ હાજિર	૧૦૯૫	અબધુ નિરપક્ષ વિરલા કોઈ
અજબ ખેલ હમ દેખા પરમગુરૂ	૮૦૦	અભિયાસ જાગ્યા પછી
અજહું ન નિકસૈ પ્રાણ કહોર	૮૩૨	અમને અંત સમય ઉપકારી
અદના તો આદમી છઈએ	૮૮૦	અમર શાસન સિતારોકો
અદ્ભુત રાસ દિખાયા મેરે	૬૮૬	અમારામાં અવગુણ છે પણ
અદર મહેલમાં વસે ગણેશા	૭૫૨	અમી ભરેલી નજર્યું રાખો
અનહદ ગાજે ભારી ભજનના ...	૧૧૨૫	અમે કથા સાંભળવા જઈએ
અનુભવ ચીત મીલાય દે	૭૭૫	અમે ઘનની પાછળ દોડી રહ્યા ...
અનુભવમાં હવે આવ્યું તપાવીને ૧૦૩૫		અમે નિશાળિયા રે જીવન
અનુભવીને એકલું આનંદમાં	૭૩૨	અમે મહેમાન દુનિયાના
અનંત જન્મનું અજ્ઞાન વળગ્યું	૭૧૪	અમે રંગારાગના રાગી અમે
અપના સમજકે અપને	૧૧૪૦	અમૃત ભરેલું અંતર જેનું સાગર ..
અબ આયો ઉરમેં આનંદ અપાર ૧૧૪૦		અય માલિક તેરે બંદે
અબ કોઈ ચલો હમારે સાથ	૬૮૬	અયસો દાવ મીલ્યોરી
અબ તો મનવા મેરા બસો	૭૬૯	અયે ઈશ ! તુઝે નમસ્કાર
અબ તો મનવા મેરા તજ	૧૦૪૨	અરથે નાવે એકે વાતાં
અબ તો મનવા મેરા નિજ ઘરમેં . ૧૦૪૨		અરિહંત નમો ભગવંત નમો
અબ મૈં ક્યા કરું મેરે ભાઈ	૭૫૨	અરે જીવ શું કરવા આથડે
અબ મૈં સતગુરુ શરણે આયો	૭૭૦	અલ્યા ઊંઘણસી ! જાને
અબ મૈં સાચો સાહિબ પાયો	૧૦૧૪	અલ્યા મન ઓળખ આતમરામ ...
		અલખ લખ્યા કિમ જાવે હો

અવધુ પિયો અનુભવ રસ ૭૭૬
અવતાર માનવીનો ફરીને નહિ .૧૧૪૨
અવલંબન હિતકારો પ્રભુજી તેરો .૮૬૭
અવસર આવ્યો હાથ અણમોલ ..૧૦૮૨
અવસર દોહિલો ફેર નહીં ૧૧૧૮
અવિનાથી અરજી ઉર ઘરજો ૧૧૪૩
અવિનાથી આત્મ મહલ ૧૧૪૩
અશરીરી સિદ્ધ ભગવાન ૬૯૧
અહનિશ ભજન વિના લક્ષ તે ૮૮૬
અહો દેવના દેવ હે વિશ્વસ્વામી ૮૩૪
અહો નર નીકા હૈ હરિનામ ૮૩૩
અહો ! પરમ શાંત રસમય- ૧૦૮૦
અહો ! શી શાંત રસ ઝરતી ૧૦૧૧
અહોશ્રી સતપુરુષ કે વચનામૃતમ્ .૮૬૮
અહો જ્ઞાનાવતાર ગુરુરાજના હો ૧૦૮૧

આ

આ જગતમાં સાચા સંતનો ૧૧૪૪
આ જગની માયા છોડીને ૧૦૫૪
આ જગમાંથી જેણે મન જીત્યું ૧૧૪૫
આ જીવન કેરા મેળા મહીં ૧૧૪૫
આ નભ ઝૂક્યું તે કાનજી ને ૮૮૧
આ ભવના સાગરમાં સહારો ૧૧૪૬
આઓ આઓ પ્રભુ અંતર અંગના૧૧૪૬
આજ આનંદ મહા મંગલ મેરે ૮૪૫
આજ આનંદ મુજ અંગમાં ૧૧૪૭
આજ મારા સભામંડપમાં ૧૧૪૭
આટલું તો આપજે ભગવન ૮૭૮
આટલો સંદેશો મારા સદ્ગુરુને ..૧૧૧૩
આત્માનું મંદિરિયું તન આ ૮૩૧
આતમ અનુભવ હોઈ જાકોં ૮૪૫
આતમ દેવ અલખ કરી જાનો ૭૫૩

આતમ પરમાતમ પદ પાવે ૭૭૬
આદિ અનાદિ મેરા સાંઈ ૮૨૨
આદિ ઓમકાર તે અંતમાં એક ...૮૫૬
આનંદ કી ઘડી આઈ આજ ૧૧૪૮
આનંદ ઘડી રે હેતે ભજવા હરિ ...૮૮૬
આનંદ શ્રોત બહ રહા ઔર ૧૧૪૮
આનંદ હી આનંદ બરસ ૧૧૪૮
આપ રીજો એમ રાજી ૧૧૫૦
આપ સ્વભાવમેં રે, અવધૂ સદા ...૭૭૭
આપ હી તું આપ પ્રભુ ઔર ૮૪૬
આપ હિ ભૂલ ફિરે અપન કો ૮૩૬
આપનો મારા પ્રભુ । મને ૧૧૫૦
આપા દેખે સંભારી જબતેં ૮૪૬
આભમાં ઊગેલ ચાંદલોને ૭૮૭
આરતી કરું સતગુરુવરકી ૮૬૩
આરતિ કા દિપ બનકર જલ ૮૧૭
આવ્યું આવ્યું અનુપમ નાવ ૧૧૫૧
આવ્યો આવ્યો રે અવસર તારે .૧૦૪૩
આવ્યો દાદાને દરબાર ૧૧૫૧
આવી ઊભો છું દારે પ્રભુ ૧૦૫૪
આવે, આવે ને ચાલી જાય ૧૧૫૨
આવો, આવો પરમકૃપાળુ આવો ૧૧૨૫
આવો આવો હે વીર સ્વામી ૧૦૫૫
આવો તે રંગ તમે શીંદ લગાડ્યો ૧૧૫૩
આવો સુંદર શ્યામ મેરે ઘટ ૧૧૨૬
આશક હું દિલોજાસે કાફીર ૧૧૫૪
આશરા ઈસ જહાં કા મિલે ૧૧૫૪
આંખડી મારી પ્રભુ હરખાય છે ..૧૧૫૫

ઇ

ઇતની નિગાહ રખના જબ ૮૩૬
ઇતની શક્તિ હમેં દેના દાતા ૧૧૬૩

ઇતને ગુન જામેં સો સંત ૮૧૬
ઇશ્ક હી હૈ દર્દ મેરા ૮૦૫
ઇસ તનમેં રમા કરના ૧૦૪૫
ઇસ યોગ્ય હમ કહાં હૈ ૧૧૨૬
ઈદ્રવારણા હોય, કોય પાંતે ૧૦૪૬

ઉ

ઉઘડ્યા અંતરદ્વાર પ્રભુ મારા ...૧૧૬૪
ઉઠ જાગ મુસાફિર ભોર ભઈ ૧૦૧૩
ઉઠત પ્રભાત નામ જિનજીકો ૧૧૬૪
ઉઠા ઉઠા ઘુંઘટ રી સજની ૮૦૫
ઉઘો ! મોહન મોહ ન જાવે ૧૦૨૫
ઉન્મુખ ઘર પહોંચે રે બોલવું ૮૮૭
ઉલટ સમાવ્યા સૂલટમાં ને ૮૮૦

ઊ

ઊંટ કહે, આ સભામાં વાંકાં ૮૨૫
ઊઠોને મોરા આતમરામ ૭૭૮

એ

એક ઘડી પ્રભુ ઉર એકાંતે ૧૧૫૫
એક જ અરમાન છે મને ૧૧૫૫
એક જ દે ચિનગારી ૧૧૧૮
એક તૂઠ્ઠી આધાર સતગુરુ ૧૧૫૬
એક તુઠ્ઠી આધાર હો જગમેં ૧૧૫૬
એક પંખી આવીને ઉડી ગયું ૧૧૫૭
એક રાદા એક મીરાં ૧૧૫૮
એક હી સો બ્રહ્મ સત્ય દૂસરા ૮૪૭
એકતાસે ખેલો હોરી ૮૦૧
એકલા જ આવ્યા મનવા ૮૦૧
એરણ અજબ બનાયા મેરે ૭૫૩
એરી મુખ હોરી ગાવોરી ૭૭૭
એવા અગમ ઘર આવે ૬૮૫
એવા સતગુરુને ચરણે અમ ૭૩૫

એવી ઘેલી ઘેલી અમારી રે વાતો ..૭૮૩
એવી મહાપદ કેરી વાત ૭૫૧
એવો રે દિવસ ક્યારે આવશે ૮૫૬

ઓ

ઓ ઘટ વિણસત વાર ન લાગે ૭૭૮
ઓ ચેતન નિજકી ઓર ૧૧૫૮
ઓ જાગ રે ચેતન જાગ તુજે ૧૧૫૮
ઓ નટવર નંદકુમાર તમે ૧૦૦૩
ઓ પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર ૧૧૫૮
ઓ પ્રાણી ! આ દુનિયા કેરો ૭૩૮
ઓ માઈરી, એસો દાગ લગાયો .૧૦૧૩
ઓ મેરે રોમ રોમ મેં બસને ૧૧૬૦
ઓ મોરે શ્યામ ૧૧૨૬
ઓ શ્યામ ! તને કહેવી છે ૧૦૦૪
ઓ શિલ્પી ! આત્મકલા ૧૦૮૨
ઓ સમતાના ધરનારા ૧૧૬૦
ઓ સુખમારગના પંથેર ૮૮૫
ઓથ અમારે હે ગુરુ ૧૧૬૧
ઓઘવજી ! સંદેશો કેજો શ્યામને ..૮૬૫
ઓરા આવોને સુંદર શ્યામ ૮૮૭
ઓળખો અંદરવાળો ઓ ભાઈ ..૧૦૦૨

ઐ

ઐસા પ્યાર બહાદો પ્રભુજી ૧૧૬૨
ઐસે ગુરુ દુર્લભ જગમાંથી ૬૮૭

અં

અંજન આંજીએ નિજ સોઈ ૧૧૫૨
અંતર ગગન ગુરુ પરકાશિત ૮૦૪
અંતર મમ વિકસિત કરો ૮૮૦
અંતરના એક તારે મારે ગાવાં ..૧૧૬૨
અંતરમાં આનંદ જાગે ૧૧૬૩
અંતરયાત્રા કરાવો સદ્ગુરુ ૧૧૬૧

અંતઃકરણની પૂજાવાની આશા ૭૫૯

ક

કચ્છા બે કચ્છા નહીં ગુરુકા ૯૨૯
કર્તા જીવ સ્વતંત્ર આચારી ૧૦૮૨
કદિ શંકા તણા તોરે ચઢાવી ૭૭૧
કબ સે ખોજ રહી પી અપના ૮૦૫
કબૂતરોનું ઘું ઘું ઘું ૯૫૦
કર દયા દાસકે કષ્ટ હરો ૮૯૦
કર પ્રભુ સંઘાતે દૃઢ પ્રીતડી રે ૮૪૩
કર સેવા ગુરુ ચરનનકી ૯૯૪
કરતાં જાળ કરોળિયો ૧૧૬૫
કરમ ફલ ભુગતહિ જાય ટરૈ ૧૧૬૬
કરમની કેવી છે એ કહાણી ૧૧૬૫
કરલે ગુરુગમ જ્ઞાન વિચારા ૭૭૯
કરલે સ્વસે સગાઈ, લે લે પર સે ૧૧૬૬
કરલો (૩) સંત સમાગમ સાર ૭૭૨
કરાર વિન્ટે પદાર વિન્ટ ૧૦૩૩
કરી લે કમાણી હરિ નામની રે ..૧૧૧૧
કરો રક્ષા વિપદમાંથી ન એવી ૯૮૧
કરણા સાગર હે જિનવર મને ...૧૧૬૭
કરુ ઘડી ઘડી સતસંગ તૂ ૧૧૬૭
કયા તેરા કયા મેરા ! ૭૮૦
ક્યાં રે જવું તું અને ક્યાં ૧૦૫૫
ક્યો ચોરો પ્રભુકો દે કર મન ૧૦૮૩
ક્યો સોયા ગફલત કા મારા ૮૬૪
કહત સુનત બહુતે દિન બીતે ...૧૦૩૧
કહાં કહાં તક ભટક ચુકે હો ૧૧૬૮
કહાં જાકે છૂપા ચિત્તચોર ૧૧૬૯
કહાના ! કહાના ! આન પડી મેં ૧૧૬૯
કહાંસે આયે કહાં જાયગા ૧૦૩૭
કહેણીવાળા રે ! રહેણી વિના ૭૨૮

કહો કૃપાળુ દેવ ! કરશો કૃપા ...૧૧૭૦
કહોને ઓઘાજી અમે કેમ કરિયે ..૯૫૯
કળજુગમાં જતી સતી સંતાશેને ...૭૬૦
કાગળ લખું કૃપાળુ દેવ ૮૮૯
કાચે ઘડે નીર કચું રહે ? ૭૯૯
કાનુડે કામણ કીધા ઓ બાઈ ...૧૦૫૨
કામનો, કામનો કામનો રે તું ૯૨૨
કાયા જીવને કહે છે રે ૮૬૦
કાયા રે કેસે રોઈ ? તજી દીર્ઘાં .૧૧૭૦
કાયાના કોટડે બંધાણો ૯૯૬
કાયામેં મેરી ફિર ગઈ રામ દુહાઈ ૧૦૯૬
કાહેકો રતિયા બનાઈ ૧૧૦૦
કાળજા કેરો કટકો મારો ૮૩૦
કાંઈ ચે નથી, કોઈ ચે નથી ૮૩૭
કાંક મેં પાપ કિરતાર કીધાં ૭૩૯
કિતે દિન બિન વૃંદાવન ખોયે ? ..૮૫૯
કિસ કે અર્થ બનૂં મેં દીન ૯૩૭
કિસસે નજર મિલાઈ ૧૨૫૭
કિસી કે કામ જો આયે, ઉસે ૮૬૮
કુંદન કે હમ ડલે હૈ, જબ ચહાય ૧૧૭૧
કુપાત્ર આગળ વસ્તુ ન વાવીએ ...૭૫૯
કેશવા માધવા તુજ્યા ૭૦૦
કોઈ જ્યોત જલે કે ઓલાય ૧૨૯૯
કોઈ જાગંદા ! હાંરે કોઈ ચેતંદા ...૯૮૮
કોઈ પીવે રામરસ પ્યાસા રે ૧૦૯૮
કોઈ બતલાવો અમને ઉપાય ૧૦૦૪
કોઈ બતાવે દૂર પિયા હૈ ૮૦૬
કોઈ રેંહદા ઉભુની મુદ્રા માંહી ૯૮૮
કોઈ લાખ કરે ચતુરાઈ ૮૭૭
કોઈ સંત વિરલે જાણીયું ૯૯૭
કોઈ હોયે હરિના રે જન ૭૪૦

કોનસે ખેલું મેં હોરી ? ૮૦૧
કૌતકની કહું છું વાત ૭૪૦
કૌન પ્રેમ જલ પાવે ગુરાંશા ૭૫૦

ખ

ખરાખરીનો ખેલ જેના ઘટડામાં ..૧૦૩૬
ખિલા વસન્ત હૈ અંદર તેરે ૮૦૬
ખેલો જન જ્ઞાનકી હોરી, જલે ૭૯૧

ગ

ગણપત ગાઈ લે સદાય સુખ પાઈ .૯૨૬
ગિરધર ગોકુલ આવો રે ૯૩૨
ગિરવરદારી સે જો મન કો ૯૯૫
ગિરુઆરે ગુણ તુમ તણા ૧૦૧૬
ગુજારે જે શિરે તારે જગતનો ૧૩૨૬
ગુપત રસ આ તો ૭૬૦
ગુરને એસો મારો તીર ૧૧૭૧
ગુરુ ઐસી વિનય દે દે ૧૧૭૨
ગુરુ કૃપાંજન પાયો મેરે ૭૦૧
ગુરુ ઘેર આવ્યા તે દિવાળી ૯૬૮
ગુરુ પર બ્રહ્મ ચિદાનંદરૂપ ૧૦૭૨
ગુરુ બિનુ હોરી કૌન ખેલાવે ? ...૭૩૦
ગુરુ મળ્યાને ગમ પડી, ...૭૫૧
ગુરુ મારા અંતરની આંખ ૧૧૭૨
ગુરુ મૂરતિ કી બલિહારી ૮૫૦
ગુરુ મેટ દિયો જન્મ-મરણા ૧૧૭૩
ગુરુ મિલ્યા મન શીતલ હોયા ૮૦૭
ગુરુકી અજબ કલા ભાઈ, મુમુક્ષુ ..૮૦૨
ગુરુગમ વિના રે, આતમ ૭૫૪
ગુરુગમ લહે સો જ્ઞાની સંતો ૯૮૯
ગુરુજી લે ચલો પલ્લી પાર ૧૧૭૩
ગુરુજીએ ઝાલ્યો મારો હાથ ૮૮૭
ગુરુદેવ તુમકો નમસ્તે નમસ્તે ...૧૧૭૪

ગુરુદેવ તુમ્હેં નમસ્કાર બાર ૧૧૧૨
ગુરુદેવ સે નિરાલા કોઈ ૯૯૬
ગુરુદેવ હમારા પ્યારા હૈ ૯૫૭
ગુરુને એસી કૃપા કરી હૈ ૮૦૮
ગુરુને જ્ઞાન શિખાયા જી ૭૫૪
ગુરુપદ મહિમા જાની જિસને ૧૧૧૯
ગુરુવર તુમ્હીં બતા હો, કિસકી .૧૧૭૪
ગુરુવર તુમ હો જૈસે નાવ ૭૬૭
ગુરુવર તેરે ચરણોકી ગર ધૂલ .૧૧૭૫
ગુરુસેવા સાચી રે બીજી ૯૦૬
ગોકુળ ઘડી નથી વિસરાતું ૮૩૬

ઘ

ઘડી ઘડી સાંભરે સાંઈ સલૂના ૧૦૧૬
ઘર મિલે, જો અપના ઘર ખોવે હૈ .૮૯૧
ઘાટ ઘાટ પર બહુત નહાયે ૧૧૭૫
ઘેલી તો ફરુ રે ઘરમાં ઘેલી ૧૧૭૬
ઘંટના નાદે કાન ફૂટે મારા ૭૩૩

ચ

ચડી રે ફોજ ને દીયા નગારા ૮૦૦
ચઢતા સૂરજ ધીરે ધીરે ૧૩૧૮
ચલો રે ભાઈ અપને વતનમેં ૧૧૦૪
ચલો સખી દર્શન કરિયે ૬૮૭
ચાલ તું વિચારી ચિત્ત ૧૧૭૭
ચાહ જગી મુજે દર્શનકી ૧૧૭૭
ચાહે જીવ જગત મેં કિતના ૮૦૮
ચિત ગયો ચોરી માઈ મન ગયો ...૯૬૨
ચિંતામન સ્વામી સાંચા સાહિબ ૮૯૯
ચેતન અનુભવ રંગ રમીજે ૯૧૧
ચેતન ! અબ મોહિ દર્શન દીજે ..૧૦૧૭
ચેતન ચાલો રે હવે, સુખ ૧૦૩૧
ચેતન ! નિરપક્ષ નિજ વર્તન ૧૦૮૩

ચેતન મમતા છાંડ પરીરી ૧૦૧૭
 ચેતન જ્ઞાન અજવાળીએ ૧૦૧૮
 ચેતનજી ! તું તારું સંભાળ ૧૦૮૪
 ચેતનરૂપ ચિન્હ ચિદ્રૂપમ ૮૮૪
 ચેતના ઇતના તનિક વિચારો ૧૧૭૮
 ચેતે તો ચેતાવું તુને રે, મૂરખ ૭૪૧
 ચેતે તો ચેતાવું તુંને રે, પામર ૬૦૬
 ચંદ ક્ષણ જીવન કે તેરે રહ ગયે ૧૧૭૮

છ

છડો હું હતો છોકરો છેક છોટો ... ૮૨૬
 છલ તજી પ્રીતિ કરત નહિ ૧૦૧૦
 છૂપ છૂપ મીરાં રોયે ૧૧૭૯
 છે અમૃતમાં ઝેર મિત્રો ૭૩૦
 છોડ ગયે પીરા હિરદયમેં ૮૦૯
 છાંડિ દે અભિમાન જિયરે ૬૨૫

જ

જગ કો તો ઉપદેશ કરે પર ૮૦૯
 જગત ભૂલામણીમાં ફસ્યો હું ૧૧૭૯
 જગત મેં સો દેવન કો દેવ ૮૯૯
 જગત મેં કોઈ નહી રે મેરા ૧૧૦૪
 જગતગુરુ કબ નિજ આતમ ૬૪૫
 જગતમાં એ જન જાયે જીતી ૭૨૧
 જગતમેં ભક્તિ બડી સુખદાની .. ૧૩૧૩
 જગતમેં સુખિયા સરદાવાન ૬૫૦
 જગમેં સુંદર હૈ દો નામ ૧૧૮૦
 જતી હતી હું વાટમાં ૭૦૪
 જનગણમન અધિનાયક જય હૈ ... ૬૮૧
 જન્મ મરણના દુઃખ તણો ૧૧૮૦
 જન્મથી હું જૈન છું ધર્મથી નથી .. ૧૦૫૬
 જનમ જનમ કા મૈલ રે મનવા, .. ૧૦૬૯
 જનમ જનમનાં ફેરા, આ તો ૧૧૮૧

જનમ જે સંત ને આપે ૧૧૮૧
 જનમનો સંગાથી, જીવ તારૂ ૧૦૩૦
 જપ લે હરિ કા નામ મનવા ! ૧૧૮૨
 જપો રે ભાઈ આતમરામ અનામ ૧૧૮૨
 જબ અપની ઝાંકી દેખ લિયા ૧૧૮૩
 જબ એક રતન અનમોલ હૈ ૬૯૪
 જબ ચલે આત્મારામ છોડ ૧૧૮૩
 જબ છુપા તું તો તેરે છુપને સે ... ૧૧૮૪
 જબ તક સાંસે ચલતી હૈ ૧૧૮૪
 જબ તેરી ડોલી નિકાલી જાયેગી ૧૦૨૯
 જબ લગ આવે નહિ મન ઠામ ૭૮૦
 જબ લગ ઉપશમ નહિ રતિ ૧૦૧૮
 જબ ભયા મન મગન અંદર ૮૧૦
 જબ સે મિલે મોહે સતગુરુ જી ... ૧૧૮૫
 જમકા અજબ તમાશાવેં, તનકી ૧૦૭૯
 જય ગુરુદેવ દયાનિધિ દીનન ૬૦૫
 જય જગતપ્રાતા ૬૦૨
 જય જગદીશ હરે, સ્વામી ૧૧૮૬
 જય મન રામ રામ રંગ લાઈ ૮૨૦
 જયદેવ (૨) જય મંગલકર્તા ૧૧૮૬
 જયમ જયમ દરદ આવ્યાં કરે ... ૧૦૯૭
 જયાં જયાં નજર મારી ઠરે ૭૨૮
 જયાં લગી ગંગાને જમનાના ૧૦૫૬
 જ્યોત સે જ્યોત જગાઓ ૬૫૮
 જ્યોતિ કલશ છલકે ૧૧૮૭
 જરા તો ઇતના બતા દો પ્રીતમ .. ૧૧૮૭
 જલતી આતમ જ્યોતના માનવ .. ૧૧૨૮
 જાઉં કહાં તજ ચરણ તિહારી ૧૧૮૮
 જાકે ઉર ઉપજી નહિ ભાઈ ! ૮૨૨
 જાગ જાગ તું જાગ, મનવા ૧૧૮૮
 જાગી જોને જીવલડા તું ૧૧૮૯

જાગો અબ તો નિંદસે જાગો ૧૧૮૯
 જાગો અંતર્યામી મારા ૮૬૨
 જાગો મારા પ્યારા પ્રાણ ૧૧૯૦
 જાગો સજ્જન વૃંદ હમારે ૬૬૪
 જાગ્યો રે આતમા આશ જાગી ... ૧૧૯૦
 જાણનારનો રંગ બરસ રહ્યો રે .. ૧૧૯૧
 જાના નહિ નિજ આત્મા ૧૦૭૩
 જાવો શ્યામને શોધી લાવો ૧૧૨૮
 જાહિ લગન લગી ઘનશ્યામ કી ... ૮૬૧
 જિત દેખો તિત શ્યામ મઈ હૈ ૧૧૯૨
 જિંદગી કી સુખહ હો, યા જિંદગી . ૯૧૨
 જિંદગી હૈ ગીત પ્યારા ! ૧૧૯૨
 જિનકે હૃદય સમ્યક્ત્વ ના ૧૧૯૩
 જિનવર તેરે ચરણોમેં હમ ૧૧૨૮
 જિન્હોં ઘર ઝૂમતે હાથી ૭૩૭
 જિયા તૂ ચેત શકે તો ચેત ૧૦૮૪
 જિસકે દિલ પર વો પ્રભુ નામ ૮૯૧
 જિજ્ઞાસુ તારે જેમના તેમ ૧૦૭૬
 જી રે લાખા ! બ્રહ્મમાં ભળવું ૧૦૨૬
 જી રે રાણી ! શુદ્ધ સ્વરૂપમાં ૧૦૨૬
 જી રે લાખા ! હરિ ગુરુ-સંતને .. ૧૦૨૭
 જીતવા નીકળ્યો છું હું પણ ૧૧૯૩
 જીભલડી રે તને હરિગુણ ૧૧૯૪
 જીવ કાયાને કહે છે રે ૮૬૦
 જીવ તું પ્રભુજો નાં સંભાર ૧૧૯૪
 જીવ તોકે કઈ રીતે સમજાણું ? .. ૧૧૯૫
 જીવ શાને ફરે છે ગુમાનમાં ૧૧૯૫
 જીવન અંજલિ થાજો, મારું ૭૨૫
 જીવન જ્યોત જગાવો પ્રભુ હૈ ૧૧૦૦
 જીવન તો ત્યારે થાયે બેસ્ટ ૧૩૨૫
 જીવે તેને જરૂર જડે નહિ ૭૧૫

જુઓને આ કાયાના ૧૧૯૬
 જૂઠી ઝાકળની પીછોડી, ... ૯૧૦
 જૂના ઘરમ લ્યો જાણી મારા ૭૪૨
 જે કોઈ સદ્ગુરુ શરણે જાય ૬૩૨
 જેના મુખમાં રામનું નામ નથી ... ૧૧૯૬
 જેને કૃષ્ણ વચન વિશ્વાસ, ... ૬૩૦
 જેનો કાળ તે કિંકર થઈ રહ્યો .. ૧૨૨૪
 જૈન કહો કયોં હોવે પરમ ૧૦૧૯
 જો કહતા હમ કરતે વો દુઃખ ૮૯૨
 જો કોઈ નામ અમીરસ પીતા ૬૯૪
 જો જાણું પોતાના રૂપને રે ૬૭૪
 જો જાણો તો આતમા જાણજો રે ... ૬૭૪
 જો તું સાધન સર્વ સોહાવે ૭૪૨
 જો તું હૈ સો મૈં હું ૧૧૯૭
 જો મોહ માયા માન મત્સર ૧૧૩૫
 જો સુખ હોત ભગત ઘર આયે ... ૧૦૩૨
 જોગી ઐસા હોય ફિર ૧૦૩૪
 જોબન કા મગરૂરી મત કરના .. ૧૦૧૪
 જોતો અનુભવ જ્ઞાન ઘટમેં ૭૮૧

ઝ

ઝાકળના પાણીનું બિંદુ ૬૮૩

ડ

ડગલું ભર્યું કે ના હઠવું ના હઠવું . ૮૫૧
 ડાલ એક પર પંછી બૈઠા ૮૧૦
 ડાલે કોઈ દાર્ઝમેં આતિશ તો ૮૯૨

ત

તજી દે, તજી દે તું નેડો રે ૭૨૨
 તન તો મંદિર હૈ હૃદયમેં ૧૧૯૭
 તન કે તંબૂરે મેં દો ૧૧૯૮
 તન ભીતરકો રંગ લગાઈ લિયો .. ૭૧૦
 તન સમર્પણ મન સમર્પણ ૧૧૯૮

તને પ્રભુ લાખ વખત તરછોડે ૯૬૦
તમ કને શું માંગવું ! એ ૧૦૫૭
તમે મન મૂકીને વરસ્યા ૧૦૫૮
તમે માયાની જાળમાં ૧૧૯૯
તમે ભાવે ભજી લ્યો ભગવાન ૬૯૩
તમે લગની લગાડી પ્રભુ ! કેવી ... ૯૬૧
તરુનો બહુ આભાર જગત ૧૧૯૯
તવ મંદિરનો ઝળહળ દીવો ૧૧૦૫
તાર હો તાર પ્રભુ, મુજ સેવક ૮૪૨
તારા ગીત ગાતા, આયખુ વહી . ૧૦૫૮
તારા ગુના પ્રભુ અમે અધિકા ... ૧૨૦૦
તારા દર્શન માત્રથી દેવ ૯૬૯
તારા દર્શનથી જિનરાજ રે ૮૬૯
તારા દુઃખને ખંખેરી નાખ ૧૨૦૦
તારા મનમાં જાણે જે મરવું નથી .. ૮૪૩
તારા માથે નગારાં વાગે મોતનાં ... ૮૪૪
તારી આશાને છાંયે ૧૨૦૦
તારી એક એક પળ જાય ૧૨૦૧
તારી ખીચડીમાં ઘી થઈ જાઉં ૧૨૦૧
તારી જો હાંક સુણી કોઈ ના ૯૮૪
તારી પાસે એવું શું ૧૨૦૨
તારે દ્વારે જે કોઈ આવે ૧૨૦૨
તૂ જાગ રે ચેતન પ્રાણી ૬૯૧
તૂ પ્યાર કા સાગર હૈ ૧૨૦૩
તૂ સબકા સરદાર હૈ ફિર ૬૮૮
તૂ વોહ મયે ખૂબી હૈ એ ૧૨૦૩
તૂ જ્ઞાન કા સાગર હૈ , ... ૮૮૪
તૂને તો મુજે જાલિમ દિવાના ૧૨૦૪
તૂમ્હી મેરે રસના ૮૩૩
તું તીર્થમાં જ્યાં ત્યાં વિચરતો ૧૨૦૪
તુ શ્યામ મેરા, સાચા નામ ૧૨૦૬

તું હી સાગર હૈ, તું હી કિનારા . ૧૨૦૫
તુમ તો સખ કે હો રખવાલે ૧૨૦૬
તુમ દેખો રે સાધો આતમરામ ૬૮૮
તુમસે લાગી પ્રીત પ્રભુજી ૧૨૦૭
તુમરી કિરપા બિન હૈ પ્રભુજી ૮૧૧
તુમ્હારે દર્શ બિન સ્વામી ૧૧૦૬
તુમ્હી બતાવો ભગવન, ... ૧૨૦૭
તુમ્હી હો જ્ઞાતા દૃષ્ટા તુમ્હી હો .. ૧૧૧૦
તુલસી મીરાં સુર કબીર ૧૨૦૮
તેડું થયું કીરતારનું જાવા ૧૨૦૮
તેજને તાગવા આભને માપવા ૯૩૩
તેરા દરબાર દીખનેકો ૧૦૯૫
તેરા મેં દીદાર દીવાના ૯૪૬
તેરા રામજી કરેંગે બેડા પાર ૧૨૦૯
તેરી પલ પલ બીતી જાય ૧૨૦૯
તેરી શરણમેં એ સતગુરુ ૧૨૧૦
તેરે કૃષ્ણ ખડે આંગનમેં ૧૨૧૦
તેરે ચરણ કમલ મેં રામ લિપટ .. ૧૨૧૧
તેરે દર પે આયે હૈ આતે રહેંગે . ૧૨૧૧
તેરે મનમેં રામ, તનમેં રામ ૧૨૧૨
તેરે મંદિર કા હું દીપક જલ ૧૨૧૨
તોડકે બંધન સારે જગકે ૧૨૧૩
તોરા મન દર્પન કહલાયે ૧૨૧૩
તોરે અંગ સે અંગ મિલા કે ૧૨૧૪
તૃષ્ણા ખાઈ બડી હૈ અંધેરી ૧૧૧૯

થ

થઈ ઘ્યેયનિષ્ઠ જીવનમાં મારે ૧૧૧૨

દ

દમ પર દમ હર ભજ, ભરોસો ૮૯૩
દર્શન દેના પ્રાણ પિયારે ૭૩૮
દર્શન દો ઘનશ્યામ નાથ મેં ૧૨૧૪

દર્શન ઘો ગુરુરાજ વિદેહી ૯૭૦
દશા આ શી થઈ મારી ! ૧૨૧૫
દયા સિંધુ દયા સિંધુ દયા ૧૨૧૫
દયાલુ ગુરુસે દયા માંગતે હૈ ૧૨૧૬
દયાળુ દીનાનાથ અજ્ઞાનહારી ૯૦૩
દલ દરિયામાં હંમેશ ન્હાતા ૯૮૯
દિનરાત મેરે સ્વામી ૧૦૭૪
દિલ દરિયામાં અખંડ દીવો ૯૯૦
દિલમાં દીવો કરો રે દીવો ૯૬૫
દિવડો ઘરો રે પ્રભુ ૧૦૫૯
દીવામાં દિવેલ ખૂટ્યું ૧૨૧૬
દીવો રે દીવો પ્રભુ મંગલિક ૧૨૧૭
દુઃખથી જેનું મોઢું સૂકાયેલું, ... ૯૫૨
દુઃખો સે અગર ચોટ ખાઈ ન ૮૬૯
દુનિયામેં રહે ચાહે દૂર રહે ૧૦૭૪
દુનિયામેં લાખોઈ પંથકો હમને ૮૯૪
દુષ્ટનો સંગ રે દૂર પરહરિયે રે ૮૪૭
દે ડારો બંસી હમારી, રાધા ૧૧૨૯
દેખ એક તૂ હી તૂ હી ૯૧૯
દેખ્યા ખાવિંદકા ખેલ રે ૧૧૩૮
દેખા જખ અપને અંતર કો ૯૭૮
દેખો ભાઈ મહા વિકલ સંસારી .. ૧૦૨૦
દેખો રી છબી નંદસુવનકી ૯૯૭
દૃષ્ટિ ત્રાટક કરી ઈશને ૧૨૧૭

ધ

ધન્ય ગુરુ દાતા ને ધન્ય ગુરુ ... ૧૦૯૭
ધન્ય ગુરુરાજ, બોધિ સમાધિ ... ૧૦૮૫
ધન્ય ધન્ય એ ઘડી જીવનની ૧૨૧૮
ધન્ય ધન્ય મહાવીર સ્વામી ૮૭૩
ધન્ય ધન્ય વીતરાગ વાણી ૬૯૨
ધર્મ અમારો એક માત્ર ૧૧૦૮

ધર્મ બિન કોઈ નહીં અપના ૧૨૧૮
ધરજે ધરજે હરિનું ધ્યાન ૭૦૧
ધરતી બોલે ને ગગન સાંભળે ... ૧૨૧૯
ધરમ કરમના જોડયા બળદિયા . ૧૨૨૦
ધાર મન ! તું ધાર આપણા ૯૫૩
ધિક્ ધિક્ જીવન સમ્યક્ત્વ ૧૨૧૯
ધીરજ ધરને અરે અધીરા ૭૧૫
ધીરે ધીરે પધારો નાથ ૭૨૫
ધૂઈ ધૂઈ ધિલડે કે ચંધર ૧૦૩૮
ધૂણી રે ધખાવી બેલી ૬૯૬

ન

ન જાના આપકો ભગવાન ૯૩૮
ન સમજો અભી મિત્ર કિતના ... ૧૨૨૦
ન હૈ કુછ તમન્ના ન કુછ ૧૨૨૧
નજર કે સામને રહના ગુરુવર .. ૧૨૨૨
નટખટ નંદાજીનો લાલ ૧૦૦૫
નટવર વર ગિરધારી ૮૩૮
નથી નિપજતો પ્રેમ ૮૫૨
નરતન જન્મ ધરી કહા ૮૪૧
નરભવ જૈસે - તૈસે પાયા ૯૪૮
નવધા ભક્તિમાં, નિર્મળ રહેવું ૭૬૧
નયને અશ્રુ સારી બોલી ૧૨૨૨
નહિ પરનારી નેહ ૮૭૮
નહિ મિલે હરિ ધન ત્યાગે ૮૯૫
નહિ રાગ નહિ દ્રેષ લગી રે ૧૦૫૯
ના ચે તેરા ના ચે મેરા ૧૨૨૩
ના ફરોગ બામકી બુલ્સગુ ૧૨૭૮
ના વિસારશો રે રૂડા ૧૦૦૦
નામ જપન કયો છોડ દિયા ? ૭૩૮
નામ બિન ભાવ કરમ નહિ ૮૨૩
નામ સહજાનંદ મેરા ૧૦૮૬

નામ હૈ તેરા તારણહારા ૧૨૨૪
 નામરૂપ ગુણ ગાઈ અલખ મારી ... ૬૯૦
 નાથ ! એસા દિન કબ પાઉં ૯૨૮
 નાથ ! તું તો નિર્ધનિયાનું છે ૧૦૨૮
 નાથ મુહિં કીજૈ ધ્રુવકી મોર ૯૯૮
 નાવ મિલી કેવટ નહીં ૧૦૪૪
 નિજ રૂપમાં હું મસ્ત છું ૧૨૨૫
 નિત પ્રભુ પૂજન રચાઉં ૧૦૮૬
 નિત્ય પ્રભાતે આંખ ઊઘડતાં ૯૬૧
 નિરખો અંગ - અંગ જિનવર કે .. ૬૯૨
 નિશ્ચે રહેવું નથી રે, માથે ૭૧૬
 નિ કરો રામનું નામ ૮૫૪
 નિશદિન નમુ ગુરુવર ચરણ ૧૧૨૦
 નિશાચર નિરભય પદ તારૂ રે ૯૭૫
 નેક કમાઈ કર કુછ પ્યારે ૭૩૪
 નૈન ભરિ દેખ્યો નંદકુમાર ૭૩૧
 નૈન હીનકો રાહ દિખા પ્રભુ ૧૨૨૫
 નૈયા મુકાવી મૈં તો જો જે ૧૦૬૦
 નંદલાલા ! અમે તો તારા ૭૧૬

પ

પડી મઝદાર મૈં નૈયા ઉબારોગે ૭૮૮
 પતિવ્રતા નારને પ્રાણ વલ્લભ ૯૭૫
 પ્યારી વિપદાઓ આઓ ૯૩૮
 પ્યારે પ્રભુજી કા ધ્યાન લગા ૧૧૩૭
 પ્યાલોમૈં પીધો રે ! લીધો રે ૯૯૦
 પરકમ્મા કરીને લાગું પાય રે ૧૨૨૬
 પરમ કૃપાળુ સ્વામી તારી ૧૨૨૬
 પરમ પુનિત તવ ચરણ ૧૨૨૭
 પરમાનંદ સ્તોત્ર ૮૭૦
 પરોદિયે નિત ઊઠીને લેવું ૧૨૨૭
 પરલોકે સુખ પામવા તું કર ૧૨૨૮

પલ ભર ભી નહી આરામ ૧૨૨૮
 પળની તારી પ્રીત પપીહા ૧૨૨૯
 પ્રણામિને કૃપાનાથને ભજૂં ૧૨૨૯
 પ્રભુ કેવા છો - તમે કેવા છો ? ૮૩૮
 પ્રભુ ! તૂ જ પ્રેમી ને પ્રિયતમ ૧૧૨૦
 પ્રભુ જેવો ગણો તેવો તથાપિ ૧૨૩૦
 પ્રભુ તમે અરહિંત છો મારે ૧૦૬૦
 પ્રભુ ! તારા નામની માળા ૧૦૬૧
 પ્રભુ તારા છે અનંત નામ ૧૦૮૭
 પ્રભુ તારા વિના મુજ નયન ૧૨૩૦
 પ્રભુ તારી માયા લાગી ૧૨૩૧
 પ્રભુ તારાં ગીત મારે ગાવું છે ૧૦૬૧
 પ્રભુ ! તુમ આતમ ધ્યેય કરો ૭૮૯
 પ્રભુ તૈં મને જે આપ્યું છે ૧૨૩૧
 પ્રભુ તેરો નામ, જો ધ્યાયે ૧૨૩૨
 પ્રભુ મારા અંતરને અજવાળો ... ૧૨૩૨
 પ્રભુ મુંજો દિલ અંઈ નિર્મળ ૧૨૩૩
 પ્રભુ મેરે ! તૂં સખ વાતે પૂરા ૧૦૮૭
 પ્રભુ લાગે તું પ્યારો પ્યારો ૭૨૨
 પ્રભુ વીતરાગ મુદ્રા તેરી ૧૨૩૪
 પ્રભુ શરણ વિણ કોણ ઉગારે ? ... ૭૩૬
 પ્રભુ શાંત છવિ તેરી અંતરમૈં ૧૨૩૩
 પ્રભુ સુરત લગે મોહે પ્યારી ૧૨૩૪
 પ્રભુ હી જીવન કા હૈ સખેરા ૧૨૩૪
 પ્રભુજી અજવાળું દેખાડો ૧૨૩૬
 પ્રભુજી તુમ મેરા હાથ ન ૧૧૩૦
 પ્રભુજી ! પ્રેમ કી વર્ષા કીની ૮૧૧
 પ્રભુજી મારા મન મંદિરમાં ૧૨૩૬
 પ્રભુજી મોહે ચરનમૈં રખ લીજો .. ૧૨૩૫
 પ્રભુજી ! યહ મન મૂઢ ન માને ૯૯૮
 પ્રભુજીને પડદામાં રાખમાં ૭૧૦

પ્રભુના નામનો ધંધો કરો ૧૦૦૫
 પ્રભુના ભજનમાં સદા નીંદ ૧૦૦૬
 પ્રભુનામકો તૂ ભક્તિ સે ૧૧૨૧
 પ્રભુને ગમે તે સમે સર્વ ૮૨૬
 પ્રભુને રહેવાનું મન થાય ૧૨૩૬
 પ્રભુને સર્વ સોંપીને પ્રભુનું ૧૦૭૭
 પ્રભુનો પંથ વિકટ છે ભાઈ ૧૦૦૬
 પ્રલાપો પ્રેમીના દિલના પ્રેમી ૧૨૩૯
 પ્રવાસી તમે ભૂલ કરો છો ૧૨૮૭
 પાકો પ્રેમ જ્યારે અંગમાં ૭૬૧
 પાના નહીં જીવન કો બદલના ... ૧૨૩૭
 પાપ ને પ્રાયશ્ચિતનો છે કેવોય ... ૧૦૬૨
 પામશું પામશું પામશું રે ! અમે ... ૧૦૮૮
 પારસમણિ પ્રભુનામ તજીને ૧૦૭૬
 પાલન કરતા દુઃખ કા હરતા ૭૩૪
 પાર્શ્વ પ્રભો તવ દર્શન સે ૧૨૩૮
 પાર્શ્વ સુકાની થઈને સંભાળ ૧૨૩૮
 પ્રાણી માત્રને રક્ષણ આપી ૧૧૦૮
 પ્રાણો સે કરતે પૂજા ૧૨૪૦
 પ્રિયતમ ! આવડા અખોલા ના ૭૯૪
 પિયા નિજ મહેલ પધારો રે ૭૮૧
 પિયા બિન કૈસે ચૈન ન ૧૨૪૦
 પિયા સેજ કા દર્શન પાયા ૮૧૨
 પિયુસંગ ખેલું મૈં હોલી ૧૦૮૮
 પી લેવો હોય તો રસ ૭૬૨
 પીએ કોઈ જ્ઞાન ગાંજેકી કલી ૭૨૩
 પીઓ કોઈ જ્ઞાન ઘૂંટકે ભંગ ૭૨૩
 પીડા લાગી જા મન માહીં જગે ૮૧૨
 પ્રીતમ હમારો પ્યારો શ્યામ ૮૭૭
 પુષ્પ તણી પાંદડીએ બેસી ૧૧૦૧
 પ્રેમ ઔર મનકા હૈ સંગ્રામ ૧૨૪૦

પ્રેમ કા પાના, પ્રેમ કા કરના ૮૧૩
 પ્રેમ કા દાતા, પ્રેમ કા રક્ષક ૮૧૩
 પ્રેમ જ્યોત પ્રગટાવ દયામય ૧૨૪૧
 પ્રેમ દીયા પરવાના, અખ મન ... ૧૦૩૬
 પ્રેમ ભક્તિ જેને ઘટ આવે ૭૬૪
 પ્રેમ ભરેલું હૈયું લઈને ૧૧૩૧
 પ્રેમ રંગમાં રંગાણી રે ૧૨૪૧
 પ્રેમ સે ભરકે દિલકી ઝોલી ૧૨૪૨
 પ્રેમકા ખેલ નિરાલા દેખા ૮૧૨
 પ્રેમરસ પીધો હોય તે જાણે ૧૦૭૯
 પ્રેમજી જ્યોતિ તારો દાખવી ૯૮૪
 પોતાનું ઘર પરજીને તે તો ૮૨૭
 પંખીડાને આ પિંજરૂં, જૂનું જૂનું ૬૯૬
 પંથીડા ! પ્રભુ ભજી લે દિન ૧૦૮૯

ફ

ફિર યહ અવસર મિલેગા ૮૧૪
 ફૂલ કહે ભમરાને, ભમરો વાત .. ૧૧૧૭

બ

બચ્ચા મત કરના અભિમાન એક ૯૩૦
 બદલે કાળ દિશા બદલે ૧૨૪૨
 બનવારી રે ! જીને કા ૧૨૪૨
 બના દો વિમલ બુદ્ધિ ભગવાન ૯૧૮
 બસ ગયે નૈનન માંહિ બિહારી ૯૯૮
 બસ જાઓ પ્રભુ ૧૧૨૭
 બહુ આશ ધરીને રાજ ! તમારે ... ૭૦૫
 બાજીગર કી બજી બાંસુરી ૯૬૩
 બાટ નિહારે ઘનશ્યામ નૈના ૧૨૪૪
 બાબુલ કૈસે બિસરા જાઈ ? ૮૨૩
 બાલપણે આપણ સાથી સૌ ૧૦૮૯
 બિરથા જનમ ગમાયો મુરખ ૭૮૨
 બૂડતાં કોણ બચાવે ? ગુરુજી ૭૦૨

બુઢડા બેઠાં મંદરિયે જઈ ૮૮૨
બુતોમેં ભી તેરા રબ જલવા ૧૨૪૩
બેલી, એવા બેદલનો સંગ કેમ ૮૨૦
બેલી, તોજી મદદરિયે આંચ ૧૨૪૪
બોધ પિયાલા ગુરૂકા પીના ૭૯૦
બંગલા અજબ બના મહારાજ ૯૩૦
બંધન બંધન ઝંખે મારું મન ૧૨૪૪

ભ

ભક્તિ કરવી તેને રાંક થઈને ૭૬૨
ભક્તિ કી ઝનકાર ઉર કે ૧૨૪૫
ભક્તિ કે ઊઠે છે તરંગ ૧૧૨૧
ભક્તિ રસની ભાવ-ભીની આ ..૧૧૩૧
ભક્તિના રંગે મારું મનડું ૧૦૬૯
ભગવાન તેરા રૂપ જો દેખા ૧૨૪૭
ભગવાન રાહ દિખા ભગવાન ...૧૨૪૭
ભજ મન દુઃખભંજન ભગવાન ૯૫૧
ભજન બનત નહિ મન તો ૯૫૫
ભર્યા પાપના ભાર સંભાર ૧૨૪૫
ભયો મેરો મનુઆ બેપરવાહ ૧૦૯૦
ભર મન બ્રહ્મ પ્રેમનો પ્યાલો રે ..૧૦૩૯
ભરમ ભાંગો નહીં મનતણો ૯૭૬
ભવ્ય સુન ! મહાવીર સંદેશ ૧૨૪૬
ભવ તરી જા રે પંથી ! તો ફેરા ..૧૨૪૮
ભાઈ, ગુરનાં ચરણોને તમે ૯૪૯
ભાઈઓ જેની ભારજા ભૂંડી ૮૨૮
ભાવભીની વંદના પ્રભુરાજ કે ...૧૨૪૮
ભિન્ન છું સર્વથી સર્વ પ્રકારે ૧૦૯૦
ભૂલીશ હું જગતની માયા ૯૯૩
ભૂલું પડ્યું છે દહાડે-જગત ૯૦૭
ભેયા જાનો ધર્મ કો મર્મ ૯૩૯
ભોમિયા વિના મારે ભમવાતા ૭૧૨

મ

મહારા સતગુરુ પકડી છે બાંહ ...૧૨૪૯
મહારે આયા (૩) સતગુરુજી ૧૨૪૯
મહારો મન લાગોજી જિનજી સો ૮૫૭
મચ્યું આ વિશ્વનું સંગીત ૧૨૫૦
મત કર તું અભિમાન રે બંદે ૧૨૫૦
મતવારી મતવારી ભઈ હું ૮૧૫
મન કરી લેને વિચાર જીવન ૭૬૮
મન કી આદતને કોઈ ૭૪૯
મન તડપત હરિ દર્શન કો ૧૨૫૧
મન તું કોલા ખણે તો ભાર ૧૦૩૮
મન તું સુણ હી મુંજી ગાલ ૧૨૫૧
મન ધ્યાઈયે જિનપતિ જનરંજન ..૯૩૯
મન બેઠે જબ મન હી માંહી ૮૧૫
મન ભાવન મનભાવન શ્રી ૯૪૦
મન મારું વીર ભજનમાં ન ૧૦૭૦
મન મૂરખ કી અ ભરમાણે ૧૦૯૯
મનમેં બસા નૈનોમેં બસા ૧૨૬૪
મન મેરો સદા ખેલે નટબાજી ૧૦૨૩
મન મૈલા ઓર તનકો ઘોયે ૧૨૫૨
મન રે સદ્ગુરુ કર મેરા ભાઈ ૬૮૯
મન વીતરાગ પદ વંદે રે ૮૫૭
મનકી તરંગ માર લે, બસ ૧૨૫૨
મનકે બહકાયે મેં કોઈ ન ૧૨૫૩
મનતું રામ ભજીલે રાણા ૯૨૨
મનને સ્થિર કરી આવો ૭૬૩
મનવા ! કાળા મટિયા કેશજી ૭૯૨
મનવા ! ચાલો પાછા રે, અહીં ...૧૨૫૩
મનવા જે સુખની કરે તું આશા .૧૨૫૪
મનવા રે નામ પ્રભુનું એક ૧૦૭૦
મનસા માલણી જી રે ૭૫૫

મને એ જ સમજાતું નથી કે ૭૨૬
મને ઘડપણ ક્યાંથી આવ્યું રે ૧૦૦૬
મને જડતો નથી મારો શ્યામ ૧૦૭૮
મને નોટું આપોને મહારાજ રે ...૧૦૦૭
મને પારસ મળ્યાં સુહાગી ૧૦૭૧
મને મહાવીરના ગુણ ગાવા ૧૨૫૫
મને લાગ્યો તારો નાદ ૧૦૦૮
મલકતું મુખ પ્રભુશ્રીનું હવે ૧૦૧૨
મળ્યો મનુષ્ય અવતાર માંડ ૭૬૮
મા તે મા બીજા વગડાના વા ૧૨૫૫
મા શારદે ! વર દે હમેં તેરે ૧૨૫૬
માથે કોપી રહ્યો છે કાળ રે ૭૧૭
માન કહા અબ મેરા મધુકર ૭૮૩
માનવ કી પૂજા કૌન કરે ? ૧૨૫૭
માનવ નડે છે માનવીને મોટો ૬૯૯
માનવ સ્વભાવ એવો જાણે ૧૨૫૬
માનવનો જન્મ મળ્યો ૧૦૬૨
મારગ સાચા કોઈ ન બતાવે ૭૮૨
મારા આતમના રે આધાર ૯૫૫
મારા એક એક પલકારે ૯૭૧
મારા ઘટમાં બિરાજતાં ૧૨૫૮
મારા પાલવડે બંધાયો ૬૯૭
મારા મરણ વખતે
(સિકંદરના ફરમાન)
મારા રામ મંદિરમાં હોય થાળી ..૧૨૫૯
મારા રામના રખવાળા ઓછાં ૬૯૮
મારા રનેહી સત્ગુરૂ શ્યામ ૯૬૦
મારા સમર્થા પહેલા વહેલા ૯૪૯
મારા હૈયાના હાર બની ૧૨૬૦
માયા નારી નટની ભારી ૮૧૬
માયા માયા કરતો મૂરખ ૭૧૮

મારે ઠાકોરજી નથી થાવું ૮૩૧
મારે સામે કિનારે જાવું ૧૦૭૮
મારે હૈયે તે આનંદ અપાર ૧૧૧૪
મારો એકતારો લઈ આવું ૧૨૬૦
મારો કર ઘરની ? ડગમગ ૭૩૬
મારો શ્યામ રૂઠે તો કરવું શું ? ..૧૦૦૯
મારૂં ખોવાણું રે સપનું ૧૨૬૧
મારૂં રે મન, પણ મારું કહ્યું ૮૭૮
માહેર માઝે પંટરી ૭૦૧
માળાનો મર્મ નવ જાણ્યો ૯૦૮
મિટાના ચાહો તો જિનવર ૯૪૦
મિલતા હૈં સચ્ચા સુખ કેવલ ૧૨૬૧
મીઠાં મધુને મીઠાં મેહુલા તે ૯૧૩
મીઠી વાણી ઉચ્ચરિએ જીવનમાં .૧૨૬૪
મીઠો મીઠો બોલ, તોલ તોલ ૮૬૭
મીરાં બની રે બાંવરિયા ૧૨૬૨
મીરાંની સૌથી મોટી નાવ ૧૨૬૨
મીલુ કૈસે તુમકો ગુરૂરાજ ૧૧૩૨
મૂંગા વાયા પામતા પંગુ ગિરિ ૧૨૬૩
મૂઠ્ઠી જેવડું મંદિર મારું ને ૭૧૨
મૂળ રે વિનાનું કાયા જાળવું રે ૯૯૧
મુક્તિ કદિ નવ થાય ૮૩૫
મુખે શાં રે કરું રે વખાણ ? ૭૦૨
મુજે મેરી મસ્તી કહાં લે કે ૧૨૬૫
મુઝકો કહાં તૂ દેખે પર મૈં ૮૬૫
મુઝકો કયા ટૂંકે બન બનમેં ૬૮૯
મુઝે કભી કભી સપના ચે ૧૨૬૫
મુઝે મિલા અનોખા પ્યાર ગુરુ ...૧૨૬૬
મુઝે રાસ આ ગયા હૈં તેરે ૧૨૬૦
મુઝે લગી શ્યામ સંગ પ્રીત ૧૨૬૬
મુરખ ગર્વ કરે ક્યા મનમેં ? ૬૯૦

મુરલી બોલે શ્યામ ૧૧૨૨
 મુસાફર જાવો કિસ હૌર ૯૪૧
 મુસાફર ! રૈન રહી અબ ૭૮૩
 મેં નટુડી નામકી પ્યાસી ૯૯૧
 મેં પલ છિન કલ નહિ પાઉં ૧૨૬૭
 મેરા આપકી કૃપાસે સબ ૧૨૬૮
 મેરા કોઈ ન સહારા બિન ૧૨૬૮
 મેરા મન તુજમેં રમ જાયે ૧૧૩૨
 મેરા મન બેકરાર ૯૪૧
 મેરા સત્ ચિત આનંદ રૂપ ૮૩૭
 મેરા સુના હૈ સંસાર હરિ આ ૧૨૬૯
 મેરી નજરે મોતી આયા, ભેદ ૬૯૫
 મેરી પરિણતિ મેં આનંદ ૧૨૭૦
 મેરી પરિણતિ મેં ભગવાન ૧૨૬૯
 મેરી બાત રહી મેરે મનમેં ૧૨૭૦
 મેરુ તો ડગે પણ જેના ૭૬૩
 મેરે ગુરુ કી મહિમા અપાર ચે ... ૧૨૭૧
 મેરે ગુરુને બતાઈ હૈ રીત ૭૪૪
 મેરે પ્રભુ તું મુજકો બતા ૧૨૭૨
 મેરે પ્રભુશું, પ્રગટ્યો પૂરન ૧૦૨૦
 મેરે મન બસ રહો શ્રી રઘુરાજ .. ૧૦૯૬
 મેરે મન મંદિરમેં આન પધારો ... ૧૨૭૨
 મેરે મન મંદિરમેં આવો ૧૧૨૨
 મેરે મન વિયોગ કી પીરા ૮૧૬
 મેરે મનમંદિર મેં હૈ પ્રભુજી ૧૨૭૩
 મેરે શાશ્વત શરણ, સત્ય તારણ ... ૯૪૨
 મેરે સદ્ગુરુ દીનદયાલ કાગ સે . ૧૨૭૩
 મેં કીનો નહીં તુમ બિન ૧૦૨૧
 મેં કૌન જતન ચઢ જાઉં ૧૨૭૪
 મેં ઢૂંઢતા તૂટે થા જબ કુંજ ૧૦૦૦
 મેં તો અજબ નામ પે વારી ! ૯૨૪

મેં તો કેસે ભરલાઉ ગગરીયાં ? .. ૭૮૮
 મેં તો જપું સદા તેરા નામ ૧૨૭૪
 મેં ભટક રહા થા જંગલમેં ૧૨૭૫
 મેં ચે નિર્ગથ પ્રતિમા દેખું ૧૨૭૫
 મેં વારી જાઉં સતગુરુ કી મેરો ૮૫૦
 મેં વૈભવ પાયા રે નિજ ૧૨૭૬
 મેં હું અપને મેં સ્વયં પૂર્ણ ૧૧૩૬
 મેં જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવી હું ૯૪૨
 મૈલી ચાદર ઓઢકે કેસે ૧૨૭૬
 મૈત્રીભાવનું પવિત્ર ઝરણું મુજ ૭૮૬
 મોરી લાગી લગન તોસે ૧૨૭૭
 મોહન બસિ ગયો મેરે મનમેં ૮૬૨
 મોહની નિંદમાં સૂઈ મત રહો ૭૩૧
 મોહિ સુન સુન આવે હાંસી ૯૨૮
 મોહે સતગુરુ શ્યામ મિલાય ૧૨૭૮
 મો સમ કૌન અધમ અજ્ઞાની ? ... ૮૬૪
 મો સમ કૌન બડો ઘરબારી ૮૯૦
 મૌન બિના સુખ નાહી ૧૩૨૭
 મંગલમય મંગલકારી જિન ૧૨૭૮
 મંદિર તારુ વિશ્વરૂપાનું ૭૯૪
 મંદિરના શિખરે બોલે છે ૭૦૫
 મંદિરે પધારો સ્વામી સલૂણા ૧૨૭૯

ચ

ચહ ધર્મ હૈ આતમજ્ઞાની કા ૧૨૭૯
 ચહ પ્રેમ સદા ભરપૂર રહે ૧૨૮૦
 ચે તો પ્રેમકી બાત હૈ ઉઘો ૧૨૮૦
 ચે મીઠા પ્રેમ કા પ્યાલા કોઈ ૧૨૮૧
 ચે શાશ્વત સુખકા પ્યાલા કોઈ ૯૪૩
 ચે સમય બડા હરખાઈ, સમયસે . ૧૨૮૧

ર

રમત તો સંતોની સાચી રે ૯૭૬

રમીએ તો રંગમાં રમીએ ૭૬૪
 રસકી દો બુંદ કયા મીલી ૧૨૮૨
 રસિયા આવોના ૧૧૩૪
 રહું છું તેથી રોજ ઉદાસ ૧૨૮૨
 રક્ષાબંધન બાંધૂ તુમકો ૮૧૭
 રાખના રમકડાં ૬૯૭
 રાજ પ્રભુ મોહે દેદો દરશનિયાં ૮૭૪
 રાજનગરના રજકણમાં, ... ૮૭૪
 રાજી કર કિરતાર મનખો ૬૯૪
 રાધાનું નામ તમે વાંસળીના ૧૧૦૫
 રામ ! કોણે બનાવ્યો ચરખો ? ૯૯૨
 રામ તણાં રખવાળાં અમને ૭૨૬
 રામ ભજ રામ ભજ હે મન ૯૪૭
 રામ રામ જપલે પ્યારે, જીવન ... ૧૨૮૩
 રામ રંગ બરસ્યો રી, આજ ૧૨૮૩
 રામ શબ્દની માળા જપો તો ૧૦૨૯
 રામનામ મુખ બોલ, ઓ મનવા ... ૭૪૪
 રામબાણ વાગ્યાં હોય તે ૮૪૯
 ઋષભ જિનરાજ મુજ આજ ૧૨૮૪
 રૂડા રાજમહેલને ત્યાગી ૧૦૬૩
 રુદિયું રૂવે ને હૈયું હીબકાં ૧૨૮૫
 રે જીવ નિજ પરિણામ સુધાર ૧૧૨૨
 રે મન ! માન તૂ મોરી બાત ૧૦૯૧
 રે મન હરિ સુમિરન કર લીજૈ ૯૧૮
 રંકને ભૂપ તે નામ છે જૂજવાં ૯૭૨
 રંગ દે ચુનરિયા, શ્યામ ૧૨૮૪
 રંગાઈ જાને રંગમાં તૂ ૯૦૯

લ

લગની તો સદ્ગુરુ શું લાગી ૧૨૮૬
 લગાયા થા દિલ ક્યૂં કહો ૯૫૩
 લગી મોરી પિયાસો લગના ૮૪૮

લઘુતા મેરે મન માની લઈ ૭૮૩
 લાખો પાપી તિર ગયે ૭૮૭
 લાગ્યો કસુંબીનો રંગ ૭૯૮
 લાગી કેસી લગન મીરાં હોકે ૧૨૮૬
 લાગી રે ભાઈ લાગી, ભજન ૯૪૮
 લાલ ! તેરે નયનોકી ગતિ ૧૦૩૪
 લે તો લેજે નામ રામનું, કહે ૯૫૬
 લેને લેને લહાવ જીવને, ... ૮૫૫
 લોચનિયું સુનું કાજળ વિના ૯૯૨

વ

વખત વને અનમોલ ૧૨૮૭
 વચન વિચારી રે સંતો તમે ૯૫૬
 વચન વિવેકી જે નરનારી ૭૬૪
 વજન કરે તે હારે મનવા ૯૨૭
 વનકાયારમેં મનમૃગ ચારોં ૮૯૬
 વસ્તુ વીરલે વખાણી, સંતો ૯૨૩
 વસ્તુગતે વસ્તુકો લક્ષણ ૭૮૪
 વસંતે પંચમાલાપે રસીલી ૯૧૪
 વહ શક્તિ હમેં દો દયાનિદે ૧૨૮૮
 વહેલા વહેલા આવો મારા ૭૨૪
 વાણી વાણી રે મારા ૭૫૫
 વાત શું વરણવું વાર તો વઈ ૯૭૭
 વારી જાઉં રે, બલિહારી ૧૦૬૫
 વારે વારે મનખો નહિ આવે રે ૯૧૭
 વાવા રે અમીરી સંતનકી ૭૯૧
 વિજયી વિશ્વ તિરંગા પ્યારા ૧૦૪૫
 વિફલ પ્રાણ હરિનામ બિના ૧૨૮૮
 વિમલ જિન વિમલતા તાહરીજી ૮૪૨
 વિરાજે રામાયણ ઘટ માંહિ ૯૦૦
 વિષ ભરીને વિષધર સૂતો ૧૨૮૯
 વિસર ન જાજો મેરે મિત ૮૮૬

વીજળીને ચમકારે મોતી ૭૬૫
 વીતરાગી ! તારી માયા લાગી ૭૦૬
 વીર તારુ સરનામું સાચું ૧૨૮૯
 વીર નિર્વાણની વાત સુણીને ૧૦૬૩
 વીર પ્રભુ કા હૈ કહના ૧૨૯૦
 વીર પ્રભુ તુજ દર્શનથી ૧૨૯૦
 વૃથા ક્યો જનમ ખોતા હૈ ૭૪૭
 વૈરાગ્યના પદને વિધન આડા ૯૫૭
 વો કાલા એક બાંસુરી વાલા ૧૨૯૧
 વંદન કરીએ દિલના જોડી ૭૭૩
 વંદે માતરમ્ ૯૧૪

શ

શ્યામ છબિપર મેં વારી ૯૯૯
 શ્યામ તુજે મિલનેકા, સત્સંગ ...૧૨૯૧
 શ્યામ નામ રસ બરસે રે મનવા ...૮૬૨
 શક્તિ નથી પણ ભક્તિ કરવા ..૧૦૬૪
 શત્ શત્ તુમકો પ્રણામ સદ્ગુરુ ..૧૨૯૨
 શબ્દ તે તો સાચા રે ૮૮૮
 શબરી ઘેર રામ પધાર્યા ૧૨૯૨
 શબરીએ બોર કદી ચાપ્યાંતા ...૧૨૯૩
 શમા જલતી સે પરવાને હટાયે ...૧૨૯૩
 શરણ પડા હું તેરી દયામય ૧૦૩૦
 શાને માટે શોચ કરે છે ? ૧૧૦૩
 શામળીયાની સાથે રે, શૂરતા ૧૦૪૧
 શાંતિ જિનેશ્વર સાચો સાહેબ ૭૯૫
 શિવ થતાં શી વાર છે ? ૭૨૪
 શિવં શુદ્ધબુદ્ધં પરં વિશ્વનાથં ૧૨૯૪
 શીલવંત સાધુને વારે ૭૬૬
 શું જાણે વ્યાકરણી, અનુભવ ૧૦૯૧
 શું રે ગાવું ને શું રે બાવું ? ૧૦૬૫
 શૂન્ય શિખર પર સદ્ગુરુ હૈ ૧૦૨૪

શેનો નશો ! શાનો નશો ? ૮૦૩
 શેરી શેરી ગલીયે ગલીયે ૧૨૯૫
 શોધી લે જીવનનો સાર ૧૨૯૫

શ્રી

શ્રી મહાવીર ભગવાન, તુમ્હારે ..૧૧૩૪
 શ્રી રાજચંદ્ર કૃપાળુ ભજ મન ૯૦૩
 શ્રી શીતલજિન ભેટિયે ૧૦૨૨
 શ્રી સહજાત્મ સ્વરૂપ છો ૯૭૦
 શ્રીજી ! તારા ચરણોમાં મને ૧૨૯૬
 શ્રીજી રે ! માયા લગાડી ૧૨૯૬
 શ્રીનાથજી રે ! તારા વિના ૧૨૯૮
 શ્રીમધુરાષ્ટકમ્ (અધરં મધુરં) ..૧૦૩૨
 શ્રીસતગુરુ બરસત જ્ઞાન ૧૧૦૬

સ

સ્વયં જ્ઞાન મૂર્તિ, સ્વયં જ્ઞાન ૧૨૯૭
 સ્વીકારો મેરે પરણામ ૧૨૯૯
 સકલ જગ હરિકો રૂપ નિહાર ૯૧૯
 સકલ જગતમેં હિમગીરી ૧૧૨૩
 સકળ વિશ્વના નાથ શ્રી હરિ ૮૩૪
 સખી શું રે કહીયે વ્રજ નારને ૮૫૫
 સખી, હૌ શ્યામ રંગ રંગી ૭૪૮
 સખીરી કરુણાઘન આયો ૭૦૬
 સજીવનમૂર્તિ મારા નાથશ્રી ૮૭૫
 સત્ કેરે પંથ જવા હું.....૮૦૭
 સત્ વચનસે સદ્ગુરુ મળિયા ૯૨૩
 સત્ય વસ્તુમાં જેનું ચિત ૭૬૫
 સત્સંગકી ગંગા બહતી હૈ ૮૬૬
 સત્સંગી બનો સત્સંગી બનો ૧૧૦૭
 સતગુરુ તેરા આશરો ચાહતા ...૧૩૦૦
 સતગુરુ હૈ સત પુરુષ અકેલા ...૧૦૨૪
 સતગુરુ હો મદિરા કૌન ૮૬૫

સતગુરુને આન જગાર્ધ રી ૧૩૦૦
 સતિયા જન રે હો ૧૧૦૨
 સતી જ્યારે સ્વધામ ગયાં ત્યારે ...૮૮૧
 સદ્ગુરુ ઐસા રામ જૈસા ! ૮૩૯
 સદ્ગુરુ કૃપા અમોલક કીની ૮૧૭
 સદ્ગુરુ તુમ્હારે પ્યારને કયા ? .૧૩૦૧
 સદ્ગુરુ બાર બાર સમજાવે ૯૪૩
 સદ્ગુરુ ભંગ પિલાઈ ૧૦૯૨
 સદ્ગુરુ મિલિયા ભેદી, સંતો ૮૪૮
 સદ્ગુરુ મેરે નામ - પ્રેમ ૮૧૮
 સદ્ગુરુ શબ્દના થાવ ૭૬૬
 સદ્ગુરુ સદ્જ્ઞાન બતાયો ૮૧૪
 સદ્ગુરુ સાથે મારી પ્રીતડી ૯૯૨
 સદ્ગુરુ સંગે રે પરિબ્રહ્મ ૧૦૪૪
 સદ્ભાગ્યાદિ રે ગુણ આનંદપ્રદ .૧૦૧૨
 સદા સુખીયા જગતમાં સંત ૭૧૮
 સદા રહો અલમસ્ત રામ કી ૧૩૦૨
 સદાગુણ ગાઉં મેં તેરા ૭૯૬
 સફલ હુઆ હૈ ઉન્હી કા ૧૩૦૧
 સમજ મન સ્વાસ્થ કા સંસાર ૭૯૨
 સમજ વિચાર નર યુવતી ૧૦૧૧
 સમજ કર દેખ લે ચેતન ૧૦૭૫
 સમજ રસ કોઈક પાવે હો ૭૭૦
 સમતાથી દર્દ સહુ પ્રભુ ૧૩૦૨
 સરળ ચિત રાખી નિર્મળ ૭૬૭
 સરોવર કાંઠે શબરી બેઠી રટે ...૧૩૦૩
 સહજાત્મસ્વરૂપ પરમગુરુ ૧૦૯૨
 સાચા આ સંતને હો ૧૧૦૭
 સાચા તે સંત તેને જાણીએ રે ૧૧૧૫
 સાચા હરિ ગુરુ સંત ! મારે ૭૦૩
 સાચો સત્સંગ રંગ હ્રદ્ય ૧૦૯૩

સાજન તેરે કારણ મેં ને ૮૧૮
 સાથ મેં મિલકે ભક્તિ મેં ૧૩૦૪
 સાધક જન તો તેને કહીએ ૭૩૨
 સાધન સાધી શુદ્ધ થયો નહિ ૯૧૫
 સાધુ પદ પામર શું સમજે ? ૧૩૦૪
 સાધો, અલખ નિરંજન સોઈ ૮૨૩
 સાધો એસા સંત મોહિ ભાવે ૧૧૧૦
 સાધો ! દેખ અક્ષર ઝણકારા ... ૧૦૩૭
 સાધો નિંદક મિત્ર હમારા ૭૭૧
 સાધો ! હરિ પદ કઠિન ૮૨૪
 સારમાં સાર છે પ્રપંચ ત્યાં ૯૭૭
 સાહેબ તેરે ચરણોમેં ઉલગ્ગન ૧૩૦૫
 સાંજ ભઈ ઘર આજા રે પીયા ... ૧૩૦૫
 સાંવલિયા, મન ભાયા રે ૧૧૦૩
 સાંસો કી ડોર બડી કમજોર ૧૩૦૬
 સાંસો કે તાર તારમેં, પ્રભુ ૧૩૦૭
 સિદ્ધ શીલા પર તમે બિરાજો ૧૦૬૬
 સીતા સમાણી સતી કોણ ૯૧૨
 સીતારામ (૩) કહીયે જેહી ૧૩૦૬
 સૂનું છો થયું રે દેવળ ૧૧૩૬
 સૂર્ય ચંદ્ર આકાશ પવનને ૧૦૬૮
 સૂરજ દૂટે ને દૂંટે ચાંદાની ૭૧૩
 સૂરજકી ગર્મીસે જલતે હુયે ૧૩૦૭
 સુખ આતે હૈ દુઃખ આતે હૈ ૧૩૦૮
 સુખ છે થોડું ને દુખ છે ઝાડું..... ૧૦૬૬
 સુખની છાયા કાંઈ નથી પણ ૧૦૬૭
 સુખમાં કે દુઃખમાં પ્રેમ પ્રભુનો ... ૧૩૦૮
 સુમર સુમર મન શ્રી ૮૫૮
 સુમિરન કર લો જી હીરા ૧૩૦૯
 સુરકી ગતિ મેં કયા જાનું ? ૧૩૧૧
 સુણો ચંદાજી ! સીમંધર ૮૭૬

સુણો શાંતિ જિહાંદ સોભાગી ૭૧૧
 સેવા મેં તેરે સતગુરુ, તન ૮૨૬
 સેવો ભવિયા વિમલ જિણેસર ૧૦૨૨
 સૈયોની મેં અપને પ્રીતમ ૧૨૮૮
 સોનાના પીંજરમાં મારો પૂરાયો ..૧૩૦૮
 સોનાને ક્યાંથી લાગે કાટ ૧૧૩૩
 સોહમ બોલ શિવોહમ બોલ ૧૩૧૦
 સંકટ કૌન નિવારે ? ૧૩૧૦
 સંકલ્પ હૈ હમારા ઇન્સાન ૧૩૧૧
 સંગ તણો રંગ લાગે જ્યારે ૧૩૧૨
 સંત કોઈ સાચા રે રીત ૭૪૫
 સંત પુરુષનું શરણ ગ્રહીને ૮૦૩
 સંત મહા ગુનખાની જગતમાંથી ...૮૨૦
 સંત સમાગમે નિશદિન સતગુરુ ...૮૨૧
 સંતને સંતપણા રે નથી ૮૮૨
 સંતોષી રાજા આવે, તબ કાયા ..૧૩૧૨
 સંયોગો મેં જ્ઞાની કી પરિણતિ ...૧૩૧૩
 સંસારમાં કોણ નાના ને કોણ ૮૩૬
 સો ગુરુદેવ હમારા હૈ સાધો ૮૨૪

હ

હજીયે ન જાગે મારો આતમરામ ૧૦૦૧
 હતું જીવન કર્યું અર્પણ ૧૧૨૩
 હતો જ્યાહરે બાળ અજ્ઞાન ૮૨૮
 હતો હું સૂતો પારણે પુત્ર નાનો ૮૨૮
 હમ અગર વીર વાણી પૈ શ્રદ્ધા ..૧૩૧૪
 હમ એક બને હમ નેક બને ૧૩૧૪
 હમ મગન ભયે પ્રભુ ધ્યાનમેં ૧૦૨૩
 હમકો નિજ દરશન દીના ગુરુ...૧૦૪૧
 હમકો મનકી શક્તિ દેના મન ..૧૩૧૫
 હમારે એક અલહ પ્રિય પ્યારા ...૧૦૨૪
 હમારે ગુરુને દીની એક જડી ...૧૦૮૮

હમારે પ્રભુ કબ મિલી હૈ ૮૮૮
 હમેં રાસ્તો કી જરૂરત નહીં હૈ ...૧૧૫૩
 હર એક દૂંદત હૈ જંગલમેં, ...૮૮૬
 હર દેશમેં તું હર વેશમેં તૂં ૮૧૮
 હર ભજ હર ભજ હીરા ૭૫૬
 હરે રામ રામ હરે ૮૬૨
 હરેંગે વે નર કેસે કર્મ ૮૪૪
 હરિ આવું તારે દ્વારે ૭૨૭
 હરિ ! આવો (૩) સૂના આ ૮૩૧
 હરિ કીર્તનની હેલી રે મનવા ૧૦૪૦
 હરિ તારી ઝાંખી ક્યાંથી ૧૩૧૫
 હરિ ધ્યાન હૃદયમાં ધરતો જા ...૧૧૧૧
 હરિ નામકે હીરેમોતી મેં ૧૩૧૬
 હરિ! મને કોકિલ બનાવી ૮૫૮
 હરિ ! મારે હૃદયે રહેજો ૮૧૪
 હરિ સમાન દાતા કોઈ નાહી ૮૪૭
 હરિકો હરિ-જન અતિહિ ૮૨૦
 હરિગુણ ગાવામાં હોંશીલા ૭૧૮
 હરિજન વિરલા જાણે વચન ૭૮૬
 હરિજન હિંમત રાખિયે ૭૫૭
 હરિજીસે કૌન દુહાવત ગૈયા ? ૭૮૮
 હરિના દાસ કહાવે ઉપમાં ૭૨૮
 હરિની માયા મહા બળવંતી ૧૩૨૭
 હરિનું નામ રસાયણ સેવે ૧૧૧૫
 હરિને ભજતાં હજી કોઈની ૮૮૬
 હરિસ પીવેને સહુને પાય ૮૮૩
 હરિવર! તું મારું હથિયાર ૭૨૭
 હૃદયે હિંમત ધરો મારા ૭૪૫
 હાથ જોડીને ગણનાથને હું નમું ...૮૩૦
 હિંદુ તુરક ન જાણો દોઈ ૮૩૩
 હું ડગલે ડગલે દંભ કરું ૧૩૧૬

હું તને ભરું છું રવિવારે ૧૦૦૮
 હું તારામાં તું મારામાં ૧૩૨૦
 હું તો અમર બની સત્સંગ કરી .૧૦૮૩
 હું તો આવ્યો તમારે દ્વાર રે ૧૧૨૪
 હું તો ગુરુને સામૈયે સામી.....૭૦૩
 હું તો પૂછું કે મોરલાની પીંછીમાં .૧૧૦૨
 હું તો તન મનથી તમને વરી ૮૧૦
 હું નથી, હું નથી, હું નથી, ...૮૭૨
 હું ને મારું બે જે મૂકે ૭૪૬
 હું મૌન રહીને એક અનાહત ૧૩૧૭
 હું સ્વતંત્ર નિશ્ચલ નિષ્કામ ૮૪૪
 હું સદા, દીન તું દયાળ દામોદરા ..૮૫૬
 હે ઓધવજી રે, મારાં વાલાને ૮૧૬
 હે કરુણાના કરનારા ૧૩૨૦
 હે કિરતાર મને આધાર તારો ...૧૦૬૭
 હે કોઈ અલખ આરાધો ૮૪૮
 હે ચંદ્રમૌલી, હે ચંદ્રશેખર ૧૩૨૧
 હે જગવંદન ત્રિશલાનંદન ૧૧૨૪
 હે જિનવર તુમ શરણમેં ૧૧૩૫
 હે નાથ જોડી હાથ પાયે પ્રેમથી ..૧૧૩૮
 હે નાથ ઝાઝી ના લગાડ હવે ૭૦૮
 હે દયામય ! દીનબંધો! દીનકો ...૮૨૧
 હે દીન વત્સલ રાજ ! મારો ૭૦૭
 હે પ્રભુ આનંદદાતા જ્ઞાન ૧૩૨૧
 હે પ્રભુવર ! તુમને દિવ્યધ્વની ...૧૩૨૨
 હેત ભર્યું હૈયું અમીરસથી ૧૩૨૨
 હે કોઈ સંત રામ અનુરાગી ૮૨૪
 હે તન મેં પર નજર ન આવે ૧૦૪૦
 હૈયા ના ફૂટ્યા હરિ સંગ હેત ૮૪૪
 હો જાઓ ભવસાગર સે પાર ૧૩૨૩
 હો પ્રભુજી ! મુજ ભૂલ માફ ૧૦૮૩

હો પ્રીતમજી ! પ્રીત કી રીત ૭૮૫
 હો રાજ અમને લાગ્યો ગુરુ ૮૭૬
 હો વંદન હજારો, હજારો ૧૦૭૧
 હો હરિ તુમહી પાર લગૈયા ૧૦૧૦
 હોલી ખેલહૂ સમુગ્રી કે રે ૭૪૮

ક્ષ

ક્ષમા-ખડ્ગ કર ધારો મારા ૭૪૬

જ્ઞ

જ્ઞાન કી જ્યોતિ જલાતે ચલો ૧૩૨૩
 જ્ઞાન નર કાહે નાહિ કરે ૮૪૫
 જ્ઞાન મિલે ગુરુ કે મુખ સે ૧૩૨૪
 જ્ઞાન વસંતની બહાર આવી ૬૮૮
 જ્ઞાનકળા ઘટ ભાસી જાકું ૭૮૬
 જ્ઞાનમય હો ચેતન, તોહે ૮૭૮
 જ્ઞાનમાં ગુરુ દયાથી ગળે ૭૨૦
 જ્ઞાનમૂર્તિ ગુરુદેવ ! અમારે ૮૬૬
 જ્ઞાની એનું નામ જેનો મોહ ૮૦૦
 જ્ઞાની કે સહારે હો અનુભૂતિમેં ૮૭૮
 જ્ઞાની તો તેને કહિયે રે ૮૬૬
 જ્ઞાનીઓ બતાવું રે બંધ મુક્તિ ૮૦૮

આંશિક સંદર્ભ સુચિપત્ર

- (૧) પુનિત પ્રમામૃત : રચયિતા - સંત પુનિત
- (૨) પરિચિત પદસંગ્રહ : પ્રકાશક - સસ્તુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય
- (૩) સંસ્કારની સરવાણી ભાગ ૧-૨ : પ્રકાશક - પુનિત પ્રકાશન પ્રતિષ્ઠાન
- (૪) શ્રી ગુરૂવંદના : પ્રકાશક - ગાયશ્રી પરિવાર
- (૫) ભજનસાર સિંધુ : સંકલન - માંડણભાઈ રામજી પટેલ
- (૬) શંકર ભજનાવલિ : પ્રકાશક - શ્રી જનસેવા પરિવાર, પાલડી
- (૭) શ્રી બ્રહ્માનંદ ભજનમાલ : પ્રકાશક - ગર્ગ એન્ડ કંપની
- (૮) સમય સાધના : પ્રકાશક - સસ્તુ પુસ્તક ભંડાર, નડિયાદ
- (૯) બાળ પદાવલી : પ્રકાશક - વિવેકાનંદ કેન્દ્ર ગુજરાતી પ્રકાશન વિભાગ
- (૧૦) જિનેન્દ્ર ભક્તિ ગંગા : પ્રકાશક - શ્રી દિ. જૈન તેરાપંથ મહાસંઘ, દિલ્હી
- (૧૧) ભજન સંગ્રહ : પ્રકાશક - ગોવિન્દભવન કાર્યાલય, ગોરખપુર
- (૧૨) ભજનસાગર ભાગ ૧-૨ : પ્રકાશક - સસ્તુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય, મુંબઈ
- (૧૩) નિજાનંદ ભજનમાળા : પ્રકાશક - રાવ બહાદુર કે. જે. ગાંધી, જુનાગઢ
- (૧૪) દુર્લભ ભજનસંગ્રહ : પ્રકાશક - ગોવિંદભાઈ રામજીભાઈ ધામેલિયા
- (૧૫) શ્રી આનંદઘન પદ્ય રત્નાવલિ : પ્રકાશક - જગદ્ગંધાર સારાભાઈ નવાબ
- (૧૬) મનોહર પદાવલી : પ્રકાશક - ખેમચંદ જૈન સર્કલ, મેરઠ
- (૧૭) જૈન ભજન સૌરભ : પ્રકાશક-જૈન વિદ્યા સંસ્થાન, શ્રી મહાવીરજી, રાજસ્થાન
- (૧૮) છોટમની વાણી : પ્રકાશક - સસ્તુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય
- (૧૯) ભજનપદ પુસ્તિકા : પ્રકાશક - પૂ. દેવચંદ્રજી પ્રકાશ મંદિર, લીંબડી
- (૨૦) અધ્યાત્મ તરંગ : પ્રકાશક - અખિલ ભારતીય જૈન યુવા ફેડરેશન, જબલપુર
- (૨૧) જિનેન્દ્ર અર્ચના : પ્રકાશક - વિમલ જૈન ગ્રંથમાલા પ્રકાશન, દિલ્હી
- (૨૨) સંતવાણી અંક : પ્રકાશક - કલ્યાણ ઘનશ્યામદાસ જાલાન, ગોરખપુર
- (૨૩) ગુજરાતી સાહિત્ય કોશ, પ્રાચીન અને અર્વાચીન ખંડ - ૧, ૨, ૩ અમદાવાદ
- (૨૪) પ્રાચીન કવિઓ અને કૃતિઓ : પ્રકાશક - શ્રી સયાજી સાહિત્ય માળા